Mango

Mango: Ta lə Lubə Kunmindɨ kɨ́ Sigɨ (New Testament)

Mango

Mango: Ta lə Lubə Kunmindɨ kí Sigɨ (New Testament)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mango

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-05-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 May 2025 from source files dated 13 May 2025
96bdbd07-24d6-556c-9e7c-7269c72880cd

Contents

Matiye 1
Markɨ 63
Lukɨ 100
Jạ̃ 163
Njékɔwkulə-je 207
Rɔm-je 268
1 Kɔrẹ̃ntɨ-je 293
2 Kɔrẹ̃ntɨ-je 317
Galatɨ-je 333
Epɛ́jɨ-je 342
Pilipɨ-je 351
Kolosí-je 358
1 Tesaloniki-je 364
2 Tesaloniki-je 370
1 Timote 374
2 Timote 382
Titɨ 388
Pilemɔ̀ 392
Əbrə-je 394
Jakɨ 412
1 Piyər 419
2 Piyər 427
1 Jạ̃ 432
2 Jạ̃ 439
3 Jạ̃ 441
Judɨ 443
Né-je kɨ́ ˈtę̣ę̣ kɨ̀ dɔ-é 446

Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
Matiye
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ Matiye ndàngɨ

Mbete kinlé dɔɔ kunmindɨ kɨ́ sigɨ kɨ̀ Kunmindɨ kɨ́ Low natɨ. Ḛ tɔjɨ Jeju Kristɨ kɨ dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ mę̰ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low d'un-né mindɨ-dé rəm, tɔjɨ-é kɨ ngar kɨ́ boy kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə Dabidɨ. Matiye ndàngɨ mbete kinlé kdɔ ra-né kɨ̀ jipɨ-je ya kete, kdɔ kadɨ 'gə Poyta kɨ́ majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ Jeju kɨ́ ree kɨ njèkajɨ-dé rəm, ree kɨ ngar lə-dé rəm. Ngà Poyta kɨ́ majɨ kinlé tò kdɔ dow-je lay tɔ. Ta tɔl ta mbete-tɨ lé, Jeju idə njéndó-né-je liə kadɨ d'ɔw kɨ̀ lo-je lay kadɨ d'ingə njéndó né-je gin dow-je-tɨ lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ d'adɨ-n'ę̰ (28:19).

Matiye kɨ́ njèndàngɨ mbete kinlé, to njètaa lambo. Ri-é lə Lebi tɔ (Mar 2:14). Jeju ɓa-é adɨ-é to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo (Mat 9:9), ɓá go-tɨ ę̰ ulə-dé kɨ njékɔwkulə-je.

Matiye tum gin mbete liə kɨ̀ kɔr ginka Jeju, kdɔ tɔjɨ-né kɨ́ Jeju lé to kɨ́ dan jipɨ-je-tɨ. Ḛ pa ta lə kojɨ Jeju rəm, né kɨ́ ę̰ ndó dow-je rəm, né kɨ́ ę̰ ndó njéndó-né-je liə rəm, nékɔjɨ-je liə rəm, ɓá koy-é dɔ kagdəsɨ-tɨ kɨ̀ tɔsɨ kɨ́ tɔsɨ ndəl tę̰ę̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy rəm, ɓá pa ta lə né-je kɨ́ njéndó-né-je lə Jeju d'a ra mę̰ę̰ ndɔ-je-tɨ kɨ́ nɔ̰-dé-tɨ rəm.

Kɔr ginka Jeju
Luk 3:23-38

1 Kɔr ginka Jeju Kristɨ kɨ́ ngonka Dabidɨ, kɨ́ ngonka Abrakam ə́n:
2 Abrakam ojɨ Isakɨ;
Isakɨ ojɨ Jakobɨ;
Jakobɨ ojɨ Juda kɨ̀ ngankɔ̰-é-je;
3 Juda dę̰ kɨ̀ Tamar d'ojɨ Parɛsɨ, kɨ̀ Jera;
Parɛsɨ ojɨ Esrɔm;
Esrɔm ojɨ Aram;
4 Aram ojɨ Aminadabɨ;
Aminadabɨ ojɨ Nasɔ̰;
Nasɔ̰ ojɨ Salmɔ̰;
5 Salmɔ̰ dę̰ kɨ̀ Rakabɨ d'ojɨ Bowajɨ;
Bowajɨ dę̰ kɨ̀ Rutɨ d'ojɨ Obɛdɨ;
Obɛdɨ ojɨ Jese;
6 Jese ojɨ ngar Dabidɨ;
Dabidɨ taa ne Uri ojɨ-né Salomɔ̰;
7 Salomɔ̰ ojɨ Robowam;
Robowam ojɨ Abiya;
Abiya ojɨ Aja;
8 Aja ojɨ Jojapatɨ;
Jojapatɨ ojɨ Joram;
Joram ojɨ Ojiyasɨ;
9 Ojiyasɨ ojɨ Jowatam;
Jowatam ojɨ Akajɨ;

Akajɨ ojɨ Ejekiyasɨ;
10 Ejekiyasɨ ojɨ Manasɨ;
Manasɨ ojɨ Amɔ̰;
Amɔ̰ ojɨ Jojiyasɨ;
11 Jojiyasɨ ojɨ Jekoniyasɨ kɨ̀ ngankɔ̰-é-je.
Dɔgangɨ ɓal-é-je-tɨ kin á d'uwə-né
dow-je kí Jorijalɛ̰m d'ɔw sə-dé ɓə Babilɔ̰n-tɨ.*
12 Lokɨ d'ɔw sə-dé Babilɔ̰n-tɨ lé,
Jekoniyasɨ ojɨ Salatiyɛl,
Salatiyɛl ojɨ Jorobabɛl,
13 Jorobabɛl ojɨ Abiyudɨ,
Abiyudɨ ojɨ Eliyakim,
Eliyakim ojɨ Ajɔr
14 Ajɔr ojɨ Sadokɨ,
Sadokɨ ojɨ Akim,
Akim ojɨ Eliyudɨ,
15 Eliyudɨ ojɨ Eleyajar,
Eleyajar ojɨ Matą̰,
Matą̰ ojɨ Jakobɨ,
16 Jakobɨ ojɨ Jojepɨ kí ngɔw Mari.
Rəmə Mari ojɨ Jeju kí 'ɓa-é Kristɨ†.
17 Kɨ̰ dɔ Abrakam-tɨ sar ree tɛ̰ɛ̰-né dɔ Dabidɨ-tɨ lé, to ginka dɔgɨ gidɨ-é sɔ.
Ə kɨ̰ dɔ Dabidɨ-tɨ sar ree tɛ̰ɛ̰-né ɓal-tɨ kí d'uwə-né ngan Israyel-je d'ɔw-né
sə-dé ɓə Babilɔ̰n-tɨ lé, to ginka dɔgɨ gidɨ-é sɔ rəm, kɨ̰ dɔ ɓal-tɨ kí d'uwə-né
ngan Israyel-je d'ɔw-né sə-dé ɓə Babilɔ̰n-tɨ sar ree tɛ̰ɛ̰-né dɔ kojɨ Kristɨ-tɨ,
to ginka dɔgɨ gidɨ-é sɔ tɔ.

Kojɨ Jeju Kristɨ
Luk 2:1-21

18 †Kojɨ Jeju Kristɨ lé tò titɨ-nạ̰ bè: Kɔ̰-é Mari to ngonmandɨ kí Jojepɨ uwə
dɔ-é. Lokɨ 'gə-nạ̰ dené kɨ̀ dingəm-tɨ al ɓəy ya rəmə, Mari ndan ngon kɨ̀
tógɨ lə Ndil kí aa njay.
19 Jojepɨ kí to njènungɨ-é lé, to dow kí njururu, adɨ ndigɨ kadɨ n'pa ta kin
kɨ ndaa-tɨ n'ulə-né rɔsɔl dɔ-é-tɨ al. Beɓa ɛ̰ ɔjɨ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kdɔ mbatɨ-é kɨ̀ go
ngə̰y.
20 Ngà lokɨ ɛ̰ isɨ gɨr ta-é kɨ gɨr ya ɓəy rəmə, malayka lə 'Ɓaɓe tɛ̰ɛ̰ kɔy
mɛ̰ɛ̰ nɨ̰-tɨ idə-é panè: Jojepɨ, ngonka Dabidɨ, 'ɓəl al, 'taa Mari lé, kdɔtalə
ngon kí mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kinlé to ngon kí ree kɨ̀ go rəbɨ lə Ndil kí aa njay.
21 †Ɛ̰ à kojɨ ngon kí dingəm ə 'a kində ri-é lə Jeju, kdɔ ɛ̰ ɓá à to dow kí à
kajɨ dow-je liə mɛ̰ɛ̰ majal-je-tɨ lə-dé.
22 Né-je kin lay ra-né bè kdɔ kadɨ ta kí 'Ɓaɓe adɨ njèpata kí ta-é-tɨ pa
kete lé né-é ra né.
23 'Ɓaɓe adɨ njèpata kí ta-é-tɨ panè:
Ngonmandɨ kí gə dingəm al ɓəy à ndan ngon!
À kojɨ ngon kí dingəm rəmə d'a kində ri-é lə «Emanuɛl», kɔr mɛ̰ɛ̰-é to
«Lubə isɨ sə-jɨ.»‡
24 Lokɨ Jojepɨ ɨ̰ dɔ ɓi-tɨ lé, ra titɨ kí malayka lə 'Ɓaɓe idə-é-né lé, adɨ ɛ̰
taa Mari lé.

---

* **1:11 1:11** 'Ndó 2Ng 24:12-16 † **1:16 1:16** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. † **1:18 1:18** Luk 1:27 † **1:21 1:21** Luk 1:31 ‡ **1:23 1:23** Eja 7:14; 8:8,10

25 †Dɛ̨ 'gə-nạ̃ dené kɩ̀ dingəm al ya sar Mari ojɩ-né ngon kí dingəm, adɩ
Jojepɩ ində ri-é lə Jeju.

2

Ta lə njénégə-je kí dɔ kərwəɩ̰-je-tɩ kɩ̀ kojɩ Jeju
Luk 2:8-20

1 D'ojɩ Jeju Bɛtlekɛm, dɔnangɩ Jude-tɩ, ɓal-je-tɩ kí Erodɩ ɔ̰̃-né ɓe. Go kojɩ-
é-tɩ lé, njénégə-je kí dɔ kərwəɩ̰-je-tɩ d'ɩ̰ lo kubə kàdì-tɩ 'ree Jorijalɛ̨̃m ə
2 'dəjɩ 'panè: «Ngar lə jipɩ-je kí d'ojɩ-é lé tò rá wa? J'oo kərwəɩ̰ liə lo
kubə kàdì-tɩ ɓá j'ree kdɔ kɔsɩ dɔ-ji nangɩ nɔ̰̃-é-tɩ.»
3 Lokɩ ngar Erodɩ oo ta kin bè lé, mɛ̨̃ɛ̨-é gangɩ man rəm, ɓá dow-je kí
Jorijalɛ̨̃m lay ya mɛ̨̃ɛ̨-dé gangɩ man siə rəm tɔ.
4 Beɓa ɛ̨ ɓa njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɩ̀ njéndó dow-je ndukun-je
dəjɩ-dé se lo kí rá ɓá d'a kojɩ Kristɩ* lé titɩ wa?
5 Dɛ̨ d'idə-é 'panè: «D'a kojɩ-é Bɛtlekɛm, dɔnangɩ Jude-tɩ, kdɔ ta kí
njèpata kí ta Lubə-tɩ pa ə́n:
6 "Sə̨ɩ dow-je kí Bɛtlekɛm kí dɔnangɩ Jude-tɩ,
kadɩ 'gəɩ majɩ kí ɓe lə-si lé, to ngonɓe kí sɛ̨
bè ngay dan ɓebo-je-tɩ kí dɔnangɩ Jude-tɩ al.
Kdɔ ngar kí njèkul dow-je lə-m,
kí 'to Israyel-je à tɛ̨ɛ̨ dan-si-tɩ."†»
7 Beɓa Erodɩ ɓa njénégə-je kí dɔ kərwəɩ̰-je-tɩ gidɩ ngə̨̃y, dəjɩ-dé se dɔkaglo
kí rá-tɩ ya bangɩ ə́ kərwəɩ̰ lé tɛ̨ɛ̨-né wa?
8 'Ba go-tɩ, ulə-dé Bɛtlekɛm panè: «Ɔwi 'dəji ta kí tɔgrɔ-tɩ dɔ ngon-tɩ kinlé
majɩ-majɩ ooi. Lokɩ ingəɩ-é rəmə, reei idəɩ-mi kdɔ kadɩ mạ̃ kàrè m'ɔw m'ɔsɩ
dɔ-m nangɩ nɔ̰̃-é-tɩ tɔ.»
9 Go ta-tɩ lə ngar lé, dɛ̨ d'ɔtɩ d'ɔw rəmə kərwəɩ̰ kí d'oo-é lo kubə kàdì-tɩ
nụ̃ lé, ɔr nɔ̰̃-dé sar ree tɛ̨ɛ̨ dɔ lo-tɩ kí ngon kí bər tò-tɩ lé rəmə ạ̃ nangɩ.
10 Lokɩ d'oo kərwəɩ̰ ạ̃ nangɩ lé, rɔ-dé nəl-dé nạ̃.
11 Beɓa d'ɔw mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɩ ə d'oo ngon kí bər lé kɩ̀ kɔ̰-é Mari, rəmə 'tɔsɩ
məkəjɩ-dé nangɩ ə d'ɔsɩ dɔ-dé nangɩ nɔ̰̃ ngon kí bər-tɩ lé. Go-tɩ, dɛ̨ 'tɛ̨ɛ̨ ta
mbu né-je lə-dé kí d'ində ngangəm ə d'adɩ-é kadkare-je: adɩ to lɔr-je, kɩ̀
dukan-je, kɩ̀ nɔ̰̃kagɩ-je kí əti majɩ-majɩ. 12 Go-tɩ, Lubə idə-dé mɛ̨̃ɛ̨ nɩ̰̃-tɩ kadɩ
'təl kɩ̀ rəbɩ kí dɔ Erodɩ-tɩ gogɩ al ngá. Beɓa dɛ̨ 'təl d'ɔw ɓe lə-dé kɩ̀ rəbɩ kí
rangɩ.

D'ạ̃y kɩ̀ Jeju d'ɔw siə Ejiptɩ

13 Lokɩ njénégə-je kí dɔ kərwəɩ̰-je-tɩ d'ɔw ɓe lé, malayka lə 'Baɓe káre
ree mɛ̨̃ɛ̨ nɩ̰̃-tɩ idə Jojepɩ panè: «'Ɩ̰ taá, 'un ngon kí bər kɩ̀ kɔ̰-é, ə 'ạ̃y ɔw
sə-dé Ejiptɩ. 'Isɩ nụ̃ sar kadɩ mạ̃ ya m'idə-i ɓá 'təl 'ree sə-dé gogɩ, kdɔ Erodɩ
lé à sangɩ kadɩ n'tɔl ngon kin.»
14 Beɓa Jojepɩ ɩ̰ taá ndɔɔ nɔ̰̃ɔ̰̃ ya, un ngon kí bər kɩ̀ kɔ̰-é ɔw sə-dé Ejiptɩ.
15 Ɛ̰̃ isɩ Ejiptɩ nɔ̰̃ɔ̰̃ sar koy Erodɩ. Tò bè kdɔ kadɩ ta kí 'Baɓe adɩ njèpata
kí ta-é-tɩ pa kete lé, né-é ra né. 'Baɓe panè:
«M'ɓa ngon-m kadɩ tɛ̨ɛ̨ dɔnangɩ Ejiptɩ-tɩ kɔgɩ.»‡

Koy lə ngan-je kí bər kí ɓe-tɩ kí Bɛtlekɛm

---

† **1:25 1:25** Luk 2:21 * **2:4 2:4** Kristɩ lé kər mɛ̨̃ɛ̨-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **2:6 2:6** Mis 5:1
‡ **2:15 2:15** Oje 11:1

16 Lokɨ Erodɨ oo kí njénégə-je kí dɔ kərwəɨ̰-je-tɨ kin d'ədɨ-é lé, wɔngɨ
ra-é ṇa adɨ un ndu kadɨ 'tɔl ngan-je kí bər kí dingəm ɓe-tɨ kí Bɛtlekɛm kì
lo-je kí gəə dɔ-é tin ya lay; un kutɨ-é dɔ ngan-je kí ɓal joo-tɨ təl-né kɨ nangɨ;
ɔjɨ-né dɔ gangɨ ndɔ-je-tɨ kí kərwəɨ̰ ndɔ̰y-né ɓá njénégə-je kí dɔ kərwəɨ̰-je-tɨ
d'idə-é-né lé.
17 Beɓa ta kí Jeremi kí njèpata kí ta Lubə-tɨ pa lé né-é ra né. Ḛ̰ panè:
18 «Sukùkú, kì ndi nɔ̰-je,
kì ɓaata-je ɓa gitɨ-gitɨ mɛ̰ɛ̰ ɓe-tɨ kí Ramą̰,
Rasəl nɔ̰ kdɔtalə ngan-é, ɛ̰ ndigɨ kadɨ dow gɔr-é al,
Kdɔtalə d'oy lay.»§

Təl Jojepɨ kɨ Najarɛtɨ gogɨ

19 Lokɨ Erodɨ oy lé, malayka lə 'Ɓaɓe ree rɔ Jojepɨ-tɨ dɔnangɨ Ejipti-tɨ
idə-é mɛ̰ɛ̰ nɨ̰-tɨ panè:
20 «'Ɨ̰ taá, 'un ngon kí bər kì kɔ̰-é, ə 'təl 'ɔw sə-dé dɔnangɨ Israyel-tɨ gogɨ,
kdɔ dow-je kí 'sangɨ tɔl ngon kí bər lé d'oy ngá.»
21 Beɓa Jojepɨ ɨ̰ taá, un ngon kí bər kì kɔ̰-é, təl ɔw sə-dé dɔnangɨ Israyel-tɨ
gogɨ.
22 Lokɨ Jojepɨ oo kadɨ Arkelawusɨ ɓá ɔ̰ ɓe dɔnangɨ Jude-tɨ tó bɔbɨ-é Erodɨ-
tɨ lé, ɓəl kisɨ dɔnangɨ Jude-tɨ. Beɓa Lubə idə-é mɛ̰ɛ̰ nɨ̰-tɨ kadɨ ijə rɔ-é kɨ
rangɨ ɔw isɨ dɔnangɨ Galile-tɨ yó.
23 †Ḛ̰ ɔw isɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ kí ɓa-é Najarɛtɨ. Tò bè kdɔ kadɨ ta kí ndɔkɨ
njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'pa lé, né-é ra né. Ndɔkɨ 'panè: D'a ɓa-é dow kí
Najarɛtɨ.

3

Ta ndó lə Ją̰ kí njèra dow-je batɛ̰m
Mar 1:2-8; Luk 3:1-20

1 Ɓal-je kí rangɨ go-tɨ, Ją̰ kí njèra dow-je batɛ̰m ində lo tɛ̰ɛ̰ ə ilə mbɛ̰
diləlo-tɨ kí dɔnangɨ Jude-tɨ panè:
2 †«Iṇəɨ panjiyə-si-je kí majɨ al kɔgɨ, kdɔ kɔ̰ɓe kí dɔrą̰-tɨ* ree ngɔsi.» 3 Ją̰
lé ɓá to dow kí Ejay njèpata kí ta Lubə-tɨ pa ta liə kete panè:
«Ooi, ndi dow kí njèkilə mbɛ̰ diləlo-tɨ panè:
'Rai go rəbɨ lə 'Ɓaɓe!
'Rai go ngan rəbɨ-je liə adi ą̰ njururu-njururu!»†
4 Ją̰ ɔɔ kubɨ kí 'ra kì bəl jambal, dɔɔ ɓədɨ-é kì ndaá dɔɔ ɓədɨ ə nékuso-é
to 'bete-je, kì tojɨ kí wale.‡
5 Dow-je kí Jorijalɛ̰m, kì dow-je kí dɔnangɨ Jude-tɨ lay, kì dow-je kí mɛ̰ɛ̰
ɓe-je-tɨ kí tò ngɔsi kàdì ba Jurdɛ̰-tɨ lay ya d'ɔw rɔ-é-tɨ
6 'pa ta rəsɨ dɔ majal-je-tɨ lə-dé d'adɨ-é ra-dé-né batɛ̰m kəm man ba Jurdɛ̰-
tɨ.

---

§ **2:18 2:18** Jer 31:15. † **2:23 2:23** Mar 1:24; Luk 2:39; Ją̰ 1:45 † **3:2 3:2** Mat 4:17; Mar 1:15

* **3:2 3:2** ***kɔ̰ɓe kí dɔrą̰-tɨ:*** «Kɔ̰ɓe kí dɔrą̰-tɨ» kì «kɔ̰ɓe lə Lubə» lé to né kí káre-rè. Ngà Matiye lé ndàngɨ mbete kin sɔbɨ dɔ-né jipɨ-je lé ɓá ɛ̰ ndàngɨ-né panè «kɔ̰ɓe kí dɔrą̰-tɨ» kdɔ jipɨ-je lé 'ndigɨ ɓá ri Lubə kɨ nɔ̰ɔ̰ bè al. † **3:3 3:3** Eja 40:3 ‡ **3:4 3:4** 2Ng 1:8

7 †Lokɨ Jɑ̨ oo Parisi-je§, kɨ̀ Sadusi-je* ɲɑ̨-ɲɑ̨ 'ree rɔ-é-tɨ kdɔ kadɨ ra-dé batɛ̨m tɔ lé, ɛ̨ dəji-dé panè: «Sə̨i kí mɛ̨ɛ̨-si ndul titɨ-nɑ̨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ li pii-je bè kan! Nɑ́ ɓá idə-si kadɨ ɑ̨yi wɔngɨ kí à ree lé wa?
8 Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'iɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ ɓane.
9 †Ooi nè a 'gɨri mɛ̨ɛ̨-si-tɨ painè 'toi nganka Abrakam. M'idə-si rəsɨ m'adɨ ooi, kdɔ ər-je kin ya kàrè Lubə asɨ təl-dé nganka Abrakam-tɨ kare.†
10 †D'ində kungə́ pèrèrè kàdì kagɨ-je-tɨ káre-káre lay ngá, adɨ kagɨ kí kandɨ-é majɨ al lé, d'a tugə-é dɔ njirə-é-tɨ kdɔ kilə-é dan pər-tɨ.
11 Mɑ̨, m'ra-si batɛ̨m mani, sɔbɨ-né dɔ panjiyə-si-je kí majɨ al kí 'tusi iɲə̨i kɔgɨ lé. Ngà ɛ̨ kí à ree go-m-tɨ lé, tɔ́gɨ-é itə-m ɲɑ̨, adɨ saba kí nja-é-tɨ ya kàrè m'tuwə kadɨ m'tɔr al. Ɛ̨ lé ɓá, à ra-si batɛ̨m lə Ndil kí aa njay rəm, batɛ̨m pər rəm.
12 Ə ɛ̨ ɔw kɨ̀ né tó-né liə ji-é-tɨ nɔ̨ɔ̨; à ra lo tó né liə ə à mbɔ̨ ko liə kungɨ damɑ̨, ngà tisə-é ɓá à kungɨ dan pər-tɨ kí à koy al sartagangɨ.»

Jɑ̨ ra Jeju batɛ̨m
Mar 1:9-11; Luk 3:21-22; Jɑ̨ 1:32-34

13 Jeju i̱ Galile ɔw rɔ Jɑ̨-tɨ ta ba Jurdɛ̨-tɨ kdɔ kadɨ ra-é batɛ̨m.
14 Ngà Jɑ̨ ndigɨ mbatɨ adɨ idə-é panè: «Mɑ̨ ɓá 'a ra-m batɛ̨m, rəmə i tá 'ree kadɨ m'ra-i batɛ̨m tɔ ɓəy wa!»
15 Jeju təl idə-é panè: «Kí ngɔsnè-tɨ kinlé, 'ndigɨ sə-m dɔ-tɨ kadɨ j'ra bè, kadɨ né kí njururu kí Lubə ndigɨ lé né-é ra-né né.» Beɓa Jɑ̨ ndigɨ siə dɔ-tɨ ə ra-é batɛ̨m.
16 Lokɨ Jeju ra batɛ̨m ɓá tɛ̨ɛ̨ kəm man-tɨ bè ya rəmə ta dɔrɑ̨ tɛ̨ɛ̨, adɨ oo Ndil Lubə, titɨ-nɑ̨ kɨ̀ dəngɔdnda bè, ree isɨ dɔ-é-tɨ.
17 †Rəmə, ndi dow ɓa dɔrɑ̨-tɨ panè: «Ɛ̨ kan to Ngon-m, m'ində-é dan kəm-m-tɨ, rɔ-m nəl-m dɔ-é-tɨ ɲɑ̨.»‡

4

Sú nɑ̨ Jeju
Mar 1:12-13; Luk 4:1-13

1 †Go-tɨ, Ndil Lubə ɔr Jeju ɔw siə dilə̱lo-tɨ kdɔ kadɨ Sú nɑ̨-é.
2 Jeju ra ndɔ kɔrsɔ ya uso né al, adɨ ɓo ra-é.
3 Beɓa njèɲɑ̨ dow-je lé ree rɔ-é-tɨ pa siə panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'un ndu adɨ ər-je kin 'təl mbə̀.»
4 Ngà Jeju idə-é panè: «'Ndàngɨ 'panè: “Dow à kisɨ kɨ̀ dɔ-é taá kɨ̀ takul nékuso ya par al, ngà kɨ̀ takul ta-je lay kí tɛ̨ɛ̨ ta Lubə-tɨ*.”»
5 Go-tɨ, Sú ɔw kɨ̀ Jeju ɓebo-tɨ kí aa njay, kí to ɓebo lə Lubə, adɨ-é ɑ̨ taá sam kəy-tɨ lə Lubə
6 ɓá idə-é panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'kilə 'usɨ nangɨ. Kdɔ 'ndàngɨ 'panè:

---

† **3:7 3:7** Mat 12:34; 23:33 § **3:7 3:7** ***Parisi-je:*** Parisi-je 'to kutɨ dow-je madɨ kí dan jipɨ-je-tɨ kí njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngɑ̨ ɲɑ̨. * **3:7 3:7** ***Sadusi-je:*** Sadusi-je 'to kutɨ dow-je madɨ kí dan jipɨ-je-tɨ kí njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ tɔ. Dɛ̨ 'panè: Dow à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ al rəm, Malayka-je kàrè 'goto rəm tɔ. Ngà Parisi-je lé rəmə, 'panè: Dow à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ rəm, ɓá Malayka-je d'isɨ nɔ̨ɔ̨ rəm tɔ. † **3:9 3:9** Jɑ̨ 8:33 † **3:9 3:9** Jɑ̨ 8:33,37,39 † **3:10 3:10** Mat 7:19 † **3:17 3:17** Mat 12:18; 17:5; Mar 1:11; Luk 9:35 ‡ **3:17 3:17** Pa 2:7; Eja 42:1 † **4:1 4:1** əbr 2:18; 4:15 * **4:4 4:4** Det 8:3

“Lubə à kun ndu kadɨ malayka-je liə kdɔ ta lə-i.
Ə dẹ̃ d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à kɨ̃ dar ər.”»†
7 Jeju təl idə-é panè: «'Ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ lé tɔ 'panè: “'A nạ̃ 'Ɓaɓe
Lubə lə-i al.”»‡
8 Sú təl ɔw siə dɔ mbal-tɨ kí ngal lẹ̃ng-lẹ̃ng, tɔjɨ-é kɔ̃ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ
nè kin lay, kɨ̀ riɓa-je kí dɔ-tɨ.
9 Ə idə-é panè: «Kinə 'tɔsɨ məkəjɨ-i nangɨ ə 'ɔsɨ dɔ-i nangɨ nɔ̃-m-tɨ lé, m'a
kadɨ-i né-je kin lay.»
10 Jeju təl idə-é panè: «Satạ̃, 'ɔtɨ rangɨ ta-m-tɨ! Kdɔ 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ
kí aa njay 'panè: “'Ɓaɓe Lubə lə-i ɓá 'a kɔsɨ dɔ-i nangɨ nɔ̃-é-tɨ ə ẹ̃ ya kɨ̀
kár-é 'a pole-é§.”»
11 Beɓa Sú tusɨ Jeju iṇə-é. Malayka-je 'ree 'ra kɨ̀ Jeju.

Jeju ulə gin kulə liə dɔnangɨ Galile-tɨ
Mar 1:14-15; Luk 4:14-15

12 †D'ilə Jạ̃* dangay-tɨ, beɓa lokɨ Jeju oo ta-é lé, ẹ̃ ɔtɨ ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ.
13 †Rəmə iṇə ɓe kí Najarɛtɨ, ɔw isɨ Kapɛrnayim ta babo-tɨ kí Galile, kí to
dɔnangɨ lə Jabulɔ̃-je kɨ̀ Néptali-je.
14 Tò bè kdɔ kadɨ ta kí Ejay njèpata kí ta Lubə-tɨ pa kete lé né-é ra né. Ẹ̃
panè:
15 «Dow-je kí dɔnangɨ-tɨ lə Jabulɔ̃-je
Kɨ̀ dɔnangɨ-tɨ lə Néptali-je,
Kɨ̀ dow-je kí njèkisɨ ngɔsi ta babo-tɨ,
Kɨ̀ gidɨ ba Jurdẹ̃-tɨ, dɔnangɨ Galile-tɨ kí 'to jipɨ-je al†;
16 Dow-je kí d'isɨ lo kí ndul-tɨ, d'oo londógɨ kí boy rəm!
Dẹ̃ kí ndil koy səbɨ dɔ-dé-tɨ kàrè lo ndógɨ dɔ-dé-tɨ rəm tɔ‡!»
17 †Dɔkaglo-é-tɨ kin ɓá Jeju ulə gin kilə mbẹ̃ ə idə dow-je panè: «Iṇəi
panjiyə-si-je kí majɨ al kɔgɨ, kdɔ kɔ̃ɓe kí dɔrạ̃-tɨ ree ngɔsi!»

Jeju kɨ̀ mbɔw-je sɔ
Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

18 Ndɔ káre bè, Jeju ɔw njiyə ta babo Galile-tɨ, rəmə oo ngankɔ̃-nạ̃-je joo
kí 'to mbɔw-je d'ạ̃ d'ilə burə baa: To Simɔ̃ kí 'ɓa-é Piyər dẹ̃ kɨ̀ ngonkɔ̃-é
Andre.
19 Beɓa Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a təl-si njésangɨ dow-je-tɨ.»
20 Rəmə tajinatɨ nè ya 'tusɨ burə-je lé d'iṇə ə d'un go-é.
21 Lokɨ Jeju ɔtɨ ɔw kete əbɨ rəmə, oo ngankɔ̃-nạ̃-je kí rangɨ joo ɓəy, adɨ
to Jakɨ dẹ̃ kɨ̀ Jạ̃ kí 'to ngan lə Jebede, d'isɨ mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ kɨ̀ bɔbɨ-dé, d'isɨ 'rakɨ
burə-je lə-dé. Jeju ɓa-dé rəmə
22 kalangɨ bè ya 'tusɨ bɔbɨ-dé kɨ̀ tò d'iṇə-é ə d'un go-é.

Jeju ndó né rəm, adɨ lapiya njémɔ̃y-je rəm
Mar 1:39; Luk 4:44; 6:17-18

23 †Jeju ɔw kɨ̀ go lo-je lay kí dɔnangɨ Galile-tɨ, ndó né dow-je mẹ̃ẹ̃
kəykəwnạ̃-je-tɨ lə jipɨ-je, ilə mbẹ̃ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ kɔ̃ɓe lə Lubə
rəm, ɓá adɨ mɔ̃y-je kɨ̀ mətɨ-je kí gay-gay lay ɔr dɔ dow-je-tɨ rəm tɔ.

---

† **4:6 4:6** Pa 91:11-12 ‡ **4:7 4:7** Det 6:16 § **4:10 4:10** Det 6:13; Luk 4:8. † **4:12 4:12** Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 * **4:12 4:12** Jạ̃ kinlé to Jạ̃ kí njèra dow-je batẹm, ɓɨ to Jạ̃ kí njèndó né lə Jeju kin al. † **4:13 4:13** Jạ̃ 2:12 † **4:15 4:15** Eja 8:23 ‡ **4:16 4:16** Eja 9:1 † **4:17 4:17** Mat 3:2 † **4:23 4:23** Mat 9:35; Mar 1:39

24 Ri Jeju ɓa ɔr lo kí dɔnangɨ Siri-tɨ njutɨ-njutɨ, adɨ dow-je d'ɔw kɨ njémə̰y-
je kí gay-gay, kí rɔ-dé to-dé kɨ lo-é lo-é, kɨ̀ dow-je kí ndil-je kí majɨ al 'ra-dé,
kɨ̀ dɛ̰ kí kɔ̰nɔ̰ ɔsɨ-dé, kɨ̀ dɛ̰ kí rɔ-dé oy mburukɨ-je kɨ rɔ-é-tɨ adɨ adɨ-dé lapiya.
25 Kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adɨ to dow-je kí d'ɨ̰
dɔnangɨ Galile-tɨ-je, kɨ̀ go dɔnangɨ kí ɓebo-je kí dɔgɨ tò-tɨ, kɨ̀ dow-je kí ɓebo
Jorijalɛ̰m-tɨ-je, kɨ̀ dɛ̰ kí dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dɛ̰ kí mɛ̰ɛ̰ ɓe-je-tɨ kí gidɨ ba
Jurdɛ̰-tɨ.

Néndó kɨ́ Jeju ndó dow-je dɔ mbal-tɨ

5

Ta lə dow-je kí 'to njénékumə̰-je
Luk 6:20-26

1 Lokɨ Jeju oo kosɨ dow-je lé, ɛ̰ al isɨ taá dɔ mbal-tɨ. Beɓa njéndó né-je
liə 'ree rɔ-é-tɨ.
2 Rəmə ulə gin ndó-dé né panè:
3 «Dow-je kí d'oo rɔ-dé kɨ né al takəm Lubə-tɨ ɓá 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə kɔ̰ɓe kí dɔrə̰-tɨ tò kdɔ-dé.
4 Dow-je kí njéndingə ndoo ɓá 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə Lubə à sɔl mɛ̰ɛ̰-dé!
5 Dow-je kí njésɔl dɔ-dɛ̰ ɓá 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə Lubə à kadɨ dɔnangɨ təl né dɔji-dé*!
6 Dow-je kí ɓo ra né kí njururu ra-dé kin ɓá 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə Lubə à kadɨ-dé tɔ́gɨ!
7 Dow-je kí njékoo kəmtondoo lə madɨ-dé-je ɓa 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə Lubə à koo kəmtondoo lə-dé tɔ!
8 Dow-je kí mɛ̰ɛ̰-dé aa njay ɓá 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə d'a koo Lubə kɨ̀ kəm-dé!
9 Njékulə dow-je nojɨ natɨ ɓá 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə d'a ɓa-dé ngan lə Lubə!
10 †Dow-je kí d'isɨ d'ulə kəm-dé ndoo
kdɔ né ra-dé kí njururu ɓá 'to njénékumə̰-je!
Kdɔtalə kɔ̰ɓe kí dɔrə̰-tɨ tò kdɔ ta lə-dé!
11 †Sə̰i kí dow-je 'tajɨ-si, d'ulə kəm-si ndoo
'tə́tɨ ta-je kí majɨ al majɨ al ta-si-tɨ kdɔ ta lə-m ɓá 'toi njénékumə̰-je!
12 †'Rai rɔnəl ə 'tiləi kole!
Kdɔtalə nékugə dɔji kí boy ɲə̰ ya tò ngəbɨ-si dɔrə̰-tɨ nɔ̰ɔ̰.
Njépata-je kí ta Lubə-tɨ kete nɔ̰-si-tɨ kàrè
dow-je d'ulə kəm-dé ndoo bè ya tɔ!»

Njèkun go Kristɨ to katɨ kɨ̀ londógɨ lə dɔnangɨ
Mar 9:50; Luk 14:34-35

13 †«Sə̰i ɓá 'toi katɨ lə dɔnangɨ. Ngà kinə mbinə̰ katɨ ɔr kɔgɨ lé, dow à ra
ban ɓá à təl dɔ̰ gogɨ ɓəy wa? Majɨ-é goto ngá. Təl né kí tuwə kungɨ kɔgɨ
gidɨ lo-tɨ kadɨ dow-je 'njiyə dɔ-tɨ ya par ngá.
14 †«Sə̰i ɓá 'toi londógɨ lə dɔnangɨ. Beɓa ɓebo kí tò dɔ mbal-tɨ taá lé, à
kasɨ ɓɔyɔ rɔ-é al.
15 †Dow à kində pər lampɨ-tɨ kdɔ jəbɨ ngó dɔ-tɨ al. Ngà à nə̰ə̰ kagnə̰ə̰

---

* **5:5 5:5** Pa-je 37:11 † **5:10 5:10** 1Pi 3:14 † **5:11 5:11** 1Pi 4:14 † **5:12 5:12** Knj 7:52 † **5:13 5:13** Mar 9:50; Luk 14:34,35 † **5:14 5:14** Jə̰ 8:12; 9:5 † **5:15 5:15** Mar 4:21; Luk 8:16; 11:33

lampɨ-tɨ taá kdɔ kadɨ dow-je kí mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lay ya d'oo-né lo. 16 †Bè ya tɔ,
adi dow-je lay ya d'oo londógɨ lə-si mɛ̨ɛ̨ né ra-tɨ kí majɨ. Lokɨ d'oo-né ra-si
kí majɨ rəmə, d'a kɔsɨ gajɨ Bɔbɨ-si Lubə kí isɨ dɔra̰-tɨ.»

Néndó lə Jeju sɔbɨ dɔ ndukun lə Moiyijɨ
Luk 16:17; 12:58,59; 16:18

17 Ooi nè a painè, m'ree kdɔ bujuru ndukun-je lə Moiyijɨ kɨ̀ néndó lə
njépata-je kí ta Lubə-tɨ. Ma̰ lé, m'ree kdɔ 'bujuru kɔgɨ al, ngà m'ree kdɔ
kadɨ ta-je lə-dé lé né-é ra né ngá.
18 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; ka̰ ya dɔra̰ kɨ̀ dɔnangɨ d'a̰ lo ka̰-dé-tɨ ɓəy
kinlé, tó ndukun lə Lubə à tò lo tɔ̀-é-tɨ rəm, ndajɨ mbete kí káre-rè ya kàrè
dow à bujuru mɛ̨ɛ̨ mbete ndukun-tɨ kɔgɨ al sar ya kadɨ né-je lay kinlé ra-né
né.
19 Dow kí al dɔ ngon ndukun káre dan ndukun-je-tɨ lə Lubə rəm, ndó
dow-je adɨ d'al dɔ-é siə tɔ lé, dowbé à to dow kí sɛ̨ bè kɔ̰ɓe-tɨ kí dɔra̰-tɨ.
Ngà dow kí təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ rəm, ɓá ndó dow-je adɨ 'təl rɔ-dé go-tɨ
siə tɔ lé, à to dow kí boy kɔ̰ɓe-tɨ kí dɔra̰-tɨ.
20 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ: «Kinə né ra kí njururu lə-si itə 'lə njéndó dow-je
ndukun-je kɨ̀ Parisi-je al rəmə, a kandi kɔ̰ɓe-tɨ kí dɔra̰-tɨ ndá̰ bè al.»

Néndó kí dɔ wɔngɨ-tɨ

21 Sə̰i 'gəi kí d'idə dɛ̨ kí kete lé 'panè: «'A tɔl dow al; dow kí tɔl dow lé,
d'a kɔw siə nɔ̰̃ njégangta-je-tɨ.»
22 Ngà ma̰ rəmə, m'idə-si m'panè: Dow kí adɨ wɔngɨ ra-é dɔ ngonkɔ̰̃-é-tɨ
lé, d'a kɔw siə lo gangta-tɨ. Ngà dow kí tajɨ ngonkɔ̰̃-é panè n'to dow kí
kɔgɨ kare lé, asɨ kadɨ d'ɔw kɨ̀ dowbé lo gangɨ ta-tɨ kḭ́ boy, ngà dow kí ɓa
ngonkɔ̰̃-é mbá dow rəmə, à tokɨ kilə dowbé dan pər-tɨ kí tò sartagangɨ tɔ.
23 Lokɨ 'ɔw kdɔ kadɨ né Lubə logugɨ né-tɨ, ɓá kinə mɛ̨ɛ̨-i ole dɔ ta-tɨ kí
ngonkɔ̰̃-i ɔw-né sə-i lé,
24 'iə̰̃nə kadkare lə-i lé logugɨ né-tɨ nɔ̰̃ɔ̰̃ ya ə 'ɔw 'ulə nojɨ natɨ siə kete ɓəy
taá kadɨ 'təl 'ree 'adɨ kadkare lə-i Lubə.
25 Lokɨ 'isɨ 'ɔw lo gangta-tɨ kɨ̀ njèta lə-i lé, 'ulə nojɨ natɨ siə kalangɨ dɔ
rəbɨ-tɨ, nè kinə ɔw tɛ̨ɛ̨ sə-i nɔ̰̃ njègangta-tɨ lé, njègangta à kilə-i ji asgar-tɨ
kadɨ-é ilə-i dangay-tɨ.
26 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàrè à nə̰̃y al ɓá 'a
tɛ̨ɛ̨ dangay-tɨ ɓəy.

Néndó kí dɔ sangɨ-na̰ kí lo kaya-tɨ

27 Sə̰i 'gəi kí d'idə dɛ̨ kí kete lé 'panè: «'A ra kaya al.»
28 Ngà ma̰ rəmə, m'idə-si m'panè: «Dow kí oo dené sar adɨ ɓo-é ra-é
mɛ̨ɛ̨-é-tɨ lé, to kaya ya dowbé ra kɨ̀ dené-é ngá tin.»
29 †Kinə kəm-i kí kɔ̀l ɔw sə-i adɨ 'ra majal lé, 'ɔr-é 'ilə-é kɔgɨ ngərəngɨ
nṵ bè, kdɔ ngon rɔ-i káre-rè ə́ tujɨ kdɔ kadɨ rɔ-i kí lay ɔw-né dan pər-tɨ kí
tò sartagangɨ kin al ə tò sotɨ.
30 †Ngà kinə jikɔl-i ɓá ra-i adɨ 'ra majal lé, 'gangɨ-é ilə-é kɔgɨ ngərəngɨ
nṵ bè, kdɔ ngon rɔ-i kí káre-rè ə́ tujɨ kdɔ kadɨ rɔ-i kí lay ɔw-né dan pər-tɨ
kí tò sartagangɨ kin al ə tò sotɨ.

---

† **5:16 5:16** 1Pi 2:12 † **5:18 5:18** Luk 16:17 † **5:29 5:29** Mat 18:9; Mar 9:47 † **5:30 5:30** Mat 18:8; Mar 9:43

Ta kí dɔ gángi-nạ-ti lə dené kì dingəm
Mat 19:9; Mar 10:4-5,10-12

31 †Sə̨i 'gəi kí d'idə dẹ kí kete lé ɓəy 'panè: «Dow kí tubə ne-é rəmə kadi ra mbete tubə lé adi-é ɓane†.»
32 †Ngà mạ rəmə, m'a kidə-si rəsi; kinə dow tubə ne-é kdɔ ta lə kaya kí dené ra ɓane, ɓi kinə tubə-é kdɔ né kí rangi rəmə dowbé ya ilə ne-é kaya-ti. Ə dow kí njètaa dené kí ngɔbi-é tubə-é lé, ę̣ ra kaya tɔ.

Ta kí dɔ kubi rɔ-ti

33 Sə̨i 'gəi kí d'idə dẹ kí kete lé 'panè: «'A kubi rɔ-i al. Né kí un mindi-i dɔ-ti adi "Baɓe lé, 'a ra né-é ya ɓane‡.»
34 †Ngà mạ lé, m'ɔw kì kidə-si kadi ubi rɔ-si al kí kubi al ya bè. 'A kubi rɔ-i kì dɔrạ al, kdɔ dɔrạ to kalikɔ̨ɓe lə Lubə.
35 'A kubi rɔ-i kì dɔnangi al, kdɔ dɔnangi to lo kungi nja Lubə, 'a kubi rɔ-i kì Jorijalẹm al rəm, kdɔ Jorijalẹm to ɓebo lə ngar kí boy n̨ạ.
36 'A kubi rɔ-i kì dɔ-i al, kdɔ bəl dɔ-i káre ya kàrè 'a kasi 'təl-é kí ndaa-ti əse kí ndul-ti al.
37 Kinə ta lə-si to: «Oiyo» rəmə ą̣i dɔ «oiyo-ti», ə kinə ta lə-si to: «Á̰-à̰» rəmə ą̣i dɔ «á̰-à̰-ti.» Ta kí rangi kí ree go-ti to ta lə Njèmę̣ę̣ndul ngá.

Ta kí dɔ dalba-ti
Luk 6:29-30

38 Sə̨i 'gəi kí d'idə dẹ kí kete lé 'panè: «Kinə dow tɔɔ kəm madi-é rəmə, d'a tɔɔ 'liə tɔ, kinə dow təti ngangi madi-é rəmə d'a təti 'liə tɔ§.»
39 Ngà mạ rəmə, m'idə-si m'panè: Ijəi rɔ njèmę̣ę̣ndul al. Kinə dow ində mbɔ́-i kí kɔ̀l rəmə, 'təl kí gəl adi-é ində ɓəy.
40 Kinə dow ndigi kɔw sə-i lo gangta-ti kdɔ taa kubi kí kàdì-i-ti rəmə adi-é kubi kul lə-i dɔ-ti.
41 Kinə dow uwə-i kí lə njètɔgi-ti kdɔ kadi 'njiyə kulə buy dɔgi lé, ɔw siə kulə buy kɔrjoo.
42 Dow dəji-i né ə adi rəm, ɓá dow ndigi tuną̣-i né kàrè ɔgi-é al rəm tɔ.

Ta dɔ ndigi njéba-je-ti
Luk 6:27,32,35-36

43 Sə̨i 'gəi kí d'idə dẹ kí kete lé 'panè: «'A ndigi ngonkɔ̨-i, ngà njèba lə-i ɓá 'a kɔsi-é kì ta.»*
44 Ngà mạ rəmə, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je lə-si, 'pai ta kì Lubə kdɔ dow-je kí njékulə kəm-si ndoo.
45 Beɓa sə̨i a toi-né ngan lə Bɔbi-si kí taá dɔrạ-ti. Kdɔ Bɔbi-si lé, adi kàdì liə ubə dɔ njémę̣ę̣ndul-je-ti rəm, dɔ njémę̣ę̣maji-je-ti rəm, ę̣ adi ndi ədi dɔ njéra né-je-ti kí njururu rəm, dɔ njéra né-je-ti kí njururu al rəm tɔ.
46 Kdɔ kinə dow-je kí 'ndigi-si ɓá sə̨i 'ndigi-dé tɔ lé, nékugə dɔji ri ɓá a kingəi-ti wa? Njétaalambo-je kàrè 'ra bè tɔ al wa?
47 Kinə ngankɔ̨-si-je ya par ɓá sə̨i 'rai-dé lapiya lé, ri ɓá tò gay rɔ-si-ti kì dow-je kí rangi wa? Dow-je kí 'to jipi-je al kàrè 'ra bè tɔ al wa?
48 Ə̄n ə́ adi kullə ra-si maji ɔr njuti titi kí kullə ra Bɔbi-si kí dɔrạ-ti maji ɔr-né njuti kin bè tɔ†.

---

† **5:31 5:31** Mat 19:7; Mar 10:4 † **5:31 5:31** Det 24:1 † **5:32 5:32** Mat 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18; 1Kɔ 7:10,11 ‡ **5:33 5:33** Mbl 19:12; Kni 30:2 † **5:34 5:34 a** Jak 5:12; **b** Mat 23:22 § **5:38 5:38** Tẹt 21:24; Mbl 24:20; Det 19:21 * **5:43 5:43** Mbl 19:18 † **5:48 5:48** Mbl 19:2; Det 18:13

6

Ta lə ra majɨ kɨ̀ njéndoo-je

1 †«Ooi bè, majɨ kɨ́ 'rai lé, 'rai kdɔ kadɨ dow-je d'oo-si-né al; bè al rəmə
a nali nédɔji-si rɔ Bɔbɨ-si-tɨ kɨ́ njèkisɨ dɔrą̃-tɨ.
2 Kinə 'adɨ né njèndoo lé, 'ində gəngɨ dɔ-tɨ titɨ kɨ̀ njékədkəm dow-je d'isɨ
'ra-né mę̨ę kəykəwną-tɨ lə jipɨ-je, kɨ̀ kagɨ rəbɨ-je kdɔ kadɨ dow-je 'pitɨ-dé-né
kin al. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dowbé-je kinlé d'ingə né dɔji-dé ngá.
3 Ngà i rəmə, lokɨ 'adɨ né njèndoo lé, kadɨ jigəl-i gə né kɨ́ jikɔl-i adɨ kinlé
al.
4 Bè kdɔ kadɨ né kɨ́ 'adɨ kinlé tò kɨ̀ go ngə̨y, rəmə Bɔbɨ-i kɨ́ oo né-je kɨ́ tò
kɨ̀ go ngə̨y lé, à kugə dɔji-i.»

Néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ pa ta kɨ̀ Lubə

5 †«Lokɨ isi 'pai ta kɨ̀ Lubə lé, 'rai tana kɨ́ njékədkəm dow-je d'isɨ 'ra né
kin bè al. Dę̨ 'ndigɨ ką taá ɓá pa ta kɨ̀ Lubə mę̨ę kəykəwną-je-tɨ lə-ji jə̨i
jipɨ-je, kɨ̀ kàdì rəbɨ-je rəm tɔ, kdɔ kadɨ dow-je d'oo-dé. Ooi majɨ, m'a kidə-si
rəsɨ; dę̨ d'ingə né dɔji-dé ngá.
6 Ngà i rəmə, lokɨ 'ndigɨ pa ta kɨ̀ Lubə lé, 'andɨ kəy, 'utɨ takəy ta-i-tɨ ɓá
'pa ta kɨ̀ Bɔbɨ-i, rəmə Bɔbɨ-i kɨ́ njèkoo né-je kɨ́ lo ɓɔyɔrɔ-tɨ, à kugə dɔji-i.
7 «Lokɨ isi 'pai ta kɨ̀ Lubə lé, 'pai ta-je n̨ą̃-n̨ą̃ titɨ-n̨ą kɨ́ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je
al d'isɨ 'ra-né kin bè al. Dę̨ 'gɨr 'panè ta kɨ́ 'pa n̨ą̃-n̨ą̃ kin ɓá Lubə à koo-né
dɔ ndi-dé wa!
8 Ngà sə̨i rəmə 'ndaji kəm-dé al, kdɔ Lubə kɨ́ Bɔbɨ-si gə né kɨ́ mę̨ę-si ndigɨ
kete ɓəy ɓá kadɨ sə̨i 'dəji-é ɓəy.
9 Ooi, kəm rəbɨ kɨ́ a pai-né ta kɨ̀ Lubə ə́n:
“Bɔbɨ-ji kɨ́ 'isɨ taá dɔrą̃-tɨ! Kadɨ dow-je 'gə kɨ́ 'aa njay;
10 Kadɨ kɔ̨ɓe lə-i ree;
Kadɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè 'ra né kɨ́ mę̨ę-i ndigɨ
Titɨ kɨ́ dę̨ kɨ́ dɔrą̃-tɨ d'isɨ 'ra-né bè tɔ.
11 'Adɨ-ji nékuso kɨ́ asɨ ta-ji mę̨ę ndɔ-tɨ kɨ́ ɓone.
12 'Iṇə go majal-je lə-ji kɔgɨ,
Titɨ kɨ́ ję̨ kàrè j'iṇə-né go majal-je kɨ́ dow-je d'isɨ 'ra sə-ji kin bè tɔ.
13 'Iṇə-ji adɨ j'usɨ mę̨ę nénąɨ-tɨ al;
Ngà 'ɔr ji kɔgɨ ji Njèmę̨ę̨ndul-tɨ.
Kdɔ kɔ̨ɓe, kɨ̀ tɔ́gɨ, kɨ̀ riɓa to kɨ́ lə-i ya sartagangɨ. Amę̨n!”
14 †«Kinə iṇəi go majal-je kɨ́ dow-je 'ra sə-si kɔgɨ lé, Bɔbɨ-si kɨ́ isɨ dɔrą̃-tɨ
à kiṇə go kɔgɨ kadɨ-si tɔ.
15 Ngà kinə iṇəi go kɔgɨ adi dow-je al lé, Bɔbɨ-si à kiṇə go majal-je lə-si
kɔgɨ kadɨ-si al ya tɔ.»

Kɔgɨ rɔ nékuso kɨ̀ man kąy kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə

16 «Lokɨ ɔgi rɔ-si nékuso kɨ̀ man kąy kadɨ 'pai ta kɨ̀ Lubə lé, adi kəm-si
ra ndoo titɨ-n̨ą kɨ́ njékədkəm dow-je d'isɨ 'ra-né kin bè al. Dę̨ d'ulə kəm-dé
natɨ wur-wur kadɨ dow-je d'oo kɨ́ n'ɔgi rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kąy kdɔ pa ta
kɨ̀ Lubə. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dę̨ d'ingə nékugə dɔji-dé ngá.
17 Ngà i rəmə lokɨ 'ndigɨ kɔgɨ rɔ-i nékuso kɨ̀ man kąy kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə
lé, 'togɨ takəm-i sukɨ-sukɨ, ə 'ndəm ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ dɔ-i-tɨ,

---

† **6:1 6:1** Mat 23:5 † **6:5 6:5** Luk 18:10-14 † **6:14 6:14** Mar 11:25,26

18 kdɔ kadɨ dow-je 'gə kí 'ɔgɨ rɔ-i nékuso kɨ̀ man kạ̰y kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə al, ngà kadɨ Bɔbɨ-i kí isɨ lo ɓɔyɔrɔ-tɨ ya kɨ̀ kár-é oo, rəmə Bɔbɨ-i kí oo né kí lo ɓɔyɔrɔ-tɨ lé à kugə dɔji-i.

Nékingə kí dɔrạ̰-tɨ
Luk 12:33-34

19 †«'Mbɔ̰i né-je lə-si indəi ngangəm dɔnangɨ-tɨ nè al, kdɔ ṇ̰ɔ̰ à kɔ̰̀ rəm, à nɔ̰ rəm, ɓá njéɓogɨ-je kàrè d'a tətɨ takəy kdɔ kɔy rəm tɔ.
20 Ngà 'mbɔ̰i né-je lə-si indəi ngangəm dɔrạ̰-tɨ taá, kdɔ to lo kí né kí titɨ à nɔ̰ al rəm, ṇ̰ɔ̰ à kɔ̰̀ al rəm, ɓá njéɓogɨ-je d'a tətɨ takəy kdɔ kɔy al rəm tɔ.
21 Kdɔ lo kí né lə-i kí ində ngangəm tò-tɨ lé, lo-é ya mẹ̰ẹ̰-i à tò dɔ-tɨ gə́rə́rə́ tɔ.»

Londógɨ lə dajɨ rɔ dow
Luk 11:34-36

22 Kəm-i lé, to lampɨ lə rɔ-i. Kinə kəm-i tò majɨ lé, to ndəgɨ rɔ-i lay ɓá isɨ dan lo kí ndógɨ-tɨ.
23 Ngà kinə kəm-i tò majɨ al lé, ndəgɨ rɔ-i lay ya tò dan lo kí ndul-tɨ tɔ; kinə kəm-i kí to londógɨ lə rɔ-i təl to lo kí ndul lé, londul kinlé à təl to lo kí ndul ndḭ-ndḭ.

Lubə əse là
Luk 16:13

24 Dow kí à kasɨ ra ɓə lə ngar-je joo ya goto. Kdɔtalə à kɔsɨ ta ẹ̰ kí káre ə à ndigɨ ẹ̰ kí káre, al kàrè, à nam kɨ̀ ẹ̰ kí káre ə nədɨ ẹ̰ kí káre. Adɨ a kasi kori Lubə kɨ̀ là natɨ joo kdɔ ra kullə kadɨ-dé al.

Ta kí sɔbɨ dɔ kində mẹ̰ẹ̰ dɔ Lubə-tɨ
Luk 12:22-32

25 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ panè: Adi mẹ̰ẹ̰-si ạ̰ kə́kə́kə́ adɨ 'painè: «Ri ɓá j'a kuso əse ri ɓá j'a kạ̰y kdɔ kisɨ-né əse j'a kingə kubɨ rá ɓá j'a kɔɔ wa» al. Kdɔ kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə dow majɨ ṇ̰ạ̰ itə nékuso rəm, ɓá dajɨ rɔ dow majɨ ṇ̰ạ̰ itə kubɨ-je rəm tɔ ya al wa?
26 Ooi, yəl-je kí 'nar taá kin; dẹ̰ 'dubɨ ko al rəm, d'ijə ko d'ungɨ damạ̰ al rəm, ya ngà Bɔbɨ-si kí dɔrạ̰-tɨ ya isɨ ul-dé! Ngà sə̰i lé, gatɨ-si itə gatɨ yəl-je kin sạ̰y ya al wa?
27 Nạ́ dan-si-tɨ ɓá à kasɨ kilə ndɔ-é dɔ madɨ-é-tɨ sẹ̰ kɨ̀ takul mẹ̰ẹ̰ kạ̰ kə́kə́kə́ liə wa?
28 Ə kdɔ ri ɓá adi mẹ̰ẹ̰-si ạ̰ kə́kə́kə́ kdɔ kubɨ-je wa? Uni kəm-si ooi-né putɨ wale-je kí wale kin! Dẹ̰ 'ra kullə madɨ al rəm, d'ojɨ kubɨ al rəm,
29 ya ngà m'a kidə-si rəsɨ kí Salomɔ̰ kí to njènékingə kí ṇ̰ạ̰ kin ya kàrè, ɔɔ kubɨ-je kí ndóle asɨ kɨ̀ putɨ wale-je kin nja káre al.
30 Sə̰i dow-je kí kadmẹ̰ẹ̰ lə-si to kí ndẹ̰ bè kan! Wale-je kí d'ạ̰ mẹ̰ẹ̰ ndɔr-je-tɨ ɓone ya ə bore pər à kɔ̰̀-dé kin kàrè Lubə adɨ 'mɔ̰ne kɨ̀ putɨ-dé mbṵṵ rəm, ngà sə̰i kí ban ɓá ẹ̰ à kadɨ-si kubɨ al wa?
31 Adi mẹ̰ẹ̰-si ạ̰ kə́kə́kə́ adɨ 'painè: «Ri ɓá j'a kuso wa? Ri ɓá j'a kạ̰y wa? Ɲ'a kingə kubɨ rá ɓá j'a kulə wa?» al.
32 Kdɔ né-je lay kinlé, gin dow-je lay kí rangɨ kin ɓá d'adɨ rɔ-dé kɔ̰̀ 'sangɨ par-par; ngà sə̰i rəmə, Bɔbɨ-si kí isɨ dɔrạ̰-tɨ gə majɨ kí né-je kinlé ɔwi ndoo-é.

---

† **6:19 6:19** Jak 5:2,3

33 'Sangi kɔ̰ɓe lə Lubə kɨ̀ né ra kí njururu liə ya kete, rəmə ndəgɨ né-je
lay kinlé, Lubə à kadɨ-si dɔ-tɨ.
34 Adi mɛ̰ɛ̰-si a̰ kə́kə́kə́ dɔ ndɔ kí bore-tɨ al, kdɔ ndɔ kí bore ɔw kɨ̀ mɛ̰ɛ̰
ka̰ kə́kə́kə́ liə tɔ. Ndɔ-je lay ya d'ɔw kɨ̀ né to rɔ kí sɔbɨ dɔ-dé dɔ-dé.

7

Ta lə gangta dɔ-na̰-tɨ
Luk 6:37-42

1 'Gangi ta dɔ dow-tɨ al, nè d'a gangta dɔ-si-tɨ.
2 †Kdɔ kəm rəbɨ kí sə̰i 'gangi-né ta dɔ dow-tɨ kinlé, ɛ̰ ya d'a gangɨ-né
ta dɔ-si-tɨ tɔ; ə né kí 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ̰ ya d'a təl mbɔji-né né
kadɨ-si tɔ.
3 Ban ɓá i oo wale kí tò kəm ngonkɔ̰-i-tɨ rəmə, kagɨ kí boy kí tò kəm-i-tɨ
kin ɓá i oo al wa?
4 Ban ɓá 'a kidə ngonkɔ̰-i panè: «Adɨ m'ɔr wale kí tò kəm-i-tɨ» kin kɔgɨ
ə i rəmə, 'oo kagɨ kí tò kəm-i-tɨ kin al wa?
5 I njèkədkəm dow-je kan! 'Ɔr kagɨ kí boy kí tò kəm-i-tɨ ya pa ɓəy ɓá 'a
koo wale kí tò kəm ngonkɔ̰-i-tɨ kdɔ kɔr kadɨ-é.
6 Adi né kí aa njay bisɨ-je al, nè d'a təl kí dɔ-si-tɨ kdɔ tɔ̰-si. 'Tiləi mədkɔsɨ
kí gatɨ-é n̰a̰ nɔ̰ kɔsɔngɨ-je-tɨ al, nè d'a mbəjrə nja-dé-tɨ nangɨ.

Ta kí dɔ dəji né Lubə-tɨ
Luk 11:9-13

7 'Dəji ə d'a kadɨ-si, 'sangi ə a kingəi, indəi tarəbɨ ə d'a tɛ̰ɛ̰ kadɨ-si.
8 Kdɔ dow kí dəji ya ə d'adɨ-é, dow kí sangɨ ə ingə, dow kí ində tarəbɨ ə
'tɛ̰ɛ̰ d'adɨ-é.
9 Ná̰ dan-si-tɨ ɓá ngon-é dəji-é mbə̀ rəmə à kadɨ-é ər wa?
10 Əse lokɨ dəji-é kanji rəmə à kadɨ-é li wa?
11 Ə sə̰i kí 'toi njémɛ̰ɛ̰ndul-je kàrè, 'gəi kadɨ né-je kí majɨ-majɨ ngan-si-je
rəm, ngà Bɔbɨ-si kí dɔra̰-tɨ kí ban ɓá à kadɨ né-je kí majɨ dow-je kí 'dəji-é
lé al wa?
12 †Né lay kí 'ndigi kadɨ dow-je 'ra d'adɨ-si lé, ga̰-é ya 'rai adi-dé tɔ. Ɛ̰ kin
ɓá to né kí ndukun lə Moiyiji, kɨ̀ mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'ndigɨ.

Ta lə tarəbɨ kí tò mbɔyɔyɔ bè
Luk 13:23-24

13 Andi kɨ̀ tarəbɨ kí tò mbɔyɔyɔ bè. Ooi, tarəbɨ kí tatɨ pəl-pəl to rəbɨ kí
lo kun-é ɔ̰ al, ɛ̰ ɓá to rəbɨ kí ɔw kɨ̀ dow-je lo tujɨ-tɨ, rəbɨ-é kinlé dow-je n̰a̰
ya d'un.
14 Rəmə tarəbɨ kí tò mbɔyɔyɔ kí to rəbɨ kí lo kun-é nga̰ lé, to rəbɨ kí ɔw
kɨ lo kiskəm-tɨ, rəbɨ-é kinlé dow-je n̰a̰ ya d'ingə al.

Njékədta-je kí njéɓa rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-tɨ
Luk 6:43-44

15 «Ooi go rɔ-si majɨ rɔ njékədta-je-tɨ kí njéɓa rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-
tɨ, kdɔtalə d'un ndaá batɨ dɔn-né rɔ-dé ɓá 'ree-né rɔ-si-tɨ, ngà mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ
rəmə 'to jagɨm-je kí njétɔɔ ko dow-je.
16 Sə̰i a gəi-dé kɨ̀ takul kullə ra-dé. Dow à tɔr kandɨ nduu dɔ kun pàràrà-
tɨ al rəm, ɓá dow à kijə kandɨ kote dɔ nga̰-tɨ al rəm tɔ.

† **7:2 7:2** Mar 4:24 † **7:12 7:12** Luk 6:31

17 Kagɨ kí rá-rá ya kí majɨ lé, kandɨ-é à majɨ, ə ɛ̨ kí majɨ al lé, kandɨ-é à majɨ al ya tɔ.
18 Ə kagɨ kí majɨ lé kandɨ-é à majɨ al al, ɓá kagɨ kí majɨ al kàrè kandɨ-é à majɨ ndą̃ al rəm tɔ.
19 †Kagɨ kí rá-rá kí kandɨ-é majɨ al lé, d'a gangɨ-é kilə-é pərəə.
20 †Adɨ njékədta-je kí njéɓa rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-tɨ lé a gəɨ-dé kɨ̀ takul kullə ra-dé.»

Njéndó né-je kí tɔgrɔ-tɨ
Luk 13:25-27

21 Dow-je kí 'ɓa-m: «'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe» kin ɓá d'a kɔw lay kɔ̨ɓe-tɨ kí dɔrą̃-tɨ al, ngà dow kí ra né kí mɛ̨ɛ̨ Bɔbɨ-m kí dɔrą̃-tɨ ndigɨ ya par ɓá à kɔw.
22 Ndɔ gangta-tɨ lé, dow-je ną̃ ya d'a pa sə-m panè: «'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe! Jɛ̨ kí ndɔkɨ j'ilə mbɛ̨ kɨ̀ ri-i, j'tubə ndil-je kí majɨ al kɨ̀ ri-i, j'ra nékɔjɨ-je ną̃-ną̃ kɨ̀ ri-i lé ya wa?»
23 Beɓa m'a kidə-dé rəsɨ panè: «M'gə-si nja káre al, ɔwi ngərəngɨ nu̱ bè, sə̨i njéra né-je kí majɨ al majɨ al.»*

Ta kí sɔbɨ dɔ təl rɔ go ta-tɨ
Luk 6:47-49

24 «Ooi, ną̃-ną̃ kí oo ta lə-m ə təl rɔ-é go-tɨ lé, à titɨ-ną̃ kɨ̀ njèkəmkaa kí ində kəy liə jam dɔ́di-tɨ bè.
25 Beɓa lokɨ ndi ədɨ, man taa lo lay, yɔ́lbo ulə dɔ kəy-tɨ lé ya kàrè, kəy-é tɔɔ al, kdɔtalə d'ində gin-é jam dɔ́di-tɨ.
26 Ngà ną̃-ną̃ kí oo ta lə-m ɓá təl rɔ-é go-tɨ al lé, à titɨ-ną̃ kɨ̀ mbə́ dow kí ində kəy liə dɔ nangra-tɨ bè.
27 Lokɨ ndi ədɨ, man taa lo lay, yɔ́l ulə dɔ kəy-tɨ lé, kəy-é tə́tɨ nangɨ rúm-rúm.»

Tɔ́gɨ néndó lə Jeju

28 †Lokɨ Jeju tɔl ta ta-je liə lé, néndó liə ɔr ndil dow-je ną̃.
29 Kdɔ ɛ̨ ndó né dow-je kəm dow kí ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ ɓɨ ndó né tana̱ kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je al.

Nékɔjɨ-je kí gay-gay kí Jeju ra

8

Jeju adɨ lapiya njèbanjɨ
Mar 1:40-45; Luk 5:12-14

1 Lokɨ Jeju i̱ kɨ dɔ mbal-tɨ isɨ risɨ nangɨ lé, kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go-é lo-é-tɨ nɔ̨ɔ̨.
2 Beɓa njèbanjɨ káre tɛ̨ɛ̨ ree rɔ Jeju-tɨ, səbɨ takəm-é nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ ɓá idə-é panè: «'Ɓaɓe, kinə 'ndigɨ lé, 'a kadɨ banjɨ lə-m kin ur kadɨ m'aa njay.»
3 Jeju ulə ji-é ɔdɨ-né rɔ-é ɓá panè: «M'ndigɨ dɔ-tɨ sə-i. Kadɨ banjɨ lə-i ur!» Rəmə tajinatɨ nè ya banjɨ liə ur adɨ-é aa njay tɔ.
4 Go-tɨ, Jeju idə-é panè: «'Idə ta-é dow kí rangɨ al, 'ɔw 'ɔjɨ rɔ-i njègugné lə Lubə, ə 'adɨ kadkare Lubə kí go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ. Bè kdɔ kadɨ dow-je lay 'gə kí banjɨ kí rɔ-i-tɨ lé ur ngá*.»

---

† **7:19 7:19** Mat 3:10; Luk 3:9 † **7:20 7:20** Mat 12:33 * **7:23 7:23** Pa 6:9 † **7:28 7:28** Mar 1:22; Luk 4:32 * **8:4 8:4** Mbl 14:2-32

Jeju adɨ lapiya ngonnjèkullə lə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu
Luk 7:1-10; Jɑ̨ 4:46-54

5 Lokɨ Jeju isɨ andɨ kí mɛ̨̃ ɓe-tɨ kí Kapɛrnayim rəmə, dow káre bè kí to
njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu ree rɔ-é-tɨ, nɔ̨ kɨ dɔ-é-tɨ panè:
6 «'Ɓaɓe, ngonnjèkullə lə-m káre tò mɔ̨y kəy nɔ̨̃ɔ̨̃, nja-é oy ta kutɨ-é-tɨ,
adɨ ingə kɔ̨̃ ɲɑ̨̃.»
7 Ɓa Jeju idə-é panè: «M'a kɔw ə m'a kadɨ-é lapiya.»
8 Ngà njèkun dɔ asgar-je lé idə-é panè: «'Ɓaɓe, mɑ̨ lé m'tuwə kadɨ 'ree
mɛ̨̃ kəy-tɨ lə-m al; ə́n ə́ 'pa ta káre ya par ə ngonnjèkullə lə-m à kingə
lapiya.
9 M'pa bè kdɔ, mɑ̨ kɨ̀ dɔ-m m'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə dow-je kí dɔ-m-tɨ rəm, m'ɔw
kɨ̀ asgar-je gin tɔ́gɨ-tɨ lə-m rəm. Adɨ kinə m'idə ɛ̨ kí káre m'panè: "'Ɔw!"
ə ɔtɨ ɔw! Ə kinə m'idə ɛ̨ kí rangɨ m'panè: "'Ree!" ə ɔtɨ ree! Ə kinə m'idə
ngonnjèkullə lə-m m'panè: "'Ra né kin!" ə ɔtɨ ra né-é lé.»
10 Lokɨ Jeju oo ta-je kí tɛ̨̃ɛ̨ ta-é-tɨ kin bè rəmə pitɨ-é, ə idə dɛ̨ kí d'ɑ̨ siə
panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dɔnangɨ Israyel-tɨ ya kàrè m'ingə ko
kadmɛ̨̃ɛ̨ kí taną bè kin nja káre al ɓəy.
11 †Ooi, m'a kidə-si rəsɨ kí kosɨ dow-je kí 'to jipɨ-je al d'a kɨ̨ kɨ lo kubə
kàdɨ-tɨ, kɨ̀ lo kur kàdɨ-tɨ kdɔ ree kisɨ ta nékuso-tɨ kɨ̀ Abrakam, kɨ̀ Isakɨ kɨ̀
Jakobɨ kɔ̨̃ɓe-tɨ kí dɔrɑ̨-tɨ.
12 †Ngà ngan njéɓe-je kí 'to jipɨ-je lé d'a kungɨ-dé ndaa-tɨ lo-tɨ kí ndul ndɨ̨-
ndɨ̨ kí to lo kí dow-je d'a nɔ̨̃-tɨ rəm, d'a kuso ngangɨ-dé titɨ məgəgə-məgəgə
rəm tɔ.»
13 Beɓa Jeju təl idə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu kinlé panè: «'Ɔw,
ngonnjèkullə lə-i lé, à kingə lapiya titɨ kí tɛ̨̃ɛ̨-né ta-i-tɨ kí go kadmɛ̨̃ɛ̨-tɨ
lə-i.» Tajinatɨ nè ya ngonnjèkullə lé ingə lapiya tɔ.

Jeju adɨ lapiya njémɔ̨̃y-je ɲɑ̨̃
Mar 1:29-34; Luk 4:38-41

14 Go-tɨ, Jeju ɔw mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ lə Piyər rəmə, oo məm Piyər kí dené tò nangɨ,
'ningə́ ində-é adɨ rɔ-é tungə pil-pil.
15 Ɓa Jeju ɔdɨ rɔ ji-é rəmə, 'ningə́ lé iɲə-é. Go-tɨ, ɛ̨ ɨ̨ taá oo go-dé kɨ̀
nékuso.
16 Lokɨ kàdɨ ur lé, 'ree kɨ̀ dow-je ɲɑ̨̃ kí ndil-je kí majɨ al 'ra-dé rɔ Jeju-tɨ.
Adɨ Jeju tubə ndil-je kí majɨ al dɔ-dé-tɨ kɔgɨ kɨ̀ ta kí ta-é-tɨ, ɓá adɨ lapiya
njémɔ̨̃y-je lay tɔ.
17 Tò bè kdɔ kadɨ ta kí Ejay kí njèpata kí ta Lubə-tɨ pa kete lé, né-é ra
né. Ejay panè:
«Ɛ̨̃ ɔy mətɨ-je lə-ji kɨ̀ mɔ̨̃y-je lə-ji dɔ-é-tɨ†.»

Ta kí sɔbɨ dɔ kun go Jeju
Luk 9:57-62

18 Ndɔ káre bè lokɨ Jeju oo kosɨ dow-je ɲɑ̨̃ 'gəə dɔ-é rəmə, ɛ̨ un ndu adɨ
njéndó né-je liə kadɨ 'gangɨ babo d'ɔw turə.
19 Ngá ɓá dow káre bè kí njèndó dow-je ndukun lə Lubə ree rɔ Jeju-tɨ
idə-é panè: «Njèndó dow-je né, m'a kun go-i lo lay kí 'a kɔw-tɨ.»

---

† **8:11 8:11** Luk 13:29 † **8:12 8:12** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 † **8:17 8:17** Eja 53:4

20 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Tal-je d'ɔw kɨ̀ ɓe tò-dé nɔ̰̰̰, ɓá yəl-je kɨ́ 'nar taá kin
kàrè d'ɔw kɨ̀ kəy tò-dé tɔ. Ngà Ngon lə dow‡ lé, lo kɨ́ kadɨ ulə dɔ-é-tɨ ya
kàrè goto.»
21 Dow káre dan njéndó né-je-tɨ liə idə-é panè: «'Ɓaɓe, 'adɨ-m tarəbɨ adɨ
m'ɔw m'dubɨ bɔbɨ-m mɔkɨ tá.»
22 Ngà Jeju təl idə-é panè: «'Iɲə dɛ̰ kɨ́ d'oy 'adɨ 'dubɨ dow-je lə-dé kɨ́ d'oy,
ə 'ree un go-m.»

Jeju ndángɨ yélbo
Mar 4:35-41; Luk 8:22-25

23 Jeju al mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ, ə njéndó né-je liə d'al go-é-tɨ.
24 Rəmə, tajinatɨ nè ya yélbo tɛ̰ɛ̰ sə-dé busɨ, ulə mbɨ̰ɨ̰-mbɨ̰ɨ̰ dɔ babo-tɨ adɨ
pungum man ɔw kɨ̀ tò yó-je kɨ nè-je adɨ tò ɔw kɨ̀ nduy sə-dé. Ya rəmə Jeju
tò tò ɓi.
25 Ngà ɓá njéndó né-je liə 'ngəsɨ rɔ-é-tɨ, 'ndəl-é kɨ̀ nɔ̰ ta-dé 'panè: «'Ɓaɓe,
'ajɨ-ji, nè ko-ji à tɔɔ!»
26 Jeju pa sə-dé panè: «Sə̰i dow-je kɨ́ kadmɛ̰ɛ̰ lə-si to kɨ́ ndɛ̰ bè kan! 'Bəli
ɲa̰ bè kdɔ ri wa!» Rəmə ɛ̰ ḭ taá ndángɨ yél, kɨ̀ babo lé, adɨ lo təl tò ndingɨ.
27 Né kɨ́ ra-né kinlé, ɔr ndil-dé adɨ 'pa-na̰ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Dow kanlé
to dow kɨ́ ban ya ɓá yél-je kɨ̀ babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-tɨ liə bè wa§?»

Jeju kɨ̀ dingəm-je joo kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé
Mar 5:1-20; Luk 8:26-39

28 Lokɨ Jeju ree tɛ̰ɛ̰ gidɨ babo-tɨ, dɔnangɨ-tɨ lə dow-je kɨ́ Gadara lé, dingəm-
je joo kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé, 'tɛ̰ɛ̰ kɨ dɔ ɓadɨ-je-tɨ 'tilə kəm-é. Dingəm-je
kinlé 'ra né majɨ al na̰, adɨ dow-je 'ɓəl lo kun rəbɨ kɨ́ rɔ-dé-tɨ.
29 Dɛ̰ 'tur kəə 'panè: «Ngon lə Lubə, 'ge ri rɔ-ji-tɨ wa? 'Ree kdɔ kadɨ
adɨ-ji kɔ̰ kete nɔ̰ kaglo kɔ̰-tɨ lé wa?»
30 Kosɨ kɔsɔngɨ-je na̰ ya d'a̰ d'uso né kàdɨ̀ lo-tɨ kɨ́ tò ngərəngɨ sə-dé.
31 Beɓa ndil-je kɨ́ majɨ al lé, 'ra ndoo ta Jeju-tɨ 'panè: «Kinə 'tubə-ji rəmə,
'adɨ j'ɔw mɛ̰ɛ̰ kɔsɔngɨ-je-tɨ kin.»
32 Jeju 'ndigɨ sə-dé adɨ panè: «Ɔwi.» Rəmə dɛ̰ 'tɛ̰ɛ̰ d'ɔw 'tur mɛ̰ɛ̰ kɔsɔngɨ-
je-tɨ lé, adɨ kosɨ kɔsɔngɨ-je lé 'təti-na̰ yipɨ kàdɨ̀ mbal-tɨ taá, 'tusɨ baa d'oy
lay.
33 Njéngəm kɔsɔngɨ-je lé, d'a̰y d'ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ, d'ɔr poy né kɨ́ ra-né
rəm, né kɨ́ tɛ̰ɛ̰ dɔ dingəm-je-tɨ kɨ́ joo kɨ́ ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra-dé kin lay d'adɨ
dow-je d'oo.
34 Beɓa dow-je lay kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ 'tɛ̰ɛ̰ 'tilə kəm Jeju. Lokɨ d'oo-é rəmə
'ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ iɲə dɔnangɨ lə-dé ə ɔw rangɨ.

9

Jeju adɨ lapiya njèrɔkoy mburukɨ
Mar 2:1-12; Luk 5:17-26

1 Jeju al mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ, ində babo gangɨ, ɔw ɓe kojɨ-é-tɨ.
2 Dow-je madɨ d'un dow kɨ́ njèrɔkoy mburukɨ mɛ̰ɛ̰ tuwə-tɨ 'ree siə rɔ-
é-tɨ. Lokɨ Jeju oo kadmɛ̰ɛ̰ lə-dé bè rəmə, idə njèrɔkoy mburukɨ lé panè:
«Ngon-m, 'ore mɛ̰ɛ̰-i, majal-je lə-i tokɨ kiɲə go-é kɔgɨ!»

‡ **8:20 8:20** Ta kɨ́ Jeju panè *«Ngon lə dow»* kinlé ɛ̰ pa sɔbɨ-né dɔ-é ɛ̰ ya ɓɨ pa sɔbɨ-né dow kɨ́ rangɨ al.
§ **8:27 8:27** Pa 65:8; 89:10

3 Lokɨ njéndó dow-je ndukun-je kí madɨ-je d'oo ta kin bè rəmə, 'pa ta
mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ 'panè: «Dow kanlé pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ!»
4 Jeju gə ta kí mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ gɔw adɨ dəji-dé panè: «Kdɔ ri ɓá ɔwi kɨ̀ tagɨr-je
kí majɨ al bè kin mɛ̨ɛ̨-si-tɨ wa?»
5 Dan ta-je-tɨ kí joo kinlé, ɛ̨ kí rá ɓá tò ɓəl ṇa̰ wa? Kidə dow panè:
«Majal-je lə-i tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ» ɓá tò ɓəl ṇa̰ əse kidə-é panè: «'Ị taá
'njiyə» ɓá tò ɓəl ṇa̰ wa?
6 Majɨ! M'a kɔji-si kadɨ 'gəi kí Ngon lə dow lé, ɔw kɨ̀ tógɨ dɔnangɨ-tɨ nè
kdɔ kiṇə-né go majal-je lə dow-je kɔgɨ. Beɓa Jeju təl idə njèrɔkoy mburukɨ
lé panè: «'Ị taá, 'un tuwə lə-i, ə 'ɔw ɓee lə-i!»
7 Beɓa dingəm lé ị taá, ɔw ɓee liə.
8 Né kinlé, kosɨ dow-je d'oo bè rəmə ɔr ndil-dé ṇa̰, adɨ d'ɔsɨ gajɨ Lubə kí
njèkadɨ dow-je tɔ́gɨ kí tana̰ bè kin.

Ɓa kí Jeju ɓa Matiye
Mar 2:13-17; Luk 5:27-32

9 Lokɨ Jeju ị lo-é-tɨ kin ɔw kɨ kete lé, oo dingəm kí ri-é lə Matiye, isɨ lo
taa lambo-je-tɨ rəmə idə-é panè: «'Un go-m!» Ə Matiye ị taá un go-é.
10 †Gɔ-tɨ, Jeju isɨ ta nékuso-tɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Matiye. Rəmə njétaalambo-
je* ṇa̰ kɨ̀ njéramajal-je ṇa̰ 'ree d'isɨ ta nékuso-tɨ natɨ kɨ̀ Jeju kɨ̀ njéndó né-je
liə.
11 Lokɨ Parisi-je d'oo Jeju isɨ uso né natɨ kɨ̀ dow-je kinlé rəmə, 'dəjɨ njéndó
né-je liə 'panè: «Kdɔ ri ɓá njèndó-si né isɨ uso né kɨ̀ njétaalambo-je, kɨ̀
njéramajal-je kin wa?»
12 Jeju oo ndi-dé, adɨ idə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kɨ̀ lapiya kare lé
d'ɔw ndoo dɔktur al, ngà njémɔ̰y-je ɓá d'ɔw ndoo-é.
13 †Kdɔtalə njéramajal-je ɓá m'ree kdɔ sangɨ nja-dé, ɓɨ m'ree kdɔ njéra
né kí njururu-je kin al. Ɔwi 'sangi kadɨ 'gəi mɛ̨ɛ̨ ta kí Lubə pa panè: "Ma̰
Lubə lé, koo kəmtondoo ɓá m'ndigɨ, ɓɨ məsɨ da̰-je kí kadɨ-m kin al."»†

Ta kí dɔ kɔgɨ rɔ nékuso kɨ̀ man ka̰y
Mar 2:18-22; Luk 5:33-39

14 Njéndó né-je lə Ja̰ kí njèra dow-je batɛ̨m 'ree d'ingə Jeju 'dəji-é 'panè:
«Kdɔ ri ɓá jɛ̨ kɨ̀ Parisi-je j'isɨ j'ɔgɨ rɔ-ji nékuso kɨ̀ man ka̰y kdɔ pa ta kɨ̀
Lubə, ngà njéndó né-je lə-i 'ra al wa?»
15 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ kí lo taana̰-tɨ lé, d'a
ndingə ndoo kaglo-tɨ kí njètaa dené sigɨ isɨ-né sə-dé natɨ wa? Ndɔ-je ɔw
ree nɔ̰ɔ̰ lé, d'a kun njètaa dené sigɨ lé ta-dé-tɨ kɔgɨ ngá ɓá d'a kɔgɨ rɔ-dé
nékuso kɨ̀ man ka̰y ɓəy.
16 «Dow à kun takubɨ kí sigɨ kdɔ kilə-né kəm ndisɨ kubɨ al, kdɔ takubɨ
kí sigɨ lé, à kuwə dɔgangɨ ndisɨ kubɨ lé wuktu kɔr, ə à ra kadɨ kəm kubɨ kí
mbutɨ lé tò wororo ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy.
17 Bè ya tɔ, dow à tur yibɨ nduu kí sigɨ mɛ̨ɛ̨ mbundaá-je-tɨ kí low al tɔ,
kdɔ lokɨ yibɨ nduu à kị lé, à kində mbundaá lé kadɨ riyə́; ə yibɨ nduu à
kungɨ kɔgɨ rəm, ɓá mbundaá lé kàrè à təl né kí tujɨ kɔgɨ rəm tɔ. Beɓa

---

† **9:10 9:10** Luk 15:1,2 * **9:10 9:10** Jipɨ-je 'ge ta lə njétaalambo-je al kdɔ dɛ̨ kí ná̰-je 'taa lambo lé al dɔ ɛ̨ kí ngar ində dɔ dow-je-tɨ kadɨ d'ugə (Luk 3:12,13; 19:8), rəm kdɔ dow-je kí d'ɔ̰ ɓe dɔ-dé-tɨ lé kàrè 'to mba-je. Lambo to né kí njékɔ̰ɓe-je 'taa kdɔ ra-né kullə dɔ ɓe-tɨ. Ngà ɛ̨ kí njétaa-é-je 'taa dɔ madɨ-é-tɨ kɨ̀ ndangɨ kare ɓá to tó-é al. † **9:13 9:13** Mat 12:7 † **9:13 9:13** Oje 6:6

kinə yibɨ nduu to kɨ́ sigɨ rəmə, kadɨ mbundaá kàrè to kɨ́ sigɨ ya tɔ ɓane. Bè rəmə, mbundaá à riyə́ al rəm, yibɨ nduu kàrè à kungɨ kɔgɨ al rəm tɔ.»

Tɔsɨ ndəl lə ngon lə Jayrusɨ
kɨ̀ ta lə dené kɨ́ məsɨ ra-é ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo
Mar 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Lokɨ Jeju isɨ pa sə-dé ta-je kin bè ya ɓəy rəmə, 'boy káre kɨ́ dɔ kəykəwnạ-tɨ lə jipɨ-je, ree səbɨ takəm-é nangɨ nɔ̰̃-é-tɨ ɓá idə-é panè: «Ngon-m kɨ́ dené oy tajinatɨ nè ɓəy nɔ̰̃ɔ̰̃, 'ree 'ində ji-i dɔ-é-tɨ ə à təl kisɨ kɨ̀ dɔ-é taá kadɨ-m.»
19 Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə d'ị̃ d'ɔw siə natɨ.
20 Dené kɨ́ məsɨ ree rɔ-é-tɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo tɛ̰ɛ̰ gidɨ Jeju-tɨ, ulə ji-é ɔdɨ-né takubɨ liə.
21 Kdɔtalə gɨr mɛ̰ɛ̰-é-tɨ panè: «Kinə takubɨ liə ya ɓá lé m'ɔdɨ rɔ kàrè rɔ-m à kingə lapiya.»
22 Jeju ilə rətɨ oo-é, ə idə-é panè: «Ngon-m kɨ́ dené, 'ore mɛ̰ɛ̰-i, kadmɛ̰ɛ̰ lə-i adɨ-i lapiya.» Rəmə tajinatɨ nè ya dené lé ingə lapiya.
23 Lokɨ Jeju ɔw tɛ̰ɛ̰ kəy lə 'boy kɨ́ dɔ kəykəwnạ-tɨ lə jipɨ-je kinlé rəmə, oo njékạy nal-je, kɨ̀ kosɨ dow-je kɨ́ 'singə sokro dɔ-nạ-tɨ, ɓá idə-dé panè:
24 «Ɔri rɔ-si gogɨ, ngon kɨ́ dené lé oy al, ngà tò ɓi kɨ tò.» Rəmə dow-je 'sɔkɨ Jeju.
25 Lokɨ dow-je 'tɛ̰ɛ̰ ndaa-tɨ lé, Jeju andɨ kəy, uwə ji ngon kɨ́ dené lé adɨ-é ị̃ taá.
26 Beɓa poy-é ɔr lo kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ nɔ̰̃ɔ̰̃ lay.

Jeju kɨ̀ njékəmtɔ-je joo

27 Lokɨ Jeju ị̃ lo-é-tɨ kin isɨ ɔw kɨ kete rəmə, njékəmtɔ-je joo d'un go-é, ə 'tur kəə boy-boy 'panè: «Ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-ji.»
28 Jeju ɔw tɛ̰ɛ̰ kəy rəmə, njékəmtɔ-je kɨ́ joo kinlé d'ɔw rɔ-é-tɨ ə ɛ̰ dəjɨ-dé panè: «Ooi kɨ́ m'asɨ ra né kɨ́ sə̰ɨ 'dəji-mi lé wa?» Dɛ̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: «Oiyo, 'Ɓaɓe, j'oo kɨ́ i asɨ.»
29 Beɓa, Jeju ɔdɨ rɔ kəm-dé ɓá idə-dé panè: «Kadɨ Lubə ra sə-si kɨ go kadmɛ̰ɛ̰-tɨ lə-si!»
30 Rəmə tajinatɨ nè ya kəm-dé oo lo. Ngà go-tɨ, Jeju ndəjɨ-dé panè: «Adi dow gə al.»
31 Ngà lokɨ d'ɔtɨ d'ɔw lé, dɛ̰ 'pa ta lə Jeju adɨ sane kɨ̀ go dɔnangɨ kɨ́ nɔ̰̃ɔ̰̃ lay.

Ta lə Jeju kɨ̀ dingəm kɨ́ pa ta al

32 Lokɨ njékəmtɔ-je 'tɛ̰ɛ̰ d'ɔw lé, dow-je 'ree kɨ̀ dingəm káre kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é, adɨ pa ta al, rɔ Jeju-tɨ.
33 Jeju tubə ndil kɨ́ majɨ al lé ya rəmə, dingəm lé pa ta. Né kinlé ɔr ndil kosɨ dow-je n̰ạ̰, adɨ 'panè: «Kay! J'oo né kɨ́ tanạ̰ bè kin dɔnangɨ Israyel-tɨ nja káre al ɓəy!»
34 †Ngà Parisi-je rəmə 'panè: «To tɔ́gɨ lə 'boy lə ndil-je kɨ́ majɨ al ɓá ɛ̰ isɨ tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al!»

Ta-je kɨ́ Jeju pa adɨ njékɔwkulə-je liə

Jeju oo kəmtondoo lə dow-je

† **9:34 9:34** Mat 10:25; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15

35 †Jeju ɔw kɨ̀ nganɓe-je, kɨ̀ ɓebo-je, ndó né dow-je mɛ̨̃ kəykəwnã-je-tɨ
lə jipɨ-je rəm, ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ kɔ̃ɓe lə Lubə rəm, ɓá adɨ
mɔ̃y-je kɨ̀ məti-je kí gay-gay lay ɔr dɔ dow-je-tɨ rəm tɔ.
36 †Lokɨ ɛ̨ oo kosɨ dow-je lé bè rəmə, ta ɔ̃ mɛ̨̃-é kdɔ ta lə-dé, kdɔ kɔ ra-dé,
tógɨ-dé goto, adɨ tanã kɨ̀ batɨ-je kí njèkul-dé goto bè.
37 †Beɓa ɛ̨ idə njéndó né-je liə panè: «Ko kí tò kijə ṇã, ngà njékijə-é-je
ɓá 'ṇã al.
38 Ðn ə́ 'pai ta kɨ̀ 'ɓa njèko kí tò kijə lé, kadɨ ulə kɨ̀ njérakullə-je titɨ.»

10

Jeju ɓa njéndó né-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo
Mar 3:13-19; Luk 6:13-16

1 Jeju ɓa njéndó né-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo rɔ-é-tɨ ə adɨ-dé tógɨ kadɨ 'tubə-
né ndil-je kí majɨ al rəm, ɓá kadɨ d'adɨ mɔ̃y-je kɨ̀ məti-je kí gay-gay lay ɔr-né
dɔ dow-je-tɨ rəm tɔ.
2 Ri njékɔwkulə-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo lé ə́n: Ɛ̨̃ kí dɔsą̃y to Simɔ̃ kí 'ɓa-é
Piyər dɛ̨ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Andre, Jakɨ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Ją̃ kí 'to ngan lə Jebede.
3 Pilipɨ kɨ̀ Batlemi, Tomasɨ kɨ̀ Matiye kí njètaalambo, kɨ̀ Tade, kɨ̀ Jakɨ kí
ngon lə Alpe.
4 Simɔ̃ kí to dow kí ta ɓe liə to-é, kɨ̀ Judasɨ Iskariyotɨ kí njèkun dɔ Jeju.

Njékɔwkulə-je lə Jeju kí dɔgɨ gidɨ-é joo
Mar 6:7-11; Luk 9:1-6

5 Jeju ulə njékɔwkulə-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo kɨ̀ ndu-je kin panè: «Dow-je
kí 'to jipɨ-je al lé, ɔwi rɔ-dé-tɨ al, ɓá ɔwi mɛ̨̃ ɓebo-je-tɨ kí Samari al rəm.
6 Ɔwi rɔ gin kojɨ-tɨ lə Israyel kí d'ɔw tanã kɨ̀ batɨ-je kí ndəm bè kin táà.
7 Lokɨ isi ɔwi rəmə, iləi mbɛ̨ taá-taá 'painè: "Kɔ̃ɓe kí dɔrą̃-tɨ tò ngɔsi!"
8 Ə adi lapiya njémɔ̃y-je, adi dow-je kí d'oy 'tɔsɨ 'ndəl rəm, adi njébanjɨ-
je d'ingə lapiya rəm, ɓá 'tubəi ndil-je kí majɨ al dɔ dow-je-tɨ rəm tɔ. To né
kí ingəi kare, ə́n ə́ adi dow-je kare ya tɔ.
9 Uni lɔr ji-si-tɨ al rəm, uni là ji-si-tɨ al rəm, uni sisi uləi posɨ-si-tɨ al rəm,
10 †uni mbu kɔw mba al rəm, ɔyi kubɨ joo-joo al rəm, ɔyi saba əse uni
salangɨ al rəm tɔ. Kdɔ to tó-é kadɨ njèrakullə ingə nékuso mɛ̨̃ kullə-tɨ kí
isɨ ra.
11 Mɛ̨̃ ɓebo əse ngonɓe kí rá-rá kí ɔwi-tɨ lé, 'dəji ta ooi se dow madɨ kí
à kuwə-si kɨ rɔ-é-tɨ isɨ nɔ̃ɔ̃ wa? Rəmə dowbé ya isi rɔ-é-tɨ sar kadɨ i̧i-né.
12 Lokɨ andi mɛ̨̃ kəy-tɨ rəmə, 'rai dow-je kí mɛ̨̃ kəy-tɨ lapiya.
13 Kinə d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ rəmə, kadɨ lapiya lə-si ną̃y sə-dé. Ngà kinə
d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ al tɔ rəmə, kadɨ lapiya lə-si təl kɨ rɔ-si-tɨ gogɨ.
14 †Lokɨ d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ al əse d'oo ta-je lə-si al rəmə, 'tɛ̨̃i mɛ̨̃ kəy-
é-tɨ əse mɛ̨̃ ɓe-é-tɨ kinlé, ə 'gəki kodɨ kí nja-si-tɨ kɔgɨ*.
15 ††Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; ndɔ gangta-tɨ lé, ta kí gangɨ kí dɔ ɓebo-é-tɨ
kinlé à ngą̃ ṇą̃ kitə ta kí gangɨ kí dɔ dɔnangɨ Sɔdɔm-tɨ kɨ̀ Gɔmɔr ɓəy†.»

---

† **9:35 9:35** Mat 4:23; Mar 1:39; Luk 4:44 † **9:36 9:36** Mar 6:34 † **9:37 9:37** Luk 10:2 † **10:10 10:10** 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 † **10:14 10:14** Knj 13:51 * **10:14 10:14** *Gəki kodɨ nja-tɨ*, tɔjɨ ta kí pa kadɨ dow ə́ kinə dowbé mbatɨ, adɨ tujɨ kɔgɨ rəmə ta məsɨ-é to dɔ-é ɛ̨-tɨ ya. † **10:15 10:15** Mat 11:24 † **10:15 10:15** Luk 10:4-12 † **10:15 10:15** Kgn 18

Kɔ̰ kí à ree dɔ njéndó né-je-tɨ
Mar 13:9-13; Luk 21:12-19

16 †Yən, m'ulə-si titɨ-nạ̰ kì batɨ-je bè dan jagɨm-je-tɨ; ə́n ə́ indəi kəmkaa
dɔ rɔ-si-tɨ titɨ li-je bè rəm, ɓá kadɨ 'sɔli lɔm-lɔm titɨ dəngɔdnda-je bè rəm
tɔ.
17 †Ooi go rɔ-si rɔ dow-je-tɨ, kdɔ d'a kilə-si ji njégangta-je-tɨ rəm, d'a
tində-si kì ndəy marɔw mẹ̰ẹ̰ kəykəwnạ̰-je-tɨ lə jipɨ-je rəm,
18 d'a kɔw sə-si nɔ̰̀ gubərnər-je-tɨ kì nɔ̰̀ ngar-je-tɨ kdɔ ta lə-m; beɓa dẹ̰
rəm, dow-je kí 'to jipɨ-je al rəm d'a kingə-né ta kí sɔbɨ dɔ-m ta-si-tɨ.
19 Lokɨ d'a kuwə-si kdɔ kɔw sə-si lo gangta-tɨ lé, adi mẹ̰ẹ̰-si ạ́ kə́kə́kə́ adɨ
'painè: «Se ta ri ɓá j'a pa wa, əse j'a pa kì gosɨ kí ban wa» al? Ta kí a pai
lé à tokɨ kində ta-si-tɨ dɔkàdì-é-tɨ kin ya.
20 Kdɔ to sạ̰i ɓá a pai ta lé al, ngà to Ndil Bɔbɨ-si ɓá à kində ta ta-si-tɨ
kadɨ 'pai.
21 †Dow à kun dɔ ngonkɔ̰-é ya kadɨ 'tɔl-é, bɔbɨ ngon à kun dɔ ngon-é kadɨ
'tɔl-é; ngan-je d'a kɔsɨ ta njékojɨ-dé-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadɨ 'tɔl-dé rəm.
22 †Dow-je lay ya d'a kɔsɨ-si kì ta kdɔ ta lə-m; ngà dow kí uwə rɔ-é ngạ̰
sar tẹ̰ẹ̰ sɔ̰y-é-tɨ ə à kajɨ.
23 Lokɨ d'a kulə kəm-si ndoo mẹ̰ẹ̰ ɓebo-tɨ kí káre rəmə ạ̰yi-nạ̰ ɔwi mẹ̰ẹ̰
ɓebo-tɨ kí rangɨ. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; a kuləi ta nja ɓebo-je kí Israyel-
tɨ natɨ al ɓəy ya Ngon lə dow à ree.
24 †«Njèndó né à kitə njèndó-é né al rəm, ɓá ngonnjèkullə à kitə 'ɓa-é
al rəm tɔ.
25 †Njèndó né lé kinə titɨ-nạ̰ kì njèndó-é né ya rəmə asɨ; ɓá ngonnjèkullə
kàrè kinə titɨ-nạ̰ kì 'ɓa-é ya rəmə asɨ tɔ. Njèkəy ɓəy ə́ 'ɓa-é Beljebul kin
ngà, dow-je kí mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ liə əjè tò ban ngà ə́n wa?

Ta lə ɓəl dow al
Mar 8:38; Luk 9:26; 12:2-9

26 †«'Bəli dow al, kdɔ né kí dow ɓɔyɔ kí gin-é à tẹ̰ẹ̰ al ya goto rəm, ɓá ta
kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kí dow à gə al kàrè goto rəm.
27 Ta kí m'idə-si ndɔɔ lé, 'pai kada rəsɨ. Ta kí dow-je 'pa mbi-si-tɨ ṇ̰ɔ̰m-
ṇ̰ɔ̰m bè lé, iləi-né mbẹ̰ dɔ kəy-tɨ taá.
28 Dow-je kí d'a tɔl dajɨ rɔ-si, ngà d'a kasɨ tɔl ndil-si al lé, 'ɓəli-dé al; ngà
ẹ̰ kí asɨ tujɨ ndil-si kì dajɨ rɔ-si natɨ dan pər-tɨ kí tò sartagangɨ kin ɓá kadɨ
'ɓəli-é‡.
29 'Tɨ̰ɨ̰-je lé, 'ndogɨ-dé joo kì silə káre káre ya al wa? Lé bè ya kàrè, kinə
Bɔbɨ-si Lubə ndigɨ al lé, ngon 'tɨ̰ɨ̰ káre ya kàrè à kusɨ nangɨ al.
30 Ə sạ̰i lé, bəl dɔ-si kin ya kàrè tokɨ gə kɔr-é lay,
31 ə́n ə́ 'ɓəli al, kdɔ gatɨ-si itə gatɨ 'tɨ̰ɨ̰-je nja ṇ̰ạ̰.
32 Beɓa dow kí rá-rá kí pa ta rəsɨ takəm dow-je-tɨ panè n'to dow lə-m lé,
mạ̰ kàrè m'a pa ta liə rəsɨ nɔ̰̀ Bɔbɨ-m-tɨ kí isɨ dɔrạ̰-tɨ panè to dow lə-m ya
tɔ.
33 †Ngà dow kí rá-rá kí ɔr ta kutɨ-m-tɨ takəm dow-je-tɨ panè n'gə-m al lé,
mạ̰ kàrè m'a kɔr ta kutɨ-é-tɨ nɔ̰̀ Bɔbɨ-m-tɨ kí isɨ dɔrạ̰-tɨ panè m'gə-é al ya
tɔ.»

---

† **10:16 10:16** Luk 10:3 † **10:17 10:17** Mar 13:9-11; Luk 12:11,12; 21:12-15 † **10:21 10:21** Mar 13:12; Luk 21:16 † **10:22 10:22 a** Mat 24:9; Mar 13:13; Luk 21:17; **b** Mat 24:13; Mar 13:13 † **10:24 10:24 a** Luk 6:40; **b** Jạ̰ 13:16; 15:20 † **10:25 10:25** Mat 9:34; 12:24; Mar 3:22; Luk 11:15 † **10:26 10:26** Mar 4:22; Luk 8:17 ‡ **10:28 10:28** Jak 4:12 † **10:33 10:33** 2Ti 2:12

Jeju ree kɨ̀ lapiya al, ngà ree kɨ̀ rɔ dan dow-je-tɨ
Luk 12:51-53

34 «Ooi nè a gɨri kɨ́ to lapiya ɓá m'ree-né dɔnangɨ-tɨ; to lapiya ɓá m'ree-né
dɔnangɨ-tɨ al, ngà to rɔ ɓá m'ree-né dan dow-je-tɨ.
35 M'ree kɨ̀ gángɨ-nạ dan ngon kɨ́ dingəm-tɨ dẹ kɨ̀ bɔbɨ-é, m'ree kɨ̀ gángɨ-
nạ dan ngon kɨ́ dené-tɨ dẹ kɨ̀ kɔ̰-é, m'ree kɨ̀ gángɨ-nạ dan ngon kɨ́ dené-tɨ
dẹ kɨ̀ məm-é kɨ́ dené.
36 Ə njéba-je lə dow lé, d'a to dow-je kɨ́ mę̣ę̣ kəy-tɨ liə ya§.
37 Dow kɨ́ ndigɨ kɔ̰-é əse bɔbɨ-é itə-m mạ̰ lé, asɨ to dow lə-m al. Rəm ɓá
dow kɨ́ ndigɨ ngon-é kɨ́ dingəm əse kɨ́ dené itə-m mạ̰ lé, asɨ to dow lə-m al
tɔ.
38 †Dow kɨ́ un go-m ɓá un kagdəsɨ liə al lé, asɨ to dow lə-m al.
39 †Dow kɨ́ ngəm rɔ-é rəmə à tujɨ rɔ-é, ngà dow kɨ́ ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ ta
lə-m lé à kingə gogɨ.»

Ta lə nékugə dɔji
Mar 9:37,41; Luk 9:48; 10:16; Jạ 13:20

40 †«Dow kɨ́ uwə-si kɨ rɔ-é-tɨ lé, to mạ ya ɓá uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tin, ə dow
kɨ́ uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ kin rəmə, to njèkulə-m ɓá ę̣ uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ tɔ tin.
41 Dow kɨ́ uwə njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ rɔ-é-tɨ kdɔtalə to kɨ́ to njèpata kɨ́
ta Lubə-tɨ lé, à kingə né dɔji kɨ́ asɨ-nạ kɨ̀ 'lə njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ya bè tɔ.
Dow kɨ́ uwə dow kɨ́ njururu kɨ rɔ-é-tɨ, kdɔtalə to kɨ́ ę̣ to dow kɨ́ njururu lé,
à kingə né kugə dɔji kɨ́ asɨ-nạ kɨ̀ 'lə dow kɨ́ njururu ya bè tɔ.
42 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔdɨ man kɨ́ sɔl mę̣ę̣ kaman káre-rè ya adɨ kɨ́ káre dan
ngan dow-je-tɨ kɨ́ sę̣ kan kdɔ to kɨ́ to njèndó né lə-m lé, ooi majɨ, m'a kidə-si
rəsɨ kɨ́ dowbé kin à nal nékugə dɔji-é al.»

Né-je kɨ́ ilə kagɨ kullə lə jeju

11

Jạ kɨ́ njèra dow-je Batem dẹ kɨ̀ Jeju
Luk 7:18-35

1 Lokɨ Jeju un ndu-je adɨ njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo adɨ gin-é gangɨ
lé, ę̣ ɔtɨ ɔw mę̣ę̣ ɓebo-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ nɔ̰ɔ̰ kdɔ ndó né dow-je rəm, kdɔ
kilə mbę̣ Poyta kɨ́ Majɨ rəm tɔ.
2 Lokɨ Jạ kɨ́ njèra dow-je batẹm kɨ́ tò dangay-tɨ, oo poy né-je kɨ́ Kristɨ* ra
lé, ę̣ ulə njéndó né-je liə kadɨ 'dəji-é ta 'panè:
3 «I ya ɓá 'to dow kɨ́ tò kadɨ à ree lé əse tò kadɨ j'ngəbɨ dow kɨ́ rangɨ ɓəy
wa?»
4 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «'Təli ɔwi idəi Jạ ta-je kɨ́ ooi kɨ̀ mbi-si, kɨ̀ né-je
kɨ́ ooi kɨ̀ kəm-si adɨ to
5 njékəmtɔ-je kɨ́ d'oo lo rəm, njémətɨ-je kɨ́ 'njiyə majɨ rəm, njébanjɨ-je
kɨ́ banjɨ lə-dé ur adɨ d'aa njay rəm, njémbitɔ-je kɨ́ d'oo ta rəm, dow-je kɨ́
d'oy kɨ́ 'tɔsɨ 'ndəl d'ində lo 'tę̣ę̣ rəm, njéndoo-je kɨ́ mbę̣ Poyta kɨ́ Majɨ usɨ
mbi-dé-tɨ rəm†.
6 Dow kɨ́ m'təl gin kusɨ liə al ɓá to njènékumạ̰!»

---

§ **10:36 10:36** Mis 7:6 † **10:38 10:38** Mat 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23 † **10:39 10:39** Mat 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33; Jạ 12:25 † **10:40 10:40 a** Luk 10:16; Jạ 13:20; **b** Mar 9:37; Luk 9:48
* **11:2 11:2** ***Kristɨ*** lé kɔr mę̣ę̣-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **11:5 11:5** Eja 35:5-6; 61:1

7 Lokɨ njéndó né-je lə Jɑ̨ d'ɔtɨ d'ɔw lé, Jeju pa ta kɨ́ dɔ Jɑ̨-tɨ adɨ kosɨ dow-je
panè: «To ri ɓá ɔwi ooi diləlo-tɨ wa? To tuwətɔ́gɨ‡ kɨ́ yól isɨ ɔw siə yó-je kɨ
nè-je kin ɓá ɔwi ooi wa?
8 Kinə bè al, ngà to ri ya ɓá ɔwi ooi wa? To dow kɨ́ tulə kubɨ-je kɨ́
kurə́-kurə́ rɔ-é-tɨ ɓá ɔwi ooi-é wa? Ngà lé to ɛ̨ kàrè, dɛ̨ kɨ́ 'tulə kubɨ-je kɨ́
kurə́-kurə́ bè kinlé, d'isɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə ngar-je yó rəm.
9 Ngà se to ri ya danɑ̨ ɓá ɔwi ooi wa? Se to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ɓá ɔwi
ooi-é wa? Tɔgrɔ-tɨ, m'a kidə-si, to dow kɨ́ itə njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ sɑ̨y ɓəy.
10 Kdɔ to Jɑ̨ kin ya ɓá ndɔkɨ 'ndàngɨ ta kɨ́ dɔ-é-tɨ 'panè:
"Yən, mɑ̨ Lubə m'ulə njèkilə mbɛ̨ lə-m nɔ̨̄-i-tɨ kete,
kdɔ kadɨ ɔw ra rəbɨ lə-i adɨ-i§."
11 «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dan dow-je-tɨ lay kɨ́ dené-je d'ojɨ-dé lé, dow
kɨ́ to kɨ́ 'boy itə Jɑ̨ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m ya goto. Bè ya kàrè ngon dow kɨ́
ndɛ̨ bè mɛ̨ɛ̨ kɔ̨ɓe-tɨ kɨ́ dɔrɑ̨-tɨ lé, boy itə-é.
12 †Ulə gin-é dɔkaglo-tɨ kɨ́ Jɑ̨ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m ilə-né mbɛ̨ sar tɛ̨ɛ̨-né
ɓone lé, kɔ̨ɓe kɨ́ dɔrɑ̨-tɨ təl né nagɨ-nɑ̨ ngá, adɨ njétɔ́gɨ-je 'sangɨ kdɔ kɑ̨y rɔ
dɔ-tɨ.
13 Mbete-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lay, kɨ̀ ndukun-je lə Moiyijɨ lé, 'pa
ta kdɔ né-je-tɨ kɨ́ à ra né sar tɛ̨ɛ̨-né dɔ Jɑ̨ kɨ́ njèra dow-je Batɛ̨m-tɨ.
14 †Kinə adi mɛ̨ɛ̨-si ta-je kin rəmə, Jɑ̨ kin ɓá to Eli njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ
kɨ́ 'pa ta-é 'panè à ree lé.
15 Dow kɨ́ mbɨ-é tò kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé.
16 «Nɑ̨́ ɓá m'a kun-é kɔjɨ-né dow-je kɨ́ ngɔsnè kan wa? Dow-je kɨ́ ngɔsnè
kanlé, 'tanɑ̨ kɨ̀ ngan-je kɨ́ d'isɨ pandangɨ lo-tɨ, ɓá 'ɓa madɨ-dé-je 'panè:
17 "J'kɔl nal kàrè 'ndami-né al rəm!
Ɓá j'usɨ pa nɔ̨ yo kàrè 'ndingəɨ-né ndoo al rəm!"»
18 Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «M'pa bè kdɔ lokɨ Jɑ̨ ree ɓá ɛ̨ uso né al rəm, ɑ̨y
man al rəm lé, dow-je 'panè: "To dow kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é!"
19 Ngà lokɨ Ngon lə dow ree, ɓá ɛ̨ uso né-je, ɑ̨y man-je lé, dow-je 'panè:
"Ɛ̨ kanlé uso né bore ngay, to njèkɑ̨y né rəm, ɓá to nam njétaalambo-je,
kɨ̀ njéramajal-je rəm!" Bè ya kàrè, kullə ra-é-je tɔjɨ kɨ́ gosɨ lə Lubə to gosɨ
kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.»

Tujɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ ɓe-je kɨ́ 'mbatɨ kadɨ mɛ̨ɛ̨-dé
Luk 10:13-15

20 Ɓebo-je kɨ́ 'ra nékɔjɨ-je nɑ̨-nɑ̨ dan-dé-tɨ ya kàrè, dɛ̨ d'inə panjiyə-dé-je
kɨ́ majɨ al kɔgɨ al lé, Jeju ndángɨ-dé panè:
21 «Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̨i dow-je kɨ́ Korajɛ̨! Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̨i dow-je
kɨ́ Betsayda! Kdɔ nékɔjɨ-je kɨ́ tokɨ ra dan-si-tɨ nè kinlé, lé tokɨ ra dɔnangɨ
Tir-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̨-tɨ je bè, rəmə lé dow-je kɨ́ titɨ d'a kulə kubɨ sakɨ
rɔ-dé-tɨ tò-né buu-tɨ kdɔ kinə-né panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ low nu̱ ngá*.
22 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ ya kɨ́ ndɔ gangta-tɨ lé, ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ-si-tɨ à ngɑ̨
nɑ̨ kitə ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ dɔnangɨ Tir-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̨ ɓəy.
23 Ngà sə̨i dow-je kɨ́ Kapɛrnayim, ooi 'painè se riɓa lə-si kin à kɔw sə-si
sar dɔrɑ̨-tɨ wa? Bè al, à tokɨ təl sə-si kɨ nangɨ sar kɨ mɛ̨ɛ̨ lo kɨ́ koó-tɨ. Kdɔ

‡ **11:7 11:7** *Gakra:* Mongɔ-je kɨ́ nɑ̨́-je 'panè: M'ijə gakra kdɔ kojɨ tuwə. Ə dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: M'ijə tuwətɔ́gɨ kdɔ kojɨ gakra. Ɛ̨ kɨ́ ta-é tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ nè kinlé to ɛ̨ kɨ́ dow ojɨ al ɓəy. § **11:10 11:10** Mal 3:1 † **11:12 11:12** Luk 16:16 † **11:14 11:14** Mat 17:10-13; Mar 9:11-13 * **11:21 11:21** Eja 23:1-18; Ejk 26; Juw 4:4-8; Amo 1:9-10

nékɔjɨ-je kí tokɨ ra mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ lə-si kinlé, lé tokɨ ra Sɔdɔm-tɨ je bè lé, ɓone ɓone ya kàrè Sɔdɔm à tò nè ɓəy.†
24 †Beɓa m'a kidə-si rəsɨ ya kí ndɔ gangta-tɨ lé, ta kí gangɨ kí dɔ-si-tɨ à ngą̨ ną̨ kitə ta kí gangɨ kí dɔ dɔnangɨ Sɔdɔm-tɨ ɓəy.»

Ngon dɛ̨ kɨ̀ Bɔbɨ-é
Luk 10:21-22

25 Dɔkaglo-é-tɨ kin ɓá, Jeju un ta panè: «Bɔbɨ-m kí 'to 'Ba dɔrą̨ kɨ̀ dɔnangɨ, m'tɔ́y-i, kdɔ 'ɓɔyɔ dɔ né-je kin kɨ̀ njégosɨ-je kɨ̀ njénégə-je rəmə ngan dow-je kin ɓá 'tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ-é adɨ-dé. ‡
26 Oiyo, Bɔbɨ-m, m'tɔ́y-i kdɔ to ndigɨ lə-i kadɨ né kinlé tò bè.
27 †«Bɔbɨ-m təl kɨ̀ né-je lay adɨ-m. Dow kí gə-m mą̨ Ngon lə Lubə lé goto. Bɔbɨ-m ya par ə́ gə-m. Ə dow kí gə Bɔbɨ-m ya goto. Mą̨ ya par ə́ m'gə Bɔbɨ-m lé, ə dow kí mą̨ Ngon-é lé ya m'tɛ̨ɛ̨ kəm-é dɔ-é-tɨ tɔ ɓá à gə-é.»

Jeju to njètaa né kí ɔy dɔ dow-je-tɨ

28 «'Reei rɔ-m-tɨ, sə̨i dow-je lay kí ɔɔi rɔgɨ-rɔgɨ gin nékutɨ-tɨ kí ɔy, ə m'a kadɨ-si 'taai koo.
29 Uni jugɨ lə-m, ə taai néndó lə-m, kdɔ kadɨ ndil-si ingə lo taakoo, kdɔ m'to njèsɔl dɔ-m rəm, m'sɔl lɔm-lɔm rəm§.
30 Kdɔ jugɨ lə-m lé ɔy al rəm, ɓá nékutɨ kí m'a kadɨ-si uti lé kàrè, ɔle pele-pele rəm tɔ.»

12

Ta lə Jeju dɔ ndɔ taakoo-tɨ
Mar 2:23-28; Luk 6:1-5

1 Ndɔ káre bè, lokɨ Jeju njiyə mɛ̨ɛ̨ ndɔr gemɛ̨-je-tɨ kdɔ kində gangɨ ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, ɓo ra njéndó né-je liə, adɨ 'puy dɔ gemɛ̨ d'uso taá-taá*. 2 Lokɨ Parisi-je d'oo-dé lé, 'pa kɨ̀ Jeju 'panè: «'Oo, njéndó né-je lə-i 'ra né kí to tó-é al kadɨ dow ra ndɔ taakoo-tɨ.†»
3 Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Né kí ndɔkɨ Dabidɨ ra kaglo-tɨ liə, lokɨ ɓo ra-dé dɛ̨ kɨ̀ dow-je liə lé, se sə̨i 'ndói ta-é mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay ooi ya al wa?
4 Dabidɨ andɨ mɛ̨ɛ̨ kəykubɨ-tɨ lə Lubə, dɛ̨ kɨ̀ dow-je liə, d'uso mbə̀ kí dow-je d'adɨ Lubə kadkare-tɨ. To mbə̀ kí sɔbɨ dɔ-é kadɨ uso al rəm, sɔbɨ dɔ dow-je liə kadɨ d'uso al rəm, ngà njégugné-je lə Lubə ya par ɓá sɔbɨ dɔ-dé‡.
5 Ngà njégugné-je lə Lubə ya kí 'ra kullə mɛ̨ɛ̨ kəy kubɨ-tɨ lə Lubə kɨ̀ ndɔ taakoo, adɨ 'təl ndɔ taakoo né kí kare-tɨ, ya dow gangta dɔ-dé-tɨ al kinlé, sə̨i 'ndói ta-é mɛ̨ɛ̨ ndukun-tɨ ooi ya al wa§?
6 Beɓa adɨ m'idə-si, né kí boy itə kəy lə Lubə ya tò nè ngá!
7 †'Ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay 'panè: "Mą̨ Lubə lé, koo kəmtondoo ɓá m'ndigɨ, ɓɨ məsɨ dą̨-je kí kadɨ-m kin al." Lé tokɨ 'gəi mɛ̨ɛ̨ ta kin majɨ lé, sə̨i a gangi ta dɔ dow-je-tɨ kí ta goto dɔ-dé-tɨ kin bè al*.
8 Kdɔ Ngon lə dow ɓá to 'ɓa ndɔ taakoo lé.»

---

† **11:23 11:23** Eja 14:13-15; Kgn 19:24-28 † **11:24 11:24** Mat 10:15; Luk 10:12 ‡ **11:25 11:25** 1Kɔ 1:17-29 † **11:27 11:27 a** Ją 3:35; **b** Ją 1:18; 10:15 § **11:29 11:29** Jer 6:16 * **12:1 12:1** Det 23:26 † **12:2 12:2** Tęt 34:21 ‡ **12:4 12:4** 1Sa 21:2-7; Mbl 24:9 § **12:5 12:5** Kni 28:9; Mbl 24:8-9 † **12:7 12:7** Mat 9:13 * **12:7 12:7** Oje 6:6

Jeju kɨ dingəm kí ji-é oy mburukɨ
Mar 3:1-6; Luk 6:6-11

9 Jeju į̣ lo-é-tɨ kinlé ɔw mę̣ę̣ kəykəwną̣-tɨ lə jipɨ-je.
10 Ə dingəm káre kí ji-é oy mburukɨ isɨ mę̣ę̣ kəy-tɨ lé nɔ̨ɔ̨. Rəmə Parisi-je
kí d'isɨ nɔ̨ɔ̨ 'sangɨ rəbɨ kilə ta dɔ Jeju-tɨ adɨ 'dəji-é 'panè: «Ndɔ taakoo-tɨ
lé, to tó-é kadɨ dow adɨ lapiya njèmɔ̨y əse to tó-é al wa?»
11 †Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ną́ dan-si-tɨ ɓá ɔw kɨ batɨ káre-rè, ɓá batɨ-é
usɨ bole ndɔ taakoo-tɨ ya à kɔr-é tę̣ę̣ siə ndaa-tɨ al wa?
12 Ngà dow lé, itə batɨ nja ṇą̃-ṇą̃! Adɨ to tó-é kadɨ dow ra majɨ ndɔ
taakoo-tɨ.»
13 Ngá ɓá Jeju təl idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Lokɨ ę̣ surə
ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò majɨ titɨ-ną̣ kɨ̀ ę̣ kí káre.
14 Parisi-je kí d'ą̣ lo-é-tɨ lé, 'tę̣ę̣ d'ɔw d'ɔjɨ-ną̣ ta dɔ kəm rəbɨ-tɨ kí kadɨ
n'təli-né Jeju.

Jeju to ngonnjèkullə lə Lubə

15 Ngà lokɨ Jeju gə ta kɔjɨ lə Parisi-je lé, ę̣ tę̣ę̣ ɔw lo kí rangɨ-tɨ. Dow-je kí
'tò nduy-nduy ya d'un go-é, adɨ ę̣ adɨ lapiya njémɔ̨y-je lay tɔ.
16 Ngà ę̣ ndəji-dé kadɨ d'adɨ dow gə kí to n'ẹ̀ Jeju al.
17 Bè kdɔ kadɨ ta kí njèpata kí ta Lubə-tɨ, Ejay pa kin, ra-né né. Lubə
panè:
18 «Ooi, ngonnjèkullə lə-m kí m'mbəti-é,
M'ində-é dan kəm-m-tɨ, rɔ-m nəl-m dɔ-é-tɨ ṇą̃,
M'a kadɨ Ndil-m səbɨ dɔ-é-tɨ,
À kilə mbę̣ né ra kí njururu kadɨ gin dow-je kí gay-gay†.
19 D'a kɔl-ną̣ kɨ̀ dow al rəm, à kur kəə al rəm,
Dow à koo ndi-é pandangɨ lo-tɨ al rəm‡.
20 À təti tuwətɔ́gɨ kí tò gudɨ nangɨ al rəm,
Lampɨ kí pər isɨ ɔ̨̀-tɨ ngɛl-ngɛl ɓəy kàrè
à kɔsɨ suį̣ təl al rəm tɔ§.
À ra bè sar kadɨ né ra kí njururu ilə njirə.
21 Beɓa gin ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay ya
d'a kində mę̣ę̣-dé dɔ-é-tɨ*.»

Dow-je 'ɓa Jeju ngar lə ndil-je kí majɨ al
Mar 3:22-27; Luk 11:14-23

22 Dow-je 'ree kɨ̀ dingəm káre kí ndil kí majɨ al ra-é adɨ kəm-é tɔ rəm,
pa ta al rəm, adɨ Jeju adɨ-é pa ta rəm, oo lo rəm.
23 Né kinlé ɔr ndil kosɨ dow-je ṇą̃, adɨ 'dəji ta 'panè: «Kay! Dow kin to
Ngonka Dabidɨ lé ya al wa?»
24 †Ngà lokɨ Parisi-je d'oo ta kin rəmə, 'panè: «Ẹ̃ kinlé isɨ tubə ndil-je kí
majɨ al kɨ̀ tɔ́gɨ lə Beljebul, kí to 'boy lə ndil-je kí majɨ al.»
25 Beɓa Jeju gə gɨr ta kí mę̣ę̣-dé-tɨ gɔw adɨ idə-dé panè: «Kɔ̨ɓe kí rá-rá
ya ɓá dow-je kí mę̣ę̣-é-tɨ 'gangɨ-ną̣ d'ɔsɨ-ną̣ kɨ̀ ta lé, à təl ndubəɓe rəm, ɓá
ɓebo əse kəy kí rá-rá ya dow-je kí mę̣ę̣-é-tɨ 'gangɨ-ną̣ d'ɔsɨ-ną̣ kɨ̀ ta kàrè,
dowbé-je d'a kisɨ gərərə al rəm.

---

† **12:11 12:11** Luk 14:5 † **12:18 12:18** Eja 42:1 ‡ **12:19 12:19** Eja 42:2 § **12:20 12:20** Eja 42:3
* **12:21 12:21** Eja 42:1-4 † **12:24 12:24** Mat 9:34; 10:25

26 Bè ya tɔ, kinə Satạ̃ ya tubə dow-je lə Satạ̃ rəmə, to ẹ̃ ya gángɨ rɔ-é
danạ̃. Bè kinlé, kɔ̃ɓe liə à kạ̃ lo kạ̃-é-tɨ gərərə ban wa?
27 Ə kinə to tɔ́gɨ lə Beljebul ɓá m'isɨ m'tubə-né ndil-je kí majɨ al, ngà
dow-je lə-si ə d'isɨ 'tubə-dé kɨ̀ tɔ́gɨ lə nạ́ ngá wa? Kullə ra dow-je lə-si ya
ilə ta dɔ-si-tɨ!
28 Ngà kinə to tɔ́gɨ lə Ndil Lubə tɔ ɓá m'isɨ m'tubə-né ndil-je kí majɨ al
rəmə, to kɔ̃ɓe lə Lubə ya ngá ɔ́ ree tẹ̃ẹ̃ rɔ-si-tɨ tin.
29 «Kinə dow uwə njètɔ́gɨ tɔ́-é njim-njim al lé, dowbé à ra ban ɓá à kur
mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə njètɔ́gɨ kin, kdɔ kəə nékingə-é wa? À tɔ́-é njim-njim ɓəy ɓá
à kɔw mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ kdɔ kəə nékingə-é.
30 †Dow kí ore kàdì-m al lé, to njèkɔsɨ-m kɨ̀ ta ə dow kí kəw sə-m né kɨ
natɨ al kàrè, to njèsane né kɔgɨ tɔ.»

Majal kí Lubə à kinə̃ go-é kɔgɨ al
Mar 3:28-30; Luk 12:10; Əbr 6:4-8; 10:26-29

31 «Beɓa m'idə-si tokɨ, majal-je lay kí dow isɨ ra, əse takɔbɨ-je lay kí dow
isɨ pa lé, à tokɨ kinə̃ go-é kɔgɨ kadɨ-é, ngà ta kɔbɨ kí dow pa kɨ̀ Ndil Lubə
lé, à tokɨ kinə̃ go-é kɔgɨ kadɨ-é al ya sar.
32 †Dow kí rá-rá kí pa ta kí majɨ al dɔ Ngon lə dow-tɨ lé, à tokɨ kinə̃ go-é
kɔgɨ kadɨ-é, ngà dow ya kí pa ta kɔbɨ kɨ̀ Ndil kí aa njay lé, à tokɨ kinə̃ go-é
kɔgɨ kadɨ-é dɔkaglo-tɨ kí ɓone kin al rəm, bore al rəm, ya sartagangɨ.»

Ta kí tẹ̃ẹ̃ ta dow-tɨ lé ị̃ mẹ̃ẹ̃-é-tɨ
Luk 6:43-45

33 †«Kinə kagɨ majɨ lé, kandɨ-é à majɨ tɔ, ngà kinə kagɨ majɨ al lé, kandɨ-é
kàrè à majɨ al ya tɔ. Kdɔ kandɨ kagɨ ɓá dow à gə-né kagɨ.
34 †Sạ̃i kí mẹ̃ẹ̃-si ndul titɨ-nạ kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ li pii-je bè kanlé! Sạ̃i a pai ta kí majɨ
ndɔ káre tɔ ɓan wa? Kdɔ né-je kí mənạ̃-nạ mẹ̃ẹ̃ dow-tɨ ya ɓá tẹ̃ẹ̃ ta-é-tɨ
adɨ-é pa.
35 Dow kí majɨ lé, né-je kí majɨ-majɨ kí uwə mẹ̃ẹ̃-é kinlé ya ɓá à tẹ̃ẹ̃-né. Ə
dow kí majɨ al kàrè né-je kí majɨ al majɨ al kí uwə mẹ̃ẹ̃-é kinlé ya à tẹ̃ẹ̃-né
tɔ.
36 M'a kidə-si, ngan ta-je kí mẹ̃ẹ̃ wəy kare lay kí isɨ tẹ̃ẹ̃ ta dow-je-tɨ kinlé,
d'a kɔr go-é lay ndɔ gangta-tɨ.
37 Kdɔtalə ta kí ta-i-tɨ ɓá 'a kɔr-né ta dɔ-i-tɨ rəm, ɓá ta kí ta-i-tɨ ya ta à
kuwə-i-né rəm tɔ.»

Parisi-je 'dəjɨ Jeju nékɔjɨ
Mar 8:11-12; Luk 11:29

38 †Dow-je kí dan-tɨ-je kí 'to njéndó dow-je ndukun, kɨ̀ Parisi-je kí nạ́-je
d'un ta d'idə Jeju 'panè: «Njèndó dow-je né, j'ndigɨ kadɨ 'ra nékɔjɨ káre
adɨ j'oo.»
39 †Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Dow-je kí ngɔsnè kí 'to njémẹ̃ẹ̃ndul-je, kɨ̀
njétəl rɔ-dé go ndu Lubə-tɨ al-je, 'dəjɨ kadɨ d'oo nékɔjɨ! Ngà dow à ra nékɔjɨ
kí rangɨ kadɨ-dé al ngá; ẹ̃ kí ndɔkɨ tẹ̃ẹ̃ dɔ Jonasɨ-tɨ kí to njèpata kí ta Lubə-tɨ
kin ya asɨ.
40 Titɨ kí ndɔkɨ Jonasɨ ra-né ndɔ mutə mẹ̃ẹ̃ kanjɨ-tɨ kí boy kinlé†, Ngon lə
dow kàrè à ra ndɔ mutə gin nangɨ-tɨ tɔ.

---

† **12:30 12:30** Mar 9:40 † **12:32 12:32** Luk 12:10 † **12:33 12:33** Mat 7:20; Luk 6:44 † **12:34 12:34 a** Mat 3:7; 23:33; Luk 3:7; **b** Mat 15:18; Luk 6:45 † **12:38 12:38** Mat 16:1; Mar 8:11; Luk 11:16 † **12:39 12:39** Mat 16:4; Mar 8:12 † **12:40 12:40** Jon 2:1

41 Ndɔ gangta-tɨ lé, dow-je kí Ninibɨ d'a kạ̃ takəm dow-je-tɨ kí ngɔsnè kin
kdɔ kilə ta dɔ-dé-tɨ. Kdɔ dow-je kí Ninibɨ lé, lokɨ d'oo mbẹ̃ kilə lə Jonasɨ
rəmə, 'tusɨ panjiyə-dé-je kí majɨ al d'iṇ̃ə kɔgɨ‡. Ngá kí ngɔsnè-tɨ kinlé, dow
kí itə Jonasɨ ṇ̃ạ̃ ya ạ̃ nè!
42 Bè ya tɔ, ndɔ gangta-tɨ lé, ngar kí dené kí go lo-tɨ kí bəə, à kạ̃ takəm
dow-je-tɨ kí ngɔsnè kin kdɔ kilə ta dɔ-dé-tɨ. Kdɔ ndɔkɨ ẹ̃ ị̃ sɔ̃y dɔnangɨ-tɨ
nụ̃ ya ree oo gosta-je lə Salomɔ̃§. Ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé, dow kí itə Salomɔ̃
ṇ̃ạ̃ ya ạ̃ nè.»

Ta kí sɔbɨ dɔ ndil kí majɨ al kí təl ree mẹ̃ẹ̃ dow-tɨ gogɨ
Luk 11:24-26

43 «Lokɨ ndil kí majɨ al tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ dow-tɨ, ɔw ilə kɨ̀ diləlo kí tutɨ sangɨ lo kí
kadɨ n'isɨ-tɨ n'taa koo ya ngà, ẹ̃ ingə al lé,
44 ẹ̃ panè: “Kəy lə-m kí m'isɨ-tɨ ɓá m'tẹ̃ẹ̃ lé, m'a təl kɔw-tɨ gogɨ.” Lokɨ
təl ɔw gogɨ rəmə, oo kí mẹ̃ẹ̃ kəy lé tò kare ə tokɨ kɔy ndəti-ndəti rəm, ɓá
né-je kí mẹ̃ẹ̃-é-tɨ tokɨ kɔsɨ njɔl-njɔl rəm.
45 Beɓa ẹ̃ ɔsɨ təl ɔw sangɨ ndil-je kí rangɨ siri kí mẹ̃ẹ̃-dé ndul itə-é ɓəy ɓá
ree sə-dé adɨ d'andɨ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lé ə d'adɨ to lokisɨ-dé. Gangɨ-é-tɨ kí gogɨ nè
kinlé, kisɨ lə dowbé kin majɨ al ṇ̃ạ̃ itə kí kete lé ɓəy. Ə 'lə dow-je kí majɨ
al kí ngɔsnè kanlé kàrè, à tò bè ya tɔ.»

Kɔ̃ Jeju kɨ̀ ngankɔ̃-é-je kí tɔgrɔ-tɨ
Mar 3:31-35; Luk 8:19-21

46 Lokɨ Jeju ạ̃ pa ta kɨ̀ kosɨ dow-je ya ɓəy rəmə, kɔ̃-é, kɨ̀ ngankɔ̃-é 'ree d'ạ̃
ta-é-tɨ ə 'sangɨ kadɨ d'ingə-é 'pa siə ta.
47 Ngá ɓá dow madɨ idə-é panè: «Yən, kɔ̃-i, kɨ̀ ngankɔ̃-i-je d'ạ̃ ndaa-tɨ
nɔ̃ɔ̃, ə́ 'sangɨ kadɨ 'pa sə-i ta.»
48 Ngà Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «Nạ́-je ɓá 'to kɔ̃-m-je kɨ̀ ngankɔ̃-m-je wa?»
49 Beɓa Jeju ulə ji-é dɔ njéndó né-je-tɨ liə ɓá panè: «Yən, kɔ̃-m-je kɨ̀
ngankɔ̃-m-je ɓá d'isɨ tin.
50 Kdɔ dow kí ra né kí mẹ̃ẹ̃ Bɔbɨ-m kí dɔrạ̃-tɨ ndigɨ kin ɓá to ngonkɔ̃-m,
əse kɔ̃nan-m, əse to kɔ̃-m.»

Gosta-je kí dɔ kɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə

13

Gosta kí sɔbɨ dɔ njèkilə ko
Mar 4:1-9; Luk 8:4-8

1 Ndɔ-é-tɨ kinlé ya, Jeju tẹ̃ẹ̃ kəy, ɔw isɨ kàdì babo-tɨ.
2 †Kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-nạ̃ 'gəə dɔ-é sipɨ, adɨ ẹ̃ al isɨ
mẹ̃ẹ̃ tò-tɨ. Ngà dẹ̃ ɓá d'ạ̃ ngangɨ ba-tɨ ɗingɨ-ɗingɨ.
3 Jeju pa sə-dé ta ṇ̃ạ̃ kɨ̀ gosta-je panè: «Njèndɔr, ɔw kdɔ kilə ko.
4 Lokɨ ạ̃ ilə ko lé, kạ̃ạ̃ né kí dan-tɨ-je tusɨ dɔ rəbɨ-tɨ adɨ yəl-je 'ree 'tú lạ̃́-lạ̃́.
5 Kạ̃ạ̃ né kí nạ́-je tusɨ dɔ ər-je-tɨ, adɨ lo kadɨ ingə nangɨ kí asɨ kadɨ ulə
njirə-é-tɨ goto. Ngà rəmə kubə ɓá ubə kalangɨ, kdɔ nangɨ ndəə dɔ-tɨ al.
6 Lokɨ kàdì ɔsɨ rəmə, ngan ko-je kinlé ndole. Go-tɨ rəmə, tutɨ kurum, kdɔ
njirə-é ɔw nangɨ ṇ̃ạ̃ al.
7 Kạ̃ạ̃ né kí dan-tɨ-je tusɨ dan kun-je-tɨ, adɨ kun tɔgɨ ə ɔ̃ rɔ dɔ-tɨ gə́gə́gə́.

‡ **12:41 12:41** Jon 3:4-9 § **12:42 12:42** 1Ng 10:1-10 † **13:2 13:2** Luk 5:1-3

8 Ngà kąą̃ né kɨ́ ną̃-je tusɨ nangɨ-tɨ kɨ́ majɨ, adɨ ɔr dɔ-é. Beɓa dɔ-é kɨ́ dan-
tɨ-je kąą̃-é ra-tɨ ɓu-je, ę kɨ́ kąą̃-é ra-tɨ kɔrmɛkę-je, ę kɨ́ ra-tɨ kɔrmutə-je.»
9 Jeju təl ilə dɔ-tɨ ɓəy panè: «Dow kɨ́ mbɨ-é tò kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə,
kadɨ oo ta kinlé!»

Kdɔ ri ɓá Jeju ndó-né né kɨ̀ gosta-je wa?
Mar 4:10-12; Luk 8:9-10

10 Njéndó né-je lə Jeju 'ree rɔ-é-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá 'pa sə-dé ta
kɨ̀ gosta-je wa?»
11 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: «Kdɔtalə sə̨i lé, né-je kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ sɔbɨ dɔ
kɔ̨ɓe kɨ́ dɔrą̃-tɨ lé tokɨ tę̨ę̨ kɨ̀ dɔ-é kadɨ 'gəi, ngà dę̨ lé, tokɨ tę̨ę̨ kɨ̀ dɔ-é kadɨ-dé
al.
12 †Kdɔ dow kɨ́ né tò ji-é-tɨ ɓá d'a kadɨ-é kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ, kadɨ isɨ dan majɨ-tɨ
mburukɨ-mburukɨ. Ngà dow kɨ́ né liə goto lé, ę kɨ́ ji-é-tɨ ya kàrè d'a taa.
13 Beɓa m'idə-dé-né ta kɨ̀ gosta, kdɔ d'oo lo kɨ koo ndą̃ bè ya ɓɨ d'oo né
al rəm, ɓá ta kàrè d'oo kɨ koo bè ya ɓɨ 'gə mę̨ę̨-é al rəm tɔ.
14 Beɓa ta kɨ́ Ejay, njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa lé, né-é ra né dɔ-dé-tɨ.
Lubə panè:
"D'a koo ta majɨ ya, ngà d'a 'gə mę̨ę̨-é al,
D'a koo lo majɨ ya, ngà d'a koo né al*.
15 Ooi gin dow-je kanlé 'to njémę̨ę̨ngą̃-je,
'Tɔsɨ mbɨ-dé ká-ká 'tɔ́ nè mbɨ-dé à kɨ̨ koo ta rəm, nè d'a kɨ̨ gə né;
'Nibɨ kəm-dé jibɨ-jibɨ, nè kəm-dé à kɨ̨ koo lo rəm,
Nè mbɨ-dé à kɨ̨ koo ta rəm, nè d'a kɨ̨ gə né,
Rəmə d'a kɨ̨ kiṇə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ kadɨ m'ɨ̨ m'ajɨ-dé†."
16 †«Ngà sə̨i lé, 'toi njénékumą̃-je, kdɔ kəm-si oo lo majɨ rəm, mbɨ-si kàrè
oo ta majɨ rəm tɔ!
17 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ ṇą̃, kɨ̀ njéra né-je
kɨ́ njururu ṇą̃ ya, ɓo koo né-je kɨ́ sə̨i ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al, ɓo koo
ta-je kɨ́ sə̨i ooi kin ra-dé ya, ngà d'oo al‡.»

Jeju ɔr mę̨ę̨ gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko
Mar 4:13-20; Luk 8:11-15

18 Sə̨i lé, 'yəli mbɨ-si ooi-né mę̨ę̨ gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko lé.
19 Dɔ rəbɨ kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ oo ta kɨ́ dɔ kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə ya,
ngà gə mę̨ę̨-é al, rəmə Njèmę̨ę̨ndul ree ɔr ta kɨ́ 'dubɨ mę̨ę̨-é-tɨ lé kɔgɨ.
20 Nangɨ ər kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ oo ta lə Lubə rəmə taa kalangɨ
kɨ̀ rɔnəl.
21 Ngà ta lé ɓá ulə njirə mę̨ę̨-é-tɨ al; adɨ ę ą̃ dɔ-tɨ kaglo ṇą̃ al. Beɓa lokɨ kɔ̨̃-
je kɨ́ dum natɨ əse kulə kəm ndoo kdɔ ta lə Lubə tę̨ę̨ dɔ-é-tɨ rəmə, kalangɨ
bè ya ę tusɨ kadmę̨ę̨ liə iṇə kɔgɨ.
22 Dan kun-je kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ oo ta lə Lubə ya, ngà mę̨ę̨ ką̃
kə́kə́kə́ kdɔ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè, kɨ̀ ɓo nékingə-je utɨ dɔ ta kɨ́ oo lé, adɨ
kandɨ-é goto.
23 Rəmə, nangɨ kɨ́ majɨ kɨ́ kąą̃ né tusɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ oo ta lə Lubə ə gə
mę̨ę̨-é, adɨ kandɨ-é tò; ę kɨ́ kąą̃-é ra-tɨ ɓu-je, ę kɨ́ kąą̃-é ra-tɨ kɔrmɛkę-je, ę
kɨ́ ra-tɨ kɔrmutə-je.

---

† **13:12 13:12** Mat 25:29; Mar 4:25; Luk 8:18; 19:26 * **13:14 13:14** Eja 6:9 † **13:15 13:15** Eja 6:10 † **13:16 13:16** Luk 10:23,24 ‡ **13:17 13:17** 1Pi 1:10

Gosta kɨ́ dɔ jə-tɨ

24 Jeju pa sə-dé gosta kɨ́ rangɨ ɓəy panè: Kɔ̰ɓe kɨ́ dɔrą̰-tɨ tò titɨ-ną̰ kɨ̀ ta lə
dow kɨ́ dubɨ ko né kɨ́ majɨ mɛ̰ɛ̰ ndɔr-tɨ liə.
25 Rəmə ndɔɔ, lokɨ dow-je 'to ɓi lay lé, njèba liə ree dubɨ jə dan ko né-tɨ
kɨ́ majɨ kɨ́ ɛ̰ dubɨ lé, ə ɔtɨ ɔw.
26 Lokɨ ko ubə tɔgɨ, adɨ ɔr dɔ-é lé, jə lé kàrè ɔr dɔ-é tɔ.
27 Beɓa njérakullə-je lə njèkəy lé 'ree d'idə-é 'panè: «'Ba-ji, to ko né kɨ́
majɨ ɓá i dubɨ mɛ̰ɛ̰ ndɔr-tɨ lə-i ya al wa?» Ngà jə kin ɨ̰ rá tɔ ɓəy wa?
28 Beɓa ɛ̰ ilə-dé-tɨ panè: «To njèba ə́ ra-né tin.» Ngá ɓá njérakullə-je
'dəjɨ-é 'panè: «'Ndigɨ kadɨ j'ɔw j'rə̰y jə lé kɔgɨ wa?»
29 Ngà ɛ̰ panè: «Bè al, kdɔ kinə kadɨ 'rəyɨ̰ jə rəmə a kɨ̰ 'rəyɨ̰-dé kɨ̀ ko natɨ.
30 Ə̰ iə̰ɨ-dé adɨ 'tɔgɨ natɨ sar ndɔ kijə ko-tɨ. Ndɔ-é-tɨ kin ɓá m'a kidə
njékijəko-je panè: "'Tɔri jə-je ya kete, ə 'tɔ́i njɨr-njɨr kadɨ uləi pər, ngá tá
je 'kəwi ko lə-m damą̰."»

Gosta kɨ́ dɔ kąą̰ kɔl-tɨ
Mar 4:30-32; Luk 13:18-19

31 Jeju tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ gosta kɨ́ rangɨ ɓəy panè: Kɔ̰ɓe kɨ́ dɔrą̰-tɨ tò titɨ-ną̰ kɨ̀ ta lə
kąą̰ kɔl kɨ́ dow madɨ un dubɨ mɛ̰ɛ̰ ndɔr-tɨ liə kin bè.
32 Kąą̰ kɔl lé ɓá, to kąą̰ kagɨ kɨ́ tò ngon-é itə kąą̰ kagɨ-je lay, ngà lo kɨ́ ubə
tɔgɨ rəmə to kagɨ kɨ́ boy itə kagɨ-je lay kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ndɔr-tɨ, adɨ yəl-je kɨ́ 'nar taá
'ree 'ra kəy-dé balkəm-é-je-tɨ.

Gosta kɨ́ dɔ əm-tɨ
Luk 13:20-21

33 Jeju pa sə-dé gosta kɨ́ rangɨ ya ɓəy panè: «Kɔ̰ɓe kɨ́ dɔrą̰-tɨ lé titɨ-ną̰ kɨ̀
əm kɨ́ dené káre bè un lɔ̰y-né nducjɨ kɨ́ 'mbɔjɨ mɛ̰ɛ̰ kee mutə, adɨ nducjɨ kɨ́
lɔ̰y lay ya ɨ̰ kin bè.»

Jeju pa ta-je lay kɨ̀ gosta
Mar 4:33-34

34 Ta-je kin lay ya Jeju idə kosɨ dow-je kɨ̀ gosta. Ta kɨ́ kadɨ ɛ̰ pa kɨ̀ gosta
al ya goto.
35 To bè kadɨ ta-je kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa kin né-é ra né. Njèpata kɨ́
ta Lubə-tɨ pa panè:
«M'a tɛ̰ɛ̰ ta-m kadɨ m'pa gosta-je,
M'a kilə mbɛ̰ né-je kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ
lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nṵ.§»

Kɔr mɛ̰ɛ̰ gosta kɨ́ dɔ jə-tɨ

36 Jeju iə̰ɨ kosɨ dow-je ə ree ɓee. Lokɨ ree ɓee lé, njéndó né-je liə 'ree
rɔ-é-tɨ, 'dəjɨ-é 'panè: «'Ɔr-ji mɛ̰ɛ̰ gosta kɨ́ dɔ jə-tɨ kɨ́ ą̰ mɛ̰ɛ̰ ndɔr-tɨ lé adɨ
j'oo.»
37 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Dow kɨ́ njèdubɨ ko né kɨ́ majɨ kinlé, to Ngon
lə dow;
38 ndɔr lé, to dɔnangɨ; ə ko né kɨ́ majɨ, to dow-je kɨ́ kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə; jə lé
to dɛ̰ kɨ́ d'un go Njèmɛ̰ɛ̰ndul.
39 Njèba kɨ́ njèdubɨ jə lé, to Sú; nąy kijə ko lé, to dɔbəy ndɔ; ə njékijəko-
je, 'to malayka-je tɔ.
40 Titɨ kɨ́ 'tɔr-né jə d'ungɨ pərəə lé, dɔbəy ndɔ-tɨ ya kàrè à to bè tɔ:

§ **13:35 13:35** Pa 78:2

41 Ngon lə dow, à kulə malayka-je liə kadɨ 'tubə dow-je lay kɨ́ njéra madɨ-dé-je kadɨ d'usɨ mɛ̨̃ɛ̨ majal-tɨ, kɨ̀ dow-je kɨ́ njéramajal-je kɔ̃ɓe-tɨ liə kɔgɨ.
42 Malayka-je d'a kungɨ-dé dan pər-tɨ kɨ́ dum pa ta-é, kɨ́ to lo nɔ̃ rəm, lo kɨ́ d'a kuso ngangɨ-dé titɨ məgəgə-məgəgə rəm tɔ.
43 Ngà njéra né-je kɨ́ njururu rəmə, rɔ-dé à ndógɨ titɨ-nã kɨ̀ kàdɨ̀ bè mɛ̨̃ɛ̨ kɔ̃ɓe-tɨ lə Bɔbɨ-dé.
«Dow kɨ́ mbɨ-é tò kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé!»

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ nékingə kɨ̀ mədkɔsɨ kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ

44 «Kɔ̃ɓe kɨ́ dɔrã-tɨ tò titɨ-nã kɨ̀ ta lə nékingə kɨ́ 'ɓɔyɔ mɛ̨̃ɛ̨ ndɔr-tɨ, ɓá dow madɨ ɔw tɛ̨̃ɛ̨ dɔ-tɨ kin bè. Dowbé kinlé, un ɔw ɓɔyɔ rangɨ ɓəy, rəmə rɔ-é nəl-é ɲã, adɨ ɔw ndogɨ né kingə-é lay, ɓá iɲ̃ə la-é ree ndogɨ-né ndɔr kinlé.
45 «Kɔ̃ɓe kɨ́ dɔrã-tɨ tò titɨ-nã kɨ̀ ta lə njèra gatɨ kɨ́ isɨ sangɨ mədɨ kɔsɨ kɨ́ ndole kin bè.
46 Lokɨ ingə ɛ̨ kɨ́ gatɨ-é ɲã lé, ɛ̨ təl ɔw ndogɨ nékingə-é lay, ɓá iɲ̃ə la-é ree ndogɨ-né mədɨ kɔsɨ kɨ́ kárɛ kinlé.»

Gosta kɨ́ dɔ burə-tɨ

47 Kɔ̃ɓe kɨ́ dɔrã-tɨ tò titɨ-nã kɨ̀ ta lə burə kɨ́ dow ilə baa rəmə uwə-né kanjɨ-je kɨ́ gay-gay kin bè. 48 Lokɨ burə kin rusɨ lé, mbɔw ndɔr ree-né ngangɨ ba-tɨ, isɨ nangɨ, tɔr kanjɨ-je kɨ́ majɨ-majɨ ungɨ mɛ̨̃ɛ̨ 'sɛ̨̃ngɨ-tɨ, ɓá iɲ̃ə dɛ̨ kɨ́ d'asɨ nɑ́y al ungɨ-dé kɔgɨ.
49 Dɔbəy ndɔ-tɨ lé, à to titɨ-nã bè ya tɔ: Malayka-je d'a ree kɔr kəm dow-je kɨ́ njéra né kɨ́ njururu al kɨ̀ njéra né kɨ́ njururu gay-gay.
50 D'a kungɨ dow-je kɨ́ njéra né kɨ́ njururu al dan pər-tɨ, lo nɔ̃-tɨ, kɨ́ to lokɨ d'a kuso ngangɨ-dé titɨ məgəgə-məgəgə.
51 Beɓa Jeju dəjɨ njéndó né-je liə panè: «'Gəi mɛ̨̃ɛ̨ ta-je kin lay wa?» Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: «Oiyo», j'gə.
52 Rəmə Jeju idə-dé panè: «To bè ya tɔ, njèndó dow-je ndukun lə Lubə kɨ́ təl njètaa néndó kɨ́ dɔ kɔ̃ɓe-tɨ kɨ́ dɔrã-tɨ lé, titɨ-nã kɨ̀ njèkəy kɨ́ ingə né-je kɨ́ sigɨ ɓá ore natɨ kɨ̀ né-je kɨ́ low kɨ́ lo ngəm né-tɨ liə ɓá ra-né kullə.»

Sɔ̃y kullə lə Jeju dɔnangɨ Galile-tɨ

Mɛ̨̃ɛ̨ngã lə dow-je kɨ́ Najarɛtɨ
Mar 6:1-6; Luk 4:16-24

53 Lokɨ Jeju pa gosta-je kin adɨ gin-é gangɨ rəmə, ɛ̨ ɔtɨ rangɨ lo kɨ́ ã-tɨ lé
54 ɔw ɓebo-tɨ kɨ́ ɛ̨ tɔgɨ-tɨ ə ndó né dow-je mɛ̨̃ɛ̨ kəykəwnã-tɨ lə jipɨ-je. Néndó liə ɔr ndil-dé adɨ 'panè: «Kay! Gosta-je, kɨ̀ nékɔjɨ-je kinlé ɨ̃-né rá-rá ya wa?
55 To ngon lə kɔdɨ kijəkagɨ lé ya al wa? Kɔ̃-é ya ɓá to Mari lé al wa? Ə Jakɨ-je, kɨ̀ Jojepɨ-je kɨ̀ Simɔ̃-je kɨ̀ Jude-je ya ɓá̃ 'to ngankɔ̃-é-je al wa?
56 Ə kɔ̃nan-é-je ya rəm ɓá d'isɨ sə-ji nè tɔ tin al wa? Ngà né-je lay kinlé, ɛ̨ ɨ̃-né rá ya danã wa?»
57 †Né-je kin ya ra adɨ Jeju təl jigɨ nɔ̃-dé-tɨ ɔgɨ-dé kadɨ d'adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨-dé. Beɓa ɛ̨ idə-dé panè: «Njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, dow-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ ɓekojɨ-é-tɨ, kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ liə ya par d'a nədɨ-é.*»
58 Beɓa Jeju ra nékɔjɨ-je tin ɲã al, kdɔtalə mɛ̨̃ɛ̨ngã lə-dé.

---

† **13:57 13:57** Jã 4:44 * **13:57 13:57** Luk 4:24; Jã 4:44

14

Koy Jạ kí njèra dow-je batẹm
Mar 6:14-29; Luk 9:7-9; 3:19-20

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé ngar Erodɨ kí to njèkɔ̰ɓe kí dɔnangɨ Galile-tɨ oo poy riɓa lə Jeju.
2 Beɓa ẹ idə̰ njérakullə-je liə panè: «To Jạ̰ kí njèra dow-je batẹm ɓá tɔsɨ ndəl ində̰ lo tẹẹ̰! Gin-é kin ɓá ẹ̰ ɔw-né kɨ̀ tɔ́gɨ adɨ ra-né nékɔjɨ-je kin.»
3 †Kdɔ ndɔkɨ Erodɨ adɨ d'uwə̰ Jạ̰ 'dɔɔ-é kɨ̀ kullə̰ gindingɨ, d'ilə-é dangay-tɨ, kdɔtalə Erodɨ dẹ̰ kɨ̀ Pilipɨ 'to ngankɔ̰-nạ̰-je, ya rəmə Erodɨ təl taa Erodiadɨ, kí ne Pilipɨ.
4 Ɓa Jạ̰ idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodiadɨ kinlé to tó-é al*.»
5 Beɓa Erodɨ lé ndigɨ təl Jạ̰, ngà ẹ̰ ɓəl kosɨ dow-je, kdɔ dẹ̰ 'gə kí Jạ̰ lé to njèpata kí ta Lubə-tɨ.
6 Beɓa ndɔ ra nạ̰y kojɨ Erodɨ-tɨ lé, ngon lə Erodiadɨ kí dené, tẹẹ̰ ndam nɔ̰ dow-je-tɨ kí 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ, adɨ nəl Erodɨ nạ̰.
7 Beɓa Erodɨ un mindɨ-é ə ubɨ rɔ-é dɔ-tɨ panè: Né lay kí 'dəji-m ya ə m'a kadɨ-i.
8 Rəmə Erodiadɨ sulə ngon-é lé, adɨ-é panè: «'Ilə dɔ Jạ̰ kí njèra dow-je batẹm lé, mẹẹ supra-tɨ tajinatɨ nè ya adɨ-m!»
9 Rɔ ngar nəl-é al ya, ngà kdɔ kubɨ kí ẹ̰ ubɨ rɔ-é rəm, kdɔ takəm kosɨ dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ rəm kinlé ya, ra adɨ ẹ̰ un-né ndu kadɨ d'adɨ-é-né dɔ Jạ̰ lé.
10 Beɓa ngar ulə dow kəy dangay-tɨ adɨ-é gangɨ dɔ Jạ̰ lé.
11 'Ree kɨ̀ dɔ Jạ̰ mẹẹ̰ supra-tɨ d'adɨ ngon kí dené kinlé, ə ẹ̰ ɔw-né adɨ kɔ̰-é.
12 Go-tɨ, njéndó né-je lə Jạ̰ 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubɨ, ngá ɓá d'ɔw d'ɔr poy-é d'adɨ Jeju oo.

Jeju adɨ nékuso dow-je ɓudɔgɨ lo mị̰ d'uso
Mar 6:30-44; Luk 9:10-17; Jạ̰ 6:1-15

13 Lokɨ Jeju oo ta kinlé, ẹ̰ al mẹẹ̰ tò-tɨ ɔr rɔ-é ngərəngɨ kɨ̀ kár-é diləlo-tɨ. Beɓa kosɨ dow-je d'oo ta-é rəmə, d'ị̰ kɨ̀ ɓebo-je kí gay-gay d'ɔw kɨ̀ nja-dé go-é-tɨ.
14 Ngà lokɨ Jeju ur nangɨ mẹẹ̰ tò-tɨ ɓá oo kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy kinlé rəmə, ta ɔ̰ mẹẹ̰-é kdɔ ta lə-dé, ə adɨ lapiya njémɔ̰y-je lə-dé.
15 Lokɨ ndɔ isɨ il lé, njéndó né-je d'ɔw rɔ Jeju-tɨ d'idə-é 'panè: «Lokɨ j'ạ̰i-tɨ kinlé to diləlo rəm, ɓá kàdì kàrè ɔw kɨ dɔ kur-tɨ rəm, én ə́ 'ɔsɨ kosɨ dow-je kan adɨ d'ɔw nganɓe-je-tɨ 'ndogɨ né d'uso.»
16 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Kadɨ d'ɔw rangɨ lé, to tó-é al, ə́ sạ̰i ya adi-dé né d'uso!»
17 Ngà dẹ̰ d'idə Jeju 'panè: «J'ɔw kɨ̀ mbə̰ mị̰ kɨ̀ kanjɨ joo-rè ya par.» 18 Beɓa Jeju idə-dé panè: «'Reei-né adi mị̰.»
19 Ngá ɓá Jeju un ndu adɨ kosɨ dow-je lé d'isɨ nangɨ dɔ wale-je-tɨ. Jeju ɔy mbə̰ kí mị̰ kɨ̀ kanjɨ kí joo lé, ɓá un kəm-é kɨ taá dɔrạ̰-tɨ ra oiyo Lubə kete ɓá gángɨ mbə̰ lé adɨ njéndó né-je, ə njéndó né-je 'taa 'ləbɨ kosɨ dow-je tɔ.
20 Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndɔ̰́-ndɔ̰́, adɨ dɔdum-é-je kí nạ̰y ya d'ɔy rusɨ kàrè dɔgɨ gidɨ-é joo ɓəy†.

---

† **14:3 14:3** Luk 3:19,20 * **14:4 14:4** Mbl 20:21 † **14:20 14:20** 2Ng 4:42-44.

21 Dow-je kí d'uso né kinlé, dingəm-je d'a ra ɓudɔgɨ lo mị je bè; dené-je
kì ngan-je rəmə tokɨ tidə-dé al.

Jeju njiyə dɔ babo-tɨ
Mar 6:45-52; Jạ 6:16-21

22 Lo-é-tɨ lé ya, Jeju ɔsɨ njéndó né-je liə kadɨ d'al mẹẹ tò-tɨ, 'gangɨ babo
d'ɔw turə kete nɔ̨-é-tɨ, ngà ẹ ɓá ạ ɔsɨ kosɨ dow-je kadɨ 'təl.
23 Lokɨ Jeju ɔsɨ-dé adɨ d'ɔw rəmə, ẹ ɔtɨ ɔw al dɔ mbal-tɨ, ɔr rɔ-é kì kár-é
kdɔ pa ta kì Bɔbɨ-é. Kàdì ur dɔ-é-tɨ lo-é-tɨ kin kì kár-é.
24 Lokɨ tò ạ dan ba-tɨ danạ bapɨ ya ɓəy rəmə, yól tilə kəm tò, adɨ pungum
man ɔsɨ tò kɨ gogɨ-gogɨ.
25 Taginlo-tɨ lé, Jeju njiyə dɔ man babo-tɨ, isɨ ɔw kɨ rɔ njéndó né-je-tɨ.
26 Ngà lokɨ njéndó né-je d'oo-é ɔw njiyə dɔ man babo-tɨ lé, 'ɓəl rəm,
dɔ-dé majɨ al, adɨ 'panè: To «'mą̣ dow!» Adɨ 'ɓəl ə 'tur kɔɔl.
27 Ngà tajinatɨ nè bè ya, Jeju idə-dé panè: «Adi mẹẹ-si usɨ nangɨ, to mạ
ɓəy, á 'ɓəli al!»
28 Bè ɓəy ɓá Piyər panè: «'Baɓe, kinə to ị ya rəmə, 'un ndu-i adɨ m'njiyə
dɔ man-tɨ m'ɔw rɔ-i-tɨ.»
29 Ə Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «'Ree!» Beɓa Piyər ị mẹẹ tò-tɨ ur dɔ man-tɨ
njiyə ɔw kɨ rɔ Jeju-tɨ.
30 Ngà lokɨ Piyər oo yól kí isɨ ulə dɔ man-tɨ mbị-mbị lé, ɓəl ra-é adɨ isɨ
nduy, adɨ nɔ̨ panè: «'Baɓe, 'ajɨ-m ɓoo!»
31 Tajinatɨ nè bè ya, Jeju ulə ji-é uwə-é-né ə idə-é, panè: «'To dow kí
kadmẹẹ lə-i asɨ al. Kdɔ ri ɓá i 'tadɨ?»
32 Lokɨ dẹ d'al mẹẹ tò-tɨ rəmə gin yól lé gangɨ ɗəsɨ.
33 Beɓa njéndó né-je kí d'isɨ mẹẹ tò-tɨ lé d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨-é-tɨ ɓá
'panè: «I lé, 'to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-tɨ!»

Jeju adɨ lapiya njémɔ̨y-je dɔnangɨ Jenejarɛtɨ-tɨ
Mar 6:53-56

34 Lokɨ Jeju kì njéndó né-je liə d'ində babo 'gangɨ, 'tẹẹ dɔnangɨ Jenejarɛtɨ-
tɨ lé,
35 dow-je kí lo-é-tɨ 'gə Jeju, adɨ d'ulə kulə mẹẹ ɓe-je-tɨ go lo-je-tɨ kí tin kin
lay, adɨ dow-je 'ree kì njémɔ̨y-je lay rɔ-é-tɨ.
36 Dẹ 'ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ ịnə-dé adɨ n'ɔdi rɔ takubɨ liə ya par rəmə, n'a
kingəɨ lapiya. Beɓa dow-je lay kí d'ɔdɨ takubɨ liə lé, d'ingə lapiya ya tɔ.

15

Jeju kì nékoɓe
Mar 7:1-23

1 Beɓa Parisi-je kí dan-tɨ-je, kì dow-je kí nạ́-je kí 'to njéndó dow-je
ndukun-je d'ị Jorijalẹm, 'ree d'ingə Jeju 'dəji-é 'panè:
2 «Ban ɓá njéndó né-je lə-i 'təl rɔ-dé go nékoɓe-tɨ lə ka-ji-je al wa? 'Oo,
dẹ 'togɨ ji-dé al ya d'uso-né né.»
3 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ngà są̣i, ban ɓá 'təli rɔ-si go ndukun-tɨ lə
Lubə al, kdɔtalə nékoɓe lə-si wa?
4 Są̣i 'gəi kí Lubə panè: "'Təti kagɨ bɔbɨ-i kì kɔ̨-i." Ẹ pa ɓəy panè: "Dow
kí pa ta kí majɨ al dɔ bɔbɨ-é-tɨ əse dɔ kɔ̨-é-tɨ lé kadɨ tokɨ tɔl dowbé kɔgɨ."»*

* **15:4 15:4** Tẹt 20:12; 21:17; Det 5:16; Mbl 20:9

5 Ngà sǫ̃i 'painè: Kinə dow pa kɨ̀ bɔbɨ-é əse kɔ̃-é panè: «Né kɨ́ m'a ra-né
sə-i lé, mą̃ m'un m'adɨ Lubə kadkare-tɨ rəmə»
6 dowbé kinlé ɔw ndoo tətɨ kagɨ bɔbɨ-é əse kɔ̃-é al ngá. 'Rai bè kinlé, to
ta lə Lubə ɓá sǫ̃i bujuri kɔgɨ kdɔ nékoɓe lə-si!
7 Sǫ̃i lé, 'toi njékədkəm dow-je! Ta kɨ́ Ejay njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ pa sɔbɨ-né
dɔ-si lé to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya, ę̃ panè:
8 «Gin dow-je kinlé 'tətɨ kagɨ-m ndaá ta-dé-tɨ nè,
ngà mę̃ę̃-dé tò gay sə-m.†
9 Pole kɨ́ dę̃ 'pol-m kàrè to pole kɨ́ mę̃ę̃ wəy kare,
kdɔ né-je kɨ́ d'isɨ 'ndó dow-je lé,
to ndukun-je lə dow-je.»
10 Jeju ɓa kosɨ dow-je kɨ rɔ-é-tɨ ə idə-dé panè:
11 «Ooi ta kin kdɔ kadɨ 'gəi mę̃ę̃-é majɨ. Né kɨ́ ị̃ ndaa-tɨ ɔw ta dow-tɨ, ɓá
à ra kadɨ dowbé təl dow kɨ́ tò n̄ę̃ takəm Lubə-tɨ al. Ngà né kɨ́ tę̃ę̃ ta dow-tɨ
kɨ ndaa-tɨ ɓá à ra kadɨ dowbé təl dow kɨ́ tò n̄ę̃ takəm Lubə-tɨ.»
12 Beɓa njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «Se i gə kɨ́ ta kɨ́ i 'pa lé, tugə
Parisi-je jigɨ-tɨ ya wa?»
13 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Kagɨ-je lay ya kɨ́ to Bɔbɨ-m kɨ́ dɔrą̃-tɨ ɓá mą̃-dé al
lé, d'a kuwə-dé kɔr-dé kɔgɨ kɨ̀ njirə-dé burə.
14 †Iṇəi-dé, dę̃ 'to njékəmtɔ-je kɨ́ njéndɔr njékəmtɔ madɨ-dé-je. Kinə
njèkəmtɔ ndɔr njèkəmtɔ madɨ-é lé, dę̃ joo lay ya d'a kungɨ-ną̃ ɓe-tɨ lɔ́tɨ.»
15 Piyər un ta idə-é panè: «'Ɔr mę̃ę̃ gosta kinlé adɨ j'oo.»
16 Jeju idə-dé panè: «Sǫ̃i lé ya kàrè négə nal-si bè ɓəy tɔ wa?
17 Sǫ̃i 'gəi kɨ́ né ya kɨ́ ị̃ ndaa-tɨ ɔw ta dow-tɨ lé, dəə ɔw mę̃ę̃-é-tɨ kadɨ à
kɔw-né ta wale-tɨ ya al wa?
18 †Ngà né kɨ́ tę̃ę̃ ta dow-tɨ lé, ị̃ mę̃ę̃-é-tɨ kəy, ę̃ ɓá à ra kadɨ dow təl-né né
kɨ́ tò n̄ę̃ takəm Lubə-tɨ.
19 Kdɔ tagɨr-je kɨ́ majɨ al kɨ́ tokɨ tɔl dow-je, kɨ̀ ra kaya-je, kɨ̀ kiṇə ne-i əse
ngɔbɨ-i kɔw sangɨ dow kɨ́ rangɨ-je, kɨ̀ ɓogɨ-je, kɨ̀ kulə ta ndil dow-tɨ-je, kɨ̀
tətɨ ta kɨ́ ndángɨ-je kinlé, ị̃ mę̃ę̃ dow-tɨ kəy.
20 Né-je kin ɓá à ra dow kadɨ təl-né né kɨ́ tò n̄ę̃ takəm Lubə-tɨ, ɓɨ togɨ ji
al ya kuso-né né kin ɓá à ra kadɨ dow təl dow kɨ́ tò n̄ę̃ takəm Lubə-tɨ al.»

Kadmę̃ę̃ lə dené kɨ́ to jipɨ al
Mar 7:24-30

21 Lokɨ Jeju ɔr rɔ-é ɔw ngɔsi kɨ dɔnangɨ Tir-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̃-tɨ,
22 rəmə dené kɨ́ Kaną̃-tɨ, ị̃ titɨ nɔ̃ɔ̃, ree nɔ̃ ta Jeju-tɨ ɓərəngɨ-ɓərəngɨ panè:
«'Baɓe, ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-m! Ndil-je kɨ́ majɨ al 'ra ngon-m
kɨ́ dené n̄ą̃!»
23 Ngà Jeju ilə-é-tɨ al. Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: «'Tubə dené
kinlé kɔgɨ. Kdɔtalə ɔw tur kəə go-ji-tɨ taá-taá.»
24 Jeju idə-é panè: «Mą̃ lé d'ulə-m rɔ Israyel-je-tɨ kɨ́ 'titɨ-ną̃ kɨ̀ batɨ-je kɨ́
'ndəm bè kin ya par.»
25 Beɓa dené lé ree səbɨ takəm-é nangɨ nɔ̃-é-tɨ ɓá panè: «'Baɓe, 'ra sə-
m!»
26 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kun nékuso ta ngan-je-tɨ kilə kadɨ ngan bisɨ-je lé
to né kɨ́ tuwə ra al.»

† **15:8 15:8** Eja 29:13 † **15:14 15:14** Luk 6:39 † **15:18 15:18** Mat 12:34

27 Beɓa dené panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya 'Baɓe, ngà ngan bisɨ-je lé, d'a kuso ŋ̃ɔ̃-ŋ̃ɔ̃
né kí tusɨ gin tablə kuso né-tɨ lə ɓa-dé ya tɔ.»
28 Beɓa Jeju panè: «Bayawə́ə dené! Kadmɛ̃ɛ̃ lə-i boy ŋ̃a̰! Kadɨ Lubə ra
sə-i titɨ kí i dəji-né!» Rəmə lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya ngon kí dené lé ingə lapiya.

Jeju adɨ lapiya njémɔ̃y-je kí gay-gay
Mar 7:31-37

29 Beɓa Jeju ɨ̃ lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ ɔw ta babo-tɨ kí Galile, al isɨ dɔ mbal-tɨ taá.
30 Rəmə kosɨ dow-je ŋ̃a̰ 'ree kɨ̀ njéməti-je kɨ̀ njékəmtɔ-je, kɨ̀ njémbitɔ-je,
kɨ̀ dow-je kí rɔ-dé oy mburukɨ-mburukɨ, kɨ̀ njémɔ̃y-je kí gay-gay d'ungɨ-dé
nja Jeju-tɨ d'adɨ adɨ-dé lapiya.
31 Lokɨ kosɨ dow-je d'oo kí njémbitɔ-je kàrè 'pa ta rəm, njérɔkoy mbu-
rukɨ-mburukɨ-je kàrè d'ingə lapiya rəm njémətɨ-je 'njiyə rəm, njékəmtɔ-je
kàrè d'oo lo rəm lé, ndil-dé ɔr wutɨ adɨ dɛ̃ d'ɔsɨ gajɨ Lubə lə Israyel-je.

Jeju adɨ nékuso dow-je ɓudɔgɨ lo sɔ
Mar 8:1-10; Mat 14:13-21

32 Beɓa Jeju ɓa njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ta ɔ̃ mɛ̃ɛ̃-m kdɔ kosɨ dow-
je kan! Kdɔ dɛ̃ 'ra ndɔ mutə sə-m ɓone ya, ngà né kí kadɨ d'uso goto. Adɨ
ma̰ m'ndigɨ kiŋ̃ə-dé kadɨ d'ɔw kɨ̀ mɛ̃ɛ̃-dé ɓo al, nè d'a kɨ̃ gudɨ rəbəə.»
33 Ngá ɓá njéndó né-je 'panè: «J'a kɨ̃ kɨ̀ mbə̀ rá diləlo-tɨ nè kdɔ kadɨ j'adɨ
kosɨ dow-je kí ŋ̃a̰ kan d'uso 'ndan wa?»
34 Jeju dəji-dé panè: «Mbə̀ ra kandangɨ ji-si-tɨ wa?» Njéndó né-je d'ilə-
é-tɨ 'panè: «J'ɔw kɨ̀ mbə̀ siri, ə ngan kanjɨ sɛ̃ tɔ.»
35 Jeju un ndu adɨ dow-je d'isɨ nangɨ.
36 Go-tɨ, ɔy mbə̀ kí siri kɨ̀ ngan kanjɨ kí sɛ̃ lé, ra oiyo Lubə, gángɨ danɑ̃
təl-né adɨ njéndó né-je liə 'ləbɨ kosɨ dow-je.
37 Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndɑ̃-ndɑ̃ ɓá dɔdum-é-je nɑ̃y adɨ d'ɔy rusɨ
jangá siri.
38 Dow-je lay kí d'uso né lé, dingəm-je dɛ̃ ɓudɔgɨ lo sɔ ə dow tidə dené-je
kɨ̀ ngan-je al.
39 Go-tɨ, Jeju adɨ kosɨ dow-je d'ɔw, ɓá ɛ̃ al mɛ̃ɛ̃ tò-tɨ ɔw dɔnangɨ-tɨ lə
Magadan-je.

16

Parisi-je kɨ̀ Sadusi-je 'dəji nékɔjɨ
Mar 8:11-13; Luk 12:54-56

1 †Parisi-je kɨ̀ Sadusi-je 'ree rɔ Jeju-tɨ kdɔ nɑ̃-é koo ta kí mɛ̃ɛ̃-é-tɨ adɨ 'dəji-é
kadɨ ra nékɔjɨ kí ɨ̃ dɔrɑ̃-tɨ kadɨ d'oo.
2 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Kàdì ur ə 'painè: «Lo à majɨ, kdɔ dɔrɑ̃ kər wəə.»
3 Ə ndɔge rəmə sɑ̃i 'painè: «Bone ndi à kədɨ», kdɔ dɔrɑ̃ kər wəti-wəti.
Sɑ̃i 'gəi kɔr gangɨ lo kí dɔrɑ̃-tɨ majɨ rəmə, asi kɔri gangɨ né-je kí tɔjɨ kaglo-je
kí ɓone kin al wa?
4 †Dow-je kí ngɔsnè kí 'to njémɛ̃ɛ̃ndul-je, kɨ̀ njétəl rɔ-dé go ndu Lubə-tɨ
al-je 'dəji nékɔjɨ. Ngà dow à ra nékɔjɨ kí rangɨ kadɨ-dé al ngá; ɛ̃ kí ndɔkɨ
tɛ̃ɛ̃ dɔ Jonasɨ-tɨ kin ya asɨ. Go-tɨ, Jeju iŋ̃ə-dé ɔtɨ ɔw lo liə.

Ta lə əm lə Parisi-je kɨ̀ Sadusi-je
Mar 8:14-21

† **16:1 16:1** Mat 12:38; Luk 11:16 † **16:4 16:4** Mat 12:39; Luk 11:29

5 Lokɨ njéndó né-je d'ɔw kɨ̀ kal ba kɔw turə rəmə, mɛ̨̄ɛ̨-dé oy dɔ mbə̀-tɨ gogɨ.
6 †Beɓa Jeju idə-dé panè: «Sə̨i kan! Ooi go rɔ-si majɨ kdɔ əm lə Parisi-je, kɨ̀ Sadusi-je.»
7 Njéndó né-je 'pa ta mɛ̨̄ɛ̨-dé-tɨ 'panè: «Jeju pa ta kinlé bè kdɔ mbə̀ kɨ́ mɛ̨̄ɛ̨-ji oy dɔ-tɨ gogɨ lé.»
8 Jeju gə tagɨr lə-dé, beɓa idə-dé panè: Sə̨i dow-je kɨ́ kadmɛ̨̄ɛ̨ lə-si tokɨ ndɛ̨ bè kan! Kdɔ ri ə́ 'pai ta mɛ̨̄ɛ̨-si-tɨ 'painè to ta lə mbə̀ kɨ́ goto ji-si-tɨ kin wa?
9 †Sə̨i 'gəi al ya ɓəy wa? Se mɛ̨̄ɛ̨-si ole dɔ mbə̀-tɨ kɨ́ mɨ̨ kɨ́ ndɔkɨ dingəm-je ɓudɔgɨ lo mɨ̨ d'uso lé al wa? Se ndɔkɨ ɔyi ndəgɨ-é kàrè kandangɨ wa?
10 †Rəm mbə̀ kɨ́ siri kɨ́ ndɔkɨ dingəm-je ɓudɔgɨ lo sɔ d'uso lé kàrè, mɛ̨̄ɛ̨-si ole dɔ-tɨ al tɔ wa? Se ndɔkɨ ɔyi ndəgɨ-é jangá kandangɨ tɔ wa?
11 Ngà ra ban ɓá m'pa sə-si ta m'panè: Ooi go rɔ-si majɨ kdɔ əm lə Parisi-je, kɨ̀ Sadusi-je rəmə sə̨i adi to ta lə mbə̀ ɓá m'pa sə-si wa?
12 Bè ɓəy ɓá njéndó né-je 'gə kɨ́ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ əm ra mbə̀ al. Ngà to ta lə néndó lə Parisi-je, kɨ̀ Sadusi-je.

Piyər pa rəsɨ kɨ́ Jeju to dow kɨ́ Lubə mbəti-é
Mar 8:27-30; Luk 9:18-21

13 Go-tɨ, Jeju ɔw tɛ̨̄ɛ̨ dɔnangɨ Sejare-tɨ lə Pilipɨ rəmə dəjɨ njéndó né-je liə panè: «Ta ri ɓá dow-je 'pa dɔ Ngon lə dow-tɨ lé wa?»
14 †Beɓa dɛ̨ 'panè: «Dow-je kɨ́ ná̰-je 'panè: “I 'to Ja̰ kɨ́ njèra dow-je batɛ̨m”, ə dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je 'panè: “I 'to Eli”, ə dɛ̨ kɨ́ madɨ-je 'panè: “I 'to Jeremi əse i 'to kɨ́ káre dan njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ.”»
15 Go-tɨ, Jeju təl dəjɨ-dé panè: «Ngà kɨ́ go gə-é-tɨ lə-si sə̨i ya bè lé, ma̰ m'to ná̰ wa?»
16 †Simɔ̰ kɨ́ ɓa-é Piyər idə-é panè: «'To Kristɨ*, Ngon lə Lubə kɨ́ njèkisɨ kəm.»
17 Beɓa Jeju təl idə Piyər panè: «Simɔ̰ kɨ́ ngon lə Jonasɨ, 'to njènékumə̰, kdɔtalə to dow ɓá tɛ̨̄ɛ̨ kɨ̀ dɔ ta kin adɨ-i al. To Bɔbɨ-m kɨ́ isɨ dɔra̰-tɨ ɓá tɛ̨̄ɛ̨ kɨ̀ dɔ ta kinlé adɨ-i tin.
18 Ma̰ m'idə-i m'panè: “'To Piyər (kɔr mɛ̨̄ɛ̨-é to ər) ə dɔ ər-tɨ kinlé ɓá m'a kində njékəwna̰-je lə-m dɔ-tɨ. Lo kɨ́ koó ya kàrè à kasɨ ra sə-dé né káre al.
19 †M'a kadɨ-i lakere kɔ̰ɓe kɨ́ dɔra̰-tɨ. Beɓa né kɨ́ i 'tó dɔnangɨ-tɨ nè lé, à tokɨ tó dɔra̰-tɨ ə né kɨ́ i 'tutɨ dɔnangɨ-tɨ nè à tokɨ tutɨ dɔra̰-tɨ tɔ.”»
20 Go-tɨ, Jeju ndəjɨ njéndó né-je liə n̰a̰ kadɨ 'pa d'adɨ dow gə kɨ́ n'to Kristɨ al.

Jeju pa ta kɨ́ dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mar 8:31-38; Luk 9:22-27

21 Gangɨ ndɔ-é-tɨ kin ya Jeju un kutɨ kidə ta njéndó né-je liə rəsɨ-rəsɨ panè: Tò kadɨ m'ɔw Jorijalɛ̨m, m'ɔw m'ingə kɔ̰ n̰a̰ ji 'ngatógɨ-je-tɨ lə jipɨ-je rəm, ji njékun dɔ njégugné-je-tɨ lə Lubə rəm, ji njéndó dow-je ndukun-je-tɨ sar kadɨ 'tɔl-m, ngà ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə rəmə m'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̄ɛ̨.

---

† **16:6 16:6** Luk 12:1 † **16:9 16:9** Mat 14:17-21 † **16:10 16:10** Mat 15:34-38 † **16:14 16:14** Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **16:16 16:16** Ja̰ 6:68,69 * **16:16 16:16** Kristɨ lé kɔr mɛ̨̄ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é. † **16:19 16:19** Mat 18:18; Ja̰ 20:23

22 Rəmə Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kɔl siə panè: «I 'Ɓaɓe lé, Lubə à
kɔsɨ né-é kin kɨ rangɨ dɔ-i-tɨ. Né-é kinlé à tɛ̨ɛ̨ dɔ-i-tɨ ndą̨ bè al.»
23 Ngà Jeju təl kəm-é ə idə Piyər lé panè: «'Ɔtɨ kɨ rangɨ ta-m-tɨ, i Satą̨. 'To
jigɨ nɔ̃-m-tɨ, kdɔ tagɨr-je lə-i to tagɨr-je lə dow-je, ɓɨ to tagɨr-je lə Lubə al.»
24 †Beɓa Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Kinə dow ndigɨ kun go-m rəmə,
kadɨ ta rɔ-é ɔ̃-é al, kadɨ un kagdəsɨ liə utɨ ə un go-m.
25 †Kdɔ dow kí rá-rá ya kí ndigɨ kajɨ rɔ-é rəmə à tujɨ rɔ-é, ngà dow kí ilə
rɔ-é kɔgɨ kdɔ ta lə-m ɓá à kajɨ rɔ-é tɔ.
26 Kadɨ dow ingə né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay ə ndil-é tujɨ lé, majɨ-é to ri
wa? Əse ri ɓá dow à kadɨ kdɔ kɔr-né tó ndil-é wa?
27 †Kdɔ Ngon lə dow lé, à ree dan riɓa-tɨ lə Bɔbɨ-é Lubə natɨ kɨ̀ malayka-je
liə, ngá ɓá à kugə dow kí rá-rá kɨ go kullə ra-é-je-tɨ.
28 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ: Dow-je madɨ dan dɛ̨-tɨ kí d'ą̨ nè kinlé, Ngon
lə dow à ree kɨ̀ kɔ̨ɓe liə kadɨ d'oo-é kɨ̀ kəm-dé ndɛ̃-ndɛ̃ ɓəy ɓá d'a koy.»

17

Rɔ Jeju mbəl
Mar 9:2-10; Luk 9:28-36; 2Pi 1:16-18

1 Ndɔ mɛkɛ̨ go-tɨ, Jeju adɨ Piyər dɛ̨ kɨ̀ Jakɨ, ɓá Ją̨ kí to ngonkɔ̨ Jakɨ d'ɔw
siə ə d'ɔw d'isɨ kɨ̀ kár-dé dɔ mbal-tɨ kí ngal.
2 Lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ya rɔ Jeju mbəl tò gay, adɨ takəm-é ɔ̃ njoy-njoy titɨ-ną̨ kɨ̀
kàdì bè. Kubɨ-je liə kàrè təl nda mbəy-mbəy titɨ-ną̨ kɨ̀ londógɨ bè rəm tɔ.
3 Rəmə Moiyijɨ dɛ̨ kɨ̀ Eli* 'tɛ̨ɛ̨ sə-dé kɔy, ə d'ɔjɨ ta kɨ̀ Jeju.
4 Beɓa Piyər un ta idə Jeju panè: 'Ɓaɓe, majɨ ṇą̨ kadɨ j'isi lo kin-tɨ nè
ya ngá. Kinə 'ndigɨ lé, m'a ra kəykubɨ mutə, káre à to 'lə-i, káre à to 'lə
Moiyijɨ ə káre à to 'lə Eli tɔ.
5 ††Lokɨ Piyər ą̨ pa ta lé kɨ pa ya ɓəy rəmə, kilndi kí ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ
ree səbɨ dɔ-dé-tɨ rɨpɨ, ngá ɓá ndi dow ɓa dan kilndi-tɨ lé panè: Ẽ kinlé to
Ngon-m, m'ində-é dan kəm-m-tɨ rəm, rɔ-m nəl-m dɔ-é-tɨ ṇą̨ rəm; ooi ta liə.
6 Lokɨ njéndó né-je lə Jeju d'oo ndi dow kinlé bè rəmə, 'ɓəl ṇą̨ adɨ 'tusɨ
'səbɨ takəm-dé nangɨ.
7 Ngá ɓá Jeju ɔtɨ ree rɔ-dé-tɨ, ɔdɨ rɔ-dé, ɓəy ɓá idə-dé panè: «Ḭ taá! 'Bəli
al!»
8 Beɓa lokɨ Piyər-je, kɨ̀ Ją̨-je, kɨ̀ Jakɨ-je lé d'un kəm-dé kɨ taá rəmə d'oo
Jeju ya kɨ̀ kár-é.
9 Go-tɨ, lokɨ d'ḭ dɔ mbal-tɨ d'isɨ risɨ nangɨ lé, Jeju un ndu adɨ-dé panè:
«Né kí ooi kinlé, 'pai ta-é adi dow kí rangɨ oo al ya sar kadɨ Ngon lə dow
tɔsɨ-né ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ dan dow-je-tɨ kí d'oy.»
10 Go ta-je-tɨ kin ɓá njéndó né-je 'dəjɨ-é 'panè: «Ngà kdɔ ri ɓá njéndó
dow-je ndukun-je 'panè: "Tò kadɨ Eli ree mɔkɨ tá" wa?»
11 Jeju təl idə-dé panè: «Tò kadɨ Eli à təl ree kdɔ kɔsɨ nja né-je natɨ kɨ̀
gangɨ-é gangɨ-é lay.
12 †Ngà m'a kidə-si rəsɨ kí Eli lé ree ngá. Rəmə dow-je 'təl 'gə-é al, adɨ
'ra siə né-je kí mɛ̨ɛ̨-dé ndigɨ. Gangɨ-é kin ya dowbé-je d'a kadɨ-né kɔ̨̃ Ngon
lə dow tɔ.»

---

† **16:24 16:24** Mat 10:38; Luk 14:27 † **16:25 16:25** Mat 10:39; Luk 17:33; Ją̨ 12:25 † **16:27 16:27** **a** Mat 25:31; **b** Rɔm 2:6 * **17:3 17:3** Moiyijɨ-je kɨ̀ Eli 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí kete low nṵ.
† **17:5 17:5** Mat 3:17; 12:18; Mar 1:11; Luk 3:22 † **17:5 17:5** 2Pi 1:17,18 † **17:12 17:12** Mat 11:14

13 Beɓa njéndó né-je 'gə kí ta kí Jeju pa sə-dé lé, ɛ̨ pa sɔbi-né dɔ Ją̣ kí
njèra dow-je batɛ̨m.

Jeju adi lapiya ngon kí kɔ̨nɔ̨ ɔsi-é
Mar 9:14-29; Luk 9:37-43

14 Loki Jeju dɛ̨ kì njéndó né-je liə 'təl 'ree ngɔsi kì kosi dow-je rəmə,
dingəm káre ree tɔsi məkəji-é nangi nɔ̨̀-é-ti
15 ɓá idə-é panè: "Baɓe, 'oo kəmtondoo lə ngon-m kí dingəm kin. Kdɔ
kɔ̨nɔ̨ ɔsi-é adi ingə kɔ̨̀ ṇą̣, tusi taá-taá. Loki į̣ siə lé, kí madi-je ɔsi-é ilə-é
dan pər-ti, ə kí ná̱-je ɔsi-é ilə-é dan man-ti-je.
16 Beɓa m'ree siə rɔ njéndó né-je-ti lə-i kadi d'adi-é lapiya rəmə d'asi al.
17 Jeju un ndi-é kí taá pa ta kì njéndó né-je liə panè: Sə̨i ko dow-je kí
njémɛ̨ɛ̨ngą̣-je kì njémɛ̨ɛ̨ndul-je kan! M'a kisi sə-si nati asi kaglo ban ɓəy
wa? M'a kisi dɔ-ti sə-si asi kaglo ban ɓəy wa? 'Reei kì ngon lé rɔ-m-ti nè
bè.
18 Beɓa Jeju ndángi ndil kí maji al kí isi mɛ̨ɛ̨ ngon-ti lé adi-é tɛ̨ɛ̨ kɔgi.
Rəmə ngon lé, ingə lapiya tajinati nè ya.
19 Go-ti, njéndó né-je d'ɔw d'ingə Jeju kì kár-é 'dəji-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá
jɛ̨ ya kì dɔ-ji j'asi tubə ndil kí maji al kinlé kɔgi al wa?»
20 †Beɓa Jeju təl idə-dé panè: «Kadmɛ̨ɛ̨ lə-si ya ɓá asi al. Ooi maji, m'a
kidə-si rəsi; kinə kadmɛ̨ɛ̨ lə-si asi kì ką̣ą̣ kɔl bè ya kàrè ɓá idəi mbal kin
'painè: "'Ɔti ki rangi lo kin-ti ə 'ɔw 'ą̣ lo kí yó-ti kin ya kàrè à kɔti kɔw."
Né ya kí à dum dɔ-si goto.
21 [Ngà ndil-je kí 'taną̣ bè kinlé, dow à tubə-dé kì pa ta kì Lubə kì go kɔgi
rɔ nékuso ɗo.†]»

Nja joo kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-ti kì dɔ tɔsi ndəl-ti liə
Mar 9:30-32; Luk 9:43-45

22 Ndɔ káre bè, loki njéndó né-je d'isi takəm-ną̣-ti lay dɔnangi Galile-ti
lé, Jeju idə-dé panè: «D'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-ti,
23 kdɔ kadi 'tɔl-é, rəmə ndɔ kí njèkungi-ti mutə lé, à tɔsi ndəl kində lo
tɛ̨ɛ̨.» Ta kinlé, ra adi rɔ njéndó né-je ati-dé kaną̣ną̣.

Jeju ugə lambo kəy lə Lubə

24 Loki Jeju kì njéndó né-je 'ree mɛ̨ɛ̨ ɓebo Kapɛrnayim-ti lé, njétaalambo
kəy lə Lubə‡, 'ree rɔ Piyər-ti 'dəji-é 'panè: Njèndó-si né lé, ɛ̨ ugə lambo
kəy lə Lubə al wa?§
25 Piyər təl idə-dé panè: Ɛ̨ ugə ugə ya. Ngà loki Piyər lé isi andi mɛ̨ɛ̨
kəy-ti ya rəmə Jeju un ta kete dəji-é panè: Simɔ̨, tagir lə-i to ban dɔ ta-ti
kinlé wa? Ná̱ ɓá à kugə lambo-je, kì né-je kí njékɔ̨ɓe-je kí dɔnangi-ti nè
'gangi dɔ dow-je-ti lé wa? À to ngan njéɓe-je əse à to mba-je wa?
26 Piyər təl ilə-é-ti panè: «To mba-je.» Beɓa Jeju təl idə Piyər panè: Kinə
to mba-je ɓá d'a kugə lé, ngan njéɓe-je d'a kugə al.
27 Ngà kdɔ kadi j'təl jigi j'tugə dow-je kin al lé, ɔti ɔw dan babo-ti ilə kuy.
Kanji kí 'a kuwə-é dɔsą̣y ya rəmə, 'tɛ̨ɛ̨ ta-é ə 'a kingə là kí à kasi kadi 'ree
ugə-né lambo dɔ-ji-ti jɛ̨ sə-i joo rɔ njétaalambo-je-ti lé.

---

† **17:20 17:20** Mat 21:21; Mar 11:23; 1Kɔ 13:2 † **17:21 17:21** Ta-je kí tò mbuną̣ né-ti kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-ti kí dɔsą̣y kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kì ta grɛki. ‡ **17:24 17:24** Lamboo kí ta-é tò nè kinlé to dingəm-je kí ɓal-dé į̣ dɔ kɔrjoo-ti ɔw ki taá ɓá d'a kugə. § **17:24 17:24** Tɛt 30:11-16

Ta-je kɨ́ dɔ sɔldɔ-tɨ kɨ̀ kiŋ̰ə go majal kɔgɨ

18

Dow kɨ́ boy kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə kɨ̀ né-je kɨ́ à tugə dow jigɨ-tɨ
Mar 9:33-50; Mat 5:29-30; Luk 9:46-48

1 †Dɔkàdì-é-tɨ kinlé, njéndó né-je lə Jeju d'ɔw rɔ-é-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: Nɑ̰́ ya ɓá to 'boy n̪ɑ̰ kɔ̰ɓe-tɨ kɨ́ dɔrɑ̰-tɨ wa?
2 Beɓa Jeju ɓa ngon kɨ́ sɛ̰ bè adɨ ɑ̰ dan-dé-tɨ danɑ̰,
3 †ɓá idə-dé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə iŋ̰əi panjiyə-si ə 'təli rɔ-si titɨ-nɑ̰ kɨ̀ ngan-je kɨ́ sɛ̰ kin bè al lé, a kandi kɔ̰ɓe-tɨ kɨ́ dɔrɑ̰-tɨ ndɑ̰ bè al.
4 Adɨ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ sɔl dɔ-é, təl rɔ-é titɨ-nɑ̰ kɨ̀ ngon kɨ́ sɛ̰ kin bè lé, ɛ̰ ɓá to dow kɨ́ boy n̪ɑ̰ kɔ̰ɓe-tɨ kɨ́ dɔrɑ̰-tɨ.
5 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ uwə ngon kɨ́ titɨ ɛ̰ kan bè kɨ rɔ-é-tɨ kdɔ ta lə-m lé, to mɑ̰ ya dowbé uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tɔ tin.
6 Ngà kinə dow madɨ ra dow káre dan ngan dow-je-tɨ kɨ́ d'adɨ-m mɛ̰ɛ̰-dé kin adɨ-é ra majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusɨ ko kɨ́ boy mindɨ-é-tɨ, ɓá d'ilə-é-né dan babo-tɨ d'adɨ-é nduy ya kàrè 'liə tò sotɨ ɓəy.»
7 Tujɨ à kusɨ dɔ dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, kdɔtalə né-je kɨ́ d'isɨ 'ra d'adɨ to gin kusɨ mɛ̰ɛ̰ majal-tɨ lə dow-je. Tɔgrɔ-tɨ, né-je kɨ́ à to gin kusɨ mɛ̰ɛ̰ majal-tɨ lé à ree ya; ngà dow kɨ́ né-é-je kin ree kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ lé tujɨ à kusɨ dɔ-é-tɨ.
8 †Beɓa kinə ji-i əse nja-i ra-i adɨ 'ra majal lé, 'gangɨ-é ilə-é kɔgɨ ngərəngɨ nu̱ bè; kadɨ 'ɔw lo kiskəm-tɨ kɨ̀ ji-i əse kɨ̀ nja-i káre lé tò sotɨ itə ngəm ji-i joo kɨ̀ nja-i joo lay, ə d'ilə-i-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ.
9 †Əse kinə kəm-i ɓá ra-i adɨ 'ra majal lé, ɔr-é ilə-é kɔgɨ ngərəngɨ; kadɨ 'andɨ lo kiskəm-tɨ kɨ̀ kəm-i káre-rè lé tò sotɨ itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ.
10 †Ooi nè a nədi dow káre dan ngan dow-je-tɨ kin. M'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dɛ̰ lé, malayka-je lə-dé d'ɑ̰ takəm Bɔbɨ-m-tɨ kɨ́ dɔrɑ̰-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ ta lə-dé.
11 [Kdɔtalə Ngon lə dow lé, ree kdɔ kajɨ dow-je kɨ́ 'ndəm.]*

Gosta lə batɨ kɨ́ ndəm
Luk 15:3-7

12 Sɑ̰i ya bè lé, tagɨr lə-si tò ban dɔ poyta-tɨ kɨ́ m'a kɔr kin wa? Kinə dow ɔw kɨ̀ batɨ-je ɓu, ɓá ɛ̰ kɨ́ káre dan-dé-tɨ ndəm lé, ɛ̰ à kiŋ̰ə dɛ̰ kɨ́ kɔrjinɑ̀y káre gidɨ-é jinɑ̀y káre lo kuso né-tɨ kàdì mbal-tɨ kdɔ kɔw sangɨ ɛ̰ kɨ́ ndəm lé ya al wa?
13 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə ɔw ɓá ingə batɨ-é kinlé, rɔ-é à nəl-é dɔ-é-tɨ n̪ɑ̰ kitə batɨ-je kɨ́ kɔrjinɑ̀y káre gidɨ-é jinɑ̀y káre kɨ́ 'ndəm al.
14 Bè ya tɔ ə́, Bɔbɨ-si kɨ́ dɔrɑ̰-tɨ lé, ndigɨ kadɨ dow káre ya kàrè tujɨ dan ngan dow-je-tɨ kin al.

Ta kɨ́ dɔ kiŋ̰ə go majal-tɨ lə-nɑ̰ kɔgɨ

---

† **18:1 18:1** Luk 22:24 † **18:3 18:3** Mar 10:15; Luk 18:17 † **18:8 18:8** Mat 5:30 † **18:9 18:9** Mat 5:29 † **18:10 18:10** Luk 19:10 * **18:11 18:11** Ta-je kɨ́ tò mbunɑ̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsɑ̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

15 †Kinə ngonkɔ̰-i ra sə-i né kí maji al lé, 'ɔw ingə-é ɛ̰ ya kì kár-é, 'tɔji-é
majal liə. Kinə oo ta lə-i rəmə, 'ingə ngonkɔ̰-i gogi.
16 Ngà kinə ɛ̰ mbati koo ta lə-i lé rəmə, 'təl 'ree un dow káre əse joo sə-i
kdɔ mbete kí aa njay panè: «Ta-je lay ya kadi toki gɔl takəm dow-je-ti joo
əse mutə tá†.»
17 Ngà kinə ɛ̰ mbati koo ta lə-dé ɓəy rəmə, idə njékəwnɑ̰-je. Kinə mbati
koo ta lə njékəwnɑ̰-je ya tɔ ɓəy rəmə, kadi ooi-é ki njèkadmɛ̰ɛ̰ al əse ooi-é
ki dow kí njètaalambo bè.
18 †Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí né-je lay kí 'tɔ́i dɔnangi-ti nè lé, à toki tɔ́
dɔrɑ̰-ti ə né-je lay kí 'tuti dɔnangi-ti nè lé, à toki tuti dɔrɑ̰-ti tɔ.
19 Bè ya tɔ, m'a kidə-si ɓəy. Kinə dow-je joo dan-si ndi-dé asi-nɑ̰ dɔ né-ti
kí rá-rá ya dɔnangi-ti nè, ɓá 'dəji Bɔbi-m kí taá dɔrɑ̰-ti lé, à kadi-dé.
20 Kdɔ loki dow-je joo əse mutə 'kəw-nɑ̰ kì ri-m lé, mɑ̰ m'isi dan-dé-ti
nɔ̰ɔ̰.
21 †Beɓa Piyər ɔti ki rɔ Jeju-ti dəji-é panè: «'Baɓe, nja kandangi ɓá
ngonkɔ̰-m ra sə-m né kí maji al ə m'a kiɲə go-é kɔgi kadi-é wa? Sar nja
siri je bè wa?»
22 Jeju ilə-é-ti panè: «Bè al. M'a kidə-i panè sar nja siri par al, ngà kɔrsiri
nja siri.»

Ta lə ngonnjèkullə kí njèkoo kəmtondoo al

23 Beɓa kɔ̰ɓe kí dɔrɑ̰-ti lé, titi-nɑ̰ kì ta lə ngar kí ndigi kadi ngannjékullə-
je liə d'ɔr go né-je liə d'adi-é oo kin bè.
24 Loki ɛ̰ ulə gin-é lé, 'ree kì ngonnjèkullə liə káre kí ɔw kì là kí dum
tidə kɔr-é dɔ-é-ti.
25 Ngà dowbé kinlé, là kí kadi ugə-né kurə lé goto. Beɓa 'ɓa-é lé un ndu
kadi 'ndogi-é titi-nɑ̰ ɓə bè nati kì ne-é, kì ngan-é-je, kì nékingə-é-je lay kdɔ
kadi d'ugə-né kurə kí dɔ-é-ti lé.
26 Beɓa ngonnjèkullə lé, usi nangi nɔ̰ ngar-ti, nɔ̰ uwə nja-é panè: «'Ba-m,
'oo kəmtondoo lə-m ə m'a kugə-i ngər-ngər ɓəy.»
27 'Ba-é lé, oo kəmtondoo liə, ɔr kurə lé dɔ-é-ti kɔgi ə iɲə-é adi-é ɔw.
28 Ngà loki ngonnjèkullə kinlé, tɛ̰ɛ̰ ndaa-ti ya rəmə ingə madkullə liə kí
kurə liə tò dɔ-é-ti ndɛ̰ bè. Ɛ̰ usi mindi-é-ti uwə, adi koo ɔw kì gangi-é ɓá
idə-é panè: «'Ugə-m kurə lə-m.»
29 Beɓa madi-é lé, usi nangi nɔ̰-é-ti nɔ̰ uwə-né nja-é panè: 'Oo
kəmtondoo lə-m, ə m'a kugə-i ɓəy.
30 Bè ya kàrè madi-é lé, mbati sar ɔw ilə-é dangay-ti, kdɔ kadi ugə kurə
lé lay tá.
31 Loki ndəgi ngannjékullə-je lə ngar lé, d'oo né kin bè rəmə, wɔngi
ra-dé nɑ̰ adi d'ɔw d'ɔr poy-é d'adi 'ɓa-dé oo.
32 Beɓa 'ɓa-é lé, adi 'ree siə rɔ-é-ti, ɓá idə-é panè: I ngonnjèkullə kí
njèmɛ̰ɛ̰ndul kan! Mɑ̰ m'ɔr kurə lə-m lay dɔ-i-ti, kdɔ ndoo kí i 'ra ta-m-ti.
33 Lé 'a koo kəmtondoo lə madi-i titi-nɑ̰ kí mɑ̰ m'oo-né kəmtondoo lə-i
kin bè ya tɔ al wa?
34 Beɓa wɔngi ra 'ɓa-é lé nɑ̰, adi uwə-é adi ra kullə kí ngɑ̰-ngɑ̰ kadi ugə-
né kurə kí dɔ-é-ti lé lay.
35 Jeju təl ilə dɔ-ti panè: «Gangi-é kin ya Bɔbi-m kí dɔrɑ̰-ti à ra-né sə-si,
kinə nɑ̰́-nɑ̰́ dan-si-ti iɲə go kɔgi kì mɛ̰ɛ̰nda kɑ̰y adi ngonkɔ̰-é al.»

† **18:15 18:15** Luk 17:3 † **18:16 18:16** Det 19:15 † **18:18 18:18** Mat 16:19; Jɑ̰ 20:23 † **18:21 18:21** Luk 17:3,4

Kɔw Jeju Jorijalɛ̨m

19

Ta kí dɔ gángɨ-nɑ̨-tɨ lə dené kɨ̀ dingəm
Mar 10:1-12; Det 24:1-4; Mat 5:31-32

1 Lokɨ Jeju ndó dow-je né adɨ gin-é gangɨ lé, ɨ̨ dɔnangɨ Galile-tɨ ɔw kəl
lo-tɨ kí dɔnangɨ Jude-tɨ gidɨ ba jurdɛ̨-tɨ.
2 Beɓa kosɨ dow-je ɲɑ̨ ya d'ɔw go-é-tɨ adɨ adɨ lapiya njémɔ̨y-je lə-dé.
3 Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-tɨ kdɔ nɑ̨-é koo ta kí mɛ̨ɛ̨-é-tɨ adɨ 'dəjɨ-é 'panè:
«Se to tó-é kadɨ dow tubə ne-é kdɔ né kí rá-rá ya kí dené lé ra wa?»
4 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̨i 'ndói mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay lé ooi al ya sar
wa? Lo kində gin-é-tɨ lé, Lubə ra dené kɨ̀ dingəm
5 ə panè: «Gin-é kin ɓá dingəm à kiɲə-né kɔ̨-é kɨ̀ bɔbɨ-é kadɨ 'tiɲə natɨ
kɨ̀ ne-é kdɔ kadɨ dɛ̨ joo lay 'təl kubru rɔ kí káre-rè.*
6 Adɨ 'to dow-je joo al ngá. Ngà 'təl kubru rɔ kí káre-rè. Gin-é kin ɓá né
kí Lubə tó natɨ lé, kadɨ dow tutɨ al.»
7 †Parisi-je 'təl 'dəjɨ Jeju 'panè: Ngà kdɔ ri ɓá Moiyijɨ un ndu kadɨ kinə
dow tubə ne-é rəmə 'adɨ-é mbete tubə ɓane wa?†
8 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «To ta lə mɛ̨ɛ̨ngɑ̨ lə-si ɓá Moiyijɨ adɨ-si-né
tarəbɨ kadɨ 'tubəi-né ne-si-je. Ngà lo kində gin-é-tɨ lé, tò bè al.
9 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow tubə ne-é kdɔ kaya kí ra ɓane, ɓɨ
kinə tubə-é kdɔ né kí rangɨ ɓá ɔw taa dené kí rangɨ rəmə, dowbé ra kaya.»
10 Beɓa njéndó né-je liə 'panè: Kinə to gangɨ-é kin ɓá tò kadɨ dingəm ra
kɨ̀ dené rəmə, taa dené al tò sotɨ.
11 Jeju təl idə-dé panè: Dow-je lay ɓá d'a gə mɛ̨ɛ̨ ta kin al. Ngà dɛ̨ kí
Lubə ya tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ-é adɨ-dé tá.
12 Dow-je kí nɑ̨́-je 'taa dené al, kdɔtalə rɔ-dé oy mburukɨ lo kojɨ-dé-tɨ nu̱.
Dɛ̨ kí dan-tɨ-je 'taa dené al, kdɔtalə 'tɔɔ kɔɔ gəm-dé, ngà dɛ̨ kí madɨ-je 'taa
dené al, kdɔ kullə kɔ̨ɓe kí dɔrɑ̨-tɨ. Dow kí asɨ gə mɛ̨ɛ̨ ta kin rəmə, kadɨ-é
gə.

Ta lə Jeju kɨ̀ ngan-je
Mar 10:13-16; Luk 18:15-17

13 Beɓa dow-je 'ree kɨ̀ ngan-je rɔ Jeju-tɨ kdɔ kadɨ ində ji-é dɔ-dé-tɨ rəm,
kadɨ pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-dé rəm. Rəmə njéndó né-je 'kɔl sə-dé.
14 Ngà Jeju idə-dé panè: «Iɲəi ngan-je adɨ 'ree rɔ-m-tɨ, ɓɨ ɔgi-dé al,
kdɔtalə kɔ̨ɓe kí dɔrɑ̨-tɨ lé, tò kdɔ dow-je kí 'tanɑ̨ sə-dé bè.»
15 Beɓa Jeju ində ji-é dɔ-dé-tɨ ɓá iɲə-dé ɔw.

Ta lə njènékingə
Mar 10:17-31; Luk 18:18-30; 1Ti 6:9-10

16 Go-tɨ, Basa káre ree rɔ Jeju-tɨ dəjɨ-é panè: «Njèndó dow-je né, ri kí
majɨ ɓá m'a ra kdɔ kadɨ m'isɨ-né kəm sartagangɨ wa?»
17 Jeju idə-é panè: «Kdɔ ri ɔ́ 'dəjɨ-m ta dɔ né-tɨ kí majɨ wa? Njèramajɨ lé,
ɛ̨ káre-rè. Kinə 'ndigɨ kiskəm sartagangɨ rəmə 'təl rɔ-i go ndukun-je-tɨ.»
18 Basa lé, təl dəjɨ Jeju panè: «Ndukun-je kí rá-rá wa?» Beɓa Jeju ilə-é-tɨ
panè: «'A tɔl dow al! 'A ra kaya al! 'A ɓogɨ al! 'A tətɨ ta kí ndángɨ al!

---

* **19:5 19:5** Kgn 2:24 † **19:7 19:7** Mat 5:31 † **19:7 19:7** Det 24:1; Mat 5:31 † **19:9 19:9** Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11

19 'A təti kagi bɔbi-i kì kɔ̰-i rəm, ɓá 'a ndigi dow madi-i tana̰ kì rɔ-i bè tɔ.»‡
20 Basa lé idə Jeju panè: «Ma̰ m'təl rɔ-m go né-je-ti kin lay ngá. Ngà ri
ɓá nàỵ kadi m'ra ɓəy wa?»
21 Beɓa Jeju idə-é panè: «Kinə 'ndigi maji kɔr njuti rəmə, 'ɔw 'ndogi
nékingə-i lay ə 'ləbi la-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə n̰a̰ dɔra̰-ti ə 'ree
un go-m.»
22 Loki basa lé, oo ta lə Jeju kinlé rəmə, ɔti ɔw kì rɔkati kana̰na̰, kdɔ to
dow kí nékingə-é n̰a̰.
23 Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kadi
njènékingə ɔw kɔ̰ɓe-ti kí dɔra̰-ti lé, to né kí nga̰ n̰a̰.
24 M'a kidə-si ya ɓəy; kadi Jambal dəə ɓe libri-ti lé to né kí lo-é nga̰ n̰a̰
ya, ngà kadi njènékingə ɔw kɔ̰ɓe-ti lə Lubə lé to né kí nga̰ itə-é ɓəy.»
25 Loki njéndó né-je d'oo ta kinlé bè rəmə, 'ɓəl adi 'panè: «Tò bè ngà na̰
ɓá à kaji wa!»
26 Jeju oo-dé gɔ́rɔ́rɔ́ rəmə, idə-dé panè: «Né kinlé dow-je ɓá dum dɔ-dé,
ngà Lubə lé né kí dum-é goto.»
27 Rəmə Piyər un ta dəji-é panè: «Ə ję kí j'tusi né-je lə-ji lay j'iṇə ɓá j'un
go-i kinlé, ta kí dɔ-ji-ti à tò ban wa?»
28 †Beɓa Jeju idə-dé panè: «Ooi maji, m'a kidə-si rəsi kí sə̰i njékun go-m-
je kinlé, ndɔ kí né-je lay à təl kí sigi lé, Ngon lə dow à ree kisi dɔ kalikɔ̰ɓe-ti
liə kí to kali riɓa kinlé, sə̰i ya kàrè a kisi dɔ kalikɔ̰ɓe-je-ti kí dɔgi gidi-é joo,
kdɔ gangta dɔ gin Israyel-je-ti kí dɔgi gidi-é joo lé tɔ§.
29 Na̰-na̰ kí iṇə kəy-je liə əse ngankɔ̰-é-je, əse kɔ̰nan-é-je, əse bɔbi-é, əse
kɔ̰-é, əse ne-é, əse ngan-é-je, əse ndɔr-je liə kdɔ ta lə-m lé, à kingə dɔ-ti
nja ɓu rəm, ɓá à kingə kiskəm kí tò sartagangi rəm tɔ.
30 †Ngà dow-je n̰a̰ dan dę kí kete-ti d'a təl to dow-je kí gogi ə dow-je n̰a̰
dan dę kí gogi-ti d'a təl to dow-je kí kete tɔ.»

20

Ta lə njérakullə mę̰ę̰ ndɔr nduu-ti kì kàdì kí gay-gay

1 Kɔ̰ɓe kí dɔra̰-ti lé tò titi-na̰ kì ta lə njèndɔr káre kí tę̰ę̰ kì ndɔge rati,
kdɔ kɔy dow-je kullə ndɔr nduu-ti* liə kin bè.
2 Loki ingə-dé lé, ta-dé asi-na̰ kadi à kadi-dé là kí asi kəm kullə kí ndɔ
káre, ɓá adi d'ɔw lo ndɔr nduu-ti liə lé.
3 Go-ti, njèndɔr lé tę̰ę̰ ndaa-ti kì kàdì kí jinàỵ káre kí ndɔge rəmə, oo
dow-je kí rangi kí d'ingə kullə al kí d'a̰ pandangi lo-ti.
4 Beɓa ę̰ idə-dé panè: Sə̰i kàrè, ɔwi ndɔrɔ lə-m tɔ. Go kullə-ti kí a rai lé,
m'a kugə-si maji ya.
5 Dę kàrè d'ɔti d'ɔw tɔ. Ngà loki kàdì a̰ jam dɔ ɓe-ti, njèndɔr lé tę̰ę̰ ɓəy
rəmə, ingə dow-je kí rangi ɓəy rəm, loki kàdì a̰ mbɔ́ ɓe-ti rəmə, ingə dow-
je kí rangi pandangi lo-ti lé ya ɓəy. Dowbé-je kin kàrè idə-dé panè: Ɔwi
ndɔrɔ lə-m go madi-si-je-ti tɔ.

---

‡ **19:19 19:19** Tę̰t 20:12-16; Det 5:16-20; Mbl 19:18 † **19:28 19:28 a** Mat 25:31; **b** Luk 22:30
§ **19:28 19:28** Dan 7:14. † **19:30 19:30** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:1 20:1** Dɔnangi Israyel-ti, kì
ɓe-je-ti kí na̰-je lé dow-je 'ndɔr nduu kí ndɔr, ɓi ubə wale kare tana̰ kì ɓe lə-ji nè kin al.

6 Lokɨ kàdì ra biṇə-je bole asɨ lé, njèndɔr lé təl tę̣ę̣ ndaa-tɨ ɓəy rəmə,
ingə dow-je kí rangɨ ya ɓəy. Beɓa ę̣ dəjɨ-dé panè: Kdɔ ri ɓá ą̣i lo-tɨ kin kì
ndɔge nụ kare bè wa?
7 Dę̣ d'ilə-é-tɨ 'panè: Dow un-ji kullə-tɨ al. Beɓa njèndɔr lé təl ilə-dé-tɨ
panè: Kinə tò bè rəmə ɔti ɔwi 'rai kullə ndɔrɔ lə-m tɔ.
8 Lokɨ kàdì ur rəmə, njèndɔr nduu lé idə njèkoo go né-je liə panè: 'Ɓa
njéra kullə mę̣ę̣ ndɔr nduu-tɨ lə-m lé, ə adɨ-dé nékugə dɔji-dé. 'Ulə gin-é
dɔ dę̣ kí d'ɔw gogɨ nè-tɨ ɓá 'tę̣ę̣-né dɔ dę̣ kí d'ɔw kì ndɔge-tɨ.
9 Dę̣ kí d'ɔw ndɔrɔ kì kàdì ra biṇə-je bole lé, 'ree rəmə d'ingə nékugə
dɔji-dé asɨ kəm kullə kí dow ra ndɔ̃ káre lé.
10 Ngà lokɨ dę̣ kí d'ɔw ndɔrɔ kì ndɔge ratɨ 'ree lé, 'gɨr 'panè dę̣ rəmə, d'a
kingə ṇą̣ kitə dę̣ kí d'ɔw kì kàdì ra biṇə-je bole lé ngá; ya rəmə njèkugə-dé
lé, adɨ-dé là asɨ-ṇą̣ kì dę̣ kí d'ɔw ndɔrɔ gogɨ nè lé bè tɔ.
11 Beɓa lokɨ dę̣ 'taa là lé rəmə, 'pa ta kí majɨ al dɔ njèkun-dé kullə-tɨ lé,
12 'panè: Kdɔ ri ɓá dę̣ kí 'ree gogɨ, 'ra kullə kàdì káre ya par rəmə 'ugə-
dé asɨ sə-ji ję̣ kí j'ree kì ndɔge nụ, adɨ j'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ rəm, kàdì kàrè nətɨ-ji
kərɨm-kərɨm kinlé wa?
13 Beɓa njèndɔr lé təl ilə dow kí káre dan-dé-tɨ panè: Nam-m, m'ra sə-i
ndangɨ al. Lé j'adɨ ta-ji asɨ-ṇą̣ kdɔ kadɨ lokɨ 'ra kullə, ndɔ káre lé, m'a
kadɨ-i là kí asɨ kəm kullə kí ndɔ káre ya al wa?
14 Yən, 'taa nékugə dɔji-i ə 'ɔtɨ 'ɔw lo lə-i. Ə njèree kullə-tɨ gogɨ nè lé to
mą̣ ya m'ndigɨ kadɨ-é nékugə dɔji lé asɨ sə-i.
15 Nékingə-m lé, to tó-é kadɨ m'ra-né né kí mę̣ę̣-m ndigɨ al wa? To kí
m'to dow kí majɨ kinlé nəl-i al wa?
16 †Jeju təl ilə dɔ gosta-tɨ kinlé panè: Bè ya tɔ, dę̣ kí gogɨ d'a təl dę̣ kí kete
ə dę̣ kí kete d'a təl dę̣ kí gogɨ tɔ.

Nja mutə kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-tɨ kì dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mar 10:32-34; Luk 18:31-34

17 Lokɨ Jeju isɨ ɔw Jorijalẹm lé, ę̣ ɔr njéndó né-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo
ngərəngɨ pa sə-dé ta taá-taá dɔ rəbɨ-tɨ panè:
18 «Yən, kɔw kí j'isi j'ɔwi Jorijalẹm kinlé, d'a kilə Ngon lə dow ji njékun
dɔ njégugné-je-tɨ lə Lubə, kì ji njéndó dow-je ndukun-je-tɨ, kadɨ 'gangɨ ta
koy dɔ-é-tɨ.
19 Dę̣ d'a kilə-é ji dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al, kadɨ 'sɔkɨ-é rəm, kadɨ 'tində-é
kì ndəy marɔw ɓá d'a ɓə-é kagdəsɨ-tɨ, rəmə à tɔsɨ ndəl kində lo tę̣ę̣ ndɔ-tɨ
kí njèkungɨ-tɨ mutə go-tɨ.»

Nédəjɨ lə ne Jebede
Mar 10:35-45; Luk 22:24-47

20 Kọ̃ ngan lə Jebede ree kì ngan-é-je rɔ Jeju-tɨ ə səbɨ takəm-é nangɨ
nọ̃-é-tɨ kdɔ dəjɨ-é né.
21 Beɓa Jeju dəjɨ-é panè: I 'ge ri wa? Ẹ̃ panè: Un ndu kdɔ kadɨ ngan-m-je
kí joo kinlé, ę̣ kí káre isɨ dɔ jikɔl-i-tɨ ə kí káre isɨ dɔ jigəl-i-tɨ kọ̃ɓe-tɨ lə-i.
22 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Səi lé, 'gəi né kí 'dəji lé al. A kasi kingəi kọ̃ kí m'a
kingə lé kàrè wa? Beɓa dę̣ d'ilə-é-tɨ 'panè: Oiyo, j'a kasɨ kare.

---

† **20:16 20:16** Mat 19:30; Mar 10:31; Luk 13:30

23 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Tɔgrɔ, kɔ̰ lə-m ə a kingəi, ngà ta lə kisɨ dɔ jikɔl-m-tɨ
kɨ̀ dɔ jigəl-m-tɨ lé, to mą̰ ɓá m'a kadɨ al, ngà to Bɔbɨ-m ɓá à kadɨ dow-je kí
ę̰ ra go-é kete kdɔ-dé.
24 Lokɨ ndəgɨ njéndó né-je kí dɔgɨ d'oo ta kin bè lé, wɔngɨ ra-dé dɔ
ngankɔ̰-ną̰-je-tɨ kí joo kinlé.
25 †Beɓa Jeju ɓa-dé lay rɔ-é-tɨ idə-dé panè: Sə̰i 'gəi kí njékɔ̰ɓe dɔ gin
dow-je-tɨ kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo n̰ą̰ rəm, ɓá
dow-je kí boy-boy kàrè, d'ɔ̰ ɓe dɔ dow-je-tɨ lé kí go lo njètɔgɨ-tɨ tɔ.
26 †Ngà sə̰i lé, kɔ̰-ną̰ kí bè kin à goto dan-si-tɨ. Adɨ dow kí ndigɨ kadɨ n'to
'boy dan-si-tɨ lé, kadɨ təl rɔ-é ngonnjèkullə-tɨ lə-si.
27 Rəm ɓá dow kí ndigɨ kadɨ n'to kí dɔsə̰y dan-si-tɨ lé, kadɨ təl rɔ-é ɓə-tɨ
lə-si tɔ.
28 Bè ya tɔ, Ngon lə dow lé, ree kadɨ dow-je 'ra kullə d'adɨ-é al, ngà ę̰ ɓá
ree kdɔ ra kullə kadɨ dow-je rəm, ɓá kdɔ kadɨ rɔ-é gangɨ-né dɔ kosɨ dow-je
rəm tɔ.

Jeju adɨ njékəmtɔ-je joo d'oo lo
Mar 10:46-52; Luk 18:35-43

29 Lokɨ Jeju dę̰ kɨ̀ njéndó né-je 'tę̰ę̰ mę̰ę̰ ɓe-tɨ kí Jeriko kɨ ndaa-tɨ lé, kosɨ
dow-je n̰ą̰ ya d'un go Jeju.
30 Ə njékəmtɔ-je joo d'isɨ ngangɨ rəbɨ-tɨ ɓá d'oo kí Jeju isɨ dəə lé, d'ilə
bɔbɨ ndi-dé nangɨ 'nɔ̰ 'panè: «'Ɓaɓe, ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-ji!»
31 Rəmə kosɨ dow-je 'ndángɨ-dé kadɨ d'utɨ ta-dé, ngà dę̰ d'ilə bɔbɨ ndi-dé
nangɨ 'nɔ̰ d'itə kí kete lé ɓəy panè: «'Ɓaɓe, ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo
lə-ji ɓoo.»
32 Beɓa Jeju təl ą̰ nangɨ ɓa-dé, ə dəjɨ-dé panè: «Ri ɓá 'ndigɨ kadɨ m'ra
m'adɨ-si wa?»
33 Dę̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: «'Ɓaɓe, j'ndigɨ kadɨ kəm-ji ya 'adɨ oo lo.»
34 Beɓa ta ɔ̰ mę̰ę̰ Jeju n̰ą̰ kdɔ ta lə-dé adɨ ɔdɨ rɔ kəm-dé lé rəmə, tajinatɨ
nè ya kəm-dé oo lo ə d'un go-é.

21

Kɔw Jeju mę̰ę̰ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ
Mar 11:1-10; Luk 19:28-44; Ją̰ 12:12-19; Eja 12:6

1 Lokɨ d'isɨ d'ɔw kɨ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ, ɓá 'ree 'tę̰ę̰ ngɔsɨ kɨ̀ ɓe kí Betpaje kí
tò kàdì mbal ką̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo panè:
2 «Ɔwɨ mę̰ę̰ ngonɓe-tɨ kí tò nɔ̰-si-tɨ kin, rəmə tajinatɨ nè ya a kingəi ngon
koro kɨ̀ kɔ̰-é, kí 'tɔ́-é nangɨ. Lokɨ ingəi-dé lé, 'tuti-dé, ə 'reei sə-dé adi-mi.
3 Ngà kinə dow dəjɨ-si ta dɔ-tɨ lé, idəi-é 'painè: "'Ɓaɓe ɓá ge-dé." Rəmə
lo-é-tɨ nè ya, à kin̰ə-dé kadɨ 'reei sə-dé.»
4 Né-je kinlé ra-né bè kdɔ kadɨ ta kí njèpata kí ta Lubə-tɨ pa lé, né-é ra-né
né. Ę̰ panè:
5 «Idəi ngonmandɨ* kí ɓebo Siyɔ̰-tɨ 'painè:
'Oo! Ngar lə-i isɨ ree rɔ-i-tɨ! To dow kí sɔl lɔm-lɔm!
Ə isɨ dɔ kɔ̰ koro-tɨ! Isɨ dɔ ngon koro-tɨ kí to ngon nékal†!»
6 Njéndó né-je d'ɔw ə 'ra go ta-tɨ kí Jeju idə-dé lé,

---

† **20:25 20:25** Luk 22:25,26 † **20:26 20:26** Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26 * **21:5 21:5** Ngonmandɨ kí ɓebo Siyɔ̰-tɨ lé tɔjɨ dow-je kí ɓebo Jorijalę̰m-tɨ. Jkr 9:9 † **21:5 21:5** Eja 62:11; Jkr 9:9

7 adɨ 'ree kɨ̀ kɔ̰ koro kɨ̀ ngon-é lé, 'labɨ kubɨ-je lə-dé gidɨ-dé-tɨ, ɓá Jeju al
isɨ dɔ-tɨ.
8 Kosɨ dow-je ṇą ya 'labɨ kubɨ-je lə-dé dɔ rəbɨ-tɨ, dɛ̰ kí ną́-je 'tə́tɨ balkəm
kagɨ-je 'labɨ dɔ rəbɨ-tɨ tɔ.
9 Kosɨ dow-je kí 'njiyə nɔ̰-é-tɨ kɨ̀ dɛ̰ kí 'njiyə go-é-tɨ 'tur kəə boy-boy 'panè:
«Kɔsgajɨ kɨ dɔ ngonka Dabidɨ-tɨ!
Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kí njèree kɨ̀ ri 'Baɓe!
Kɔsgajɨ tò dɔ Lubə-tɨ kí taá nụ!‡»
10 Lokɨ Jeju ɔw tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ lé, dow mɛ̰ɛ̰ ɓe-je d'ą̰y ngɔdɨ
dɔ-ną-tɨ wur-wur, 'dəji-ną ta 'panè: «To ną́ ɓá ɔw ree wa?»
11 Rəmə kosɨ dow-je kí d'ɔw siə d'ilə-dé-tɨ 'panè: «To Jeju kí Najarɛtɨ kí
dɔnangɨ Galile-tɨ, njèpata kí ta Lubə-tɨ.»

Jeju tubə njéragatɨ-je takəy-tɨ lə Lubə
Mar 11:15-19; Luk 19:45-48; Ją 2:13-17

12 Jeju ɔw takəy-tɨ lə Lubə tubə njéragatɨ-je kɨ̀ njéndogɨ né-je lay. Ɛ̰ titə
tablə-je lə njémbəl-ną là-je kɨ̀ kagɨ kisɨ-je lə njéragatɨ də-je tilə.
13 Beɓa Jeju idə-dé panè: «'Ndàngɨ 'panè:
“Kəy lə-m lé, d'a ɓa-é kəy pa ta kɨ̀ Lubə!
Ngà są̰i adi təl to kəy kisɨ njéɓogɨ-je!”»§
14 Lo-é-tɨ kinlé, njékəmtɔ-je, kɨ̀ njéməti-je 'ree rɔ Jeju-tɨ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə
Lubə ə ɛ̰ adɨ njékəmtɔ-je d'oo lo rəm, adɨ njéməti-je 'njiyə rəm.
15 Beɓa wɔngɨ ra njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je
ndukun-je, kdɔtalə né-je kí majɨ-majɨ kí ɔr ndil dow-je kí Jeju ra rəm, wɔngɨ
ra-dé kdɔtalə ngan-je kí 'tur kəə dɔ-é-tɨ, takəy-tɨ lə Lubə 'panè: «Kɔsgajɨ
tò dɔ ngonka Dabidɨ-tɨ.»
16 Beɓa dɛ̰ 'pa kɨ̀ Jeju panè: «Ta kí ngan-je 'pa kinlé 'oo majɨ ya tá?» Jeju
ilə-dé-tɨ panè: «Oiyo, m'oo majɨ ya. Ngà ta kí mbete kí aa njay pa lé, są̰i
'ndói ooi nja káre al ya sar wa?» 'Ndàngɨ-tɨ 'panè:
«Ngan-je kí tɔgɨ, kɨ̀ dɛ̰ kí ta mba-tɨ kàrè, i 'ra mbing 'adɨ 'tɔ́y-i.*»
17 Go-tɨ, Jeju iṇə-dé tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ ɔw tò Betani.

Jeju man kagɨ kote
Mar 11:12-14,20-26; Luk 13:6-9

18 Lo aa go-tɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ, lokɨ Jeju təl isɨ ree kɨ Jorijalɛ̰m gogɨ ɓəy lé,
ɓo ra-é.
19 Beɓa ɛ̰ oo kote ngangɨ rəbɨ-tɨ ɓá tɔɔ ɔw gin-tɨ rəmə mbɨ-é ya par ɓá
tò. Jeju panè: «'A kandɨ gogɨ ndą̰ al ya sar.» Rəmə tajinatɨ nè ya kote lé
tutɨ kurum.
20 Lokɨ njéndó né-je d'oo kí kote lé tutɨ kurum rəmə ta igə-dé səl adɨ
'dəji Jeju 'panè: «Kay! Ban ə tajinatɨ nè ya kote lé tutɨ kurum wa?»
21 †Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə ɔwi kɨ̀ kadmɛ̰ɛ̰,
ɓá kinə 'tadi al ya sar lé, né kí m'ra kɨ̀ kote kin par ɓá a kasi rai al. Lé
mbal kin ya kàrè, kinə idəi-é 'painè: “'Ɔtɨ kɨ rangɨ lo kin-tɨ, ə 'ɔw 'usɨ dan
babo-tɨ”, kàrè né-é à ra né ya tɔ.
22 Né lay kí a pai ta kɨ̀ Lubə dəji-é-né kɨ̀ kadmɛ̰ɛ̰ lé, a kingəi ya.»

Ta dəji kí dɔ tɔ́gi-tɨ kí Jeju ɔw-né
Mar 11:27-33; Luk 20:1-8

‡ **21:9 21:9** Pa 118:25-26 § **21:13 21:13** Eja 56:7; Jer 7:11 * **21:16 21:16** Pa 8:3 † **21:21 21:21** Mat 17:20; 1Kɔ 13:2

23 Lokɨ Jeju ɔw takəy-tɨ lə Lubə isɨ ndó né dow-je rəmə, njékun dɔ
njégugné-je lə Lubə kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'ree rɔ-é-tɨ 'dəji-é 'panè: «Nɑ̨́
ɓá adɨ-i tarəbɨ ɓá 'ra-né né-je kinlé wa? Nɑ̨́ adɨ-i tógɨ ɓá 'ra-né wa?»
24 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Mɑ̨ kàrè m'a dəji-si ta tɔ. M'a dəji-si ta káre ya
par, ə́ kinə iləi-mi-tɨ rəmə, m'a kidə-si dow kí adɨ-m tógɨ m'ra-né né-je
kinlé tɔ.»
25 «Nɑ̨́ ɓá ulə Jɑ̨ adɨ ra dow-je batɛ̨m wa? To Lubə ɓá ulə-é əse to dow-je
wa?» Ngà dɛ̨ 'təl 'najɨ-nɑ̨ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Kinə j'painè: "To Lubə ɓá
ulə-é" rəmə, ɛ̨ à təl dəji-ji panè: "Ngà kdɔ ri ɓá adi-é mɛ̨ɛ̨-si al wa?"
26 Ə kinə j'idəi-é j'painè: "To dow-je ɓá d'ulə-é" kàrè, à kɨ̨ to ta dɔ-ji-tɨ,
kdɔtalə kosɨ dow-je 'gə kí Jɑ̨ lé, to njèpata kí ta Lubə-tɨ.»
27 Beɓa 'ree d'idə Jeju 'panè: «Jɛ̨ j'gə al.» Jeju təl panè: «Majɨ, mɑ̨ ya
kàrè, ndɑ̨ bè ɓá m'a kidə-si dow kí adɨ-m tógɨ m'ra-né né-je kinlé al tɔ.»

Gosta kí dɔ ngan-je-tɨ kí joo

28 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: Ta ri ɓá sɑ̨i 'gɨri dɔ poy ta-tɨ kí m'a kɔr kin
wa? Dingəm káre bè ɔw kɨ̀ ngan-je kí dingəm joo. Ɛ̨ ɔw rɔ ɛ̨ kí dɔsɑ̨y-tɨ
idə-é panè: «Ngon-m, ɓone ɔw 'ra kullə mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ lə-m adɨ-m.»
29 Ɛ̨ idə-é panè: «M'a kɔw al.» Ngà go-tɨ rəmə, tagɨr kí majɨ ree dɔ-é-tɨ,
adɨ ɨ̨ ɔw mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ lə bɔbɨ-é lé.
30 Bɔbɨ-é ɔw rɔ ngon-é-tɨ kí njèkungɨ-tɨ joo idə-é ko ta kí káre kin ya tɔ.
Ɛ̨ idə bɔbɨ-é panè: «Oiyo, bɔbɨ-m, m'a kɔw ya.» Ngà ɛ̨ mbatɨ kɔw.
31 Dan ngan-je-tɨ kí joo kinlé, ɛ̨ kí ra ɓá ra ndigɨ lə bɔbɨ-é lé wa? Dɛ̨ d'ilə-
é-tɨ 'panè: «Ɛ̨ kí dɔsɑ̨y.» Beɓa Jeju təl idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si
rəsɨ kí njétaalambo-je kɨ̀ kaya dené-je d'a tɛ̨ɛ̨ nɔ̨̀-si-tɨ kete mɛ̨ɛ̨ kɔ̨ɓe-tɨ lə
Lubə.
32 †Kdɔtalə Jɑ̨ kí njèra dow-je batɛ̨m ree rɔ-si-tɨ, ɔjɨ-si rəbɨ né ra kí
njururu kadɨ njiyəi-tɨ, rəmə sɑ̨i adi-é mɛ̨ɛ̨-si al. Ngà njétaalambo-je, kɨ̀
kaya dené-je ɓá d'adɨ-é mɛ̨ɛ̨-dé. Ngà sɑ̨i lé, ooi né kin kɨ̀ kəm-si bè ya
kàrè, 'mbati kɨ̨nəi panjiyə-si-je kí majɨ al kɔgɨ kdɔ kadɨ-é mɛ̨ɛ̨-si.

Gosta kí dɔ njérakullə ndɔr nduu-je-tɨ
Mar 12:1-12; Luk 20:9-19; Eja 5:1-7

33 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Ooi gosta kí rangɨ ɓəy ə́n. Dow káre bè uwə nduu,
ɔr gali dɔ-tɨ, ra ɓe dɔ ər-tɨ kdɔ mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm
lo titɨ, ɓəy ɓá adɨ njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é kadɨ 'ra kullə dɔ-tɨ, ə ɔtɨ
ɔw mba. 34 Lokɨ nɑ̨y kijə kandɨ nduu asɨ ngá lé, ɛ̨ ulə ngannjékullə-je liə
rɔ njéndɔr nduu-je-tɨ lé, kadɨ 'taa kí 'liə 'ree-né d'adɨ-é. 35 Ngà njérakullə
ndɔr nduu-je d'uwə ngannjékullə-je lé, ə 'tində káre mbukɨ-mbukɨ, 'tɔl ɛ̨
kí káre ə 'tilə ɛ̨ kí káre kɨ̀ ər 'tɔl-é.
36 Beɓa 'ɓa njèndɔr nduu lé, təl ulə dɛ̨ kí rangɨ kí kɔr-dé itə dɛ̨ kí kete
lé ɓəy. Rəmə ko né kí 'ra kɨ̀ dɛ̨ kí kete lé ya 'təl 'ra sə-dé tɔ.
37 Ta tɔl ta-é-tɨ rəmə, ulə ngon-é ya rɔ-dé-tɨ, ə gɨr panè: «To ngon-m adɨ
d'a ɓəl gidɨ-é.»
38 Ngà lokɨ njérakullə ndɔr nduu-je d'oo ngon-é lé isɨ ree rəmə d'idə-nɑ̨
ta dan-dé-tɨ 'panè: «Ooi ngon-é kí ndɔ-é à to njènéndubə lé ə́ ɔw ree ɔngɨ!
'Reei adɨ j'tɔli-é kadɨ néndubə liə təl to kí 'lə-ji.»
39 Beɓa d'uwə-é tɛ̨ɛ̨ siə mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ kɨ ndaa-tɨ ə 'tɔl-é.

† **21:32 21:32** Luk 3:12; 7:29,30

40 Beɓa Jeju dəji-dé panè: Loki 'ɓa njèndɔr nduu à ree lé, ri ɓá à ra kì
njérakullə ndɔr nduu-je kinlé wa?
41 Dẹ d'ilə-é-ti 'panè: À tɔl njémẹẹndul-je kanlé tɔl kí tò kəmtondoo ṇạ.
Ngá ɓá à təl kɔy dẹ kí rangi kí d'a kadi-é kandi nduu lé, kì dɔ nạy-é nạy-é
kdɔ kində-dé ta-ti.
42 Ɓəy ɓá Jeju ilə-dé-ti panè: Sẹi 'ndói ta kinlé mẹẹ mbete-ti kí aa njay
nja káre ooi al ya sar wa? 'Ndàngi-ti 'panè:
«Ər kí njékində kəy-je d'ilə piringi kɔgi lé, ɓá təl to ər kí maji kí sul kəy-ti.»
Né kinlé to kullə ra 'Ɓaɓe. Ngà ki rɔ-ji-ti rəmə, to nékɔji[†].
43 Gin-é kin ɓá Jeju idə-dé-né panè: Lubə à taa kọ̃ɓe liə ji-si-ti, kdɔ təl-né
kadi gin dow-je kí rangi, kí d'a ra kullə-é maji.
44 Dow kí rá-rá kí tẹẹ usi dɔ ər-é-ti kinlé, rɔ-é à tóti ɗɛki-ɗɛki rəm, ɓá
dow kí ər kinlé usi dɔ-ẽ-ti kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ.
45 Loki njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kì Parisi-je d'oo gosta kí Jeju pa
kinlé bè rəmə, dẹ 'gə kí ẹ pa ta kinlé sɔbi-né dɔ-dé.
46 Beɓa dẹ 'sangi kəm rəbi-je kdɔ kuwə Jeju, ya ngà dẹ 'ɓəl kosi dow-je
kí 'gə-é maji kí ẹ to njèpata kí ta Lubə-ti.

22

Gosta kí sɔbi dɔ dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso taaṇạ-ti
Luk 14:16-24

1 Jeju un gosta kí rangi ya ɓəy pa-né ta kì dow-je panè:
2 Kọ̃ɓe kí dɔrạ-ti tò titi-ṇạ kì ta lə ngar kí ra nékuso ṇạ kdɔ taaṇạ lə
ngon-é bè.
3 Ngar lé ulə ngannjékullə-je go dow-je-ti kí 'ɓa-dé kdɔ nékuso kí lo
taaṇạ-ti lé. Ngà dowbé-je lé 'mbati ree.
4 Ẹ̃ təl ulə ngannjékullə-je kí rangi ya ɓəy panè: Ɔwi idəi dow-je kí 'ɓa-
dé lo nékuso kí lo taaṇạ-ti lé 'painè: «M'ɔsi dɔ nja né-je nati lay ngá. M'tɔl
mangi-je lə-m, kì nékul-je lə-m kí rɔ-dé tò mbul-mbul, adi nékuso tò nangi
lay ngá, ə́ 'reei kdɔ nékuso kí lo taaṇạ-ti lé.»
5 Bè ya kàrè, usi-dé dɔ ɓa-ti kí 'ɓa-dé lé al, adi ṇá-ṇá ya ɔw lo liə kí mẹẹ
ndigi. Dẹ kí ṇá-je d'ɔw ndɔrɔ lə-dé ə dẹ kí dan-ti-je d'ɔw lo ra gati-je-ti.
6 Ə ndəgi-dé-je tɔ rəmə, d'uwə ngannjékullə-je lé d'ulə kəm-dé ndoo ɓəy
ɓá 'tɔl-dé dɔ-ti.
7 Né kin ra adi wɔngi ra ngar lé ṇạ. Beɓa ulə njérɔ-je liə, adi d'ɔw 'tɔl
dowbé-je kinlé rəm, ɓá 'ró ɓebo lə-dé rúki-rúki dɔ-ti rəm.
8 Go-ti, təl idə ngannjékullə-je liə panè: Nékuso tò ngɔsi. Ngà dow-je kí
'ɓa-dé lo taaṇạ-ti lé ɓá 'to dow-je kí 'tuwə ree al.
9 Ə̃ ɔti ɔwi tagaji rəbi-je-ti, 'ɓai dow-je lay ya kí a kingəi-dé, kdɔ kadi 'ree
lo nékuso-ti kí lo taaṇạ-ti lé.
10 Beɓa ngannjékullə-je lé d'ɔti d'ɔw ta gaji rəbi-je-ti ə 'ɓa dow-je lay ya
kí d'ingə-dé, njémẹẹndul-je, kì njémẹẹmaji-je, 'ree sə-dé adi dow-je 'rusi
mẹẹ kəy nékuso kí lo taaṇạ-ti lé nji̱-nji̱.
11 Ngà loki ngar ree andi mẹẹ kəy-ti kdɔ koo dow-je kí 'ree lo nékuso-ti
kí lo taaṇạ-ti lé rəmə, kəm-é usi dɔ dingəm-ti káre kí isi lo nékuso-ti kí lo
taaṇạ-ti kì kubi-é rɔ-é-ti al.

† **21:42 21:42** Pa 118:22-23

12 Beɓa ngar lé dəɟi-é panè: Nam-m, ban ɓá 'ree lo kin-ti nal kulə kubi-é
rɔ-i-ti wa? Ngà dingəm lé tẹ̃ẹ̃ ta-é ilə-é-ti al.
13 †Beɓa ngar idə ngannjékullə-je liə panè: Ɔti uwəi dow kin 'tɔ́i ji-é-je
kì nja-é-je njim-njim ə iləi-é ndaga lo-ti kí ndul ndi̧-ndi̧. Ẹ̃ ɓá to lo kí à
nɔ̃-ti rəm, à kuso ngangi-é titi məgəgə-məgəgə rəm.
14 Bè ya tɔ, dẹ̃ kí Lubə 'ɓa-dé lé, kɔr-dé ṇa̧. Ngà dẹ̃ kí ẹ̃ mbəti-dé ɓá 'to
kí ndẹ̃ bè.

Lambo lə Sejar
Mar 12:13-17; Luk 20:20-26

15 Parisi-je d'ɔw d'ɔji-na̧ ta kdɔ sangi kəm rəbi kuwə Jeju kì ta kí ta-é-ti.
16 Beɓa d'ulə njéndó nẽ-je lə-dé rəm, ɓá kuti dow-je lə Erodi rɔ Jeju-ti
kadi 'dəji-é 'panè: Njèndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to njèpata kí tɔgrɔ-ti rəm,
i 'isi 'ɔji dow-je rəbi lə Lubə kɔji kí tɔgrɔ-ti rəm, ɓá i lé 'ɓəl kəm dow al
rəm, kdɔ i 'oo maji lə dow kí taga nè kin al.
17 Ən ə́ idə-ji tagir lə-i kí sɔbi dɔ ta kin adi j'oo: «To tó-é kadi dow ugə
lambo lə ngar Sejar əse to tó-é al wa?»
18 Ngà Jeju gə tagir kí maji al kí mẹ̃ẹ̃-dé-ti adi idə-dé panè: «Sə̃i
njékədkəm dow-je kanlé! Kdɔ ri ɓá 'sangi kadi ooi ta kí mẹ̃ẹ̃-m-ti wa?
19 Ɔji-mi là kí dow-je d'isi d'ugə-né lambo lé adi-mi m'oo.» Beɓa dẹ̃ d'un
ka̧ là d'ɔji-é. Ngá ɓá ẹ̃ dəji-dé panè:
20 «To dɔ ná̧ kì ri ná̧ ɓá tò-ti wa?»
21 Rəmə dẹ̃ d'ilə-é-ti 'panè: «To dɔ Sejar kì ri-é.» Ngá ɓá ẹ̃ təl idə-dé
panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə rəmə adi Lubə tɔ.»
22 Ta kí Jeju ilə-dé-ti lé ɔr ndil-dé adi d'iṇə-é d'ɔw lo lə-dé.

Ta kí dɔ tɔsi ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃-ti
Mar 12:18-27; Luk 20:27-38

23 †Rəmə mẹ̃ẹ̃ ndɔ-é-ti kin ya, Sadusi-je kí 'to njépanè tɔsi ndəl kində lo
tẹ̃ẹ̃ goto lé 'ree rɔ Jeju-ti ə 'dəji-é ta 'panè:
24 Njèndó dow-je né, ta kí Moiyiji pa ə́n: Kinə dow taa dené ɓá oji siə
ngon al ɓəy ya ə oy rəmə, kadi ngonkɔ̃-é taa dené ndubə lé, ində-né ko-é*.
25 Ngà kinə ngankɔ̃-na̧-je siri dan-ji-ti nè je bè, ɓá ẹ̃ kí dɔsa̧y taa dené ə́
oji siə ngon al ɓəy ya ə oy iṇə dené lé adi ngonkɔ̃-é.
26 Ẹ̃ kí njèkungi-ti joo lé kàrè bè ya rəm, ɓá njèkungi-dé-ti mutə kàrè bè
ya sar ngankɔ̃-na̧-je kí siri d'oy-né lay,
27 ɓá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-ti tɔ.
28 Ndɔ kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ lé se, dené kinlé à to ne ná̧
dan-dé-ti kí siri kinlé wa? Kdɔtalə dẹ̃ 'taa-é ya lay.
29 Beɓa Jeju ilə-dé-ti panè: «Sə̃i uri wale, kdɔ sə̃i 'gəi mẹ̃ẹ̃ ta kí mẹ̃ẹ̃
mbete-ti kí aa njay lé al rəm, ɓá 'gəi tógi Lubə al rəm.
30 Kdɔtalə ndɔ kí dow-je d'a tɔsi ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃ lé, taana̧ à goto. Dow-je
d'a kisi titi-na̧ kí malayka-je d'isi-né dɔra̧-ti kin bè.
31 Ta kí Lubə pa sə-si mẹ̃ẹ̃ mbete-ti liə sɔbi-né dɔ tɔsi ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃
lé, sə̃i 'ndói nja káre ooi al wa? Lubə pa mẹ̃ẹ̃ mbete-ti liə panè:
32 "M'to Lubə lə Abrakam, m'to Lubə lə Isaki kì Lubə lə Jakobi. Adi Lubə
lé, to Lubə lə dow-je kí d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kí d'isi kəm†."»

---

† **22:13 22:13** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28 † **22:23 22:23** Knj 23:8 * **22:24 22:24** Det 25:5 † **22:32 22:32** Kaglo-ti kí Lubə pa-nè ta kì Moiyiji ɓa-né ri Abrakam, kì Isaki, kì Jakobi kinlé dẹ̃ d'oy kete low ngá (Tẹ̃t 3:6, 15).

33 Kosɨ dow-je kí d'oo néndó lə Jeju lé, néndó liə ɔr ndil-dé ṇą̨.

Ta lə ndukun kí boy itə madɨ-é-je
Mar 12:28-34; Luk 10:25-37

34 Lokɨ Parisi-je d'oo kí Jeju uwə ta Sadusi-je lé, dę̨ 'kəw-nạ
35 rəmə dow káre dan-dé-tɨ kí to njèndó dow-je ndukun, ndigɨ koo ta kí
mę̨ę̨ Jeju-tɨ adɨ dəji-é panè:
36 Njèndó dow-je né: Dan ndukun-je-tɨ lé, ę̨ kí rá ɓá to kí boy itə madɨ-
é-je wa?
37 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: 'A ndigɨ 'Ɓaɓe Lubə lə-i kɨ̀ mę̨ę̨-i kí káre-rè, kɨ̀
ndil-i lay, ɓá kɨ̀ tagɨr lə-i lay rəm tɔ‡.
38 Ę̨ ɓá to ndukun kí dɔsą̨y kí boy itə madɨ-é-je lay.
39 Ndukun kí njèkungɨ-tɨ joo kí taną̨ siə bè tɔ ə́n: 'A ndigɨ dow madɨ-i
taną̨ kɨ̀ rɔ-i bè§.
40 †Ndukun-je lə Moiyijɨ lay rəm, ɓá néndó-je lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ
lay kin ya 'tò gin tógɨ-tɨ lə ndukun-je kí joo kinlé.

Ta lə Kristɨ kɨ̀ Dabidɨ
Mar 12:35-37; Luk 20:41-44

41 Lokɨ Parisi-je 'kəw-ną̣ lé, Jeju dəjɨ ta panè:
42 Ta ri ɓá 'gɨri dɔ Kristɨ-tɨ lé wa? Kristɨ to ngonka ną̣́ wa? Dę̨ d'ilə-é-tɨ
'panè: To ngonka Dabidɨ.
43 Beɓa Jeju dəji-dé ɓəy panè: Ngà ra ban ɓəy ɓá Ndil Lubə ra kullə mę̨ę̨
Dabidɨ-tɨ adɨ ę̨ kàrè ɓa-é 'Ɓaɓe ɓəy wa? Kdɔtalə Dabidɨ ya panè:
44 'Ɓaɓe Lubə idə 'Ɓaɓe lə-m panè:
'Ree isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ, sar kadɨ m'təl njéba-je lə-i gin tógɨ-i-tɨ.*
45 Ngà kí Dabidɨ ɓa Kristɨ 'Ɓaɓe lé, Kristɨ à to ngonka Dabidɨ ban ɓəy
wa?
46 Lo-é-tɨ kinlé, dow kí dan-dé-tɨ kí asɨ kilə ta Jeju-tɨ goto. Beɓa kį̣ dɔ
gangɨ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, dow kí ɓo dəjɨ ta Jeju ra-é ya goto ngá.

23

Ta lə Jeju kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je lə Lubə kɨ̀ Parisi-je
Mar 12:38-39

1 Beɓa Jeju idə kosɨ dow-je, dę̨ kɨ̀ njéndó né-je liə panè:
2 Ndukun-je kí Lubə adɨ Moiyijɨ ndàngɨ lé, njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀
Parisi-je ɓá 'to njékɔr mę̨ę̨-é kadɨ dow-je.
3 To tó-é kadɨ ooi ta lə-dé, kadɨ 'rai tó mindɨ-dé-tɨ berere-berere. Ngà
ndajɨ ɓá 'ndaji kullə ra-dé al, kdɔtalə né kí d'isɨ 'ndó dow-je lé, dę̨ 'təl
rɔ-dé go-tɨ al.
4 Dę̨ lé, né-je kí ɔy kí lo kutɨ-é ngą̨ ya 'tɔ́ 'tində dɔ dow-je-tɨ, ngà dę̨ rəmə
ngon ji-dé ya kàrè 'ndigɨ kulə gətɨ-né sə-dé al.
5 †Né lay kí dę̨ 'ra lé, 'ra kdɔ kadɨ dow-je d'oo-dé-né. Beɓa dę̨ 'tɔ́ ndukun-
je lə Lubə ngan ku né-je-tɨ, ɓá 'tɔ́ ta bagɨ-dé-je-tɨ, kɨ̀ natɨ nɔ̨̀-dé-je-tɨ, d'u
kubɨ-je lə-dé d'adɨ boy yul-yul, d'ɔsɨ kulə sul-é-je-tɨ d'adɨ ngal puu-puu.*

---

‡ **22:37 22:37** Det 6:5 § **22:39 22:39** Mbl 19:18 † **22:40 22:40** Luk 10:25-28 * **22:44 22:44** Pa-je 110:1 † **23:5 23:5** Mat 6:1 * **23:5 23:5** Njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je lé, 'ra né-je kin bè kdɔ kadɨ dow-je d'oo titɨ-ną̣ né kí dę̨ ɓá d'un rɔ-dé d'adɨ Lubə ngay d'itə ndəgɨ dow-je bè.

6 Dɛ̨ 'sangɨ lokisɨ kí kete nɔ̨̃ dow-je-tɨ lo nékuso ra nɑ̨̃y-je-tɨ rəm, 'ndigɨ lokisɨ
kí kete mɛ̨̃ɛ̨ kəykəwnɑ̨̃-je-tɨ rəm,
7 'ndigɨ kadɨ dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nɑ̨̃ lokosɨ-je-tɨ rəm, ɓá 'ndigɨ kadɨ
dow-je 'ɓa-dé njéndó dow-je né tɔ.
8 Ngà sɛ̨̃i lé, adi dow-je 'ɓa-si njéndó dow-je né al, kdɔtalə njèndó-si né,
ɛ̨ káre-rè bè, ngà sɛ̨̃i lé, 'toi ngankɔ̨̃-nɑ̨̃-je lay.
9 'Ɓai dow kí dɔnangɨ-tɨ nè bɔbɨ-si al, kdɔtalə Bɔbɨ-si ra káre-rè, adɨ to
njèkisɨ dɔrɑ̨̃-tɨ.
10 Adi dow ɓa-si njékun dɔ-je al, kdɔtalə Kristɨ† lé, ɛ̨ ya kɨ̀ kár-é to njèkun
dɔ-si.
11 †Dow kí to 'boy dan-si-tɨ lé, à to ngonnjèkullə-si.
12 †Dow kí ɔjɨ rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é kɨ nangɨ, ngà dow kí sɔl dɔ-é ɓá d'a
kitə dɔ-é kɨ taá tɔ.

Ta lə tujɨ kí à kusɨ dɔ Parisi-je-tɨ kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je
Mar 12:40; Luk 11:39-52; 20:47

13 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sɛ̨̃i njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Parisi-je kí 'toi
njékədkəm dow-je! Kdɔtalə sɛ̨̃i uti tarəbɨ kandɨ kɔ̨̃ɓe-tɨ kí dɔrɑ̨̃-tɨ dɔ dow-
je-tɨ. Sɛ̨̃i ya kàrè ɔwi-tɨ al rəm, ɓá dow-je kí 'ndigɨ kɔw-tɨ kàrè, sɛ̨̃i ɔgi-dé
rəm.
14 [Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sɛ̨̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kí 'toi
njékədkəm dow-je! Kdɔtalə sɛ̨̃i 'kəəi né-je kí mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ lə njéngɔwkoy-je
kər-kər ə 'pai ta kɨ̀ Lubə adi ngal nɑ̨̃-nɑ̨̃ kdɔ kadɨ dow-je d'oo-si-né. Beɓa
ta kí gangɨ kí ngɑ̨̃ nɑ̨̃ ya à ree dɔ-si-tɨ.]‡
15 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sɛ̨̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kí 'toi
njékədkəm dow-je. Kdɔtalə sɛ̨̃i asi lɔ-je kí dɔnangɨ-tɨ nè, kɨ̀ dan babo-je
nakɨ-nakɨ kdɔ kadɨ ingəi dow kí a təli-é jipɨ-tɨ. Ngà lokɨ ingəi-é adi təl jipɨ
ngá rəmə, adi dowbé təl to dow kí tuwə kɔw dan pər-tɨ kí tò sartagangɨ
tɔ̀y-si nja joo ɓəy!
16 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sɛ̨̃i njékəmtɔ-je kí njékɔr nɔ̨̃ dow-je. Sɛ̨̃i lé 'painè:
Kinə dow ubɨ rɔ-é kɨ̀ kəy lə Lubə, ɓá ra né-é al kàrè to kare. Ngà kinə dow
ubɨ rɔ-é kɨ̀ lɔr kí mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə rəmə, kadɨ dowbé ra né-é lé ya ɓane.
17 Sɛ̨̃i mbə́ dow-je kí njékəmtɔ-je kan! Né kí ra ɓá boy nɑ̨̃ wa? Lɔr ɓá
boy nɑ̨̃ əse kəy lə Lubə kí njètəl lɔr né kí aa njay-tɨ ɓá boy nɑ̨̃ wa?
18 Sɛ̨̃i 'pai ɓəy 'painè: Kinə dow ubɨ rɔ-é kɨ̀ logugɨ né lə Lubə, ɓá ra né-é
al kàrè to kare. Ngà kinə dow ubɨ rɔ-é kɨ̀ kadkare kí to logugɨ né-tɨ lə Lubə
rəmə, kadɨ dowbé ra né-é lé ya ɓane.
19 Sɛ̨̃i njékəmtɔ-je kanlé! Né kí ra ɓá to né kí boy nɑ̨̃ wa? Kadkare ɓá
boy nɑ̨̃ əse logugɨ né lə Lubə kí ra kadkare adɨ təl né kí aa njay ɓá boy nɑ̨̃
wa?
20 Yən, dow kí ubɨ rɔ-é kɨ̀ logugɨ né lə Lubə lé, ɛ̨ ubɨ rɔ-é kɨ̀ logugɨ né lə
Lubə ya rəm, ɓá ɛ̨ ubɨ rɔ-é kɨ̀ né-je lay kí tò logugɨ né-tɨ lə Lubə lé rəm tɔ.
21 Dow kí ubɨ rɔ-é kɨ̀ kəy lə Lubə lé, ɛ̨ ubɨ rɔ-é kɨ̀ kəy lə Lubə ya rəm,
ɓá ɛ̨ ubɨ rɔ-é kɨ̀ Lubə kí njèkisɨ mɛ̨̃ɛ̨ kəy-tɨ lé rəm tɔ.
22 †Dow kí ubɨ rɔ-é kɨ̀ dɔrɑ̨̃ lé, ɛ̨ ubɨ rɔ-é kɨ̀ kalikɔ̨̃ɓe lə Lubə rəm, ɓá ɛ̨
ubɨ rɔ-é kɨ̀ Lubə kí njèkisɨ dɔ kalikɔ̨̃ɓe-tɨ lé rəm tɔ.

---

† **23:10 23:10** Kristɨ lé kɔr mɛ̨̃ɛ̨-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **23:11 23:11** Mat 20:26,27; Mar 9:35; 10:43,44; Luk 22:26 † **23:12 23:12** Luk 14:11; 18:14 ‡ **23:14 23:14** Ta-je kí tò mbunɑ̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̃ɛ̨ mbete-je-tɨ kí dɔsɑ̨y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **23:22 23:22** Mat 5:34

23 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi
njékədkəm dow-je. Kdɔtalə sǫ̃i lé mbikam-je lə-si kɨ́ ətɨ majɨ-majɨ, kɨ̀
mbikamnǫ́y-je, kɨ̀ né ndɨr nǫ́y-je kin kàrè, sǫ̃i ɔri káre dan kɨ́ dɔgɨ-tɨ adi
Lubə. Rəmə né ra kɨ́ njururu, kɨ̀ koo kəmtondoo, kɨ̀ kǫ̃dɔndi-tɨ kɨ́ to né-je
kɨ́ boy nǫ̃ mẹ̃ẹ̃ ndukun-tɨ lé ɓá sǫ̃i ooi kɨ̀ né al. Né-je kin ɓá lé à to kullə
ra-si, ɓá ndəgɨ né-je kinlé kàrè, sǫ̃i a tusi kiǫ̃i al rəm tɔ.
24 Sǫ̃i njékəmtɔ-je kɨ́ njékɔr nɔ̃ dow-je kan! Sǫ̃i lé tò titɨ-nǫ̃ né kɨ́ ngon
kuu kɨ́ sẹ̃ bè kin ɓá sǫ̃i ooi-é dan man kǫ̃y-si-tɨ adɨ uni-é kɔgɨ, ngà rəmə
Jambal kɨ́ boy kin ɓá sǫ̃i ooi-é al, adɨ uyi-é mẹ̃ẹ̃-si-tɨ mɨrɨkɨ.
25 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi
njékədkəm dow-je! Sǫ̃i lé, gidɨ kobɨ-je kɨ̀ gidɨ tasa-je ɓá 'togi adɨ aa majɨ
rəmə, né-je kɨ́ rusɨ mẹ̃ẹ̃-é njɨ̃-njɨ̃ lé, to né ɓogɨ-je kɨ̀ né-je kɨ́ ingəi kɨ́ go rəbɨ
ɓo né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ ra-si.
26 I Parisi kɨ́ njèkəmtɔ! 'Togɨ mẹ̃ẹ̃ kobɨ ya pá rəmə gidɨ-é kàrè à kaa majɨ
tɔ.
27 †Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi
njékədkəm dow-je! Sǫ̃i lé, 'titi-nǫ̃ kɨ̀ dɔɓadɨ-je kɨ́ dow-je 'ra gidɨ-é kɨ́ ndaa-
tɨ né kɨ̀ pɔ̃ɔ̃, adɨ nda mbəy-mbəy majɨ, ngà mẹ̃ẹ̃-é rəmə singə dow-je kɨ́
d'oy, kɨ̀ né-je kɨ́ ndum ɓá rusɨ bè kin.
28 Sǫ̃i lé kàrè, bè ya tɔ. Ta kəm dow-je-tɨ lé, 'rai rɔ-si tanǫ̃ kɨ̀ dow-je kɨ́
njéra né njururu-je bè, ya ngà kədkəm dow-je, kɨ̀ né ra kɨ́ majɨ al ya rusɨ
mẹ̃ẹ̃-si njɨ̃-njɨ̃.
29 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sǫ̃i njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je kɨ́ 'toi
njékədkəm dow-je! Kdɔtalə 'rai dɔɓadɨ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ adi majɨ
rəm, ɓá 'tijəi ndajɨ né-je kɨ́ majɨ-majɨ dɔɓadɨ njéra né njururu-je-tɨ
30 ə 'painè: Kinə jẹ̃ ɓá j'isɨ kaglo-tɨ lə ka-ji-je kɨ́ ndɔkɨ lé rəmə, j'a kində
rɔ-ji natɨ sə-dé kdɔ tɔl njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ lé al.
31 Beɓa ta pa-si kɨ̀ kullə ra-si-je ya 'tɔji-né kɨ́ 'toi nganka njétɔl njépata-je
kɨ́ ta Lubə-tɨ.
32 Bè rəmə, to tagajɨ kullə ra ka-si-je lé ya uni tin ə́ jè 'rai 'tɔli ta-é!
33 †Sǫ̃i kɨ́ mẹ̃ẹ̃-si majɨ al titɨ-nǫ̃ kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ pii-je bè kan! Sǫ̃i lé, ta kɨ́ gangɨ
kdɔ kadɨ dow-je d'ɔw-né dan pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ lé, a tẹ̃ẹ̃i kəm-tɨ rá wa?
34 Gin-é kin ɓá Lubə panè: Yən, m'a kulə njépata-je kɨ́ ta-m-tɨ, kɨ̀ njégosɨ-
je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je lə-m kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rɔ-si-tɨ. Sǫ̃i a tɔli dẹ̃ kɨ́ nǫ́-je
rəm, a ɓəi dẹ̃ kɨ́ dan-tɨ-je kagdəsɨ-tɨ rəm, a tindəi dẹ̃ kɨ́ nǫ́-je kɨ̀ ndəy marɔw
mẹ̃ẹ̃ kəykəwnǫ̃-je-tɨ lə-si sǫ̃i jipɨ-je lé rəm, ɓá a kuləi kəm dẹ̃ kɨ́ nǫ́-je ndoo
kadɨ d'ǫ̃y-nǫ̃ kɨ̀ lo-lo rəm tɔ.
35 Né-je kinlé à tò bè kdɔ kadɨ ta məsɨ njéra né kɨ́ njururu kɨ́ ǫ̃y nangɨ
puu-puu kɔgɨ kinlé tò dɔ-si-tɨ. Un kutɨ-é dɔ məsɨ Abɛl-tɨ kɨ́ to dow kɨ́ njèra
né kɨ́ njururu sar tẹ̃ẹ̃-né dɔ məsɨ Jakari-tɨ kɨ́ to ngon lə Baraki. Jakari lé, sǫ̃i
'tɔli-é mbunǫ̃ kəy-tɨ lə Lubə kɨ̀ logugɨ né kɨ́ to lo kilə kadkare kadɨ Lubə.
36 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ ta kɨ́ gangɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ njétɔl dow-je lé à
kusɨ dɔ dow-je-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin.

Jeju ndingə rɔ-é kdɔ dow-je kɨ́ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ
Luk 13:34-35

37 'Wa! Sǫ̃i dow-je kɨ́ Jorijalẹ̃m! 'Wa! Sǫ̃i dow-je kɨ́ Jorijalẹ̃m! Sǫ̃i 'toi
njétɔl njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ, njétilə dow-je kɨ́ Lubə ulə-dé rɔ-si-tɨ kɨ̀ ər

† **23:27 23:27** Knj 23:3 † **23:33 23:33** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7

tɔl-dé. Nja kandangɨ-kandangɨ ə́ m'ndigɨ kəw-si kɨ rɔ-m-tɨ tana̰ kí kɔ̰ kunjə kəw-né ngan-é gin bagɨ-é-tɨ kin bè, ə́ 'mbati!
38 Ooi majɨ, kəy lə-si à tokɨ tusɨ kiṇə kɨ dɔ-si-tɨ nɔ̰ɔ̰!
39 M'a kidə-si rəsɨ. Kḭ nè kɔw kɨ kete kinlé, a kooi-mi kɨ̀ kəm-si gogɨ ndą̰ al ya sar kaglo-tɨ kí a pai-né painè:
Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kí njèree kɨ̀ ri 'Ɓaɓe!§

Ta-je kí dɔ ndɔ-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ

24

Ta kí dɔ kəy-tɨ lə Lubə kí à tujɨ
Mar 13:1-23; Luk 21:5-24

1 Lokɨ Jeju ɔtɨ takəy-tɨ lə Lubə isɨ ɔw rəmə, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-tɨ 'tɔjɨ-é 'panè: «'Oo kəy lə Lubə kí 'ra d'adɨ ndajɨ-é-je majɨ-majɨ kin.»
2 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Ooi né-je kin lay ya al wa? Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí d'a titə tilə káre káre, ngon ər ya kàrè à tò dɔ madɨ-é-tɨ lo kin-tɨ al.»
3 Beɓa lokɨ Jeju ɔw isɨ dɔ mbal ka̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ rəmə, njéndó né-je liə 'ree d'ingə-é kɨ̀ kár-é 'dəjɨ-é 'panè: «'Idə-ji, ndɔ kí rá ɓá né-é-je kinlé à ra né wa? Əse ri ɓá à tɔjɨ ndɔ ree-i lé wa? Ə ri tɔ ɓá à tɔjɨ dɔbəy ndɔ kí à ree lé wa?»
4 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, adi dow ədɨ-si al.
5 Kdɔ dow-je ṇą̰ ya d'a kun ri-m kində dɔ-dé-tɨ ə d'a panè: “Dḛ ya 'to Kristɨ* lé.” Beɓa d'a kədɨ-né dow-je ṇą̰ kur-dé-né wale.
6 Sə̰i a kooi poy rɔ-je kɨ̀ ká rɔ-je. Ooi go rɔ-si nè mḛḛ-si à kḭ gangɨ man. Kdɔ, lé ban-ban ya kàrè né-je kinlé à ra né ya; ngà kḛ ɓá à to sɔ̰y né-je al ya ɓəy.
7 Gin dow-je madɨ d'a kḭ rɔ kɨ̀ gin dow-je kí madɨ, kɔ̰ɓe káre à kḭ rɔ kɨ̀ kɔ̰ɓe kí káre, ɓo à kɔ̰ rəm, dɔnangɨ à yəkɨ kɨ̀ lo-lo rəm†.
8 Né-je kinlé à tò titɨ-ną̰ kɨ̀ kulə gin ndo kí ra dené bè.
9 †Beɓa d'a kun dɔ-si kadɨ dow-je d'adɨ-si kɔ̰ rəm, kadɨ 'tɔl-si rəm. Gin dow-je lay ya d'a kɔsɨ-si kɨ̀ ta kdɔ ta lə-m.
10 Ndɔ-é-tɨ kinlé, dow-je ṇą̰ ya d'a kilə kadmḛḛ lə-dé kɔgɨ, d'a kun dɔ-ną̰ rəm, ɓá d'a kɔsɨ-ną̰ ta rəm tɔ.
11 Dow-je ṇą̰ d'a ree ɓa rɔ-dé njépata-je kɨ ta Lubə-tɨ ə d'a kur dow-je ṇą̰ wale.
12 Né ra kí majɨ al à kɔw kəm-é kete-kete, gin-é kin ɓá ndigną̰ lə dow-je ṇą̰ ya à təl sɔl-né.
13 †Ngà dow kí uwə rɔ-é ngą̰ sar tḛḛ sɔ̰y-é-tɨ ə à kajɨ.
14 Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe lə Lubə kinlé, d'a kilə mbḛ-é dɔnangɨ-tɨ nè lay kdɔ kadɨ gin dow-je lay d'oo kɨ̀ mbɨ-dé, ɓəy ngá ɓá dɔbəy ndɔ lé à ree ɓəy.»
15 «Lokɨ a kooi nékɔbɨ, kɨ̀ né kí tò ṇḛ lo-tɨ kí aa njay titɨ kí ndɔkɨ Daniyel njèpata kí ta Lubə-tɨ pa-né lé rəmə, kadɨ dow kí isɨ ndó mbete kinlé gə mḛḛ-é majɨ‡ rəm,

---

§ **23:39 23:39** Pa 118:26 * **24:5 24:5** Kristɨ lé kɔr mḛḛ-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **24:7 24:7** Eja 19:2 † **24:9 24:9** Mat 10:22 † **24:13 24:13** Mat 10:22 ‡ **24:15 24:15** Dan 9:27; 11:31; 12:11

16 ɓá kadɨ dow-je kí d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ d'ạy d'ɔw dan mbal-je-tɨ rəm tɔ. 17 †Dow kí isɨ dɔ kəy-tɨ§ kàrè kadɨ ur nangɨ kdɔ kɔw kəy kun né madɨ
al ngá,
18 rəm dow kí ạ ndɔrɔ kàrè, kadɨ ree ɓee un kubɨ kul liə al rəm tɔ.
19 Ə mẹ̰ẹ̰ ndɔ-é-je-tɨ kin tujɨ kí à kusɨ dɔ dené-je-tɨ kí njésəm kì dẹ̰ kí d'isɨ
d'adɨ mba ngan-je à tò ban ə́n ə!
20 'Pai ta kì Lubə ṇạ kdɔ kadɨ ndɔ kạ̰y lə-si tò nạ̰y kul-tɨ al rəm, kadɨ tò
ndɔ taakoo-tɨ lə-ji jə̰ī jipɨ-je al rəm tɔ.
21 †Kdɔ ndɔ-je kinlé, à to ndɔ kɔ̰̀ kí dum natɨ. Ə to kɔ̰̀ kí lo kində gin
dɔnangɨ-tɨ nụ̰ sar ɓone kin ya kàrè, dow oo nja káre al ɓəy rəm, ɓá dow
à koo gạ̰-é gogɨ al ya sar rəm tɔ*.
22 Kinə 'Bəɓe gangɨ ta ndɔ-je kinlé adɨ gɔjɨ al rəmə, dow kí à kajɨ ya goto.
Ngà ẹ̰ à kadɨ ndɔ kɔ̰̀-je kí dum natɨ kinlé gɔjɨ, kdɔ dow-je kí ẹ̰ mbətɨ-dé adɨ
'to dow-je liə.
23 Kinə dow idə-si panè: "Kristɨ ạ nè" əse "ạ yó" kàrè, 'taai ta liə al.
24 Kdɔtalə njéɓa rɔ-dé Kristɨ-je, kì njéɓa rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-tɨ d'a
kị̰ kdɔ ra nékɔjɨ-je, kì né mbəli-je kdɔ kədɨ-né dow-je. D'a ra bè sangɨ-né
koo se d'a kur dow-je kí Lubə mbətɨ-dé lé wale kare wa.
25 Mạ m'idə-si ngá ə́n!
26 †Kinə d'idə-si 'panè: Ooi, Kristɨ, dow kí Lubə mbətɨ-é, ạ dilə̰lo-tɨ nɔ̰̀ɔ̰̀
rəmə ɔwi lo-é-tɨ al əse lokɨ dow idə-si panè: Ooi, ẹ̰ ɓɔyɔ rɔ-é nè tin, kàrè
'taai ta liə al rəm tɔ.
27 Kdɔ ree Ngon lə dow lé, à tanạ̰ kì tə̰lndi kí ị̰ lo kubə kàdì-tɨ ɔw njal lo
kur kàdì-tɨ kin bè.
28 †Lo kí nin tò-tɨ lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-nạ̰-tɨ†.»

Ta təl ree lə Ngon lə dow

29 †«Go ndɔ kɔ̰̀-je-tɨ kí dum natɨ kinlé ya rəmə,
Londul à kutɨ kəm kàdì! Nạ̰y à nda al!
Kərwəị̰-je kí dɔrạ̰-tɨ d'a tusɨ nangɨ!
Tɔ́gɨ-je kí dɔrạ̰-tɨ à yəy yəkɨ-yəkɨ‡!»
30 †«Beɓa nékɔjɨ lə Ngon lə dow à tẹ̰ẹ̰ dɔrạ̰-tɨ, rəmə gin kojɨ-je lay kí
dɔnangɨ-tɨ nè d'a ndingə rɔ-dé. Dẹ̰ d'a koo Ngon lə dow à kị̰ dɔrạ̰-tɨ kisɨ
ree dan kilndi-tɨ, kì tɔ́gɨ kí nạ̰ rəm, ɓá dan riɓa-tɨ kí nạ̰ rəm tɔ.§
31 Lokɨ ndi təbɨ mbanga à ɓa dɔrạ̰-tɨ pṵ̰ṵ̰-pṵ̰ṵ̰ rəmə, Ngon lə dow à kulə
malayka-je liə kadɨ 'kəw dow-je lay kí ẹ̰ mbətɨ-dé kɨ dɔ kum dɔnangɨ kí sɔ
kin lay kɨ natɨ. D'a kị̰ ngangɨ dɔnangɨ-tɨ kí káre kɔw njal tẹ̰ẹ̰ ngangɨ-é-tɨ kí
káre.»
32 Uni néndó mẹ̰ẹ̰ gosta-tɨ kí dɔ kote-tɨ kin ooi. Kote lé lokɨ balkəm-é-je
təl tò mbəl ɓá mbɨ-é tubə dɔ-tɨ lé, sə̰ị 'gəɨ kí nạ̰y ɓà nạ̰y ngɔsi.
33 Bè ya tɔ, lokɨ ooi kí né-je lay kinlé isɨ ra né rəmə, kadɨ 'gəɨ kí Ngon lə
dow ạ tarəbɨ-tɨ pèrèrè ngá.
34 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí dow-je kí d'isɨ kəm nè kin, d'a koy lay al
ya né-je kinlé à ra né.

---

† **24:17 24:17** Luk 17:31 § **24:17 24:17** ***Dɔ kəy-tɨ:*** To gạ̰ kəy-je kí ɓe lə-ji nè kin al. To kəy dur-dur-je kí 'ra ndil dɔ-tɨ adɨ to lo taakoo, lo kí d'isɨ-tɨ d'adɨ yə́l dan-dé. † **24:21 24:21** Ntd 7:14 * **24:21 24:21** Dan 12:1 † **24:26 24:26** Luk 17:23,24 † **24:28 24:28** Luk 17:37 † **24:28 24:28** Job 39:30 † **24:29 24:29 a** Ntd 6:12; **b** Ntd 6:13 ‡ **24:29 24:29** Eja 13:10; 34:4 † **24:30 24:30** Ntd 1:7 § **24:30 24:30** Dan 7:13

35 Dɔrą̃-je kɨ̀ dɔnangɨ kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangɨ.
36 Ta lə ndɔ əse kàdì ree lə Ngon lə Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je
kí dɔrą̃-tɨ kàrè 'gə al rəm, Ngon lə Lubə lé ya kàrè gə al rəm, ngà Bɔbɨ-é
ya kɨ̀ kár-é ɓá gə.
37 Né kí ndɔkɨ ra né kaglo-tɨ lə Nuwe lé, gą̃-é ya à ra né ndɔ ree-tɨ lə
Ngon lə dow lé tɔ.
38 Ndɔkɨ kete kadɨ man bəlɨm ree taa lo lay lé, dow-je d'uso né-je, d'ą̃y
né-je, 'taa-ną̃-je, d'adɨ ngan-dé-je 'taa-ną̃-je, sar ndɔ-tɨ kí Nuwe ɔw-né mę̃ę̃
bato-tɨ lé.
39 Mę̃ę̃ dow-je oy səl dɔ rɔ-dé-tɨ adɨ man bəlɨm ree tɔl-dé lay. Bè ya tɔ,
ndɔ kí Ngon lə dow à ree lé, lo à tujɨ puktu-puktu.
40 Beɓa dow-je joo d'ą̃ mę̃ę̃ ndɔr-tɨ kí káre kàrè, Lubə à kun kí káre ə à
kiną̃ə kí káre.
41 Dené-je joo d'ą̃ d'ur né mę̃ę̃ bɨr-tɨ kí káre kàrè, Lubə à kun kí káre ə
à kiną̃ə kí káre.
42 Ən ɔ́ isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ, kdɔ sə̃i 'gəi ndɔ ree 'Baɓe lə-si al.
43 †Kadɨ 'gəi né kin majɨ: Kinə 'ɓa njèkəy gə dɔkàdì kí ndɔɔ kí njèɓogɨ à
ree-né lé, ę̃ à kisɨ kəm ɓɨ à kiną̃ə-é kadɨ ɔw mę̃ę̃ kəy-tɨ liə al.
44 Gin-é kin ɓá sə̃i kàrè, isi dɔ nja-si-tɨ, kdɔ Ngon lə dow lé à ree dɔkàdì-tɨ
kí sə̃i 'gɨri dɔ-tɨ al.
45 Ną́ ɓá to ngonnjèkullə kí njèra né kí tɔgrɔ-tɨ kí to njèkəmtutɨ wa? To ę̃
kí 'ɓa-é ində-é dɔ madkullə-je-tɨ liə kdɔ kadɨ oo go-dé kɨ̀ nékuso kɨ̀ dɔkàdì-é
dɔkàdì-é.
46 Ngonnjèkullə kí 'ɓa-é təl ree mę̃ę̃ kəy-tɨ liə ɓá ingə-é ta kullə-tɨ titɨ-ną̃
bè lé, to njènékumą̃.
47 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí 'ɓa-é à kiną̃ə nékingə-é-je lay mę̃ę̃ ji-é-tɨ.
48 Ngà kinə to ngonnjèkullə kí majɨ al lé, à pa mę̃ę̃-é-tɨ panè: «'Ba-m à
təl ree kalangɨ al ɓəy»
49 ɓá ę̃ ą̃ ká tində madkullə-je-tɨ liə, kɨ̀ ká kuso né-tɨ kɨ̀ ká kąy né-tɨ kɨ̀
gɔ̃yibɨ-je rəmə,
50 'ɓa-é à təl ree kubə-é nangɨ busɨ ndɔ-tɨ kí ę̃ ində mę̃ę̃-é dɔ-tɨ al rəm,
dɔkàdì-tɨ kí ę̃ à gə al rəm tɔ.
51 Ę̃ à kində-é kində kɔjɨ kí ngą̃ ną̃ ə à kadɨ-é ingə kɔ̃ natɨ kɨ̀ njékədkəm
dow-je lo-tɨ kí d'a nɔ̃-tɨ rəm, ɓá d'a kuso ngangɨ-dé titɨ məgəgə-məgəgə
rəm tɔ.

25

Gosta kí sɔbɨ dɔ nganmandɨ-je kí dɔgɨ

1 †Beɓa kɔ̃ɓe kí dɔrą̃-tɨ titɨ-ną̃ kɨ̀ poyta lə nganmandɨ-je kí dɔgɨ kí 'tilə
kəm njèdené* kɨ̀ lampɨ-je lə-dé ji-dé-tɨ.
2 Dę̃ kí mɨ̃ 'to njékəmtutɨ al-je ə dę̃ kí mɨ̃ tɔ ɓá 'to njékəmtutɨ-je tɔ.
3 Njékəmtutɨ al-je lé d'ɔw kɨ̀ lampɨ-je lə-dé nal kun ubɨ-é ji-dé-tɨ.
4 Ngà njékəmtutɨ-je kí mɨ̃ tɔ rəmə, d'ɔw kɨ̀ lampɨ-je lə-dé kɨ̀ ku ubɨ-je
lə-dé ji-dé-tɨ ji-dé-tɨ.
5 Ngà lokɨ njèdené ree kalangɨ al ɓəy lé, nganmandɨ-je lé lay ya kɔ ra-dé
adɨ 'to ɓi.

---

† **24:43 24:43** Luk 12:39,40 † **25:1 25:1** Luk 12:35 * **25:1 25:1** Njèdené kinlé to ngɔw nganmandɨ-je kí dɔgɨ lé al. Dę̃ lé 'ɓa-dé lo taaną̃-tɨ lé kí ɓa ɓɨ dę̃ ɓá ree kdɔ taa dingəm lé al.

6 Beɓa dan lo bapɨ rəmə, ndi dow ɓa boy panè: Ooi! Njèdené lé ree ngá,
ə́ ɨ̰i taá 'tiləi kəm-é.
7 Beɓa nganmandɨ-je lé lay ya d'ɨ̰ dɔ ɓi-tɨ, d'oo go lampɨ-je lə-dé.
8 Njékəmtutɨ al-je lé 'dəjɨ njékəmtutɨ-je 'panè: Adi-ji ubɨ lə-si lé sɛ̰-sɛ̰
sə-si kdɔ lampɨ-je lə-ji lé d'isɨ d'oy.
9 Njékəmtutɨ-je lé 'panè: «Á̰-à̰, ubɨ lə-ji lé, jɛ̰ ya kàrè à kasɨ-ji rá ɓá j'a
kay kadɨ-si wa? Ɔwi 'ndogi 'lə-sḭ ə sotɨ.»
10 Nganmandɨ-je kí njékəmtutɨ al-je lé, d'ɔtɨ d'ɔw adɨ 'nà̰y lo ndogɨ ubɨ-tɨ
lé ya ɓəy rəmə, njèdené lé ree, adɨ nganmandɨ-je kí mɨ̰ kí d'isɨ dɔ nja-dé-tɨ
lé, d'ɔw siə kəy lo taaną-tɨ, adɨ d'utɨ takəy ta-dé-tɨ.
11 †Go-tɨ, nganmandɨ-je kí njékəmtutɨ al-je lé 'ree, 'nɔ̰ boy-boy 'panè:
«'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe, 'tɛ̰ɛ̰ takəy adɨ-ji.»
12 Ngà njèdené lé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; m'gə-si al.»
13 Beɓa Jeju ilə dɔ ta-tɨ kin panè: «Isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ, kdɔ sə̰i 'gəi ndɔ-é
al rəm, 'gəi dɔkàdì-é al rəm tɔ.»

Gosta kí dɔ ngannjékullə-je-tɨ kí mutə
Luk 19:12-27

14 †Kɔ̰ɓe lə Lubə à tò titɨ-ną̰ kì ta lə dingəm káre kí isɨ ɔw mba ə ɓa
ngannjékullə-je liə, ə ɨ̰nə nékingə-é ji-dé-tɨ ɓá ɔtɨ ɔw mba.
15 Ɛ̰ adɨ ɛ̰ kí káre lɔr mbu mɨ̰, adɨ ɛ̰ kí rangɨ lɔr mbu joo, ə adɨ njèkungɨ-tɨ
mutə lə-dé lɔr mbu káre. Ɛ̰ adɨ-dé kí go tógɨ-dé-tɨ, ngá ɓá ɔtɨ ɔw mba.
16 Dow kí njètaa lɔr mbu mɨ̰ lé, ɔtɨ tajinatɨ nè ya ɔw təl-né ji-é ə ingə kí
rangɨ dɔ-tɨ mbu mɨ̰ ya tɔ.
17 Dow kí njètaa lɔr mbu joo lé kàrè, ɔw təl-né ji-é, ə ingə kí rangɨ dɔ-tɨ
mbu joo ya tɔ.
18 Ngà njètaa lɔr mbu káre lé, ɛ̰ ɔw ndər ɓe dubɨ-né lɔr lə 'ɓa-é lé.
19 Lokɨ dɔkaglo dəə dɔ-tɨ ną̰ ngá lé, 'ɓa-dé təl ree kadɨ d'ɔr go né-je liə
d'adɨ-é.
20 Dow kí njètaa lɔr mbu mɨ̰ lé ree rɔ 'ɓa-é-tɨ, tidə lɔr mbu mɨ̰ kì man-é
dɔ-tɨ mbu mɨ̰ ya tɔ, ə panè: «'Ɓa-m, i 'adɨ-m lɔr mbu mɨ̰, ə ɛ̰ kí rangɨ kí
m'ingə dɔ-tɨ ə́ ra mbu mɨ̰ tɔ tin.»
21 'Ɓa-é idə-é panè: «Oiyo! 'To ngonnjèkullə kí majɨ, njèra né kí tɔgrɔ-tɨ.
M'a kində-i dɔ né-je-tɨ kí ną̰, kdɔ 'to njèra né kí tɔgrɔ-tɨ mɛ̰ɛ̰ né-tɨ kí ndɛ̰
bè. 'Ree 'ra sə-m rɔnəl.»
22 Go-tɨ, ngonnjèkullə kí njètaa lɔr mbu joo lé ree rɔ-é-tɨ panè: «'Ɓa-m,
i adɨ-m lɔr mbu joo, ə ɛ̰ kí rangɨ kí m'ingə dɔ-tɨ ə́ ra mbu joo tɔ tin.»
23 Beɓa 'ɓa-é idə-é panè: «Majɨ! I 'to ngonnjèkullə kí majɨ, njéra né kí
tɔgrɔ-tɨ, i tɔsɨ kəm-i go né-tɨ kí ndɛ̰ bè, beɓa m'a kində-i dɔ né-je-tɨ kí ną̰.
'Ree 'ra sə-m rɔnəl.»
24 Ta tɔl ta-é-tɨ, ngonnjèkullə kí njèkungɨ-dé-tɨ mutə kí taa lɔr mbu káre
lé ree panè: «'Ɓa-m, i lé m'gə kí 'to dow kí 'ngą̰ ną̰: Lo kí i 'dubɨ né-tɨ al
kàrè, i tətɨ-tɨ rəm, ɓá lo kí i ilə ko-tɨ al kàrè, i ijə ko-tɨ rəm tɔ.
25 Mą̰ m'ɓəl adɨ m'ɔw m'dubɨ lɔr lə-i lé nangɨ. Yən! Né lə-i lé ə́n, ə́ 'taa.»
26 Ngà 'ɓa-é idə-é panè: «I lé 'to ngonnjèkullə kí majɨ al, njèdabɨ! I gə kí
mą̰ lé, lo kí m'dubɨ né-tɨ al kàrè, m'tətɨ-tɨ rəm, ɓá lo kí m'ilə ko-tɨ al kàrè
m'ijə-tɨ rəm kinlé,

† **25:11 25:11** Luk 13:25 † **25:14 25:14** Luk 19:11-27

27 lé 'a kɔw kilə lɔr lə-m lé lo ngəm né-tɨ kdɔ kadɨ m'təl m'ree bè rəmə,
lé m'a taa kɨ̀ man-é dɔ-tɨ.»
28 Beɓa 'ɓa-é panè: «Ɔti 'taai lɔr kí ji-é-tɨ ə adi ɛ̨ kí ɔw kɨ̀ lɔr mbu dɔgɨ
lé dɔ-tɨ.
29 †Kdɔ dow kí né tò ji-é-tɨ ɓá d'a kadɨ-é kí rangɨ dɔ-tɨ kadɨ isɨ dan majɨ-tɨ
mburukɨ-mburukɨ, ngà dow kí né liə goto lé, kí ji-é-tɨ ya kàrè d'a taa.
30 †Beɓa ngonnjèkullə kí kare kɔgɨ bè kinlé, ilə-é ndaa-tɨ, lo-tɨ kí ndul
ndḭ-ndḭ, lo kí ɛ̨ à nɔ̨-tɨ rəm, à kuso ngangɨ-é-tɨ məgəgə-məgəgə rəm tɔ.»

Ta kí gangɨ kí dɔbəy ndɔ-tɨ

31 †Lokɨ Ngon lə dow à ree kɨ̀ riɓa liə kí ṇa̰ natɨ kɨ̀ malayka-je lé, ɛ̨ à kisɨ
dɔ kali riɓa-tɨ liə.
32 Gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè ya d'a kəw-na̰ nɔ̰-é-tɨ, ɓá ɛ̨ à kɔr kəm
dow-je gay-gay titɨ-na̰ kí njèkul né ɔr-né kəm batɨ-je kɨ̀ biṇə-je gay-gay kin
bè.
33 Ɛ̨ à kɔr batɨ-je kadɨ d'a̰ dɔ jikɔl-é-tɨ, ngà biṇə-je rəmə, ɛ̨ à kadɨ d'a̰ dɔ-ji
gəl-é-tɨ tɔ.
34 Bè ngá ɓá Ngar à kidə dow-je kí dɔ jikɔl-é-tɨ lé panè: «'Reei, sə̰i kí Bɔbɨ-
m tɔr ndi-é dɔ-si-tɨ, andi kɔ̰ɓe-tɨ liə kí ɛ̨ ya ra go-é lo kində gin dɔnangɨ-tɨ
nṵ kdɔ ta lə-si.
35 Kdɔtalə sə̰i ɓá ndɔkɨ ɓo ra-m ə́ adi-mi né m'uso, kundə ra-m ə́ adi-mi
man m'a̰y, m'to mba ə́ uwəi-mi kɨ rɔ-si-tɨ.
36 Sə̰i ɓá ndɔkɨ kutɨ-m tò dum ə́ adi-mi kubɨ m'ulə rɔ-m-tɨ, rɔ-m to-m ə́
ɔwi dɔ-m-tɨ, m'to dangay-tɨ ə́ ɔwi go-m-tɨ ooi-mi.»
37 Rəmə dow-je kí njéra né kí njururu lé d'a panè: «'Wa! 'Ɓaɓe, ndɔ kí
rá-tɨ ɓá ɓo ra-i ə́ j'adɨ-i né uso əse kundə ra-i ə́ j'adi man a̰y wa?
38 Ndɔ kí rá-tɨ ɓá 'to mba ə́ j'uwəi kɨ rɔ-ji-tɨ əse j'oo-i kɨ̀ kutɨ-i dum ə́
j'adɨ-i kubɨ ulə rɔ-i-tɨ wa?
39 Ndɔ kí rá-tɨ ɓá rɔ-i to-i əse 'to dangay-tɨ ə́ j'ɔw j'oo-i wa?»
40 Beɓa Ngar à panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dɔkaglo-je lay ya kí 'rai
né-je kinlé kɨ̀ dow káre dan ngan dow-je-tɨ kí sɛ̰-sɛ̰ bè kí 'to ngankɔ̰-m-je
kinlé, to ma̰ ya tɔ ə́ 'rai sə-m tin.»
41 Gɔ-tɨ, ɛ̨ à təl kidə dɛ̰ kí dɔ-ji gəl-é-tɨ lé panè: «Ɔti rangɨ ta-m-tɨ, sə̰i
dow-je kí Bɔbɨ-m ində ndɔl dɔ-si-tɨ. Ɔwi dan pər-tɨ kí tò sartagangɨ kí tokɨ
ra go-é kdɔ Sú dɛ̰ kɨ̀ malayka-je liə.
42 Kdɔtalə sə̰i lé, ɓo ra-m kàrè, adi-mi né m'uso al rəm; kundə ra-m kàrè,
adi-mi man m'a̰y al rəm;
43 m'to mba kàrè, uwəi-mi kɨ rɔ-si-tɨ al rəm; kutɨ-m tò dum kàrè, adi-mi
kubɨ m'ulə al rəm; rɔ-m to-m əse m'to dangay-tɨ kàrè ɔwi go-m-tɨ al rəm
tɔ.»
44 Beɓa dɛ̰ d'a panè: «'Wa! 'Ɓaɓe, ɓo ra-i ndɔ kí rá-tɨ əse kundə ra-i ndɔ
kí rá-tɨ, 'to mba ndɔ kí rá-tɨ əse a̰ kutɨ-i dum ndɔ kí rá-tɨ, rɔ-i to-i ndɔ kí
rá-tɨ əse 'to dangay-tɨ ndɔ kí rá-tɨ ɓá j'ra sə-i al wa?»
45 Ngar à təl kilə-dé-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dɔkaglo-je lay
kí sə̰i 'rai kɨ̀ dow káre dan ngan dow-je kí sɛ̰-sɛ̰ kin al lé, to ma̰ ya tɔ ə́ 'rai
sə-m al tin.»
46 Beɓa dɛ̰ kí dɔ-ji gəl-é-tɨ lé, d'a kɔw dan kɔ̰-tɨ kí sartagangɨ, ngà njéra
né kí njururu-je lé, ɓá d'a kɔw lo kiskəm-tɨ kí sartagangɨ tɔ.

---

† **25:29 25:29** Mat 13:12; Mar 4:25; Luk 8:18 † **25:30 25:30** Mat 8:12; 22:13; Luk 13:28 † **25:31 25:31 a** Mat 16:27; **b** Mat 19:28

Koy Jeju kɨ̀ tɔsɨ ndəl liə

26

Ta kɨ́ dɔ kun dɔ Jeju-tɨ
Mar 14:1-2; Luk 22:1-2; Jạ̃ 11:47-53

1 Lokɨ Jeju tɔl ta néndó-je kinlé, ẹ̃ idə njéndó né-je liə panè:
2 Sə̃i 'gəi kɨ́ nə̀y ndɔ joo kadɨ ndɔ ra nạ̃y Pakɨ asɨ*. Ə d'a kilə Ngon lə dow ji dow-je-tɨ kadɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.
3 Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je d'uwə dɔ-nạ̃ lo gangta-tɨ panata lə Kayipɨ kɨ́ to burə dɔ njégugné-je lə Lubə
4 ə d'un ndu-dé kadɨ 'ra gosɨ d'uwə-né Jeju kdɔ kadɨ 'tɔl-é.
5 Ya ngà dẹ̃ 'təl 'panè: Kẹ̃ ɓá j'a kuwəi-é ndɔ ra nạ̃y Pakɨ-tɨ lé al, nè kosɨ dow-je d'a kị̃ ɓukɨ-nạ̃ dɔ-ji-tɨ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dené kɨ́ ur ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ dɔ Jeju-tɨ
Mar 14:3-9; Jạ̃ 12:1-8; Luk 7:36-50

6 Jeju isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Betani, mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Simọ̃ kɨ́ ndɔkɨ to njèbanjɨ.
7 †Rəmə dené káre bè ree rɔ-é-tɨ kɨ̀ ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ rəm, là-é nạ̃ rəm, rusɨ ku kɨ́ 'ra kɨ̀ ər kɨ́ 'ɓa-é albatrə rəm ya ree mbəl dɔ Jeju-tɨ ta nɛ́kuso-tɨ.
8 Njéndó né-je d'oo né kin bè rəmə, nəl-dé al, adɨ 'panè: «Ɔ́ kin to né tujɨ kɨ́ ban ɓá tanạ̃ bè?»
9 To ubɨ kɨ́ lé j'a taa-né là kɨ́ tò ɓay-ɓay ya kdɔ ləbɨ njéndoo-je.
10 Jeju gə ta kɨ́ dẹ̃ 'pa lé, adɨ idə-dé panè: «Kdɔ ri ə́ sə̃i adi-né kọ̃ dené kinlé bè wa? Ẹ̃ ra né kɨ́ majɨ kdɔ ta lə-m.
11 Njéndoo-je lé, d'a kisɨ sə-si nè kɨ̀ ndɔ-je lay, ngà mạ̃ lé m'a kisɨ sə-si kɨ̀ ndɔ-je lay al.
12 Ubɨ kɨ́ dené kin ungɨ kinlé, tokɨ né kɨ́ ẹ̃ ra rɔ-m-tɨ kdɔ dubɨ-m-né bè.
13 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; lo lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ d'a kilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ kin titɨ lé, d'a kɔr poy né kɨ́ dené ra kinlé kadɨ mẹ̃ẹ̃ dow-je ole-né dɔ-é-tɨ.»

Ta lə Judasɨ kɨ́ njèkun dɔ Jeju
Mar 14:10-11; Luk 22:3-6

14 Beɓa Judasɨ kɨ́ 'ɓa-é Iskariyotɨ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé, ɔw ingə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə
15 ə idə-dé panè: Ri ɓá sə̃i 'ndigi kadi-mi kadɨ m'ilə-né Jeju lé ji-si-tɨ wa? Beɓa dẹ̃ 'tidə kạ̃ là kɔrmutə d'adɨ-é.
16 Gangɨ ndɔ-é-tɨ kin ya, Judasɨ sangɨ kəm rəbɨ kɨ́ tuwə kilə-né Jeju ji-dé-tɨ.

Jeju ində gin nékuso nam
Mar 14:12-31; Luk 22:7-34; Jạ̃ 13:21-38; 1Kɔ 11:23-25

17 Ndɔ kɨ́ dɔsạ̃y lə ndɔ ra nạ̃y kɨ́ 'ra kɨ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ lé, njéndó né-je lə Jeju 'ree rɔ-é-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: «Lo kɨ́ rá ɓá i 'ndigɨ kadɨ j'ra nékuso Pakɨ-tɨ j'adɨ-i wa?»
18 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Ɔwi mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ rɔ dow-tɨ kɨ́ bè kin … ə idəi-é tokɨ njèndó dow-je né panè: Dɔkaglo lə-m nə̀y sẹ̃ bè; ə m'a kɔw kəy lə-i kdɔ 'ra nạ̃y Pakɨ natɨ kɨ̀ njéndó né-je lə-m.»

---

* **26:2 26:2** Tẹt 12:1-27 † **26:7 26:7** Luk 7:37,38

19 Beɓa njéndó né-je d'ɔw ə 'ra go ta-tɨ kí Jeju idə-dé, adɨ 'ra nékuso Pakɨ
lé.
20 Beɓa ta kàdì kur-tɨ lé, Jeju isɨ ta nékuso-tɨ kì njéndó né-je liə kí dɔgɨ
gidɨ-é joo.
21 Lokɨ d'isɨ d'uso né lé Jeju panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow káre
dan-si-tɨ à kun dɔ-m.»
22 Beɓa mɛ̰ɛ̰kɔ̰̀ ra njéndó né-je adɨ 'dəjɨ-é káre-káre lay 'panè: «'Ɓaɓe,
to mą̰ wa?»
23 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ɛ̰ kí ulə ji-é sə-m natɨ mɛ̰ɛ̰ bą̰y-tɨ kin ya, ɛ̰ ya à
kun dɔ-m.
24 Ngon lə dow lé à koy titɨ kí mbete kí aa njay pa-né ta kí sɔbɨ dɔ-é lé
ya, ngà tujɨ ɓá à kusɨ dɔ dow-tɨ kí njèkun dɔ-é. Tò sotɨ kadɨ d'ojɨ dowbé
kinlé al!»
25 Rəmə Judasɨ kí à kun dɔ Jeju lé, un ta dəjɨ-é panè: «Njèndó dow-je
né, to mą̰ wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya tɛ̰ɛ̰ ta-i-tɨ tin.»
26 Lokɨ d'isɨ ta nékuso-tɨ lé Jeju un mbə̀, ra oiyo Lubə, uwə gangɨ daną̰,
adɨ njéndó né-je ə panè: «'Taai usoi, ɛ̰ kin to dajɨ rɔ-m.»
27 Go-tɨ, un kobɨ kí man nduu tò-tɨ, ra oiyo Lubə, təl-né adɨ-dé ə panè:
«Sə̰i lay ya ą̰yi.
28 Kdɔ ɛ̰ kin to məsɨ-m, məsɨ kulənojɨ natɨ kì Lubə kí à kungɨ nangɨ kdɔ
kosɨ dow-je, kdɔ kadɨ Lubə iną̰ə-né go majal-je kɔgɨ.
29 M'a kidə-si rəsɨ; kɨ̰ nè kɔw kete kinlé, m'a ką̰y man nduu kin gogɨ al
ya sar ndɔ-tɨ kí m'a ką̰y ɛ̰ kí sigɨ sə-si kɔ̰ɓe-tɨ lə Bɔbɨ-m.»
30 Go-tɨ, d'usɨ pa-je†, ɓəy ɓá d'ɨ̰ d'ɔw dɔ mbal ką̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ.

Jeju idə Piyər panè n'a najɨ kí n'gə-n'ɛ̀ al
Mar 14:27-31; Luk 22:31-34; Ją̰ 13:37-38

31 Beɓa Jeju idə njéndó né-je panè: «Ndɔɔ nè ya sə̰i a tusi-mi kiną̰ə-mi
kɔgɨ lay, kdɔ 'ndàngɨ mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kí aa njay 'panè:
"M'a təl njèkul batɨ-je! Rəmə batɨ-je d'a sane-ną̰‡."»
32 †Ngà Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «Kɛ̰ ɓá lokɨ m'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lé,
m'a kɔw ngəbɨ-si Galile.»
33 Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay ya 'tusɨ-i d'iną̰ə-i kɔgɨ kàrè, mą̰ bè lé
m'a kiną̰ə-i kɔgɨ ndą̰ al.»
34 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; kí ndɔɔ nè-tɨ kin ya
'a najɨ panè 'gə-m al nja mutə ɓá kunjə à nɔ̰ ɓəy.»
35 Piyər idə-é panè: «Kadɨ m'najɨ ta m'panè m'gə-i al lé, kí nja káre ya
kàrè à tɛ̰ɛ̰ ta-m-tɨ al. Lé asɨ kəm koy ya kàrè m'a koy sə-i.» Rəmə ndəgɨ
njéndó né-je lay 'pa bè ya tɔ.

Jeju ɔw lo ndɔr-tɨ kí ɓa-é Getsemane
Mar 14:32-42; Luk 22:39-46; əbr 5:7

36 Beɓa d'ɔtɨ d'ɔw lo-tɨ kí 'ɓa-é Getsemane§, rəmə Jeju idə njéndó né-je
panè: «Isi nangɨ nè, adɨ m'ɔw ngərəngɨ nṵ m'pa ta kì Lubə.» 37 Jeju adɨ
Piyər kì ngan lə Jebede joo d'ɔw siə. Lo-tɨ kin ɓá mɛ̰ɛ̰kɔ̰̀ kì mɛ̰ɛ̰ gangɨ man
ulə gin ra Jeju.
38 Beɓa ɛ̰ idə-dé panè: «Mɛ̰ɛ̰kɔ̰̀ ra-m asɨ koy; isi nangɨ nè ə ɔgi kəm-si ɓi
sə-m.»

---

† **26:30 26:30** Pa 113–118 ‡ **26:31 26:31** Jkr 13:7 † **26:32 26:32** Mat 28:16 § **26:36 26:36** ***Getsemane:*** Kɔr mɛ̰ɛ̰-é to lo mbore ubɨ.

39 Ngà lokɨ ɛ̰ ɔtɨ kete sɛ̰ lé, usɨ nangɨ, səbɨ takəm-é nangɨ ə pa ta kɨ̀ Lubə
panè: «Bɔbɨ-m, kinə kəm rəbɨ tò nɔ̰ɔ̰ rəmə, 'itə kɔ̰ kí ɲa̰ kin kɨ rangɨ dɔ-
m-tɨ. Lé bè ya kàrè, 'ra kí go ndigɨ-tɨ lə-m ma̰ al; ngà kadɨ 'ra kí go ndigɨ-tɨ
lə-i i ya.»
40 Ɛ̰ təl ree rɔ njéndó né-je-tɨ kí mutə lé rəmə, ingə-dé dɔ ɓi-tɨ. Beɓa idə
Piyər panè: «Kadɨ ɔgi kəm-si ɓi sə-m kàdì káre bè ya kàrè asi al wa?
41 Ɔgi kəm-si ɓi ə 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ kadɨ néna̰ tɛ̰ɛ̰ dɔ-si-tɨ rəmə usi al.
Ndil ndigɨ, ngà dajɨ rɔ dow ɓá tógɨ-é asɨ al.»
42 Jeju təl iɲə-dé kí nja joo ɔw gogɨ pa ta kɨ̀ Lubə panè: «Bɔbɨ-m, kɔ̰-je
kí ɲa̰ kinlé, kinə kəm rəbɨ kí kadɨ 'itə-né kɨ rangɨ kadɨ tɛ̰ɛ̰ dɔ-m-tɨ al goto
rəmə 'ɔjɨ ndigɨ lə-i.»
43 Ɛ̰ təl ree rɔ njéndó né-je-tɨ, rəmə ingə-dé dɔ ɓi-tɨ ya ɓəy; kəm-dé ɔy
diriri adɨ lo kadɨ 'tɛ̰ɛ̰ kəm-dé goto.
44 Jeju təl iɲə-dé ɔw pa ta kɨ̀ Lubə kí nja mutə dɔ ta-je-tɨ kí káre lé ya
ɓəy.
45 Go-tɨ, təl ree rɔ njéndó né-je-tɨ idə-dé panè: «Uwəɨ rɔ-si ngá, 'toi ɓi.
Kàdì asɨ; d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-tɨ ngá.
46 Ɨ̰i taá adɨ j'ɔwi! Ooi, dow kí njèkilə-m ji-dé-tɨ lé isɨ ree ngá.»

Ta kí sɔbɨ dɔ kuwə Jeju
Mar 14:43-50; Luk 22:47-53; Ja̰ 18:3-11

47 Lokɨ Jeju a̰ pa ta lé kɨ pa ya ɓəy rəmə, Judasɨ kí to kí káre dan njéndó
né-je-tɨ kí dɔgɨ gidɨ-é joo lé, ree kɨ̀ kosɨ dow-je kí d'utɨ kiyərɔ-je, kɨ̀ kagɨ-je
ji-dé-tɨ. Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je ɓá d'ulə
dowbé-je kinlé.
48 Njèkun dɔ Jeju lé, tɔjɨ-dé né kí n'a ra kadɨ 'gə-né Jeju lé panè: «Dow
kí m'a ra-é lapiya, kuwə-é kàdì-m-tɨ kin ya to ɛ̰, ə́n ə́ jè uwəɨ-é.»
49 Lokɨ Judasɨ ree ngɔsi rɔ Jeju-tɨ lé, ɛ̰ panè: «Lapiya, njéndó dow-je né!»
Rəmə uwə Jeju kàdì-é-tɨ.
50 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «Nam-m, né kí 'ree kdɔ ra lé 'ra tá.» Beɓa
dow-je kí 'ree lé, d'ɔtɨ d'uwə Jeju.
51 Ngà dow káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju ɔr kiyərɔ tugə-né mbɨ
ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə ndətɨ ya gangɨ.
52 Beɓa Jeju idə-é panè: «'Ulə kiyərɔ lə-i saba-é-tɨ gogɨ; kdɔ dow-je kí 'tɔl
madɨ-dé-je kɨ̀ kiyərɔ lé, d'a koy yo kiyərɔ ya tɔ.
53 I 'gə kí kinə m'nɔ̰ ɓa Bɔbɨ-m lé, tajinatɨ nè ya à kulə kɨ̀ kosɨ njérɔ-je
kí 'to malayka-je asɨ ɓudɔgɨ-dɔgɨ lo ɲa̰ al wa?
54 Ngà tokɨ tò titɨ-na̰ bè lé, ta kí Lubə pa mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kí aa njay lé, né-é
à ra né ɓan wa?»
55 †Beɓa Jeju təl idə kosɨ dow-je panè: «Sə̰i ooi-mi kɨ bɔkaya dow ɓá
'reei kɨ̀ kiyərɔ-je, kɨ̀ salangɨ-je kdɔ kuwəɨ-mi-né wa? Ndɔ-je lay ya m'isɨ
sə-si takəy-tɨ lə Lubə, m'ndó né dow-je ya ə́ sə̰i uwəɨ-mi al.
56 Ngà né-je lay kinlé, tò bè kdɔ kadɨ ta-je kí njépata-je kí ta Lubə-tɨ
'ndàngɨ lé, né-é ra né.» Beɓa njéndó né-je lay ya d'iɲə Jeju d'a̰y-na̰.

D'ɔw kɨ̀ Jeju nɔ̰ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je
Mar 14:53-65; Luk 22:54-55; Ja̰ 18:12,13,19-24

57 Dɛ̰ kí d'uwə Jeju lé, d'ɔw siə ɓe lə Kayipɨ kí to burə dɔ njégugné-je lə
Lubə. Njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je 'kəw-na̰ nɔ̰ɔ̰.

† **26:55 26:55** Luk 19:47; 21:37

58 Piyər njiyə go-é-tɨ jan-jan adɨ rəbɨ-é rà ɗəkɨ siə, ɔw sar tɛ̨ɛ̨ panata
lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə kinlé. Ɛ̨ andɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ isɨ natɨ kɨ̀
ngannjékullə-je kadɨ n'oo se né-je kin à tɔl ta-é ban-ban wa?
59 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je
'sangɨ kadɨ dow-je 'tə́tɨ ta ta Jeju-tɨ kadɨ n'iləi-né ta dɔ-é-tɨ kdɔ kadɨ n'gangi-
né ta koy dɔ-é-tɨ.
60 Dow-je n̪ą̰ ya 'ree 'tə́tɨ ta ta-é-tɨ, ya ngà d'ingə ta kí asɨ kadɨ 'tɔl-é-né
al. Beɓa dɔbəy-é-tɨ, dow-je joo 'tɛ̨ɛ̨ ə
61 †'panè: «Dow kanlé ndɔkɨ panè: “M'a tɔɔ kəy lə Lubə kin ə ndɔ mutə
ya m'a kində gogɨ lay.”»
62 Beɓa burə dɔ njégugné-je lə Lubə ị̰ taá pa ta kɨ̀ Jeju panè: «Se i 'a
kilə ta-je-tɨ kí dow-je kin 'tilə dɔ-i-tɨ kinlḛ́ al wa?»
63 Ta-é kí ngarara ya kàrè ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ ilə-é-né-tɨ al. Burə dɔ njégugné-je təl idə
Jeju ɓəy panè: «M'dəjɨ-i kɨ̀ ri Lubə kí njèkisɨ kəm, kadɨ 'ubɨ rɔ-i ya ilə-ji-né
ta-tɨ kin adɨ j'oo: “I lé, kí tɔgrɔ-tɨ bè lé 'to Kristɨ*, Ngon lə Lubə lé wa?”»
64 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya tɛ̨ɛ̨ ta-i-tɨ tin. Rəm ɓá, kí ngɔsnè-tɨ kin ya a
kooi Ngon lə dow à kisɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ kí njètɔ́gɨ rəm, ɓá a kooi-é kí à kị̰
dɔrą̰-tɨ kisɨ ree dan kilndi-tɨ rəm tɔ†.»
65 Beɓa burə dɔ njégugné-je lə Lubə tuwə kubɨ kí rɔ-é ɛ̨-tɨ ya gangɨ batɨ-
batɨ ə panè: «Ɛ̨ pa ta kɔbɨ kɨ̀ Lubə! J'ɔwi ndoo koo ta ta dow kí rangɨ-tɨ
ɓəy ɓan! Ta kɔbɨ kí ɛ̨ pa kɨ̀ Lubə kinlé, sə̰i ooi kɨ̀ mbi-si.
66 Ta ri ə́ 'gɨri dɔ-tɨ wa?» Beɓa dow-je d'ilə-é-tɨ 'panè: «Koy-é ya ɓá to
tó-é.»
67 Beɓa dɛ̨ 'tubə yoro kəm-é-tɨ rəm, 'ɓɨr ji-dé 'tində-é-né rəm, ɓá dɛ̨ kí
ną̰-je 'tində mbɔ́-é ə 'panè:
68 «I ə́ nè 'to Kristɨ lé, 'adɨ Lubə idə-i ə 'pa adɨ j'oo sé to ną̰ ɓá ində-i
wa?»

Piyər najɨ panè n'gə Jeju al
Mar 14:66-72; Luk 22:55-62; Ją̰ 18:15-18,25-27

69 Piyər isɨ nangɨ mɛ̨ɛ̨ ndògɨ-tɨ ndaa-tɨ. Beɓa ngonnjèkullə kí dené káre
ree rɔ-é-tɨ pa siə panè: «I ya kàrè 'to njèkɔw kɨ̀ Jeju kí to dow kí Galile
kinlé tɔ.»
70 Ngà Piyər najɨ nɔ̰ dow-je-tɨ lay panè: «I lé, ta ri ɓá 'ndigɨ pa kàrè mą̰
m'gə al.»
71 Ngà lokɨ ɔtɨ isɨ ɔw kɨ tarəbɨ-tɨ kɨ ndaa-tɨ bè rəmə, ngonnjèkullə kí dené
kí rangɨ oo-é ə idə dow-je kí d'ą̰ lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰ panè: «Ɛ̨ kɔngɨ lé, to njèkɔw
kɨ̀ Jeju kí Najarɛtɨ lé ya tɔ.»
72 Piyər təl najɨ rangɨ ya ɓəy panè: «M'ubɨ rɔ-m m'adɨ-si! Dingəm kanlé
m'gə-é al!»
73 Sɛ̨ go-tɨ, dow-je kí d'ą̰ lo-é-tɨ lé d'ɔtɨ 'ree rɔ Piyər-tɨ d'idə-é 'panè:
«Tɔgrɔ-tɨ ya, i lé, 'to kí dan-dé-tɨ ya! Ta pa-i ya kàrè tɔjɨ lo kí ị̰-tɨ rəm.»
74 Rəmə Piyər ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ najɨ ə ubɨ-né rɔ-é panè: «Kinə m'ədɨ-si
rəmə, kadɨ Lubə ində-m ɔji-m ya rɔ́tɨ! M'ubɨ rɔ-m m'adɨ-si, m'gə dingəm
kanlé al ɓoo.» Beɓa lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰ ya kunjə nɔ̰

---

† **26:61 26:61** Ją̰ 2:19 * **26:63 26:63** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. † **26:64 26:64** Pa 110:1; Dan 7:13

75 ə mɛ̰ɛ̰ Piyər ole dɔ ta-tɨ kí Jeju idə-é panè: «Kunjə à nɔ̰ al ya ɓəy rəmə
'a najɨ panè: 'Gə-m al, 'gə-m al ya nja mutə.» Beɓa Piyər tɛ̰ɛ̰ ndaa-tɨ ə nɔ̰
kɨ̀ mɛ̰ɛ̰kɔ̰̀ n̰a̰.

27

Ta lə Jeju kɨ̀ Gubərnər Pilatɨ
Mar 15:1-2; Luk 23:1; Ja̰ 18:28

1 Kɨ̀ ndɔge ratɨ ya, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je
d'ingə-na̰ ə d'un ndu-dé kadɨ n'tɔli Jeju kɔgɨ.
2 Beɓa 'tɔ́-é njim-njim ngá ɓá d'ɔw siə d'ilə-é ji Gubərnər-tɨ kí ri-é lə
Pilatɨ.

Koy lə Judasɨ
Knj 1:16-20

3 †Lokɨ Judasɨ kí un dɔ Jeju lé, oo kí 'gangɨ ta dɔ Jeju-tɨ kadɨ 'tɔl-é rəmə,
mɛ̰ɛ̰ uwə-é kɨ̀ ta, adɨ təl kɨ̀ là ndogɨ Jeju kí kɔrmutə lé, ɔw-né adɨ njékun
dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je lé gogɨ
4 ə panè: «M'ra majal, kdɔ m'ungɨ məsɨ dow kí ta goto dɔ-é-tɨ kɔgɨ kɨ̀
ndangɨ kare.» Ngà dɛ̰ 'təl d'ilə-é-tɨ 'panè: «Usɨ-ji né káre al, i ya to ta lə-i.»
5 Beɓa Judasɨ sane là lé kɔgɨ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə Lubə, ngá ɓá ɔtɨ ɔw ilə kulə
oy.
6 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə d'ɔy là lé, ə 'təl 'panè: «Là kí bè kin
ɓá kadɨ j'ungi ku là-tɨ kí kəy lə Lubə lé to tó-é al, kdɔ to là məsɨ.»
7 Beɓa d'ɔji-na̰ ta dɔ là-tɨ lé, adɨ ndi-dé usɨ go-na̰-tɨ ngá ɓá d'ɔw 'ndogɨ-né
lo ndɔr lə kɔdɨ kubə jo, kdɔ kadɨ d'ilə dɔɓadɨ mɓa-je titɨ.
8 Gin-é kin ɓá sar ɓone ya kàrè 'ɓa-né lo ndɔr kinlé «lo ndɔr kí 'ndogɨ kɨ̀
là məsɨ.»
9 Tò bè kdɔ kadɨ ta kí njèpata kí ta Lubə-tɨ Jeremi pa lé, né-é ra-né né.
Ḛ panè: «Dɛ̰ 'taa là kí kɔrmutə lé, kdɔ ngan Israyel-je 'gɨr kí dow kí bè jè
kin ngà là kin ya asɨ ndogɨ-é.*
10 D'ɔw 'ndogɨ-né lo ndɔr lə kɔdɨ kubə jo, titɨ kí 'Ɓaɓe un-né ndu-é adɨ-m
lé bè tɔ†.»

Gubərnər Pilatɨ dəjɨ ta Jeju
Mar 15:2-5; Luk 23:2-5; Ja̰ 18:29-38

11 Lokɨ Jeju a̰ lo gangta-tɨ nɔ̰̀ gubərnər Pilatɨ-tɨ lé, Pilatɨ dəjɨ-é panè: «Se
i ya ɓá 'to ngar lə jipɨ-je lé wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya tɛ̰ɛ̰ ta-i-tɨ tin.»
12 Ngà go ta-tɨ kí ɛ̰ pa lé, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je
lə jipɨ-je, 'tilə ta dɔ-é-tɨ yó-je kɨ nè-je, ngá Jeju tɛ̰ɛ̰ ta-é ilə-tɨ al.
13 Beɓa Pilatɨ idə-é panè: «I 'oo ta-je lay kí 'tilə dɔ-i-tɨ kinlé al wa?»
14 Bè ya kàrè, Jeju ilə-tɨ al. Né kí Jeju ra kinlé ndɔjɨ Pilatɨ lé n̰a̰.

'Gangɨ ta koy dɔ Jeju-tɨ
Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; Ja̰ 18:39-40

15 Kaglo ra na̰y Pakɨ-je lay ya Gubərnər ilə dangay káre taá. À to dangay
kí kosɨ dow-je ya d'ɔsɨ kagɨ dɔ-é-tɨ ɓá à kilə-é taá.
16 Ngà dɔkaglo-tɨ kinlé, dangay káre kí 'ɓa-é Barabasɨ à nɔ̰̀ə̰ ə to dangay
kí ri-é ɓá n̰a̰.

---

† **27:3 27:3** Knj 1:18,19 * **27:9 27:9** Jer 32:6-15; Jkr 11:12-13 † **27:10 27:10** Jkr 11:12-13; Jer 18:2-3; 32:6-15

17 Beɓa Pilatɨ dəjɨ kosɨ dow-je kí 'kəw-nạ̃ lé panè: «Se nạ́ danạ̃ ɓá 'ndigi
kadɨ m'ilə-é taá madɨ-si wa? Barabasɨ əse Jeju kí 'ɓa-é Kristɨ‡ lé wa?»
18 Pilatɨ gə kete majɨ kí d'ilə Jeju ji-n'ɛ̀-tɨ kdɔ kim kí d'im-é.
19 Ngà lokɨ Pilatɨ isɨ logangta-tɨ lé ya ɓəy rəmə, ne-é ulə kullə rɔ-é-tɨ
panè: «'Tɔr ji-i ta-tɨ lə dow kin, kdɔ ɛ̨ to njèra né kí njururu rəm, ɓá ndɔɔ
nè kàrè, m'ingə kɔ̃ ṇạ̃ mɛ̨ɛ̨ nị̃-tɨ kdɔ ta liə tɔ.»
20 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'sulə kosɨ dow-je
kadɨ 'dəjɨ Pilatɨ kadɨ ilə Barabasɨ taá, ngà Jeju tá kadɨ 'tɔl-é kɔgɨ.
21 Pilatɨ təl dəjɨ-dé ɓəy panè: «Se nạ́ dan dow-je-tɨ kí joo kin ə́ 'ndigi
kadɨ m'ilə-é taá wa?» Dɛ̨ lay ya d'ilə-é-tɨ 'panè: 'Ilə Barabasɨ taá.
22 Pilatɨ təl dəjɨ-dé ya ɓəy panè: «Ngà ri ɓá kadɨ-m m'ra kɨ̀ Jeju kí 'ɓa-é
Kristɨ lé wa?» Dɛ̨ lay ya d'ilə-é-tɨ 'panè: «'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.»
23 Pilatɨ təl dəjɨ-dé ya ɓəy panè: «Ə to majal ri ya ɓá Jeju lé ra wa?» Ngà
dɛ̨ d'un ndi-dé kɨ taá 'panè: «'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.»
24 Ngà lokɨ Pilatɨ oo kí ta-je liə ra kullə rɔ-dé-tɨ al rəm, ɓá oo kí kəm
dow-je il kiriri, ɓá 'singə wuuu adɨ d'ɔw dɔ-nạ̃-tɨ wúr-wùr lé, un man togɨ-
né ji-é takəm kosɨ dow-je-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya, ngá ɓá idə-dé panè: «Ta məsɨ dow kí
njèra né kí njururu kin à goto dɔ-m-tɨ! Ta məsɨ-é à tò dɔ-si sə̨ɨ-tɨ ya.»
25 Beɓa lay lə dow-je kí d'ạ̃ logangta-tɨ kinlé 'panè: «Kadɨ ta məsɨ-é tò
dɔ-ji-tɨ sar kɨ dɔ ngan-ji-je-tɨ rəm tɔ.»
26 Beɓa Pilatɨ ilə Barabasɨ taá, ngà adɨ 'tində Jeju kɨ̀ ndəy marɔw, ɓəy
ɓá iṇə-é adɨ-dé kadɨ d'ɔw 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.

Asgar-je 'tajɨ Jeju
Mar 15:16-20; Luk 23:11; Jạ̃ 19:2-3

27 Asgar-je lə Gubərnər d'uwə Jeju d'ɔw siə panata liə, ngá ɓá lay lə
asgar-je ya d'ilə-nạ̃ 'gəə dɔ-é sipɨ.
28 Ə 'tɔr kubɨ-je kí rɔ-é-tɨ, ɓəy ɓá d'ulə kubɨ kí kər§ yəl-yəl rɔ-é-tɨ.
29 'Ra kun d'ojɨ jɔgɨ ngar-tɨ d'ulə dɔ-é-tɨ rəm, d'ulə tuwətɔ́gɨ jikɔl-é-tɨ,
ngá ɓá 'tɔsɨ məkəjɨ-dé nangɨ nɔ̃-é-tɨ ə 'sɔkɨ-é 'panè: «Lapiya ɓoo ngar lə
jipɨ-je!»
30 Ə 'tubə yoro kəm-é-tɨ rəm, ɓá 'taa tuwətɔ́gɨ kí ji-é-tɨ lé 'tində-né dɔ-é
rəm tɔ.
31 Lokɨ asgar-je lé sɔkɨ-é asɨ-dé ngá rəmə, d'uwə kubɨ kí kər lé d'ɔr kàdɨ-é-
tɨ, ə 'təl 'tulə kubɨ-je liə rɔ-é-tɨ gogɨ, ngá ɓá d'ɔtɨ d'ɔw siə kdɔ ɓə-é kagdəsɨ-
tɨ.

'Ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ
Mar 15:21-32; Luk 23:26-43; Jạ̃ 19:17-27

32 Lokɨ d'ị̃ Jorijalɛ̨m d'isɨ d'ɔw kɨ lo-tɨ kí d'a ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ titɨ lé,
d'ingə dingəm káre kí 'ɓa-é Simɔ̨, rəmə asgar-je d'ində tɔ́gɨ dɔ-é-tɨ d'adɨ-é
utɨ kagdəsɨ lə Jeju. Ɛ̨ to dow kí ɓebo Sirẹ̃n-tɨ.
33 D'ɔw tɛ̨ɛ̨ lo-tɨ kí ɓa-é Golgota, kí kɔr mɛ̨ɛ̨-é to «lo kí titɨ-nạ̃ kɨ̀ ka dɔ
dow.»
34 Lo-é-tɨ kin ɓá dɛ̨ d'adɨ Jeju man nduu kí pote natɨ kɨ̀ né kí atɨ kadɨ-é
ạ̃y.* Ngà lokɨ ɔdɨ ta-é rəmə, ɛ̨ mbatɨ kạ̃y†.

‡ **27:17 27:17** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. § **27:28 27:28** Kubɨ kí kər yèl-yèl kí d'ulə rɔ Jeju-tɨ lé to kubɨ ngar. Adɨ d'ulə rɔ-é-tɨ 'sɔkɨ-é-né. * **27:34 27:34** Pa 69:22 † **27:34 27:34** Dow-je kí tò kadɨ d'a tɔl-dé kagdəsɨ-tɨ lé d'adɨ-dé né kí atɨ d'ạ̃y kdɔ kadɨ ra-dé adɨ 'gə lo kɔ̃ kí d'a kingə lé al. Ngà Jeju mbatɨ kạ̃y kdɔ ɛ̨ ndigɨ gə lo kɔ̃-je liə kí à kingə kdɔ dow-je.

35 Asgar-je 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ ngá ɓá 'ləbɨ-nạ̃ kubɨ-je liə kɨ̀ kəm rəbɨ
mbare kí kɔsɨ. [Bè kdɔ kadɨ ta kí njèpata kí ta Lubə-tɨ pa lé, né-é ra né. Ḛ
panè: 'Ləbɨ-nạ̃ kubɨ-je lə-m kí gɔjɨ, kɨ̀ ẹ̃ kí ngal‡.]§
36 Ə 'təl d'isɨ lo-é-tɨ nɔ̰̃ ya d'isɨ ngəm ta Jeju.
37 Lokɨ Jeju ạ̃ kagdəsɨ-tɨ lé, 'ndàngɨ ta mẹ̰̃ bəgrə-tɨ 'ɓə dɔ-é-tɨ taá kdɔ
kadɨ 'tɔjɨ-né gin né kí 'tɔl-é-né. Ta kí 'ndàngɨ lé ə́n:
«Dow kin to Jeju kí ngar lə jipɨ-je!»
38 'Ɓə bɔkaya-je joo kagdəsɨ-je-tɨ lə-dé mbɔ́ Jeju-tɨ. Ḛ kí káre dɔ jikɔl-é-tɨ
ə ẹ̃ kí káre dɔ jigəl-é-tɨ tɔ*.
39 Ngà dow-je kí njédəə rəbəə-je, 'tugə dɔ-dé 'sɔkɨ-é-né†
40 †ə 'panè: «I kí 'panè 'a tɔɔ kəy lə Lubə ə ndɔ mutə ya 'a kində gogɨ lé
i ya 'ajɨ rɔ-i ngá nà̰! Kinə 'to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-tɨ rəmə, 'ị̰ dɔ kagdəsɨ-tɨ
kin 'rísɨ nangɨ adɨ j'oo‡!»
41 Beɓa njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je rəm,
ɓá 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je 'pa ta 'kogɨ-né dɔ Jeju-tɨ 'panè:
42 «Dow-je kí rangɨ ɓá ẹ̃ ajɨ-dé, ngà ẹ̃ asɨ kajɨ rɔ-é al wa! Ngar lə Israyel-je
lé ya ɓá ạ̃ an! Bè rəmə, kị̰ ya kadɨ-é ị̰ kagdəsɨ-tɨ kin risɨ nangɨ ə j'a kadɨ-é
mẹ̰̃-ji lé ngá!»
43 «Ḛ ində mẹ̰̃ dɔ Lubə-tɨ adɨ panè: “M'to Ngon lə Lubə§.” Ngà kinə
Lubə ndigɨ-é ya tɔgrɔ-tɨ rəmə, ajɨ-é kí ngɔsnè-tɨ kin ya adɨ joo ngá nà̰.»
44 Bɔkaya-je kí joo kí 'ɓə-dé kagdəsɨ-je-tɨ mbɔ́-é-tɨ lé kàrè 'tajɨ-é titɨ-nạ̃ bè
ya tɔ.

Jeju oy kagdəsɨ-tɨ
Mar 15:33-39; Luk 23:44-49; Jạ̃ 19:28-30

45 Lokɨ kàdì ạ̃ jam dɔ ɓe-tɨ ya ɓəy rəmə, londul dɔnangɨ-tɨ nè lay sar ya
kàdì kí mutə kí̃ losɔlɔ asɨ-né.
46 Lokɨ kàdì kí mutə kí losɔlɔ asɨ lé, Jeju ilə bɔbɨ ndɨ-é nangɨ nɔ̰̃ panè:
«Eli, Eli Lama sabaktani»,
kɔr mẹ̰̃-é to: «Lubə lə-m, Lubə lə-m,
kdɔ ri ɓá 'iṇə-m kɔgɨ bè wa*?»
47 Dow-je kí nạ́-je dan dẹ̰-tɨ kí d'ạ̃ lo-é-tɨ lé, d'oo ndɨ-é ə 'panè: «Yən! Ḛ
ɓa Eli.»
48 Lo-é-tɨ nɔ̰̃ ya, dow káre dan-dé-tɨ ạ̃y ngɔdɨ ɔw un ndɔkrɔ, ulə dan
man nduu-tɨ kí masɨ, ɔsɨ ta tuwətógɨ-tɨ ə ulə ta Jeju-tɨ kadɨ-é ạ̃y†.
49 Ngà madɨ-é-je d'idə-é 'panè: «'Ngəbɨ mɔkɨ, adɨ j'oo se Eli liə lé à ree
kajɨ-é wa!»
50 Jeju təl ilə bɔbɨ ndɨ-é nangɨ nɔ̰̃ rangɨ ya ɓəy, ə ẹ̃ ya iṇə ndil-é adɨ tẹ̰̃.
51 Lo-é-tɨ nɔ̰̃ ya, kubɨ gangɨ mẹ̰̃ kəy lə Lubə ị̰ taá ya til ree njal tẹ̰̃
nangɨ rəm, ɓá dɔnangɨ yəkɨ ɓukɨ-ɓukɨ adɨ mbal-je ribə ə́któ-ə́któ rəm tɔ‡.
52 Rəm ɓá ta ɓadɨ-je tẹ̰̃ adɨ njékaa njay-je ṇạ̃ ya, 'tɔsɨ 'ndəl d'ində lo tẹ̰̃
rəm.
53 Rəmə go-tɨ kí Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̰̃ ɓəy ngá ɓá, dẹ̰ kí 'tɔsɨ ndəl lé
d'ɔw mẹ̰̃ ɓebo Jorijalẹm-tɨ kí to ɓe kí aa njay ə dow-je ṇạ̃ ya d'oo-dé.

---

‡ **27:35 27:35** Pa 22:19 § **27:35 27:35** Ta-je kí tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̰̃ mbete-je-tɨ kí dɔsạy kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kà ta grɛkɨ. * **27:38 27:38** Eja 53:12. † **27:39 27:39** Pa-je 22:8 † **27:40 27:40** Mat 26:61; Jạ̃ 2:19 ‡ **27:40 27:40** Mat 26:61; Jạ̃ 2:19 § **27:43 27:43** Pa-je 22:9 * **27:46 27:46** Pa-je 22:2 † **27:48 27:48** Pa-je 69:22 ‡ **27:51 27:51** Tẹt 26:31-33

54 Lokɨ njèkun dɔ asgar-je ɓu, dɛ̨ kɨ̀ asgar-je kɨ́ d'ą̣ 'ngəm ta Jeju, d'oo kɨ́
dɔnangɨ yəkɨ titɨ-ną̣ bè rəm, d'oo né-je lay kɨ́ ra né titɨ-ną̣ bè kin rəm lé,
'ɓəl ṇą̣ adɨ 'panè: «Dow kinlé, to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-tɨ.»
55 †Dené-je ṇą̣ ya d'ą̣ lo-é-tɨ nɔ̨̄ɔ̨̄; d'ą̣ ngərəngɨ d'ą̣ d'oo né-je lé. Dené-je
kinlé, d'un go-é Galile-tɨ nų̣ kdɔ ra kullə kadɨ-é.
56 Mari kɨ́ Magdala, kɨ̀ Mari kɨ́ kɔ̨̄ Jakɨ kɨ́ to kɔ̨̄ Jojepɨ tɔ, ɓá kɔ̨̄ ngan lə
Jebede d'ą̣ dan dené-é-je-tɨ lé nɔ̨̄ɔ̨̄ tɔ.

'Dubɨ Jeju bole mbal-tɨ
Mar 15:42-47

57 Ta kàdì kur-tɨ rəmə, dingəm káre kɨ́ njènékingə kɨ́ Arimate, kɨ́ ri-é lə
Jojepɨ ree. Ɛ̨̄ kàrè to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju tɔ.
58 Beɓa ɔw ingə Pilatɨ dəji-é nin Jeju. Ə Pilatɨ un ndu kadɨ d'adɨ-é nin
Jeju lé.
59 Jojepɨ un nin Jeju, ɓɨr kɨ̀ takubɨ kɨ́ nda kɨ́ sigɨ.
60 Ngà ɓá ɔw ilə-é bole mbal-tɨ liə kɨ́ adɨ 'tɔl sigɨ, ɓəy ɓá nduburu ər kɨ́
boy ya utɨ-né ta-é ɓá ɔtɨ ɔw.
61 Mari kɨ́ magdala dɛ̨ kɨ̀ Mari kɨ́ káre lé, d'isɨ nangɨ 'təl kəm-dé kɨ ta
ɓadɨ-tɨ lé.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ngəm ta ɓadɨ Jeju

62 Lo aa go-tɨ kɨ́ à to ndɔ kɨ́ ore go ndɔ ra go né-je kdɔ ndɔ taakoo lə
jipɨ-je lé, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ Parisi-je 'ree natɨ d'ingə Pilatɨ
63 †d'idə-é panè: «'Ba-ji, mɛ̨̄ɛ̨̄-ji ole dɔ ta-tɨ kɨ́ njèkədɨ dow-je kinlé pa,
lokɨ ɛ̨ isɨ-né kɨ̀ dɔ-é taá ɓəy. Ndɔkɨ ɛ̨ panè: “Ndɔ mutə go ndɔ dubɨ-n'ɛ̀̄-tɨ
lé, n'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̄ɛ̨̄.”
64 Beɓa j'dəji-i kadɨ adɨ asgar-je 'ngəm ta ɓadɨ lé, sar ndɔ kɨ́ njèkungɨ-tɨ
mutə lé, al rəmə, njéndó né-je liə d'a kị̄ kɔw ɓogɨ nin-é ə d'a kidə dow-je
panè: “Ɛ̨̄ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̄ɛ̨̄.” Rəmə takədɨ kɨ́ gogɨ nè kinlé à kitə ɛ̨ kɨ́
kete lé ya ɓəy.»
65 Pilatɨ idə-dé panè: «Njéngəm né-je lə-si ya d'ą̣ nɔ̨̄ɔ̨̄ ə́ ɔwi sə-dé adɨ
'ngəm ta ɓadɨ lé titɨ kɨ́ mɛ̨̄ɛ̨̄-si ndigɨ-né.»
66 Beɓa dɛ̨ d'ɔw sə-dé ə 'tiṇə ta ɓadɨ lé ɓəy ɓá d'ində-dé ta-tɨ kadɨ 'ngəm.

28

Tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̄ɛ̨̄ lə Jeju
Mar 16:1-8; Luk 24:1-12; Ją̣ 20:1-18; 1Kɔ 15:4-7

1 Dimasɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ, go ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, Mari kɨ́ Magdala dɛ̨
kɨ̀ Mari kɨ́ káre 'ree dɔɓadɨ Jeju-tɨ*.
2 Rəmə titɨ kəm kɨ́ kində jipɨ bè ya dɔnangɨ yəkɨ, yəkɨ kɨ́ tò ɓəl ṇą̣, kdɔ
malayka lə 'Baɓe káre ị̄ dɔrą̣-tɨ ree nduburu ndəngrə ər kɨ́ d'utɨ-né ta ɓe
nin lé kɨ rangɨ ə al isɨ dɔ-tɨ.
3 Malayka lé, rɔ-é tò titɨ-ną̣ kɨ̀ təlndi bè rəm, ɓá kubɨ liə kàrè nda mbəy-
mbəy titɨ-ną̣ kɨ̀ kɔsɨ bè rəm tɔ.
4 Njéngəm ta ɓadɨ lé, 'ɓəl ṇą̣ adɨ 'dadɨ tikɨ-tikɨ, 'to titɨ-ną̣ kɨ̀ dow-je kɨ́
d'oy bè.

---

† **27:55 27:55** Luk 8:2,3 † **27:63 27:63** Mat 16:21; 17:23; 20:19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * **28:1 28:1** 'Ndó Mat 27:56

5 Malayka lé, idə dené-je lé panè: «'Bəli al, kdɔ m'gə gɔw kí sə̨i isi 'sangi
Jeju kí ndɔ-é-ti 'ɓə-é kagdəsi-ti lé.
6 Ę̃ goto nè ngá; ę̃ tɔsi ndəl ində lo tę̃ę̃ titi kí ę̃ pa-né kete loki isi-né sə-si
ɓəy lé. 'Reei ooi lo kí ndɔ-é-ti d'ilə-é-ti lé
7 ə 'təli lɔw ɔwi idəi njéndó né-je liə 'painè, ę̃ tɔsi ndəl ində lo tę̃ę̃ adi
à kɔw kí ngɔsnè-ti kin ya kdɔ ngəbi-si Galile. Ę̃ ɓá to lo kí a kooi-é titi. Ę̃
kin ɓá to ta kí kadi m'idə-si†.»
8 Beɓa dené-je lé, d'ɔti kalangi dɔɓadi-ti kì ɓəl rəm, kì rɔnəl kí n̨ą̃ rəm,
d'ą̃y ngɔdi lɔw kadi d'ɔw d'ilə ta lé mbi njéndó né-je-ti lə Jeju.
9 Tajinati nè ya, Jeju tilə kəm-dé ə idə-dé panè: «M'ra-si lapiya!» Ngà
rəmə dené-je lé, d'ɔw rɔ-é-ti, d'uwə nja-é, d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ̃-é-ti.
10 Ngà Jeju idə-dé panè: «'Bəli al, ɔwi idəi ngankɔ̃-m-je adi d'ɔw Galile,
ę̃ ɓá to lo kí d'a koo-m-ti.»

Ta lə asgar-je kí njéngəm ta ɓadi

11 Ngà loki dené-je lé d'isi d'ɔw mę̃ę̃ ɓebo-ti ki kɔw ya ɓəy rəmə, njérɔ-je
kí dan-ti-je kí njéngəm ta ɓadi, d'ɔw mę̃ę̃ ɓebo-ti d'ɔr poy né-je lay kí ra
né kinlé d'adi njékun dɔ njégugné-je lə Lubə.
12 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kinlé, d'uwə dɔ-ną̃ kì 'ngatógi-je lə
jipi-je, d'ɔji-ną̃ ta. Beɓa go ta kɔji-je-ti lə-dé lé, dę̃ d'un là kí ɓay-ɓay ya
d'adi njéngəm ta ɓadi-je lé.
13 Rəmə d'idə njérɔ-je lé 'panè: «Ɔwi idəi dow-je 'painè: “Njéndó né-je
liə, 'ree ndɔɔ kí ję̃ j'to ɓi ya ree d'un nin-é kì ngą̃y‡.”»
14 Loki 'pai bè ɓá lé Gubərnər oo ta-é kàrè, j'a taa dɔ-si kadi né à ra-si
al.
15 Njérɔ-je 'taa là lé, ngá ɓá d'ɔw d'idə dow-je titi kí d'idə-dé-né lé bè ya
tɔ. Né kin ɓá poyta kinlé taa-né lo dan jipi-je-ti sar ɓone.

Jeju tę̃ę̃ dɔ njéndó né-je-ti liə

16 †Njéndó né-je lə Jeju kí dɔgi gidi-é káre d'ɔw dɔnangi Galile-ti dɔ mbal-
ti kí Jeju ɔji-dé lé§.
17 Ngà loki dę̃ d'oo-é rəmə, d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ̃-é-ti. Bè ya kàrè, dę̃ kí
ną̃-je kí dan-dé-ti 'gir toki to Jeju al.
18 Beɓa Jeju ɔti ree rɔ-dé-ti ɓá idə-dé panè: «Tógi-je lay kí dɔrą̃-ti, kì
dɔnangi-ti nè lé, Lubə adi-m ji-m-ti.
19 †Ɔwi, 'təli gin dow-je lay njéndó né-je-ti lə-m. 'Rai-dé batę̃m, kì ri Bɔbi,
kì ri Ngon, kì ri Ndil kí aa njay*.
20 Ə 'ndói-dé kadi 'təl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə-m lay kí m'adi-si. Ooi maji,
m'a kisi sə-si nati kì ndɔ-je lay sar ya kadi dɔbəy ndɔ asi-né.»

---

† **28:7 28:7** 'Ndó Mat 26:32 ‡ **28:13 28:13** 'Ndó Mat 27:64 † **28:16 28:16** Mat 26:32; Mar 14:28
§ **28:16 28:16** 'Ndó Mat 26:32 † **28:19 28:19** Knj 1:8 * **28:19 28:19** Knj 1:8

Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
Markɨ
ndàngɨ

Ta-je kɨ́ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ Markɨ ndàngɨ

Njèndàngɨ mbete kin kɨ́ 'gə-é kɨ̀ ri-é kɨ́ Ja̰ Markɨ (Knj 12:12) lé, to kɨ́ dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo al, ngà to ɓá ę to madkullə† lə Piyər kɨ́ to kɨ́ káre dan dę kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo-tɨ lé. Adɨ né-je ṇa̰ kɨ́ Markɨ ndàngɨ mę̰ę mbete-tɨ kin sɔbɨ dɔ Jeju lé, dow-je ṇa̰ 'gɨr kɨ́ dow kɨ́ njèkɔr-é poy-é à to Piyər ya rɔ́tɨ. Markɨ lé, kɨ́ ṇa̰ rəmə, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓá ę ndàngɨ mbete kin kdɔ kilə-né mbę̰ Poyta kɨ́ Majɨ kadɨ-dé. Beɓa ę un ta-je kɨ́ mę̰ę Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low taá-taá titɨ kɨ́ Matiye ra-né kin bè al.

Markɨ tɔjɨ Jeju kɨ Ngon lə Lubə rəm, ɓá kɨ Ngon lə dow rəm. Ę̰ tɔjɨ kɨ́ Jeju ree kdɔ ra kullə kadɨ dow-je kɨ́ rangɨ rəm, kdɔ kadɨ rɔ-é kadkare-tɨ kdɔ kajɨ-dé-né rəm. Né kinlé, tò aa yə́rə́rə́ mę̰ę mbete-tɨ lə Markɨ 10:45 kɨ́ Jeju pa ta-tɨ panè: «Ngon lə dow ree kdɔ kadɨ dow-je 'ra kullə d'adɨ-é al, ngà ę ɓá ree kdɔ ra kullə kadɨ dow-je rəm, kdɔ kadɨ rɔ-é gangɨ-né dɔ dow-je ṇa̰ rəm.»

Markɨ ɔr Poyta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ kojɨ Jeju al, ngà ę un kutɨ-é dɔkaglo-tɨ kɨ́ Jeju to-né dow kɨ́ tɔ̀gɨ gángɨ, kaglo-é-tɨ kɨ́ Ja̰ kɨ́ njèra dow-je batę̰m tɔjɨ-é-né dow-je, ɓá tɔl ta-é kɨ̀ koy-é kagdəsɨ-tɨ, kɨ̀ tɔsɨ kɨ́ ę tɔsɨ ndəl ində lo tę̰ę. Kɨ̰ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1-10 lé, Markɨ tɔjɨ né kɨ́ Jeju ra dɔnangɨ Galile-tɨ. Kɨ̰ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 11-16 lé, Markɨ tɔjɨ né kɨ́ Jeju ra dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ. Ę̰ to mbete kɨ́ gɔjɨ itə mbete Poyta-je kɨ́ sɔ kɨ́ dɔ Jeju-tɨ, ə né kɨ́ d'ɔsɨ kagɨ dɔ-tɨ lé, to né kɨ́ Jeju ra, ə kɨ́ ṇa̰ lé, to nékɔjɨ-je.

Kullə lə jeju dɔnangɨ Galile-tɨ

Mbę̰ kilə lə Ja̰ kɨ́ njèra dow-je batę̰m
Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ja̰ 1:19-28

1 Kəm rəbɨ kɨ́ Poyta kɨ́ Majɨ lə Jeju Kristɨ kɨ́ Ngon lə Lubə ulə-né gin-é ɓan:
2 Ndɔkɨ Ejay kɨ́ njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ ndàngɨ panè:
«Ma̰ Lubə, m'ulə njèkilə mbę̰ lə-m kete nɔ̰̀-i-tɨ
kdɔ kadɨ-é ra rəbɨ adɨ-i.»
3 Ndi dow ɓa dilə̰lo-tɨ panè:
«'Rai go rəbɨ lə 'Ɓaɓe!
'Rai ngan rəbɨ-je liə adi a̰ njururu-njururu.»
4 Beɓa Ja̰ kɨ́ njèra dow-je batę̰m tę̰ę ə ra dow-je batę̰m dilə̰lo-tɨ rəm, ilə mbę̰ batę̰m kɨ́ sɔbɨ dɔ kiṇə panjiyə kɨ́ majɨ al kɔgɨ, kdɔ kadɨ Lubə iṇə-né go majal-je lə dow-je kɔgɨ.
5 Rəmə dow-je kɨ́ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dow-je kɨ́ Jorijalę̰m lay ya d'ɔw rɔ-é-tɨ ta ba Jurdę̰-tɨ 'pa ta rəsɨ dɔ majal-je-tɨ lə-dé d'adɨ-é ra-dé-né batę̰m.
6 Ja̰ ɔɔ kubɨ kɨ́ 'ra kɨ̀ bəl jambal, dɔɔ ɓədɨ-é kɨ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ, ə nékuso-é to 'bete-je kɨ̀ tojɨ kɨ́ wale.
7 Ę̰ ilə mbę̰ idə dow-je panè: «Dow kɨ́ ɔw ree go-m-tɨ lé, tɔ́gɨ-é itə-m ṇa̰, adɨ m'tuwə kadɨ m'ɗugɨ nangɨ m'tutɨ kulə saba liə al.

† **: 1:0** 1Pi 5:13

8 Mą̃ m'ra-si batɛ̃m kɨ́ mani, ngà ɛ̃ lé, à ra-si batɛ̃m lə Ndil kɨ́ aa njay.»

Batɛ̃m lə Jeju kɨ̀ nąʼ kɨ́ Sú nąʼ-é
Mat 3:13-17; Luk 3:21-22; 4:1-13

9 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, Jeju ị̃ mɛ̃ɛ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Najarɛtɨ dɔnangɨ Galile-tɨ, ɔw adɨ Ją̃ ra-é batɛ̃m ta ba Jurdɛ̃-tɨ.
10 Lokɨ Jeju tɛ̃ɛ̃ kəm man batɛ̃m-tɨ lé, ɛ̃ oo kəm dɔrą̃ tɛ̃ɛ̃ rəm, oo Ndil kɨ́ aa njay tanąʼ kɨ̀ dəngɔdnda bè ị̃ taá ree isɨ dɔ-é-tɨ. 11 †Ə ndi dow ɓá dɔrą̃-tɨ panè: «'To Ngon-m; m'ində-i dan kəm-m-tɨ, rɔ-m nəl-m dɔ-i-tɨ ną̃.»
12 Rəmə tajinatɨ nè ya Ndil kɨ́ aa njay ɔsɨ Jeju ɔw siə diləlo-tɨ.
13 Jeju isɨ diləlo-tɨ kinlé ndɔ kɔrsɔ. Lo-é-tɨ kin ɓá Satą̃ ną̃-é-tɨ. Jeju isɨ dan dą̃-je-tɨ kɨ́ wale, ə malayka-je 'ree 'ra siə.

Jeju ɓa njéndó né-je sɔ
Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11; Ją̃ 1:35-43

14 Go-tɨ, lokɨ d'uwə Ją̃ kɨ́ njèra dow-je batɛ̃m lé, Jeju ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ, ɔw ilə mbɛ̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə Lubə
15 †panè: «Dɔkaglo asɨ ngá, ə kɔ̃ɓe lə Lubə ree ngɔsi. Iną̃ɨ panjiyə-si-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ ə adi mɛ̃ɛ̃-si Poyta kɨ́ Majɨ.»
16 Lokɨ Jeju ɔw njiyə kɨ̀ go babo Galile rəmə, oo Simɔ̃ dɛ̃ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Andre d'ą̃ d'ilə burə dan babo-tɨ; kdɔ dɛ̃ 'to mbɔw-je.
17 Beɓa Jeju idə-dé panè: «'Reei uni go-m ə m'a təl-si njésangɨ dow-je-tɨ.»
18 Rəmə tajinatɨ nè ya 'tusɨ burə-je lə-dé d'iną̃ə ə d'un go-é.
19 Lokɨ Jeju ɔtɨ ɔw kete əbɨ sɛ̃ rəmə, oo Jakɨ dɛ̃ kɨ̀ ngonkɔ̃-é Ją̃ kɨ́ 'to ngan lə Jebede, d'isɨ mɛ̃ɛ̃ tò-tɨ d'isɨ 'rakɨ burə-je lə-dé.
20 Tajinatɨ nè ya Jeju ɓa-dé. Beɓa dɛ̃ 'tusɨ bɔbɨ-dé Jebede d'iną̃ə-é mɛ̃ɛ̃ tò-tɨ kɨ̀ ngannjékullə-je lə-dé, ə d'un go Jeju.

Jeju kɨ̀ dow kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é
Mat 8:14-17; Luk 4:31-37; Knj 10:38

21 Jeju dɛ̃ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔw mɛ̃ɛ̃ ɓe-tɨ kɨ́ Kapɛrnayim. Beɓa ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, ɛ̃ ɔw kəykəwną̃-tɨ lə-dé ndó-dé né.
22 †Dow-je kɨ́ d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé. Kdɔ ɛ̃ ndó né kəm dow kɨ́ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ ɓɨ ndó né titɨ njéndó dow-je ndukun-je al.
23 Mɛ̃ɛ̃ kəykəwną̃-tɨ lə jipɨ-je lé, dingəm káre bè kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é isɨ-tɨ nɔ̃ɔ̃ ə ur kəə panè:
24 «I Jeju dow kɨ́ Najarɛtɨ lé, ri ɓá 'ndigɨ rɔ-ji-tɨ wa? 'Ree kdɔ tujɨ-ji wa? Mą̃ m'gə-i majɨ: 'To Njèkaa njay lə Lubə.»
25 Jeju ndángɨ-é panè: «'Utɨ ta-i ə 'tɛ̃ɛ̃ kɔgɨ mɛ̃ɛ̃ dingəm-tɨ kinlé.»
26 Ndil kɨ́ majɨ al lé, ndɔr dingəm lé mɨr-mɨr, tur kəə boy-boy, ində-né lo tɛ̃ɛ̃ mɛ̃ɛ̃-é-tɨ kɔgɨ.
27 Né kinlé ɔr ndil dow-je lay adɨ 'dəji-ną̃ ta 'panè: «Kay! Kin to ri ɓá tanąʼ bè? Néndó kɨ́ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ tanąʼ bè kinlé, to néndó kɨ́ sigɨ. Dow kinlé, ndil-je kɨ́ majɨ al kàrè ɛ̃ ndángɨ-dé adɨ 'təl rɔ-dé go-é-tɨ rəm lé ya.»
28 Beɓa tajinatɨ nè bè ya dow-je d'oo poy Jeju kɨ̀ go lo-je lay kɨ́ dɔnangɨ Galile-tɨ.

Ta lə Jeju kɨ̀ njémɔ̃y-je kɨ́ gay-gay
Mat 8:14-17; Luk 4:38-41

† **1:11 1:11** Mat 3:17; 12:18; Mar 9:7; Luk 3:22 † **1:15 1:15** Mat 3:2 † **1:22 1:22** Mat 7:28,29

29 Lokɨ dɛ̨ d'ində lo 'tɛ̨ɛ̨ kəykəwnɑ̨-tɨ lə jipɨ-je lé, Jeju dɛ̨ kɨ̀ Jakɨ kɨ̀ Jɑ̨ d'ɔw
mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Simɔ̨ dɛ̨ kɨ̀ Andre.
30 Rəmə məm Simɔ̨ kí dené tò mɔ̨y nangɨ dɔ tɨrə-tɨ. Mɔ̨y 'ningə́ ɓá ilə-é
nangɨ adɨ rɔ-é tungə pil-pil. Beɓa tajinatɨ nè ya 'pa ta liə d'adɨ Jeju;
31 adɨ Jeju ɔtɨ ɔw rɔ-é-tɨ uwə ji-é adɨ-é ɨ̨ taá. Rəmə mɔ̨y 'ningə́ lé iɲə-é
adɨ-é ɨ̨ taá oo go-dé kɨ̀ nékuso.
32 Ta losɔlɔ biri, kí kàdɨ̀ ur lé, dow-je d'utɨ njémɔ̨y-je lay, kɨ̀ dɛ̨ kí ndil-je
kí majɨ al 'ra-dé, 'ree sə-dé rɔ Jeju-tɨ.
33 Dow-je lay kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ ya kəwnɑ̨ takəy-tɨ kí Jeju isɨ-tɨ.
34 Jeju adɨ lapiya dow-je ɲɑ̨ kí mɔ̨y-je kí gay-gay ulə kəm-dé ndoo rəm,
tubə ndil-je kí majɨ al ɲɑ̨ dɔ dow-je-tɨ tɔ. Ngà ɛ̨ adɨ ndil-je kí majɨ al lé 'pa
ta al, kdɔ dɛ̨ 'gə-é lay.

Jeju ɔw go lo-je-tɨ kí dɔnangɨ Galile-tɨ
Luk 4:42-44

35 Taginlo-tɨ, lokɨ lo tijə lay al ɓəy ya, Jeju tɛ̨ɛ̨ kəy ɔw dilə̀lo-tɨ, ɔw pa ta
kɨ̀ Lubə.
36 Simɔ̨ dɛ̨ kɨ̀ madɨ-é-je d'ɔw 'ndole-é.
37 Beɓa lokɨ dɛ̨ d'ingə-é lé, d'idə-é 'panè: «Dow-je lay ya d'ɔw 'sangɨ-i.»
38 Rəmə Jeju təl idə-dé panè: «Adɨ j'ɔwi lo-je-tɨ kí rangɨ nganɓe-je-tɨ kí
tò ngɔsi-ngɔsi, kdɔ kadɨ m'ɔw m'ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ-tɨ tɔ. Kdɔtalə ɛ̨ kin
ɓá m'ree kdɔ.»
39 †Beɓa Jeju ɔw kɨ̀ lo-je lay kí dɔnangɨ Galile-tɨ ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ
mɛ̨ɛ̨ kəykəwnɑ̨-je-tɨ lə jipɨ-je rəm, ɓá tubə ndil-je kí majɨ al dɔ dow-je-tɨ
rəm tɔ.

Jeju adɨ banjɨ ur rɔ dow-tɨ
Mat 8:1-4; Luk 5:12-16; 17:12-19

40 Njèbanjɨ káre bè ree rɔ Jeju-tɨ, tɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ nɔ̨-é-tɨ, ra-é kɔgri
panè: «Kinə 'ndigɨ lé, 'a kadɨ banjɨ lə-m kin ur kadɨ m'aa njay kare.»
41 Beɓa Jeju oo kəmtondoo liə, ulə ji-é ɔdɨ-né rɔ-é ɓá panè: «M'ndigɨ dɔ-tɨ
sə-i. Kadɨ banjɨ lə-i ur!»
42 Rəmə tajinatɨ nè ya banjɨ lé ur adɨ rɔ-é təl aa njay.
43 Jeju ndángɨ-é ə tajinatɨ nè ya tubə-é go-é-tɨ
44 panè: «'Oo majɨ nè 'a kɨ̨ kɔw pa ta-é kadɨ dow oo, ngà 'ɔw 'tɔjɨ rɔ-
i njègugné lə Lubə, ə 'adɨ né kdɔ məsɨ kilə kí sɔbɨ dɔ kaa rɔ lə-i titɨ kí
ndukun lə Moiyijɨ pa-né. Bè kdɔ kadɨ dow-je lay 'gə kí banjɨ kí rɔ-i-tɨ lé ur
ngá.»
45 Ngà lokɨ dowbé kinlé ɔtɨ ɔw rəmə, ɛ̨ ɔw pa ta lə né kí Jeju ra siə ilə-né
mbɛ̨ kɨ̀ lo lay sar adɨ Jeju asɨ kadɨ tɔjɨ rɔ-é mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ al. Ɛ̨ njiyə-né kɨ̀
nganglo-nganglo, isɨ ngərəngɨ-ngərəngɨ kɨ̀ dow-je. Bè ya kàrè dow-je d'ɨ̨ kɨ̀
lo-lo ya 'ree rɔ-é-tɨ.

2

Jeju kɨ̀ njènjakoy mburukɨ
Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

1 Mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kí rangɨ go-tɨ lé, Jeju təl ree Kapɛrnayim-tɨ. Ə dow-je d'oo
kí Jeju isɨ kəy nè.

† **1:39 1:39** Mat 4:23; 9:35

2 Beɓa kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'kəw-nạ̃ dɔ-é-tɨ, d'un lo latɨ-latɨ
adɨ lo kí takəy-tɨ kàrè nàỵ al. Jeju idə-dé ta lə Lubə.
3 Dow-je sɔ d'un dow kí rɔ-é oy mburukɨ 'ree siə rɔ-é-tɨ.
4 Ngà kosɨ dow-je kí 'nạ̃ kinlé ra adɨ lo kɔw siə rɔ Jeju-tɨ goto. Beɓa dẹ
d'al 'ngiṇə jam kəy 'sɔbɨ-né dɔ lo kí Jeju isɨ-tɨ ə d'un njèrɔkoy mburukɨ lé
kɨ̀ tuwə tò-é, d'ulə-é kɨ̀ kəm bole jamkəy go Jeju-tɨ. 5 Lokɨ Jeju oo kadmẹ̃ẹ̃
lə-dé bè rəmə, idə njèrɔkoy mburukɨ lé panè: «Ngon-m! Majal-je lə-i tokɨ
kiṇə go-é kɔgɨ.»
6 Lo-é-tɨ kinlé, dow-je kí dan-tɨ-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'isɨ
nɔ̃ɔ̃ tɔ; ə 'gɨr ta mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ 'panè:
7 «Kdɔ ri ɓá dow kanlé pa ta kí bè kin wa? To ta kɔbɨ ɓá ẹ̃ pa dɔ Lubə-tɨ
tin. Nạ̃ ɓá asɨ kiṇə go majal-je lə dow-je kɔgɨ wa? Lubə ya kɨ̀ kár-é asɨ.»
8 Tajinatɨ nè ya Jeju gə tagɨr-je kí mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ adɨ idə-dé panè: «Kdɔ ri ɓá
ɔwi kɨ̀ tagɨr-je kí bè kin mẹ̃ẹ̃-si-tɨ wa?
9 Kidə njèrɔkoy mburukɨ panè: “Majal-je lə-i tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ” lé ɓá
tò ɓəl ṇạ̃ əse, kidə-é panè: “'Ị̃ taá 'un tuwə lə-i ə 'njiyə ɓá tò ɓəl ṇạ̃ wa?”»
10 Majɨ! M'a kɔjɨ-si kadɨ 'gəi kí Ngon lə dow lé ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔnangɨ-tɨ nè,
kdɔ kiṇə-né go majal-je lə dow-je kɔgɨ.
11 Beɓa Jeju təl idə njèrɔkoy mburukɨ lé panè: M'un ndu m'adɨ-i m'panè:
«'Ị̃ taá, 'un tuwə lə-i ə 'ɔw ɓee lə-i.»
12 Rəmə tajinatɨ nè ya njèrɔkoy mburukɨ lé ɔsɨ nangɨ ị̃ taá, un tuwə tò-é,
ɔtɨ takəm dow-je-tɨ lay adɨ ɔr ndil-dé adɨ d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə 'panè: «J'oo né
kí tanạ̃ bè kin nja káre al.»

Ɓa kí Jeju ɓa Lebi
Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

13 Jeju təl ɔw gogɨ ta babo-tɨ kí Galile. Kosɨ dow-je lay d'ɔw go-é-tɨ adɨ ẹ̃
isɨ ndó-dé né.
14 Lokɨ isɨ dəə rəmə, ẹ̃ oo Lebi kí ngon lə Alpe isɨ lo taa lambo-je-tɨ ə
idə-é panè: «'Un go-m.» Beɓa Lebi ị̃ taá ə un go-é.
15 Go-tɨ, Jeju ɔw mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lebi, isɨ ta nékuso-tɨ natɨ kɨ̀ dow-je ṇạ̃ kí
'to njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je, kɨ̀ njéndó né-je liə; kdɔ dow-je ṇạ̃ ya
d'un go-é.
16 Lokɨ njéndó dow-je ndukun-je kí 'to kí dan Parisi-je-tɨ* d'oo kí Jeju isɨ
uso né natɨ kɨ̀ njétaalambo-je, kɨ̀ njéramajal-je lé, 'pa kɨ̀ njéndó né-je liə
'panè: Kdɔ ri ɓá ẹ̃ uso né natɨ kɨ̀ njétaalambo-je kɨ̀ njéramajal-je kin wa?
17 Jeju oo ta lə-dé lé, adɨ pa sə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kɨ̀ lapiya
kare lé d'ɔw ndoo dɔktur al, ngà njémɔ̃y-je ɓá d'ɔw ndoo-é. Mạ̃ lé, njéra
né-je kí njururu ɓá m'ree kdɔ ɓa-dé al, ngà m'ree kdɔ njéramajal-je.»

Néndó lə Jeju kɨ̀ nékoɓe lə Parisi-je ɔw natɨ al
Mat 9:14-17; Luk 5:33-39

18 Njéndó né-je lə Jạ̃ dẹ̃ kɨ̀ Parisi-je lé d'un dɔkaglo madɨ d'ɔgɨ-né rɔ-dé
nékuso kɨ̀ man kạỵ. Beɓa dow-je 'ree rɔ Jeju-tɨ 'dəjɨ-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá
njéndó né-je lə Jạ̃ dẹ̃ kɨ̀ njéndó né-je lə Parisi-je d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man
kạỵ, ngà i rəmə, njéndó né-je lə-i d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kạỵ al wa?»
19 Ngá ɓá Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ kí lo taaṇạ̃-tɨ
lé, d'a kɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man kạỵ dɔkaglo-tɨ kí njètaa dené sigɨ isɨ-né

* **2:16 2:16** Parisi-je, 'to kutɨ dow-je madɨ kí dan jipɨ-je-tɨ kí njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngạ̃ ṇạ̃.

sə-dé natɨ nè wa? Dɔkaglo-tɨ kí njètaa dené sigɨ isɨ-né sə-dé natɨ nè ɓəy kinlé, d'a kɔgɨ rɔ-dé nékuso kì man kə̰y al ya sar.
20 Ngà ndɔ-je ɔw ree nɔ̰̃ lé, d'a kun njètaa dené sigɨ lé ta-dé-tɨ kɔgɨ; rəmə mɛ̰̃ ndɔ-é-je-tɨ kinlé ɓá d'a kɔgɨ rɔ-dé nékuso kì man kə̰y ɓəy.»
21 Dow à kun takubɨ kí sigɨ kdɔ kilə-né kəm ndisɨ kubɨ al; bin al rəmə takubɨ kí sigɨ lé, à kuwə dɔgangɨ ndisɨ kubɨ lé wuktu kɔr ə à ra kadɨ kəm kubɨ kí mbutɨ lé tò wororo ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy.
22 Rəm ɓá dow à tur yibɨ nduu kí sigɨ mɛ̰̃ mbundaá-je-tɨ kí low al. Bin al rəmə yibɨ nduu kí sigɨ lé à ra kadɨ mbundaá-je kí low lé riyə əktó-əktó, rəmə yibɨ nduu kí sigɨ lé à tujɨ rəm, ɓá mbundaá kí low lé kàrè à tujɨ rəm tɔ; ngà tò kdɔ kadɨ dow tur yibɨ nduu kí sigɨ mɛ̰̃ mbundaá-tɨ kí sigɨ ya tɔ ɓane.

Ta kí dɔ ndɔ taakoo-tɨ
Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

23 Ndɔ káre bè, Jeju njiyə mɛ̰̃ ndɔr gemɛ̰-je-tɨ kdɔ kində gangɨ ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je rəmə, njéndó né-je liə 'puy dɔ gemɛ̰ d'uso taá-taá.
24 Beɓa Parisi-je 'ree 'pa kì Jeju 'panè: «'Oo bè! Kdɔ ri ɓá njéndó né-je lə-i 'ra né kí to tó-é al kadɨ dow ra ndɔ taakoo-tɨ wa?»
25 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Né kí ndɔkɨ Dabidɨ ra kaglo-tɨ liə, lokɨ nékuso goto adɨ ɓo ra-dé kì dow-je liə lé sə̰i 'ndói ta-é mɛ̰̃ mbete-tɨ kí aa njay al ya sar wa?
26 Ɛ̰ ɔw mɛ̰̃ kəykubɨ-tɨ† lə Lubə, uso mbè kí 'ree-né nɔ̰̃ Lubə-tɨ dɔkaglo-tɨ kí Abiyatar ɓá to-né burə dɔ njégugné-je lə Lubə; ə tò kadɨ njégugné-je lə Lubə ya par ɓá d'a kuso mbè-é kinlé, ya ngà Dabidɨ ɔw mbing adɨ dow-je liə d'uso tɔ.»
27 Jeju pa sə-dé ɓəy panè: «Ndɔ taakoo ɓá tò kdɔ ta lə dow ɓɨ 'ra dow kdɔ ta lə ndɔ taakoo al.
28 Adɨ Ngon lə dow lé ya to 'ɓa ndɔ taakoo.»

3

Ta lə dow kí ji-é oy
Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

1 Go-tɨ, Jeju təl ɔw mɛ̰̃ kəykəwnə̰-tɨ lə jipɨ-je lé, rəmə dingəm káre bè kí ji-é oy mburukɨ isɨ mɛ̰̃ kəykəwnə̰-tɨ lé nɔ̰̃.
2 Beɓa dow-je kí d'isɨ mɛ̰̃ kəykəwnə̰-tɨ kinlé, d'adɨ kəm-dé tò dɔ Jeju-tɨ gə́rə́rə́ kdɔ kadɨ d'oo, ə́ kinə adɨ lapiya njèmɔ̰y kin ndɔ taakoo-tɨ rəmə je to kəm rəbɨ kí kadɨ n'iləɨ-né ta dɔ-é-tɨ.
3 Jeju idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «Ɪ̰ taá ə 'ree danə̰ nè.»
4 Go-tɨ, ɛ̰ dəjɨ-dé panè: «Né kí rá ɓá to tó-é kadɨ dow ra ndɔ taakoo-tɨ wa? Ra majɨ kì dow ɓá to tó-é əse ra siə majɨ al ɓá to tó-é wa? Kajɨ dow ɓá to tó-é əse təl-é ɓá to tó-é wa?» Ngà dɛ̰ d'ilə-tɨ al.
5 Beɓa wɔngɨ ra Jeju dɔ-dé-tɨ lay, adɨ oo-dé jər-jər rəm, rɔ-é atɨ-é kanə̰nə̰ kdɔ ta lə mɛ̰̃ndə lə-dé rəm. Go-tɨ, ɛ̰ idə dingəm kí njèjikoy lé panè: «'Surə ji-i.» Lokɨ ɛ̰ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò majɨ gogɨ.
6 Tajinatɨ nè ya Parisi-je lé, d'ində lo 'tɛ̰̃ kəykəwnə̰-tɨ, d'ɔw d'ingə-nə̰ kì dow-je lə Erodɨ d'ɔjɨ-nə̰ ta dɔ kəm rəbɨ-tɨ kí kadɨ n'tɔli-né Jeju.

Ta lə Jeju kì kosɨ dow-je

† **2:26 2:26** 1Sa 21:1-5; 2Sa 15:35;

7 Jeju dɛ̨ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔr rɔ-dé d'ɔw ta babo Galile-tɨ. Kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya d'ɨ̨ dɔnangɨ Galile-tɨ 'ree d'un go-é.
8 Dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je d'ɨ̨ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Idume-tɨ, kɨ̀ gidɨ ba Jurdɛ̨-tɨ, kɨ̀ go lo-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ Tir-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̨-tɨ. Kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy kɨ́ d'oo poy né-je kɨ́ Jeju ra ra kinlé 'ree rɔ-é-tɨ.
9 †Beɓa Jeju idə njéndó né-je liə kadɨ 'sangɨ ngon tò d'adɨ-n'ɛ̨̀, kdɔ kadɨ kosɨ dow-je 'mbore-n'ɛ̨̀ yó-je kɨ nè-je al.
10 Ə kadɨ kɨ́ Jeju adɨ lapiya dow-je n̨ą kinlé ra adɨ dow-je lay ya kɨ́ mɔ̨y ra-dé, d'ą̨y-ną miriri-miriri kɨ rɔ-é-tɨ kadɨ d'ɔdɨ rɔ-é.
11 Ndil-je kɨ́ majɨ al kàrè lokɨ dɛ̨ d'oo Jeju lé, 'səbɨ takəm-dé nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ, 'tur kəə boy-boy 'panè: «'To Ngon lə Lubə.»
12 Ngà Jeju ndángɨ-dé, kəngɨ-dé-né kəngɨ-kəngɨ kadɨ 'ndogɨ dɔ-n'ɛ̨̀-tɨ al.

Njékɔwkulə-je lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo
Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

13 Go-tɨ, Jeju al dɔ mbal-tɨ ə ɓa dow-je kɨ́ ɛ̨ ndigɨ ɓa-dé adɨ 'ree rɔ-é-tɨ.
14 Beɓa ɛ̨ mbətɨ-dé dɔgɨ gidɨ-é joo*, kdɔ kadɨ 'njiyə siə
15 ə ulə-dé adɨ d'ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ rəm, adɨ-dé tɔ́gɨ kadɨ 'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ rəm tɔ.
16 Ɛ̨ mbətɨ-dé dɔgɨ gidɨ-é joo adɨ to: Simɔ̨ kɨ́ Jeju ɓa-é Piyər rəm,
17 Jakɨ kɨ́ ngon lə Jebede rəm, Ją̨ kɨ́ ngonkɔ̨ Jakɨ kɨ́ Jeju ɓa-dé «Buwanɛrjɛsɨ» ə kɔr mɛ̨ɛ̨-é to «ngan lə ndàngɨ-ndi»,
18 kɨ̀ Andre, kɨ̀ Pilipɨ, kɨ̀ Batlemi, kɨ̀ Matiye, kɨ̀ Tomasɨ, kɨ̀ Jakɨ kɨ́ to ngon lə Alpe, kɨ̀ Tade, kɨ̀ Simɔ̨ kɨ́ to dow kɨ́ ta ɓe liə to-é,
19 ɓá Judasɨ Iskariyotɨ kɨ́ ɛ̨ ɓá à to njèkun dɔ Jeju lé tɔ.

Nojɨ Jeju-je 'ree kadɨ d'ɔr-é ta kosɨ dow-je-tɨ d'ɔw siə

20 Go-tɨ, Jeju kɨ̀ njéndó né-je 'təl 'ree takəy-tɨ gogɨ rəmə, kosɨ dow-je 'təl 'ree 'kəwną dɔ-é-tɨ sar ya adɨ lo kadɨ d'ingə mbunɛ̨ lo d'uso-né né kàrè goto.
21 Lokɨ poy-é ree usɨ mbɨ nojɨ-é-je-tɨ lé, dɛ̨ d'ɨ̨ d'usɨ dɔ rəbɨ-tɨ kadɨ 'ree d'ɔw siə rɔ-dé-tɨ; kdɔ dɛ̨ 'panè: «Dɔ-é majɨ al.»

Dow-je 'panè Jeju ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ lə Beljebul
Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10

22 †Njéndó dow-je ndukun-je kɨ́ d'ɨ̨ Jorijalɛ̨m 'ree 'panè: «Jeju ɔw kɨ̀ Beljebul† mɛ̨ɛ̨-é-tɨ», adɨ «to 'boy lə ndil-je kɨ́ majɨ al ɓá adɨ-é tɔ́gɨ tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al.»
23 Beɓa Jeju ɓa-dé rɔ-é-tɨ ə un gosta pa-né sə-dé panè: «Satą̨ à kasɨ tubə Satą̨ ban ɓəy wa?
24 Kinə kɔ̨ɓe kɨ́ káre-rè ya dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ 'gángɨ-ną̨ d'ɔsɨ-ną̨ kɨ̀ ta lé, kɔ̨ɓe-é à ką̨ lo ką̨-é-tɨ gərərə al.
25 Ə kinə kəy kɨ́ káre-rè ya dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ 'gángɨ-ną̨ d'ɔsɨ-ną̨ kɨ̀ ta lé, dowbé-je d'a kisɨ gərərə al rəm.
26 Ə kinə Satą̨ ya rɔ kɨ̀ rɔ-é rəmə, to ɛ̨ ya gángɨ rɔ-é adɨ ɛ̨ à kisɨ gərərə al. Bè kinlé, to kɔ̨ɓe liə ya ində ngangɨ-é ngá tin.

---

† **3:9 3:9** Mar 4:1; Luk 5:1-3 * **3:14 3:14** Mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ nɛ̨́-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ lé à kingə-tɨ kɨ́ 'panè: *'Ba-dé njékɔwkulə-je.* † **3:22 3:22** Mat 9:34; 10:25 † **3:22 3:22** Satą̨ ɓá 'ɓa-é Beljebul.

27 Kinə dow uwə njètɔ́gɨ tɔ́-é njim-njim al lé, dowbé à kasɨ kur mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə njètɔ́gɨ kin kdɔ kəə nékingə-é al. À tɔ́-é njim-njim ɓəy ɓá à kɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kdɔ kəə nékingə-é.
28 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí majal-je lay ya kí dow-je d'isɨ 'ra, kɨ̀ takɔbɨ-je lay kí d'isɨ 'pa lé, à tokɨ kiɲə go-é kɔgɨ kadɨ-dé.
29 †Ngà dow kí rá-rá kí pa ta kɔbɨ kɨ̀ Ndil kí aa njay lé, à tokɨ kiɲə go-é kɔgɨ kadɨ-é ndą al. Ta lə majal kí tò sartagangɨ uwə dɔ-é.»
30 Jeju pa sə-dé ta kinlé bè kdɔ dɛ̨ 'panè: «Ɛ̨ ɔw kɨ̀ ndil kí majɨ al mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.»

Kɔ̨ Jeju dɛ̨ kɨ̀ ngankɔ̨ Jeju-je
Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

31 Kɔ̨ Jeju dɛ̨ kɨ̀ ngankɔ̨ Jeju-je 'ree d'ą̨ takəy-tɨ, d'ulə kulə kadɨ 'ɓa-é d'adɨ-dé.
32 Kosɨ dow-je d'isɨ nangɨ rɨpɨ-rɨpɨ d'ilə-nạ 'gəə dɔ Jeju sipɨ ɓá d'idə-é 'panè: «'Oo! Kɔ̨-i kɨ̀ ngankɔ̨-i-je [kɨ̀ kɔ̨nan-i-je]‡ d'ą̨ ndaa-tɨ d'ą̨ 'sangɨ-i.»
33 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ną́-je ɓá 'to kɔ̨-m-je kɨ̀ ngankɔ̨-m-je wa?»
34 Go-tɨ, ɛ̨ un kəm-é oo-né kosɨ dow-je kí d'isɨ nangɨ 'gəə dɔ-é lé ngá ɓá panè: «Yən! Kɔ̨-m-je kɨ̀ ngankɔ̨-m-je ə́n.
35 Kdɔ dow kí ra né kí mɛ̨ɛ̨ Lubə ndigɨ kin ɓá to ngonkɔ̨-m, əse to kɔ̨nan-m, əse to kɔ̨-m.»

4

Gosta kí dɔ njèkilə ko-tɨ
Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

1 †Jeju isɨ ndó né dow-je ta babo-tɨ. Kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'ree d'ilə-nạ 'gəə dɔ-é sipɨ adɨ ɛ̨ al isɨ mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ dan babo-tɨ. Ngà kosɨ dow-je lé ɓá d'ą̨ ngangɨ ba-tɨ ɗingɨ-ɗingɨ. 2 Jeju un gosta-je ɓá ndó-dé-né né-je ną̨ ə pa sə-dé ta mɛ̨ɛ̨ néndó-tɨ liə lé panè:
3 «Ooi! Njèndɔr ɔw kdɔ kilə ko.
4 Lokɨ ą̨ ilə ko lé, kąą̨ né kí dan-tɨ-je tusɨ dɔ rəbɨ-tɨ adɨ yəl-je 'ree 'tú lɛ́-lɛ́.
5 Kąą̨ né kí ną́-je tusɨ dɔ ər-je-tɨ, lo-tɨ kí nangɨ ną̨-tɨ al; rəmə kubə ɓá ubə kalangɨ, kdɔ nangɨ ndəə dɔ-tɨ al.
6 Ngà lokɨ kàdì ree ɔsɨ dɔ-tɨ lé, ndole ə tutɨ kurum, kdɔ njirə-é ɔw nangɨ ną̨ al.
7 Kąą̨ né kí dan-tɨ-je tusɨ dan kun-je-tɨ; lokɨ kun tɔgɨ lé, ɔ̨ rɔ dɔ-tɨ gə́gə́gə́ adɨ ko-é ində al.
8 Kąą̨ né kí ną́-je tusɨ nangɨ-tɨ kí majɨ, adɨ tɔgɨ ɔr dɔ-é majɨ. Beɓa dɔ-é kí dan-tɨ-je kąą̨-é ra-tɨ kɔrmutə-je, ɛ̨ kí kąą̨-é ra-tɨ kɔrmɛkɛ̨-je, ɛ̨ kí ra-tɨ ɓu-je.»
9 Go-tɨ, Jeju panè: «Dow kí mbi-é tò nɔ̨ɔ̨ kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé.»

Kdɔ ri ɓá Jeju un gosta-je ɓá pa-né ta wa?
Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

10 Lokɨ Jeju ɔr rɔ-é rɔ kosɨ dow-je-tɨ ą̨ sąy sə-dé rəmə, dow-je kí 'gəə dɔ-é kɨ̀ dɛ̨ kí dɔgɨ gidɨ-é joo 'ree 'dəjɨ-é ta dɔ gosta-je-tɨ lé.

---

† **3:29 3:29** Luk 12:10 ‡ **3:32 3:32** Ta-je kí tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kí dɔsą̨y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **4:1 4:1** Luk 5:1-3

11 Beɓa ɛ̨ idə-dé panè: «Sə̨i lé, né kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ sɔbɨ dɔ kɔ̨ɓe lə Lubə
lé tokɨ tɛ̨ɛ̨ kì dɔ-é kadɨ-si; ngà dɛ̨ kí ndaa-tɨ lé, né-je lay ya tokɨ kidə-dé kì
gosta-gosta.»
12 «Kdɔ kadɨ lé d'oo lo majɨ ya kàrè, d'oo kɨ koo ya ndə̨ bè rəm,
Ɓá lé d'oo ta majɨ ya kàrè rəmə, 'gə mɛ̨ɛ̨-é al rəm,
Nè d'a kɨ̨ kiɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ
Kadɨ Lubə ɨ̨ iɲə-né go majal-je lə-dé kɔgɨ.*»

Kɔrmɛ̨ɛ̨ gosta kí dɔ njèkilə ko-tɨ
Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

13 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: «Gosta kin ya 'gəi mɛ̨ɛ̨-é al bè lé, ndəgɨ
gosta-je lay kinlé a rai ban ɓá a gəi mɛ̨ɛ̨-é wa?
14 Njèkilə ko lé, to njèkilə mbɛ̨ ta lə Lubə.
15 Dɔ rəbɨ kí kə̨ə̨ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̨ kí d'oo ta lə Lubə ya rəmə, tajinatɨ
nè ya Satə̨ ree ɔr ta lé mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kɔgɨ.
16 Bè ya tɔ, nangɨ ər kí kə̨ə̨ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̨ kí d'oo ta lə Lubə rəmə
'taa kalangɨ kì rɔnəl.
17 Ngà ta kinlé ulə njirə mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ al; adɨ d'ə̨ dɔ-tɨ kaglo ɲə̨ al. Beɓa lokɨ
kɔ̨-je kí dum natɨ əse kulə kəm ndoo kdɔ ta lə Lubə tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ rəmə,
kalangɨ bè ya dɛ̨ 'tusɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə-dé d'iɲə kɔgɨ.
18 Dan kun-je kí kə̨ə̨ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̨ kí d'oo ta lə Lubə ya,
19 ngà go-tɨ rəmə, mɛ̨ɛ̨ kə̨ kə́kə́kə́ kdɔ né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì ɓo
nékingə-je, kì ɓo né-je kí gay-gay utɨ dɔ ta lé adɨ kandɨ-é goto.
20 Nangɨ kí majɨ kí kə̨ə̨ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̨ kí d'oo ta lə Lubə ə 'ndigɨ dɔ-tɨ
adɨ kandɨ-é tò; beɓa dɔ-é kí dan-tɨ-je kandɨ-é ra-tɨ kɔrmutə-je, ɛ̨ kí kandɨ-é
ra-tɨ kɔrmɛkɛ̨-je, ɛ̨ kí kandɨ-é ra-tɨ ɓu-je.»

Gosta kí dɔ lampɨ-tɨ
Luk 8:16-18

21 †Jeju təl idə-dé ɓəy panè: «Se lampɨ lé, dow à jəbɨ ngó dɔ-tɨ wa? Əse
à kində gin tɨrə-tɨ wa? À nə̨ə̨ kagnə̨ə̨ lampɨ-tɨ taá ya al wa?
22 †Kdɔ né kí dow ɓɔyɔ kí à ree tò ndaa-tɨ rəsɨ al ya goto rəm, ɓá né kí
ra kì gidɨ ngə̨y kí à tokɨ tɛ̨ɛ̨-né ndaa-tɨ rəsɨ al kàrè goto rəm tɔ.
23 Kinə dow kí mbɨ-é tò kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo.»
24 †Jeju təl idə-dé ɓəy panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ sɔbɨ dɔ ta-je kí
ooi. Né kí 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ɛ̨ ya d'a təl mbɔji-né né kadɨ-si rəm,
ɓá d'a təl kungɨ kí rangɨ dɔ-tɨ kadɨ-si ya ɓəy rəm.
25 †Kdɔ dow kí né tò ji-é-tɨ ɓá d'a kadɨ-é kí rangɨ dɔ-tɨ; ngà dow kí né goto
ji-é-tɨ lé, kí ji-é-tɨ ya kàrè d'a taa.»

Ta kí sɔbɨ dɔ ko né

26 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: «Kɔ̨ɓe lə Lubə lé tò titɨ-nə̨ kì ta lə dow kí tɛ̨ɛ̨
ɔw ilə ko mɛ̨ɛ̨ ndɔr-tɨ liə bè;
27 lé dowbɛ́ tò ɓi əse isɨ kəm ndɔɔ-je kada-je kàrè ko né lé, ubə rəm, tɔgɨ
rəm, ɓɨ ɛ̨ gə lo-é al ngá.
28 Nangɨ ya adɨ ko né-é ubə; dɔsə̨y to mbi ko, go-tɨ ɔr dɔ-é ə kandɨ gemɛ̨
kí majɨ ində dɔ-tɨ;

---

* **4:12 4:12** Eja 6:9; Jə̨ 12:39-41; Knj 28:26-28; Rɔm 11:8 † **4:21 4:21** Mat 5:15; Luk 11:33 † **4:22 4:22** Mat 10:26; Luk 12:2 † **4:24 4:24** Mat 7:2; Luk 6:38 † **4:25 4:25** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26

29 Ə lokɨ kąą̃-é ɔr majɨ rəmə, kalangɨ bè ya d'un ngɔrɔngɨ d'ijə-né.
Kdɔtalə nąy kijə ko asɨ ngá.»

Gosta kí sɔbɨ dɔ kąą̃ kɔl
Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jeju pa ɓəy panè: «Ri ɓá j'a kɔji-né kɔ̨ɓe lə Lubə wa? Gosta kí ban ɓá
j'a kuni tɔji-né kɔ̨ɓe lə Lubə wa?
31 Kɔ̨ɓe lə Lubə lé, titɨ-nąą̃ kì kąą̃ kɔl kí to kąą̃ né kí tò ngon-é ndę̃ bè itə
kąą̃ né-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè kí dow-je 'dubɨ.
32 Ngà lokɨ dow dubɨ lé, ę̃ tɔgɨ itə kagɨ-je lay kí mę̃ę̃ ndɔr-tɨ, adɨ balkəm-
é-je boy sar tugə ndil, adɨ yəl-je kí 'nar taá 'ra kəy-dé-tɨ.»
33 Jeju ndó dow-je ta lə Lubə kì gosta-je kí bè kin ną̃-ną̃ kì gangɨ-é kí d'asɨ
kadɨ 'gə-né mę̃ę̃ ta liə.
34 Néndó liə kí nal gosta goto; ngà lokɨ ę̃ ɔr rɔ-é isɨ kì kár-é kì njéndó
né-je liə lé, ę̃ ɔr mę̃ę̃ gosta-je lé lay adɨ-dé.

Jeju ndángɨ yəlbo
Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

35 Mę̃ę̃ ndɔ-é-tɨ kinlé ya, losɔlɔ biriri rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə panè:
«Adɨ j'gangi babo j'ɔwi turə.»
36 Beɓa njéndó né-je 'tusɨ kosɨ dow-je d'iną̃ə-dé ə tò kí Jeju isɨ mę̃ę̃-é-tɨ lé
ya dę̃ d'ɔtɨ d'ɔw-né siə. Tò-je kí rangɨ tò ngɔsi kàdì tò-tɨ kí Jeju isɨ-tɨ lé tɔ.
37 Ya rəmə, yəlbo ulə mbi̧-mbi̧, ə pungum man ɔsɨ tò yó-je kɨ né-je adɨ
man ɔw mę̃ę̃ tò-tɨ mbing nąy ną̃ą al kadɨ man rusɨ mę̃ę̃ tò.
38 Ə Jeju gətɨ dɔ-é kì négətɨ dɔ mɔngɨ tò-tɨ ə tò tò ɓi. Beɓa njéndó né-je
liə 'ndəl-é d'idə-é 'panè: «Njèndó dow-je né! Ko-ji kí isɨ tɔɔ kinlé 'usɨ-i-tɨ
al wa?»
39 Lokɨ Jeju tę̃ę̃ kəm-é rəmə, ę̃ ndángɨ yəlbo lé, ə təl pa kì babo panè:
«'Adi lo tò ndingɨ! Asɨ bè!» Rəmə gin yəlbo lé gangɨ adɨ lo təl tò ndingɨ.
40 Go-tɨ, ę̃ pa sə-dé panè: «'Ɓəli ną̃ą bè kdɔ ri wa? 'Adi mę̃ę̃-si al ɓəy wa?»
41 Ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ adɨ 'pa-ną̃ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Kay! Dow
kanlé to dow kí ban ya ɓá yəl-je kì babo-je kàrè 'təl rɔ-dé go ta-tɨ liə bè
wa?»

5

Jeju tubə ndil-je kí majɨ al dɔ dow-tɨ
Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

1 Jeju dę̃ kì njéndó né-je liə 'gangɨ babo d'ɔw kəl-é kí nu̱-tɨ dɔnangɨ
Gerasa-tɨ.
2 Lokɨ Jeju i̧ mę̃ę̃ tò-tɨ ur nangɨ bè ya rəmə, dingəm káre kí ndil-je kí
majɨ al 'ra-é tę̃ę̃ dan ɓadɨ-je-tɨ ree rɔ-é-tɨ.
3 Dingəm-é lé, dɔɓadɨ-je ɓá to lo kisɨ-é ə dow kí asɨ kilə-é sil ya goto.
4 Taá-taá ya d'ulə ngɔwla nja-é-tɨ ɓá d'ilə-é-né sil, ngà taá-taá ya ę̃ gángɨ
ngɔwla kí nja-é-tɨ kì sil-je lé, adɨ dow kí tɔ́gɨ-é asɨ kadɨ taa tɔ́gɨ-é ya goto.
5 Ndɔɔ-je, kì kada-je lay ya lo taakoo liə goto, adɨ ę̃ ɔw ilə kì dɔ ɓadɨ-je
kì dɔ ngan mbal-je, tur kəə taá-taá ə rə́tɨ rɔ-é kì ər.
6 Lokɨ un kəm-é oo Jeju sąy lé, ę̃ ąy ngɔdɨ ɔw ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̨-é-tɨ
7 ə ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: «I Jeju, Ngon lə Lubə kí Njèkisɨ taá dɔrą̃-tɨ
nu̱ lé, 'ge ri rɔ-m-tɨ wa? Kɔgri ya, kì ri Lubə, 'ulə kəm-m ndoo al!»
8 Ę̃ pa bè kdɔ Jeju panè: «I Ndil kí majɨ al, 'tę̃ę̃ mę̃ę̃ dow-tɨ kin kɔgɨ.»

9 Jeju təl dəjɨ-é panè: «Ri-i lə nǫ́ wa?» Ḛ təl ilə-é-tɨ panè: «Ri-m lə kosɨ-je.
Kdɔtalə ję̰ lé j'n̰ą.»
10 Ngá ɓá dę̰ 'təl 'dəjɨ Jeju kì nɔ̰ kəm-dé-tɨ kadɨ tubə-dé kɔgɨ dɔnangɨ-tɨ
kin al.
11 Lo-é-tɨ kinlé kosɨ kɔsɔngɨ-je d'ą̰ kàdì mbal-tɨ ngɔsi d'ą̰ d'uso né.
12 Ə ndil-je kí majɨ al lé 'ra ndoo ta Jeju-tɨ 'panè: «'Adɨ j'ɔw j'andɨ mę̰ę̰
kɔsɔngɨ-je-tɨ kan.»
13 Jeju ndigɨ sə-dé ya tɔ. Beɓa ndil-je kí majɨ al lé 'tę̰ę̰ mę̰ę̰ dingəm-tɨ d'ɔw
'tur mę̰ę̰ kɔsɔngɨ-je-tɨ lé adɨ kɔsɔngɨ-je lé 'təti-n̰ą yipɨ kàdì mbal-tɨ taá, 'tusɨ
babo-tɨ 'nduy man. Kɔsɔngɨ-je lé kɔr-dé à kasɨ ɓudɔgɨ lo joo je bè.
14 Go-tɨ, njéngəm kɔsɔngɨ-je lé d'ą̰y d'ɔw d'ɔr poy-é mę̰ę̰ ɓebo-tɨ, mę̰ę̰
nganɓe-je-tɨ rəm. Beɓa dow-je d'ɔtɨ 'ree d'oo né kí ra né lé.
15 Lokɨ dę̰ 'ree rɔ Jeju-tɨ lé, d'oo dingəm kí ɔw kì ndil-je kí majɨ al n̰ą mę̰ę̰-
é-tɨ lé, isɨ nangɨ, ulə kubɨ rɔ-é-tɨ, təl isɨ majɨ kare gogɨ; ɓəl ində bandɨ-dé
gangɨ. 16 Dow-je kí d'oo né-je kí ra-né kin kì kəm-dé lé d'ɔr-dé poy dingəm
kí ndil-je kí majɨ al 'tę̰ę̰ mę̰ę̰-é-tɨ lé rəm, ɓá d'ɔr-dé poy né kí tę̰ę̰ dɔ kɔsɔngɨ-
je-tɨ lé rəm tɔ.
17 Beɓa dow-je 'ra ndoo ta Jeju-tɨ kadɨ in̰ə dɔnangɨ lə-dé ə ɔw rangɨ.
18 Lokɨ Jeju təl al mę̰ę̰ tò-tɨ gogɨ rəmə, dingəm kí ę̰ tubə ndil-je kí majɨ
al dɔ-é-tɨ lé dəjɨ-é kadɨ n'ɔw siə.
19 Jeju ndigɨ siə al, ngà idə-é panè: «'Təl 'ɔw ɓee lə-i, rɔ nojɨ-i-je-tɨ, ə
koo kí 'Ɓaɓe oo kəmtondoo lə-i, kì né-je lay kí ę̰ ra sə-i kinlé, ɔr poy-é adɨ
d'oo.»
20 Beɓa dingəm lé, ɔw ɔr poy né-je lay ya kí Jeju ra siə lé mę̰ę̰ ɓebo-je-tɨ
kí dɔgɨ adɨ dow-je lay kí d'oo lé, ta igɨ-dé sə́l.

Tɔsɨ ndəl lə ngon lə Jayrusɨ kì gin məsɨ kí gangɨ rɔ dené-tɨ
Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

21 Jeju al mę̰ę̰ tò-tɨ gangɨ babo ɔw gogɨ. Lokɨ ę̰ nąy ta babo-tɨ ya ɓəy
rəmə, kosɨ dow-je 'təl 'ree 'gəə dɔ-é sipɨ gogɨ.
22 Beɓa dingəm káre kí to kí dan dę̰-tɨ kí 'to njékun dɔ kəykəwną̰ lə
jipɨ-je kí ri-é lə Jayrusɨ ree, ɓá oo Jeju rəmə usɨ nangɨ nja-é-tɨ
23 dəjɨ-é kì nɔ̰ kəm-é-tɨ panè: «Ngon-m kí dené tò oy nangɨ nɔ̰̰, ə kɔgri
ya, 'ree 'ɔw 'ində ji-i dɔ-é-tɨ adɨ-é ingə lapiya ə isɨ kì dɔ-é taá adɨ-m!»
24 Beɓa Jeju ɔtɨ ɔw siə. Ə kosɨ dow-je d'un go-é, 'mbore-é yó-je kɨ nè-je.
25 Ə dené kí məsɨ ree rɔ-é-tɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo ą̰ dan-dé-tɨ nɔ̰̰ tɔ.
26 Dené-é lé ingə kɔ̰ n̰ą, ilə go dɔktur-je-tɨ kɨ kete-kete; ę̰ tujɨ nékingə-é
kɔgɨ lay ya kàrè né kí tò-é sotɨ goto; ngà mɔ̰y lé ɔw kɨ kete ya par-par.
27 Beɓa lokɨ ę̰ oo poy Jeju rəmə, ree ur dan kosɨ dow-je-tɨ, ą̰ gidɨ-é-tɨ, ə
ulə ji-é ɔdɨ-né takubɨ liə.
28 Kdɔtalə ę̰ pa mę̰ę̰-é-tɨ panè: «Kinə kubɨ liə ya m'ulə ji-m m'ɔdɨ ə m'a
kingə lapiya.»
29 Rəmə tajinatɨ nè ya gin məsɨ lé gangɨ, adɨ ę̰ gə kí n'ingə lapiya.
30 Ə tajinatɨ nè ya Jeju gə kí tɔ́gɨ kí rɔ-n'ę̰-tɨ tę̰ę̰. Beɓa ę̰ təl ilə rətɨ dan
kosɨ dow-je-tɨ dəjɨ panè: «Nǫ́ ɓá ɔdɨ kubɨ lə-m wa?»
31 Njéndó né-je liə d'ilə-é-tɨ 'panè: «Kosɨ dow-je kí d'ą̰ 'mbor-i yó-je kɨ
nè-je kin ya 'təl dəjɨ dow kí ɔdɨ rɔ-i ɓəy wa?»
32 Ngà ɓá Jeju təl gɔ̰ lo gəə gidɨ-é kadɨ n'oo dow kí njèra né kinlé.

33 Rəmə dené lé ɓəl rəm, dadɨ rəm, kdɔtalə ɛ̨ gə né kí tɛ̨ɛ̨ dɔ-é-tɨ lé. Beɓa
ɛ̨ ree usɨ nangɨ nja Jeju-tɨ ə idə-é ta kí tɔgrɔ-tɨ ya.
34 Jeju təl idə-é panè: «Ngon-m! Kadmɛ̨ɛ̨ lə-i ajɨ-i. 'Ɔw kɨ̀ lapiya, kadɨ
mɔ̨y lə-i lé iɲə-i.»
35 Lokɨ Jeju ą̨ pa ta bè ɓəy ya rəmə, ngannjékullə-je d'į̣ ɓe lə njékun dɔ
kəykəwną̨ lə jipɨ-je 'ree go-é-tɨ d'idə-é 'panè: «Ngon-i lé oy ngá. Ngà i
'ndɔjɨ njèndó dow-je né kdɔ ri ɓəy wa?»
36 Ngà Jeju ilə ká ta-je-tɨ lə-dé lé al, adɨ idə njékun dɔ kəykəwną̨ lé 'panè:
«'Bəl al, mɛ̨ɛ̨-i ya 'adɨ-m par.»
37 Jeju adɨ dow kí rangɨ dan-é al; ngà Piyər, kɨ̀ Jakɨ, kɨ̀ Ją̨ kí ngonkɔ̨ Jakɨ
ya par 'dan-é.
38 Lokɨ d'ɔw 'tɛ̨ɛ̨ ɓee lə njékun dɔ kəykəwną̨ lə jipɨ-je lé rəmə, Jeju oo
kí dow-je d'ɔw dɔ-ną̨-tɨ wúr-wùr, 'nɔ̨, d'ində sul-dé ɓoy-ɓoy.
39 Beɓa Jeju andɨ kəy go-dé-tɨ pa sə-dé panè: «Kdɔ ri ɓá sə̨i ɔwi-né dɔ-
ną̨-tɨ wúr-wùr bè wa? Kdɔ ri ɓá sə̨i 'nɔ̨i-né bè wa? Ngon kí dené kinlé oy
al, ɛ̨ tò ɓi kɨ̀ tò.»
40 Rəmə dow-je 'sɔkɨ Jeju. Beɓa ɛ̨ tubə-dé adɨ 'tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ə adɨ bɔbɨ ngon
kɨ̀ kɔ̨ ngon kɨ̀ dɛ̨ kí 'dan-é lé d'ɔw siə lo-tɨ kí ngon lé tò-tɨ.
41 Jeju uwə ji ngon lé ə idə-é panè: «Talita kumi!» Kər mɛ̨ɛ̨-é to:
«Ngonmandɨ! M'idə-i m'panè: 'Į̣ taá.»
42 Rəmə tajinatɨ nè ya ngonmandɨ lé į̣ taá njiyə. Kdɔtalə to ngonmandɨ
kí ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo. Dɛ̨ kí d'ą̨ lo-é-tɨ lé ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sə̨y, ta igɨ-dé sól.
43 Jeju ndəjɨ-dé ną̨ kadɨ 'pa d'adɨ dow oo al ə idə-dé 'panè: «'Adi-é né
uso.»

6

Mɛ̨ɛ̨ndə lə dow-je kí Najarɛtɨ
Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

1 Jeju į̣ lo-é-tɨ kinlé ɔw ɓekojɨ-é-tɨ gogɨ. Njéndó né-je liə d'ɔw siə natɨ.
2 Lokɨ ndɔ taakoo lə jipɨ-je asɨ lé, Jeju ndó dow-je né mɛ̨ɛ̨ kəykəwną̨-tɨ
lə jipɨ-je. Dow-je ną̨ ya kí d'oo néndó liə lé, néndó liə ɔr ndil-dé adɨ 'panè:
Kay! Dow kinlé į̣ kɨ̀ né-je kinlé rá wa? Gosɨ kinlé ingə rá wa? Ə ɛ̨ ra ban
ɓá ra-né nékɔjɨ-je kí bè kinlé wa?
3 Ɛ̨ ya ɓá to kɔdɨ kijə kagɨ kí ngon lə Mari lé al wa? Ngankɔ̨-é-je ya 'to
Jakɨ, kɨ̀ Jojɛsɨ, kɨ̀ Jude, kɨ̀ Simɔ̨-je, ə kɔ̨nan-é-je ya d'isɨ dan-ji-tɨ nè tin al
wa? Né-je kin ya ra adɨ Jeju təl jigɨ nɔ̨̀-dé-tɨ ɔgɨ-dé kadɨ d'adɨ-é mɛ̨ɛ̨-dé.
4 †Beɓa Jeju pa sə-dé panè: «Njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, dow-je kí mɛ̨ɛ̨
ɓekojɨ-é-tɨ, kɨ̀ dan nojɨ-é-je-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə ya par d'a nədɨ-é.»
5 Gin-é kin ɓá nékɔjɨ káre ya kàrè Jeju asɨ ra-né ɓekojɨ-é-tɨ al. Njémɔ̨y-je
kí dan-tɨ-je ya par ɓá ɛ̨ ində ji-é dɔ-dé-tɨ adɨ d'ingə lapiya.
6 Mɛ̨ɛ̨ngą̨ lə-dé ra adɨ ta igɨ Jeju səl. Beɓa Jeju ɔw nganɓe-je-tɨ kí dɔ lo-tɨ
nɔ̨ɔ̨ ndó dow-je né.

Jeju ulə njékɔwkulə-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo
Mat 10:5-14; Luk 9:1-6; 10:1-20

7 Jeju ɓa njékɔwkulə-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo ə ulə-dé joo-joo ə adɨ-dé tɔ́gɨ
dɔ ndil-je-tɨ kí majɨ al.

† **6:4 6:4** Ją̨ 4:44

8 Ḛ ndəjɨ-dé panè: Lokɨ isi ɔwi lé, uni né kɔw mba ji-si-tɨ al, salangɨ ya par ə́ uni. Uni mbə̀ al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, ɓá iləi là posɨ-si-tɨ al rəm tɔ.
9 Ngà idə-dé panè: «Uləi saba nja-si-tɨ, ə uləi kubɨ dɔ-nạ-tɨ joo al.»
10 Jeju idə-dé ɓəy panè: Mẹẹ kəy kí ɔwi-tɨ lé, mẹẹ kəy-é kin ya isi-tɨ sar kadɨ ji-né.
11 ††Ə kinə d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ al rəm, d'oo ta lə-si al rəm, ɓá isi 'tẹẹi mẹẹ ɓe-é-tɨ kinlé rəmə, 'gəki kodɨ kí nja-si-tɨ kɔgɨ kadɨ tɔjɨ kí ta tò dɔ-dé-tɨ.
12 Beɓa dẹ d'ɔw d'ilə mbẹ kdɔ kadɨ dow-je d'iṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ.
13 †Dẹ 'tubə ndil-je kí majɨ al ṇạ ya dɔ dow-je-tɨ kɔgɨ rəm, ɓá njémɔ̨y-je ṇạ ya d'ur ubɨ dɔ-dé-tɨ adɨ d'ingə lapiya rəm tɔ.

Koy lə Jạ kí njèra dow-je Batẹm
Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9

14 †Ngar Erodɨ oo poy Jeju; kdɔtalə ri-é ɓa mbing adɨ dow-je 'panè: «To Jạ kí njèra dow-je batẹm kí ndɔkɨ oy lé ɓá tɔsɨ ndəl ində lo tẹẹ, ɓá ɔw-né kɨ̀ tógɨ ra-né nékɔji-je kinlé.»
15 Dẹ kí dan-tɨ-je 'panè: «To Eli*», dẹ kí nạ́-je 'panè: «To kí káre dan njépata-je-tɨ kí ta Lubə-tɨ kí kete.»
16 Ngà lokɨ Erodɨ oo ta kinlé, ẹ panè: «To Jạ kí njéra dow-je batẹm kí ndɔkɨ m'adɨ 'gangɨ dɔ-é lé ɓá təl tɔsɨ ndəl ində lo tẹẹ.»
17 †Kdɔ ndɔkɨ Erodɨ ya adɨ d'uwə Jạ 'dɔɔ-é kɨ̀ kullə gindingɨ, d'ilə-é dangay-tɨ, kdɔtalə Erodɨ dẹ kɨ̀ Pilipɨ 'to nganko̧-nạ-je, ya rəmə Erodɨ təl taa Erodiadɨ, kí ne Pilipɨ,
18 ɓá Jạ idə-é panè: «Taa kí 'taa Erodiadɨ kí ne ngonko̧-i kinlé to tó-é al.»
19 Wɔngɨ ra Erodiadɨ ṇạ adɨ sangɨ rəbɨ tɔl-é, ngà ingə rəbɨ-é al,
20 kdɔ Erodɨ ɓəl Jạ, kdɔtalə ẹ gə kí Jạ lé to dow kí njururu rəm, aa njay rəm adɨ ẹ ngəm-é. Lokɨ ẹ oo ta-je kí Jạ pa pa lé mẹẹ-é uwə-é kɨ̀ ta ṇạ; bè ya kàrè ta-je liə nəl-é koo.
21 Ngà ndɔ madɨ, Erodiadɨ ingə kəm lo kí majɨ ndɔ ra nạy kojɨ Erodɨ-tɨ. Ndɔ-é-tɨ kinlé Erodɨ ra nékuso ɓa-né dow-je kí boy-boy kí njékisɨ dɔ ɓe-tɨ, kɨ̀ 'boy lə Asgar-je rəm, kɨ̀ dow-je kí ri-dé ɓa dɔnangɨ Galile-tɨ rəm.
22 Ngon lə Erodiadɨ kí dené andɨ kəy go-dé-tɨ ə ndam adɨ nəl Erodɨ ṇạ rəm, nəl dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ lé ṇạ rəm tɔ. Beɓa ngar idə ngon kí dené lé panè: Né kí mẹẹ-i ndigɨ ya 'dəjɨ-m, ə m'a kadɨ-i.
23 Ngar un mindɨ-é panè: «M'ubɨ rɔ-m madɨ-i kadɨ ri-ri ya kí i dəjɨ-m lé, m'a kadɨ-i. Lé to dəbɨ kǫ̣ɓe lə-m ya kàrè m'a kadɨ-i.»
24 Beɓa ngon kí dené lé tẹẹ ɔw dəjɨ kǫ̣-é panè: «Ri ɓá kadɨ m'dəjɨ ngar lé wa?» Kǫ̣-é idə-é panè: «'Dəjɨ dɔ Jạ kí njèra dow-je batẹm.»
25 Tajinatɨ nè ya ngon kí dené lé, təl ɔw rɔ Ngar-tɨ panè: «M'ndigɨ kadɨ lo kí nè-tɨ kin ya 'ilə dɔ Jạ kí njèra dow-je batẹm mẹẹ supra-tɨ adɨ-m.»
26 Rɔ ngar nəl-é al, ya ngà ẹ asɨ kɔgɨ-é al, kdɔ kubɨ kí ẹ ubɨ rɔ-é rəm, kdɔ takəm kosɨ dow-je kí 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ lé rəm tɔ.
27 Tajinatɨ nè ya ngar un ndu adɨ asgar káre kadɨ ɔw ree kɨ̀ dɔ Jạ kí njèra dow-je batẹm lé.

---

† **6:11 6:11** Knj 13:51 † **6:11 6:11** Luk 10:4-11 † **6:13 6:13** Jak 5:14 † **6:14 6:14** Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19 * **6:15 6:15** Eli kinlé to káre dan njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí low. † **6:17 6:17** Luk 3:19,20

28 Beɓa asgar lé ɔw kəy dangay-tɨ, ɔw gangɨ dɔ Ja̰ ilə mɛ̰ɛ̰ supra-tɨ ree-né adɨ ngon kí dené lé ə ɛ̰ ɔw-né adɨ kɔ̰-é tɔ.
29 Lokɨ njéndó né-je lə Ja̰ d'oo poy-é lé, dɛ̰ 'ree d'un nin-é d'ɔw 'dubɨ.

Ta lə mbə̀ kí mɨ̰ kɨ̀ kanjɨ kí joo
Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ja̰ 6:1-14

30 Njékɔwkulə-je lə Jeju 'təl ree rɔ-é-tɨ d'ɔr-é poy né-je lay kí dɛ̰ 'ra rəm, né-je lay kí dɛ̰ 'ndó dow-je lé rəm tɔ.
31 Lo-é-tɨ kinlé kosɨ dow-je kí d'ɔw rəm, 'təl rəm lé d'ɔgɨ Jeju kɨ̀ njékɔwkulə-je liə lo kuso né. Beɓa Jeju idə njékɔwkulə-je panè: «Adɨ j'ɔri rɔ-ji ngərəngɨ kdɔ kadɨ sə̰i kàrè 'taai koo sɛ̰ tɔ.»
32 Beɓa dɛ̰ d'al mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ kdɔ kadɨ d'ɔw d'isɨ dilə̰lo-tɨ ngərəngɨ.
33 Bè ya kàrè, kosɨ dow-je kí d'oo-dé lo kɔw-tɨ ə 'gə-dé lé, d'ɨ̰ kɨ̀ ɓebo-je kí gay-gay d'a̰y kɨ̀ nja-dé d'ɔw kete nɔ̰-dé-tɨ lo-tɨ kí d'isɨ d'ɔw-tɨ lé.
34 †Lokɨ Jeju ur nangɨ mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ rəmə, oo kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ə ta ɔ̰ mɛ̰ɛ̰-é kdɔ ta lə-dé, kdɔ 'to kí batɨ-je kí njèkul-dé goto bè. Ɛ̰ ndó-dé né-je na̰ lo-é-tɨ kinlé.
35 Lokɨ kàdɨ ɔw kɨ dɔ kur-tɨ lé, njéndó né-je liə 'ree rɔ-é-tɨ d'idə-é 'panè: «Kàdɨ ɔw kɨ dɔ kur-tɨ ngá rəm, ɓá lo kin kàrè to dilə̰lo rəm;
36 án á 'ɔsɨ-dé adɨ d'ɔw kɨ kəylo-je-tɨ, kɨ̀ nganɓe-je kí dɔ lo-tɨ nè kdɔ kadɨ 'ndogɨ né d'uso.»
37 Jeju təl idə-dé panè: «Sə̰i ya adi-dé né d'uso.» Ngà njékɔwkulə-je 'təl dəjɨ-é 'panè: «Kadɨ j'ɔw j'ndogɨ mbə̀ kəm là kullə kí ndɔ ɓujoo j'ree-né j'adɨ d'uso wa?»
38 Beɓa ɛ̰ təl dəjɨ-dé panè: «Mbə̀ kandangɨ ɓá tò ji-si-tɨ wa? Ɔwi 'gɔ̰i ooi.» Lokɨ d'ɔw d'oo lé, 'ree d'idə-é 'panè: «J'ɔw kɨ̀ mbə̀ mɨ̰ kɨ̀ kanjɨ joo.»
39 Ngá ɓá ɛ̰ un ndu adɨ-dé panè: «Uwəi dow-je kɨ̀ kutɨ-é kutɨ-é adi-dé d'isɨ dɔ wale-tɨ kí mbəl.»
40 Dow-je d'isɨ kɨ̀ bar-é bar-é, d'uwə-na̰ ɓu-je kɨ̀ kɔrmɨ̰-je.
41 Jeju ɔy mbə̀ kí mɨ̰ kɨ̀ kanjɨ kí joo lé, un kəm-é kɨ taá dɔra̰-tɨ, ra oiyo Lubə. Go-tɨ, ɛ̰ gangɨ mbə̀ lé dana̰, təl-né adɨ njéndó né-je kdɔ kadɨ 'ləbɨ dow-je. Ɛ̰ təl gángɨ kanjɨ kí joo lé kdɔ dow-je lay tɔ.
42 Dow-je lay ya d'uso né 'ndan ndɛ̰́-ndɛ̰́.
43 Dɔdum mbə̀ kɨ̀ dɔdum kanjɨ lé nà̰y adɨ njéndó né-je d'ɔy rusɨ kàrè dɔgɨ gidɨ-é joo.
44 Dow-je kí d'uso mbə̀ kinlé, dingəm-je 'ra ɓudɔgɨ lo mɨ̰.

Njiyə lə Jeju dɔ man babo-tɨ
Mat 14:22-36; Ja̰ 6:15-22

45 Go-tɨ rəmə, tajinatɨ nè ya Jeju ɔsɨ njéndó né-je liə adɨ d'al mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ kdɔ kadɨ d'ɔw kete nɔ̰-é-tɨ gidɨ babo-tɨ kəl ɓebo-tɨ kí Betsayda ə ɛ̰ a̰ nangɨ a̰ ɔsɨ kosɨ dow-je kadɨ 'təl.
46 Lokɨ ɛ̰ iə̰nə kosɨ dow-je lé rəmə, ɛ̰ ɔw al dɔ mbal-tɨ, kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə.
47 Lokɨ ndɔ ree il rəmə, tò a̰ dan babo-tɨ dana̰; ngà Jeju a̰ kɨ̀ kár-é nangɨ.
48 Rəmə un kəm-é oo-né njéndó né-je liə kí d'ingə kɔ̰ na̰ lo nəl tò-tɨ, kdɔtalə yól tilə kəm-dé. Taginlo-tɨ ngá ɓá Jeju njiyə dɔ man babo-tɨ ɔw kɨ rɔ-dé-tɨ ə ɛ̰ ndigɨ kində ta-dé gangɨ.
49 Lokɨ d'oo-é ɔw njiyə dɔ man-tɨ rəmə, dɛ̰ 'gɨr 'panè to «'mɛ̰́ dow!» Adɨ 'nɔ̰ mbitɨ-mbitɨ.

---

† **6:34 6:34** Mat 9:36

50 Kdɔtalə dɛ̰ lay ya d'oo-é adɨ ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ, rəmə tajinatɨ nè
ya Jeju pa sə-dé panè: «Adi mɛ̰ɛ̰-si usɨ nangɨ, to mã ɓəy ə́ 'ɓəli al.»
51 Go-tɨ, ɛ̰ al isɨ sə-dé mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ rəmə gin yə́l lé gangɨ ɗəsɨ, adɨ ɔr ndil-dé
ɲã.
52 Kdɔtalə nékɔjɨ kí sɔbɨ dɔ mbè kí Jeju ra lé kəm-dé tɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ al, kdɔ
mɛ̰ɛ̰ngã lə-dé.

Ta lə njémɔ̰y-je kí dɔnangɨ Jenejarɛti-tɨ

53 Lokɨ d'ində babo 'gangɨ 'tɛ̰ɛ̰ dɔnangɨ Jenejarɛtɨ-tɨ rəmə, d'ur nangɨ 'tɔ́
tò lə-dé ngangɨ ba-tɨ.
54 Lokɨ d'ɨ̰ mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ 'rusɨ nangɨ rəmə, kalangɨ bè ya dow-je d'oo Jeju
'gə-é,
55 adɨ d'ã̰y d'ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓe-je-tɨ kí go lo-je-tɨ kí tin kin lay ya d'otɨ njémɔ̰y-je
mɛ̰ɛ̰ tuwə-je-tɨ lə-dé 'ree sə-dé lo-tɨ kí d'oo kí Jeju isɨ-tɨ.
56 Lo-je lay kí Jeju ɔw-tɨ, nganɓe-je, kɨ̀ ɓebo-je, kɨ̀ ta ndɔr-je-tɨ lé, 'ree kɨ̀
njémɔ̰y-je pandanglo-je-tɨ, ə 'ra ndoo ta-é-tɨ kdɔ kadɨ adɨ njémɔ̰y-je lé d'ɔdɨ
takubɨ liə ya par. Rəmə dɛ̰ lay kí d'ɔdɨ takubɨ liə lé d'ingə lapiya ya tɔ.

7

Parisi-je kɨ̀ nékoɓe lə-dé
Mat 15:1-9; Luk 11:37-41

1 Parisi-je, kɨ̀ dow-je kí nã́-je kí 'to njéndó dow-je ndukun-je d'ɨ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo
Jorijalɛ̰m-tɨ 'ree 'kəw-nã rɔ Jeju-tɨ.
2 Rəmə dɛ̰ d'oo kí njéndó né-je liə kí dan-tɨ-je 'togɨ ji-dé al ya d'uso-né
né, adɨ kí go né kí koɓe-tɨ lə-dé rəmə dɛ̰ d'oo d'adɨ to né kí tò yoro.
3 Parisi-je lé, dɛ̰ kɨ̀ ndəgɨ jipɨ-je lay ya 'to njétəl rɔ-dé go nékoɓe-tɨ lə
ka-dé-je, adɨ dɛ̰ 'togɨ ji-dé d'adɨ aa njay-njay ɓá d'uso-né né.
4 Lokɨ d'ɨ̰ lokosɨ-tɨ rəmə, d'a togɨ rɔ-dé lay ɓəy ɓá d'a kuso né. Nékoɓe-
je kí rangɨ ɲã ya kí dɛ̰ 'təl rɔ-dé go-tɨ adɨ to togɨ kobɨ-je, kɨ̀ gùm-je, kɨ̀ jo
simã-je.
5 Beɓa Parisi-je kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je lé, 'dəjɨ Jeju 'panè: Kdɔ ri ɓá
njéndó né-je lə-i 'təl rɔ-dé go nékoɓe-tɨ lə ka-ji-je al, adɨ d'uso né kɨ̀ ji-dé
kí yoro wa?
6 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sã̰i lé, 'toi njékədkəm dow-je. Ta kí Ejay njèpata
kí ta Lubə-tɨ pa sɔbɨ-né dɔ-si lé to ta kí tɔgrɔ-tɨ ya. Lubə adɨ Ejay ndàngɨ
panè:
«Gin dow-je kinlé 'tətɨ kagɨ-m ndaá ta-dé-tɨ nè,
Ngà mɛ̰ɛ̰-dé tò gay sə-m.»
7 Pole kí dɛ̰ 'pol-m kàrè to pole kí mɛ̰ɛ̰ wəy kare;
Kdɔ né-je kí d'isɨ 'ndó dow-je lé, to ndukun-je kí dow-je d'un kɨ̀ dɔ-dé.
8 Jeju təl pa sə-dé panè: Sã̰i iɲəi ndukun-je lə Lubə kɔgɨ ə isi 'təli rɔ-si
go nékoɓe-tɨ lə dow-je.
9 Təl pa ɓəy panè: Sã̰i uwəi rɔ-si ngã ya 'mbati ndukun-je lə Lubə rə́,
kdɔ ngəm-né nékoɓe-je lə-si.
10 Kdɔ Moiyijɨ panè: 'Tətɨ kagɨ bɔbɨ-i kɨ̀ kɔ̰-i. Ɛ̰ pa ɓəy panè: Dow kí pa
ta kí majɨ al dɔ bɔbɨ-é-tɨ əse dɔ kɔ̰-é-tɨ rəmə, kadɨ tokɨ tɔl dowbé kɔgɨ.
11 Ngà sã̰i rəmə 'painè: Kinə dow pa kɨ̀ bɔbɨ-é əse kɔ̰-é panè: Né kí lé
m'a ra-né sə-i lé, to «kɔrbã», adɨ kɔr mɛ̰ɛ̰-é to kadkare kí kadɨ Lubə.
12 Rəmə sã̰i ɔgi dowbé kdɔ kadɨ ra né madɨ kdɔ bɔbɨ-é əse kɔ̰-é ngá.

13 'Rai bè kin rəmə, to kun ɓá sə̰i uni nékoɓe kí isi 'ndói-nə̰ lé 'bujuri-né
ta lə Lubə kɔgɨ; ɓá sə̰i 'rai ko né-je kí rangɨ kí bè kin n̰ə̰ ya ɓəy tɔ.
14 Jeju təl ɓa kosɨ dow-je kɨ rɔ-é-tɨ ə panè: Sə̰i lay ya 'yəli mbi-si ooi-né
ta lə-m, ə kadɨ 'gəi mɛ̰ɛ̰-é majɨ tɔ.
15 Né kí à kɨ̰ ndaa-tɨ kɔw mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ kdɔ təl-é dow-tɨ kí tò n̰ɛ̰ takəm
Lubə-tɨ goto. Ngà né kí ɨ̰ mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ tɛ̰ɛ̰ ndaa-tɨ ɓá à ra kadɨ dowbé təl to
dow kí tò n̰ɛ̰ takəm Lubə-tɨ.
16 [Dow kí mbi-é tò kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kin.]*
17 Lokɨ Jeju inə̰ kosɨ dow-je ɔw mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lé, njéndó né-je liə 'dəji-é kadɨ
ɔr mɛ̰ɛ̰ gosta kinlé adɨ-dé.
18 Jeju idə-dé panè: Sə̰i lé ya kàrè négə nal-si bè tɔ wa? Ta lə né kí à
kɨ̰ ndaa-tɨ kɔw mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ kdɔ təl-é dow-tɨ kí tò n̰ɛ̰ takəm Lubə-tɨ al kinlé,
sə̰i kàrè 'gəi al tɔ wa?
19 Kdɔtalə né kí ɨ̰ ndaa-tɨ lé, ɔw tagɨr-tɨ lə dow al, ngà ɔw mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kdɔ
tɛ̰ɛ̰ kɔgɨ. Jeju pa bè kdɔ nékuso-je lay ya aa njay.
20 Jeju təl pa ɓəy panè: Né kí ɨ̰ tagɨr-tɨ lə dow tɛ̰ɛ̰ ndaa-tɨ ɓá à təl-é dow-tɨ
kí tò n̰ɛ̰ takəm Lubə-tɨ.
21-22 Kdɔ tagɨr-je kí majɨ al, kɨ̀ ra kaya-je, kɨ̀ ɓogɨ-je, kɨ̀ tɔl dow-je, kɨ̀ kin̰ə
ne-i əse ngɔbɨ-i kɔw sangɨ dow kí rangɨ-je, kɨ̀ kəmkə̰ɨ-je, kɨ̀ mɛ̰ɛ̰ndul-je, kɨ̀
kədɨ-nə̰-je, kɨ̀ néra kɨ go rəbɨ-é-tɨ al-je, kɨ̀ kim-nə̰-je, kɨ̀ kulə ta ndil dow-tɨ-
je, kɨ̀ kɔjrɔ-je, kɨ̀ néra kí dɔ mbə́-tɨ-je kinlé ɨ̰ mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ kəy, lo tagɨr-je-tɨ
liə.
23 Né-je kí majɨ al lay kinlé tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ, ə ra adɨ dowbé təl né kí tò
n̰ɛ̰ takəm Lubə-tɨ.

Kadmɛ̰ɛ̰ lə dené kí to jipɨ al
Mat 15:21-28

24 Jeju ɨ̰ lo-é-tɨ kinlé ɔw dɔnangɨ Tir-tɨ, ə ɔw mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ káre bè. Ɛ̰ ndigɨ
kadɨ dow gə lo kí n'isɨ-tɨ al, ngà lo kadɨ ɓɔyɔ rɔ-é goto.
25 Kdɔ dené káre bè, kí ndil kí majɨ al ra ngon-é kí dené, oo poy Jeju
rəmə, ree usɨ nja-é-tɨ.
26 Dené kinlé, to dené grɛkɨ kí d'ojɨ-é Siri, dɔnangɨ Penisi-tɨ. Ɛ̰ nɔ̰ ta Jeju-tɨ
kdɔ kadɨ tubə ndil kí majɨ al dɔ ngon-n'ɛ̰-tɨ kɔgɨ.
27 Ngá ɓá Jeju idə-é panè: 'Adɨ ngan-je d'uso né 'ndan mɔkɨ, kdɔ kun
nékuso ta ngan-je-tɨ kilə kadɨ ngan bisɨ-je lé to né kí tuwə ra al.†
28 Dené lé təl panè: Tɔgrɔ-tɨ ya 'Baɓe, ngà ngan bisɨ-je kí d'ə̰ gin tablə
kuso né-tɨ lé, n̰ɔ̰-n̰ɔ̰ ta ngan-je kí tusɨ nangɨ lé d'a kuso kare.
29 Ngá ɓá Jeju idə-é 'panè: Kdɔ ta kí ta-i-tɨ kin ya, ɔw, ndil kí majɨ al lé
tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ngon-i-tɨ kí dené lé kɔgɨ ngá.
30 Lokɨ dené təl ɔw mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə lé, ingə ngon-é lé dɔ tɨrə-tɨ. Ndil kí
majɨ al lé tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kɔgɨ ngá.

Jeju kɨ̀ njèmbitɔ
Mat 15:29-31

31 Jeju ɨ̰ dɔnangɨ Tir-tɨ təl al dɔnangɨ Sidɔ̰-tɨ ə ində dan ɓebo-je kí dɔgɨ
gangɨ ɓá ɔw tɛ̰ɛ̰ ta babo-tɨ kí Galile.

---

* **7:16 7:16** Ta-je kí tò mbunə̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ kí dɔsə̰y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **7:27 7:27** Ngan-je lé to jipɨ-je ə ngan bisɨ to dow-je kí 'to jipɨ-je al tɔ.

32 Rəmə dow-je 'ree kɨ̀ dingəm káre kɨ́ to njèmbitɔ, adɨ pa ta mukɨ-mukɨ
rɔ Jeju-tɨ ə 'ra ndoo ta-é-tɨ kdɔ kadɨ ində ji-é dɔ-é-tɨ.
33 Jeju ɔr-é dan kosɨ dow-je-tɨ ɔw siə kɨ̀ kár-é mbəngɨ, ɛ̨ tulə ngan ji-é-je
mbi njèmbitɔ-tɨ lé ə ra man ta-é ji-é-tɨ ɔdɨ-né ndɔ̨-é tɔ.
34 Go-tɨ, un kəm-é kɨ dɔrą̃-tɨ, ilə koo p�u ə panè: «Epata», kɔr mɛ̨ɛ̨-é to
«'tɛ̨ɛ̨.»
35 Rəmə tajinatɨ nè ya mbɨ-é tɛ̨ɛ̨, ndɔ̨-é ɗɨrə́ bèrərə̀, adɨ pa ta majɨ.
36 Jeju ndəji-dé kadɨ 'pa ta-é d'adɨ dow oo al. Ngà ɛ̨ ndəji-dé n̨ą̃ rəmə, dɛ̨
d'ilə mbɛ̨-é kɨ kete-kete tɔ.
37 Né kinlé ɔr ndil-dé n̨ą̃ adɨ 'panè: Kay! Né ra-é-je majɨ dɔrɔ, njémbitɔ-
je kàrè ɛ̨ adɨ-dé d'oo ta rəm, ɓá dɛ̨ kɨ́ ndɔ̨-dé dɔɔ kàrè adɨ-dé 'pa ta rəm
tɔ.

8

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ mbə̀ kɨ́ siri kɨ̀ ngan kanjɨ
Mat 15:32-39; Mar 6:35-44

1 Ndɔ-é-tɨ kinlé, kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'təl kəw-ną̃ rɔ Jeju-tɨ
rəmə, né kɨ́ kadɨ d'uso goto; beɓa Jeju ɓá njéndó né-je liə idə-dé panè:
2 Ta ɔ̨ mɛ̨ɛ̨-m kdɔ kosɨ dow-je kan! Kdɔ dɛ̨ 'ra ndɔ mutə sə-m ɓone ya,
ngà né kɨ́ kadɨ d'uso goto.
3 Ə kinə m'iṇə-dé m'adɨ d'ɔw ɓee mɛ̨ɛ̨-dé ɓo bè lé, d'a gudɨ rəbəə kdɔ
dɛ̨ kɨ́ nąɗ-je d'į̣ əbɨ.
4 Beɓa njéndó né-je liə d'ilə-é-tɨ 'panè: Ngà dow à kingə mbə̀ rá diləlo-tɨ
nè kdɔ kadɨ d'uso 'ndan wa?
5 Jeju dəji-dé panè: Mbə̀ ra kandangɨ ji-si-tɨ wa? Dɛ̨ 'panè: J'ɔw kɨ̀ mbə̀
siri.
6 Beɓa Jeju adɨ dow-je d'isɨ nangɨ rəmə ɔy mbə̀ kɨ́ siri lé, ra oiyo Lubə
ə gángɨ daną̃, təl-né adɨ njéndó né-je liə kdɔ kadɨ 'ləbɨ kosɨ dow-je ə dɛ̨
'ləbɨ-dé ya tɔ.
7 Njéndó né-je lé d'ɔw kɨ̀ ngan kanjɨ sɛ̨ tɔ. Jeju ra oiyo Lubə dɔ ngan
kanjɨ-tɨ lé ə 'təl-né adɨ njéndó né-je 'ləbɨ dow-je dɔ-tɨ.
8 Dow-je d'uso né 'ndan ndɛ̨̃-ndɛ̨̃ ɓá dɔdum-é-je nàỵ adɨ d'ɔy jangá siri.
9 Dɛ̨ kɨ́ d'uso né lé d'a ra ɓudɔgɨ lo sɔ je bè. Go-tɨ, Jeju iṇə-dé adɨ d'ɔw.
10 Ə tajinatɨ nè ya ɛ̨ al mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ, natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə ə d'ɔw dɔnangɨ
Dalmanuta-tɨ.

Parisi-je 'dəji nékɔjɨ
Mat 16:1-4

11 †Parisi-je 'ree rɔ Jeju-tɨ 'najɨ siə ta. Dɛ̨ 'ndigɨ nąɗ-é kdɔ koo ta kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ
adɨ 'dəji-é kadɨ ra nékɔjɨ kɨ́ į̣ dɔrą̃-tɨ kadɨ d'oo.
12 †Jeju ilə mɛ̨ɛ̨-é pىu ə panè: Kdɔ ri ɓá dow-je kɨ́ ngɔsnè kin dəji-né
nékɔjɨ wa? Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow à ra nékɔjɨ kadɨ dow-je kɨ́
ngɔsnè kin al.
13 Go-tɨ, Jeju iṇə-dé, al mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ gangɨ ba ɔw turə.

Ta lə əm lə Parisi-je kɨ̀ əm lə Erodɨ
Mat 16:5-12

14 Mɛ̨ɛ̨ njéndó né-je oy dɔ mbə̀-tɨ adɨ d'un al; dɛ̨ d'ɔw kɨ̀ mbə̀ káre ya
par mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ.

† **8:11 8:11** Mat 12:38; Luk 11:16 † **8:12 8:12** Mat 12:39; Luk 11:29

15 †Jeju ndəjɨ-dé panè: «Sə̨i kan! Ooi go rɔ-si majɨ kdɔ əm lə Parisi-je kɨ̀
əm lə Erodɨ.»
16 Njéndó né-je 'pa-na̰ ta dan-dé-tɨ 'panè: Ta lə mbə̀ kí goto ji-ji-tɨ lé ɓá
ę̰ pa-né ta kin bè kdɔ.
17 Jeju gə ta kí mę̰ę̰-dé-tɨ gɔw adɨ dəjɨ-dé panè: Kdɔ ri ə́ 'pai-na̰ ta dan-
si-tɨ kdɔ mbə̀ kí goto ji-si-tɨ lé wa? Sə̨i 'gəi al ya ɓəy wa? Kəm-si ijə dɔ-tɨ
al wa?
18 †Se to mę̰ę̰ngą̰ wa? Kəm-si tò ya, rəmə ooi-né lo al wa? Mbi-si tò ya,
rəmə ooi-né ta al wa? Mę̰ę̰-si ole dɔ-tɨ al wa?
19 Lokɨ ndɔkɨ m'ləbɨ mb̃ə̀ mı̰ dow-je ɓudɔgɨ lo mı̰ lé se ɔyi dɔdum-é kí
nə̀y kàrè kandangɨ wa? Dę̰ 'panè: Dɔgɨ gidɨ-é joo.
20 Ə lokɨ ndɔkɨ m'ləbɨ mbə̀ kí siri dow-je ɓudɔgɨ lo sɔ lé, ɔyi dɔdum-é kí
nə̀y jangá kandangɨ wa? Dę̰ 'panè: «ɟ'ɔy jangá Siri.»
21 Beɓa Jeju təl idə-dé 'panè: «Kin ya kàrè 'gəi gin-é al ya ɓəy wa?»

Jeju dę̰ kɨ̀ njèkəmtɔ kí Betsayda
Mar 10:46-52; Ja̰ 9:1-11

22 Lokɨ 'ree 'tę̰ę̰ mę̰ę̰ ɓe-tɨ kí Betsayda lé, dow-je 'ree kɨ̀ njèkəmtɔ rɔ
Jeju-tɨ, 'nɔ̰ ta-é-tɨ kdɔ kadɨ ɔdɨ rɔ-é.
23 Beɓa Jeju uwə ji njèkəmtɔ lé, ɔr-é ɔw siə gidɨ ɓe-tɨ, ra man ta-é kəm-
é-tɨ ə ində ji-é dɔ-é-tɨ ɓəy ɓá dəji-é panè: Se oo né madɨ wa?
24 Njèkəmtɔ lé tę̰ę̰ kəm-é ə panè: M'oo dow-je, ngà m'oo-dé 'titɨ-na̰ kɨ̀
kagɨ-je bè ə d'ɔw njiyə.
25 Jeju təl ində ji-é kəm-é-tɨ gogɨ; lokɨ njèkəmtɔ lé tę̰ę̰ kəm-é rəmə, ę̰ ingə
lapiya ə oo né kí rá-rá ya kàrè gə.
26 Beɓa Jeju iɲə-é kadɨ ɔw ɓee rəmə, idə-é panè: «'Ɔw mę̰ę̰ ɓe-tɨ al ngá.»

Piyər pa rəsɨ kí Jeju to dow kí Lubə mbəti-é
Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

27 Jeju ɔw natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə mę̰ę̰ nganɓe-je-tɨ kí dɔnangɨ Sejare-tɨ
lə Pilipɨ. Lokɨ d'isɨ d'ɔw lé ę̰ dəjɨ-dé panè: «Dow-je 'panè m'to na̰ wa?»
28 †Beɓa dę̰ d'idə-é 'panè: «Dow-je kí dan-tɨ-je 'panè: “I 'to Ja̰ kí njèra
dow-je batę̰m”, ə dę̰ kí na̰-je 'panè: “I 'to Eli”, ə dę̰ kí rangɨ 'panè: “I 'to kí
káre dan njépata-je kí ta Lubə-tɨ.”»
29 †Ngà Jeju təl dəjɨ-dé panè: «Ə kí go gə-é-tɨ lə-si sə̨i ya bè lé, ma̰ m'to
na̰ wa?» Piyər idə-é panè: «I 'to Kristɨ*.»
30 Beɓa Jeju ndəjɨ-dé n̰a̰ kadɨ 'pa d'adɨ dow oo al.

Jeju pa ta kí dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

31 Jeju ndó né njéndó né-je liə panè: «Tò kadɨ Ngon lə dow à kingə kɔ̰
n̰a̰, 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je kɨ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je
ndukun-je, d'a mbatɨ-é, d'a tɔl-é, ngà ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə rəmə à tɔsɨ
nəl kində lo tę̰ę̰.»
32 Ę̰ idə-dé ta kin rəsɨ, beɓa Piyər ɔr-é ɔw siə kəl káre ɔw kɔl siə.
33 Ngà Jeju təl kəm-é oo njéndó né-je liə ə ndángɨ Piyər panè: «Sata̰, 'ɔtɨ
kɨ rangɨ ta-m-tɨ, kdɔ tagɨr-je lə-i to tagɨr-je lə dow-je, ɓɨ to tagɨr-je lə Lubə
al.»

---

† **8:15 8:15** Luk 12:1 † **8:18 8:18** Mar 4:12 † **8:28 8:28** Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **8:29 8:29** Ja̰ 6:68,69 * **8:29 8:29** Kristɨ lé kɔr mę̰ę̰-é to dow kí Lubə mbəti-é.

34 †Go-tɨ, Jeju ɓa kosɨ dow-je natɨ kɩ̀ njéndó né-je liə idə-dé panè: «Kinə
dow ndigɨ kun go-m rəmə, kadɨ ta rɔ-é ɔ̰-é al, kadɨ un kagdəsɨ liə utɨ ə un
go-m.
35 †Kdɔ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ndigɨ kajɨ rɔ-é rəmə à tujɨ rɔ-é, ngà dow kɨ́ ilə
rɔ-é kɔgɨ kdɔ ta lə-m əse kdɔ ta lə Poyta kɨ́ Majɨ lé à kajɨ rɔ-é.
36 Kadɨ dow ingə né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lay ə ndil-é tujɨ lé, majɨ-é to ri
wa?
37 Ri ɓá dow à kadɨ kdɔ kɔr-né tó ndil-é wa?
38 Kdɔtalə dow kɨ́ ra rɔsɔl dɔ-m-tɨ, kɩ̀ dɔ ta-je-tɨ lə-m nɔ̰ dow-je-tɨ kɨ́ kaglo-
tɨ kɨ́ ngɔsnè kɨ́ 'to njérakaya-je, kɩ̀ njéramajal-je kinlé, Ngon lə dow kàrè
à ra rɔsɔl dɔ dowbé-tɨ lokɨ ɛ̰ à ree dan riɓa-tɨ lə Bɔbɨ-é natɨ kɩ̀ malayka-je
kɨ́ d'aa njay lé tɔ.»

9

1 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow-je madɨ dan
dɛ̰-tɨ kɨ́ d'ą̰ nè kinlé, d'a koo kɔ̰ɓe lə Lubə kɨ́ à ree kɩ̀ tɔ́gɨ kinlé kɩ̀ kəm-dé
ɓəy ɓá d'a koy.

Ta kəm Jeju mbəl adɨ tò gay
Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

2 †Ndɔ mɛ̰kɛ̰ go-tɨ, Jeju adɨ Piyər, kɩ̀ Jakɨ, kɩ̀ Ją̰ d'ɔw siə d'ɔw d'isɨ kɩ̀ kár-dé
dɔ mbal-tɨ kɨ́ ngal rəmə rɔ-é mbəl tò gay takəm-dé-tɨ.
3 Kubɨ-je liə ndɔ̰y ngilingɨ-ngilingɨ, nda mbəy-mbəy ə to nda kɨ́ dow kɨ́
dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ à kasɨ ra né kadɨ nda bin ya goto.
4 Rəmə Eli dɛ̰ kɩ̀ Moiyijɨ 'tɛ̰ɛ̰ sə-dé kɔy ə d'ą̰ d'ɔjɨ ta kɩ̀ Jeju.
5 Beɓa Piyər idə Jeju panè: Njèndó dow-je né, majɨ ṇą̰ kadɨ j'isi nè ya
ngá. Adɨ j'rai kəykubɨ mutə; káre à to 'lə-i, káre to 'lə Moiyijɨ ə káre to 'lə
Eli tɔ.
6 Piyər gə ta kɨ́ à pa al, kdɔtalə ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.
7 †Kilndi ree səbɨ dɔ-dé-tɨ rɨpɨ rəmə ndi dow ɓa dan kilndi-tɨ lé panè: Ɛ̰
kinlé, to ngon-m; m'ində-é dan kəm-m-tɨ; ooi ta liə.
8 Tajinatɨ nè ya njéndó né-je 'gɔ̰ lo 'gəə dɔ-dé rəmə d'oo dow kɨ́ rangɨ al,
ngà Jeju ya kɩ̀ kár-é ɓá ą̰ sə-dé.
9 Lokɨ d'ḭ dɔ mbal-tɨ d'isɨ risɨ nangɨ lé, Jeju ndəjɨ-dé panè: «Né kɨ́ ooi
kinlé, 'pai ta-é adi dow oo al ya sar kadɨ Ngon lə dow tɔsɨ-né ndəl ində lo
tɛ̰ɛ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy.»
10 Dɛ̰ təl rɔ-dé go ta-tɨ kinlé ya, ngà dɛ̰ 'dəjɨ-ną̰ ta 'panè se tɔsɨ ndəl kində
lo tɛ̰ɛ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy kinlé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to ri ə́n wa?
11 †Beɓa dɛ̰ dəjɨ Jeju 'panè: «Kdɔ ri ɓá njéndó dow-je ndukun-je 'panè:
“Tò kadɨ Eli ree mɔkɨ tá” wa?»
12 Ɛ̰ idə-dé panè: «Eli lé, à təl ree kete ə à kɔsɨ nja né-je natɨ kɩ̀ gangɨ-é
gangɨ-é lay. Ngà kdɔ ri ɓá 'ndàngɨ 'panè: “Ngon lə dow à kingə kɔ̰ ṇą̰ rəm,
dow-je d'a nədɨ-é rəm lé wa”?
13 Ngà m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ Eli lé ree ngá ə dow-je 'ra siə né-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰-dé
ndigɨ titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-é lé ya.»

Jeju tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ ngon-tɨ
Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

---

† **8:34 8:34** Mat 10:38; Luk 14:27 † **8:35 8:35** Mat 10:39; Luk 17:33; Ją̰ 12:25 † **9:2 9:2** 2Pi 1:17,18
† **9:7 9:7** Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 3:22 † **9:11 9:11** Mat 11:14

14 Lokɨ 'təl 'ree ngɔsi kɨ ndəgɨ njéndó né-je lé, d'oo kí kosɨ dow-je kí 'tò
nduy-nduy ya d'ilə-nạ̃ 'gəə dɔ-dé ɓá njéndó dow-je ndukun-je d'isɨ 'najɨ
sə-dé ta.
15 Beɓa lokɨ dow-je d'un kəm-dé d'oo Jeju rəmə, kàdì-dé uwə-dé pạ̃y ə
d'ạ̃y ngɔdɨ kɨ rɔ-é-tɨ kdɔ ra-é lapiya.
16 Jeju dəjɨ njéndó né-je liə panè: Isi naji sə-dé ta dɔ ri-tɨ wa?
17 Dow káre dan kosɨ dow-je-tɨ idə-é panè: Njèndó dow-je né, m'ree kɨ
ngon-m rɔ-i-tɨ, kdɔtalə ndil kí majɨ al ra-é adɨ pa ta al.
18 Lo lay ya kí ndil kí majɨ al kin uwə-é-tɨ lé, itə-é ilə-é nangɨ rəm, əm ta-é
ị̃ pukɨ-pukɨ rəm, uso ngangɨ-é məgəgə-məgəgə rəm, ɓá ndajɨ-é ndẹ̃y-ndẹ̃y
rəm tɔ. M'dəjɨ njéndó né-je lə-i kadɨ 'tubə ndil kí majɨ al kinlé dɔ-é-tɨ kɔgɨ
ya, ngà dẹ̃ d'asɨ al.
19 Beɓa Jeju idə-dé panè: Sə̃i ko dow-je kí njémẹ̃ẹ̃ngạ̃-je kan! M'a kisɨ
sə-si natɨ asɨ kaglo ban ɓəy wã? M'a kisɨ dɔ-tɨ sə-si asɨ kaglo ban ɓəy wa?
'Reei kɨ ngon lé rɔ-m-tɨ nè bè. Ə d'un ngon lé 'ree siə rɔ-é-tɨ.
20 Lokɨ ngon lé oo Jeju taá ya rəmə, ndil kí majɨ al lé ɔsɨ-é kɨ tógɨ-é adɨ-é
usɨ nangɨ ə ndur kutɨ-kutɨ adɨ əm ta-é ị̃ pukɨ-pukɨ.
21 Jeju dəjɨ bɔbɨ ngon lé panè, né kinlé ra-é bè asɨ dɔkaglo ban ngá wa?
Ẹ̃ ilə-é-tɨ panè: Ra-é ngon-é-tɨ nụ̃ ya ə
22 taá-taá ya ndil lé ɔsɨ-é ilə-é pərəə-je, ilə-é mani-je kdɔ kadɨ-é oy. Ngà
kinə 'a kasɨ ra né madɨ rəmə, 'oo kəmtondoo lə-ji ə 'ra sə-ji.
23 Jeju ilə-é-tɨ panè: I 'dəjɨ-m 'panè se m'a kasɨ wa? Dow kí adɨ mẹ̃ẹ̃-é
lé, né kí à dum-é ya goto.
24 Lo-é-tɨ kin ya bɔbɨ ngon lé ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: M'adɨ mẹ̃ẹ̃-m,
'ra sə-m kdɔ kadmẹ̃ẹ̃ lə-m asɨ al.
25 Lokɨ Jeju oo kí kosɨ dow-je d'ạ̃y miriri-miriri kɨ rɔ-dé-tɨ rəmə, ndángɨ
ndil kí majɨ al lé panè: «I ndil kí njèkɔgɨ dow koo ta, njèkɔgɨ dow pa ta
kinlé, m'un ndu madɨ-i kadɨ 'tẹ̃ẹ̃ mẹ̃ẹ̃ ngon-tɨ kin kɔgɨ ə 'təl 'ree mẹ̃ẹ̃-é-tɨ
gogɨ al ya riw ngá.»
26 Ə ndil kí majɨ al ur kəə ə ɔsɨ ngon lé kɨ tógɨ-é nạ̃ ɓá tẹ̃ẹ̃-né kɔgɨ mẹ̃ẹ̃-é-tɨ.
Ngon lé tò titɨ dow kí oy bè, adɨ dow-je kí d'ạ̃ lo-é-tɨ lé 'panè ẹ̃ oy.
27 Ngà Jeju uwə ji-é, un-é-né kɨ taá ə ẹ̃ ị̃ ạ̃ taá.
28 Lokɨ Jeju ɔw kəy rəmə, njéndó né-je liə d'isɨ siə kɨ kár-dé ngá ɓá 'dəjɨ-é
'panè: Kdɔ ri ɓá jẹ̃ ya kɨ dɔ-ji j'asɨ tubə ndil kí majɨ al kinlé kɔgɨ al wa?
29 Beɓa ẹ̃ idə-dé panè: Ko ndil-je kɨ bè kinlé, ta kɨ pa kɨ Lubə ya par ɓá
dow à tubə-dé-né.

Nja joo kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-tɨ kɨ dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

30 D'ị̃ lo-é-tɨ kinlé d'ɔw ə d'ində dɔnangɨ Galile 'gangɨ rəmə, Jeju ndigɨ
kadɨ dow gə al.
31 Kdɔ ẹ̃ ndó né njéndó né-je liə taá-taá ə idə-dé panè: «D'a kilə Ngon
lə dow ji dow-je-tɨ kdɔ kadɨ 'tɔl-é, ngà ndɔ mutə go ndɔ koy-é-tɨ lé, ẹ̃ à tɔsɨ
ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃.»
32 Ngà njéndó né-je 'gə mẹ̃ẹ̃ ta kinlé al rəm, ɓá dẹ̃ 'ɓəl lo dəjɨ-é ta dɔ-tɨ
rəm tɔ.

Ná to kí boy dɔ madɨ-é-je-tɨ wa?
Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

33 Dẹ̃ 'ree 'tẹ̃ẹ̃ Kapɛrnayim. Ə lokɨ d'isɨ kəy ngá ɓá Jeju dəjɨ njéndó né-je
liə panè: Ri ɓá 'naji-nạ̃ ta dɔ-tɨ rəbəə lé wa?

34 †Ngà dɛ̨ d'ilə-é-tɨ al, kdɔtalə dɔ rəbɨ-tɨ lé, d'ɔw 'najɨ-na̧ ta 'panè se ná̧
ɓá to kɨ́ boy na̧ dan-dé-tɨ wa?
35 †Beɓa Jeju uwə lo isɨ-tɨ nangɨ ə ɓa njéndó né-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé
kɨ rɔ-é-tɨ ɓá idə-dé panè: Dow kɨ́ ndigɨ to kɨ́ dɔsa̧y lé, kadɨ təl rɔ-é kɨ sɔ̧y
dow-je lay rəm, ɓá kadɨ-é təl rɔ-é ngonnjèkullə-tɨ lə dow-je lay rəm tɔ.
36 Go-tɨ, Jeju un ngon kɨ́ ndɛ̨ bè adɨ-é a̧ dan-dé-tɨ dana̧ ə go-tɨ təl uwə-é
kàdɨ-é-tɨ ɓá idə-dé-né ta panè:
37 †Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ uwə ngon kɨ́ titɨ ɛ̨ kin bè kɨ rɔ-é-tɨ kdɔ ta lə-m kin
rəmə, to ma̧ ya dowbé uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tɔ tin. Ə dow kɨ́ uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ
lé, to ma̧ bɛ̃ ɓá dowbé uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ al, ngà to njèkulə-m ɓá dowbé
uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ tin.

Dow kɨ́ ɔsɨ ta Jeju al lé to dow liə
Luk 9:49-50

38 Ja̧ idə Jeju panè: «Njèndó dow-je né, jɛ̨ j'oo dow káre un ri-i ɓá isɨ
tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ ə́ j'sangɨ kadɨ j'ɔgɨ-é dɔ-tɨ kdɔ ɛ̨ un
go-ji al.»
39 Jeju panè: «Ɔgi-é dɔ-tɨ al, kdɔ dow kɨ́ ra nékɔjɨ kɨ̀ ri-m lé, à təl tajinatɨ
nè pa ta kɨ̀ majɨ al dɔ-m-tɨ go-tɨ al.»
40 †Kdɔ dow kɨ́ ɔsɨ-ji kɨ̀ ta al lé, to dow lə-ji.
41 †Dow kɨ́ adɨ-si man ka̧y mɛ̨ɛ̨ kaman káre kdɔ to kɨ́ sa̧i 'toi dow-je lə-m
ma̧ Kristɨ* lé, ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dowbé kin à nal nékugə dɔji-é
al.

Ta lə dow kɨ́ ra madɨ-é adɨ ra majal
Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

42 Ngà kinə dow ra dow káre dan ngan dow-je-tɨ kɨ́ d'adɨ-m mɛ̨ɛ̨-dé kin
adɨ-é ra majal lé, lé 'dɔɔ mbal kusɨ ko kɨ́ boy mindɨ-é-tɨ ɓá d'ilə-é-né dan
babo-tɨ ya kàrè 'liə tò sotɨ ɓəy.
43 †Kinə ji-i ra-i adɨ 'ra majal rəmə, 'gangɨ-é ilə-é kɔgɨ; kadɨ 'ɔw lo kiskəm-
tɨ kɨ̀ ji-i káre lé tò sotɨ itə kadɨ 'ngəm ji-i joo lay ə 'ɔw-né dan pər-tɨ kɨ́ tò
sartagangɨ.
44 [Lo-é-tɨ kinlé kode-je kɨ́ rɔ dow-tɨ d'a koy al rəm, ɓá pər kɨ́ titɨ kàrè à
koy al rəm tɔ.]†
45 Kinə nja-i ra-i adɨ 'ra majal rəmə, 'gangɨ-é ilə-é kɔgɨ; kadɨ 'ɔw lo
kiskəm-tɨ kɨ̀ nja-i káre lé, tò sotɨ itə kadɨ 'ngəm nja-i joo lay ə 'ɔw-né dan
pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ.
46 [Lo-tɨ kɨ́ kode-je kɨ́ rɔ dow-je-tɨ d'a koy al rəm, ɓá pər kɨ́ titɨ kàrè à koy
al rəm tɔ.]‡
47 †Kinə kəm-i ɔw sə-i adɨ 'ra majal rəmə, 'ɔr-é 'ilə-é kɔgɨ. Kadɨ 'ɔw kɔ̨ɓe-
tɨ lə Lubə kɨ̀ kəm-i káre-rè lé tò sotɨ itə ngəm kəm-i joo lay ə d'ilə-i-né dan
pər-tɨ kɨ́ tò sartagangɨ.
48 Lo-tɨ kɨ́ kode-je kɨ́ rɔ dow-je-tɨ d'a koy al rəm, ɓá pər kàrè à koy-tɨ al
rəm tɔ.
49 Kdɔ dow kɨ́ ində dan pər gangɨ lé aa njay-njay ə titɨ-na̧ kɨ̀ katɨ bè.

---

† **9:34 9:34** Luk 22:24 † **9:35 9:35** Mat 20:26,27; 23:11; Mar 10:43,44; Luk 22:26 † **9:37 9:37** Mat 10:40; Luk 10:16; Ja̧ 13:20 † **9:40 9:40** Mat 12:30; Luk 11:23 † **9:41 9:41** Mat 10:42 * **9:41 9:41** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é. † **9:43 9:43** Mat 5:30 † **9:44 9:44** Ta-je kɨ́ tò mbuna̧ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̧y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. ‡ **9:46 9:46** Ta-je kɨ́ tò mbuna̧ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̧y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **9:47 9:47** Mat 5:29

50 †Katɨ to né kí majɨ ya, ngà kinə mbinə̰-é ɔr kɔgɨ lé dow à ra-né ban ɓá
à təl dɔ̰ gogɨ ɓəy wa? Adi rɔ-si taa katɨ ə isi-na̰ kɨ̀ lapiya.

10

Ta kí dɔ gángɨ-na̰-tɨ lə dené kɨ̀ dingəm
Mat 5:31-32; 19:1-12; Luk 16:18; Det 24:1-4

1 Jeju ḭ lo-é-tɨ kin ɔw dɔnangɨ Jude-tɨ gidɨ ba jurdẹ̰-tɨ. Kosɨ dow-je 'təl
'kəwna̰ rɔ-é-tɨ, ə titɨ kí ẹ̰ ra-né low-low lé, ẹ̰ ndó-dé né ya ɓəy.
2 Rəmə Parisi-je 'ree rɔ-é-tɨ kdɔ na̰-é koo ta kí mẹ̰ẹ̰-é-tɨ adɨ 'dəjɨ-é 'panè
se to tó-é kadɨ dow tubə ne-é wa?
3 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Moiyijɨ un ndu dɔ-tɨ adɨ-si panè ri wa?
4 †Dẹ̰ təl d'idə-é 'panè: Moiyijɨ lé un ndu panè: Kinə dow tubə ne-é rəmə
kadɨ 'adɨ-é mbete tubə ɓane.
5 Beɓa Jeju təl panè: To ta lə mẹ̰ẹ̰ngə̰ lə-si ɓá Moiyijɨ ndàngɨ-né ndukun
kinlé adɨ-si.
6 Ngà lo kulə gin dɔnangɨ-tɨ lé, Lubə ra dené kɨ̀ dingəm.
7 Gin-é kin ɓá dingəm à kin̰ə-né kɔ̰-é kɨ̀ bɔbɨ-é kdɔ tin̰ə natɨ kɨ̀ ne-é.
8 Ə dẹ̰ joo lay ya 'təl kubru rɔ kí káre-rè. Adɨ dẹ̰ 'to dow-je joo al ngá;
ngà 'to kubru rɔ kí káre-rè.
9 Né kí Lubə tó natɨ lé, kadɨ dow tutɨ al.
10 Lokɨ d'isɨ mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ lé, njéndó né-je 'təl 'dəjɨ-é ta dɔ-tɨ ya ɓəy.
11 †Beɓa idə-dé panè: Dow kí tubə ne-é ɓá taa dené kí rangɨ lé, ẹ̰ ra kaya
nɔ̰ ne-é-tɨ kí kete.
12 Rəm ɓá dené kí in̰ə ngɔbɨ-é ə taa dingəm kí rangɨ kàrè ra kaya ya tɔ.

Ta lə Jeju kɨ̀ ngan-je kí dɔ-dé nàỳ
Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

13 Dow-je 'ree kɨ̀ ngan-je rɔ Jeju-tɨ kdɔ kadɨ ində ji-é dɔ-dé-tɨ. Ngà njéndó
né-je 'kɔl sə-dé.
14 Lokɨ Jeju oo né kí 'ra kinlé rəmə, mẹ̰ẹ̰-é ɔ̰-é adɨ idə-dé panè: «Iɲəi
ngan-je adɨ 'ree rɔ-m-tɨ, ɓi ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔ̰ɓe lə Lubə tò kdɔ dow-je kí
'titɨ-na̰ sə-dé bè.
15 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ. Dow kí ndigɨ kɔ̰ɓe lə Lubə titɨ-na̰ kɨ̀ ngon
kí sẹ̰ ndigɨ-né kin al lé à kɔw-tɨ nda̰ bè al.»
16 Go-tɨ, Jeju uwə ngan-je lé kɨ rɔ-é-tɨ, ə ində ji-é dɔ-dé-tɨ ɓá tɔr-né ndi-é
dɔ-dé-tɨ.

Ta lə dingəm kí njènékingə
Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

17 Lokɨ Jeju un rəbɨ isɨ ɔw rəmə, dingəm káre a̰y ngɔdɨ go-é-tɨ, tɔsɨ
məkəjɨ-é nangɨ nɔ̰-é-tɨ ə dəjɨ-é panè: «Dow kí majɨ kí njèndó dow-je né, ri
ɓá m'a ra ɓá m'a kisɨ-né kəm sartagangɨ wa?»
18 Jeju idə-é 'panè: «Kdɔ ri ɓá i 'ɓa-m dow kí majɨ wa? Dow kí majɨ goto,
Lubə ya kɨ̀ kár-é ə́ majɨ.
19 'Gə ndukun-je lə Lubə gɔw: "'A tɔl dow al, 'a ra kaya al, 'a ɓogɨ al, 'a
təti ta kí ndángɨ al, 'a ra né kí majɨ al kɨ̀ dow al, 'a təti kagɨ bɔbɨ-i kɨ̀ kɔ̰-i."»
20 Dingəm lé ilə-é-tɨ panè: «Njéndó dow-je né, basa-m-tɨ nṵ ya m'təl
rɔ-m go né-je-tɨ kin lay.»

† **9:50 9:50** Mat 5:13; Luk 14:34,35 † **10:4 10:4** Mat 5:31 † **10:11 10:11** Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11
† **10:15 10:15** Mat 18:3

21 Jeju oo-é gə́rə́rə́, ndigɨ-é ə idə-é panè: «Né káre nal-i ɓəy. 'Ɔw 'ndogɨ
nékingə-i lay ə 'ləbɨ là-é njéndoo-je rəmə ndɔ-é 'a kingə ŋ̃ dɔrã-tɨ ə 'ree
un go-m.»
22 Ngà rəmə dingəm lé rɔ-é nəl-é dɔ ta-tɨ kinlé al, adɨ ɔtɨ ɔw kɨ̀ rɔkatɨ
kanã̃nã, kdɔ to dow kí nékingə-é ŋ̃.
23 Beɓa Jeju oo lo gəə dɔ-é, ɓá idə njéndó né-je liə panè: «Kadɨ
njénékingə-je d'ɔw kɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə lé, to né kí ngã ŋ̃.»
24 Ta kí Jeju pa lé ɔr ndil njéndó né-je. Beɓa Jeju təl idə-dé panè: «Ngan-
m-je, kɔw kɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə lé ngã ŋ̃.
25 Kadɨ jambal dəə ɓe libri-tɨ lé to né kí ngã ŋ̃ ya, ngà kadɨ njènékingə
ɔw kɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə lé to né kí ngã itə-é ɓəy.»
26 Ta kinlé ɔr ndil njéndó né-je ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy, adɨ 'pa-nã̃ ta dan-dé-tɨ
'panè: «Tò bè ngà nã́ ɓá à kajɨ wa?»
27 Jeju oo-dé gə́rə́rə́ ə 'panè: «Né kinlé dow-je ɓá dum-dé ɓɨ dum Lubə
al, kdɔ Lubə lé né kí dum-é goto.»
28 Rəmə Piyər idə-é panè: «Yən, jɛ̃ kinlé, j'tusɨ né-je lə-ji j'iŋ̃ə ɓá j'un
go-i tin.»
29 Beɓa Jeju ilə-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ. Dow kí iŋ̃ə kəy liə,
kɨ̀ ngankɔ̃-é-je, kɨ̀ kɔ̃nan-é-je, kɨ̀ kɔ̃-é, kɨ̀ bɔbɨ-é, kɨ̀ ngan-é-je əse ndɔr-je liə
kdɔ ta lə-m rəm, kdɔ Poyta kí Majɨ rəm lé,
30 kisɨ-é kɨ̀ dɔ-é taá nè kin ya à kingə kí rangɨ dɔ-tɨ nja ɓu, adɨ to kingə
kəy-je, kɨ̀ ngankɔ̃-é-je, kɨ̀ kɔ̃nan-é-je, kɨ̀ kɔ̃-é-je, kɨ̀ ngan-é-je, kɨ̀ ndɔr-je
rəm, ɓá d'a kulə kəm-é ndoo-je rəm, ɓá à kingə kiskəm kí sartagangɨ
kaglo-tɨ kí à ree ɓəy rəm tɔ.
31 †Dow-je ŋ̃ dan dɛ̃ kí kete-tɨ d'a təl to dow-je kí gogɨ ə dow-je ŋ̃ dan
dɛ̃ kí gogɨ-tɨ d'a təl to dow-je kí kete tɔ.»

Nja mutə kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-tɨ kɨ̀ dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

32 Lokɨ Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə d'un rəbɨ d'isɨ d'ɔw kɨ Jorijalɛ̃m lé, Jeju
usɨ nɔ̃-dé-tɨ. Mɛ̃ɛ̃ njéndó né-je gangɨ man rəm, dow-je kí d'un go-dé kàrè
'ɓəl rəm tɔ. Beɓa Jeju ɓa njéndó né-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo kɨ rɔ-é-tɨ, pa sə-dé
ta kí dɔ né-tɨ kí à tɛ̃ɛ̃ dɔ-é-tɨ panè:
33 Yən, kɔw kí j'isɨ j'ɔwi kɨ Jorijalɛ̃m kinlé, d'a kilə Ngon lə dow ji njékun
dɔ njégugné-je-tɨ lə Lubə, kɨ̀ ji njéndó dow-je ndukun-je-tɨ. D'a gangta koy
dɔ-é-tɨ rəm, d'a kilə-é ji gin dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al.
34 D'a sɔkɨ-é rəm, d'a tubə yoro kəm-é-tɨ rəm, d'a tində-é kɨ̀ ndəy marɔw
ə d'a tɔl-é, ngà ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə rəmə, à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̃ɛ̃.

Néməji lə ngan lə Jebede
Mat 20:20-28; Luk 22:24-27; Jã 13:1-17

35 Jakɨ kɨ̀ Jã kí 'to ngan lə Jebede lé, 'ree rɔ Jeju-tɨ 'panè: Njèndó dow-je
né, j'ndigɨ kadɨ 'ra né kí j'ɔw kɨ̀ dəji-i kin adɨ-ji.
36 Ə Jeju dəji-dé panè: Ri ɓá sɛ̃i ndigi kadɨ m'ra m'adɨ-si wa?
37 Beɓa dɛ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: Jɛ̃ lé j'ge kadɨ ndɔ kí 'a kisɨ dan riɓa-tɨ lə-i
rəmə, 'adɨ dow káre isɨ dɔ jikɔl-i-tɨ ə kí káre isɨ dɔ jigəl-i-tɨ tɔ.

---

† **10:31 10:31** Mat 20:16; Luk 13:30

38 †Ɛ̃ ilə-dé-tɨ panè: Sə̨i lé, 'gəi né kí 'dəji lé al. A kasi kingəi kɔ̨̃ kí m'a
kingə lé kare wa? Əse asi kadɨ 'ra-si «batɛ̃m» kɔ̨̃ kí m'a ra lé kare wa?
Beɓa d'ilə-é-tɨ 'panè: Oiyo, j'a kasɨ kare.
39 Ə Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: Tɔgrɔ-tɨ, kɔ̨̃ kí m'a kingə lé a kingəi rəm,
batɛ̃m kɔ̨̃ kí d'a ra-m lé kàrè d'a ra-si tɔ.
40 Ngà ta lə kisɨ dɔ jikɔl-m-tɨ əse dɔ jigəl-m-tɨ lé, to mą̃ ɓá m'a kadɨ al.
Ngà tò kdɔtalə dow-je kí Lubə ya ra go-é kete kdɔ-dé.
41 Lokɨ ndəgɨ-é-je kí dɔgɨ d'oo ta kin bè lé, wɔngɨ ra-dé ną̃ dɔ Jakɨ-je-tɨ kɨ̀
Ją̃ lé.
42 †Beɓa Jeju ɓa-dé ə idə-dé panè: «Sə̨i 'gəi kí dę kí dow-je d'oo-dé kɨ
njèkɔ̨̃ɓe dɔ gin dow-je-tɨ kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, d'ulə kəm dow-je
ndoo ną̃ rəm, ɓá dow-je kí boy-boy kàrè d'ɔ̨̃ ɓe dɔ dow-je-tɨ lé kí go lo
njètɔgɨ-tɨ rəm tɔ.
43 †Ngà sə̨i lé, kɔ̨̃-ną kí bè kin à goto dan-si-tɨ. Ngà dow kí ndigɨ kadɨ n'to
kí boy dan-si-tɨ lé, kadɨ təl rɔ-é ngonnjèkullə-tɨ lə-si ɓane;
44 ə dow kí ndigɨ kadɨ n'to kí dɔsą̃y dan-si-tɨ lé, kadɨ təl rɔ-é ɓə-tɨ lə-si
lay tɔ.
45 Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kdɔ kadɨ dow-je 'ra kullə d'adɨ-é al, ngà
ę̃ ɓá ree kdɔ ra kullə kadɨ dow-je rəm, ɓá kdɔ kadɨ rɔ-é gangɨ-né dɔ kosɨ
dow-je rəm tɔ.»

Jeju adɨ Bartime kí njèkəmtɔ oo lo
Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

46 Jeju kɨ̀ njéndó né-je ree 'tę̃ę̃ ɓebo Jeriko-tɨ. Lokɨ d'isɨ 'tę̃ę̃ kɨ gidɨ ɓe-tɨ
natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə, kɨ̀ kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy rəmə, njèkəmtɔ kí
'ɓa-é Bartime kí to ngon lə Time, isɨ ngangɨ rəbɨ-tɨ isɨ kɔy né.
47 Lokɨ ę̃ oo kí to Jeju kí Najarɛtɨ lé, ę̃ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̨̃ panè: «Jeju,
ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-m.»
48 Rəmə dow-je ną̃ 'ndángɨ-é kadɨ utɨ ta-é. Ngà ę̃ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̨̃
itə kí kete lé ɓəy panè: «Ngonka Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-m ɓoo.»
49 Beɓa Jeju təl ą̃ nangɨ ə panè: 'Bai-é kɨ nè. Ə dę̃ 'ɓa njèkəmtɔ lé d'idə-é
'panè: «'Uwə rɔ-i ngą̃, ị̃ taá, ę̃ ɓa-i.»
50 Rəmə njèkəmtɔ lé ilə kubɨ kul liə kɔgɨ, ubə nangɨ ratɨ, ị̃ bal ɔw rɔ
Jeju-tɨ.
51 Ə ę̃ dəjɨ-é panè: Ri ɓá i 'ndigɨ kadɨ m'ra m'adɨ-i wa? Njèkəmtɔ lé
ilə-é-tɨ panè: «Njèndó dow-je né, kəm-m ya 'adɨ təl oo lo.»
52 Beɓa Jeju idə-é panè: «'Ɔtɨ 'ɔw, kadɨ mę̃ę̃ lə-i adɨ-i lapiya.» Rəmə
tajinatɨ nè ya kəm-é oo lo ə un rəbɨ go Jeju-tɨ.

Jeju mę̃ę̃ ɓebo Jorijalę̃m-tɨ

11

Ree Jeju Jorijalę̃m
Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ją̃ 12:12-19

1 Lokɨ d'isɨ d'ɔw kɨ ɓebo Jorijalę̃m-tɨ ɓá 'ree 'tę̃ę̃ ngɔsi kɨ̀ ɓe kí Betpaje,
kɨ̀ Betani kàdɨ mbal ką̃ kagɨ Olibiye-je-tɨ rəmə, Jeju ulə njéndó né-je liə joo
panè:

† **10:38 10:38** Luk 12:50 † **10:42 10:42** Luk 22:25,26 † **10:43 10:43** Mat 23:11; Mar 9:35; Luk 22:26

2 «Ɔwi mɛ̨̃ ngonɓe-tɨ kí tò nɔ̃-si-tɨ kin, rəmə tajinatɨ nè ya a kingəi ngon
koro kí dow al-é al ɓəy kí 'tɔ́-é nangɨ ə 'tuti-é, 'reei siə.
3 Kinə dow dəjɨ-si panè: "'Tuti-é kdɔ ri wa" rəmə idəi-é 'painè 'Ɓaɓe ɓá
ge-é ə tajinatɨ nè ya à kiṇə-é kadɨ-é ree gogɨ*.»
4 Beɓa njéndó né-je lé d'ɔw rəmə d'ingə ngon koro kí 'tɔ́-é ndaa-tɨ, takəy-
tɨ, mbɔ́ rəbɨ-tɨ ə 'tutɨ-é tɔ.
5 Dow-je kí ną̃-je kí dan dɛ̨ kí d'ą̃ lo-é-tɨ lé 'dəjɨ-dé 'panè: «To ri ɓá 'rai
bè wa? 'Tuti ngon koro kinlé kdɔ ri wa?»
6 Ə dɛ̨ d'ilə-dé-tɨ titɨ kí Jeju idə-dé-né lé, rəmə d'iṇə-dé d'adɨ d'ɔw siə.
7 Beɓa 'ree kɨ̀ ngon koro lé d'adɨ Jeju ə 'labɨ kubɨ-je lə-dé gidɨ-é-tɨ adɨ Jeju
isɨ dɔ-tɨ.
8 Dow-je ṇą̃ 'labɨ kubɨ-je lə-dé dɔ rəbɨ-tɨ ə dɛ̨ kí ną̃-je 'tə́tɨ balkəm kagɨ-je
kí mɛ̨̃ ndɔr-je-tɨ ɓá 'labɨ dɔ rəbɨ-tɨ.
9 Dow-je kí d'ɔw kete nɔ̃-é-tɨ kɨ̀ dɛ̨ kí d'ɔw go-é-tɨ, 'tur kəə boy-boy 'panè:
«Kɔsgajɨ tò dɔ Lubə-tɨ! Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kí njèree kɨ̀ ri 'Ɓaɓe.
10 Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ kɔ̃ɓe-tɨ kí isɨ ree,
kadɨ-é tɔr ndi-é dɔ kɔ̃ɓe-tɨ lə ka-ji Dabidɨ!
Kɔsgajɨ tò dɔ Lubə-tɨ kí taá nụ̃.»
11 Jeju ɔw ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ takəy-tɨ lə Lubə. Lokɨ oo né-je lay kí titɨ
rəmə, ɛ̨ tɛ̨̃ɛ̨ ɔw Betani kɨ̀ njéndó né-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo kdɔ ndɔ isɨ il
ngá.

Ta lə kote kí Jeju man-é
Mat 21:18-19

12 Lo aa go-tɨ, lokɨ d'ində lo 'tɛ̨̃ɛ̨ mɛ̨̃ɛ̨ ɓe-tɨ kí Betani lé ɓo ra Jeju.
13 Beɓa ɛ̨ un kəm-é oo lo kete nɔ̃-é-tɨ rəmə, oo kote kí mbɨ-é itɨ majɨ ə ɔw
gin-tɨ kdɔ koo se n'a kingə kandɨ-é wa. Ngà lokɨ tɛ̨̃ɛ̨ gin-é-tɨ rəmə, kandɨ-é
goto kdɔtalə to nąy kandɨ liə al ɓəy.
14 Beɓa Jeju idə kote lé panè: «Ndą̃ ɓá dow à kijə kandɨ-i kuso gogɨ al
ngá. Njéndó né-je d'oo ta liə kí pa lé.»

Jeju tubə njéragatɨ takəy-tɨ lə Lubə
Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ją̃ 2:13-22

15 Lokɨ Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə 'ree 'tɛ̨̃ɛ̨ Jorijalɛ̨̃m lé, ɛ̨ ɔw takəy-tɨ lə Lubə
rəmə, tubə njéragatɨ-je kɨ̀ njéndogɨ né-je kɔgɨ, titə tablə-je lə njémbəl-ną̃
là-je kɨ̀ kagɨ kisɨ-je lə njéragatɨ də-je tilə.
16 Dow káre ya kàrè iṇə-é adɨ un né dəə-né takəy-tɨ lə Lubə al.
17 Ə ɛ̨ ndó-dé né ə 'panè: 'Ndàngɨ 'panè:
«Kəy lə-m lé d'a ɓa-é kəy pa ta kɨ̀ Lubə kí tò kdɔ gin dow-je lay;
ngà sə̨i adi təl to kəy kisɨ njéɓogɨ-je.»
18 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je d'oo ta liə
rəmə 'sangɨ kəm rəbɨ tɔl-é, ngà dɛ̨ 'ɓəl-é kdɔ kosɨ dow-je lay ya néndó liə
uwə-dé kɨ̀ ta.
19 Lokɨ kàdì ur lé, Jeju ində lo tɛ̨̃ɛ̨ mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo-tɨ kɨ̀ njéndó né-je liə.

Kagɨ kote kí Jeju man-é lé tutɨ kurum
Mat 21:20-22

---

* **11:3 11:3** Ta lə kiṇə koro kinlé mɛ̨̃ɛ̨ mbete-je-tɨ kí ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ lé, 'ną̃-je 'ndàngɨ-tɨ 'panè to 'ɓa njèkoro lé ɓá à kiṇə-é kadɨ d'ɔw siə d'adɨ Jeju ə kí madɨ rəmə 'panè to Jeju ɓá à kiṇə koro lé kadɨ təl ree rɔ 'ɓa-é-tɨ gogɨ.

20 Kɨ̀ ndɔge ta təl-dé-tɨ rəmə, njéndó né-je d'oo kɨ́ kote lé ḭ taá ya tutɨ sar tɛ̨ɛ̨ njirə-é-tɨ nangɨ.
21 Beɓa mɛ̨ɛ̨ Piyər ole dɔ né-tɨ kɨ́ ra-né lé adɨ, idə Jeju panè: Njèndó dow-je né 'oo, kote kɨ́ 'man-é lé tutɨ kurum tin.
22 Jeju idə-dé panè: «Adɨ mɛ̨ɛ̨-si Lubə.
23 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ kinə dow madɨ idə mbal kin panè: "'Ɔtɨ kɨ rangɨ lo kin-tɨ ə 'ɔw 'usɨ dan babo-tɨ", ɓá kinə dowbé lé tadɨ ta dɔ-tɨ al ə adɨ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ né-é à ra né lé, né-é à ra né ya tɔ.»
24 Gin-é kin ɓá adɨ m'idə-si: Né lay kɨ́ sə̨ɨ 'dəji mɛ̨ɛ̨ ta-tɨ kɨ́ pa kɨ̀ Lubə lé, kadɨ 'ndai mɛ̨ɛ̨-si kə̨y kɨ́ ingəɨ né-é ngá, rəmə a kingəɨ né-é ya tɔ.
25 †Ə lokɨ sə̨ɨ a̰ɨ taá kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə ɓá ooi tokɨ ɔwi kɨ̀ ta mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kɨ̀ dow rəmə, iṇəɨ go kɔgɨ adɨ-é kdɔ kadɨ Bɔbɨ-si Lubə kɨ́ isɨ dɔra̰-tɨ iṇə-né go majal-je lə-si kɔgɨ adɨ-si tɔ.
26 [Ngà kinə iṇəɨ go majal-je lə madɨ-si-je kɔgɨ al lé, Bɔbɨ-si kɨ́ isɨ dɔra̰-tɨ à kiṇə go majal-je lə-si kɔgɨ al ya tɔ.]†

Ta kɨ́ dɔ tɔ́gɨ-tɨ lə Jeju
Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

27 Lokɨ 'təl ree Jorijalɛ̨m gogɨ lé, Jeju ɔw njiyə takəy-tɨ lə Lubə rəmə, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je d'ɔw rɔ-é-tɨ
28 ə 'dəji-é 'panè: «Ná̰ ɓá adɨ-i tarəbɨ ɓá 'ra-né né-je kinlé wa? Ná̰ adɨ-i tɔ́gɨ ɓá 'ra-né wa?»
29 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «M'a dəji-si ta káre bè ya par; iləɨ-mi-tɨ ə m'a kidə-si dow kɨ́ adɨ-m tɔ́gɨ m'ra-né né-je kinlé tɔ.
30 Ja̰ lé to Lubə ɓá ulə-é adɨ ra dow-je batɛ̨m əse to dow-je wa? Iləɨ-mi-tɨ.»
31 Beɓa dɛ̨ 'pa-na̰ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Kinə j'painè to Lubə ɓá ulə-é lé ɛ̨ à təl panè kdɔ ri ɓá adɨ-é mɛ̨ɛ̨-si al wa?
32 Ə kinə j'painè to dow-je ɓá d'ulə-é ya bè lé, bayawəə … Dɛ̨ 'pa bè kdɔ dɛ̨ 'ɓəl kosɨ dow-je, kdɔ dow-je lay 'gə kɨ́ Ja̰ lé to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.»
33 Beɓa dɛ̨ d'idə Jeju 'panè: «J'gə al.» Rəmə Jeju idə-dé panè: «Ma̰ kàrè m'a kidə-si dow kɨ́ adɨ-m tɔ́gɨ ɓá m'ra-né né-je kinlé al ya tɔ.»

12

Gosta kɨ́ dɔ njérakullə mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ
Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

1 Jeju pa ta kɨ̀ gosta panè: Dow káre uwə nduu, ɔr gali dɔ-tɨ, ra ɓe dɔ ər-tɨ kdɔ mbore-né man nduu lé rəm, ur pal ngəm lo titɨ, ɓəy ɓá adɨ njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é kadɨ 'ra kullə dɔ-tɨ ə ɔtɨ ɔw mba.
2 Lokɨ na̰y kijə kandɨ nduu asɨ lé, 'ɓa njèndɔr lé ulə ngonnjèkullə káre rɔ njérakullə-je-tɨ lé, kdɔ kadɨ d'adɨ-n'ɛ̨ kandɨ nduu lə-n'ɛ̨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-n'ɛ̨.
3 Rəmə dɛ̨ d'uwə-é, 'tində-é mbukɨ-mbukɨ ə d'iṇə-é d'adɨ təl kɨ̀ ji-é kare.
4 Ɛ̨ təl adɨ ngonnjèkullə kɨ́ rangɨ ɔw ɓəy; dɛ̨ d'uwə-é, 'tində dɔ-é mbukɨ-mbukɨ ɓá 'tajɨ-é dɔ-tɨ.

---

† **11:23 11:23** Mat 17:20; 1Kɔ 13:2 † **11:25 11:25** Mat 6:14,15 † **11:26 11:26** Ta-je kɨ́ tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

5 'Ɓa njéndɔr lé təl ulə ngonnjèkullə kí rangɨ ya ɓəy; ɛ̨ kàrè 'tɔl-é rəm,
ɓá dɛ̨ kí rangɨ ną̣ kí 'ɓa-dé ulə-dé go-tɨ kàrè 'tɔl dɛ̨ kí nạ́-je ɓá 'tində dɛ̨ kí
dan-tɨ-je rəm tɔ.
6 Ngon kal liə kí ində-é dan kəm-é-tɨ ya par ngá ə́ nàỵ; adɨ ɛ̨ to sɔ̨y dow
kí ulə-é kɨ rɔ-dé-tɨ ə panè: «To ngon-m adɨ d'a ɓəl gidɨ-é.»
7 Ngà lokɨ njérakullə mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ kinlé d'oo-é rəmə, d'idə-ną̣ ta
'panè: «Ooi, ngon-é kí ndɔ-é à to njènéndubə lé ə́ ɔw ree ɔngɨ. 'Reei adɨ
j'təli-é kadɨ néndubə təl to kí lə-ji.»
8 Beɓa d'uwə-é, 'tɔl-é, 'ndɔr nin-é d'ilə wale.
9 Ngá ɓá Jeju təl panè: Bè kinlé, ri ɓá 'ɓa njèndɔr nduu lé à ra wa? À ree
kdɔ tɔl njérakullə mɛ̨ɛ̨ ndɔr nduu-tɨ kin kɔgɨ ə à kɔy dɛ̨ kí rangɨ kində-dé
tó-dé-tɨ.
10 «Ər kí njékində kəy-je d'ilə pɨrɨngɨ kɔgɨ lé ɓá təl to ər kí majɨ kí sul
kəy-tɨ.»
Ta kinlé, sə̨i 'ndói mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay ooi ya al wa?
11 Né kinlé to kullə ra 'Ɓaɓe. Ngà kɨ rɔ-ji-tɨ rəmə, to nékɔjɨ.
12 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀
'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je 'sangɨ rəbɨ kdɔ kuwə Jeju, kdɔ 'gə kí ɛ̨ pa gosta kinlé
sɔbɨ-né dɔ-dé, ngà dɛ̨ 'ɓəl kosɨ dow-je. Beɓa d'iṇə-é ə d'ɔtɨ d'ɔw.

Ta kí dɔ lambo-tɨ lə Sejar
Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

13 Go-tɨ, 'təl d'ulə Parisi-je kí dan-tɨ-je, kɨ̀ dow-je lə Erodɨ kí nạ́-je rɔ Jeju-tɨ,
kdɔ kadɨ d'ingə ta madɨ ta-é-tɨ ə d'ilə-né ta dɔ-é-tɨ.
14 Lokɨ 'ree rɔ-é-tɨ lé 'dəji-é 'panè: Njèndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to
njèpata kí tɔgrɔ-tɨ rəm, i 'ɓəl kəm dow al rəm; kdɔ i 'oo majɨ lə dow kí
taga nè kin al; ngà i 'isɨ 'ndó dow-je rəbɨ lə Lubə kí ɔw natɨ kɨ̀ ta tɔgrɔ-tɨ.
Beɓa j'dəji-i kadɨ 'idə-ji se to tó-é kadɨ dow ugə lambo lə ngar Sejar wa?
Tò kadɨ j'ugə əse tò kadɨ j'ugə al wa?
15 Ngà Jeju gə ta kədkəm dow-je kí mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ lé adɨ idə-dé panè: «Kdɔ
ri ɓá 'sangi kadɨ ooi ta kí mɛ̨ɛ̨-m-tɨ wa?» 'Reei kɨ̀ ką̣ là káre adi-mi m'oo.
16 Beɓa 'ree kɨ̀ ką̣ là káre d'adi-é, ngá ɓá ɛ̨ təl dəji-dé panè: «To dɔ nạ́ kɨ̀
ri nạ́ ɓá tò-tɨ wa?» Rəmə dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: «To dɔ Sejar kɨ̀ ri-é.»
17 Ngá ɓá ɛ̨ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar ə adi Sejar, ngà né lə Lubə
rəmə, adi Lubə tɔ.» Ta kí Jeju ilə-dé-tɨ kinlé, ɔr ndil-dé ṇą̣.

Ta kí dɔ tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨-tɨ
Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

18 †Sadusi-je kí 'to njépanè tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ goto lé, 'ree rɔ Jeju-tɨ
'dəji-é ta 'panè:
19 Njéndó dow-je né, Moiyijɨ un ndu adɨ-ji panè: «Kinə dow taa dené
ɓá ojɨ siə ngon al ɓəy ya oy rəmə, ngonkɔ̨ njègoto-je à taa dené ndubə lé
kojɨ-né ngan-je kdɔ kində-né ko-é.»
20 Ngankɔ̨-ną̣-je d'asɨ siri bè; ɛ̨ kí dɔsą̣y taa dené ə́ ojɨ siə ngon al ɓəy ya
ə oy.
21 Beɓa ɛ̨ kí njèkungɨ-tɨ joo ree taa dené ndubə lé, rəmə ojɨ siə ngon al
ya ə oy ɓəy; njèkungɨ-tɨ mutə kàrè bè ya rəm.
22 Bè-bè ya ngankɔ̨-ną̣-je kí siri kin d'ojɨ siə ngon al ya d'oy-né lay rəm,
ɓá dené-é lé kàrè oy-né go-dé-tɨ rəm tɔ.

† **12:18 12:18** Knj 23:8

23 Ndɔ kí dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lé, se dené kinlé à to ne nɑ̨
dan-dé-tɨ wa? Kdɔtalə dɛ̨ 'taa-é ya siri lay.
24 Jeju təl idə-dé panè: «Sə̨i uri wale, kdɔ sə̨i 'gəi mɛ̨ɛ̨ ta kí mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ
kí aa njay lé al rəm, ɓá 'gəi tɔ́gɨ lə Lubə al rəm tɔ.»
25 Kdɔ lokɨ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lé, taana̧ à goto; dow-je d'a
kisɨ titɨ-nɑ̨ kí malayka-je d'isɨ-né dɔrɑ̨-tɨ kin bè.
26 Ta lə tɔsɨ kí dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lé, sə̨i 'ndói mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ
lə Moiyijɨ lo-é-tɨ kí Lubə pa-né siə ta dan kam-tɨ lé ya al wa? Ɛ̨ pa siə panè:
«M'to Lubə lə Abrakam, Lubə lə Isakɨ kɨ̀ Lubə lə Jakobɨ.»
27 Lubə lé to Lubə lə dow-je kí d'oy al. Ngà to Lubə lə dow-je kí d'isɨ
kəm. Adɨ sə̨i uri wale kur kí ngɑ̨ n̨ɑ̨.

Ta kí dɔ ndukun-tɨ kí boy itə madɨ-é-je
Mat 22:34-40; Luk 10:25-37; Rɔm 13:8-10

28 Dow káre dan njéndó dow-je ndukun-je-tɨ oo ndi-dé lo najɨ-nɑ̨ ta-tɨ
ə gə kí Jeju ilə-dé ta-tɨ kin majɨ n̨ɑ̨ lé, ɛ̨ ɔtɨ ree rɔ-é-tɨ dəjɨ-é panè: «Dan
ndukun-je-tɨ lay lé, ɛ̨ kí rá ɓá to kí̧ boy itə madɨ-é-je wa?»
29 Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «Ndukun kí boy itə madɨ-é-je lay ə́n: "'Oo,
Israyel! 'Ɓaɓe Lubə lə-ji ya to 'Ɓaɓe kɨ̀ kár-é bè.
30 'A ndigɨ 'Ɓaɓe Lubə lə-i kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-i kí káre-rè, kɨ̀ ndil-i lay, kɨ̀ tagɨr lə-i
lay, ɓá kɨ̀ tɔ́gɨ-i lay rəm tɔ."
31 Ndukun kí ɔsɨ go-é ə́n: "'A ndigɨ dow madɨ-i tokɨ kɨ̀ rɔ-i bè tɔ." Ndukun-
je kí joo kinlé, ɛ̨ kí rangɨ kí boy itə-dé goto.»
32 Njèndó dow-je ndukun lé təl idə-é panè: «Oiyo, njèndó dow-je né, ta
lə-i to tó-é. Lubə lé ra káre-rè ə ɛ̨ kí rangɨ kí ɔsɨ kəl-é goto rəm,
33 kadɨ dow ndigɨ-é kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-é kí káre-rè rəm, kɨ̀ tagɨr liə lay rəm, kɨ̀ tɔ́gɨ-é
lay rəm, ɓá kadɨ dow ndigɨ madɨ-é tokɨ rɔ-é bè rəm kinlé, to né-je kí majɨ
itə dɑ̨-je lay kí ró, kɨ̀ ɛ̨ kí kilə məsɨ-dé nangɨ kadɨ Lubə.»
34 †Lokɨ Jeju oo kí ɛ̨ təl ilə-é-tɨ kɨ̀ gosɨ lé, ɛ̨ idə-é panè: «I 'ɑ̨ sə̨y kɨ̀ kɔ̨ɓe
kí dɔrɑ̨-tɨ al.» Beɓa go-tɨ lé, dow kí ɓo dəjɨ ta Jeju ra-é ya goto ngá.

Kristɨ to ngon lə nɑ̨ wa?
Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

35 Lokɨ Jeju un ta ə ɑ̨ ndó né dow-je takəy-tɨ lə Lubə rəmə, ɛ̨ dəjɨ ta panè:
«Kdɔ ri ɓá njéndó dow-je ndukun-je 'panè Kristɨ* to ngonka Dabidɨ wa?»
36 Dabidɨ ya kàrè, lokɨ Ndil kí aa njay tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ ta adɨ-é lé ɛ̨ panè:
«'Ɓaɓe idə 'Ɓaɓe lə-m panè:
'Ree 'isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ sar kadɨ m'təl njéba-je lə-i gin tɔ́gɨ-i-tɨ.»
37 Dabidɨ ya kɨ̀ dɔ-é ɓa Kristɨ 'Ɓaɓe, ngà ra ban ɓá Kristɨ à to ngonka-é
ɓəy wa? Lo-é-tɨ kinlé kosɨ dow-je d'oo ta liə kɨ̀ rɔnəl.

Ndəjɨ kí sɔbɨ dɔ njéndó dow-je ndukun-je
Mat 23:1-36; Luk 20:45-47

38 Mɛ̨ɛ̨ néndó-tɨ lé, Jeju panè: «Ooi go rɔ-si majɨ kɨ rɔ njéndó dow-je
ndukun-je-tɨ. Kdɔ dɛ̨ lé nəl-dé kɔr gamɑ̨ kɨ̀ kubɨ-je kí ngal puu-puu rəm,
'ndigɨ kadɨ dow-je 'ra-dé lapiya kunta-nɑ̨ lokosɨ-je-tɨ rəm,
39 'ndigɨ lokisɨ-je kí kete nɔ̨ dow-je-tɨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwnɑ̨-je-tɨ lə jipɨ-je rəm,
ɓá 'sangɨ lokisɨ-je kí nɔ̨ dow-je-tɨ lo nékuso ra nɑ̨y-je-tɨ rəm tɔ.

---

† **12:34 12:34** Luk 10:25-28 * **12:35 12:35** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbəti-é.

40 Dɛ̨ 'kəə né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta kɨ̀
Lubə d'adɨ ngal ṇa̰-ṇa̰ kadɨ dow-je d'oo-dé-né. Ta kɨ́ gangɨ kɨ́ ngạ̰ ṇa̰ ya à
ree dɔ-dé-tɨ.»

Kadkare lə njèngɔwkoy kɨ́ njèndoo
Luk 21:1-4

41 Go-tɨ, Jeju isɨ nangɨ sɔbɨ dɔ ku kilə kadkare kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə isɨ
oo se ban ɓá dow-je d'isɨ d'adɨ-né né Lubə lə-dé wa? Njénékingə-je 'ree
d'adɨ là kɨ́ ṇa̰-ṇa̰.
42 Ngà njèngɔwkoy káre kɨ́ to njèndoo ree ungɨ silə joo kɨ́ to né al.
43 Beɓa Jeju ɓa njéndó né-je liə idə-dé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ;
njèngɔwkoy kɨ́ njèndoo kanlé, adɨ né itə ndəgɨ dow-je lay kɨ́ d'adɨ né kinlé.
44 Kdɔ dɛ̨ kɨ́ lay kinlé, to man dɔ là-je lə-dé kɨ́ tò mburukɨ-mburukɨ ɓá
d'adɨ tin. Ngà dené kanlé, né liə goto, adɨ ɛ̨ un sɔ̰y nékingə-é ya adɨ ə to
sɔ̰y né kɨ́ à kuso kdɔ kisɨ-né ya ɓá un latɨ adɨ tin.»

13

Ta lə kəy lə Lubə kɨ́ Jorijalɛ̨m kɨ́ à tujɨ

1 Lokɨ Jeju tɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kɨ ndaa-tɨ lé, dow káre dan njéndó né-je-tɨ
liə panè: «Njèndó dow-je né, 'oo kəy kɨ́ boy kɨ́ d'ində kɨ̀ ər-je kɨ́ kurə́-kurə́
kin.» 2 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè «'Oo, kəy-je kɨ́ boy-boy kinlé, d'a tɔsɨ tilə
káre-káre kadɨ ər káre ya kàrè à tò dɔ madɨ-é-tɨ al.»

Né-je kɨ́ à ra né kete nɔ̰ təl Jeju-tɨ
Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

3 Go-tɨ, Jeju isɨ dɔ mbal kạ̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ sɔbɨ dɔ kəy lə Lubə rəmə,
Piyər, kɨ̀ Jakɨ, kɨ̀ Jạ̰, kɨ̀ Andre 'ɓa-é ngərəngɨ 'dəjɨ-é ta 'panè:
4 «'Idə-ji, ndɔ kɨ́ rá ɓá né-je kinlé à ra né wa? Ə ri ɓá à tɔjɨ kadɨ j'gə-né
dɔkaglo-je kɨ́ né-je kinlé à ra né wa?»
5 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, adi dow ədɨ-si al.
6 Kdɔ dow-je ṇa̰ d'a kun ri-m kində dɔ-dé-tɨ ə d'a panè: “Dɛ̨ ya 'to Kristɨ.”
Beɓa d'a kədɨ-né dow-je ṇa̰ kur-dé-né wale.
7 Lokɨ a kooi poy rɔ-je, kɨ̀ ká rɔ-je lé, adi mɛ̨ɛ̨-si gangɨ man al. Lé ban-ban
ya kàrè né-je kinlé à ra né ya, ngà kɛ̨ ɓá à to sɔ̰y né-je al ɓəy.
8 Gin dow-je madɨ d'a kɨ̰ rɔ kɨ̀ gin dow-je madɨ, kɔ̰ɓe káre à kɨ̰ rɔ kɨ̀ kɨ́
káre, dɔnangɨ à yəkɨ kɨ̀ lo-lo, ɓobo à kusɨ. Bè ya kàrè, à tò titɨ kulə gin ndo
lə dené bè ɓəy.»
9 †«Ooi go rɔ-si majɨ, kdɔ d'a kɔw sə-si nɔ̰ njégangta-je-tɨ rəm, d'a tində-
si mbukɨ-mbukɨ kəykəwna̰-tɨ lə jipɨ-je rəm, d'a kɔw sə-si nɔ̰ gubərnər-je-tɨ
kɨ̀ nɔ̰ ngar-je-tɨ kadɨ 'gangɨ ta dɔ-si-tɨ kdɔ ta lə-m; beɓa d'a kingə-né ta kɨ́
sɔbɨ dɔ-m ta-si-tɨ.
10 Ngà tò kadɨ mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ lə-m lé, à kusɨ mbi gin dow-je-tɨ lay kete
ɓəy ɓá né-je kin à ra né.
11 Lokɨ d'ɔw sə-si nɔ̰ njégangta-je-tɨ lé, adi mɛ̨ɛ̨-si ạ̰ kə́kə́kə́ kete kdɔ
ta-je kɨ́ à pai al; ngà ta kɨ́ à tokɨ kində ta-si-tɨ dɔkàdì-é-tɨ kin ya ɓá 'pai;
kdɔ to sə̰i ɓá a pai ta lé al, ngà to Ndil kɨ́ aa njay ɓá à kində ta ta-si-tɨ kadɨ
'pai.»

† **13:9 13:9** Mat 10:17-20; Luk 12:11,12

12 «Dow à kun dɔ ngonkɔ̰-é ya kadɨ 'tɔl-é; bɔbɨ ngon à kun dɔ ngon-é
kadɨ 'tɔl-é; ngan-je d'a kɔsɨ ta njékojɨ-dé-je rəm, d'a kun dɔ-dé kadɨ 'tɔl-dé
rəm.
13 †Dow-je lay ya d'a kɔsɨ-si kɨ̀ ta kdɔ ta lə-m. Ngà dow kí uwə rɔ-é ngą̰
sar tɛ̰ɛ̰ sɔ̰y-é-tɨ ə à kajɨ.»

Ta lə kində kəmkaa dɔ rɔ-tɨ
Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

14 «Dow kí isɨ ndó mbete* rəmə kadɨ gə mɛ̰ɛ̰ ta kin majɨ. Lokɨ a kooi
nékɔbɨ, kɨ̀ né kí tò nɛ̰ lo-tɨ kí tuwə kadɨ tò-tɨ al rəmə, kadɨ dow-je kí d'isɨ
dɔnangɨ Jude-tɨ, d'ã̰y d'ɔw dan mbal-je-tɨ.
15 †Dow kí isɨ dɔ kəy-tɨ kàrè, kadɨ ur nangɨ kdɔ kɔw kəy kun né madɨ al
ngá,
16 rəm ɓá dow kí ą̰ ndɔrɔ kàrè, kadɨ təl ree ɓee un kubɨ kul liə al tɔ.
17 Ə̃ mɛ̰ɛ̰ ndɔ-é-je-tɨ kin tujɨ kí à kusɨ dɔ dené-je-tɨ kí njésəm kɨ̀ dɛ̰ kí d'isɨ
d'adɨ mba ngan-je à tò ban én ə!»
18 «Beɓa 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ kadɨ né kin ra né nąy kul-tɨ al.
19 †Kdɔ ndɔ-je kinlé, à to ndɔ kɔ̰ kí dum natɨ kí lokɨ Lubə ində-né dɔnangɨ
kin ya dow oo nja káre al ɓəy rəm, ɓá dow à koo gą̰-é gogɨ al ya sar rəm
tɔ.
20 Kinə 'Baɓe gangɨ ta ndɔ-je kinlé adɨ gɔjɨ al rəmə, dow kí à kajɨ ya goto.
Ngà kɛ̰ ɓá ɛ̰ adɨ ndɔ-je kinlé gɔjɨ, kdɔ dow-je kí ɛ̰ mbətɨ-dé adɨ 'to dow-je
liə.»
21 «Kinə dow idə-si panè: "Kristɨ† ą̰ nè" əse "ą̰ yó", kàrè 'taai ta liə al.
22 Kdɔtalə, njéɓa rɔ-dé Kristɨ-je, kɨ̀ njéɓa rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-tɨ
d'a kɨ̰ kdɔ ra nékɔjɨ-je, kɨ̀ né mbəli-je kdɔ kədɨ-né dow-je. D'a ra bè sangɨ-né
koo se d'a kur dow-je kí Lubə mbətɨ-dé lé wale kare wa.
23 Ooi go rɔ-si majɨ. Mą̰ m'idə-si rəsɨ ngá én!»

Təl ree lə Ngon lə dow
Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

24 †Go ndɔ kɔ̰-je-tɨ kí dum natɨ kinlé,
londul à kutɨ kəm kàdì,
nąy à nda al,
25 †kərwəɨ̰-je kí dɔrą̰-tɨ d'a tusɨ nangɨ,
ɓá tógɨ-je kí dɔrą̰-tɨ à yəy yəkɨ-yəkɨ.
26 †Rəmə dow-je d'a koo Ngon lə dow à kɨ̰ dɔrą̰-tɨ kisɨ ree dan kilndi-tɨ kɨ̀
tɔ́gɨ kí ną̰ rəm, ɓá kɨ̀ riɓa rəm tɔ.
27 Ɛ̰ à kulə malayka-je kadɨ 'kəw dow-je kí ɛ̰ mbətɨ-dé kɨ dɔ kum dɔnangɨ
kí sɔ̰ kin lay kɨ natɨ. D'a kɨ̰ ngangɨ dɔnangɨ-tɨ kɔw njal ngangɨ dɔrą̰-tɨ.

Néndó kí rɔ kote-tɨ
Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

28 Uni néndó mɛ̰ɛ̰ gosta-tɨ kí dɔ kote-tɨ kin ooi. Kote lé, lokɨ balkəm-é-je
təl tò mbəl ɓá mbɨ-é tubə dɔ-tɨ lé, są̰ɨ 'gəɨ kí nąy ɓà nąy̰ ngɔsɨ.
29 Bè ya tɔ, lokɨ ooi kí né-je kinlé isɨ ra né rəmə, kadɨ 'gəɨ kí Ngon lə dow
ą̰ tarəbɨ-tɨ pèrèrè ngá.

---

† **13:13 13:13** Mat 10:22 * **13:14 13:14** Dan 9:27 † **13:15 13:15** Luk 17:31 † **13:19 13:19** Ntd 7:14 † **13:21 13:21** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. † **13:24 13:24** Ntd 6:12 † **13:25 13:25** Ntd 6:13 † **13:26 13:26** Ntd 1:7

30 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí dow-je kí d'isɨ kəm nè kin, d'a koy lay al
ya né-je kinlé à ra né.
31 Dɔrą-je kì dɔnangɨ kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya sartagangɨ.

Dow gə ndɔ ree lə Jeju Kristɨ al
Mat 24:36-44

32 †Ta lə ndɔ əse kàdì ree lə Ngon lə Lubə lé, dow kí gə goto, malayka-je
kí dɔrą-tɨ ya kàrè 'gə al rəm, ɓá Ngon lə Lubə lé ya kàrè gə al, ngà Bɔbɨ-é
ya kì kár-é ɓá gə.
33 Beɓa ooi go rɔ-si majɨ, isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ, kdɔ sə̨i 'gəi ndɔ kí né-é à
ra-né ne al.
34 †À tò titɨ-nạ kì njèkəy kí isɨ ɔw mba rəmə iṇə kəy liə, ində
ngannjékullə-je liə dɔ-tɨ, gángɨ kullə dɔ-dé-tɨ kì go-é go-é kadɨ 'ra, ɓá ndəjɨ
njèngəm takəy kadɨ isɨ kəm.
35 Ən á isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ tɔ, kdɔ sə̨i 'gəi ndɔ kí njèkəy à təl-né al. À təl
ta losɔlɔ pee əse danlo-tɨ, əse kì ndi nǫ̣ kunjə əse kì ndɔge.
36 Beɓa isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ nè à kį̣ ree kubə-si nangɨ busɨ dɔ ɓi-tɨ.
37 Ta kí m'idə-si kinlé, m'idə dow-je lay tɔ, kadɨ isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ.

14

'Boy-je lə jipɨ-je d'im Jeju
Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jạ 11:45-53

1 Ndɔ ra nạy Pakɨ*, kì ndɔ ra nạy kí 'ra kì mbə̀ kí əm goto-tɨ nạ̀y ndɔ joo.
Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'sangɨ kəm
rəbɨ kdɔ kədɨ Jeju kuwə-é tɔl-é.
2 Kdɔtalə dę̣ 'panè: «J'a rai ndɔ ra nạy-tɨ al, kdɔ j'a kungi dow-je dɔ-ji-tɨ.»

Ta lə dené kí ur ubɨ dɔ Jeju-tɨ
Mat 26:6-13; Jạ 12:1-8; Luk 7:36-50

3 †Jeju isɨ mę̣ę̣ ɓe-tɨ kí Betani, mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Simǫ̣ kí ndɔkɨ to njèbanjɨ.
Lokɨ d'isɨ ta nékuso-tɨ rəmə, dené káre bè andɨ go-dé-tɨ kì ku kí 'ra kì ər
kí 'ɓa-é «albatrə» ji-é-tɨ. Ku lé, ubɨ kí ətɨ majɨ rusɨ mę̣ę̣-é ə to ubɨ wale kí
'ɓa-é «nár» kí yə́rə́rə́ adɨ là-é ṇą̣. Dené lé ində ta ku lé tətɨ, ə ungɨ ubɨ lé
dɔ Jeju-tɨ.
4 Rəmə nəl dow-je kí ną̣́-je al, adɨ 'pa ta dan-dé-tɨ 'panè: «Ę̣ tujɨ ubɨ kin
kɔgɨ bè kdɔ ri wa?»
5 To ubɨ kí lé j'a taa-né là kí à dəə là kullə kí ndɔ ɓumutə kdɔ ləbɨ
njéndoo-je al ɓan wa? Rəmə wɔngɨ ra-dé dɔ dené-tɨ lé.
6 Ngà Jeju panè: Iṇəi dené kin jeke. Adi-é kǫ̣ bè kdɔ ri wa? Ę̣ ra né kí
majɨ kdɔ ta lə-m.
7 Kdɔ njéndoo-je d'a kisɨ sə-si nè kì ndɔ-é ndɔ-é, adɨ ndɔ kí 'ndigi lé, a
rai sə-dé majɨ ɓəy, ngà mạ lé m'a kisɨ sə-si kì ndɔ-je lay al.
8 Dené kinlé ra né kí tógɨ-é asɨ ra; ę̣ ndəm-m ubɨ kete kdɔ dubɨ-m-né.
9 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; lo lay kí dɔnangɨ-tɨ nè kí d'a kilə mbę̣ Poyta kí
Majɨ titɨ lé, d'a kɔr poy né kí dené ra kinlé kadɨ mę̣ę̣ dow-je ole-né dɔ-é-tɨ.

Judasɨ sangɨ kəm rəbɨ kun dɔ Jeju
Mat 26:14-16; Luk 22:3-6

---

† **13:32 13:32** Mat 24:36 † **13:34 13:34** Luk 12:36-38 * **14:1 14:1** Ną̣y Pakɨ lé, to nạy kí 'ra kadɨ mę̣ę̣-dé ole-né dɔ tę̣ę̣ ɓe ɓə-tɨ lə ngan Israyel-je. † **14:3 14:3** Luk 7:37,38

10 Judasɨ Iskariyotɨ kí to kí káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kí dɔgɨ gidɨ-é
joo ɔw ɔjɨ ta kɩ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kadɨ n'ilə Jeju ji-dé-tɨ.
11 Lokɨ d'oo ta liə bè lé, rɔ-dé nəl-dé ɲa̰ adɨ d'un mindɨ-dé kadɨ d'adɨ-é
là. Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, Judasɨ sangɨ kəm rəbɨ kí majɨ kadɨ n'ilə-é-né ji-dé-tɨ.

Jeju kɩ̀ njéndó né-je liə 'ra go nay Pakɨ
Mat 26:17-19; Luk 22:7-20; Ja̰ 13:21-30

12 Ndɔ kí dɔsa̰y lə ndɔ ra na̰y kí 'ra kɩ̀ mbə̀ kí əm goto-tɨ, ndɔ kí d'ilə-né
məsɨ batɨ-je nangɨ kdɔ nékuso kí lo Pakɨ-tɨ lé, njéndó né-je lə Jeju 'dəjɨ-é
'panè: «Lo kí rá ɓá i 'ndigɨ kadɨ j'ra nékuso Pakɨ-tɨ j'adɨ-i wa?»
13 Beɓa Jeju ulə njéndó né-je joo kete panè: «Ɔwi mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ, a kingəi
dingəm kí utɨ gùm man rəmə 'ndoli go-é.
14 Mɛ̰ɛ̰ kəy kí ɛ̰ ɔw-tɨ lé, idəi njèkəy 'painè: Njèndó dow-je né panè, mɛ̰ɛ̰
kəy kí rá ɓá n'a kuso né Pakɨ-tɨ kɩ̀ njéndó né-je lə-n'ɛ̀ wa?
15 Ə ɛ̰ à kɔjɨ-si kəy káre kí mɛ̰ɛ̰-é tatɨ pəl-pəl kí tò dɔ madɨ-é-tɨ taá; né-
je lay tò-tɨ rəm, tokɨ ra go-é lay rəm; lo kin ɓá a rai nékuso-tɨ kdɔ-ji.»
16 Ngà lokɨ njéndó né-je d'ɔtɨ d'ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ lé, d'ingə né-je lay titɨ kí
Jeju idə-dé-né ə 'ra nékuso Pakɨ.

Jeju pa ta lə Judasɨ kí à kun dɔ-é
Mat 26:20-25; Luk 22:21-23

17 Ta kàdì kur-tɨ, Jeju ree kɩ̀ njéndó né-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo.
18 Lokɨ d'isɨ ta nékuso-tɨ lé, Jeju panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí dow
káre dan-si-tɨ kí isɨ uso sə-m né à kun dɔ-m.»
19 Go ta-tɨ kinlé, mɛ̰ɛ̰kɔ̰̀ ra njéndó né-je adɨ 'dəjɨ-é ta ɔsɨ go-na̰ go-na̰
'panè «To ma̰ wa?»
20 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: «To dow káre dan-si-tɨ sə̰i kí dɔgɨ gidɨ-é joo kin,
kí ulə ji-é sə-m natɨ mɛ̰ɛ̰ ba̰y-tɨ kin ya.
21 Tɔgrɔ, Ngon lə dow à koy titɨ kí mbete kí aa njay pa-né ta kí sɔbɨ dɔ-é
lé ya, ngà tujɨ ɓá à kusɨ dɔ dow-tɨ kí njèkun dɔ-é. Dowbé kinlé d'ojɨ-é al
kàrè tò sotɨ.»

Kində gin nékuso nam lə Jeju
Mat 26:26-30; 1Kɔ 11:23-29

22 Lokɨ d'isɨ d'uso né lé, Jeju un mbə̀ rəmə ra oiyo Lubə ɓá uwə gangɨ
adɨ njéndó né-je liə ə panè: «'Taai, né kin to dajɨ rɔ-m.»
23 Go-tɨ, un kobɨ kí man nduu tò-tɨ, ra oiyo Lubə, adɨ-dé ə dɛ̰ lay ya d'a̰y.
24 Jeju idə-dé panè: «Kin to məsɨ-m, məsɨ kulənojɨ natɨ kɩ̀ Lubə kí ungɨ
nangɨ kdɔ kosɨ dow-je.
25 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; m'a ka̰y man nduu gogɨ al sar ndɔ kí m'a
ka̰y kɩ̀ sigɨ kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə.»
26 Go-tɨ, d'usɨ pa-je† ɓəy ɓá d'ɩ̰ d'ɔw dɔ mbal ka̰ kagɨ Olibiye-je-tɨ.

Jeju idə Piyər panè n'a najɨ kí n'gə-n'ɛ̀ al
Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ja̰ 13:36-38

27 Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Sə̰i lay ya a tusi-mi kiə̰i-mi, kdɔ
'ndàngɨ mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kí aa njay 'panè:
“M'a təl njèkul batɨ-je, rəmə batɨ-je d'a sane-na̰.”»
28 †Ngà Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «Kɛ̰ ɓá lokɨ m'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lé,
m'a kɔw ngəbɨ-si Galile.»

† **14:26 14:26** Pa-je kí d'usɨ lé à to Pa 113–118 kin. † **14:28 14:28** Mat 28:16

29 Piyər idə-é panè: «Lé dow-je lay 'tusi d'iṇə-i kɔgɨ kàrè mạ bè lé m'a
kiṇə-i kɔgɨ ndạ al.»
30 Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; ɓone ə kí ndɔɔ nè-tɨ kin
ya, kunjə à nọ nja joo al ɓəy ya 'a najɨ panè 'gə-m al ya nja mutə.»
31 Piyər təl ilə-é-tɨ kɨ̀ tɔ́gɨ-é ya ɓəy panè: «Kadɨ m'najɨ ta m'panè m'gə-i
al lé, kí nja káre ya kàrè à tę̣ę̣ ta-m-tɨ al. Lé asɨ kəm koy kàrè m'a koy sə-i.»
Rəmə ndəgɨ njéndó né-je lay 'pa bè ya tɔ.

Jeju pa ta kɨ̀ Lubə lo ndɔr-tɨ kí 'ɓa-é Getsemane
Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

32 Lokɨ d'ɔw 'tę̣ę̣ lo-tɨ kí 'ɓa-é Getsemane rəmə, Jeju idə njéndó né-je liə
panè: «Isi nangɨ nè adɨ m'ɔw m'pa ta kɨ̀ Lubə.»
33 Ə ę̣ adɨ Piyər, kɨ̀ Jakɨ, kɨ̀ Jạ d'ɔw siə rəmə, dɔ gangɨ-é-tɨ kinlé ɓá ɓəl kɨ̀
mę̣ę̣ gangɨ man ulə gin ra Jeju.
34 Beɓa idə-dé panè: «Mę̣ę̣kọ̀ ra-m asɨ koy; isi nangɨ nè ə ɔgi kəm-si ɓi.»
35 Ngà rəmə lokɨ ɔtɨ kete sę̣ lé, usɨ nangɨ pa ta kɨ̀ Lubə panè kinə kəm
rəbɨ kí rangɨ tò nọ̀ọ̀ rəmə, kadɨ n'ra n'adɨ kàdì kí né kin ɔw kɨ̀ ra-né né
kinlé tę̣ę̣ dɔ-n'ẹ̀-tɨ al.
36 Ę̣ panè: «Aba! Bɔbɨ-m, i lé 'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ né-je-tɨ lay, 'itə kọ̀ kí ṇạ kin
kɨ rangɨ dɔ-m-tɨ. Lé bè ya kàrè, 'ra kí go ndigɨ-tɨ lə-m mạ al; ngà kadɨ 'ra
kí go ndigɨ-tɨ lə-i i ya.»
37 Jeju təl ree rɔ njéndó né-je-tɨ kí mutə lé rəmə ingə-dé dɔ ɓi-tɨ. Beɓa
ę̣ pa kɨ̀ Piyər panè: «Simọ̀, 'to ɓi wa? Kadɨ 'ɔgɨ kəm-i ɓi kàdì káre bè ya
kàrè 'asɨ al wa?»
38 «Ɔgi kəm-si ɓi ə 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ kadɨ néna ṭę̣ę̣ dɔ-si-tɨ rəmə usi al.
Ndil ndigɨ, ngà dajɨ rɔ dow ɓá tɔ́gɨ-é asɨ al.»
39 Jeju təl iṇə-dé ɓəy ə ɔw pa ko ta-je kí káre kin ya kɨ̀ Lubə ɓəy.
40 Go-tɨ, təl ree, rəmə ingə-dé dɔ ɓi-tɨ, kəm-dé ɔy diriri. Dę̣ 'gə ta kí d'a
kidə-é al.
41 Təl ree kí nja mutə idə-dé panè: «'Toi ɓi lə-si ngá, uwəi rɔ-si. Gin
né-je gangɨ ngá! Kàdì asɨ; d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-tɨ.
42 Ị̀i taá adɨ j'ɔwi! Ooi, dow kí njèkilə-m ji-dé-tɨ lé isɨ ree ngá!»

Ta lə kuwə Jeju
Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jạ 18:3-12

43 Jeju pa ta lé ilə nangɨ al ya ɓəy rəmə Judasɨ kí to kí káre dan njéndó
né-je-tɨ kí dɔgɨ gidɨ-é joo lé, ree kɨ̀ kosɨ dow-je kí d'utɨ kiyərɔ-je kɨ̀ kagɨ-je
ji-dé-tɨ. Dow-je kinlé, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je
ndukun-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je ɓá d'ulə-dé.
44 Njèkun dɔ Jeju lé, tɔjɨ-dé né kí n'a ra kadɨ 'gə-né Jeju. Ę̣ panè: «Dow
kí m'a ra-é lapiya, kuwə-é kàdì-m-tɨ kin ya to ę̣, ə́n ə́ uwəi-é əjè 'ngəmi-é
majɨ ə ɔwi siə.»
45 Lokɨ Judasɨ ree tę̣ę̣ rɔ Jeju-tɨ rəmə ɓa-é panè: «Njèndó dow-je né»,
rəmə uwə-é kàdì-é-tɨ.
46 Beɓa dow-je kí 'ree siə lé d'uwə Jeju.
47 Kí káre dan dę̣-tɨ kí d'ạ siə, ɔr kiyərɔ tugə-né mbi ngonnjèkullə lə
burə dɔ njégugné-je lə Lubə ndətɨ ya gangɨ.
48 Jeju idə-dé panè: «Sạ̀i ooi-mi kɨ bɔkaya dow ɓá 'reei kɨ̀ kiyərɔ-je kɨ̀
salangɨ-je kdɔ kuwəi-mi-ne wa?

49 †Mą̃ kí ndɔ-je lay m'isɨ natɨ sə-si takəy-tɨ lə Lubə, m'ndó né dow-je ya
ə́ uwəi-mi al, ngà né kinlé tò bè kdɔ kadɨ ta-je kí mę̨ę̨ mbete-tɨ kí aa njay
kinlé né-é ra né.»
50 Beɓa njéndó né-je lay ya 'tusɨ-é d'iṇ̃ə-é d'ą̃y-ną̃.
51 Basa káre bè ɓɨr rɔ-é kì kubɨ, ndole go Jeju, beɓa 'sangɨ kadɨ d'uwə-é.
52 Lokɨ 'sangɨ kadɨ d'uwə-é lé, ę̨ iṇ̃ə kubɨ liə ji-dé-tɨ, ą̃y kì rɔ-é kare.

Ką̃ Jeju nɔ̀ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je
Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Ją̃ 18:13-14,19-24

53 D'ɔw kì Jeju ɓe lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə. Njékun dɔ njégugné-je
lə Lubə, kì 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je, kì njéndó dow-je ndukun-je lay ya 'kəw-ną̃
nɔ̀ɔ̀.
54 Piyər njiyə go-é-tɨ jan-jan adɨ rəbɨ-é rà ɗəkɨ siə, ɔw sar tę̨ę̨ mę̨ę̨ ndògɨ-
tɨ panata lə burə dɔ njégugné-je lé ə isɨ natɨ kì ngannjékullə-je isɨ ndibɨ
pər.
55 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kì 'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je
d'ingə-ną̃, 'sangɨ kəm rəbɨ kadɨ d'ingə ta madɨ kí sɔbɨ dɔ Jeju kdɔ kadɨ
'gangɨ-né ta koy dɔ-é-tɨ, ya ngà d'ingə al.
56 Dow-je ną̃ ya 'tə́tɨ ta kí ndángɨ dɔ-é-tɨ, ngà ta-je lə-dé ɔw go-ną̃-tɨ al.
57 Dę̨ kí ną̃-je d'ubə nangɨ d'ị̃ taá 'tə́tɨ ta ta-é-tɨ 'panè:
58 †J'oo ta-é-tɨ panè: «M'a tɔɔ kəy lə Lubə kí dow-je d'ində kì ji-dé kin,
ə ndɔ mutə ya m'a kində kí rangɨ kí ji dow ɓá à ra al.»
59 Dɔ ta-tɨ kin ya kàrè ndi-dé ɔw go-ną̃-tɨ al ya ɓəy.
60 Burə dɔ njégugné-je lé ị̃ taá dan kosɨ dow-je-tɨ dəjɨ Jeju panè: «I 'a
kilə ta-je-tɨ kí dow-je kin 'tilə dɔ-i-tɨ kinlé al wa?»
61 Ta-é kí ngarara ya kàrè ę̨ tę̨ę̨ ilə-é-né-tɨ al. Burə dɔ njégugné-je təl
dəji-é ya ɓəy panè: «I 'to Kristɨ‡ kí Ngon lə Lubə kí j'ɔsɨ gajɨ-é lé wa?»
62 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Oiyo, to mą̃ ya. Ə a kooi Ngon lə dow à kisɨ dɔ jikɔl
Lubə-tɨ kí njètɔ́gɨ rəm, ɓá a kooi-é kí à kị̃ dɔrą̃-tɨ kisɨ ree dan kilndi-tɨ rəm
tɔ.»
63 Beɓa burə dɔ njégugné-je lé tuwə kubɨ kí rɔ-é ę̨-tɨ ya gángɨ batɨ-batɨ
ə panè: «J'ɔwi ndoo koo ta ta dow kí rangɨ-tɨ ɓəy ɓan wa?
64 Ta kɔbɨ kí ę̨ pa kì Lubə lé, sə̨i ooi kì mbi-si; ta ri ə́ 'gɨri dɔ-tɨ wa?»
Dow-je lay ya 'gangɨ ta dɔ-é-tɨ 'panè: «Koy-é ya ɓá to tó-é.»
65 Beɓa dę̨ kí ną̃-je dan-dé-tɨ 'tubə yoro dɔ-é-tɨ, 'dɔɔ kəm-é kì takubɨ, 'ɓɨr
ji-dé 'tində-é-né ə 'pa siə 'panè: «'Adɨ Lubə idə-i ə 'pa adɨ j'oo sé to ną̃ ɓá
ində-i wa?» Ɓá ngannjékullə-je 'tində mbɔ́-é tɔ.

Piyər najɨ panè n'gə Jeju al
Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ją̃ 18:15-18,25-27

66 Dɔgangɨ-é-tɨ kí Piyər nə̀y-né mę̨ę̨ ndògɨ-tɨ nangɨ ɓəy lé, dené káre dan
ngannjékullə-je-tɨ lə burə dɔ njégugné-je lé ree,
67 ɓá ę̨ oo Piyər isɨ ndibɨ pər rəmə oo-é gə́rə́rə́ ə idə-é panè: «I ya kàrè
'to njènjiyə kì Jeju, dow kí Najarɛtɨ kinlé tɔ.»
68 Ngà Piyər təl najɨ panè: «Kuy! M'gə al, i lé ta ri ɓá 'ndigɨ pa kàrè
m'gə al.» Go-tɨ rəmə, Piyər tę̨ę̨ ɔw ndaa-tɨ.
69 Ngà dené lé oo Piyər lé ɓəy rəmə, təl idə dow-je panè: «Dow kanlé to
kí dan-dé-tɨ ya.»

---

† **14:49 14:49** Luk 19:47; 21:37 † **14:58 14:58** Ją̃ 2:19 ‡ **14:61 14:61** Kristɨ lé kɔr mę̨ę̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

70 Rəmə Piyər najɨ ya ɓəy. Sɛ̨ go-tɨ ya rəmə, dɛ̨ kí d'ą̃ lo-é-tɨ 'pa kɨ̀ Piyər
'panè: «Tɔgrɔ-tɨ, i lé 'to kí dan-dé-tɨ ya, kdɔ i 'to dow kí dɔnangɨ Galile-tɨ;
['pa ta taną̃ sə-dé rəm.»]§
71 Beɓa Piyər ubɨ rɔ-é panè kadɨ Lubə ində-m ɔjɨ-m: «M'gə dow kí 'pai
ta liə kinlé al.»
72 Tajinatɨ nè ya kunjə nɔ̨ nɔ̨ kí nja joo, rəmə mɛ̨ɛ̨ Piyər ole dɔ ta-tɨ kí
kete Jeju pa siə panè: «Kunjə à nɔ̨ nja joo al ɓəy ya 'a najɨ ta panè 'gə-m
al 'gə-m al ya nja mutə.» Beɓa ɛ̨ gɨ̃r tɛ̨ɛ̨ dɔ ta-tɨ kin rəmə nɔ̨̃ ɓuktu-ɓuktu.

15

Jeju ą̃ nɔ̨̃ Gubərnər Pilatɨ-tɨ
Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Ją̃ 18:28-38

1 Kɨ̀ ndɔge ratɨ ya, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'kəw-ną̃, d'ɔjɨ-ną̃ ta
kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, adɨ to kuwədɔ-ną̃ lə
'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je lay. Beɓa dɛ̨ d'un ndu-dé d'adɨ 'tó Jeju
njim-njim d'ɔw siə d'ilə-é ji Pilatɨ-tɨ.
2 Beɓa Pilatɨ dəjɨ-é panè: «Sɛ i ya ɓá 'to ngar lə jipɨ-je lé wa?» Jeju ilə-é-tɨ
panè: «Ta ya tɛ̨ɛ̨ ta-i-tɨ tin.»
3 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'tilə ta-je ṇą̃ dɔ Jeju-tɨ.
4 Pilatɨ təl dəjɨ-é panè: «'A kilə-dé ta-tɨ kinlé al wa? 'Oo kɔr ta-je kí 'tilə
dɔ-i-tɨ kinlé ya al wa?»
5 Ngà Jeju tɛ̨ɛ̨ ta-é kí ngarara ya kàrè ilə-tɨ al sar adɨ ɔr ndil Pilatɨ.

'Gangɨ ta koy dɔ Jeju-tɨ
Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ją̃ 18:39–19:16

6 Kaglo ra nąy Pakɨ-je lay ya, Pilatɨ à kilə dangay káre taá ə à to ɛ̨ kí kosɨ
dow-je ya d'ɔsɨ kagɨ dɔ-é-tɨ ɓá à kilə-é taá.
7 Ə dingəm káre kí ri-é lə Barabasɨ kí to kí káre dan bɔkaya-je-tɨ kí ndɔkɨ
'tɔl dow ndɔ ra wɔngɨ-tɨ ą̃ dangay-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃.
8 Kosɨ dow-je d'ɔw panata lə Pilatɨ 'dəjɨ-é kadɨ ra né kí ɛ̨ ra adɨ-dé kɨ̀ dɔ
ɓal-ɓal kinlé.
9 Pilatɨ ilə-dé-tɨ panè: «'Ndigi kadɨ m'ilə ngar lə jipɨ-je taá m'adɨ-si wa?»
10 Kdɔ ɛ̨ gə kí njékun dɔ njégugné-je lə Lubə d'ilə Jeju ji-n'ɛ̨̀-tɨ kdɔ kim
kí d'im-é.
11 Njékun dɔ njégugné-je lé, 'sulə kosɨ dow-je kadɨ 'dəjɨ Pilatɨ kadɨ
Barabasɨ ɓá ilə-é taá.
12 Pilatɨ təl dəjɨ-dé ɓəy panè: «Ngà 'ndigi kadɨ m'ra ri kɨ̀ ɛ̨ kí sə̨i 'ɓai-é
ngar lə jipɨ-je lé wa?»
13 Dɛ̨ 'pa ta kɨ̀ ndi-dé kí boy-boy 'panè: «'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.»
14 Pilatɨ idə-dé panè: «Ə to majal ri ya ɓá Jeju lé ra wa?» Rəmə 'təl 'pa
ta kɨ̀ ndi-dé kí boy itə kí kete lé ya ɓəy 'panè: «'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.»
15 Pilatɨ ndigɨ kadɨ rɔ kosɨ dow-je nəl-dé, beɓa ilə Barabasɨ taá, rəmə adɨ
'tində Jeju kɨ̀ ndəy marɔw ɓá iṇə-é ji-dé-tɨ kadɨ d'ɔw 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ.

Asgar-je 'sɔkɨ Jeju
Mat 27:27-31; Ją̃ 19:2-3

16 Asgar-je d'ɔw kɨ̀ Jeju panata lə Gubərnər, rəmə 'ɓa kosɨ asgar-je lay.

---

§ **14:70 14:70** Ta-je kí tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kí dɔsą̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

17 D'ulə kubɨ kí kər yèl-yèl kí là-é ṇą̃ rɔ-é-tɨ, 'ra kun d'ojɨ jɔgɨ ngar-tɨ
d'ulə dɔ-é-tɨ. 18 Rəmə 'təl 'ra-é lapiya 'panè: «Lapiya ƀoo ngar lə jipɨ-je.»
19 'Tində dɔ-é kì tuwətɔ́gɨ, 'tubə yoro kəm-é-tɨ rəm, 'tɔsɨ məkəji-dé nangɨ
ƀá 'səbɨ takəm-dé nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ.
20 Lokɨ 'sɔkɨ-é asɨ-dé rəmə, d'ɔr kubɨ kí kər lé rɔ-é-tɨ ə d'ulə kubɨ-je liə
rɔ-é-tɨ gogɨ, ƀəy ƀá 'tę̣ę̣ siə ndaa-tɨ gidɨ ƀe-tɨ kdɔ ƀə-é kagdəsɨ-tɨ.

'Bə Jeju kagdəsɨ-tɨ
Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ją̃ 19:17-27

21 †Asgar-je d'ində tɔ́gɨ dɔ dingəm-tɨ káre kí ri-é lə Simɔ̨ d'adɨ-é utɨ
kagdəsɨ lə Jeju. Dingəm kinlé, į̣ ndɔrɔ ə to dow kí ƀebo Sirę̣n-tɨ. Ę̣ to
bɔbɨ Alegjandrə kì Rupusɨ.
22 D'ɔw kì Jeju lo-tɨ kí 'ƀa-é Golgota, kí kɔr mẹę̣-é to «lo kí titɨ-ną̃ kì ka
dɔ dow.»
23 D'adɨ-é man nduu kí 'pote natɨ kì né kí 'ƀa-é mir kadɨ-é ą̃y ƀá ę̣ mbatɨ.
24 Go-tɨ, 'ƀə Jeju kagdəsɨ-tɨ ə d'ɔsɨ mbare dɔ kubɨ-je-tɨ liə kdɔ koo se ną̃
ƀá à kingə wa?
25 'Bə Jeju kagdəsɨ-tɨ kì kàdì kí jiną̀y káre kí ndɔge.
26 'Ndàngɨ gin né kí 'gangɨ-né ta dɔ Jeju-tɨ taá 'panè:
«Ngar lə Jipɨ-je.»
27 'Bə bɔkaya-je joo natɨ kì siə dɔ kagdəsɨ-je-tɨ lə-dé; ę̣ kí káre dɔ jikɔl-é-tɨ,
kí káre dɔ jigəl-é-tɨ tɔ.
28 [Bè adɨ ta kí mẹę̣ mbete-tɨ kí aa njay lé né-é ra né. 'Ndàngɨ 'panè:
«'Tidə-é natɨ kì njéra majal-je.»]*
29 †Dow-je kí njédəə rəbəə-je 'tugə dɔ-dé 'sɔkɨ-é-né 'panè: «Ą̃ą̃! I kí 'panè
'a tɔɔ kəy lə Lubə ə ndɔ mutə ya 'a kində gogɨ lé,
30 i ya 'ajɨ rɔ-i ə 'į̣ dɔ kagdəsɨ-tɨ 'risɨ nangɨ adɨ j'oo ną̃.»
31 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je kàrè 'pa
ta dan-dé-tɨ 'sɔkɨ-é-né 'panè: «Dow-je kí rangɨ ƀá ę̣ ajɨ-dé, ngà ę̣ asɨ kajɨ
rɔ-é al wa!
32 Ę̣ á nè n'to Kristɨ†, ngar lə Israyel-je lé, kį̣ ya kadɨ-é į̣ kagdəsɨ-tɨ kin
risɨ nangɨ adɨ j'oo ya rəmə j'a kadɨ-é mẹę̣-ji ngá!» Dę̣ kí 'ƀə-dé siə natɨ
kagdəsɨ-tɨ lé 'tajɨ-é tɔ.

Koy lə Jeju
Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ją̃ 19:38-42

33 Lokɨ kàdì ą̃ jam dɔ ƀe-tɨ ya ƀəy rəmə, lo ndul dɔnangɨ-tɨ nè lay sar ya
kàdì kí mutə kí losɔlɔ asɨ-né.
34 Dɔkàdì-é-tɨ kinlé, Jeju nɔ̨ kì ndɨ-é kí boy panè: «Eloy, Eloy,
lamasabatani?» Kɔr mẹę̣-é to «Lubə lə-m, Lubə lə-m, kdɔ ri ƀá iṇə-m
kɔgɨ bè wa?»
35 Dow-je kí ną̃-je dan dę̣-tɨ kí d'ą̃ lo-é-tɨ lé d'oo ndɨ-é ə 'panè: «Ooi! Ę̣
ƀa Eli!»
36 Beƀa dow káre dan-dé-tɨ ą̃y ngɔdɨ ulə ndɔkrɔ dan man nduu-tɨ kí masɨ,
ulə ta tuwətɔ́gɨ-tɨ adɨ Jeju kadɨ njibɨ ə panè: «'Ngəbɨ mɔkɨ! Adɨ j'ooi se Eli
liə lé à ree kɔr-é kur-é nangɨ wa?»
37 Jeju nɔ̨ kì ndɨ-é kí boy rəmə uwə ta-é natɨ.

---

† **15:21 15:21** Rɔm 16:13 * **15:28 15:28** Ta-je kí tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mẹę̣ mbete-je-tɨ kí dɔsą̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ. † **15:29 15:29** Mar 14:58; Ją̃ 2:19 † **15:32 15:32** Kristɨ lé kɔr mẹę̣-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

38 Kubɨ gangɨ mɛ̰ɛ̰ kəy lə Lubə, ɨ̰ taá ya til ree njal nangɨ.
39 Njèkun dɔ asgar-je kí ɓu kí ã̰ lo-é-tɨ ɓá oo koy kí Jeju oy lé bè rəmə panè: «Dingəm kinlé to Ngon lə Lubə ya tɔgrɔ-tɨ.»
40 †Dené-je madɨ d'ã̰ ngərəngɨ d'ã̰ d'oo né-je lé tɔ. Mari kí Magdala, kì Mari kí kɔ̰ Jojɛsɨ-je kì Jakɨ kí to ngon kí basa rəm, ɓá Salome d'ã̰ dan dené-é-je-tɨ lé tɔ.
41 Dené-je kinlé d'un go-é 'ra kullə d'adɨ-é lokɨ isɨ-né Galile-tɨ. Dené-je kí rangɨ ɲã̰ ya kí 'ree siə natɨ Jorijalɛ̰m d'ã̰ dan-dé-tɨ nɔ̰ɔ̰ tɔ.

D'ilə nin Jeju bole mbal-tɨ
Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jã̰ 19:38-42

42 Ta kàdì kur-tɨ kete nɔ̰ ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je kí to ndɔ ra go né-je kdɔ ndɔ taakoo lé,
43 Jojepɨ kí to dow kí mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ kí Arimate ree; ɛ̰ to kí káre dan kí boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je kí ri-é ɓa ɲã̰. Ɛ̰ kàrè to dow kí isɨ ngəbɨ kɔ̰ɓe lə Lubə tɔ. Beɓa ɛ̰ uwə mɛ̰ɛ̰-é ngã̰ ya ɔw rɔ Gubərnər Pilatɨ-tɨ dəjɨ-é nin Jeju.
44 Ta igɨ Pilatɨ səl kdɔ koy kí Jeju oy ngá. Beɓa ɛ̰ ɓa njèkun dɔ asgar-je dəjɨ-é panè se Jeju lé oy mbɔr nṵ wa?
45 Lokɨ oo ta lə njèkun dɔ asgar-je lé, ɛ̰ adɨ tarəbɨ Jojepɨ kadɨ ɔw un nin Jeju lé.
46 Beɓa Jojepɨ ndogɨ takubɨ, ɔr nin Jeju kagdəsɨ-tɨ, ɓɨr-é-né ə ilə-é ɓe nin-tɨ, bole mbal-tɨ kí 'tɔl sigɨ. Ə nduburu ər kí boy ya utɨ-né ta-é.
47 Mari kí Magdala kì Mari kí kɔ̰ Jojɛsɨ d'oo lo kí d'ilə nin Jeju-tɨ.

16

Tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lə Jeju
Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jã̰ 20:1-10

1 Lokɨ ndɔ taakoo lə jipɨ-je dəə lé, Mari kí Magdala, kì Salome rəm, ɓá Mari kí kɔ̰ Jakɨ 'ndogɨ ubɨ-je kí əti majɨ-majɨ kadɨ d'ɔw 'ndəm nin Jeju.
2 Beɓa ndɔ Dimasɨ kí ndɔge ratɨ, kí kàdì ubə al ɓəy ya dɛ̰ d'ɔw dɔɓadɨ-tɨ.
3 'Dəjɨ-nã̰ 'panè: «Ná̰ ɓá à nduburu ndəngrə ər kin kɨ rangɨ ta ɓadɨ-tɨ kadɨ-ji ən wa?»
4 Ngà lokɨ d'un kəm-dé taá rəmə d'oo kí ndəngrə ər lé tokɨ nduburu kilə rangɨ ngá.
5 Lokɨ d'andɨ ɓe nin-tɨ lé rəmə, d'oo basa káre kí ulə kubɨ kí ngal kí nda isɨ kɨ dɔ jikɔl. Lokɨ d'oo-é lé, 'ɓəl ã̰.
6 Beɓa basa lé idə-dé panè: «'Bəli al, sã̰i lé, Jeju kí Najarɛtɨ-tɨ kí 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ lé ɓá sã̰i 'sangi-é; ɛ̰ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰, adɨ goto nè; ooi, lo kí d'ilə-é-tɨ ən.
7 †Ɔwi idəi njéndó né-je liə, ə idəi Piyər tɔ kí ɛ̰ à ngəbɨ-si Galile-tɨ. Lo kin ɓá a kooi-é-tɨ, titɨ kí ɛ̰ idə-si-né kete lé.»
8 Beɓa dɛ̰ 'ɓəl rəm, 'dadɨ rəm adɨ 'tɛ̰ɛ̰ ɓe nin-tɨ lé kí ngɔdɨ d'ã̰y-nã̰. Lo kadɨ 'pa ta-é d'adɨ dow goto kdɔtalə ɓəl ində mɛ̰ɛ̰-dé gangɨ.

Jeju ɔjɨ rɔ-é Mari kí Magdala
Mat 28:9-10; Jã̰ 20:11-18

† **15:40 15:40** Luk 8:2,3 † **16:7 16:7** Mat 26:32; Mar 14:28

9 [Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ ndɔ Dimasɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ. Ɛ̰ tɔjɨ rɔ-é Mari
kɨ́ Magdala kɨ́ ndɔkɨ ɛ̰ tubə ndil-je kɨ́ majɨ al siri dɔ-é-tɨ lé ya kete.
10 Mari ɔw ɔr poy-é adɨ njéndó né-je kɨ́ d'isɨ dan mɛ̰ɛ̰kɔ̰̃-tɨ d'isɨ 'nɔ̰̃.
11 Ngà lokɨ idə-dé panè Jeju isɨ kəm, adɨ n'oo-é kɨ̀ kəm-n'ɛ̰̀ ya kàrè, dɛ̰
d'oo ta liə kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.

Jeju tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə joo
Luk 24:13-35

12 Go-tɨ, Jeju tɔjɨ rɔ-é kɨ̀ rɔ kɨ́ mbəl rɔ njéndó né-je-tɨ liə kɨ́ joo kɨ́ d'isɨ
d'ɔw kɨ ngonɓe-tɨ kɨ́ wale.
13 Dɛ̰ 'təl 'ree d'ɔr poy-é d'adɨ ndəgɨ-é-je, bè ya kàrè d'adɨ-dé mɛ̰ɛ̰-dé al.

Jeju tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é káre
Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jɑ̰ 20:19-23; Knj 1:6-8

14 Go-tɨ, Jeju tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é káre kɨ́ d'isɨ ta nékuso-
tɨ; ɛ̰ kɔl sə-dé kdɔ mɛ̰ɛ̰ngɑ̰ kɨ̀ mɛ̰ɛ̰ndə lə-dé kɨ́ ɔgɨ-dé kadɨ d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé dɛ̰
kɨ́ d'oo-é kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰.
15 †Ɛ̰ idə-dé panè: «Ɔwi kɨ̀ lo lay dɔnangɨ-tɨ nè, iləi mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ
lə-m adi dow-je lay.
16 Dow kɨ́ adɨ-m mɛ̰ɛ̰-é ə́ 'rai-é batɛ̰m lé à kajɨ; ngà dow kɨ́ adɨ mɛ̰ɛ̰-é al
lé, ta kɨ́ gangɨ à kusɨ dɔ-é-tɨ.
17 Nékɔjɨ-je kɨ́ à tɔjɨ kadɨ 'gə-né dɛ̰ kɨ́ d'adɨ-m mɛ̰ɛ̰-dé ɓan: D'a tubə ndil-je
kɨ́ majɨ al kɨ̀ ri-m, d'a pa ta kɨ̀ ndɔ̰̃ ta-je kɨ́ sigɨ,
18 d'a kuwə li-je kɨ̀ ji-dé rəm, lé d'ɑ̰̃y man kɨ́ né kɨ́ à tɔl dow tò-tɨ ya kàrè à
ra sə-dé né al; d'a kində ji-dé dɔ njémɔ̰̃y-je-tɨ ə njémɔ̰̃y-je d'a kingə lapiya.»

Jeju təl ɔw dɔrɑ̰̃-tɨ
Luk 24:50-53; Knj 1:9-11

19 †Go ta-je-tɨ kɨ́ 'Ɓaɓe Jeju pa sə-dé lé, Lubə un-é ɔw siə dɔrɑ̰̃-tɨ adɨ isɨ
dɔ jikɔl-é-tɨ.
20 Njéndó né-je d'ɔw d'ilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ̀ lo-je lay. 'Ɓaɓe ra sə-dé
kullə rəm, ɓá ra nékɔjɨ-je ɲɑ̰̃ ya dan-né go Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ dɛ̰ 'pa lé tɔjɨ-né
kadɨ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.]*

---

† **16:15 16:15** Knj 1:8 † **16:19 16:19** Knj 1:9-11 * **16:20 16:20** Ta-je kɨ́ tò mbunɑ̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsɑ̰y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
Lukɨ
ndàngɨ

Ta-je kɨ́ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ Lukɨ ndàngɨ

Lukɨ tɔjɨ Jeju Kristɨ kɨ to Ngon lə dow kɨ́ ree kdɔ sangɨ nja dow-je kɨ́ 'nɑ̀y ə kdɔ kajɨ-dé ('Ndó 19:10). Ɛ̰ tɔjɨ ta kɨ́ ɔ̰ mɛ̰ɛ̰ Jeju kdɔ njéndoo-je, kɨ̀ dené-je, kɨ̀ ngan-je kɨ́ dow-je d'oo-dé kɨ né al. Ɛ̰ tɔjɨ kullə kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay ra mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ kɨ́ Jeju ra.

Njèndàngɨ mbete kinlé to Dɔktur kɨ́ to jipɨ al, ə kɨ́ boy ɲɑ̰ lé, ɛ̰ ndàngɨ mbete kin kdɔ kilə-né mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kajɨ kɨ́ tɔ̀ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ kadɨ dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al. Lukɨ ndàngɨ mbete kullə lə njékɔwkulə-je tɔ; ə ɛ̰ ndàngɨ mbete-je kɨ́ joo kinlé adɨ Teopil kɨ́ to dow kɨ́ ri-é ɓa ɲɑ̰ kɨ́ to jipɨ al. Lukɨ lé, ɛ̰ ya kɨ̀ dɔ-é gə Jeju al, ngà né-je kɨ́ sɔbɨ dɔ kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə Jeju ɓá ɛ̰ ndər gin-é ɲɑ̰ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'gə Jeju majɨ.

Mbete kinlé, ngal itə mbete-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ kunmindɨ-tɨ kɨ́ sigɨ lay. Lukɨ ulə gin-é dɔ né-je kɨ́ bɛtɨ-bɛtɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kojɨ Jeju ya pa ta dɔ-tɨ ɲɑ̰ kɨ̀ gangɨ-é berere-berere (Luk 1–2) rəm, pa ta dɔ gin kojɨ-tɨ liə kɨ́ ɛ̰ to-né dow rəm (Luk 3:23-38). Ɛ̰ ɔr poy batɛ̰m kɨ́ 'ra-é rəm (Luk 3:21), nɑ̰ kɨ́ Sú nɑ̰-é rəm (Luk 4:1-13), pa ta kɨ́ dɔ kullə-tɨ liə rəm (Luk 4–21), ɓə kɨ́ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ (Luk 22–23), kɨ̀ tɔsɨ kɨ́ ɛ̰ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ rəm (Luk 24). Lo tɔl ta mbete-tɨ lé, Lukɨ pa ta kɨ́ dɔ kəm rəbɨ-tɨ kɨ́ Jeju ingə-né njéndó né-je liə nja ɲɑ̰-ɲɑ̰ go tɔsɨ-tɨ kɨ́ ɛ̰ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ rəm, ɓá pa ta kɨ́ dɔ né-je-tɨ kɨ́ ɛ̰ ndɔ́-dé kete kadɨ d'ilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ mbi dow-je-tɨ kɨ́ rangɨ. Go-tɨ, ɛ̰ pa ta kɨ́ dɔ kəm rəbɨ-tɨ kɨ́ Lubə un-né Jeju ɔw-né siə dɔrɑ̰-tɨ.

Kulə gin ta
Mar 1:1; Knj 1:1-3

1 Dow-je ɲɑ̰ ya d'adɨ rɔ-dé 'ndàngɨ né-je kɨ́ ra né dan-ji-tɨ nè lé,
2 ə 'ndàngɨ kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ j'oo-né ta njékɑ̰ lo-é-tɨ lo kulə gin-é-tɨ nɨ̰ ɓá 'təl ngannjékullə-je kɨ́ njékilə mbɛ̰ ta lə Lubə.
3 Beɓa lokɨ m'dəjɨ ta dɔ né-je-tɨ kin lay kɨ̀ gangɨ-é berere-berere lo kulə gin-é-tɨ nɨ̰ ya lé, mɑ̰ kàrè nəl-m kadɨ m'ndàngɨ kɨ̀ go-é go-é ya m'adɨ-i i Teopil kɨ́ 'to dow kɨ́ boy ɲɑ̰.
4 M'ndàngɨ m'adɨ-i bè, kdɔ kadɨ 'gə majɨ kɨ́ néndó-je kɨ́ 'ingə kinlé, to néndó-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.

Ta kɨ́ dɔ kojɨ Jeju-tɨ kɨ̰-é basa

Ta kɨ́ dɔ kojɨ Jɑ̰-tɨ kɨ́ njèra dow-je batɛ̰m

5 Ɓal-je-tɨ kɨ́ Erodɨ to-né ngar dɔnangɨ Jude-tɨ lé, njègugné lə Lubə káre isɨ nɔ̰ɔ̰, ri-é lə Jakari. Ɛ̰ to dow kɨ́ dan kutɨ dow-je-tɨ lə Abiya kɨ́ ndɔkɨ to njègugɨ né* ə ne-é to kɨ́ gin ka-tɨ lə Arɔ̰ tɔ. Ne-é lé ri-é lə Elijabɛtɨ.

---

* **1:5 1:5** Mɛ̰ɛ̰ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low lé, d'uwə njégugné-je lé kɨ̀ kutɨ-é kutɨ-é lo kɔrjoo gidɨ-é sɔ. Adɨ dɛ̰ kɨ́ gin káre 'ra kullə logugɨ né-tɨ Dimasɨ káre-káre.

6 Dɛ̰ joo lay ya 'to dow-je kí njéra né kí njururu nɔ̰̀ Lubə-tɨ, 'təl rɔ-dé go
ndukun-je-tɨ lə Lubə lay, ɓá 'təl rɔ-dé go tó mindɨ 'Ɓaɓe-tɨ lay rəm, adɨ ta
goto dɔ-dé-tɨ.
7 Ngà dɛ̰ d'ojɨ ngon al, kdɔtalə Elijabɛtɨ lé to kujɨ rəm, ɓá dɛ̰ joo lay ya
'ɓugə ɲa̰ ngá rəm tɔ.
8 Ndɔ káre bè, Jakari a̰ ra kullə liə kí tò kadɨ-é ra nɔ̰̀ Lubə-tɨ, kdɔtalə dɛ̰
kɨ̀ kutɨ dow-je liə ɓá to ta ra kullə lə-dé,
9 beɓa kagɨ usɨ dɔ Jakari-tɨ titɨ kí njégugné-je 'ra-né low-low, kadɨ ɛ̰ ɓá
ɔw mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə 'Ɓaɓe, kdɔ kadɨ ɔw ró pər nɔ̰kagɨ kí ətɨ majɨ logugɨ né-tɨ
adɨ Lubə.
10 Dɔ kàdì ró nɔ̰kagɨ-je-tɨ kí ətɨ majɨ logugɨ né-tɨ lé, kosɨ dow-je lay d'a̰
'pa ta kɨ̀ Lubə takəy-tɨ lə Lubə. 11 Rəmə tajinatɨ nè ya malayka lə 'Ɓaɓe
tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ Jakari kɔy, a̰ taá dɔ kɔ̀l, kəl logugɨ né-tɨ kí to lo ró nɔ̰kagɨ-je kí ətɨ
majɨ-majɨ lé.
12 Lokɨ Jakari un kəm-é oo-é lé, dɔ-é təl, ɓəl ində bandɨ-é batɨ gangɨ.
13 Ngà malayka lé idə-é panè:
«Jakari, 'ɓəl al.
Kdɔ ta kí 'pa kɨ̀ Lubə lé, Lubə oo,
adɨ ne-i Elijabɛtɨ à kojɨ ngon kí dingəm kadɨ-i
ə 'a kində ri-é lə Ja̰.
14 Ngon lé, à to né rɔnəl ɲa̰ kadɨ-i rəm,
ɓá dow-je ɲa̰ ya d'a ra rɔnəl dɔ kojɨ-é-tɨ tɔ.
15 Ɛ̰ à to dow kí boy ɲa̰ takəm 'Ɓaɓe-tɨ.
Yibɨ nduu əse né ka̰y kí əm tò-tɨ ya ɛ̰ à ka̰y al.
Mɛ̰ɛ̰ kɔ̰-é-tɨ nṵ ya Ndil kí aa njay à rusɨ mɛ̰ɛ̰-é.
16 Ɛ̰ à kadɨ Israyel-je ɲa̰ 'təl kɨ rɔ 'Ɓaɓe Lubə-tɨ lə-dé.
17 Ɛ̰ à njiyə nɔ̰ 'Ɓaɓe-tɨ kɨ̀ tagɨr-je kɨ̀ tógɨ kí ndɔkɨ Eli ɔw-né,
kdɔ kadɨ adɨ bɔbɨ ngan-je d'ulə nojɨ natɨ kɨ̀ ngan-dé-je rəm,
njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ d'ɔw kɨ̀ tagɨr
kí titɨ-na̰ kɨ̀ tagɨr lə njéra né kí njururu-je rəm tɔ.
Bè kdɔ kadɨ dow-je 'ra rɔ-dé
ə d'isɨ dɔ nja-dé-tɨ kdɔ ra kullə lə 'Ɓaɓe.»
18 Jakari dəjɨ malayka lé panè: «Ri ɓá à tɔjɨ-m kadɨ m'gə kí né kinlé à ra
né wa? Kdɔtalə ma̰ m'ɓugə rəm, ɓá ne-m kàrè ɓal-é ɲa̰ ngá rəm tɔ.»
19 Malayka lé ilə-é-tɨ panè: «Ma̰ lé, ri-m lə Gabriyel, njèka̰ takəm Lubə-
tɨ. Lubə ulə-m kadɨ m'ree m'pa sə-i ta rəm, kadɨ m'ilə Poyta kí Majɨ kin
mbi-i-tɨ rəm tɔ.
20 Yən, 'a kisɨ bè ya, 'a kasɨ pa ta al ya sar kadɨ né kí m'pa ta-é kinlé,
né-é ra-né né. Kdɔtalə ta-je lə-m kí m'pa kí to ta-je kí ndɔ-é asɨ ə né-é à ra
né lé, i 'oo kɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ al.»
21 Gangɨ lo-é-tɨ kinlé, dow-je d'a̰ 'ngəbɨ Jakari ə lo ta igɨ-dé sól, kdɔtalə
ka̰ kí ɛ̰ a̰ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə Lubə ɓəy ə ɓəy-ɓəy kinlé.
22 Lokɨ Jakari tɛ̰ɛ̰ ndaa-tɨ ngá lé, ɛ̰ asɨ pa sə-dé ta al, ya rəmə dɛ̰ 'gə kí
né ra-é tokɨ nɨ̰ bè mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə Lubə. Ɛ̰ ɔy ji-é ra ta-dé-tɨ pa-né sə-dé ta ə
pa ta al bin ya ngá.
23 Beɓa lokɨ ndɔ kullə liə tingə ngá lé, Jakari təl ɔw ɓe liə gogɨ.
24 Go-tɨ, ne-é Elijabɛtɨ ndan ngon ə ɓɔyɔ rɔ-é kəy ya na̰y mɨ̰ ə ɛ̰ panè:
25 «Yən, ɛ̰ kin ɓá to né kí majɨ kí 'Ɓaɓe ra adɨ-m dɔkaglo-tɨ kí nè kin, kdɔ
kɔr-né rɔsɔl dɔ-m-tɨ takəm dow-je-tɨ!»

Ta kí dɔ kojɨ Jeju-tɨ
Mat 1:18-25

26 Nạy mɛkę̣ go-tɨ lé, Lubə ulə malayka kí ri-é lə Gabriyel dɔnangɨ Galile-
tɨ mę̣ę̣ ɓebo-tɨ káre kí 'ɓa-é Najarɛtɨ,
27 †kadɨ ɔw rɔ ngon mandɨ-tɨ kí gə dingəm al ɓəy kí dingəm kí ri-é lə
Jojepɨ kí to ngon kà Dabidɨ uwə dɔ-é. Ngon mandɨ lé ri-é lə Mari.
28 Malayka lé ree ɔw kəy go-é-tɨ ə pa siə ta panè: M'ra-i lapiya, i kí Lubə
ra sə-i majɨ! 'Ɓaɓe nạ̀y sə-i!
29 Ta kinlé təl dɔ Mari adɨ ę̣ dəjɨ rɔ-é ta panè sé kin to lapiya kí ban ɓá
tana̰ bè wa?
30 Malayka lé idə-é panè: Mari, 'ɓəl al! Kdɔtalə Lubə ra sə-i majɨ!
31 †'Oo bè, 'a ndan ngon, 'a kojɨ ngon kí dingəm, ə 'a kində ri-é lə Jeju.
32 Ẹ̰ à to dow kí boy ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə kí njèkisɨ taá dɔra̰-tɨ nụ̰ ə
'Ɓaɓe Lubə à kadɨ-é isɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lə ka-é Dabidɨ.
33 Ẹ̰ à kɔ̰ɓe dɔ gin kojɨ-tɨ lə Jakobɨ ya sartagangɨ; tɔgrɔ-tɨ, kɔ̰ɓe liə lé sɔ̰y-é
à goto.
34 Beɓa Mari idə malayka lé panè: Ma̰ m'gə dingəm al ɓəy, ngà né kin
à ra né ban ɓan wa?
35 Malayka lé təl ilə-é-tɨ panè: Ndil kí aa njay à ree dɔ-i-tɨ rəm, tɔ́gɨ Lubə
kí njèkisɨ taá dɔra̰-tɨ nụ̰ à gəə dɔ-i sipɨ rəm tɔ. Gin-é kin ɓá ngon kí 'a
kojɨ-é lé à to dow kí aa njay ə d'a ɓa-é Ngon lə Lubə.
36 Yən, nojɨ-i Elijabɛtɨ kàrè ndan ngon tɔ. Ẹ̰ ndan ngon dɔ ɓugə-é-tɨ ə à
kojɨ ngon kí dingəm. Ẹ̰ kí ndɔkɨ 'ɓa-é kujɨ dené lé, ndan ngon ra nạy mɛkę̣
ngá.
37 Kdɔtalə né kí dum Lubə ya goto.
38 Beɓa Mari panè: Ma̰ m'to ngonnjèkullə lə 'Ɓaɓe! Kadɨ-é ra sə-m kí go
ta-tɨ kí i 'pa lé ya. Rəmə malayka lé iṇə Mari ə ɔw.

Kɔw Mari rɔ Elijabɛtɨ-tɨ
1Sa 2:1-10; Pa 113

39 Mę̣ę̣ ndɔ-é-je-tɨ kinlé ya Mari ḭ usɨ rəbəə ɔw lɔw ɓebo-tɨ káre kí dan
mbal-je-tɨ dɔnangɨ Jude-tɨ.
40 Lokɨ ɔw tę̣ę̣ lé, ẹ̰ ɔw mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Jakari ə ra lapiya Elijabɛtɨ.
41 Beɓa lokɨ Elijabɛtɨ oo lapiya kí Mari ra-é lé taá ya, ngon kí mę̣ę̣-é-tɨ lé
rɔ-é nəl-é adɨ tɔsɨ mę̣ę̣-é gul-gul ə Ndil kí aa njay rusɨ mę̣ę̣ Elijabɛtɨ.
42 Elijabɛtɨ pa ta kì ndi-é kí boy panè: Lubə tɔr ndi-é dɔ-i-tɨ dan dené-je-tɨ
lay, ngon kí mę̣ę̣-i-tɨ kàrè Lubə tɔr ndi-é dɔ-é-tɨ tɔ.
43 Ə̰ ma̰ kin ya m'asɨ kadɨ kɔ̰ 'Ɓaɓe lə-m ree ɓe lə-m wa!
44 M'pa bè kdɔtalə lokɨ lapiya kí i 'ra-m lé gangɨ mbi-m-tɨ taá ya rəmə,
rɔ ngon kí mę̣ę̣-m-tɨ nəl-é adɨ tɔsɨ mę̣ę̣-m gul-gul.
45 I 'to dené kí njènékumə̰, kdɔtalə i adɨ mę̣ę̣-i tokɨ né-je lay kí 'Ɓaɓe
idə-i ta-é lé, à ra né ya.
46 Mari panè:
Ndil-m ɔsɨ gajɨ 'Ɓaɓe rəm,
47 ra rɔnəl dɔ Lubə-tɨ kí to Njèkajɨ-m,
48 kdɔtalə ẹ̰ ilə rətɨ oo-m ma̰ ngonnjèkullə liə
kí dené kí m'asɨ né al,
adɨ kị̰ nè kɔw kɨ kete kinlé,

† **1:27 1:27** Mat 1:18 † **1:31 1:31** Mat 1:21

dow-je lay ya d'a ɓa-m njènékumə̰.
49 Kdɔtalə njètɔ́gi-je lay
ra né-je kí boy-boy ya adi-m.
Ḛ to dow kí aa njay
50 rəm, koo kəmtondoo liə nə̰̀y kì
njéɓəl ndil-é kì dɔ ɓal-ɓal ya.
51 Ḛ ɔji tɔ́gi-é;
Dow-je kí d'ɔw kì tagir kində kàdì-dé lé,
ḛ sane-dé kati-kati,
52 'boy-je lé, ḛ ɔr-dé kɔgi dɔ kalikɔ̰ɓe-je-ti lə-dé,
dow-je kí njésɔl dɔ-dé lé, ḛ un-dé ki taá,
53 dow-je kí ɓo ra-dé lé, ḛ adi-dé nékingə-je mburuki-mburuki,
ngà njénékingə-je rəmə, ḛ tubə-dé adi d'ɔw kì ji-dé kí dɔgi.
54-55 Mḛ̰-é ole dɔ ta-ti kí ndɔki ḛ pa adi ka-ji-je
panè, n'a koo kəmtondoo lə
Abrakam kì nganka-é-je ya sartagangi lé,
beɓa ḛ ra kì gin dow-je kí 'to Israyel-je kí 'to ngannjékullə-je liə.
56 Mari isi rɔ Elijabɛti-ti nɔ̰̰ ya à kasi nə̰y mutə je bè ɓá təl ɔw ɓe liə gogi.

Koji Jə̰ kí njèra dow-je batḛm

57 Loki ndɔ koji ngon lə Elijabɛti asi lé, ḛ oji ngon kí dingəm.
58 Njétakəy-je lə Elijabɛti kì noji-é-je d'oo poy koo kí 'Ɓaɓe oo kəmtondoo liə lé, dḛ 'ra rɔnəl siə.
59 Ndɔ jinə̰̀y joo go-ti lé, dḛ 'ree kadi d'ijə ngon lé ganjangi ə ndigi 'ɓa-é Jakari kí to ri bɔbi-é.
60 Ngà kɔ̰-é un ta panè: Ə́-ə̰̀! D'a ɓa-é Jə̰.
61 Rəmə dḛ 'təl 'pa siə 'panè: Dow kí dan noji-i-je-ti kí ri-é tana̰ bè ya goto.
62 Go-ti, 'ra ji-dé 'dəji-né Jakari sé ḛ ndigi kadi 'ɓa ngon lé ná̰ wa?
63 Beɓa Jakari dəji-dé bəgrə ə ndàngi né-ti panè: Ri-é lə Jə̰. Rəmə dḛ lay ya ndil-dé tḛ̰ḛ̰ sə̰y.
64 Tajinati nè ya ta Jakari tḛ̰ḛ̰ ə ndɔ̰-é ɗirə́ bərərə, adi pa ta ɔsi-né gaji Lubə.
65 Dow-je lay kí go lo-ti kí tin kinlé, ɓəl ində bandi-dé gangi rəm, ɓá dḛ kí d'isi dan mbal-je-ti lay kí dɔnangi Jude-ti kàrè, d'ɔr-nə̰ poy né-je lay kí ra né kinlé rəm tɔ.
66 Dḛ lay kí ta-je kin usi mbi-dé-ti lé, 'gir dɔ-ti ə 'panè: Ngon kinlé à to dow kí ban-ban ə́n ə! Kdɔtalə tɔ́gi 'Ɓaɓe nə̰̀y siə.
67 Ndil kí aa njay rusi mḛ̰ḛ̰ bɔbi-é Jakari, adi pa ta kí ta Lubə-ti panè:
68 Kɔsgaji kí dɔ 'Ɓaɓe Lubə-ti lə Israyel-je,
kdɔtalə kilə kí ilə kəm-é gɔ̰ dow-je liə rəm,
taa kí ḛ taa-dé ilə-dé taá rəm tɔ.
69 Dan nganka Dabidi-ti kí to ngonnjèkullə liə lé,
'Ɓaɓe adi njètɔ́gi kí njètaa-ji kilə-ji taá tḛ̰ḛ̰ kdɔ ta lə-ji.
70 Ḛ adi njètaa-ji kilə-ji taá tḛ̰ḛ̰ titi
kí ḛ adi njépata-je kí ta-é-ti kí 'to dow-je kí
d'aa njay 'pa-né kete low nṵ
71 'panè: N'a taa-ji kilə-ji taá ji njéba-je-ti lə-ji,

ɓá n'a kɔr-ji kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ
lə dow-je kí njékɔsɨ-ji kɨ̀ ta rəm tɔ.
72 Beɓa ɛ̨ oo kəmtondoo lə ka-ji-je
ə mɛ̨̃-é ole dɔ nojɨ-tɨ kí aa njay kí ɛ̨ ulə natɨ sə-dé,
73 titɨ kí ndɔkɨ ubɨ-né rɔ-é adɨ ka-ji Abrakam panè:
74-75 M'a taa-si ji njéba-je-tɨ lə-si kilə-si taá,
m'a kadɨ ại takəm-m-tɨ 'poli-mi kɨ̀ rɔ-si kí aa njay,
a rai né kí̃ njururu kɨ̀ ndɔ-je lay
kí a kisi-né kɨ̀ dɔ-si taá nal ɓəl né madɨ.
76 Ə i ngon kí bər kinlé, d'a ɓa-i njèpata kí
ta Lubə-tɨ kí njèkisɨ taá dɔrạ-tɨ nụ.
Kdɔtalə i a njiyə kete nɔ̃̀ 'Ɓaɓe-tɨ
kdɔ ra rəbɨ-je liə rəm,
77 kdɔ kadɨ adɨ kəm dow-je liə
ijə dɔ kajɨ-tɨ kí Lubə à kajɨ-dé,
kɨ̀ takul kiɲə kí à kiɲə go majal-je lə-dé kɔgɨ.
78 Kdɔtalə Lubə lə-ji lé to njèkoo kəmtondoo kí ɲạ.
Koo kəmtondoo liə lé, ɓá adɨ kàdì ubə-né taá kdɔ̃ ta lə-ji,
79 kdɔ kadɨ ndógɨ dɔ dow-je-tɨ
kí d'isɨ lo kí ndul-tɨ kí d'isɨ 'ɓəl koy rəm,
ɓá kdɔ kadɨ ɔr nɔ̃̀-ji adɨ j'isi kɨ̀ lapiya rəm tɔ.
80 Ngà ngon lé, tɔgɨ, ɓá Ndil kí aa njay adɨ gosɨ liə usɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm tɔ. Ɛ̨̃ isɨ diləlo-tɨ ya sar ndɔ-tɨ kí ɛ̨ tɛ̨̃ɛ̨ tɔji-né rɔ-é adɨ Israyel-je 'gə-é-né.

2

Kojɨ Jeju
Mat 1:18-25

1 Dɔgangɨ ɓal-tɨ kí d'ojɨ-né Jạ lé, Sejar Ogustɨ kí to ngar kí boy un ndu kadɨ dow-je lay kí mɛ̨̃ɛ̨ ɓekɔ̨̃-je-tɨ liə d'ində ri-dé mɛ̨̃ɛ̨ mbete tidə kɔr dow-je-tɨ.
2 Kində ri mɛ̨̃ɛ̨ mbete tidə kɔr dow-je-tɨ kinlé, ɛ̨ ya to kí dɔsạ̃y sakɨ-sakɨ lokɨ Kiriniyusɨ to-né Gubərnər kí dɔnangɨ Siri-tɨ.
3 Beɓa ná̃-ná̃ ya kàrè ɔw ɓebo-tɨ liə kdɔ kadɨ d'ində ri-é.
4 Gangɨ-é-tɨ kin ɓá Jojepɨ kàrè ị̃ ɓebo Najarɛtɨ dɔnangɨ Galile-tɨ, ɔw dɔnangɨ Jude-tɨ mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo Bɛtlekɛm-tɨ, kí to ɓekojɨ Dabidɨ, kdɔtalə ɛ̨ to dow kí gin kojɨ-tɨ lə Dabidɨ.*
5 Jojepɨ kɨ̀ Mari kí ɛ̨ uwə dɔ-é ya ə́ ndan ngon lé, d'ɔw kdɔ kadɨ d'ində ri-dé mɛ̨̃ɛ̨ mbete tidə kɔr dow-je-tɨ tɔ.
6 Lokɨ 'nạ̀y mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo Bɛtlekɛm-tɨ lé ya ɓəy rəmə, ndɔ kojɨ ngon lə Mari asɨ.
7 Mari ojɨ ngon kí dingəm kí to ngon dɔdər-é ə ɓɨr-é kɨ̀ kubɨ, ilə-é mɛ̨̃ɛ̨ bəgrə kuso né-tɨ lə dạ̃-je, kdɔtalə lo tò goto kəymba-je-tɨ.
8 Njénékul-je kàrè d'isɨ dɔgore lo-tɨ kí káre kinlé nɔ̃̀ɔ̨̃, 'to ɓi ndɔɔ al, d'isɨ 'ngəm nékul-je lə-dé.
9 Rəmə, malayka lə 'Ɓaɓe tɛ̨̃ɛ̨ dɔ-dé-tɨ busɨ ə 'Ɓaɓe ra adɨ lo ndógɨ dɔ-dé-tɨ doo adɨ ɓəl ində bandɨ-dé batɨ gangɨ.
10 Ngà malayka lé idə-dé panè: 'Ɓəli al, kdɔtalə m'ree kɨ̀ Poyta kí Majɨ kdɔ kilə mbi-si-tɨ. To Poyta kí à kadɨ dow-je lay rɔnəl ɲạ̃. Poyta lé ɓan:

* **2:4 2:4** Mis 5:1-2

11 'Bone, mɛ̨ɛ̨ ɓebo-ti lə Dabidi, d'oji Njèkaji dow-je d'adi-si, adi to Kristi†,
ki to 'Baɓe.‡
12 Ooi bè, né ki à tɔji kadi 'gəi-né ən: A kooi ngon ki bər, ki 'ɓir-é kì kubi,
d'ilə-é mɛ̨ɛ̨ bəgrə kuso né-ti lə dą-je.
13 Loki idə-dé ta kinlé bè ya rəmə, tajinati nè ya kosi malayka-je ki 'to
njérɔ-je ki dɔrą-ti ki 'tò nduy-nduy d'ində ndi-dé nati ki malayka lé, 'tɔ́y
Lubə 'panè:
14 Kɔsgaji ki dɔ Lubə-ti mɛ̨ɛ̨ lo-je-ti ki taá nu̧
ə lapiya tò dɔnangi-ti dɔ dow-je-ti ki Lubə ndigi-dé.
15 Loki malayka-je d'iṇə njénékul-je, 'təl d'ɔw dɔrą-ti gogi lé, njénékul-je
d'ɔji-ną ta 'panè: Adi j'ɔwi njal Bɛtlekɛm, j'ooi né ki ra né ɓá 'Baɓe tɛ̨ɛ̨ kì
dɔ-é adi j'gəi kin.
16 Dɛ̨ d'ɔti kì nja ngɔdi-é ya d'ɔw ə d'ingə Jojepi-je kì Mari, kì ngon ki
bər ki d'ilə-é mɛ̨ɛ̨ nékuso né-ti lə dą-je lé tɔ.
17 Loki njénékul-je d'oo ngon ki bər lé rəmə, dɛ̨ d'ɔr poyta ki malayka
lə 'Baɓe idə-dé sɔbi dɔ ngon kinlé.
18 Poy ta ki njénékul-je d'ɔr lé, ɔr ndil dow-je lay ki d'oo.
19 Ngà Mari rəmə, ɛ̨ ngəm ta-je kin lay mɛ̨ɛ̨-é-ti ə laji dɔ-ti taá-taá.
20 Loki njénékul-je d'isi 'təl ki gogi lé, dɛ̨ 'tɔ́y Lubə rəm, ɓá d'ɔsi gaji-é
taá-taá, kdɔtalə né-je lay ki d'oo ta-é kì mbi-dé rəm, d'oo kì kəm-dé lé, ɔw
nati berere-berere kì ta ki malayka idə-dé lé ya.

D'ɔw kì Jeju mɛ̨ɛ̨ kəy-ti lə Lubə

21 †Loki ngon ra ndɔ jinàỵ joo lé, d'ijə-é ganjangi ə d'ində ri-é lə Jeju ki
to ri ki malayka idə-dé kete loki 'ndan-é-né al ya ɓəy.
22 Loki ndɔ ki kadi d'aa rɔ-dé njay ki go ndukun-ti lə Moiyiji asi lé, Jojepi-
je kì Mari d'un ngon lé 'ree siə mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-ti kdɔ tɔji-é 'Baɓe.
23 Kdɔtalə 'ndàngi mɛ̨ɛ̨ mbete ndukun-ti lə 'Baɓe 'panè: Ngon dɔdər dą
ki to bɔbi əse ngon ki dingəm ki to dər lé, d'a kɔr-é kində-é tagay kadi
'Baɓe.
24 Rəm ree-dé ɓebo Jorijalɛ̨m-ti lé, 'ree kdɔ kadi kadkare ki kadi toki kilə
məsi-é nangi titi ki ndukun lə 'Baɓe pa-né panè: I a kadi dədum-je joo əse
ngan dəngɔdnda-je joo.§
25 Dingəm kárɛ bè isi ɓebo Jorijalɛ̨m-ti nɔ̨ɔ̨ ri-é lə Simiyɔ̨, to dow ki njèra
né ki njururu rəm, ɓá to njèkilə kuji dɔ Lubə-ti rəm tɔ. Ɛ̨ isi ngəbi njèkaji
Israyel-je; Ndil ki aa njay isi mɛ̨ɛ̨-é rəm tɔ.
26 Ndil ki aa njay adi-é gə kete panè: 'A koy al ya sar kadi 'a koo dow ki
'Baɓe à kulə siə ki to Kristi lé mɔki tá.
27 Ndil ki aa njay ɔsi Simiyɔ̨ lé adi-é ɔw takəy-ti lə Lubə, rəmə Jeju kàrè
njékoji-é-je d'un-é d'ɔw siə takəy-ti lə Lubə tɔ; kdɔ kadi 'ra né-je dɔ-é-ti
ki go ndukun-ti lə Lubə.
28 Simiyɔ̨ taa Jeju uwə-é kàdì-é-ti ə ɔsi gaji Lubə panè:
29 Ki nè kinlé, 'Baɓe, 'iṇə-m mą ngonnjèkullə lə-i
adi m'ɔw kì lapiya, kdɔ kun mindi lə-i lé, né-é ra né ngá.
30 Kdɔtalə kəm-m oo njèkaji dow-je ki ulə siə lé.
31 Njèkaji dow-je ki 'uwə dɔ-é kete kdɔ gin dow-je lay.
32 Ɛ̨ to lo ki à ndógi dɔ gin dow-je-ti ki rangi rəm,

---

† **2:11 2:11** Kristi lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow ki Lubə mbəti-é. ‡ **2:11 2:11** Eja 9:5 † **2:21 2:21** Luk 1:31 § **2:24 2:24** Mbl 12:6,8

ɓá ɛ̨ to riɓa lə gin dow-je lə-i kí 'to israyel-je rəm tɔ.

33 Ta-je kí Simiyɔ̨ pa dɔ Jeju-tɨ lé, ɔr ndil njékojɨ-é-je.

34 Simiyɔ̨ tɔr ndi-é dɔ-dé-tɨ ə idə Mari kí kɔ̨ Jeju panè: 'Oo majɨ, ngon kinlé, Lubə mbəti-é kadɨ to gin kusɨ lə Israyel-je ṇa̧ rəm, gin kɨ̨ taá lə Israyel-je ṇa̧ rəm, ɛ̨ à to nékɔjɨ lə Lubə kí ta dow-je à kasɨ-na̧ dɔ-tɨ al.

35 Bè kdɔ kadɨ kujə tagɨr kí ɓɔyɔ rɔ-é mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ ṇa̧. Ngà i rəmə, né kí to à ta̧a̧ ɓəngrə-i, titɨ kí kiyərɔ mbuti-né ɓəngrə dow kin bè.

36 Dené káre kí to njèpata kí ta Lubə-tɨ isɨ nɔ̨ɔ̨ tɔ; ri-é lə An. Ɛ̨ to ngon lə Panuwɛl, gin kojɨ-tɨ lə Ajɛr. To dené kí ɓugə gurə́-gurə́ ngá. Taa ngɔw mandɨ-é-tɨ ra ɓal siri-rè ɓəy ya ngɔbɨ-é oy,

37 adɨ ɛ̨ təl dené kí njèngɔwkoy; ɓal-é ra kɔrjinà̧y joo gidɨ-é sɔ. An lé, iṇə takəy lə Lubə al; ɛ̨ pole Lubə ndɔɔ rəm, kada rəm; ɛ̨ ɔgɨ rɔ-é nékuso kɨ̀ man ka̧y taá-taá, pa ta kɨ̀ Lubə tɔ.

38 Dɔkàdì-é-tɨ kí d'ɔw-né kɨ̀ Jeju takəy-tɨ lə Lubə lé, An kàrè ree tɛ̨ɛ̨ nɔ̨ɔ̨ tɔ. Ɛ̨ tɔ́y Lubə rəm, pa ta lə Jeju adɨ dow-je lay kí d'isɨ 'ngəbɨ taa kí Lubə à taa ɓebo Jorijalɛ̨m kilə-é taá.

39 †Lokɨ Jojepɨ-je kɨ̀ Mari 'ra né-je lay kí ndukun lə 'Ɓaɓe ɔjɨ kadɨ 'ra lé, dɛ̨ 'təl d'ɔw lo kisɨ-dé-tɨ ɓebo Najarɛtɨ, dɔnangɨ Galile-tɨ gogɨ.

40 Ngon lé, tɔgɨ rəm, rɔ-é ngɑ̨ rəm, ɔw kɨ̀ gosɨ ṇa̧ rəm, ɓá ramajɨ lə Lubə nà̧y siə rəm tɔ.

Jeju ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo ə najɨ ta kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je

41 Jeju lé, ɓal-je lay ya njékojɨ-é-je d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lo ra nə̨y Pakɨ-tɨ.

42 Beɓa lokɨ ɛ̨ ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo lé, d'ɔw siə kəm-dé-tɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lo ra nə̨y Pakɨ-tɨ, titɨ kí 'ra-né kɨ̀ ɓal-é ɓal-é.

43 Ngà lokɨ ndɔ ra nə̨y Pakɨ tingə lé, njékojɨ-é-je 'təl d'isɨ d'ɔw kí ɓee gogɨ, ngà ngon-dé Jeju lé, təl nà̧y ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ adɨ dɛ̨ 'gə go-é al.

44 Dɛ̨ 'gɨr kí à kɔw dan madɨ kɔw mba-je-tɨ lə-dé nɔ̨ɔ̨, adɨ 'njiyə ndɔ káre ɓikti ɓəy ɓá 'tum gin ndole-é dan nojɨ-dé-je-tɨ, kɨ̀ dan dow-je-tɨ kí 'gə-dé.

45 Ngà lokɨ d'ingə-é al lé, dɛ̨ d'ɔsɨ 'təl d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ gogɨ kdɔ ndole-é.

46 Ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə ɓá d'ingə-é takəy-tɨ lə Lubə; ɛ̨ isɨ dan njéndó dow-je ndukun-je-tɨ, isɨ oo ta lə-dé rəm, ɓá isɨ dəjɨ-dé ta rəm tɔ.

47 Dow-je lay kí d'isɨ d'oo ta liə lé, négə liə kɨ̀ ta kí isɨ ilə-dé-tɨ lé, ɔr ndil-dé.

48 Lokɨ njékojɨ-é-je d'oo-é takəy-tɨ lə Lubə lé, ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sa̧y adɨ kɔ̨-é pa siə panè: Ngon-m! Kin to ri ə́ 'ra sə-ji bè? 'Oo, jɛ̨ kɨ̀ bɔbɨ-i j'ndol-i kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-ji kí a̧ kə́kə́kə́.

49 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: Sə̨i ndoli-mi kdɔ ri wa? 'Gəi kí tò kadɨ m'ində kəm-m go kullə-je-tɨ lə Bɔbɨ-m al wa?

50 Ngà ta kí Jeju pa sə-dé lé, dɛ̨ 'gə mɛ̨ɛ̨-é al.

51 Jeju ɔtɨ ɔw sə-dé ɓebo Najarɛtɨ-tɨ; ɛ̨ sɔl dɔ-é nɔ̨ njékojɨ-é-je-tɨ. Kɔ̨-é ngəm né-je kin lay mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.

52 Jeju tɔgɨ ə gosɨ liə usɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm, ramajɨ lə Lubə nà̧y siə rəm, ɓá dow-je 'ndigɨ-é rəm tɔ.

---

† **2:39 2:39** Mat 2:23

3

Ja̰ kí njèra dow-je batẹ̰m ilə mbẹ̰ Poyta kí Majɨ
Mat 3:1-8; Mar 1:1-8; Ja̰ 1:6-8,19-28

1 Ɓal kí njèkungɨ-tɨ dɔgɨ gidɨ-é mị̰ kí Tibɛr Sejar ngar kí boy ɔ̰-né ɓe lé,
Pɔ̰sɨ Pilatɨ to gubərnər kí dɔnangɨ Jude-tɨ, Erodɨ ɔ̰ ɓe dɔnangɨ Galile-tɨ, ə
ngonkɔ̰-é Pilipɨ ɔ̰ ɓe dɔnangɨ Itire-tɨ kì dɔnangɨ Trakonitɨ, Lisaniyasɨ ɔ̰ ɓe
dɔnangɨ Abilẹ̰n-tɨ,
2 ɓal-je-tɨ kí An kì Kayipɨ 'to-né burə dɔ njégugné-je; ɓal-é-je-tɨ kinlé ɓá
Lubə pa-né ta kì Ja̰ kí ngon lə Jakari dilə̰lo-tɨ.
3 Ja̰ ɔw kɨ go dɔnangɨ lay kí kàdì ba Jurdẹ̰-tɨ, ilə mbẹ̰ kadɨ dow-je 'ra
batẹ̰m d'iṇə-né panjiyə-dé kí majɨ al kɔgɨ, kdɔ kadɨ Lubə iṇə-né go majal-
je lə-dé kɔgɨ,
4 titɨ kí Ejay njèpata kí ta Lubə-tɨ ndàngɨ-né mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ panè:
Ndi dow ɓa dilə̰lo-tɨ panè:
'Rai rəbɨ lə 'Ɓaɓe!
'Rai ngan rəbɨ-je liə adi a̰ njururu-njururu!
5 'Tuləɨ wol lo-je lay adi asɨ-na̰ pee-pee!
Mbal-je kí ngal kì kí gɔjɨ lay ya, 'tugəɨ-dé kɨ nangɨ!
Rəbɨ-je kí ndu gundi-gundi lé, 'ndaji adɨ a̰ njururu-njururu!
Rəbɨ-je kí tɔr wutɨ-wutɨ lé, 'tuləɨ adɨ asɨ-na̰ pee-pee.
6 ə ná̰-ná̰ ya à koo kajɨ kí Lubə à kajɨ dow-je lé.
7 †Beɓa Ja̰ idə kosɨ dow-je kí 'ree rɔ-é-tɨ kdɔ kadɨ ra-dé batẹ̰m lé panè: Sə̰ɨ
kí mẹ̰ẹ̰-si ndul titɨ-na̰ kì mẹ̰ẹ̰ li pii-je bè kan! Ná̰ ɓá idə-si kadɨ a̰yi wɔngɨ
kí à ree lé wa?
8 †Adi kullə ra-si tuwə kullə ra dow-je kí d'iṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al
kɔgɨ ɓane; ɓɨ 'giri mẹ̰ẹ̰-si painè 'toi nganka Abrakam ya bè par al. Ə m'idə-
si rəsɨ m'adɨ ooi kí ər-je kin ya kàrè Lubə asɨ təl-dé nganka Abrakam-tɨ
kare.
9 †Ə kungə́ ya kàrè d'ində pèrèrè kàdì kagɨ-je-tɨ káre-káre lay ngá, adɨ
kagɨ kí kandɨ-é majɨ al lé, d'a tugə-é dɔ njirə-é-tɨ kdɔ kilə-é dan pər-tɨ.
10 Beɓa kosɨ dow-je 'dəjɨ-é 'panè: Bè ngà, j'a ra ban ngá wa?
11 Ẹ̰ ilə-dé-tɨ panè: Dow kí ɔw kì kubɨ joo rəmə, adɨ káre dow kí 'liə goto,
ə dow kí ɔw kì nékuso kàrè kadɨ ra bè ya tɔ.
12 †Njétaalambo-je kàrè 'ree kadɨ Ja̰ ra-dé batẹ̰m tɔ. Beɓa 'dəjɨ-é 'panè:
Njèndó dow-je né, jẹ̰ j'a ra ban wa?
13 Ẹ̰ idə-dé panè: Né kí d'un ndu dɔ-tɨ kadɨ dow-je d'adɨ lé, iləɨ kí rangɨ
dɔ-tɨ al.
14 Asgar-je 'ree 'dəjɨ-é tɔ 'panè: Ə jẹ̰, j'a ra ban wa? Ẹ̰ idə-dé panè: 'Taai
né lə dow kí lə njètɔ́gɨ-tɨ al, ɓá iləɨ ta dɔ dow-tɨ kì ndángɨ kare 'taai-né né
liə al rəm tɔ. Ngà ori kəm-si dɔ là kun-si-tɨ ya.
15 Titɨ kí kosɨ dow-je lay d'isɨ 'ngəbɨ-né pèrèrè lé, 'gɨr mẹ̰ẹ̰-dé-tɨ sé Ja̰ ɓá
to Kristɨ* lé wa?
16 Ngá ɓá Ja̰ idə-dé lay panè: Ma̰ m'ra-si batẹ̰m kí mani, ngà ẹ̰ kí tɔ́gɨ-é
itə-m na̰ ya ɔw ree go-m-tɨ nɔ̰ɔ̰, ə kulə saba liə ya kàrè m'tuwə kadɨ m'tutɨ
al. Ẹ̰ à ra-si batẹ̰m kì Ndil kí aa njay rəm, kì pər rəm tɔ. 17 Ẹ̰ ɔw kì né tó-né

† **3:7 3:7** Mat 12:34; 23:33 † **3:8 3:8** Ja̰ 8:33 † **3:9 3:9** Mat 7:19 † **3:12 3:12** Luk 7:29 * **3:15 3:15** Kristɨ lé kɔr mẹ̰ẹ̰-é to dow kí Lubə mbəti-é.

liə ji-é-tɨ nɔ̰ɔ̰; à ra lo tó né liə, ə à mbɔ̰ ko mɛ̰ɛ̰ damą̰ liə, ngà tisə-é ɓá à kungɨ dan pər-tɨ kí à koy al sartagangɨ.
18 Beɓa Ją̰ ilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ adɨ dow-je, ə mbusɨ nja-dé kì ta-je kí rangɨ ną̰ ya ɓəy.
19 †Ngà Erodɨ kí to njèkɔ̰ɓe dɔnangɨ Galilé-tɨ lé taa Erodiadɨ ne ngonkɔ̰-é rəm, ɓá ra né-je kí majɨ al majɨ al adɨ Ją̰ kɔl siə.
20 Rəmə təl ą̰ dɔ-tɨ nɔ̰ɔ̰ ilə Ją̰ dangay-tɨ ɓəy.

Jeju ra batɛ̰m
Mat 3:13-17; Mar 1:9-11; Ją̰ 1:32-34

21 Lokɨ dow-je lay 'ra batɛ̰m lé, Jeju kàrè 'ra-é batɛ̰m tɔ. Beɓa lokɨ ɛ̰ ą̰ pa ta kì Lubə lé, ta dɔrą̰ tɛ̰ɛ̰;
22 †ə Ndil kí aa njay təl titi-ną̰ kì dəngɔdnda bè ree isɨ dɔ-é-tɨ. Rəmə ndi dow ɓá dɔrą̰-tɨ panè: «'To Ngon-m, m'ində-i dan kəm-m-tɨ, rɔ-m nəl-m dɔ-i-tɨ ną̰.»

Kɔr gin ka Jeju
Mat 1:1-17

23 Jeju ra ɓal kɔrmutə-je bè ɓəy ɓá ulə gin kullə liə. Titɨ kí dow-je 'gɨr-né lé, ɛ̰ to ngon lə Jojepɨ, Jojepɨ to ngon lə Eli,
24 Eli to ngon lə Matatɨ; Matatɨ to ngon lə Lebi; Lebi to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Yanąy; Yanąy to ngon lə Jojepɨ;
25 Jojepɨ to ngon lə Matatiyasɨ; Matatiyasɨ to ngon lə Amosɨ; Amosɨ to ngon lə Naum; Naum to ngon lə Esli; Esli to ngon lə Nagay;
26 Nagay to ngon lə Maatɨ; Maatɨ to ngon lə Matatiyasɨ; Matatiyasɨ to ngon lə Seməy; Seməy to ngon lə Yose; Yose to ngon lə Yoda;
27 Yoda to ngon lə Yonan; Yonan to ngon lə Resa; Resa to ngon lə Jorobabɛl; Jorobabɛl to ngon lə Salatiyɛl; Salatiyɛl to ngon lə Neri;
28 Neri to ngon lə Melki; Melki to ngon lə Adi; Adi to ngon lə Kosam; Kosam to ngon lə Elmadam; Elmadam to ngon lə Ɛr;
29 Ɛr to ngon lə Jeju; Jeju to ngon lə Eliyejɛr; Eliyejɛr to ngon lə Yorim; Yorim to ngon lə Matatɨ; Matatɨ to ngon lə Lebi;
30 Lebi to ngon lə Simiyɔ̰; Simiyɔ̰ to ngon lə Juda; Juda to ngon lə Jojepɨ; Jojepɨ to ngon lə Yonam; Yonam to ngon lə Eliyakim;
31 Eliyakim to ngon lə Meleya; Meleya to ngon lə Menna; Menna to ngon lə Matata; Matata to ngon lə Natą̰;
32 Natą̰ to ngon lə Dabidɨ; Dabidɨ to ngon lə Jese; Jese to ngon lə Obɛdɨ; Obɛdɨ to ngon lə Bowajɨ; Bowajɨ to ngon lə Salmɔ̰; Salmɔ̰ to ngon lə Nasɔ̰;
33 Nasɔ̰ to ngon lə Aminadabɨ; Aminadabɨ to ngon lə Admi; Admi to ngon lə Arni; Arni to ngon lə Esrɔm; Esrɔm to ngon lə Parɛsɨ; Parɛsɨ to ngon lə Juda;
34 Juda to ngon lə Jakobɨ; Jakobɨ to ngon lə Isakɨ; Isakɨ to ngon lə Abrakam; Abrakam to ngon lə Tera; Tera to ngon lə Naɔr;
35 Naɔr to ngon lə Serugɨ; Serugɨ to ngon lə Reu; Reu to ngon lə Pelɛgɨ; Pelɛgɨ to ngon lə Ebɛr; Ebɛr to ngon lə Sila;
36 Sila to ngon lə Kaynam; Kaynam to ngon lə Arpajadɨ; Arpajadɨ to ngon lə Sɛm; Sɛm to ngon lə Nuwe; Nuwe to ngon lə Lemɛkɨ;
37 Lemɛkɨ to ngon lə Matusalɛ̰m; Matusalɛ̰m to ngon lə Enɔkɨ; Enɔkɨ to ngon lə Yerɛdɨ; Yerɛdɨ to ngon lə Maleleyɛl; Maleleyɛl to ngon lə Kenam;

† **3:19 3:19** Mat 14:3,4; Mar 6:17,18 † **3:22 3:22** Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 9:35

38 Kenam to ngon lə Enosɨ; Enosɨ to ngon lə Sɛtɨ; Sɛtɨ to ngon lə Adam;
Adam to Ngon lə Lubə.

4

Ta lə na kí Sú na Jeju
Mat 4:1-11; Mar 1:12-13

1 Ndil kí aa njay rusɨ Jeju, beɓa lokɨ ɛ̨ təl ta ba Jurdɛ̨-tɨ ree rəmə Ndil kí
aa njay lé ɔr nɔ̨̃-é ɔw siə diləlo-tɨ.
2 Lo-é-tɨ kin ɓá Sú na̧-é-tɨ ndɔ kɔrsɔ. Ndɔ kí kɔrsɔ kinlé, né ya kàrè Jeju
uso al adɨ go ndɔ-je-tɨ kinlé, ɓo ra-é.
3 Beɓa Sú ree rɔ-é-tɨ pa siə panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'un
ndu adɨ ər kin təl mbə̀.»
4 Ə Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Ndàngɨ 'panè: “Dow à kisɨ kɨ̀ dɔ-é taá kɨ̀ takul
nékuso ya par al.”»
5 Sú ɔr Jeju ɔw siə lo-tɨ kí ị taá n̨a̧ rəmə, kəm kí kində jipɨ bè ya tɔjɨ-é
kɔ̨̃ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kin lay
6 ə idə-é panè: «M'a kadɨ-i ɔ̨̃ ɓe dɔ-tɨ lay rəm, m'a kadɨ-i riɓa kí dɔ kɔ̨̃ɓe-
je-tɨ kinlé rəm tɔ. Kdɔtalə to né kí d'adɨ tò mɛ̨̃ɛ̨ ji-m-tɨ, adɨ dow kí mɛ̨̃ɛ̨-m
ndigɨ kadɨ m'adɨ-é ya m'a kadɨ-é.
7 Adɨ kinə dɔ-i ya 'ɔsɨ nangɨ nɔ̨̃-m-tɨ lé, m'a kadɨ to kí lə-i ya lay.»
8 Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «'Ndàngɨ 'panè: “'Baɓe Lubə lə-i ɓá 'a kɔsɨ dɔ-i
nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ ə ɛ̨ ya kɨ̀ kár-é ɓá 'a pole-é*.”»
9 Go-tɨ, Sú ɔr-é ɔw siə mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ, adɨ-é a̧ taá sam kəy-tɨ lə
Lubə ɓá idə-é panè: «Kinə 'to Ngon lə Lubə ya rəmə, 'a̧ nè ya 'kilə 'usɨ
nangɨ.
Kdɔ 'ndàngɨ 'panè:
10 “Lubə à kun ndu kadɨ malayka-je liə kdɔ ta lə-i,
kdɔ kadɨ d'ində kəm-dé go-i-tɨ.”
11 Ə 'ndàngɨ ɓəy 'panè:
“Dɛ̨̃ d'a kində ji-dé kuwə-i-né taá, nè nja-i à kɨ̨ dar ər.”»
12 Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «'Ndàngɨ 'panè: “'A na̧ 'Baɓe Lubə lə-i al.”»
13 Lokɨ Sú na̧ Jeju mɛ̨̃ɛ̨ né-je-tɨ lay adɨ gin-é gangɨ lé, ɛ̨ ɔr rɔ-é ngərəngɨ
iɲə-é sar ya kdɔ ngəbɨ-né kəm lo kí rangɨ.

Kullə lə jeju dɔnangɨ Galile-tɨ

Jeju ndó ta lə Lubə mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo Najarɛtɨ-tɨ

14 Jeju təl ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ gogɨ kɨ̀ tɔ́gɨ kí Ndil kí aa njay adɨ-é, ə ri-é
ɓa ɔr lo dɔnangɨ-tɨ kí tin kin lay.
15 Ɛ̨̃ ɔw ndó né dow-je mɛ̨̃ɛ̨ kəykəwna̧-je-tɨ lə jipɨ-je ə dow-je lay ya 'pitɨ-é.
16 Beɓa Jeju ɔw tɛ̨̃ɛ̨ ɓebo Najarɛtɨ kí to lo kí d'otɨ-é-tɨ, ə ɔw mɛ̨̃ɛ̨
kəykəwna̧-tɨ lə jipɨ-je ndɔ taakoo-tɨ lə-dé titɨ kí isɨ ra-né kete-kete. Ɛ̨̃ ị taá
kdɔ ndó mbete kí aa njay kadɨ dow-je. 17 Beɓa d'un mbete kí Ejay kí to
njèpata kí ta Lubə-tɨ ndàngɨ d'adɨ-é. Lokɨ ɛ̨ taa lé, tɛ̨̃ɛ̨ mɛ̨̃ɛ̨-é ə ingə lo kí
ndàngɨ ta-tɨ 'panè:
18 Ndil kí aa njay lə 'Baɓe ree nɑ̨̀y sə-m
kdɔtalə 'Baɓe mbətɨ-m
[kdɔ kadɨ m'sɔl mɛ̨̃ɛ̨ dow-je kí mɛ̨̃ɛ̨-dé gangɨ man]† rəm,

---

* **4:8 4:8** Det 6:13; Mat 4:10. † **4:18 4:18** Ta-je kí tò mbuna̧ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̃ɛ̨ mbete-je-tɨ kí dɔsa̧y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

ɓá kdɔ kadɨ m'ilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ m'adɨ njéndoo-je rəm tɔ.
Ɛ̰ ulə-m kadɨ m'pa ta rəsɨ m'adɨ ɓə-je
tokɨ Lubə à taa-dé kilə-dé taá rəm,
kadɨ m'pa ta rəsɨ m'adɨ njékəmtɔ-je
tokɨ kəm-dé à koo lo rəm,
dow-je kí dow-je d'adɨ-dé kɔ̰̃ lé,
ɛ̰ ulə-m kadɨ m'taa-dé m'ilə-dé taá rəm,
19 ɓá ɓal ramajɨ lə 'Ɓaɓe lé,
kadɨ m'pa ta-é rəsɨ ya m'adɨ dow-je rəm tɔ[†].

20 Go-tɨ, Jeju ndəm mbete lé natɨ ə təl-né adɨ ngonnjèkullə káre, ngá ɓá təl isɨ nangɨ ɓəy[‡]. Rəmə dow-je lay kí d'isɨ mɛ̰ɛ̰ kəykəwnɑ̰-tɨ lə jipɨ-je lé, kəm-dé tò dɔ-é-tɨ sikɨm.

21 Beɓa ɛ̰ un ta idə-dé panè: Ta kí mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kí aa njay kí ooi kinlé, né-é ra né ɓone ngá.

22 Dow-je lay ya 'pa ta kí dɔ-é-tɨ majɨ ɲɑ̰ rəm, ta-je kí sɔbɨ dɔ ramajɨ lə Lubə kí tɛ̰ɛ̰ ta-é-tɨ lé, ɔr ndil-dé adɨ 'panè: Ɛ̰ kan to ngon lə Jojepɨ lé ya al wa!

23 Beɓa Jeju pa sə-dé panè: Gosta kí panè: «Dɔktur, i ya 'ajɨ rɔ-i» kinlé a pai sə-m ya rɔ́tɨ. Ə a pai sə-m painè: Né-je lay kí i 'ra ɓebo Kapɛrnayim-tɨ ɔ́ j'oo ta-é kinlé, 'ra ɓe kí i tɔgɨ-tɨ nè kin ya adɨ j'oo tɔ.

24 [†]Beɓa Jeju idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; njèpata kí ta Lubə-tɨ kí dow-je kí ɓekojɨ-é-tɨ d'a kuwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ majɨ ya goto.

25 Yən, m'a kidə-si ta kí tɔgrɔ-tɨ: Dɔgangɨ ɓal-je-tɨ lə Eli lé, njéngɔwkoy-je 'ɲɑ̰ dɔnangɨ Israyel-tɨ. Beɓa lokɨ ndi ədɨ al asɨ ɓal mutə kɨ̀ nɑ̰y mɛkɛ̰ lé, go dɔnangɨ-tɨ kí nè kin lay ya ɓo ra dow-je titɨ ɲɑ̰ ya,

26 ngà dan njéngɔwkoy-je-tɨ kinlé, dow káre ya kàrè Lubə ulə Eli rɔ-é-tɨ al. Ngà ɛ̰ ulə-é rɔ njèngɔwkoy-tɨ káre kí dɔnangɨ Sidɔ̰-tɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Sarepta-tɨ yó.

27 Rəm ɓá kaglo-tɨ lə Elije kí to njèpata kí ta Lubə-tɨ lé kàrè njébanjɨ-je 'ɲɑ̰ dɔnangɨ Israyel-tɨ tɔ. Ngà ɛ̰ káre dan-dé-tɨ kí Lubə adɨ banjɨ liə ur ya goto. Ngà Namɑ̰ kí to dow kí dɔnangɨ Siritɨ yó kin ɓá ɛ̰ adɨ banjɨ liə ur adɨ aa njay.

28 Lokɨ dow-je lay kí d'isɨ mɛ̰ɛ̰ kəykəwnɑ̰-tɨ lə jipɨ-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngɨ ra-dé dɔ Jeju-tɨ ɲɑ̰.

29 Beɓa d'ɨ̰ d'uwə-é, 'ndɔr-é d'ɔw siə gidɨ ɓebo-tɨ, ə d'ɔw siə njal dɔ mbal-tɨ kí ɓebo lə-dé tò-tɨ kdɔ kadɨ 'surə-é d'ilə-é nangɨ.

30 Ya rəmə, Jeju tɛ̰ɛ̰ mbunɑ̰-dé-tɨ ə ɔtɨ ta-dé-tɨ yɔrɔrɔ ɔw.

Ta kí sɔbɨ dɔ dow-je kí d'ingə lapiya
Mar 1:21-28

31 Jeju ɔw tɛ̰ɛ̰ ɓebo Kapɛrnayim-tɨ kí to ɓebo káre kí dɔnangɨ Galile-tɨ ə ndó né dow-je ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je.

32 [†]Néndó liə lé ɔdɨ rɔ dow-je, kdɔtalə ɛ̰ ndó kɨ̀ tɔ́gɨ.[§]

33 Mɛ̰ɛ̰ kəykəwnɑ̰-tɨ lə jipɨ-je lé, dingəm káre bè kí ndil kí majɨ al ra-é isɨ-tɨ nɔ̰̃ɔ̰̃ ə ur kəə panè:

34 Bɔbɨ-m-je 'wɔ́! I Jeju, dow kí Najarɛtɨ lé, ri ɓá 'ge rɔ-ji-tɨ wa? 'Ree kdɔ tujɨ-ji wa? Mɑ̰ m'gə-i majɨ: «'To njèkaa njay lə Lubə.»

[†] **4:19 4:19** Mbl 25:8-10 [‡] **4:20 4:20** Jeju isɨ nangɨ kdɔ ndó né dow-je, kdɔ dɛ̰ njéndó dow-je né kí ɓe lə jipɨ-je lé d'isɨ nangɨ ɓá 'ndó né dow-je. [†] **4:24 4:24** Jɑ̰ 4:44 [†] **4:32 4:32** Mat 7:28,29
[§] **4:32 4:32** Mat 7:28-29

35 Jeju ndángɨ-é panè: «'Utɨ ta-i ə 'tɛ̨ɛ̨ kɔgɨ mɛ̨ɛ̨ dingəm-tɨ kinlé!» Rəmə
ndil kí majɨ al un dingəm lé ilə-é birikɨ dan dow-je-tɨ ə ində lo tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ
kɔgɨ, ɓá né kí majɨ al káre ya kàrè ndil kí majɨ al kin ra kì dingəm lé al.
36 Beɓa dow-je lay ya, ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sa̰y ə 'pa-na̰ ta dan-dé-tɨ 'panè: To ta kí
ban ɓá tana̰ bè wa? Ɛ̰ un ndu adɨ ndil-je kí majɨ al kì tɔ́gɨ kí n̰a̰ kí ɛ̰ ɔw-né
lé rəmə, dɛ̰ 'tɛ̨ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ tɔ lé ya!
37 Né kin ra adɨ poy Jeju taa lo kí dɔnangɨ-tɨ kí tin pəl-pəl.
38 Lokɨ tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwna̰-tɨ lé, ɛ̰ ɔw ɓee lə Simɔ̰. 'Ningə́ ində məm Simɔ̰
kí dené n̰a̰, adɨ rɔ-é tungə pil-pil ə dɛ̰ 'nɔ̰ ta Jeju-tɨ kdɔ ta liə.
39 Beɓa Jeju ɗugɨ nangɨ kɨ rɔ-é-tɨ ə ndángɨ 'ningə́ lé rəmə, 'ningə́ lé iɲə-é,
adɨ tajinatɨ nè ya məm Simɔ̰ lé, ubə nangɨ ɨ̰ taá oo go-dé kì nékuso.
40 Lokɨ kàdì ur rəmə, dow-je lay kí d'ɔw kì dow-je kí mɔ̰y-je kí gay-gay
ra-dé lé, d'ɔy-dé d'ɔw sə-dé rɔ Jeju-tɨ. Beɓa ɛ̰ ində ji-é dɔ-dé-tɨ káre-káre
lay adɨ d'ingə lapiya.
41 Ndil-je kí majɨ al kàrè 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ n̰a̰ kì nɔ̰ ta-dé-tɨ 'panè: «'To
Ngon lə Lubə.» Ngà ɛ̰ ndángɨ-dé ə ɔgɨ-dé pa ta, kdɔtalə dɛ̰ 'gə majɨ kí ɛ̰ to
Kristɨ*.
42 Lokɨ lo aa lé, Jeju tɛ̨ɛ̨ ɔw dilə̰lo-tɨ. Beɓa kosɨ dow-je ya d'ungɨ-na̰ sangɨ-
é-tɨ ə d'ɔw njal go-é-tɨ rəmə, 'ndigɨ kuwə-é nangɨ, kdɔ kadɨ iɲə-dé ɔw al.
43 Ngà ɛ̰ idə-dé panè: Tò kadɨ m'ilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ kí sɔ̰bɨ dɔ kɔ̰ɓe lə
Lubə lé, m'adɨ dow-je kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo-je-tɨ kí rangɨ tɔ ɓane. Kdɔtalə to ɛ̰ kin
ɓá Lubə ulə-m-né lé.
44 Beɓa ɛ̰ ilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ dɔnangɨ Jude-tɨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwna̰-je-tɨ lə
jipɨ-je.

5

Ta kí sɔbɨ dɔ njéndó né-je kí Jeju ɓa-dé dɔsa̰y
Mat 4:18-22; Mar 1:16-20

1 †Ndɔ káre bè, lokɨ Jeju a̰ ta babo-tɨ kí Jenejarɛtɨ lé, kosɨ dow-je d'ɔw
dɔ-na̰-tɨ wúr-wùr kdɔ koo ta lə Lubə ta-é-tɨ.
2 Lokɨ un kəm-é oo tò-je joo ngangɨ baa-tɨ ə to tò-je kí mbɔw-je kí mɛ̨ɛ̨-é-tɨ
d'ur nangɨ d'a̰ 'togɨ burə-je lə-dé;
3 ɛ̰ al mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ kí káre kí to tò lə Simɔ̰ ə dəjɨ Simɔ̰ adɨ iɲə ngangɨ ba ə
ɔsɨ tò sɛ̰ kí dan ba-tɨ, ngá ɓá ɛ̰ isɨ mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ lé, isɨ ndó né kosɨ dow-je.
4 Lokɨ Jeju pa ta lay rəmə, idə Simɔ̰ panè: 'Ɔsɨ tò kí dan ɓul baa-tɨ ə ungɨ
burə-je lə-si mani kadɨ 'rai ndɔ̰.
5 †Simɔ̰ ilə-é-tɨ panè: Njèndó dow-je né, jɛ̰ j'ra kullə ndɔɔ sar lo aa-ji taá
ya, ngà né káre ya kàrè j'uwə al; ngà titɨ kí i 'pa-né lé, m'a kungɨ burə
mani ya.
6 †Lokɨ d'ungɨ burə-je mani lé, kanjɨ rusɨ burə-je lə-dé sar adɨ ɔw kì gangɨ.
7 Beɓa 'kəbɨ madkullə-je lə-dé kí mɛ̨ɛ̨ tò-tɨ kí káre lé kadɨ 'ree d'ore kàdì-
dé. Lokɨ madɨ-dé-je 'ree rəmə, d'ɔy kanjɨ-je rusɨ tò-je kí joo lé betete, adɨ
tò-je ɔw kì nduy sə-dé tɔ ɓəy.
8 Lokɨ Simɔ̰ Piyər oo né kin bè lé, usɨ nangɨ nja Jeju-tɨ panè: 'Ɓaɓe, 'ɔtɨ
kɨ rangɨ rɔ-m-tɨ, kdɔtalə ma̰ lé m'to dow kí njèramajal.

---

* **4:41 4:41** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. † **5:1 5:1** Mat 13:1,2; Mar 3:9,10; 4:1
† **5:5 5:5** Ja̰ 21:3 † **5:6 5:6** Ja̰ 21:6

9 Kanjɨ kí d'uwə al dɔ majɨ kinlé, ra adɨ ɓəl ində bandɨ Simɔ̰ gangɨ, ɓá dow-je lay kí d'ą̰ siə natɨ kàrè ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ rəm tɔ.
10 Bè ya tɔ, madkullə-je lə Simɔ̰, adɨ to Jakɨ-je kɨ̀ Ją̰ kí 'to ngan lə Jebede lé kàrè, ɓəl ində bandɨ-dé batɨ gangɨ tɔ. Beɓa Jeju idə Simɔ̰ panè: 'Bəl al, kete lé 'to njèndɔ̰ kanjɨ-je, ngà kɨ̰ nè kɔw kɨ kete kinlé, dow-je ngá ɓá 'a təl njèsangɨ-dé kadɨ-m.
11 Beɓa lokɨ dę̰ 'ree kɨ̀ tò-je lə-dé ngangɨ ba-tɨ gogɨ rəmə, d'iṇə né-je lay ya ə d'un go Jeju.

Jeju adɨ lapiya njèbanjɨ
Mat 8:1-4; Mar 1:40-45

12 Ndɔ káre bè, lokɨ Jeju isɨ ɓebo-tɨ madɨ lé, dingəm kí banjɨ taa rɔ-é pəl-pəl da dɔ-é-tɨ. Lokɨ oo Jeju rəmə, ɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ ə ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̰-é-tɨ ɓá dəjɨ-é panè: 'Baɓe, kinə 'ndigɨ lé, 'a kadɨ banjɨ lə-m kin ur kadɨ m'aa njay kare!
13 Jeju ulə ji-é ɔdɨ-né rɔ-é ɓá panè: «M'ndigɨ dɔ-tɨ sə-i. Kadɨ banjɨ lə-i ur!» Rəmə tajinatɨ nè ya banjɨ kí rɔ-é-tɨ ur wukɨ adɨ aa njay.
14 Go-tɨ, Jeju ndəjɨ-é kadɨ pa ta-é adɨ dow oo al. Ngà idə-é panè: 'Ɔw 'ɔjɨ rɔ-i njègugné ə 'adɨ né kdɔ məsɨ kí kilə kí sɔbɨ dɔ kaa rɔ lə-i titɨ kí ndukun lə Moiyijɨ pa-né. Bè kdɔ kadɨ dow-je lay 'gə kí banjɨ kí rɔ-i-tɨ lé ur ngá.
15 Beɓa ri Jeju ɓa kɨ kete-kete adɨ kosɨ dow-je ṇą̰ ya 'ɓungə-ną̰ 'ree par-par 'kəw-ną̰ dɔ-é-tɨ kdɔ koo ta liə, ɓá dę̰ kí 'to njémɔ̰y-je kàrè 'ree kdɔ kadɨ adɨ-dé lapiya rəm tɔ.
16 Ngà Jeju ɔr rɔ-é ɔw dilə̰lo-tɨ, ɔw pa ta kɨ̀ Lubə titɨ kí isɨ ra-né taá-taá.

Jeju adɨ lapiya njèrɔkoy mburukɨ
Mat 9:1-8; Mar 2:1-12

17 Ndɔ káre bè, Jeju isɨ ndó né dow-je ə Parisi-je*, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je kí d'ḭ nganɓe-je-tɨ lay kí dɔnangɨ Galile-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dę̰ kí d'ḭ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ d'isɨ dan-dé-tɨ. Tɔ́gɨ lə 'Baɓe ną̰y kɨ̀ Jeju adɨ Jeju adɨ lapiya njémɔ̰y-je ṇą̰.
18 Beɓa dow-je d'un dingəm kí rɔ-é oy mburukɨ mę̰ę̰ tuwə-tɨ 'ree siə, 'sangɨ rəbɨ kadɨ d'ɔw siə kəy nɔ̰ Jeju-tɨ.
19 Ngà kosɨ dow-je kí 'ṇą̰ kinlé ra adɨ lo kadɨ d'ingə tarəbɨ d'ɔw-né siə go-é-tɨ goto. Beɓa d'al siə dɔ kəy-tɨ, 'waṇą̰ lo d'ulə-é-né kɨ̀ tuwə burá nɔ̰ Jeju-tɨ kəy, dan kosɨ dow-je-tɨ.
20 Lokɨ Jeju oo kadmę̰ę̰ lə-dé bè rəmə, idə dingəm lé panè: «Majal-je lə-i tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-i.»
21 Njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Parisi-je kí d'isɨ lo-é-tɨ lé, 'gɨr ta mę̰ę̰-dé-tɨ 'panè: Dow kanlé oo rɔ-é kɨ ną̰ ya ɓá pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ bè wa? Ną̰ ɓá asɨ kiṇə go majal-je lə dow kɔgɨ wa? Lubə ya kɨ̀ kár-é asɨ.
22 Jeju gə ta kí mę̰ę̰-dé-tɨ ɓətɨ adɨ pa sə-dé panè: Kdɔ ri ɓá ɔwi kɨ̀ tagɨr-je kí bè kin mę̰ę̰-si-tɨ wa?
23 Dan ta-je-tɨ kí joo kinlé, ę̰ kí rá ɓá tò ɓəl ṇą̰ wa? Kidə dow panè: «Majal-je lə-i tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-i» ɓá tò ɓəl ṇą̰ əse kidə-é panè: «'Ḭ taá 'njiyə» ɓá tò ɓəl ṇą̰ wa?

---

* **5:17 5:17** Parisi-je, 'to kutɨ dow-je madɨ kí dan jipɨ-je-tɨ kí njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngą̰ ṇą̰.

24 Majɨ! M'a kɔjɨ-si kadɨ 'gəi kí Ngon lə dow lé, ɔw kɩ̀ tɔ́gɨ dɔnangɨ-tɨ nè
kdɔ kiɲə-né go majal-je lə dow-je kɔgɨ. Beɓa Jeju təl idə njèrɔkoy mburukɨ
lé panè: M'un ndu m'adɨ-i m'panè: 'Ị̃ taá, 'un tuwə lə-i ə 'ɔw ɓee lə-i.
25 Rəmə tajinatɨ nè ya dingəm lé, ị̃ taá takəm dow-je-tɨ, un tuwə tò-é ə
ɔsɨ gajɨ Lubə taá-taá ɔw ɓee.
26 Né kinlé, ɔr ndil dow-je lay kí d'ạ̃ lo-é-tɨ, adɨ d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə rəm,
ɓá ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ, adɨ 'panè: Né-je kí dow oo nja káre al ya ɓone
j'ooi.

Ba kí Jeju ɓa Lebi
Mat 9:9-13; Mar 2:13-17

27 Go-tɨ, Jeju tẹ̃ẹ̃ rəmə, oo njètaalambo káre kí ri-é lə Lebi isɨ lo taa
lambo-je-tɨ. Jeju idə-é panè: «'Un go-m.»
28 Rəmə ẹ̃ tusɨ né-je lay iɲə ə ị̃ taá un go Jeju.
29 Lebi ɔw ra nékuso ṇạ̃ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə un-né ta Jeju. Njétaalambo-je, kɩ̀
dow-je kí rangɨ ṇạ̃ ya d'ĩsɨ sə̃-dé natɨ ta nékuso-tɨ lé.
30 †Parisi-je, kɩ̀ njéndó dow-je ndukun-je lə-dé 'pa-nạ̃ ta dan-dé-tɨ ṇɔ̃m-
ṇɔ̃m ɓá 'pa kɩ̀ njéndó né-je lə Jeju 'panè: Kdɔ ri ɓá njétaalambo-je, kɩ̀
njéramajal-je kin ya sə̃i usoi rəm, ạ̃yi sə-dé rəm wa?
31 Beɓa Jeju pa sə-dé panè: «Dow-je kí rɔ-dé tò kɩ̀ lapiya kare lé d'ɔw
ndoo dɔktur al, ngà njémɔ̃y-je ɓá d'ɔw ndoo-é.
32 Bè ya tɔ, mạ lé, dow-je kí njéra né kí njururu ɓá m'ree kdɔ ɓa-dé al,
ngà m'ree kdɔ ɓa njéramajal-je kadɨ d'iɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ.»

Ta kí sɔbɨ dɔ kɔgɨ rɔ nékuso kɩ̀ man kạ̃y
Mat 9:14-15; Mar 2:18-20

33 Dow-je d'idə Jeju 'panè: Njéndó né-je lə Jạ̃, kɩ̀ njéndó né-je lə Parisi-je
lé, taá-taá ya d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɩ̀ man kạ̃y ə 'pa ta kɩ̀ Lubə. Ngà i lé,
njéndó né-je lə-i d'uso né rəm, d'ạ̃y man rəm.
34 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Lokɨ njètaa dené sigɨ isɨ natɨ kɩ̀ dow-je kí ẹ̃ 'ɓa-dé
lo nékuso taanạ̃-tɨ nè ɓəy ya sə̃i 'ndigi kadɨ d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɩ̀ man kạ̃y
wa?
35 Ndɔ-je ɔw ree nɔ̃ɔ̃ lé, d'a kun-é ta-dé-tɨ kɔgɨ, rəmə mẹ̃ẹ̃ ndɔ-é-je-tɨ
kinlé ɓá d'a kɔgɨ rɔ-dé nékuso kɩ̀ man kạ̃y ɓəy.
36 Jeju idə-dé gosta káre ɓəy panè: Kubɨ kí sigɨ lé, dow à kijə ta-é kdɔ
kilə-né kəm ndisɨ kubɨ al. Kinə dowbé ijə rəmə, ijə kɩ̀ ndángɨ kare; ɓá
takubɨ kí sigɨ kí dowbé ijə lé kàrè à kun-nạ̃ kɩ̀ ndisɨ kubɨ lé al rəm.
37 Rəm ɓá dow à tur yibɨ nduu kí sigɨ mẹ̃ẹ̃ mbundaá-je-tɨ kí low al rəm.
Kinə dow tur-tɨ rəmə, yibɨ nduu kí sigɨ à kị̃ kində mbundaá-je kí low lé
bəndəngɨ gangɨ kadɨ yibɨ nduu à tɔɔ kɔgɨ rəm, ɓá mbundaá-je lé kàrè à
tujɨ kɔgɨ rəm tɔ. 38 Ngà yibɨ nduu kí sigɨ lé, tò kadɨ 'tur mẹ̃ẹ̃ mbundaá-je-tɨ
kí sigɨ ya tɔ.
39 Ə dow kí ạ̃y yibɨ nduu kí low lé, ẹ̃ ndigɨ yibɨ nduu kí sigɨ al ngá. Kdɔtalə
ẹ̃ à panè: Yibɨ nduu kí low ya ɓá majɨ.

6

Jeju kɩ̀ ndɔ taakoo lə jipɨ-je
Mat 12:1-8; Mar 2:23-28

† **5:30 5:30** Luk 15:1,2

1 Ndɔ káre bè, kí to ndɔ taakoo lə jipɨ-je lé, Jeju njiyə mɛ̨ɛ̨ ndɔr-je-tɨ
kdɔ kində gangɨ ə njéndó né-je liə 'puy dɔ gemɛ̨, 'rii kąą-é ji-dé-tɨ d'uso
taá-taá.
2 Rəmə Parisi-je kí dan-tɨ-je 'pa sə-dé 'panè: «Kdɔ ri ɓá 'rai né kí to tó-é
al kadɨ dow ra ndɔ taakoo-tɨ wa?»
3 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: «Né kí ndɔkɨ Dabidɨ ra kaglo-tɨ liə, lokɨ ɓo ra-dé
dɛ̨ kì dow-je liə lé, se sə̨i 'ndói ta-é mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay ooi al ya sar
wa?
4 Ɛ̨ ɔw mɛ̨ɛ̨ kəykubɨ-tɨ lə Lubə, ɔy mbə̀ kí d'adɨ Lubə kadkare-tɨ lé uso
rəm, adɨ dow-je liə d'uso rəm. Ngà kí go rəbɨ-é-tɨ lé, tò kadɨ njégugné-je
ya par ə́ d'a kuso ya al wa?»
5 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Ngon lə dow lé ɓá to 'ɓa ndɔ taakoo.»

Dingəm kí ji-é oy mburukɨ
Mat 12:9-14; Mar 3:1-6

6 Ndɔ kí rangɨ kí to ndɔ taakoo lə jipɨ-je ya ɓəy lé, Jeju isɨ ndó né dow-je
mɛ̨ɛ̨ kəykəwnąą-tɨ lə jipɨ-je ə dingəm káre kí jikɔl-é oy mburukɨ isɨ dan-dé-tɨ
nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ.
7 Njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je lé, d'adɨ kəm-dé tò dɔ Jeju-tɨ
gə́rə́rə́ kdɔ kadɨ d'oo ə́ kinə ɛ̨ adɨ lapiya dow ndɔ taakoo-tɨ rəmə je to
kəm rəbɨ kí kadɨ n'iləi-né ta dɔ-é-tɨ.
8 Ngà Jeju gə tagɨr kí mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ. Beɓa ɛ̨ idə dingəm kí njèjikoy lé panè:
'Ɪ̨ 'ą̃ taá dan dow-je-tɨ danąą nè; dingəm lé ubə nangɨ ɪ̨ ą̃ taá.
9 Beɓa Jeju idə-dé panè: M'a dəjɨ-si ta kin koo. Né kí rá ɓá to tó-é kadɨ
dow ra ndɔ taakoo-tɨ wa? Ra majɨ kì dow ɓá to tó-é əse ra siə majɨ al ɓá
to tó-é wa? Kajɨ dow ɓá to tó-é əse tɔl-é ɓá to tó-é wa?
10 Ɛ̨ oo-dé kì ta bar-é bar-é lay ngá ɓá təl idə dingəm lé panè: 'Surə ji-i!
Lokɨ ɛ̨ surə ji-é lé ya rəmə, ji-é lé təl tò majɨ gogɨ.
11 Ngà njéndó dow-je ndukun-je, kì Parisi-je lé, wɔngɨ ra-dé ɲąą adɨ 'najɨ-
nąą ta dɔ né-tɨ kí kadɨ n'rai kì Jeju.

Jeju mbətɨ njéndó né-je dɔgɨ gidɨ-é joo
Mat 10:1-4; Mar 3:13-19

12 Gangɨ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, Jeju ɔw dɔ mbal-tɨ kdɔ pa ta kì Lubə ə un lo
kí ndɔɔ kin lay ya pa-né ta kì Lubə.
13 Ngà lokɨ lo aa lé, ɛ̨ ɓa njéndó né-je liə ə mbətɨ-dé dɔgɨ gidɨ-é joo, ində
ri-dé lə njékɔwkulə-je; adɨ to
14 Simɔ̨ kí ɛ̨ ɓa-é Piyər kì ngonkɔ̨-é Andre, Jakɨ, Jąą, Pilipɨ, Batlemi,
15 Matiye, Tomasɨ, Jakɨ kí ngon lə Alpe, Simɔ̨ kí ɓa-é dow kí ta ɓe liə to-é,
16 Jude kí to ngon lə Jakɨ, ɓá Judasɨ Iskariyotɨ kí à təl njèkun dɔ Jeju.
17 Jeju ɪ̨ sə-dé dɔ mbal-tɨ isɨ risɨ sə-dé nangɨ rəmə, ree ą̃ lo-tɨ kí tatɨ rəsɨ
kí kosɨ njéndó né-je liə ɲąą d'ą̃-tɨ; lo-é-tɨ kinlé tɔ ɓá kosɨ dow-je kí 'tò nduy-
nduy kí dɔnangɨ Jude-tɨ lay, kì ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ, kì ɓebo-je kí kàdì ba-tɨ, kì
dɔnangɨ Tir-tɨ, kì dɔnangɨ Sidɔ̨-tɨ d'ą̃-tɨ tɔ. Dɛ̨ 'ree kdɔ koo ta liə rəm, ɓá
kdɔ kadɨ adɨ njémɔ̨y-je d'ingə lapiya rəm tɔ.
18 Dɛ̨ kí ndil-je kí majɨ al 'ra-dé lé, d'ingə lapiya.*
19 Kosɨ dow-je lay ya 'sangɨ kadɨ d'ɔdɨ rɔ-é, kdɔtalə tɔ́gɨ tɛ̨ɛ̨ rɔ-é-tɨ rəmə,
adɨ-dé lapiya-lapiya ya lay.

* **6:18 6:18** Mar 3:7-11; Mat 4:24-25

Néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ njénékumə̰-je kɨ̀ dow-je kɨ́ tujɨ à kusɨ dɔ-dé-tɨ
Mat 5:1-12

20 Jeju un kəm-é kɨ taá oo njéndó né-je liə ə panè:
Sə̰i njéndoo-je ɓá 'toi njénékumə̰-je,
kdɔtalə kɔ̰ɓe lə Lubə tò kdɔ-si!
21 Sə̰i kɨ́ ɓo isɨ ra-si ngɔsnè kin ɓá 'toi njénékumə̰-je,
kdɔtalə bore a kusoi né ndani ndə̰-ndə̰!
Sə̰i kɨ́ isi 'nɔ̰i ngɔsnè kin ɓá 'toi njénékumə̰-je,
kdɔtalə bore a kogi.
22 †Sə̰i kɨ́ dow-je d'ɔsɨ-si kɨ̀ ta əse 'tubə-si,
'tajɨ-si əse 'mbatɨ-si titɨ dow-je kɨ́ majɨ al bè
kdɔ ta lə Ngon lə dow lé ɓá 'toi njénékumə̰-je.
23 †Kɨ̰ gangɨ ndɔ-é-tɨ kinlé 'rai rɔnəl ə 'tiləi kole,
kdɔtalə nékugə dɔji kɨ́ boy n̰ə̰ ya tò ngəbɨ-si dɔrə̰-tɨ nɔ̰ɔ̰.
Tɔgrɔ-tɨ ya, ka-dé-je kàrè,
ndɔkɨ 'ra né-é kinlé kɨ̀ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ bè ya tɔ.
24 Ngà tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i njénékingə-je,
kdɔtalə sə̰i ingəi né kɨ́ sɔl mɛ̰ɛ̰-si ngà!
25 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i kɨ́ 'ndani ngɔsnè,
kdɔ bore rəmə ɓo à ra-si.
Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i kɨ́ isi 'kogi ngɔsnè,
kdɔtalə a kisi dan nékəmtondoo-tɨ, kɨ̀ ta nɔ̰-tɨ.
26 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, lokɨ dow-je 'pa ta lə-si majɨ n̰ə̰,
kdɔtalə ka-dé-je ya kàrè,
ndɔkɨ 'pa ta kɨ́ majɨ dɔ dow-je-tɨ kɨ́ d'ədɨ ta
'panè 'to njépata kɨ́ ta Lubə-tɨ tɔ!

Jeju pa ta kɨ́ dɔ ndigɨ njéba-je-tɨ
Mat 5:39-47; Rɔm 12:17-21

27 Ngà sə̰i kɨ́ ooi ta lə-m lé, m'idə-si m'panè: 'Ndigi njéba-je lə-si, 'rai majɨ kɨ̀ njékɔsɨ-si ta-je,
28 'tɔri ndi-si dɔ dow-je kɨ́ njékində ndɔl dɔ-si-tɨ, 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ njékulə kəm-si ndoo-je.
29 Kinə dow ində mbɔ́-i kɨ́ káre rəmə, 'təl kɨ́ káre adɨ-é ɓəy. Ə kinə dow uwə-i taa kubɨ kul lə-i rəmə, 'ɔgɨ-é taa kubɨ kɨ́ kàdɨ̀-i-tɨ al ngá.
30 Dow kɨ́ rá-rá ya dəji-i né ə 'adɨ-é, ngà lokɨ dow uwə-i taa nékingə-i rəmə, 'dəji go-é al ngá.
31 †Né kɨ́ 'ndigi kadɨ dow-je 'ra d'adɨ-si lé, gə̰-é ya 'rai adi-dé tɔ.
32 Kinə dow-je kɨ́ 'ndigɨ-si ya ɓá sə̰i 'ndigi-dé tɔ lé, ri ɓá à tokɨ pitɨ-si kdɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ndigɨ njéndigɨ-dé-je tɔ.
33 Kinə dow-je kɨ́ 'ra sə-si majɨ ya ɓá sə̰i 'rai sə-dé majɨ tɔ lé, ri ɓá à tokɨ pitɨ-si kdɔ wa? Njéramajal-je ya kàrè 'ra bè ya tɔ.
34 Ə kinə dow-je kɨ́ sə̰i indəi mɛ̰ɛ̰-si dɔ-tɨ kɨ́ 'tunə̰-si né ə d'a kugə-si ɓá sə̰i adi-dé lé, ri ɓá Lubə à pitɨ-si-né wa? Njéramajal-je ya kàrè, 'tunə̰-nə̰ né kadɨ d'ugə-nə̰ né-é gogɨ tɔ.
35 Ngà sə̰i lé, 'ndigi njéba-je lə-si, 'rai majɨ ə adi dow-je 'tunə̰-si né ə 'gɨri kadɨ à kingəi gogɨ al. Beɓa nékugə dɔji-si à n̰ə̰ rəm, a toi ngan lə

† **6:22 6:22** 1Pi 4:14 † **6:23 6:23** Knj 7:52 † **6:31 6:31** Mat 7:12

Lubə kí njèkisɨ taá dɔrą̰-tɨ nu̱, kdɔ ę̰ ra majɨ kí njéra oiyo al-je rəm, kɨ̀ njémę̰ę̰ndul-je rəm tɔ.
36 Ooi kəmtondoo lə dow-je titɨ kí Bɔbɨ-si isɨ oo-né kəmtondoo lə dow-je kin bè tɔ.

Ta kí sɔbɨ dɔ gangta dɔ dow-tɨ
Mat 7:1-5,15-22

37 'Gangi ta dɔ dow-tɨ al ə d'a gangta dɔ-si-tɨ al tɔ. Ɔri ta dɔ dow-tɨ ə d'a kɔr ta dɔ-si-tɨ tɔ; iṇəi go kɔgɨ adi dow-je ə d'a kiṇə go kɔgɨ kadɨ-si tɔ.
38 Adi né ə d'a kadɨ-si tɔ. D'a kungɨ né takubɨ-tɨ lə-si kadɨ rusɨ ə d'a mbusɨ go-é majɨ, d'a yəkɨ kadɨ gą̰y nangɨ wur-wur, kdɔ né kí 'mbɔji-né né adi dow kinlé, ę̰ ya d'a təl mbɔji-né né kadɨ-si tɔ.
39 †Jeju pa sə-dé ta kɨ̀ gosta káre ɓəy panè: Njèkəmtɔ à ndɔr njèkəmtɔ madɨ-é tɔ wa? Sé d'a kungɨ-nạ ɓe-tɨ joo lay ya al wa?
40 †Njèndó né à kitə njèndó-é né al. Ngà njèndó né kí rá-rá ya kí néndó asɨ-é majɨ lé, à titɨ-nạ kɨ̀ njèndó-é né lé ya tɔ.
41 Ban ɓá i oo wale kí tò kəm ngonkɔ̰-i-tɨ rəmə, kagɨ kí boy kí tò kəm-i-tɨ kin ɓá i oo al wa?
42 Ban ɓá 'a kidə ngonkɔ̰-i panè: «Adɨ m'ɔr wale kí tò kəm-i-tɨ kin kɔgɨ» ə i rəmə, 'oo kagɨ kí boy kí tò kəm-i-tɨ kin al wa? I njèkədkəm dow-je kan! 'Ɔr kagɨ kí boy kí tò kəm-i-tɨ ya pa ɓəy ɓá 'a koo wale kí tò kəm ngonkɔ̰-i-tɨ kdɔ kɔr kadɨ-é.

Kullə ra dow ɓá d'a gə-é-né
Mat 12:33-37; 7:15-21

43 Kagɨ kí majɨ lé, kandɨ-é à majɨ al al ə kagɨ kí majɨ al kàrè kandɨ-é à majɨ ndą̰ al tɔ.
44 †Kdɔ kagɨ kí rá-rá ya d'a gə-é kɨ̀ takul kandɨ-é. Dow à kijə kandɨ kote dɔ kagɨ kun-tɨ al; bè ya tɔ, dow à tɔr kandɨ nduu dɔ gərgəndi-tɨ al tɔ.
45 †Bè ya tɔ, dow kí majɨ lé, né-je kí majɨ-majɨ kí uwə mę̰ę̰-é kinlé ya à tę̰ę̰-né. Ə dow kí majɨ al kàrè, né-je kí majɨ al majɨ al kí uwə mę̰ę̰-é kinlé ya ę̰ à tę̰ę̰-né tɔ. Kdɔ né-je kí mənṇ̰-nạ mę̰ę̰ dow-tɨ ya ɓá tę̰ę̰ ta-é-tɨ adɨ-é pa.

Ta kí sɔbɨ dɔ təl rɔ go ta-tɨ
Mat 7:21-29

46 Kdɔ ri ɓá 'ɓai-mi «'Baɓe, 'Baɓe» ya rəmə 'təli rɔ-si go ta-tɨ kí m'pa al wa?
47 Dow kí rá-rá kí ree rɔ-m-tɨ, oo ta-je lə-m ə təl rɔ-é go-tɨ lé, m'a tɔji-si kadɨ ooi sé titɨ-nạ kɨ̀ dow kí ban wa:
48 Ę̰ titɨ-nạ kɨ̀ dow kí ɔw kɨ̀ kində kəy rəmə, ijə ɓe adɨ uu ṇą̰, tę̰ę̰ dɔ ər-tɨ ɓá ində gin kəy titɨ; beɓa lokɨ man ulə, adɨ pungum man ində kəy lé pungum-pungum ya, ngà kəy lé yəkɨ al, kdɔ dow lé ində kəy lé majɨ.
49 Ngà dow kí oo ta lə-m ɓá təl rɔ-é go-tɨ al lé, titɨ-nạ kɨ̀ dow kí ində kəy nangray-tɨ ə ində gin-é majɨ al rəm tɔ. Beɓa lokɨ pungum man ində kəy lé rəmə, tajinatɨ nè ya tɔɔ nangɨ rum-rum adɨ kəy-é tujɨ tujɨ kí dum natɨ.

---

† **6:39 6:39** Mat 15:14 † **6:40 6:40** Mat 10:24,25; Ją̰ 13:16; 15:20 † **6:44 6:44** Mat 12:33 † **6:45 6:45** Mat 12:34

7

Kadmɛ̃ɛ̃ lə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu
Mat 8:5-13; Jã 4:46-54

1 Lokɨ Jeju pa ta-je kin lay adɨ dow-je ngá lé, ɛ̃ təl ɔw ɓebo Kapɛrnayim-tɨ.
2 Ɓe-é-tɨ kinlé njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu ɔw kɨ̀ ngonnjèkullə liə káre
kí rɔ-é to-é adɨ tò ta koy-tɨ, ə to ngonnjèkullə liə kí ɛ̃ ndigɨ-é ñã.
3 Beɓa lokɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je oo poy Jeju lé, ɛ̃ ulə 'ngatógɨ-je lə
jipɨ-je kadɨ d'ɔw 'ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ-é ree ajɨ ngonnjèkullə lə n'ɛ̃̀ lé.
4 'Ngatógɨ-je lé, d'ɔtɨ d'ɔw rɔ Jeju-tɨ ə 'nɔ̃ ta-é-tɨ ñã 'panè: Ɛ̃ lé, tuwə kadɨ
'ra né kí dəjɨ-i kinlé adɨ-é ya!
5 Kdɔtalə ɛ̃ ndigɨ gin dow-je lə-ji rəm, ɓá ɛ̃ ya ində kəykəwnã lə-ji adɨ-ji
rəm tin.
6 Beɓa Jeju ɔtɨ ɔw sə-dé, ə lokɨ 'tɛ̃ɛ̃ ngɔsi kɨ̀ kəy liə ya rəmə, njèkun dɔ
asgar-je kí ɓu lé ulə nam-é-je adɨ d'idə Jeju 'panè: «'Ɓaɓe, 'adɨ rɔ-i kɔ̃̀ ñã
bè al, kdɔ mã lé m'tuwə kadɨ 'ree mɛ̃ɛ̃ kəy-tɨ lə-m al.»
7 Gin-é kin ya ɓá m'a ya m'oo kí m'tuwə kɔw-né rɔ-i-tɨ al tɔ. Ngà i 'pa ta
káre-rè ya par ə ngonnjèkullə lə-m lé à kingə lapiya.
8 Kdɔtalə mã kɨ̀ dɔ-m m'isɨ gin tógɨ-tɨ lə dow-je kí dɔ-m-tɨ rəm, m'ɔw kɨ̀
asgar-je gin tógɨ-tɨ lə-m rəm. Adɨ kinə m'idə ɛ̃ kí káre m'panè: «'Ɔw!» ə
ɔtɨ ɔw. Ə kinə m'idə ɛ̃ kí rangɨ m'panè: «'Ree!» ə ɔtɨ ree. Ə kinə m'idə
ngonnjèkullə lə-m m'panè: «'Ra né kin» ə ɔtɨ ra né-é.
9 Lokɨ Jeju oo ta-je kí ɛ̃ pa kin bè lé, pitɨ-é ə təl kəm-é kɨ rɔ kosɨ dow-je-tɨ
kí d'un go-é ɓá idə-dé panè: M'idə-si m'adɨ ooi; dɔnangɨ israyel-tɨ ya kàrè
m'ingə ko kadmɛ̃ɛ̃ kí tanã bè kin nja káre al ɓəy!
10 Lokɨ dɛ̃ kí njèkun dɔ asgar-je ulə-dé lé, 'təl 'ree kəy gogɨ rəmə,
ngonnjèkullə kí rɔ-é to-é lé, dɛ̃ d'ingə-é isɨ kɨ̀ lapiya kare ngá.

Jeju adɨ basa kí ɓebo Nayin-tɨ tɔsɨ ndəl

11 Go-tɨ, Jeju ɔtɨ ɔw kɨ mɛ̃ɛ̃ ɓebo-tɨ káre kí 'ɓa-é Nayin. Njéndó né-je liə
rəm, kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'uwə siə rəbɨ.
12 Lokɨ Jeju ree tɛ̃ɛ̃ ngɔsi kɨ̀ tarəbɨ kɔw mɛ̃ɛ̃ ɓebo-tɨ ya rəmə, dow-je d'un
nin d'isɨ d'ɔw-né kɨ ɓada. To nin ngon kàl lə dené kí njèngɔwkoy káre bè.
Kosɨ dow-je kí mɛ̃ɛ̃ ɓebo-tɨ kí 'tò nduy-nduy ya 'dan dené lé bul-bul.
13 Beɓa lokɨ 'Ɓaɓe Jeju oo dené lé rəmə, ta ɔ̃̀ mɛ̃ɛ̃-é kdɔ ta liə adɨ idə-é
panè: 'Nɔ̃ al ngá!
14 Go-tɨ, Jeju ɔtɨ kɨ kete ɔdɨ rɔ kɛsɨ yo lé, ə dɛ̃ kí d'un kɛsɨ lé 'təl d'ã̀ nangɨ
ə Jeju panè: Basa, m'un ndu m'adɨ-i, 'ĩ̀ taá.
15 Lokɨ ɛ̃ pa bè rəmə, dow kí oy lé, ĩ̀ isɨ taá ə pa ta. Go-tɨ, Jeju ulə-é ji
kɔ̃̀-é-tɨ.
16 Dow-je lay ya ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ adɨ d'ɔsɨ gajɨ Lubə 'panè: Dow
kí boy kí to njèpata kí ta Lubə-tɨ ya tɛ̃ɛ̃ kɔy dan-ji-tɨ nè rəm, Lubə ree ilə
kəm-é dɔ dow-je-tɨ liə rəm tɔ.
17 Ta kí dow-je 'pa dɔ Jeju-tɨ kinlé taa lo kí dɔnangɨ Jude-tɨ lay rəm, ɓá
taa lo-je lay kí gəə dɔ dɔnangɨ Jude rəm tɔ.

Jã kí njèra dow-je batɛ̃m ulə kullə dəjɨ ta Jeju
Mat 11:2-19

18 Njéndó né-je lə Jã kí njèra dow-je batɛ̃m d'ɔr poy né-je kinlé, d'adɨ Jã
oo.

19 Beɓa ɛ̨ ɓa dow-je joo dan njéndó né-jɔ-tɨ liə ulə-dé rɔ 'Baɓe-tɨ kadɨ
'dəji-é 'panè: I ya ɓá 'to dow kí tò kadɨ à ree lé əse tò kadɨ j'ngəbɨ dow kí
rangɨ ɓəy wa?
20 Dingəm-je kinlé 'ree 'tɛ̨ɛ̨ rɔ Jeju-tɨ ə d'idə-é 'panè: Ja̰ kí njèra dow-je
batɛ̨m ɓá ulə-ji rɔ-i-tɨ kadɨ j'dəji-i j'oo sé i ya ɓá 'to dow kí tò kadɨ à ree lé
əse tò kadɨ j'ngəbɨ dow kí rangɨ ɓəy wa?
21 Lokɨ d'a̰ rɔ Jeju-tɨ lé, njémɔ̰y-je, kɨ̀ njémətɨ-je ṇa̰ ya Jeju adɨ-dé lapiya
rəm, tubə ndil-je kí majɨ al dɔ dow-je-tɨ rəm, ɓá njékəmtɔ-je kàrè adɨ kəm-
dé oo lo rəm tɔ
22 Beɓa dow-je kí Ja̰ ulə-dé lé, Jeju ilə-dé-tɨ panè: Né-je kí ooi kɨ̀ kəm-si,
kɨ̀ ta-je kí ooi kɨ̀ mbi-si lé, ɔwi ɔri poy-é adi Ja̰ lé tokɨ njékəmtɔ-je d'oo lo
rəm, njémətɨ-je 'njiyə majɨ rəm, njébanjɨ-je kàrè banjɨ lə-dé ur adɨ d'aa
njay rəm, njémbitɔ-je d'oo ta rəm, dow-je kí d'oy kàrè 'tɔsɨ 'ndəl rəm, ɓá
njéndoo-je kàrè mbɛ̨ Poyta kí Majɨ usɨ mbi-dé-tɨ rəm tɔ.
23 Dow kí m'təl gin kusɨ liə al ɓá to njènékumə̰!
24 Lokɨ dow-je kí Ja̰ ulə-dé 'təl d'ɔw rəmə, Jeju pa ta kí dɔ Ja̰-tɨ adɨ kosɨ
dow-je panè: To ri ɓá ɔwi diləlo-tɨ ooi wa? To tuwətɔ́gɨ kí yə́l isɨ ɔw siə
yó-je kɨ nè-je kin ɓá ɔwi ooi wa?
25 Kinə bè al, ngà to ri ya ɓá ɔwi ooi wa? To dow kí tulə kubɨ-je kí kurə́-
kurə́ rɔ-é-tɨ ɓá ɔwi ooi-é wa? Ngà, lé to ɛ̨ kàrè, dɛ̨ kí 'tulə kubɨ-je kí là-é
ṇa̰-ṇa̰ kɨ̀ dɛ̨ kí d'isɨ dan nékingə-je-tɨ mburukɨ-mburukɨ bè kinlé, d'isɨ mɛ̨ɛ̨
kəy-tɨ lə ngar-je yó rəm.
26 Ngà se to ri ya dana̰ ɓá ɔwi ooi wa? To njèpata kí ta Lubə-tɨ ɓá ɔwi
ooi-é wa? Tɔgrɔ-tɨ, m'a kidə-si, to dow kí itə njèpata kí ta Lubə-tɨ sa̰y ɓəy.
27 Kdɔ to Ja̰ kin ɓá ndɔkɨ 'ndàngɨ ta kí dɔ-é-tɨ 'panè:

Yən, ma̰ Lubə m'ulə njèkilə mbɛ̨ lə-m nɔ̰̃-i-tɨ kete,
kdɔ kadɨ ɔw ra rəbɨ lə-i adɨ-i.
28 Jeju ilə dɔ-tɨ panè: M'a kidə-si; dan dow-je-tɨ lay kí dené-je d'oji-dé lé,
ɛ̨ kí to dow kí boy itə Ja̰ ya goto. Bè ya kàrè, dow kí ndɛ̨ bè mɛ̨ɛ̨ kɔ̰ɓe-tɨ lə
Lubə lé, boy itə-é.
29 †Njétaalambo-je, kɨ̀ dow-je lay kí d'oo ta ndó lə Ja̰, ɓá 'ree d'adɨ ra-dé
batɛ̨m lé, 'gə kí Lubə to njèra né kí njururu.
30 Ngà Parisi-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je 'mbatɨ kɔjɨ ra-je lə Lubə kí
tò kdɔ ta lə-dé, adɨ d'adɨ Ja̰ ra-dé batɛ̨m al.
31 Ná̰ ɓá m'a kun-é kɔjɨ-né dow-je kí ngɔsnè kan wa? Dɛ̨ titɨ-na̰ kɨ̀ ná̰-je
ə́n wa?
32 Dɛ̨ 'titɨ-na̰ kɨ̀ ngan-je kí d'isɨ pandangɨ lo-tɨ ɓá 'ɓa-na̰ ə 'pa-na̰ ta 'panè:
«J'kɔl nal kàrè 'ndami-né al rəm, ɓá j'usɨ pa nɔ̰ yo kàrè 'nɔ̰i-né al rəm.»
33 Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: M'pa bè kdɔ lokɨ Ja̰ kí njèra dow-je batɛ̨m ree,
ɓá uso né al rəm, a̰y yibɨ al rəm lé, sə̰i 'pai-nè: «To dow kí ndil kí majɨ al
ra-é.»
34 Ngà Ngon lə dow ree ɓá uso-je, a̰y-je rəmə, sə̰i 'pai-nè: Ɛ̰ kanlé
uso né bore ngay rəm, to njèka̰y né rəm, ɓá to nam njétaalambo-je, kɨ̀
njéramajal-je rəm.
35 Ngà dow-je lay kí njétəl rɔ-dé go ta-tɨ lə Lubə lé, 'gə kí gosɨ lə Lubə to
gosɨ kí tɔgrɔ-tɨ ya.

† **7:29 7:29** Mat 21:32; Luk 3:12

Ta kí sɔbɨ dɔ Jeju kɩ̀ dené kí njèramajal
Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Jạ 12:1-8

36 Parisi káre bè kí ri-é lə Simɔ̰, ɓa Jeju kadɨ ɔw uso né. Beɓa ẹ ɔtɨ ɔw
ɓe lə Parisi lé ə isɨ ta nékuso-tɨ.
37 †Rəmə dené káre kí to njèramajal isɨ mẹẹ ɓebo-tɨ kin nɔ̰ɔ̰. Lokɨ dené
lé, oo kí Jeju isɨ uso né ɓe lə Parisi kinlé nɔ̰ɔ̰ rəmə, ẹ un ku kí ubɨ kí ətɨ
majɨ rusɨ mẹẹ-é, kí to ku kí 'ra kí ər kí 'ɓa-é «albatrə»,
38 ree isɨ-né nangɨ nja Jeju-tɨ go-é-tɨ gogɨ. Ẹ̰ nɔ̰ adɨ man kəm-é ndogɨ nja
Jeju sukɨ-sukɨ ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né ə tɔ̰n nja-é lé rəm, ɓá ur ubɨ kí ətɨ
majɨ lé titɨ rəm tɔ. 39 Lokɨ Parisi kí njèɓa Jeju lé, oo né kin bè rəmə pa
mẹẹ-é-tɨ panè: Kinə dingəm kin to njèpata kí ta Lubə-tɨ ya lé, ẹ à gə dené
kí isɨ ɔdɨ rɔ-é kinlé rəm, ɓá à gə kí dené kinlé to njèramajal rəm tɔ.
40 Beɓa Jeju un ta panè: Simɔ̰, m'ɔw kɩ̀ ta nè kadɨ m'idə-i. Simɔ̰ ilə-é-tɨ
panè: Njèndó dow-je né, 'pa.
41 Beɓa Jeju panè: Dingəm káre bè kí to njèkində là tunə̰-tɨ, ɔw kɩ̀ kurə
liə dɔ dow-je-tɨ joo. Ẹ̰ kí káre, kurə tò dɔ-é-tɨ asɨ kəm là kullə kí dow ra
ndɔ ɓumị ə ẹ kí káre, kurə tò dɔ-é-tɨ asɨ kəm là kullə kí dow ra ndɔ kɔrmị
tɔ.
42 Lokɨ dẹ d'ɔw kɩ̀ né kí kadɨ d'ugə-né al lé, ẹ ra sə-dé majɨ adɨ ɔr kurə
lé kɔgɨ dɔ-dé-tɨ joo lay. Nạ̰ dan-dé-tɨ ɓá à ndigɨ njèkində là tunə̰-tɨ lé tɔy
madɨ-é wa?
43 Simɔ̰ ilə-é-tɨ panè: Ẹ̰ kí njèkində là tunə̰-tɨ ɔr kurə kí ṇạ̰ dɔ-é-tɨ kɔgɨ
kinlé, m'gɨr kí à to ẹ ɓá à ndigɨ njèkində là tunə̰-tɨ lé ṇạ̰. Beɓa Jeju panè:
Ẹ̰ ya ə́ 'pa majɨ tin!
44 Go-tɨ, Jeju təl kəm-é kɨ rɔ dené-tɨ lé ngá ɓá idə Simɔ̰ lé panè: 'Oo dené
kinlé majɨ! M'ree kəy lə-i ya ə́ adɨ-m man m'togɨ-né nja-m al. Ngà dené
kinlé, man kəm-é ndogɨ nja-m sukɨ-sukɨ ɓá təl bɔr kɩ̀ bəl dɔ-é.
45 I uwə-m kɨ kàdì-i-tɨ al, ngà dené kinlé, kí low nụ kí m'ree kəy kin ya,
ẹ isɨ ká tɔ̰n nja-m-tɨ ya par-par ə́n.
46 I ur ubɨ dɔ-m-tɨ 'un-né ta-m al, ngà dené kinlé, ẹ ur ubɨ kí ətɨ majɨ ya
nja-m-tɨ un-né ta-m.
47 Gin-é kin ɓá m'idə-i, majal-je liə kí ṇạ̰ kí tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kadɨ-é kin
ɓá, ẹ ndigɨ-m-né ṇạ̰ tin. Ngà dow kí majal-je liə tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ ṇạ̰ al
lé, ẹ ndigɨ-m ṇạ̰ al ya tɔ.
48 Go-tɨ, Jeju idə dené lé panè: Majal-je lə-i tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ!
49 Rəmə dẹ kí d'isɨ ta nékuso-tɨ natɨ kɩ̀ Jeju lé 'pa ta mẹẹ-dé-tɨ 'panè: Ẹ̰
kanlé to dow kí ban ya ɓá ɔw mbing ya oo rɔ-é kɨ njèkiṇə go majal-je lə
dow-je kɔgɨ ɓəy tin wa?
50 Ngà Jeju idə dené lé panè: Kadmẹẹ lə-i ajɨ-i, 'ɔw kɩ̀ lapiya!

8

Dow-je kí njédan Jeju lo kilə mbẹ Poyta kí Majɨ-tɨ

1 Go ndɔ-je-tɨ kinlé, Jeju ɔw kɩ̀ nganɓe-je kɩ̀ ɓebo-je ɔw ndó dow-je ta lə
Lubə, ɓá ilə mbẹ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe lə Lubə rəm tɔ.
2 †Njéndó né-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo d'ɔw siə natɨ rəm, dené-je kí dan-tɨ-
je kí ndɔkɨ ẹ tubə ndil-je kí majɨ al dɔ-dé-tɨ kɩ̀ dẹ kí mɔ̰y-je kí gay-gay ra-dé

† **7:37 7:37** Mat 26:7; Mar 14:3; Jạ 12:3 † **8:2 8:2** Mat 27:55,56; Mar 15:40,41; Luk 23:49

ɓá ɛ̰ adɨ-dé lapiya lé kàrè, d'ɔw siə natɨ tɔ. Dɛ̰ ɓá 'to: Mari kɨ́ ɓa-é Mari kɨ́ Magdala kɨ́ ndɔkɨ Jeju tubə ndil-je kɨ́ majɨ al siri dɔ-é-tɨ kɔgɨ lé rəm,
3 Jan kɨ́ to ne Suja kɨ́ to njèkoo go né-je lə Ngar Erodɨ rəm, Sujan rəm, ɓá dené-je kɨ́ rangɨ ɲa̰ kɨ́ 'to njéra sə-dé kɨ̀ nékingə-dé-je rəm tɔ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko
Mat 13:1-23; Mar 4:1-9

4 Lokɨ kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy d'ɨ̰ kɨ̀ ɓebo-je kɨ́ gay-gay 'ree 'kəw-na̰ rɔ Jeju-tɨ lé, ɛ̰ idə-dé gosta kin panè:
5 Njèndɔr ɔw kdɔ kilə ko liə. Lokɨ a̰ ilə rəmə, ka̰a̰ né kɨ́ dan-tɨ-je tusɨ dɔ rəbɨ-tɨ adɨ dow-je mbəjrə nja-dé-tɨ ə yəl-je kɨ́ 'nar taá 'ree 'tú lɛ̰́-lɛ̰́.
6 Ka̰a̰ né kɨ́ ná̰-je tusɨ dɔ ər-tɨ; lokɨ ubə rəmə, tutɨ kurum kdɔtalə ingə lo kɨ́ sɔl al.
7 Ka̰a̰ né kɨ́ madɨ-je tusɨ dan kun-je-tɨ; lokɨ ubə rəmə kun tɔgɨ siə natɨ adɨ ɔ̰ rɔ dɔ-tɨ gə́gə́gə́.
8 Ngà ka̰a̰ né kɨ́ ná̰-je tusɨ nangɨ-tɨ kɨ́ majɨ; lokɨ ubə rəmə, ɔr dɔ-é; dɔ-é káre ya ka̰a̰-é ra-tɨ ɓu-ɓu. Lokɨ Jeju pa ta kin bè rəmə, ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: Dow kɨ́ mbɨ-é tò nɔ̰ɔ̰ kdɔ kadɨ oo-né ta rəmə, kadɨ oo ta kinlé!
9 Beɓa njéndó né-je liə 'dəji-é 'panè: Se gosta kinlé, kɔr mɛ̰ɛ̰-é to ri wa?
10 Jeju idə-dé panè: Sə̰i lé, né-je kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe lə Lubə lé tokɨ tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ dɔ-é kadɨ-si. Ngà dow-je kɨ́ rangɨ lé, tokɨ kidə-dé kɨ̀ gosta kdɔ kadɨ lé d'oo lo kàrè d'oo kɨ koo ya ndə̰ bè rəm, ɓá lé d'oo ta kàrè kadɨ 'gə mɛ̰ɛ̰-é al rəm tɔ.

Kɔrmɛ̰ɛ̰ gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkilə ko

11 Ooi bè, kɔrmɛ̰ɛ̰ gosta lé ə́n: Ko né lé, to ta lə Lubə.
12 Dɔ rəbɨ kɨ́ ka̰a̰ né tusɨ-tɨ lé, to dow-je kɨ́ d'oo ta lə Lubə ya rəmə, Sú ree ɔr mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ kɔgɨ, nè d'a kɨ̰ kadɨ mɛ̰ɛ̰-dé kdɔ kajɨ-né.
13 Ka̰a̰ né kɨ́ tusɨ dɔ ər-tɨ lé, to dɛ̰ kɨ́ lokɨ d'oo ta lə Lubə ə 'taa kɨ̀ rɔnəl ya, ngà̀ kulə ɓá ulə njirə mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ al; adɨ d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé kɨ mbɔr al; ə lokɨ kɔ̰-je ree tɛ̰ɛ̰ dɔ-dé-tɨ rəmə, dɛ̰ 'tusɨ kadmɛ̰ɛ̰ lə-dé d'iɲə kɔgɨ.
14 Dan kun-je kɨ́ ka̰a̰ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̰ kɨ́ d'oo ta lə Lubə ya, ngà lokɨ d'ɔtɨ d'ɔw rəmə, mɛ̰ɛ̰ ka̰ kákáká-je, kɨ̀ ɓo nékingə-je, kɨ̀ ɓo né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ɔ̰ ɓe dɔ-dé-tɨ adɨ kadmɛ̰ɛ̰ lə-dé lé kandɨ-é goto.
15 Ngà nangɨ kɨ́ majɨ kɨ́ ka̰a̰ né tusɨ-tɨ lé, to dɛ̰ kɨ́ d'oo ta lə Lubə ə ndigɨ dɔ-tɨ ndigɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, d'uwə rɔ-dé ngə̰ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ adɨ kandɨ kadmɛ̰ɛ̰ lə-dé tò.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ lampɨ
Mar 4:21-25

16 †Dow ində pər lampɨ-tɨ ə à səbɨ ngó dɔ-tɨ al ngá; ɓá à kində gin tɨrə-tɨ al rəm; ngà à na̰a̰ kagna̰a̰ lampɨ-tɨ taá, kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ d'ɔw mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ d'oo ndógɨ-é.
17 †Kdɔ né kɨ́ dow ɓɔyɔ kɨ́ à ree tò ndaa-tɨ rəsɨ al ya goto rəm, né kɨ́ dow ra kɨ̀ gidɨ ngə̰y kɨ́ à tokɨ gə al ya goto rəm, ɓá kɨ́ à tokɨ tɛ̰ɛ̰-né ndaa-tɨ rəsɨ al ya goto rəm tɔ.
18 †Ooi majɨ, lokɨ isɨ ooi ta lé, indəi mbi-si majɨ ya ooi-né, kdɔ dow kɨ́ né tò ji-é-tɨ ɓá d'a kadɨ-é kɨ́ rangɨ dɔ-tɨ, ngà dow kɨ́ né liə goto lé, né kɨ́ ɛ̰ gɨr panè to 'lə-n'ɛ̰̀ kin ya kàrè d'a taa ji-é-tɨ.

† **8:16 8:16** Mat 5:15; Luk 11:33 † **8:17 8:17** Mat 10:26; Luk 12:2 † **8:18 8:18** Mat 25:29; Luk 19:26

Ta kí sɔbɨ dɔ kɔ̰ Jeju kɨ̀ ngankɔ̰ Jeju-je
Mat 12:46-50; Mar 3:31-35

19 Kɔ̰ Jeju kɨ̀ ngankɔ̰-é-je 'ree rɔ-é-tɨ; ngà lo kadɨ d'ingə-é goto, kdɔ kosɨ
dow-je d'utɨ lo kə́kə́.
20 Beɓa d'idə-é 'panè: Kɔ̰-i kɨ̀ ngankɔ̰-i-je d'ą̰ ta-i-tɨ ndaa-tɨ nɔ̰̃, 'ndigɨ
koo-i.
21 Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: Dow-je kí d'oo ta lə Lubə ə 'təl rɔ-dé go-tɨ kin
ɓá 'to kɔ̰-m-je kɨ̀ ngankɔ̰-m-je.

Jeju ndángɨ yə́lbo adɨ lo tò ndingɨ
Mat 8:23-27; Mar 4:35-41

22 Ndɔ káre bè, Jeju al mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ kɨ̀ njéndó né-je liə ɓá idə-dé panè: «Adɨ
j'gangi babo j'ɔwi turə.» Beɓa dɛ̰ d'ɔtɨ d'ɔw.
23 Lokɨ 'nəl tò d'isɨ d'ɔw rəmə, Jeju tò ɓi ə yə́lbo ubə-dé nangɨ busɨ, ulə
mbɨ̰-mbɨ̰ dɔ ba-tɨ, man ɔw kɨ̀ rusɨ tò, adɨ dɛ̰ d'isɨ ta tujɨ-tɨ.
24 Beɓa 'ngəsɨ kɨ rɔ Jeju-tɨ 'ndəl-é panè: «Njèndó dow-je né, njèndó dow-
je né, ko-ji à tɔɔ ɓoo!» Lokɨ Jeju tɛ̰ɛ̰ kəm-é lé, ɛ̰ ndángɨ yə́l-je kɨ̀ pungum
man-je adɨ 'taa koo adɨ lo təl tò ndingɨ.
25 Go-tɨ, Jeju dəjɨ-dé panè: Kadmɛ̰ɛ̰ lə-si tò rá wa? Ngà njéndó né-je
rəmə, né kí ra né lé, ra-dé ɓəl ną̰ rəm, ɔr ndil-dé rəm, adɨ 'pa-ną̰ ta dan-
dé-tɨ 'panè: Kay! Dow kanlé, to dow kí ban wa? Ooi, yə́l-je kɨ̀ man-je kàrè,
ɛ̰ ndángɨ-dé rəmə dɛ̰ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ liə!

Jeju tubə ndil-je kí majɨ al dɔ dow-tɨ
Mat 8:28-34; Mar 5:1-20

26 Dɛ̰ 'gangɨ babo d'ɔw dɔnangɨ Gerasa-tɨ kí sɔbɨ dɔ-ną̰ kí dɔnangɨ Galile.
27 Lokɨ Jeju ɨ̰ mɛ̰ɛ̰ tò-tɨ ur nangɨ ya rəmə, dingəm káre kí mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ
nɔ̰̃, kí to dingəm kí ndil-je kí majɨ al 'ra-é, ɨ̰ ree rɔ-é-tɨ. Dingəm kinlé, ulə
kubɨ rɔ-é-tɨ al ya low nṵ, ɓá tò kəy al rəm; ngà lo tò-é tò dɔɓadɨ-je-tɨ.
28 Lokɨ oo Jeju rəmə, ur kɔɔl, usɨ nja-é-tɨ ɓá ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè:
Jeju, Ngon lə Lubə kí njèkisɨ taá dɔrą̰-tɨ nṵ, 'ge ri rɔ-m-tɨ wa, m'nɔ̰ ta-i-tɨ,
'ra-m majɨ al al.
29 Dingəm lé pa bè, kdɔtalə Jeju ndángɨ ndil kí majɨ al lé kadɨ-é tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰-
é-tɨ kɔgɨ. Ndil kí majɨ al kinlé isɨ mɛ̰ɛ̰ dingəm-tɨ kin low nṵ, adɨ d'ilə sil
ji-é-tɨ-je kɨ̀ nja-é-tɨ-je ya, ngà ɛ̰ tuwə gangɨ kɔgɨ kɔgɨ. Ndil kí majɨ al lé, ɔsɨ-é
ɔw siə diləlo-je-tɨ.
30 Jeju dəjɨ-é panè: Ri-i lə ną́ wa? Ɛ̰ panè: Ri-m lə «kosɨ-je.» Ɛ̰ pa bè,
kdɔtalə ndil-je kí majɨ al 'ną̰ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ.
31 Ndil-je kí majɨ al kinlé, 'nɔ̰ ta Jeju-tɨ kdɔ kadɨ un ndu adɨ n'ɔwi boleɓe-
tɨ kí sɔ̰y-é goto kin al.
32 Lokɨ d'ą̰-tɨ kinlé, kosɨ kɔsɔngɨ-je d'ą̰ d'uso né dɔ mbal-tɨ ngɔsi nɔ̰̃.
Beɓa ndil-je kí majɨ al lé 'ra ndoo ta Jeju-tɨ kadɨ iṇə-dé adɨ n'ɔwi mɛ̰ɛ̰
kɔsɔngɨ-je-tɨ, ə Jeju ndigɨ sə-dé tɔ.
33 Ndil-je kí majɨ al lé, 'tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ dingəm-tɨ lé, 'tur mɛ̰ɛ̰ kɔsɔngɨ-je-tɨ, adɨ
kɔsɔngɨ-je lé 'təti-ną̰ yipɨ kàdì mbal-tɨ taá 'tusɨ babo-tɨ 'nduy man.
34 Lokɨ njéngəm kɔsɔngɨ-je d'oo né kí ra né kin bè lé, d'ą̰y d'ɔw d'ɔr
poy-é mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ rəm, mɛ̰ɛ̰ nganɓe-je-tɨ rəm.
35 Beɓa dow-je d'ɔw kdɔ koo né kí ra né lé; lokɨ d'ɔw 'tɛ̰ɛ̰ rɔ Jeju-tɨ rəmə
d'ingə dingəm kí ndil-je kí majɨ al 'tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kɔgɨ lé, isɨ nja Jeju-tɨ; ulə
kubɨ rɔ-é-tɨ rəm, təl isɨ majɨ kare rəm, adɨ ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.

36 Dow-je kí d'oo né-je kí ra né kin kì kəm-dé lé, d'idə-dé kəm rəbɨ kí dingəm kí ndil-je kí majɨ al d'isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ ingə-né lapiya lé.
37 Go-tɨ, dow-je kí dɔnangɨ Gerasa-tɨ lay ya ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ, adɨ 'dəjɨ Jeju kadɨ iɲ̃ə-dé ə ɔw rangɨ.
Beɓa Jeju al mɛ̨̃ɛ̨̃ tò-tɨ kdɔ kɔsɨ təl gogɨ.
38 Rəmə, dingəm kí ndil-je kí majɨ al 'tɛ̨̃ɛ̨̃ mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ kɔgɨ lé, nɔ̃ ta Jeju-tɨ kadɨ n'ɔw siə. Ngà Jeju tubə-é panè:
39 'Təl 'ɔw ɓee lə-i gogɨ, 'ɔw 'ɔr poy né-je lay kí Lubə ra sə-i kin. Beɓa dingəm lé ɔw ɔr poy né-je kí Jeju ra siə kin lay adɨ ta-é sane kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo lay.

Ta lə ngon lə Jayrusɨ kí dené kí tɔsɨ ndəl kɨ̀ ta lə dené kí məsɨ ree rɔ-é-tɨ
Mat 9:1,18-26; Mar 5:21-43

40 Lokɨ Jeju təl ree ngangɨ ba-tɨ kí Galile gogɨ lé, kosɨ dow-je d'uwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ, kdɔtalə dɛ̨ lay ya d'ą̃ ɗingɨ-ɗingɨ d'ą̃ 'ngəbɨ-é.
41 Lo-é-tɨ kinlé, dingəm káre ri-é lə Jayrusɨ ree rɔ Jeju-tɨ. Jayrusɨ lé to 'boy kí dɔ kəykəwną̃-tɨ lə jipɨ-je. Ɛ̨̃ ree usɨ nja Jeju-tɨ nɔ̃ ta-é-tɨ kadɨ ɔw siə mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ liə.
42 Kdɔtalə ngon-é kí dené kí káre-rè kí à ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo je bè tò oy kəy nɔ̃ɔ̃. Lokɨ Jeju isɨ ɔw siə kɨ ɓee lé, kosɨ dow-je d'ul-ną̃ go-é-tɨ mbuu, adɨ mbore-é yó-je kɨ nè-je.
43 Rəmə dené káre kí məsɨ ree rɔ-é-tɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é joo ą̃ dan-dé-tɨ nɔ̃ɔ̃. Ɛ̨̃ tujɨ nékingə-é lay kɔgɨ ɓe lə dɔktur-je kàrè, dow kí asɨ kadɨ-é lapiya goto.
44 Dené lé tɛ̨̃ɛ̨̃ gidɨ Jeju-tɨ ree ɔdɨ rɔ takubɨ liə, rəmə tajinatɨ nè ya gin məsɨ liə gangɨ ɗəsɨ.
45 Jeju dəjɨ panè: Ną̃ ɔdɨ rɔ-m wa? Rəmə dow-je lay ya 'najɨ, ɓá Piyər idə-é panè: Njèndó dow-je né, kosɨ dow-je kí d'ilə-ną̃ 'gəə dɔ-i ə́ d'ul-ną̃ dɔ-i-tɨ mbuu, 'mbor-i yó-je kɨ nè-je kin ya i 'dəjɨ dow kí ɔdɨ rɔ-i ɓəy wa?
46 Ngà Jeju ilə-é-tɨ panè: Dow ɔdɨ rɔ-m nɔ̃ɔ̃. Kdɔtalə m'gə kí tógɨ kí rɔ-m-tɨ tɛ̨̃ɛ̨̃.
47 Lokɨ dené oo kí gin-n'ɛ̨̃ tɛ̨̃ɛ̨̃ lé, ɛ̨ dadɨ par-par usɨ nja Jeju-tɨ pa ta rəsɨ takəm dow-je-tɨ ɔr-né gin né kí ɔdɨ-né rɔ Jeju lé rəm, idə-dé-né kəm rəbɨ kí ingə-né lapiya tajinatɨ nè lé rəm tɔ.
48 Beɓa Jeju idə-é panè: Ngon-m kí dené, kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-i ajɨ-i; 'ɔw kɨ̀ lapiya.
49 Lokɨ Jeju ą̃ pa ta bè ya ɓəy rəmə, dow ɨ̨̃ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ lə Jayrusɨ kí to njèkun dɔ kəykəwną̃ lə jipɨ-je lé, ree idə-é panè: Ngon-i kí dené lé uwə ta-é natɨ, ə́n ə́ 'ndɔjɨ njèndó né dow-je lé al ngá!
50 Ngà lokɨ Jeju oo ta kinlé, ɛ̨ idə Jayrusɨ lé panè: «'Bəl al, mɛ̨̃ɛ̨̃-i ya 'adɨ-m par ə ngon-i kí dené lé, à kingə lapiya.»
51 Lokɨ Jeju ɔw tɛ̨̃ɛ̨̃ ɓe lə Jayrusɨ lé, ɛ̨ adɨ dow kí rangɨ ɔw siə kəy al, ngà Piyər tɔ, Ją̃ tɔ, Jakɨ tɔ, bɔbɨ ngon-je kɨ̀ kɔ̃ ngon lé tɔ ɓá d'ɔw siə kəy.
52 Dow-je lay kí d'isɨ dɔ ngon-tɨ lé, d'isɨ ta nɔ̃-tɨ, kɨ̀ ta ndingə rɔ-tɨ. Beɓa Jeju idə-dé panè: 'Nɔ̃i al! Ngon kí dené lé oy al, ngà tò ɓi kɨ tò.
53 Rəmə dɛ̨ 'sɔkɨ Jeju, kdɔtalə 'gə kí ngon kí dené lé oy.
54 Ngà Jeju uwə ji ngon lé ɓá pa ta kɨ̀ ndɨ-é kɨ̀ boy panè: Ngon, ɨ̨̃ taá!
55 Beɓa ngon kí dené lé tɔsɨ ndəl ə ɨ̨̃ taá tajinatɨ nè ya! Ə Jeju un ndu kadɨ d'adɨ-é né uso!
56 Né kí ra né kinlé, ɔr ndil njékojɨ ngon kí dené kinlé. Ngà Jeju ndəjɨ-dé kdɔ kadɨ 'pa d'adɨ dow oo al.

9

Jeju ulə njékɔwkulə-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo
Mat 10:1-9,11-14; Mar 6:7-13

1 Jeju ɓa njékɔwkulə-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo ə adɨ-dé tɔ́gɨ rəm, adɨ-dé
tarəbɨ kadɨ 'tubə ndil-je kí majɨ al lay dɔ dow-je-tɨ rəm, ɓá kadɨ d'adɨ lapiya
njémɔ̰y-je rəm tɔ.
2 Ngà ɓá ulə-dé kadɨ d'ilə mbɛ̰ kɔ̰ɓe lə Lubə rəm, ɓá kadɨ d'adɨ lapiya
njémɔ̰y-je rəm tɔ.
3 Ɛ̰ idə-dé panè: Kɔw-si mba kinlé, uni né madɨ ji-si-tɨ al, uni salangɨ al
rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, uni mbə̀ al rəm, uni là al rəm, ɓá ɔyi kubɨ
kí rɔ-si-tɨ joo-joo al rəm.
4 Mɛ̰ɛ̰ kəy kí rá-rá kí ɔwi-tɨ lé, ɛ̰ ya isi-tɨ sar kadɨ ḭi-né.
5 ††Ngà lo lay kí dow-je 'mbatɨ kuwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ rəmə, 'tɛ̰ɛ̰i mɛ̰ɛ̰ ɓebo-
é-tɨ kinlé, ə 'gəki kodɨ kí nja-si-tɨ kɔgɨ kadɨ tɔjɨ kí ta tò dɔ-dé-tɨ.
6 Njékɔwkulə-je d'ɔw kí dɔ ɓe-ɓe d'ilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ rəm, d'adɨ
lapiya njémɔ̰y-je kì lo-lo rəm tɔ.

Ta kí sɔbɨ dɔ né kí ndɔjɨ Erodɨ n̰a̰
Mat 14:1-2; Mar 6:14-16

7 †Né-je kí ra né lé, lokɨ njèkɔ̰ɓe Erodɨ oo ta-é rəmə, ndɔji-é n̰a̰. Kdɔtalə
dow-je madɨ 'panè: «To Ja̰ ɓá tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰.»
8 Dɛ̰ kí ná̰-je 'panè: «To Eli ɓá ree» ə dɛ̰ kí rangɨ 'panè: «To dow káre
dan dow-je-tɨ kí low kí 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ ɓá tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰.»
9 Ngà Erodɨ rəmə panè: «Ja̰ lé, ndɔkɨ m'adɨ 'gangɨ dɔ-é, ngà to ná̰ ɓəy
ɓá dow-je d'isɨ 'pa ta-je kí bè kin dɔ-é-tɨ ɓá m'oo m'oo ɓəy tin wa?» ə ɛ̰
sangɨ kadɨ n'oo dowbé lé.

Jeju adɨ nékuso dow-je ɓudɔgɨ lo mɨ̰
Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Ja̰ 6:1-14

10 Lokɨ njékɔwkulə-je 'təl 'ree rəmə, d'ɔr poy né-je lay kí 'ra lé d'adɨ Jeju.
Ɛ̰ ɔr-dé go-é-tɨ ɔr-né rɔ-é kì kár-é kəl ɓebo Betsayda-tɨ bè.
11 Ngà kosɨ dow-je 'gə, adɨ d'ɔw go-é-tɨ. Jeju uwə-dé kɨ rɔ-é-tɨ ə pa ta kí
sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe lə Lubə adɨ-dé rəm, dɛ̰ kí d'ɔw ndoo kingə lapiya rəmə, ɛ̰
adɨ-dé lapiya tɔ.
12 Ngà lokɨ kàdì isɨ ur lé, njéndó né-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo 'ree rɔ Jeju-tɨ
d'idə-é 'panè: 'Ɔsɨ kosɨ dow-je kanlé adɨ d'ɔw nganɓe-je-tɨ, kì kəylo-je-tɨ kí
tò ngɔsi-ngɔsi kadɨ d'ingə nékuso-je, kì lo tò-je, kdɔ lo kí j'a̰i-tɨ nè kinlé to
diləlo.
13 Ngà Jeju idə-dé panè: «Sə̰i ya adi-dé né d'uso.» Dɛ̰ 'təl d'ilə-é-tɨ 'panè:
«Jɛ̰ j'ɔw kì mbə̀ mɨ̰ kì kanjɨ joo-rè ya par. Dɔmajɨ, kadɨ jɛ̰ ya j'ɔw j'ndogɨ
nékuso j'adɨ dow-je kin lay je bè tá.»
14 Dɛ̰ 'pa bè kdɔtalə dingəm-je ya kɔr-dé à ra ɓudɔgɨ lo mɨ̰ je bè. Jeju idə
njéndó né-je lé panè: «Uwəi dow-je adɨ d'isɨ nangɨ kɔrmɨ̰ kɔrmɨ̰ je bè.»
15 Dɛ̰ 'ra bè ya tɔ, adɨ d'adɨ dow-je d'isɨ nangɨ lay.
16 Jeju taa mbə̀ kí mɨ̰ kì kanjɨ kí joo lé, itə kəm-é kɨ dɔra̰-tɨ ra oiyo Lubə
dɔ-tɨ, ɓá gángɨ dana̰ adɨ njéndó né-je kadɨ 'ləbɨ kosɨ dow-je.
17 Dɛ̰ lay ya d'uso né 'ndan ndɛ̰́-ndɛ̰́; adɨ d'ɔy dɔdum-é-je kí nà̰y rusɨ
kàrè dɔgɨ gidɨ-é joo.

---

† **9:5 9:5** Knj 13:51 † **9:5 9:5** Luk 10:4-11 † **9:7 9:7** Mat 16:14; Mar 8:28; Luk 9:19

Piyər pa rəsɨ kí Jeju to dow kí Lubə mbəti-é
Mat 16:13-28; Mar 8:27-31

18 Ndɔ káre bè, Jeju ɔr rɔ-é kì kár-é pa ta kì Lubə ə njéndó né-je liə d'ɔw
siə natɨ ngá ɓá ɛ̨ dəji-dé ta panè: «Kosɨ dow-je lé 'panè m'to ną̃ wa?»
19 †Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: «Dow-je kí dan-tɨ-je 'panè: "I 'to Ja̧ kí njèra dow-je
batɛ̨m", ə dɛ̨ kí ną̃-je 'panè: "I 'to Eli", ə dɛ̨ kí rangɨ ɓəy 'panè: "I 'to dow
káre dan dow-je-tɨ kí low kí 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ ɓá tɔsɨ ndəl ində
lo tɛ̨ɛ̨."»
20 †Ngá Jeju təl dəji-dé panè: «Ə kí go gə-é-tɨ lə-si sɛ̨i ya bè lé, ma̧ m'to
ną̃ wa?» Piyər ilə-é-tɨ panè: «I 'to Kristɨ*.»
21 Jeju ndəji-dé ñą̃ kadɨ 'pa ta-é d'adɨ dow al.

Jeju pa ta kí dɔ koy-é-tɨ kì tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 16:21-28; Mar 8:31-33

22 Jeju təl ilə dɔ-tɨ panè: «Tò kadɨ Ngon lə dow à kingə kɔ̨̃ ñą̃; 'ngatɔ́gɨ-je
lə jipɨ-je, kì njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je
d'a mbatɨ-é, d'a tɔl-é, ngà ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə rəmə à tɔsɨ ndəl kində
lo tɛ̨ɛ̨.»
23 †Bəy ɓá ɛ̨ idə-dé lay panè: «Kinə dow ndigɨ kun go-m rəmə, kadɨ ta
rɔ-é ɔ̨̃-é al, kadɨ un kagdəsɨ liə utɨ kì ndɔ-é ndɔ-é ə un go-m.
24 †Kdɔ dow kí rá-rá kí ndigɨ kajɨ rɔ-é lé à tujɨ rɔ-é, ngà dow kí ilə rɔ-é
kɔgɨ kdɔ ta lə-m ɓá à kajɨ rɔ-é.
25 Kadɨ dow ingə né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay ə dajɨ rɔ-é tujɨ əse ɛ̨ ya tujɨ
rɔ-é lé, majɨ-é to ri wa?
26 Kdɔtalə dow kí ra rɔsɔl dɔ-m-tɨ, kì dɔ ta-je-tɨ lə-m lé, lokɨ Ngon lə dow
à ree dan riɓa-tɨ liə, kì dan riɓa-tɨ lə Bɔbɨ-é, kì 'lə malayka-je kí d'aa njay
lé, ɛ̨ à ra rɔsɔl dɔ-é-tɨ ya tɔ.
27 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow-je madɨ dan dɛ̨-tɨ kí d'a̧ nè kinlé, d'a
koo kɔ̨ɓe lə Lubə lé, ɓəy ɓá d'a koy.»

Rɔ Jeju mbəl
Mat 17:1-9; Mar 9:2-10; 2Pi 1:16-18

28 Asɨ ndɔ jiną̃̀y joo je bè go ta-je-tɨ kí Jeju pa kinlé, ɛ̨ ɓa Piyər, kì Ja̧, kì
Jakɨ adɨ d'ɔw siə ə al dɔ mbal-tɨ kdɔ pa ta kì Lubə.
29 Lokɨ ɛ̨ isɨ pa ta kì Lubə lé, takəm-é mbəl tò gay ə kubɨ-je liə təl nda
mbəy-mbəy ə ndɔ̨̃y ngilingɨ-ngilingɨ.
30 Rəmə tajinatɨ nè ya dingəm-je joo d'a̧ d'ɔjɨ ta kì Jeju. To Moiyijɨ kì Eli
kí 'tɛ̨ɛ̨ kɔy,
31 rɔ-dé ɔ̨̃ njoy-njoy adɨ lo ndógɨ doo ə d'a̧ d'ɔjɨ ta kì Jeju dɔ koy-tɨ kí ɛ̨ à
kɔw koy ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ kdɔ tɔl-né ta kullə liə.
32 Piyər kì madɨ-é-je lé, 'tò ɓi d'adɨ dan-dé oy rəgɨ-rəgɨ; ngà lokɨ 'tɛ̨ɛ̨
kəm-dé rəmə d'oo ndógɨ lə Jeju rəm, d'oo dingəm-je joo kí d'a̧ rɔ-é-tɨ lé
rəm tɔ.
33 Lokɨ dingəm-je kí joo kinlé d'isɨ d'iñə Jeju kdɔ kɔw rəmə, Piyər idə-é
panè: Njèndó dow-je né, majɨ ñą̃ kadɨ j'isi nè ya ngá. Adɨ j'rai kəykubɨ
mutə, káre à to 'lə-i, káre à to 'lə Moiyijɨ ə káre à to 'lə Eli tɔ. Piyər gə
mɛ̨ɛ̨ ta kí ɛ̨ a̧ pa lé al.

---

† **9:19 9:19** Mat 14:1,2; Mar 6:14,15; Luk 9:7,8 † **9:20 9:20** Ja̧ 6:68,69 * **9:20 9:20** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **9:23 9:23** Mat 10:38; Luk 14:27 † **9:24 9:24** Mat 10:39; Luk 17:33; Ja̧ 12:25

34 Lokɨ ą̃ pa ta lé bè ya rəmə, kilndi ree səbɨ dɔ-dé-tɨ rɨpɨ. Lokɨ kilndi
səbɨ dɔ-tɨ lé, ɓəl ində bandɨ njéndó né-je gangɨ.
35 ††Rəmə dan kilndi-tɨ lé, ndi dow ɓa panè: Ę̃ kinlé, to ngon-m, m'mbətɨ-
é; ooi ta liə.
36 Ngà go ndi dow-tɨ kí ɓa lé rəmə, d'oo Jeju ya ą̃ kì kár-é. Njéndó né-je
d'adɨ ta-dé tò kì mundɨ-é ə mę̃ę̃ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, dę̃ d'ɔr poy né kí d'oo kin
d'adɨ dow al.

Jeju adɨ lapiya ngon kí ndil kí majɨ al isɨ mę̃ę̃-é-tɨ
Mat 17:14-21; Mar 9:14-29

37 Lo aa go-tɨ, lokɨ d'ị̃ dɔ mbal-tɨ d'isɨ risɨ nangɨ lé, kosɨ dow-je kí 'tò
nduy-nduy ya 'tilə kəm Jeju;
38 rəmə dan kosɨ dow-je-tɨ lé, dow káre pa ta boy-boy panè: Njèndó dow-
je né, m'ra-i kɔgri ya, ilə kəm-i dɔ ngon-m-tɨ adɨ-m, kdɔtalə ę̃ to ngon-m kí
káre-rè.
39 Taá-taá ya ndil kí majɨ al uwə-é rəmə, tajinatɨ nè ya ra-é adɨ nɔ̃ boy-
boy, sikɨ-é kì tɔ́gɨ-é tɔ́gɨ-é adɨ əm ta-é ị̃ pukɨ-pukɨ, adɨ-é kɔ̃ ną̃ ə iną̃-é kalangɨ
al, adɨ tokɨ dow kí oy bè
40 M'ra ndoo ta njéndó né-je-tɨ lə-i kadɨ 'tubə ndil lé dɔ-é-tɨ kɔgɨ ya, ngà
dę̃ d'asɨ al.
41 Beɓa Jeju panè: Sə̃i ko dow-je kí njémę̃ę̃ngą̃-je kì njémę̃ę̃ndul-je kan!
M'a kisɨ sə-si natɨ asɨ kaglo ban ɓəy wa? M'a kisɨ dɔ-tɨ sə-si asɨ kaglo ban
ɓəy wa? Go-tɨ, təl idə bɔbɨ ngon lé panè: 'Ree kì ngon-i lé nè bè.
42 Lokɨ ngon lé isɨ ree rəmə, ndil kí majɨ al lé, ɔsɨ-é ilə-é nangɨ ə sikɨ-é
ną̃, ngà Jeju ndángɨ ndil kí majɨ al lé, ə adɨ ngon lé lapiya, ɓá təl ulə-é ji
bɔbɨ-é-tɨ.
43 Dow-je lay ya tɔ́gɨ lə Lubə kí tò ɓəl kinlé ɔr ndil-dé.

Nja joo kí Jeju pa ta dɔ koy-é-tɨ
Mat 17:22-23; Mar 9:30-32

Lokɨ né-je lay kí Jeju ra lé, ɔr ndil dow-je lay adɨ tagɨr lə-dé tò kí dɔ-tɨ
ya ɓəy lé, ę̃ idə njéndó né-je liə panè:
44 Ta kí m'ɔw kidə-si kinlé, uwəi dɔ-si-tɨ majɨ: «Ngon lə dow lé, d'a kilə-é
ji dow-je-tɨ.»
45 Ngà njéndó né-je 'gə mę̃ę̃ ta kinlé al. Ta lé tokɨ ɓɔyɔ sə-dé dɔ-é kdɔ
kadɨ 'gə mę̃ę̃-é al; ə dę̃ 'ɓəl lo dəjɨ-é ta dɔ-tɨ rəm tɔ.

Sé ną́ ɓá to dow kí boy ną̃ wa?
Mat 18:1-7; Mar 9:33-37

46 †Njéndó né-je lə Jeju d'isɨ 'najɨ-ną̃ ta kadɨ d'oo sé ną́ ɓá to kí boy ną̃
dan-dé-tɨ wa?
47 Jeju gə tagɨr kí mę̃ę̃-dé-tɨ adɨ un ngon kí ndę̃ bè adɨ-é ą̃ mbɔ́-é-tɨ;
48 †ngá ɓá idə-dé panè: Dow kí rá-rá kí uwə ngon kin kɨ rɔ-é-tɨ kdɔ ta
lə-m lé, to mą̃ ya tɔ ɓá dowbé uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tin; ə dow kí uwə-m kɨ
rɔ-é-tɨ kin rəmə, to njèkulə-m ya tɔ ɓá dowbé uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ tin. Kdɔ
dow kí oo rɔ-é kɨ ngon dow dan-si-tɨ lay kinlé, ę̃ ɓá to dow kí boy ną̃.

Dow kí ɔsɨ-si ta al lé to dow lə-si
Mar 9:38-41

---

† **9:35 9:35** Mat 3:17; 12:18; Mar 1:11; Luk 3:22 † **9:35 9:35** 2Pi 1:17,18 † **9:46 9:46** Luk 22:24
† **9:48 9:48** Mat 10:40; Luk 10:16; Ją̃ 13:20

49 Ja̰ un ta panè: «Njèndó dow-je né, jḛ j'oo dow káre un ri-i ɓá isɨ tubə-né ndil-je kí majɨ al dɔ dow-je-tɨ ə́ j'sangɨ kadɨ j'ɔgɨ-é dɔ-tɨ, kdɔ ḛ un go-i sə-ji al.»
50 Ngà Jeju ilə-é-tɨ panè: Ɔgi-é dɔ-tɨ al, kdɔ dow kí ɔsɨ-si kì ta al lé, to dow lə-si.

Jeju iṇə dɔnangɨ Galile kdɔ kɔw Jorijalḛm

Ɓe káre bè dɔnangɨ Samari-tɨ mbatɨ Jeju

51 Lokɨ ndɔ-je lə Jeju nà̰y ngɔsi kadɨ Lubə à kun-é kɨ dɔra̰-tɨ lé, ḛ un ndi-é ə a̰ dɔ-tɨ njangɨ kadɨ n'ɔw ɓebo Jorijalḛm-tɨ.
52 Ḛ ulə dow-je kete nɔ̰-é-tɨ. Lokɨ dḛ d'ungɨ-na̰ rebəə d'ɔw rəmə, 'tḛḛ mḛḛ ngonɓe-tɨ káre kí dɔnangɨ Samari-tɨ, kdɔ ra né-je kete ngəbɨ-é-né.
53 Ngà dow-je kí ngonɓe-é-tɨ 'ndigɨ kuwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ al, kdɔ ḛ un rəbɨ kí ɔw kɨ ɓebo Jorijalḛm-tɨ.
54 Lokɨ Jakɨ-je kì Ja̰ kí 'to njéndó né-je lə Jeju d'oo né kin bè lé, d'idə-é 'panè: "Baɓe, i 'ndigɨ kadɨ j'dəjɨ pər kadɨ ḭ dɔra̰-tɨ ree ró-dé wa?
55 Jeju təl kəm-é kɨ rɔ-dé-tɨ ɓá kɔl sə-dé panè: [To tagɨr ri ɓá tò mḛḛ-si-tɨ bè wa!
56 Ngon lə dow lé, ree kdɔ tɔl dow-je al, ngà ḛ ree kdɔ kajɨ-dé.]† Beɓa dḛ d'ɔtɨ d'ɔw ngonɓe-tɨ kí rangɨ.

Ta kí sɔbɨ dɔ kun go Jeju
Mat 8:18-22

57 Lokɨ dḛ d'ɔw dɔ rəbɨ-tɨ lé, dow káre idə Jeju panè: «M'a kun go-i lo lay kí 'a kɔw-tɨ.»
58 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Tal-je d'ɔw kì ɓe tò-dé nɔ̰o̰, ɓá yəl-je kí 'nar taá kin kàrè d'ɔw kì kəy tò-dé tɔ. Ngà Ngon lə dow lé, lo kí kadɨ ulə dɔ-é-tɨ ya kàrè goto.»
59 Jeju idə dow kí rangɨ panè: 'Un go-m. Ngà ḛ ilə-é-tɨ panè: «"Baɓe, 'adɨ-m tarəbɨ adɨ m'ɔw m'dubɨ bɔbɨ-m mɔkɨ tá.»
60 Ngà Jeju idə-é panè: «'Iṇə dḛ kí d'oy adɨ 'dubɨ dow-je lə-dé kí d'oy, ə i rəmə, 'ɔw ilə mbḛ kɔ̰ɓe lə Lubə.»
61 Dow káre pa ɓəy panè: "Baɓe, m'ndigɨ kun go-i, ngà kadɨ ɓá 'adɨ-m tarəbɨ kadɨ m'ɔw m'ra lapiya dow-je kí mḛḛ kəy-tɨ lə-m mɔkɨ tá.
62 Ngá ɓá Jeju idə-é panè: Dow kí uwə kɔsɨ mangɨ-je ɔw ndɔr-né ɓá gɔ̰o̰ lo go-é-tɨ gogɨ lé, kullə kɔ̰ɓe lə Lubə tuwə-é al.

10

Ta kí sɔbɨ dɔ njéndó né-je kí kɔrsiri gidɨ-é joo kí Jeju ulə-dé
Mat 9:37-38; 10:7-16; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5

1 Go-tɨ, "Baɓe Jeju mbətɨ njéndó né-je kí rangɨ kɔrsiri gidɨ-é joo ə ulə-dé kadɨ d'ɔw joo-joo kete nɔ̰-é-tɨ mḛḛ ɓebo-je-tɨ lay, kì lo-je-tɨ lay kí tò kadɨ ḛ ya kàrè à kɔw-tɨ tɔ.
2 †Ḛ idə-dé panè: Ko kí tò kijə na̰, ngà njékijə-é-je ɓá 'na̰ al. Ə̰n ə́ 'pai ta kì 'ɓa njèko kí tò kijə lé, kadɨ ulə kì njérakullə-je titɨ.
3 †Ɔwi! Yən, m'ulə-si titɨ-na̰ kì ngan batɨ-je bè dan jagɨm-je-tɨ.
4 Uni mbu là al rəm, uni mbu kɔw mba al rəm, ɔyi saba al rəm, ɓá a̰i nangɨ kì rəbɨ-rəbɨ 'rai lapiya dow-je al rəm tɔ.

---

† **9:56 9:56** Ta-je kí tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mḛḛ mbete-je-tɨ kí dɔsa̰y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ. † **10:2 10:2** Mat 9:37,38 † **10:3 10:3** Mat 10:16

5 Mɛ̨ɛ̨ kəy kí rá-rá kí ɔwi-tɨ lé, ta kí a pai kete mɔkɨ ə́n: «Kadɨ lapiya nɑ̨̀y
mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kin!»
6 Kinə dow nojɨ isɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lé nɔ̨̃ɔ̨ rəmə, lapiya lə-si à nɑ̨̀y siə. Ngà
kinə dow nojɨ goto tɔ rəmə, lapiya lə-si à təl ree rɔ-si gogɨ tɔ.
7 †Isi mɛ̨ɛ̨ kəy-é-tɨ kinlé, ə né kí d'adɨ-si ya usoi rəm, ɑ̨yi rəm. Kdɔtalə
to tó-é kadɨ njérakullə ingə nékugə dɔji-é. Iləi kɨ̀ takəy-takəy al.*
8 Mɛ̨ɛ̨ ɓebo kí rá-rá kí ɔwi-tɨ, ɓá d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ, ə d'adɨ-si nékuso
rəmə usoi
9 rəm, adi lapiya njémɔ̨̃y-je kí d'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-é-tɨ lé, ə idəi dow-je kí titɨ
'painè: Kɔ̨̃ɓe lə Lubə ree ngɔsi rɔ-si-tɨ.
10 †Ngà mɛ̨ɛ̨ ɓebo kí rá-rá kí ɔwi-tɨ, ɓá d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ al lé, ɔwi
pandangɨ lo-je-tɨ kí mɛ̨ɛ̨ ɓe-é-tɨ lé, ə 'painè:
11 †«Kodɨ kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ lə-si kí ɨ̨ nja-ji-tɨ ya kàrè j'ɔw mbing j'gəkɨ dɔ-si-tɨ
gogɨ. Bè ya kàrè, kadɨ 'gəi kí kɔ̨̃ɓe lə Lubə lé, ree ngɔsi.»
12 †M'a kidə-si rəsɨ; mɛ̨ɛ̨ ndɔ-é-tɨ kinlé ta kí gangɨ kí dɔ ɓebo-é-tɨ kinlé,
à ngɑ̨ ɑ̨̃ kitə ta kí gangɨ kí dɔ Sɔdɔm-tɨ ɓəy.

Tujɨ kí sɔbɨ dɔ ɓe-je kí 'mbatɨ kadɨ mɛ̨ɛ̨-dé
Mat 11:21-24

13 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̨i dow-je kí Koraje̱! Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̨i dow-je
kí Betsayda! Kdɔ nékɔjɨ-je kí tokɨ ra dan-si-tɨ nè kinlé, lé tokɨ ra dɔnangɨ
Tir-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̨̃-tɨ je bè rəmə lé dow-je kí titɨ d'a kulə kubɨ sakɨ rɔ-
dé-tɨ tò-né buu-tɨ, kdɔ kiɑ̨̃nə-né panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ low nɑ̨̃ ngá!
14 Gin-é kin ɓá, ndɔ gangta-tɨ lé, ta kí gangɨ kí dɔ-si-tɨ à ngɑ̨ ɑ̨̃ kitə ta kí
gangɨ kí dɔ dɔnangɨ Tir-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Sidɔ̨̃ ɓəy.
15 Ngà sə̨i dow-je kí Kapɛrnayim, ooi 'painè se riɓa lə-si kin à kɔw sə-si
sar dɔrɑ̨-tɨ wa? Bè al, à tokɨ təl sə-si kɨ nangɨ sar kɨ mɛ̨ɛ̨ lo kí koó-tɨ.
16 †Dow kí taa ta lə-si lé, taa ta lə-m tɔ. Ngà dow kí ɔsɨ-si ngərəngɨ rəmə,
to mɑ̨ ya tɔ ə́ ɔsɨ-m ngərəngɨ tin. Ə dow kí ɔsɨ-m ngərəngɨ lé, to njèkulə-m
tɔ ɓá dowbé ɔsɨ-é ngərəngɨ tin.
17 Dɛ̨ kí kɔrsiri kí Jeju ulə-dé lé, 'təl 'ree kí rɔnəl ə 'panè: 'Ɓaɓe, kɨ̀ ri-i
lé, ndil-je kí majɨ al ya kàrè d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə-ji.
18 Beɓa Jeju idə-dé panè: M'oo Satɑ̨ ɨ̨ dɔrɑ̨-tɨ titɨ-nɑ̨ kɨ̀ təl ndi bè usɨ nangɨ
nè.
19 Ooi bè, m'adɨ-si tɔ́gɨ kadɨ 'njiyəi-né dɔ li-je-tɨ, kɨ̀ dɔ jinɑ̨̃-je-tɨ, kɨ̀ dɔ
tɔ́gɨ-je-tɨ lay kí njèba ɔw-né, ə né káre ya kàrè à ra-si al.
20 Bè ya kàrè, 'rai rɔnəl kdɔtalə ndil-je kí majɨ al kí d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ
lə-si kin al. Ngà 'rai rɔnəl kdɔtalə ri-si kí tokɨ ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ dɔrɑ̨-tɨ kin tá.

Lubə tɛ̨ɛ̨ dɔ Poyta kí Majɨ adɨ ngan dow-je
Mat 11:25-27; 13:16-17

21 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé ya Ndil kí aa njay ra Jeju adɨ rɔ-é nəl-é ɑ̨̃ adɨ panè:
Bɔbɨ-m kí 'to 'Ɓa dɔrɑ̨ kɨ̀ dɔnangɨ, m'tɔ́y-i, kdɔ 'ɓɔyɔ dɔ né-je kin kɨ̀ njégosɨ-
je kɨ̀ njénégə-je rəmə ngan dow-je kin ɓá 'tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ-é adɨ-dé. Oiyo, Bɔbɨ-m,
m'tɔ́y-i kdɔ to ndigɨ lə-i kadɨ né kinlé tò bè†.

---

† **10:7 10:7** 1Kɔ 9:14; 1Ti 5:18 * **10:7 10:7** Jeju ɔgɨ-dé kɔw kəy lə dow-je al. Ngà ɛ̨ ndigɨ kadɨ 'tò kəy lə dow káre ə lo aa d'ɨ̨ kete-kete al. Kdɔ mba tò ɓe joo ə ində nane. † **10:10 10:10** Knj 13:51 † **10:11 10:11** Mat 10:7-14; Mar 6:8-11; Luk 9:3-5 † **10:12 10:12 a** Mat 11:24; **b** Mat 10:15 † **10:16 10:16** Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; Jɑ̨ 13:20 † **10:21 10:21** 1Kɔ 1:17-29

22 †Bɔbɨ-m təl kɨ̀ né-je lay adɨ-m. Dow kí gə-m mą̰ Ngon lə Lubə lé goto.
Bɔbɨ-m ya par ə́ gə-m. Ə dow kí gə Bɔbɨ-m ya goto. Mą̰ ya par ə́ m'gə
Bɔbɨ-m lé, ə dow kí mą̰ ngon-é lé ya m'tę̰ę̰ kəm-é dɔ-é-tɨ ɓá à gə-é tɔ.
23 Go-tɨ, Jeju təl kəm-é kɨ rɔ njéndó né-je-tɨ liə ə idə-dé dę̰ ya kɨ̀ kár-dé
gay panè: Dow-je kí kəm-dé oo né-je kí sə̰i ooi kinlé 'to njénékumə̰-je!
24 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ kí njépatə-je kí ta Lubə-tɨ ną̰, kɨ̀ ngar-je ną̰ ya
'ndigɨ koo né-je kí sə̰i ooi kin ya, ngà d'oo al; 'ndigɨ koo ta-je kí sə̰i ooi kin
ya, ngà d'oo al.

Gosta kí sɔbɨ dɔ dow kɨ́ Samari kí to dow kí majɨ
Mat 22:34-40; Mar 12:28-34

25 †Dow káre kí njèndó dow-je ndukun sangɨ kdɔ koo ta kí mę̰ę̰ Jeju-tɨ
adɨ ḭ taá dəjɨ-é panè: «Njèndó dow-je né, ri ɓá m'a ra kdɔ kadɨ m'isɨ-né
kəm sartagangɨ wa?»
26 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Ndàngɨ mę̰ę̰ mbete ndukun-je-tɨ 'panè ri wa?
I 'ndó lé, 'ndàngɨ 'panè ri wa?»
27 Ḛ ilə Jeju-tɨ panè: «'A ndigɨ 'Ɓaɓe Lubə lə-i kɨ̀ mę̰ę̰-i káre-rè, kɨ̀ ndil-i
lay, kɨ̀ tógɨ-i lay rəm, kɨ̀ tagɨr lə-i lay rəm, ɓá 'a ndigɨ dow madɨ-i tò kɨ rɔ-i
bè rəm tɔ.»‡
28 Beɓa Jeju idə-é panè: «Ta lé, i ilə-tɨ majɨ ną̰! 'Ra né kinlé ya rəmə 'a
kisɨ kəm.»
29 Ngà ę̰ ndigɨ ra kadɨ 'lə-n'ę̀ to najɨ adɨ dəjɨ Jeju panè: «Ną́ ɓá to dow
madɨ-m wa?»
30 Jeju təl un ta panè: «Dingəm káre bè ḭ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ isɨ ɔw ɓebo
Jeriko-tɨ, rəmə bɔkaya-je 'gangɨ-é 'taa né-je liə lay, 'tində-é mbukɨ-mbukɨ
d'adɨ tò kəm yo ə 'tusɨ-é d'iną̰-é d'ɔw lo lə-dé.
31 Ə dow káre kí to njègugné lə Lubə ḭ Jorijalę̰m isɨ ree kɨ̀ rəbɨ kí káre
kinlé tɔ. Lokɨ ree da dɔ dingəm-tɨ lé rəmə, ę̰ ijə rɔ-é kɨ̀ nganglo-nganglo
dəə ɔw.
32 Go-tɨ, dow káre kí gin kojɨ-tɨ lə Lebi ree tę̰ę̰ lo-tɨ kinlé tɔ, ɓá oo dingəm
lé rəmə, ijə rɔ-é kɨ̀ nganglo-nganglo dəə ɔw ya ɓəy.
33 Ngà dow káre kí dɔnangɨ Samari-tɨ kí isɨ ɔw mba ə́ ree tę̰ę̰ lo-tɨ kinlé
ɓá oo dingəm lé rəmə ta ɔ̰ mę̰ę̰-é ną̰ kdɔ ta liə.
34 Beɓa ɔtɨ ree rɔ-é-tɨ ə ungɨ ubɨ, kɨ̀ man nduu ta dò-je-tɨ lé ndəm-né ɓəy
ɓá un-é səbɨ-é dɔ koro-tɨ liə ɔw siə kəy mba-je-tɨ ə tɔsɨ kəm-é go-é-tɨ.
35 Lokɨ lo aa lé, ę̰ ɔr là kí dow à ra kullə ndɔ joo ɓá à kingə, adɨ njèkoo
go kəy mba-je lé, ə idə-é panè: "'Tɔsɨ kəm-i go-é-tɨ adɨ-m rəm, ɓá né-je
lay kí 'a tujɨ dɔ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ kinlé, ndɔ kí m'təl rəmə jè idə-m ə mą̰ ya
m'a kugə-i."»
36 Jeju təl dəjɨ njèndó dow-je ndukun lé panè: «Kí go koo-é-tɨ lə-i lé, dan
dow-je-tɨ kí mutə kinlé, ę̰ kí rá ɓá to dow madɨ dingəm kinlé wa?»
37 Beɓa ę̰ ilə Jeju-tɨ panè: «To ę̰ kí njèkoo kəmtondoo liə kin.» Bè ngá
ɓá Jeju idə-é panè: «'Ɔw, ə i kàrè 'ra bè ya tɔ.»

Ta kí sɔbɨ dɔ kɔw Jeju ɓe lə Martɨ-je kɨ̀ Mari

38 †Lokɨ Jeju usɨ rebəə kɨ̀ njéndó né-je liə, ɓá ɔw mę̰ę̰ ngonɓe-tɨ káre bè
lé, dené káre kí ri-é lə Martɨ uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ mę̰ę̰ kəy-tɨ liə.
39 Ə Mari kí to ngonkɔ̰ Martɨ lé, isɨ nangɨ nja 'Ɓaɓe-tɨ isɨ oo ta-je liə.

---

† **10:22 10:22 a** Ją̰ 3:35; **b** Ją̰ 10:15 † **10:25 10:25** Mat 22:35-40; Mar 12:28-34 ‡ **10:27 10:27** Mbl 19:18; Det 6:5 † **10:38 10:38** Ją̰ 11:1

40 Kullə-je kí gay-gay kí mɛ̨ɛ̨ kəy-ti un Marti ṇa̧ adi ɛ̨ ɔti rati ree panè:
'Ɓaɓe, kiṇə kí ngonkɔ̨̃-m iṇə-m kì kar-m ya ta kullə-ti kinlé, 'usi-i-ti al ɓan
al wa? 'Idə-é adi ree ra sə-m kullə.
41 'Ɓaɓe ilə-é-ti panè: Marti, Marti, mɛ̨ɛ̨-i a̧ kə́kə́kə́ rəm, rɔ-i ɓa ɗaki-
ɗaki kdɔ né-je ṇa̧ ya,
42 ngà né káre ya par ə to né kí maji ṇa̧. Mari ɓá mbəti ɛ̨ kí maji ṇa̧ kí
dow à taa ji-é-ti ndą al.

11

Néndó kí sɔbi dɔ pa ta kì Lubə
Mat 6:9-13; 7:7-11

1 Ndɔ káre bè, Jeju isi lo-ti madi isi pa ta kì Lubə. Loki pa ta kì Lubə
gin-é gangi lé, dow káre dan njéndó né-je-ti liə dəji-é panè: 'Ɓaɓe, 'ndó-ji
lo pa ta kì Lubə titi kí Ją ndó-né njéndó né-je liə bè tɔ.
2 Jeju ilə-dé-ti panè: Loki isi 'pai ta kì Lubə rəmə, 'painè:
Bɔbi-ji, kadi dow-je 'gə kí 'aa njay; kadi kɔ̨ɓe lə-i ree.
3 'Adi-ji nékuso kí asi ta-ji kì ndɔ-je lay.
4 'Iṇə go majal-je lə-ji kɔgi,
kdɔ jɛ̨ kàrè j'isi j'iṇə go majal-je kí dow-je d'isi 'ra sə-ji lé kɔgi tɔ.
Ə 'iṇə-ji adi j'usi mɛ̨ɛ̨ néna̧-ti al.
5 Go-ti, Jeju ilə dɔ-ti panè: Dow káre dan-si-ti je bè, ɓá nam-é isi nɔ̨̃ɔ̨̃, ɓá
ɛ̨ ɔw ndəl-é ndɔɔ dan lo-ti panè: Nam-m, adi-m m'tunə̨-i mbə̀ mutə.
6 Kdɔtalə nam-m káre i̧ mba-ti ree rɔ-m-ti ə́ m'oo né kí m'a kadi-é al.
7 Ɓá kinə nam-é lé, to kəy je bè ya ilə-é-ti panè: I 'ndɔji-m al. Tarəbi toki
kuti ngá, ɓá jɛ̨ kì ngan-m j'to nangi rəm ngá, adi m'a ki̧ taá kadi-i mbə̀ lé
al.
8 M'idə-si m'adi ooi, kinə lé, i̧ taá adi-é mbə̀ lé, kdɔtalə to kí ɛ̨ to nam-é
kin al kàrè, à ki̧ taá kdɔtalə ndɔji kí ndɔji-é ɓəy-ɓəy kin ya, kdɔ̃ kadi-é
né-je lay kí ɛ̨ ɔw ndoo-é lé.
9 Ə m'idə-si m'panè: 'Dəji ə d'a kadi-si; 'sangi ə a kingəi; indəi tarəbi ə
d'a tɛ̨ɛ̨ kadi-si.
10 Kdɔ̃ dow kí dəji ya ə d'adi-é; dow kí sangi ə ingə; dow kí ində tarəbi
ə 'tɛ̨ɛ̨ d'adi-é.
11 Ṇą̃ dan-si-ti ɓá ngon-é dəji-é mbə̀ rəmə à kadi-é ər wa? Əse dəji-é
kanji rəmə à kadi-é li wa?
12 Əse ngon-é dəji-é kɔw rəmə à kadi-é jinə̨ wa?
13 Ə sə̨i kí 'toi njémɛ̨ɛ̨ndul-je kàrè, 'gəi kadi né-je kí maji-maji ngan-si-je
rəm, ngà Bɔbi-si kí dɔra̧-ti kí ban ɓá à kadi Ndil kí aa njay dow-je kí 'dəji-é
lé al wa?

Dow-je 'ɓa Jeju 'boy lə ndil-je kí maji al
Mat 12:22-32; Mar 3:22-30

14 Ndɔ káre bè, Jeju tubə ndil kí maji al kí isi mɛ̨ɛ̨ dingəm-ti ra-é adi pa
ta al. Loki ndil kí maji al lé tɛ̨ɛ̨ kɔgi ya rəmə, dingəm lé pa ta adi né-é ɔr
ndil kosi dow-je.
15 †Ngà dow-je kí dan-ti-je 'panè: To tɔ́gi lə Beljebul, kí to 'boy lə ndil-je
kí maji al ɓá Jeju isi tubə-né ndil-je kí maji al.

† **11:15 11:15** Mat 9:34; 10:25

16 †Ə dɛ̰ kɨ́ nɑ̰́-je 'ndigɨ nɑ̰-é kdɔ koo ta kɨ́ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ adɨ 'dəjɨ-é kadɨ ra
nékɔjɨ kɨ́ ɨ̰ dɔrɑ̰-tɨ kadɨ d'oo.
17 Ngà Jeju gə tagɨr-je lə-dé ɓətɨ adɨ idə-dé panè: Kɔ̰ɓe kɨ́ rá-rá ya ɓá
dow-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ 'gángɨ-nɑ̰ d'ɔsɨ-nɑ̰ kì ta lé, à təl ndubəɓe; kəy-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰
ɓe-é-tɨ kinlé kàrè, à tɔ nangɨ dɔ-nɑ̰-tɨ rum-rum rəm.
18 Kinə Satɑ̰ ya gangɨ rɔ-é danɑ̰ ɔsɨ rɔ-é kì ta lé, kɔ̰ɓe liə à kɑ̰ lo kɑ̰-é-tɨ
gərərə ban wa? M'pa bè kdɔ sə̰ɨ 'painè to tɔ́gɨ lə Beljebul ɓá m'ɨsɨ m'tubə-
né ndil-je kɨ́ majɨ al.
19 Ə kinə to tɔ́gɨ lə Beljebul ɓá m'ɨsɨ m'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al, ngà
dow-je lə-si ə d'ɨsɨ 'tubə-dé kì tɔ́gɨ lə nɑ̰́ ngá wa? Kullə ra dow-je lə-si ya
ilə ta dɔ-si-tɨ!
20 Ngà kinə to tɔ́gɨ Lubə tɔ ɓá m'ɨsɨ m'tubə-né ndil-je kɨ́ majɨ al rəmə, to
kɔ̰ɓe lə Lubə ya ngá ə́ ree tɛ̰ɛ̰ rɔ-si-tɨ tin.
21 Lokɨ dow kɨ́ njètɔ́gɨ kɨ́ nékatɨ asɨ ji-é majɨ, ngəm takəy liə lé, nékingə-é
tò gərərə.
22 Ngà kinə dow kɨ́ rangɨ kɨ́ tɔ́gɨ-é itə-é ree rɔ-é təti-é rɔ lé, à taa nékatɨ-je
kɨ́ ɛ̰ ubə kul-é kinlé ji-é-tɨ ɓəy ɓá à taa nékingə-é kdɔ ləbɨ dow-je.
23 †Dow kɨ́ ore kàdì-m al lé, to njèkɔsɨ-m kì ta ə dow kɨ́ kəw sə-m né kɨ
natɨ al kàrè, to njèsane né kɔgɨ tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al kɨ́ təl ree mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ gogɨ
Mat 12:43-45

24 Lokɨ ndil kɨ́ majɨ al tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ, ɔw ilə kì dilə̰lo kɨ́ tutɨ sangɨ lo
kɨ́ kadɨ n'ɨsɨ-tɨ n'taa koo ya ngà ɛ̰ ingə al rəmə, ɛ̰ təl panè: «Kəy lə-m kɨ́
m'ɨsɨ-tɨ ɓá m'tɛ̰ɛ̰ lé, m'a təl kɔw-tɨ gogɨ.»
25 Lokɨ təl ɔw gogɨ rəmə, oo kɨ́ mɛ̰ɛ̰ kəy lé tokɨ kɔy ndəti-ndətɨ rəm, ɓá
né-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ tokɨ kɔsɨ njɔl-njɔl rəm.
26 Beɓa ɛ̰ ɔsɨ təl ɔw sangɨ ndil-je kɨ́ rangɨ siri kɨ́ mɛ̰ɛ̰-dé ndul itə-é ɓəy ɓá
ree sə-dé, adɨ d'andɨ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lé ə d'adɨ to lokisɨ-dé. Gangɨ-é-tɨ kɨ́ gogɨ
nè kinlé, kisɨ lə dowbé kin majɨ al ɲɑ̰ itə kɨ́ kete lé ɓəy.
27 Lokɨ Jeju ɑ̰ pa ta lé bè ya rəmə, dené káre tɛ̰ɛ̰ dan kosɨ dow-je-tɨ pa ta
kì ndi-é kɨ́ boy panè: Dené kɨ́ ojɨ-i ə ulə mba ta-i-tɨ kinlé, to njènékumə̰ kɨ́
ban ə́n ə!
28 Ngà Jeju ilə-é-tɨ panè: Bè al, dow-je kɨ́ d'oo ta lə Lubə ə 'təl rɔ-dé go-tɨ
ɓá 'to njénékumə̰-je!

Dow-je 'dəjɨ nékɔjɨ
Mat 12:38-42

29 †Lokɨ kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy 'gəə dɔ Jeju sipɨ lé, ɛ̰ idə-dé panè:
Dow-je kɨ́ ngɔsnè kinlé, 'to njémɛ̰ɛ̰ndul-je; dɛ̰ 'dəjɨ kadɨ d'oo nékɔjɨ, ngà
dow à ra nékɔjɨ kɨ́ rangɨ kadɨ-dé al ngá; ɛ̰ kɨ́ ndɔkɨ tɛ̰ɛ̰ dɔ Jonasɨ-tɨ kin ya
asɨ.
30 Kdɔ titɨ kɨ́ ndɔkɨ Jonasɨ to-né nékɔjɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ Ninibɨ kinlé, bè ya
tɔ ə́ Ngon lə dow à to-né nékɔjɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin tɔ.
31 Ndɔ gangta-tɨ lé, ngar kɨ́ dené kɨ́ go lo-tɨ kɨ́ bəə à kɑ̰ takəm dow-je-tɨ kɨ́
ngɔsnè kin, kdɔ kilə ta dɔ-dé-tɨ. Kdɔ ndɔkɨ ɛ̰ ɨ̰ sɔ̰y dɔnangɨ-tɨ nɨ̰ ya ree oo
gosta-je lə Salomɔ̰. Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, dow kɨ́ itə Salomɔ̰ ɲɑ̰ ya ɑ̰ nè!

---

† **11:16 11:16** Mat 12:38; 16:1; Mar 8:11 † **11:23 11:23** Mar 9:40 † **11:29 11:29** Mat 16:4; Mar 8:12

32 Ndɔ gangta-tɨ lé, dow-je kí Ninibɨ d'a ka̰ takəm dow-je-tɨ kí ngɔsnè kin
kdɔ kilə ta dɔ-dé-tɨ. Kdɔ dow-je kí Ninibɨ lé, lokɨ d'oo mbḛ kilə lə Jonasɨ
rəmə, 'tusɨ panjiyə-dé-je kí majɨ al d'iṇə kɔgɨ. Ngá kí ngɔsnè-tɨ kinlé, dow
kí itə Jonasɨ ṇa̰ ya a̰ nè!

Gosta kí sɔbɨ dɔ lampɨ
Mat 5:15; 6:22-23; Mar 4:21

33 †Dow à kində pər lampɨ-tɨ kdɔ ɓɔyɔ al rəm, ɓá à jəbɨ ngó dɔ-tɨ al
rəm tɔ. Ngà à na̰a̰ kagna̰a̰ lampɨ-tɨ taá kdɔ kadɨ dow-je kí d'ɔw mḛḛ kəy-tɨ
d'oo-né lo.
34 Kəm-i lé, to lampɨ lə rɔ-i. Lokɨ kəm-i tò majɨ rəmə, rɔ-i lay ya tò lo kí
ndógɨ-tɨ; ngà kinə kəm-i majɨ al lé, rɔ-i tò lo kí ndul-tɨ tɔ.
35 'Oo majɨ, kadɨ londógɨ kí tò rɔ-i-tɨ təl londul al.
36 Kinə rɔ-i burə lay tò lo kí ndógɨ-tɨ adɨ kəl rɔ-i káre ya kàrè na̰y londul-
tɨ al lé, rɔ-i ɓikti ya lo à ndógɨ dɔ-tɨ titɨ kí lampɨ ndógɨ-né dɔ-i-tɨ kin bè tɔ.

Jeju ndángɨ njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je
Mat 23:1-36; Mar 12:38-40

37 Lokɨ Jeju pa ta lay rəmə, Parisi káre ɓa-é ɓe liə kdɔ kadɨ ɔw uso siə
né. Beɓa Jeju ɔw kəy isɨ ta nékuso-tɨ.
38 Lokɨ Parisi lé, oo kí Jeju togɨ ji-é al ya uso-né né lé, lo ta igɨ-é səl.
39 Beɓa "Baɓe idə-é panè: Sə̰i Parisi-je lé, gidɨ kobɨ-je kɨ̀ gidɨ tasa-je ɓá
sə̰i 'togi sukɨ-sukɨ, ngà mḛḛ-si ɓá ɓogɨ-je kɨ̀ mḛḛndul-je rusɨ njḭ-njḭ.
40 Sə̰i mbə́ dow-je kan! Lubə kí njèra gidɨ né kí ndaa-tɨ nè kinlé, ḛ ya ra
mḛḛ-é kí kəy tɔ al wa?
41 Mḛḛ-si kí kəy ɓá adi Lubə kadkare-tɨ ə né-je lay à kaa njay rɔ-si-tɨ tɔ.
42 Ngà tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sə̰i Parisi-je! Kdɔ sə̰i lé, mbikam-je lə-si kí ətɨ
majɨ-majɨ, kɨ̀ né ndir na̰y-je, kɨ̀ ndəgɨ mbikamna̰y-je lay kin ya sə̰i ɔri káre
dan kí dɔgɨ-tɨ adi Lubə. Rəmə né ra kí njururu, kɨ̀ ndigɨ Lubə kin ɓá sə̰i
ooi kí né al. Né-je kin ɓá lé, à to kullə ra-si, ɓá ndəgɨ né-je kinlé kàrè sə̰i
a tusɨ kiṇəi al rəm tɔ.
43 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ sə̰i Parisi-je; kdɔtalə sə̰i lé, lokisɨ kí kete nɔ̰ dow-je-tɨ
mḛḛ kəykəwna̰-je-tɨ lə jipɨ-je ɓá sə̰i 'ndigi rəm, ɓá 'ndigi kadɨ dow-je 'ra-si
lapiya kunta-na̰ lokosɨ-je-tɨ rəm tɔ.
44 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, kdɔtalə sə̰i lé, 'titi-na̰ kɨ̀ dɔɓadɨ-je kí né kí tɔjɨ kadɨ
dow gə-né ya goto kin bè, adɨ dow-je 'njiyə dɔ-tɨ kàrè 'gə al*.
45 Dow káre dan njèndó dow-je ndukun-je-tɨ, pa kɨ̀ Jeju panè: Njèndó
dow-je né, i 'pa bè kinlé, to jḛ tɔ ɓá 'tajɨ-ji tin al wa.
46 Jeju ilə-é-tɨ panè: Sə̰i njéndó dow-je ndukun-je lé, tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ
tɔ; kdɔtalə né-je kí ɔy kí lo kutɨ-é ngə̰ ya sə̰i indəi dɔ dow-je-tɨ, ngà sə̰i
rəmə, ngon ji-si ya kàrè, 'gəti-né sə-dé al.
47 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, kdɔtalə sə̰i 'rai dɔɓadɨ njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí
ndɔkɨ ka-si-je 'tɔl-dé.
48 Lokɨ sə̰i 'rai bè lé, 'tɔji to kí 'ndigi kɨ̀ ka-si-je, kdɔtalə ka-si-je 'tɔl
njépata-je kí ta Lubə-tɨ ə sə̰i 'rai dɔɓadɨ-dé tɔ.

---

† **11:33 11:33** Mat 5:15; Mar 4:21; Luk 8:16

* **11:44 11:44** Kí go nékoɓe-tɨ lə jipɨ-je lé, kinə dow njiyə dɔɓadɨ-tɨ rəmə, d'oo-é kɨ dow kí tò ṇḛ takəm Lubə-tɨ. Kdɔ né-je kí mḛḛ ɓadɨ-tɨ lé to né-je kí tò ṇḛ. Beɓa Jeju panè Parisi-je lé, mḛḛ-dé majɨ al tokɨ dɔɓadɨ kí jipɨ-je 'ndigɨ kadɨ dow njiyə dɔ-tɨ al kinlé bè. Ngà ɓɔyɔ ɓá dḛ 'ɓɔyɔ d'adɨ dow-je 'gə al.

49 Gin-é kin ɓá Lubə kí njègosɨ pa-né panè: M'a kulə njépata-je kí ta-m-tɨ, kɨ̀ njékɔwkulə-je lə-m rɔ-dé-tɨ rəmə, d'a tɔl dę̣ kí dan-tɨ-je ə d'a kulə kəm dę̣ kí nã-je ndoo tɔ.
50 Kdɔ kadɨ məsɨ njépata-je kí ta-m-tɨ kí un kutɨ-é lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nų̣ ya ã̱y kɔgɨ puu-puu kinlé, ta-é tò dɔw-je-tɨ kí ngɔsnè kin.
51 Un kutɨ-é dɔ məsɨ Abɛl-tɨ sar tę̣ę̣-né dɔ məsɨ Jakari-tɨ kí 'tɔl-é mbunã̱ logugɨ né-tɨ kɨ̀ kəy lə Lubə. Ooi majɨ, ta məsɨ-dé à kusɨ dɔ dow-je-tɨ kí ngɔsnè kin ya ndətɨ.
52 Tujɨ à kusɨ dɔ-si-tɨ, sã̱i njéndó dow-je ndukun-je! Kdɔtalə sã̱i ɔri lakere kɔr tarəbɨ négə ji-si-tɨ ə sã̱i ɔwi kəy al rəm, ɓá dow-je kí 'ndigɨ kɔw kàrè, sã̱i ɔgɨ-dé lo kɔw rəm tɔ[†].
53 Lokɨ Jeju tę̣ę̣ mę̣ę̣ kəy-tɨ lé, njéndó dow-je ndukun-je kɨ̀ Parisi-je d'į̣ siə kɨ̀ wɔngɨ ã̱ adɨ 'dəjɨ-é ta gitɨ-gitɨ dɔ né-je-tɨ kí gay-gay.
54 Dę̣ 'dəjɨ-é ta-je kin bè d'iyə-né gum kdɔ kadɨ kinə d'ingə ta madɨ ta-é-tɨ ə je d'ilə-né ta dɔ-é-tɨ.

12

Jeju ndəjɨ njéndó né-je dɔ kədkəm-tɨ

1 [†]Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, kosɨ dow-je kí ɓudɔgɨ dɔgɨ lo ã̱ã̱ ya 'kəw-nã̱ adɨ d'ubə-nã̱ lo-tɨ bangɨ-bangɨ ɓá Jeju pa ta adɨ njéndó né-je liə ya kete panè: Sã̱i kan! Ooi go rɔ-si majɨ kdɔ əm lə Parisi-je kí to kədkəm dow-je kin.
2 [†]Né kí dow ɓɔyɔ kí gin-é à tę̣ę̣ al ya goto rəm, ɓá ta kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kí dow à gə al kàrè goto rəm.
3 Gin-é kin ɓá, né-je lay kí 'pai ta-é ndɔɔ lé, d'a koo ta-é dan kada; ə ta kí sã̱i 'pai mbi dow-tɨ ã̱ã̱m-ã̱ã̱m bè mę̣ę̣ kəy-tɨ duni nų̣ ya kàrè, d'a kilə-né mbę̣ dɔ kəy-tɨ taá.

Ta lə ɓəl kəm dow al
Mat 10:26-33

4 Sã̱i nam-m-je, m'a kidə-si rəsɨ. Dę̣ kí d'a tɔl dajɨ rɔ-si ə d'a kasɨ ra sə-si né kí rangɨ go-tɨ al ngá kinlé, 'ɓəli-dé al.
5 M'a tɔjɨ-si ę̣ kí sã̱i a ɓəli-é. Ę̣ kí à tɔl dajɨ rɔ-si rəm, go-tɨ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kadɨ ilə-é dan pər-tɨ kí tò sartagangɨ ɓəy kinlé ę̣ ɓá 'ɓəli-é; m'idə-si ta kí tɔgrɔ-tɨ, ę̣ ɓá tò kadɨ 'ɓəli-é.
6 'Tį̣į̣-je lé, 'ndogɨ-dé mį̣ kɨ̀ silə joo-joo ya al wa? Lé bè ya kàrè, ę̣ kí káre dan-dé-tɨ kí mę̣ę̣ Lubə oy dɔ-é-tɨ ya goto.
7 Bəl dɔ-si kin ya kàrè tokɨ gə kɔr-é lay. Ə̃n ə́ 'ɓəli al, kdɔ gatɨ-si itə gatɨ 'tį̣į̣-je nja ã̱ã̱.
8 M'a kidə-si kí dow kí rá-rá kí pa ta rəsɨ takəm dow-je-tɨ panè n'to dow lə-m lé, mã̱ Ngon lə dow m'a pa ta liə rəsɨ nɔ̃ malayka-je-tɨ lə Lubə panè, to dow lə-m ya tɔ.
9 Ngà dow kí ɔr ta kutɨ-m-tɨ takəm dow-je-tɨ panè, n'gə-m al lé, mã̱ kàrè m'a kɔr ta kutɨ-é-tɨ nɔ̃ malayka-je-tɨ lə Lubə panè, m'gə-é al ya tɔ.

---

† **11:52 11:52** Njéndó dow-je ndukun-je lé, ndukun lə Lubə kɨ̀ ta-je lə njépata-je kí ta-é-tɨ tò ji-dé-tɨ kdɔ kadɨ 'gə-né ta kí sɔbɨ dɔ kajɨ, ya ngà dę̣ 'gə al rəm, ɓá d'ɔgɨ dow-je lo gə-é rəm tɔ. † **12:1 12:1** Mat 16:6; Mar 8:15 † **12:2 12:2** Mar 4:22; Luk 8:17

10 †Ə dow kí rá-rá kí pa ta kí majɨ al dɔ Ngon lə dow-tɨ lé, à tokɨ kiṉə
go-é kɔgɨ kadɨ-é, ngà dow kí pa ta kɔbɨ kì Ndil kí aa njay lé, à tokɨ kiṉə
go-é kɔgɨ kadɨ-é al ya sartangɨ.
11 †Ngà lokɨ d'a kɔw sə-si kdɔ gangta dɔ-si-tɨ mɛ̨ɛ̨ kəykəwnạ-je-tɨ lə jipɨ-
je, kì nɔ̰ njégangta-je-tɨ, kì nɔ̰ njékɔ̰ɓe-je-tɨ lé, adi mɛ̨ɛ̨-si ạ kə́kə́kə́ adɨ
'painè: Se ta ri ɓá j'a pa wa əse j'a pa kì gosɨ kí ban ɓá kdɔ pa-né ta dɔ
rɔ-ji-tɨ wa al.
12 Kdɔ dɔkàdì-é-tɨ kin ya Ndil kí aa njay à ndó-si ta kí tò kadɨ 'pai.

Gosta kí sɔbɨ dɔ njènékingə kí to mbə́ dow
1Ti 6:17-19

13 Dow madɨ dan kosɨ dow-je-tɨ idə Jeju panè: Njèndó dow-je né, idə
ngonkɔ̰-m adɨ néndubə kí bɔbɨ-ji iṉə adɨ-ji lé ɛ̨ kay kí 'lə-m adɨ-m.
14 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Sé nạ́ ɓá ində-m njègangta lə-si əse njèkay-si
néndubə wa?
15 Go-tɨ, ɛ̨ idə dow-je lay panè: Ooi go rɔ-si majɨ dɔ né-tɨ lay kí to kəmkəj̰;
kdɔtalə, lé dow isɨ dan nékingə-tɨ kí tò mburukɨ-mburukɨ ya kàrè, kisɨ-é
kì dɔ-é taá, to ta lə nékingə-é al.
16 Beɓa Jeju idə-dé gosta káre panè: Dingəm káre bè kí to njènékingə,
ɔw kì dɔnangɨ kí ɛ̨ ingə né titɨ ṉạ.
17 Rəmə ɛ̨ gɨr mɛ̨ɛ̨-é-tɨ panè: Lokɨ m'a kungɨ ko lə-m titɨ ya goto. Kin əjè
m'ra ban ə́n wa?
18 Beɓa ɛ̨ panè: Yən, né kí m'a ra ə́n: M'a sane dam-je lə-m ə m'a kojɨ
dam-je kí rangɨ kí boy-boy ɓá m'a kəw ko lə-m kì ndəgɨ nékingə-m lay titɨ.
19 Ɓa m'a kidə rɔ-m ta panè: Rɔ-m, nékingə-i tò mburukɨ-mburukɨ kdɔ
ɓal-je ṉạ ə́n ə́ 'uwə rɔ-i nangɨ 'taakoo, 'uso, 'ạy ə 'ra rɔnəl.
20 Ngà Lubə idə-é panè: Mbə́ dow! Ndɔɔ nè kin ya 'a koy. Ə nạ́ ngá ɓá
né-je kí i isɨ 'ɔsɨ dɔ-é natɨ kdɔ rɔ-i kinlé, à to kí liə wa?
21 Beɓa Jeju ilə dɔ-tɨ panè: Dow kí njèkəw né kində ngangəm kdɔ rɔ-é
yó ɓɨ to njènékingə takəm Lubə-tɨ al lé, tò titɨ-ṉạ bè ya tɔ.

Ta kí sɔbɨ dɔ kində mɛ̨ɛ̨ dɔ Lubə-tɨ
Mat 6:25-34

22 Go-tɨ, Jeju idə njéndó né-je liə panè: Gin-é kin ɓá m'idə-si panè: Adi
mɛ̨ɛ̨-si ạ kə́kə́kə́ adɨ 'painè: Ri ɓá j'a kuso kdɔ kisɨ-né əse j'a kingə kubɨ
rá ɓá j'a kɔɔ wa al.
23 Kdɔ kisɨ kì dɔ taá lə dow majɨ ṉạ itə nékuso ə dajɨ rɔ dow majɨ ṉạ itə
kubɨ tɔ.
24 Ooi 'gagạ-je: Dɛ̨ 'dubɨ ko al rəm, d'ijə ko al rəm, d'ɔw kì kəy ngəm né
al rəm, ɓá d'ɔw kì dam al rəm, ya ngà Lubə isɨ ul-dé! Ə sạ̰i lé, gatɨ-si itə
gatɨ yəl-je kin sạ̰y!
25 Nạ́ dan-si-tɨ ɓá à kasɨ kilə ndɔ-é dɔ madɨ-é-tɨ sɛ̨ kì takul mɛ̨ɛ̨ kạ kə́kə́kə́
liə wa?
26 Kinə né kí sɛ̨ bè kàrè, sạ̰i a kasi rai al lé, kdɔ ri ɓá sạ̰i adi mɛ̨ɛ̨-si ạ
kə́kə́kə́ kdɔ né-je kí rangɨ wa?
27 Uni kəm-si ooi-né wale-je kí mɛ̨ɛ̨ ndɔr-tɨ ə ooi putɨ-dé: Dɛ̨ 'ra kullə
madɨ al rəm, d'ojɨ kubɨ al rəm, ya ngà adɨ m'idə-si rəsɨ kí Salomɔ̰ kí to
njènékingə kí ṉạ kin ya kàrè, ɔɔ kubɨ-je kí ndóle asɨ kì putɨ wale-je kin
nja káre al.

† **12:10 12:10** Mat 12:32; Mar 3:29 † **12:11 12:11** Mat 10:19,20; Mar 13:11; Luk 21:14,15

28 Sə̨i dow-je kí kadmɛ̨̃ lə-si to kí ndɛ̨ bè kan! Wale-je kí d'ą̃ mɛ̨̃ ndɔr-
je-tɨ ɓone ya ə bore pər à kɔ̨̃-dé kin kàrè, Lubə adɨ 'mɔ̨̃ne kɨ̀ putɨ-dé mbʉ̨̃
rəm ngà, sə̨i kí ban ɓá ɛ̨ à kadɨ-si kubɨ al wa?
29 Sə̨i lé, adi rɔ-si kɔ̨̃ 'sangi-né nékuso kɨ̀ man kə̨̃y ya par-par al.
30 Kdɔ né-je lay kinlé, gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ ɓá d'adɨ rɔ-dé kɔ̨̃ 'sangɨ
par-par; ngà sə̨i rəmə, Bɔbɨ-si gə majɨ kí né-je kinlé ɔwi ndoo-é.
31 Kɔ̨̃ɓe liə ɓá 'sangi ə né-je kinlé, ɛ̨ à kadɨ-si dɔ-tɨ.
32 'Ɓəli al, sə̨i kutɨ dow-je lə-m kí ndɛ̨ bè kin! Kdɔ nəl Bɔbɨ-si kadɨ adɨ-si
kɔ̨̃ɓe liə.
33 'Ndógi nékingə-si ə 'ləbi là-é njéndoo-je kadkare-tɨ. 'Rai mbu là-je kí
à tujɨ al ə né-je lə-si kí majɨ kí à tò sartagangɨ lé, 'kəwi indəi ngangəm mɛ̨̃
dɔrą̃-tɨ, kí to lo kí njéɓogɨ-je d'a ɓogɨ-tɨ al rəm, ɓá ɲɔ̨̃ à kɔ̨̃-tɨ al rəm.
34 Kdɔ lo kí né lə-si kí indəi ngangəm tò-tɨ lé, lo-é ya mɛ̨̃-si à tò dɔ-tɨ
gə́rə́rə́ tɔ.

Kiskəm dɔ rɔ-tɨ
Mar 13:33-37; Mat 24:42-51

35 †'Dɔɔi ɓədɨ-si kɨ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ ə adi pər tò lampɨ-je-tɨ lə-si.*
36 †Ə sə̨i lé, kadɨ 'titi-nə̨ kɨ̀ dow-je kí d'isɨ ngəbɨ 'ɓa-dé kí à kɨ̨ lo nékuso-
tɨ kí lo taanə̨-tɨ kisɨ təl, kadɨ lokɨ ree ində takəy rəmə, tajinatɨ nè ya 'tɛ̨̃
d'adɨ-é kin bè.
37 Ngannjékullə-je kí d'isɨ kəm ya 'ɓa-dé ree ingə-dé-né lé, ɓá to
njénékumə̨-je. Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí ɛ̨ à dɔɔ ɓədɨ-é kɨ̀ ndaá dɔɔ
ɓədɨ ə à kadɨ-dé d'isɨ nangɨ ɓá à ree kadɨ-dé nékuso.
38 Lé ɛ̨ ree dan lo-tɨ bapɨ əse taginlo-tɨ ya ɓá ingə-dé kí d'isɨ kəm rəmə,
dɛ̨ 'to njénékumə̨-je!
39 †Kadɨ 'gəi né kin majɨ tɔ: Kinə 'ɓa njèkəy gə dɔkàdì kí njèɓogɨ à ree-né
lé, ɛ̨ à kiɲə-é kadɨ ɔw mɛ̨̃ kəy-tɨ liə al.
40 Sə̨i ya kàrè, isi dɔ nja-si-tɨ, kdɔ Ngon lə dow lé à ree dɔkàdɨ-tɨ kí sə̨i
'gɨri dɔ-tɨ al.
41 Bɛɓa Piyər dəjɨ-é panè: 'Ɓaɓe, gosta kinlé 'pa adɨ-ji jɛ̨ ya par əse 'pa
adɨ dow-je lay wa?
42 'Ɓaɓe ilə-é-tɨ panè: Nə̨́ ɓá to njèkoo go né-je kí to njèra né kí tɔgrɔ-tɨ
kí to njèkəmtutɨ wa? To ɛ̨ kí 'ɓa-é ində-é dɔ madkullə-je-tɨ liə, kdɔ kadɨ oo
go-dé kɨ̀ nékuso kɨ̀ dɔkàdì-é dɔkàdì-é.
43 Ngonnjèkullə kí 'ɓa-é təl ree mɛ̨̃ kəy-tɨ liə ɓá ingə-é ta kullə-tɨ titi-nə̨
bè lé, to njènékumə̨.
44 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; 'ɓa-é à kiɲə nékingə-é-je lay mɛ̨̃ ji-é-tɨ.
45 Ngà kinə ngonnjèkullə kinlé, pa mɛ̨̃-é-tɨ panè: «'Ɓa-m à təl ree
kalangɨ al ɓəy», adɨ isɨ ta tində madkullə-je-tɨ liə kí dingəm kɨ̀ dɛ̨ kí dené
rəm, ɛ̨ uso né ə ą̃y yibɨ adɨ ra-é lé,
46 'ɓa-é à təl ree kubə-é nangɨ busɨ ndɔ-tɨ kí ɛ̨ ində mɛ̨̃-é dɔ-tɨ al rəm,
ɓá dɔkàdì-tɨ kí ɛ̨ gə al rəm tɔ. Ɛ̨ à kində-é kində kɔjɨ kí ngą̃ ɲą̃ ə à kadɨ-é
ingə kɔ̨̃ lə njéra né kí tɔgrɔ-tɨ al-je.
47 Ngonnjèkullə kí gə né kí mɛ̨̃-é 'ɓa-é ndigɨ ya ngà, ɛ̨ ɔsɨ dɔ né-je natɨ
al rəm, ra kí go mɛ̨̃ ndigɨ-tɨ lə 'ɓa-é al rəm lé, d'a kində-é ta ndəy ɲą̃.

---

† **12:35 12:35** Mat 25:1-13 * **12:35 12:35** Dɔɔ ɓədɨ kɨ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ lé, tɔjɨ kisɨ dɔ nja-tɨ pèrèrè kdɔ kɨ̨ ra né madɨ əse kɨ̨ kɔw ta rɔ-tɨ. † **12:36 12:36** Mar 13:34-36 † **12:39 12:39** Mat 24:43,44

48 Ngà ngonnjèkullə kí gə né kí mɛ̨ɛ̨-é 'ɓa-é ndigɨ al, ɓá ra né kí asɨ kində rəmə, d'a kində-é ta ndəy sɛ̨ bè. Dow kí d'adɨ-é né ŋ̨a̰ lé, d'a dəjɨ né ji-é-tɨ ŋ̨a̰ ya tɔ, ə dow kí d'iɲə né mɛ̨ɛ̨ ji-é-tɨ ŋ̨a̰ lé, d'a dəjɨ né mɛ̨ɛ̨ ji-é-tɨ ŋ̨a̰ dɔ madɨ-é-tɨ ya tɔ.

Jeju to gin gángɨ-na̰ lə dow-je
Mat 10:34-39

49 M'ree m'ulə pər dɔnangɨ-tɨ nè ə m'ndigɨ kadɨ pər lé, ɔ̰ ya rəm ngá.
50 †Batɛ̨m káre tò nɔ̰ɔ̰ kadɨ d'a ra-m ə mɛ̨ɛ̨-m ɓa ɓɔ́kɨ-ɓɔ́kɨ sar kadɨ 'ra-m ɓane.†
51 Sə̨i 'gɨri kí to lapiya ɓá m'ree-né dɔnangɨ-tɨ wa? Bè al! Adɨ m'idə-si, ma̰ lé m'ree kɨ̀ gángɨ-na̰.
52 Kɩ̰ nè kɔw kɨ kete kinlé, dow-je 'ra mɩ̰ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ je bè rəmə d'a gángɨ-na̰. Dɛ̨ kí mutə d'a kɔsɨ ta dɛ̨ kí joo ə dɛ̨ kí joo d'a kɔsɨ ta dɛ̨ kí mutə tɔ.
53 Bɔbɨ ngon à kɔsɨ ta ngon-é kí dingəm, ə ngon kí dingəm à kɔsɨ ta bɔbɨ-é tɔ. Kɔ̰ ngon à kɔsɨ ta ngon-é kí dené ə ngon kí dené à kɔsɨ ta kɔ̰-é tɔ. Kɔ̰ ngon kí dingəm à kɔsɨ məm-é kɨ̀ ta ə məm-é lé à kɔsɨ-é kɨ̀ ta tɔ.

Ta kí dɔ kaglo-je-tɨ
Mat 16:2-3

54 Jeju idə kosɨ dow-je ɓəy panè: Lokɨ sə̨i ooi kilndi lo kur kàdɨ̀-tɨ lé, sə̨i 'pai tajinatɨ nè ya 'painè ndi à kədɨ ə ndi ədɨ ya tɔ.
55 Ə lokɨ sə̨i ooi yəl ɩ̰ kɨ go lo-tɨ kí bəə isɨ ulə rəmə, sə̨i 'painè: Lo à tungə ə lo tungə ya tɔ.
56 Sə̨i njékədkəm dow-je kan! Asi kɔri mbunə̰ né-je kí ra né dɔnangɨ-tɨ nè, kɨ̀ ɛ̨ kí dɔra̰-tɨ, ngà ban ɓá sə̨i 'gəi kɔri mbunə̰ né-je kí dɔkaglo-tɨ kí ngɔsnè kin al wa?
57 Ngà kdɔ ri ɓá sə̨i ya kí dɔ rɔ-si asi kɔri mbunə̰ né kí njururu tɔ al wa?
58 Lokɨ 'isɨ 'ɔw lo gangta-tɨ kɨ̀ njèta lə-i lé, 'ulə nojɨ natɨ siə dɔ rəbɨ-tɨ ya, nè kinə ɔw tɛ̨ɛ̨ sə-i nɔ̰ njègangta-tɨ lé, njègangta à kilə-i ji asgar-tɨ kadɨ-é ilə-i dangay-tɨ.
59 M'a kidə-i rəsɨ; 'a kugə ngər-ngər, sisi ya kàrè à nə̰y al ɓá 'a tɛ̨ɛ̨ dangay-tɨ ɓəy.†

13

Ta kí sɔbɨ dɔ kiɲə panjiyə kí majɨ al kɔgɨ

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, dow-je madɨ 'ree d'ɔr poyta d'adɨ Jeju. To ta lə dow-je kí dɔnangɨ Galile-tɨ kí ndɔkɨ d'a̰ 'gugɨ né ɓá gubərnər Pilatɨ adɨ 'tɔl-dé, adɨ məsɨ-dé pote natɨ kɨ̀ məsɨ da̰-je kí d'ilə d'adɨ Lubə.
2 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Dow-je kí Galile kí 'tɔl-dé kinlé, sə̨i 'gɨri tokɨ dɛ̨ ɓá 'to njéramajal tɔy ndəgɨ dow-je kí Galile lay ɓá kɔ̰ kí tana̰ bè kin tɛ̨ɛ̨-né dɔ-dé-tɨ tin wa?
3 Bè al! Adɨ m'idə-si, kinə sə̨i iɲəi panjiyə-si-je kí majɨ al kɔgɨ al lé, sə̨i lay ya a koyi tɔ.
4 Əse dow-je kí dɔgɨ gidɨ-é jinə̰y joo kí ndɔkɨ ndogɨ bɔr kí Silowe kí ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ usɨ dɔ-dé-tɨ adɨ d'oy kinlé, sə̨i 'gɨri to kí dɛ̨ ɓá kullə ra-dé majɨ al tɔy ndəgɨ dow-je lay kí ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ wa?

---

† **12:50 12:50** Mar 10:38 † **12:50 12:50** Batɛ̨m kí Jeju pa ta-é nè kinlé, to ta lə kɔ̰ kí à kingə ɓɨ to ta lə batɛ̨m kí mani al. † **12:59 12:59** Mat 5:25-26

5 Bè al! Adɨ m'idə-si, kinə sǫ̨ɨ iṇ̨ə̨i panjiyə-si-je kɨ́ majɨ al kɔgɨ al lé, sǫ̨ɨ
lay ya a koyi tɔ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ kote kɨ́ andɨ al

6 Jeju pa gosta kin dɔ-tɨ ɓəy panè: Dow káre bè ɔw kɨ̀ kote mę̣ę̣ ndɔr
nduu-tɨ liə. Ę̣ ree sangɨ kandɨ-é dɔ-tɨ rəmə ingə al.
7 Beɓa ę̣ idə njèrakullə mę̣ę̣ ndɔr nduu-tɨ lé panè: 'Oo bè, kote kinlé
m'ree m'sangɨ kandɨ-é dɔ-tɨ bè-bè ya ɓal mutə kol nè, ngà m'ingə al. Ə̃n ə́
'tugə-é 'gangɨ-é kɔgɨ! Ri ɓá ą̣ utɨ lo kare bè kdɔ wa?
8 Njèrakullə mę̣ę̣ ndɔr nduu-tɨ lé ilə-é-tɨ panè: 'Ɓa-m, kol nè kinlé, iṇ̨ə-é
adɨ j'oo ɓəy. M'a ndər gin-é gəə sipɨ ə m'a kungɨ sį̣ né titɨ.
9 Dɔmajɨ ə gogɨ rangɨ à kandɨ ngá. Ngà kinə andɨ al ɓəy rəmə je 'tugɨ-é
gangɨ-é kɔgɨ tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ lapiya kɨ́ Jeju adɨ njèmɔ̨y ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je

10 Ndɔ káre bè, Jeju isɨ ndó né dow-je mę̣ę̣ kəykəwną̣-tɨ lə jipɨ-je ndɔ
taakoo-tɨ lə-dé,
11 ə dené káre kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al ra-é adɨ-é to mətɨ ɓal dɔgɨ gidɨ-é jinạ̀y joo
isɨ nɔ̨ɔ̨. Dené lé, mą̣ą̣ kɔngɨ-kɔngɨ adɨ asɨ ndajɨ rɔ-é taá al kɨ́ pɛtɨ-pɛtɨ-je-tɨ
ya.
12 Lokɨ Jeju un kəm-é oo-é lé, ę̣ idə-é panè: Dené, mətɨ lə-i tokɨ kɔr dɔ-i-tɨ
kɔgɨ ngá!
13 Go-tɨ, Jeju ində ji-é dɔ-é-tɨ, rəmə tajinatɨ nè ya dené ndajɨ rɔ-é taá ə
ɔsɨ gajɨ Lubə.
14 Ngà njèkun dɔ kəykəwną̣ lə jipɨ-je ɓá wɔngɨ ra-é, kdɔ lapiya kɨ́ Jeju adɨ
dené ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, adɨ idə kosɨ dow-je panè: Ndɔ ra kullə ra
mɛkę̣ ə́ mę̣ę̣ ndɔ-é-je-tɨ kin ɓá 'reei adɨ d'adɨ-si lapiya, ɓɨ 'reei ndɔ taakoo-tɨ
al.
15 'Ɓaɓe ilə-é-tɨ panè: Sǫ̨ɨ njékədkəm dow-je kan! Ną̣́ ya dan-si-tɨ ɓá ndɔ
taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, tutɨ mangɨ liə əse koro liə lo kuso né-tɨ ɔw siə adɨ-é
ą̣y man al wa?
16 Ngà dené kan kɨ́ to ngonka Abrakam ɓá Satą̣ uwə-é gin tɔ́gɨ-é-tɨ ɓal
dɔgɨ gidɨ-é jinạ̀y joo lé ɓá kadɨ tokɨ taa-é kilə-é taá kɨ̀ ndɔ taakoo lə jipɨ-je
al wa?
17 Lokɨ Jeju pa ta kin bè lé, njékilə ta dɔ-é-tɨ-je lay ya d'oo ta kɨ́ d'a pa al.
Ngà kosɨ dow-je rəmə, 'ra rɔnəl dɔ né-je-tɨ lay kɨ́ tò ɓəl-ɓəl kɨ́ ę̣ rá-rá lé tɔ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ ką̣ą̣ kɔl
Mat 13:31-32; Mar 4:30-32

18 Jeju pa ɓəy panè: Kɔ̨ɓe lə Lubə lé titɨ-ną̣ kɨ̀ ri wa? Ə ri ɓá m'a kun
kɔjɨ-né kɔ̨ɓe lə Lubə lé wa?
19 Kɔ̨ɓe lə Lubə lé, titɨ-ną̣ kɨ̀ ką̣ą̣ kɔl kɨ́ dow un ilə mę̣ę̣ ndɔr-tɨ liə adɨ
ubə ə tɔgɨ, rəmə yəl-je kɨ́ njénar taá 'ree d'uwə lo kisɨ balkəm-é-je-tɨ kin
bè.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ əm
Mat 13:33

20 Jeju pa ya ɓəy panè: Ri ɓá m'a kun kɔjɨ-né kɔ̨ɓe lə Lubə lé wa?
21 Kɔ̨ɓe lə Lubə lé titɨ-ną̣ kɨ̀ əm kɨ́ dené káre bè un lɔ̨y-né ndujɨ kɨ́ 'mbɔjɨ
mę̣ę̣ kee mutə adɨ ndujɨ kɨ́ lɔ̨y lay ya į̣ kin bè.

Ta lə tarəbɨ kɨ́ to mbɔyɔyɔ bè
Mat 7:13-14

22 Lokɨ Jeju isɨ ɔw dɔ-é kɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, ɛ̨ ndó né dow-je taá-taá
ində-né dan ɓebo-je kɨ̀ nganɓe-je gangɨ.
23 Beɓa dow madɨ dəjɨ-é panè: Dow-je kí d'a kingə kajɨ lé kɔr-dé n̨ą̨ al
wa?
24 Jeju ilə-é-tɨ panè: 'Nduri dɔ rɔ-si-tɨ kadɨ ɔwi kɨ̀ tarəbɨ kí tò mbɔyɔyɔ
bè. M'idə-si, dow-je n̨ą̨ ya d'a sangɨ kadɨ d'ɔw kɔ̨ɓe-tɨ lé ya ngà d'a kasɨ al.
25 Lokɨ njèkəy à kɨ̨ taá ə à kutɨ tarəbɨ ɓá sə̨i a kə̨i ndaa-tɨ kindəi tarəbɨ
painè: «'Ɓaɓe, 'Ɓaɓe 'tɛ̨ɛ̨ tarəbɨ adɨ-ji» lé, ɛ̨ à kilə-si-tɨ panè: «Sə̨i lé, 'toi
dow-je kí rá kàrè mą̨ m'gə al.»
26 Rəmə, sə̨i a pai siə painè: «Jɛ̨ ɓá j'isɨ takəm-i-tɨ ya j'uso né rəm, j'ą̨y
man rəm lé al wa? Jɛ̨ ɓá i 'ndó né dow-je ka rəbɨ-je-tɨ lə-ji lé al wa?»
27 Ə ɛ̨ à kilə-dé-tɨ panè: «Sə̨i lé, 'toi dow-je kí rá kàrè mą̨ m'gə al! Ɔti kɨ
rangɨ ta-m-tɨ, sə̨i lay kí 'toi njéra né-je kí njururu al.»
28 ††Lokɨ a kooi njépata-je kí ta Lubə-tɨ lay, kɨ̀ Abrakam-je, kɨ̀ Isakɨ-je, kɨ̀
Jakobɨ-je kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə, ngà sə̨i ɓá d'a kungɨ-si ndaa-tɨ lé, a nɔ̨i rəm, a
tɔ̨i ngangɨ-si məgəgə-məgəgə lo-é-tɨ kin.
29 Rəmə dow-je d'a kɨ̨ kɨ lo kubə kàdì-tɨ, kɨ̀ lo kur kàdì-tɨ rəm, d'a kɨ̨ kɨ go
lo-tɨ kí ɓəə kɨ̀ dɛ̨ kí d'a kɨ̨ kɨ go lo-tɨ kí taá, d'a ree kisɨ ta nékuso-tɨ kɔ̨ɓe-tɨ
lə Lubə.
30 †Ooi bè, dow-je kí nɑ̨́-je dan dɛ̨ kí gogɨ-tɨ d'a təl to dow-je kí kete ə
dow-je kí dan-tɨ-je dan dɛ̨ kí kete-tɨ d'a təl to dow-je kí gogɨ tɔ.
31 Dɔkàdì-é-tɨ kinlé ya Parisi-je kí dan-tɨ-je 'ree d'idə Jeju 'panè: 'Ɔw! Ɔtɨ
rangɨ lo kin-tɨ, kdɔ ngar Erodɨ ndigɨ tɔl-i.
32 Ɛ̨ ilə-dé-tɨ panè: «Ɔwi idəi tal dow kí njèkədɨ dow-je kinlé 'pai-nè:
“Ɓone kɨ̀ bore kinlé, m'a tubə ndil-je kí majɨ al dɔ dow-je-tɨ rəm, ɓá m'a
kadɨ lapiya njémɔ̨y-je ə ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə ɓá m'a tɔl ta-é.
33 Ngà ɓone, kɨ̀ bore kɨ̀ lo kaa kinlé, tò kadɨ m'un tarəbɨ lə-m kɨ Jorijalɛ̨m,
kdɔ njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, oy ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ ɓane ɓɨ oy rangɨ lé, to né
kí tuwə al.”»

Jeju ndingə rɔ-é kdɔ dow-je kí ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ
Mat 23:37-39

34 Jeju pa ɓəy panè: 'Wa! Sə̨i dow-je kí Jorijalɛ̨m! 'Wa! Sə̨i dow-je kí
Jorijalɛ̨m! Sə̨i 'toi njétɔl njépata-je kí ta Lubə-tɨ, njétilə dow-je kí Lubə ulə-
dé rɔ-si-tɨ kɨ̀ ər tɔl-dé. Nja kandangɨ-kandangɨ ə́ m'ndigɨ kəw-si kɨ rɔ-m-tɨ
tanɑ̨ kí kɔ̨ kunjə kəw-né ngan-é gin bagɨ-é-tɨ kin bè ə́ 'mbati!
35 Ooi majɨ, kəy lə-si à tokɨ tusɨ kin̨ə kɨ dɔ-si-tɨ nɔ̨ɔ̨! Ngà m'a kidə-si rəsɨ;
a kooi-mi gogɨ al ya sar kaglo-tɨ kí a pai-né painè:
Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kí njèree kɨ̀ ri 'Ɓaɓe!

14

Jeju adɨ lapiya njèmɔ̨y ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je
Luk 6:6-11; 13:10-17

1 Ndɔ káre bè kí to ndɔ taakoo lə jipɨ-je lé, Jeju ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə 'boy lə
Parisi-je káre kdɔ kuso né rəmə, Parisi-je d'ində kəm-dé d'oo-é soo.
2 Dingəm káre kí mɔ̨y ra-é adɨ tii kori-kori ą̨ nɔ̨̀-é-tɨ nɔ̨ɔ̨ tɔ.
3 Jeju un ta dəjɨ njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Parisi-je lé panè: To tó-é
kadɨ dow adɨ lapiya njèmɔ̨y ndɔ taakoo-tɨ əse to tó-é al wa?

† **13:28 13:28** Mat 22:13; 25:30 † **13:28 13:28** Mat 8:11,12 † **13:30 13:30** Mat 19:30; 20:16; Mar 10:31

4 Dɛ̰ d'ilə-é-tɨ al. Beɓa Jeju ulə ji-é uwə-né njèmɔ̰y lé, ə adɨ-é lapiya ɓá
adɨ-é ɔw ɓəy.
5 †Go-tɨ, Jeju idə-dé panè: Ná̰ dan-si-tɨ nè ɓá ngon-é əse mangɨ liə usɨ
bole ndɔ taakoo-tɨ ɓá tajinatɨ nè ya à kɔr-é tɛ̰ɛ̰ siə ndaa-tɨ al wa?
6 Kin kàrè dɛ̰ 'gə ta kɨ́ d'a kilə-tɨ al ya ɓəy.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ mbətɨ lokisɨ kɨ́ kete nɔ̰̀ dow-je-tɨ

7 Lokɨ Jeju oo kɨ́ dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ lé, ná̰-ná̰ ya kàrè sangɨ
lokisɨ kɨ́ kete-kete rəmə, un gosta kin idə-dé-né ta panè:
8 Kinə dow ɓa-i lo nékuso taana̰-tɨ rəmə, 'ɔw 'isɨ lokisɨ-tɨ kɨ́ kete al.
Dɔmajɨ ə dan dow-je-tɨ kɨ́ 'ɓa-dé kinlé, dow kɨ́ boy n̰a̰ tɔy-i à ka̰ nɔ̰̀ɔ̰,
9 rəmə dow kɨ́ njèɓa-si joo lay lé à kɨ̰ panè: «'Ɪn̰ə lo adɨ dow kan.» Beɓa
lokɨ i 'təl kdɔ kɔw kisɨ lo-tɨ kɨ́ gogɨ lé, rɔ-i à sɔl-i.
10 Ngà lokɨ dow ɓa-i lé, 'ɔw 'isɨ lo-tɨ kɨ́ gogɨ, kdɔ kadɨ lokɨ njèɓa-si lé
ree rəmə, idə-i panè: «Nam-m, al kɨ́ kete nè.» Beɓa 'a kingə riɓa takəm
dow-je-tɨ lay kɨ́ d'a kisɨ sə-i ta nékuso-tɨ.
11 †Kdɔtalə dow kɨ́ ɔjɨ rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é nangɨ, ngà dow kɨ́ sɔl dɔ-é ɓá
d'a kitə dɔ-é kɨ́ taá tɔ.
12 Jeju idə dow kɨ́ njèɓa-é lé tɔ panè: Lokɨ 'ra nékuso kɨ́ kada əse nékuso
kɨ́ ndɔɔ kàrè 'ɓa nam-i-je al rəm, ngankɔ̰-i-je al rəm, nojɨ-i-je əse njétakəy-
je lə-i kɨ́ 'to njénékingə-je al rəm tɔ; nè dɛ̰ kàrè d'a kɨ̰ ɓa-i kdɔ kadɨ-i tó-tɨ
tɔ.
13 Ngà lokɨ 'ra nékuso lo ra nɑ̰y-tɨ rəmə, 'ɓa njéndoo-je, kɨ̀ njérɔkoy-je,
kɨ̀ njéməti-je, kɨ̀ njékəmtɔ-je.
14 Rəmə i 'a to njènékumɑ̰, kdɔ dɛ̰ d'a kasɨ kadɨ-i tó-tɨ al. Ndɔ kɨ́ dow-je
kɨ́ njéra né kɨ́ njururu d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lé, Lubə à kadɨ-i tó-tɨ.

Gosta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'ɓa-dé lo nékuso-tɨ
Mat 22:2-14

15 Lokɨ dow káre dan dow-je-tɨ kɨ́ d'isɨ ta nékuso-tɨ oo ta-je kin bè lé, idə
Jeju panè: Dow kɨ́ à kisɨ ta nékuso-tɨ kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə ɓá to njènékumɑ̰.
16 Jeju ilə-é-tɨ panè: Ndɔ káre bè, dow káre ra nékuso n̰a̰ ya ɓa-né kosɨ
dow-je.
17 Lokɨ dɔkàdì kuso né asɨ lé, ɛ̰ ulə ngonnjèkullə liə rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'ɓa-dé
lé panè: 'Reei! Né-je tò nangɨ lay ngá.
18 Ngà rəmə dɛ̰ lay ya, ná̰-ná̰ dəji-é kadɨ adɨ mɛ̰ɛ̰-é sɔl. Ɛ̰ kɨ́ dɔsɑ̰y idə-é
panè: M'ndogɨ londɔr nɔ̰̀ɔ̰, adɨ m'a kɔw koo ya ɓane ə́ m'dəji-i kadɨ 'adɨ
mɛ̰ɛ̰-i sɔl dɔ-m-tɨ.
19 Ɛ̰ kɨ́ rangɨ panè: M'ndogɨ mangndɔr-je dɔgɨ nɔ̰̀ɔ̰, adɨ m'a nɑ̰-dé koo ə́
m'dəji-i kadɨ 'adɨ mɛ̰ɛ̰-i sɔl dɔ-m-tɨ.
20 Ɛ̰ kɨ́ rangɨ pa ɓəy panè: M'taa dené ngɔsnè ɓəy, adɨ m'a kingə rəbɨ
kɔw al.
21 Lokɨ ngonnjèkullə lé, təl ree rɔ 'ɓa-é-tɨ rəmə, ɔr-é poy né-je kin lay.
Beɓa wɔngɨ ra 'ɓa njèkəy lé n̰a̰ adɨ idə ngonnjèkullə liə lé panè: Ɪ̰ kalangɨ
ɔw pandangɨ lo-je-tɨ, kɨ̀ rəbɨ-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ ə 'ree kɨ̀ njéndoo-je, kɨ̀
njèrɔkoy-je, kɨ̀ njékəmtɔ-je, kɨ̀ njéməti-je.
22 Sɛ̰ go-tɨ rəmə, ngonnjèkullə lé ree panè: 'Ɓa-m, ndu-i kɨ́ 'un 'adɨ-m lé,
m'ra kullə-é lay ya ngà lo nɑ̰̀y ya ɓəy.

---

† **14:5 14:5** Mat 12:11 † **14:11 14:11** Mat 23:12; Luk 18:14

23 Beɓa 'ɓa njèkəy təl idə ngonnjèkullə lé panè: 'Ɔw ngan rəbi-je-ti kí
wale, kì go ngal bangá-je-ti ə́ dow-je kí ingə-dé ya rəmə, 'uwə-dé gəsəsə
ya adi 'ree, kdɔ kadi 'rusi mɛ̨ɛ̨ kəy lə-m.
24 Ə m'a kidə-si rəsi; dow-je kí m'ɓa-dé kete kinlé, dow kí dan-dé-ti káre
ya kàrè à kɔdi rɔ nékuso lə-m ta-é-ti al.

Kəm rəbi kun go Jeju
Mat 10:37-39

25 Kosi dow-je ɲa̰ 'njiyə go Jeju-ti ɓá ɛ̨ təl kəm-é idə-dé panè:
26 †Kinə dow ree rɔ-m-ti ɓá mbati bɔbi-é kì kɔ̰-é, kì ne-é kì ngan-é-je, kì
ngankɔ̰-é-je, kì kɔ̰nan-é-je ɓá mbati daji rɔ-é dɔ-ti kdɔ ta lə-m al lé, dowbé
à kasi kadi to njèndó né lə-m al tɔ.
27 †Rəm, dow kí rá-rá ya un go-m ɓá un kagdəsi liə al lé, dowbé à kasi
to njèndó né lə-m al.
28 Kdɔtalə dan-si-ti nè lé, kinə dow ndigi ra kəy kí boy rəmə, à kisi nangi
kósi kdɔ kɔji gangi là kí à ra-né kullə-é koo mɔki, se là lé à kasi kadi n'ra-né
n'təl ta-é wa?
29 Kdɔtalə kinə dowbé ḭ par ya ində gin kəy nangi ɓá asi ra təl ta-é al lé,
dow-je kí d'oo-é lo kində gin-é-ti lé, d'a kogi dɔ-é-ti,
30 panè: Dow kin ində gin kəy ə asi təl ta-é al.
31 Əse ngar kí ban ɓá kinə isi ɔw rɔ dɔ madi-é-ti ɓá à kisi nangi kdɔ
mbɔji koo mɔki, se asgar-je kí ɓudɔgi lo dɔgi kinlé, à kasi kadi n'rɔ-né kì
madi-n'ɛ̨̀ kí isi ree kdɔ kilə rɔ dɔ-n'ɛ̨̀-ti, kì asgar-je ɓudɔgi lo kɔrjoo kin wa?
32 Kinə oo kí à kasi al rəmə, loki ngar madi-é lé, nà̰y əbi ɓəy ya ɛ̨ à kidə
dow kí to takəm-é, kdɔ kadi ɔw dəji-é kadi n'uləi noji nati.
33 Bè ya tɔ, nɑ̰́-nɑ̰́ dan-si-ti ya kinə mbati nékingə-é lay al lé, à kasi kadi
to njèndó né lə-m al.

Mat 5:13; Mar 9:50

34 Kati lé, to né kí maji ya, ngà kinə mbinɑ̰-é ɔr kɔgi lé, dow à ra-né ban
ɓá à təl dɔ̰ gogi ɓəy wa?
35 À maji kdɔ nangi al rəm, à maji kdɔ kungi gin né-je-ti al rəm ngá. D'a
kungi kɔgi gidi lo-ti. Dow kí mbi-é tò nɔ̰ɔ̰ kdɔ kadi oo-né ta rəmə, kadi oo
ta kinlé!

15

Gosta kí sɔbi dɔ bati kí nà̰y ɓá d'ingə-é
Mat 18:12-14

1 †Njétaalambo-je, kì njéramajal-je 'ree rɔ Jeju-ti kdɔ koo ta liə.
2 Rəmə Parisi-je, kì njéndó dow-je ndukun-je 'pa ta kí maji al dɔ-é-ti
'panè: «Dingəm kanlé, uwə njéramajal-je ki rɔ-é-ti, ɓá uso sə-dé né rəm
lé yaa!»
3 Beɓa Jeju pa sə-dé ta kì gosta panè:
4 Dow kí rá ya dan-si-ti ɓá ɔw kì bati-je ɓu ɓá ɛ̨ kí káre nà̰y ə́ à kinə dɛ̨
kí kɔrjinà̰y káre gidi-é jinà̰y káre lo kuso né-ti diləlo-ti kdɔ kɔw sangi ɛ̨ kí
nà̰y lé sar kadi ingə-é al wa?
5 Ə loki ingə-é lé, rɔ-é nəl-é ɲa̰ adi un-é səbi-é dam-é-ti kdɔ ree siə ɓee.
6 Loki ree tɛ̨ɛ̨ ɓee lé, ɛ̨ ɓa nam-é-je kì njétakəy-je liə ki rɔ-é-ti ə idə-dé
panè: 'Rai sə-m rɔnəl, kdɔtalə bati lə-m kí nà̰y lé, m'ingə-é.

† **14:26 14:26** Mat 10:37 † **14:27 14:27** Mat 10:38; 16:24; Mar 8:34; Luk 9:23 † **15:1 15:1** Luk 5:29,30

7 Jeju ilə dɔ-tɨ panè: Bè ya tɔ, m'a kidə-si rəsɨ kí dow kí káre-rè kí to
njèramajal ɓá iṉə panjiyə-é kí majɨ al kɔgɨ lé, rɔnəl-é à tò ṉa̰ mẹ̰ẹ̰ dɔra̰-tɨ,
tɔy 'lə njéra né kí njururu kí kɔrjinà̰y káre gidɨ-é jinà̰y káre kí d'ɔw ndoo
kiṉə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ al kin.

Gosta kí sɔbɨ dɔ sisi kí usɨ kɔgɨ

8 Jeju pa gosta kí rangɨ ɓəy panè: Dené kí rá ɓá ɔw kɨ̀ sisi dɔgɨ ɓá káre
usɨ kɔgɨ ɔ́ à kində pər lampɨ-tɨ, à kɔy mẹ̰ẹ̰ kəy ə sangɨ lo majɨ-majɨ sar kadɨ
ingə-né sisi lé al wa?
9 Beɓa lokɨ ingə lé, ẹ̰ ɓa nam-é-je kɨ̀ njétakəy-je liə kɨ rɔ-é-tɨ ə idə-dé
panè: 'Rai sə-m rɔnəl kdɔ sisi lə-m kí usɨ kɔgɨ lé, m'ingə.
10 Jeju ilə dɔ gosta-tɨ kin panè: Bè ya tɔ ɔ́ m'a kidə-si rəsɨ; malayka-je lə
Lubə 'ra rɔnəl ṉa̰, kdɔtalə dow káre-rè kí to njèramajal ɓá iṉə panjiyə-é-je
kí majɨ al kɔgɨ.

Gosta kí sɔbɨ dɔ ngon kí ilə rɔ-é kɔgɨ ɓá təl ree

11 Beɓa Jeju təl pa ɓəy panè: Dingəm káre bè ɔw kɨ̀ ngan-je kí dingəm
joo.
12 Ḛ kí ndẹ̰ idə bɔbɨ-é panè: Bɔbɨ-m, néndubə kí ndɔ-é ə à to 'lə-m lé,
adɨ-m. Beɓa bɔbɨ-dé kay-dé nékingə-é.
13 Ndɔ ṉa̰ al go-tɨ ya, ẹ̰ kí ndẹ̰ lé, ndogɨ né-je liə ngər-ngər ə ɔy là-é ɔw
mba dɔnangɨ-tɨ kí sa̰y. Lo kin-tɨ ɓá ẹ̰ tində né-je liə sane lay lo bɔkaya-tɨ.
14 Lokɨ ẹ̰ tində sane lay rəmə, ɓobo usɨ dɔnangɨ-é-tɨ kinlé, ə né isɨ goto
ji-é-tɨ ngá.
15 Adɨ ẹ̰ ɔw adɨ dingəm káre bè dɔnangɨ-é-tɨ kinlé un-é kullə-tɨ, adɨ-é isɨ
ɔw ul kɔsɔngɨ-je liə.
16 Ḛ ndigɨ kuso gəbrə kí kɔsɔngɨ-je d'a̰ d'uso lé ya, ngà dow adɨ-é al.
17 Beɓa ẹ̰ gɨr ta dɔ rɔ-é-tɨ ə panè: Njérakullə-je lə bɔbɨ-m lay ya nékuso-dé
tò mburukɨ-mburukɨ, rəmə mạ ɓá m'a kisɨ koy yo ɓo nè bè wa!
18 M'a kḭ taá təl kɔw rɔ bɔbɨ-m-tɨ gogɨ ə m'a kidə-é panè: Bɔbɨ-m, m'ra
majal nɔ̰ Lubə-tɨ rəm, nɔ̰-i-tɨ rəm.
19 Ma̰ m'tuwə kadɨ i 'ɓa-m ngon-i al, ngà kadɨ 'ra-m tana̰ kí i 'ra-né kɨ̀
njérakullə-je lə-i ya bè.
20 Beɓa ẹ̰ ubə nangɨ ḭ taá ə təl ɔw kɨ rɔ bɔbɨ-é-tɨ gogɨ. Lokɨ nà̰y sa̰y kɨ̀
kəy ɓəy ya bɔbɨ-é oo-é, ə ta ɔ̰ mẹ̰ẹ̰-é kdɔ ta liə adɨ a̰y ngɔdɨ tilə kəm-é,
ungɨ ji-é mindɨ-é-tɨ uwə-né kɨ kàdì-é-tɨ.
21 Rəmə ngon lé panè: Bɔbɨ-m, m'ra majal nɔ̰ Lubə-tɨ rəm, nɔ̰-i-tɨ rəm,
adɨ m'tuwə kadɨ i 'ɓa-m ngon-i al.
22 Ngà bɔbɨ-é idə ngannjékullə-je liə panè: Ɔti kalangɨ 'reei kɨ̀ kubɨ kí
kurə́ itə madɨ-é-je ya, uləi rɔ-é-tɨ ə uləi ngama̰ ji-é-tɨ, ɓá 'tuləi saba nja-é-tɨ
tɔ.
23 Ɔwi 'reei kɨ̀ ngon bɔbɨ mangɨ kí rɔ-é to mbul-mbul kin ya 'tɔli adɨ j'usoi
j'rai-né rɔnəl.
24 Kdɔtalə ngon-m kí a̰ kanlé, to dow kí oy ɓá təl isɨ kəm tin; ẹ̰ ilə rɔ-é
kɔgɨ ɓá təl ree tin. Beɓa 'tum gin ra rɔnəl.
25 Dɔkàdì-é-tɨ kinlé, ngon dər dingəm lé nà̰y ndɔrɔ. Lokɨ isɨ təl ɓá tẹ̰ẹ̰
ngɔsi kɨ̀ kəy rəmə, ẹ̰ oo ká nékində-je kɨ̀ ká ndam-je.
26 Beɓa ẹ̰ ɓa ngonnjèkullə káre dəjɨ-é panè sé to ri ɓá ra né wa?

27 Ngonnjèkullə lé ilə-é-tɨ panè: Ngonkɔ̰-i lé təl ree ɓá bɔbɨ-i tɔl ngon
bɔbɨ mangɨ kí rɔ-é tò mbul-mbul kinlé kdɔ ta liə, kdɔ ɛ̰ ingə-é gogɨ kɨ̀
lapiya.
28 Beɓa wɔngɨ ra ngon dər lé, adɨ ɛ̰ ndigɨ kɔw kəy al, adɨ bɔbɨ-é tɛ̰ɛ̰
ndaa-tɨ ree ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ-é ɔw kəy.
29 Ɛ̰ ilə bɔbɨ-é-tɨ panè: 'Oo bè, mą kí m'ra kullə m'adɨ-i ɓal n̰ą rəm, m'al
dɔ ndu-i nja káre al rəm kin ya kàrè 'tɔl ngon bin̰ə nja káre adɨ-m m'ra-né
rɔnəl kɨ̀ nam-je al.
30 Rəmə, lokɨ ngon-i lə-i kan, kí tində nékingə-i sane dɔ kaya dené-je-tɨ
lé təl ree, ə ɛ̰ ɓá 'tɔl ngon bɔbɨ mangɨ lə-ji kí rɔ-é tò mbul-mbul lé adɨ-é!
31 Bɔbɨ-é idə-é panè: Ngon-m, i 'isɨ sə-m kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é, adɨ né-je lə-m
lay to kí 'lə-i ya;
32 ngà tò kadɨ j'ra nékuso j'ra-né rɔnəl, kdɔ ngonkɔ̰-i kí 'oo-é kanlé, to
dow kí oy ɓá təl isɨ kəm tin; ɛ̰ ilə rɔ-é kɔgɨ ɓá təl ree tin.

16

Gosta kí sɔbɨ dɔ njèkoo go né-je kí njèkəmtutɨ

1 Jeju idə njéndó né-je liə ɓəy panè: Dingəm kí njènékingə káre bè, ɔw
kɨ̀ njèkoo go né-je liə nɔ̰ɔ̰. Dow-je d'idə-é 'panè: «Njèkoo go né-je lə-i lé,
isɨ tində né-je lə-i sane.»
2 Beɓa ɛ̰ ɓa-é pa siə panè: «Ta ri ɓá dow-je 'pa dɔ-i-tɨ ɓá m'oo m'oo tin
wa? I lé, 'a to njèkoo go né-je lə-m al ngá, ə́ né-je kí m'in̰ə ji-i-tɨ kadɨ oo
go-é lé 'ɔr go-é adɨ m'oo.»
3 Njèkoo go né-je lé, pa mɛ̰ɛ̰-é-tɨ panè: «'Ba-m ɔr kullə koo go né-je liə
ji-m-tɨ kinlé, ri ɓá m'a ra wa? Kadɨ m'ra kullə ndɔr wa? Tɔ́gɨ-m à kasɨ al.
Kadɨ m'kɔy né wa? Rɔ-m sɔl-m.»
4 Ɛ̰ panè: «M'gə́ né kí m'a ra kadɨ lokɨ 'ɓa-m ɔr-m kullə koo go né-je-tɨ
liə rəmə, dow-je d'uwə-m-né kɨ rɔ-dé-tɨ mɛ̰ɛ̰ kəy-je-tɨ lə-dé.»
5 Beɓa dow-je kí kurə lə 'ɓa-é tò dɔ-dé-tɨ lé, ɛ̰ ɓa-dé adɨ ree rɔ-é-tɨ káre-
káre. Ə dəjɨ ɛ̰ kí dɔsą̰y panè: «Kurə lə 'ɓa-m tò dɔ-i-tɨ asɨ kandangɨ wa?»
6 Ə ɛ̰ ilə-é-tɨ panè: «Kurə ubɨ liə tò dɔ-m-tɨ gùm ɓu.» Rəmə njèkoo go
né-je lé, idə-é panè: «'Taa mbete kurə lə-i, 'isɨ nangɨ kalangɨ ə 'ndàngɨ ubɨ
gùm kɔrmɨ̰.»
7 Go-tɨ, ɛ̰ dəjɨ ɛ̰ kí rangɨ panè: «Kurə lə 'ɓa-m to dɔ-i-tɨ asɨ kandangɨ wa?»
Ɛ̰ ilə-é-tɨ panè: «Kurə ko liə tò dɔ-m-tɨ suwal ɓu.» Rəmə njèkoo go né-je
lé panè: «'Taa mbete kurə lə-i ə ndàngɨ ko suwal kɔrjin̰ą̰y joo.»
8 Beɓa Jeju panè: «Njèkoo go né-je kí njèra né kí njururu al kinlé, 'ɓa-é
pitɨ-é kdɔ to kí ɛ̰ to njèkəmtutɨ.» Jeju ilə dɔ-tɨ panè: «Dow-je kí njéra né
kdɔ kaglo kí ngɔsnè kinlé, d'ində kəmtutɨ n̰ą kí rɔ madɨ-dé-je-tɨ tɔ̰y dow-je
kí d'isɨ lo kí ndógɨ-tɨ lə Lubə.»
9 Yən, adɨ m'idə-si rəsɨ: «Né-je kí ingəɨ kɨ̀ kəm rəbɨ-je kí njururu al kinlé,
uwəɨ-né nam kdɔ kadɨ lokɨ né ree goto ji-si-tɨ kàrè rəmə, nam-si-je kinlé
d'uwə-si kɨ rɔ-dé-tɨ lo kisɨ-je-tɨ kí tò sartagangɨ.
10 Dow kí ra né kí tɔgrɔ-tɨ mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ kí ndɛ̰ bè lé, ɛ̰ ra né kí tɔgrɔ-tɨ
mɛ̰ɛ̰ né-tɨ kí boy tɔ. Dow kí ra né kí njururu al mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ kí ndɛ̰ bè lé,
ɛ̰ ra né kí njururu al mɛ̰ɛ̰ né-tɨ kí boy tɔ.»

11 Beɓa mɛ̰ɛ̰ nékingə-je-tɨ kí ingəi kɨ̀ kəm rəbɨ-je kí njururu al kin ya
kinə 'rai-né né kí tɔgrɔ-tɨ al lé, nã̱ ɓá à kiṇə nékingə kí tɔgrɔ-tɨ mɛ̰ɛ̰ ji-si-tɨ
wa?
12 Ə kinə dow kí rangɨ iṇə né liə ji-si-tɨ ɓá 'rai-né né kɨ̀ gangɨ-é al lé, né
kí tokɨ 'lə-si ya kàrè nã̱ ɓá à kiṇə mɛ̰ɛ̰ ji-si-tɨ wa?
13 †Ngonnjèkullə kí à kasɨ ra kullə kadɨ dow-je joo ya goto. Kdɔtalə à
kɔsɨ ta ɛ̰ kí káre ə à ndigɨ ɛ̰ kí káre; al kàrè, à nam kɨ̀ ɛ̰ kí káre ə à nədɨ ɛ̰
kí káre. Adɨ a kasi kori Lubə kɨ̀ là natɨ joo kdɔ ra kullə kadɨ-dé al.
14 Lokɨ Parisi-je kí 'to m'oy yo là-je, d'oo ta-je kin lay bè rəmə, 'sɔkɨ Jeju.
15 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Sə̰i lé, takəm dow-je-tɨ rəmə, 'rai rɔ-si tokɨ
dow-je kí njéra né kí njururu bè, ngà Lubə gə mɛ̰ɛ̰-si gɔw. Kdɔtalə né kí
dow-je ɓá d'oo kɨ né kí asɨ gakɨ lé, takəm Lubə-tɨ rəmə, to nékɔbɨ.»

Ta kí dɔ ndukun-tɨ kɨ̀ kɔ̰ɓe lə Lubə

16 †Ndukun-je lə Moiyijɨ, kɨ̀ mbete-je lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ ya ra kullə
sar ree tɛ̰ɛ̰ dɔ Ja̰-tɨ kí njèra dow-je batɛ̰m. Ə kḭ dɔ Ja̰-tɨ sar tɛ̰ɛ̰ ɓone kin ya
tokɨ kilə mbɛ̰ kɔ̰ɓe lə Lubə ə nã̱-nã̱ ya ndur dɔ rɔ-é-tɨ kdɔ kadɨ n'ɔw-tɨ.
17 †Ngà kadɨ dɔra̰, kɨ̀ dɔnangɨ goto lé, to né kí lo-é ɔ̰ al itə ndajɨ mbete kí
káre bè kí kadɨ bujuru mɛ̰ɛ̰ mbete ndukun-tɨ lə Lubə.
18 †Nã̱-nã̱ kí tubə ne-é ə taa dené kí rangɨ lé, ra kaya, ɓá dow kí taa dené
kí ngɔbɨ-é tubə-é kàrè ra kaya ya tɔ.

Gosta kí sɔbɨ dɔ njènékingə dɛ̰ kɨ̀ Lajar
Luk 12:15-21; 6:20-21,24-25

19 Ndɔ káre bè, Jeju pa ta kɨ̀ gosta panè: Dingəm káre bè, isɨ nɔ̰ɔ̰ to
njènékingə, ɔɔ kubɨ-je kí kər yəl-yəl kí là-é ṇa̰-ṇa̰ rəm, ndɔ̰y ngilingɨ-
ngilingɨ ə ndɔ-é ndɔ-é ya ɛ̰ uso né-je kí majɨ-majɨ ra-né rɔnəl.
20 Beɓa njèndoo kí ri-é lə Lajar kí to dow kí rɔ-é lay ya to dò basrangɨ kí
tò yəkɨ-yəkɨ, tò nangɨ takəy-tɨ lə njènékingə lé.
21 Ə ɛ̰ ndigɨ kadɨ n'uso ṇɔ̰-ṇɔ̰ né-je kí tusɨ nangɨ gin tablə-tɨ lə njènékingə
kinlé ya, rəmə bisɨ-je yó ɓá 'ree tɔ̰n ta dò-je liə-liə.
22 Ndɔ káre bè, njèndoo kinlé oy ə malayka-je d'un-é d'ɔw siə wur-wur
mbɔ́ Abrakam-tɨ. Njènékingə lé ree oy tɔ, adɨ dow-je 'dubɨ-é.
23 Lokɨ ɛ̰ a̰ lo kí koó-tɨ dan kɔ̰-tɨ ngá ɓá un kəm-é oo lo əbɨ nṵ rəmə, oo
kí Lajar isɨ wur-wur mbɔ́ Abrakam-tɨ lé,
24 ɛ̰ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: «Bɔbɨ-m Abrakam, 'oo kəmtondoo lə-m,
ə 'ulə Lajar adɨ ɔw ulə ta ngon ji-é kəm man-tɨ ə ree ilə ta-m-tɨ ṇɔ̰m-né
mindɨ-m, nè m'a̰ m'ingə kɔ̰ dan pər-tɨ kí ɔ̰ biliɨm-biliɨm.»
25 Abrakam ilə-é-tɨ panè: «Ngon-m, 'adɨ mɛ̰ɛ̰-i ole dɔ-tɨ, kí ndɔkɨ i oy-né
al ɓəy lé, i isɨ dan majɨ-tɨ, ngà Lajar ɓá dangɨ-tɨ ra-é. Ə kí ngɔsnè-tɨ kinlé,
ɛ̰ ingə mɛ̰ɛ̰ sɔl, ngà i ɓá 'a̰ dan kɔ̰-tɨ tɔ.
26 Rəm ɓá, mbuṇə̰-ji jɛ̰ sə-si-je lé, boleɓe kí sɔ̰y-é goto ya tò-tɨ, kdɔ kadɨ
dow-je kí lé, d'a ndigɨ kɨ̰ rɔ-jɨ-tɨ nè kɔw rɔ-si-tɨ kàrè, jè lo-é dum-dé rəm,
ɓá kadɨ dow ɨ̰ rɔ-si-tɨ nṵ ree rɔ-jɨ-tɨ nè al rəm tɔ.»
27 Njènékingə lé panè: «Bɔbɨ-m Abrakam, lé tò bè kàrè, m'dəjɨ-i kadɨ
'ulə Lajar adɨ-é ɔw mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə bɔbɨ-m.

---

† **16:13 16:13** Mat 6:24 † **16:16 16:16** Mat 11:12,13 † **16:17 16:17** Mat 5:18 † **16:18 16:18** Mat 5:32; 1Kɔ 7:10,11

28 Kdɔtalə ngankɔ̰-m-je mɨ̰ d'isɨ nɔ̰ɔ̰ ə́ 'adɨ-é ɔw ndəjɨ-dé, kadɨ dɛ̰ rəmə,
'ree lo kɔ̰-tɨ kin al ngá.»
29 Abrakam ilə-é-tɨ panè: «Ndukun-je lə Moiyijɨ, kɨ̀ ta-je lə njépata-je kí
ta Lubə-tɨ tò nɔ̰ɔ̰, ə́ kadɨ d'ində mbɨ-dé d'oo-né.»
30 Ɛ̰ ilə-é-tɨ panè: «Bè al, Bɔbɨ-m Abrakam, kinə dow ɨ̰ rɔ dow-je-tɨ kí
d'oy ɓá ɔw idə-dé ta lé, d'a kiɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ.»
31 Ngà Abrakam idə-é panè: «Kinə d'ində mbɨ-dé d'oo-né ndukun-je lə
Moiyijɨ-je, kɨ̀ ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ al lé, ta kí dow kí tɔsɨ ndəl
ində lo tɛ̰ɛ̰ ya idə-dé kàrè à kuwə-dé kɨ̀ ta al ya tɔ.»

17

Ta kí sɔbɨ dɔ né-je kí à ra dow kadɨ-é ra majal
Mat 18:6-9; Mar 9:42

1 Jeju idə njéndó né-je liə panè: Né-je kí à to gin kusɨ mɛ̰ɛ̰ majal-tɨ lé, lé
ri-ri kàrè à ree ya; ngà dow kí né-é-je kin ree kɨ̀ kəm rəbɨ kí rɔ-é-tɨ lé tujɨ
à kusɨ dɔ-é-tɨ.
2 Dowbé kinlé, lé 'dɔɔ mbal kusɨ ko mindɨ-é-tɨ ɓá d'ɔw d'ilə-é-né dan
babo-tɨ ya kàrè liə tò sotɨ, tɔy kadɨ-é ra ngon dow káre dan madɨ-é-je-tɨ
kin adɨ-é ra majal.
3 †Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ! Kinə ngonkɔ̰-i ra majal lé, 'ndángɨ-é dɔ-tɨ ə́
kinə iɲə panjiyə-é kí majɨ al lé kɔgɨ rəmə, 'iɲə go-é kɔgɨ 'adɨ-é.
4 Kinə mɛ̰ɛ̰ ndɔ-tɨ kí káre ya ɛ̰ ra sə-i né kí majɨ al nja siri, ɓá nja siri
lay ya təl ree rɔ-i-tɨ panè: M'iɲə panjiyə-m kí majɨ al lé kɔgɨ rəmə, 'a kiɲə
go-é kɔgɨ kadɨ-é.†

Ta kí dɔ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ
Mat 17:20

5 Njékɔwkulə-je d'idə 'Ɓaɓe 'panè: 'Ilə kadmɛ̰ɛ̰ dɔ madɨ-é-tɨ 'adɨ-ji.
6 Beɓa 'Ɓaɓe Jeju lé idə-dé panè: «Kinə kadmɛ̰ɛ̰ lə-si asɨ-nɑ̰ kɨ̀ kɑ̰ɑ̰ kɔl
bè ya kàrè ɓá idəi kote kin 'painè: "'Ɔr kɨ̀ njirə-i burə ə 'ɔw ɑ̰ dan babo-tɨ
ya kàrè, ɛ̰ à təl rɔ-é go ta-tɨ lə-si."»

Kadmɛ̰ɛ̰ lə ngonnjèkullə

7 «Nɑ̰ dan-si-tɨ ɓá tokɨ ɔw kɨ̀ ngonnjèkullə káre nɔ̰ɔ̰ je bè, ə́ ɨ̰ ndɔrɔ əse
ɨ̰ go nékul-je-tɨ isɨ ree ya ə́ à kidə-é panè 'njiyə lɔw 'ree uso né» wa?
8 Bè al! Ɛ̰ à kidə-é panè: 'Ra nékuso lə-m, 'ulə kubɨ kullə lə-i rɔ-i-tɨ ə 'oo
go-m sar kadɨ m'uso rəm, m'ɑ̰y rəm, ngá ɓá i a təl kuso rəm, kɑ̰y rəm tɔ.
9 Ngonnjèkullə kinlé, lokɨ ɛ̰ ra né kí 'ɓa-é un ndu adɨ-é kadɨ ra lé, sé 'ɓa-é
à təl ra-é oiyo kdɔ kullə kí ɛ̰ ra kinlé wa?
10 Bè al. Sɛ̰i kàrè bè ya tɔ. Lokɨ 'rai né-je lay kí d'un ndu dɔ-tɨ kadɨ 'rai
lé, kadɨ 'pai-nè: Jɛ̰ j'to ngannjékullə-je kí kare kɔgɨ, né kí tò kadɨ j'ra lé ya
ɓá jɛ̰ j'ra.

Ta kí sɔbɨ dɔ njébanjɨ-je kí dɔgɨ

11 Lokɨ Jeju isɨ ɔw kí ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ lé, dəə rəbɨ nim dɔnangɨ Samari-tɨ
kɨ̀ dɔnangɨ Galile.
12 Beɓa lokɨ isɨ ɔw mɛ̰ɛ̰ ngonɓe-tɨ káre bè lé,
13 njébanjɨ-je dɔgɨ 'tɛ̰ɛ̰ 'tilə kəm-é ə d'ɑ̰ ngərəngɨ ɓá d'ilə bɔbɨ ndi-dé
angɨ 'panè: Jeju, njèndó dow-je né, 'oo kəmtondoo lə-ji!

† **17:3 17:3** Mat 18:15 † **17:4 17:4** Mat 18:15,21-22

14 Jeju oo-dé bè rəmə, idə-dé panè: Ɔwi ɔji rɔ-si njégugné-je lə Lubə.
Lokɨ d'isɨ d'ɔw kɨ kɔw ya ɓəy rəmə, banjɨ kí rɔ-dé-tɨ ur wukɨ adɨ d'aa njay.
15 Lokɨ ɛ̰ kí káre dan-dé-tɨ oo kadɨ n'ingə lapiya bè lé, ɔsɨ waka təl ə ɔsɨ
gajɨ Lubə kɨ̀ ndi-é kí boy-boy
16 ree usɨ kɨ̀ takəm-é nangɨ nja Jeju-tɨ ɓá ra-é oiyo. Ɛ̰ to dow kí dɔnangɨ
Samari-tɨ.
17 Jeju un ta panè: Dow-je dɔgɨ ɓá banjɨ ur rɔ-dé-tɨ adɨ d'aa njay ya al
wa? Ngà dɛ̰ kí jinə̰̀y káre lé, 'nə̰y rá
18 ɓá dow kí dan-dé-tɨ káre ya kàrè təl ree ulə riɓa dɔ Lubə-tɨ al, ɓá mba
kin ya par wa?
19 Go-tɨ, Jeju idə-é panè: Ɨ̰ taá ə ɔw, kadmɛ̰ɛ̰ lə-i ajɨ-i!

Ta kí sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe lə Lubə kí à ree
Mat 24:3-42

20 Ndɔ káre bè Parisi-je 'dəjɨ Jeju 'panè: Kɔ̰ɓe lə Lubə à ree ndɔ kí rá-tɨ
wa? Jeju ilə-dé-tɨ panè: Kɔ̰ɓe lə Lubə lé, à ree kadɨ dow-je d'oo kɨ̀ kəm-dé
ndə̰-ndə̰ bè al.
21 Dow̃ à panè: Kɔ̰ɓe lə Lubə ə́ tò nè tin əse ɛ̰ ə́ tò yó tin al. Kdɔtalə,
kɔ̰ɓe lə Lubə tò dan-si-tɨ nè ngá.
22 Go-tɨ, Jeju idə njéndó né-je panè: Ndɔ-je ɔw ree nɔ̰ɔ̰ kí à ndingəi kadɨ
ooi Ngon lə dow ndɔ káre-rè bè ya, ngà a kooi-é al. Dow-je d'a kidə-si
panè:
23 Ɛ̰ ə́ ə̰ nè tin, ɛ̰ ə́ ə̰ yó tin, kàrè ɔwi lo-é-tɨ al rəm, ɓá ə̰yi ngɔdɨ kɨ lo-é-tɨ
al rəm tɔ.
24 Kdɔtalə lokɨ ndɔ ree lə Ngon lə dow asɨ lé, à ree tanə̰ kɨ̀ təlndi kí ɨ̰
ngangɨ dɔrə̰-tɨ kí káre ya ndógɨ ɔw njal ngangɨ-é-tɨ kí káre kin ya bè.
25 Ngà kete nɔ̰̀-tɨ lé, tò kadɨ-é ingə kɔ̰̀ n̰ə̰ rəm, ɓá tò kadɨ dow-je kí ngɔsnè
kin 'mbatɨ-é rəm tɔ.
26 Né kí ndɔkɨ ra né kaglo-tɨ lə Nuwe lé, gə̰-é ya à ra-né ndɔ ree-tɨ lə
Ngon lə dow lé tɔ.
27 Ndɔkɨ dow-je d'uso né-je, d'ə̰y né-je, 'taa-nə̰-je, d'adɨ ngan-dé-je 'taa-
nə̰-je sar ya ndɔ-tɨ kí Nuwe ɔw-né mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ. Rəmə man bəlɨm ree tɔl-né
ndə̰gɨ dow-je lay.
28 Né kí ndɔkɨ ra né kaglo-tɨ lə Lotɨ lé, gə̰-é ya à ra né ndɔ ree-tɨ lə Ngon
lə dow lé tɔ. Ndɔkɨ dow-je d'uso né-je, d'ə̰y né-je, 'ndogɨ né-je, 'rabɨ né-je,
'mə̰ kagɨ-je, 'ra kəy-je*.
29 Ngà lokɨ Lotɨ ində lo tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Sɔdɔm-tɨ kɔgɨ lé, pər-je kɨ̀ ər kí tokɨ
yalpər bè ya ɨ̰ dɔrə̰-tɨ ədɨ tokɨ ndi bè dɔ dow-je-tɨ tɔl-dé lay.
30 Bè ya tɔ, ndɔ kí Ngon lə dow à tɛ̰ɛ̰ kɔy lé, lo à tujɨ puktu-puktu tɔ.
31 †Mɛ̰ɛ̰ ndɔ-é-tɨ kinlé, dow kí isɨ dɔ kəy-tɨ † kàrè, kadɨ risɨ nangɨ ɔw mɛ̰ɛ̰
kəy-tɨ ɔy né-je liə al ngá, ɓá dow kí ə̰ ndɔrɔ kàrè, kadɨ təl ree ɓee al ngá
rəm tɔ.
32 Adi mɛ̰ɛ̰-si ole dɔ né-tɨ kí ndɔkɨ tɛ̰ɛ̰ dɔ ne Lotɨ-tɨ†.
33 †Dow kí̃ sangɨ kdɔ kajɨ rɔ-é rəmə à tujɨ rɔ-é, ə dow kí ɛ̰ ya ilə rɔ-é kɔgɨ
ɓá à kingə gogɨ tɔ.

---

* **17:28 17:28** Kgn 6–7 † **17:31 17:31** Mat 24:17,18; Mar 13:15,16 † **17:31 17:31** Jipɨ-je lé, 'ra kəy d'adɨ tokɨ kí kəy dur-dur bè adɨ dɔ-é kí taá to lo kí d'isɨ-tɨ d'adɨ yól dan-dé. Ta kinlé sɔbɨ dɔ njèkisɨ taakoo dɔ kəy-tɨ. † **17:32 17:32** Kgn 19:26 † **17:33 17:33** Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; Jə̰ 12:25

34 Ooi bè, ndɔ-é-tɨ kinlé, dow-je joo 'tò ɓi ndɔɔ mɛ̨̃ tuwə-tɨ kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiɲə kí káre.
35 Dené-je joo d'ą̃ d'ur né mɛ̨̃ bɨr-tɨ kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiɲə kí káre.
36 [Dingəm-je joo d'ą̃ mɛ̨̃ ndɔr-tɨ kí káre-rè kàrè rəmə, Lubə à kun kí káre ə à kiɲə kí káre.]‡
37 Beɓa njéndó né-je 'dəjɨ Jeju 'panè: 'Ɓaɓe, né kinlé à ra né lo kí rá-tɨ wa? Jeju idə-dé panè: Lo kí nin tò-tɨ lé, lo-é ya mal-je d'a kəw-nąɲ-tɨ.

18

Gosta kí sɔbɨ dɔ njèngɔwkoy dɛ̨ kɨ̀ njègangta kí njururu al

1 Jeju pa sə-dé ta kɨ̀ gosta tɔjɨ-dé-né kadɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə taá-taá ɓɨ d'adɨ kɔ ra-dé go-tɨ al ya sar†.
2 Ɛ̨̃ panè: Njègangta káre bè isɨ mɛ̨̃ ɓebo-tɨ madɨ nɔ̨̃ɔ̨̃, to dow kí ɓəl Lubə al rəm, ɓá ilə kujɨ dɔ dow-tɨ al rəm tɔ.
3 Mɛ̨̃ ɓebo-é-tɨ kinlé, dené kí njèngɔwkoy káre isɨ-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ; ə ɛ̨ ree rɔ-é-tɨ nja natɨ-natɨ kadɨ gangta liə adɨ-é adɨ idə-é panè: I 'gangɨ ta kí tò dan-ji-tɨ kɨ̀ njèta lə-m kin 'adɨ-m.
4 Njègangta lé ndigɨ al bè-bè asɨ dɔkaglo ɲą̃. Ngà go-tɨ, ɛ̨ təl pa mɛ̨̃-é-tɨ panè: Mą̃ lé, m'ɓəl Lubə al rəm, ɓá m'ilə kujɨ dɔ dow-tɨ al rəm ya
5 ngà njèngɔwkoy kin ndɔjɨ-m ɲą̃ adɨ m'a gangta liə kadɨ-é, kdɔ kadɨ ree ndɔjɨ-m kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é al.
6 'Ɓaɓe ilə dɔ-tɨ panè: Ta kí njègangta kí njururu al pa kinlé, ooi majɨ.
7 Ə Lubə rəmə dow-je kí ɛ̨ mbəti-dé kí d'isɨ 'nɔ̨ ta-é-tɨ ndɔɔ-je kɨ̀ kada-je kinlé, ɛ̨ à gangta lə-dé lɔw kadɨ-dé al wa?
8 Adɨ m'idə-si, à gangta kalangɨ ya kadɨ-dé. Ngà lokɨ Ngon lə dow à ree lé, sé à kingə kadmɛ̨̃ dɔnangɨ-tɨ nè ɓan wa?

Gosta kí sɔbɨ dɔ Parisi dɛ̨ kɨ̀ njètaalambo

9 Jeju pa ta kɨ̀ gosta idə-né ta dow-je kí nąɲ-je kí dɛ̨ ya d'oo rɔ-dé kɨ̀ njéra né njururu nɔ̨̃ Lubə-tɨ, adɨ 'nədɨ ndəgɨ dow-je.
10 Ɛ̨̃ panè: Dingəm-je joo d'ɔw mɛ̨̃ kəy-tɨ lə Lubə kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə: Kɨ̀ káre to Parisi ə ɛ̨ kí káre to njètaalambo tɔ.
11 Parisi lé, ą̃ taá ɓá pa ta kɨ̀ Lubə mɛ̨̃-é-tɨ panè: I Lubə, m'ra-i oiyo kdɔ mą̃ lé, m'titɨ-nąɲ kɨ̀ ndəgɨ dow-je kí to njéɓogɨ-je, njéra né kí njururu al-je, kɨ̀ njérakaya-je kin al, əse m'titɨ-nąɲ kɨ̀ njètaalambo kí ą̃ kan al rəm.
12 Mɛ̨̃ Dimasɨ káre lé, m'ɔgɨ rɔ-m nékuso kɨ̀ man kąɲ nja joo-joo, ɓá mɛ̨̃ nékingə-m-je-tɨ lay ya m'adɨ-i káre dan dɔgɨ-tɨ dɔgɨ-tɨ rəm tɔ.
13 Ngà njètaalambo lé, ɛ̨ ɔr rɔ-é ą̃ ngərəngɨ, ə ndigɨ kitə kəm-é kɨ taá koo lo kɨ dɔrą̃-tɨ al; ngá ɛ̨ tində kàdì-é ə panè: Əy! Lubə lə-m, 'oo kəmtondoo lə-m, mą̃ lé m'to njèramajal.
14 †Jeju təl panè: ooi majɨ; dingəm kinlé Lubə ɔr ta dɔ-é-tɨ ɓá ɛ̨ təl kɨ mɛ̨̃ kəy-tɨ liə, ngà Parisi lé ɓá ta nąɲ dɔ-é-tɨ. Kdɔ dow kí ɔjɨ rɔ-é lé, d'a kulə dɔ-é nangɨ ə ɛ̨ kí sɔl dɔ-é ɓá d'a kitə dɔ-é taá tɔ.

‡ **17:36 17:36** Ta-je kí tò mbunąɲ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̃ mbete-je-tɨ kí dɔsąɲ kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **18:1 18:1** 1Te 5:17 † **18:14 18:14** Mat 23:12; Luk 14:11

Jeju tɔr ndi-é dɔ ngan-je-tɨ kí sɛ̨-sɛ̨
Mat 19:13-15; Mar 10:13-16

15 Ngan-je kí bər ya kàrè dow-je 'ree sə-dé rɔ Jeju-tɨ kadɨ ində ji-é dɔ-dé-tɨ. Ngà lokɨ njéndó né-je liə d'oo né kin bè lé, 'kɔl sə-dé.
16 Rəmə Jeju adɨ 'ree kì ngan-je lé rɔ-é-tɨ ə panè: «Iɲəi ngan-je adɨ 'ree rɔ-m-tɨ, ɓɨ ɔgi-dé al, kdɔtalə kɔ̰ɓe lə Lubə tò kdɔ dow-je kí 'tanɑ̰ sə-dé bè.
17 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ. Dow kí ndigɨ kɔ̰ɓe lə Lubə titɨ-nɑ̰ kí ngon kí sɛ̨ ndigɨ-né kin al lé à kɔw-tɨ ndɑ̰ bè al.»

Dingəm kí njènékingə
Mat 19:16-30; Mar 10:17-31

18 'Boy lə jipɨ-je káre dəjɨ Jeju panè: «Dow kí majɨ kí njèndó dow-je né, ri ɓá m'a ra ɓá m'a kisɨ-né kəm sartagangɨ wa?»
19 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kdɔ ri ɓá i ɓa-m dow kí majɨ wa? Dow kí majɨ goto, Lubə ya kì kár-é ə́ majɨ.
20 'Gə ndukun-je lə Lubə gɔw: "'A ra kaya al, 'a tɔl dow al, 'a ɓogɨ al, 'a təti ta kí ndángɨ al, 'a təti kagɨ bɔbɨ-i kì kɔ̰-i."»
21 Dingəm lé ilə-é-tɨ panè: «Basa-m-tɨ nṵ ya m'təl rɔ-m go né-je-tɨ kinlé lay.»
22 Lokɨ Jeju oo ta-je liə bè lé, idə-é panè: «Né káre nal-i ɓəy: "'Ndogɨ nékingə-i lay ə 'ləbɨ là-é njéndoo-je, rəmə ndɔ-é 'a kingə ɲɑ̰ dɔrɑ̰-tɨ; ə 'ree un go-m."»
23 Ngà lokɨ ɛ̨ oo ta-je kin bè lé rɔ-é atɨ-é kanɑ̰nɑ̰, kdɔ ɛ̨ to njènékingə kí ɲɑ̰.
24 Lokɨ Jeju oo kí rɔ-é atɨ-é lé, ɛ̨ idə dow-je panè: «Kadɨ njénékingə-je d'ɔw kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə lé, to né kí ngɑ̰ ɲɑ̰.
25 Kadɨ jambal dəə ɓe libri-tɨ lé to né kí ngɑ̰ ɲɑ̰ ya, ngà kadɨ njènékingə ɔw kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə lé to né kí ngɑ̰ itə-é ɓəy.»
26 Ngà lokɨ dow-je d'oo ta kí ɛ̨ pa kinlé bè rəmə 'panè: «Tò bè ngà nɑ̰́ ɓá à kajɨ wa?»
27 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Né kí dum dɔ dow-je kinlé, à dum Lubə al.»
28 Rəmə Piyər un ta dəjɨ-é panè: «Yən, jɛ̨ kinlé, j'tusɨ né-je lə-ji j'iɲə ɓá j'un go-i tin.»
29 Beɓa Jeju idə-é panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ. Nɑ̰́-nɑ̰́ kí iɲə kəy liə, əse ne-é əse ngankɔ̰-é-je, əse njékojɨ-é-je əse ngan-é-je kdɔtalə kɔ̰ɓe lə Lubə lé,
30 à kingə né-é dɔ-tɨ ɲɑ̰ dɔkaglo-tɨ kí ngɔsnè kin rəm, ɓá à kiskəm sartagangɨ dɔkaglo-tɨ kí à ree lé rəm tɔ.»

Nja mutə kí Jeju pa ta kí dɔ koy-é-tɨ
kì dɔ tɔsɨ ndəl-tɨ liə
Mat 20:17-19; Mar 10:32-34; Luk 9:22,44-45

31 Jeju ɓa njéndó né-je liə kí dɔgɨ gidɨ-é joo rɔ-é-tɨ ɓá idə-dé panè: «Yən, j'isɨ j'ɔwi kɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ ə ta-je lay kí njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'ndàngɨ sɔbɨ dɔ Ngon lə dow lé, né-é à ra né.
32 Kdɔtalə d'a kilə-é ji dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al, kadɨ d'a sɔkɨ-é, d'a tajɨ-é, d'a tubə yoro kəm-é-tɨ,
33 d'a tində-é kì ndəy marɔw ɓəy ɓá d'a tɔl-é. Ə ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə rəmə, à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨.»
34 Ngà né káre ya kàrè njéndó né-je 'gə mɛ̨ɛ̨ ta-tɨ kinlé al; mɛ̨ɛ̨ ta-je kinlé tokɨ ɓɔyɔ sə-dé dɔ-é bè ya, adɨ 'gə né kí Jeju pa ta dɔ-tɨ lé al.

Jeju adɨ njèkəmtɔ oo lo
Mat 20:29-34; Mar 10:46-52

35 Lokɨ Jeju ində dɔ ɓebo Jeriko ngɔsi lé, njèkəmtɔ káre isɨ ngangɨ rəbɨ-tɨ
nɔ̨̃ɔ̨̃, isɨ kɔy-né.
36 Rəmə lokɨ ɛ̨ oo ndi kosɨ dow-je kí d'isɨ dəə taá lé, ɛ̨ dəjɨ-dé né kí ra né.
37 Ngà ɓá dɛ̨ d'idə-é 'panè to Jeju kí Najarɛtɨ-tɨ ɓá dəə.
38 Beɓa ɛ̨ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̨̃ panè: «Jeju kí ngonka Dabidɨ, 'oo
kəmtondoo lə-m.»
39 Dɛ̨ kí d'ɔw 'njiyə nɔ̨̃ Jeju-tɨ kete lé, 'ndángɨ-é ə d'idə-é kadɨ utɨ ta-é,
ngà ɛ̨ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ nɔ̨̃ kɨ̀ tɔ́gɨ-é itə kí kete lé ya ɓəy panè: «Ngonka
Dabidɨ, 'oo kəmtondoo lə-m ɓoo.»
40 Rəmə Jeju təl ą̃ nangɨ ə un ndu kadɨ 'ree siə rɔ-n'ɛ̨̀-tɨ, ə lokɨ njèkəmtɔ
ree rəmə, Jeju dəjɨ-é panè:
41 Ri ɓá i 'ndigɨ kadɨ m'ra m'adɨ-i wa? Ɛ̨̃ ilə-é-tɨ panè: «'Ɓaɓe, kəm ya
'adɨ təl oo lo.»
42 Beɓa Jeju idə-é panè: «'Oo lo, kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-i ajɨ-i.»
43 Tajinatɨ nè ya ɛ̨ oo lo adɨ ɛ̨ un go Jeju ə ɔsɨ gajɨ Lubə taá-taá. Kosɨ
dow-je lay kí d'oo né kinlé, 'tɔ́y Lubə tɔ.

19

Ta kí sɔbɨ dɔ Jeju dɛ̨ kɨ̀ Jase

1 Lokɨ Jeju ɔw mɛ̨̃ɛ̨̃ ɓebo Jeriko-tɨ ə isɨ ində dan ɓe gangɨ,
2 rəmə, oo dingəm kí njènékingə kí ri-é lə Jase, to njèkun dɔ
njétaalambo-je.
3 Ɛ̨̃ sangɨ kadɨ n'oo se nɑ̃́ ɓá to Jeju lé wa? Ngà kosɨ dow-je ra adɨ ɛ̨ asɨ
kadɨ oo-é al, kdɔtalə ɛ̨ to dow kí gɔjɨ.
4 Beɓa ɛ̨ ą̃y ngɔdɨ kete ɔw al dɔ kote-tɨ kdɔ kadɨ n'oo Jeju, kdɔtalə ɛ̨ à
dəə lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃.
5 Lokɨ Jeju ɔ̃w tɛ̨̃ɛ̨̃ lo-é-tɨ kinlé, un kəm-é kɨ taá idə-é panè: Jase, 'risɨ
nangɨ kalangɨ, kdɔtalə tò kadɨ m'to ɓe lə-i ɓone.
6 Beɓa Jase ur nangɨ lɔw-lɔw ree uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ kɨ̀ rɔnəl.
7 Lokɨ dow-je d'oo né kin bè lé, dɛ̨ lay ya 'tún ta 'panè: Ooi, Jeju lé, ɔw
tò ɓe lə dow kí njèramajal.
8 Ngà Jase ɨ̨ ą̃ taá nɔ̨̃ 'Ɓaɓe-tɨ idə-é panè: 'Ɓaɓe, 'oo bè, nékingə-m lé,
m'a kay danɑ̃ lo joo ə m'a kadɨ kí gin káre njéndoo-je, ə kinə m'taa né ji
dow-tɨ kɨ̀ ndángɨ kare rəmə, m'a təl kadɨ-é né-é kinlé sɔ ngá.
9 Beɓa Jeju idə-é panè: Kajɨ ree mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ kin ɓone, kdɔtalə dow kinlé,
to ngon kà Abrakam tɔ.
10 †Kdɔtalə Ngon lə dow lé ree kadɨ n'sangɨ nja dow-je kí 'nɑ̃y kdɔ kadɨ
n'ajɨ-dé.

Gosta kí sɔbɨ dɔ mbal là kí dɔgɨ
Mat 25:14-30

11 Lokɨ dow-je d'ą̃ d'oo ta-je kin bè lé, Jeju ilə gosta káre dɔ-tɨ. Kdɔtalə
ɛ̨ ą̃ ngɔsi kɨ̀ ɓebo Jorijalɛ̨̃m, adɨ dow-je 'gɨr 'panè kɔ̨̃ɓe lə Lubə lé, à ree
tajinatɨ nè ya ngá.
12 Adɨ Jeju panè: Dow káre bè, to dow kí gin ngar-tɨ, isɨ ɔw kí mba-tɨ
dɔnangɨ-tɨ kí sɑ̃y nu̱, kdɔ kadɨ d'ɔw d'ulə jɔgɨ ngar dɔ-é-tɨ, ɓá à təl ɓəy.

† **19:10 19:10** Mat 18:11

13 Ɛ̨ ɓa ngannjékullə-je liə dɔgɨ dan madɨ-dé-je-tɨ ə adɨ ną̃-ną̃ dan-dé-tɨ
mbal là káre-káre ɓá idə-dé panè: Ɔwi, 'təli-né ji-si sar kadɨ m'təl m'ree-
né.
14 Ngà dow-je kí mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ liə d'ɔsɨ-é kɨ̀ ta adɨ d'ulə dow-je kí 'to takəm-dé
kadɨ d'ɔw d'idə-dé 'panè: Jɛ̨ j'ndigɨ kadɨ dow kin ɔ̰-ji al.
15 Bè ya kàrè d'ulə jɔgɨ ngar dɔ-é-tɨ. Lokɨ ɛ̨ təl ree lé, ɛ̨ adɨ 'ɓa
ngannjékullə-je kí adɨ-dé là lé kadɨ 'ree rɔ-é-tɨ, kdɔ kadɨ n'oo se dow káre
ingə man-é dɔ-tɨ kandangɨ-kandangɨ wa?
16 Beɓa ngonnjèkullə kí dɔsa̰y ree panè: 'Ɓa-m, mbal là lə-i kí adɨ-m lé,
m'təl-né ji-m adɨ m'ingə mbal là dɔgɨ.
17 'Ɓa-é panè: Oiyo! 'To ngonnjèkullə kí majɨ! M'adɨ-i ɓebo-je dɔgɨ kadɨ
ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-tɨ, kdɔ 'to njèra né kí tɔgrɔ-tɨ mɛ̨ɛ̨ né-tɨ kí ndɛ̨ bè.
18 Ngonnjèkullə kí njèkungɨ-tɨ joo ree panè: «'Ɓa-m, mbal là lə-i kí 'adɨ-
m lé, m'təl-né ji-m adɨ m'ingə mbal là mɨ̨.»
19 Beɓa 'ɓa-é idə-é panè: «I kàrè, m'adɨ-i ɓebo-je mɨ̨ kadɨ ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-tɨ
tɔ.»
20 Ngonnjèkullə kí rangɨ ree panè: «'Ɓa-m, mbal là lə-i lé ya ə́ m'dɔɔ
takubɨ-tɨ tin.»
21 Ma̰ m'ɓəl-i, kdɔ i lé 'to dow kí 'nga̰ na̰; adɨ né kí to i ɓá ungɨ al kàrè, i
ɔy rəm, ko kí to i ɓá 'dubɨ al kàrè i ijə rəm.
22 Beɓa 'ɓa-é idə-é panè: «I ngonnjèkullə kí majɨ al kan! Ta kí ta-i-tɨ ya
m'ngangɨ-né ta dɔ-i-tɨ. I 'gə kí m'to dow kí m'nga̰ na̰, adɨ né kí to ma̰ ɓá
m'ungɨ al kàrè, m'ɔy rəm, ko kí to ma̰ ɓá m'dubɨ al kàrè, m'ijə rəm,
23 ngà kdɔ ri ɓá 'ɔw 'ilə mbal là lə-m kəy ngəm là-tɨ kdɔ kadɨ m'təl m'ree
ə m'ɔr kɨ̀ man-é dɔ-tɨ al wa?»
24 Go-tɨ, idə dow-je kí d'a̰ lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰ panè: «Ɔti 'taai mbal là kí ji-é-tɨ kin
adi ɛ̨ kí ɔw kɨ̀ mbal là dɔgɨ kinlé dɔ-tɨ.»
25 Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: «'Ɓaɓe, ɛ̨ ɔw kɨ̀ mbal là dɔgɨ ngá.»
26 †Rəmə ɛ̨ təl panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kí né tò ji-é-tɨ ɓá
d'a kadɨ-é kí rangɨ dɔ-tɨ, ngà dow kí né goto ji-é-tɨ lé, ɛ̨ kí ji-é-tɨ lé ya kàrè
d'a taa.»
27 †Go-tɨ, ɛ̨ panè: «Njéba-je lə-m kí 'ndigɨ kadɨ m'ɔ̰-dé al lé 'reei sə-dé ə
'tijəi mindɨ-dé takəm-m-tɨ nè ya.»
28 Lokɨ Jeju pa ta-je kin bè lé, ɔtɨ usɨ kete nɔ̰ njéndó né-je-tɨ liə ə d'ɔw kɨ
ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ.

Kɔw Jeju ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ
Mat 21:1-9; Mar 11:1-10; Ja̰ 12:12-19

29 Lokɨ d'ɔw 'tɛ̨ɛ̨ ngɔsi kɨ̀ ɓe kí Betpaje, kɨ̀ ɓe kí Betani kí tò kàdì mbal-tɨ
kí 'ɓa-é mbal ka̰ kagɨ olibiye-je lé, Jeju ulə njéndó né-je liə joo
30 panè: «Ɔwi mɛ̨ɛ̨ ngonɓe-tɨ kí nɔ̰-si-tɨ kin. Lokɨ ɔwi 'tɛ̨ɛ̨i-tɨ lé, a kingəi
ngon koro kí dow al-é al ɓəy kí 'tɔ́-é nangɨ, ə 'tuti-é 'reei siə adi-mi.»
31 Kinə dow dəjɨ-si panè se 'tuti-é kdɔ ri wa rəmə, idəi-é 'pai-nè: «'Ɓaɓe
ɓá ge ngon koro lé.»
32 Dɛ̨ kí Jeju ulə-dé lé, d'ɔtɨ d'ɔw rəmə, d'oo né-je titɨ kí Jeju idə-dé-né lé
ya tɔ.
33 Lokɨ 'tutɨ ngon koro lé rəmə, 'ɓa-é-je 'dəjɨ-dé 'panè: «'Tuti ngon koro
lé kdɔ ri wa?»

† **19:26 19:26** Mat 13:12; Mar 4:25; Luk 8:18 † **19:27 19:27** Mat 25:14-30

34 Dɛ̰ d'ilə-dé-ti 'panè: «'Ɓaɓe ɓá ɔw ndoo ngon koro lé.»
35 Beɓa dɛ̰ 'ree siə d'adi Jeju, ə 'labi kubi-je lə-dé gidi-é-ti ɓá d'adi Jeju al isi dɔ-ti.
36 Loki Jeju ɔti isi ɔw lé, dow-je 'labi kubi-je lə-dé dɔ rəbi-ti nɔ̰̃-é-ti taá-taá.
37 Loki ɛ̰ ree tɛ̰ɛ̰ ngɔsi kì ɓebo Jorijalɛ̰m, rəbi-ti kí ḭ dɔ mbal ka̰ kagi Olibiye-je-ti ɔw ki mɛ̰ɛ̰ ɓebo-ti kinlé, kosi njéndó né-je lay ya rɔ-dé nəl-dé adi d'ɔsi gaji Lubə kì ndi-dé kí boy-boy kdɔtalə nékɔji-je lay kí d'oo lé.
38 Dɛ̰ 'panè:
«Kadi Lubə tɔr ndi-é dɔ ngar-ti kí njèree kì ri 'Ɓaɓe,
lapiya tò mɛ̰ɛ̰ dɔra̰-ti, riɓa tò mɛ̰ɛ̰ lo-je-ti kí taá nṵ.»
39 Rəmə, Parisi-je kí dan-ti-je kí d'a̰ dan kosi dow-je-ti nɔ̰̃ɔ̰̃ lé d'idə Jeju 'panè: Njèndó dow-je né, i 'ndángi njéndó né-je lə-i lé ɓane.
40 Ngà Jeju ilə-dé-ti panè: Adi m'idə-si rəsi. Lé dɛ̰ d'uti ta-dé kàrè, ər-je ya d'a tur kəə!
41 Loki Jeju ɔw tɛ̰ɛ̰ ngɔsi kì ɓebo Jorijalɛ̰m lé, un kəm-é oo-né ɓebo lé rəmə, nɔ̰̃ kdɔ ta liə panè:
42 Əy! Ɓebo Jorijalɛ̰m, toki lé dow-je lə-i 'gə né kí d'a ra kadi lapiya tò rəmə lé! Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, to kí ɓɔyɔ sə-dé dɔ-é.
43 Ndɔ-je madi ɔw ree nɔ̰̃ɔ̰̃ lé, njéba-je lə-si d'a kɔr gali dɔ-si-ti, d'a kilə-na̰ gəə dɔ-si sipi kdɔ kuti-si lo-ti nduki-nduki,
44 d'a tuji-si puktu-puktu, kì ɓebo lə-si burə, ər káre ya kàrè d'a kiɲə kadi tò dɔ madi-é-ti mɛ̰ɛ̰ ɓebo-ti lə-si al, kdɔtalə dɔkaglo kí Lubə ree-né rɔ-si-ti kdɔ ra-né sə-si lé, sə̰i 'gəi al.

Ta kí sɔbi dɔ njéra gati takəy-ti lə Lubə
Mat 21:10-16; Mar 11:15-18; Ja̰ 2:13-17

45 Go-ti, Jeju ɔw takəy-ti lə Lubə ə tubə njéragati-je.
46 Ɛ̰ idə-dé panè: 'Ndàngi 'panè: «Kəy lə-m lé, à to kəy pa ta kì Lubə. Ngà sə̰i adi təl to kəy kisi njéɓogi-je.»
47 †Ndɔ-je lay ya Jeju ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə. Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je, kì 'boy-je lə jipi-je 'sangi kəm rəbi kadi 'tɔl-é.
48 Ngà dɛ̰ 'gə kəm rəbi kí d'a tɔl-é-né lé al, kdɔtalə dow-je lay ya d'oo ta-je liə kì rɔnəl n̰a̰.

20

Ta kí sɔbi dɔ tɔ́gi lə Jeju
Mat 21:23-27; Mar 11:27-33

1 Ndɔ káre bè, loki Jeju isi ndó né dow-je takəy-ti lə Lubə rəm, ilə mbɛ̰ Poyta kí Maji adi-dé rəm lé, njékun dɔ njégugné-je, kì njéndó dow-je ndukun-je, kì 'ngatɔ́gi-je lə jipi-je 'ree 'tɛ̰ɛ̰ kɔy rɔ-é-ti,
2 ə 'dəji-é 'panè: «I ya 'idə-ji adi j'oo. To na̰ ɓá adi-i tarəbi ɓá 'ra-né né-je kinlé wa? Na̰ ɓá adi-i tɔ́gi ɓá 'ra-né wa?»
3 Beɓa Jeju ilə-dé-ti panè: «Ma̰ kàrè m'a dəji-si ta káre tɔ?
4 Idəi-mi, to na̰ ɓá ulə Ja̰ adi ra dow-je batɛ̰m wa? To Lubə ɓá ulə-é əse to dow-je wa?»

† **19:47 19:47** Luk 21:37

5 Ngà dę̣ 'təl 'pa-ną̣ ta dan-dé-tɨ ṇ̨ɔ̨m-ṇ̨ɔ̨m 'panè: Kinə j'painè to Lubə
ɓá ulə-é lé, ę̣ à təl dəji-ji panè: «Ngà kdɔ ri ɓá adi-é mę̣ę̣-si al wa?
6 Ə kinə, j'idəi-é j'painè to dow-je ɓá d'ulə-é kàrè, kosɨ dow-je lay ya d'a
tilə-ji kɨ ər tɔl-ji, kdɔ dę̣ d'oo Ją̣ kɨ njèpata kí ta Lubə-tɨ.»
7 Beɓa dę̣ 'təl d'ilə-é-tɨ 'panè: «Ję̣ j'gə njèkulə Ją̣ kadɨ ra dow-je batę̣m lé
al.»
8 Jeju təl idə-dé panè: «Majɨ, mą̣ ya kàrè ndą̣ bè ɓá m'a kidə-si dow kí
adɨ-m tógɨ m'ra-né né-je kinlé al ya tɔ.»

Gosta kí sɔbɨ dɔ njérakullə mę̣ę̣ ndɔr nduu-tɨ kí 'to njémę̣ę̣ndul-je
Mat 21:33-46; Mar 12:1-12

9 Go-tɨ, Jeju idə ta kosɨ dow-je kì gosta panè: «Dow káre bè uwə nduu,
ə adɨ njérakullə-é-je d'uwə siə dɔ-é, ɓá ɔtɨ ɔw mba kí tó-é uu.
10 Lokɨ ną̣y kijə kandɨ nduu asɨ rəmə, ę̣ ulə ngonnjèkullə liə káre rɔ
njérakullə ndɔr nduu-je-tɨ lé kadɨ d'adɨ-é kí liə ree-né adɨ-é. Ngà dę̣ 'tində
ngonnjèkullə lé mbukɨ-mbukɨ ə 'tubə-é d'adɨ təl kì ji-é kare.
11 Njèndɔr nduu lé ulə ngonnjèkullə kí rangɨ ɓəy rəmə, njérakullə ndɔr
nduu-je lé, 'tində-é mbukɨ-mbukɨ, ɓá 'tajɨ-é ə 'tubə-é d'adɨ təl kì ji-é kare
ya ɓəy.
12 Ę̣ ulə ngonnjèkullə kí njèkungɨ-tɨ mutə ɓəy; ę̣ rəmə d'adɨ-é dò, ɓá
'tubə-é dɔ-tɨ.
13 Beɓa 'ɓa njèndɔr nduu lé panè: "Ri ɓá m'a ra wa? M'a kulə ngon-m
kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ kin ya, dɔmajɨ ə d'a ɓəl-é ngá."
14 Ngà lokɨ njérakullə ndɔr nduu-je d'oo ngon-é lé isɨ ree rəmə, d'idə-ną̣
ta dan-dé-tɨ 'panè: "Ooi, ngon-é kí ndɔ-é à to njènéndubə lé ya ə́ ɔw ree
ɔngɨ; adɨ j'tɔli-é kadɨ néndubə liə təl to kí lə-ji."
15 Beɓa dę̣ d'uwə-é 'tę̣ę̣ siə rangɨ mę̣ę̣ ndɔr-tɨ lé, ə tɔl-é. Beɓa Jeju panè:
Ri ɓá 'ɓa njèndɔr nduu-lé à ra sə-dé wa?
16 Ę̣ à ree ə à kadɨ 'tɔl njérakullə ndɔr nduu-je kinlé ə à təl kì ndɔr nduu
lé kadɨ dow-je kí rangɨ.»
Lokɨ kosɨ dow-je d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «To né kí à ra né bè ndą̣ al.»
17 Ngà Jeju oo-dé gə́rə́rə́ ɓá panè: Ta kí 'ndàngɨ 'panè: Ər kí njékində
kəy-je d'ilə pɨrɨngɨ kɔgɨ, ɓá təl to ər kí majɨ kí sul kəy-tɨ kinlé kɔr mę̣ę̣-é to
ri wa?
18 Dow kí rá-rá kí tę̣ę̣ usɨ dɔ ər-é-tɨ kinlé, rɔ-é à tə́tɨ ɗɛkɨ-ɗɛkɨ rəm, ɓá
dow kí ər kinlé usɨ dɔ-é-tɨ kàrè à lər-é lər-lər rəm tɔ.
19 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kì njéndó dow-je ndukun-je 'sangɨ
kadɨ d'uwə Jeju dɔkàdɨ-é-tɨ kinlé ya, kdɔ dę̣ 'gə kí ę̣ pa gosta kinlé sɔbɨ-né
dɔ-dé. Ngà dę̣ 'ɓəl kosɨ dow-je.

Lambo lə Sejar
Mat 22:15-22; Mar 12:13-17

20 Beɓa dę̣ d'ində kəm-dé go Jeju-tɨ ə d'ulə njétən lo-je kí 'ra rɔ-dé kɨ
dow-je kí ta lə-dé goto bè, kadɨ d'ingə ta madɨ ta Jeju-tɨ kadɨ d'ɔw-né siə
nɔ̨ njègangta-tɨ, njèkɔw kì tógɨ dɔ ɓe-tɨ, adɨ to gubərnər.
21 Dę̣ 'dəji-é ta kin 'panè: «Njèndó dow-je né, j'gə kí i lé 'to njèpata kí
tɔgrɔ-tɨ rəm, 'isɨ 'ndó dow-je né kí njururu rəm, ɓá i 'ɔr kəm dow al rəm;
ngà i 'isɨ 'ɔjɨ dow-je rəbɨ lə Lubə kɔjɨ kí tɔgrɔ-tɨ.
22 Ə̃n ə́ idə-ji ta kin adɨ j'oo: "Koo-é-tɨ lə-i i ya bè lé, to tó-é kadɨ j'ugə
lambo lə ngar Sejar əse to tó-é al wa?"»

23 Ngà Jeju gə tagɨr kɨ́ majɨ al kɨ́ mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ adɨ idə-dé panè:
24 «Ɔji-mi kaa̰ là káre adi-mi m'oo: “To dɔ ná̰ kɨ̀ ri ná̰ ɓá tò-tɨ wa?”»
Rəmə dɛ̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: «To dɔ Sejar kɨ̀ ri-é.»
25 Ngá ɓá ɛ̰ təl idə-dé panè: «Né lə Sejar rəmə adi Sejar, ngà né lə Lubə
rəmə adi Lubə̰ tɔ.»
26 Ta-je kɨ́ ɛ̰ pa adɨ dow-je lé, dɛ̰ d'asɨ kingə ta madɨ dan-tɨ kdɔ kilə-né ta
dɔ-é-tɨ al. Ta kɨ́ Jeju ilə-dé-tɨ lé, ɔr ndil-dé adɨ d'oo ta kɨ́ d'a pa al.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰
Mat 22:23-33; Mar 12:18-27; 1Kɔ̰ 15

27 †Sadusi-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ 'najɨ panè dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində
lo tɛ̰ɛ̰ al lé, dɛ̰ kɨ́ madɨ 'ree rɔ Jeju-tɨ 'dəjɨ-é ta 'panè:
28 Njéndó dow-je né, ta kɨ́ Moiyijɨ idə-ji ə́n: Kinə dow ta dené ɓá ojɨ siə
ngon al ɓəy ya ə oy rəmə, kadɨ ngonkɔ̰-é ta dené ndubə lé, ində-né ko
njègoto-je lé.
29 Ngà kinə ngankɔ̰-na̰-je siri je bè, ɓá ɛ̰ kɨ́ dɔsa̰y taa dené ə́ ojɨ siə ngon
al ɓəy ya ə oy.
30 Ɛ̰ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kɨ́ taa dené ndubə lé kàrè bè ya rəm, ɓá njèkungɨ-tɨ
mutə kàrè bè ya rəm,
31 ə to bè-bè sar ngankɔ̰-na̰-je kɨ́ siri lé d'oy-né nal kojɨ ngon kɨ́ dené
ndubə lé.
32 Bè ya dené-é kàrè oy-né go-dé-tɨ tɔ.
33 Ndɔ kɨ́ dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lé, dené kinlé, à to ne na̰
dan-dé-tɨ kɨ́ siri kinlé wa? Kdɔtalə dɛ̰ 'taa-é ya siri lay.
34 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: Dɔkaglo-tɨ kɨ́ ɓone kin ɓá dingəm-je kɨ̀ dené
lé 'taa-na̰.
35 Ngà dɛ̰ kɨ́ Lubə oo-dé adɨ d'asɨ tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰, kdɔ kisɨ dɔkaglo-tɨ
kɨ́ à ree kinlé, d'a taa-na̰ al.
36 Dɛ̰ d'a koy al ya sartagangɨ, kdɔtalə d'a tana̰ kɨ̀ malayka-je bè, dɛ̰ d'a
to ngan lə Lubə, kdɔ tɔsɨ kɨ́ d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰.
37 Kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ d'oy kɨ́ d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̰ɛ̰ lé, lokɨ Lubə pa ta
kɨ̀ Moiyijɨ dan pər-tɨ kɨ́ ɔ̰ dan kam-tɨ lé Moiyijɨ ɓa 'Ɓaɓe, Lubə lə Abrakam,
Lubə lə Isakɨ kɨ̀ Lubə lə Jakobɨ.
38 Adɨ Lubə lé, to Lubə lə dow-je kɨ́ d'oy al, ngà to Lubə lə dow-je kɨ́ d'isɨ
kəm. Kdɔtalə Moiyijɨ lé, gə kɨ́ dɛ̰ lay ya d'isɨ kəm.
39 Beɓa dow-je kɨ́ ná̰-je dan njéndó dow-je ndukun-je-tɨ d'un ta 'panè:
«Njèndó dow-je né, i 'pa ta majɨ na̰.»
40 Rəmə gangɨ-é-tɨ kinlé ɓo kadɨ 'dəjɨ-é ta-je kɨ́ rangɨ ya kàrè ra-dé al ngà.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ dɛ̰ kɨ̀ Dabidɨ
Mat 22:41-46; Mar 12:35-37

41 Beɓa Jeju idə-dé panè: Kdɔ ri ɓá 'panè Kristɨ* to ngonka Dabidɨ wa?
42 Kdɔ Dabidɨ ya kɨ̀ dɔ-é pa mɛ̰ɛ̰ Pa-je-tɨ panè:
'Ɓaɓe idə 'Ɓaɓe lə-m panè: 'Isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ nè ya,
43 Sar kadɨ m'adɨ njéba-je 'təl-né lo kungɨ nja-i.
44 Kinə Dabidɨ ɓa Kristɨ 'Ɓaɓe lé, Kristɨ à to ngonka Dabidɨ ban ɓəy wa?
Mat 23:1-33; Mar 12:38-40

---

† **20:27 20:27** Knj 23:8 * **20:41 20:41** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é.

45 Lokɨ dow-je yəl mbi-dé d'ą̃ d'oo-né ta-je liə lé, ę̃ idə njéndó né-je liə
panè:
46 Ooi go rɔ-si majɨ kɨ rɔ njéndó dow-je ndukun-je-tɨ. Kdɔ dę̃ lé nəl-dé
kɔr gamą̃ kɨ̀ kubɨ-je kí ngal puu-puu rəm, 'ndigɨ kadɨ dow-je 'ra-dé lapiya
kunta-ną̃ lokosɨ-je-tɨ rəm, 'ndigɨ lokisɨ-je kí kete mę̃ę̃ kəykəwnąʼ-je-tɨ lə jipɨ-
je rəm, ɓá 'sangɨ lokisɨ-je kí nɔ̃ dow-je-tɨ lo nékuso ra nąʼy-je-tɨ rəm tɔ.
47 Dę̃ 'kəə né-je kí mę̃ę̃ kəy-je-tɨ lə njéngɔwkoy-je kər-kər ə 'pa ta kɨ̀
Lubə d'adɨ ngal ṇą̃-ṇą̃ kadɨ dow-je d'oo-dé-né. Ta kí gangɨ kí ngą̃ ṇą̃ ya à
ree dɔ-dé-tɨ.

21

Kadkare lə njèngɔwkoy
Mar 12:41-44

1 Lokɨ Jeju un kəm-é oo lo rəmə, oo njénékingə-je kí d'ɔw d'ilə kadkare-
je lə-dé mę̃ę̃ ku kilə kadkare-tɨ,
2 ə oo njèngɔwkoy káre kí to dangɨ-tɨ ɔw ungɨ silə joo mę̃ę̃ ku-tɨ lé tɔ.
3 Beɓa Jeju panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí njèngɔwkoy kí to njèndoo
kanlé, adɨ né itə ndəgɨ dow-je lay kinlé.
4 Kdɔ dę̃ kí lay kinlé, to man dɔ né-je lə-dé kí tò mburukɨ-mburukɨ ɓá
'ree-né d'ungɨ mę̃ę̃ ku kilə kadkare-tɨ. Ngà dené kanlé, né liə goto, adɨ to
sɔ̃y né kí à kuso kdɔ kisɨ-né ya ę̃ un latɨ adɨ tin.»

Ta kí dɔ kəy-tɨ lə Lubə kí à tujɨ, kɨ̀ ndɔ-je kí dɔbəy-tɨ
Mat 24:1-5; Mar 13:1-37

5 Dow-je kí dan-tɨ-je 'pa ta lə kəy lə Lubə kí 'ra kɨ̀ ər-je kí majɨ-majɨ adɨ
ndole, kɨ̀ né-je kí dow-je d'adɨ kadkare-tɨ kin, ɓá Jeju panè:
6 Ndɔ-je madɨ ɔw ree nɔ̃ɔ̃, ə ndɔ-é-je-tɨ kinlé, né-je kí ooi kɨ̀ kəm-si kinlé,
d'a tɔsɨ tilə lay; ər káre ya kàrè d'a kiṇə dɔ madɨ-é-tɨ al.
7 Beɓa dę̃ 'dəjɨ-é 'panè: Njèndó dow-je né, né kinlé à ra né ndɔ kí rá-tɨ
ya wa? Ə ri ɓá à tɔjɨ kadɨ j'gə kí né-je kinlé à ra né wa?
8 Jeju idə-dé panè: «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, adi dow-je d'ədɨ-si al. Kdɔ
dow-je ṇą̃ ya d'a kun ri-m kində dɔ-dé-tɨ kdɔ pa panè: "Dę̃ ya 'to Kristɨ",
rəmə dɔkaglo nąʼy ngɔsi ngá ə́n. Uni go-dé al.
9 Lokɨ a kooi poy rɔ-je, kɨ̀ kɔsɨ-ną̃ ta-je rəmə, adi mę̃ę̃-si gangɨ man al,
kdɔtalə né-je kin ya à ra né kete mɔkɨ. Ngà lokɨ né-je kin ra né ya kàrè,
tajinatɨ nè bè ya à to dɔbəy ndɔ lé al ya ɓəy.»
10 Jeju təl pa go-tɨ panè: «Gin dow-je madɨ d'a kɨ̃ rɔ kɨ̀ gin dow-je madɨ,
kɔ̃ɓe káre à kɨ̃ rɔ kɨ̀ kɔ̃ɓe kí káre.
11 Dɔnangɨ à yəkɨ yəkɨ kí tò ɓəl ṇą̃ rəm, ɓobo-je, kɨ̀ mɔ̃ykosɨ-je à kusɨ kɨ̀
lo-lo, ɓá né-je kí tò ɓəl-ɓəl ya à ra né rəm, ɓá nékɔjɨ-je kí tò ɓəl ṇą̃-ṇą̃ à
tę̃ę̃ dɔrą̃-tɨ rəm tɔ.
12 Ngà kete ɓəy ɓá kadɨ né-je kin ra né lé, d'a kuwə-si, d'a kulə kəm-si
ndoo, d'a kɔw sə-si kəykəwnąʼ-je-tɨ lə jipɨ-je, d'a kungɨ-si dangay-tɨ, d'a kɔw
sə-si nɔ̃ ngar-je-tɨ, kɨ̀ nɔ̃ gubərnər-je-tɨ kdɔ ta lə-m.
13 Né kinlé à ra kadɨ ingəi kəm lo 'pai-né ta kí sɔbɨ dɔ-m adi dow-je.
14 †Ooi majɨ, ta kí à pai kdɔ kɔri-né ta dɔ-si-tɨ lé, 'laji dɔ-tɨ kete al.
15 Kdɔtalə mą̃ ya m'a kadɨ-si gosɨ, kí à dum dɔ njéba-je lə-si lay rəm, ɓá
m'a kadɨ-si ta kí a pai ə d'a kasɨ najɨ al rəm tɔ.

† **21:14 21:14** Luk 12:11,12

16 Njékojɨ-si-je, kɨ̀ ngankɔ̰-si-je, kɨ̀ nojɨ-si-je, kɨ̀ nam-si-je ya d'a kun dɔ-si,
ə d'a kadɨ 'tɔl dow-je ṇą̃ dan-si-tɨ.
17 Dow-je lay ya d'a kɔ̰sɨ-si kɨ̀ ta kdɔ ta lə-m ya,
18 ngà bəl dɔ-si káre ya kàrè à kɔr kusɨ kɔgɨ al.
19 Kuwə rɔ ngą ɓá ndil-si à kajɨ-né.
20 Lokɨ ooi kí asgar-je 'gəə dɔ ɓebo Jorijalẹ̃m rəmə, kadɨ 'gəi majɨ; tujɨ
liə nąỳ ngɔsi.
21 Beɓa kadɨ dow-je kí d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ, d'ą̰y d'ɔw dan mbal-je-tɨ;
ə dẹ kí d'isɨ mẹ̰ẹ̰ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ rəmə, kadɨ 'tẹ̰ẹ̰ kɔgɨ, ɓá dow-je kí d'ą̰
ndɔrɔ-je kàrè, kadɨ 'təl 'ree mẹ̰ẹ̰ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ gogɨ al ngá rəm tɔ.
22 Kdɔtalə ndɔ-je kinlé à to ndɔ dalba, bè kdɔ kadɨ ta-je lay kí 'ndàngɨ
mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ lə Lubə lé, né-é ra né.
23 Ə̃ mẹ̰ẹ̰ ndɔ-é-je-tɨ kin, tujɨ kí à kusɨ dɔ dené-je-tɨ kí njésəm kɨ̀ dẹ kí
d'isɨ d'adɨ mba ngan-je à tò ban ə́n ə! Kdɔtalə kɔ̰ kí ṇą̃ ya à kusɨ dɔnangɨ-tɨ
kin rəm, ɓá wɔngɨ à ra Lubə dɔ dow-je-tɨ kin rəm tɔ.
24 Dow-je kí mẹ̰ẹ̰ ɓebo-tɨ kinlé d'a koy yo kiyərɔ rəm, d'a kuwə dẹ kí
ną̃-je kdɔ kɔw ra-dé ɓə-tɨ dan gin dow-je-tɨ lay. Ə ɓebo Jorijalẹ̃m rəmə, gin
dow-je kí 'to jipɨ-je al d'a mbəjrə nja-dé-tɨ sar kadɨ dɔkaglo lə dow-je kí 'to
jipɨ-je al kin asɨ-né.»
25 †«Né-je kí tò ɓəl-ɓəl ya à ra né kəm kàdɨ-tɨ, kɨ̀ kəm nąỳ-tɨ, kɨ̀ kəm
kərwəj̰-je-tɨ; ká babo kí à ɓa wuu-wuu kɨ̀ man-é kí à tal bum-bum ya à ra
kadɨ gin dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay ya, ɓəl à kində bandɨ-dé batɨ gangɨ.
26 Tɔ́gɨ-je kí dɔrą̃-tɨ à yəkɨ, adɨ dow-je kí d'a kisɨ gɨr dɔ né-tɨ kí à ree dɔ
dɔnangɨ-tɨ kinlé, ɓəl ya à tɔl-dé.
27 †Bəy ɓá d'a koo Ngon lə dow à kisɨ ree dan kilndi-tɨ kɨ̀ tɔ́gɨ, kɨ̀ riɓa kí
ną̃.
28 Lokɨ ooi né-je kin ulə gin kadɨ ra né rəmə, adi mẹ̰ẹ̰-si nda kąy, ə adi
dɔ-si tò kɨ taá, kdɔtalə nąỳ ngɔsi kadɨ Lubə taa-si ilə-si taá.»
29 Go-tɨ, Jeju pa sə-dé ta kɨ̀ gosta panè: «Ooi kagɨ kote ə ooi ndəgɨ kagɨ-je
kí lay tɔ.
30 Lokɨ ooi mbi kagɨ-je isɨ itɨ rəmə, sẹ̰i 'gəi kí nąy ɓà nąỳ ngɔsi.
31 Bè ya tɔ, lokɨ ooi kí né-je kinlé isɨ ra né rəmə, kadɨ 'gəi kí kɔ̰ɓe lə Lubə
nąỳ ngɔsi tɔ.
32 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ kí dow-je kí d'isɨ kəm nè kin d'a koy lay al
ya né-je kinlé à ra né.
33 Dɔrą̃-je kɨ̀ dɔnangɨ kin d'a goto, ngà ta-je lə-m lé à goto al ya
sartagangɨ.»
34 «Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, nè nékuso kí mbə́-tɨ-je, kɨ̀ ra gɔ̰yibɨ, kɨ̀ mẹ̰ẹ̰
ką̃ kə́kə́kə́ kdɔ né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè à kɨ̰ ra-si kadɨ mẹ̰ẹ̰-si ɨ̰ oy səl dɔ
rɔ-si-tɨ, kadɨ ndɔ kin ɨ̰ ubə-si nangɨ busɨ.
35 Ndɔ kinlé, dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay ya à kubə-dé nangɨ busɨ tokɨ
gum kí kilə kin bè.
36 Ə̃n ə́ isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ ə 'pai ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ kadɨ ingəi
tɔ́gɨ 'tẹ̰ẹ̰i-né kɔgɨ ta né-je-tɨ lay kí ɔw kɨ̀ ra né kinlé rəm, kadɨ ą̰i-né takəm
Ngon lə dow-tɨ rəm tɔ.»
37 †Kada lé, Jeju ndó dow-je né takəy-tɨ lə Lubə ə ndɔɔ rəmə, lo tò-é tò
dɔ mbal-tɨ kí 'ɓa-é mbal ką̃ kagɨ Olibiye-je-tɨ tɔ.

† **21:25 21:25** Ntd 6:12,13 † **21:27 21:27** Ntd 1:7 † **21:37 21:37** Luk 19:47

38 Dow-je lay ya 'tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ ndɔge ra-tɨ d'ɔw rɔ-é-tɨ takəy-tɨ lə Lubə kdɔ koo ta liə.

22

Ta kɨ́ dɔ kun dɔ Jeju-tɨ
Mat 26:1-16; Mar 14:1-16

1 Lokɨ ndɔ ra nạ̃y kɨ́ 'ra kɨ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Pakɨ nạ̀y ngɔsi lé,
2 njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je 'sangɨ kəm rəbɨ təl Jeju. Ngà dɛ̨ 'ɓəl kosɨ dow-je.
3 Beɓa Satạ ur mɛ̨ɛ̨ Judasɨ-tɨ kɨ́ 'ɓa-é Iskariyotɨ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé,
4 adɨ ɔw ingə njékun dɔ njégugné-je, kɨ̀ njékun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, adɨ d'ɔjɨ-nạ ta dɔ kəm rəbɨ-tɨ kɨ́ kadɨ n'ilə-né Jeju ji-dé-tɨ.
5 Beɓa rɔ-dé nəl-dé ṇạ̃ adɨ d'un mindɨ-dé kadɨ d'adɨ-é là.
6 Judasɨ lé ndigɨ ə ulə gin sangɨ kəm rəbɨ kɨ́ kadɨ n'ilə-é-né ji-dé-tɨ kadɨ kosɨ dow-je 'gə lo-é al.

Jeju ində gin nékuso nam
Mat 26:17-30; Mar 14:12-25; 1Kɔ 11:23-29

7 Ndɔ ra nạ̃y kɨ́ 'ra kɨ̀ mbə̀ kɨ́ əm goto-tɨ kɨ́ to ndɔ kɨ́ tò kadɨ d'ilə-né məsɨ ngonbatɨ ra nạ̃y Pakɨ nangɨ asɨ.
8 Ə Jeju ulə Piyər-je kɨ̀ Jạ̃ panè: «Ɔwi, 'rai nékuso Pakɨ kete kdɔ kadɨ j'ɔwi j'usoi.»
9 Dɛ̨ 'dəjɨ-é 'panè: Lo kɨ́ rá ɓá i 'ndigɨ kadɨ j'ra nékuso Pakɨ lé titɨ j'adɨ-i wa?
10 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ooi bè, lokɨ ɔwi mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ lé, a kingəi dingəm kɨ́ utɨ gùm man, rəmə 'ndoli go-é ɔwi mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kɨ́ ɛ̨ à kɔw-tɨ,
11 ə idəi njèkəy lé 'painè: "Njèndó dow-je né panè j'dəjɨ-i sé mɛ̨ɛ̨ kəy kɨ́ rá ɓá n'a kuso né Pakɨ-tɨ kɨ̀ njéndó né-je lə-n'ɛ̀ wa?"
12 Ə ɛ̨ à kɔjɨ-si kəy káre kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é tatɨ pəl-pəl kɨ́ tò dɔ madɨ-é-tɨ taá, kɨ́ né-je lay tò-tɨ; lo kin ɓá a rai nékuso titɨ.»
13 Beɓa dɛ̨ d'ɔtɨ d'ɔw rəmə, d'ingə né-je lay titɨ kɨ́ Jeju idə-dé-né lé ə dɛ̨ 'ra nékuso Pakɨ lé.
14 Lokɨ dɔkàdì kuso né Pakɨ asɨ lé, Jeju isɨ ta nékuso-tɨ kɨ̀ njékɔwkulə-je liə.
15 Rəmə ɛ̨ idə-dé panè: M'ndigɨ ṇạ̃ kadɨ m'uso sə-si né Pakɨ kete tá-je m'ingə kɔ̨̃!
16 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ m'a kuso sə-si gogɨ al ya sar kadɨ kɔr mɛ̨ɛ̨-é kɨ́ aa njay tò-né kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə.
17 Beɓa ɛ̨ un kobɨ kɨ́ man nduu tò-tɨ, ra oiyo Lubə ə panè: 'Taai, ə umi surum-surum.
18 Ə m'a kidə-si rəsɨ. Kɨ̨ nè kɔw kɨ kete kinlé, m'a kạ̃y man nduu kin gogɨ al ya sar kadɨ kɔ̨̃ɓe lə Lubə ree-né.
19 Go-tɨ, ɛ̨ un mbə̀, ə ra oiyo Lubə ɓá uwə gangɨ danạ̃ adɨ-dé ə panè: Ɛ̨̃ kinlé to dajɨ rɔ-m kɨ́ to kɨ́ kadɨ kdɔ ta lə-si, 'rai bè-bè kadɨ mɛ̨ɛ̨-si ole-né dɔ-m-tɨ.
20 Bè ya tɔ, go né kuso-tɨ lé ɛ̨ un kobɨ kɨ́ man nduu tò-tɨ ə panè: Ɛ̨̃ kinlé to məsɨ-m, məsɨ kulənojɨ kɨ́ sigɨ kɨ́ Lubə adɨ ungɨ kɔgɨ kdɔ ta lə-si.
21 Ngà ooi, njèkun dɔ-m lé isɨ sə-m ta nékuso-tɨ nè.

22 Beɓa Ngon lə dow à koy titɨ kɨ́ Lubə ɔjɨ-né, ngà tujɨ ɓá à kusɨ dɔ dow-tɨ
kɨ́ njèkun dɔ-é lé.
23 Beɓa dẹ̃ 'dəjɨ-nạ̃ ta dan-dé-tɨ yó kɨ nè 'panè sé nạ́ ya dan-dé-tɨ ə à ra
né kin wa?

Se ná to kɨ́ boy nạ wa?
Jạ̃ 13:2-17; Mat 18:1-4; Mar 10:35-45

24 †Go-tɨ, njéndó né-je lə Jeju 'gakɨ-nạ̃ dɔ ta-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ dow kɨ́ à to kɨ́
boy nạ̃ dan-dé-tɨ.
25 Adɨ Jeju idə-dé panè: Ngar-je kɨ́ njékɔ̃ gin dow-je kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ-
tɨ nè lé, d'ulə kəm dow-je ndoo nạ̃ ə 'boy-je kɨ́ njékɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ dow-je-tɨ
lé, d'adɨ dow-je 'ɓa-dé «Njéramajɨ-je.»
26 ††Sə̃i rəmə à tò bè dan-si-tɨ al. Ngà kadɨ dow kɨ́ to 'boy nạ̃ dan-si-tɨ lé,
təl rɔ-é titɨ ngon kɨ́ ndẹ̃ bè ə kadɨ njèkɔ̃ɓe dɔ madɨ-é-je-tɨ lé, təl njérakullə
kadɨ-dé.
27 †Njèkisɨ ta nékuso-tɨ ɓá to kɨ́ 'boy əse njèkadɨ nékuso ɓá to kɨ́ 'boy wa?
To njèkisɨ ta nékuso-tɨ ya al wa? Ngà mạ̃ ɓá m'isɨ dan-si-tɨ titɨ njérakullə
kadɨ-si bè.
28 Sə̃i rəmə, sə̃i 'toi njékuwə rɔ-si ngạ̃ kində rɔ-si kɔ-tɨ natɨ sə-m.
29 Gin-é kin ɓá titɨ kɨ́ Bɔbɨ-m uwə-né dɔ kɔ̃ɓe adɨ-m lé, mạ̃ m'uwə dɔ
kɔ̃ɓe m'adɨ-si tɔ.
30 †Kdɔ kadɨ mẹ̃ẹ̃ kɔ̃ɓe-tɨ lə-m lé, usoi sə-m rəm, ạyi sə-m rəm, ɓá a kisi
dɔ kalikɔ̃ɓe-je-tɨ kdɔ gangta dɔ gin Israyel-je-tɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé rəm tɔ.

Jeju idə Piyər panè n'a najɨ kɨ́ n'gə-n'ẹ̃ al
Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Jạ̃ 13:37-38

31 'Ɓaɓe panè: Simɔ̃, Simɔ̃! 'Oo, Satạ̃ dəjɨ nạ̃ kadɨ n'siyə-si titɨ kɨ́ dow
siyə-né ko kin bè.
32 Ngà mạ̃ m'pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-i, kdɔ kadɨ kadmẹ̃ẹ̃ lə-i təl yay al. Ə
i rəmə, lokɨ 'a təl ree rɔ-m-tɨ gogɨ lé, 'mbusɨ nja ngankɔ̃-i.
33 Piyər lé idə-é panè: 'Ɓaɓe, m'isɨ dɔ nja-m-tɨ kadɨ lé, to dangay kàrè
m'ɔw-tɨ sə-i rəm, to koy kàrè m'oy sə-i natɨ rəm.
34 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Piyər, 'oo majɨ, ɓone kin ya 'a najɨ panè 'gə-m
al 'gə-m al ya nja mutə ɓá kunjə à nɔ̃ ɓəy.

Ta kɨ́ dɔ là-tɨ kɨ̀ dɔ mbu-tɨ, kɨ̀ dɔ kiyərɔ-tɨ

35 †Beɓa Jeju idə-dé ɓəy panè: Ndɔkɨ m'ulə-si ə́ ɔwi kɨ̀ mbu là al rəm,
uni mbu kɔw mba al rəm, ɓá ɔwi kɨ̀ saba al rəm lé se né madɨ nal-si wa?
Dẹ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: Né ya kàrè nal-ji al.
36 Ẹ̃ təl idə-dé panè: Ngà kɨ́ nè kinlé, dow kɨ́ ɔw kɨ̀ mbu là rəmə, kadɨ
un, ɓá dow kɨ́ ɔw kɨ̀ mbu kɔw mba kàrè kadɨ un tɔ; ngà dow kɨ́ kiyərɔ liə
goto rəmə, kadɨ un kubɨ kul liə ndogɨ ə ndogɨ-né kiyərɔ káre.
37 M'idə-si rəsɨ, ta-je kɨ́ 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, tò kadɨ né-é
tẹ̃ẹ̃ dɔ-m-tɨ ya. 'Ndàngɨ 'panè:
«'Tidə-é dan bɔkaya-je-tɨ.»
Adɨ ta-je kɨ́ 'ndàngɨ sɔbɨ dɔ-m lé, né-é à ra né ya.
38 Rəmə njéndó né-je 'panè: 'Ɓaɓe, 'oo kiyərɔ ə ra joo tin. Ə ẹ̃ ilə-dé-tɨ
panè: J'adi ta kin asɨ bè.

---

† **22:24 22:24** Mat 18:1; Mar 9:34; Luk 9:46 † **22:26 22:26** Mat 23:11; Mar 9:35 † **22:26 22:26** Mat 20:25-27; Mar 10:42-44 † **22:27 22:27** Jạ̃ 13:12-15 † **22:30 22:30** Mat 19:28 † **22:35 22:35** Mat 10:9,10; Mar 6:8,9; Luk 9:3; 10:4

Jeju ɔw dɔ mbal kạ kagɨ Olibiye-je-tɨ
Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Jạ 18:1-2

39 Beɓa Jeju tẹ̃ẹ̃ mẹẹ̃ ɓebo-tɨ isɨ ɔw dɔ mbal kạ̃ kagɨ Olibiye-je-tɨ titɨ kí ẹ̃
ɔw-né kete-kete ə njéndó né-je liə d'un go-é.
40 Lokɨ 'ɔw tẹ̃ẹ̃ lo-é-tɨ lé, ẹ̃ idə-dé panè: «'Pai ta kì Lubə kdɔ kadɨ nénạ̃
tẹ̃ẹ̃ dɔ-si-tɨ rəmə usi al.»
41 Rəmə ẹ̃ ɔr rɔ-é ngərəngɨ asɨ kilə ər ji káre, ɓá ɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ pa
ta kì Lubə,
42 panè: Bɔbɨ-m, kinə 'ndigɨ rəmə 'itə kɔ̃ kí nạ̃ kin kɨ rangɨ dɔ-m-tɨ. Lé
bè ya kàrè, kadɨ né kí mẹẹ̃-m mạ̃ ndigɨ ɓá 'ra al, ngà kadɨ 'ra né kí mẹẹ̃-i i
ɓá ndigɨ.
43 Beɓa malayka káre ị̃ dɔrạ̃-tɨ tẹ̃ẹ̃ siə busɨ kdɔ kadɨ-é tɔ́gɨ.
44 Mẹẹ̃ Jeju gangɨ man adɨ pa ta kì Lubə kì tɔ́gɨ-é lay, adɨ təti-é tusɨ nangɨ
titɨ-nạ̃ kì kɔɔ məsɨ kí tusɨ nangɨ kin ya bè.
45 Go ta-tɨ kí Jeju pa kì Lubə lé, ẹ̃ ị̃ taá təl ree ingə njéndó né-je rəmə,
mẹẹ̃kɔ̃ təl-dé kì ɓi,
46 adɨ Jeju pa sə-dé panè: Kin to ri! 'Toi ɓii! Ị̃i taá, 'pai ta kì Lubə, kdɔ
kadɨ nénạ̃ tẹ̃ẹ̃ dɔ-si-tɨ rəmə usi al.

Ta kí sɔbɨ dɔ kuwə Jeju
Mat 26:47-56; Mar 14:43-50; Jạ 18:3-12

47 Ngà lokɨ Jeju ạ̃ pa ta ɓəy ya rəmə, kosɨ dow-je 'tẹ̃ẹ̃ busɨ, ə dow káre
dan njéndó né-je-tɨ kí dɔgɨ gidɨ-é joo kí 'ɓa-é Judasɨ ɓá ɔr nɔ̃-dé; ẹ̃ ɔw rɔ
Jeju-tɨ kadɨ n'uwə-é kɨ kàdì-n'ẹ̃-tɨ.
48 Ngà Jeju idə-é panè: Judasɨ, ra lapiya dow kuwə-é-né kɨ kàdì-i-tɨ ɓá to
né kilə Ngon lə dow ji dow-je-tɨ al ɓan wa!
49 Ngà lokɨ dẹ̃ kí d'ạ̃ kì Jeju d'oo né kí ɔw ra né lé bè rəmə 'dəjɨ-é 'panè:
'Baɓe, j'jəngɨ-dé kì kiyərɔ-je lə-ji kin wa?
50 ə ngonnjèkullə lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə lé, dow káre dan
njéndó né-je-tɨ, tugə mbi-é kí dɔ jikɔl ndoy ɔr.
51 Ngà ɓá Jeju panè: Iṇ̃ạ̃i-dé adɨ 'ra. ə ẹ̃ ɔdɨ rɔ mbi dingəm lé rəmə, ra
adɨ mbi-é təl tò majɨ gogɨ.
52 Go-tɨ, Jeju idə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ njékun dɔ njéngəm
takəy lə Lubə, kɨ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je kí 'ree kdɔ kuwə-é lé panè: Sạ̃i ooi-mi
kɨ bɔkaya dow ɓá 'reei kɨ kiyərɔ-je kɨ salangɨ-je wa?
53 †Ndɔ-je lay ya m'isɨ sə-si takəy-tɨ lə Lubə ya ə uwəi-mi al, ngà dɔkàdì
kí nè kinlé, to dɔkàdì lə-si, to dɔkàdì lə tɔ́gɨ kí lo ndul-tɨ.

Ta kí sɔbɨ dɔ najɨ kí Piyər najɨ panè n'gə Jeju al
Mat 26:57-75; Mar 14:53-72; Jạ 18:12-27

54 Lokɨ d'uwə Jeju rəmə, dẹ̃ d'ɔr-é d'ɔw siə ɓe lə burə dɔ njégugné-je lə
Lubə ə Piyər njiyə go-dé-tɨ adɨ rəbɨ-é rà ɗəkɨ sə-dé.
55 Dow-je 'ra pər panata d'isɨ ta-tɨ ə Piyər ɔw isɨ sə-dé ta-tɨ tɔ.
56 Ngonnjèkullə kí dené káre oo Piyər isɨ ta pər-tɨ rəmə, oo-é gə́rə́rə́ ə
panè: Dingəm kinlé to njènjiyə kì Jeju tɔ.
57 Ngà Piyər najɨ panè: «Dené! M'gə-é al.»
58 Sẹ̃ go-tɨ ya rəmə dow kí rangɨ oo-é ə panè: «I kàrè 'to kí dan-dé-tɨ tɔ.»
Ngà dingəm lé Piyər ilə-é-tɨ panè: «Kuy! M'to kí dan-dé-tɨ al.»

† **22:53 22:53** Luk 19:47; 21:37

59 Asɨ kàdɨ káre je bè go-tɨ lé, dow kí rangɨ ree pa ta ą dɔ-tɨ njángɨ panè:
«Tɔgrɔ-tɨ ya, dingəm kinlé to njènjiyə siə tɔ; kdɔ ę to dow kí dɔnangɨ
Galile-tɨ tɔ.»
60 Ngà Piyər ilə-é-tɨ panè: «I lé, ta ri ɓá 'ndigɨ pa kàrè mą m'gə al.» Lokɨ
ę ą pa ta kɨ pa ya ɓəy rəmə kunjə nɔ̨.
61 Beɓa 'Baɓe təl kəm-é oo Piyər gə́rə́rə́ rəmə mę̨ę̨ Piyər ole dɔ ta-tɨ kí
kete 'Baɓe pa siə panè: «Bone kin ya 'a najɨ panè 'gə-m al 'gə-m al nja
mutə ɓá kunjə à nɔ̨ ɓəy.»
62 Beɓa Piyər tę̨ę̨ ndaa-tɨ ə nɔ̨ kɨ̀ mę̨ę̨kɔ̀ ną̨.
63 Dingəm-je kí d'ą 'ngəm ta Jeju lé, sɔkɨ-é, ɓá 'tində-é rəm tɔ.
64 Dę 'dɔɔ kəm-é kɨ̀ takubɨ ɓá dəji-é 'panè: «'Adɨ Lubə idə-i ə 'pa adɨ j'oo
sé to ną̨ ɓá ində-i wa?»
65 Bəy ɓá 'pa siə takɔbɨ-je kí rangɨ ną̨ dɔ-tɨ.

Ką Jeju nɔ̀ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je
Mat 26:59,63-65; Mar 14:55,61-64

66 Lokɨ lo aa rəmə, 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je, kɨ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə,
kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je 'kəw-ną̨ lay ɓá 'ree kɨ̀ Jeju nɔ̨̀ 'boy-je-tɨ kí 'to
njégangta-je lə-dé.
67 Beɓa 'dəji-é 'panè: «Kinə 'to Kristɨ* lé rəmə, 'idə-ji.» Ę̨ ilə-dé-tɨ panè:
«Lé m'idə-si ya kàrè a taai ta lə-m al rəm,
68 ɓá kinə m'dəji-si ta kàrè, a kiləi-mi-tɨ al rəm tɔ.
69 Ngà kę̨ nè kɔw kɨ kete kinlé, Ngon lə dow à kisɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ kí
njètɔ́gɨ.»
70 Beɓa dę lay ya 'panè: «Adɨ 'to Ngon lə Lubə ə́n ną̀?» Ę̨ təl ilə-dé-tɨ
panè: «Titɨ kí sə̨i 'pai-né lé, m'to Ngon lə Lubə ya!»
71 Beɓa dę 'panè: «J'ɔwi ndoo koo ta ta dow kí rangɨ-tɨ ɓəy ɓan wa! Kdɔ
jə̨i ya j'ooi ta lé ta-é-tɨ kɨ̀ mbi-ji.»

23

D'ɔw kɨ̀ Jeju nɔ̀ Pilatɨ-tɨ
Mat 27:2,11-14; Mar 15:1-5
Ją 18:28,33-38

1 Beɓa d'į̣ kɨ̀ kosɨ-dé lay ya d'ɔw kɨ̀ Jeju nɔ̀ Gubərnər Pilatɨ-tɨ.
2 Lo-é-tɨ nɔ̨ɔ̨ ɓá dę 'tilə ta-je dɔ-é-tɨ 'panè: Dingəm kanlé, né kí ą ra ɓá
j'uwə-é dɔ-tɨ ə́n: Ę̨ ą sulə gin dow-je lə-ji kadɨ 'ra dɔngą, kadɨ d'adɨ lambo
Sejar ngar kí boy lé al rəm, ɓá ą dɔ-tɨ panè: N'ę̀ ya n'to Kristɨ*, adɨ n'to
ngar.
3 Pilatɨ dəji-é ta panè: «'To ngar lə jipɨ-je wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta ya
tę̨ę̨ ta-i-tɨ tin.»
4 Beɓa Pilatɨ idə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ kosɨ dow-je lé panè:
Né kí majɨ al káre kí dingəm kanlé ra kí kadɨ m'gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ ya m'oo
al.
5 Ngà dę 'pa par-par 'panè: Ę̨ ulə gin-é dɔnangɨ Galile-tɨ nụ ya sulə dow-je
mę̨ę̨ néndó-je-tɨ liə, ree un-né dɔnangɨ Jude latɨ-latɨ, ɓá ree-né njal rɔ-ji-tɨ
nè tin.
6 Lokɨ 'ɓa ri dɔnangɨ Galile rəmə, Pilatɨ dəji-dé panè: Sé dingəm kanlé,
to dow kí dɔnangɨ Galile-tɨ wa?

---

* **22:67 22:67** Kristɨ lé kɔr mę̨ę̨-é to dow kí Lubə mbəti-é.
* **23:2 23:2** Kristɨ lé kɔr mę̨ę̨-é to dow kí Lubə mbəti-é.

7 Lokɨ Pilatɨ oo kí Jeju to dow kí mɛ̨ɛ̨ ɓekɔ̨-tɨ lə Erodɨ lé, ɛ̨ ulə siə rɔ-é-tɨ,
kdɔtalə mɛ̨ɛ̨ ndɔ-é-jɛ-tɨ kinlé Erodɨ kàrè, isɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ nɔ̨ɔ̨ tɔ.

D'ɔw kɨ̀ Jeju nɔ̨ Erodɨ-tɨ

8 Lokɨ Erodɨ oo Jeju lé, rɔ-é nəl-é ną̣ kdɔtalə low nų̣ ya ɛ̨ ndingə kadɨ
n'oo-é, kdɔ dow-je 'pa ta liə d'adɨ-é oo, adɨ ɛ̨ ində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ kadɨ n'oo Jeju
lo ra nékɔjɨ-je-tɨ.
9 Erodɨ dəjɨ Jeju ta-je ną̣ ya, ngà Jeju ilə-é-tɨ al.
10 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je d'ą̣ lo-é-tɨ
nɔ̨ɔ̨ ə 'tilə ta dɔ Jeju-tɨ kɨ̀ rɔtungə-dé ną̣.
11 Erodɨ kɨ̀ asgar-je liə d'ənjɨ Jeju dɛ̨ɛ̨. Dɛ̨ 'sɔkɨ-é, d'ulə kubɨ kɨ̀ majɨ ną̣
rɔ-é-tɨ ə 'sɔkɨ-é rəm, ngá ɓá d'ulə siə rɔ Pilatɨ-tɨ gogɨ.
12 Ndɔ-é-tɨ kin ya Pilatɨ-je kɨ̀ Erodɨ kí 'to njéba-je lə-ną̣ lé, 'təl-né nam-
ną̣-je.
13 Pilatɨ kəw njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'boy-je lə jipɨ-je, kɨ̀ kosɨ
dow-je ə idə-dé panè:
14 Dingəm kanlé, sə̨ɨ 'painè to njèsulə dow-je kadɨ 'ra dɔngą̣ ɓá sə̨ɨ 'reei-
né siə rɔ-m-tɨ. Ngà, ooi bè, m'dəjɨ-é ta-je takəm-si-tɨ nè ə né-je kí sə̨ɨ 'tiləɨ
ta-é dɔ-é-tɨ lé, né kí majɨ al káre ya kí ɛ̨ ra kàrè m'oo al.
15 Erodɨ kàrè oo né kí majɨ al kí dingəm kanlé ra al tɔ. Kdɔtalə ɛ̨ ə́ təl
ulə siə rɔ-ji-tɨ nè gogɨ tin. Yən, dingəm kanlé, né kí ɛ̨ ra kí asɨ koy-é ya
goto.
16 Beɓa m'a kadɨ 'tində-é kɨ̀ ndəy marɔw ya ə m'a kilə-é taá.
17 [Ndɔ ra ną̣y Pakɨ-je lay ya, lé ri-ri kàrè Pilatɨ à kilə dangay káre taá
kadɨ-dé.]†
18 Ngà dow-je lay ya d'ur kɔɔl natɨ boy 'panè: «'Təl dow kan ə ilə
Barabasɨ taá adɨ-ji.»
19 Barabasɨ lé, d'uwə-é kdɔtalə ndɔkɨ sulə dow-je adɨ 'ra wɔngɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-
tɨ rəm, ɓá d'uwə-é kuwə təl dow rəm tɔ.
20 Pilatɨ ndigɨ kilə Jeju taá, adɨ ɛ̨ təl pa sə-dé ta dɔ-tɨ ya ɓəy.
21 Ngà dɛ̨ 'tur kɔɔl mbitɨ-mbitɨ 'panè: «'Bə-é kagdəsɨ-tɨ! 'Bə-é kagdəsɨ-tɨ!»
22 Pilatɨ lé, təl dəjɨ-dé kí njèkungɨ-tɨ mutə panè: «Ə to majal ri ya ɓá Jeju
lé ra wa?» Né kí ɛ̨ ra kí asɨ kadɨ dow təl-é-né ya mą̣ m'oo al. Adɨ m'a kadɨ
'tində-é kɨ̀ ndəy marɔw ya ə m'a kilə-é taá.
23 Ngà dɛ̨ 'tur kɔɔl boy-boy, 'dəjɨ-é-né par-par kadɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kɨ ɓə
ya, adɨ ndɨ-dé ɓa nduy-é pitɨm.
24 Rəmə, Pilatɨ un ndu kadɨ tokɨ 'ra né kí dɛ̨ 'dəjɨ lé d'adɨ-dé.
25 Beɓa dow kí d'uwə-é kdɔtalə wɔngɨ kí ndɔkɨ ɛ̨ sulə dow-je adɨ 'ra mɛ̨ɛ̨
ɓebo-tɨ rəm, kdɔtalə to kí ɛ̨ to njètɔl dow rəm lé ɓá Pilatɨ ilə-é taá, kdɔ ɛ̨
ɓá dɛ̨ 'dəjɨ kadɨ ilə-é taá. Rəmə Jeju ɓá ɛ̨ ilə-é ji-dé-tɨ kadɨ 'ra siə né kí
mɛ̨ɛ̨-dé ndigɨ.

Ta kí sɔbɨ dɔ ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ
Mat 27:31-56; Mar 15:20-41; Ją̣ 19:16-37

26 Lokɨ d'isɨ d'ɔw kɨ̀ Jeju lé, dingəm káre bè kí ɓebo Sirɛ̨n-tɨ, ri-é lə Simɔ̨
į̣ ndɔrɔ, ya rəmə d'uwə-é gəsəsə̀ ya d'ində kagdəsɨ dɔ-é-tɨ d'adɨ-é utɨ go
Jeju-tɨ.

† **23:17 23:17** Ta-je kí tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kí dɔsą̣y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

27 Kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'un go Jeju; ə dené-je kí dan-dé-tɨ
'tində kàdì-dé, 'ndingə rɔ-dé kdɔ ta liə.
28 Beɓa Jeju təl kəm-é kɨ rɔ dené-je-tɨ lé idə-dé panè: Mandɨ-je kí ɓebo
Jorijalɛ̨m-tɨ, 'nɔ̨i-mi al; sə̨i ya 'nɔ̨i rɔ-si ə 'nɔ̨i ngan-si-je tɔ.
29 Kdɔtalə ndɔ-je ɔw ree nɔ̨ɔ̨ kí dow-je d'a panè: Kujdené-je ɓá 'to
njénékumə̨-je! Dené-je kí d'ojɨ ngan-je al, kɨ̀ dɛ̨ kí ngon il mbà-dé al ɓá 'to
njénékumə̨-je!
30 †Ndɔ-é-tɨ kinlé, dow-je d'a kidə mbal-je panè: 'Tusi dɔ-ji-tɨ! Ə d'a kidə
mbal-je kí gɔjɨ panè: Uti dɔ-ji!
31 Kdɔtalə, kinə dow-je 'ra né-je kí bè kin kɨ̀ kagɨ-je kí mbəl lé, kagɨ-je kí
tutɨ ə jè à tana̰ ban ngá ə́n wa?
32 'Ree kɨ̀ bɔkaya-je joo kí d'a tɔl-dé natɨ kɨ̀ Jeju tɔ.
33 Lokɨ d'ɔw 'tɛ̨ɛ̨ lo-tɨ kí 'ɓa-é «lo ka dɔ dow» lé, 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ lo-é-tɨ
nɔ̨ɔ̨ rəm, ɓá bɔkaya-je kí joo lé kàrè, 'ɓə-dé kagdəsɨ-je-tɨ tɔ. 'Bə ɛ̨ kí káre
dɔ jikɔl-é-tɨ ə ɛ̨ kí káre ɓá 'ɓə-é dɔ jigəl-é-tɨ tɔ.
34 Jeju panè: Bɔbɨ-m, 'iə̨nə go kɔgɨ adɨ-dé, kdɔtalə né-je kí d'a̰ 'ra kinlé,
gə ya ɓá 'gə al. Dɛ̨ 'ləbɨ-na̰ kubɨ-je liə kɨ̀ kəm rəbɨ mbare kí kɔsɨ.
35 Dow-je d'a̰ ɗingɨ-ɗingɨ lo-é-tɨ kinlé, d'a̰ d'oo né-je kí isɨ ra né lé. Ngà
'boy-je lə jipɨ-je 'sɔkɨ Jeju 'panè: Dow-je kí rangɨ ɓá ɛ̨ ajɨ-dé; kinə ɛ̨ to Kristɨ,
dow kí Lubə mbətɨ-é lé ngà ajɨ rɔ-é tɔ ngá na̰.
36 Asgar-je kàrè 'sɔkɨ Jeju tɔ. Dɛ̨ 'ree kɨ̀ man nduu kí masɨ d'adɨ-é,
37 ə 'panè: «Kinə 'to ngar lə jipɨ-je rəmə, i ya 'ajɨ rɔ-i adɨ j'oo na̰!»
38 'Ndàngɨ ta bəgrə-tɨ 'ɓə dɔ-é-tɨ taá 'panè: Ḛ kanlé, to ngar lə jipɨ-je.
39 Bɔkaya-je kí 'ɓə-dé kagdəsɨ-je-tɨ lé, ɛ̨ kí káre pa ta sɔkɨ-né Jeju panè:
I ya ɓá 'to Kristɨ lé al wa? I ya 'ajɨ rɔ-i ə jè 'ajɨ-ji tɔ ngá na̰!
40 Ngà ɛ̨ kí káre lé ɓá ndángɨ-é panè: I lé, 'ɓəl Lubə al wa? Ta kí 'gangɨ
dɔ-i-tɨ kinlé, ɛ̨ ya 'gangɨ dɔ-é-tɨ tɔ al wa?
41 Jɛ̨ lé, ta kí 'gangɨ dɔ-ji-tɨ kinlé to tó-é ya, kdɔtalə to kullə ra-ji-je ya ɓá
j'a̰ j'ugə kurə-é tin. Ngà ɛ̨ kanlé, né kí majɨ al káre ya kàrè ɛ̨ ra al.
42 Go-tɨ, ɛ̨ təl idə Jeju panè: Ndɔ kí à ree kɨ̀ kɔ̨ɓe lə-i rəmə, 'adɨ mɛ̨ɛ̨-i ole
dɔ-m-tɨ.
43 Jeju ilə-é-tɨ panè: 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; ɓone kin ya 'a kisɨ sə-m
natɨ ɓe kisɨ majɨ-tɨ lə Lubə.

Koy Jeju
Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Ja̰ 19:28-30

44 Lokɨ kàdì à ka̰ jam dɔ ɓe-tɨ je bè ya rəmə, lo ndul ndɨ̰-ndɨ̰ dɔ dow-je-tɨ
kí dɔnangɨ-tɨ nè lay sar ya kàdì kí mutə kí losɔlɔ asɨ-né.
45 Né utɨ kəm kàdì adɨ lo ndul ndɨ̰-ndɨ̰ ə kubɨ gangɨ mɛ̨ɛ̨ kəy lə Lubə til
dana̰ lo joo.
46 Jeju ilə bɔbɨ ndɨ-é nangɨ panè: «Bɔbɨ-m, m'ulə ndil-m mɛ̨ɛ̨ ji-i-tɨ.» Lokɨ
Jeju pa ta kin bè ya rəmə, uwə ta-é natɨ.
47 Lokɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu oo né kí ra né kin bè lé, ɔsɨ gajɨ
Lubə panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, dingəm kinlé, to dow kí njururu.»
48 Lokɨ kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'ree d'a̰ lo né-je-tɨ kinlé, d'oo né-je
kí ra né lé bè rəmə, 'tində kàdì-dé taá-taá 'təl-né kɨ ɓee.
49 †Dow-je lay kí 'gə Jeju rəm, dené-je kí d'ɨ̰ siə dɔnangɨ Galile-tɨ nṵ ya
'dan-é 'ree siə lé, d'a̰ ngərəngɨ ɓá d'a̰ d'oo né-je kí isɨ ra né lé.

† **23:30 23:30** Ntd 6:16 † **23:49 23:49** Luk 8:2,3

Ta kí sɔbɨ dɔ dubɨ Jeju
Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Jạ̃ 19:38-42

50 Dingəm madɨ isɨ nɔ̃ɔ̃ to kí káre dan 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je,
ri-é lə Jojepɨ, to dow kí majɨ, ɓá to dow kí njururu rəm tɔ.
51 Jojepɨ lé, ta-é asɨ-nạ sə-dé dɔ ndu-tɨ kí d'un kinlé al rəm, ɓá ində rɔ-é
natɨ sə-dé dɔ kullə ra-dé-je-tɨ kin al rəm tɔ. Ḛ̃ to dow kí Arimate, ɓebo-tɨ
lə jipɨ-je; ẹ̃ isɨ ngəbɨ kɔ̃ɓe lə Lubə kí à ree.
52 Jojepɨ ɔw rɔ Pilatɨ-tɨ dəji-é nin Jeju lé.
53 Beɓa ẹ̃ ɔr-é kagdəsɨ-tɨ, ɓir-é kì takubɨ ngá ɓá ɔw ilə-é ɓe nin-tɨ kí to
mbal ɓá 'sɔkɨ. To lo kí d'ilə nin-tɨ al ya ɓəy.
54 Ndɔ-é-tɨ kinlé, to ndɔ koo go né-je kdɔ ndɔ taakoo, adɨ lo aa ya rəmə
à to ndɔ taakoo.
55 Dené-je kí d'ị̃ kì Jeju dɔnangɨ Galile-tɨ nụ̃ 'ree siə lé, 'dan Jojepɨ, ə d'ạ̃
d'oo ɓadɨ lé rəm, 'tən d'oo se nin Jeju lé tokɨ kilə ɓe-tɨ ban wa?
56 Dẹ̃ 'təl d'ɔw ɓee lə-dé kdɔ koo go nɔ̃kagɨ-je, kì ubɨ-je kí əti majɨ-majɨ
kdɔ ree kungɨ dɔ nin-tɨ lé. Ndɔ taakoo-tɨ lé, dẹ̃ 'taakoo titɨ kí ndukun lə
Lubə ɔjɨ-né lé ya tɔ.

24

Ta kí sɔbɨ dɔ tɔsɨ kí Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃
Mat 28:1-10; Mar 16:1-11; Jạ̃ 20:1-10

1 Ndɔ Dimasɨ kì ndɔge ratɨ ya dené-je 'tẹ̃ẹ̃ kì ubɨ-je kí əti majɨ-majɨ kí 'ra
kete lé, ji-dé-tɨ d'ɔw-né dɔɓadɨ-tɨ,
2 rəmə d'oo kí ər kí d'utɨ-né ta ɓadɨ lé tokɨ 'nduburu kilə rangɨ.
3 Beɓa lokɨ d'andɨ ɓe nin-tɨ rəmə, d'oo nin 'Ɓaɓe Jeju lé al.
4 Lokɨ d'ạ kí lo ta igɨ-dé sól ɓəy ya rəmə, dingəm-je joo kí d'ulə kubɨ-je
kí ndɔ̃y ngilingɨ-ngilingɨ rɔ-dé-tɨ 'tẹ̃ẹ̃ sə-dé busɨ,
5 adɨ ɓəl ində bandɨ-dé batɨ gangɨ ə d'ulə dɔ-dé nangɨ; ngà dingəm-je lé
d'idə-dé 'panè: Dow kí isɨ kəm lé, kdɔ ri ɓá 'sangi-é dan nin-je-tɨ wa?
6 †[Ḛ̃ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃, adɨ ẹ̃ goto nè ngá.]* Adi mẹ̃ẹ̃-si ole dɔ ta-tɨ kí
ndɔkɨ idə-si lokɨ ẹ̃ isɨ-né dɔnangɨ Galile-tɨ ɓəy lé.
7 Ndɔkɨ ẹ̃ panè: Tò kadɨ d'a kilə Ngon lə dow ji njéramajal-je-tɨ, kadɨ
'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ, ə ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə lé, à tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̃ẹ̃.
8 Beɓa mẹ̃ẹ̃ dené-je lé ole dɔ ta-je-tɨ lə Jeju.
9 Dẹ̃ d'ɔsɨ təl dɔɓadɨ-tɨ, d'ɔw d'ɔr poy né-je kinlé lay d'adɨ njéndó né-je
liə kí dɔgɨ gidɨ-é káre lé rəm, ɓá d'adɨ ndəgɨ dow-je kí rangɨ rəm tɔ.
10 Dené-é-je lé, to Mari kí Magdala, kì Jan, kì Mari kí kɔ̃ Jakɨ ɓá dené-je
madɨ kí d'ạ sə-dé natɨ lé, d'ɔr poy-é d'adɨ njékɔwkulə-je lé tɔ.
11 Ngà ta-je kí dené-je 'pa lé, njékɔwkulə-je d'oo kì ta mbə́ bè, adɨ 'taa
ta lə-dé al.
12 Ngà Piyər ubə nangɨ ị̃ taá ạ̃y ngɔdɨ ɔw dɔɓadɨ-tɨ, ə lokɨ ɗugɨ nangɨ gɔ̃
lo ɓe nin-tɨ rəmə, takubɨ-je ya par ɓá ẹ̃ oo. Né kí ra né kinlé, ra adɨ lo ta
igɨ-é sól adɨ ẹ̃ ɔsɨ yɔrɔrɔ ya təl ɔw ɓee.

Ta kí sɔbɨ dɔ njéndó né-je kí joo d'isɨ d'ɔw kɨ Emayusɨ
Mar 16:12-13

---

† **24:6 24:6** Mat 16:21; 17:22,23; 20:18,19; Mar 8:31; 9:31; 10:33,34; Luk 9:22; 18:31-33 * **24:6 24:6** Ta-je kí tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kí dɔsạ̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ.

13 Mɛ̨ɛ̨ ndɔ-é-tɨ kí káre kinlé ya, dow-je joo dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju
d'isɨ d'ɔw kɨ mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ kí 'ɓa-é Emayusɨ kí to ɓe kí kɩ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m kɔw-tɨ
lé, à kasɨ kulə mɛtər dɔgɨ gidɨ-é joo je bè.
14 Njéndó né-je kí joo kinlé, 'pa-nɑ̨ ta dɔ né-je-tɨ lay kí ra né lé taá-taá
dɔ rəbɨ-tɨ.
15 Ə lokɨ d'ɔw 'pa-nɑ̨ ta-je lé taá-taá 'najɨ-né-nɑ̨ ta-tɨ bè-bè rəmə, Jeju ya
ingə-dé ə uwə sə-dé rəbɨ natɨ.
16 Ngà kəm-dé ijə dɔ-é-tɨ al.
17 Jeju dəjɨ-dé panè: To ta ri ɓá ɔwi 'najɨ-nɑ̨-tɨ taá-taá bè wa? Ə dɛ̨ 'təl
d'ɑ̨ nangɨ kɩ̀ rɔkatɨ kanɑ̨nɑ̨.
18 Ngà ɓá ɛ̨ kí káre kí 'ɓa-é Kléopasɨ pa siə panè: 'Dé! I ya kɩ̀ kár-ɨ-rè 'to
dow kí 'isɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ nè ya ɔ́ i 'panè 'gə né kí ra né mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kí
nè kinlé al!
19 Ɛ̨ dəjɨ-dé panè: To ri ɓá ra né wa? Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: To ta lə né kí
tɛ̨ɛ̨ dɔ Jeju-tɨ kí to dow kí Najarɛtɨ-tɨ kí to njèpata kí ta Lubə-tɨ, kí ɛ̨ ɔjɨ
tɔ́gɨ-é mɛ̨ɛ̨ kullə ra-é-je-tɨ, kɩ̀ mɛ̨ɛ̨ ta pa-é-je-tɨ takəm Lubə-tɨ rəm, takəm
dow-je-tɨ lay rəm.
20 Ya rəmə dow-je lə-ji kí 'to njèkun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɩ̀ 'boy-je
lə-ji d'ilə-é ji Pilatɨ-tɨ adɨ gangta koy dɔ-é-tɨ adɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ lé!
21 Ɛ̨ j'ində mɛ̨ɛ̨-ji dɔ-é-tɨ kí ɛ̨ ɓá à taa Israyel-je kilə-dé taá; lay bin ya
rəmə né-je kin ra né ɓone to ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə ngá tin!
22 Bè ya kàrè, dené-je madɨ kí dan-ji-tɨ, 'ree 'pa ta kí ɔr ndil-ji ɓəy tɔ.
Dené-je lé, 'tɛ̨ɛ̨ kɩ̀ ndɔge ratɨ ya d'ɔw dɔɓadɨ-tɨ;
23 ngà d'ingə nin-é al. Rəmə 'təl 'ree d'idə-ji 'panè malayka-je 'tɛ̨ɛ̨ sə-dé
busɨ ə d'idə-dé 'panè Jeju lé, isɨ kəm.
24 Lokɨ 'pa bè lé, dow-je kí nɑ̨́-je dan-ji-tɨ d'ɩ̨ d'ɔw dɔɓadɨ-tɨ ə d'oo né-je
titɨ kí dené-je 'pa-né lé ya. Ngà ɛ̨ rəmə, dɛ̨ d'oo-é al.
25 Beɓa Jeju idə-dé panè: Əiyəə, sɑ̨i dow-je kí négə lə-si goto kan! Sɑ̨i kí
'tadi ti-ti dɔ ta-je-tɨ lay kí njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'pa kan!
26 Tò kadɨ Kristɨ† lé, à kingə kɔ̨̃-je kin ɓá à kingə-né riɓa ya al wa?
27 Go-tɨ, Jeju ɩ̨ dɔ ndukun-je-tɨ lə Moiyijɨ sar tɛ̨ɛ̨-né dɔ mbete-je-tɨ lə
njépata-je kí ta Lubə-tɨ ya ɔr-dé mɛ̨ɛ̨ ta-je lay kí mbete kí aa njay pa sɔbɨ-né
dɔ-é.
28 Ngà lokɨ 'ree 'tɛ̨ɛ̨ ngɔsi kɩ̀ ngonɓe kí njéndó né-je kí joo d'isɨ d'ɔw-tɨ
lé, Jeju ra né tokɨ dow kí ɔw kɩ̀ dəə taá bè.
29 Ngà dɛ̨ d'ɔgɨ-é nangɨ 'panè: «'Isɨ sə-ji nè, kdɔtalə, kàdì ɔw dɔ kur-tɨ,
adɨ ndɔ kàrè ɔw kil rəm ngá. Beɓa ɛ̨ ɔw kəy isɨ sə-dé.»
30 Lokɨ isɨ sə-dé ta nékuso-tɨ rəmə, un mbə̀ ra oiyo Lubə ɓá uwə gangɨ
danɑ̨ ə adɨ-dé.
31 Beɓa kəm-dé ijə yərərə adɨ 'gə-é ya rəmə, ɛ̨ goto jeke dan-dé-tɨ.
32 Ə dɛ̨ 'dəjɨ-nɑ̨ ta 'panè: «Kete kí ɔw pa ta adɨ-ji dɔrəbɨ-tɨ ɔr-ji-né mɛ̨ɛ̨
ta-je kí mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay lé, mɛ̨ɛ̨-ji ole wutɨ-wutɨ titɨ-nɑ̨ né kí to pər
ɓá ɔ̨̃-tɨ bè ya al wa?»
33 Beɓa d'ɩ̨ tajinatɨ nè ya d'ɔsɨ təl d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ gogɨ ə d'ingə
njéndó né-je kí dɔgɨ gidɨ-é káre natɨ kɩ̀ madɨ-dé-je kí 'kəw-nɑ̨.
34 Dɛ̨ d'idə dɛ̨ kí joo lé 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, 'Baɓe tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ ə
tɔjɨ rɔ-é adɨ Simɔ̨ oo-é!»

† **24:26 24:26** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

35 Beɓa njéndó né-je kí joo lé d'ɔr poy né kí tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ rebəə rəm, gə
kí 'gə Jeju lokɨ ɛ̨ gangɨ-né mbə̀ adɨ-dé lé rəm tɔ.

Jeju tɛ̨ɛ̨ busɨ dɔ njéndó né-je-tɨ liə
Mar 16:14-18; Jɑ̨ 20:19-29

36 Lokɨ njéndó né-je kí joo lé, d'isɨ pa ta-je kin bè-bè ya rəmə dajɨ rɔ Jeju
ya tɛ̨ɛ̨ busɨ dan-dé-tɨ ə pa sə-dé panè: «Kadɨ lapiya nɑ̨̀y sə-si.»
37 Rəmə ɓəl ində bandɨ-dé batɨ gangɨ, kdɔ dɛ̨ 'gɨr kí to 'mɑ̨́ dow ɓá d'oo-é.
38 Ngà Jeju pa sə-dé panè: Kdɔ ri ɓá dɔ-si təl-né bè wa? Kdɔ ri ɓá mɛ̨ɛ̨-si
ra joo bè wa?
39 Ooi ji-m-je kɨ̀ nja-m-je lé ə́n, to mɑ̨ ya; ɔdi rɔ-m ə ooi. 'Mɑ̨́ dow lé, tal
rɔ-é kɨ̀ singə rɔ-é goto. Ngà mɑ̨ lé, sə̨i ooi majɨ kí tal rɔ-m kɨ̀ singə rɔ-m tò
nè.
40 Ɛ̨ pa ta kin bè tɔjɨ-dé-né ji-é-je kɨ̀ nja-é-je.
41 Rəmə rɔ-dé nəl-dé mbing adɨ d'oo kí né kí tɔgrɔ-tɨ al ɓəy, ɓá ndil-dé
tɛ̨ɛ̨ sɑ̨y adɨ Jeju dəjɨ-dé panè: Ɔwi kɨ̀ nékuso nè nɔ̨̃ɔ̨̃ wa?
42 Beɓa d'un dəbɨ kanjɨ kí nungə d'adɨ-é.
43 Ɛ̨ taa ə uso takəm-dé-tɨ nè ya.
44 Go-tɨ, idə-dé panè: Kí ndɔkɨ m'isɨ-né sə-si ɓəy lé, m'idə-si m'panè:
«Ta-je lay kí 'ndàngɨ sɔbɨ dɔ-m mɛ̨ɛ̨ mbete ndukun-je-tɨ lə Moiyijɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨
mbete-je-tɨ lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ mbete pa-je-tɨ lé, tò kadɨ né-é
à ra né ya.»
45 Beɓa ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ kəm-dé adɨ 'gə-né mɛ̨ɛ̨ ta-je kí mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay;
46 ə idə-dé panè: Ooi, ta kí 'ndàngɨ ə́n: Kristɨ à kingə kɔ̨̀, à tɔsɨ ndəl
kində lo tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə;
47 ə ta kí sɔbɨ dɔ kiɲə panjiyə-je kí majɨ al kadɨ Lubə iɲə-né go majal-je
lə dow-je kɔgɨ lé, d'a kulə gin-é dɔ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ ya d'a kilə mbɛ̨-é kɨ̀
ri Jeju kadɨ gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè.
48 Sə̨i ya 'toi njékoo né-é-je kɨ̀ kəm-si kdɔ kadɨ 'pai ta-é.
49 †Ə kí sɔbɨ dɔ-m mɑ̨ lé, kadkare kí Bɔbɨ-m un mindɨ-é kadɨ n'adɨ-si lé,
m'a kulə siə kadɨ-si. Ngà sə̨i rəmə, isi ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ nè ya sar kadɨ
ingəi tɔ́gɨ kí à kɨ̨ dɔrɑ̨-tɨ ree dɔ-si-tɨ kin ɓəy ɓane.

Kɔw Jeju dɔrɑ̨-tɨ
Mar 16:19-20; Knj 1:4-12

50 †Beɓa Jeju ɔr-dé ɔw sə-dé gidɨ ɓebo-tɨ ngɔsi kɨ̀ ɓe kí Betani, ɓá ɔy ji-é
kɨ taá ə tɔr ndi-é dɔ-dé-tɨ.
51 Lokɨ ɛ̨ ɑ̨ tɔrndi-é dɔ-dé-tɨ bè ya ɓəy rəmə, ɛ̨ iɲə-dé ə Lubə un-é ɔw
siə dɔrɑ̨-tɨ. 52 Ngà dɛ̨ rəmə lokɨ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀-é-tɨ lé, 'təl d'ɔw ɓebo
Jorijalɛ̨m-tɨ gogɨ kɨ̀ rɔnəl kí nɑ̨̃,
53 ə dɛ̨ d'isɨ takəy-tɨ lə Lubə kɨ̀ dɔkaglo-je lay ya 'tɔ́y Lubə.

† **24:49 24:49** Knj 1:4 † **24:50 24:50** Knj 1:9-11

Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́
Ją
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ Ją ndàngɨ

Ją ndàngɨ mbete kin kdɔ kadɨ dow ndó ə adɨ-né mę̨ę-é kɨ́ Jeju to Kristɨ dow kɨ́ Lubə mbəti-é, to Ngon lə Lubə, adɨ dow adɨ-é mę̨ę-é rəmə, isɨ kəm kɨ̀ ri-é ('Ndó 20:31). Ę̨ ɔsɨ kagɨ dɔ to-tɨ kɨ́ Jeju to Lubə, ngà ę̨ tɔji-é kɨ́ to dow kɨ́ oy dɔ kagdəsɨ-tɨ kdɔ kadɨ njéra majal-je d'isɨ-né kəm kisɨ kɨ́ sartagangɨ rəm tɔ.

Ją to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo, adɨ né-je kɨ́ ra né kɨ́ ta-é tò mę̨ę mbete-tɨ kinlé, ę̨ ą̨ lo-é-tɨ. Né-je kinlé, ę̨ ɔsɨ go-nąʼ-tɨ kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é adɨ tò gay kɨ̀ mbete-je kɨ́ mutə kɨ́ d'ɔr poy kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə Jeju. Ją ɔr poy nékɔji-je siri kɨ̀ ta-je kɨ́ Jeju pa nja siri kɨ́ tɔji-né kɨ́ n'to Lubə: Jeju panè: «Mą ya m'to nékuso kɨ́ njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm» (6:35,48), «m'to londógɨ lə dɔnangɨ» (8:12; 9:5), «m'to tarəbɨ» (10:7,9), «m'to njèkul batɨ-je kɨ́ majɨ» (10:11,14), «m'to njèkadɨ dow-je 'tɔsɨ ndəl rəm, m'to njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm rəm» (11:25), «m'to rəbɨ, m'to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, m'to kiskəm rəm» (14:6), «m'to kagɨ nduu kɨ́ tɔgrɔ-tɨ (15:1,5).»

Lo tum gin mbete-tɨ kinlé Ją panè «Ta isɨ nɔ̨ɔ̨» ə «Ta» lé to Jeju kɨ́ isɨ natɨ kɨ̀ Lubə lo tum gin né-je-tɨ, adɨ kɨ̀ takul-é ɓá Lubə ra-né né-je lay. «Ta» kinlé, təl dow. Kadɨ Ją tɔl-né ta mbete liə kinlé, ę̨ ɔr poy né-je kɨ́ bɛti-bɛti kɨ́ sɔbɨ dɔ koy Jeju kɨ̀ tɔsɨ kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo tę̨ę, kɨ̀ tɔjɨ kɨ́ tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə go tɔsɨ-tɨ kɨ́ ę̨ tɔsɨ ndəl ində lo tę̨ę dan dę-tɨ kɨ́ d'oy.

Kulə gin ta

1 Lo kulə gin né-je-tɨ ya, Ta isɨ nɔ̨ɔ̨ ngá. Ta isɨ natɨ kɨ̀ Lubə ə Ta lé to Lubə.
2 Ta isɨ natɨ kɨ̀ Lubə lo kulə gin né-je-tɨ nu̱.
3 Lubə ra né-je lay kɨ̀ takul Ta ə né kɨ́ ę̨ ra kɨ̀ takul Ta al ya goto.
4 Ə mę̨ę Ta-tɨ kinlé ɓá kiskəm tò-tɨ ə kiskəm to londógɨ lə dow-je.
5 Lo kɨ́ ndógɨ ndógɨ londul-tɨ, ngà londul ɓá uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ al.
6 †Lubə ulə dow káre kɨ́ ri-é lə Ją.
7 Ją lé to njékoo né ə kidə dow-je ta kɨ́ dɔ-tɨ; adɨ ę̨ ree kadɨ n'pa ta kɨ́ dɔ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je lay ya d'adɨ mę̨ę-dé kɨ̀ takul n'ę̀.
8 Ę̨ ɓá to lo kɨ́ ndógɨ lé al, ngà ę̨ ree kdɔ pa ta kɨ́ dɔ-tɨ kadɨ dow-je.
9 Londógɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé ree dɔnangɨ-tɨ ə ndógɨ adɨ dow-je lay d'oo-né lo.
10 Lubə ra dɔnangɨ kɨ̀ takul Ta ə Ta lé ree dɔnangɨ-tɨ nè; rəmə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ 'gə-é al.
11 Ę̨ ree rɔ dow-je-tɨ liə ya rəmə, 'mbatɨ kuwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ;
12 ngà dę lay kɨ́ d'uwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ ə d'adɨ-é mę̨ę-dé lé, ę̨ adɨ-dé tarəbɨ kadɨ 'təl ngan lə Lubə.
13 Dę lé 'to ngan lə Lubə kɨ́ Lubə ya ojɨ-dé, ɓɨ kojɨ kinlé to kojɨ kɨ́ dow ɓá ojɨ-dé al, ɓá to ndigɨ lə dow al rəm tɔ.

---

† **1:6 1:6** Mat 3:1; Mar 1:4; Luk 3:1,2

14 Ta lé, təl rɔ-é dow-tɨ ə ra ɓe dan-ji-tɨ rəm, to njèra majɨ ṇą rəm, to
njèta kí tɔgrɔ-tɨ rəm tɔ. J'oo né riɓa liə, kí to riɓa kí ę ingə kdɔ to kí to
Ngon kàl kí ị̃ rɔ Bɔbɨ-é-tɨ ya.
15 Ją pa ta kí dɔ-é-tɨ adɨ dow-je ə pa kì ndi-é kí boy panè: «To ę̃ kinlé ɓá
m'pa ta kí dɔ-é-tɨ m'panè: Ę̃ kí njèree go-m-tɨ lé to dow kí 'boy itə-m, kdɔ
ę̃ to dow kí kete nɔ̃-m-tɨ.»
16 Ə jə̨i lay ya ramajɨ liə kí al dɔ lo kinlé nduy dɔ-ji pitɨm, ɓá j'ubəi majɨ-é
kɨ kete-kete rəm tɔ.
17 Kdɔtalə Lubə adɨ ndukun kì kəm rəbɨ kí rɔ Moiyijɨ-tɨ ə ramajɨ, kì ta kí
tɔgrɔ-tɨ ɓá ree kì kəm rəbɨ kí rɔ Jeju Kristɨ-tɨ tɔ.
18 Lubə lé, dow oo-é nja káre al; ngà Ngon kàl kí to Lubə, njèkisɨ mbɔ́
Bɔbɨ-é-tɨ lé ya ɓá adɨ kəm dow-je ijə dɔ Bɔbɨ-é-tɨ.

Kullə-je kí Jeju ra takəm dow-je-tɨ rəsɨ

Ta kí Ją pa dɔ Jeju-tɨ
Mat 3:1-12; Mar 1:1-8; Luk 3:15-18; Ją 5:33-36

19 Ndɔ káre bè, jipɨ-je d'ulə njégugné-je lə Lubə, kì dow-je kí gin kojɨ-tɨ
lə Lebi kí 'to njéra sə-dé dɔ kullə-tɨ, adɨ d'ị̃ ɓebo Jorijalę̃m-tɨ 'ree 'dəjɨ ta
Ją̃ 'panè: I lé, 'to ną̃ wa? Beɓa Ją pa ta kí dɔ né-tɨ kí ę oo.
20 Lokɨ 'dəjɨ-é ta kin bè lé, ę naji al ya idə-dé rəsɨ panè: Mą m'to Kristɨ*†
al.
21 Dę 'təl 'dəjɨ-é 'panè: Ngà i 'to ną̃ wa? Sé i 'to Eli wa? Ę̃ ilə-dé-tɨ panè:
M'to Eli al. Dow kí j'isɨ j'ngəbɨ-é kí to njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, sé to i wa?
Ę̃ ilə-dé-tɨ panè: Mą m'to dowbé kinlé al.
22 Rəmə 'təl 'dəjɨ-é ya ɓəy 'panè: Ngà i lé 'to ną̃ ya wa? I ya 'idə-ji ta kí
dɔ-i-tɨ kadɨ j'ɔw j'idə njékulə-ji-je lé ɓane.
23 Ę̃ panè:
Titɨ kí Ejay njèpata kí ta Lubə-tɨ pa-né lé,
mą m'to dow kí ndi-é ɓa diləlo-tɨ panè:
'Rai rəbɨ lə 'Baɓe adi ą njururu-njururu.

24 Dow-je kí d'ulə-dé rɔ Ją̃-tɨ lé 'to Parisi-je†.
25 Ją ą ra dow-je batę̃m ɓá dę 'dəjɨ-é 'panè: Kinə i 'to Kristɨ lé al rəm, 'to
Eli al rəm, ɓá 'to njèpata kí ta Lubə-tɨ lé al rəm, ngà kdɔ ri ɓá 'ra dow-je
batę̃m wa?
26 Ją ilə-dé-tɨ panè: Mą m'ra dow-je batę̃m mani; ngà dow káre isɨ dan-
si-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya ə́ sə̨i 'gəi-é al.
27 Dowbé lé à ree go-m-tɨ nɔ̃ɔ̃. Ə mą kinlé kulə saba liə ya kàrè m'tuwə
kadɨ m'tutɨ al.
28 Ta-je kinlé dę 'pa kì ną mę̃ę̃ ɓe-tɨ kí Betani, ta ba Jurdę̃-tɨ kəl-é-tɨ kí
lokubə kàdì-tɨ kí Ją ra dow-je batę̃m-tɨ lé.
29 Lo aa go-tɨ, Ją oo Jeju ɔw ree rɔ-é-tɨ ə panè: Ooi, Ngonbatɨ lə Lubə kí
njèkɔr majal dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ lé ə́ ɔw ree ɔngɨ.
30 To ę kí ɔw ree kɔngɨ lé ɓá m'pa ta kí dɔ-é-tɨ m'panè: Ę̃ kí njèree go-m-tɨ
lé to dow kí 'boy itə-m, kdɔ ę to dow kí kete nɔ̃-m-tɨ.
31 Ə mą kàrè kete m'gə-é al, ngà m'ree m'ra dow-je batę̃m mani bè kdɔ
kadɨ Israyel-je 'gə-é-né tɔ.

---

* **1:20 1:20** Kristɨ lé kɔr mę̃ę-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. † **1:20 1:20** Ją 1:41 † **1:24 1:24** Parisi-je, 'to kutɨ dow-je madɨ kí dan jipɨ-je-tɨ kí njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngą ṇą.

32 Ją̣ oo né ə pa ta dɔ-tɨ rəsɨ panè: M'oo Ndil kɨ́ aa njay į̣ dɔrą̣-tɨ ree titɨ-ną̣
kɨ̀ dəngɔdnda bè ree isɨ dɔ Jeju-tɨ;
33 ə mą̣ m'gə-é al, ngà njèkulə-m kadɨ m'ra dow-je batẹ̃m mani lé ɓá idə-
m panè: Ẹ̃ kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay à kį̣ dɔrą̣-tɨ ree kisɨ dɔ-é-tɨ kadɨ 'oo-é kinlé, ę̣
ɓá à ra dow-je batẹ̃m kɨ̀ Ndil kɨ́ aa njay.
34 Mą̣ m'oo né-é kɨ̀ kəm-m, ɓá m'panè: Ẹ̃ kɨ́ ɔw kɔngɨ lé ɓá to Ngon lə
Lubə.

Njéndó né-je kɨ́ dɔsą̣y
Mat 4:18-22; Mar 1:16-20; Luk 5:1-11

35 Lo aa go-tɨ kàrè, Ją̣ kɨ̀ dow-je joo dan njéndó né-je-tɨ liə d'isɨ lo-é-tɨ
kinlé ya ɓəy.
36 Beɓa lokɨ oo Jeju ɔw dəə lé ę̣ panè: Ooi, Ngonbatɨ lə Lubə lé ə́ ɔw
ɔngɨ.
37 Lokɨ njéndó né-je kɨ́ joo kin d'oo ta-je kinlé bè rəmə, dę̣ d'į̣ d'un go
Jeju.
38 Jeju təl kəm-é ə oo-dé go-é-tɨ rəmə dəjɨ-dé panè: Ri ɓá 'sangi wa? Dę̣
'ɓa-é: *Rabi* adɨ kɔr mę̣ę̣-é to njèndó dow-je né ə 'dəjɨ-é 'panè: I 'isɨ rá wa?
39 Jeju ilə-dé-tɨ panè: 'Reei ə a kooi. À to kàdì kɨ́ sɔ kɨ́ losɔlɔ je bè. Beɓa
dę̣ d'ɔw d'oo lo kisɨ-é ə d'isɨ rɔ-é-tɨ ndɔ-é-tɨ kinlé.
40 Dingəm-je kɨ́ joo kɨ́ d'oo ta-je lə Ją̣ ə d'un go Jeju lé, ę̣ káre to Andre
kɨ́ ngonkǫ̣ Simǫ̣ Piyər.
41 Ẹ̃ ɔw ingə ngonkǫ̣-é Simǫ̣ lé ya kete idə-é panè: J'ingə «Mesɨ» – kɔr
mę̣ę̣-é to Kristɨ (dow kɨ́ Lubə mbətɨ-é).
42 Go-tɨ, ɔw kɨ̀ Simǫ̣ lé rɔ Jeju-tɨ. Beɓa Jeju oo-é ya rəmə panè: I 'to Simǫ̣
kɨ́ ngon lə Jonasɨ. D'a ɓa-i Sepasɨ (kɔr mę̣ę̣-é to ər).
43 Lo aa go-tɨ, lokɨ Jeju ɔjɨ kadɨ n'ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ lé ę̣ ingə dow káre
kɨ́ ri-é lə Pilipɨ ə idə-é panè: 'Un go-m.
44 Pilipɨ dę̣ kɨ̀ Andre, kɨ̀ Piyər lé 'to dow-je kɨ́ ɓebo Betsayda-tɨ.
45 Go-tɨ, Pilipɨ ingə dow káre kɨ́ ri-é lə Nataniyel ə idə-é panè: Dow kɨ́
ndukun lə Moiyijɨ, kɨ̀ mbete-je lə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ 'pa ta liə lé j'ingə-
é; to Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ, ngon lə Jojepɨ.
46 Nataniyel idə Pilipɨ lé panè: Né kɨ́ majɨ à kį̣ mę̣ę̣ ɓe-tɨ kɨ́ Najarɛtɨ tɔ
ɓan wa?
47 Rəmə Pilipɨ təl idə-é panè: 'Ree 'oo. Lokɨ Jeju oo kɨ́ Nataniyel isɨ ree
rɔ-é-tɨ lé, ę̣ pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ panè: Ooi, Israyel kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ kədkəm dow-je
goto rɔ-é-tɨ ə́ ɔw ree ɔngɨ.
48 Ə Nataniyel dəjɨ-é panè: I 'gə-m rá wa? Jeju ilə-é-tɨ panè: Lokɨ 'ą̣-né
gin kote-tɨ kin ya m'oo-i pá ɓá Pilipɨ ɓa-i ɓəy.
49 Nataniyel təl ilə-é-tɨ panè: Njèndó dow-je né, i lé 'to Ngon lə Lubə
rəm, ɓá 'to ngar lə Israyel-je rəm tɔ.
50 Beɓa Jeju idə-é panè: Kidə kɨ́ m'idə-i m'panè m'oo-i gin kote-tɨ kin ɓá
i adɨ-m-né mę̣ę̣-i tin! Né-je kɨ́ tò ɓəl itə né-je kin ya 'a koo ɓəy.
51 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; a kooi ta dɔrą̣ kɨ́ tę̣ę̣ ə a kooi malayka-je lə
Lubə kɨ́ d'a kį̣ dɔ Ngon lə dow-tɨ kdɔ kɔw dɔrą̣-tɨ rəm, ɓá d'a kį̣ dɔrą̣-tɨ təl
ree dɔ-é-tɨ rəm tɔ.

2

Jeju ra man adɨ təl yibɨ nduu

1 Ndɔ joo go-tɨ, taana̱ tò mɛ̱ɛ̱ ɓe-tɨ kí Kana̱ dɔnangɨ Galile-tɨ. Kɔ̱ Jeju a̱
lo-é-tɨ nɔ̱ɔ̱ rəm,
2 ɓá Jeju kɨ̀ njéndó né-je liə̀ kàrè 'ɓa-dé lo-é-tɨ tɔ.
3 Yibɨ nduu tingə, rəmə kɔ̱ Jeju idə-é panè: «Yibɨ nduu goto ngá.»
4 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dené*, ta ri lə-ji jɛ̱ sa̱i wa?» Dɔkàdɨ̀ lə-m asɨ al ɓəy.
5 Kɔ̱-é idə njérakullə-je panè: «Né lay kɨ́ à kidə-si ya 'rai.»
6 Lo-é-tɨ nɔ̱ɔ̱ lé, jo ər kɨ́ boy-boy mɛkɛ̱ tò-tɨ ə jo káre ya à kun man litɨr
ɓu-je bè ə to jo-je kí man tò-tɨ kdɔ kadɨ jipɨ-je 'togɨ-né rɔ-dé kadɨ d'aa njay
takəm Lubə-tɨ.
7 Jeju idə-dé panè: «Ungi man rusɨ jo-je kinlé. Rəmə d'ungɨ man-tɨ adɨ
rusɨ tɛ̱nɛ̱nɛ̱-tɛ̱nɛ̱nɛ̱.»
8 Təl idə-dé panè: «Ɔdi ɔwi-né adi njèkoo go nékuso» ə dɛ̱ d'ɔdɨ d'ɔw-né
d'adɨ-é ya tɔ.
9 Lokɨ njèkoo go nékuso na̱ man kí 'təl-é yibɨ nduu-tɨ lé rəmə, ɛ̱ gə lo kí
i̱-tɨ al, ngà njérakullə-je kí d'ɔdɨ man lé ɓá 'gə majɨ.
10 Njèkoo go nékuso ɓa njètaa dené lé ə panè: Dow-je lay lé, yibɨ nduu
kí majɨ ɓá 'ləbɨ kete-kete ə ɛ̱ kí majɨ na̱ al ɓá d'ina̱ə gogɨ adɨ yibɨ ra dow-je
ɓá 'ləbɨ ɓəy. Ngà i rəmə, yibɨ nduu kí majɨ ɓá i ina̱ə gogɨ sar ngɔsnè ɓəy
wa?
11 Nékɔji-je kí Jeju ra lé, ɛ̱ kin ɓá to kí dɔsa̱y. E̱ ra mɛ̱ɛ̱ ɓe-tɨ Kana̱, dɔnangɨ
Galile-tɨ tɔji-né tógi-é ndaa-tɨ rəsɨ ə njéndó né-je liə̀ d'adɨ-é mɛ̱ɛ̱-dé.
12 †Go né-je-tɨ kinlé, Jeju ɔw mɛ̱ɛ̱ ɓe-tɨ kí Kapɛrnayim natɨ kɨ̀ kɔ̱-é-je kɨ̀
ngankɔ̱-é-je, kɨ̀ njéndó né-je liə̀, ngà kisɨ ɓá d'isɨ-tɨ ndɔ na̱ al.

Jeju tubə njéragatɨ-je takəy-tɨ lə Lubə
Mar 11:15-18; Mat 12:38-40; Luk 19:45,46

13 Lokɨ ndɔ ra na̱y Pakɨ lə jipɨ-je nà̱y ngɔsi lé, Jeju ɔw mɛ̱ɛ̱ ɓebo Jorijalɛ̱m-
tɨ.
14 Ə ɔw takəy-tɨ lə Lubə rəmə, ingə njéra gatɨ batɨ-je, kɨ̀ mangɨ-je, kɨ̀ də-je
kɨ̀ njémbəl-na̱ là-je†.
15 Beɓa Jeju pətɨ kulə ndəy-tɨ tubə-né dow-je kin lay takəy-tɨ lə Lubə ə
tubə-né batɨ-je, kɨ̀ mangɨ-je, ɓá sane ka̱ là lə njémbəl-na̱ là-je ə titə tablə-je
lə-dé tilə. 16 Ə idə njéra gatɨ də-je panè: «'Saai né-je kin rangɨ lo kin-tɨ.
Kəy lə Bɔbɨ-m lé, 'rai-é kɨ kəy ra gatɨ al!»
17 Mɛ̱ɛ̱ njéndó né-je ole dɔ ta-tɨ kí mbete kí aa njay pa panè: «Kəy lə-i lé
ta-é ɔ̰ mɛ̱ɛ̱-m tokɨ pər bè.»
18 Beɓa jipɨ-je 'pa siə 'panè: «Nékɔji ri ɓá 'a ra kadɨ j'oo ɓá j'a gə-né kí
to tó-é kadɨ i 'ra-né né kinlé bè wa?»
19 †Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: «'Tɔɔi kəy lə Lubə kin ə ndɔ mutə ya ma̱ kində
gogɨ lay.»
20 Jipɨ-je lé d'idə-é 'panè: «Kəy lə Lubə kin kí j'ində ɓal kɔrsɔ gidɨ-é mɛkɛ̱
lé ya i kan ɓá 'panè ndɔ mutə-rè ya 'a kində gogɨ lay!»
21 Ngà ɛ̱ lé, ɛ̱ pa ta lə kəy lə Lubə kí to dajɨ rɔ-é ɛ̱ ya.

---

* **2:4 2:4** Ɓa kí Jeju ɓa kɔ̱-é *«dené»* lé to nədɨ ɓá nədɨ-é al. Kdɔ Jeju to njèkilə kujɨ ɓɨ à nədɨ kɔ̱-é al. † **2:12 2:12** Mat 4:13 † **2:14 2:14** Jipɨ-je kí d'i̱ dɔ ɓe-je-tɨ kí rangɨ ɓá 'ree Jorijalɛ̱m lé 'ree kɨ̀ là kí dɔ ɓe mba-tɨ adɨ d'a mbəl la-je lə-dé lé ɓá d'a ndogɨ-né nékul-je kdɔ pole-né Lubə rəm, kdɔ kugə-né lambo-je kí sɔbɨ dɔ kəy lə Lubə rəm. † **2:19 2:19** Mat 26:61; 27:40; Mar 14:58; 15:29

22 Ndɔ kɨ́ Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tę̣ę̣ ngá ɓá mę̣ę̣ njéndó né-je liə ole dɔ
ta-tɨ kinlé ə dę̣ d'adɨ mę̣ę̣-dé mbete kɨ́ aa njay rəm, d'adɨ mę̣ę̣-dé ta kɨ́ Jeju
pa lé rəm tɔ.

Jeju gə ta kɨ́ mę̣ę̣ dow-je-tɨ

23 Mę̣ę̣ ndɔ-je-tɨ kɨ́ Jeju ą̣-né lo ra ną̣y Pakɨ-tɨ mę̣ę̣ ɓebo Jorijalę̣m-tɨ kinlé,
dow-je n̨ą̣ ya d'adɨ-é mę̣ę̣-dé kdɔ koo kɨ́ d'oo nékɔjɨ-je kɨ́ ę̣ ra ra.
24 Ngà Jeju nda mę̣ę̣-é rɔ-dé-tɨ al, kdɔ ę̣ gə mę̣ę̣ dow-je lay.
25 Ę̣ ɔw ndoo kadɨ dow madɨ pa ta kɨ́ dɔ dow-tɨ adɨ-é al ngá, kdɔ ę̣ gə ta
kɨ́ mę̣ę̣ dow-je-tɨ lay.

3

Jeju kɨ̀ Nikodę̣m
Mat 18:3; Jạ 1:12-13; 1Pi 1:3,23

1 Ngà dow káre dan Parisi-je-tɨ* kɨ́ to káre dan 'boy-je-tɨ lə jipɨ-je kɨ́ ri-é
lə Nikodę̣m
2 ree rɔ Jeju-tɨ ndɔɔ idə-é panè: Njèndó dow-je né, ję̣ j'gə kɨ́ i lé, 'to
njèndó dow-je né kɨ́ Lubə ya ulə-i; kdɔtalə dow kɨ́ Lubə ną̣y siə al lé, à
kasɨ ra nékɔjɨ-je kɨ́ i 'ra 'ra kin al.
3 Jeju ilə-é-tɨ panè: «'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; dow kɨ́ d'ojɨ-é sigɨ al lé, à
kasɨ koo kɔ̨ɓe lə Lubə al.»
4 Rəmə Ñikodę̣m dəjɨ-é panè: Dow ɓugə ngá lé, d'a təl kojɨ-é sigɨ ban
ɓəy wa? Se à təl kur mę̣ę̣ kɔ̨-é-tɨ gogɨ kadɨ d'ojɨ-é nja joo ɓəy wa?
5 Jeju təl idə-é panè: «'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; kinə d'ojɨ dow kɨ̀ kəm
rəbɨ lə man al rəm, kɨ̀ kəm rəbɨ lə Ndil kɨ́ aa njay rəm al lé, dowbé à kɔw
kɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə al.
6 Dow kɨ́ dow ɓá ojɨ-é lé, rɔ-é to dow ya tɔ; ngà dow kɨ́ Ndil ɓá ojɨ-é lé to
ndil ya tɔ.
7 Ta kɨ́ m'idə-i m'panè: “D'a təl kojɨ-si sigɨ gogɨ ɓane kinlé, adɨ ɔr ndil-i
al.”
8 Yə́l lé, lo kɨ́ ndigɨ kulə-tɨ ya ę̣ ulə-tɨ ə i 'oo ká-é, ngà i 'gə lo kɨ́ i̧̨-tɨ al
rəm, ɓá 'gə lo kɨ́ isɨ ɔw-tɨ al rəm tɔ. Dow kɨ́ Ndil ojɨ-é lé, to bè ya tɔ.»
9 Rəmə Nikodę̣m təl dəjɨ-é ya ɓəy panè: «Né-é kinlé, à ra né ban-ban
wa?»
10 Beɓa Jeju təl ilə-é-tɨ panè: «I kɨ́ 'to njèndó dow-je né dɔnangɨ Israyel-tɨ
lé ya 'gə né kin al ɓəy wa!
11 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; né kɨ́ j'gə ɓá j'pa ta dɔ-tɨ, ə né kɨ́ j'oo kɨ̀ kəm-ji
ɓá j'pa ta dɔ-tɨ, ngà są̣i ooi ta lə-ji adi to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al.
12 Né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè ya m'pa-né sə-si ta ə są̣i adi mę̣ę̣-si al bè lé, lokɨ
m'a pa sə-si ta dɔ né-je-tɨ kɨ́ dɔrą̣-tɨ lé, a kadi mę̣ę̣-si ban wa?
13 Dow kɨ́ ɔw dɔrą̣-tɨ goto, ngà Ngon lə dow [kɨ́ i̧̨ dɔrą̣-tɨ]† ree dɔnangɨ-tɨ
kin ya káre.
14 Titɨ kɨ́ ndɔkɨ Moiyijɨ lę̣-né 'ningə́kasɨ adɨ to li ə un taá dilə̀lo-tɨ lé, Ngon
lə dow kàrè d'a kun-é taá bè ya tɔ ɓane, 15 kdɔ kadɨ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ adɨ-é
mę̣ę̣-é rəmə, isɨ kəm ya sartagangɨ.

---

* **3:1 3:1** Parisi-je, 'to kutɨ dow-je madɨ kɨ́ dan jipɨ-je-tɨ kɨ́ njékində kəm-dé go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kadɨ ngą̣ n̨ą̣.
† **3:13 3:13** Ta-je kɨ́ tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̣y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

16 Kdɔ Lubə ndigɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè na̱, ɓá adɨ-dé-né ngon kàl liə,
kdɔ kadɨ dow kí rá-rá kí adɨ-é mɛ̱ɛ̱-é rəmə oy al, ngà kadɨ isɨ kəm ya
sartagangɨ.
17 Kdɔ Lubə ulə Ngon-é dɔnangɨ-tɨ kdɔ kadɨ-é gangta dɔ dow-je-tɨ kí
dɔnangɨ-tɨ al, ngà kadɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'ajɨ kì takul-é.
18 Dow kí adɨ-é mɛ̱ɛ̱-é lé, ta kí gangɨ ɔr dɔ-é-tɨ; ngà dow kí adɨ-é mɛ̱ɛ̱-é
al rəmə, 'gangɨ ta dɔ-é-tɨ ngá; kdɔtalə ɛ̱ adɨ mɛ̱ɛ̱-é Ngon kàl lə Lubə al.
19 Gin ta kí gangɨ lé ə́n: Lo kí ndógɨ ree dɔnangɨ-tɨ rəmə, londul ɓá dow-je
'ndigɨ ɓɨ 'ndigɨ lo kí ndógɨ lé al; kdɔtalə kullə ra-dé-je majɨ al.
20 Kdɔ dow kí to njèra majal lé, à kɔsɨ ta lo kí ndógɨ rəm, à kɔw lo kí
ndógɨ-tɨ al rəm; ɛ̱ à ɓəl panè, lo à ndógɨ dɔ kullə ra-n'ɛ̱̀-je-tɨ kí majɨ al kin
kadɨ dow-je d'oo.
21 Ngà dow kí njèra né kí tɔgrɔ-tɨ lé, ɛ̱ à ka̱ lo kí ndógɨ-tɨ, kdɔ kadɨ lo
ndógɨ dɔ kullə ra-é-je-tɨ kí majɨ lé kadɨ dow-je d'oo, kdɔ to kullə-je kí nəl
Lubə.»
22 Go-tɨ, Jeju dɛ̱ kì njéndó né-je liə d'ɔw natɨ dɔnangɨ Jude-tɨ; ɛ̱ isɨ sə-dé
nɔ̱ɔ̱ rəm, ɓá ra dow-je batɛ̱m rəm tɔ.
23 Ja̱ kàrè ra dow-je batɛ̱m Enɔ̱ kí tò ngɔsi kì lo kí Salim-tɨ tɔ; kdɔtalə to
lo kí man na̱-tɨ; dow-je na̱ d'ɔw rɔ-é-tɨ adɨ ra-dé batɛ̱m.
24 †Kdɔ kaglo-é-tɨ kinlé, d'ilə Ja̱ dangay-tɨ al ɓəy.

25 Ngà njéndó né-je lə Ja̱, dɛ̱ kì jipɨ káre 'najɨ-na̱ ta kí sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ
togɨ rɔ kdɔ kaa rɔ dɔ majal-tɨ.
26 Go-tɨ, njéndó né-je lə Ja̱ d'ɔw rɔ Ja̱-tɨ d'idə-é 'panè: Njèndó dow-je né,
'oo, dow kí ndɔkɨ a̱ rɔ-i-tɨ gidɨ ba jurdɛ̱-tɨ kí i 'pa ta kí dɔ-é-tɨ adɨ-ji lé, ɛ̱
kàrè a̱ ra dow-je batɛ̱m tɔ; adɨ dow-je lay ya d'ɔw rɔ-é-tɨ.
27 Beɓa Ja̱ idə-dé panè: Kinə Lubə adɨ né dow al lé, né kí dow à kingə
kì dɔ rɔ-é ya goto.
28 †«Ma̱ ɓá m'to Kristɨ‡ lé al, ngà Lubə ulə-m kete nɔ̱ dowbé-tɨ.» Ta kinlé,
m'pa m'adɨ sə̱i ya ooi kì mbi-si.
29 Njètaa dené lé, ɛ̱ ya to ngɔw dené; ngà nam ngɔw dené lé, ɛ̱ a̱ mbɔ́-é-tɨ
nè, a̱ oo ndi-é; lokɨ oo ndi nam-é lé, rɔ-é nəl-é na̱; ma̱ kàrè rɔ-m nəl-m bè
ya tɔ ə to rɔnəl kí na̱.
30 Jeju lé ɓá tò kadɨ ɔw kɨ kete-kete ə ma̱ tá jè m'təl kɨ gogɨ.
31 Njèkɨ̱ dɔra̱-tɨ lé, ɛ̱ ya ɔ̱ ɓe dɔ né-je-tɨ lay. Dow kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, ɛ̱ to
'lə dɔnangɨ adɨ ɛ̱ pa ta titɨ kí ɛ̱ to-né dow kí dɔnangɨ-tɨ nè tɔ. Njèkɨ̱ dɔra̱-tɨ
lé, ɛ̱ ya ɔ̱ ɓe dɔ né-je-tɨ lay,
32 ɛ̱ pa ta dɔ né-je-tɨ kí oo kì kəm-é rəm, ta-je-tɨ kí oo kì mbi-é rəm, ngà
dow kí oo ta liə adɨ to ta kí tɔgrɔ-tɨ ya goto.
33 Beɓa dow kí oo ta liə kí ta kí tɔgrɔ-tɨ rəmə, dowbé gə kí Lubə to
njèpata kí tɔgrɔ-tɨ;
34 kdɔtalə dow kí Lubə ulə-é lé, ɛ̱ pa ta-je kí ta Lubə-tɨ, kdɔ Lubə adɨ
Ndil-é rusɨ mɛ̱ɛ̱-é.
35 †Lubə kí Bɔbɨ ndigɨ Ngon-é adɨ iə̱nə né-je lay mɛ̱ɛ̱ ji-é-tɨ.
36 Dow kí adɨ mɛ̱ɛ̱-é Ngon lə Lubə lé, isɨ kəm ya sartagangɨ. Dow kí təl
rɔ-é go ta-tɨ lə Ngon al lé, à kisɨ kəm nda̱ al, ngà wɔngɨ à ra Lubə dɔ-é-tɨ
bè-bè ya.

---

† **3:24 3:24** Mat 14:3; Mar 6:17; Luk 3:19,20 † **3:28 3:28** Ja̱ 1:20 ‡ **3:28 3:28** Kristɨ lé kɔr mɛ̱ɛ̱-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **3:35 3:35** Mat 11:27; Luk 10:22

4

Jeju kɨ̀ dené kɨ́ Samari

1 Jeju gə kɨ́ dow-je d'idə Parisi-je 'panè n'ɔw kɨ̀ njéndó né-je n̰a̰ n'itə Ja̰ rəm, ɓá n'ra-dé batɛ̰m n̰a̰ n'itə-é rəm tɔ.
2 Kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, Jeju ya kɨ̀ dɔ-é ra dow-je batɛ̰m al; ngà to njéndó né-je liə ɓá 'ra dow-je batɛ̰m.
3 Lokɨ Jeju oo ta kin bè lé, ɛ̰ ḭn̰ə dɔnangɨ Jude təl isɨ ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ gogɨ.
4 Ə tò kadɨ à kində dɔnangɨ Samari gangɨ ɓá à kɔw.
5 Beɓa ɛ̰ ree tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ káre kɨ́ 'ɓa-é Sikar, dɔnangɨ Samari-tɨ; Sikar lé tò ngɔsi kɨ̀ londɔr kɨ́ ndɔkɨ Jakobɨ adɨ ngon-é Jojepɨ.
6 Lo-é kin ɓá bole man lə Jakobɨ tò-tɨ. Kɔ rəbɨ ra Jeju adɨ isɨ nangɨ ta bole man-tɨ lé ə à to ta kɨ́ kàdì à ka̰ jam dɔ ɓe-tɨ-je bè.
7 Dené káre kɨ́ dɔnangɨ Samari-tɨ ree kdɔ kɔdɨ man ə Jeju dəji-é panè: «'Adɨ-m man m'a̰y sə-i.»
8 Ə njéndó né-je liə rəmə d'ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ kdɔ sangɨ nékuso.
9 Dené kɨ́ Samari lé idə Jeju panè: «Ban ɓá i kɨ́ 'to jipɨ ya 'dəji-m man ka̰y ma̰ kɨ́ m'to dené kɨ́ Samari bè wa?» Ḛ pa bè kdɔ jipɨ-je lé 'ndigɨ kadɨ dɛ̰ kɨ̀ dow-je kɨ̀ Samari d'uwə-na̰ nojɨ al.
10 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kinə 'gə kadkare lə Lubə rəm, 'gə dow kɨ́ a̰ pa sə-i ta panè: 'Adɨ-m man m'a̰y kinlé rəm, rəmə lé i ɓá 'a dəji-é man ka̰y ə ɛ̰ à kadɨ-i man kiskəm.»
11 Beɓa dené lé idə-é panè: «'Baɓe, bole lé uu n̰a̰ rəm, ɓá i 'ɔw kɨ̀ kuləman al rəm, ngà 'a kḭ kɨ̀ man kiskəm lé rá wa?
12 Se i 'oo rɔ-i kɨ dow kɨ́ boy itə ka-ji Jakobɨ wa? Ḛ ɓá adɨ-ji bole man kin ə ɛ̰ ya kɨ̀ dɔ-é a̰y man-é rəm, ɓá ngan-é-je kɨ̀ nékul-je liə kàrè d'a̰y rəm tɔ.»
13 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ a̰y man kinlé kundə à ra-é gogɨ ɓəy;
14 ngà dow kɨ́ a̰y man kɨ́ m'a kadɨ-é lé, kundə à ra-é gogɨ nda̰ al ə man kɨ́ m'a kadɨ-é lé à təl man kɛ̰nɛ̰nɛ̰ kɨ́ à ka̰y mɛ̰ɛ̰-é-tɨ bul-bul kdɔ kiskəm kɨ́ sartagangɨ.»
15 Beɓa dené lé idə-é panè: «'Baɓe, 'adɨ-m man-é kinlé, kdɔ kadɨ kundə ra-m gogɨ al ya sar rəm, ɓá kadɨ m'təl m'ree lo kin-tɨ m'ɔdɨ man gogɨ al ya sar rəm tɔ.»
16 Jeju idə-é panè: «'Ɔw 'ɓa ngɔbɨ-i ə 'təl 'ree.»
17 Dené lé ilə-é-tɨ panè: M'to njèngɔw al. Jeju idə-é panè: To tó-é kadɨ 'panè: «M'to njèngɔw al.»
18 Kdɔ 'taa ngɔw gin mḭ ə ɛ̰ kɨ́ isɨ siə ɓone bè kinlé to ngɔbɨ-i al. Adɨ ta kɨ́ 'pa lé to tó-é ya.
19 Dené lé idə-é panè: «'Baɓe, ma̰ m'gə kɨ́ i lé 'to njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ.
20 Ka-ji-je d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰̀ Lubə-tɨ dɔ mbal-tɨ kin, rəmə sa̰i 'painè dow-je d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰̀ Lubə-tɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ.»
21 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dené, ta kɨ́ m'ɔw kɨ̀ kidə-i kinlé, 'oo kɨ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. Ndɔ madɨ à ree nɔ̰̀ɔ̰̀ lé, à to dɔ mbal-tɨ kin ɓá a kɔsi dɔ-si nangɨ nɔ̰̀ Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ al rəm, ɓá à to mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ al rəm tɔ.
22 Sa̰i ɔsi dɔ-si nangɨ nɔ̰̀ né-tɨ kɨ́ sa̰i 'gəi al, ngà jɛ̰ lé, jɛ̰ j'ɔsɨ dɔ-ji nangɨ nɔ̰̀ né-tɨ kɨ́ j'gə, kdɔ kajɨ ḭ rɔ jipɨ-je-tɨ.

23 Ngà dɔkaglo-é à ree – ə ree rəm ngá – adɨ njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ-je kí
tɔgrɔ-tɨ d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰ Bɔbɨ-ji-tɨ mɛ̰ɛ̰ ndil-tɨ,* kì mɛ̰ɛ̰ ta kí tɔgrɔ-tɨ,
kdɔ njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ-je kí bè kin ɓá Bɔbɨ-m ge-dé.
24 Lubə to ndil, adɨ njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰-é-tɨ-je d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ
mɛ̰ɛ̰ ndil-tɨ, kì mɛ̰ɛ̰ ta kí tɔgrɔ-tɨ ɓane.»
25 Beɓa dené lé idə Jeju panè: «M'gə kí tò kadɨ Mesi à ree ə ɛ̰ ɓá 'ɓa-é
Kristɨ† lé. Lokɨ à ree lé, à kɔr-ji mɛ̰ɛ̰ né-je lay.»
26 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Mesi lé to ma̱ kí ma̱ m'pa sə-i ta kin ya.»
27 Dɔkaglo-é-tɨ kin ya njéndó né-je liə lé 'təl 'ree rəmə ndil-dé tɛ̰ɛ̰ sa̱y
kdɔ Jeju a̱ pa ta kì dené. Bè ya kàrè, dow káre ya kàrè dəji-é panè: «To ri
ɓá i a̱ 'dəji-é əse ta ri ɓá i a̱ 'pa siə wa al rəm.»
28 Beɓa dené lé iə̰nə gùm liə lo-é-tɨ ya ə ɔsɨ təl ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ idə dow-je
panè:
29 «'Reei ooi dingəm kí idə-m né-je lay kí m'ra kin; dɔmajɨ à to Kristɨ lé
je bè al wa?»
30 Beɓa dow-je d'ɨ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ d'ɔw kɨ rɔ Jeju-tɨ.
31 Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, njéndó né-je liə 'ra ndoo ta-é-tɨ panè: «Njèndó
dow-je né, uso né ɓane.»
32 Ngà ɛ̰ idə-dé panè: «Nékuso kí sə̰i 'gəi al ya tò nè kadɨ m'uso.»
33 Beɓa njéndó né-je 'pa ta dan-dé-tɨ 'panè: «Dow madɨ à kadɨ-é né uso
je bè.»
34 Jeju idə-dé panè: «Ra ndigɨ lə njèkulə-m rəm, təl ta kullə liə rəm kin
ya ɓá to nékuso-m.»
35 Sə̰i kì dɔ-si 'painè: «Na̱y sɔ ɓəy ɓá ko à to kijə.» Ngà ma̱ m'idə-si
m'panè: «Uni kəm-si kɨ taá ə ooi ko-je kí mɛ̰ɛ̰ ndɔr-tɨ kí ɔr adɨ tɔ̰ kijə kin.
36 Njèkijə ko ingə nékugə dɔji-é rəm, ɓá ɛ̰ mbɔ̰ kandɨ né kdɔ kiskəm kí
sartagangɨ rəm tɔ. Bè kdɔ kadɨ njèdubɨ ko dɛ̰ kì njèkijə ko 'ra rɔnəl natɨ.
37 Gin-é kin ɓá gosta kí panè: "Njèdubɨ ko dubɨ ə dow kí rangɨ ɓá ijə lé
to ta kí tɔgrɔ-tɨ."
38 Lo kí sə̰i 'rai kullə-tɨ al ya, ma̱ m'ulə-si m'adɨ ijəi ko-tɨ. Dow-je kí rangɨ
'ra kullə rəmə, sə̰i ɓá ubəi majɨ-é.»
39 Mɛ̰ɛ̰ ɓebo-é-tɨ kinlé, dow-je kí dɔnangɨ Samari-tɨ na̱ ya d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé
Jeju, kdɔ ta kí dené pa rəsɨ panè: «Ɛ̰ idə-m né-je lay kí m'ra.»
40 Lokɨ dow-je kí Samari lé 'ree rɔ Jeju-tɨ rəmə, 'ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ isɨ
sə-dé, adɨ ɛ̰ isɨ nɔ̰ɔ̰ ndɔ joo.
41 Ə dow-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adɨ-é mɛ̰ɛ̰-dé kdɔ ta-je liə,
42 rəmə d'idə dené lé 'panè: «Jɛ̰ j'adɨ mɛ̰ɛ̰-ji kdɔ ta-je lə-i al ngá; kdɔtalə
jɛ̰ ya j'oo ta-je liə kì mbi-ji ə j'gə kí tɔgrɔ-tɨ ɛ̰ to njèkajɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ
ya.»

Jeju adɨ lapiya ngon lə dow kí boy
Mat 8:5-13; Luk 7:1-10

43 Go ndɔ-tɨ kí joo lé Jeju iə̰nə lo kí tin kin ə ɔw dɔnangɨ Galile-tɨ lé.
44 †Kdɔ ɛ̰ ya pa rəsɨ panè: «Njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, dow-je kí mɛ̰ɛ̰ ɓekojɨ-
é-tɨ d'a kun ta-é al.»‡

---

* **4:23 4:23** Kɔsɨ dɔ nangɨ mɛ̰ɛ̰ ndil-tɨ lé, kɔr mɛ̰ɛ̰-é to kɔsɨ dɔnangɨ nɔ̰ Lubə-tɨ mɛ̰ɛ̰-ji-tɨ kəy. † **4:25 4:25** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **4:44 4:44** Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24 ‡ **4:44 4:44** Mat 13:57; Mar 6:4; Luk 4:24

45 †Lokɨ Jeju ree tɛ̰ɛ̰ dɔnangɨ Galile-tɨ lé, dow-je kí dɔnangɨ Galile-tɨ
d'uwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ, kdɔtalə né-je lay kí ɛ̰ ra ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ dɔkaglo ra
na̰y-tɨ lé dɛ̰ d'oo kɨ̀ kəm-dé. Kdɔ dɛ̰ kàrè d'a̰ lo ra na̰y-tɨ lé nɔ̰ɔ̰ tɔ.
46 †Beɓa ɛ̰ təl ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓe-tɨ kí Kana̰, dɔnangɨ Galile-tɨ kí ndɔkɨ ɛ̰ ra man
adɨ təl yibɨ nduu titɨ lé. Dow kí boy káre kí njèrakullə kɨ̀ ngar isɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo
Kapɛrnayim-tɨ ə́ rɔ ngon-é kí dingəm to-é.
47 Lokɨ dingəm kinlé oo kí Jeju ḭ dɔnangɨ Jude-tɨ ree dɔnangɨ Galile-tɨ nɔ̰ɔ̰
rəmə, ɛ̰ ɔw ingə-é ə ra ndoo ta-é-tɨ kadɨ-é ree adɨ lapiya ngon-é kí tò ta
koy-tɨ.
48 Jeju idə-é panè: «Kinə lé ooi nékɔjɨ-je, kɨ̀ né-je kí tò ɓəl-ɓəl kin al lé a
kadi mɛ̰ɛ̰-si nda̰ al.»
49 Rəmə dow kí boy kí njèrakullə kɨ̀ ngar lé idə-é panè: «'Ɓaɓe, 'ree
kalangɨ nè ngon-m lé à koy.»
50 Beɓa Jeju idə-é panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá ə́ 'təl 'ɔw ɓee gogɨ.»
Ə dingəm lé ndigɨ dɔ ta-tɨ kí Jeju idə-é lé, adɨ ɔsɨ təl ɔw kɨ ɓee gogɨ ya tɔ.
51 Lokɨ ɛ̰ nà̰y rebəə ɓəy ya rəmə, ngannjékullə-je liə 'tilə kəm-é d'idə-é
'panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.»
52 Rəmə ɛ̰ dəji-dé sé rɔ ngon lé tò sotɨ kɨ̀ kàdì kí ban wa? Beɓa dɛ̰ d'ilə-é-tɨ
'panè: «'Ningə́ ḭnə ngon lé tagnè kɨ̀ kàdì kí káre kí kada.»
53 Ə bɔbɨ ngon lé gə kí to dɔkàdì-é-tɨ kinlé ya tɔ ɓá Jeju pa-né sə-n'ɛ̰̀ ta
panè: «Ngon-i lé ingə lapiya ngá.» Beɓa dingəm-é kinlé adɨ mɛ̰ɛ̰-é rəm,
ɓá dow-je kí mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə kàrè d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé rəm tɔ.
54 Jeju ḭ dɔnangɨ Jude-tɨ təl ree dɔnangɨ Galile-tɨ gogɨ ɓəy ɓá ra nékɔjɨ kí
njèkungɨ-tɨ joo kinlé.

5

Njèrɔkoy kí Betesda ingə lapiya
Ja̰ 7:19-24; 9:1-17

1 Go né-je-tɨ kinlé, ndɔ ra na̰y madɨ lə jipɨ-je asɨ, adɨ Jeju ɔw ɓebo
Jorijalɛ̰m-tɨ.
2 Ə mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ, ngɔsi kɨ̀ tarəbɨ kí batɨ-je d'andɨ-né mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ
lé, dangɨ madɨ tò-tɨ nɔ̰ɔ̰, 'ɓa-é kɨ̀ ta əbrə 'panè Betesda. Lo-é kinlé pal ra-tɨ
mḭ.
3 Gin pal-je-tɨ kinlé njémɔ̰y-je 'tò-tɨ nduy-nduy, adɨ to njékəmtɔ-je,
njémətɨ-je, njérɔkoy-je [njérɔkoy mburukɨ-je 'tò 'ngəbɨ kadɨ man lé ləngɨ.
4 Kdɔ taá-taá ya malayka káre ree usɨ kəm man-tɨ lé ə ra adɨ ləngɨ-ləngɨ.
Ə dow kí man ləngɨ ɓá ḭ usɨ kəm-tɨ kete lé, lé mɔ̰y liə to mɔ̰y kí ban-ban
ya kàrè dowbé ingə lapiya.]*
5 Dingəm káre kí mɔ̰y ra-é ɓal kɔrmutə gidɨ-é jinà̰y joo tò ta man-tɨ lé
nɔ̰ɔ̰ tɔ.
6 Jeju oo-é kí tò nangɨ ə gə kí ɛ̰ tò lo kin-tɨ low nṵ. Beɓa dəji-é panè:
'Ndigɨ kingə lapiya wa?
7 Rəmə njèmɔ̰y lé ilə-é-tɨ panè: 'Ɓaɓe, lokɨ man ləngɨ lé, dow kí à kun-m
kilə-m kəm-tɨ ya goto ə lokɨ ma̰ ya m'isɨ m'ndɔr jan-jan kadɨ m'ɔw m'usɨ-tɨ
kàrè, dow kí rangɨ ḭ usɨ-tɨ kete nɔ̰̃-m-tɨ rəm.
8 Beɓa Jeju idə-é panè: 'Ḭ taá, 'un né tò-i ə 'njiyə.

---

† **4:45 4:45** Ja̰ 2:23 † **4:46 4:46** Ja̰ 2:1-11 * **5:4 5:4** Ta-je kí tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ kí dɔsa̰y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

9 Ə tajinatɨ nè ya dingəm lé ingə lapiya adɨ un né tò-é ə njiyə.
Ndɔ-é-tɨ kinlé to ndɔ taakoo lə jipɨ-je,
10 adɨ 'boy-je lə jipɨ-je 'pa kɨ̀ njèkingə lapiya lé 'panè: To ndɔ taakoo adɨ kutɨ kí utɨ né tò-i kinlé to tó-é al!
11 E̱ ilə-dé-tɨ panè: Njèkadɨ-m lapiya lé ya ɓá idə-m panè: 'Un né to-i ə njiyə.
12 Dẹ 'təl dəji-é 'panè: Ná̱ ɓá idə-i kadɨ 'un né tò-i ə 'njiyə wa?
13 Ngà njèkingə lapiya lé, gə dowbé al. Kdɔtalə Jeju lé, ur dan kosɨ dow-je-tɨ kí d'a̱ lo-é-tɨ kinlé.

Jipɨ-je 'tilə ta dɔ Jeju-tɨ ə Jeju ilə-dé-tɨ

14 Go-tɨ, Jeju ingə dingəm lé takəy-tɨ lə Lubə ə idə-é panè: Yən, i lé 'ingə lapiya ngá ə́ 'ra majal al nè né kí ngá̱ itə ẹ̱ kin a̱ kɨ̱ tẹ̱ẹ̱ dɔ-i-tɨ.
15 Dingəm lé ɔsɨ təl ɔw idə 'boy-je lə jipɨ-je lé panè: Dow kí adɨ-m lapiya lé to Jeju.
16 Gin-é kin ɓá jipɨ-je d'ilə-né ta dɔ Jeju-tɨ, kdɔtalə ẹ̱ adɨ lapiya dingəm lé ndɔ taakoo-tɨ.
17 Ngà Jeju ilə-dé-tɨ panè: Bɔbɨ-m ra kullə sar ɓone. Ma̱ kàrè m'isɨ m'ra kullə tɔ.
18 Lokɨ ẹ̱ pa ta kin bè ɓəy lé, jipɨ-je 'sangɨ kəm lo təl-é kɨ̀ rɔ tungə-dé itə kí kete-je ya ɓəy; kdɔtalə ndɔ taakoo kí ẹ̱ ilə kujɨ dɔ-tɨ al kin par al, ngà kdɔ pa kí ẹ̱ panè Lubə ɓá to Bɔbɨ-n'ẹ̱ kí ojɨ-n'ẹ̱, adɨ ẹ̱ ya kɨ̀ dɔ-é oo rɔ-é kí njèkasɨ kɨ̀ Lubə tɔ.

Tɔ́gɨ lə Jeju

19 Beɓa Jeju təl un ta idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; Ngon lé né kí à kasɨ ra kɨ̀ dɔ rɔ-é ya goto. Ngà né kí Bɔbɨ-é ra adɨ-é oo ɓá ẹ̱ ra. Ə né lay kí Bɔbɨ Ngon ra lé, Ngon kàrè à ra ya tɔ.
20 Kdɔtalə Bɔbɨ Ngon lé ndigɨ ngon-é adɨ né-je lay kí ẹ̱ isɨ ra ya ɔjɨ-é. Né-je kí tò ɓəl-ɓəl itə né-je kin kàrè Bɔbɨ Ngon à kɔjɨ-é, kdɔ kadɨ ɔr ndil-si.
21 M'pa bè kdɔ, titɨ kí Bɔbɨ Ngon isɨ adɨ dow-je 'tɔsɨ-né 'ndəl d'ində lo 'tẹ̱ẹ̱ d'isɨ kəm kinlé, gangɨ-é kin ya dow kí Ngon ndigɨ kadɨ-é isɨ kəm lé à kadɨ-é isɨ kəm ya tɔ.
22 Rəm ɓá Bɔbɨ Ngon gangta dɔ dow-tɨ al. Ngà ẹ̱ təl kɨ̀ ta kí gangɨ lay ya adɨ Ngon-é,
23 kdɔ kadɨ dow-je lay d'un ta Ngon-é titɨ kí d'un-né ta Bɔbɨ ngon kin bè tɔ. Adɨ dow kí un ta Ngon al rəmə to Bɔbɨ-é kí njèkulə-é kin ya dowbé un ta-é al tɔ.
24 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kí taa ta lə-m ə adɨ mẹ̱ẹ̱-é njèkulə-m lé isɨ kəm ya sartagangɨ, adɨ ta kí gangɨ goto dɔ-é-tɨ; dowbé lé, isɨ kəm ɓɨ oy al ngá.
25 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kaglo madɨ à ree nɔ̰ɔ̰ – ə ree ngá rəm – adɨ to kaglo kí dẹ̱ kí d'oy d'a koo ndi Ngon lə Lubə ə lokɨ d'oo ndi-é rəmə d'a kisɨ kəm.
26 Kdɔtalə titɨ kí Bɔbɨ Ngon to-né njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm lé, gangɨ-é kin ya ẹ̱ adɨ-né tɔ́gɨ Ngon-é kadɨ-é to njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm rəm,
27 ẹ̱ adɨ-é tɔ́gɨ kadɨ-é gangta dɔ dow-je-tɨ, kdɔ ẹ̱ to Ngon lə dow.
28 Adi ta-je kin ɔr ndil-si al, kdɔ dɔkàdì kí kadɨ dẹ̱ kí 'to ɓe nin-tɨ d'a koo-né ndi-é asɨ ngá.

29 Beɓa dẹ̱ kí 'ra né kí maji lé, d'a tɔsi ndəl kində lo tẹ̱ẹ̱ kdɔ kisi kəm ə
dẹ̱ kí 'ra né kí maji al lé, d'a tẹ̱ẹ̱ kdɔ ta kí gangi tɔ.
30 Ma̱ lé, né kí m'a ra kì dɔ rɔ-m ya goto. Adi m'gangi ta kì gangi-é kí
Bɔbi-m idə-m-né ya. Ə ta kí gangi lə-m tò njururu, kdɔ né kí mẹ̱ẹ̱ njèkulə-m
ndigi ɓá m'sangi ɓi m'sangi né kí mẹ̱ẹ̱-m ma̱ ɓá ndigi al.
31 Kinə to ma̱ ɓá m'idə dow-je ta kí dɔ-m-ti rəmə, à to ta kí d'a ndigi al
kare.
32 Ngà to dow kí rangi ɓá idə dow-je ta kí dɔ-m-ti ə m'gə kí ta kí dɔ-m-ti
kí ẹ̱ idə-dé lé, to ta kí tɔgrɔ-ti ya.
33 †Sə̱i ya uləi dow-je rɔ Ja̱-ti ə ẹ̱ idə-si ta sɔbi dɔ ta kí tɔgrɔ-ti.
34 Kí sɔbi dɔ-m ma̱ lé, dow ɓá à kidə dow-je ta kí dɔ-m-ti al. Ngà ta kinlé,
m'pa bè kdɔ kadi aji-né.
35 Ja̱ lé toki lampi kí d'ində pər-ti adi ndógi ə sə̱i 'ndigi ra-i rɔnəl-é asi
dɔkaglo madi.
36 Ma̱ lé, ta kí toki pa dɔ-m-ti adi uwə dingəm n̰a̱ itə 'lə Ja̱ kin ya tò
nè. Kdɔtalə kullə-je kí Bɔbi-m adi-m kadi m'ra kinlé, kullə-é-je kin ya tɔji
ndaa-ti rəsi-rəsi adi dow-je 'gə kí Bɔbi-m ya ulə-m.
37 †Ə Bɔbi-m kí ulə-m lé, ẹ̱ ya idə dow-je ta kí dɔ-m-ti. Sə̱i ooi ndi-é nja
káre al rəm, ɓá ooi-é nja káre al rəm tɔ.
38 Ta liə kí ra ɓe mẹ̱ẹ̱-si-ti al kinlé ɓá sə̱i adi-mi-né mẹ̱ẹ̱-si ma̱ kí ẹ̱ ulə-m
lé al tin.
39 Sə̱i isi 'ndəri gin ta-je kí mẹ̱ẹ̱ mbete-je-ti kí aa njay, kdɔ sə̱i 'giri kí
a kingəi ta kí sɔbi dɔ kiskəm kí sartagangi mẹ̱ẹ̱ mbete-é-je-ti. Mbete-é-je
kinlé ɓá isi pa ta kí dɔ-m-ti adi dow-je.
40 Rəmə kadi 'reei rɔ-m-ti kdɔ kadi isi kəm lé, sə̱i 'ndigi al!
41 Ma̱ lé m'sangi kadi dow-je ɓá 'piti-m al.
42 Ngà m'gə-si kí sə̱i lé 'ndigi Lubə al.
43 Ma̱ m'ree kì ri Bɔbi-m ə́ sə̱i uwəi-mi ki rɔ-si-ti al; kin ya dow kí rangi
ree kì ri-é ẹ̱ ya rəmə, ẹ̱ ɓá a kuwəi-é ki rɔ-si-ti.
44 Sə̱i kí sə̱i ya 'piti-na̱ ɓi 'sangi kadi Lubə ya káre-rè ɓá piti-si al kinlé,
a rai ban ɓá a kadi mẹ̱ẹ̱-si wa?
45 Ooi nè a giri kí m'a kilə ta dɔ-si-ti nɔ̰̀ Bɔbi-m-ti. Dow kí à kilə ta dɔ-si-ti
to Moiyiji kí sə̱i indəi mẹ̱ẹ̱-si dɔ-é-ti kin.
46 Kdɔtalə kinə ooi ta lə Moiyiji ki ta kí tɔgrɔ-ti lé, ma̱ kàrè a kooi ta lə-m
ki ta kí tɔgrɔ-ti ya tɔ; kdɔ to ta-je kí sɔbi dɔ-m ɓá ndɔki Moiyiji ndàngi.
47 Ngà kinə ta-je kí Moiyiji ndàngi kin ya ooi ki ta kí tɔgrɔ-ti al lé, a rai
ban ngá ɓá a kooi ta-je lə-m ki ta kí tɔgrɔ-ti wa?

6

Jeju adi nékuso dow-je ɓudɔgi lo mi
Mat 14:13-21; Mar 6:30-44; Luk 9:10-17

1 Go-ti, Jeju ɔw gidi babo Galile-ti kí 'ɓa-é babo Tiberiadi tɔ.
2 Rəmə kosi dow-je n̰a̱ ya d'un go-é, kdɔ kɔw koo né-je kí tò ɓəl-ɓəl kí ẹ̱
ra adi-né lapiya njémɔ̰y-je.
3 Jeju ɔw isi dɔ mbal-ti nati kì njéndó né-je liə.
4 Gangi-é-ti kinlé, ndɔ Paki kí to ndɔ ra na̱y lə jipi-je nà̰y ngɔsi.

† **5:33 5:33** Ja̱ 1:19-27; 3:27-30 † **5:37 5:37** Mat 3:17; Mar 1:11; Luk 3:22

5 Lokɨ Jeju un kəm-é oo kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy kí d'ɔw 'ree kɨ rɔ-é-tɨ kin bè rəmə, dəjɨ Pilipɨ panè: «J'a ndogi mbə̀ rá ɓá j'a kadi dow-je kan d'uso wa?»
6 Jeju dəjɨ-é bè kdɔ nạ-né mę̣ę̣-é koo, kdɔtalə ę̣ gə né kí n'a ra ɓətɨ.
7 Pilipɨ idə-é panè: «Lé dow un là kullə kí ndɔ ɓujoo ya ndogɨ-né mbə̀ kàrè, à kasɨ kadɨ ɔdɨ rɔ ta dow-je kin sę̣-sę̣ lay al.»
8 Beɓa káre dan njéndó né-je-tɨ liə kí ri-é lə Andre, kí to ngonkǫ̣ Simǫ̣ Piyər idə Jeju panè:
9 «Ngon kí dingəm káre ą̣ kɨ̀ mbə̀ "ɔrjɨ" mį̣, kɨ̀ kanjɨ joo nè; ngà ɓay ra-é kinlé à kasɨ dow-je kí ną̣ kin rá wa?»
10 Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Adi dow-je lé d'isɨ nangɨ.» Lo-é kinlé, to lo kí wale kí mbəl ną̣-tɨ. Beɓa dow-je d'isɨ nangɨ. Ə dan dow-je-tɨ kí d'isɨ nangɨ lé, dingəm-je d'a ra ɓudɔgɨ lo mį̣ je bè.
11 Go-tɨ, Jeju ɔy mbə̀ lé, ra oiyo Lubə ə ləbɨ dow-je kí d'isɨ nangɨ lé; ę̣ ra oiyo Lubə bè ya tɔ ɓá ləbɨ-dé kanjɨ lé adɨ d'uso kí mę̣ę̣-dé ndigɨ.
12 Lokɨ dow-je lay d'uso né 'ndan lé, Jeju idə njéndó né-je liə panè: «Ɔyi dɔdum-é-je kí ną̣̀y, kdɔ kadɨ né káre ya kàrè ną̣̀y kɔgɨ al.»
13 Beɓa mbə̀ kí mį̣ lé, dow-je d'uso asɨ-dé adɨ njéndó né-je d'ɔy dɔdum-é-je kí ną̣̀y kàrè dɔgɨ gidɨ-é joo.
14 Lokɨ dow-je d'oo nékɔjɨ kí Jeju ra lé, 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, ę̣ kanlé, to njèpata kí ta Lubə-tɨ kí tò kadɨ à ree dɔnangɨ-tɨ nè lé ya.»
15 Jeju gə kí d'a ree kuwə-é kɔw siə kdɔ kində-é ngar; beɓa ę̣ təl ɔr rɔ-é kɨ̀ kár-é ɔw dɔ mbal-tɨ gogɨ ɓəy.

Jeju njiyə dɔ man babo-tɨ
Mat 14:22-34; Mar 6:45-52

16 Ta ji losɔl-tɨ lé, njéndó né-je liə d'ɔw njal ta babo-tɨ,
17 ə d'ɔw d'al mę̣ę̣ tò-tɨ kdɔ kɔw ɓebo Kapɛrnayim-tɨ gidɨ babo-tɨ. Ndɔ il ya ngá kàrè Jeju ingə-dé al ya ɓəy.
18 Rəmə, yə́lbo ulə dɔ babo-tɨ adɨ man tal bum-bum.
19 Lokɨ njéndó né-je 'nəl tò d'ɔw à kasɨ kilomɛtrə mį̣ əse mɛkę̣-je bè rəmə, d'un kəm-dé d'oo Jeju kí ɔw njiyə dɔ man babo-tɨ isɨ ree kɨ ta tò-tɨ adɨ ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.
20 Ngà Jeju idə-dé panè: «To mą̣ ɓəy ə́ 'ɓəli al!»
21 Dę̣ 'ndigɨ kadɨ Jeju al mę̣ę̣ tò-tɨ, rəmə tajinatɨ nè ya, tò ɔsɨ nangɨ lo kí d'isɨ d'ɔw-tɨ lé.

Jeju to nékuso kiskəm
Ją̣ 3:14-16; 1Ją̣ 5:10-13; 1Kɔ 11:23-26

22 Lo aa go-tɨ rəmə, kosɨ dow-je kí 'ną̣̀y gogɨ gidɨ babo-tɨ d'oo kí lo-é-tɨ kinlé tò ra káre-rè rəm, ɓá d'oo kí Jeju al mę̣ę̣ tò-tɨ natɨ kɨ̀ njéndó né-je liə al rəm, adɨ njéndó né-je ya ɓá d'ɔw kɨ̀ kar-dé.
23 Ngà dow-je 'ree kɨ̀ tò-je kí rangɨ kí d'į̣-né babo Tiberiadɨ-tɨ kí tò ngɔsɨ kɨ̀ lo kí ndɔkɨ 'Baɓe ra oiyo dɔ mbə̀-tɨ ɓá adɨ dow-je d'uso lé.
24 Lokɨ kosɨ dow-je 'gə kí Jeju goto rəm, ɓá njéndó né-je liə kàrè 'goto rəm lé, dę̣ ya d'al mę̣ę̣ tò-je-tɨ kinlé d'ɔw ɓebo Kapɛrnayim-tɨ kdɔ ndole Jeju.
25 Lokɨ d'ingə Jeju gidɨ babo-tɨ lé, 'dəjɨ-é 'panè: Njèndó dow-je né, 'ree 'tę̣ę̣ nè kàdì ban wa?

26 Jeju idə-dé panè: Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; sə̱i lé, 'sangi-mi kdɔtalə
né kí usoi 'ndani ɓɨ 'sangi-mi kdɔtalə nékɔjɨ-je kí m'ra m'adɨ ooi kin al.
27 'Rai kullə kdɔtalə nékuso kí à ndum kin al, ngà 'rai kullə kdɔ nékuso
kí tò kì dɔ ɓal-ɓal kdɔ kiskəm kí sartagangɨ kí to nékuso kí Ngon lə dow à
kadɨ-si. Kdɔtalə Ngon lə dow lé, ę̱ ɓá Bɔbɨ-é Lubə ɔsɨ-é kɨ̀ pɔ̱.
28 Kosɨ dow-je lé, 'dəjɨ Jeju 'panè: J'a ra ri ɓá j'a ra kullə-je kí mę̱ę̱ Lubə
ndigɨ wa?
29 Beɓa Jeju idə-dé panè: Né kí Lubə sangɨ rɔ-si-tɨ lé, ę̱ ndigɨ kadɨ adi-mi
mę̱ę̱-si ma̱ Ngon-é kí ę̱ ulə-m lé.
30 Dę̱ 'təl 'dəji-é 'panè: «Ngà i lé, ri ɓá to nékɔjɨ kí 'a ra kdɔ kadɨ j'oo ə
j'adɨ-i-né mę̱ę̱-ji wa? Kullə lə-i to ri wa?
31 Ndɔkɨ kaji-je d'uso né kí 'ɓa-é maan diləlo-tɨ titɨ kí 'ndàngɨ-né mę̱ę̱
mbete-tɨ kí aa njay 'panè: Adɨ-dé nékuso kí i̱ dɔra̱-tɨ d'uso.»
32 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; nékuso kí i̱ dɔra̱-tɨ lé,
ndɔkɨ to Moiyijɨ ɓá adɨ-si al, ngà Bɔbɨ-m ɓá adɨ-si nékuso kí tɔgrɔ-tɨ kí i̱
dɔra̱-tɨ.
33 Kdɔtalə nékuso lə Lubə lé, to njèki̱ dɔra̱-tɨ ree kí adɨ dow-je kí dɔnangɨ-
tɨ nè d'isɨ kəm.»
34 Beɓa dę̱ d'idə Jeju 'panè: «'Ɓaɓe, 'adɨ-ji nékuso kinlé kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é
ya.»
35 Jeju idə-dé panè: «Ma̱ ya m'to nékuso kí njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm.
Dow kí ree rɔ-m-tɨ lé ɓo à ra-é al ya sar rəm, ɓá dow kí adɨ-m mę̱ę̱-é kàrè
kundə à ra-é al ya sar rəm tɔ.
36 Ngà lé m'idə-si m'panè: “Sə̱i ooi-mi ya, ngà sə̱i adi-mi mę̱ę̱-si al.”
37 Dow-je lay kí Bɔbɨ-m adɨ-m-dé lé, d'a ree rɔ-m-tɨ ə dow kí ree rɔ-m-tɨ
lé, m'a tubə-é al;
38 Kdɔtalə ma̱ lé m'i̱ dɔra̱-tɨ m'ree kdɔ ra né kí mę̱ę̱-m ma̱ ɓá ndigɨ al,
ngà Lubə kí ulə-m lé ɓá m'ree kdɔ ra né kí mę̱ę̱-é ndigɨ.
39 Ə Lubə kí ulə-m lé, ndigɨ kadɨ dow-je lay kí n'adɨ-m-dé kinlé, m'adɨ
dow káre dan-dé-tɨ nə̱̀y kɔgɨ al, ngà kadɨ m'adɨ-dé 'tɔsɨ 'ndəl d'ində lo 'tę̱ę̱
dɔbəy ndɔ-tɨ.»
40 «Né kí Bɔbɨ-m ndigɨ ə́n: Kadɨ dow kí oo Ngon ə adɨ-é mę̱ę̱-é rəmə, isɨ
kəm sartagangɨ ə m'a kadɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̱ę̱ dɔbəy ndɔ-tɨ.»
41 Jipɨ-je 'yun ta dɔ-é-tɨ, kdɔ pa kí ę̱ panè: «Ma̱ ya m'to nékuso kí i̱ dɔra̱-tɨ
lé,
42 adɨ dę̱ 'panè: “Ę̱ kanlé, ę̱ ya to Jeju kí ngon lə Jojepɨ, kí j'gəi kɔ̱-é-je kɨ̀
bɔbɨ-é-je majɨ lé ya al wa? Ngà ra ban ɓá ę̱ panè n'i̱ dɔra̱-tɨ wa?”»
43 Jeju idə-dé panè: 'Yuni ta dan-si-tɨ al.
44 Dow kí Bɔbɨ-m kí njèkulə-m ndɔr-é ree siə rɔ-m-tɨ al lé, dowbé à kasɨ
ree rɔ-m-tɨ kì dɔ rɔ-é al; ə dow kí ree rɔ-m-tɨ lé, m'a kadɨ-é tɔsɨ ndəl ində
lo tę̱ę̱ dɔbəy ndɔ-tɨ.
45 Mę̱ę̱ mbete-tɨ lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ lé, 'ndàngɨ 'panè: «Dow-je lay
ya Lubə à ndó-dé né.» Dow kí rá-rá kí oo ta kí ta Bɔbɨ-m Lubə-tɨ ə təl rɔ-é
go-tɨ lé, à ree rɔ-m-tɨ.
46 Dow kí oo Bɔbɨ-m ya goto; njèki̱ rɔ Lubə-tɨ ya káre-rè ə oo Bɔbɨ-m.
47 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kí adɨ-m mę̱ę̱-é lé, isɨ kəm ya sartagangɨ.
48 Ma̱ lé, m'to nékuso kí njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm.
49 Né kí 'ɓa-é maan lé, ka-si-je d'uso diləlo-tɨ ya, ngà d'oy.
50 Nékuso kí i̱ dɔra̱-tɨ kadɨ dow uso ə à koy al lé ə́n:

51 Ma̱ ɓá m'to nékuso kiskəm kí i̱ dɔra̱-ti ree. Dow kí uso né-é kinlé rəmə, à kisi kəm ya sartagangi. Ə nékuso kí m'a kadi lé, to da̱-m ya ɓá m'a kadi, kdɔ kadi dow-je kí dɔnangi-ti nè d'isi-né kəm.
52 Ta kinlé ra adi jipi-je 'naji-na̱ ta dan-dé-ti 'panè: Dow kanlé à ra ban ɓá à kadi-ji da̱-é j'uso wa?
53 Beɓa Jeju idə-dé panè: Ooi maji, m'a kidə-si rəsi; kinə usoi da̱ Ngon lə dow al rəm, ɓá kinə a̱yi məsi-é al rəm lé, à kisi kəm nda̱ al.
54 Dow kí uso da̱-m rəm ɓá a̱y məsi-m rəm lé, isi kəm sartagangi ə m'a kadi-é tɔsi ndəl ində lo tẹ̱ẹ̱ dɔbəy ndɔ-ti rəm tɔ.
55 Kdɔtalə da̱-m to nékuso kí tɔgrɔ-ti rəm, ɓá məsi-m to néka̱y kí tɔgrɔ-ti rəm tɔ.
56 Dow kí uso da̱-m rəm, ɓá a̱y məsi-m rəm lé, dowbé isi mẹ̱ẹ̱-m-ti rəm, ɓá ma̱ kàrè m'isi mẹ̱ẹ̱-é-ti rəm tɔ.
57 «Bɔbi-m kí ulə-m lé to njèkisi kəm, adi ma̱ m'isi kəm kì takul-é; bè ya tɔ, dow kí uso da̱-m lé, à kisi kəm kì takul-m tɔ.»
58 Ẹ̱ ɓá to nékuso kí i̱ dɔra̱-ti lé. To ga̱ nékuso kí ndɔki ka-si-je d'uso ya, ngà d'oy kin al. Nékuso-é kinlé, dow kí uso rəmə, à kisi kəm ya sartagangi.
59 Ẹ̱ ɓá to ta-je kí Jeju pa ndó-né dow-je né mẹ̱ẹ̱ kəykəwna̱-ti lə jipi-je ɓebo Kapɛrnayim-ti.
60 Njéndó né-je liə n̰a̱ ya, loki d'oo ta-je kin bè lé, 'panè: «Ta kinlé nga̱ n̰a̱! Na̱ ɓá à ndigi dɔ-ti siə wa?»
61 Jeju gə mẹ̱ẹ̱-é-ti kí njéndó né-je 'yun ta dɔ ta-ti liə lé, adi dəji-dé panè: «Ta kí m'pa lé tugə-si jigi-ti wa?
62 Ə kinə lé ooi Ngon lə dow kí i̱ isi ɔw ki lo-ti kí ndɔki isi-ti kete lé ə a painè ri ngá wa?»
63 Ndil kí aa njay ɓá to njèkadi dow isi kəm. To né kí dow à kasi ra nda̱ al. Ta-je kí m'idə-si kinlé ɓá à kadi dow Ndil kí aa njay rəm, à kadi dow isi kəm rəm.
64 Ngà dow-je madi d'a̱ dan-si-ti nè ya d'adi mẹ̱ẹ̱-dé al. Jeju pa bè kdɔtalə dow-je kí dan-ti-je kí d'adi mẹ̱ẹ̱-dé al lé, ẹ̱ gə-dé lo kulə gin-é-ti ya rəm, ɓá dow kí à kun dɔ-é kàrè, ẹ̱ gə-é lo kulə gin-é-ti ya rəm tɔ.
65 Jeju ilə dɔ-ti panè: «Gin-é kin ɓá m'idə-si-né m'panè: Dow kí Bɔbi-m inə tarəbi adi-é kadi ree rɔ-m-ti al lé, dowbé à kasi ree rɔ-m-ti kì dɔ rɔ-é aĩ.»
66 Dɔkaglo-é-ti kinlé, njéndó né-je liə n̰a̱ d'ɔr rɔ-dé kɔgi rɔ-é-ti 'mbati kun go-é.
67 Beɓa Jeju dəji njéndó né-je liə kí dɔgi gidi-é joo panè: «Ə sə̱i ə 'ndigi kɔwi sə-dé al wa?»
68 †Simɔ̱ Piyər ilə-é-ti panè: «'Baɓe, jẹ̱ j'a kɔw go ná̱-ti ɓəy wa? I ya ɓá ta-je kí dow à kisi-né kəm sartagangi lé tò rɔ-i-ti.
69 Beɓa jẹ̱ j'adi mẹ̱ẹ̱-ji rəm, jẹ̱ j'gə kí i ɓá 'to njèkaa njay kí Lubə mbəti-i rəm.»
70 Jeju ilə-dé-ti panè: «Sə̱i kí dɔgi gidi-é joo lé, to ma̱ ya m'mbəti-si lay ya al wa? Ngà dow káre dan-si-ti ɓá to dow lə Sú!»
71 Jeju pa ta kinlé sɔbi-né dɔ Judasi ngon lə Simɔ̱ Iskariyoti. Kdɔtalə Judasi kí to kí dan njéndó né-je-ti kí dɔgi gidi-é joo kinlé ya ɓá à kun dɔ Jeju.

---

† **6:68 6:68** Mat 16:16; Mar 8:29; Luk 9:20

7

Mẹ̃ẹ̃ngạ̃ lə ngankɔ̃ Jeju
Jạ̃ 5:44; 15:18-19; Mat 10:16

1 Go-tɨ, Jeju njiyə gəkɨ lo kí dɔnangɨ Galile-tɨ gəkɨ-gəkɨ. Ẹ̃ ndigɨ kɔw
dɔnangɨ Jude-tɨ al, kdɔtalə 'boy-je lə jipɨ-je 'sangɨ tɔl-é.
2 Ndɔ kí kadɨ jipɨ-je 'ra-né nạ̃y kəykam-je† lə-dé nạ̀y ngɔsi.
3 Beɓa ngankɔ̃ Jeju d'idə-é 'panè: 'Inə̃ lo kí nè kin ə 'ɔw dɔnangɨ Jude-tɨ
kdɔ kadɨ njéndó né-je lə-i d'oo né-je kí isɨ 'ra ra lé tɔ ɓane.
4 Dow kí ndigɨ tɔjɨ rɔ-é kadɨ dow-je 'gə-é lé, ɓɔyɔ rɔ-é ra né al. Titɨ kí 'isɨ
'ra-né né-je kinlé, 'tɔjɨ rɔ-i adɨ dow-je lay 'gə-i.
5 Ngankɔ̃-é-je lé 'pa bè kdɔtalə dẹ̃ ya kàrè d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé al rəm tɔ.
6 Ẹ̃ idə-dé panè: Mạ̃ lé dɔkaglo-é lə-m nạ̀y ɓəy; ngà sə̃i rəmə, dɔkaglo
lə-si to kì ndɔ-je lay.
7 Sə̃i lé, dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'a kɔsɨ-si kì ta al; ngà mạ̃ rəmə d'a
kɔsɨ-m kì ta. Kdɔtalə kullə ra-dé-je kí majɨ al majɨ al lé m'pa ta dɔ-tɨ m'adɨ
dow-je d'oo.
8 Sə̃i ə ɔwi lo ra nạ̃y-tɨ lé. Ngà mạ̃ ɓá m'a kɔw al, kdɔtalə kaglo kɔw-é
lə-m asɨ al ɓəy.
9 Lokɨ idə-dé ta-je kin bè lé, ẹ̃ təl isɨ-né dɔnangɨ Galile-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya.

Kạ̃ Jeju ɓebo Jorijalẹ̃m lo ra nạ̃y kəykam-je-tɨ

10 Lokɨ ngankɔ̃ Jeju-je d'ɔtɨ d'ɔw lo ra nạ̃y-tɨ lé rəmə, ẹ̃ kàrè ɔtɨ njɔ̃y ya
ɔw-tɨ tɔ.
11 Ndɔ-je-tɨ kí d'isɨ 'ra-né nạ̃y kinlé, jipɨ-je 'sangɨ-é ə 'dəjɨ 'panè: Ẹ̃ lé ạ̃ rá
wa?
12 Kosɨ dow-je 'yun ta dan-dé-tɨ n̰ạ̃ 'sɔbɨ-né dɔ-é. Dẹ̃ kí ná̰-je 'panè: Ẹ̃ to
dow kí majɨ ə dẹ̃ kí dan-tɨ-je 'panè: Kay! Ẹ̃ to njèkur kosɨ dow-je wale.
13 Bè ya kàrè, ta kí sɔbɨ dɔ-é lé, dow kí pa rəsɨ ya goto, kdɔ 'ɓəl 'boy-je
lə jipɨ-je.
14 'Ra nạ̃y lé d'ạ̃ danạ̃ ngá ɓá Jeju ɔtɨ ɔw takəy-tɨ lə Lubə ə ndó dow-je
né.
15 Néndó liə ɔr ndil jipɨ-je adɨ 'panè: Dow kanlé, ingə néndó al rəm, ngà
ra ban ɓá ẹ̃ gə mbete lə Lubə bè wa?
16 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Né kí m'ndó dow-je lé, to né kí mạ̃ ɓá m'un kì dɔ-m
al. Ngà to Lubə kí njèkulə-m ɓá adɨ m'ndó-dé.
17 Dow kí ge ra né kí mẹ̃ẹ̃ Lubə ndigɨ lé, kinə to Lubə ɓá adɨ-m m'ndó
né kinlé dow-je kàrè dowbé à gə rəm əse to né kí mạ̃ ya m'un kì dɔ-m ɓá
m'ndó-dé kàrè dowbé à gə rəm tɔ.
18 Dow kí un ta kì dɔ-é ya pa pa lé, to dow kí isɨ sangɨ riɓa kí sɔbɨ dɔ-é
ẹ̃ ya. Ngà dow kí isɨ sangɨ riɓa lə njèkulə-é lé, ẹ̃ ɓá to njèra né kí tɔgrɔ-tɨ
ə né ra kí njururu al goto rɔ-é-tɨ.
19 Moiyijɨ adɨ-si ndukun ya al wa? Ngà dow káre-rè kí kadɨ təl rɔ-é go-tɨ
ya goto. Rəmə kdɔ ri ɓá 'sangi kadɨ 'tɔli-mi wa?
20 Beɓa kosɨ dow-je d'ilə-é-tɨ 'panè: I lé 'ɔw kì ndil kí majɨ al mẹ̃ẹ̃-i-tɨ
nɔ̃ɔ̃. Ná̰ ɓá sangɨ kdɔ tɔl-i wa?
21 Jeju təl ilə-dé-tɨ panè: M'ra né káre-rè ɓəy ya ə́ sə̃i lay ya ndil-si tẹ̃ẹ̃
sạ̃y.

† **7:2 7:2** Mbl 23:34-44; Kni 29:12-39; Det 16:13-16; Jkr 14:16-19

22 Moiyijɨ un ndu adɨ-si kadɨ ijəi ngan-si-je ganjangɨ ə to né kí d'ulə gin-é
dɔ Moiyijɨ-tɨ nè al, ngà to ka-ji-je kí low ɓá d'ulə gin-é. Ə ndɔ taakoo ya sə̨i
ijəi dow ganjangɨ.
23 †Sə̨i ijəi dow ganjangɨ ndɔ taakoo-tɨ bè, kdɔ kadɨ ali-né dɔ ndukun
lə Moiyijɨ al. Ngà kdɔ ri ɓəy ɓá dajɨ rɔ dow ɓikti ya m'adɨ-é lapiya ndɔ
taakoo-tɨ rəmə, sə̨i adi wɔngɨ ra-si dɔ-m-tɨ ɓəy wa?
24 Ooi rɔ dow kí ndaa-tɨ nè ɓá 'gangi-né ta al; ngà 'gangi ta gangɨ kí
njururu ɓane.
25 Dow-je kí dan-tɨ-je kí ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ 'panè: Dow kí 'boy-je lə jipɨ-je
d'isɨ 'sangɨ-é kdɔ tɔl-é lé ya ɓan al wa?
26 Ooi, ę̣ ą̣ pa ta ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ ə ta káre ya kàrè dow pa siə
dɔ-tɨ al rəm. Adɨ 'boy-je lə-ji 'ndigɨ dɔ-tɨ kí ę̣ kan ɓá to Kristɨ* lé ya tɔgrɔ-tɨ
wa?
27 Lokɨ Kristɨ à ree lé, dow kí à gə lo kí ĩ̧-tɨ ya goto. Ngà dow kanlé, jə̨i
j'gəi lo kí ĩ̧-tɨ.
28 Jeju ą̣ ndó dow-je né takəy-tɨ lə Lubə ya rəmə ę̣ pa ta kì ndi-é kí boy
panè: Adɨ 'painè 'gəi-mi rəm, 'gəi lo kí m'ĩ̧-tɨ rəm al ɓan! Mą̣ lé, m'ree kì
dɔ rɔ-m al. Njèkulə-m lé to njèra né kí tɔgrɔ-tɨ, ngà gə ɓá sə̨i 'gəi-é al.
29 Mą̣ m'gə-é kdɔ m'ĩ̧ rɔ-é-tɨ ɓá m'ree mą̣ tin rəm, ɓá to ę̣ ɓá ulə-m rəm
tɔ.
30 Beɓa dę̣ 'sangɨ kadɨ d'uwə-é, ngà dow kí asɨ kadɨ uwə-é goto, kdɔtalə
dɔ gangɨ lo kuwə-é nạ̀y ɓəy.
31 Dow-je n̨ą̣ dan kosɨ dow-je-tɨ d'adɨ mę̣ę̣-dé Jeju lé ə 'panè: Lokɨ Kristɨ
lé, à ree rəmə, ę̣ à ra nékɔjɨ-je n̨ą̣ kitə dow kanlé ɓəy ɓan wa?
32 Ta-je kí dow-je 'pa n̨ɔ̃m-nɔ̃m 'sɔbɨ-né dɔ Jeju lé, usɨ mbi Parisi-je-tɨ.
Beɓa njékun dɔ njégugné-je, kì Parisi-je d'ulə njéngəm takəy lə Lubə
kadɨ d'ɔw d'uwə-é.
33 Beɓa Jeju panè: «M'a kisɨ sə-si ndę̣ ɓəy ɓá m'a təl kɔw rɔ njèkulə-m-tɨ.
34 Lokɨ m'a kɔw lé, a sangi-mi ngà a kingəi-mi al rəm, ɓá lo kí m'a kɔw-tɨ
lé kàrè a kasi kɔwi-tɨ al rəm tɔ.»
35 Rəmə jipɨ-je 'pa-ną̣ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Kɔw ə ę̣ à kɔw rá ya ɓá j'a
kingəi-é-né al lé wa? Ę̣ à kɔw rɔ ngankɔ̃-ji-je-tɨ kí 'sane-ną̣ d'isɨ ɓe lə grɛkɨ-
je, kdɔ kadɨ n'ndó né grɛkɨ-je wa?
36 Ę̣ panè: “A sangi-mi, ngà a kingəi-mi al. Lo kí m'a kɔw-tɨ lé kàrè a
kasi kɔwi-tɨ al. Ta kinlé kɔr mę̣ę̣-é tò ban wa?”»
37 Sɔ̃y ndɔ ra nạ̀y kəykam-je, adɨ to ndɔ kí boy n̨ą̣ kin ɓá Jeju ĩ̧ ą̣ taá, pa
ta kì ndi-é kí boy panè: Dow kí kundə man ra-é rəmə, kadɨ-é ree rɔ-m-tɨ
ạ̃y man.
38 Dow kí adɨ-m mę̣ę̣-é lé, man ba-je kí à kadɨ dow-je kiskəm ya à kĩ̧
mę̣ę̣-é-tɨ lo bul-bul titɨ kí mbete kí aa njay pa-né bè.
39 Ta kinlé, Jeju pa sɔbɨ-né dɔ Ndil kí aa njay kí dę̣ kí d'adɨ-n'ẹ̀ mę̣ę̣-dé
d'a kingə. Dɔkaglo-é-tɨ kinlé Lubə adɨ Ndil kí aa njay al ɓəy, kdɔ Lubə tɔjɨ
riɓa lə Jeju ndaa-tɨ rəsɨ al ɓəy.
40 Lokɨ dow-je kí dan-tɨ-je dan kosɨ dow-je-tɨ d'oo ta-je kinlé rəmə 'panè:
Dow kanlé to njèpata kí ta Lubə-tɨ ya tɔgrɔ-tɨ.
41 Dę̣ kí ná̧-je 'panè: Dow kanlé to Kristɨ. Rəmə dę̣ kí rangɨ 'panè: Kristɨ
lé à kĩ̧ dɔnangɨ Galile-tɨ ɓan wa?

---

† **7:23 7:23** Ją̣ 5:9 * **7:26 7:26** Kristɨ lé kɔr mę̣ę̣-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

42 Mbete kí aa njay panè: Kristɨ lé, à tę̣ę̣ gin kojɨ-tɨ lə Dabidɨ mę̣ę̣ ɓe-tɨ kí
Bɛtlekɛm kí to ɓe lə Dabidɨ.
43 Beɓa ta kí sɔbɨ dɔ Jeju lé, ta dow-je asɨ-ną̣ dɔ-tɨ al adɨ 'gángɨ-né-ną̣.
44 Dow-je kí dan-tɨ-je dan-dé-tɨ 'ndigɨ kuwə Jeju ya, ngà dow kí asɨ kadɨ
uwə-é goto.
45 Njéngəm takəy lə Lubə lé, 'təl d'ɔw rɔ njékun dɔ njégugné-je-tɨ, kɨ̀
Parisi-je lé rəmə, 'dəjɨ-dé 'panè: Kdɔ ri ɓá uwəɨ-é 'reei siə al wa?
46 Njéngəm takəy lə Lubə lé, d'ilə-dé-tɨ 'panè: Ta-je kí dingəm kin pa lé
to ta kí dow pa nja káre al ya ɓəy!
47 Rəmə Parisi-je lé d'į̣ sə-dé dɔ-tɨ 'panè: Sə̨i lé ya kàrè adi-é ur-si wale
ɓəy tɔ al ɓan!
48 Dow káre-rè kí dan 'boy-je-tɨ əse dan Parisi-je-tɨ adɨ-é mę̣ę̣-é adɨ ooi
nɔ̨ɔ̨ ɓan wa?
49 Ngà kosɨ dow-je kanlé, to gə ɓá 'gə ndukun lə Lubə al. Dę̣ 'to dow-je
kí ndɔl uwə dɔ-dé.
50 †Nikodę̣m kí to káre dan 'boy-je-tɨ kí ndɔkɨ ree ingə Jeju lé idə-dé panè:
51 Kí go ndukun-tɨ lə-ji ya lé, 'a koo ta ta dow-tɨ al rəm, 'a gə né kí dowbé
lé ra al rəm ya 'a gangta dɔ-é-tɨ wa?
52 Dę̣ d'ilə-é-tɨ 'panè: I 'ɔw kɨ̀ to dow kí dɔnangɨ Galile-tɨ tɔ ngá wa? 'Ndó
ndukun majɨ 'oo ə 'a gə kí njèpata kí ta Lubə-tɨ à kį̣ dɔnangɨ Galile-tɨ al.
53 [Go-tɨ, ną̣́-ną̣́ ya ɔtɨ ɔw ɓe liə-liə.

8

Ta kí sɔbɨ dɔ dené kí d'uwə-é dɔ kaya-tɨ

1 Jeju ɔw dɔ mbal ką̣ kagɨ Olibiye-je-tɨ.
2 Ngà kɨ̀ ndɔge ratɨ ya ę̣ təl ree takəy-tɨ lə Lubə gogɨ ə dow-je lay 'ree
rɔ-é-tɨ. Beɓa ę̣ isɨ nangɨ isɨ ndó-dé né.
3 Rəmə njéndó dow-je ndukun-je, kɨ̀ Parisi-je d'uwə dené káre dɔ kaya-tɨ
'ree siə rɔ Jeju-tɨ d'adɨ-é ą̣ dan dow-je-tɨ daną̣.
4 Ngá ɓá d'idə Jeju 'panè: «Njèndó dow-je né, dené kanlé j'uwə-é dɔ
kaya-tɨ.
5 Ə mę̣ę̣ ndukun-tɨ lé, Moiyijɨ un ndu adɨ-ji, kdɔ kadɨ ko dené-je kí bè
kinlé j'tilə-dé kɨ̀ ər j'tɔl-dé kɔgɨ. Ngà i ə 'a pa ta dɔ-tɨ panè ri wa?»
6 Dę̣ 'dəjɨ-é ta kinlé bè kdɔ kingə-né ta madɨ ta-é-tɨ, kdɔ kadɨ d'ilə-né ta
dɔ-é-tɨ. Ngà Jeju ulə dɔ-é nangɨ ə isɨ tijə né nangɨ kɨ̀ ngon ji-é.
7 Lokɨ 'dəjɨ-é ta kəm-dé kete-kete lé, ę̣ ɔr dɔ-é taá idə-dé panè: «Dow kí
dan-si-tɨ kí ra majal nja káre al ɓəy ya ə un ər ilə-né dené lé dɔsą̣y.»
8 Ə Jeju təl ulə dɔ-é nangɨ gogɨ ə isɨ tijə né nangɨ ya ɓəy.
9 Lokɨ d'oo ta-je kin bè lé [mę̣ę̣-dé uwə-dé kɨ̀ ta]* adɨ d'į̣ káre-káre, į̣ dɔ
dę̣-tɨ kí 'tɔgɨ ną̣-tɨ ya [sar dɔ sɔ̨y-dé-je-tɨ.] Beɓa Jeju kɨ̀ dené lé ya par 'ną̣̀y
daną̣ dan kosɨ-je-tɨ.
10 Rəmə Jeju ɔr dɔ-é taá ə dəjɨ dené lé panè: Dené, njékilə ta dɔ-i-tɨ-je lé
d'ɔw rá wa? Dow káre ya kàrè gangta dɔ-i-tɨ al wa?

---

† **7:50 7:50** Ją̣ 3:1,2 * **8:9 8:9** Ta-je kí tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kí dɔsą̣y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

11 Ə dené lé ilə-é-tɨ panè: 'Baɓe, dow gangta dɔ-m-tɨ al. Beɓa Jeju idə-é
panè: «Mą̃ kàrè m'gangɨ ta dɔ-i-tɨ al ya tɔ ə́ ɔw, ngà majal ɓá gogɨ rangɨ
'ra al ngá.»]†

Jeju pa ta rəsɨ dɔ kullə-tɨ liə adɨ dow-je

12 †Jeju pa ta kí rangɨ ya ɓəy adɨ dow-je panè: Mą̃ lé, m'to londógɨ lə
dɔnangɨ. Dow kí un go-m lé à njiyə lo kí ndul-tɨ al, ngà à kingə lo kí ndógɨ
kí to kiskəm.
13 †Rəmə Parisi-je pa siə 'panè: Ta kí sɔbɨ dɔ-i ɓá i ya 'ą̃ 'pa adɨ dow-je
kin ya rəmə tɔjɨ kí to ta kí tɔgrɔ-tɨ al.
14 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: Lé mą ya m'pa ta kí sɔbɨ dɔ-m m'adɨ dow-je
kàrè, ta kí m'pa lé to ta kí tɔgrɔ-tɨ ya. Kdɔ mą̃ m'gə lo kí m'ị̃-tɨ rəm, m'gə
lo kí m'isɨ m'ɔw-tɨ rəm tɔ. Ngà sə̧i rəmə, 'gəi lo kí m'ị̃-tɨ al rəm, ɓá 'gəi lo
kí m'a kɔw-tɨ al rəm tɔ.
15 Sə̧i 'gangi ta kí go lo koo-tɨ lə dow. Ngà mą̃, m'gangɨ ta dɔ dow-tɨ al.
16 Ə kinə mą̃ m'gangɨ ta kàrè, ta kí gangɨ lə-m ɔw natɨ kɨ̀ ta kí tɔgrɔ-tɨ.
Kdɔ mą̃ m'ą̃ kɨ̀ kár-m al. Bɔbɨ-m kí njèkulə-m lé ą̃ sə-m natɨ.
17 Mẹ̃ẹ̃ ndukun-tɨ lə-si lé, 'ndàngɨ 'panè né kí dow-je joo 'pa ta dɔ-tɨ kinlé,
né-é to tó-é.
18 Mą̃ m'pa ta kí sɔbɨ dɔ-m mą̃ ya m'adɨ dow-je rəm, ɓá Bɔbɨ-m kí ulə-m
lé kàrè pa ta kí sɔbɨ dɔ-m adɨ dow-je rəm tɔ.
19 Rəmə 'dəjɨ-é 'panè: Bɔbɨ-i lé ą̃ rá wa? Ə Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̧i 'gəi-mi
al rəm, ɓá 'gəi Bɔbɨ-m al rəm. Kinə 'gəi-mi rəmə a gəi Bɔbɨ-m tɔ.
20 Jeju ą̃ takəy-tɨ lə Lubə ngɔsi kɨ̀ lo kilə kadkare kadɨ Lubə ą̃ ndó né
dow-je ɓá pa-né ta-je kinlé. Dow ya kàrè uwə-é al, kdɔtalə dɔkàdì liə asɨ
al ɓəy.
21 Jeju təl idə-dé ɓəy panè: M'a kɔw, sə̧i a sangi-mi ə sə̧i a koyi dan
majal-je-tɨ lə-si. Lo kí m'a kɔw-tɨ lé, sə̧i a kasi kɔwi-tɨ al.
22 Jipɨ-je 'panè ę̃ ɔw kɨ̀ tɔl rɔ-é ɔbɨ. Kdɔ ę̃ panè: Lo kí m'a kɔw-tɨ lé sə̧i a
kasɨ kɔwi-tɨ al.
23 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Sə̧i 'toi kí dɔnangɨ-tɨ nè, ngà mą̃ m'to kí taá dɔrą̃-tɨ.
Sə̧i 'toi kí 'lə dɔnangɨ, ngà mą̃ m'to kí 'lə dɔnangɨ al.
24 Gin-é kin ɓá m'idə-si-né m'panè a koyi dan majal-je-tɨ lə-si. Kdɔ kinə
adi mẹ̃ẹ̃-si kí mą̃ m'to njèkisɨ‡ lé al rəmə, a koyi dan majal-je-tɨ lə-si ya.
25 Ə dę̃ 'dəjɨ-é 'panè: I 'to ną̃? Rəmə Jeju ilə-dé-tɨ panè: Ta kinlé lo kulə
gin-é-tɨ nụ̃ ya m'idə-si!
26 M'ɔw kɨ̀ ta-je ṇą̃ kí sɔbɨ dɔ-si kadɨ m'pa rəm, kadɨ m'gangta dɔ-tɨ rəm.
Ngà njèkulə-m lé to njèpata kí tɔgrɔ-tɨ ə ta kí m'oo ta-é-tɨ ɓá m'pa m'adɨ
dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè.
27 Ta kí Jeju idə-dé lé dę̃ 'gə kí to ta kí sɔbɨ dɔ Bɔbɨ-é Lubə al.
28 Beɓa Jeju idə-dé panè: «Lokɨ a kuni Ngon lə dow kí taá ɓá a gəi kí mą̃
lé m'to njèkisɨ rəm, m'ra né kɨ̀ dɔ rɔ-m al rəm. Ngà né kí Bɔbɨ-m ndó-m
ɓá m'idə dow-je.
29 Njèkulə-m lé ą̃ sə-m natɨ. Ẹ̃ iṇə-m kɨ̀ kár-m al. Kdɔtalə mą̃ m'ra né-je
kí nəl-é kɨ̀ ndɔ-je lay.»
30 Lokɨ Jeju pa ta-je kin bè lé, dow-je ṇą̃ d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé.

---

† **8:11 8:11** Ta-je kí tò mbunę̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kí dɔsą̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **8:12 8:12** Mat 5:14; Ją 9:5 † **8:13 8:13** Ją 5:31 ‡ **8:24 8:24** Jipɨ-je 'gɨr kí Lubə ya kár-é à panè: *Mą̃ m'to njèkisɨ* (Tẹt 3:14).

31 Beɓa ẹ̃ idə jipɨ-je kí d'adɨ-é mẹ̃ẹ̃-dé lé panè: «Kinə ạ̃i dɔ ta-tɨ lə-m njángɨ rəmə, sə̃i 'toi njéndó né-je lə-m kí tɔgrɔ-tɨ.
32 Sə̃i a gəi ta kí tɔgrɔ-tɨ ə ta kí tɔgrɔ-tɨ à taa-si kilə-si taá.»
33 †Dẹ̃ d'ilə-é-tɨ panè: «Jẹ̃ j'to nganka Abrakam ə jẹ̃ j'to ɓə-je lə dow nja káre al, ngà ban ɓá i 'panè ta kí tɔgrɔ-tɨ à taa-ji kilə-ji taá ɓəy wa?»
34 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kí rá-rá kí ra majal lé to ɓə lə majal.
35 Ə ɓə lé ẹ̃ à kisɨ mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə 'ɓa-é sar al, ngà ngon lə njékəy ɓá à kisɨ-tɨ sartagangɨ.
36 Beɓa kinə mạ̃ Ngon lə Lubə ya m'taa-si m'ilə-si taá rəmə, a toi ɓə-je al ya tɔgrɔ-tɨ.
37 M'gə kí sə̃i 'toi nganka Abrakam ya ngà sə̃i 'sangi kdɔ tɔli-mi, kdɔtalə 'mbati ta lə-m.
38 Mạ̃ m'pa ta dɔ né-tɨ kí m'oo rɔ Bɔbɨ-m-tɨ ə sə̃i kàrè ta kí ooi ta bɔbɨ-si-tɨ ɓá 'rai-né né tɔ.»
39 Dẹ̃ d'ilə-é-tɨ 'panè: «Jẹ̃ j'to kí gin ka-tɨ lə Abrakam.» Ə Jeju idə-dé panè: Kinə 'toi kí gin ka-tɨ lə Abrakam rəmə, 'rai kullə ra Abrakam tɔ ɓane§.
40 Ngà kí ngɔsnè kinlé sə̃i 'ndigi 'tɔli-mi, mạ̃ kí m'idə-si ta kí tɔgrɔ-tɨ kí m'oo ta Lubə-tɨ. Né-é kin to né kí Abrakam ra al.
41 Ngà sə̃i lé 'rai kullə ra bɔbɨ-si. Dẹ̃ d'idə-é panè: «Jẹ̃ 'to ngan-je kí bɔbɨ-ji goto al. Bɔbɨ-ji ra káre-rè ə to Lubə.»
42 Jeju idə-dé panè: «Kinə Lubə ya to Bɔbɨ-si rəmə lé a ndigi-mi, kdɔ m'ị̃ rɔ Lubə-tɨ ɓá m'ree; m'ree kɨ̀ dɔ rɔ-m al, ngà to ẹ̃ ɓá ulə-m.
43 Kdɔ ri ɓá sə̃i 'gəi mẹ̃ẹ̃ ta lə-m al wa? Kdɔ sə̃i asi ndigi dɔ ta-tɨ lə-m al.
44 Sə̃i lé, bɔbɨ-si to Sú, adɨ sə̃i 'ndigi rai né-je kí mẹ̃ẹ̃ bɔbɨ-si ndigɨ. Ẹ̃ to njétɔl dow-je lo kulə gin-é-tɨ nụ̃ ə ẹ̃ ạ̃ dɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ al, kdɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ goto ta-é-tɨ. Lokɨ ẹ̃ ədɨ ta lé, to ta-je liə kí mẹ̃ẹ̃-é-tɨ ya ɓá ẹ̃ tẹ̃ẹ̃-né tin; kdɔ ẹ̃ to njèkədta rəm, ɓá to bɔbɨ njékədta-je rəm tɔ.
45 Ngà mạ̃ lé, sə̃i adi-mi mẹ̃ẹ̃-si al kdɔ m'pa ta kí tɔgrɔ-tɨ.
46 Nạ̃ dan-si-tɨ asɨ tɔjɨ kí m'ra majal wa? Kinə m'pa ta kí tɔgrɔ-tɨ lé, kdɔ ri ɓá sə̃i adi-mi mẹ̃ẹ̃-si al wa?
47 Dow kí to kí lə Lubə lé oo ta lə Lubə. Sə̃i ooi ta lə Lubə al, kdɔ sə̃i 'toi kí liə al.»
48 Jipɨ-je d'ilə Jeju-tɨ 'panè: «Pa kí j'panè i 'to dow kí dɔnangɨ Samari-tɨ rəm, 'ɔw kɨ̀ ndil kí majɨ al mẹ̃ẹ̃-i-tɨ rəm kinlé to tó-é ya al wa?»
49 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «M'ɔw kɨ̀ ndil kí majɨ al mẹ̃ẹ̃-m-tɨ al. Ngà mạ̃ m'to dow kí m'un ta Bɔbɨ-m, ngà sə̃i ɓá uni ta-m al.
50 Mạ̃ m'sangɨ riɓa lə-m al; dow káre kí njèsangɨ riɓa lə-m kɨ̀ njèkadɨ najɨ ya isɨ nɔ̃ɔ̃.
51 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow təl rɔ-é go ta-tɨ lə-m lé, à koy ndạ̃ al.»
52 Beɓa jipɨ-je d'idə-é 'panè: «Kí nè kinlé, j'gə kí ɔw kɨ̀ ndil kí majɨ al mẹ̃ẹ̃-i-tɨ nɔ̃ɔ̃. Abrakam oy, njépata-je kí ta Lubə-tɨ kàrè d'oy tɔ ə i panè: "Kinə dow təl rɔ-é go ta-tɨ lə-m lé, à koy ndạ̃ al."
53 Sé i 'boy itə ka-ji Abrakam kí oy lé wa? Njépata-je kí ta Lubə-tɨ kàrè d'oy rəm, ngà i oo rɔ-i kɨ nạ̃ ya wa?»

---

† **8:33 8:33** Mat 3:9; Luk 3:8 § **8:39 8:39** Ta kinlé, mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kí dɔsạ̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ lé 'panè: *Kinə 'toi kí gin ka-tɨ lə Abrakam rəmə lé, a rai kullə ra Abrakam tɔ ɓane.*

54 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Kinə mą ya m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m rəmə, kɔsɨ gajɨ rɔ lə-m
to né kí kɔgɨ kare. To Bɔbɨ-m ɓá ɔsɨ gajɨ-m ə ę ɓá sǫ̨i 'painè to Lubə lə-si!
55 Ə sǫ̨i 'gəi-é al; ngà mą m'gə-é. Kinə m'panè m'gə-é al rəmə, m'a to
njèkədta madɨ-si tɔ. Ngà m'gə-é rəm, ɓá m'təl rɔ-m go ta-tɨ liə rəm.
56 Ka-si Abrakam ra rɔnəl ǫ̨ą, lokɨ ę gir kí n'a koo ndɔ ree lə-m. Ę oo
ndɔ ree lə-m ə ra-né rɔnəl.»
57 Rəmə jipɨ-je 'pa siə 'panè: «I kan, 'ra ɓal kɔrmị al ɓəy ya rəmə i 'ɓa
rɔ-i njèkoo Abrakam al ɓan wa!»
58 Jeju idə-dé panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kete ɓá kadɨ Abrakam
isɨ lé, mą m'isɨ nǫ̨ǫ̨ ngá.»
59 Rəmə dę 'kote ər-je kdɔ tilə-é-né, ngà Jeju ɔtɨ ɓɔyɔ rɔ-é ə ɔtɨ rangɨ
takəy-tɨ lə Lubə.

9

Jeju adɨ dingəm kí kəm-é tɔɔ lo kojɨ-é-tɨ oo lo
Mar 8:22-25; 10:46-52

1 Jeju isɨ dəə rəmə, oo dingəm kí kəm-é tɔɔ lo kojɨ-é-tɨ.
2 Beɓa njéndó né-je liə 'dəjɨ-é 'panè: Njèndó dow-je né, dingəm kanlé,
njékojɨ-é-je ɓá 'ra majal əse to dajɨ rɔ-é ya ɓá ra majal ɓá kəm-é tɔɔ-né lo
kojɨ-é-tɨ bè wa?
3 Jeju idə-dé panè: To ta lə majal liə əse majal lə njékojɨ-é-je ɓá kəm-
é tɔɔ-né tin al; ngà tò bè kdɔ kadɨ Lubə ɔjɨ-né tɔ́gɨ-é ndaa-tɨ rəsɨ takəm
dow-je-tɨ kì takul-é.
4 Kada nè kin ya adi j'rai kullə-je lə njèkulə-m; kdɔ kinə ndɔ il rəmə,
dow à kasɨ ra kullə al ngá.
5 †Lokɨ m'isɨ dɔnangɨ-tɨ nè ɓəy lé, m'to londógɨ lə dɔnangɨ.
6 Jeju pa ta kin bè ngá ɓá tubə man ta-é nangɨ lǫ̨y-né nangɨ, ɔr kəm
njèkəmtɔ-tɨ lé
7 ə idə-é panè: 'Ɔw 'togɨ kəm-i man dangɨ-tɨ kí 'ɓa-é Silowe kí kɔr mę̨ę̨-é
to: Ngonnjèkullə. Beɓa njèkəmtɔ lé ɔw dangɨ Silowe-tɨ lé ɔw togɨ kəm-é;
ə lokɨ isɨ təl rəmə, oo lo.
8 Beɓa njétakəy-je liə kì dow-je kí kete d'oo-é kí to njèkisɨ kɔy né lé 'panè:
Ę kan ya ɓá to njèkisɨ kɔy né lé al wa?
9 Dę kí nǫ̨́-je 'panè: To ę ya. Dę kí dan-tɨ-je 'panè: To dow kí tanǫ̨ siə ɓɨ
to ę al. Ə ę ya panè: To mą ya.
10 Beɓa dę 'dəjɨ-é 'panè: Ra ban ɓá kəm-i lé oo lo wa?
11 Njèkəmtɔ lé ilə-dé-tɨ panè: Dingəm kí 'ɓa-é Jeju ɓá lǫ̨y nangɨ ɔr kəm-
m-tɨ ə idə-m panè: 'Ɔw 'togɨ kəm-i man dangɨ-tɨ kí 'ɓa-é Silowe. Beɓa m'ɔw
m'togɨ kəm-m ya rəmə kəm-m oo lo.
12 Dę 'dəjɨ-é 'panè: Dingəm lé ą rá wa? Ę kí kete to njèkəmtɔ lé panè:
M'oo lo kí ɔw-tɨ al.
13 Rəmə dę d'ɔr ę kí kete to njèkəmtɔ lé d'ɔw siə rɔ Parisi-je-tɨ.
14 Ə to ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je ɓá Jeju lǫ̨y-né nangɨ ɔr kəm-é-tɨ adɨ-é oo-né
lo tin.
15 Beɓa Parisi-je lé kàrè 'dəjɨ ę kí kete to njèkəmtɔ lé se ra ban ɓá kəm-é
lé oo lo wa? Ę idə-dé panè: Ę lǫ̨y nangɨ ɔr kəm-m-tɨ ə m'ɔw m'togɨ rəmə
m'oo lo.

† **9:5 9:5** Mat 5:14; Ją 8:12

16 Lokɨ ɛ̰ pa ta kin bè rəmə, Parisi-je kí ná̰-je 'panè: To dow kí ɨ̰ rɔ Lubə-tɨ
al, kdɔtalə ilə kujɨ dɔ ndɔ taakoo-tɨ al. Ngà dɛ̰ kí dan-tɨ-je 'panè: Dow kí to
njèramajal lé, à ra ban ɓá à ra nékɔjɨ-je kí titɨ-na̰ bè kin wa?
17 Ra adɨ gángɨ-na̰ tò dan-dé-tɨ. Beɓa dɛ̰ 'təl 'dəjɨ-é ɓəy 'panè: I ya bè lé,
ta ri ɓá i pa dɔ dow-tɨ kí adɨ kəm-i oo lo lé wa? Njèkəmtɔ lé ilə-dé-tɨ panè:
Ɛ̰ to njèpata kí ta Lubə-tɨ.
18 'Boy-je lə jipɨ-je lé 'mbatɨ ndigɨ dɔ-tɨ kí dingəm kinlé kete to njèkəmtɔ
ɓá ngɔsnè təl oo lo, adɨ dɛ̰ 'ɓa njékojɨ-é-je d'adɨ 'ree.
19 Beɓa 'dəjɨ-dé 'panè: Ɛ̰ kanlé to ngon-si kí sə̰i 'painè kəm-é tɔɔ lo kojɨ-
é-tɨ lé ya ɓan wa? Ngà ra ban ɓá kí nè kin oo lo wa?
20 Njékojɨ-é-je lé 'panè: Jɛ̰ j'gə kí to ngon-ji ə kəm-é tɔɔ lo kojɨ-é-tɨ nṵ ya.
21 Ngà kəm rəbɨ kí ɛ̰ oo-né lo ngá kin kàrè j'gə al rəm, ɓá dow kí adɨ
kəm-é oo lo kin kàrè, j'gə-é al rəm tɔ. Sə̰i ya 'dəji-é ooi. Tɔgɨ gangɨ asɨ pa
ta dɔ rɔ-é-tɨ.
22 Njékojɨ-é-je lé 'pa bè kdɔ dɛ̰ 'ɓəl 'boy-je lə jipɨ-je. Kdɔtalə ta-dé asɨ-
na̰ kadɨ kinə dow kí rá-rá ya panè Jeju to Kristɨ* rəmə, kadɨ 'tubə-é kɔgɨ
kəykəwna̰-tɨ lə-dé.
23 Gin-é kin ɓá njékojɨ-é-je 'pa-né 'panè: To dow kí tɔgɨ gangɨ ə́n ə́ 'dəji-é
ooi.
24 Beɓa dingəm kí kete to njèkəmtɔ lé, Parisi-je 'təl 'ɓa-é ɓa kí nja joo ə
d'idə-é 'panè: 'Pa ta kí tɔgrɔ-tɨ 'ɔsɨ-né gajɨ Lubə. Jɛ̰ j'gə kí dingəm kinlé to
njèramajal.
25 Ɛ̰ ilə-dé-tɨ panè: Lé ɛ̰ to njèramajal ya kàrè, ma̰ m'gə al. Ngà né káre
kí m'gə ə́n: Kete m'to njèkəmtɔ ə ngɔsnè m'oo lo.
26 Dɛ̰ 'dəjɨ-é 'panè: Ri ɓá ɛ̰ ra sə-i wa? Ɛ̰ ra ban ɓá adɨ kəm-i lé oo lo wa?
27 Ɛ̰ idə-dé panè: Ta kinlé m'pa kete ya sə̰i ooi al; ngà kdɔ ri ɓá sə̰i 'ndigi
kadɨ m'təl m'idə-si ya ɓəy wa? Sə̰i kàrè 'ndigi təli njéndó né-je liə tɔ wa?
28 Dɛ̰ 'tajɨ-é ə 'panè: I ɓá 'to njèndó né liə; jɛ̰ j'to njéndó né-je lə Moiyijɨ.
29 Moiyijɨ lé, jɛ̰ j'gə kí Lubə pa siə ta; ngà dow kanlé, jɛ̰ j'gə lo kí tɛ̰ɛ̰-tɨ
al.
30 Ɛ̰ ilə-dé-tɨ panè: Ooi, né kí tò ɓəl ə́n: Jeju lé, sə̰i 'gəi lo kí ɨ̰-tɨ al ə ɛ̰ ɓá
adɨ kəm-m oo lo tin.
31 Jə̰i j'gəi kí Lubə oo ta lə njéramajal-je al. Ngà dow kí rá-rá kí ilə kujɨ
dɔ Lubə-tɨ ə ra né kí mɛ̰ɛ̰ Lubə ndigɨ lé, dowbé kin ɓá Lubə oo ta liə.
32 Dow kí kəm-é tɔɔ lo kojɨ-é-tɨ ya dow adɨ kəm-é oo lo adɨ j'oo ta-é nja
káre al ya ɓəy.
33 Dingəm kí adɨ kəm-m oo lo kinlé, kinə ɨ̰ rɔ Lubə-tɨ al lé, né káre ya
kàrè à kasɨ ra al.
34 'Boy-je lə jipɨ-je d'ilə-é-tɨ 'panè: I kí 'to njèramajal kí kojɨ kəy kin ya
ɓá 'ɓa rɔ-i njèndó-ji né al ɓan! Beɓa 'tubə-é lo kəwna̰-tɨ lə-dé kɔgɨ.
35 Jeju oo ta tubə kí 'tubə-é lé ə lokɨ ingə-é rəmə dəjɨ-é panè: 'Adɨ mɛ̰ɛ̰-i
Ngon lə dow wa?
36 Ɛ̰ dəjɨ Jeju panè: 'Ɓaɓe, Ngon lə dow ə to ná̰ ɓá kadɨ m'adɨ-é mɛ̰ɛ̰-m
wa?
37 Jeju idə-é panè: Ngon lə dow lé, i oo-é ngá, to ma̰ kí ma̰ m'pa sə-i ta
nè kin ya.
38 Beɓa ɛ̰ panè: M'adɨ-i mɛ̰ɛ̰-m, 'Ɓaɓe, ə ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̰̃-é-tɨ.

---

* **9:22 9:22** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kí Lubə mbəti-é.

39 Go-tɨ, Jeju panè: M'ree dɔnangɨ-tɨ nè kdɔ gangta. Kdɔ kadɨ njékəmtɔ-je
d'oo lo ə njékoo lo-je 'təl njékəmtɔ-je tɔ.
40 Lokɨ Parisi-je kí dan-tɨ-je kí d'ą̃ siə natɨ d'oo ta-je kin bè lé, 'pa siə
'panè: Ję̃ kàrè j'to njékəmtɔ-je tɔ wa?
41 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Kinə 'toi njékəmtɔ-je rəmə, lé majal lə-si à goto.
Ngà kí ngɔsnè-tɨ kin sə̨i 'painè: Ję̃ j'to njékoo lo-je. Beɓa majal lə-si tò lo
tò-é-tɨ tɔ.

10

Njèkul batɨ-je kí majɨ

1 «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow andɨ go batɨ-je-tɨ kì tarəbɨ gali al,
ngà al kì dɔ gali kəl-é-tɨ kí rangɨ lé dowbé to njèɓogɨ, to bɔkaya.
2 Ngà dow kí andɨ kì tarəbɨ gali lé to njèkul batɨ-je.
3 Njèngəm takəy tę̃ę̃ tarəbɨ adɨ-é ə batɨ-je d'oo ndi-é. Rəmə batɨ-je kí 'to
'liə lé, ę̃ ɓa-dé kì ri-dé ri-dé, ə ɔr nɔ̃-dé tę̃ę̃ sə-dé ndaa-tɨ.
4 Lokɨ ę̃ adɨ batɨ-je liə 'tę̃ę̃ ndaa-tɨ lay rəmə, ę̃ njiyə nɔ̃-dé-tɨ, ə batɨ-je lé
'ndole go-é kdɔ dę̃ 'gə ndi-é.
5 Dow kí to mba lé, batɨ-je d'a kąy-é ką̃ ngərəngɨ ɓɨ d'a ndole go-é al; kdɔ
dę̃ 'gə ndi mba-je al.»
6 Dow-je 'gə mę̃ę̃ gosta kí Jeju pa sə-dé kinlé al.
7 Beɓa Jeju təl pa ɓəy panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; mą̃ m'to tarəbɨ
kəy lə batɨ-je.
8 Dę̃ lay kí 'ree nɔ̃-m-tɨ kete lé, 'to njéɓogɨ-je kì bɔkaya-je, adɨ batɨ-je d'oo
ta lə-dé al.
9 Mą̃ m'to tarəbɨ, adɨ kinə dow andɨ kì tarəbɨ kí rɔ-m-tɨ rəmə, à kajɨ; ę̃ à
kandɨ rəm, à tę̃ę̃ rəm, ɓá à kingə nékuso rəm tɔ.
10 Ngà njèɓogɨ lé, ę̃ ree kdɔ ɓogɨ né rəm, təl né rəm, ɓá tujɨ né rəm. Ngà
mą̃ m'ree kdɔ kadɨ dow-je d'isɨ kəm ə kadɨ kiskəm lə-dé kinlé majɨ-é al dɔ
lo rəm tɔ.
11 Mą̃ m'to njèkul batɨ-je kí majɨ. Njèkul batɨ-je kí majɨ lé, ilə rɔ-é kɔgɨ
kdɔ batɨ-je liə.
12 Ngà njèrakullə là kí to njèkul batɨ-je kí tɔgrɔ-tɨ al, adɨ 'to batɨ-je liə
al rəm lé, lokɨ ę̃ oo jagɨm isɨ ree rəmə, tusɨ batɨ-je iɲə-dé ą̃y adɨ jagɨm ree
tuwə-dé ə sane ndəgɨ-é-je katɨ-katɨ.
13 Dow kinlé ra bè kdɔ ę̃ to njèrakullə là adɨ usɨ-é dɔ batɨ-je-tɨ al. Mą̃
m'to njèkul batɨ-je kí majɨ.
14 †M'gə batɨ-je lə-m rəm, batɨ-je lə-m kàrè 'gə-m rəm tɔ.
15 Titɨ kí Bɔbɨ-m gə-m-né lé, mą̃ kàrè m'gə Bɔbɨ-m tɔ ə m'ilə rɔ-m kɔgɨ
kdɔ batɨ-je lə-m.
16 M'ɔw kì batɨ-je kí rangɨ nɔ̃ɔ̃, ngà goto ɓá 'goto mę̃ę̃ gali-tɨ nè ɓəy. Dę̃
kinlé tò kadɨ m'ree sə-dé; dę̃ d'a koo ndi-m ə d'a to nékul-je kí káre-rè
rəm, njèkul-dé à 'ra káre-rè rəm tɔ.
17 Bɔbɨ-m ndigɨ-m kdɔ kilə kí m'ilə rɔ-m kɔgɨ kdɔ kadɨ m'təl m'isɨ kəm
gogɨ.
18 Mą̃ ya m'ilə rɔ-m kɔgɨ kì mę̃ę̃ ndigɨ lə-m ɓɨ dow à tɔl-m kì dɔ rɔ-é al.
M'ɔw kì tɔ́gɨ kadɨ m'ilə rɔ-m kɔgɨ rəm, ɓá m'ɔw kì tɔ́gɨ kadɨ m'təl m'isɨ
kəm gogɨ rəm; ę̃ ɓá to ndu kí m'ingə rɔ Bɔbɨ-m-tɨ.»
19 Ta-je kinlé ra adɨ gángɨ-ną̃ tò dan jipɨ-je-tɨ rangɨ ya ɓəy.

† **10:14 10:14** Mat 11:27; Luk 10:22

20 Dow-je ṇą dan-dé-tɨ ya 'panè: «Ḛ ɔw kì ndil kí majɨ al mḛḛ-é-tɨ rəm,
to mbə́ rəm. Ngà kdɔ ri ɓá ooi ta liə wa?»
21 Dḛ kí madɨ-je 'panè: «Ta-je liə to ta lə dow kí ɔw kì ndil kí majɨ al mḛḛ-
é-tɨ al. Sé dow kí ɔw kì ndil kí majɨ al mḛḛ-é-tɨ lé à kasɨ kadɨ njèkəmtɔ oo
lo tɔ wa?»

Jipɨ-je 'mbatɨ ta lə Jeju

22 Ndɔ káre bè 'ra nąy kəy lə Lubə mḛḛ ɓebo Jorijalḛm-tɨ nąy kul-tɨ.
23 Jeju njiyə ndó rɔ-é takəy-tɨ lə Lubə gin pal-tɨ lə Salomọ.
24 Rəmə 'boy-je lə jipɨ-je d'ilə-ną 'gəə dɔ-é ə dəjɨ-é 'panè: «Kàdì ban ɓá
i a kadɨ mḛḛ-ji usɨ nangɨ wa? Kinə i ya 'to Kristɨ* lé rəmə 'idə-ji rəsɨ.»
25 Jeju ilə-dé-tɨ 'panè: «Mą m'idə-si ya ngà sə̨i ooi kɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ al.
Kullə-je kí m'ra kì ri Bɔbɨ-m kin ya asɨ kadɨ 'gəi-mi-né.
26 Ngà sə̨i adi mḛḛ-si al kdɔ sə̨i 'toi kí dan batɨ-je-tɨ lə-m al.
27 Batɨ-je lə-m d'oo ndi-m 'gə; mą m'gə-dé ə dḛ 'ndole go-m.
28 Mą m'adɨ-dé kiskəm kí sartagangɨ; dḛ d'a koy ndą al rəm, ɓá dow à
kasɨ taa-dé ji-m-tɨ al rəm tɔ.
29 Bɔbɨ-m kí adɨ-m-dé lé, tɔ́gɨ-é itə tɔ́gɨ-je lay ə dow kí asɨ taa-dé ji Bɔbɨ-
m-tɨ ya goto.
30 Mą lé, jḛ kì Bɔbɨ-m j'to dow-je kí káre-rè.»
31 Nja káre ya ɓəy, jipɨ-je d'ɔy ər-je kdɔ tilə-é-né tɔl-é.
32 Beɓa ḛ idə-dé panè: «M'ra kullə-je kí majɨ-majɨ ṇą kí i̧ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ
m'adɨ ooi. Dan kullə-je-tɨ kí m'ra kinlé ḛ kí rá ɓá 'ndigi 'tiləi-mi kì ər kdɔ
wa?»
33 Ə 'boy-je lə jipɨ-je lé d'ilə-é-tɨ 'panè: «Jḛ j'ndigɨ tɔl-i kdɔ kullə-je kí
majɨ-majɨ kin al; ngà kdɔ i kí 'to dow ya rəmə 'ɓa rɔ-i Lubə, adɨ ta kin to
takɔbɨ!»
34 Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Mḛḛ ndukun-je-tɨ lə-si lé 'ndàngɨ panè: "Mą Lubə
m'panè sə̨i 'toi lubə-je."
35 Dow-je kí Lubə pa sə-dé ta ya ɓá ndukun ɓa-dé lubə-je lé al wa! Ə ta
kí mbete kí aa njay pa lé dow à kɔr kɔgɨ al rəm tɔ!
36 Mą lé, Bɔbɨ-m ɔr-m ində-m tagay ə ulə-m dɔnangɨ-tɨ nè, rəmə sə̨i
'painè: "M'pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ." Kdɔ pa kí m'panè: "M'to Ngon lə Lubə."
37 Kinə m'ra kullə-je lə Bɔbɨ-m al rəmə, adi-mi mḛḛ-si al!
38 Ngà kinə kullə-je kí m'ra lé to kullə-je lə Bɔbɨ-m ya, ə́ kinə mą ɓá lé
adi-mi mḛḛ-si al kàrè rəmə, adi mḛḛ-si kullə ra-m-je kinlé ɓəl ɓane. Beɓa
a gəi majɨ yə́rə́rə́ kí Bɔbɨ-m to kí lə-m ə mą m'to kí lə Bɔbɨ-m tɔ.»
39 Dḛ 'təl 'sangɨ kadɨ d'uwə-é, ngà ḛ tḛḛ ji-dé-tɨ.
40 †Beɓa Jeju təl ɔw gidɨ ba Jurdḛ-tɨ gogɨ, lo-tɨ kí Ją ulə gin ra dow-je
batḛm-tɨ ə ḛ isɨ-tɨ.
41 Dow-je ṇą ya 'ree rɔ-é-tɨ ə 'panè: «Nékɔjɨ káre ya kàrè Ją ra al, ngà
ta-je lay kí Ją pa dɔ dow-tɨ kinlé to ta kí tɔgrɔ-tɨ.
42 Lo-é-tɨ kinlé dow-je ṇą ya d'adɨ mḛḛ-dé Jeju.»

11

Koy lə Lajar

---

* **10:24 10:24** Kristɨ lé kɔr mḛḛ-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. † **10:40 10:40** Ją 1:28

1 †Dingəm káre bè kí ri-é lə Lajar ɓá rɔ-é to-é. Ḛ to dow kí mɛ̱ɛ̱ ɓe-ti kí
Betani kí to ɓekojɨ Mari dɛ̱ kì ngonkɔ̰-é Martɨ.
2 †Mari kinlé ɓá ndɔkɨ ur ubɨ dɔ 'Ɓaɓe-tɨ ə uwə bəl dɔ-é bɔr-né nja-é lé.
Ḛ to kɔ̰nan Lajar kí rɔ-é to-é lé.
3 Ngankɔ̰-na̱-je kí dené kí joo kinlé d'ulə kullə d'idə Jeju 'panè: «'Ɓaɓe,
ɛ̱ kí i 'ndigɨ-é lé, rɔ-é to-é.»
4 Lokɨ Jeju oo ta kinlé rəmə panè: Mɔ̰y kinlé à tɛ̱ɛ̱ koy al. To mɔ̰y kí à ra
kadɨ ri Lubə ɓa-né rəm, ɓá kì takul mɔ̰y kinlé ya dow-je d'a kɔsɨ-né gajɨ
Ngon lə Lubə rəm tɔ.
5 Martɨ kì ngonkɔ̰-é Mari, kì kɔ̰nan-dé Lajar lé 'to dow-je kí Jeju ndigɨ-dé.
6 Lokɨ Jeju oo ta rəto lə Lajar lé, ɛ̱ isɨ lo kí isɨ-tɨ lé ya ra ndɔ joo go-tɨ ɓəy;
7 ngà ɓá idə njéndó né-je liə panè: «J'təli j'ɔwi dɔnangɨ Jude-tɨ gogɨ.»
8 Rəmə njéndó né-je liə d'idə-é 'panè: Njèndó dow-je né, i kí ngɔsnè ɓəy
ə́ jipɨ-je 'sangɨ kdɔ tilə-i kì ər tɔl-i lé ya 'ge təl kɔw dɔnangɨ Jude-tɨ gogɨ ɓəy
wa!
9 Jeju ilə-dé-tɨ panè: Lo kí kada lé, kàdì ra-tɨ dɔgɨ gidɨ-é joo ya al wa?
Kinə dow ɔw njiyə kada lé, à dar né al, kdɔ lo ndógɨ dɔnangɨ-tɨ adɨ dowbé
oo lo.
10 Ngà kinə dow njiyə ndɔɔ rəmə, à dar né, kdɔ lo ndógɨ nɔ̰-é-tɨ al.
11 Jeju pa ta-je kinlé bè ngà ɓá idə njéndó né-je liə panè: Nam-ji Lajar
lé tò ɓi ə́ m'a kɔw ndəl-é ɓane.
12 Ə njéndó né-je 'panè: 'Ɓaɓe, kinə tò ɓi lé à kingə lapiya.
13 Jeju lé pa ta koy lə Lajar, ngà njéndó né-je 'gɨr kí ɛ̱ pa ta lə ɓi kí tò
kare.
14 Beɓa Jeju idə-dé rəsɨ panè: Lajar lé oy.
15 Ə kí sɔbɨ dɔ-si sə̰i rəmə rɔ-m nəl-m kdɔ goto kí m'goto siə nu̱. Né kin
à ra kadɨ adi-mi-né mɛ̱ɛ̱-si. Ngà adɨ j'ɔwi kɨ rɔ-é-tɨ nɔ̰ɔ̰.
16 Rəmə Tomasɨ kí 'ɓa-é Ndungə lé, idə ndəgɨ njéndó né-je panè: Jə̰i
kàrè j'ɔwi, kdɔ kadɨ j'oyi kì Jeju lé tɔ.
17 Lokɨ Jeju ɔw tɛ̱ɛ̱ rəmə, ɛ̱ oo kí 'dubɨ Lajar ra ndɔ sɔ ngá.
18 Ə kɨ̰ Betani kɔw Jorijalɛ̱m lé, à kasɨ kulə mɛtər mutə je bè.
19 Jipɨ-je n̰a̱ ya 'ree rɔ Martɨ-tɨ kì Mari 'ree 'sɔl mɛ̱ɛ̱-dé kdɔ koy lə kɔ̰nan-
dé lé.
20 Lokɨ Martɨ oo kí Jeju ɔw ree nɔ̰ɔ̰ rəmə, ɛ̱ ɨ̰ ɔw tilə kəm-é, ngà Mari ɓá
isɨ nangɨ mɛ̱ɛ̱ kəy-tɨ.
21 Martɨ idə Jeju panè: 'Ɓaɓe, kinə ndɔ-é-tɨ isɨ nè lé, kɔ̰nan-m à koy al.
22 Ngà kí ngɔsnè-tɨ kin ya kàrè m'gə kí né lay kí i 'dəjɨ Lubə lé, Lubə à
ra kadɨ-i.
23 Jeju idə-é panè: Kɔ̰nan-i lé, à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̱ɛ̱.
24 Ə Martɨ ilə-é-tɨ panè: M'gə kí dɔbəy ndɔ-tɨ kí dow-je kí d'oy d'a tɔsɨ
ndəl kində lo tɛ̱ɛ̱ lé, ɛ̱ à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̱ɛ̱ tɔ.
25 Jeju ilə-é-tɨ panè: Ma̱ lé m'to njèkadɨ dow-je 'tɔsɨ ndəl d'ində lo 'tɛ̱ɛ̱
rəm, ɓá m'to njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm rəm tɔ. Dow kí adɨ-m mɛ̱ɛ̱-é lé, lé
oy ya kàrè dowbé à kisɨ kəm rəm,
26 na̱-na̱ kí isɨ kì dɔ-é taá ə adɨ-m mɛ̱ɛ̱-é lé, à koy nda̱ al. Ta kinlé 'oo kí
ta kí tɔgrɔ-tɨ wa? Martɨ ilə-é-tɨ panè:
27 Oiyo, 'Ɓaɓe, m'adɨ mɛ̱ɛ̱-m kí i 'to Ngon lə Lubə, 'to Kristɨ kí tò kadɨ à
ree dɔnangɨ-tɨ.

† **11:1 11:1** Luk 10:38,39 † **11:2 11:2** Ja̱ 12:3

28 Lokɨ ɛ̰ pa ta kinlé rəmə, ɛ̰ ɔsɨ təl ɔw ɓa ngonkɔ̰-é Mari kɨ̀ kár-é ɓá
idə-é ta ɲɔ̰m-ɲɔ̰m panè: Njèndó dow-je né ree a̰ nɔ̰ɔ̰ ə́ ɓa-i.
29 Lokɨ Mari oo ta kinlé taá ya rəmə, ɛ̰ ɔsɨ nangɨ ratɨ ḭ taá ɔw kɨ rɔ Jeju-tɨ.
30 Ə Jeju lé ya kàrè ree tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓe-tɨ al ɓəy. Ngà ɛ̰ a̰ lo-tɨ kí kete Martɨ
tilə kəm-é ingə-é-tɨ lé.
31 Lokɨ jipɨ-je kí d'isɨ kɨ̀ Mari mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ d'isɨ 'sɔl mɛ̰ɛ̰-é lé d'oo kí ɛ̰ ubɨ
nangɨ ratɨ ḭ taá tɛ̰ɛ̰ ndaa-tɨ rəmə, 'gɨr kí isɨ ɔw dɔɓadɨ-tɨ kdɔ kɔw nɔ̰, adɨ
d'ḭ d'un go-é.
32 Lokɨ Mari ree tɛ̰ɛ̰ lo-tɨ kí Jeju a̰-tɨ ɓá oo-é rəmə usɨ nangɨ nja-é-tɨ ə
panè: 'Baɓe, kinə ndɔ-é-tɨ isɨ nè lé, kɔ̰nan-m à koy al.
33 Lokɨ Jeju oo kí Mari a̰ nɔ̰ rəm, ɓá jipɨ-je kí 'ree siə kàrè d'a̰ 'nɔ̰ rəm lé
mɛ̰ɛ̰-é ḭ puu adɨ dɔ-é təl wəksə.
34 Beɓa ɛ̰ dəjɨ-dé panè: Iləɨ-é lo kí rá-tɨ wa? Ə dɛ̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: 'Baɓe,
'ree ə 'a koo.
35 Jeju nɔ̰.
36 Rəmə jipɨ-je lé 'panè: Ooi ndigɨ kí ɛ̰ ndigɨ Lajar tana̰ kin!
37 Ngà dɛ̰ kí ná̰-je dan-dé-tɨ 'panè: «Ḛ kí ndɔkɨ adɨ njèkəmtɔ oo lo lé, ra
ban ɓá adɨ dingəm kin isɨ kəm tɔ al wa?»
38 Mɛ̰ɛ̰ Jeju təl ḭ puu rangɨ ya ɓəy ə ɛ̰ ɔtɨ ɔw dɔɓadɨ-tɨ. Badɨ lé to bole
mbal ɓá d'utɨ ta-é kɨ̀ ər.
39 Jeju panè: 'Ndubri ər lé kí rangɨ. Rəmə Martɨ kí kɔ̰nan njègoto lé
idə-é panè: 'Baɓe, nin lé ra ndɔ sɔ adɨ ətɨ ngá.
40 Ə Jeju idə-é panè: Kete m'idə-i m'panè kinə 'adɨ-m mɛ̰ɛ̰-i lé 'a koo tógɨ
lə Lubə ya al wa?
41 Beɓa dow-je 'ndubru ər lé kɨ rangɨ ə Jeju itə kəm-é kɨ taá ɓá panè:
Bɔbɨ-m, m'ra-i oiyo, kdɔ ta kí m'pa sə-i lé oo ndi-m.
42 Ma̰ rəmə, m'gə kí ndɔ-je lay ya i oo ta kí m'pa sə-i ya, ngà to ta lə kosɨ
dow-je kí 'gəə dɔ-m kin ɓá m'pa ta kin bè, kdɔ kadɨ 'gə kí tɔgrɔ-tɨ, ma̰ lé,
to i ya ɓá ulə-m. 43 Lokɨ Jeju pa ta-je kin bè lé, ɛ̰ ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè:
Lajar, 'tɛ̰ɛ̰ ndaa-tɨ.
44 Beɓa njègoto lé ində lo tɛ̰ɛ̰ ə nja-é-je kɨ̀ ji-é-je tò kɨ̀ gangɨ-é kí 'ɓindɨ-né
rəm, ɓá ta kəm-é to kɨ̀ kubɨ kí 'ndəm-né lé rəm tɔ. Jeju idə-dé panè: 'Tuti
né-je kí rɔ-é-tɨ ə iɲəɨ-é adi-é ɔw.

'Boy-je lə jipɨ-je 'sangɨ tɔl Jeju
Mat 26:1-5; Mar 14:1-2; Luk 22:1-2

45 Jipɨ-je ɲa̰ kí ree rɔ Mari-tɨ ɓá d'oo né kí Jeju ra lé bè rəmə, d'adɨ-é
mɛ̰ɛ̰-dé.
46 Ngà dɛ̰ kí ná̰-je kí dan-dé-tɨ 'təl d'ɔw d'ingə Parisi-je ə 'pa ta lə né kí
Jeju ra lé d'adɨ-dé.
47 Beɓa njékun dɔ njégugné-je, kɨ̀ Parisi-je kí 'to 'boy-je kí njégangta-je
lə jipɨ-je lé d'ingə-na̰ ə 'panè: Ri ɓá j'a rai wa? Dingəm kinlé ra nékɔjɨ-je
ɲa̰.
48 Kinə j'iɲəɨ-é j'adɨ-é ra par-par rəmə, dow-je lay ya d'a kadɨ-é mɛ̰ɛ̰-dé ə
dow-je kí Rɔm d'a ree tujɨ lo lə-ji kí aa njay kin rəm, ɓá d'a tujɨ gin dow-je
lə-ji rəm tɔ.
49 Dow káre dan 'boy-je-tɨ kí ri-é lə Kayipɨ kí to burə dɔ njégugné-je
ɓal-é-tɨ kinlé, idə-dé panè: Sə̰i lé, né káre ya kàrè 'gəi-tɨ al!

50 Dow káre-rè kí kadɨ oy ə jipɨ-je lay d'oy-né al rəm, ɓá ɓe lə-si kɨ̀ ta
tatɨ-é lay tujɨ-né al rəm kinlé to né kí majɨ ṇa̱ kdɔ-si. Sə̨i 'gəi kí bè kin al
wa?
51 Ta kinlé, to Kayipɨ ya kɨ̀ dɔ-é ɓá ɔjɨ mɛ̨̃ɛ̨-é-tɨ pa al. Ngà to kí ɛ̨ to burə
dɔ njégugné-je ɓal-é-tɨ kinlé ɓá Lubə ində-né ta kí sɔbɨ dɔ Jeju ta-é-tɨ adɨ-é
pa-né ta lə koy kí Jeju à koy gangɨ-né dɔ jipɨ-je tin.
52 Ə ɛ̨ à koy kdɔ jipɨ-je par al, ngà à koy kdɔ kəw-né ngan lə Lubə kí
'sane-na̱ kin kɨ natɨ, təl-dé-né dajɨ rɔ kí káre-rè.
53 Ndɔ-é-tɨ kí d'ingə-né-na̱ kinlé, d'un ndu-dé kadɨ 'tɔl Jeju.
54 Ə gangɨ-é-tɨ kin ya Jeju njiyə-né ndaa-tɨ dan jipɨ-je-tɨ al, adɨ ɛ̨ ɔw kɨ̀
njéndó né-je liə adɨ d'isɨ mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo-tɨ kí 'ɓa-é Eprayim, dɔnangɨ-tɨ kí tò
ngɔsi kɨ̀ diləlo.
55 Ndɔ ra na̱y Pakɨ lə jipɨ-je nà̱y ngɔsi, adɨ dow-je ṇa̱ d'ḭ mɛ̨̃ɛ̨ ɓe-je-tɨ lə-dé
tin 'ree ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ kete nɔ̰̃ ndɔ Pakɨ-tɨ, kdɔ kaa rɔ-dé dɔ majal-je-tɨ.
56 Dɛ̨ 'sangɨ Jeju, adɨ 'dəjɨ-na̱ ta takəy-tɨ lə Lubə 'panè: Ɛ̨̃ lé, sə̨i 'giri kí à
ree lo ra na̱y-tɨ lé əse à ree al wa?
57 Ə njékun dɔ njégugné-je, kɨ̀ Parisi-je d'un ndu kadɨ kinə dow madɨ gə
lo kí Jeju lé isɨ-tɨ rəmə, nane dɔ-é kadɨ d'uwə-é.

12

Kɔw Jeju mɛ̨̃ɛ̨ ɓe-tɨ kí Betani
Mat 26:6-13; Mar 14:3-9; Luk 7:36-38

1 Lokɨ nà̱y ndɔ mɛkɛ̨ ɓəy ɓá ndɔ ra na̱y Pakɨ à kasɨ lé, Jeju ɔw mɛ̨̃ɛ̨ ɓe-tɨ
kí Betani kí to ɓe lə Lajar kí ndɔkɨ oy adɨ 'dubɨ-é ɓá Jeju adɨ-é tɔsɨ ndəl
ində lo tɛ̨̃ɛ̨ lé.
2 Lo-é-tɨ̃ nɔ̰̃ɔ̰ lé, 'ra nékuso d'adɨ-é 'ra-é-né mba. Martɨ ɓá to njèkoo go-dé
ə Lajar isɨ kɨ̀ mba-je natɨ ta nékuso-tɨ.
3 †Beɓa Mari un ubɨ wale kí 'ɓa-é nár kí yərərə adɨ ətɨ majɨ rəm, là-é
ṇa̱ rəm ya ree ur nja Jeju-tɨ ɓá bɔr kɨ̀ bəl dɔ-é; ə ba̱y ubɨ lé taa mɛ̨̃ɛ̨ kəy
pəl-pəl.
4 Ngà Judasɨ Iskariyotɨ kí to kí káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kí ɛ̨ ɓá à
to njèkun dɔ-é lé panè:
5 Ubɨ kinlé kdɔ ri ɓá tokɨ taa-né là kí à kasɨ kəm kullə kí ndɔ ɓumutə ə
ree ləbɨ njéndoo-je al wa?
6 Ɛ̨̃ pa bè lé, to ta ɓá ɔ̰̃ mɛ̨̃ɛ̨-é kdɔ njéndoo-je al, ngà kdɔtalə ɛ̨ lé to
njèɓogɨ; adɨ mbu là kí tò jɨ-é-tɨ lé, taá-taá isɨ ɓogɨ là mɛ̨̃ɛ̨-é-tɨ uso.
7 Beɓa Jeju panè: 'Iṇə dené lé jeke; ɛ̨ ra né kin bè ngəbɨ-né ndɔ dubɨ-m.
8 Njéndoo-je lé d'a kisɨ sə-si kɨ̀ ndɔ-je lay, ngà ma̱ lé, m'a kisɨ sə-si kɨ̀
ndɔ-je lay al.
9 Lokɨ kosɨ jipɨ-je kí 'tò nduy-nduy d'oo poy Jeju kí isɨ mɛ̨̃ɛ̨ ɓe-tɨ kí Betani
nɔ̰̃ɔ̰ lé, dɛ̨ 'ree kdɔ kadɨ d'oo Jeju rəm, kdɔ kadɨ d'oo-né Lajar kí ndɔkɨ oy
ɓá ɛ̨ adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨ lé rəm tɔ.
10 Beɓa njékun dɔ njégugné-je d'un ndu-dé kadɨ 'tɔl Lajar tɔ.
11 Kdɔ ta liə ɓá jipɨ-je ṇa̱ ya d'iṇə-dé-né ə d'adɨ-né mɛ̨̃ɛ̨-dé Jeju.

Kɔw Jeju ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ
Mat 21:1-11; Mar 11:1-10; Luk 19:29-44

† **12:3 12:3** Luk 7:37,38

12 Lo aa go-tɨ lé, kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy kí 'ree lo ra na̱y Pakɨ-tɨ,
d'oo poy Jeju kí isɨ ɔw kɨ me̱e̱ ɓebo Jorijale̱m-tɨ.
13 Beɓa 'tə́tɨ balkəm tan-je ji-dé-tɨ 'tilə-né kəm-é ə 'pa ta kɩ̀ ndi-dé kí
boy-boy 'panè:
«Kɔsgajɨ kɨ dɔ-i-tɨ!
Kadɨ Lubə tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ
kí njèree kɩ̀ ri 'Ɓaɓe kí to ngar lə Israyel-je.»
14 Jeju ingə ngon koro, ə al isɨ dɔ-é-tɨ titɨ kí 'ndàngɨ-né me̱e̱ mbete-tɨ kí
aa njay 'panè:
15 Ngonmandɨ kí ɓebo Siyɔ̱-tɨ,* 'ɓəl al.
'Oo, ngar lə-i isɨ dɔ ngon koro-tɨ isɨ ree.
16 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, njéndó né-je liə 'gə me̱e̱ né-je kí ra né kinlé al ɓəy;
ngà lokɨ Lubə ulə riɓa dɔ-é-tɨ ɓəy ɓá me̱e̱-dé ole dɔ-tɨ titɨ kí né-je kinlé,
'ndàngɨ ta-é me̱e̱ mbete-tɨ 'sɔbɨ-né dɔ-é adɨ né-je kinlé, 'ra kdɔ ta liə.
17 Kosɨ dow-je kí ndɔkɨ d'a̱ kɩ̀ Jeju natɨ ɓá ɓa-né Lajar ɓe nin-tɨ adɨ-é tɔsɨ
ndəl ində lo te̱e̱ lé, d'ɔr poy-é d'adɨ dow-je.
18 Gin-é kin ɓá kosɨ dow-je 'tilə-né kəm Jeju; kdɔtalə koo kí d'oo poy
nékɔjɨ kí ndɔkɨ e̱ ra lé.
19 Beɓa Parisɨ-je d'idə-na̱ 'panè: Ooi, sə̱i a̱i kare ngá ɓan al! Dow-je lay
ya d'un go-é.

Jeju pa ta kí sɔbɨ dɔ koy-é

20 Grɛkɨ-je madɨ d'ɔw dan dow-je-tɨ kí d'ɔw Jorijale̱m ndɔ ra na̱y Pakɨ-tɨ
kdɔ kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̱ Lubə-tɨ.
21 Beɓa d'ɔw rɔ Pilipɨ-tɨ kí to dow kí Betsayda, dɔnangɨ Galile-tɨ 'dəji-é
'panè: «'Ba-ji, j'ndigɨ koo Jeju.»
22 Beɓa Pilipɨ ɔw idə Andre, adɨ de̱ joo lay d'ɔw d'idə Jeju.
23 Jeju idə-dé panè: Dɔkaglo asɨ kadɨ Lubə ulə riɓa dɔ Ngon lə dow-tɨ
ngá.
24 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; kinə dow un ka̱a̱ ko dubɨ nangɨ adɨ oy al lé,
à ra káre-rè; ngà kinə 'dubɨ nangɨ d'adɨ oy rəmə, à kubə kdɔ kandɨ na̱.
25 †Dow kí ta rɔ-é to-é na̱ rəmə à tujɨ rɔ-é, ngà dow kí ta rɔ-é to-é al
dɔnangɨ-tɨ nè lé, à kajɨ rɔ-é kajɨ kí sartagangɨ tɔ.
26 Kinə dow ndigɨ ra kullə kadɨ-m rəmə, kadɨ dowbé un go-m ə lokɨ ma̱
m'isɨ-tɨ lé, lo-é ya ngonnjèkullə lə-m à kisɨ-tɨ tɔ. Kinə dow ra kullə adɨ-m
lé, Bɔbɨ-m à kulə riɓa dɔ-é-tɨ tɔ.
27 Kí nè kinlé, dɔ-m təl wəksə. Əjè m'panè ri ngá wa? Kadɨ m'panè Bɔbɨ-
m, 'ajɨ-m dɔkaglo-tɨ kin wa? Ngà kɔ̱ kin ya ɓá ma̱ m'ree kdɔ ɓá m'te̱e̱-né
sar dɔkaglo-tɨ kin tin.
28 Bɔbɨ-m, 'adɨ ri-i ɓa!
Rəmə ndi dow ɓa me̱e̱ dɔra̱-tɨ panè: M'adɨ ri-m ɓa ə m'a təl kadɨ ri-m
ɓa ya ɓəy.
29 Kosɨ dow-je kí d'a̱ lo-é-tɨ kí d'oo ndi dow lé, 'panè to ndi ɓá ndàngɨ.
De̱ kí dan-tɨ-je 'panè: To malayka ɓá pa siə ta.
30 Beɓa Jeju təl un ta panè: Ndi dow kinlé ɓa kdɔ ta lə-m al ngà ɓa kdɔ
ta lə-si.

---

* **12:15 12:15** Ngonmandɨ kí ɓebo Siyɔ̱-tɨ lé tɔjɨ dow-je kí ɓebo Jorijale̱m-tɨ (Jkr 9:9). † **12:25 12:25** Mat 10:39; 16:25; Mar 8:35; Luk 9:24; 17:33

31 Kí ngɔsnè-tɨ kinlé, to dɔkaglo gangta dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè ngá;
kí nè kinlé to dɔkaglo tubə njèkɔ̰ɓe† kí dɔnangɨ-tɨ nè kɔgɨ ngá.
32 Ngà ma̱ rəmə, lokɨ d'a kun-m dɔnangɨ-tɨ nè kɨ taá lé, m'a kɔr dow-je
lay go-m-tɨ.
33 Jeju pa bè kdɔ tɔji-né kəm rəbɨ koy kí ɛ̰ à koy.
34 Beɓa kosɨ dow-je 'panè: Ndukun lə-ji ndó-ji kí Kristɨ‡ lé à kisɨ kəm
sartagangɨ; ngà ban ɓá i 'panè: Tò kadɨ d'a kun Ngon lə dow kɨ taá ɓəy
wa? Ná̰ ɓá to Ngon lə dow lé wa?
35 Jeju idə-dé panè: Lo kí ndógɨ tò dan-si-tɨ nè kɨ mbɔr sɛ̰ ɓəy. Lo kí ndógɨ
kí ingəi kinlé, 'njiyəi-tɨ kdɔ kadɨ londul ubə-si nangɨ busɨ al. Kdɔtalə dow
kí njiyə londul-tɨ lé, ɛ̰ gə lo kí isɨ ɔw-tɨ al.
36 Lokɨ lo kí ndógɨ tò dan-si-tɨ nè ɓəy lé, adi-é mɛ̰ɛ̰-si kdɔ kadɨ 'təli-né
ngan-je lə lo kí ndógɨ.
Jeju pa ta kin bè rəmə ɔtɨ ɔw ɓɔyɔ rɔ-é ngərəngɨ sə-dé.

Ta kí sɔbɨ dɔ mɛ̰ɛ̰ngɑ̰ lə kosɨ dow-je

37 Jeju ra nékɔji-je n̰ɑ̰ takəm-dé-tɨ ya ngà, dɛ̰ d'adɨ-é mɛ̰ɛ̰-dé al,
38 bè kdɔ kadɨ ta kí Ejay kí njèpata kí ta Lubə-tɨ pa lé, né-é ra né; ndɔkɨ
Ejay panè: 'Ɓaɓe, ta-je kí j'idə-dé kinlé, ná̰ ɓá oo adɨ to ta kí tɔgrɔ-tɨ wa?
Ə ná̰ ɓá 'Ɓaɓe tɔji-é tɔ́gɨ liə adɨ-é oo wa?
39 Lo kadɨ d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé goto, titɨ kí ndɔkɨ Ejay pa-né ɓəy panè:
40 Lubə utɨ kəm-dé kdɔ kadɨ d'oo lo al rəm, ɓá Lubə adɨ mɛ̰ɛ̰-dé ngɑ̰ kdɔ
kadɨ lé d'oo ta kàrè 'gə mɛ̰ɛ̰-é al rəm; nè d'a kɨ̰ kin̰ə panjiyə-dé-je kí majɨ
al kɔgɨ kdɔ kadɨ n'ɨ̰ n'ajɨ-dé.
41 Ejay lé oo né riɓa lə Jeju kete ɓá ɛ̰ pa ta kin bè sɔbɨ-né dɔ-é.
42 Bè ya kàrè, dan 'boy-je-tɨ lə jipɨ-je lé, dow-je n̰ɑ̰ ya d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé Jeju tɔ;
ngà ɓəl ɓá 'ɓəl kidə dow-je, kdɔtalə Parisi-je kí d'a tubə-dé kɔgɨ kəykəwna̰-
tɨ lə-dé.
43 Kdɔtalə Parisi-je lé, nəl-dé n̰ɑ̰ kadɨ dow-je 'pitɨ-dé tɔy kadɨ Lubə ɓá
pitɨ-dé.
44 Jeju ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: Dow kí adɨ-m mɛ̰ɛ̰-é lé, to ma̱ ɓá dowbé
adɨ-m mɛ̰ɛ̰-é al, ngà to njèkulə-m ɓá ɛ̰ adɨ-é mɛ̰ɛ̰-é tin.
45 Ə dow kí oo-m rəmə, oo njèkulə-m tɔ.
46 Ma̱ lé, m'to lo kí ndógɨ kí m'ree dɔnangɨ-tɨ nè, kdɔ kadɨ dow kí adɨ-m
mɛ̰ɛ̰-é ə isɨ londul-tɨ al ngá.
47 Kinə dow kí oo ta lə-m ɓá təl rɔ-é go-tɨ al lé, ma̱ ɓá m'a gangta dɔ-é-tɨ
al; kdɔtalə ma̱ m'ree kdɔ gangta dɔ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ al, ngà m'ree kdɔ
kajɨ-dé.
48 Dow kí mbatɨ-m rəm, təl rɔ-é go ta-tɨ lə-m al rəm lé, njègangta dɔ-é-tɨ
ya isɨ nɔ̰ɔ̰. Ta-je kí m'pa kin ya à gangta dɔ-é-tɨ dɔbəy ndɔ-tɨ.
49 Kdɔtalə ta-je kí m'pa lé, m'un kì dɔ-m ɓá m'pa al, ngà to ta-je kí Bɔbɨ-m
kí njèkulə-m ɓá un ndu adɨ-m m'idə dow-je rəm, m'pa rəm.
50 Ma̱ m'gə kí ndukun lə Bɔbɨ-m lé, adɨ dow-je kiskəm kí sartagangɨ.
Beɓa ta kí ma̱ m'pa lé, m'pa titɨ kí Bɔbɨ-m idə-m-né ya.

Sɔ̰y ta-je kí Jeju ɔjɨ kì njéndó né-je liə

† **12:31 12:31** Njèkɔ̰ɓe kí dɔnangɨ-tɨ nè kinlé to Sú. ‡ **12:34 12:34** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

13

Jeju togɨ nja njéndó né-je liə
Mat 26:19-20; Mar 10:35-45; Luk 22:14-18,24-27

1 Ndɔ ra nạ̃y Pakɨ nàỳ ngɔsi ə Jeju gə kí dɔ̀kàdì asɨ kadɨ n'a kiṇə dɔnangɨ
kdɔ təl kɔw rɔ Bɔbɨ-nè-tɨ gogɨ. Jeju kí to njèndigɨ dow-je liə kí dɔnangɨ-tɨ
nè lé, ndigɨ-dé ndigɨ kí ɔr njutɨ.
2 Kete ɓá kadɨ d'isɨ ta nékuso-tɨ ya rəmə Sú ulə ta mẹ̃ẹ̃ Judasɨ-tɨ kí to
ngon lə Simọ̃ Iskariyotɨ kadɨ un dɔ Jeju.
3 Jeju gə kí Bɔbɨ-n'ẹ̀ iṇə né-je lay ji-n'ẹ̀-tɨ ə n'ẹ̀ n'ị̃ rɔ Bɔbɨ-n'ẹ̀ Lubə-tɨ adɨ
n'a təl kɔw rɔ-é-tɨ gogɨ.
4 Jeju ị̃ ta nékuso-tɨ, tɔr kubɨ-je kí rɔ-é-tɨ ə un takubɨ dɔ-né ɓədɨ-é.
5 Go-tɨ, ungɨ man mẹ̃ẹ̃ bạ̃y-tɨ ə togɨ-né nja njéndó né-je liə, rəmə bɔr kì
takubɨ kí dɔ-né ɓədɨ-é lé.
6 Lokɨ ree tẹ̃ẹ̃ dɔ Simọ̃ Piyər-tɨ rəmə Simọ̃ idə-é panè: «Dé! 'Ɓaɓe, kadɨ
i ɓá 'togɨ nja-m?»
7 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Né kí m'isɨ m'ra kinlé, i a gə gin-é kí ngɔsnè-tɨ kin
al, ngà 'a ree gə ɓəy.»
8 Piyər ilə-é-tɨ panè: «Bè al, 'a togɨ nja-m ndạ̃ al.» Jeju ilə-é-tɨ panè:
«Kinə m'togɨ nja-i al lé, i a to 'lə-m al.»
9 Simọ̃ Piyər idə-é panè: «'Ɓaɓe, kinə tò bè rəmə, 'togɨ nja-m par al, ngà
'togɨ ji-m rəm, ɓá dɔ-m rəm tɔ!»
10 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dow kí ndogɨ man lé, rɔ-é lay ya aa njay ngá, adɨ
[ɔw ndoo kadɨ togɨ nja-é ya par.] Sạ̃i kàrè rɔ-si aa njay tɔ; ngà to sạ̃i lay
al.» 11 Kdɔtalə Jeju gə dow kí à kun dɔ-é ɓəti. Gin-é kin ɓá ẹ̃ pa-né panè:
«To sạ̃i lay ɓá aai njay al.»
12 †Ngà lokɨ Jeju togɨ nja njéndó né-je liə lay ə təl tulə kubɨ-je liə rɔ-é-tɨ
gogɨ lé, ẹ̃ təl isɨ ta tablə-tɨ ə idə-dé panè: «Né kí m'ra sə-si kinlé 'gəi mẹ̃ẹ̃-é
ɓan wa?
13 Ɓa kí sạ̃i 'ɓai-mi "Njèndó dow-je né" rəm, "'Ɓaɓe" rəm lé, to tó-é ya
kdɔ m'to njèndó dow-je né rəm, ɓá m'to 'Ɓaɓe rəm.
14 Beɓa kinə mạ̃ kí m'to 'Ɓaɓe rəm, m'to Njèndó dow-je né rəm ya m'togɨ
nja-si lé, sạ̃i ya kàrè tò kadɨ a togɨ nja-nạ̃ tɔ.
15 Kdɔtalə m'ra néndajɨ kin bè kdɔ kadɨ sạ̃i kàrè 'rai titɨ kí m'ra-né sə-i
kin bè tɔ.
16 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; ngonnjèkullə à to 'boy kitə 'ɓa-é al rəm,
ɓá njèkɔwkulə à kitə njèkulə-é al rəm tɔ.
17 Kinə 'gəi mẹ̃ẹ̃ né kin ə 'təli rɔ-si go-tɨ rəmə, 'toi njénékumạ̃-je.
18 M'pa ta kin kdɔ ta lə-si lay al; dẹ̃ kí m'mbəti-dé lé, m'gə-dé. Ngà ta kí
'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kí aa njay lé, tò kadɨ né-é à ra né ya. Mbete kí aa
njay panè: "Njèkuso sə-m né ya à təl gidɨ-é kadɨ-m."
19 Ngà kí nè-tɨ kin ya m'idə-si kete ɓá kadɨ né-é ra né ɓəy. Beɓa lokɨ né-é
à ra né rəmə, sạ̃i a kadi-mi mẹ̃ẹ̃-si kí M'to njèkisɨ ya.
20 †Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kí uwə dow kí m'ulə-é kɨ rɔ-é-tɨ lé, ẹ̃
uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ tɔ ə dow kí uwə-m kɨ rɔ-é-tɨ kin rəmə, to njèkulə-m ɓá
dowbé uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ tɔ.»

Ta lə kun kí Judasɨ à kun dɔ Jeju
Mat 26:21-25; Mar 14:18-21; Luk 22:21-23

---

† **13:12 13:12** Luk 22:27 † **13:16 13:16** Mat 10:24; Luk 6:40; Ją 15:20 † **13:20 13:20** Mat 10:40; Mar 9:37; Luk 9:48; 10:16

21 Go ta-je-tɨ kí Jeju pa kinlé, mɛ̨ɛ̨-é ị puu adɨ panè: «Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow káre dan-si-tɨ à kun dɔ-m.»
22 Rəmə njéndó né-je 'gɔ̨-ną ə 'dəjɨ-ną ta, se to ną́ ɓá Jeju pa ta kin sɔbɨ-né dɔ-é wa?
23 Káre dan njéndó né-je-tɨ kí Jeju ndigɨ-é, isɨ mbɔ́ Jeju-tɨ ngɔsi ta nékuso-tɨ.
24 Simɔ̨ Piyər pa siə kɨ̀ dɔ kəm-é panè: «'Dəjɨ Jeju adɨ j'oo sé ɛ̨ pa ta kinlé sɔbɨ-né dɔ ną́ wa?»
25 Beɓa njèndó né kinlé tò kàdɨ̀ Jeju-tɨ ə dəjɨ-é panè: «'Ɓaɓe, dowbé lé to ną́ wa?»
26 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Dow kí m'a gangɨ mbə̀ daną kulə dan ną́y-tɨ kadɨ-é kin ɓá à to njèkun dɔ-m.» Rəmə Jeju ulə mbə̀ kí gangɨ daną lé dan ną́y-tɨ ə adɨ Judasɨ kí to ngon lə Simɔ̨ Iskariyotɨ.
27 Lokɨ Judasɨ taa mbə̀ lé rəmə, tajinatɨ nè ya Satą ur mɛ̨ɛ̨-é-tɨ. Ngá ɓá Jeju idə Judasɨ lé panè: «Né kí ɔw kɨ̀ ra lé 'ra kalangɨ.»
28 Ngà njéndó né-je kí d'isɨ ta nékuso-tɨ kɨ̀ Jeju lé 'gə né kí Jeju pa ta-é lé al.
29 Ə Judasɨ lé ɓá to njèngəm là, adɨ dɛ̨ kí madɨ-je dan-dé-tɨ 'gɨr kí Jeju à kidə-é panè: «'Ɔw 'ndogɨ né kí j'a rai-né nąy», al rəmə à kidə-é panè: «'Ɔw adɨ né njéndoo-je.»
30 Judasɨ taa mbə̀ kí gangɨ daną lé rəmə, tajinatɨ nè ya ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ. Ə to ta kí ndɔɔ ngá.

Ndukun kí sigɨ

31 Lokɨ Judasɨ tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ rəmə Jeju panè: «Kí ngɔsnè-tɨ kin ya Ngon lə dow ingə riɓa ə Lubə tɔjɨ riɓa liə kɨ̀ takul Ngon lə dow tɔ.
32 Kinə ri Lubə ɓa kɨ̀ takul Ngon lə dow rəmə, Lubə à kadɨ ri Ngon lə dow ɓa kɨ̀ takul-é tɔ ə à kadɨ ɓa kí tajinatɨ nè ya.
33 †Ngan-m-je, m'a kisɨ sə-si dɔkaglo sɛ̨ bè par ə go-tɨ rəmə a sangi-mi. Ngà titɨ kí ndɔkɨ m'idə-né jipɨ-je m'panè: Lo kí m'isɨ m'ɔw-tɨ lé dɛ̨ d'a kasɨ kɔw-tɨ al kinlé, są̨i kàrè, m'idə-si bè ya tɔ.
34 †M'adɨ-si ndukun kí sigɨ: 'Ndigi-ną. Titɨ kí mą m'ndigɨ-si-né lé, 'ndigi-ną bè tɔ.
35 Kinə 'ndigi-ną rəmə, dow-je lay ya d'a gə kí są̨i 'toi njéndó né-je lə-m ya.»

Jeju idə Piyər panè n'a najɨ kí n'gə-n'ɛ̨ al
Mat 26:31-35; Mar 14:27-31; Luk 22:31-34

36 Simɔ̨ Piyər dəjɨ Jeju panè: «'Ɓaɓe, i a kɔw rá wa?» Jeju ilə-é-tɨ panè: «Lokɨ m'a kɔw-tɨ lé, i a kasɨ kun go-m kí ngɔsnè-tɨ kin al, ngà ndɔ madɨ ɓá 'a kun go-m ɓəy.»
37 Rəmə Piyər idə-é panè: «'Ɓaɓe, m'a kun go-i kí ngɔsnè-tɨ kin al kdɔ ri wa? M'a kilə rɔ-m kɔgɨ kdɔ ta lə-i!»
38 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: «Adɨ 'a kilə rɔ-i kɔgɨ kdɔ ta lə-m wa! 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; 'a najɨ panè 'gə-m al, 'gə-m al nja mutə ɓá kunjə à nɔ̨ ɓəy.»

14

1 Adi mɛ̨ɛ̨-si gangɨ man al. Adi mɛ̨ɛ̨-si Lubə ə adi-mi mɛ̨ɛ̨-si tɔ.

---

† **13:33 13:33** Ją 7:34 † **13:34 13:34** Ją 15:12,17; 1Ją 3:23; 2Ją 1:5

2 Lokisɨ tò ṇa̰ mẹẹ̰ kəy-tɨ lə Bɔbɨ-m. Kinə lé goto rəmə m'a kidə-si. M'a
kɔw ra lo ketḛ kdɔ ta lə-si.
3 Beɓa lokɨ m'ɔw m'ra lo lé, m'a təl ree kɔy-si kɔw sə-si, kdɔ kadɨ lo kí
m'isɨ-tɨ ya sə̰i a kisɨ-tɨ tɔ.
4 Ə lo kí m'isɨ m'ɔw-tɨ lé sə̰i 'gəi rəbɨ kí ɔw-tɨ gɔw.
5 Rəmə Tomasɨ idə-é panè: "Baɓe, lo kí isɨ ɔw-tɨ lé kàrè j'gə al rəm, ngà
j'a ra ban ɓá j'a gə rəbɨ-é wa?
6 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Ma̰ ya m'to rəbɨ, m'to ta kí tɔgrɔ-tɨ, m'to kiskəm.
Rəbɨ kí rɔ-m-tɨ ya par ɓɨ rəbɨ kí rangɨ kí dow à kun kɔw-né rɔ Bɔbɨ-m-tɨ
goto.
7 Kinə 'gəi-mi rəmə, a gəi Bɔbɨ-m tɔ. Ə kí ngɔsnè-tɨ kin ya 'gəi-é rəm,
ooi-é rəm.
8 Rəmə Pilipɨ idə-é panè: "Baɓe, Bɔbɨ-i lé ya ɔjɨ-ji ə ẹ̰ kin ya asɨ-ji.
9 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Pilipɨ, adɨ kisɨ kí m'isɨ sə-si low nṵ kin ya, 'gə-m
al ɓəy! Dow kí oo-m rəmə, oo Bɔbɨ-m tɔ ə́n. Ngà ra ban ɓəy ɓá i 'panè
m'ɔjɨ-si Bɔbɨ-m wa?
10 Adɨ kisɨ-m mẹẹ̰ Bɔbɨ-m-tɨ ə kisɨ Bɔbɨ-m mẹẹ̰-m-tɨ kinlé i 'oo kí ta kí
kare wa? Ta-je kí m'idə-si m'idə-si kinlé, to ta-jḛ kí m'un kì dɔ rɔ-m bè ɓá
m'idə-si al. Ngà to Bɔbɨ-m kí njèkisɨ mẹẹ̰-m-tɨ lé ya ɓá isɨ ra kullə-je liə
tin.
11 Adi-mi mẹẹ̰-si kí ma̰ lé m'isɨ mẹẹ̰ Bɔbɨ-m-tɨ ə Bɔbɨ-m isɨ mẹẹ̰-m-tɨ tɔ.
Lé gangɨ-é-tɨ kin al kàrè, né-je kí m'ra ra kin ya adi-mi-né mẹẹ̰-si ɓəl ɓane.
12 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; dow kí adɨ-m mẹẹ̰-é lé, ẹ̰ kàrè à ra né-je
kí m'ra ra kinlé rəm, ɓá à ra ẹ̰ kí tò ɓəl itə kin ɓəy, kdɔ m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ
Bɔbɨ-m-tɨ.
13 Ə né lay kí 'dəji kì ri-m lé, m'a ra, kdɔ kadɨ ri Bɔbɨ-m ɓa-né kì takul-m
ma̰ Ngon-é.
14 Kinə 'dəji-mi* né kì ri-m lé, m'a ra né-é.

Kunmindɨ kí sɔbɨ dɔ Ndil kí aa njay
1Ja̰ 5:3; 2:3-5; Ja̰ 16:5-15,33

15 Kinə 'ndigi-mi lé, a təli rɔ-si go ndukun-je-tɨ lə-m.
16 Ə m'a pa ta kì Bɔbɨ-m rəmə, à kadɨ-si njèsɔlmẹẹ̰ kí rangɨ kí à kisɨ sə-si
ya sartagangɨ.
17 Adɨ to Ndil kí aa njay kí to njèkadɨ dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-tɨ†. Dow-je
kí dɔnangɨ-tɨ nè d'a kasɨ ndigɨ kadɨ-é isɨ mẹẹ̰-dé-tɨ al, kdɔ dẹ̰ d'oo-é al rəm,
ɓá 'gə-é al rəm; ngà sə̰i lé, 'gəi-é kdɔ isɨ sə-si ngɔsi rəm, à kisɨ mẹẹ̰-si-tɨ
rəm.
18 M'a kiṇə-si titɨ ngan al-je bè al; m'a təl ree rɔ-si-tɨ gogɨ.
19 Dɔkaglo sẹ̰ ɓəy ə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'a koo-m al ya sar ngá; ngà
sə̰i ɓá a kooi-mi kdɔ ma̰ m'isɨ kəm ə sə̰i kàrè a kisɨ kəm tɔ.
20 Mẹẹ̰ ndɔ-é-tɨ kinlé ɓá a gəi kí ma̰ m'isɨ mẹẹ̰ Bɔbɨ-m-tɨ rəm, sə̰i 'nami
kàdì-m-tɨ rəm, ɓá ma̰ kàrè m'isɨ mẹẹ̰-si-tɨ rəm tɔ.
21 Dow kí ɔw kì ndukun-je lə-m ə təl rɔ-é go-tɨ lé, ẹ̰ ɓá to dow kí ndigɨ-m.
Ə dow kí ndigɨ-m lé, Bɔbɨ-m à ndigɨ-é rəm, ma̰ ya kàrè m'a ndigɨ-é rəm,
ɓá m'a kadɨ-é gə-m majɨ rəm tɔ.
22 Rəmə Judɨ (ɓɨ Judasɨ Iskariyotɨ al) dəji-é panè: «"Baɓe, kdɔ ri ɓá 'a
kadɨ ndəgɨ dow-je 'gə-i al, rəmə jẹ̰ ɓá 'a kadɨ j'gə-i wa?»

---

* **14:14 14:14** Mẹẹ̰ mbete-je kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé dɔsa̰y kì ta grɛkɨ lé kí madɨ-je 'panè: Kinə 'dəji né kì ri-m lé, m'a ra né-é.

† **14:17 14:17** To ta kí tɔgrɔ-tɨ kí sɔbɨ dɔ ta lə Lubə.

23 Ə Jeju ilə-é-tɨ panè: Kinə dow ndigɨ-m lé, à təl rɔ-é go ta-tɨ lə-m ə
Bɔbɨ-m à ndigɨ-é. Ję̰ j'a kɔw rɔ dowbé-tɨ rəm, j'a ra ɓe mę̰ę̰-é-tɨ rəm tɔ.
24 Ngà dow kí ndigɨ-m al lé, à təl rɔ-é go ta-je-tɨ lə-m al. Ta kí sə̰i ooi
ta-m-tɨ kinlé to ta lə-m al, ngà to ta kí ị̰ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ kí njèkulə-m lé ya.
25 Kí m'isɨ-né sə-si nè ɓəy kin ya m'idə-si ta-je kinlé bè.
26 Ngà njèsɔlmę̰ę̰, kí to Ndil kí aa njay kí Bɔbɨ-m à kullə-é kì ri-m lé, ę̰
ɓá à ree ndó-si né-je lay rəm, ɓá à kole mę̰ę̰-si dɔ né-je-tɨ lay kí m'idə-si
ta dɔ-tɨ lé rəm tɔ.
27 M'iṇə lapiya m'adɨ-si rəm, m'adɨ-si lapiya lə-m rəm. Mạ m'adɨ-si
lapiya titɨ kí dow-je kí dɔnangɨ-tɨ d'adɨ-né kin bè al. Adi mę̰ę̰-si gangɨ man
al rəm, 'ɓəli al rəm.
28 Kdɔ lé m'idə-si m'panè: M'a kɔw ə m'a təl ree rɔ-si-tɨ nɔ̰̰. Kinə 'ndigɨ-
mi rəmə, kɔw-m kɨ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ kinlé à nəl-si. Kdɔ Bɔbɨ-m lé, to dow kí
boy itə-m.
29 'Ngɔsnè-tɨ kin ya m'idə-si ta dɔ né-je-tɨ kinlé kete bè, kdɔ kadɨ lokɨ
né-é-je ra né rəmə adi-né mę̰ę̰-si.
30 M'a pa sə-si ta al ya sar ngá, kdɔ njèkɔ̰ɓe‡ kí dɔnangɨ-tɨ ɔw ree nɔ̰̰.
Tɔ́gɨ kí ndę̰ bè ya kàrè ɔw-né dɔ-m-tɨ al.
31 Ngà kadɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè 'gə kí mạ m'ndigɨ Bɔbɨ-m, adɨ né kí
ę̰ un ndu kadɨ m'ra lé, m'a ra. Ị̰i taá adi j'ɔti kɨ rangɨ lo kin-tɨ.

15

Kagɨ nduu-je kì balkəm-é-je

1 Mạ m'to kagɨ nduu kí tɔgrɔ-tɨ ə Bɔbɨ-m ɓá to 'ɓa njènduu tɔ. 2 Balkəm
nduu kí rá-rá kí ubə dɔ-m-tɨ ə andɨ al lé, Bɔbɨ-m à tugə-é kilə-é kɔgɨ ə
balkəm-é kí andɨ ɓá ę̰ à tɔr ngan balkəm-é-je kɔgɨ kdɔ kadɨ andɨ ṇạ ɓəy.
3 Ta-je kí m'ilə mbi-si-tɨ kin ya ra adɨ ngan balkəm-si-je tokɨ tɔr ngá.
4 'Tiṇəi kàdì-m-tɨ titɨ kí m'tiṇə-né kàdì-si-tɨ tɔ. Balkəm nduu lé, à kandɨ
kì dɔ rɔ-é al. À kạ dɔ kagɨ-é-tɨ ɓá à kandɨ. Bè ya tɔ, sə̰i kàrè kinə 'tiṇəi
kàdì-m-tɨ al lé, a kandi al tɔ.
5 Mạ m'to kagɨ nduu ə sə̰i 'toi balkəm-é-je. Dow kí tiṇə kàdì-m-tɨ ə m'tiṇə
kàdì-é-tɨ tɔ lé, à kandɨ ṇạ. Kdɔ kì takul-m al lé, a kasi rai né madɨ al.
6 Kinə dow tiṇə kàdì-m-tɨ al lé, d'a kilə-é kɔgɨ titɨ balkəm nduu bè ə à
tutɨ. Balkəm nduu-je kí tutɨ lé, d'a saa kungɨ pərəə kadɨ pər ɔ̰.
7 Ngà kinə 'tiṇəi kàdì-m-tɨ ə ta lə-m tò mę̰ę̰-si-tɨ rəmə, 'dəji né lay kí
mę̰ę̰-si ndigɨ ya ə a kingəi.
8 Né kí ri Bɔbɨ-m à ɓa-né ə́n: Kadɨ andi ṇạ, beɓa a 'təji kí 'toi njéndó
né-je lə-m.
9 Titɨ kí Bɔbɨ-m ndigɨ-m-né lé, mạ ya kàrè m'ndigɨ-si tɔ. Ạ̰i mę̰ę̰ ndigɨ-tɨ
kí m'ndigɨ-si kin ya.
10 Kinə 'təli rɔ-si go ndukun-je-tɨ lə-m rəmə, a kạ̰i mę̰ę̰ ndigɨ-tɨ kí m'ndigɨ-
si, titɨ kí m'təl-né rɔ-m go ndukun-je-tɨ lə Bɔbɨ-m ə́ m'ạ̰-né mę̰ę̰ ndigɨ-tɨ kí
ę̰ ndigɨ-m kin tɔ.
11 M'pa ta-je kin bè kdɔ kadɨ gạ rɔnəl lə-m kin ya tò mę̰ę̰-si-tɨ ə kadɨ
rɔnəl lə-si ɔr njutɨ.
12 †Ndukun lə-m ə́n: 'Ndigɨ-nạ̰ titɨ kí mạ̰ m'ndigɨ-si-né kin bè tɔ.

‡ **14:30 14:30** Njèkɔ̰ɓe kinlé to Sú. † **15:12 15:12** Jạ 13:34; 15:17; 1Jạ 3:23; 2Jạ 1:5

13 Dow ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ nam-é-je lé, ndignạ kí rangɨ kí à kitə-é ya goto
ngá.
14 Kinə 'rai né-je kí m'un ndu kadɨ 'rai kinlé rəmə, sə̰i 'toi nam-m-je.
15 M'ɓa-si ngannjékullə-je al, kdɔ ngonnjèkullə lé 'gə né kí 'ɓa-é isɨ ra al.
M'ɓa-si nam-m-je, kdɔ né-je kí m'ndó rɔ Bɔbɨ-m-tɨ ya m'adɨ-si 'gəi.
16 Sə̰i ɓá 'mbəti-mi al, ngà to mạ ɓá m'mbəti-si ə m'ində-si kdɔ kadɨ ɔwi
ə kadɨ andi, rəmə kadɨ kandɨ-si tò sartagangɨ, kdɔ kadɨ né-je lay kí a dəji
Bɔbɨ-m kì ri-m ə adɨ-si.
17 Né kí m'ndəji-si dɔ-tɨ ə́n: 'Ndigi-nạ.

Dow-je kí dɔnangɨ-tɨ d'ɔsɨ ta Jeju kì njéndó né-je liə

18 Kinə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ d'ɔsɨ-si kì ta rəmə, kadɨ 'gəi majɨ kí mạ ya
d'ɔsɨ-m kì ta kete nɔ̰̀-si-tɨ.
19 Kinə 'toi kí lə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè rəmə, lé d'a ndigɨ-si kdɔ dẹ̰ lé
dow-je lə-dé ɓá ndigɨ-dé. Ngà mạ m'mbəti-si dan dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ
nè adɨ sə̰i 'toi kí lə-dé al, gin-é kin ɓá d'ɔsɨ-si-né kì ta tin.
20 †Adɨ mẹ̰ẹ̰-si ole dɔ ta-tɨ kí ndɔkɨ m'idə-si 'panè: «Ngonnjèkullə à to kí
'boy kitə 'ɓa-é al.» Mạ ya d'ulə kəm-m ndoo kinlé, d'a kulə kəm-si ndoo
ya tɔ. Mạ ya 'təl rɔ-dé go ta-tɨ lə-m rəmə, d'a təl rɔ-dé go ta-tɨ lə-si ya tɔ.
21 Ngà d'a ra sə-si né-je kin lay bè kdɔ ta lə-m, kdɔ dẹ̰ 'gə dow kí njèkulə-
m al.
22 Kinə lé m'ree al əse m'pa ta m'adɨ-dé al rəmə lé d'a to njéramajal-je
al. Ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé, ta lə majal ɔr dɔ-dé-tɨ al.
23 Dow kí ɔsɨ-m kì ta lé, ɔsɨ Bɔbɨ-m kì ta ya tɔ.
24 Né-je kí dow kí rangɨ ra al ya m'ra dan-dé-tɨ kinlé, lé m'ra al rəmə
majal lə-dé à goto. Ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé, dẹ̰ d'oo né-é-je lé ya, ngà d'ɔsɨ-m
kì ta rəm, d'ɔsɨ Bɔbɨ-m kì ta rəm tɔ.
25 Ngà tò bè kdɔ kadɨ ta kí 'ndàngɨ mẹ̰ẹ̰ mbete ndukun-je-tɨ lə-dé lé né-é
ra né. Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: «Dẹ̰ d'ɔsɨ-m ta kì ndángɨ kare.»
26 «Lokɨ m'a kullə Njèsɔlmẹ̰ẹ̰, Ndil kí njèkadɨ dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-tɨ kí
à kị̰ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ ree lé, ẹ̰ ɓá à pa ta kí dɔ-m-tɨ kadɨ dow-je.
27 Ə sə̰i kàrè a pai ta kí dɔ-m-tɨ kadɨ dow-je tɔ. Kdɔ sə̰i ạ̰i sə-m natɨ lo
kulə gin-é-tɨ nụ̰.»

16

1 M'idə-si ta-je kin bè kdɔ kadɨ né madɨ tugə-si jigɨ-tɨ al.
2 D'a tubə-si kɔgɨ mẹ̰ẹ̰ kəykəwnạ-je-tɨ lə jipɨ-je; ə ndɔ-je ɔw ree nɔ̰̀ɔ̰̀ kí
dow-je d'a tɔl-si rəmə, d'a gɨr kí to pole ɓá d'isɨ 'pole Lubə tin.
3 D'a ra né-je kinlé bè, kdɔtalə dẹ̰ 'gə Bɔbɨ-m al rəm, ɓá 'gə-m al rəm tɔ.
4 Ngà m'idə-si ta-je kin bè kdɔ kadɨ, lokɨ ndɔ-é ree rəmə jè mẹ̰ẹ̰-si ole-
né dɔ-tɨ kí ndɔkɨ m'idə-si kete ngá. Ta kinlé, m'idə-si lo kulə gin-é-tɨ al,
kdɔtalə m'isɨ sə-si natɨ nè ɓəy.

Kullə ra Ndil kí aa njay

5 Kí ngɔsnè-tɨ kinlé, m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ Njèkulə-m-tɨ ə dow káre dan-si-tɨ
kí kadɨ dəji-m panè: 'Isɨ 'ɔw kɨ rá wa ya kàrè goto.
6 Ngà sə̰i adi rɔ-si atɨ-si kanạ̰nạ̰ kdɔtalə ta-je kí m'idə-si kinlé.

† **15:20 15:20** Mat 10:24; Luk 6:40; Jạ 13:16

7 Bè ya kàrè, to ta kí tɔgrɔ-tɨ ə́ m'ɔw kɨ̀ kidə-si tin: M'ɔw ɓá à majɨ sə-si,
kdɔtalə kinə m'ɔw al lé, Njèsɔlmɛ̱ɛ̱ à ree kdɔ ta lə-si al; ngà kinə m'ɔw
rəmə m'a kulə siə kadɨ-si.
8 Ə lokɨ ɛ̱ à ree lé, à kuwə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kɨ̀ ta sɔbɨ dɔ majal
rəm, sɔbɨ dɔ né ra kí njururu rəm, à tɔjɨ-dé kadɨ 'gə ta kí gangɨ lə Lubə
rəm tɔ.
9 À kuwə-dé kɨ̀ ta sɔbɨ dɔ majal, kdɔtalə dɛ̱ d'adɨ-m mɛ̱ɛ̱-dé al rəm;
10 sɔbɨ dɔ né ra kí njururu, kdɔtalə m'a kɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ adɨ sə̱i a kooi-mi
gogɨ al rəm;
11 sɔbɨ dɔ ta kí gangɨ, kdɔtalə njèkɔ̱ɓe* kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, 'gangɨ ta dɔ-
é-tɨ ngá.
12 M'ɔw kɨ̀ ta-je n̰a̱ kadɨ m'idə-si ya ngà, to ta-je kí asɨ dɔ tɔ́gɨ-si-tɨ kí nè-tɨ
kin al ɓəy.
13 Lokɨ Ndil kí njèkadɨ dow-je 'gə ta kí tɔgrɔ-tɨ à ree lé, à kɔr nɔ̰-si kadɨ
'gəi ta kí tɔgrɔ-tɨ lay; kdɔtalə ɛ̱ à kun ta madɨ kɨ̀ dɔ-é kdɔ pa al, ngà ta-je
kí ɛ̱ à koo ya ɓá à pa ə né-je kí à ra né lé, ɛ̱ à kidə-si kete tɔ.
14 Ɛ̱ à tɔjɨ riɓa lə-m, kdɔtalə ta kí ɛ̱ oo ta-m-tɨ ɓá à kidə-si.
15 Né-je lə Bɔbɨ-m lay to kí lə-m tɔ. Gin-é kinlé ɓá m'pa-né m'panè: Ta
kí ɛ̱ oo ta-m-tɨ ɓá à kidə-si.

Ta kí sɔbɨ dɔ kin̰ə-na̱ ə təl kingə-na̱ gogɨ

16 Jeju panè: «Dɔkaglo sɛ̱ ɓəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangɨ sɛ̱
ɓəy ə a təli kooi-mi gogɨ.» [Kdɔtalə m'isɨ m'ɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ.]†
17 Beɓa njéndó né-je liə kí dan-tɨ-je 'dəjɨ-na̱ ta 'panè: Ta ri ɓá ɛ̱ ndigɨ
kidə-ji wa? Ɛ̱ panè: «Dɔkaglo sɛ̱ ɓəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangɨ
sɛ̱ ɓəy ə a təli kooi-mi gogɨ.» Rəm panè: M'isɨ m'ɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ.
18 Dɛ̱ 'panè: Ta kí Jeju panè: «Dɔkaglo sɛ̱ ɓəy» kinlé, kɔr mɛ̱ɛ̱-é to ri wa?
Ta kí ɛ̱ pa lé, j'gəi mɛ̱ɛ̱-é al.
19 Lokɨ Jeju gə kí njéndó né-je 'ndigɨ dəjɨ-é ta lé, idə-dé panè: Ta kí
m'panè: «Dɔkaglo sɛ̱ ɓəy ə a kooi-mi al, rəmə dɔkaglo kí rangɨ sɛ̱ ɓəy ə a
təli kooi-mi gogɨ» lé ɓá isi 'dəji-na̱ kɔr mɛ̱ɛ̱-é wa?
20 Ooi majɨ, m'a kidə-si rəsɨ; a nɔ̰i rəm, a ndingəi rɔ-si rəm, ngà dow-je
kí dɔnangɨ-tɨ nè d'a ra rɔnəl; a kisi kɨ̀ rɔkatɨ kana̱na̱ ya, ngà rɔkatɨ lə-si ɓá
à təl rɔnəl.
21 Lokɨ dené ɔw kɨ̀ kojɨ ngon lé, rɔ-é atɨ-é kana̱na̱, kdɔ to kaglo rɔkatɨ
liə ya ɓá ree; ngà lokɨ ojɨ ngon rəmə, mɛ̱ɛ̱-é oy dɔ rɔkatɨ-tɨ; rɔ-é nəl-é n̰a̱,
kdɔtalə ngon kí ojɨ-é dɔnangɨ-tɨ.
22 Sə̱i kàrè, kí ngɔsnè-tɨ kinlé, rɔ-si atɨ-si kana̱na̱; ngà lokɨ m'a təl ree
koo-si gogɨ lé, rɔ-si à nəl-si ə dow kí à kɔgɨ rɔnəl-é kin à goto.
23 Ə mɛ̱ɛ̱ ndɔ-é-tɨ kinlé, né kí a dəji-mi ta dɔ-tɨ à goto ngá. Ooi majɨ, m'a
kidə-si rəsɨ; né kí 'dəji Bɔbɨ-m kɨ̀ ri-m lé, à ra kadɨ-si.
24 Sar ɓone kàrè, sə̱i 'dəji né kɨ̀ ri-m al ya ɓəy. 'Dəji ə a kingəi kdɔ kadɨ
rɔnəl lə-si ɔr-né njutɨ.
25 Beɓa ma̱ m'un gosta ɓá m'idə-si-né ta ta. Ndɔ-je ɔw ree nɔ̰ɔ̰ kí m'a pa
sə-si ta kɨ̀ gosta al, ngà né kí sɔbɨ dɔ Bɔbɨ-m lé, m'a kidə-si rəsɨ-rəsɨ ya.
26 Mɛ̱ɛ̱ ndɔ-é-tɨ kinlé, sə̱i a dəji né kɨ̀ ri-m ə m'a kidə-si panè ma̱ ɓá m'a
pa ta kɨ̀ Bɔbɨ-m kdɔ ta lə-si al.

---

* **16:11 16:11** Njèkɔ̱ɓe kinlé to Sú. † **16:16 16:16** Ta-je kí tò mbuna̱ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̱ɛ̱ mbete-je-tɨ kí dɔsa̱y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

27 Kdɔ Bɔbɨ-m ya kɨ̀ dɔ-é ndigɨ-si, kdɔ sə̨i 'ndigi-mi rəm, ɓá sə̨i adi mɛ̨ɛ̨-si
kí mą̣ m'į̣ rɔ Lubə-tɨ rəm tɔ.
28 Mą̣ lé, m'į̣ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ ɓá m'ree dɔnangɨ-tɨ nè; ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé,
m'a kiɲə lo kí dɔnangɨ-tɨ ə m'a kɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ gogɨ.
29 Beɓa njéndó né-je lə Jeju lé 'panè: 'Oo, kí nè kinlé i idə-ji ta rəsɨ-rəsɨ
ɓɨ i 'pa ta kɨ̀ gosta al ngá.
30 Kí ngɔsnè-tɨ kinlé, jɛ̨ j'gə kí i 'gə né-je lay, adɨ i 'ɔw ndoo kadɨ dow ɓá
dəji-i ta al. Gin-é kin ɓá jɛ̨ j'adɨ-né mɛ̨ɛ̨-ji kí i lé į̣ rɔ Lubə-tɨ ya.
31 Beɓa Jeju dəji-dé panè: Adɨ sə̨i adi mɛ̨ɛ̨-si ngá ɓan…?
32 Ooi, ndɔ ɔw ree nɔ̨ɔ̨ ə ndɔ-é lé ree rəm ngá; ndɔ-é-tɨ kinlé, a ką̣yi-ną̣
lay dɔ-m-tɨ, ná̱-ná̱ ya à kɔw lo liə ə a kiɲəi-mi kɨ̀ kár-m; ngà m'a ką̣ kɨ̀
kár-m al, kdɔtalə Bɔbɨ-m ą̣ sə-m natɨ.
33 M'idə-si ta-je kin bè, kdɔ kadɨ isi-né kɨ̀ lapiya kɨ̀ takul-m. A kingəi kɔ̨̀
dɔnangɨ-tɨ nè, ngà uwəi mɛ̨ɛ̨-si ngą̣; mą̣ lé, m'tətɨ rɔ né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè.

17

Ta kí Jeju pa kɨ̀ Lubə
Əbr 7:24-28; 4:14-16

1 Lokɨ Jeju pa bè lé, un kəm-é kɨ taá dɔrą̣-tɨ ə panè: Bɔbɨ-m, dɔkàdì lé
ree ngá. 'Adɨ ri Ngon-i ɓa kdɔ kadɨ Ngon-i kàrè adɨ ri-i ɓa tɔ.
2 I 'adɨ-é tɔ́gɨ dɔ dow-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ dɛ̨ lay kí i adɨ-é lé, ɛ̨ adɨ-dé d'isɨ
kəm sartagangɨ.
3 Ə kiskəm kí sartagangɨ lé, to ta kadɨ 'gə-i kí i ya kɨ̀ kár-i 'to Lubə kí
tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá kadɨ 'gə Jeju Kristɨ kí i ulə-é rəm tɔ.
4 M'adɨ ri-i ɓa dɔnangɨ-tɨ nè; kullə kí 'adɨ-m kadɨ m'ra lé, m'ra m'tɔl ta-é.
5 Bɔbɨ-m, kí ngɔsnè-tɨ kin ya 'adɨ ri-m ɓa rɔ-i-tɨ, gangɨ-é-tɨ kí ndɔkɨ ɓa-né
rɔ-i-tɨ kete nɔ̨̀ kində gin dɔnangɨ-tɨ kin ya.
6 Dow-je kí 'adɨ-m-dé dan dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, m'adɨ 'gə-i. Dɛ̨ 'to
dow-je lə-i ɓá 'adɨ-m-dé ə dɛ̨ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ lə-i.
7 Ɓone bè kinlé, dɛ̨ 'gə kí né-je lay kí 'adɨ-m kinlé to né kí į̣ rɔ-i-tɨ ya.
8 Kdɔ ta-je kí i 'idə-m lé ya ɓá m'idə-dé ə dɛ̨ 'ndigɨ dɔ-tɨ ə 'gə majɨ kí m'į̣
rɔ-i-tɨ rəm, ɓá d'adɨ-m mɛ̨ɛ̨-dé kí to i ya ɓá ulə-m rəm tɔ.
9 Dɛ̨ ɓá m'pa sə-i ta kdɔ-dé. M'pa sə-i ta kdɔ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè al,
ngà m'pa sə-i ta kdɔ dɛ̨ kí 'adɨ-m-dé, kdɔtalə 'to dow-je lə-i
10 – ə né lə-m lay to né lə-i; ɓá né lə-i kàrè to né lə-m tɔ – dɛ̨ lé, 'to dow-je
kí d'adɨ ri-m ɓa.
11 Mą̣ m'to kí dɔnangɨ-tɨ nè al ngá; kdɔ m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ-i-tɨ nɔ̨ɔ̨; ngà
dɛ̨ ɓá d'isɨ dɔnangɨ-tɨ nè ɓəy. Bɔbɨ-m kí njèkaa njay, ri-i kí 'adɨ-m kin ya
'ngəm-dé-né, kdɔ kadɨ 'to dow-je kí káre-rè tokɨ jɛ̨ sə-i bè.
12 †Lokɨ m'isɨ-né sə-dé ɓəy lé, ri-i kí 'adɨ-m kin ya ɓá m'ngəm-dé-né; ə
m'ą̣y ngangɨ-dé kər-kər, adɨ dow káre ya kàrè tujɨ dan-dé-tɨ al. Ngà ɛ̨ kí tò
kadɨ tujɨ lé ya par ə tujɨ; bè kdɔ kadɨ ta kí mbete kí aa njay pa lé, né-é ra
né.
13 Ɓone bè kinlé, m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ-i-tɨ ə ta-je kinlé m'pa dɔnangɨ-tɨ nè bè,
kdɔ kadɨ rɔnəl lə-m kí to rɔnəl kí ɔr njutɨ kin tò-né mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ.

---

† **17:12 17:12** Ją̣ 13:18

14 M'adɨ-dé ta lə-i ə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ d'ɔsɨ-dé kɨ̀ ta, kdɔtalə dę̱ 'to 'lə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ al titɨ kí ma̱ m'to-né 'lə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ al kin bè tɔ.
15 M'dəjɨ-i kadɨ 'ɔy-dé kɨ rangɨ dɔnangɨ-tɨ al, ngà ngəm ɓá kadɨ 'ngəm-dé kadɨ Njèmę̱ę̱ndul tujɨ-dé al.
16 Dę̱ 'to kí dɔnangɨ-tɨ nè al, titɨ kí ma̱ kàrè m'to-né kí dɔnangɨ-tɨ nè al kin bè tɔ.
17 I ya kadɨ 'ində-dé tagay kɨ̀ takul ta kí tɔgrɔ-tɨ. Ə Ta lə-i to ta kí tɔgrɔ-tɨ.
18 Ma̱ kàrè m'ulə-dé dɔnangɨ-tɨ titɨ kí i 'ulə-m-né dɔnangɨ-tɨ kin bè tɔ.
19 Ma̱ ya m'ɔr rɔ-m m'ində tagay kdɔ ta lə-dé, kdɔ kadɨ dę̱ kàrè tò tagay kɨ̀ takul ta kí tɔgrɔ-tɨ tɔ.
20 M'pa sə-i ta kdɔ ta lə-dé dę̱ kan ya par al, ngà kdɔtalə dę̱ kí d'a koo ta-je lə-dé ə d'a kadɨ-m-né mę̱ę̱-dé rəm tɔ.
21 M'dəjɨ-i bè kdɔ kadɨ dę̱ lay ya 'to dow-je kí káre-rè. Bɔbɨ-m, titɨ kí i 'isɨ-né mę̱ę̱-m-tɨ rəm, ma̱ m'isɨ-né mę̱ę̱-i-tɨ rəm kinlé, kadɨ dę̱ kàrè ['to dow-je kí káre-rè]* ə d'isɨ mę̱ę̱-jɨ-tɨ tɔ; kdɔ kadɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè 'gə-né kí to i ɓá 'ulə-m.
22 Ə riɓa kí 'adɨ-m kin ya, ma̱ m'adɨ-dé tɔ; kdɔ kadɨ 'to-né dow-je kí káre tokɨ ję̱ sə-i bè.
23 – Ma̱ m'isɨ mę̱ę̱-dé-tɨ ə i 'isɨ mę̱ę̱-m-tɨ tɔ – kdɔ kadɨ 'to dow-je kí mę̱ę̱ kasɨ-na̱ lə-dé ɔr njutɨ, bè kdɔ kadɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ 'gə-né kí to i ɓá 'ulə-m rəm, ɓá kadɨ 'gə-né kí i 'ndigɨ-dé titɨ kí i 'ndigɨ-m-né kin bè rəm tɔ.
24 Bɔbɨ-m, dę̱ kí 'adɨ-m-dé lé, lo kí m'a kisɨ-tɨ ya m'ndigɨ kadɨ d'isɨ-tɨ sə-m tɔ; kdɔ kadɨ d'oo riɓa kí i 'ulə dɔ-m-tɨ kinlé kɨ̀ kəm-dé. Kdɔ kete nɔ̰̄ kində gin dɔnangɨ-tɨ nu̱ ya i 'ndigɨ-m.
25 Bɔbɨ-m kí njèra né kí njururu, dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè 'gə-i al; ngà ma̱ m'gə-i rəm, ɓá dę̱ kan kàrè 'gə kí to i ɓá 'ulə-m rəm tɔ.
26 Ma̱ m'adɨ 'gə ri-i rəm, m'a kadɨ 'gə ya ɓəy, kdɔ kadɨ ga̱ ndigɨ kí i 'ndigɨ-m kinlé tò mę̱ę̱-dé-tɨ rəm, ɓá kadɨ m'isɨ mę̱ę̱-dé-tɨ rəm tɔ.

Koy kɨ̀ tɔsɨ ndəl kində lo tę̱ę̱ lə Jeju

18

Ta kí sɔbɨ dɔ kuwə Jeju
Mat 26:36-54; Mar 14:32-50; Luk 22:39-51

1 Lokɨ Jeju pa ta-je kin bè ngá ɓá, dę̱ kɨ̀ njéndó né-je liə 'tę̱ę̱ d'ɔw d'ində wol man kí 'ɓa-é Sedrɔ̰̄ 'gangɨ d'ɔw kəl-é kí nu̱-tɨ. Lo-é kinlé, lo ndɔr tò-tɨ nɔ̰̄ɔ̰̄ ɓá dę̱ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔw-tɨ.
2 Ə Judasɨ kí to njèkun dɔ Jeju lé, gə lo ndɔr kinlé tɔ. Kdɔtalə to lo kí Jeju dę̱ kɨ̀ njéndó né-je liə d'ɔw-tɨ low-low.
3 Njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ Parisi-je d'ɔr kosɨ asgar-je, kɨ̀ njéngəm takəy lə Lubə d'adɨ Judasɨ. Beɓa ę̱ ɔr nɔ̰̄-dé ɔw sə-dé lo ndɔr-tɨ lé. Dę̱ d'ɔw kɨ̀ lampɨ-je, kɨ̀ pər ngəl-je, kɨ̀ nérɔ-je ji-dé-tɨ.
4 Jeju gə né-je lay kí à tę̱ę̱ dɔ-é-tɨ; beɓa ę̱ ree rɔ-dé-tɨ dəjɨ-dé panè: 'Sangɨ ná̱ wa?
5 Ə dę̱ d'ilə-é-tɨ 'panè: J'sangɨ Jeju kí Najarɛtɨ-tɨ. Jeju idə-dé panè: Ma̱ ya m'a̱ nè tin. Rəmə Judasɨ kí njèkun dɔ-é lé a̱ sə-dé natɨ.

---

* **17:21 17:21** Ta-je kí tò mbuna̱ né-tɨ kinlé […] goto mę̱ę̱ mbete-je-tɨ kí dɔsa̱y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ jɨ-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

6 Lokɨ Jeju idə-dé panè: Mą ya mą nè tin rəmə, asgar-je, kɨ̀ njéngəm
takəy lə Lubə lé, 'təl 'gir kɨ̀ go-dé ə 'tusɨ nangɨ.
7 Beɓa Jeju təl dəjɨ-dé ya ɓəy panè: Ną́ ɓá 'sangi-é wa? Dę 'panè: J'sangɨ
Jeju kɨ́ Najarɛtɨ-tɨ.
8 Jeju idə-dé panè: M'idə-si m'panè: Mą ya m'ą nè tin. Kinə to mą ɓá
'sangi-mi rəmə, iṇəi njéndó né-je lə-m kin adi d'ɔw.
9 Jeju pa ta kin bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ ndɔkɨ ę pa lé, né-é ra-né né; ndɔkɨ ę
panè: «Bɔbɨ-m, dow-je kɨ́ 'adɨ-m-dé kinlé, kɨ́ káre ya kàrè m'iṇə-é m'adɨ
tujɨ kɔgɨ al.»
10 Simą̃ Piyər ulə kiyərɔ rɔ-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ ə ɔr tugə-né mbi ngonnjèkullə lə
burə dɔ njégugné-je lə Lubə. Rəmə tugə mbi-é kɨ́ dɔ jikɔl ndətɨ ya gangɨ.
Ngonnjèkullə kinlé ri-é lə Malkusɨ.
11 †Rəmə Jeju idə Piyər lé panè: 'Ulə kiyərɔ lə-i saba-é-tɨ gogɨ. Kɔ̃ kɨ́
Bɔbɨ-m ində dɔ-m-tɨ kadɨ m'ingə lé, m'a kingə ya al wa?

Jeju ą nɔ̃ An-je-tɨ kɨ̀ Kayipɨ, Piyər najɨ panè n'gə Jeju al
Mat 26:57-75; Luk 22:54-65

12 Beɓa njèkun dɔ asgar-je, kɨ̀ kosɨ asgar-je, kɨ̀ njégəm né-je lə jipɨ-je
d'uwə Jeju 'tɔ́-é.
13 Rəmə dę d'ɔw siə ɓe lə An ya kete. An lé to məm Kayipɨ*. Męę ɓal-é-tɨ
kinlé, Kayipɨ ɓá to burə dɔ njégugné-je lə Lubə.
14 †Ə Kayipɨ kinlé ɓá ndɔkɨ ɔjɨ ta jipɨ-je panè: «Dow káre-rè kɨ́ kadɨ oy ə
jipɨ-je lay d'oy-né al lé to né kɨ́ majɨ ṇą.»
15 Ngà Simą̃ Piyər dę kɨ̀ njèndó né lə Jeju káre d'un go Jeju. Njèndó né
lə Jeju kinlé, burə dɔ njégugné-je lə Lubə gə-é kete ə ę ɓá ɔw kɨ̀ Jeju natɨ
męę ndògɨ-tɨ lə burə dɔ njégugné-je lé.
16 Ngà Piyər ɓá ą ndaa-tɨ tarəbɨ-tɨ ngɔsi. Rəmə njèndó né lə Jeju kɨ́ burə
dɔ njégugné-je lə Lubə gə-é lé, tęę pa ta kɨ̀ dené kɨ́ njèką takəy-tɨ ə adɨ
Piyər ree kəy.
17 Rəmə ngonnjèkullə kɨ́ dené kɨ́ njèką takəy-tɨ lé, pa kɨ̀ Piyər panè: I
ya kàrè 'to kɨ́ dan njéndó né-je-tɨ lə dingəm kanlé tɔ al wa? Ə Piyər panè:
Kuy! Mą m'to kɨ́ dan-dé-tɨ al.
18 Ngannjékullə-je lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə dę kɨ̀ njéngəm takəy
lə Lubə 'ra pər d'ą ta-tɨ d'ą 'ndibɨ kdɔtalə kul ɔ̃; Piyər kàrè ą sə-dé ta pər-tɨ
lé ą ndibɨ tɔ.
19 Burə† dɔ njégugné-je lə Lubə dəjɨ Jeju ta kɨ́ dɔ njéndó né-je-tɨ liə rəm,
ɓá dəjɨ-é ta kɨ́ dɔ néndó-tɨ liə rəm tɔ.
20 Beɓa Jeju ilə-é-tɨ panè: Mą m'pa ta rəsɨ-rəsɨ m'idə dow-je. M'ndó né
dow-je męę kəykəwną-je-tɨ lə jipɨ-je, kɨ̀ takəy-tɨ lə Lubə kɨ́ to lo-je kɨ́ jipɨ-je
'kəw-ną-tɨ; ə ta kɨ́ m'pa kɨ̀ gidɨ ngəy ya goto.
21 Mą ə i 'dəjɨ-m ta kdɔ ri wa? 'Dəjɨ dę kɨ́ m'ndó-dé né lé ya 'oo se ri ɓá
m'ndó-dé wa? Né-je kɨ́ m'ndó-dé lé, dę 'gə majɨ.
22 Lokɨ Jeju pa ta kinlé bè rəmə, kɨ́ káre dan njéngəm takəy lə Lubə ində
mbɔ́-é ə panè: Burə dɔ njégugné-je lə Lubə lé ya ɓá i 'pa siə ta bè wa?
23 Jeju ilə-é-tɨ panè: Kinə ta kɨ́ m'pa lé majɨ al ə 'idə-m adɨ m'oo; ə kinə
ta kɨ́ m'pa lé majɨ ə 'ində-m kdɔ ri wa?

---

† **18:11 18:11** Mat 26:39; Mar 14:36; Luk 22:42 * **18:13 18:13** Kayipɨ lé ɓá taa ngon lə An kɨ́ dené. † **18:14 18:14** Ją 11:49,50 † **18:19 18:19** Njèdəjɨ Jeju ta nè kinlé to An kɨ́ ndɔkɨ to burə dɔ njégugné-je kete.

24 Beɓa An ulə kɨ̀ Jeju kɨ̀ ji-é kɨ́ dɔɔ lé bè ya rɔ Kayipɨ-tɨ‡ kɨ́ to burə dɔ
njégugné-je lə Lubə.
25 Ə Simɔ̰ Piyər lé rəmə ạ̰ ta pər-tɨ nɔ̰ɔ̰ ạ̰ ndibɨ. Beɓa 'pa siə 'panè: I ya
kàrè 'to kɨ́ dan njéndó né-je-tɨ liə tɔ al wa? Piyər najɨ panè: Kuy! Mạ̰ m'to
kɨ́ dan-dé-tɨ al.
26 Rəmə dow káre dan ngannjékullə-je-tɨ lə burə dɔ njégugné-je lə Lubə
kɨ́ to nojɨ dingəm kɨ́ Piyər tugə mbi-é gangɨ lé panè: «I kan, m'oo-i siə mẹ̰ẹ̰
ndɔr-tɨ tɔ al wa?»
27 Piyər təl najɨ ya ɓəy rəmə, tajinatɨ nè ya kunjə nɔ̰.

Kạ Jeju nɔ̰̀ Pilatɨ-tɨ, Piyər təl najɨ kɨ́ n'gə Jeju al
Mat 27:1-2,11-30; Mar 15:1-9; Luk 23:1-25

28 Go-tɨ, 'boy-je lə jipɨ-je d'ị̰ kɨ̀ Jeju ɓee lə Kayipɨ kɨ̀ ndɔge ratɨ d'ɔw siə
mẹ̰ẹ̰ ndògɨ-tɨ lə Gubərnər. Ngà dẹ̰ ɓá d'andɨ mẹ̰ẹ̰ ndògɨ-tɨ al, kdɔ kadɨ
'ngəm rɔ-dé kadɨ d'aa njay kdɔ kɔw-né lo nékuso Pakɨ-tɨ.§
29 Beɓa Pilatɨ ɔw ingə-dé ndaa-tɨ dəji-dé panè: Ta ri ɓá sə̰i iləi dɔ dingəm-
tɨ kan wa?
30 Dẹ̰ d'ilə-é-tɨ 'panè: Kinə ẹ̰ ra né kɨ́ majɨ al al lé, j'a ree siə rɔ-i-tɨ nè al.
31 Beɓa Pilatɨ idə-dé panè: Sə̰i ya 'taai-é ɔwi 'gangi ta dɔ-é-tɨ kɨ̀ ndukun
lə-si. Dẹ̰ jipɨ-je lé, d'idə-é 'panè: Jẹ̰ lé, j'ɔw kɨ̀ tógɨ kɨ́ kadɨ j'tɔl-né dow al.
32 †Bè kdɔ kadɨ ta kɨ́ Jeju pa sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ koy-é lé, né-é ra-né né.
33 Pilatɨ təl ɔw mẹ̰ẹ̰ ndògɨ-tɨ gogɨ ə ɓa Jeju dəji-é panè: «Se i ya ɓá 'to
ngar lə jipɨ-je lé wa?»
34 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Ta kinlé, i ya ɔjɨ mẹ̰ẹ̰-i-tɨ ɓá 'pa, əse to dow-je kɨ́
rangɨ ɓá d'idə-i ta kɨ́ dɔ-m-tɨ wa?»
35 Pilatɨ ilə-é-tɨ panè: «Mạ̰ m'to jipɨ tɔ wa? Dow-je lə-i ya dẹ̰ kɨ̀ njékun
dɔ njégugné-je lə Lubə ɓá 'ree sə-i rɔ-m-tɨ nè; ə to ri ɓá i 'ra wa?»
36 Jeju ilə-é-tɨ panè: «Kɔ̰ɓe lə-m to kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè al. Kinə kɔ̰ɓe lə-m to
kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè rəmə, lé ngannjékullə-je lə-m d'a rɔ kdɔ ta lə-m, kdɔ kadɨ
dow ilə-m ji jipɨ-je-tɨ al; ngà kɨ́ nè kinlé kɔ̰ɓe lə-m goto dɔnangɨ-tɨ nè.»
37 Beɓa Pilatɨ pa kɨ̀ Jeju panè: «'Adɨ i 'to ngar ə́n nà̰?» Jeju ilə-é-tɨ panè:
«Ta ya 'pa ta-i-tɨ tin, m'to ngar ya. Gin kojɨ kɨ́ d'ojɨ-m, kɨ̀ ree kɨ́ m'ree
dɔnangɨ-tɨ nè lé, to ta lə kadɨ m'pa ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ m'adɨ dow-je. Dow kɨ́
rá-rá kɨ́ to dow lə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəmə à koo ta lə-m.»
38 Pilatɨ dəji-é panè: «Ri ɓá to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ wa?» Go ta-tɨ kinlé, Pilatɨ təl
ɔw rɔ jipɨ-je-tɨ ndaa-tɨ idə-dé panè: «Né kɨ́ m'a gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ ya m'oo
al.»
39 Ngà to nékoɓe lə-si kadɨ ɓal-é ɓal-é ya kaglo ra nạ̰y Pakɨ rəmə, m'ilə
dangay káre taá m'adɨ-si lé, se 'ndigi kadɨ m'ilə ngar lə jipɨ-je taá m'adɨ-si
wa?
40 Beɓa dẹ̰ 'təl d'ur kɔɔl boy-boy 'panè: «Barabasɨ ɓá ilə-é taá, ɓɨ dow
kan al!» Ə Barabasɨ lé, to bɔkaya dow.

19

1 Beɓa Pilatɨ adɨ d'uwə Jeju d'ində-é kɨ̀ ndəy marɔw.

---

‡ **18:24 18:24** An ulə kɨ̀ Jeju rɔ Kayipɨ-tɨ kdɔ ɓal-é-tɨ kinlé, Kayipɨ ɓá to burə dɔ njégugné-je.
§ **18:28 18:28** Jipɨ-je 'mbatɨ kɔw mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ lə gubərnər kdɔ ẹ̰ to jipɨ al. Jipɨ kɨ́ ɔw mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ lə dow kɨ́ to jipɨ al lé, à kuso né lo ra nạ̰y Pakɨ-tɨ al. † **18:32 18:32** Jạ 3:14; 12:32

2 Asgar-je d'ojɨ kɔn d'adɨ to jɔgɨ ngar d'ulə dɔ-é-tɨ, ɓá d'ulə kubɨ kí kər
yəl-yəl kí là-é na̱ rɔ-é-tɨ;
3 ə d'ɔtɨ kɨ rɔ-é-tɨ 'panè: Lapiya ɓoo, ngar lə jipɨ-je! Lapiya ɓoo, ngar lə
jipɨ-je! Ə 'tində mbɔ́-é tɔ.
4 Go-tɨ, Pilatɨ təl tẹ̱ẹ̱ ndaa-tɨ idə jipɨ-je panè: Ooi, m'a təl ree siə ndaa-tɨ
gogɨ kadɨ-si, kdɔ kadɨ 'gəi kí né kí m'a gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ ya m'oo al.
5 Beɓa Jeju tẹ̱ẹ̱ ndaa-tɨ kɨ̀ jɔgɨ kun lé dɔ-é-tɨ rəm, ɓá kɨ̀ kubɨ kí kər yəl-yəl
kí là-é na̱ lé rɔ-é-tɨ rəm tɔ. Ə Pilatɨ idə-dé panè: Ooi dingəm lé ə́ a̱ tin!
6 Lokɨ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ njéngəm takəy lə Lubə d'oo
Jeju rəmə, 'tur kɔɔl boy-boy 'panè: 'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ! 'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ! Beɓa
Pilatɨ idə-dé panè: Sa̱i ya 'taai-é 'ɓəi-é kagdəsɨ-tɨ; kdɔtalə né kí m'a gangɨ-
né ta dɔ-é-tɨ ya m'oo al.
7 Rəmə jipɨ-je d'ilə-é-tɨ 'panè: Jẹ̱ j'ɔw kɨ̀ ndukun lə-ji káre nɔ̰̰ ə kí go
ndukun-tɨ lə-ji kinlé, tò kadɨ Jeju oy, kdɔtalə ẹ̱ ɓa rɔ-é Ngon lə Lubə.
8 Lokɨ Pilatɨ oo ta kin bè lé, ɓəl na̱ ya ɓəy.
9 Beɓa ẹ̱ təl ɔw mẹ̱ẹ̱ ndògɨ-tɨ gogɨ ə dəjɨ Jeju panè: I lé 'to dow kí rá wa?
Ngà Jeju ilə-é-tɨ al. Beɓa Pilatɨ idə-é panè:
10 Ma̱ ɓá ilə-m ta-tɨ al wa? I 'gə kí m'ɔw kɨ̀ tógɨ kadɨ m'ilə-i taá rəm,
m'ɔw kɨ̀ tógɨ kadɨ m'ɓə-i kagdəsɨ-tɨ rəm al wa?
11 Jeju ilə-é-tɨ panè: Kinə Lubə adɨ-i tógɨ al rəmə, tógɨ káre ya kàrè 'a
kɔw-né dɔ-m-tɨ al. Gin-é kin ɓá, dow kí njèkilə-m ji-i-tɨ kinlé, ra majal kí
al dɔ lo.
12 Gangɨ-é-tɨ kinlé, Pilatɨ sangɨ rəbɨ kadɨ n'ilə Jeju taá. Ngà jipɨ-je 'tur
kɔɔl boy-boy 'panè: Kinə 'ilə-é taá rəmə, i 'to nam Sejar al. Kdɔtalə dow
kí rá-rá kí ɓa rɔ-é ngar lé, to njèta lə Sejar.
13 Lokɨ Pilatɨ oo ta-je kin bè lé, adɨ d'ɔw kɨ̀ Jeju ndaa-tɨ ə isɨ dɔ kali
gangta-tɨ, lo-tɨ kí 'ɓa-é gajɨ ər-je kí d'ɔsɨ nangɨ kí ɓa-é kɨ̀ ta əbrə Gabata.
14 Ə to ndɔ ra go né-je kdɔ ra na̱y Pakɨ. To ta kí kàdì à ka̱ jam dɔ ɓe-tɨ je
bè ngá. Pilatɨ idə jipɨ-je panè: Ooi ngar lə-si!
15 Ngà dẹ̱ 'tur kɔɔl boy-boy 'panè: 'Tɔl-é! 'Tɔl-é! 'Ɓə-é kagdəsɨ-tɨ!
Pilatɨ idə-dé panè: Kadɨ m'ɓə ngar lə-si kagdəsɨ-tɨ wa? Rəmə njékun dɔ
njégugné-je lə Lubə d'ilə-é-tɨ 'panè: «Jẹ̱ lé, Sejar ya kár-é to ngar lə-ji.»
16 Beɓa Pilatɨ i̱nə-é ji-dé-tɨ, kdɔ kadɨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ. Beɓa d'uwə Jeju
[d'ɔw siə.]*

'Ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ
Mat 27:32-52; Mar 15:21-37; Luk 23:26-46

17 Jeju utɨ kagdəsɨ liə tẹ̱ẹ̱-né gidɨ ɓe-tɨ ɔw-né lo-tɨ kí 'ɓa-é: Ka dɔ dow ə
'ɓa-é Golgota kɨ̀ ta əbrə.
18 Ə 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ lo-é-tɨ kinlé; ə 'ɓə dow-je joo kagdəsɨ-tɨ natɨ siə
tɔ; dow káre kagdəsɨ-tɨ kí dɔ jikɔl-é-tɨ ə dow káre dɔ jigəl-é-tɨ, adɨ Jeju a̱
dan-dé-tɨ dana̱.
19 Pilatɨ adɨ 'ndàngɨ ta bəgrə-tɨ 'ɓə dɔ kagdəsɨ-tɨ lé 'panè: Jeju kí Najarɛtɨ-
tɨ, ngar lə jipɨ-je.
20 Jipɨ-je na̱ ya 'ndó ta kí 'ndàngɨ bəgrə-tɨ lé, kdɔ lo kí 'ɓə Jeju titɨ lé, tò
ngɔsi kɨ̀ ɓebo ə ta kí 'ndàngɨ mẹ̱ẹ̱ bəgrə-tɨ lé, tò kɨ̀ ta əbrə rəm, kɨ̀ ta latẹ̱
rəm, ɓá kɨ̀ ta grɛkɨ rəm tɔ.

* **19:16 19:16** Ta-je kí tò mbuna̱ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̱ẹ̱ mbete-je-tɨ kí dɔsa̱y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

21 Beɓa njékun dɔ njégugné-je lə Lubə 'pa kɨ̀ Pilatɨ 'panè: I 'Ndàngɨ Ngar
lə jipɨ-je al; ngà kadɨ 'ndàngɨ 'panè: E̱ panè n'to ngar lə jipɨ-je.
22 Ngà Pilatɨ ilə-dé-tɨ panè: Né kí m'ndàngɨ ə m'ndàngɨ ya ngá.
23 Lokɨ asgar-je 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ lé, dẹ̱ 'kay kubɨ-je liə lo sɔ ə 'ləbɨ-na̱
káre-káre; ɓá d'un kubɨ kul liə kí to takubɨ kí káre-rè ya d'ojɨ d'adɨ i̱ taa̱
ree njal nangɨ kin tɔ; ɓá d'idə-na̱ 'panè:
24 Kubɨ kul kinlé, adi j'uwəi j'gangi al, ngà adi j'ɔsi-na̱ mbare dɔ-tɨ j'ooi
se na̱ ɓá à to kí liə wa? Né kinlé tò bè kdɔ kadɨ ta kí tò mẹ̱ẹ̱ mbete-tɨ kí aa
njay lé, né-é ra-né né. 'Ndàngɨ mẹ̱ẹ̱ mbete-tɨ kí aa njay 'panè: «'Ləbɨ-na̱
kubɨ-je lə-m ə d'ɔsɨ-na̱ mbare dɔ kubɨ kul-tɨ lə-m.» Né-é ɓá asgar-je 'ra tin.
25 Kɔ̱ Jeju dẹ̱ kɨ̀ ngonkɔ̱ kɔ̱-é rəm, Mari kí ne Klopasɨ rəm, ɓá Mari kí
Magdala rəm, d'a̱ taá ngɔsi kɨ̀ kagdəsɨ lé.
26 Lokɨ Jeju oo kɔ̱-é a̱ mbɔ́ njèndó né-tɨ kí ẹ̱ ndigɨ-é n̪a̱ lé rəmə, idə kɔ̱-é
panè: «Dené, 'oo ngon-i ə a̱ tin.»
27 Go-tɨ, idə njèndó né lé panè: «'Oo, kɔ̱-i ə a̱ tin.» Rəmə dɔkàdì-é-tɨ kin
ya njèndó né lé ɔw kɨ̀ Mari ɓee rɔ-é-tɨ.

Koy Jeju
Mat 27:45-56; Mar 15:33-41; Ja̱ 19:28-30

28 Go né-je-tɨ kinlé, Jeju gə kí né-je lay asɨ ngá adɨ panè: «Kundə ra-m»,
bè kdɔ kadɨ ta kí 'ndàngɨ mẹ̱ẹ̱ mbete-tɨ kí aa njay lé, né-é ra-né né.
29 Lo-é-tɨ kinlé man nduu kí masɨ tò mẹ̱ẹ̱ ba̱y-tɨ rusɨ nɔ̱ɔ̱. Beɓa asgar-je
d'un kagɨ kí 'ɓa-é ijopɨ ə 'dɔɔ ndɔkrɔ ta-tɨ ɓá d'ulə kəm man nduu-tɨ kí
masɨ lé d'ulə ta Jeju-tɨ.
30 Lokɨ Jeju njibɨ man nduu kí masɨ lé rəmə panè: «Né-je lay asɨ ngá.»
Go-tɨ, Jeju ulə dɔ-é nangɨ rəmə i̱nə ndil-é adɨ tẹ̱ẹ̱.
31 Ndɔ-é-tɨ kinlé, to ndɔ ra go né-je kdɔ ndɔ taakoo lə jipɨ-je. Adɨ jipɨ-je
'ɓəl kadɨ nin dow-je tò kagdəsɨ-tɨ ndɔ taakoo-tɨ lə-dé, kdɔtalə to ndɔ kí boy
n̪a̱; gin-é kin ɓá dẹ̱ 'dəji Pilatɨ kadɨ adɨ 'tətɨ nja-dé ə d'ɔr-dé nangɨ.†
32 Beɓa dow-je kí 'ɓə-dé kagdəsɨ-tɨ kɨ̀ Jeju lé, asgar-je 'tə́tɨ nja ẹ̱ kí dɔsa̱y
rəm, 'tə́tɨ nja ẹ̱ kí njèkungɨ-tɨ joo rəm tɔ.
33 Lokɨ 'ree 'tẹ̱ẹ̱ dɔ Jeju-tɨ rəmə, d'oo kí Jeju oy ngá, adɨ 'tə́tɨ nja-é al;
34 ngà dow káre dan asgar-je-tɨ ɓá ɔsɨ kàdì-é kɨ̀ ningə mbutɨ adɨ tajinatɨ
nè ya məsɨ-je kɨ̀ man a̱y-tɨ.
35 Né-je kinlé, dow kí oo kɨ̀ kəm-é ɓá pa ta kí dɔ-tɨ tin; ə ta liə to ta kí
tɔgrɔ-tɨ; ẹ̱ gə kí n'pa ta kí tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ sa̱i kàrè adi-né mẹ̱ẹ̱-si tɔ.
36 Né kinlé ra né bè kdɔ kadɨ ta kí 'ndàngɨ mẹ̱ẹ̱ mbete-tɨ kí aa njay 'panè:
«Singə-é káre ya kàrè dow à tətɨ al‡» kinlé né-é ra né.
37 †Mbete kí aa njay pa lo kí rangɨ-tɨ ɓəy panè: D'a koo ẹ̱ kí d'ɔsɨ kàdì-é
kɨ̀ ningə 'mbutɨ lé kɨ̀ kəm-dé§.

'Dubɨ Jeju
Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56

38 Go né-je-tɨ kinlé, Jojepɨ kí ɓe liə to Arimate, kí to njèndó né lə Jeju ya,
ngà tɔjɨ ɓá tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ al kdɔ ɓəl kí ẹ̱ ɓəl 'boy-je lə jipɨ-je lé, ɔw dəjɨ
Pilatɨ kadɨ n'ɔr nin Jeju lé. Beɓa Pilatɨ i̱nə tarəbɨ adɨ-é, ngá ɓá ẹ̱ ɔr nin
Jeju lé ɔw-né.

---

† **19:31 19:31** Dow-je kí 'ɓə-dé kagdəsɨ-tɨ lé, 'tə́tɨ nja-dé kdɔ kadɨ d'oy kalangɨ. ‡ **19:36 19:36** Tẹ̱t 12:46; Kni 9:12; Pa 34:21 † **19:37 19:37** Ntd 1:7 § **19:37 19:37** Jkr 12:10

39 †Nikodɛ̨m* kí ndɔkɨ ɔw rɔ Jeju-tɨ ndɔɔ lé, ree kì ubɨ kí 'ɓa-é mir kí
'pote natɨ kì ubɨ kí 'ɓa-é aloé kí à kasɨ litɨr ɓu je bè.
40 Ə dɛ̨ joo lay d'un nin Jeju lé, 'ndəm-é ubɨ kí 'ra kì putɨ kagɨ kí ətɨ majɨ
ɓá 'ɓɨr-é kì kubɨ, titɨ kí jipɨ-je 'ra-né low-low.
41 Rəmə, lokɨ 'ɓə Jeju kagdəsɨ-tɨ titɨ lé, lo ndɔr tò-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃; ə ɓe nin kí 'ra
sigɨ, kí 'dubɨ dow-tɨ al ɓəy ya tò lo ndɔr-tɨ lé nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ.
42 Ɓe-é kinlé ɓá tò ngɔsi adɨ d'ilə nin Jeju-tɨ, kdɔtalə to ndɔ kí jipɨ-je d'isɨ
'ra-né go né-je kdɔ ndɔ taakoo.

20

Tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lə Jeju Kristɨ
Mat 28:1-10; Mar 16:1-8; Luk 24:1-12

1 Ndɔ Dimasɨ kì ndɔge ratɨ kí lo aa lay al ya ɓəy, Mari kí Magdala ɔw
dɔɓadɨ-tɨ. Ɛ̨ oo kí ər kí boy kí d'utɨ-né ta ɓe nin lé tokɨ nduburu kilə rangɨ.
2 Beɓa ɛ̨ ą̃y ngɔdɨ ɔw ingə Simɔ̨̃ Piyər-je kì njèndó né káre kí Jeju ndigɨ-é
ną̃, ə idə-dé panè: «D'ɔr 'Ɓaɓe ɓe nin-tɨ adɨ j'gə lo kí d'ilə-é-tɨ al.»
3 Piyər-je kì njèndó né kí káre lé, 'tɛ̨ɛ̨ d'ɔw kɨ dɔɓadɨ-tɨ.
4 Dɛ̨ joo lay ya d'ą̃y ngɔdɨ; ngà njèndó né kí káre lé ą̃y itə Piyər, adɨ ɛ̨ tɛ̨ɛ̨
ta ɓe nin-tɨ lé kete.
5 Ɛ̨ ɗugɨ nangɨ rəmə, takubɨ-je kí tò nangɨ ɓá ɛ̨ oo; ngà kandɨ ɓá ɛ̨ andɨ
ɓe nin-tɨ al.
6 Rəmə Simɔ̨̃ Piyər kí ore go-é lé ɓá ree andɨ ɓe nin-tɨ ə oo takubɨ-je kí
tò nangɨ lé.
7 Takubɨ kí 'ɓɨr-né dɔ Jeju lé tò natɨ kì takubɨ-je kí 'ɓɨr-é-né lé al, ngà tokɨ
ɓɨr kilə gay.
8 Go-tɨ, njèndó né* kí káre kí tɛ̨ɛ̨ ta ɓe nin-tɨ kete lé, andɨ ɓe nin-tɨ lé tɔ.
Ɛ̨ oo né-je kinlé ə adɨ mɛ̨ɛ̨-é.
9 Kdɔ ta kí mbete kí aa njay pa panè Jeju à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ dan
dow-je-tɨ kí d'oy lé, njéndó né-je 'gə mɛ̨ɛ̨-é al ɓəy.
10 Go-tɨ, njéndó né-je 'təl d'ɔw ɓee lə-dé.

Jeju tɛ̨ɛ̨ kɔy kì Mari kí Magdala
Mar 16:9-11

11 Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, Mari ą̃ ta ɓe nin-tɨ ndaa-tɨ ą̃ nɔ̨̃ ə ɗugɨ nangɨ kdɔ
kadɨ n'oo ɓe nin rəmə,
12 oo malayka-je joo d'ulə kubɨ kí nda rɔ-dé-tɨ d'isɨ-né lo-tɨ kí d'ilə nin
Jeju-tɨ lé. Malayka kí káre isɨ lo-tɨ kí dɔ-é-tɨ, ə ɛ̨ kí káre isɨ lo-tɨ kí nja-é-tɨ
tɔ.
13 Dɛ̨ 'dəjɨ Mari lé 'panè: «Dené, i 'nɔ̨̃ kdɔ ri wa?» Ɛ̨ ilə-dé-tɨ panè: «D'ɔr
'Ɓaɓe lə-m adɨ m'oo lo kí d'ilə-é-tɨ al.»
14 Lokɨ ɛ̨ ą̃ pa ta kin bè ya rəmə təl kəm-é ə oo Jeju ą̃ taá nè. Ngà gə ɓá
ɛ̨ gə kí to Jeju al.
15 Jeju lé dəjɨ-é panè: «Dené, i 'nɔ̨̃ kdɔ ri wa? Ną̃ ɓá i 'sangɨ-é wa?» Ɛ̨ gɨr
kí to njèndɔr lé, adɨ ɛ̨ idə-é panè: «'Ba-m, kinə to i ɓá ɔr-é rəmə, 'idə-m
lo kí ilə-é-tɨ ə m'a kɔw kun-é.»
16 Jeju panè: «Mari!» Beɓa Mari təl kəm-é rəmə, pa siə ta kì ta Əbrə
panè: «*Rabuni*», adɨ kɔr mɛ̨ɛ̨-é to Njèndó dow-je né!

---

† **19:39 19:39** Ją 3:1,2 * **19:39 19:39** Ją 3:1-2 * **20:8 20:8** Lokɨ njèndó né kinlé oo kí Jeju goto ɓe nin rəmə, ɛ̨ adɨ-é mɛ̨ɛ̨-é ə gə kí tɔgrɔ-tɨ Jeju lé tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ ya

17 Jeju idə-é panè: «'Ɔdɨ rɔ-m al, kdɔ m'ɔw rɔ Bɔbɨ-m-tɨ al ɓəy. Ngà kɔw
ɓá 'ɔw rɔ ngankɔ̰-m-je-tɨ, ə 'idə-dé kí m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ Bɔbɨ-m-tɨ kí to Bɔbɨ-si
tɔ, m'isɨ m'ɔw kɨ rɔ Lubə-tɨ lə-m kí to Lubə lə-si tɔ.»
18 Mari kí Magdala lé ɔw idə njéndó né-je kí n'oo 'Ɓaɓe ə idə-dé ta-je kí
ę̰ pa adɨ-é.

Jeju tęę busɨ rɔ njéndó né-je-tɨ liə
Mat 28:16-20; Mar 16:14-18; Luk 24:36-49

19 Ndɔ Dimasɨ-é-tɨ kin ya, lokɨ ndɔ isɨ il rəmə, njéndó né-je kí 'kəw-nạ
męę kəy-tɨ lé, d'utɨ takəy-je ta-dé-tɨ, kdɔ dę̰ 'ɓəl 'boy-je lə jipɨ-je. Ə Jeju ree
ạ̰ taá dan-dé-tɨ ɓá idə-dé panè: «Kadɨ lapiya nạ̀y sə-si!»
20 Go ta-tɨ kí ę̰ pa kinlé, ę̰ tɔjɨ-dé ji-é-je kì kàdì-é-je. Lokɨ njéndó né-je
d'oo 'Ɓaɓe rəmə, rɔ-dé nəl-dé n̰ạ̰.
21 Jeju təl pa sə-dé ta nja káre ya ɓəy panè: «Kadɨ lapiya nạ̀y sə-si. Titɨ
kí Bɔbɨ-m ulə-m-né lé, mạ̰ kàrè m'ulə-si tɔ.»
22 Go ta-je-tɨ kinlé, ę̰ tó koo puu kɨ dɔ-dé-tɨ ə idə-dé panè: «'Taai Ndil kí
aa njay.
23 †Dow-je kí a kin̰əi go majal-je lə-dé kɔgɨ lé, majal-je lə-dé à tokɨ kin̰ə
go-é kɔgɨ tɔ. Ə dow-je kí a kin̰əi go majal-je lə-dé kɔgɨ al lé, majal-je lə-dé
à tokɨ kin̰ə go-é kɔgɨ al ya tɔ.»

Jeju tɔjɨ rɔ-é Tomasɨ

24 Lokɨ Jeju tęę dɔ njéndó né-je-tɨ liə lé, Tomasɨ kí 'ɓa-é Ndungə kí ę̰ to
kí káre dan njéndó né-je-tɨ kí dɔgɨ gidɨ-é joo lé goto.
25 Beɓa ndəgɨ njéndó né-je d'idə-é 'panè: «J'oo 'Ɓaɓe!» Ngà Tomasɨ idə-
dé panè: «Kinə m'oo tó dò pɔ̰ḭtɨ-je kí ji-é-tɨ al rəm, m'ulə ngon ji-m tó dò
pɔ̰ḭtɨ-tɨ al rəm, ɓá kinə m'ulə ji-m kàdì-é-tɨ al rəm lé, m'a kadɨ męę-m ndạ̰
bè al.»
26 Ndɔ jin̰ạ̀y joo go-tɨ lé, njéndó né-je lə Jeju 'təl 'kəw-nạ̰ męę̰ kəy-tɨ, ə
Tomasɨ isɨ sə-dé natɨ. Dę̰ d'utɨ takəy-je ya rəmə, Jeju tęę̰ ạ̰ taá dan-dé-tɨ ə
idə-dé panè: «Kadɨ lapiya nạ̀y sə-si!»
27 Go-tɨ, ę̰ idə Tomasɨ lé panè: «'Ulə ngon ji-i nè, ə 'oo ji-m. 'Ulə ji-i kɨ
kete, ə 'ulə kàdì-m-tɨ lé. 'Iṇə męęngạ̰ lə-i, ə 'adɨ męę̰-i!»
28 Beɓa Tomasɨ ilə-é-tɨ panè: «'Ɓaɓe lə-m, Lubə lə-m!»
29 Ə Jeju idə-é panè: «Kdɔ koo kí i 'oo-m ɓá i adɨ-né męę̰-i. Dow-je kí
d'oo-m al ya d'adɨ męę̰-dé kin ɓá 'to njénékumạ̰-je.»
30 Jeju ra nékɔjɨ-je kí rangɨ n̰ạ̰ ya ɓəy takəm njéndó né-je-tɨ liə, ngà ta-é
ɓá to kí ndàngɨ męę mbete-tɨ kinlé al.
31 Ngà nékɔjɨ-je kí 'ndàngɨ ta-é męę mbete-tɨ kinlé, tò bè kdɔ kadɨ adi-né
męę̰-si kí Jeju to Kristɨ†, to Ngon lə Lubə, adɨ kinə adi-é męę̰-si rəmə, a kisi
kəm kì ri-é.

21

Jeju tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadɨ-tɨ
Mat 28:16; Luk 5:1-11

1 Ndɔ-je kí rangɨ go-tɨ, Jeju təl tɔjɨ rɔ-é njéndó né-je liə ta babo Tiberiadɨ-
tɨ. Ooi, kəm rəbɨ kí tɔjɨ-né rɔ-é ə́n:

† **20:23 20:23** Mat 16:19; 18:18 † **20:31 20:31** Kristɨ lé kɔr męę̰-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

2 Simɔ̨ Piyər-je kɨ̀ Tomasɨ kí 'ɓa-é ndungə rəm, Nataniyel kí to dow kí
Kana̱ kí dɔnangɨ Galile-tɨ rəm, ngan lə Jebede rəm, ɓá njéndó né-je lə Jeju
kí rangɨ joo ɓəy rəm, d'a̱ kəm-na̱-tɨ lay.
3 †Simɔ̨ Piyər idə-dé panè: M'a kɔw mbɔw-tɨ. Rəmə dę̱ 'panè: Ję̱ kàrè j'a
kɔw sə-i tɔ. Ə dę̱ 'tę̱ę̱ d'ɔw d'al mę̱ę̱ tò-tɨ, ngà ndɔɔ nɔ̨ɔ̨ lé d'uwə kanjɨ al.
4 Lokɨ lo aa yərərə rəmə, Jeju ree a̱ ngangɨ ba-tɨ; ngà njéndó né-je 'gə kí
to Jeju al.
5 Beɓa ę̱ dəjɨ-dé panè: Ngan-je, uwəi kanjɨ nɔ̨ɔ̨ wa? Dę̱ d'ilə-é-tɨ 'panè:
Kanjɨ káre ya kàrè j'uwə al.
6 †Rəmə idə-dé 'panè: Iləi burə kɨ̀ dɔ jikɔl tò-tɨ bè ə a kuwəi kanjɨ. Lokɨ
d'ilə burə lé rəmə, burə saa kanjɨ mbing ya adɨ d'asɨ kɔr tę̱ę̱-né ndaa-tɨ al.
7 Beɓa njèndó né lə Jeju kí Jeju ndigɨ-é idə Piyər panè: Dow lé to 'Ɓaɓe!
Lokɨ Piyər oo kí to 'Ɓaɓe rəmə, ę̱ un kubɨ liə ulə; kdɔ kete a̱ kɨ̀ rɔ-é kare ə
ur mani.
8 Ngà ndəgɨ njéndó né-je 'ndɔr burə kí kanjɨ rusɨ lé, 'nəl-né tò kdɔ ree-né
ngangɨ ba-tɨ; kdɔ lo kí ngangɨ ba-tɨ tò ngɔsi sə-dé, à kasɨ mɛtər ɓu je bè.
9 Lokɨ d'ur nangɨ ngangɨ ba-tɨ rəmə, d'oo yalpər kí kanjɨ tò dɔ-tɨ ɓá d'oo
mbə̀ tɔ.
10 Beɓa Jeju idə-dé panè: Kanjɨ kí uwəi lé, ɔyi kí dan-tɨ-je 'reei-né.
11 Beɓa Simɔ̨ Piyər təl al mę̱ę̱ tò-tɨ ɔr burə lé nangɨ ə kanjɨ-je kí boy-boy
ya 'rusɨ burə lé ə dę̱ ɓu kɨ̀ kɔrmɨ̨ gidɨ-é mutə; bè ya kàrè burə gangɨ al.
12 Jeju idə-dé panè: 'Reei usoi né; ya rəmə dow káre dan njéndó né-je-tɨ
kí kadɨ dəjɨ-é panè i 'to na̱ wa ya goto, kdɔtalə dę̱ 'gə kí to 'Ɓaɓe.
13 Beɓa Jeju ree rɔ-dé-tɨ, un mbə̀ lé adɨ-dé ɓá adɨ-dé kanjɨ lé dɔ-tɨ tɔ.
14 To nja mutə ngá kí Jeju tɔjɨ-né rɔ-é njéndó né-je liə lokɨ tɔsɨ-né ndəl
ində lo tę̱ę̱ dan dow-je-tɨ kí d'oy.

Jeju adɨ kullə Simɔ̨ Piyər

15 Go né kuso-tɨ, Jeju dəjɨ Simɔ̨ Piyər panè: Simɔ̨, ngon lə Jonasɨ 'ndigɨ-m
itə ndəgɨ-é-je kin wa? Simɔ̨ panè: Oiyo, 'Ɓaɓe 'gə kí m'ndigɨ-i. Jeju panè:
'Ul ngan batɨ-je lə-m!
16 Jeju təl dəjɨ-é dəjɨ kí nja joo panè: Simɔ̨, ngon lə Jonasɨ 'ndigɨ-m wa?
Piyər idə-é panè: Oiyo 'Ɓaɓe, 'gə kí m'ndigɨ-i. Jeju idə-é panè: 'Ul batɨ-je
lə-m.
17 Jeju təl dəjɨ-é dəjɨ kí nja mutə panè: Simɔ̨, ngon lə Jonasɨ, 'ndigɨ-m
wa? Rəmə rɔ Piyər atɨ-é kana̱na̱ kdɔ dəjɨ kí Jeju dəjɨ-é nja mutə panè:
'Ndigɨ-m wa? Ɓá ilə-é-tɨ panè: 'Ɓaɓe i 'gə né-je lay, 'gə kí m'ndigɨ-i ya.
Jeju idə-é panè: 'Ul batɨ-je lə-m.
18 'Oo majɨ, m'a kidə-i rəsɨ; lokɨ i 'to basa ɓəy lé, i ya 'dɔɔ ndaá dɔɔ ɓədɨ
lə-i, ə lo kí mę̱ę̱-i ndigɨ ya ə i 'ɔw-tɨ, ngà lokɨ i 'a ɓugə lé, i 'a kɔy ji-i kɨ taá
kadɨ dow kí rangɨ ɓá à dɔɔ ndaá dɔɔ ɓədɨ lə-i, ə lo kí mę̱ę̱-i ndigɨ al ya ę̱ à
kɔw sə-i-tɨ.
19 Jeju pa ta kin bè kdɔ tɔjɨ-né kəm rəbɨ koy kí Piyər à koy kdɔ kɔsɨ-né
gajɨ Lubə; go ta-tɨ kinlé, Jeju idə-é panè: 'Un go-m.

Jeju dę̱ kɨ̀ njèndó né kí ę̱ ndigɨ-é

20 †Lokɨ Piyər təl kəm-é kɨ gogɨ rəmə, oo njèndó né kí Jeju ndigɨ-é ɔw
ree go-dé-tɨ; njèndó né kinlé ɓá ndɔkɨ tò kàdɨ̀ Jeju-tɨ ta nékuso-tɨ ɓá dəjɨ-é
panè: «'Ɓaɓe, na̱ ɓá à kun dɔ-i wa?» lé.

---

† **21:3 21:3** Luk 5:5 † **21:6 21:6** Luk 5:6 † **21:20 21:20** Ją 13:25

21 Lokɨ Piyər oo-é lé, dəjɨ Jeju panè: «'Baɓe, ngà ẹ̃ kan ri ɓá à tẹẹ̃ dɔ-é-tɨ
wa?»
22 Jeju idə-é panè: «Kinə m'ndigɨ kadɨ-é isɨ bè-bè ya sar kadɨ m'təl m'ree-
né lé, 'usɨ-i ri-tɨ wa? I, 'un go-m.»
23 Beɓa njékadmẹẹ̃-je 'tilə ta kinlé mbi-nạ̃-tɨ kɨ kete-kete 'panè: «Njèndó
né kinlé à koy al.» Ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ bè lé, Jeju idə-é panè: «À koy al al» ngà
ẹ̃ panè: «Kinə m'ndigɨ kadɨ-é isɨ bè-bè ya sar kadɨ m'təl m'ree-né lé, 'usɨ-i
ri-tɨ wa?»
24 Njèndó né kinlé ya ɓá pa ta kɨ́ dɔ né-jɛ-tɨ kin adɨ dow-je rəm, ẹ̃ ya
ndàngɨ ta-je kin rəm. Ə j'gə kɨ́ ta liə to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
25 Jeju ra né-je kɨ́ rangɨ ṇạ̃ ya ɓəy; ngà kinə kadɨ 'ndàngɨ bɛtɨ-bɛtɨ lay lé,
m'oo kɨ́ tatɨ dɔnangɨ kin lay ya kàrè, mbete-je kɨ́ d'a ndàngɨ lé à kubə.

Kullə-je lə
Njékɔwkulə-je
Ta-je kí dɔ mbete kullə-je-tɨ lə njékɔwkulə-je

Mbete kinlé to mbete poyta kí sɔbɨ dɔ kullə lə Ndil kí aa njay kí ndó né njékəwnq̨-je. Njékəwnq̨-je lé, 'to dow-je lay kí d'isɨ kì lo-lo adɨ 'to dow-je lə Lubə, kdɔtalə Jeju Kristɨ kí ajɨ-dé. Lubə ndó né njékəwnq̨-je ə adɨ-dé 'tɔgɨ kì takul kullə-je lə njékɔwkulə-je kí 'to dow-je kí Jeju ulə-dé, adɨ 'to njépata-je liə kadɨ dow-je.

Mbete kinlé to tagajɨ mbete kí Lukɨ ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete Poyta kí Majɨ-tɨ lé. Ɛ̨ ulə gin-é dɔ lo tɔl ta mbete-tɨ liə kí dɔsq̨y, adɨ to lo-je kí Jeju ingə-né njéndó né-je liə go tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨-tɨ liə. Ndɔkɨ Jeju idə-dé panè: Ndil kí aa njay à ree dɔ-dé-tɨ ngɔsnè ə à kadɨ-dé tɔ́gɨ kadɨ 'to-né njépa ta-je lə-n'ɛ̨̀ kadɨ dow-je (1:8).

Lukɨ ɔr poy təl kí njéndó né-je 'təl rɔ-dé go ta-je-tɨ kí Jeju idə-dé, adɨ lokɨ Ndil kí aa njay ree lé, dɛ̨ d'ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ ƀebo Jorijalɛ̨m-tɨ rəm ('Ndó 2–7), dɔnangɨ Jude-tɨ kì Samari-tɨ rəm ('Ndó 8–12), sar tasɔ̨y dɔnangɨ-tɨ ('Ndó 13–28).

Lo tum gin-é-tɨ lé, dɛ̨ d'ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ dan jipɨ-je-tɨ ya par. Ngà lo kɔr-é-tɨ kí 10 ƀá 'ndàngɨ kí Lubə tɔjɨ Piyər kí kajɨ lé tò kdɔ dow-je lay. Gangɨ ndɔ-é-tɨ kinlé, jipɨ-je kì jipɨ-je al 'kəwnq̨ natɨ mɛ̨ɛ̨ nojɨ-tɨ lə Lubə.

Dingəm káre, kí ri-é lə Sol ɔsɨ ta njékɔwkulə-je dɔ kullə-tɨ lə-dé, ngà ɛ̨ kí to njèba lə Jeju Kristɨ lé, Lubə təl-é adɨ to njèndó né lə Jeju Kristɨ! Lubə ində ri-é kí sigɨ lə Pol ə ulə-é adɨ-é ɔw ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ ə kí boy nq̨ lé, dow-je kí 'to jipɨ-je al ƀá adɨ-é ilə mbɛ̨ dan-dé-tɨ. Lukɨ təl to madkullə lə Pol mɛ̨ɛ̨ kullə kilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ-tɨ. Lo-je madɨ kí Lukɨ ndàngɨ panè «jɛ̨» kinlé, tɔjɨ kí Lukɨ ɑ̨ natɨ kì Pol.

Njékəwnq̨-je kí ƀebo Jorijalɛ̨m

Kunmindɨ kulə kì Ndil kí aa njay

1 †I nam-m Teopil, mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí dɔsq̨y kí m'ndàngɨ lé, m'ɔr poy né-je lay kí Jeju ra, kì né-je kí ɛ̨ ndó dow-je lo kulə gin-é-tɨ nu̱ ya sar tɛ̨ɛ̨-né

2 ndɔ-tɨ kí Lubə un-é ɔw-né siə dɔrq̨-tɨ. Kete ƀá kadɨ Lubə un-é ɔw siə dɔrq̨-tɨ lé, ɛ̨ mbətɨ njékɔwkulə-je liə ə un ndu adɨ-dé kì tɔ́gɨ lə Ndil kí aa njay.

3 Beƀa go koy-é-tɨ, dɛ̨ ya tɔ ƀá ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ sə-dé kɔy ə adɨ-dé 'gə né-je kí gay-gay kí tɔjɨ kí to n'ɛ̨̀ lé ya ƀá n'təl n'isɨ kəm. Jeju tɛ̨ɛ̨ sə-dé kɔy bè-bè ya asɨ ndɔ kɔrsɔ, ə pa sə-dé ta kí dɔ kɔƀe-tɨ lə Lubə.

4 †Beƀa ndɔ káre bè, ɛ̨ isɨ uso sə-dé né, ƀá idə-dé panè: «'Tɛ̨ɛ̨i ƀebo Jorijalɛ̨m-tɨ ɔwi rangɨ al. Ngà 'ngəbi né kí Bɔbɨ-m un mindɨ-é kadɨ n'adɨ-si, ƀá ndɔkɨ m'pa ta-é m'adɨ-si lé.

5 †Jq̨ lé, ra dow-je batɛ̨m mani. Ngà sə̨i rəmə, nq̨̀y ndɔ nq̨ al ya kadɨ 'rai batɛ̨m lə Ndil kí aa njay.*»

---

† **1:1 1:1** Luk 1:1-4 † **1:4 1:4** Luk 24:49 † **1:5 1:5** Mat 3:11; Mar 1:8; Luk 3:16; Jq̨ 1:33 * **1:5 1:5** Mat 3:11

Ta kɔw dɔrą̃-tɨ lə Jeju

6 Njékɔwkulə-je kí 'kəw-ną̃ lé, 'dəjɨ Jeju 'panè: «'Baɓe, dɔkaglo-é-tɨ kin ɓá i 'a təl-né kì kɔ̨̃ɓe lə Israyel-je kadɨ-dé gogɨ lé wa†?»

7 Beɓa Jeju ilə-dé-tɨ panè: «Dɔkàdì-je əse ndɔ-je kí Bɔbɨ-m ya kì kár-é ɔjɨ kí go tɔ́gɨ-tɨ liə kí sɔbɨ dɔ-é lé, to ta lə-si kadɨ 'gəi al.

8 †Ngà sə̨̃i lé, a kingəi tɔ́gɨ, lokɨ Ndil kí aa njay à ree dɔ-si-tɨ. Beɓa sə̨̃i a toi-né njékɔr poy né ra-m-je kí ooi kì kəm-si, kì ta pa-m-je kí ooi kì mbi-si kadɨ dow-je kí ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ rəm, dɔnangɨ Jude-tɨ rəm, ɓá dɔnangɨ Samari-tɨ lay sar ya ta sɔ̨̃y dɔnangɨ-tɨ.»

9 †Beɓa go ta-je-tɨ kinlé, kəm-dé tò kɨ dɔ Jeju-tɨ adɨ d'ą̃ d'oo-é ya rəmə, Lubə un-é isɨ ɔw siə dɔrą̃-tɨ, ə kilndi ree utɨ go-é adɨ d'oo-é al.

10 Lokɨ d'ą̃ d'oo go Jeju lo kɔw-é dɔrą̃-tɨ ya ɓəy rəmə, dingəm-je joo kí 'tulə kubɨ kí nda rɔ-dé-tɨ 'tɛ̨̃ɛ‡

11 d'idə-dé 'panè: «Ooi bɛ̃, sə̨̃i dingəm-je kí dɔnangɨ Galile-tɨ! Kdɔ ri ɓá ą̃i ká koo lo-tɨ kɨ dɔrą̃-tɨ bè wa? Jeju kin, kí Lubə un-é dan-si-tɨ ɔw siə dɔrą̃-tɨ kinlé, à təl ree gą̃-é kí ooi-é-né lo kɔw-é dɔrą̃-tɨ kin ya bè tɔ.»

Njékɔwkulə-je 'təl d'ɔw Jorijalɛ̨̃m gogɨ

12 Beɓa njékɔwkulə-je d'ḭ dɔ mbal-tɨ kí 'ɓa-é mbal ką̃ kagɨ Olibiye-je 'təl d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ gogɨ. Mbal kinlé, tò mbɔ́ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ, adɨ dow à njiyə asɨ ngan kàdì kɔrmutə-je bè ɓá à tɛ̨̃ɛ-tɨ.

13 †Lokɨ 'ree 'tɛ̨̃ɛ ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ lé, dɛ̨ d'ɔw mɛ̨̃ɛ kəy-tɨ kí dɔ madɨ-é-tɨ taá kí d'isɨ-tɨ kete-kete. Dɛ̨ kí d'isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ lé to: Piyər-je, kì Ją̃-je, kì Jakɨ-je, kì Andre-je, kì Pilipɨ-je, kì Tomasɨ-je, kì Batlemi-je, kì Matiye-je, kì Jakɨ kí ngon lə Alpe-je, kì Judɨ kí ngon lə Jakɨ, kì Simɔ̨̃ kí to dow kí ta ɓe liə to-é.

14 Dɛ̨ lay ya ta-dé asɨ-ną̃ adɨ 'kəw-ną̃ taá-taá kdɔ pa ta kì Lubə, natɨ kì dené-je kí dan-tɨ-je, kì Mari kí kɔ̨̃ Jeju, ɓá ngankɔ̨̃ Jeju-je tɔ.

Njèkɔr tó Judasɨ

15 Ndɔ káre, mɛ̨̃ɛ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, njékadmɛ̨̃ɛ-je 'kəw-ną̃ adɨ kɔr-dé à kasɨ ɓu kí kɔrjoo-je bè, rəmə Piyər ḭ taá dan-dé-tɨ panè:

16 «Ngankɔ̨̃-m-je, Ndil kí aa njay adɨ Dabidɨ pa ta kete mɛ̨̃ɛ mbete-tɨ kí aa njay sɔbɨ-né dɔ Judasɨ kí to njèkɔr nɔ̨̃ njékuwə Jeju. Ta kinlé, kadɨ né-é ra né ɓane.

17 Judasɨ lé, to kí káre dan-ji-tɨ, ɓá ɔw kì kullə liə dan-ji-tɨ rəm tɔ.

18 †Dingəm kinlé, ɔw ndogɨ lo ndɔr kì là kí 'ndogɨ-né siə dow 'tɔl-é lé. Ɛ̨̃ usɨ ur dɔ-é nangɨ lo-é-tɨ lé. Beɓa mɛ̨̃ɛ-é ribə adɨ ngan tḭ-é kujə lay.

19 Dow-je kí ɓebo Jorijalɛ̨̃m-tɨ lay ya d'oo ta-é adɨ dɛ̨ 'ɓa lo ndɔr kinlé kì ta ɓe lə-dé 'panè: "Akeldama", kɔr mɛ̨̃ɛ-é to "lo ndɔr kí 'ndogɨ kì là məsɨ."§

20 Kdɔ 'ndàngɨ mɛ̨̃ɛ Pa-je-tɨ 'panè:
"Kadɨ kəy liə tò kare pɛtɨ-pɛtɨ,
ə kadɨ dow isɨ-tɨ al."»

«Ba 'təl 'pa mɛ̨̃ɛ mbete-tɨ ɓəy 'panè:
"Kadɨ dow kí rangɨ un ta kullə liə.*"»

---

† **1:6 1:6** Amo 9:11; Luk 19:11 † **1:8 1:8** Mat 28:19; Mar 16:15; Luk 24:47,48 † **1:9 1:9** Mar 16:19; Luk 24:50,51 ‡ **1:10 1:10** Luk 24:4 † **1:13 1:13** Mat 10:2-4; Mar 3:16-19; Luk 6:14-16 † **1:18 1:18** Mat 27:3-8 § **1:19 1:19** Mat 27:3 * **1:20 1:20** Pa 69:26

21-22 †«Beɓa kadɨ dingəm káre ree ore kadɨ-ji, kdɔ kadɨ pa ta kí dɔ tɔsɨ-tɨ kí
Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨, kí ɛ̨ oo kɨ̀ kəm-é lé sə-ji. Dowbé lé, à to dow káre
dan dow-je-tɨ kí njédan-ji kɨ̀ kaglo-je lay kí j'njiyəi-né kɨ̀ Jeju kɨ̀ lo-lo, adɨ à
to kɨ̨ dɔ ndɔ-tɨ kí Ją̨ ra-é-né batɛ̨m sar tɛ̨ɛ̨-né ndɔ-tɨ kí Lubə un-é ɔw-né siə
dɔrą̨-tɨ†.»
23 Beɓa dɛ̨ d'ɔr dow-je joo adɨ to: Matiyasɨ dɛ̨ kɨ̀ Jojepɨ kí 'ɓa-é Barsabasɨ
ə ri gajɨ-é to Justusɨ.
24 Go-tɨ, 'pa ta kɨ̀ Lubə 'panè: «'Baɓe i kí 'gə mɛ̨ɛ̨ dow-je lay, 'tɔjɨ-ji dow
káre kí i mbətɨ-é dan dɛ̨-tɨ kí joo kin,
25 kdɔ kadɨ to njèkɔwkulə lə Jeju, tó lo-tɨ kí Judasɨ iṇə kɔgɨ ɔw lo-tɨ kí
tuwə kullə ra-é kin.»
26 Dɛ̨ 'ɓa ri-dé d'ɔsɨ-né kagɨ dɔ-dé-tɨ, rəmə kagɨ usɨ dɔ Matiyasɨ-tɨ, adɨ ɛ̨
ore kàdì njékɔwkulə-je kí dɔgɨ gidɨ-é káre lé.

2

Ree lə Ndil kí aa njay

1 Lokɨ ndɔ ra nąy lə jipɨ-je kí 'ɓa-é Pantekotɨ asɨ lé, njékadmɛ̨ɛ̨-je 'kəw-ną̨
lay lo káre-rè*.
2 Titɨ kəm kí kində jipɨ bè ya rəmə, ká né ɓa dɔrą̨-tɨ titɨ-ną̨ kɨ̀ ká yə́lbo
bè. Ká né lé taa mɛ̨ɛ̨ kəy kí d'isɨ-tɨ lé pəl-pəl.
3 Rəmə d'oo ndɔ̨ né titɨ-ną̨ kɨ̀ ndɔ̨ pər bè, sane, risɨ dɔ-dé-tɨ káre-káre
lay.
4 Dɛ̨ lay ya Ndil kí aa njay taa mɛ̨ɛ̨-dé pəl-pəl adɨ ną́-ną́ ya kàrè ulə gin
pa ndɔ̨ ta lə dow-je kí rangɨ, kɨ̀ go gangɨ-é kí Ndil kí aa njay adɨ-é kadɨ
pa-né.
5 Ndɔ-é-tɨ kinlé, jipɨ-je kí njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ kí d'į̣ kɨ̀ ɓe-je kí dɔnangɨ-
tɨ nè lay ya 'ree mba, adɨ d'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ nɔ̨ɔ̨ tɔ.
6 Lokɨ ká né ɓa ṇą̨ bè lé, kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya təti-ną̨ yipɨ
d'ąy kɨ lo-é-tɨ. Rəmə ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sąy, kdɔtalə ną́-ną́ ya kàrè, oo ta kí ta
njékadmɛ̨ɛ̨-je-tɨ kɨ̀ ta koji-é koji-é.
7 Ɔr ndil-dé, lo ta igɨ-dé sə́l, rəmə 'panè: «Kay! Dow-je kí d'ą̨ 'pa ta kinlé,
se 'to dow-je kí Galile ya lay al wa?
8 Ngà ra ban ɓá ną́-ną́ dan-ji-tɨ nè ya oo ndi-dé kɨ̀ ta koji-é koji-é bè wa?»
9 Dow-je kí d'į̣ kɨ dɔnangɨ Partɛsɨ-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Medi-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Elam-
tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Mejopotami-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Kapadosɨ-tɨ, kɨ̀
dɔnangɨ Pɔ̨-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Aji-tɨ,
10 kɨ̀ dɔnangɨ Priji-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Pampili-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Ejiptɨ, kɨ̀ dɔnangɨ
kí tò mbɔ́ ɓebo Sirẹn kí Libi-tɨ, kɨ̀ dow-je kí d'į̣ ɓebo Rɔm-tɨ,
11 kɨ̀ jipɨ-je, kɨ̀ jipɨ təl-je, kɨ̀ dow-je kí Krɛtɨ, kɨ̀ Arapɨ-je lay kin ya,
njékadmɛ̨ɛ̨-je d'ɔr gin né-je kí ɔr ndil dow-je kí Lubə ra, adɨ ną́-ną́ dan-ji-tɨ
ya oo ndi-dé kɨ̀ ta koji-é koji-é. 12 Beɓa dow-je lay ya, ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sąy, lo ta
igɨ-dé sə́l adɨ 'dəji-ną̨ ta dan-dé-tɨ 'panè: «Né kinlé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to ri wa?»
13 Rəmə dɛ̨ kí ną́-je 'sɔkɨ njékadmɛ̨ɛ̨-je 'panè: «To yibɨ ya njay ə ra-dé
ə́n ngà!»

Piyər ɔr gin ta adɨ dow-je

† **1:21-22 1:21-22 a** Mat 3:16; Mar 1:9; Luk 3:21; **b** Mar 16:19; Luk 24:51 † **1:21-22 1:21-22** Mat 3:16; Mar 1:9 * **2:1 2:1** Mbl 23:21; Det 16:9.

14 Njékɔwkulə-je kí dɔgɨ gidɨ-é káre lé, d'ḭ d'ạ taá natɨ kɨ̀ Piyər, ngá ɓá
Piyər un ta dan-dé-tɨ pa adɨ kosɨ dow-je kɨ̀ ndi-é kí boy panè: «Sạ̃i jipɨ-je,
kɨ̀ sạ̃i dow-je lay kí isi mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ nè lé, 'yəli mbi-si majɨ ooi-né
ta-je lə-m kdɔ kadɨ 'gəi gin né kí ra né kin majɨ.
15 Dow-je kí ooi-dé kinlé, to yibɨ ɓá ra-dé titɨ kí sạ̃i 'pai-né kinlé al, kdɔtalə
to kàdɨ̀ jinạ̀y káre kí ndɔge ɓəy ə́n.
16 Ngà to ta kí ndɔkɨ Juwel njèpata kí ta Lubə-tɨ pa lé ɓá ɓone né-é ra
né ngá tin. Ndɔkɨ Juwel panè:
17 “Lubə panè:
Ta sọ̃y ndɔ-je-tɨ lé,
m'a kungɨ Ndil-m dɔ dow-je-tɨ lay,
ngan-si-je kí dingəm, kɨ̀ dẹ kí dené
d'a pa ta-je kí ta-m mạ̃
Lubə-tɨ kadɨ dow-je,
Né à ra basa-je lə-si tokɨ nḭ̃ bè,
ə ɓugə-je lə-si kàrè d'a koo né-je
mẹ̃ẹ̃ nḭ̃-tɨ rəm tɔ.
18 Tɔgrɔ-tɨ ya, mẹ̃ẹ̃ ndɔ-é-je-tɨ
kinlé, m'a kungɨ ndil-m dɔ
ngannjékullə-je-tɨ lə-m kí dingəm,
kɨ̀ dẹ kí dené, rəmə d'a pa ta-je kí
ta-m mạ̃ Lubə-tɨ kadɨ dow-je.
19 M'a ra né-je kí tò ɓəl-ɓəl
mẹ̃ẹ̃ dɔrạ-tɨ taá rəm,
m'a ra nɛ̃̌kɔjɨ-je dɔnangɨ-tɨ nè
kadɨ à tɔjɨ tɔ́gɨ-m.
Dow-je d'a koo sapər à suu lukɨ-lukɨ,
d'a koo məsɨ kɨ̀ pər.
20 Kàdɨ̀ à təl ndul ndḭ̃-ndḭ̃,
ɓá nạ̃y à təl kər titɨ məsḭ̃ bè rəm.
Ngá ɓá ndɔ lə 'Baɓe à ree ɓəy.
Ndɔ-é kinlé, à to ndɔ kí boy;
à to ndɔ riɓa.
21 Beɓa dow kí rá-rá ya nọ̃ ɓa
'Baɓe lé, à kajɨ.”»
22 «Sạ̃i Israyel-je! Ooi ta-je kin majɨ: Nékɔjɨ-je, kɨ̀ né-je kí to ɓəl-ɓəl kí Lubə
ra takəm-si-tɨ kɨ̀ rəbɨ kí rɔ Jeju-tɨ kí to dingəm kí Najarɛtɨ, adɨ sạ̃i ya 'gəi
majɨ kinlé, tɔjɨ kí Lubə umạ̃-é ya.
23 †Dingəm kinlé, d'ilə-é ji-si-tɨ kdɔ ta lə to né-je kí Lubə ɔjɨ kete adɨ uwə
dɔ gangɨ-é lay. Beɓa sạ̃i 'ɓəi-é kagdəsɨ-tɨ, ə adi dow-je kí njékilə kujɨ dɔ
Lubə-tɨ al 'tɔl-é kɔgɨ.
24 †Ngà Lubə ɔr-é kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə koy, adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃; kdɔtalə
koy asɨ kọ̃ɓe dɔ-é-tɨ al†.
25 Kdɔ Dabidɨ pa ta liə panè:
“M'oo 'Baɓe Lubə takəm-m-tɨ kɨ̀ ndɔ-é-ndɔ-é.
Kdɔtalə ẹ̃ ạ̃ kàdɨ̀-m-tɨ nè,
kdɔ kadɨ né káre kàrè yəkɨ-m al.

---

† **2:23 2:23** Mat 27:35; Mar 15:24; Luk 23:33; Jạ̃ 19:18 † **2:24 2:24** Mat 28:5,6; Mar 16:6; Luk 24:5
† **2:24 2:24** Mat 28:5; Mar 16:6

26 Gin-é kin ɓá rɔnəl rusɨ-né mɛ̨̃ɛ̨-m rəm,
m'usɨ pa m'tilə-né kole rəm tin;
rəm ɓá dajɨ rɔ-m kàrè à kuwə rɔ-é lo taakoo-tɨ,
kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨ kí tò səl dɔ nékində mɛ̨̃ɛ̨ dɔ-tɨ-tɨ rəm tɔ.
27 Kdɔ i 'Ɓaɓe Lubə 'a kiɲ̃ə-m kadɨ m'nàɲ kɔgɨ lo kí koó-tɨ al,
ɓá i 'a kiɲ̃ə-m mą̃ dow lə-i kí m'aa njay kadɨ m'ndum al rəm tɔ.
28 I 'adɨ-m m'gə rəbɨ kí 'a tɛ̨̃ɛ̨ sə-m lo kiskəm-tɨ,
I 'a kadɨ rɔnəl rusɨ mɛ̨̃ɛ̨-m lɔ̃kɨ 'ą̃ sə-m.”»‡
29 Piyər pa sə-dé ɓəy panè: «Ngankɔ̨̃-m-je, adɨ m'idə-si ta kí ta kɔ̨̃-m-tɨ ya dɔ ka-ji Dabidɨ-tɨ m'adɨ ooi: Dabidɨ lé ndɔkɨ oy adɨ dubɨ-é; dɔ ɓadɨ-é kàrè tò dan-ji-tɨ nè sar ɓone ɓəy.§
30 Titɨ kí Dabidɨ to-né njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, ɛ̨ gə kí Lubə un mindɨ-é ubɨ rɔ-é dɔ-tɨ kadɨ n'a kində ngonka-é káre ngar-tɨ.*
31 To ta lə Kristɨ† kí à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨̃ɛ̨ lé ɓá Dabidɨ gə kete adɨ panè:
“Lubə à kiɲ̃ə-n'ɛ̨̀ kɔgɨ lo kí koó-tɨ al,
ɓá nin-n'ɛ̨̀ kàrè à ndum al rəm tɔ.”»
32 «Jeju kɨ̃nlé, Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨ adɨ jɛ̨̃ lay ya j'oo-é kɨ̀ kəm-ji.
33 Lubə un-é ində-é taá dɔ jikɔl-é-tɨ, Bɔbɨ-é adɨ-é Ndil kí aa njay kí ɛ̨ un mindɨ-é kdɔ kadɨ-é lé; Ndil kí aa njay lé ɓá Lubə ree sane dɔ-ji-tɨ adɨ ooi kɨ̀ kəm-si, ɓá ooi ká-é kɨ̀ mbɨ-si rəm tin.
34 Kdɔ ta lə Dabidɨ lé, ɛ̨ ɔw dɔrą̃-tɨ al ya, ngà ɛ̨ ya panè:
“'Ɓaɓe Lubə idə 'Ɓaɓe lə-m panè:
'Isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ nè,
35 ya sar kadɨ m'adɨ njéba-je lə-i 'təl-né lo kungɨ nja-i.”»
36 «Beɓa kadɨ są̃ɨ Israyel-je lay ya 'gəɨ majɨ kí Jeju kin, kí są̃ɨ 'ɓəɨ-é kagdəsɨ-tɨ lé, ɛ̨ ɓá Lubə adɨ-é to 'Ɓaɓe rəm, adɨ-é to Kristɨ rəm.»
37 Lokɨ dow-je d'oo ta-je kin bè lé, ta lé usɨ rɔ-dé-tɨ ndəkɨ-ndəkɨ adɨ 'dəjɨ Piyər-je kɨ̀ ndəgɨ njékɔwkulə-je 'panè: «Ngankɔ̨̃-ji-je, jɛ̨̃ lé j'a ra ban ngá wa?»
38 Ə Piyər idə-dé panè: «Iɲ̃əɨ panjiyə-si-je kí majɨ al kɔgɨ ə kadɨ ną̃-ną̃ dan-si-tɨ ya ra batɛ̨̃m kɨ̀ ri Jeju Kristɨ, kdɔ kadɨ Lubə iɲ̃ə-né go majal liə kɔgɨ. Beɓa a kingəɨ kadkare kí to Ndil kí aa njay.
39 Kdɔtalə kun mindɨ lə Lubə lé, to kdɔ ta lə-si są̃ɨ rəm, kdɔ ta lə ngan-si-je rəm, ɓá kdɔ ta lə dow-je lay kí njékisɨ sąɨ, kí 'to kosɨ dow-je kí kɔr-dé to nduy-nduy, kí Lubə lə-ji à ɓa-dé kɨ rɔ-é-tɨ kin rəm tɔ.»
40 Piyər pa sə-dé ta-je kí rangɨ ną̃-ną̃ uwə-dé-né kɨ̀ ta rəm, ulə-né dingəm mɛ̨̃ɛ̨-dé-tɨ panè: «Ɔri rɔ-si kɔgɨ dan dow-je-tɨ kí njétujɨ kɔgɨ kin, kdɔ kadɨ Lubə ajɨ-si.»
41 Beɓa dow-je kí 'ndigɨ dɔ ta-tɨ lə Piyər lé, 'ra-dé batɛ̨̃m. Ndɔ-é-tɨ kinlé, kɔr njékadmɛ̨̃ɛ̨-je usɨ dɔ madɨ-é-tɨ asɨ ɓudɔgɨ lo mutə je bè.

Panjiyə njékadmɛ̨̃ɛ̨-je

42 Dɛ̨ d'adɨ rɔ-dé lo néndó-tɨ lə njékɔwkulə-je rəm, d'uwə-ną̃ lubɨ-lubɨ titɨ ngankɔ̨̃-ną̃-je rəm, d'uso mbə̀ natɨ-natɨ rəm, ɓá d'adɨ rɔ-dé mɛ̨̃ɛ̨ pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə rəm tɔ.
43 Lubə ra né-je kí tò ɓəl-ɓəl, kɨ̀ nékɔjɨ-je kɨ̀ takul njékɔwkulə-je adɨ dow-je lay ya ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.

---

‡ **2:28 2:28** Pa-je 16:8-11 § **2:29 2:29** 1Ng 2:10 * **2:30 2:30** Pa-je 132:11 † **2:31 2:31** Kristɨ lé kɔr mɛ̨̃ɛ̨-é to dow kí Lubə mbəɨ-é.

44 †Njékadmɛ̨ɛ̨-je lay ya d'ində rɔ-dé natɨ majɨ rəm, né-je lə-dé lay ya
d'ore-nạ̃ dɔ-tɨ rəm tɔ.
45 D'ɔy lo-je lə-dé, kì nékingə-dé-je 'ndogɨ, ə 'ləbɨ-nạ̃ là-é là-é, adɨ nạ́-nạ́
ingə kí asɨ ra ndigɨ-je liə.
46 Njékadmɛ̨ɛ̨-je lé, ta-dé asɨ-nạ̃ adɨ ndɔ-je lay ya d'isɨ natɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ
lə Lubə, 'gángɨ-nạ̃ mbà nam lə 'Ɓaɓe mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə-dé rəm, d'uso né
natɨ-natɨ kì rɔnəl, ɓá kì mɛ̨ɛ̨ kí usɨ nangɨ pɔ̨́-pɔ̨́ rəm tɔ.
47 'Pitɨ Lubə taá-taá rəm, ɓá dow-je lay ya 'ndigɨ ta lə-dé rəm tɔ. Ndɔ-é
ndɔ-é ya 'Ɓaɓe adɨ kɔr dɛ̨ kí ɛ̨ ajɨ-dé usɨ dɔ madɨ-é-tɨ.

3

Dingəm kí nja-é oy mburukɨ

1 Ndɔ káre bè, ta ji losɔl-tɨ, Piyər kì Jạ̃ d'isɨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kdɔ
pa ta kì Lubə.
2 Lokɨ 'tɛ̨ɛ̨ ngɔsi kì ta rəbɨ kəy lə Lubə, kí 'ɓa-é: «Ta rəbɨ kí kurə́ ṇạ̃ lé»,
dow-je d'un dingəm káre kí nja-é oy mburukɨ lo kojɨ-é-tɨ nụ̃ d'isɨ d'ɔw siə
titɨ. Ndɔ-je lay ya d'ində-é mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kadɨ kɔy né dow-je kí d'isɨ
d'ɔw takəy-tɨ lə Lubə.
3 Beɓa lokɨ dingəm lé, oo Piyər-je kì Jạ̃ kí d'isɨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə
rəmə, ɛ̨ kɔy-dé né.
4 Rəmə Piyər dɛ̨ kì Jạ̃ d'oo-é gə́rə́rə́, ə Piyər idə-é panè: «'Oo-ji nè bè!»
5 Rəmə dingəm lé kàrè, oo-dé gə́rə́rə́ ya tɔ, kdɔtalə ɛ̨ gir mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kí n'a
kingə né madɨ ji-dé-tɨ.
6 Beɓa Piyər idə-é panè: «Là əse lɔr goto ji-m-tɨ. Ngà né kí tò kadɨ madɨ-i
ɓá tò tin: Kì ri Jeju Kristɨ kí Najarɛtɨ-tɨ, ị̃ taá 'njiyə!»
7 Ngá ɓá Piyər lé, uwə jikɔl-é ra siə kadɨ-é ị̃-né taá, ya rəmə tajinatɨ nè
ya nja-é-je kì gul nja-é-je ndajɨ rəngɨ-rəngɨ gogɨ.
8 Adɨ ɛ̨ ubə nangɨ ratɨ ạ̃ dɔ nja-é-tɨ, ə ɔtɨ njiyə. Ɛ̨ njiyə rəm, tal jakra-jakra
rəm, ɓá tóy Lubə andɨ-né mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə natɨ kì njékɔwkulə-je lé.
9 Dow-je lay ya d'oo-é ɔw njiyə rəm, ɔw tóy Lubə rəm.
10 Lokɨ dow-je 'gə-é kí to dingəm kí njékisɨ ta rəbɨ kəy-tɨ lə Lubə kí 'ɓa-é
«ta rəbɨ kí kurə́ ṇạ̃» kdɔ kɔy né lé, dɛ̨ lay ya ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sạ̃y, ɓá lo ta igɨ-dé
sə́l rəm, kdɔtalə né kí tɛ̨ɛ̨ dɔ dingəm-tɨ kinlé.
11 Dingəm lé ịṇə go Piyər-je kì Jạ̃ al. Beɓa dow-je lay ya d'ạ̃y-nạ̃ kɨ rɔ-dé-tɨ
«gin pal-tɨ lə Salomɔ̨» kí tò takəy-tɨ lə Lubə, kdɔ ndil-dé tɛ̨ɛ̨ sạ̃y.

Piyər ɔr gin ta takəy-tɨ lə Lubə

12 Lokɨ Piyər oo né kin bè rəmə, ɛ̨ idə kosɨ dow-je lé panè: «Sə̨i dow-je
kí dɔnangɨ Israyel-tɨ! Kdɔ ri ɓá lapiya kí dingəm kin ingə lé, ɔr ndil-si bè
wa? Kdɔ ri ə́ sə̨i ooi-ji titɨ-nạ̃ né kí to tɔ́gɨ-ji əse to takul kujɨ kí j'ilə dɔ
Lubə-tɨ ɓá j'ra-né dingəm kinlé j'adɨ-é njiyə bè wa?
13 To Lubə lə Abrakam, kì Lubə lə Isakɨ, kì Lubə lə Jakobɨ, kí to Lubə lə
ka-ji-je ɓá ulə riɓa dɔ ngonnjèkullə-tɨ liə Jeju. Sə̨i ya ilə̨i-é ji 'boy-je-tɨ lə
jipɨ-je rəm, ɓá sə̨i mbati-é nɔ̨̃ Pilatɨ-tɨ, lokɨ ɛ̨ ɔjɨ kilə-é taá.
14 †Sə̨i lé, 'mbati dow kí aa njay, njèra né kí njururu, rəmə njètɔl dow-je
ɓá 'dəji kadɨ kɔgri ya d'ilə-é taá d'adɨ-si*.

---

† **2:44 2:44** Knj 4:32-35 † **3:14 3:14** Mat 27:15-23; Mar 15:6-14; Luk 23:13-23; Jạ̃ 19:12-15 * **3:14 3:14** Mat 27:15-23; Mar 15:6

15 Sǫ̨i adi 'tɔl njèkadɨ kiskəm dow-je. Ngà Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̨ę̨ adɨ j'oo-é kì kəm-ji.
16 Dingəm kan, kí sǫ̨i ooi-é rəm, 'gəi-é majɨ rəm kinlé, to takul mę̨ę̨-ji kí j'adɨ Jeju, ɓá Jeju ya adɨ rɔ-é təl ngą̨-né gəw-gəw tin. Kadmę̨ę̨ Jeju ɓá dingəm kanlé ingə-né lapiya kí ɔr njutɨ adɨ sǫ̨i lay ya ooi-é tin.»
17 «Beɓa ɓone bè kinlé, nganką̨-m-je, m'gə kí né kí ndɔkɨ sǫ̨i kì 'boy-je lə-si 'rai kì Jeju lé, 'rai dɔ mbó-tɨ.
18 Ngà Lubə adɨ né kinlé ra né bè, kdɔ kadɨ ta kí njépata-je kí ta-é-tɨ lay ya 'pa kete kinlé né-é ra-né né. Lubə panè: Kristɨ† à kingə kɔ̨̃‡.
19 Beɓa iǫ̨̃i panjiyə-si-je kí majɨ al, ə 'təli kɨ rɔ Lubə-tɨ kadɨ-é bɔr majal-je lə-si kɔgɨ.
20 Beɓa "Baɓe à kadɨ-si dɔkaglo mę̨ę̨ kusɨ nangɨ rəm, ɓá à kulə Jeju, kí to Kristɨ, dow kí ę̨ mbətɨ-é kete kdɔ ta lə-si lé kadɨ-si. Kristɨ, dow kí Lubə mbətɨ-é lé to Jeju.
21 Ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé, tò kadɨ Jeju Kristɨ lé à kisɨ dɔrą̨-tɨ sar dɔkaglo-tɨ kí Lubə à kadɨ né-je lay təl kí sigɨ, titɨ kí Lubə pa-né kete low nu̱ adɨ njépata-je kí ta-é-tɨ, kí 'to dow-je kí d'aa njay.
22 Beɓa ndɔkɨ Moiyijɨ panè: "'Baɓe Lubə lə-si à kadɨ-si njèpata kí ta-é-tɨ kí titɨ-ną sə-m mą Moiyijɨ bè, ę̨ à to ngonką̨-si kí dan-si-tɨ ya; sǫ̨i a təli rɔ-si go ta-tɨ liə mę̨ę̨ né-je-tɨ lay.
23 Dow kí rá-rá kí təl rɔ-é go ta-tɨ lə njèpata kí ta Lubə-tɨ kin al lé, d'a tubə-é kɔgɨ dan dow-je-tɨ lə Lubə rəm, d'a tɔl-é kɔgɨ rəm tɔ."
24 Njépata-je kí ta Lubə-tɨ lay kí un kutɨ-é dɔ Samiyel-tɨ nu̱ sar dɔ dę̨ kí d'ore go-é lé, 'pa ta kete dɔ ndɔ-je-tɨ kí ji-si-tɨ kinlé tɔ.
25 Sǫ̨i lé, kunmindɨ lə Lubə kí njépata-je kí ta-é-tɨ 'pa ta-é lé, tò kdɔ ta lə-si rəm, ɓá nojɨ kí Lubə ulə natɨ kì ka-ji-je lé kàrè, sǫ̨i ubəi majɨ-é rəm tɔ. Lubə ulə nojɨ natɨ kì ka-ji-je lokɨ ę̨ idə-né Abrakam panè: "Gin dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay ya d'a kingə tɔrndi kì takul nganka-i.§"
26 Beɓa, Lubə adɨ ngonnjèkullə liə tę̨ę̨ kdɔ ta lə-si sǫ̨i ya dɔsą̨y. Ę̨ ulə-é kdɔ kadɨ ree tɔrndi-é dɔ-si-tɨ kì go rəbɨ ra kí à ra kadɨ ną̨́-ną̨́ dan-si-tɨ təl gidɨ-é adɨ majal-je liə.»

4

Piyər-je kì Ją̨ d'ą̨ nɔ̨̃ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je

1 Lokɨ Piyər-je kì Ją̨ d'ą̨ 'pa ta-je kin d'adɨ dow-je ya rəmə njégugné-je lə Lubə, kì njèkun dɔ njéngəm kəy lə Lubə, kì Sadusi-je 'ree rɔ-dé-tɨ.
2 Dę̨ 'ree kì rɔ katɨ kanąn̨ą̨, kdɔ dę̨ kí joo kinlé d'ą̨ 'ndó né dow-je rəm, d'ą̨ d'ilə mbę̨ 'panè: Dow-je kí d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tę̨ę̨, kdɔtalə Jeju lé tɔsɨ ndəl ində lo tę̨ę̨ tɔ.
3 Rəmə d'uwə-dé d'ɔw d'ungɨ-dé dangay-tɨ sar lo aa dɔ-dé-tɨ, kdɔ to ta kí kàdì ɔw dɔ kur-tɨ rəm ngá.
4 Bè ya kàrè, dę̨ kí d'oo ta lə njékɔwkulə-je kinlé, dow-je n̨ą̨ dan-dé-tɨ d'adɨ mę̨ę̨-dé Jeju. Adɨ dow-je kí 'to njékadmę̨ę̨-je d'a kasɨ ɓudɔgɨ lo mɨ̨ je bè.
5 Lokɨ lo aa ngá rəmə, 'boy-je lə jipɨ-je, kì 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je, kì njéndó dow-je ndukun-je, d'uwə dɔ-ną̨ ɓebo Jorijalę̨m-tɨ.

---

† **3:18 3:18** Kristɨ lé kɔr mę̨ę̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. ‡ **3:18 3:18** Luk 24:26 § **3:25 3:25** Kgn 12:1-3; 22:18

6 An kí to burə dɔ njégugné-je lə Lubə, ɓá Kayipɨ rəm, Ją̣ rəm,
Alegjandrə rəm, ɓá dow-je lay kí gin kojɨ-tɨ lə njékun dɔ njégugné-je d'ą̣
dan dow-je-tɨ kí d'uwə dɔ-ną̣ lé nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ.
7 Beɓa dę̣ d'adɨ 'ree kɨ̀ Piyər-je kɨ̀ Ją̣ lé nɔ̨̃-dé-tɨ, ngá ɓá 'dəjɨ-dé ta 'panè:
«Ná̰ ɓá adɨ-si tɔ́gɨ əse kɨ̀ ri ná̰ ɓá sə̨i adi-né lapiya dingəm kí njènjakoy
mburukɨ kinlé wa?»
8 Beɓa Ndil kí aa njay rusɨ mę̣ę̣ Piyər adɨ idə-dé panè:
9 «Sə̨i 'boy-je lə jipɨ-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je: Ję̣ j'ra majɨ kɨ̀ dingəm kí
njènjakoy mburukɨ kin rəmə, ɓone sə̨i 'təli 'dəji kadɨ j'idə-si se kəm rəbɨ
kí ban ɓá ę̣ ingə-né lapiya tɔ ɓəy wa?
10 Beɓa kadɨ sə̨i lay ya 'gəi majɨ rəm, ɓá dow-je lay kí 'to Israyel-je kàrè
kadɨ 'gə majɨ tɔ: Kɨ̀ ri Jeju Kristɨ kí to dow kí Najarɛtɨ, ę̣ kí ndɔkɨ 'ɓəi-é
kagdəsɨ-tɨ, ɓá Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̣ę̣ lé, to takul-é ɓá dingəm kan
ą̣-né taá nɔ̨̃-si-tɨ kɨ̀ rɔ kí ngą̣ gəw-gəw tin.
11 Jeju lé:
"To ər kí sə̨i njékində kəy-je ilə-é pɨrɨngɨ kɔgɨ lé,
rəmə ę̣ ɓá təl to ər kí majɨ kí sul kəy-tɨ."»*
12 «Kajɨ tò rɔ dow-tɨ kí rangɨ al; kdɔtalə dan dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè lay
kin ya, dow kí rangɨ kí Lubə adɨ-é to dow kí j'a kingəi kajɨ kɨ̀ takul ri-é ya
goto.»
13 Lokɨ 'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je d'oo kí Piyər-je kɨ̀ Ją̣ 'pa ta kɨ̀
mę̣ę̣-dé kí nda ką̣y bè lé rəmə, ndil-dé tę̣ę̣ są̣y, kdɔ 'gə kí Piyər-je kɨ̀ Ją̣ lé
'to dow-je kí kare, ɓɨ to dow-je kí d'ingə néndó al. Dę̣ 'gə-dé kí ndɔkɨ 'njiyə
kí Jeju tɔ.
14 Ngà lokɨ dę̣ d'oo dingəm kí ingə lapiya lé ą̣ taá mbɔ́-dé-tɨ nè tɔ rəmə,
dę̣ d'oo ta kí d'a kilə Piyər-tɨ kɨ̀ Ją̣ lé al.
15 Beɓa dę̣ d'un ndu-dé kadɨ Piyər-je lé 'tę̣ę̣ mę̣ę̣ kəy gangta-tɨ lé d'ɔw
ndaa-tɨ. Go-tɨ, 'boy-je lé d'ɔjɨ-ną̣ ta 'panè: «Ri ɓá j'a rai kɨ̀ dingəm-je kinlé
wa?
16 Kdɔ dow-je kí Jorijalę̣m lay ya 'gə majɨ kí dingəm-je kinlé, 'ra nékɔjɨ
kí tò ndaa-tɨ rəsɨ rəm, ɓá jə̨i ya kàrè to né kí dum kadɨ j'naji rəm tɔ.
17 Lé bè ya kàrè, kdɔ kadɨ poy né kí ra né kin ɔw kɨ kete-kete dan kosɨ
dow-je-tɨ al lé, adɨ j'ɔgɨ-dé kɔgɨ kí ngą̣ ṇą̣, kadɨ 'pa ta kɨ̀ ri dingəm kinlé
d'adɨ dow kí rangɨ al ya sar ngá.»
18 Go-tɨ, 'ɓa Piyər dę̣ kɨ̀ Ją̣ d'adɨ 'təl 'ree gogɨ, ngá ɓá 'ndɔr mbɨ-dé kete
kɨ gogɨ kadɨ 'pa ta kɨ̀ ri dingəm kinlé al rəm, ɓá kadɨ 'ndó dow-je né kɨ̀ ri-é
al rəm tɔ.
19 Piyər-je kɨ̀ Ją̣ d'ilə-dé-tɨ 'panè: «Sə̨i ya 'pai adɨ j'oo: Kadɨ to né kɨ
njururu nɔ̨̃ Lubə-tɨ ya lé, dow à təl rɔ-é go ta-tɨ lə-si əse à təl rɔ-é go ta-tɨ
lə Lubə wa?
20 Ję̣ lé, né kí ję̣ ya j'oo ta-é kɨ̀ mbɨ-ji, ɓá j'oo kɨ̀ kəm-ji rəm lé, j'a ndəm
ta-ji dɔ-tɨ ban wa.»
21 'Boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je lé, 'təl d'ɔgɨ-dé kɔgɨ kí ngą̣ ṇą̣ lé ya
ɓəy, ɓá d'iṇə-dé d'adɨ d'ɔw. Dę̣ d'ingə kəm rəbɨ madɨ kí kadɨ 'gangɨ-né
ta dɔ-dé-tɨ al, kdɔtalə kosɨ dow-je. Kdɔ né kí ra né kinlé, dow-je lay ya
d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə.
22 Dingəm kí ingə lapiya kɨ̀ kəm rəbɨ nékɔjɨ kinlé, ɓal-é dəə ɓal kɔrsɔ.

* **4:11 4:11** Pa 118:22

Njékadmɛ̨̃ɛ̨-je 'pa ta kɨ̀ Lubə

23 Lokɨ d'iɲə̃ Piyər-je kɨ̀ Jɑ̨̃ taá lé, dɛ̨̃ d'ɔw rɔ dow-je-tɨ lə-dé, ə d'ɔr poy
ta-je lay kí njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je, 'pa sə-dé
lé d'adɨ d'oo.
24 Go ta-je-tɨ kí d'oo kinlé, d'adɨ ta-dé asɨ-nɑ̨̃ adɨ d'un ndi-dé kí taá 'pa ta
kɨ̀ Lubə 'panè: «'Ɓaɓe, i ya 'ra dɔrɑ̨̃ kɨ̀ dɔnangɨ, i ya 'ra babo kɨ̀ né-je lay
kí tò-tɨ.†
25 I ya 'pa ta kɨ̀ takul Ndil kí aa njay, kɨ̀ rəbɨ kí rɔ ka-ji Dabidɨ-tɨ kí to
ngonnjèkullə lə-i 'panè:
"Kdɔ ri ɓá gin dow-je kí gay-gay d'ɔw-né dɔ-nɑ̨̃-tɨ wúr-wùr bè wa?
Kdɔ ri ɓá dow-je d'ɔw kɨ̀ kɔjra-je kí kɔgɨ kare bè kin mɛ̨̃ɛ̨-dé-tɨ wa?
26 Ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ 'ra go rɔ-dé kdɔ rɔ rəm,
'boy-je d'ində rɔ-dé natɨ kdɔ kilə rɔ 'Ɓaɓe Lubə rəm,
kdɔ kilə rɔ Kristɨ‡, dow liə kí ɛ̨ mbətɨ-é rəm tɔ."»§
27 †«Tɔgrɔ-tɨ, Erodɨ-je, kɨ̀ Pɔ̨̃sɨ Pilatɨ-je, kɨ̀ gin dow-je kí 'to jipɨ-je al, kɨ̀ dow-
je kí 'to Israyel-je, 'mbɔ̨̃-nɑ̨̃ mɛ̨̃ɛ̨ ɓebo-tɨ kin ya d'ɔsɨ ta ngonnjèkullə lə-i
Jeju kí to dow kí aa njay, kí i ɓá 'mbətɨ-é.
28 Né-je kinlé, 'ra bè d'adɨ né-je lay kí i ɔjɨ kete low nũ̱ kí go tɔ́gɨ-i-tɨ rəm,
kɨ̀ go mɛ̨̃ɛ̨ ndigɨ-tɨ lə-i rəm kinlé, né-é ra-né né.
29 Beɓa 'Ɓaɓe, kí ngɔsnè-tɨ kinlé, oo kɔgɨ kí d'ɔgɨ-ji pa ta lə-i kin ə 'ra kɨ̀
ngannjékullə-je lə-i kadɨ d'ilə mbɛ̨ ta lə-i kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨nda kɑ̨̃y-kɑ̨̃y.
30 Ɔjɨ tɔ́gɨ-i adɨ njémɔ̨̃y-je d'ingə lapiya rəm, adɨ nékɔjɨ-je, kɨ̀ né-je kí tò
ɓəl-ɓəl ra né, kɨ̀ ri ngonnjèkullə lə-i Jeju, kí to dow kí aa njay.»
31 Lokɨ dɛ̨̃ tɔl ta pa ta kɨ̀ Lubə rəmə, lo kí 'kəw-nɑ̨̃-tɨ lé yəy yəkɨ-yəkɨ rəm,
dɛ̨̃ lay ya Ndil kí aa njay rusɨ mɛ̨̃ɛ̨-dé rəmə 'pa ta lə Lubə kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨nda kɑ̨̃y.

Kində rɔ natɨ lə njékadmɛ̨̃ɛ̨-je

32 †Njékadmɛ̨̃ɛ̨-je lay ya d'ində rɔ-dé natɨ kɨ̀ mɛ̨̃ɛ̨-dé kí káre-rè rəm, kɨ̀
tagɨr kí káre-rè rəm. Dow káre kí dan-dé-tɨ kí panè, né lə-n'ɛ̨̀ kin sɔbɨ
dɔ-n'ɛ̨̀ n'ɛ̨̀ ya kɨ̀ kár-n'ɛ̨̀ ya goto. Nékingə-dé-je lay ya d'ore-nɑ̨̃ dɔ-tɨ.
33 Njékɔwkulə-je 'pa ta kɨ̀ tɔ́gɨ kí nɑ̨̃ dɔ tɔsɨ-tɨ kí 'Ɓaɓe Jeju tɔsɨ ndəl ində
lo tɛ̨̃ɛ̨. Beɓa dɛ̨̃ lay ya ramajɨ lə Lubə nɑ̨̀y sə-dé.
34 Dow káre dan-dé-tɨ kí né nal-é ya goto, kdɔ dɛ̨̃ lay kí d'ɔw kɨ̀ lo ndɔr-je
əse kəy-je lé, d'ɔy 'ndogɨ d'adɨ là-é
35 njékɔwkulə-je, ngá ɓá 'təl 'ləbɨ kí go ndigɨ-je-tɨ lə nɑ̨́-nɑ̨́ dan-dé-tɨ.
36 Jojepɨ kí njékɔwkulə-je lə Jeju d'ində ri gajɨ-é lə Barnabasɨ, adɨ kɔr
mɛ̨̃ɛ̨-é to: «Ngon kí njèkulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨-dé-tɨ» lé, to dow kí gin kojɨ-tɨ lə
Lebi, dɔnangɨ Siprə-tɨ kí tò dan ba-tɨ, ɔw kɨ̀ lo ndɔr liə nɔ̨̃ɔ̨̃.
37 Ɛ̨̃ un lo liə lé ndogɨ rəmə ree kɨ̀ là-é adɨ njékɔwkulə-je.

5

Poy ta lə Ananiasɨ-je kɨ̀ Sapira

1 Ngà dingəm káre kí ri-é lə Ananiasɨ ə ri ne-é lə Sapira, un lo ndɔr lə-dé
ndogɨ tɔ.
2 Ta Ananiasɨ-je kɨ̀ ne-é asɨ-nɑ̨̃ adɨ Ananiasɨ ɔr kəl là lo ndɔr lə-dé lé, ngá
ɓá ɔw kɨ̀ ndəgɨ-é adɨ njékɔwkulə-je ə panè lay lə là ndɔr lé ya ə́n.

† **4:24 4:24** Tɛ̨t 20:11; Eja 37:16-20 ‡ **4:26 4:26** Kristɨ lé kɔr mɛ̨̃ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.
§ **4:26 4:26** Pa 2:1-2 † **4:27 4:27 a** Luk 23:7-11; **b** Mat 27:1,2; Mar 15:1; Luk 23:1; Jɑ̨ 18:28,29
† **4:32 4:32** Knj 2:44,45

3 Rəmə Piyər idə-é panè: «Ananiasɨ, ra ban ɓá 'ɔr kəl là lo ndɔr lə-i lé adɨ to kí lə-i rəmə 'panè lay lə là lé ya ə́ tò tin wa? I adɨ Satą̨ taa mę̨ę̨-i pəl-pəl adɨ 'ɔw mbing ya 'ədɨ Ndil kí aa njay wa? *
4 Lo ndɔr lə-i lé, lé i 'ndogɨ al kàrè to 'lə-i ya rəm al wa? Rəm ɓá kí i un 'ndogɨ ngá kin kàrè, là-é to 'lə-i ya tɔ al wa? Ngà ra ban ɓá i ɔjɨ mę̨ę̨-i-tɨ adɨ 'ra-né né kí tana̧ bè kin wa? To dow-je ɓá i ədɨ-dé al, ngà to Lubə ɓá i ədɨ-é.»
5 Lokɨ Ananiasɨ oo ta-je kinlé, ę̨ usɨ nangɨ rəmə oy. Adɨ dow-je lay kí ta-é usɨ mbɨ-dé-tɨ lé, ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ.
6 Lokɨ ę̨ oy lé, basa-je 'ree ɓɨr-é kì kubɨ d'ɔw 'dubɨ-é.†
7 Lokɨ à kasɨ kàdì mutə-je bè go-tɨ rəmə, ne-é Sapira lé ɔw kəy go-dé-tɨ. Ə né kí tę̨ę̨ dɔ ngɔbɨ-é-tɨ lé, ę̨ gə al.
8 Beɓa Piyər dəjɨ-é panè: «'Idə-m adɨ m'oo. Lo ndɔr lə-si kí 'ndogi lé, lay lə là-é ya ɓá tò tin wa?» Rəmə Sapira panè: «Oiyo, là-é lé ya ə́ tò tin.»
9 Ə Piyər idə-é panè: «Kdɔ ri ɓá sə̨i kì ngɔbɨ-i adi ta-si asɨ-na̧ adɨ 'na̧i Ndil 'Ɓaɓe wa? Yən, dę̨ kí d'un ngɔbɨ-i d'ɔw 'dubɨ-é lé ɓá ká nja-dé ɓa takəy-tɨ ngá tin. D'a kun-i kɔw sə-i tɔ.»
10 Rəmə tajinatɨ nè ya, ę̨ usɨ nangɨ nja Piyər-tɨ oy tɔ. Lokɨ basa-je lé d'ɔw kəy rəmə, d'oo-é kí ę̨ oy. Beɓa dę̨ d'un-é d'ɔw 'dubɨ-é mbɔ́ ngɔbɨ-é-tɨ.
11 Ɓəl ində bandɨ njékəwna̧-je gangɨ rəm, ɓá dow-je lay ya kí d'oo poy né-je kinlé kàrè, ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ rəm tɔ.

Njékɔwkulə-je 'ra nékɔji-je n̨a̧

12 Njékɔwkulə-je 'ra né-je kí tò ɓəl-ɓəl, kì né-je kí tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə n̨a̧-n̨a̧ takəm dow-je-tɨ. Njékadmę̨ę̨-je lay ya 'kəwna̧ gin pal-tɨ lə Salomɔ̨‡.
13 Dow kí rangɨ kí ɓo ree dan-dé-tɨ ra-é goto. Bè ya kàrè, dow-je 'pitɨ-dé n̨a̧.
14 Beɓa dingəm-je kì dené-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adɨ mę̨ę̨-dé 'Ɓaɓe, adɨ kɔr-dé usɨ dɔ madɨ-é-tɨ par-par.
15 Rəmə dow-je d'ɔy njémɔ̨y-je dɔ tirə-tɨ-je, kì mę̨ę̨ tuwə-tɨ-je 'ree d'ungɨ-dé kì ngangɨ rəbɨ-rəbɨ, kdɔ kadɨ kinə Piyər dəə rəmə, ndil-é je kin ya kàrè ungɨ dɔ njèmɔ̨y-tɨ káre je bè ɓəl dan-dé-tɨ.
16 Dow-je n̨a̧ ya kí mę̨ę̨ ɓebo-je-tɨ kí tò mbɔ́ Jorijalę̨m-tɨ d'ɔy njémɔ̨y-je, kì dow-je kí ndil-je kí majɨ al 'ra-dé, d'a̧y sə-dé kɨ rɔ-dé-tɨ, adɨ dę̨ lay ya d'ingə lapiya.

D'uwə njékɔwkulə-je dangay-tɨ ya ɓəy

17 Ngá ɓá burə dɔ njégugné-je lə Lubə, kì dow-je lay kí d'isɨ siə natɨ, adɨ to kutɨ dow-je kí 'ɓa-dé Sadusi-je lé jangɨ ra-dé n̨a̧ dɔ njékɔwkulə-je-tɨ adɨ d'i̧ gim
18 d'ɔw d'uwə-dé 'ree d'ungɨ-dé dangay-tɨ kí to dangay lə dow-je lay.
19 Ngà ndɔɔ rəmə, malayka lə 'Ɓaɓe ree tę̨ę̨ ta rəbɨ-je kí kəy dangay-tɨ, adɨ njékɔwkulə-je 'tę̨ę̨ ndaa-tɨ, ɓá idə-dé panè:
20 «Ɔwi, a̧i mę̨ę̨ kəy-tɨ lə Lubə, ə ta-je lay kí sɔbɨ dɔ ta kajɨ kinlé, iləɨ-né mbę̨ adi dow-je.»
21 Lokɨ d'oo ta kin bè lé, d'ɔw takəy-tɨ lə Lubə kí ndɔge ratɨ ya d'ɔw 'ndó dow-je né.

---

* **5:3 5:3** Ją 13:2 † **5:6 5:6** Ɓe lə jipɨ-je lé dow-je 'dubɨ-na̧ bole mbal-je-tɨ. ‡ **5:12 5:12** Knj 3:11.

Beɓa burə dɔ njégugné-je lə Lubə, kɨ̀ dow-je kí d'isɨ siə natɨ ya lay d'ulə kulə 'ɓa 'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je rəm, ɓá 'ɓa 'ngatɔ́gɨ-je lə Israyel-je lay rəm. Ngá ɓá d'ulə kulə dangay-tɨ kadɨ 'ree kɨ̀ njékɔwkulə-je lé tɔ.

22 Ngà lokɨ ngannjékullə-je lé d'ɔw rəmə, d'ingə-dé kəy dangay-tɨ al. Beɓa 'təl d'ɔw gogɨ 'panè:

23 «Lokɨ j'ɔw lé, tarəbɨ tò kɨ̀ kutɨ-é majɨ rəm, ɓá njéngəm tarəbɨ-je kí kəy dangay-tɨ kàrè d'ą̃ lo ką̃-dé-tɨ nɔ̃ɔ̃ rəm; ya rəmə lokɨ j'tę̃ę̃ tarəbɨ lé, dow ya kàrè j'ingə-é mę̃ę̃ kəy-tɨ al.»

24 Lokɨ njèkun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, kɨ̀ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, d'oo ta kin bè lé, lo ta igɨ-dé sól kdɔ ta lə njékɔwkulə-je lé, adɨ 'dəjɨ-ną̃ ta 'panè: To ri daną̃ ɓá ra né bè wa?

25 Ngà dow káre ree idə-dé panè: «Yən! Dow-je kí ungi-dé dangay-tɨ lé, d'ą̃ 'ndó né dow-je takəy-tɨ lə Lubə nɔ̃ɔ̃.»

26 Ngà ɓá njèkun dɔ njéngəm takəy lə Lubə, dę̃ kɨ̀ dow-je liə d'ɔw 'ree kɨ̀ njékɔwkulə-je lə Jeju lé. Ngà ree ɓá 'ree sə-dé kí go lə njètɔ́gɨ-tɨ al, kdɔtalə dę̃ 'ɓəl kí kosɨ dow-je d'a tilə-dé kɨ̀ ər.

27 Lokɨ 'ree sə-dé lé, d'adɨ d'ą̃ nɔ̃ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je, ngá ɓá, burə dɔ njégugné-je lə Lubə dəjɨ-dé ta panè:

28 †«Ję̃ j'ɔgɨ-si kí ta kɔ̃-jɨ-tɨ kadɨ 'ndói né dow-je kɨ̀ ri dingəm kinlé ya al wa? Ngà ooi bè, néndó lə-si ya taa mę̃ę̃ ɓebo Jorijalę̃m pəl-pəl rəm, ɓá 'ndigi rai bè kadɨ ta məsɨ dingəm kinlé usɨ dɔ-ji ję̃-tɨ ɓəy al ɓan§.»

29 Ngá ɓá Piyər-je, kɨ̀ ndəgɨ njékɔwkulə-je d'ilə-dé-tɨ 'panè: «Dow à təl rɔ-é go ta-tɨ lə Lubə, ɓɨ à təl rɔ-é go ta-tɨ lə dow-je al.

30 Jeju kí sə̃i 'ɓəi-é kagdəsɨ-tɨ 'tɔli-é lé, Lubə lə ka-ji-je adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃.

31 Ę̃ ɓá Lubə un-é ində-é dɔ jikɔl-é-tɨ taá, adɨ-é to ngar rəm, adɨ-é to njèkajɨ dow-je rəm. Kdɔ kadɨ ngan Israyel-je d'iṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ kɨ̀ takul-é rəm, kadɨ Lubə iṇə-né go majal-je lə-dé kɔgɨ rəm.

32 Né-je kí ra né kinlé, ję̃ j'oo kɨ̀ kəm-ji rəm, j'oo ta-é kɨ̀ mbi-ji rəm, ɓá Ndil kí aa njay kí Lubə adɨ isɨ mę̃ę̃ dow-je-tɨ kí njétəl rɔ-dé go ta-tɨ liə lé kàrè oo né-je kinlé rəm tɔ.»

33 Lokɨ dę̃ d'oo ta-je lə njékɔwkulə-je lé bè rəmə, wɔngɨ ra-dé ṇą̃ adɨ d'ɔjɨ kadɨ d'adɨ 'tɔl-dé kɔgɨ.

34 Ngà Parisi káre kí ri-é lə Gamaliyɛl kí to njèndó dow-je ndukun-je lə Lubə kí dow-je lay ya d'un ta-é, i̧ taá dan 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je lé kdɔ kidə-dé tagɨr liə. Ę̃ un ndu kadɨ d'adɨ njékɔwkulə-je lé 'tę̃ę̃ ndaa-tɨ mɔkɨ.

35 Ngá ɓá idə 'boy-je kí njégangta-je lé panè: «Sə̃i Israyel-je lé! Né kí sə̃i ɔji kadɨ 'rai kɨ̀ dow-je kanlé ooi majɨ ɓane!

36 Kdɔtalə ngɔsnè ya ɓəy Tedasɨ, oo rɔ-é kɨ dow kí ngay; ɓeɓa dingəm-je d'a kasɨ ɓusɔ je bè d'un go-é. Ngà 'tɔl-é rəm, dow-je lay kí go-é-tɨ lé kàrè, 'sane-dé káre-káre, adɨ kində rɔ natɨ lə-dé lé goto.

37 Go-é-tɨ, Judasɨ kí to dow kí Galile, ɔr kosɨ dow-je go-é-tɨ, dɔkaglo kində ri dow-je mę̃ę̃ mbete tidə kɔr dow-je-tɨ. Ę̃ kàrè 'tɔl-é rəm, ɓá dow-je kí go-é-tɨ kàrè 'sane-dé káre-káre rəm tɔ.

---

† **5:28 5:28** Mat 27:25 § **5:28 5:28** Mat 27:25

38 Beɓa kí ngɔsnè-tɨ kinlé, m'idə-si kadɨ indəi kəm-si go dingəm-je-tɨ
kinlé al. Iɲəi-dé adɨ d'ɔw. Kdɔtalə kinə, kɔjra lə-dé əse kullə lə-dé kin to
né kí i̧ rɔ dow-je-tɨ lé, né-é à kində nangɨ kì kár-é bè ya.
39 Ngà kinə to kɔjra lə Lubə əse to kullə liə ya tɔgrɔ-tɨ tɔ rəmə, tógɨ-si à
kasɨ ra kadɨ ində nangɨ al. Ooi majɨ, nè a ki̧ rɔ-i kì Lubə!» Beɓa 'boy-je kí
njégangta-je lə jipɨ-je lé, 'ndigɨ kì Gamaliyɛl dɔ ta-tɨ liə lé.
40 Go-tɨ, 'təl 'ɓa njékɔwkulə-je lé 'ree sə-dé rəmə, d'adɨ d'ində-dé rəm,
ɓá d'ɔgɨ-dé 'panè: «A pai ta kì ri Jeju gogɨ rangɨ al ngá.» Bè ngá ɓá d'iɲə-dé
d'adɨ d'ɔw.
41 Njékɔwkulə-je d'iɲə 'boy-je kí njégangta-je lé 'tę̣ę̣ ndaa-tɨ kì rɔnəl,
kdɔtalə koo kí Lubə oo-dé adɨ n'toi dow-je kí n'asi kadɨ rɔsɔl tę̣ę̣ dɔ-dé-tɨ
kdɔ ta lə ri Jeju.
42 Kì ndɔ-é ndɔ-é ya njékɔwkulə-je d'ilə mbę̣ Poyta kí Majɨ lə Jeju kí to
Kristɨ* rəm, 'ndó né dow-je mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Lubə rəm, ɓá mę̣ę̣ kəy-je-tɨ lə-dé
ə d'iɲə ta-é al.

6

Mbətɨ njékore kàdì njékɔwkulə-je

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, kɔr njéndó né-je usɨ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ kete-kete rəmə,
jipɨ-je kí njépata grɛkɨ 'yun ta dɔ jipɨ-je-tɨ kí 'pa ta Əbrə, kdɔtalə, ndɔ-é
ndɔ-é ya kí d'isɨ 'ləbɨ né lé, dow ilə ká njéngɔwkoy-je-tɨ kí njépata grɛkɨ
lé al.
2 Beɓa njékɔwkulə-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo lé, 'ɓa njéndó né-je lay ya rɔ-dé-
tɨ ə d'idə-dé 'panè: «Kadɨ ję̣ ɓá j'iɲə ta pa ta lə Lubə, kdɔ təl ka̧ ká ləbɨ
nékuso-tɨ ɓəy lé, to né kí tuwə ra al.
3 Beɓa nganko̧-ji-je, kadɨ 'mbəti dingəm-je siri dan-si-tɨ, kdɔ kadɨ j'ulə
kullə kin mę̣ę̣ ji-dé-tɨ kadɨ 'ra. Ə à to dingəm-je kí dow-je 'pa ta lə-dé majɨ
rəm, Ndil kí aa njay rusɨ mę̣ę̣-dé rəm, ɓá à to dingəm-je kí d'ɔw kì gosɨ
rəm ɓane tɔ.
4 Ngà ję̣ rəmə, j'a kuwə rɔ-ji ngą̨ mę̣ę̣ pa ta-tɨ kì Lubə, ɓá mę̣ę̣ ndó dow-je
ta-tɨ liə rəm tɔ.»
5 Ta kinlé, njékəwną̨-je lay ya 'ndigɨ dɔ-tɨ. Beɓa 'mbəti-né Etiyę̣n, kí to
dow kí kadmę̣ę̣ liə asɨ gakɨ, ɓá Ndil kí aa njay rusɨ mę̣ę̣-é rəm tɔ, ɓá 'mbətɨ
Pilipɨ, kì Prokore, kì Nikanɔr, kì Timɔ̨, kì Parmenasɨ, kì Nikola kí to dow kí
ɓebo Antiosi-tɨ kí to jipɨ təl.
6 Ə 'ree sə-dé rɔ njékɔwkulə-je-tɨ. Dę̣ 'pa ta kì Lubə kdɔ ta lə-dé, ɓá
d'ində ji-dé dɔ-dé-tɨ.
7 Ta lə Lubə sane kì lo-lo, ɓá kɔr njéndó né-je kí Jorijalę̣m ɔw kɨ kete ya
par-par rəm, ɓá njégugné-je lə Lubə ṇą̨ ya d'adɨ mę̣ę̣-dé Jeju rəm tɔ.

Ta kí dɔ kuwə Etiyę̣n-tɨ

8 Lubə ra majɨ kì Etiyę̣n ṇą̨ rəm, adɨ-é tógɨ adɨ ra-né nékɔjɨ-je, kì né-je kí
tò ɓəl-ɓəl dan dow-je-tɨ.
9 Beɓa ndɔ káre bè jipɨ-je kí ną́-je kí d'i̧ ɓebo Sirę̣n-tɨ, kì ɓebo Alegjandri-
tɨ rəm, ɓá dę̣ kí madɨ-je 'to jipɨ-je kí ɓebo Silisi-tɨ, kì dę̣ kí mę̣ę̣ ɓe-je-tɨ kí
dɔnangɨ Aji-tɨ 'ree 'najɨ ta kì Etiyę̣n. Dę̣ kinlé, kəykəwną̨ lə jipɨ-je kí d'isɨ
d'uwə dɔ-ną̨-tɨ lé, 'ɓa-é «kəykəwną̨ lə ɓə-je kí d'iɲə-dé taá ngá.»

* **5:42 5:42** Kristɨ lé kɔr mę̣ę̣-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

10 Ngà dɛ̨ d'asɨ kuwə-é kɨ̀ ta al, kdɔtalə to Ndil kɨ́ aa njay ɓá adɨ-é gosɨ pa-né ta.
11 Beɓa dɛ̨ d'adɨ là dingəm-je madɨ, adɨ ree 'tə́tɨ-né ta ta-é-tɨ 'panè: «Etiyɛ̨n lé, pa takɔbɨ dɔ Moiyijɨ-tɨ rəm, ɓá dɔ Lubə-tɨ adɨ jɛ̨ ya j'oo kɨ̀ mbɨ-jɩ̃.»
12 Dɛ̨ 'sulə kosɨ dow-je, kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je, kɨ̀ njéndó dow-je ndukun-je, adɨ tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ Etiyɛ̨n busɨ d'uwə-é d'ɔw siə nɔ̨̃ 'boy-je-tɨ kɨ́ njégangta-je lə jipɨ-je.
13 Ɓəy ɓá d'ɔw ree kɨ̀ dow-je kɨ́ njétətɨ ta-je adɨ 'panè: «Dingəm kinlé, ndɔ-é ndɔ-é ya ɛ̨ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ kəy-tɨ lə Lubə kɨ́ to lo kɨ́ aa njay kin rəm, ɓá ndɔ-é ndɔ-é ya ɛ̨ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ ndukun-tɨ lə Moiyijɨ rəm tɔ.
14 J'pa bè kdɔ j'oo ta-é-tɨ panè: Jeju kɨ́ Najarɛtɨ kinlé, à tɔɔ kəy lə Lubə kin kɔgɨ, ɓá à mbəl nékoɓe-je kɨ́ Moiyijɨ adɨ-ji kin rəm tɔ.»
15 Dow-je lay kɨ́ d'isɨ lo gangta-tɨ kinlé, d'oo Etiyɛ̨n gə́rə́rə́, rəmə d'oo kɨ́ takəm-é titɨ-ną̣ kɨ̀ takəm malayka bè.

7

Ta kɔr lə Etiyɛ̨n

1 Burə dɔ njégugné-je lə Lubə dəjɨ Etiyɛ̨n panè: «Se to bè ya tɔgrɔ-tɨ wa?»
2 Etiyɛ̨n ilə-tɨ panè: «Ngankɔ̨̃-m-je kɨ̀ bɔbɨ-m-je, 'yəli mbɨ-si ooi ta lə-m. Ka-ji Abrakam lé, ndɔkɨ isɨ dɔnangɨ Mejopotamɨ-tɨ. Lokɨ ɛ̨ ɔw isɨ dɔnangɨ Karą̣̃-tɨ al ya ɓəy ɓá Lubə kɨ́ njèriɓa tɛ̨ɛ̨ siə kɔy,
3 idə-é panè: "'Iṇə dɔnangɨ kojɨ-i, kɨ̀ nojɨ-i-je burə lay kdɔ kadɨ ɔw dɔnangɨ-tɨ kɨ́ m'a kɔjɨ-i kin."
4 Beɓa Abrakam iṇə-né dɔnangɨ lə Kalde-je ɔw isɨ-né dɔnangɨ Karą̣̃-tɨ. Go koy bɔbɨ-é-tɨ, ngá ɓá Lubə adɨ-é ɔw isɨ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ ɓone isɨ-tɨ kin.
5 Né káre ya kàrè Lubə adɨ-é dɔnangɨ-tɨ kinlé al. Lo kɨ́ tatɨ-é asɨ kɨ̀ da nja dow bè ya kàrè Lubə adɨ-é titɨ al. Dɔkaglo-é-tɨ kinlé Abrakam ojɨ ngon al ɓəy ya rəmə, Lubə un mindɨ-é panè n'a kadɨ-é dɔnangɨ kinlé rəm, ɓá dɔnangɨ-é lé à təl to néndubə lə nganka-é-je go-é-tɨ gogɨ rəm tɔ.
6 Ta kɨ́ Lubə pa adɨ Abrakam ə́n: "Nganka-i-je d'a kɔw dɔ ɓe mba-tɨ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ rangɨ, d'a ra-dé ɓə-tɨ rəm, d'a kulə kəm-dé ndoo ɓal ɓusɔ*.
7 Ngá ɓá mą̣ Lubə ya m'a gangta dɔ gin dow-je-tɨ kɨ́ njéra-dé ɓə-tɨ lé. Go-tɨ, d'a tɛ̨ɛ̨ kdɔ kadɨ d'ɔw 'pol-m dɔnangɨ Karą̣̃-tɨ kinlé†."
8 Beɓa Lubə adɨ Abrakam ganjangɨ kɨ́ kijə adɨ to né kɨ́ tɔjɨ kulənojɨ kɨ́ tò dan-dé-tɨ dɛ̨ siə. Gin-é kin ɓá lokɨ Abrakam ojɨ Isakɨ adɨ ra ndɔ jinạ̀y joo rəmə, ɛ̨ ijə-é ganjangɨ; bè ya tɔ, Isakɨ ijə-né Jakobɨ ganjangɨ, ɓá Jakobɨ kàrè ijə-né ngan-é-je kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kɨ́ 'to ka-ji-je kɨ́ njékində gin Israyel-je lé ganjangɨ tɔ.‡»
9 «Ndəgɨ ka-ji-je lé, jangɨ ra-dé dɔ Jojepɨ-tɨ adɨ 'ndogɨ-é kɔgɨ, ə njéndogɨ-é-je d'ɔw siə dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ. Ngà Lubə isɨ siə natɨ.
10 Jojepɨ lé, Lubə ɔr-é kɔgɨ dan kɔ̨̃-je-tɨ lay kɨ́ tɛ̨ɛ̨ dɔ-é-tɨ, ɓá adɨ-é gosɨ rəm, adɨ-é majɨ takəm Paraɔ̨̃-tɨ kɨ́ to ngar kɨ́ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ rəm. Beɓa Paraɔ̨ adɨ-é to gubərnər dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ rəm, adɨ-é ɔ̨̃ ɓe mɛ̨ɛ̨ ndògɨ ngar-tɨ liə rə̃m tɔ.
11 Ɓo ree usɨ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ ya lay rəm, ɓá usɨ dɔnangɨ Kaną̣̃-tɨ lay rəm tɔ. Adɨ dow-je d'ingə kɔ̨̃ ṇą̣ rəm, ɓá ka-ji-je kàrè d'ingə nékuso al rəm tɔ.

* **7:6 7:6** Kgn 15:13-14 † **7:7 7:7** Tɛt 3:12 ‡ **7:8 7:8** Kgn 17:10,14.

12 Lokɨ Jakobɨ oo kí gemę̨ tò dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ lé, ę̨ ulə ka-ji-je Ejiptɨ-tɨ,
kulə kí dɔsa̰y.
13 Kulə kí njèkungɨ-tɨ joo ngá ɓá Jojepɨ tɔjɨ rɔ-é adɨ ngankɔ̰-é-je 'gə-é
rəm, go-tɨ, Jojepɨ ɔw tɔjɨ ngankɔ̰-é-je Paraɔ̰ adɨ Paraɔ̰ kàrè gə-né kí dę̨ 'to
ngankɔ̰ Jojepɨ-je ɓəy tɔ.
14 Bè ngá ɓá Jojepɨ ulə kulə ɓa bɔbɨ-é Jakobɨ, kì ndəgɨ nojɨ-é-je lay adɨ
'ree rɔ-é-tɨ. Dę̨ lay 'to dow-je kɔrsiri gidɨ-é mḭ.
15 Beɓa Jakobɨ ɔw isɨ dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ sar oy-né ə ka-ji-je kàrè d'oy-né
dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ nɔ̰ɔ̰ ya lay tɔ.
16 Ngá ɓá d'ɔy nin-dé d'ɔw 'dubɨ mę̨ę̨ ɓe-tɨ kí Sisɛm, lo dɔɓadɨ-tɨ kí ndɔkɨ
Abrakam ndogɨ kì là ji ngan lə Amɔr-tɨ kí to bɔbɨ Sisɛm[§].»
17 «Kunmindɨ lə Lubə kí ndɔkɨ un adɨ Abrakam lé, lokɨ nà̰y ngɔsi kadɨ
né-é ra-né rəmə, gin dow-je lə-ji d'ojɨ-na̰ n̰a̰ mę̨ę̨ ɓe-tɨ kí Ejiptɨ-tɨ, adɨ kɔr-dé
usɨ dɔ madɨ-é-tɨ par-par.
18 Rəmə ngar kí rangɨ kí gə Jojepɨ al ree ɔ̰ ɓe dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ.
19 Ə ngar-é kinlé ədɨ dow-je lə-ji, ra kəm ka-ji-je ndoo, ra-dé kí lə njètógɨ-
tɨ adɨ d'iṇə ngan-dé-je kí bər kadɨ d'oy kɔgɨ*.
20 Dɔkaglo-é-tɨ kin ɓá d'ojɨ-né Moiyijɨ kí to ngon kí kurə̰ takəm Lubə-tɨ.
'Bɔyɔ Moiyijɨ na̰y mutə mę̨ę̨ kəy-tɨ lə bɔbɨ-é.
21 Lokɨ d'iṇə-é kɔgɨ ngá ɓá ngon lə Paraɔ̰ kí dené un-é utɨ-é titɨ ngon
mę̨ę̨-é bè†.
22 Beɓa Moiyijɨ ndó-né né-je lay, kì négə-je kí dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ adɨ təl to
dow kí ɔw kì tógɨ mę̨ę̨ ta pa-é-tɨ rəm, mę̨ę̨ kullə ra-é-tɨ rəm.»
23 «Ngà lokɨ Moiyijɨ ra ɓal kɔrsɔ lé, tagɨr kɔw koo ngankɔ̰-é israyel-je ree
dɔ-é-tɨ.
24 Beɓa ę̨ ɔw rəmə, da dɔ dow-tɨ kí Ejiptɨ-tɨ kí a̰ mbɔ̰y ngon Israyel káre
ə Moiyijɨ tɔl dow kí Ejiptɨ-tɨ lé dal-né ba dingəm kí madɨ-é ra-é majɨ al lé.
25 Moiyijɨ gɨr kí ngankɔ̰-é Israyel-je d'a gə kí Lubə à taa-dé kilə-dé taá kì
takul n'ḕ, ya ngà dę̨ 'gə kí bè kin al.
26 Lo aa go-tɨ lé, Moiyijɨ oo ngan Israyel-je joo d'a̰ 'rɔ-na̰, beɓa ę̨ sangɨ
kadɨ n'gɔr-dé kadɨ lapiya tò dan-dé-tɨ adɨ ę̨ panè: “Nam-je kí majɨ, sa̰i 'toi
ngankɔ̰-na̰-je, ngà 'rai-na̰ majɨ al bè kdɔ rí?”
27 Ngà ę̨ kí njèra madɨ-é majɨ al lé surə Moiyijɨ kɨ gogɨ ə panè: “Na̰ ɓá
ində-i 'boy lə-ji rəm, njègangta lə-ji rəm wa?
28 I 'ndigɨ tɔl-m titɨ kí tagnè 'tɔl-né dow kí Ejiptɨ-tɨ lé bè tɔ wa?”
29 Lokɨ Moiyijɨ oo ta-je kin bè lé, ę̨ a̰y ɔw isɨ dɔ ɓe mba-tɨ dɔnangɨ-tɨ lə
Madia̰-je‡. Ę̰ ojɨ ngan-je kí dingəm joo lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰§.
30 Ɓal kɔrsɔ go-tɨ ngá ɓá malayka káre tę̨ę̨ kì Moiyijɨ dilə̰lo-tɨ kɔy, dan
ndɔ̰ pər-tɨ kí ɔ̰ dan kam-tɨ bilɨm-bilɨm kàdì mbal Sina̰y-tɨ*.
31 Lokɨ Moiyijɨ oo né kin bè lé, ndil-é tę̨ę̨ sa̰y. Beɓa lokɨ ɔtɨ kɨ kete kdɔ
koo né lé majɨ ɓəy rəmə, ę̨ oo ndi 'Ɓaɓe idə-é panè:
32 “To ma̰ Lubə lə ka-i-je, Lubə lə Abrakam, kì Isakɨ, kì Jakobɨ.” Rəmə
Moiyijɨ ɓəl dadɨ par-par, adɨ ę̨ ndigɨ koo né-é al ngá.
33 Ngá ɓá 'Ɓaɓe təl idə-é panè: “'Tɔr saba nja-i-tɨ, kdɔtalə lo kí i 'a̰-tɨ
kinlé to dɔnangɨ kí aa njay.

§ **7:16 7:16** Kgn 37:11-28; 41:39-57 * **7:19 7:19** Tę̨t 1:8-22 † **7:21 7:21** Tę̨t 2:1-10. ‡ **7:29 7:29** Dɔnangɨ Madia̰ lé tò dɔnangɨ Arabɨ-tɨ. § **7:29 7:29** Tę̨t 2:11-22 * **7:30 7:30** Mbal Sina̰y lé, 'ɓa-é mbal Orɛbɨ tɔ.

34 M'oo kɔ̰ kí dow-je lə-m d'isɨ d'ingə dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ rəm, m'oo ká tumə̰-je lə-dé, ɓá m'ree kdɔ taa-dé kilə-dé taá. Kí ngɔsnè-tɨ kin ya, m'ulə-i ə́ 'ɔtɨ 'ɔw dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ.[†]"»
35 «Moiyijɨ kí ndɔkɨ ngan Israyel-je mbatɨ-é 'panè: "Nə̰ ɓá ində-i 'boy lə-ji kɨ̀ njègangta lə-ji" rəm wa lé, ɛ̰ ya Lubə ulə-é rɔ-dé-tɨ kdɔ kadɨ to 'boy lə-dé rəm, njètaa-dé kilə-dé taá kɨ̀ tógɨ lə malayka, kí ndɔkɨ tɛ̰ɛ̰ siə kɔy dan kam-tɨ lé.
36 To Moiyijɨ kinlé ɓá ɔr ngan Israyel-je dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ tɛ̰ɛ̰ sə-dé. Ɛ̰ ra né-je kí tò ɓəl-ɓəl kɨ̀ né-je kí tɔjɨ tógɨ Lubə dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ rəm, dan babo kasɨ-tɨ rəm, diləlo-tɨ rəm, bè-bè ya ɓal kɔrsɔ[‡].
37 To Moiyijɨ kinlé ɓá idə ngan Israyel-je panè: "Lubə à kadɨ-si njèpata kí ta-é-tɨ kí titɨ-nə̰ sə-m mə̰ Moiyijɨ bè, ɛ̰ à to ngonkɔ̰-si kí dan-si-tɨ ya.[§]"
38 Moiyijɨ kinlé ɓá ndɔkɨ ə̰ kɨ̀ ngan Israyel-je natɨ lokɨ 'kəw-né-nə̰ diləlo-tɨ. Ɛ̰ isɨ natɨ kɨ̀ ka-ji-je rəm, ɛ̰ ə̰ kɨ̀ malayka natɨ lokɨ malayka 'pa-né siə ta dɔ mbal Sinə̰y-tɨ ə ɛ̰ taa ta kí j'a kisɨ-né kɨ̀ dɔ-ji taá ji Lubə-tɨ adɨ-ji[*].
39 Ngà ka-ji-je 'ndigɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ liə al, adɨ dɛ̰ mbatɨ-é rəm, ɓá mɛ̰ɛ̰-dé to górórə́ dɔ təl kɔw dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ gogɨ rəm.
40 Beɓa dɛ̰ d'idə Arɔ̰ 'panè: "'Ra magɨ-je adɨ 'njiyə nɔ̰-ji-tɨ, kdɔtalə Moiyijɨ kí njètɛ̰ɛ̰ sə-ji kɔgɨ Ejiptɨ kinlé, j'gə né kí tɛ̰ɛ̰ dɔ-é-tɨ al."
41 Ngá ɓá mɛ̰ɛ̰ ndɔ-je-tɨ kinlé, dɛ̰ 'ra ngon mangɨ, d'ilə məsɨ nangɨ d'adɨ-é, ɓá 'ra rɔnəl dɔ kullə ra ji-dé-tɨ kinlé[†].
42 Ngà Lubə təl gidɨ-é adɨ-dé, iə̰ə-dé adɨ 'pole kàdì-je, kɨ̀ nə̰y-je, kɨ̀ kərwə̰ɨ-je, titɨ kí 'ndàngɨ-né mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'panè:
"Sə̰i Israyel-je, ɓal kɔrsɔ kí sə̰i 'rai diləlo-tɨ lé,
Sə̰ɨ̃ iləi məsɨ də̰-je nangɨ adi-mi wa?
Sə̰i 'reei kɨ̀ né-je adi-mi wa?
43 Kəykubɨ lə magɨ kí 'ɓa-é Molokɨ rəm,
né kí sə̰i adi to takəm magɨ kərwə̰ɨ lə-si kí ri-é lə Repə̰ ɓá sə̰i uti dɔ-si-tɨ.
Magɨ-je kinlé ɓá sə̰i 'rai-dé kdɔ kɔsɨ dɔ-si nangɨ nɔ̰-dé-tɨ.
Beɓa m'a kɔw sə-si̧ kadɨ 'rai ɓə gidɨ Babilɔ̰n-tɨ nṵ.[‡]"
44 «Diləlo-tɨ ndɔkɨ lé, ka-ji-je d'ɔw kɨ̀ kəy kí 'ra kɨ̀ kubɨ kí to lo kingə-nə̰ kɨ̀ Lubə. Lubə pa ta kɨ̀ Moiyijɨ ə un ndu adɨ-é kadɨ ra kəykubɨ lé adɨ titɨ-nə̰ kí gə̰-é kí oo lé ya bè tɔ.
45 Ka-ji-je d'iə̰ə kəy kubɨ kinlé d'adɨ ka-ji-je kí njéree go-dé-tɨ tɔ. Dɛ̰ kàrè lokɨ Jojuwe ɔr nɔ̰-dé adɨ 'taa dɔnangɨ lə gin dow-je kí Lubə tubə-dé nɔ̰-dé-tɨ lé, dɛ̰ d'ɔw kɨ̀ kəykubɨ lé kəm-dé-tɨ. Beɓa kəykubɨ lé tò dan-dé-tɨ sar kaglo-tɨ lə Dabidɨ.[§]
46 Dabidɨ to dow kí Lubə ra siə majɨ, ɛ̰ dəjɨ kadɨ n'ra kəy kisɨ Lubə lə Jakobɨ.[*]
47 Ngà to Salomɔ̰ ɓá ra kəy-é lé adɨ Lubə[†].
48 Ngà Lubə kí njèkisɨ taá dɔrə̰-tɨ nṵ lé, ɛ̰ isɨ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ kí dow-je 'ra kí ji-dé al. Ta kí njèpata kí ta Lubə-tɨ pa ə́n:
49 "'Ɓaɓe Lubə ya panè dɔrə̰ to kalikɔ̰ɓe lə-m,
ə dɔnangɨ to lo kungɨ nja-m,

---

† **7:34 7:34** Tɛ̰t 3:1-10 ‡ **7:36 7:36** Tɛ̰t 2:14; 7:3; 14:21. § **7:37 7:37** Det 18:15. * **7:38 7:38** Tɛ̰t 19:1–20:17; Det 5:1-33 † **7:41 7:41** Tɛ̰t 32:1 ‡ **7:43 7:43** Amo 5:25 § **7:45 7:45** Tɛ̰t 25:9; 40 * **7:46 7:46** 2Sa 7:1 † **7:47 7:47** 1Ng 6:1; 2Pi 3:1

Ngà se kəy kí titɨ-nạ̃ ban ɓá sə̨i a rai kadi-mi wa?
Əse lo kí rá ɓá to lo taakoo lə-m wa?
50 Né-je kin ya lay lé, mạ ya m'to njèra-dé kɨ̀ ji-m ya al wa‡?”
51 «Sə̨i dow-je kí 'toi njédɔngạ̃-je, kɨ̀ njémę̣ẹndə-je, kɨ̀ njémbibəy-je kan!
Sə̨i kí njékɔsɨ ta Ndil kí aa njay sar ɓone! Sə̨i 'titi-nạ̃ kɨ̀ ka-si-je lé bè tɔ!
52 Nạ̃ dan njépata-je kí ta Lubə-tɨ ɓá ka-si-je d'ulə kəm-é ndoo al wa? Ta
ree lə dow kí njururu lé, dę̣ kí 'to njépa ta-é kadɨ dow-je d'oo kete-kete lé,
ka-si-je 'tɔl-dé. Ngà ɓone bè kinlé, dow kí njururu lé, ę̣ ya ɓá sə̨i uni dɔ-é
rəm, 'tɔli-é rəm tin§.
53 Sə̨i lé, ndukun kí Lubə adɨ-si kɨ̀ kəm rəbɨ kí rɔ malayka-je-tɨ lé, sə̨i
'təli rɔ-si go-tɨ al rəm.*»

Ta koy lə Etiyę̣n

54 Lokɨ 'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngɨ ra-dé
ṇạ̃ adɨ 'tọ̃ gangɨ-dé məgəgə-məgəgə dɔ Etiyę̣n-tɨ.
55 Ngà Etiyę̣n lé Ndil kí aa njay rusɨ mę̣ẹ-é, adɨ un kəm-é kɨ dɔrạ̃-tɨ taá
oo lo gárárá rəmə, oo né riɓa lə Lubə rəm, oo Jeju ạ̃ taá dɔ jikɔl Lubə-tɨ
rəm tɔ.
56 Ngá ɓá ę̣ panè: «Yən, m'oo dɔrạ̃ tò tagra rəm, m'oo Ngon lə dow ạ̃ taá
dɔ jikɔl Lubə-tɨ rəm tɔ.»
57 Ngà lokɨ ę̣ pa ta kin bè lé, kosɨ dow-je 'tur kɔɔl boy-boy rəm, d'utɨ
mbi-dé jigɨ-jigɨ ə 'ndàngɨ-nạ̃ giw kàdì káre kɨ dɔ-é-tɨ,
58 'ndɔr-é d'ɔw siə gidɨ ɓebo-tɨ ə 'tilə-é kɨ̀ ər 'tɔl-é. Dow-je kí d'ạ̃ lo-é-tɨ
lé, 'tɔr kubɨ-je lə-dé d'ungɨ nangɨ nja basa-tɨ kí ri-é lə Sol, d'adɨ-é ngəm.
59 Lokɨ d'ạ̃ 'tilə Etiyę̣n kí ər lé, ę̣ pa ta kɨ̀ Lubə panè: «'Baɓe Jeju, 'taa
ndil-m kɨ rɔ̃-i-tɨ!»
60 Go-tɨ ngá ɓá Etiyę̣n tɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ nọ̃ boy panè: «'Baɓe, 'tidə
majal kin dɔ-dé-tɨ al.†» Lokɨ ę̣ pa ta-je kin bè rəmə, ę̣ uwə ta-é.

8

Sol ulə kəm njékəwnạ̃-je ndoo

1 Sol ndigɨ kɨ̀ dow-je dɔ tɔl-tɨ kí 'tɔl Etiyę̣n.*
Dɔ ndɔ-é-tɨ kinlé, dow-je d'un kutɨ kulə kəm njékəwnạ̃-je ndoo ṇạ̃ mę̣ẹ
ɓe-tɨ kí Jorijalę̣m, adɨ njékəwnạ̃-je lay ya 'sane-nạ̃ kɨ dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀
dɔnangɨ Samari-tɨ. Ngà njékɔwkulə-je ya par ɓá 'nạ̀y Jorijalę̣m.
2 Lokɨ Etiyę̣n oy lé, dow-je kí njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ, 'nọ̃-é ṇạ̃ ɓá d'un-é
d'ɔw 'dubɨ-é.
3 †Sol uwə rɔ-é ngạ̃ kadɨ n'tɔɔ ko njékəwnạ̃-je, ę̣ ɔw kɨ̀ mę̣ẹ kəy mę̣ẹ kəy
ya tuwə dingəm-je kɨ̀ dené-je ungɨ-dé dangay-tɨ†.
4 Ə dę̣ kí 'sane-nạ̃ lé, d'ɔw d'ilə mbę̣ Poyta kí Majɨ kɨ̀ lo-lo.

Mbę̣ kilə lə Pilipɨ dɔnangɨ Samari-tɨ

5 Pilipɨ ɔw dɔnangɨ Samari-tɨ, mę̣ẹ ɓebo-tɨ káre bè, ilə mbę̣ ta lə Kristɨ‡
adɨ dow-je.
6 Nékɔjɨ-je kí Pilipɨ ra ra lé, kosɨ dow-je lay ya d'oo poy-é rəm, ɓá d'oo kɨ̀
kəm-dé rəm. Beɓa ta-dé asɨ-nạ̃ adɨ 'yəl mbi-dé majɨ d'oo-né ta-je lə Pilipɨ.

---

‡ **7:50 7:50** Eja 66:1 § **7:52 7:52** Eja 63:10; 32:16; Mat 23:31 * **7:53 7:53** Gal 3:19; əbr 2:2
† **7:60 7:60** Luk 23:34 * **8:1 8:1** Knj 22:20 † **8:3 8:3** Knj 22:4,5; 26:9-11 † **8:3 8:3** Knj 22:4; 26:9 ‡ **8:5 8:5** Kristɨ lé kɔr mę̣ẹ-é to dow kí Lubə mbəti-é.

7 Kdɔ dow-je ṇą ya ndil-je kí majɨ al 'tẹẹ mẹẹ-dé-tɨ kɔgɨ kɨ̀ nɔ̨ ta-dé-tɨ
boy-boy, ɓá njérɔkoy mburukɨ-je, kɨ̀ njémətɨ-je ṇą ya d'ingə lapiya rəm tɔ.
8 Beɓa rɔ dow-je nəl-dé ṇą mẹẹ ɓebo-tɨ kinlé.
9 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, dingəm káre bè kí 'ɓa-é Simɔ̨ isɨ mẹẹ ɓebo-tɨ lé nɔ̨ɔ̨,
isɨ ra mbəli adɨ ində dow-je kí Samari ɓəl-tɨ. Ę̣ oo rɔ-é kɨ dow kí ngay.
10 Adɨ ngan-je kí sẹ rəm, dow-je kí tɔgɨ lay ya tagɨr lə-dé tò kɨ dɔ-é-tɨ ya
sẹẹ. Ə 'panè: Dingəm kinlé ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ lə Lubə kí 'ɓa-é tɔ́gɨ kí al dɔ lo.
11 Ę̣ ya ɓá tagɨr lə-dé tò kɨ dɔ-é-tɨ ya sẹẹ, kdɔtalə į̣ low nụ ya isɨ ra né
mbəli-je liə kɨ̀ né-je kí ində-né dow-je ɓəl-tɨ.
12 Ngà lokɨ Pilipɨ ilə mbẹ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ kɔ̨ɓe lə Lubə rəm, kí
sɔbɨ dɔ ri Jeju Kristɨ rəm lé, dẹ 'ndigɨ dɔ ta-tɨ liə. Dingəm-je kɨ̀ dené-je kí
'ndigɨ dɔ ta-tɨ liə lé 'ra-dé batẹm.
13 Simɔ̨ lé ya kɨ̀ dɔ-é kàrè adɨ mẹẹ-é ta lə Pilipɨ adɨ 'ra-é batẹm tɔ. Ę̣ iṇə
go Pilipɨ al. Lokɨ ẹ oo né-je kí tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə kɨ̀ nékɔjɨ-je kí ra né lé, lo ta
igɨ-é səl.
14 Beɓa lokɨ njékɔwkulə-je lə Jeju kí d'isɨ Jorijalẹm d'oo poy dow-je kí
dɔnangɨ Samari-tɨ kí d'adɨ mẹẹ-dé ta lə Lubə lé, dẹ d'ulə Ją kɨ̀ Piyər rɔ-dé-
tɨ.
15 Lokɨ Piyər-je kɨ̀ Ją d'ɔw 'tẹẹ Samari-tɨ rəmə, dẹ 'pa ta kɨ̀ Lubə kdɔtalə
njékadmẹẹ-je kdɔ kadɨ d'ingə Ndil kí aa njay.
16 Kdɔ dan-dé-tɨ lé dow káre ya kàrè, Ndil kí aa njay ree dɔ-é-tɨ al ɓəy,
ngà batẹm ya par ɓá 'ra-dé kɨ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju.
17 Beɓa Piyər kɨ̀ Ją d'ində ji-dé dɔ-dé-tɨ rəmə, d'ingə Ndil kí aa njay.
18 Lokɨ Simɔ̨ oo kí njékɔwkulə-je lə Jeju d'ində ji-dé dɔ njékadmẹẹ-je-tɨ
adɨ d'ingə Ndil kí aa njay lé, ẹ adɨ-dé là,
19 dəjɨ-dé-né panè: «Adɨ-mi tɔ́gɨ kin tɔ, kdɔ kadɨ kinə m'ində ji-m dɔ
dow-je-tɨ rəmə, d'ingə Ndil kí aa njay tɔ.»
20 Ngà Piyər ilə-é-tɨ panè: «Kadɨ là lə-i tujɨ sə-i natɨ. Kdɔtalə i gɨr kí
kadkare lə Lubə lé, 'a ndogɨ kɨ̀ là!
21 I lé, né lə-i káre ya kàrè goto mẹẹ né-tɨ kinlé rəm, ɓá né kí usɨ-i-tɨ nè
ya kàrè goto rəm tɔ, kdɔ mẹẹ-i majɨ takəm Lubə-tɨ al.
22 'Iṇə tagɨr lə-i kí majɨ al kin kɔgɨ, ə 'pa ta kɨ̀ 'Ɓaɓe ə́ kinə lo-é tò rəmə-je
iṇə go kɔjra lə-i kɔgɨ adɨ-i.
23 Kdɔtalə m'oo kí mẹẹ katɨ bangɨ rusɨ mẹẹ-i rəm, ɓá né ra kí njururu al
ɓindɨ-i ɓindɨ-ɓindɨ rəm tɔ.»
24 Beɓa Simɔ̨ lé idə Piyər-je kɨ̀ Ją panè: «Sə̨i ya 'pai ta kɨ̀ 'Ɓaɓe kdɔ ta
lə-m, kdɔ kadɨ né kí 'pai ta-é kinlé tẹẹ dɔ-m-tɨ al.»
25 Lokɨ Piyər-je kɨ̀ Ją 'pa ta kí dɔ 'Ɓaɓe-tɨ rəm, d'ilə mbẹ ta liə rəm lé,
'təl d'ɔw ɓebo Jorijalẹm-tɨ gogɨ. Ta kɔw-dé kɨ ɓebo Jorijalẹm-tɨ lé, dẹ d'ilə
mbẹ Poyta kí Majɨ lə Jeju taá-taá mẹẹ ɓe-je-tɨ ṇą kí dɔnangɨ Samari-tɨ.

Pilipɨ kɨ̀ njèrakullə lə ngar kí Etiyopi

26 Malayka lə 'Ɓaɓe idə Pilipɨ panè: «Į̣ taá 'ɔw kəl lo-tɨ kí bəə bè; dɔ
rəbɨ-tɨ kí į̣ ɓebo Jorijalẹm-tɨ ɔw kɨ Gaja kí to rəbɨ kí diləlo-tɨ.»
27 Pilipɨ į̣ tajinatɨ nè ya ɔw tɔ. Dɔ rəbɨ-tɨ lé, ẹ ingə dingəm káre kí to dow
kí Etiyopi. To dingəm kí 'tɔɔ gəm-é, to dow kí boy ṇą, njèrakullə kí boy lo
ngəm né-tɨ lə ngar kí dené kí Etiyopi kí ri-é lə Kandasɨ, ẹ ɔw Jorijalẹm ɔw
ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̨ Lubə-tɨ.

28 Lokɨ isɨ mɛ̨̃ pusɨ-tɨ isɨ təl kɨ ɓee liə lé, ɛ̨ isɨ ndó mbete lə Ejay kí njèpata
kí ta Lubə-tɨ taá-taá.
29 Ndil Lubə idə Pilipɨ panè: «Ɔw mbɔ́ pusɨ-tɨ kin.»
30 Ə Pilipɨ ạy ngɔdɨ ɔw rəmə, oo dɔ ta kí dingəm kí Etiyopi kin isɨ ndó
mɛ̨̃ mbete-tɨ lə Ejay njèpata kí ta Lubə-tɨ lé. Ə dəjɨ-é panè: «Se i gə mɛ̨̃
ta kí isɨ ndó kinlé majɨ wa?» 31 Beɓa dingəm lé ilə-é-tɨ panè: «Dow ɔr-m
mɛ̨̃-é al ngà, m'a ra ban ɓá m'a gə mɛ̨̃-é wa?» Ɛ̨̃ dəjɨ Pilipɨ adɨ-é al isɨ
mɛ̨̃ pusɨ-tɨ mbɔ́-é-tɨ.
32 Ta kí mɛ̨̃ mbete-tɨ kí aa njay kí ɛ̨ ndó lé ə́n:
«D'ɔw siə titɨ-nạ̃ kɨ̀ batɨ kí d'isɨ d'ɔw siə lo tɔl dạ̃-je-tɨ bè rəm,
ɛ̨ pa ta al titɨ-nạ̃ kɨ̀ ngonbatɨ kí ạ̃ ta-é
mbə́ mbɔ́ dow-tɨ kí ạ̃ tijə bəl-é bè.
33 D'ulə rɔsɔl dɔ-é-tɨ kàrè dow ilə ká nàjɨ-tɨ liə al
Dow à pa ta kí sɔbɨ dɔ nganka-é al,
kdɔtalə d'ində ngangɨ ndɔ liə dɔnangɨ-tɨ nè§.»
34 Njèrakullə kí boy kinlé, dəjɨ Pilipɨ panè: «M'ra-i kɔgri ya, kadɨ 'idə-m
se to nạ́ ɓá njèpata kí ta Lubə-tɨ kinlé pa ta liə bè wa? Ɛ̨̃ pa ta kí dɔ-é ɛ̨-tɨ
ya əse pa ta kí dɔ dow kí rangɨ-tɨ wa?»
35 Beɓa Pilipɨ un ta ə ulə gin-é dɔ ta-tɨ kí mɛ̨̃ mbete-tɨ kí ɛ̨ isɨ ndó lé ɓá
idə-é-né Poyta kí Majɨ lə Jeju.
36 Dɛ̨ d'un rəbɨ sar 'tɛ̨̃ lo-tɨ madɨ kí man tò-tɨ. Beɓa njèrakullə kí boy lé
panè: «'Oo bè, man ə́ tò tin, ngà se ri ɓá ɔgɨ kadɨ m'ra batɛ̨m wa?»
37 [Pilipɨ idə-é panè: «Kinə i adɨ mɛ̨̃-i lay Jeju lé, 'a ra batɛ̨m ya.» Beɓa
dingəm lé təl panè: «M'adɨ mɛ̨̃-m kí Jeju Kristɨ to Ngon lə Lubə.»]
38 Beɓa ɛ̨ un ndu adɨ pusɨ ạ̃ nangɨ. Rəmə Pilipɨ ɔw siə dan man-tɨ ɔw ra-é
batɛ̨m.
39 Ngà lokɨ dɛ̨ 'tɛ̨̃ kəm man-tɨ rəmə, Ndil 'Baɓe un Pilipɨ ɔw siə adɨ
njèrakullə kí boy lé oo-é al, ngà ɛ̨ un ta rəbɨ liə ɔw kɨ̀ rɔnəl.
40 Pilipɨ ubə rəmə ubə ɓebo Ajotɨ-tɨ nụ, ngá ɓá ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ taá-taá
mɛ̨̃ ɓebo-je-tɨ lay ɔw njal tɛ̨̃-né ɓebo Sejare-tɨ.

9

Sol adɨ mɛ̨̃-é Jeju Kristɨ
Knj 22:3-16; 26:9-20; Gal 1:1-16

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, mɛ̨̃ Sol tò səl dɔ kɔ̃-tɨ kí kadɨ n'adɨ njéndó né-je lə
'Baɓe rəm, dɔ təl-tɨ kí kadɨ n'təl-dé rəm, adɨ ɔw rɔ burə dɔ njégugné-je-tɨ
lə Lubə
2 dəjɨ-é mbete kdɔ kɔw-né mɛ̨̃ kəykəwnạ̃-je-tɨ lə jipɨ-je kí mɛ̨̃ ɓe-tɨ kí
Damasɨ kadɨ kinə n'ingə dingəm-je əse dené-je kí d'un rəbɨ néndó kí sigɨ
kin rəmə n'uwə-dé, n'tɔ́-dé njim-njim, n'ree sə-dé ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ.*
3 Lokɨ ɛ̨ un rəbɨ ɔw tɛ̨̃ ngɔsi kɨ̀ ɓebo Damasɨ rəmə, tajinatɨ nè ya, lo ị̃
dɔrạ̃-tɨ ndógɨ ree gəə dɔ-é sipɨ.
4 Ɛ̨̃ tɛ̨̃ usɨ nangɨ ə oo ndi dow pa siə ta panè: «Sol, Sol, kdɔ ri ɓá 'ulə
kəm-m ndoo bè wa?»
5 Ɛ̨̃ ilə-é-tɨ panè: «I to nạ́ wa, 'Baɓe?» Ngá ɓá 'Baɓe panè: «To mạ Jeju kí
'isɨ 'ulə kəm-m ndoo lé ya. [Nékatɨ kí 'tɔsɨ-né kutɨ-i lé, to kí 'njirə kutɨ-i kɨ

§ **8:33 8:33** Eja 53:7-8 * **9:2 9:2** Eja 30:21; Pa 27:11

gogɨ-gogɨ ə à kusɨ rɔ-i-tɨ palangɨ ya tɔ. Sol dadɨ par-par ə lo ta igɨ-é səl adɨ
panè: 'Ɓaɓe, ri ɓá i 'ndigɨ kadɨ m'ra m'adɨ-i wa? Beɓa 'Ɓaɓe idə-é panè]†:
6 Kí nè-tɨ kin ya, ị̃ taá 'ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ kin rəmə, d'a kidə-i né kí tò kadɨ
'a ra.»
7 Dow-je kí 'dan Sol lé, lo ta igɨ-dé sə́l adɨ 'təl d'ạ̃ dɔ-nạ̃-tɨ ndingɨ; dẹ̃ d'oo
ndi dow, ngà dajɨ rɔ-é ɓá d'oo al.
8 Sol ubə nangɨ ị̃ taá lé, kəm-é tẹ̃ẹ̃ majɨ ya, ngà koo ɓá oo-né lo al. Beɓa
d'uwə ji-é 'ndɔr-é d'ɔw siə mẹ̃ẹ̃ ɓebo Damasɨ-tɨ.
9 Ẹ̃ oo lo al rəm, uso né al rəm, ɓá ạ̃y man al rəm ndɔ mutə.

Lubə ulə Ananiasɨ rɔ Sol-tɨ

10 Njèndó né káre bè ri-é lə Ananiasɨ, isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Damasɨ-tɨ nɔ̃ɔ̃. Né
ra-é tokɨ nị̃ bè ɓá 'Ɓaɓe ɓa-é panè: «Ananiasɨ!» Ə ẹ̃ ilə-é-tɨ panè: «'Ɓaɓe,
m'ạ̃ nè.»
11 Beɓa 'Ɓaɓe idə-é panè: «Yən, 'ị̃ taá kalangɨ 'ɔw dɔ rəbɨ-tɨ kí 'ɓa-é rəbɨ
kí ạ̃ njururu kin, rəmə 'ɔw mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Judasɨ ə 'dəjɨ-é dow kí Tarsɨ‡ kí
'ɓa-é Sol; kdɔ Sol lé lokɨ isɨ pa ta kɨ̀ Lubə
12 ə né ra-é to kí nị̃ bè rəmə oo dingəm káre bè kí ri-é lə Ananiasɨ tẹ̃ẹ̃
kəm-é-tɨ adɨ oo-é. Ẹ̃ oo kí Ananiasɨ lé ɔw kəy ə ində ji-é dɔ-é-tɨ, kdɔ kadɨ
kəm-é təl oo lo gogɨ.»
13 Ngà Ananiasɨ idə 'Ɓaɓe panè: «'Ɓaɓe, dow-je ṇạ̃ ya d'ɔr poy né-je kí
majɨ al lay kí dingəm kin ra kɨ̀ njékaa njay lə-i kí d'isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ
d'adɨ m'oo.
14 Ə dingəm kinlé, njékun dɔ njégugné-je ya d'adɨ-é tɔ́gɨ kadɨ ree nè uwə
dow-je lay kí 'to njéɓa ri-i-je.»
15 Ngà 'Ɓaɓe idə-é panè: «'Ɔtɨ 'ɔw. Kdɔ dingəm kinlé to dow kí m'mbətɨ-
é kdɔ kadɨ ɔw pa ta lə-m adɨ gin dow-je kí 'to jipɨ-je al rəm, adɨ ngar-je
rəm, ɓá adɨ Israyel-je rəm tɔ.
16 Mạ̃ ya m'a tɔjɨ-é kɔ̃-je lay kí à kingə kdɔ ta lə-m.»
17 Bè ngá ɓá Ananiasɨ ɔtɨ ɔw. Ə lokɨ ɔw mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ rəmə, ində ji-é dɔ
Sol-tɨ ɓá panè: «Ngonkɔ̃-m Sol, 'Ɓaɓe Jeju kí tẹ̃ẹ̃ sə-i busɨ dɔ rəbɨ-tɨ lokɨ
isɨ ree lé, ɓá ulə-m, kdɔ kadɨ kəm-i oo lo rəm, ɓá kdɔ kadɨ Ndil kí aa njay
rusɨ mẹ̃ẹ̃-i rəm tɔ.»
18 Rəmə tajinatɨ nè ya né kí titɨ-nạ̃ kɨ̀ ngɔy kanjɨ bè tẹ̃ẹ̃ kəm Sol-tɨ tusɨ
nangɨ, adɨ kəm-é oo lo majɨ gogɨ. Beɓa ẹ̃ ị̃ taá ə 'ra-é batẹ̃m
19 ɓá go-tɨ uso né ə tɔ́gɨ-é təl ree rɔ-é-tɨ gogɨ.

Sol ndó ta lə Lubə mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kí Damasɨ

Sol ra ndɔ sẹ̃ natɨ kɨ̀ njéndó né-je kí mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kí Damasɨ,
20 ya rəmə, ẹ̃ un kutɨ pa ta lə Lubə mẹ̃ẹ̃ kəykəwnạ̃-je-tɨ lə jipɨ-je panè:
«Jeju lé, to Ngon lə Lubə.»
21 Dow-je lay kí d'oo ta-je liə lé, lo ta igɨ-dé sə́l adɨ 'panè: «Dingəm kan
ya ɓá to njèkulə kəm dow-je kí 'ɓa ri Jeju ndoo ṇạ̃ mẹ̃ẹ̃ ɓe-tɨ kí Jorijalẹ̃m
lé al wa? Ẹ̃ ra gosɨ ree nè kdɔ kuwə-dé tɔ́-dé njim-njim kɔw sə-dé kadɨ
njékun dɔ njégugné-je lə Lubə lé, al ya wa?»

---

† **9:5 9:5** Ta-je kí tò mbunə̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kí dɔsạ̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. ‡ **9:11 9:11** Tarsɨ to ɓebo lə dɔnangɨ Silisi kí dɔnangɨ Aji-tɨ, kí ɓone to Turki kin.

22 Ngà Sol uwə rɔ-é ngą mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ kɨ kete-kete, adɨ lo-é ndɔjɨ jipɨ-je
kí njékisɨ Damasɨ, adɨ dɛ̨ d'oo ta kí d'a pa siə al, kdɔtalə ɛ̨ tɔjɨ-dé adɨ 'gə kí
Jeju lé ya to Kristɨ§ lé.
23 †Asɨ ndɔ ną̃ go-tɨ lé, jipɨ-je d'ɔjɨ-ną ta kdɔ kadɨ 'tɔl Sol,
24 ngà ta-é usɨ mbɨ-é-tɨ. Dɛ̨ d'ɔw mbing ya 'ngəm-é ndɔɔ-je kɨ̀ kada-je
tarəbɨ-je-tɨ kí ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kdɔ kadɨ n'tɔli-é.
25 Ya ngà ndɔɔ ya njéndó né-je d'adɨ-é isɨ mɛ̨ɛ̨ jangá-tɨ ɓá d'ulə-é kɨ̀ dɔ
bɔr d'adɨ-é ur nangɨ gidɨ ɓe-tɨ ndaa-tɨ.*

Sol ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ

26 Lokɨ Sol ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, ɛ̨ sangɨ kdɔ kində rɔ-é natɨ kɨ̀
njéndó né-je lə Jeju, ngà dɛ̨ lay ya 'ɓəl-é, kdɔtalə dɛ̨ 'gɨr 'panè ɛ̨ to njèndó
né lə Jeju kí tɔgrɔ-tɨ al.
27 Ngà Barnabasɨ ɔw siə rɔ njékɔwkulə-je-tɨ lə Jeju, ə ɔr-dé poy koo kí
Sol oo 'Ɓaɓe dɔ rəbɨ-tɨ, kɨ̀ poy ta-je kí 'Ɓaɓe idə-é, ɓá ɔr-dé poy mbɛ̨ kí Sol
ilə kɨ̀ ri Jeju kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-é kí nda kąy mɛ̨ɛ̨ ɓebo Damasɨ-tɨ rəm tɔ.
28 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, Sol ində rɔ-é natɨ sə-dé ə lo lay kí d'ɔw-tɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo
Jorijalɛ̨m-tɨ lé, Pol ɔw sə-dé rəm, təl sə-dé rəm, ɓá ɛ̨ pa ta kɨ̀ ri 'Ɓaɓe kɨ̀
mɛ̨ɛ̨ kí nda kąy-kąy rəm tɔ.
29 Ɛ̨ pa ta kɨ̀ jipɨ-je kí njépata grɛkɨ rəm, ɛ̨ najɨ-dé ta-tɨ rəm, rəmə dɛ̨
'sangɨ kadɨ 'tɔl-é kɔgɨ.
30 Lokɨ njékadmɛ̨ɛ̨-je d'oo poy-é lé, d'ɔr Sol d'ɔw siə mɛ̨ɛ̨ ɓebo Sejare-tɨ,
ngá ɓá d'adɨ-é ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Tarsɨ-tɨ.
31 Njékəwną-je lay kí dɔnangɨ Jude-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Galile-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ
Samari-tɨ, d'isɨ kɨ̀ lapiya rəm, ɓá 'ngą mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ lə-dé; dɛ̨ d'ɔw kɨ kete-
kete mɛ̨ɛ̨ ɓəl 'Ɓaɓe-tɨ rəm, ɓá Ndil kí aa njay ra sə-dé adɨ kɔr njékəwną-je
į̣ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ kete-kete rəm tɔ.

Ene ingə lapiya

32 Piyər ɔw kɨ̀ dɔɓe-dɔɓe, beɓa ndɔ káre bè ɔw rɔ dow-je-tɨ kí 'to njékaa
njay-je kí d'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Lida-tɨ.
33 Lo-é-tɨ kinlé, d'ingə dingəm káre kí ri-é lə Ene, to njèrɔkoy mburukɨ
adɨ tò nangɨ ɓal jinąỳ joo.
34 Piyər idə-é panè: «Ene, Jeju Kristɨ adɨ-i lapiya! 'Į̣ taá ə 'un né tò-i.»
Rəmə tajinatɨ nè ya Ene ubə nangɨ į̣ taá.
35 Dow-je lay kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo Lida-tɨ, kɨ̀ diləmbo-tɨ kí Sarɔ̨ kí d'oo Ene lé,
d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé 'Ɓaɓe.

Dɔrkasɨ tɔsɨ ndəl

36 Njèndó né kí dené káre bè isɨ ɓebo Jope-tɨ nɔ̨ɔ̨; ri-é lə Tabita (kɨ̀ ta
grɛkɨ lé 'panè Dɔrkasɨ) ə kɔr mɛ̨ɛ̨-é to «kal.» Ɛ̨ to dené kí njèra majɨ ną̃
rəm, to njèra kɨ̀ njéndoo-je rəm tɔ.
37 Mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kinlé, mɔ̨y ra-é adɨ-é oy. Lokɨ 'ndogɨ-é man rəmə, d'un-
né d'ɔw d'ilə-é mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kí taá dɔ madɨ-é-tɨ†.
38 Ɓe kí Lida lé tò ngɔsɨ kɨ ɓe kí Jope, beɓa lokɨ njéndó né-je d'oo poy
Piyər kí isɨ Lida rəmə, d'ulə dow-je joo rɔ-é-tɨ 'panè: «Kɔgri ya, 'ree kalangɨ
'ingə-ji.»

---

§ **9:22 9:22** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **9:23 9:23** 2Kɔ 11:32,33 * **9:25 9:25** 2Kɔ 11:32 † **9:37 9:37** Knj 1:13

39 Beɓa Piyər i̧ taá kalangɨ ya ɔw sə-dé. Lokɨ ę ree tę̨ę lé, d'ɔr nɔ̨-é d'ɔw
siə mę̨ę kəy-tɨ kí tò dɔ madɨ-é-tɨ taá lé rəmə, njéngɔwkoy-je lay ya 'ree
rɔ-é-tɨ kì nɔ̨ ta-dé-tɨ, ə 'tɔjɨ-é kubɨ kul-je kì kubɨ-je kí rangɨ kí Dɔrkasɨ ojɨ
adɨ-dé taá-taá, lokɨ ę isɨ-né kì dɔ-é taá ɓəy.
40 Piyər adɨ dow-je lay 'tę̨ę ndaa-tɨ ɓá ę̨ ɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ pa ta kì Lubə,
ɓəy ngá ɓá ę̨ təl kəm-é kɨ rɔ nin-tɨ lé ə panè: «Tabita, i̧ taá!» Rəmə Tabita
tę̨ę kəm-é yərərə, ə lokɨ oo Piyər lé, ę i̧ isɨ taá.
41 Beɓa Piyər uwə ji-é adɨ-é i̧ ą taá. Ngá ɓá ę̨ ɓa njékaa njay-je kì
njéngɔwkoy-je ə tɔjɨ-dé Tabita lé kəm.
42 Dow-je lay kí ɓebo Jope-tɨ ya ta-é usɨ mbɨ-dé-tɨ, adɨ dow-je n̨ą d'adɨ
mę̨ę-dé 'Ɓaɓe.
43 Piyər ra ndɔ n̨ą Jope, mę̨ę kəy-tɨ lə Simɔ̨ kí to njèkɔl ndaá.

10

Ta lə Piyər-je kì Kɔrnəy
Knj 11:5-17

1 Dingəm káre bè isɨ ɓebo Sejare-tɨ, ri-é lə Kɔrnəy, ę to njèkun dɔ kutɨ
asgar-je ɓu kí 'ɓa-dé «asgar-je kí Itali.»
2 Kɔrnəy lé, to dow kí njèkilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ rəm, to njèɓəl Lubə rəm,
ɓá dow-je lay kí mę̨ę kəy-tɨ liə kàrè bè ya tɔ. Njéndoo-je kí dan jipɨ-je-tɨ
lé, taá-taá ya ę ra sə-dé majɨ n̨ą rəm, to njèpata kì Lubə taá-taá rəm tɔ.
3 Lokɨ kàdì təl rɔ-é adɨ à to kàdì mutə je bè lé, né ra-é tokɨ nɨ̨ bè, adɨ ę
oo malayka lə Lubə yərərə kəm-é-tɨ, ree rɔ-é-tɨ ə ɓa-é panè: «Kɔrnəy!»
4 Kɔrnəy oo malayka lé gərərə rəmə, ę ɓəl n̨ą adɨ dəjɨ-é panè: «Ri ra né
wa, 'Ɓaɓe?» Malayka lé, idə-é panè: «Ta-je kí 'isɨ 'pa kì Lubə rəm, majɨ-je
kí 'isɨ 'ra kì njéndoo-je lé, ɔw tę̨ę rɔ Lubə-tɨ ə mę̨ę-é ole dɔ-i-tɨ.
5 Beɓa kí ngɔsnè-tɨ kin ya, 'ulə dingəm-je mę̨ę ɓe-tɨ kí Jope, kdɔ kadɨ
d'ɔw 'ɓa Simɔ̨ kí ri gajɨ-é lə Piyər d'adɨ-é ree.
6 Piyər lé, tò ɓe lə Simɔ̨ kí to njèkɔl ndaá, kí kəy liə tò kàdì babo-tɨ ngɔsi
kin.»
7 Lokɨ malayka kí pa siə ta lé, ɔtɨ ɔw bè ya rəmə, Kɔrnəy ɓa
ngannjékullə-je liə joo rəm, ɓa asgar káre kí to njèkilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ
n̨ą dan dę-tɨ kí d'isɨ gin tógɨ-tɨ liə,
8 adɨ 'ree ə ɔr-dé poy né-je kí ra né lé lay, ngá ɓá ulə-dé ɓebo Jope-tɨ.
9 Lo aa go-tɨ, lokɨ ngannjékullə-je, d'usɨ rəbəə d'ɔw sar 'tę̨ę ngɔsi kì ɓebo
Jope rəmə, Piyər al taá dɔ kəy dur dur-tɨ kdɔ pa ta kì Lubə kì kàdì kí ą̨
jam dɔ ɓe-tɨ.
10 'Bo ra-é adɨ ndigɨ kuso né. Ngà lokɨ d'isɨ 'ra nékuso kdɔ kadɨ-é ya ɓəy
rəmə, né ra-é tokɨ nɨ̨ bè.
11 Ę̨ oo lo kí dɔrą̨-tɨ tò tagra, rəmə né kí titɨ-nạ kì takubɨ kí tatɨ pəl-pəl, ə
'tó kulə sul-é-je-tɨ sɔ lay, i̧ taá isɨ risɨ kɨ dɔnangɨ-tɨ.
12 Dą̨-je lay kí nja-dé ra sɔ-sɔ, dę kí d'agɨ nangɨ, kì yəl-je kí 'nar taá 'tò
mę̨ę takubɨ-tɨ lé, kì kutɨ-dé kutɨ-dé.
13 Rəmə Piyər oo ndi dow pa siə ta panè: «Piyər, 'i̧ taá 'tɔl-dé 'usɔ!»
14 Ngà Piyər panè: «Kuy! 'Ɓaɓe, né kí majɨ al əse né kí tò n̨ę bè kinlé
mą̨ m'uso nja káre al*.»

* **10:14 10:14** Mbl 11:1-47

15 Piyər oo ndi dow lé təl pa siə ɓəy panè: «Né kí Lubə təl-é adɨ aa njay
ngá lé, i 'a koo kɨ né kí tò ṇę̣ al ngá.†»
16 Né-é kinlé ree bè-bè nja mutə rəmə, lo-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ya təl ɔw dɔrą̃-tɨ gogɨ,
17 adɨ Piyər dəjɨ rɔ-é ta panè: «Né kí ra-m tokɨ nị̃ bè kinlé, kɔr mę̣̃ę̣-é to ri
wa?» Ngà lokɨ ę̣ isɨ gir ta-é kɨ gir ya ɓəy rəmə, dingəm-je kí Kɔrnəy ulə-dé
lé, d'ą̃ 'dəjɨ 'panè se kəy lə Simɔ̨̃ tò rá wa, ə 'ree d'ą̃ takəy-tɨ ngɔsi ngá.
18 Dę̣ 'ɓa ɓa kɨ̀ ndi-dé kí boy 'dəjɨ 'panè: «Lo kin ya ɓá Simɔ̨̃ kí ri gajɨ-é
lə Piyər tò-tɨ lé al wa?»
19 Lokɨ Piyər isɨ gir ta kí dɔ kɔr mę̣̃ę̣ né-tɨ kí ra-é tokɨ nị̃ bè kinlé ya ɓəy
rəmə, Ndil kí aa njay idə-é panè: «'Oo bè, dingəm-je mutə d'ą̃ 'dəjɨ-i.
20 'Ị̃ taá, 'risɨ nangɨ ə 'ɔw sə-dé, ɓɨ 'tadɨ ti-ti al, kdɔ to mą̃ ya ɓá m'ulə-dé.»
21 Ngá ɓá Piyər risɨ nangɨ ɔw rɔ-dé-tɨ idə-dé panè: «Yən, mą̃ kí 'sangi-mi
lé, ya ə́ m'ą̃ tin. Ngà se sə̨̃i 'reei ban wa?»
22 Dę̣ d'ilə-é-tɨ 'panè: «To Kɔrnəy njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu ɓá ulə-ji.
Ę̣̃ to dow kí njururu, to njèɓəl Lubə, jipɨ-je lay ya 'pa ta kɨ̀ dɔ-é-tɨ majɨ.
Lubə adɨ malayka kí aa njay ree tę̣̃ę̣ kɨ̀ dɔ ta adɨ-é kadɨ ulə kulə ɓa-i kdɔ
kadɨ ɔw idə-é ta.»
23 Beɓa Piyər adɨ-dé 'tò kəy rɔ-é-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ya.
Lo aa kɨ̀ ndɔge ngá ɓá Piyər usɨ rəbəə ɔw sə-dé. Njékadmę̣̃ę̣-je kí ną̃́-je
mę̣̃ę̣ ɓebo Jope-tɨ 'dan-é.
24 Lo aa go-tɨ, 'tę̣̃ę̣ mę̣̃ę̣ ɓebo Sejare-tɨ. Lokɨ Kɔrnəy isɨ ngəbɨ-dé lé, ę̣ ulə
kulə ɓa nojɨ-é-je, kɨ̀ nam-é-je kí ę̣ ndigɨ-dé ṇą̃.
25 Lokɨ Piyər ɔw kdɔ kandɨ kəy go-dé-tɨ rəmə, Kɔrnəy tilə kəm-é, usɨ
nangɨ nja-é-tɨ, ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ.
26 Ngà Piyər uwə-é kɨ taá ə panè: «'Ị̃ taá! Mą̃ kàrè m'to dow madɨ-i tɔ.»
27 Piyər pa siə ta taá-taá andɨ-né mę̣̃ę̣ kəy-tɨ rəmə, ingə dow-je kí 'kəw-ną̃
ṇą̃.
28 Ə ę̣ pa sə-dé panè: «Sə̨̃i 'gəi maji, ndukun lə-ji lé, ɔgɨ dow kí to jipɨ
kadɨ ində rɔ-é natɨ kɨ̀ dow kí to jipɨ al əse kadɨ ɔw mę̣̃ę̣ kəy-tɨ liə. Ngà mą̃
lé, Lubə idə-m panè: "M'a koo dow kadɨ to dow kí majɨ al əse to dow kí
tò ṇę̣ takəm-n'ę̣̃-tɨ al."
29 Gin-é kin ɓá lokɨ sə̨̃i 'ɓai-mi lé, m'tadɨ ti-ti al ya m'ɔtɨ par m'ree-né tin.
M'dəjɨ-si se ri ɓá ulɨ-né kulə go-m-tɨ wa?»
30 Ngá ɓá Kɔrnəy idə-é panè: «'Oo bè, ɓone, asɨ ndɔ sɔ ngá, m'isɨ m'pa
ta kɨ̀ Lubə mę̣̃ę̣ kəy-tɨ lə-m kɨ̀ kàdì kí mutə kí losɔlɔ, rəmə tajinatɨ nè ya
dingəm káre kí ulə kubɨ kí ndóle kə̨́y-kə̨̀y ą̃ nɔ̨̃-m-tɨ,
31 idə-m panè: "Kɔrnəy, Lubə oo ndi-i, ɓá mę̣̃ę̣-é ole dɔ majɨ-je-tɨ kí isɨ
ra kɨ̀ njéndoo-je kin rəm tɔ.
32 'Ulə dow-je ɓe-tɨ kí Jope, kdɔ kadɨ d'ɔw 'ɓa Simɔ̨̃ kí ri gajɨ-é lə Piyər
d'adɨ-é ree. Ę̣̃ tò mę̣̃ę̣ kəy-tɨ lə Simɔ̨̃ kí to njèkɔl ndaá kí isɨ kàdì babo-tɨ
ngɔsi kin."
33 Beɓa kalangɨ bè ya m'ulə-né dow-je go-i-tɨ tin. Adɨ ree lə-i kinlé, majɨ
ṇą̃. Kí ngɔsnè-tɨ kinlé, ję̣ lay ya j'isɨ nɔ̨̃ Lubə-tɨ nè, kdɔ koo ta-je lay kí
'Ɓa̰ɓe un ndu kadɨ 'pa adɨ-ji.»

Piyər ɔr ta mę̣̃ę̣ kəy-tɨ lə Kɔrnəy

34 Piyər un ta panè: «Ooi majɨ, m'gə kí Lubə ɔr kəm dow al.

† **10:15 10:15** Mar 7:15

35 Gin dow-je kí rá-rá ya lé, dow kí ɓəl Lubə rəm, ra né kí njururu lé, à nəl Lubə ya.
36 Sə̨i 'gəi majɨ, Lubə adɨ ta liə kí to Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ lapiya ɔw rɔ Israyel-je-tɨ kì takul Jeju Kristɨ. Ę ya to 'Ba dow-je lay‡.
37 Né kí un kutɨ ra né dɔnangɨ Galile-tɨ, sar tę̨ę̨-né dɔnangɨ Jude-tɨ go mbę̨-tɨ kí Ją ilə sɔbɨ dɔ batę̨m lé, sə̨i 'gəi majɨ.
38 Kəm rəbɨ kí Lubə adɨ-né Ndil kí aa njay rəm, adɨ-né tɔ́gɨ Jeju kí Najarɛtɨ-tɨ lé, kàrè sə̨i 'gəi majɨ tɔ. Jeju kí ɔw kì ɓe-ɓe ra majɨ kì dow-je, ajɨ dę̨ kí d'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə Sú lé, kàrè sə̨i 'gəi majɨ rəm tɔ, kdɔtalə Lubə nàỵ siə.
39 Né-je lay kí Jeju ra mę̨ę̨ ɓe-je-tɨ lə jipɨ-je, kì né-je kí ę̨ ra mę̨ę̨ ɓebo Jorijalę̨m-tɨ lé, ję̨ joo kì kəm-ji, ɓá j'oo ta-é kì mbi-ji rəm tɔ. Ngà dę̨ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ 'tɔl-é.
40 Rəmə Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̨ę̨ mę̨ę̨ ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə ə Lubə adɨ-é tɔjɨ rɔ-é.
41 Rɔ dow-je-tɨ lay al, ngà rɔ-ji ję̨-tɨ kí Lubə mbətɨ-ji kete kdɔ kadɨ j'to njékɔr poy ta-je liə lé ɓá ę̨ tɔjɨ rɔ-é rɔ-ji-tɨ. Lokɨ ę̨ tɔsɨ ndəl ində lo tę̨ę̨ kàrè, ję̨ j'uso siə né natɨ rəm, ɓá j'ą̨y siə natɨ rəm tɔ.
42 Beɓa ę̨ un ndu adɨ-ji, kdɔ kadɨ j'ilə mbę̨ j'adɨ dow-je 'gə kí Lubə ində-n'ę̨ kí njègangta dɔ dow-je-tɨ kí d'isɨ kəm rəm, dɔ dę̨-tɨ kí d'oy rəm.
43 Njépata-je kí ta Lubə-tɨ lay ya 'pa ta kí dɔ-é-tɨ 'panè: “Dow kí rá-rá kí adɨ-é mę̨ę̨-é lé, Lubə à kiṇə go majal-je liə kɔgɨ kadɨ-é kì takul ri-é.”»

Dow-je kí 'to jipɨ-je al kàrè d'ingə Ndil aa njay

44 Lokɨ Piyər isɨ pa ta bè-bè ya ɓəy rəmə, Ndil kí aa njay risɨ ree dɔ dow-je-tɨ lay kí d'isɨ d'oo ta liə lé.
45 Beɓa njékadmę̨ę̨-je kí 'to jipɨ-je kí 'dan Piyər ree siə natɨ lé, ndil-dé tę̨ę̨ są̨y, kdɔtalə Lubə adɨ Ndil kí aa njay kadkare-tɨ, dow-je kí 'to jipɨ-je al tɔ.
46 Kdɔ dę̨ d'oo ndi-dé kí d'isɨ 'pa ta kì ndą̨ ta ɓe lə dow-je kí rangɨ, ɓá 'tɔ́y Lubə rəm, ngá ɓá Piyər panè:
47 «Dow-je kí d'ingə Ndil kí aa njay titɨ-ną̨ sə-ji bè tɔ lé se dow à kɔgɨ-dé ra batę̨m kəm man-tɨ wa?»
48 Ə Piyər lé, un ndu kadɨ 'ra-dé batę̨m kì ri Jeju Kristɨ. Go-tɨ, dę̨ dəji-é kadɨ isɨ sə-dé kɨ mbɔr mɔkɨ tá.

11

Piyər ɔr gin panjiyə-é adɨ njékəwną̨-je kí ɓebo Jorijalę̨m-tɨ
Knj 10:1-33

1 Njékɔwkulə-je, kì njékadmę̨ę̨ kí d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ, d'oo poy-é kí dę̨ kí 'to jipɨ-je al ya kàrè 'taa ta lə Lubə tɔ.
2 Ngà lokɨ Piyər təl ree ɓebo Jorijalę̨m-tɨ lé, njékadmę̨ę̨-je kí 'to jipɨ-je 'kɔl siə 'panè:
3 «I 'ɔw mę̨ę̨ kəy-tɨ lə dow-je kí d'ijə-dé ganjangɨ al ə 'uso sə-dé né!»
4 Beɓa Piyər ɔr-dé go né-je kí ra né lé berere-berere panè:
5 «Mą̨ m'isɨ mę̨ę̨ ɓebo Jope-tɨ, ə lokɨ m'isɨ m'pa ta kì Lubə rəmə, m'tę̨ę̨ m'usɨ ə né ra-m tokɨ nį̣ bè, adɨ m'oo né kí titɨ-ną̨ kì takubɨ kí tatɨ pəl-pəl kí 'tɔ́ kulə sul-é-je-tɨ sɔ lay, į̣ dɔrą̨-tɨ risɨ ree njal rɔ-m-tɨ.

‡ **10:36 10:36** Eja 52:7

6 M'oo takubɨ lé gə́rə́rə́ rəmə, m'oo dą̰-je kɨ́ nja-dé ra sɔ-sɔ, dą̰-je kɨ́ wale
rəm, dę̰ kɨ́ d'agɨ nangɨ rəm, ɓá yəl-je kɨ́ 'nar taá rəm tɔ.
7 Beɓa m'oo ndi dow idə-m panè: “Piyər 'ḭ taá 'tɔl-dé 'uso!”
8 Ngá ɓá mą̰ m'ilə-tɨ m'panè: “Kuy! 'Ɓaɓe, né kɨ́ majɨ al əse né kɨ́ tò n̰ę̰
bè kin ɔdɨ ta-m nja káre al.”
9 M'oo ndi dow ɓa dɔrą̰-tɨ ya ɓəy panè: “Né kɨ́ Lubə təl-é adɨ aa njay
ngá lé, i 'a koo kɨ né kɨ́ tò n̰ę̰ al ngá.”
10 Né kinlé tę̰ę̰ bè-bè nja mutə, ɓá təl lay ɔw dɔrą̰-tɨ gogɨ.
11 Rəmə lo-é-tɨ nè ya, dingəm-je kɨ́ mutə kɨ́ d'ulə-dé ɓebo Sejare-tɨ kadɨ
'ree rɔ-m-tɨ lé, 'ree d'ą̰ takəy-tɨ kɨ́ m'isɨ-tɨ.
12 Ə Ndil kɨ́ aa njay idə-m kadɨ m'ɔw sə-dé, ɓɨ kadɨ m'tadɨ tɨ-tɨ al. Beɓa
ngankɔ̰-m-je kɨ́ mɛkę̰ kan, 'dan-m d'adɨ j'ɔw mę̰ę̰ kəy-tɨ lə Kɔrnəy.»
13 Beɓa njèkəy lé ɔr-ji poy né kɨ́ ra né lé panè: «M'oo malayka ree mę̰ę̰
kəy-tɨ lə-m, idə-m panè: “'Ulə kulə mę̰ę̰ ɓe-tɨ kɨ́ Jope kadɨ d'idə Simɔ̰ kɨ́ ri
gajɨ-é lə Piyər kadɨ ree.
14 Ę̰ ɓá à kidə-i ta kɨ́ à kajɨ-né kì dę̰ kɨ́ mę̰ę̰ kəy-tɨ lə-i lay.”
15 Lokɨ m'un gin pa ta lé, Ndil kɨ́ aa njay ree dɔ-dé-tɨ titɨ-ną̰ kɨ́ ndɔkɨ
ree-né dɔ-ji jə̰i-tɨ lo kulə gin-é-tɨ nṵ kinlé bè tɔ.*
16 †Beɓa mę̰ę̰-m ole-né dɔ ta-tɨ kɨ́ 'Ɓaɓe pa panè: “Ją̰ ra dow-je batę̰m
mani, ngà sə̰i lé batę̰m lə Ndil kɨ́ aa njay ɓá a rai.†”
17 Kinə Lubə adɨ-dé Ndil kɨ́ aa njay kadkare-tɨ titɨ kɨ́ ę̰ adɨ-ji-né jə̰i kɨ́ j'adi
mę̰ę̰-ji 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ bè tɔ lé, mą̰ m'to ną̰ ɓá kadɨ m'mbatɨ go Lubə-tɨ
wa?»
18 Lokɨ d'oo ta-je kin bè lé, dę̰ lay ya d'ilə mę̰ę̰-dé nangɨ pɔ̰ɔ̰, adɨ d'ɔsɨ
gajɨ Lubə 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ya kàrè, Lubə adɨ-dé
tarəbɨ adɨ d'iṇə panjiyə-dé kɨ́ majɨ al kɔgɨ d'isɨ-né kəm sartagangɨ.»

Njékəwną̰-je kɨ́ ɓebo Antiosɨ

19 †Kulə kəm-ną̰ ndoo kɨ́ ulə gin-é dɔ koy Etiyę̰n-tɨ lé, ra adɨ njékadmę̰ę̰-
je 'sane-ną̰. Dę̰ kɨ́ madɨ-je d'ɔw njal 'tę̰ę̰ ɓebo Penisɨ-tɨ, kì dɔnangɨ Siprə kɨ́
tò dan ba-tɨ rəm, ɓá ɓebo Antiosɨ-tɨ tɔ; ə 'pa ta lə Lubə d'adɨ jipɨ-je ya par.‡
20 Rəmə njékadmę̰ę̰-je kɨ́ 'ną̰-je kɨ́ dan dę̰-tɨ kɨ́ 'to dow-je kɨ́ dɔnangɨ Siprə,
kì ɓebo Sirę̰n-tɨ d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ d'ilə mbę̰ Poyta kɨ́ Majɨ lə 'Ɓaɓe Jeju
d'adɨ dow-je kɨ́ 'to grɛkɨ-je tɔ.
21 Beɓa tɔ́gɨ 'Ɓaɓe nàỳ sə-dé adɨ dow-je n̰ą̰ ya d'iṇə panjiyə-dé-je kɨ́ majɨ
al kɔgɨ ə d'adɨ mę̰ę̰-dé 'Ɓaɓe.
22 Ə ta-é usɨ mbi njékəwną̰-je-tɨ kɨ́ ɓebo Jorijalę̰m-tɨ, adɨ d'ulə Barnabasɨ
d'adɨ-é ɔw njal ɓebo Antiosɨ-tɨ rɔ-dé-tɨ.
23 Lokɨ Barnabasɨ ɔw tę̰ę̰, ɓá oo ramajɨ lə Lubə bè lé, rɔ-é nəl-é n̰ą̰ adɨ
ulə dingəm mę̰ę̰-dé-tɨ lay kadɨ 'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ kì mę̰ę̰-dé kɨ́ káre-rè.
24 Barnabasɨ lé to dow kɨ́ majɨ rəm, Ndil kɨ́ aa njay rusɨ mę̰ę̰-é rəm, ɓá
to njèkadmę̰ę̰ kɨ́ n̰ą̰ rəm tɔ. Beɓa kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'ree rɔ
'Ɓaɓe-tɨ.
25 Go-tɨ lé Barnabasɨ ḭ ɔw ɓebo Tarsɨ-tɨ kdɔ sangɨ Sol.

---

* **11:15 11:15** Knj 2:1-4. † **11:16 11:16** Knj 1:5 † **11:16 11:16** Knj 1:5 † **11:19 11:19** Knj 8:1-4
‡ **11:19 11:19** Knj 8:1

26 Ngà lokɨ ingə-é lé, adɨ-é ree siə ɓebo Antiosɨ-tɨ. Ə dẹ joo lay ya 'ra ɓal
káre natɨ kì njékəwnạ̃-je lo kingə-nạ̃-je-tɨ lə-dé ə kosɨ dow-je kí 'tò nduy-
nduy ya dẹ 'ndó-dé né. Mẹ̃ẹ̃ ɓebo Antiosɨ-tɨ lé ɓá to lokɨ dɔsạ̃y sakɨ-sakɨ kí
'ɓa njéndó né-je lə Jeju «njékun go Kristɨ.»
27 Dɔgangɨ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, njépata-je kí ta Lubə-tɨ d'ị̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ
d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ.
28 †Ndil kí aa njay tẹ̃ẹ̃ kì dɔ ta adɨ dow káre dan-dé-tɨ kí ri-é lə Agabusɨ
adɨ panè: Ɓobo à kusɨ dɔnangɨ-tɨ nè lay. Rəmə, ɓo lé usɨ ɓal kɔ̃ɓe-tɨ lə
ngar Klodɨ ya tɔ§.
29 Beɓa njéndó né-je d'un ndu-dé kadɨ nạ̃-nạ̃ ya adɨ né kí go nékingə-é-tɨ
kadɨ d'ulə-né kɨ kadkare-tɨ kadɨ ra kì njékadmẹ̃ẹ̃-je kí d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ.
30 Dẹ 'mbɔ̃ kadkare-je lé, d'ulə-né Barnabasɨ-je kì Sol rɔ 'ngatógɨ-je-tɨ kí
dɔnangɨ Jude-tɨ.

12

Koy Jakɨ, kì kuwə Piyər dangay-tɨ

1 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, ngar Erodɨ un kutɨ kulə kəm dow-je madɨ dan
njékəwnạ̃-je-tɨ ndoo.
2 Beɓa ẹ̃ adɨ 'tɔl Jakɨ* kí ngonkɔ̃ Jạ̃ kì kiyərɔ.
3 Lokɨ oo kadɨ né kí n'ra kin nəl jipɨ-je ṇạ̃ lé, ẹ̃ adɨ d'uwə Piyər d'ilə-é
dangay-tɨ tɔ. Ndɔ-é-tɨ kinlé, to ndɔ ra nạ̃y kí 'ra kì mbè kí əm goto-tɨ†.
4 Lokɨ Erodɨ adɨ d'uwə Piyər d'ilə-é dangay-tɨ lé, ẹ̃ ɔy asgar-je sɔ-sɔ kutɨ
sɔ adɨ 'ngəm ta-é, kdɔtalə ẹ̃ gir kadɨ n'gangɨ ta dɔ-é-tɨ ndaa-tɨ takəm kosɨ
dow-je-tɨ go ra nạ̃y Pakɨ-tɨ.
5 Lokɨ Piyər ạ̃ kəy dangay-tɨ lé, njékəwnạ̃-je 'pa ta kì Lubə kì rɔ tungə-dé
ya par-par kdɔ̃ ta liə.

Tẹ̃ẹ̃ dangay-tɨ lə Piyər

6 Ndɔɔ bè, kadɨ lo aa ə Erodɨ à tẹ̃ẹ̃ siə dan dow-je-tɨ kdɔ gangta dɔ-é-tɨ
lé, Piyər tò ɓi mbunạ̃ asgar-je-tɨ joo. D'ilə Piyər sil rəm, ɓá njéngəm takəy
dangay-je 'ngəm rəm tɔ.
7 Rəmə kəm kí kində jipɨ bè ya malayka lə 'Ɓaɓe tẹ̃ẹ̃ kɔy ə lokɨ Piyər tò-tɨ
lé ndógɨ doo, ngá ɓá Malayka lé ində kàdì Piyər ɗə-ɗə ndəl-é-né panè: «Ị̃
taá kalangɨ!» Rəmə sil kí ji-é-tɨ lé gạ̃y wɔgrɔ-wɔgrɔ.
8 Ngá ɓá malayka lé idə-é panè: «'Un ndaá dɔɔ ɓədɨ lə-i 'dɔ-né ɓədɨ-i
ə 'ulə saba lə-i nja-i-tɨ.» Piyər ra titɨ kí ẹ̃ idə-é-né, ngá ɓá malayka lé təl
idə-é panè: «'Ulə kubɨ kul lə-i ə 'un go-m.»
9 Piyər tẹ̃ẹ̃ kəy dangay-tɨ njiyə go malayka-tɨ. Né kí malayka ra kinlé,
Piyər oo kí to né kí tɔgrɔ-tɨ al. Ẹ̃ gir panè to nị̃.
10 Lokɨ d'ində ta njéngəm takəy dangay-je kí dɔsạ̃y 'gangɨ, 'ree d'ində kí
njèkungɨ-tɨ joo 'gangɨ, 'ree 'tẹ̃ẹ̃ tarəbɨ-tɨ kí 'ra kì ngɔw là kí to tarəbɨ kí ɔw
kɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ rəmə, tarəbɨ-é lé tẹ̃ẹ̃ nɔ̃-dé-tɨ kì dɔ rɔ-é ya, adɨ 'tẹ̃ẹ̃ ndaa-tɨ
d'un rəbɨ káre bè d'isɨ d'ɔw rəmə, malayka lé, igɨ yɔm go Piyər-tɨ.
11 Ngá ɓá kəm Piyər ijə yərərə adɨ panè: «Kí nè kin ɓəy ɓá m'gə majɨ
kí to 'Ɓaɓe ya ulə malayka liə adɨ ree ɔr-m ji ngar Erodɨ-tɨ rəm, ɔr-m mẹ̃ẹ̃
né-je-tɨ kí majɨ al lay kí jipɨ-je 'ndigɨ ra sə-m rəm tɔ.»

---

† **11:28 11:28** Knj 21:10 § **11:28 11:28** Knj 21:10 * **12:2 12:2** Ẹ̃ kinlé, to Jakɨ kí ngon lə Jebede.
† **12:3 12:3** Tẹt 12:1

12 Lokɨ kəm Piyər ijə dɔ rɔ-é-tɨ majɨ lé, ɛ̰ ɔw ɓe lə Mari kí kɔ̰ Ja̰. Ja̰ lé,
ri gajɨ-é lə Markɨ. Kosɨ dow-je kí 'tò nduy-nduy ya 'kəw-na̰ ɓe lə Mari lé,
d'isɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə.
13 Lokɨ Piyər ree tɛ̰ɛ̰ takəy-tɨ a̰ ində takəy rəmə, ngonnjèkullə kí dené kí
'ɓa-é Rodɨ ree kdɔ kɔo.
14 Ngà lokɨ ɛ̰ ree ɓá oo ndi Piyər gə rəmə, rɔ-é nəl-é n̰a̰ adɨ ɔr takəy al,
ngà təl kɨ̀ ngɔdɨ ɔw idə-dé panè Piyər a̰ ndaa-tɨ takəy-tɨ nɔ̰ɔ̰.
15 Rəmə d'ilə-é-tɨ 'panè: «Dɔ-i ində-i wa!» Ngà ɛ̰ təl idə-dé panè: «To
Piyər ya lé.» Ngá ɓá dɛ̰ 'panè: «À to malayka liə je bè.»
16 Ngà Piyər ində takəy par-par. Beɓa lokɨ 'ree 'tɛ̰ɛ̰ takəy ɓá d'oo-é rəmə,
lo ta igɨ-dé sə́l.
17 Piyər ra ji-é kəngɨ-dé-né kadɨ 'pa ta al, ngá ɓá ɛ̰ ɔr-dé poy né kí 'Ɓaɓe
ra ɓá ɔr-é-né kəy dangay-tɨ tɛ̰ɛ̰-né siə ndaa-tɨ lé. Ḛ təl idə-dé panè: «Idə-i
ta-é Jakɨ-je‡ kɨ̀ ndəgɨ njékadmɛ̰ɛ̰-je.» Ngá ɓá ɛ̰ tɛ̰ɛ̰ ɔw lo kí rangɨ-tɨ ɓəy.
18 Lokɨ lo aa lé, asgar-je d'ɔw dɔ-na̰-tɨ wúr-wùr adɨ 'dəjɨ-na̰ 'panè se ri
ɓá tɛ̰ɛ̰ dɔ Piyər-tɨ lé wa?
19 Beɓa Erodɨ adɨ d'ɔw 'ndole-é, ngà d'ingə-é al. Ḛ ɓa asgar-je kí njéngəm
takəy-je lé dəjɨ-dé ta ə un ndu kadɨ 'tɔl-dé. Go-tɨ, Erodɨ ɨ̰ dɔnangɨ Jude-tɨ
ɔw isɨ ɓebo Sejare-tɨ asɨ dɔkaglo sɛ̰ ɓəy.

Koy lə ngar Erodɨ

20 Ta tò dan Erodɨ-tɨ dɛ̰ kɨ̀ dow-je kí dɔnangɨ Tir-tɨ, kɨ̀ dow-je kí dɔnangɨ
Sidɔ̰-tɨ. Beɓa dɛ̰ d'adɨ ta-dé asɨ-na̰ kadɨ 'ree d'ingə Erodɨ. Lokɨ dɛ̰ 'ndogɨ
mɛ̰ɛ̰ Blastusɨ kí to gɔ̰rɔ kí njèkində kəm-é go né-je-tɨ lə ngar Erodɨ lé, dɛ̰
d'ɔw 'dəjɨ ngar kadɨ d'ulə siə nojɨ natɨ, kdɔtalə ɓekɔ̰ liə ɓá to lo kingə
nékuso lə-dé.
21 Erodɨ ɔr ndɔ ulə-né kubɨ ngar liə rɔ-é-tɨ, ə isɨ dɔ kalikɔ̰ɓe-tɨ liə, ɓá pa
ta-je kí ngɑ̰-ngɑ̰ kɨ̀ kosɨ dow-je.
22 Rəmə dow-je 'tɔ́y-é mbitɨ-mbitɨ 'panè: «Kay! Kin to ndi magɨ ə́n ɓɨ, to
ndi dow al!§»
23 Ngá ɓá lo-é-tɨ nɔ̰ɔ̰ ya malayka lə 'Ɓaɓe ində Erodɨ ɔjɨ-é, kdɔtalə Erodɨ
nàjɨ riɓa kɨ̀ Lubə, beɓa tajinatɨ nè ya kode-je d'ində-é d'adɨ-é oy.*
24 Ngà ta lə Lubə sane ɔw kɨ kete-kete.
25 Lokɨ Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol 'tɔl ta kullə lə-dé kí mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ lé,
dɛ̰ d'adɨ Ja̰ kí ri gajɨ-é lə Markɨ lé, təl sə-dé natɨ.†

Mba kí dɔsa̰y kí Pol ɔw kdɔ mbɛ̰ Poyta kí Majɨ

13

Njékəwna̰-je d'ində Barnabasɨ kɨ̀ Sol tagay kdɔ kullə lə Lubə

1 Dan njékəwna̰-je-tɨ kí ɓebo Antiosɨ-tɨ lé, njépata-je kí ta Lubə-tɨ, kɨ̀
njéndó dow-je ndukun-je kí d'isɨ mbuna̰-dé-tɨ ə́n: Barnabasɨ rəm, Simiyɔ̰
kí 'ɓa-é dow kí ndul rəm, Lusiyusɨ kí ɓebo Sirḛn-tɨ rəm, Manayɛ̰n kí d'utɨ-é
natɨ kɨ̀ Erodɨ kí njèkɔ̰ɓe rəm, ɓá Sol rəm tɔ*.
2 Beɓa ndɔ káre bè kí d'isɨ 'pole 'Ɓaɓe ɓá d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man ka̰y
d'isɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə lé, Ndil kí aa njay idə-dé panè: «Ɔri Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol
indəɨ-dé tagay adi-mi, kdɔ kullə kí m'ɓa-dé kdɔ lé.»

---

‡ **12:17 12:17** Jakɨ kinlé, to ngonkɔ̰ Jeju. Gal 1:19 § **12:22 12:22** Ejk 28:2 * **12:23 12:23** Dan 5:20 † **12:25 12:25** Knj 11:30 * **13:1 13:1** Luk 3:1

3 Lokɨ d'ɔgɨ rɔ-dé nékuso kɨ̀ man ką̣y 'pa ta kɨ̀ Lubə lé, dę̣ d'ində ji-dé
dɔ-dé-tɨ ɓá d'iṇ̃ə-dé kadɨ d'ɔw.

Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol dɔnangɨ Siprə-tɨ

4 Ndil kí aa njay ulə Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol adɨ d'ɔw Selesi-tɨ ngá ɓá d'al bato
d'ɔw dɔnangɨ Siprə-tɨ.
5 Ngà lokɨ 'tę̣ę̣ ɓebo Salamin-tɨ lé, dę̣ 'pa ta lə Lubə mę̣ę̣ kəykəwną̣-je-tɨ
lə jipɨ-je. Ngonnjèkullə-dé Ją̣ Markɨ ɔw sə-dé natɨ.
6 Lokɨ d'ində dɔnangɨ Siprə kí tò dan ba-tɨ 'gangɨ lé, d'ɔw njal ɓebo
Paposɨ-tɨ. Lo kin-tɨ lé, d'ingə mbəli káre kí 'ɓa-é Bar Jeju. Ẹ̃ to jipɨ ə oo
rɔ-é kɨ njèpata kí ta Lubə-tɨ rəm,
7 ɓá to njèkisɨ dɔ ji Gubərnər-tɨ kí ri-é lə Sɛrjiyusɨ Polusɨ kí to dingəm kí
njènégə rəm. Gubərnər lé, adɨ 'ɓa Barnabasɨ-je kɨ̀ Sol kdɔ ę̣ ndigɨ koo ta
lə Lubə.
8 Ngà dow káre bè kɨ̀ to mbəli, ri-é lə Elimasɨ kɨ̀ ta grɛkɨ, ɓá ndigɨ al, adɨ
ę̣ sangɨ kadɨ n'təl dɔ gubərnər dɔ kadmę̣ę̣-tɨ liə.
9 Beɓa Sol kí 'ɓa-é Pol kí Ndil kí aa njay rusɨ mę̣ę̣-é lé oo-é ngəti-ngəti†,
10 ɓá idə-é panè: «I dingəm kí kədɨ ta kɨ̀ né ra kí go rəbɨ-é-tɨ al ya rusɨ
mę̣ę̣-i, i ngon lə Sú, njèkɔsɨ ta né-je lay kí to né kí njururu. I lé, ndɔ kí
rá-tɨ ɓá 'a taakoo ta tujɨ kɔjra-je-tɨ lə 'Ɓaɓe kí to kɔjra-je kí njururu kinlé
wa?
11 Yən, kí ngɔsnè-tɨ kin ya, 'Ɓaɓe à kində-i kɔjɨ-i ə kəm-i à tɔɔ, adɨ 'a
koo ndógɨ kàdì al ya dɔkaglo asɨ tatɨ.» Beɓa tajinatɨ nè ya lo ndul kəm
Elimasɨ-tɨ ndị̃-ndị̃, adɨ mam lo ba-ba sangɨ-né dow kadɨ ndɔr-é.
12 Lokɨ Gubərnər oo né kí ra-né kinlé rəmə, adɨ mę̣ę̣-é, kdɔtalə néndó
kí sɔbɨ dɔ 'Ɓaɓe lé, ɔr ndil-é.

Pol ndó ta lə Lubə ɓebo Antiosɨ kí tò dɔnangɨ Pisidi-tɨ

13 Pol kɨ̀ madkullə-je liə d'al mę̣ę̣ bato-tɨ kí ɓebo Paposɨ-tɨ, d'ɔw ɓebo
Pɛrje-tɨ kí tò dɔnangɨ-tɨ kí Pampili. Ją̣ tusɨ-dé iṇ̃ə-dé lo-é-tɨ kin, ə təl ɔw
ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ gogɨ‡.
14 Dę̣ d'ị̃ ɓebo Pɛrje-tɨ, d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ kí tò dɔnangɨ Pisidi-tɨ. Rəmə
d'ɔw kəykəwną̣-tɨ lə jipɨ-je ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je ə d'isɨ lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃.
15 Lokɨ 'ndó mbete ndukun lə Moiyijɨ rəm, ɓá 'ndó mbete lə njépata kí
ta Lubə-tɨ rəm lé, njékun dɔ kəykəwną̣ lə jipɨ-je d'ulə kulə d'idə Pol-je
'panè: «Ngankɔ̃-ji-je, kinə ɔwi kɨ̀ ta madɨ kdɔ kadɨ uləi-né dingəm mę̣ę̣
njékəwną̣-je-tɨ rəmə, tarəbɨ tò tagɨ kadɨ 'pai.»
16 Beɓa Pol ị̃ taá yəkɨ ji-é adɨ d'isɨ selele ɓá panè: «Sə̨i Israyel-je rəm, sə̨i
kí 'ɓəli Lubə rəm, 'yəli mbɨ-si ooi-né ta lə-m!
17 Lubə lə gin dow-je lə-ji kí 'to Israyel-je mbəti ka-ji-je. Ẹ̃ adɨ kɔr-dé usɨ
dɔ madɨ-é-tɨ, lokɨ d'isɨ-né ɓe mba-tɨ dɔnangɨ Ejipti-tɨ, ɓá adɨ-dé 'tę̣ę̣ kɔgɨ
dɔnangɨ-tɨ kinlé kɨ̀ takul tógɨ-é kí ṇạ̃.
18 Ẹ̃ ul-dé asɨ ɓal kɔrsɔ diləlo-tɨ§.
19 Ɓəy ɓá ę̣ tɔɔ ko gin dow-je siri dɔnangɨ Kaną̣-tɨ ə təl kɨ̀ dɔnangɨ lə-dé
adɨ dow-je liə néndubə-tɨ*.
20 Né-je kin lay lé, ra né asɨ ɓal ɓusɔ kɨ̀ kɔrmị̃ je bè.»
«Go-tɨ gogɨ ɓá, ę̣ ində njégangta-je adɨ ka-ji-je sar tę̣ę̣-né kaglo-tɨ lə
Samiyel kí to njèpata kí ta-é-tɨ.†

---

† **13:9 13:9** Knj 22:27 ‡ **13:13 13:13** Knj 12:12 § **13:18 13:18** Tẹt 1:7; 12:51; Det 1:31. * **13:19 13:19** Det 7:1; Joj 14:1 † **13:20 13:20** Njg 2:16; 1Sa 3:20

21 Ngá ɓá dɛ̨ 'dəji ngar, ɓá Lubə adi-dé Saul kí ngon lə Kisi kí to kí gin koji-ti lə Benjamɛ̨ adi ɔ̨̀ ɓe dɔ-dé-ti ɓal kɔrsɔ.
22 Ngà go-ti gogi, loki Lubə mbati Saul lé, ɛ̨ adi Dabidi to ngar lə-dé. Ta kí Lubə pa dɔ Dabidi-ti én: “Mą̃ m'ingə Dabidi, ngon lə Jese, ki dow kí mɛ̨ɛ̨-m ndigi, ɛ̨ à ra né-je lay kí mɛ̨ɛ̨-m ndigi.‡”
23 Gin ka-ti lə Dabidi lé, ɓá Lubə adi d'oji Jeju kí to njèkaji Israyel-je, titi kí ɛ̨ un-né mindi-é kete lé.
24 †Kete nɔ̨̀ ree Jeju-ti lé, Ją ilə mbɛ̨ adi gin Israyel-je lay kadi 'ra batɛ̨m kdɔ kadi tɔji kiɲə kí d'iɲə panjiyə-dé-je kí maji al kɔgi.
25 †Ngà dɔkaglo-ti kí Ją tɔl ta kullə liə lé, ɛ̨ panè: “M'to dow kí sə̨i 'ngəbi-é kinlé al. Ooi bè, ɛ̨ kí à ree go-m-ti lé, kulə saba kí nja-é-ti ya kàrè m'tuwə kadi m'tuti al.§”»
26 «Ngankɔ̨-m-je, sə̨i kí 'toi nganka Abrakam rəm, dɛ̨ kí dan-si-ti nè kí 'ɓəl Lubə rəm lé, jə̨i ya ɓá ta kaji kinlé sɔbi dɔ-ji.
27 Kdɔ dow-je kí ɓebo Jorijalɛ̨m-ti kì 'boy-je lə-dé lé, 'gə Jeju al rəm, ɓá ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-ti kí dow-je 'ndó kì ndɔ taakoo-je lə jipi-je lay-lay kinlé kàrè 'gə mɛ̨ɛ̨-é al rəm tɔ. Ta kí dɛ̨ 'gangi dɔ Jeju-ti kin, dɛ̨ 'ra d'adi ta-je lay kinlé né-é ra-né né tɔ.
28 †Dɛ̨ d'ingə ta kí asi koy-é al, ya 'dəji Pilati kadi adi 'tɔl-é.
29 †Ngà loki dɛ̨ 'ra siə né-je lay kí 'ndàngi mɛ̨ɛ̨ mbete-ti kí aa njay sɔbi-né dɔ-é lé, dɛ̨ d'ɔr-é kagdəsi-ti d'ɔw 'dubi-é.*
30 Ngà Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨.
31 †Dɛ̨ kí d'i̧ siə dɔnangi Galile-ti 'dan-é d'ɔw siə ɓebo Jorijalɛ̨m-ti lé, ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ sə-dé busi-busi ya asi ndɔ ną̃. Dɛ̨ lé ɓá ɓone bè 'təl 'to njépata-je liə kadi dow-je kí to Israyel-je.»
32 «Jɛ̨ kàrè, j'ree j'ilə mbɛ̨ Poyta kí Maji kinlé j'adi-si j'panè: Kunmindi kí Lubə un adi ka-ji-je lé,
33 ɛ̨ adi né-é ra né dɔ-ji-ti, jə̨i nganka-dé-je, kì takul tɔsi kí ɛ̨ adi Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨, titi kí 'ndàngi-né ta-é mɛ̨ɛ̨ mbete Pa-je-ti lo kɔr-é-ti kí joo 'panè:
“I 'to Ngon-m, ɓone Mą ya m'to Bɔbi-i.”»
34 «Tɔsi kí Lubə adi Jeju tɔsi ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ lé, ɛ̨ adi-é tɛ̨ɛ̨ kdɔ kadi ndum gogi al ngá lé ɓá pa-né panè:
“M'a kadi-si né-je kí aa njay
kí m'un mindi-m dɔ-ti, m'adi Dabidi.
To kun mindi kí m'ą̃ dɔ-ti njángi.”»
35 «Gin-é kin ɓá Lubə pa-né mɛ̨ɛ̨ mbete-ti kí rangi ɓəy panè:
“I 'a kiɲə-m mą̃ dow lə-i kí m'aa njay kadi m'ndum al†.”
36 «Dabidi lé, loki ɛ̨ ra kullə kaglo-ti liə tɔl-né ta kɔjra-je lə Lubə lé, oy adi 'dubi-é mbɔ́ ka-é-je-ti ə ɛ̨ ndum‡.
37 Ngà ɛ̨ kí Lubə adi-é tɔsi ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ lé, ndum al.
38 Beɓa nganko̧-m-je, kadi 'gəi maji, to takul Jeju lé ɓá j'ilə-né mbɛ̨ kiɲə go majal-je lə-si kɔgi

‡ **13:22 13:22** 1Sa 8:5; 8:19; 10:21; 13:14; Pa 89:21. † **13:24 13:24** Mar 1:4; Luk 3:3 † **13:25 13:25** **a** Ją 1:20; **b** Mat 3:11; Mar 1:7; Luk 3:16; Ją 1:27 § **13:25 13:25** Ją 1:20,27; Mat 3:11; Luk 3:16 † **13:28 13:28** Mat 27:22,23; Mar 15:13,14; Luk 23:21-23; Ją 19:15 † **13:29 13:29** Mat 27:57-61; Mar 15:42-47; Luk 23:50-56; Ją 19:38-42 * **13:29 13:29** Mat 27:22; Mar 15:13,42; Luk 23:21,50; Ją 19:15. † **13:31 13:31** Knj 1:3 † **13:35 13:35** Pa 16:10; Eja 55:3 ‡ **13:36 13:36** 1Ng 2:10

39 rəm, ɓá né-je lay kí ndukun lə Moiyijɨ asɨ kɔr ta-é dɔ-si-tɨ al lé, nã́-nã́
kí adɨ mẹ̃ẹ̃-é Jeju lé, ta-é ɔr dɔ-é-tɨ kɔgɨ lay rəm tɔ.
40 Beɓa ooi go rɔ-si majɨ, kadɨ né-je kí njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'pa d'adɨ-si
kinlé tẹ̃ẹ̃ dɔ-si-tɨ al. Dẹ̃ 'panè:
41 “Ooi majɨ, sə̃i njénədɨ dow-je, adi ndil-si tẹ̃ẹ̃ sã̃y ə igi yɔm.
Kdɔtalə m'a ra né káre dɔkaglo-tɨ lə-si nè ya.
Né kí m'a ra lé, lé dow ɔr-si poy-é ya kàrè
a kooi kɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ al§!”»
42 Ngà lokɨ Pol-je kì Barnabasɨ 'tẹ̃ẹ̃ kəykəwnã-tɨ lə jipɨ-je lé, 'dəjɨ-dé kadɨ
'təl 'ree kì ndɔ taakoo kí gogɨ rangɨ kadɨ 'pa gã ta kinlé, d'adɨ-dé ɓəy.
43 Ngà go kəw-nã-tɨ lé, jipɨ-je kì jipɨ təl-je kí 'to njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ
ã̃ã ya d'un go Pol-je kì Barnabasɨ. Pol-je lé, d'ɔjɨ sə-dé ta rəm, ɓá d'ulə
dingəm mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ, kdɔ kadɨ ramajɨ lə Lubə lé, d'oy go-tɨ rigɨ-rigɨ ya.
44 Ndɔ taakoo-tɨ kí gogɨ rangɨ lé, dow-je kí mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ 'kəw-nã ã̃ã ya kdɔ
koo ta lə Lubə, adɨ ndəgɨ dow-je nã̃y ã̃ã al.
45 Ngà lokɨ jipɨ-je d'oo kosɨ dow-je kin bè lé, jangɨ ra-dé ã̃ã adɨ 'pa takɔbɨ
kì Pol 'mbatɨ-né ta liə.
46 Beɓa Pol-je kì Barnabasɨ d'idə-dé ta kì mẹ̃ẹ̃nda kã̃y 'panè: «Ooi bè,
sə̃i ɓá lé, tò kdɔ kadɨ tokɨ pa ta lə Lubə kadɨ-si kete mɔkɨ. Ngà kɔsɨ kí sə̃i
ɔsi ta lé ngərəngɨ ə sə̃i ya ooi rɔ-si kɨ dow-je kí 'tuwə kiskəm kí sartagangɨ
kin al ngá lé, ɓá jẹ̃ j'təl-né kəm-ji rɔ dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al tin.
47 Beɓa né kí 'Ɓaɓe un ndu dɔ-tɨ kadɨ j'ra ə́n:
“Mã̃ m'ində-i kadɨ 'to londógɨ lə gin dow-je kí 'to jipɨ-je al.
Kdɔ kadɨ ɔw kì ta kajɨ njal 'tẹ̃ẹ̃-né ngangɨ dɔnangɨ-tɨ*.”»
48 Ngà lokɨ dẹ̃ kí 'to jipɨ-je al, d'oo ta kinlé, rɔ-dé nəl-dé adɨ 'pitɨ ta lə
'Ɓaɓe Lubə. Dẹ̃ kí kiskəm kí sartagangɨ tò kdɔ ta lə-dé lé, 'təl njékadmẹ̃ẹ̃-
je.
49 Beɓa ta lə 'Ɓaɓe sane kì go dɔnangɨ lə-dé kin lay.
50 Ngà jipɨ-je 'sulə dené-je kí 'to jipɨ təl-je kí 'to dow-je kí boy-boy rəm,
'sulə dow-je kí boy-boy kí mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ adɨ d'ulə kəm Pol-je kì Barnabasɨ
ndoo, ɓá 'tubə-dé kɔgɨ dɔnangɨ-tɨ lə-dé rəm tɔ.
51 †Beɓa Pol-je kì Barnabasɨ 'tində kodɨ kí nja-dé-tɨ kɨ dɔ-dé-tɨ ə d'ɔtɨ d'ɔw
ɓebo Ikoniyɔm-tɨ.
52 Ngà njéndó né-je kí mẹ̃ẹ̃ ɓebo Antiosɨ-tɨ lé, rɔ-dé nəl-dé ã̃ã rəm, ɓá
Ndil kí aa njay rusɨ mẹ̃ẹ̃-dé rəm tɔ.

14

Pol kì Barnabasɨ d'ɔw ɓebo Ikoniyɔ̃m-tɨ

1 Pol-je kì Barnabasɨ d'ɔw kəykəwnã-tɨ lə jipɨ-je kí mẹ̃ẹ̃ ɓebo Ikoniyɔm-tɨ
tɔ. Dẹ̃ 'ndó dow-je né sar ya adɨ jipɨ-je kì grɛkɨ-je kí 'tò nduy-nduy ya d'adɨ
mẹ̃ẹ̃-dé Jeju.
2 Ngà dow-je kí nã́-je dan jipɨ-je-tɨ kí 'to njémẹ̃ẹ̃ndə-je lé, 'sulə dow-je kí
'to jipɨ-je al kadɨ 'ra njékadmẹ̃ẹ̃-je majɨ al.
3 Pol-je kì Barnabasɨ d'isɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo Ikoniyɔ̃m-tɨ ndɔ asɨ ta-tɨ ɓəy. Dẹ̃
d'ində mẹ̃ẹ̃-dé dɔ 'Ɓaɓe-tɨ adɨ 'pa ta kì mẹ̃ẹ̃nda kã̃y. Beɓa 'Ɓaɓe adɨ-dé

§ **13:41 13:41** Aba 1:5 * **13:47 13:47** Eja 49:6 † **13:51 13:51** Mat 10:14; Mar 6:11; Luk 9:5; 10:11

tógi adi 'ra-né né-je kí tò ɓəl-ɓəl, kì né-je kí tɔji adi dow-je 'gə kí ramaji lə Lubə kí Pol-je kì Barnabasi d'ilə mbẹ̃-é lé, to ta kí tɔgrɔ-ti ya.
4 Beɓa kosi dow-je kí mẹ̃ẹ̃ ɓebo-ti 'gángi-ną̃ lo joo: Dẹ̃ kí ną̃-je d'ą̃ go jipi-je-ti, ngà dẹ̃ kí dan-ti-je d'ą̃ go njékɔwkulə-je-ti tɔ.
5 Jipi-je kì dow-je kí 'to jipi-je al, d'ində ndi-dé nati kì 'boy-je lə-dé, kdɔ kadi d'adi kɔ̨̃ Pol-je kì Barnabasi rəm, kdɔ kadi 'tilə-dé kì ər 'tɔl-dé rəm tɔ.
6 Rəmə ta-é usi mbi Pol-je-ti, adi d'ą̃y d'ɔw 'ɓɔyɔ rɔ-dé ɓebo Listrə-ti, kì ɓebo Dɛrbi-ti kí to ɓebo-je kí dɔnangi Likaoni-ti, kì nganɓe-je kí gəə dɔ-dé.
7 D'ilə mbẹ̃ Poyta kí Maji lo-je-ti kinlé tɔ.

Pol-je kì Barnabasi d'ɔw ɓebo Listrə-ti

8 Dingəm káre kí njènjakoy isi mẹ̃ẹ̃ ɓebo Listrə-ti nɔ̃ɔ̃. Ə to dingəm kí nja-é oy lo koji-é-ti nụ adi njiyə nja káre al.
9 Ẹ̃ isi oo ta kí Pol isi pa. Loki Pol oo-é gə́rə́rə́ lé, oo kí kadmẹ̃ẹ̃ liə lé, asi kadi adi-é lapiya.
10 Ngá ɓá pa siə ta kì ndi-é kí boy panè: «'Ị̃ taá, 'ą̃ dɔ nja-i-ti njururu!» Rəmə dingəm lé ubə nangi rati ya ị̃ taá njiyə.
11 Loki kosi dow-je d'oo né kí Pol ra kinlé rəmə, 'pa ta kì ndi-dé kí boy kì ta Likaoni 'panè: «Magi-je 'təl rɔ-dé dow-je-ti, d'ur nangi dan-ji-ti!*»
12 Dẹ 'ɓa Barnabasi «Jəsi» ə 'ɓa Pol «Ɛrmɛsi» kdɔ Pol ɓá to njèpata.
13 Njègugné lə magi «Jəsi» kí to magi kí kəy liə tò tarəbi kɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo-ti lé, ree kì bɔbi mangi-je, kì puti kagi-je takəy pole magi-ti lé. Beɓa dẹ̃ kì kosi dow-je 'ndigi kilə məsi nangi kun-né ta Pol-je kì Barnabasi lé.
14 Ngà loki njékɔwkulə-je kí joo kin d'oo ta-é lé, 'gángi kubi-je kí rɔ-dé-ti ə d'ą̃y d'ur dan kosi dow-je-ti kì kəə ta-dé-ti 'panè:
15 «Kamą̃-je! 'Rai né kin bè kdɔ ri? Jẹ̃ lé, j'to dow madi-si-je ya tɔ! Poyta kí Maji kí j'ilə mbẹ̃-é j'adi-si lé, to ta lə kadi iṇəi magi-je kí kare bè kin kɔgi, ə 'reei ki rɔ Lubə-ti kí Njèkisi kəm, Njèra dɔrą̃ kì dɔnangi, kì babo kì né-je lay kí tò-ti†.
16 Dɔgangi ɓal-je-ti kí dəə kete lé, ẹ̃ iṇə gin dow-je lay adi ną̃-ną̃ ya un rəbi liə-liə.
17 Bè ya kàrè, Lubə lé, iṇə ta tɔji-si rɔ-é mẹ̃ẹ̃ ramaji-je-ti liə al: Ẹ̃ adi ndi ị̃ dɔrą̃-ti ədi dɔnangi-ti nè, ə adi kandi né-je tẹ̃ẹ̃ kí nạy-é nạy-é, ẹ̃ adi-si nékuso rəm, ɓá adi rɔnəl rusi mẹ̃ẹ̃-si rəm tɔ.‡»
18 Lé njékɔwkulə-je 'pa-né ta-je kin bè ya kàrè, lo kadi d'ɔgi dow-je lo kilə məsi nangi kun-né ta-dé lé, ngą̃ ṇą̃.
19 Go-ti gogi rəmə, jipi-je kí d'ị̃ ɓebo Ikoniyɔm-ti rəm, ɓá ɓebo Antiosi-ti kí dɔnangi Pisidi-ti 'ree 'sulə dow-je, adi 'tilə Pol kì ər, ə 'ndɔr-é d'ɔw d'ilə-é gidi ɓebo-ti, adi dẹ 'gir toki ẹ̃ oy ngá.
20 Ngà loki njéndó né-je 'kəw-ną̃ kí dɔ-é-ti lé, ẹ̃ ubə nangi ị̃ taá təl ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo-ti gogi. Lo aa go-ti lé, dẹ̃ kì Barnabasi d'ɔw ɓebo Dɛrbi-ti.

Pol kì Barnabasi 'təl d'ɔw ɓebo Antiosi-ti kí dɔnangi Siri-ti gogi

21 Pol-je kì Barnabasi d'ilə mbẹ̃ Poyta kí Maji mẹ̃ẹ̃ ɓebo Dɛrbi-ti, adi dow-je ṇą̃ ya 'təl njéndó né-je. Beɓa dẹ̃ 'təl 'ree ɓebo Antiosi kí dɔnangi Pisidi-ti, kì ɓebo Listrə-ti, kì ɓebo Ikoniyɔm-ti gogi.

---

* **14:11 14:11** Knj 28:6 † **14:15 14:15** Pa 146:6 ‡ **14:17 14:17** Pa 147:8

22 Dɛ̰ d'ulə dingəm mɛ̰ɛ̰ njéndó né-je-tɨ kadɨ d'uwə rɔ-dé ngã ə d'ã dɔ
nja-dé-tɨ mɛ̰ɛ̰ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ lə-dé rəm 'panè: «J'a kindəi dan kɔ̰̃ kí ã̰ gangi
ɓəy ɓá, j'a tɛ̰ɛ̰i kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə.»
23 Dan njékəwnã-je-tɨ kí rá-rá kí d'ɔw-tɨ lé, dɛ̰ mbətɨ 'ngatógɨ-je d'adɨ-dé
ə 'pa ta kì Lubə kì kɔgɨ rɔ nékuso kì man kã̰y d'ulə-dé-né mɛ̰ɛ̰ ji 'Ɓaɓe-tɨ
kí d'adɨ-é mɛ̰ɛ̰-dé lé.
24 Beɓa dɛ̰ d'ində dɔnangɨ Pisidi 'gangɨ 'ree dɔnangɨ Pampili-tɨ.§
25 Dɛ̰ d'ilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ lə Lubə mɛ̰ɛ̰ ɓebo Pɛrje-tɨ, ngá ɓá d'ɔw mɛ̰ɛ̰
ɓe-tɨ kí Atali.
26 Lo-é-tɨ kinlé, dɛ̰ d'al mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ 'təl d'ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ gogɨ, lo-tɨ kí
ndɔkɨ d'ulə-dé mɛ̰ɛ̰ ji Lubə-tɨ adɨ ramajɨ liə ra sə-dé adɨ 'tɔl-né ta kullə
lə-dé lé.
27 Lokɨ 'ree 'tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Antiosɨ-tɨ lé, dɛ̰ mbɔ̰ njékəwnã-je ə d'ɔr-dé
poy né-je lay kí Lubə ra kì takul-dé rəm, ɓá d'ɔr-dé poy tarəbɨ kí Lubə tɛ̰ɛ̰
adɨ dow-je kí 'to jipɨ-je al kàrè d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé lé tɔ.
28 Pol kì Barnabasɨ d'isɨ nṵ dɔkaglo asɨ tatɨ kì njéndó né-je.

15

Kingə-nã kí boy kí mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ
Gal 2:1-9

1 Dingəm-je kí dan-tɨ-je d'ḭ̃ dɔnangɨ Jude-tɨ 'ree mɛ̰ɛ̰ ɓebo Antiosɨ-tɨ, 'ndó
né njékadmɛ̰ɛ̰-je 'panè: «Kinə d'ijə-si ganjangɨ kí go nékoɓe-tɨ lə Moiyijɨ
al lé, a kaji ndã al.»
2 Ngà Pol-je kì Barnabasɨ ndigɨ sə-dé al, adɨ najɨ-nã ta dɔ-tɨ ã̰ bè. Beɓa
d'adɨ Pol-je kì Barnabasɨ rəm, dow-je kí nã́-je kí dan-dé-tɨ kí mɛ̰ɛ̰ ɓe-tɨ kí
Antiosɨ d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ kdɔ kində ta-é nɔ̰̃ njékɔwkulə-je-tɨ, kì nɔ̰̃
'ngatógɨ-je-tɨ.
3 Njékəwnã-je kí ɓebo Antiosɨ-tɨ d'ɔsɨ kutɨ-dé lo kɔw mba-tɨ lə-dé kinlé.
Ta lə dow-je kí 'to jipɨ-je al, kí d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé lé, dɛ̰ d'ɔr poy-é taá-taá
d'ində-né dan ɓe-je kí dɔnangɨ Penisi-tɨ kì dɔnangɨ Samari-tɨ 'gangɨ adɨ
njékadmɛ̰ɛ̰-je lay kí d'oo ta-é lé, rɔ-dé nəl-dé ã̰.
4 Lokɨ 'ree tɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ lé, njékəwnã-je, kì njékɔwkulə-je, kì
'ngatógɨ-je d'uwə-dé kɨ rɔ-dé-tɨ adɨ d'ɔr-dé poy né-je lay kí Lubə ra sə-dé
lé.
5 Ngà rəmə dow-je kí dan-tɨ-je kí 'to njékun go né ndó lə Parisi-je kí d'adɨ
mɛ̰ɛ̰-dé Jeju lé 'panè: «Dow-je kí 'to jipɨ-je al, kí d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé lé, d'a kijə-dé
ganjangɨ rəm, d'a kində dɔ-dé-tɨ kadɨ 'təl rɔ-dé go ndukun-je-tɨ lə Moiyijɨ
rəm ɓane.»
6 Beɓa njékɔwkulə-je, kì 'ngatógɨ-je d'uwə dɔ-nã kdɔ koo ta-é.
7 †Lokɨ dow-je 'najɨ-nã ta dɔ-tɨ ã̰ lé, Piyər ḭ̃ taá panè: «Ngankɔ̰-m-je,
sã̰j 'gəi majɨ kí mã lé Lubə mbətɨ-m dan-si-tɨ kete low kdɔ kadɨ m'ilə mbɛ̰
rɔ dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al, kdɔ kadɨ d'oo Poyta kí Majɨ ta-m-tɨ ə d'adɨ-né
mɛ̰ɛ̰-dé Jeju tɔ.
8 †Beɓa Lubə kí to njègə mɛ̰ɛ̰ dow-je lé, ndigɨ sə-dé dɔ-tɨ adɨ ɛ̰ adɨ-dé Ndil
kí aa njay titɨ-nã kí ɛ̰ adɨ-ji-né lé bè tɔ.*

§ **14:24 14:24** Knj 13:14 † **15:7 15:7** Knj 10:1-43 † **15:8 15:8** Knj 10:44; 2:4 * **15:8 15:8** Knj 10:44; 11:15

9 Jə̨i sə-dé-je lé, Lubə ɔr kəm dow al; beɓa lokɨ dę̨ d'adɨ mę̨ę̨-dé lé, ę̨ togɨ
mę̨ę̨-dé adɨ aa njay.
10 Kdɔ ri ə́ sə̨i 'nə̨i Lubə wa? Nékutɨ kí ɔy kí ka-ji-je kàrè d'asɨ kutɨ al
rəm, jə̨i kàrè j'asi kuti al rəm, ya 'ndigi kindəi dɔ njéndó né-jə-tɨ kdɔ ri
wa?
11 Jə̨i lé, j'gəi majɨ kí tɔgrɔ-tɨ ya j'ajɨ kì takul ramajɨ lə 'Ɓaɓe Jeju. Dę̨
kàrè, bè ya tɔ ə́ d'ajɨ-né tɔ.»
12 Lokɨ ę̨ pa bè rəmə, dow-je lay ya d'isɨ dɔ-nə̨-tɨ ndingɨ. 'Yəl mbi-dé
d'oo-né ta-je kí Pol-je kì Barnabasɨ d'isɨ d'idə-dé sɔbɨ dɔ né-je kí tɔjɨ tɔ́gɨ
Lubə, kì né-je kí tò ɓəl-ɓəl kí Lubə ra kì takul-dé dan dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je
al lé.
13 Lokɨ Pol-je kì Barnabasɨ 'pa ta lay rəmə, Jakɨ un ta ə panè:
14 «Ngankɔ̨-m-je, 'yəli mbi-si ooi-né ta lə-m! Kəm rəbɨ kí Lubə ra-né né
lo kulə gin-é-tɨ rɔ dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al, ɓá ę̨ mbətɨ-né dow-je dan-dé-tɨ
kdɔ kadɨ 'to dow-je liə lé, Simɔ̨ un kutɨ-é ɔr berere-berere lay[†].
15 Ta-je lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ ɔw natɨ kì ta kinlé, kdɔ 'ndàngɨ mę̨ę̨
mbete-tɨ kí aa njay 'panè:
16 "Go né-jə-tɨ kinlé, mə̨ Lubə ya
m'a təl ree ra kəykubɨ lə Dabidɨ kí jɔré nangɨ kin gogɨ,
Lo-é-je kí tujɨ lé m'a təl ra gogɨ,
Rəm m'a təl tɔsɨ taá gogɨ.
17 Kdɔ kadɨ ndəgɨ dow-je 'sangɨ nja 'Ɓaɓe rəm,
ɓá gin dow-je lay kí 'to jipɨ-je al
kí m'ɓa-dé kadɨ 'to dow-je lə-m lé, d'a sangɨ nja-m tɔ.
18 'Ɓaɓe Lubə kí njègə né-je liə
low lə low-je nu̱ ya sartagangɨ lé, ɓá pa bè.[‡]"»
19 «Gin-é kin ɓá, dow-je kí dan dow-je-tɨ kí to jipɨ-je al, kí d'iə̨nə panjiyə-dé-
je kí majɨ al kɔgɨ ə 'ree rɔ Lubə-tɨ lé, mə̨ m'ndigɨ kadɨ dow ində né kí ɔy
kí rangɨ dɔ-dé-tɨ al ngá.
20 Ngà kadɨ tokɨ ndàngɨ mbete kidə-dé-né kadɨ d'uso də̨-je kí dow-je 'tɔl
'pole-né magɨ-je al rəm, də̨-je kí d'oy yo kuburu kàrè kadɨ d'uso al rəm,
kadɨ d'uso məsɨ də̨ al rəm, ɓá kadɨ d'ɔr rɔ-dé kɔgɨ mę̨ę̨ kaya-tɨ rəm tɔ[§].
21 Kdɔ Ndukun lə Moiyijɨ kinlé, low nu̱ ya njéndó dow-je ndukun-je, d'isɨ
mę̨ę̨ ɓebo-tɨ kí rá-rá, adɨ 'ndó dow-je kì ndɔ taakoo-je lə jipɨ-je lay, mę̨ę̨
kəykəwnə̨-je-tɨ lə-dé.»

Mbete kí d'ulə-né d'adɨ njékadmę̨ę̨-je kí 'to jipɨ-je al

22 Njékɔwkulə-je, kì 'ngatɔ́gɨ-je, kì njékəwnə̨-je lay ya d'un ndu-dé kdɔ
kadɨ 'mbətɨ dow-je dan-dé-tɨ kadɨ d'ulə-dé natɨ kì Pol-je kì Barnabasɨ mę̨ę̨
ɓebo Antiosɨ-tɨ. Beɓa 'mbətɨ Judɨ kí 'ɓa-é Barsabasɨ, kì Silasɨ kí 'to dow-je
kí njékadmę̨ę̨-je d'un ta-dé ya joo lay.
23 Ta kí 'ndàngɨ mę̨ę̨ mbete-tɨ d'adɨ-dé ji-dé-tɨ lé ə́n:
«Ję̨ njékɔwkulə-je, kì 'ngatɔ́gɨ-je, kì njékadmę̨ę̨-je lay ya j'ndàngɨ mbete
kin j'adɨ-si sə̨i kí 'toi jipɨ-je al kí 'təli njékadmę̨ę̨-je kí isi mę̨ę̨ ɓebo Antiosɨ-
tɨ, kí dɔnangɨ Siri-tɨ, kì dɔnangɨ Silisi-tɨ, j'ra-si-né lapiya.

---

† **15:14 15:14** Mat 4:18 ‡ **15:18 15:18** Amo 9:11 § **15:20 15:20** Tę̨t 34:15; Mbl 17:10; 18:6

24 Jɛ̨ j'oo poy dow-je kí d'į̣ dan-ji-tɨ nè d'ɔw 'pa ta 'təl-né dɔ-si, ɓá d'ulə-né
ɓəl mɛ̨̨-si-tɨ rəm tɔ. Dowbé-je kinlé, to jɛ̨ ɓá j'un ndu j'ulə-dé-né al ya
sar.
25 Beɓa jɛ̨ j'ində ndi-ji natɨ lay, j'mbətɨ dingəm-je j'ulə-dé-né rɔ-si-tɨ natɨ
kɨ̀ Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ kí 'to dow-je kí j'ində-dé dan kəm-ji-tɨ.
26 Dɛ̨ lé 'to dow-je kí d'ilə rɔ-dé kɔgɨ kdɔ ri 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
27 J'adɨ Judɨ-je kɨ̀ Silasɨ d'ɔw sə-dé natɨ, kdɔ kadɨ dɛ̨ ya d'idə-si ta-je kí
j'ndàngɨ mɛ̨̨ mbete-tɨ kinlé kɨ̀ ta-dé tɔ.
28 Kdɔtalə Ndil kí aa njay rəm, jɛ̨ ya rəm lé, j'ndigɨ kində né kí ɔy kí
rangɨ dɔ-si-tɨ kore-né dɔ né-je kí tò kadɨ 'rai ya tá kin al ngá. Né-je kí tò
kadɨ 'rai ya tá lé ə́n:
29 Sə̨i a kusoi da̰-je kí 'pole-né magɨ-je al rəm, a kusoi məsɨ da̰ al rəm, da̰
kí oy yo kubru kàrè a kusoi al rəm, ɓá sə̨i a rai kaya al rəm tɔ. Né-je kin
ɓá, sə̨i a kɔri rɔ-si mɛ̨̨-é-tɨ kɔgɨ. Lapiya lə-si ə ndɔ kí rangɨ-tɨ.»
30 Dow-je kí 'mbətɨ-dé d'ulə-dé lé, d'ɔtɨ d'ɔw. Lokɨ d'ɔw 'tɛ̨̨ mɛ̨̨ ɓebo
Antiosɨ-tɨ lé, 'ɓa kosɨ njékadmɛ̨̨-je d'adɨ-dé mbete lé.
31 Lokɨ 'ndó mbete-é d'adɨ kosɨ njékəwna̰-je lé, rɔ-dé nəl-dé n̰a̰ kdɔ ta
dingəm kí d'ulə mɛ̨̨-dé-tɨ mɛ̨̨ mbete-tɨ kinlé.
32 Judɨ-je kɨ̀ Silasɨ kí 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ tɔ lé, 'pa ta-je n̰a̰-n̰a̰
d'ulə-né dingəm mɛ̨̨ njékadmɛ̨̨-je-tɨ rəm, ɓá 'mbusɨ-né nja-dé rəm tɔ.
33 Dɛ̨ 'ra ndɔ asɨ tatɨ lo-é-tɨ nɔ̰̰, ngá ɓá njékadmɛ̨̨-je d'ị̰n̰ə-dé kadɨ 'təl
kɨ̀ lapiya d'ɔw rɔ njékulə-dé-je-tɨ lé gogɨ
34 [Bè ya kàrè, Silasɨ panè n'a kisɨ, adɨ təl isɨ nṵ.]*
35 Ngà Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ d'isɨ mɛ̨̨ ɓebo Antiosɨ-tɨ. D'ində rɔ-dé natɨ kɨ̀
dow-je kí rangɨ n̰a̰, 'ndó dow-je ta lə 'Baɓe rəm, ɓá d'ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ
liə rəm tɔ.

Mba kí njèkungɨ joo kí Pol ɔw kdɔ mbɛ̨ Poyta kí Majɨ

Ta lə gángɨ-na̰ lə Pol-je kɨ̀ Barnabasɨ
Gal 4:13-15

36 Ndɔ-je kí rangɨ go-tɨ ngá ɓá Pol idə Barnabasɨ panè: «Adɨ j'təl j'ɔw gogɨ
j'gɔ̰ njékadmɛ̨̨-je kí mɛ̨̨ ɓebo-je-tɨ lay kí ndɔkɨ j'ilə mbɛ̨ ta lə 'Baɓe-tɨ lé
j'oo se d'isɨ ban ngá wa.»
37 Barnabasɨ ndigɨ kadɨ Ja̰ kí ri gajɨ-é lə Markɨ ɔw sə-dé natɨ,
38 †ngà Pol ndigɨ kadɨ ɔw sə-dé al, kdɔ ndɔkɨ kete ɔsɨ təl go-dé-tɨ dɔnangɨ
Pampili-tɨ, adɨ dan-dé lo kullə-tɨ lə-dé al†.
39 Beɓa ndi-dé al-na̰ n̰a̰, adɨ 'gángɨ-na̰ lo joo. Barnabasɨ un Markɨ kəm-
é-tɨ ə d'al mɛ̨̨ bato-tɨ d'ɔw kɨ dɔnangɨ Siprə-tɨ kí tò dan ba-tɨ.
40 Rəmə Pol mbətɨ Silasɨ ə njékadmɛ̨̨-je 'dəjɨ kadɨ ramajɨ lə 'Baɓe nà̰y
sə-dé, ngá ɓá d'un rəbɨ d'ɔw tɔ.
41 Dɛ̨ d'ɔw dɔnangɨ Siri-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Silisi-tɨ 'mbusɨ nja njékəwna̰-je dɔ
kadmɛ̨̨-tɨ lə-dé.

16

Timote dan Pol-je kɨ̀ Silasɨ

---

* **15:34 15:34** Ta-je kí tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̨ mbete-je-tɨ kí dɔsa̰y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **15:38 15:38** Knj 13:13 † **15:38 15:38** Knj 13:13

1 Pol ɔw tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Dɛrbɨ-tɨ kɨ̀ ɓebo Listrə-tɨ. Mɛ̰ɛ̰ ɓebo Listrə-tɨ lé,
njèndó né kǎre kɨ́ ri-é lə Timote isɨ titɨ nɔ̰ɔ̰. Ɛ̰ to ngon lə̃ jipɨ madɨ kɨ́ dené
kɨ́ təl njèkadmɛ̰ɛ̰, ngà bɔbɨ-é ɓá to grɛkɨ†.
2 Njékadmɛ̰ɛ̰-je kɨ́ d'isɨ ɓebo Listrə-tɨ kɨ̀ ɓebo Ikoniyɔm-tɨ 'pa ta liə majɨ
ṇa̰.
3 Pol ndigɨ kadɨ Timote ɔw siə natɨ. Beɓa ɛ̰ ijə-é ganjangɨ, kdɔtalə jipɨ-je
d'isɨ dɔnangɨ-é-je-tɨ kinlé nɔ̰ɔ̰. Dɛ̰ lay ya 'gə kɨ́ bɔbɨ Timote lé, to grɛkɨ*.
4 Mɛ̰ɛ̰ ɓebo-je kɨ́ Pol-je kɨ̀ Silasɨ d'ɔw-tɨ lé, dɛ̰ 'pa tó ndu njékɔwkulə-je
kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je kɨ́ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ lé, d'adɨ dow-je d'oo, kdɔ kadɨ 'təl rɔ-dé
go-tɨ.†
5 Njékəwna̰-je d'uwə rɔ-dé ngạ̰ mɛ̰ɛ̰ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ lə-dé rəm, ɓá kɔr-dé usɨ
dɔ madɨ-é-tɨ kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é rəm tɔ.

Kɔw Pol dɔnangɨ Maseduwan-tɨ

6 Lokɨ Ndil kɨ́ aa njay ɔgɨ-dé kadɨ 'pa ta lə Lubə dɔnangɨ Aji-tɨ lé, dɛ̰
d'ində dɔnangɨ Priji kɨ̀ dɔnangɨ Galati 'gangɨ.
7 Ngà lokɨ 'ree 'tɛ̰ɛ̰ ngɔsi kɨ̀ dɔnangɨ Misi lé, dɛ̰ 'na̰ kadɨ d'ɔw dɔnangɨ
Bitini-tɨ, ngà Ndil Jeju adɨ-dé tarəbɨ al.
8 Beɓa dɛ̰ d'ində dɔnangɨ Misi 'gangɨ d'ɔw ɓebo Troasɨ-tɨ.
9 Lo-é-tɨ kin ɓá, ndɔɔ rəmə, né ra Pol tokɨ nɨ̰ bè, adɨ oo dow káre kɨ́
to dow kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ ạ kɨ̀ nja-é taá ə nɔ̰ ta-é-tɨ panè: «'Ree
dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, 'ree ra sə-jí!»
10 Go né-tɨ kɨ́ ra Pol tokɨ nɨ̰ bè lé, tajinatɨ nè ya, jɛ̰ j'sangɨ kdɔ kɔw dɔnangɨ
Maseduwan-tɨ, kdɔ j'gə majɨ kɨ́ Lubə ɓa-ji, kadɨ j'ɔw j'ilə mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ
j'adɨ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-é-tɨ kinlé.

Dené káre kɨ́ ri-é lə Lidi adɨ mɛ̰ɛ̰-é Jeju
Plp 1:1-11,27-30

11 Jɛ̰ j'al mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Troasɨ-tɨ, j'un njururu dɔ-ji kɨ Samotrasɨ
kɨ́ to dɔnangɨ kɨ́ tò dan babo-tɨ, ə lo aa go-tɨ lé, j'ɔw j'tɛ̰ɛ̰ ɓebo Neapolisɨ-tɨ.
12 J'ị̰ tin, j'ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓebo Pilipɨ-tɨ kɨ́ to ɓebo kɨ́ dɔsạ̰y kɨ́ dɔnangɨ
Maseduwan-tɨ kɨ́ to ɓekɔ̰ lə dow-je kɨ́ Rɔm. Jɛ̰ j'ra ndɔ-je mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ kinlé.
13 Beɓa ndɔ taakoo-tɨ lə jipɨ-je lé, j'tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ j'ɔw ta ba-tɨ, kdɔ j'gɨr
j'panè lo-é-tɨ kinlé, j'a kingə lo kɨ́ jipɨ-je d'isɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə titɨ-titɨ. Lokɨ
j'ɔw j'tɛ̰ɛ̰ lé, jɛ̰ j'isɨ nangɨ ə j'pa ta kɨ̀ dené-je kɨ́ 'kəw-na̰ lo-é-tɨ lé.
14 Kɨ́ káre dan dené-je-tɨ lé ri-é lə Lidi. Ə ɛ̰ to njèɓəl Lubə. Ɛ̰ to dené kɨ́
mɛ̰ɛ̰ ɓebo Tiyatir-tɨ rəm, ɓá to njèra gatɨ kubɨ-je kɨ́ kər yəl-yəl kɨ́ là-é na̰
rəm. Dené kinlé, isɨ oo ta kɨ́ Pol isɨ pa, ə 'Ɓaɓe adɨ kəm-é ijə dɔ-tɨ, adɨ ɛ̰
yəl mbɨ-é majɨ oo-né ta kɨ́ Pol isɨ pa lé.
15 Beɓa 'ra-é batɛ̰m kɨ̀ dɛ̰ kɨ́ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə‡. Ngá ɓá ɛ̰ ɓa-ji panè: «Kɨ́
ngɔsnè səḭ 'gəi kɨ́ ma̰ m'adɨ mɛ̰ɛ̰-m 'Ɓaɓe ngá kinlé, 'reei isi mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ
lə-m.» Ɛ̰ ra sar adɨ j'ɔw siə.

D'uwə Pol-je kɨ̀ Silasɨ dangay-tɨ ɓebo Pilipɨ-tɨ

---

† **16:1 16:1** Knj 14:8-21 * **16:3 16:3** Timote lé, kɔ̰-é to jipɨ adɨ jipɨ-je d'oo-é kɨ jipɨ tɔ. Gin-é kin ɓá Pol ijə-é-né ganjangɨ, nè jipɨ-je d'a kɨ̰ mbatɨ ta liə. Ngà dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ́ d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé Jeju lé, Pol ndigɨ kadɨ d'ijə-dé ganjangɨ al. † **16:4 16:4** Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ndu kɨ́ njékɔwkulə-je kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je kɨ́ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ, d'un lé 'oo Knj 15:20-29. ‡ **16:15 16:15** Knj 16:33; 18:8

16 Ndɔ káre bè, lokɨ j'isɨ j'ɔw lo pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə rəmə, ngonnjèkullə kɨ́ dené káre bè tilə kəm-ji. Ɛ̨ lé ndil kɨ́ majɨ al isɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ; ndil kɨ́ majɨ al lé, adɨ-é ndɔ̨ né, adɨ néndɔ̨ liə kinlé, ingə-né né ṇą̃ adɨ 'ɓa-é-je.
17 Ɛ̨ ndole go-ji, jɛ̨ kɨ̀ Pol-je, ə tur kə go-ji-tɨ taá-taá panè: «Dingəm-je kinlé, 'to ngannjékullə-je lə Lubə kɨ́ njèkisɨ taá dɔrą̃-tɨ nụ̃! Dɛ̨ d'ilə mbɛ̨ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ rəbɨ kajɨ d'adɨ-si!»
18 Ngonnjèkullə kɨ́ dené lé, ra né kinlé bè-bè ya ndɔ ṇą̃. Beɓa ta tɔl ta-é-tɨ rəmə, wɔngɨ ra Pol adɨ təl ndángɨ ndil kɨ́ majɨ al lé panè: «Kɨ̀ ri Jeju Kristɨ, m'idə-i kadɨ 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ!» Rəmə tajinatɨ nè ya, ndil kɨ́ majɨ al lé tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ ya tɔ.
19 Ngà lokɨ dow-je kɨ́ 'to 'ɓa ngonnjèkullə kɨ́ dené kinlé, d'oo kɨ́ nékingə né lə-dé goto ngá lé, dɛ̨ d'uwə Pol-je kɨ̀ Silasɨ 'ndɔr-dé d'ɔw sə-dé pandangɨ lo-tɨ, nɔ̨̀ njékɔ̨ɓe-je-tɨ.
20 Dɛ̨ d'ɔw sə-dé nɔ̨̀ njégangta-je-tɨ ə d'idə-dé 'panè: «Dingəm-je kinlé, 'junglu mɛ̨ɛ̨ ɓebo lə-ji ṇą̃.
21 Dɛ̨ 'to jipɨ-je rəmə, 'ndó-ji jɛ̨ dow-je kɨ́ Rɔm, nékoɓe-je, kɨ́ tò kadɨ jɛ̨ j'a ndigɨ dɔ-tɨ al, ɓá j'a təl rɔ-ji go-tɨ al rəm tɔ.»
22 Beɓa kosɨ dow-je 'ɓukɨ-ną̃ dɔ-dé-tɨ d'uwə-dé, ə njégangta-je d'adɨ dow-je 'tɔr kubɨ kɨ́ rɔ Pol-je-tɨ kɨ̀ Silasɨ ngá ɓá, d'un ndu adɨ 'tində-dé.
23 Lokɨ 'tində-dé mbukɨ-mbukɨ lé, d'ungɨ-dé dangay-tɨ ə d'idə njèngəm dangay-je kadɨ ngəm-dé majɨ.
24 Beɓa lokɨ njèngəm dangay-je ingə ndu kin bè lé, ɛ̨ ungɨ-dé mɛ̨ɛ̨ kəy dangay-tɨ kɨ́ duni nụ̃ ə ilə-dé kagɨ.
25 Beɓa dan lo bapɨ rəmə Pol-je kɨ̀ Silasɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə rəm, d'usɨ pa 'tɔ́y-é-né adɨ dangay-je d'oo ndi-dé ndi-dé.
26 Tajinatɨ nè ya, dɔnangɨ yəy sar adɨ gin kəy dangay yəy ɓukɨ-ɓukɨ. Rəmə lo-é-tɨ nè ya takəy dangay-je tɛ̨ɛ̨ lay, ɓá dangay-je lay ya sil-je kɨ́ 'tilə-dé lé, gą̃y wɔgrɔ-wɔgrɔ rəm tɔ.
27 Lokɨ njèngəm ta dangay-je ị taá dɔ ɓi-tɨ rəmə, ɛ̨ oo takəy-je tò tagra lé, ɔr kiyərɔ mɛ̨ɛ̨ saba-é-tɨ kdɔ tɔl rɔ-é, kdɔ ɛ̨ gɨr kɨ́ dangay-je d'ą̃y-ną̃.
28 Ngà Pol ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ panè: «'Tujɨ rɔ-i al! Jɛ̨ lay ya j'isɨ nè!»
29 Beɓa njèngəm dangay-je lé, dəjɨ pər, ą̃y ngɔdɨ ur kəy dangay-tɨ ə usɨ nangɨ nja Pol-je-tɨ kɨ̀ Silasɨ kɨ̀ rɔ dadɨ.
30 Go-tɨ, adɨ-dé 'tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ ə dəji-dé panè: «'Ɓa-m-je, ri ɓá m'a ra kdɔ kingə-né kajɨ wa?»
31 Dɛ̨ d'ilə-é-tɨ 'panè: «'Adɨ mɛ̨ɛ̨-i 'Ɓaɓe Jeju ə a kajɨ, i kɨ̀ dɛ̨ kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə-i.»
32 Beɓa dɛ̨ 'pa ta lə 'Ɓaɓe d'adɨ-é rəm, d'adɨ dow-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə lay tɔ.
33 Dɔkàdì-é-tɨ, ndɔɔ dan lo-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ ya, njèngəm dangay-je lé, ɔr-dé ɔw togɨ ta dò-je lə-dé, ə tajinatɨ nè ya 'ra-é batɛ̨m natɨ kɨ̀ dow-je lay kɨ́ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə.§
34 Go-tɨ, ɛ̨ ɔw kɨ̀ Pol-je kɨ̀ Silasɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə, ə adɨ-dé nékuso. Dingəm kinlé, dɛ̨ kɨ̀ njénojɨ-je liə lay ya 'ra rɔnəl ṇą̃, kdɔtalə kadɨ kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé Lubə.
35 Ngà lokɨ lo aa rəmə, njégangta-je lé, d'ulə ngannjékullə-je lə-dé rɔ njèngəm dangay-je-tɨ 'panè: «'Iṇə dingəm-je kinlé taá.»

§ **16:33 16:33** Knj 16:15

36 Njèngəm dangay-je lé, idə Pol panè: «Njégangta-je lé, d'idə-m kadɨ
m'iɲə-si taá ə́n ə́ 'tɛ̨ɛ̨i, ə ɔwi kɨ̀ lapiya.»
37 Ngà Pol idə ngannjékullə-je lé panè: «Dɛ̨ d'adɨ 'tində-ji mbukɨ-mbukɨ
takəm kosɨ dow-je-tɨ rəm, 'gangɨ ta al ya d'ungɨ-ji dangay-tɨ, jɛ̨ kí j'to ngan
njéɓe-je kí Rɔm, rəmə kí nè kin 'ndigɨ kiɲə-ji taá kɨ̀ go ngə̨y wa? A tò bè
ndą al. Ɔwi idəi-dé, adɨ dɛ̨ ya 'ree d'iɲə-ji taá.*»
38 Beɓa ngannjékullə-je lə njégangta-je lé, 'təl d'ɔw gogɨ d'idə-dé ta-je
kinlé. Ngà lokɨ dɛ̨ 'gə kí Pol-je kɨ̀ Silasɨ 'to ngan njéɓe-je kí Rɔm lé, ɓəl
tɔl-dé.
39 Beɓa dɛ̨ 'təl 'ree nɔ̨̃-dé-tɨ, 'ree 'dəji-dé mɛ̨ɛ̨ sɔl, ngá ɓá d'adɨ-dé 'tɛ̨ɛ̨
dangay-tɨ, ə 'dəji-dé kadɨ 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ lé kɔgɨ.
40 Ngà lokɨ 'tɛ̨ɛ̨ dangay-tɨ lé, d'ɔw kəy lə Lidi, d'oo njékadmɛ̨ɛ̨-je, ə d'ulə
dingəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ ngá ɓá d'ị̃ d'ɔw lo lə-dé ɓəy.

17

Pol kɨ̀ Silasɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ
1Te 1; 2:1-16

1 Pol-je kɨ̀ Silasɨ d'ində dɔnangɨ Ampipolisɨ kɨ̀ dɔnangɨ Apoloni 'gangɨ ə
'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Tesalonikɨ-tɨ. Jipɨ-je d'ɔw kɨ̀ kəykəwną lə-dé lɔ-é-tɨ kinlé
nɔ̨̃ɔ̨̃.
2 Pol ɔw mɛ̨ɛ̨ kəykəwną-tɨ lə jipɨ-je lé, titɨ kí ɛ̨ ɔw-né kete-kete. Ndɔ
taakoo-je kí ɔsɨ go-ną go-ną mutə lé, ɛ̨ ɔw najɨ sə-dé ta dɔ ta-je-tɨ kí mɛ̨ɛ̨
mbete-tɨ kí aa njay.
3 Ɛ̨ ɔr-dé mɛ̨ɛ̨ ta kí tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay tɔji-dé-né kí Kristɨ lé, à
kingə kɔ̨̃ sar koy-né, ə à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨. Ɛ̨ idə-dé panè: «Jeju kí
m'pa ta liə m'adɨ-si lé, ɛ̨ ya to Kristɨ* lé.»
4 Jipɨ-je kí dan-tɨ-je kí mbunə̨-dé-tɨ 'ree 'gə kí to ta kí tɔgrɔ-tɨ, adɨ d'ində
rɔ-dé natɨ kɨ̀ Pol-je kɨ̀ Silasɨ rəm, ɓá kosɨ grɛkɨ-je ną kí 'to njèɓəl Lubə, ɓá
dené-je kí 'to dow-je kí boy-boy kàrè d'ində rɔ-dé natɨ sə-dé rəm tɔ.
5 Rəmə jangɨ ra jipɨ-je ną. Beɓa dɛ̨ 'kəw dow-je kí dan-tɨ-je kí njékilə kɨ̀
kagɨ rəbɨ 'sulə-dé 'junglu-né tagɨr lə dow mɛ̨ɛ̨ ɓe-je. Dɛ̨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə
Jasɔ̨, 'sangɨ kadɨ d'uwə Pol-je kɨ̀ Silasɨ d'ɔw sə-dé ndaa-tɨ nɔ̨̃ dow-je-tɨ.
6 Ngà lokɨ dɛ̨ d'ingə-dé al lé, 'ndɔr Jasɔ̨ kɨ̀ njékadmɛ̨ɛ̨-je kí dan-tɨ-je d'ɔw
sə-dé nɔ̨̃ njégangta-je-tɨ kɨ̀ kəə ta-dé-tɨ taá-taá 'panè: «Dingəm-je kin kí
'to njéjunglu kisɨ majɨ lə dow-je lo lay kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, dɛ̨ 'ree tɛ̨ɛ̨ nè
ngá tin!
7 Rəmə Jasɔ̨, uwə-dé kɨ rɔ-é-tɨ lé ya! Dow-je kin lay ya 'təl rɔ-dé go
ndukun-je-tɨ lə ngar Sejar al, kdɔtalə dɛ̨ 'panè ngar kí rangɨ isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃, ri-é lə
Jeju.»
8 Lokɨ kosɨ dow-je, kɨ̀ njégangta-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngɨ ra-dé ną.
9 Beɓa d'adɨ Jasɔ̨ kɨ̀ njékadmɛ̨ɛ̨-je lé, d'ugə, ngá ɓá d'iɲə-dé d'adɨ d'ɔw.

Pol kɨ̀ Silasɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Bere-tɨ

10 Lokɨ kàdì ur jipɨ ya rəmə, njékadmɛ̨ɛ̨-je d'adɨ Pol-je kɨ̀ Silasɨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨
ɓebo Bere-tɨ. Lokɨ 'ree 'tɛ̨ɛ̨ ɓebo Bere-tɨ lé, dɛ̨ d'ɔw mɛ̨ɛ̨ kəykəwną-tɨ lə
jipɨ-je.

---

* **16:37 16:37** Knj 22:25-29; 23:27 * **17:3 17:3** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbəti-é.

11 Beɓa d'ingə dow-je kí tagɨr lə-dé majɨ, tɔy tagɨr lə jipɨ-je kí ɓebo
Tesalonikɨ-tɨ. Dɛ̨ 'yəl mbi-dé d'oo-né ta lə Lubə kɨ̀ rɔnəl ṇa̰ rəm, ndɔ-je
lay-lay ya 'ndər gin ta-je kí mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay, kdɔ koo se ta-je kí
d'idə-dé lé, to ta kí tɔgrɔ-tɨ ya wa?
12 Jipɨ-je ṇa̰ dan-dé-tɨ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé Jeju; ɓá dené grɛkɨ-je kí 'to dow-je kí
boy-boy, ɓá dingəm-je ṇa̰ ya d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé rəm tɔ.
13 Ngà lokɨ jipɨ-je kí ɓebo Tesalonikɨ-tɨ, d'oo ta-é kí Pol isɨ ilə mbɛ̨ ta
lə Lubə mɛ̨ɛ̨ ɓebo Bere-tɨ tɔ lé, dɛ̨ d'ɔw 'sulə kosɨ dow-je kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ
'ɓukɨ-dé dɔ-é-tɨ.
14 Ngà njékadmɛ̨ɛ̨-je d'adɨ Pol ị̰ kalangɨ ɔw kɨ ta babo-tɨ. Ngà Silasɨ-je kɨ̀
Timote ɓá 'təl d'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Bere-tɨ.
15 Dow-je kí d'adɨ-dé 'dan Pol lé, d'ɔw siə njal 'tɛ̨ɛ̨ siə mɛ̨ɛ̨ ɓebo Atɛ̨n-tɨ.
Lokɨ d'ɔw kɨ̀ təl kɨ gogɨ lé, Pol un ndu kadɨ d'adɨ Silasɨ-je-tɨ kɨ̀ Timote, 'ree
kalangɨ d'ingə-n'ɛ̰̀.

Pol mɛ̨ɛ̨ ɓebo Atɛ̨n-tɨ

16 Lokɨ Pol isɨ ngəbɨ Silasɨ-je kɨ̀ Timote mɛ̨ɛ̨ ɓebo Atɛ̨n-tɨ ɓəy lé, mɛ̨ɛ̨-é ị̰
puu kdɔtalə koo kí ɛ̰ oo magɨ-je pələ́-pələ́ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kinlé.
17 Ɛ̰ ɔw mɛ̨ɛ̨ kəykəwṇa̰-tɨ lə jipɨ-je ɔjɨ ta kɨ̀ jipɨ-je rəm, kɨ̀ dow-je kí njéɓəl
Lubə rəm, ɓá ndɔ-é ndɔ-é ya ɛ̰ ɔw pandangɨ lo-tɨ ɔjɨ ta kɨ̀ dow-je lay kí d'isɨ
d'ingə-ṇa̰ titɨ rəm tɔ.
18 Njénégə-je kí dan-tɨ-je kí 'to njékun go néndó lə Epikur[†], kɨ̀ njénégə-je
kí 'ɓa-dé Istoisi-je[‡] kàrè najɨ siə ta tɔ. Dɛ̨ kí dan-tɨ-je 'panè: «Njètidə ta
kanlé, ạ̰ panè ri ɓan wa?» Dɛ̨ kí madɨ-je 'panè: «Ɛ̰ ra rɔ-é kɨ njèkilə mbɛ̨
kí sɔbɨ dɔ magɨ-je kí 'mba bè ɓan! Dɛ̨ 'pa ta-je kin bè, kdɔ Pol ạ̰ ilə mbɛ̨
Poyta kí Majɨ lə Jeju, ɓá ạ̰ ilə mbɛ̨ tɔsɨ kí dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨
rəm tɔ.»
19 Beɓa d'ɔr Pol d'ɔw siə lo-tɨ kí ɓa-é Areopajɨ kí to lo gangta kí boy rəmə
'panè: «Néndó kí sigɨ kí 'ạ̰ 'ndó dow-je kinlé, j'ndigɨ gə se to ta kí dɔ ri-tɨ
wa?
20 Kdɔtalə ta-je lə-i kí ạ̰ 'pa lé ɓa mbi-ji-tɨ gay. Beɓa jɛ̨ j'ndigɨ kadɨ ɔr-ji
mɛ̨ɛ̨-é adɨ j'oo.»
21 Dow-je kí ɓebo Atɛ̨n-tɨ lay, kɨ̀ mba-je kí d'isɨ dan-dé-tɨ lé, dow ra né kí
rangɨ al. Dɛ̨ d'isɨ ká pa ta-tɨ, kɨ̀ ká koo ta-je-tɨ kí mba kí gogɨ nè kin ya ngá.
22 Pol ị̰ ạ̰ taá dan dow-je-tɨ lo-tɨ kí 'ɓa-é Areopajɨ lé ə panè: «Sạ̰i dow-je
kí ɓebo Atɛ̨n-tɨ, m'oo kí sạ̰i lé, mɛ̨ɛ̨ né-jɔ-tɨ lay ya, pole magɨ-je uwə mɛ̨ɛ̨-si
ṇa̰.
23 M'pa bè kdɔ lokɨ m'njiyə mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ lə-si lé, m'oo né-je lay kí sạ̰i 'poli-
dé rəm, ɓá m'ɔw sar m'oo logugɨ né káre kí 'ndàngɨ ta-tɨ 'panè: "To 'lə
magɨ kí dow gə-é al." Magɨ kí sạ̰i 'gəi-é al ya 'poli-é kinlé, ɛ̰ ɓá m'ạ̰ m'pa
ta liə m'adɨ-si tin.
24 [†]Lubə kí njèra dɔnangɨ kɨ̀ né-je lay kí tò-tɨ, ɛ̰ kí to 'Ba dɔrạ̰ kɨ̀ dɔnangɨ
lé, isɨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ kí dow ra kɨ̀ ji-é al.
25 Lubə lé, ɔw ndoo kadɨ dow ra kullə adɨ-é al, kdɔtalə né kí nal-é goto.
Ɛ̰ ɓá to njèkadɨ kiskəm né-je lay rəm, to njèkadɨ-dé koo rəm, ɓá to njèkadɨ
né-je lay rəm tɔ[§].

[†] **17:18 17:18** Njènégə kí ri-é lə *Epikur* lé panè: Dow ya à sangɨ kisɨ majɨ liə, ɓɨ to Lubə ɓá à sangɨ kadɨ-é al. [‡] **17:18 17:18** Dow-je kí 'ɓa-dé *Stoisi-je*'to njénégə-je kí 'panè i dow lé kadɨ 'adɨ né tɔy dɔ-i al, kadɨ ore mɛ̨ɛ̨-i mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay. [†] **17:24 17:24** Knj 7:48 [§] **17:25 17:25** Knj 7:48; 1Ng 8:27

26 Ɛ̃ adɨ gin dow-je lay kí d'isɨ dɔnangɨ-tɨ nè lay kinlé njirə-dé ɨ̃ rɔ dow-tɨ
kí káre-rè. Ɛ̃ ɔjɨ dɔkaglo-je lə-dé, kì rəbɨ nin lo kisɨ-je lə-dé kete low nu̧.*
27 Lubə ra né-je kinlé bè, kdɔ kadɨ dow-je 'sangɨ-né nja-é, ə kadɨ dɔmajɨ
ə d'ingə-é lo mam-tɨ kí d'isɨ 'mam-é. Kdɔ nã̱-nã̱ dan-ji-tɨ ya Lubə isɨ ngɔsi
siə.
28 Kdɔ takul-é ɓá ję̃ j'isɨ-né kì dɔ-ji taá rəm, j'ɔdɨ-né rɔ-ji rəm, j'to-né
dow-je rəm tin.»
«Ta kinlé njénɔ̃ pa-je kí nã̱-je kí dan-si-tɨ kàrè 'pa tɔ 'panè:
"Ję̃ kàrè j'to ngan-é tɔ."»
29 «Kdɔtalə to kí jə̨i j'toi ngan lə Lubə lé, ję̃ j'a gɨr kí Lubə lə-ji à titɨ-na̧ kì
magɨ lɔr əse magɨ là, əse magɨ ər kí kɔdɨ tɔ́l né-je 'ra kì tagɨr lə-dé əse kì
gosɨ ra né lə-dé kin al.
30 Ngà Lubə kí ndɔkɨ dow-je 'gə né al ə́ un kəm-é sa̧y kɔgɨ dɔ kullə ra-dé-je-
tɨ kí majɨ al lé, ɓone ę̃ isɨ ɓa dow-je lay, kì lo-je lay kadɨ d'iɲə panjiyə-dé-je
kí majɨ al kɔgɨ.
31 Kdɔ ę̃ ɔr ndɔ káre kí à gangɨ-né ta kí njururu dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ
nè kì takul dingəm kí ę̃ mbətɨ-é. Tɔsɨ kí adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̃ę̃ lé, tɔjɨ
adɨ dow-je lay 'gə majɨ kí Lubə à gangta kì takul-é.»
32 Lokɨ dę̃ d'oo ta lə tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃ lə dow-je kí Pol pa lé, dę̃
kí dan-tɨ-je 'sɔkɨ-é, ə dę̃ kí nã̱-je 'panè: «Ję̃ j'a koo ta kinlé, ta-i-tɨ ndɔ kí
rangɨ-tɨ ɓəy.»
33 Beɓa Pol iɲə-dé ɔw.
34 Bè ya kàrè, dę̃ kí nã̱-je d'ində rɔ-dé natɨ kì Pol, ə dę̃ d'adɨ mę̃ę̃-dé Jeju
rəm tɔ. Dan dę̃-tɨ kí d'adɨ mę̃ę̃-dé lé, kí káre to Denisɨ kí to dow káre dan
njégangta-je-tɨ kí lo-tɨ kí 'ɓa-é Areopajɨ lé rəm, ɓá dené káre kí ri-é lə
Damarisɨ rəm, ɓá ndəgɨ dow-je kí rangɨ rəm tɔ.

18

Pol ɔw mę̃ę̃ ɓebo Kɔrę̃ntɨ-tɨ
1Kɔ 1:1-9; 2:1-5; 2Kɔ 11:5-12; 12:12-13

1 Go-tɨ, Pol ɨ̃ mę̃ę̃ ɓebo Atę̃n-tɨ ɔw mę̃ę̃ ɓebo Kɔrę̃ntɨ-tɨ.
2 Lo-é-tɨ kinlé, ę̃ ingə dingəm káre kɨ̃ to jipɨ kí 'ɓa-é Akilasɨ. Ə to dow kí
dɔnangɨ Pɔ̨-tɨ. Dę̃ kí ne-é Prisil d'ɨ̃ dɔnangɨ Itali-tɨ 'ree Kɔrę̃ntɨ ngɔsnè ya
ɓəy, kdɔtalə dɔkaglo-é-tɨ kinlé ngar Klodɨ un ndu adɨ 'tubə jipɨ-je kí d'isɨ
ɓebo Rɔm-tɨ kɔgɨ. Beɓa Pol ɔw ingə-dé ində rɔ-é natɨ sə-dé.*
3 Dę̃ 'to kɔdɨ-je kí njéra kəykubɨ-je titɨ-na̧ kì Pol bè tɔ. Beɓa Pol ɔw isɨ
mę̃ę̃ kəy-tɨ rɔ-dé-tɨ adɨ 'ra kullə natɨ.
4 Ndɔ taakoo-je-tɨ lə jipɨ-je lay ya Pol ɔjɨ sə-dé ta mę̃ę̃ kəykəwna̧-tɨ lə-dé.
Ɛ̃ sangɨ kadɨ n'uwə jipɨ-je, kì grɛkɨ-je kì ta.
5 Lokɨ Silasɨ-je kì Timote d'ɨ̃ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ 'ree lé, Pol un rɔ-é
ɓikti ində ta kullə ndó dow-je ta-tɨ lə Lubə, tɔjɨ-né jipɨ-je kadɨ 'gə kí Jeju
lé, to Kristɨ† lé ya.‡
6 Ngà lokɨ jipɨ-je 'pa siə takɔbɨ-je d'ɔsɨ-é-né ngərəngɨ-ngərəngɨ lé, ę̃ gəkɨ
kodɨ kí kubɨ-je-tɨ kí rɔ-é-tɨ ə idə-dé panè: «Kinə 'tuji, rəmə ta məsɨ-si tò
dɔ-si sə̨i-tɨ ya! Ma̧ m'ɔr ta dɔ-m-tɨ ngá. Kɨ̃ nè kɔw kɨ kete kinlé, m'a təl
kəm-m kɨ rɔ dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al yó ngá.§»

---

* **17:26 17:26** Kgn 1:28; Det 32:8. * **18:2 18:2** Knj 11:28 † **18:5 18:5** Kristɨ lé kɔr mę̃ę̃-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. ‡ **18:5 18:5** Knj 17:15 § **18:6 18:6** Mar 6:11

7 Go-tɨ, Pol į̣ lo-é-tɨ tin, ɔw isɨ ɓe lə dingəm káre kí ri-é lə Titiyusɨ Justusɨ.
Ę̣ to dow kí njèɓəl Lubə ə kəy liə tò mbɔ́ kəykəwna̰-tɨ lə jipɨ-je.
8 Ə Krispusɨ kí to njèkun dɔ kəykəwna̰ lə jipɨ-je kì dow-je kí mę̣ę̣ kəy-tɨ
liə lay, d'adɨ mę̣ę̣-dé 'Ɓaɓe. Dow-je kí ɓebo Kɔrę̣ntɨ-tɨ ṇ̨ a̰ kí d'oo ta lə Pol
lé, d'adɨ mę̣ę̣-dé 'Ɓaɓe tɔ, adɨ 'ra-dé batę̣m*.
9 Ndɔ káre bè, ndɔɔ ɓá né ra Pol tokɨ ni̧ bè rəmə, 'Ɓaɓe pa siə ta panè:
«'Bəl al, 'pa ta par-par, ɓɨ 'oo rɔ-i al.
10 Kdɔtalə ma̰ 'Ɓaɓe ya m'a̰ sə-i natɨ. Dow kí à kasɨ kuwə-i kdɔ ra-i majɨ
al ya goto. Kdɔ m'ɔw kì dow-je ṇ̨ a̰ mę̣ę̣ ɓebo-tɨ kin.»
11 Pol isɨ mę̣ę̣ ɓe-tɨ kí Kɔrę̣ntɨ, ndó dow-je ta lə Lubə ɓal káre kì na̰y
mɛkę̣.

D'ɔw kì Pol logangta-tɨ

12 Dɔkaglo-tɨ kí Galiǫ̣ to-né gubərnər dɔnangɨ Akay-tɨ lé, ta jipɨ-je asɨ-na̰
adɨ d'uwə Pol d'ɔw siə logangta-tɨ
13 ɓá 'panè: «Dingəm kanlé sangɨ kadɨ dow-je 'təl d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nǫ̣̃
Lubə-tɨ kì go rəbɨ kí rangɨ kí ɔw go-na̰-tɨ kì ndukun al.»
14 Ngà lokɨ Pol ɔw kdɔ kun ta pa lé, Galiǫ̣ idə jipɨ-je panè: «Kinə to ta tɔl
dow əse ta lə né ra kí njururu al rəmə, m'a yəl mbɨ-m kdɔ koo-né ta lə-si
sə̧i jipɨ-je lé berere-berere, titɨ kí tò kadɨ m'ra-né ya.
15 Ngà kinə to tanajɨ kí dɔ ta-je-tɨ madɨ, kì dɔ ri-je-tɨ, kì dɔ ndukun-je-tɨ
lə-si kí sɔbɨ dɔ-si rəmə, to ta lə-si sə̧i ya. Ma̰ m'ndigɨ gangta dɔ-tɨ al.»
16 Beɓa ę̣ tubə-dé logangta-tɨ lé.
17 Rəmə dę̣ lay 'ɓukɨ-na̰ dɔ Sostę̣n-tɨ kí njèkun dɔ kəykəwna̰ lə jipɨ-je lé,
d'uwə-é 'tində-é logangta-tɨ lé ya, ngà Galiǫ̣ lé adɨ usɨ-é-tɨ al.

Pol təl ɔw ɓebo Antiosɨ-tɨ gogɨ

18 Go né-je-tɨ kinlé, Pol isɨ ɓebo Kɔrę̣ntɨ-tɨ ndɔ-je asɨ tatɨ ya ɓəy, ɓá ę̣
iṇə njékadmę̣ę̣-je ə adɨ Prisil-je kì Akilasɨ d'al siə mę̣ę̣ bato-tɨ kdɔ kadɨ
d'ɔw dɔnangɨ Siri-tɨ. Lokɨ 'tę̣ę̣ Sankré-tɨ rəmə, Pol ndisə dɔ-é, kdɔtalə ę̣ un
mindɨ-é adɨ Lubə dɔ né-tɨ madɨ.
19 Lokɨ d'ɔw 'tę̣ę̣ ɓebo Epɛjɨ-tɨ lé, Pol iṇə madkullə-je liə, ɔw kəykəwna̰-tɨ
lə jipɨ-je ɔjɨ sə-dé ta.
20 Dę̣ dəjɨ-é kadɨ isɨ sə-dé ndɔ ṇ̨ a̰ ɓəy. Ngà ę̣ ndigɨ al.
21 Lokɨ ɔw kì kiṇə-dé lé, idə-dé panè: «[Ra na̰y kí gogɨ rangɨ-tɨ lé, lé ri-ri
kàrè m'a ra ɓebo Jorijalę̣m-tɨ.]† Kinə Lubə ndigɨ rəmə, m'a təl ree rɔ-si-tɨ.»
22 Beɓa ę̣ į̣ mę̣ę̣ ɓebo Epɛjɨ-tɨ ɔw Sejare kì bato. Lokɨ Pol ur nangɨ mę̣ę̣
ɓebo Sejare-tɨ lé, ę̣ ɔw ra lapiya njékəwna̰-je, ngá ɓá ɔtɨ ɔw mę̣ę̣ ɓebo
Antiosɨ-tɨ.

Mba kí njèkungɨ mutə kí Pol ɔw kdɔ mbę̣ Poyta kí Majɨ

23 Pol ra ndɔ asɨ tatɨ nų̣ ɓəy ɓá ę̣ təl ɔw gogɨ. Ę̣ ɔw dɔnangɨ Galati-tɨ, kì
dɔnangɨ Priji-tɨ mbusɨ nja njéndó né-je lay.

Ta lə Apolosɨ mę̣ę̣ ɓebo Epɛjɨ-tɨ kì mę̣ę̣ ɓebo Kɔrę̣ntɨ-tɨ

24 Jipɨ káre bè ri-é lə Apolosɨ ə to dow kí mę̣ę̣ ɓebo Alegjandri-tɨ ɓá ree
mę̣ę̣ ɓebo Epɛjɨ-tɨ. Ę̣ to dow kí ɔw kì gosɨ pa ta rəm, gə mbete kí aa njay
majɨ̃ ṇ̨ a̰ rəm tɔ.

---

* **18:8 18:8** Knj 16:15 † **18:21 18:21** Ta-je kí tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kí dɔsa̰y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ.

25 Ə to dow kí 'ndó-é rəbɨ lə 'Ɓaɓe majɨ, ɛ̨ ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ rəm, ɛ̨
ndó dow-je ta lə Jeju kì gangɨ-é berere-berere kì rɔ tungə-é pilingɨ rəm, ya
ngà batɛ̃m lə Jã ya par ɓá ɛ̨ gə.‡
26 Ɛ̨ ulə gin pa ta lə Lubə kì mɛ̨ɛ̨ kí ndakã̀y mɛ̨ɛ̨ kəykəwnã̀-tɨ lə jipɨ-je.
Lokɨ Prisil-je kì Akilasɨ d'oo ta liə kì mbi-dé lé, dɛ̨ 'ɓa-é kɨ rɔ-dé-tɨ d'ɔr-é
gin ta lə Lubə majɨ berere-berere.
27 Lokɨ ɛ̨ ndigɨ kɔw dɔnangɨ Akay-tɨ lé, njékadmɛ̨ɛ̨-je d'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-
é-tɨ kadɨ-é ɔw, ɓá 'ndàngɨ mbete d'ulə-né d'adɨ njéndó né-je kí dɔnangɨ
Akay-tɨ lé, kdɔ kadɨ d'uwə-é kɨ rɔ-dé-tɨ majɨ. Lokɨ ɛ̨ ree tɛ̨ɛ̨ lé, ɛ̨ təl njéra
kullə kí majɨ rɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je-tɨ, kì takul ramajɨ lə Lubə.
28 Beɓa ɛ̨ pa ta kì jipɨ-je ndaa-tɨ rəsɨ kì ta-je kí dum najɨ. Ɛ̨ tɔjɨ-dé mɛ̨ɛ̨
mbete-tɨ kí aa njay adɨ 'gə kí Jeju lé, to Kristɨ.

19

Pol ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ

1 Lokɨ Apolosɨ nã̀y mɛ̨ɛ̨ ɓebo Kɔrɛ̨ntɨ-tɨ lé, Pol ində dan ɓe-je kí dɔ mbal-
tɨ kí dɔnangɨ Aji-tɨ* gangɨ ree mɛ̨ɛ̨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ. Ɛ̨ ree ɓá ingə njéndó né-je
kí dan-tɨ-je nɔ̃ɔ̃
2 rəmə, dəjɨ-dé panè: «Lokɨ sə̨i adi mɛ̨ɛ̨-si Jeju lé, se sə̨i ingəi Ndil kí aa
njay ya wa?» Dɛ̨ d'idə-é panè: «Ta lə Ndil kí aa njay ya kàrè dow pa adɨ
j'oo nja kárɛ al.»
3 Ngá ɓá Pol təl dəjɨ-dé panè: «Ngà se batɛ̃m kí ban ɓá sə̨i 'rai wa?» Dɛ̨
'panè: «Batɛ̃m lə Jã ɓá jɛ̨ j'ra.»
4 †Beɓa Pol idə-dé panè: «Batɛ̃m kí Jã ra dow-je lé, to batɛ̃m kí tɔjɨ kiã̀ə
panjiyə-je kí majɨ al kɔgɨ. Jã idə dow-je kadɨ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé dow kí à ree
go-n'ɛ̃̀-tɨ, adɨ to Jeju†.»
5 Lokɨ d'oo ta-je kí Pol pa kin bè rəmə, d'adɨ 'ra-dé batɛ̃m kì ri 'Ɓaɓe
Jeju.
6 Ngá ɓá Pol lé ində ji-é dɔ-dé-tɨ ə Ndil kí aa njay ree dɔ-dé-tɨ adɨ 'pa ta
kì ndɔ̃ ta lə dow-je kí rangɨ rəm, 'pa ta-je kí ta Lubə-tɨ rəm tɔ.
7 Dɛ̨ lay d'a kasɨ dingəm-je dɔgɨ gidɨ-é joo je bè.
8 Go-tɨ, Pol ɔw mɛ̨ɛ̨ kəykəwnã̀-tɨ lə jipɨ-je lé, ɛ̨ pa ta kì mɛ̨ɛ̨nda kã̀y. Pol
ɔjɨ sə-dé ta nã̀y mutə, dɔ kɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə. Ɛ̨ sangɨ kì rɔ tungə-é kdɔ kadɨ
dow-je 'taa ta liə.
9 Ngà dɛ̨ kí dan-tɨ-je kí 'to njémɛ̨ɛ̨ngã̀-je, kì njémɛ̨ɛ̨ndə-je lé, 'pa ta kí
majɨ al dɔ ta-tɨ «lə 'Ɓaɓe» dan kosɨ dow-je-tɨ. Beɓa Pol iã̀ə-dé, ə ɔr njéndó
né-je ɔw sə-dé ngərəngɨ, ɔw ndó-dé né kì ndɔ-é ndɔ-é mɛ̨ɛ̨ kəy ndó né-tɨ
lə Tiranusɨ.
10 Pol ra ɓal joo lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃. Ɛ̨ ndó dow-je né mbing, adɨ dow-je kí d'isɨ
dɔnangɨ Aji-tɨ, kí 'to jipɨ-je kì grɛkɨ-je lay ya d'oo ta lə 'Ɓaɓe.

Ta lə ngan lə Seba

11 Lubə un Pol ra-né nékɔjɨ-je kí tò ɓəl-ɓəl,
12 ya adɨ takubɨ-je əse mindil-je kí ɔdɨ rɔ-é kàrè, dow-je d'ɔw 'labɨ dɔ
njémɔ̃y-je-tɨ, rəmə njémɔ̃y-je d'ingə lapiya rəm, ɓá ndil-je kí majɨ al 'tɛ̨ɛ̨
mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kɔgɨ rəm.

---

‡ **18:25 18:25** Knj 19:3 * **19:1 19:1** Dɔnangɨ Aji kí ta-é tò nè kinlé, to ɓe kí ɓone bè 'ɓa-é Turki kin. † **19:4 19:4** Mat 3:11; Mar 1:4,7,8; Luk 3:4,16; Jã 1:26,27 † **19:4 19:4** Mat 3:11; Mar 1:7

13 Jipɨ-je madɨ d'ɔw kɨ̀ ɓe-ɓe kdɔ tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ. Dɛ̰ 'nɑ̰ kadɨ 'tubə ndil-je kɨ́ majɨ al dɔ dow-je-tɨ kɨ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju tɔ. Dɛ̰ 'panè: «Kɨ̀ ri Jeju kɨ́ Pol ilə mbɛ̰ ta liə kinlé, m'panè 'tɛ̰ɛ̰i kɔgɨ!»

14 Dingəm-je kɨ́ njéra né kinlé dɛ̰ siri ə 'to ngan lə Seba kɨ́ to jipɨ rəm, to kɨ́ káre dan njékun dɔ njégugné-je-tɨ lə Lubə rəm.

15 Ndɔ káre bè, ndil kɨ́ majɨ al idə-dé panè: «Mɑ̰ m'gə Jeju rəm, ɓá né kɨ́ Pol 'to kàrè m'gə rəm; ngà sə̰i, 'toi nɑ̰́-je wa?»

16 Ngá ɓá dingəm kɨ́ ndil kɨ́ majɨ al isɨ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ lé, al ur dɔ-dé-tɨ taa tɔ́gɨ-dé lay ə ra-dé majɨ al mbing adɨ 'tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ kɨ̀ dò-je rɔ-dé-tɨ pələ́-pələ́, d'ə̰y-nɑ̰ kɨ̀ kuti-dé dum.

17 Né kɨ́ ra né kinlé, dow-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Epɛjɨ-tɨ, jipɨ-je kɨ̀ grɛkɨ-je lay ya d'oo ta-é. Dɛ̰ lay ya ɓəl ində bandɨ-dé gangɨ rəm, dow-je d'ɔsɨ gajɨ 'Ɓaɓe Jeju rəm tɔ.

18 Dow-je n̰ɑ̰ kɨ́ dan-dé-tɨ kɨ́ d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé lé, 'ree 'pa ta rəsɨ-rəsɨ d'ɔr-né man dɔ kullə ra-dé-je-tɨ.

19 Beɓa mbəli-je n̰ɑ̰ 'ree kɨ̀ mbete ra mbəli-je lə-dé d'ulə dɔ-nɑ̰-tɨ ə 'ró pər kɔgɨ takəm dow-je-tɨ lay. Dow-je 'tidə kɔr là mbete-je lé, ə à kasɨ là kullə kɨ́ dow ra ɓal n̰ɑ̰.

20 Beɓa tɔ́gɨ lə 'Ɓaɓe ra adɨ ta liə ngɑ̰ njim ɔw-né kɨ kete-kete.

21 Go né-je-tɨ kɨ́ ra né kinlé, Pol ɔjɨ kadɨ n'ində dɔnangɨ Maseduwan kɨ̀ dɔnangɨ Akay n'gangɨ n'ɔw mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ. Ɛ̰ panè: «Lokɨ m'ɔw m'tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ lé, m'a kɔw koo mɛ̰ɛ̰ ɓebo Rɔm tɔ ɓane.»

22 Ɛ̰ ulə njéra siə kullə-je joo adɨ to Timote-je kɨ̀ Erastɨ, adɨ d'ɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, ngà ɛ̰ ɓá təl isɨ dɔnangɨ Aji-tɨ mbɔr ɓəy.

Ta usɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Epɛjɨ-tɨ

23 Dɔkaglo-é-tɨ kinlé, ta kɨ́ boy n̰ɑ̰ ya usɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Epɛjɨ-tɨ sɔbɨ dɔ ta lə 'Ɓaɓe.

24 Kdɔ dingəm káre isɨ nɔ̰̰ ri-é lə Demetriyusɨ. Ɛ̰ to njèlɛ̰ 'ningə́-je kɨ̀ ngamɑ̰-je. Ɛ̰ lɛ̰ ngan kəy-je adɨ titɨ-nɑ̰ kɨ̀ kəy pole magɨ kɨ́ dené kɨ́ ri-é lə Artemisɨ‡, adɨ kɔdɨ-je liə d'ingə-né né n̰ɑ̰. 25 Beɓa Demetriyusɨ ɓa kɔdɨ-je liə rəm, ɓa kɔdɨ-je kɨ́ rangɨ kɨ́ njéra gɑ̰ kullə liə lé idə-dé panè: «Sə̰i lé, lay lə-si ya 'gəi majɨ kɨ́ jə̰i lé, kullə lə-ji kin ya ɓá j'isi j'ingəɨ-né né ya al wa?

26 Ə né-je kɨ́ isɨ ra né lé, ooi ta-é kɨ̀ mbɨ-si rəm, ooi kɨ̀ kəm-si rəm. Pol kɨ́ dowbé kinlé, panè: Magɨ-je kɨ́ dow-je 'ra kɨ̀ ji-dé lé, to magɨ-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al. Ɛ̰ pa ta təl-né dɔ dow-je, adɨ kosɨ dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy ya 'taa ta liə. Né kinlé ɛ̰ ra mɛ̰ɛ̰ ɓebo Epɛjɨ-tɨ nè par al, ngà nə̰̀y ndɛ̰ bè kadɨ un dɔnangɨ Aji ya lay.

27 To né kɨ́ à tujɨ kullə lə-ji jə̰i ya par al, ngà à ra kadɨ kəy magɨ Artemisɨ kɨ́ to magɨ kɨ́ dené kɨ́ boy kinlé à təl né kɨ́ kɔgɨ kare rəm, ɓá à tujɨ riɓa liə ɛ̰ kɨ́ to magɨ kɨ́ dow-je lay kɨ́ dɔnangɨ Aji-tɨ, kɨ̀ dow-je lay kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè d'isɨ pole-é lé!»

28 Lokɨ dow-je d'oo ta-je kin bè lé, wɔngɨ ra-dé n̰ɑ̰ adɨ 'tur kəə mbitɨ-mbitɨ 'panè: «Artemisɨ, magɨ lə dow-je kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ ya to magɨ kɨ́ boy!»

29 Mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ lay ya dow-je d'ɔw dɔ-nɑ̰-tɨ wúr-wùr ə d'ungɨ-nɑ̰ dɔ Gayusɨ-je-tɨ kɨ̀ Aristarkɨ kɨ́ 'to dow-je kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, 'ndɔr-dé

‡ **19:24 19:24** Magɨ *Artemisɨ* lé, 'ɓa-é Dian tɔ. Ɛ̰ ɓá 'pol-é kdɔ kadɨ ɛ̰ adɨ néndɔr-je lə-dé majɨ rəm, adɨ dɑ̰-je kɨ̀ dow-je d'ojɨ-nɑ̰ rəm.

d'ɔw sə-dé kɨ mɛ̨̃ kəy ra ndam-je-tɨ. Gayusɨ-je kɨ̀ Aristarkɨ lé 'to madkullə-je lə Pol.

30 Pol lé, ndigɨ kadɨ n'ɔw dan kosɨ dow-je-tɨ ya tá, ngà njéndó né-je ɓá d'ɔgɨ-é.

31 Nam Pol-je madɨ kí 'to dow-je kí boy-boy kàrè d'ulə kulə d'idə-é, 'ra-é kɔgri kadɨ ɔw kəy ra ndam-tɨ lé al.

32 Kosɨ dow-je lay ya d'ilə dɔ-nã-tɨ rututu. Dow-je kí dan-tɨ-je 'tur kɔɔl kdɔ né kí bè kin, ngà dɛ̨ kí nã́-je rəmə 'tur kɔɔl kdɔ né kí bè kin tɔ. Ə dow-je ṇã dan-dé-tɨ tɔ rəmə, né kí 'kəw-né-nã lé ya kàrè dɛ̨ 'gə al rəm.

33 Dow-je madɨ kí dan kosɨ dow-je-tɨ d'ɔr gin ta lé d'adɨ Alegjandrə oo. Alegjandrə lé, jipɨ-je d'ɔsɨ-é kɨ kete nɔ̃ dow-je-tɨ. Ɛ̨̃ yəkɨ ji-é ta-dé-tɨ ə ndigɨ kadɨ n'pa ta n'ɔr-né ta dɔ-n'ɛ̀̃-tɨ nɔ̃ kosɨ dow-je-tɨ.

34 Ngà lokɨ dow-je 'gə kí Alegjandrə to jipɨ lé, dɛ̨ lay ya 'tur kɔɔl boy-boy kɨ̀ ndi-dé kí káre ya à kasɨ né kí kàdì joo je bè 'panè: «Artemisɨ, magɨ lə dow-je kí Epɛjɨ ya to magɨ kí boy!»

35 Ngà njèndàngɨ mbete lə dow mɛ̨̃ ɓe-je gɔr dow-je, adɨ lo tò ndingɨ ngá ɓá ɛ̨ panè: «Sə̃i dow-je kí ɓebo Epɛji-tɨ, dow-je lay ya 'gə kí ɓebo Epɛjɨ ɓá to lo ngəm kəy pole magɨ kí dené kí boy kí 'ɓa-é Artemisɨ rəm, ɛ̨ ya to lo ngəm né kí to takəm-é kí ĩ̧ dɔrã-tɨ ree nangɨ nè rəm tɔ.

36 Dow kí à najɨ ya bè goto. Beɓa kadɨ ori mɛ̨̃-si, ɓɨ 'rai né kɨ nɔ̃ɔ̃ bè al.

37 Dingəm-je kí sə̃i uwəɨ-dé 'reei sə-dé nè kinlé, né káre ya kàrè dɛ̨ 'tujɨ mɛ̨̃ kəy pole magɨ-tɨ al rəm, ɓá 'pa ta kɔbɨ dɔ magɨ-tɨ lə-ji kí dené lé al rəm.

38 Kinə Demetriyusɨ kɨ̀ kɔdɨ-je kí d'ore kàdì-é lé, 'ndigɨ ra ta kɨ̀ dow madɨ rəmə, ndɔ gangta to nɔ̃ɔ̃ rəm, ɓá njégangta-je kàrè d'isɨ nɔ̃ɔ̃ rəm; kadɨ 'ra mbete səkɨ d'ɔw 'səkɨ-né dowbé!

39 Ngà kinə ta lə-si kí rangɨ ya tò nɔ̃ɔ̃ rəmə, d'a ra ta-é ndɔ gangɨ ta-tɨ nɔ̃ kosɨ dow-je-tɨ.

40 Bè al rəmə, né kí ra né ɓone kinlé, dow-je kí Rɔm d'a kɨ̧ kilə-né ta dɔ-ji-tɨ kdɔ ɓa-ji njédɔngã-je, rəmə ta kí j'a pai dɔ kəwnã-tɨ lə-ji kin, kdɔ kɔri-né ta dɔ-ji-tɨ ya goto.» Go ta-je-tɨ kinlé, ɛ̨ tubə kosɨ dow-je adɨ d'ɔw.

20

Pol ɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ Grɛkɨ-tɨ
1Kɔ 16:1-7; Rɔm 15:25-27

1 Lokɨ gin kɔw dɔ-nã-tɨ wúr-wùr kin gangɨ lé, Pol kəw njéndó né-je ulə dingəm mɛ̨̃-dé-tɨ, ɓá ra-dé lapiya ə ɔtɨ ɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ.

2 Ɛ̨̃ ɔw kɨ̀ lo-lo dɔnangɨ Maseduwan-tɨ pa ta-je ṇã-ṇã adɨ njékadmɛ̨̃-je ulə-né dingəm mɛ̨̃-dé-tɨ, ɓəy ɓá ɛ̨ ɔw dɔnangɨ Grɛkɨ-tɨ

3 isɨ-tɨ nã̧y mutə. Lokɨ isɨ ɔw kdɔ kal mɛ̨̃ bato-tɨ kɔw dɔnangɨ Siri-tɨ rəmə, oo ta lə jipɨ-je kí d'ɔji-nã ta kí majɨ al dɔ-é-tɨ. Beɓa ɛ̨ panè: N'a təl kɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ gogɨ.

4 Dɛ̨ kí 'dan-é ə́n: Sopatɛr kí ngon lə Pirusɨ kí to dow kí ɓebo Bere-tɨ, Aristarkɨ kɨ̀ Sekundusɨ kí 'to dow-je kí ɓebo Tesalonikɨ-tɨ, Gayusɨ kí to dow kí ɓebo Dɛrbɨ-tɨ, ɓá Timote-je, kɨ̀ Tisikɨ-je, kɨ̀ Tropim-je kí 'to dow-je kí dɔnangɨ Aji-tɨ tɔ.

5 Dɛ̨ kinlé, d'ɔw kete nɔ̃-ji-tɨ ə 'ngəbɨ-ji mɛ̨̃ ɓebo Troasɨ-tɨ.

6 Ngà jɛ̨ rəmə, go ra nɑ̨y-tɨ kí 'ra kɨ̀ mbə̀ kí əm goto-tɨ lé, jɛ̨ j'al mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ
káre kí ɓebo Pilipɨ-tɨ, ə j'ra ndɔ mɨ̨ go-tɨ ɓəy ɓá j'ingə-dé ɓebo Troasɨ-tɨ ə
j'isɨ lo-é-tɨ ndɔ siri.

Kisɨ Pol ɓebo Troasɨ-tɨ kɨ̀ tɔsɨ ndəl lə Etikusɨ

7 Ndɔ Dimasɨ lé, jɛ̨ j'kəw-nɑ̨ kdɔ kuso mbə̀ nam-nɑ̨. Beɓa tò kadɨ bore ə
Pol à kɔw ngá rəmə, ɛ̨ ɔjɨ ta kɨ̀ dow-je kí 'kəw-nɑ̨ lé, ə pa ta sar ya dan lo
bapɨ.
8 Mɛ̨ɛ̨ kəy kí dɔ madɨ-é-tɨ taá kí j'kəw-nɑ̨-tɨ lé, pər lampɨ ɲɑ̨-tɨ.
9 Basa káre bè kí ri-é lə Etikusɨ isɨ taá, kəm bole kəy-tɨ lé. Lokɨ Pol ɑ̨ pa
ta adɨ dow-je ya ɓəy rəmə, ɛ̨ tò ɓi adɨ dan-é oy. Beɓa ɓi ləngɨ-é adɨ ɨ̨ kəy-tɨ
kí taá kí njèkungɨ-tɨ mutə lé ya usɨ nangɨ barakɨ. Ngà lokɨ d'un-é rəmə, ɛ̨
oy.
10 Beɓa Pol risɨ nangɨ ree ɗugɨ nangɨ dɔ-é-tɨ un-é kàdɨ̀-é-tɨ ɓá panè: «Adi
mɛ̨ɛ̨-si usɨ nangɨ, kdɔ ndil-é tɛ̨ɛ̨ al!»
11 Beɓa lokɨ Pol təl ɔw mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ taá gogɨ lé, ɛ̨ gangɨ mbə̀ nam-nɑ̨ uso
rəm, ɓá uso né kí kare rəm tɔ. Go-tɨ gogɨ lé, ɛ̨ təl pa ta adɨ tó-é uu ɲɑ̨ sar
ya adɨ kàdɨ̀ ubə, ɓá ɛ̨ ɔtɨ ɔw ɓəy.
12 Rəmə ngon basa lé isɨ kəm ɓá 'təl d'ɔw siə ɓe gogɨ, adɨ mɛ̨ɛ̨ dow-je təl
usɨ nangɨ pɔ̨-pɔ̨ gogɨ.

Pol ɨ̨ ɓebo Troasɨ-tɨ ɔw ɓebo Mile-tɨ

13 Jɛ̨ j'ɔw kete, ə j'al mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ ə j'mbutɨ ɓebo Asosɨ-tɨ, lo kí tò kadɨ j'un
Pol titɨ. To né kí ɛ̨ ya ndigɨ bè, kdɔ tò kadɨ ɛ̨ à kun rəbɨ kɔw kɨ̀ nja-é.
14 Lokɨ ɛ̨ ingə-ji Asosɨ lé, jɛ̨ j'un-é mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ, j'ɔw ɓebo Mitilɛ̨n-tɨ.
15 J'ɨ̨ Mitilɛ̨n-tɨ tin, j'ɔw kəm-ji kɨ kete. Ə lo aa go-tɨ ɓá j'tɛ̨ɛ̨ ta lo-tɨ kí Sio
kí to dɔnangɨ kí tò dan ba-tɨ. Ndɔ kí gogɨ go-tɨ ɓá j'tɛ̨ɛ̨ Samosɨ-tɨ, ngà lo kaa
rəmə, j'tɛ̨ɛ̨ ɓebo Mile-tɨ.
16 Beɓa Pol ɔjɨ kadɨ n'dəə kàdɨ̀ ɓebo Epɛjɨ-tɨ taá, kdɔ kadɨ j'isɨ dɔnangɨ
Ajitɨ ɲɑ̨ al. Ɛ̨ nagɨ lɔw-lɔw kdɔ kadɨ, lé né rəmə, n'tɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ
ndɔ ra nɑ̨y-tɨ lə jipɨ-je kí 'ɓa-é Pantekotɨ.

Kingə-nɑ̨ lə Pol kɨ̀ 'ngatɔ́gɨ-je kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ

17 Pol isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Mile-tɨ, ə ulə kulə ɓa 'ngatɔ́gɨ-je lə njékəwnɑ̨-je kí
ɓebo Epɛjɨ-tɨ.
18 Lokɨ dɛ̨ 'ree tɛ̨ɛ̨ rɔ-é-tɨ lé, ɛ̨ idə-dé panè: «Panjiyə-m kí rɔ-si-tɨ dɔkaglo-
je lay, un kutɨ-é ndɔ-tɨ kí dɔsɑ̨y lokɨ m'ilə-né nja-m dɔnangɨ Aji-tɨ lé, sə̨i 'gəi
majɨ.
19 M'ra kullə m'adɨ 'Ɓaɓe kɨ̀ dɔ kí sɔl lɔm-lɔm, kɨ̀ man nɔ̨ kəm-m-tɨ, kɨ̀
kɔ̨-je kí m'ingə kɨ̀ go rəbɨ ta-je kí majɨ al majɨ al kí jipɨ-je d'ɔjɨ-nɑ̨ dɔ-m-tɨ
rəm tɔ.
20 Né kí à majɨ sə-si lé, né káre ya kàrè m'ɓɔyɔ dɔ-é sə-si al. M'ilə mbɛ̨
m'adɨ-si rəm, m'ndó-si né pandangɨ lo-je-tɨ rəm, ɓá mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə-si rəm
tɔ.
21 Taá-taá ya m'ɓa jipɨ-je kɨ̀ dow-je kí 'to grɛkɨ-je kadɨ d'iɲə panjiyə-dé-je
kí majɨ al d'ɔsɨ batɨm 'təl kɨ rɔ Lubə-tɨ ə d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé 'Ɓaɓe lə-ji Jeju.
22 Ngà, ooi bè, kí ngɔsnè kinlé, kɔw-m kɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ ə́ m'ɔw mɔngɨ.
Ndil ɔsɨ-m kadɨ m'ɔw, ngà né kí à tɛ̨ɛ̨ dɔ-m-tɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, mɑ̨ m'asɨ
gə al.

23 Né kí m'gə lé, mɛ̨ɛ̨ ɓebo-je lay kí m'tɛ̨ɛ̨-tɨ ya, Ndil kí aa njay adɨ-m
m'gə majɨ kí dangay-je kɨ̀ kɔ̨̀-je tò ngəbɨ-m-tɨ nɔ̨̀ɔ̨̀. *
24 †Ngà kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá lé, mą m'oo kɨ né madɨ takəm-m-tɨ al ə né kí
kəm-m tò go-tɨ lé, to ta lə kadɨ m'ą̨y ngɔdɨ lə-m kin rə́tə́tə́ ngangɨ kagɨ-tɨ
[kɨ̀ rɔnəl] rəm, to ta lə kadɨ m'tɔl ta kullə kí 'Ɓaɓe Jeju adɨ-m lé tɔ: Adɨ to
ta lə kilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ ramajɨ lə Lubə†.»
25 «Ngà, ooi bè, kí ngɔsnè-tɨ kinlé, sə̨i lay kí m'dəə dan-si-tɨ m'ndó-si ta
kí dɔ kɔ̨ɓe-tɨ [lə Lubə] kinlé, a koo-i takəm-m gogɨ rangɨ al ngá.
26 Gɨn-é kin ɓá ɓone m'idə-si-né ta rəsɨ m'panè: Sə̨i lay kin ya ta məsɨ-si
goto dɔ-m-tɨ.
27 Kdɔ ta lə kɔjra-je lə Lubə lé mą̨ m'idə-si lay tingə, ɛ̨ kí m'ɓɔyɔ sə-si
dɔ-é ya goto.
28 'Tɔsɨ kəm-si dɔ rɔ-si sə̨i-tɨ ya rəm, ɓá dɔ kosɨ batɨ-je-tɨ lay kí Ndil kí aa
njay ində-si dan-dé-tɨ kadɨ indəɨ kəm-si go-dé-tɨ lé rəm tɔ. Kadɨ 'toi njékul
njékəwną̨-je lə Lubə kí ɛ̨ ya ndogɨ-dé kɨ̀ takul məsɨ-é ɛ̨ ya.
29 M'gə majɨ kí lokɨ m'a kɔw lé, jagɨm-je kí majɨ al d'a kandɨ mbunə̨-si-tɨ,
d'a koo kəmtondoo lə kosɨ batɨ-je kinlé al.
30 Rəm ɓá dan-si sə̨i-tɨ ya kàrè, dow-je kí dan-tɨ-je d'a kɨ̨ kdɔ pa ta-je kí
majɨ al majɨ al kədɨ-né njéndó né-je kɔr-dé-né kungɨ-dé go-dé-tɨ.
31 Indəɨ kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ, adi mɛ̨ɛ̨-si ole dɔ-tɨ tokɨ asɨ ɓal mutə bè, ə́
kada al rəm ndɔɔ al rəm ya, m'ndə̨jɨ ną̨́-ną̨́ dan-si-tɨ taá-taá kɨ̀ man nɔ̨
kəm-m-tɨ.»
32 «Ngà kí nè kinlé, m'ungɨ-si mɛ̨ɛ̨ ji Lubə-tɨ rəm, m'iɲə-si mɛ̨ɛ̨ ta-tɨ liə
kí to ta ramajɨ, kí ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kadɨ ɔw sə-si kɨ kete-kete mɛ̨ɛ̨ kadmee-tɨ lə-si,
ɓá à kadɨ nédɔji dow-je kí d'aa njay rəm tɔ.
33 Ɓo là, əse lɔr əse ɓo kubɨ-je lə dow madɨ ra-m al.
34 Sə̨i ya kàrè, 'gəɨ kí to ji-m kí tò kin ɓá adɨ-m né-je kí mɛ̨ɛ̨-m ge rəm,
adɨ m'adɨ madkullə-je lə-m né-je kí mɛ̨ɛ̨-dé ge rəm tɔ.‡
35 Ndɔ-é ndɔ-é ya m'idə-si m'panè: Tò kadɨ a rai kullə bè tɔ ɓá a rai-né
kɨ̀ njéndoo-je, ə kadɨ mɛ̨ɛ̨-si ole dɔ ta-je-tɨ lə 'Ɓaɓe Jeju, kí ɛ̨ ya kɨ̀ dɔ-é pa
panè: “Kadɨ né dow lé majkur-é itə kində ji taa-né né!”»
36 Lokɨ Pol pa ta bè adɨ-dé lé, ɛ̨ ɔsɨ məkəjɨ-é nangɨ ɓá pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ
ta lə-dé lay.
37 Rəmə dɛ̨ lay 'nɔ̨ ə d'ungɨ-ną̨ mindɨ Pol-tɨ d'uwə-é kɨ kàdɨ-dé-tɨ 'ra-é
lapiya.
38 Né ya kí mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ ra-dé-né ną̨ lé, to ta lə kidə kí Pol idə-dé panè d'a koo
takəm-n'ɛ̨̀ gogɨ rangɨ al ngá kin. Go-tɨ, dɛ̨ 'dan-é d'ɔw siə njal ta bato-tɨ.

21

Kɔw Pol ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ

1 Lokɨ j'iɲə-ną̨ sə-dé ngá rəmə, jɛ̨ j'al mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ, j'ɔw njururu mɛ̨ɛ̨ ɓebo
Kosɨ-tɨ. Lo aa go-tɨ, j'ɔw Rodɛsɨ kí to dɔnangɨ kí tò dan ba-tɨ, ngá ɓá j'ɨ̨ tin
j'ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Patara-tɨ.
2 Lokɨ j'ingə bato madɨ kí isɨ ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Penisi-tɨ lé, jɛ̨ j'al mɛ̨ɛ̨-é-tɨ
j'ɔw.

---

* **20:23 20:23** Knj 21:4; 21:11. † **20:24 20:24** 2Ti 4:7 † **20:24 20:24** 2Ti 4:7 ‡ **20:34 20:34** Knj 18:3

3 Beɓa lokɨ j'ɔw j'tɛ̨ɛ̨ ngɔsi kɨ̀ dɔnangɨ Siprə-tɨ kí tò dan ba-tɨ rəmə, j'iɲə ɓe lé dɔji gəl, ə j'ɔw dɔ-ji kɨ dɔnangɨ Siri-tɨ bè. Ə j'ɔw j'ur nangɨ ɓebo Tir-tɨ, kí to lo kí tò kadɨ d'a kɔr né-je kí mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ nangɨ titɨ.
4 Lokɨ j'ingə njéndó né-je lo-é-tɨ kinlé, jɛ̨ j'isɨ sə-dé ndɔ siri. Ndil kí aa njay ɔsɨ-dé, adɨ d'idə Pol kadɨ ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ al.
5 Bè ya kàrè lokɨ ndɔ kisɨ-ji rɔ-dé-tɨ tingə ngá lé, jɛ̨ j'usɨ dɔrəbɨ-tɨ. Rəmə dɛ̨ kɨ̀ ne-dé-je kɨ̀ ngan-dé-je lay ya 'dan-ji 'ree sə-ji njal gidɨ ɓebo-tɨ. Jɛ̨ j'ɔsɨ məkəjɨ-ji nangɨ ngangɨ ba-tɨ, j'pa ta kɨ̀ Lubə.
6 Go-tɨ, j'ra-ną̣ lapiya ɓəy ngá ɓá, jɛ̨ j'al mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ lé, ə njédan-ji-je lé kàrè 'təl kɨ ɓee-je lə-dé gogɨ tɔ.
7 Lokɨ j'iɲə rəbɨ kí mani lé, j'į̣ ɓebo Tir-tɨ j'ɔw ɓebo Tolemayisɨ-tɨ. J'ra lapiya njékadmɛ̨ɛ̨-je kí d'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kinlé, ə j'isɨ sə-dé ndɔ káre.
8 †Lo aa go-tɨ lé, j'ɔw ɓebo Sejare-tɨ. Lokɨ j'tɛ̨ɛ̨ Sejare lé, j'ɔw ɓe lə Pilipɨ kí to njèkilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ, ə j'tò rɔ-é-tɨ. Pilipɨ lé, to kí káre dan dow-je-tɨ kí siri kí ndɔkɨ 'mbətɨ-dé mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ*.
9 Ɛ̨ ɔw kɨ̀ ngan-je kí dené sɔ kí 'taa ngɔw al ə 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ.
10 †Lokɨ j'isɨ tin asɨ ndɔ ṇą̣ lé, dow káre kí ri-é lə Agabusɨ kí to njèpata kí ta Lubə-tɨ, į̣ dɔnangɨ Jude-tɨ ree ingə-ji nɔ̨ɔ̨.
11 Rəmə ɛ̨ un ndaá dɔɔ ɓədɨ lə Pol, dɔ-né ji-é kɨ̀ nja-é ɛ̨ ya ə panè: «Yən, ta kí Ndil kí aa njay pa ə́n: Dingəm kí ndaá dɔɔ ɓədɨ kin to kí 'liə lé, jipɨ-je d'a kuwə-é, tɔ́-é njim-njim ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ taną̣ bè tɔ, ngá ɓá d'a kilə-é ji dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al.»
12 Go ta-je-tɨ kinlé, jɛ̨ kɨ̀ njékadmɛ̨ɛ̨-je kí Sejare j'nɔ̨ ta Pol-tɨ kadɨ ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ al.
13 Ngà Pol ilə-tɨ panè: «Kdɔ ri ə́ 'nɔ̨i ɔri-né tɔ́gɨ-m gogɨ bè wa? Mą̣ lé, m'isɨ dɔ nja-m-tɨ kdɔ kadɨ 'tɔ́-m njim-njim par al, ngà m'isɨ dɔ nja-m-tɨ kadɨ m'ɔw m'oy ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ kdɔ ta lə 'Ɓaɓe Jeju.»
14 Lokɨ ɛ̨ adɨ ta-je lə-ji kin ra kullə rɔ-é-tɨ al lé, jɛ̨ j'ą̣ dɔ-tɨ njángɨ al ya tɔ. Ngà j'panè: «Kadɨ 'Ɓaɓe ɔjɨ ndigɨ liə!»
15 Go ndɔ-je-tɨ kinlé, lokɨ j'ra go né-je lə-ji rəmə, jɛ̨ j'ɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ.
16 Njéndó né-je kí dan-tɨ-je kí ɓebo Sejare-tɨ kí d'isɨ d'ɔw ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ, d'ɔw sə-ji tɔ. Dɛ̨ d'ɔw sə-ji adɨ j'tò rɔ Mɨnasɔ̨-tɨ kí to njéndó né kí kete low nų̣. Ɛ̨ to dow kí dɔnangɨ Siprə-tɨ kí tò dan ba-tɨ.

Kingə-ną̣ lə Pol-je kɨ̀ Jakɨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ

17 Lokɨ j'tɛ̨ɛ̨ ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ lé, njékadmɛ̨ɛ̨-je d'uwə-ji kɨ rɔ-dé-tɨ kɨ̀ rɔnəl.
18 Lo aa go-tɨ, Pol ɔw sə-ji natɨ rɔ Jakɨ-tɨ,† lo kí 'ngatɔ́gɨ-je lay ya 'kəw-ną̣ titɨ tɔ.‡
19 Lokɨ Pol ra-dé lapiya ngà rəmə, né-je kí Lubə ra dan dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al kɨ̀ takul kullə liə lé, ɛ̨ ɔr-dé poy-é kɨ̀ bar-é bar-é.
20 Lokɨ d'oo ta-je liə kin bè lé, dɛ̨ d'ɔsɨ gajɨ Lubə, ɓá go-tɨ d'idə Pol 'panè: «Ngonkɔ̨-ji kí majɨ, 'oo jipɨ-je ɓudɔgɨ dɔgɨ lo ṇą̣ ya d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé Jeju rəm, lay lə-dé ya d'ą̣ dɔ ndukun-tɨ lə Moiyijɨ kɨ̀ rɔ-dé kí tungə pilingɨ rəm.
21 Ya rəmə, dow-je d'idə-dé ta kí dɔ-i-tɨ 'panè: Néndó lə-i ɔsɨ jipɨ-je lay kí d'isɨ dan dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al kadɨ 'təl gidɨ-dé d'adɨ ndukun lə Moiyijɨ

† **21:8 21:8** Knj 6:5; 8:5 * **21:8 21:8** Knj 6:5; 8:5 † **21:10 21:10** Knj 11:28 † **21:18 21:18** *Jakɨ kinlé, to ngonkɔ̨ Jeju* ‡ **21:18 21:18** Knj 12:17; 15:13

rəm, kadɨ d'ijə ganjangɨ ngan-dé-je al rəm, ɓá kadɨ 'təl rɔ-dé go nékoɓe-tɨ
lə jipɨ-je lé al rəm tɔ.
22 Ngà j'a rai ban wa? Kdɔ ta kí rá-tɨ ya kàrè [lokɨ kosɨ dow-je d'a kəw-nạ̃
lé] d'a koo kí i 'ree nè ya ə́n.
23 Beɓa 'ra nè kí j'a kidə-i kin. Dingəm-je sɔ kí d'un mindɨ-dé dɔ né
madɨ-tɨ d'adɨ Lubə d'isɨ dan-ji-tɨ nè.§
24 Ɔr-dé go-i-tɨ, ə 'ra nékoɓe kí sɔbɨ dɔ kaa rɔ njay lə-i rəm, kí sɔbɨ dɔ
kaa rɔ njay lə-dé rəm, ɓá ugə dɔ-dé adɨ 'ndisə dɔ-dé rəm tɔ. Bè kdɔ kadɨ
dow-je lay 'gə kí ta-je kí dɔ-i-tɨ kí ɔw mbuu kinlé, to ta-je kí kare rəm, ɓá
kadɨ 'gə kí i lé, ya kàrè 'təl rɔ-i go ndukun-tɨ lə Moiyijɨ majɨ rəm tɔ.
25 †Ngà kí sɔbɨ dɔ jipɨ-je al kí d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju lé, j'ndàngɨ mbete j'adɨ-
dé j'idə-dé-né kadɨ dạ̃-je kí dow-je 'tɔl 'pole-né magɨ-je lé, d'a kuso al rəm,
kadɨ d'a kuso məsɨ dạ̃ al rəm, d'a kuso dạ̃ kí oy yo kuburu al rəm, ɓá kadɨ
d'ɔgɨ rɔ-dé ra kaya rəm tɔ.*»
26 Lo aa go-tɨ, Pol ɔr dingəm-je kí sɔ lé ɔw sə-dé, adɨ ẹ̃ rəm, dẹ̃ rəm ya
d'aa rɔ-dé ngá ɓá, ẹ̃ ɔw takəy-tɨ lə Lubə, kdɔ kidə njégugné-je, ndɔ kí gin
kaa rɔ lə-dé à gangɨ-né, kadɨ nạ̃́-nạ̃́ dan-dé-tɨ ree kɨ̀ kadkare liə adɨ Lubə.

D'uwə Pol

27 Lokɨ nạ̀y nạ̃ al kadɨ ndɔ kí siri lé goto rəmə, jipɨ-je kí dan-tɨ-je kí
d'ị̃ dɔnangɨ Aji-tɨ d'oo Pol mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lubə lé, dẹ̃ 'sulə kosɨ dow-je adɨ
d'uwə-é.
28 Ə 'tur kəə 'panè: «Sə̃i Israyel-je, reei ori kàdì-ji ɓoo! Yən, dingəm kí
njèndó né dow-je lay ya kɨ̀ lo-lo, pa-né ta kí majɨ al majɨ al dɔ Israyel-je-tɨ
rəm, dɔ ndukun-tɨ lə Moiyijɨ rəm, ɓá dɔ kəy-tɨ lə Lubə kin rəm lé, ẹ̃ ə ạ̃
an. Ẹ̃ ɔw mbing ya ree kɨ̀ dow-je kí 'to grɛkɨ-je mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lubə. Ẹ̃ ra lo
kí aa njay kin kɨ lo kí kɔgɨ kare.»
29 †Dẹ̃ pa ta kin bè kdɔtalə Tropim kí to dow kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ lé, d'oo-é kɨ̀
Pol mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ. Beɓa 'gɨr kí Pol ɔw siə mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lubə.
30 Dow-je kí ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ lay ya d'ɔw dɔ-nạ̃-tɨ wúr wùr ə dow-je d'ị̃
kɨ̀ lo-lo ya təti-nạ̃ yipɨ d'ạ̃y kɨ lo-é-tɨ. Dẹ̃ d'uwə Pol mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ lə Lubə,
'ndɔr-é d'ɔw siə ndaa-tɨ rəmə, tajinatɨ nè ya d'utɨ tarəbɨ-je.
31 Lokɨ 'sangɨ kadɨ 'tɔl Pol lé, dow-je kí mẹ̃ẹ̃ ɓebo Jorijalẹ̃m-tɨ lay ya d'ɔw
dɔ-nạ̃-tɨ wúr wùr adɨ ta-é usɨ mbɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je-tɨ kí ɓudɔgɨ.
32 Rəmə lo-é-tɨ nè ya, ẹ̃ rəm, asgar-je rəm, ɓá njékun dɔ kutɨ asgar-je
kí ɓu ɓu, d'ubə nangɨ d'ị̃ d'ạ̃y d'ɔw kɨ rɔ dow-je-tɨ lé. Lokɨ dow-je kinlé,
d'oo njèkun dɔ asgar-je kí ɓudɔgɨ kin rəm, d'oo asgar-je rəm lé, 'taa koo
ta tində-tɨ kí d'ạ̃ 'tində Pol lé ngá.
33 Beɓa njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ lé, ɔtɨ kɨ rɔ Pol-tɨ uwə-é ə un
ndu kadɨ d'ilə-é sil gidɨ joo. Go-tɨ, ẹ̃ dəjɨ ta panè: Dingəm kinlé to nạ̃́ wa?
Ə ri ɓá ẹ̃ ra wa?
34 Ngà dan kosɨ dow-je-tɨ lé, dow-je kí nạ̃́-je 'tur kɔɔl 'panè: Ẹ̃ ra né kí
bè kin. Rəmə dẹ̃ kí dan-tɨ-je 'panè: Ẹ̃ ra né kí bè kin tɔ. Ta-je kí 'pa yó-je
kɨ nè-je kinlé, ra adɨ ta kí njururu bè ya njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ
lé, ingə al. Beɓa ẹ̃ un ndu kadɨ d'ɔw kɨ̀ Pol mẹ̃ẹ̃ ndògɨ bɔr-tɨ lə-dé.

---

§ **21:23 21:23** Ta lə kaa rɔ lə Pol-je kí to nè kinlé, to ta lə kaa rɔ kí sɔbɨ dɔ majal al. Ngà jipɨ-je lé, kinə dow un mindɨ-é adɨ Lubə dɔ né madɨ-tɨ rəmə, à ra bè ɓane. Beɓa Pol kí to jipɨ lé ra-né tɔ.

† **21:25 21:25** Knj 15:29 * **21:25 21:25** Knj 15:20 † **21:29 21:29** Knj 20:4

35 Lokɨ Pol ree tɛ̨ɛ̨ ɗîgɨ lo njiyə-je-tɨ lé, asgar-je d'un-né nɔngɨ taá, kdɔtalə
kosɨ dow-je d'ɔw sɨə pɨr-pɨr pɨr-pɨr.
36 Kosɨ dow-je ya d'ul-ną̣ go-é-tɨ mbuu, kì kəə ta-dé-tɨ taá-taá 'panè: «Adɨ
j'tɔli-é kɨ tɔl ya!»

Pol pa ta dɔ rɔ-é-tɨ
Knj 9:1-19; 26:9-20; Gal 1:11-16; 1Ti 1:12-17

37 Lokɨ d'ɔw kadɨ Pol andɨ lo-tɨ lə asgar-je lé rəmə, ɛ̨ dəjɨ njèkun dɔ kutɨ
asgar-je kí ɓudɔgɨ lé panè: «Se i a kadɨ-m tarəbɨ kadɨ m'pa ta káre wa?»
Beɓa ɛ̨ dəjɨ-é panè: «I 'gə ta Grɛkɨ wa?
38 I lé 'to dow kí dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ, kí ngɔsnè ya ɓəy ə́ ɔy bɔkaya-je ɓudɔgɨ
lo sɔ ɔw sə-dé dilə̀lo-tɨ, sulə-dé kadɨ 'ra dɔngą̣ lé al wa?»
39 Pol panè: «Mą̣ m'to jipɨ kí d'ojɨ-m ɓebo Tarsɨ-tɨ, dɔnangɨ Silisi-tɨ, m'to
ngon njèɓe kí ɓebo-tɨ kí ri-é ɓa ṇą̣. Kɔgri ya, adɨ-m tarəbɨ m'pa ta m'adɨ
kosɨ dow-je.»
40 Njèkun dɔ asgar-je kí ɓudɔgɨ lé, iṇə tarəbɨ adɨ-é. Beɓa Pol al dɔ ɗîgɨ
lo njiyə-je-tɨ yəkɨ ji-é ta dow-je-tɨ, adɨ lo tò ndingɨ, ngá ɓá pa sə-dé ta kì ta
əbrə panè:

22

1 «Ngankɔ̨-m-je kì bɔbɨ-m-je, 'yəli mbɨ-si ooi-né ta kí ngɔsnè m'ɔw kì pa
kdɔ pa-né ta dɔ rɔ-m-tɨ kin.»
2 Lokɨ d'oo kí Pol pa ta kì ta əbrə rəmə, lo təl pa doy ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy,
ngá ɓá Pol panè:
3 †«Mą̣ lé m'to jipɨ, d'ojɨ-m ɓebo Tarsɨ, dɔnangɨ Silisi-tɨ, ngà d'otɨ-m ɓebo
Jorijalɛ̨m-tɨ nè ya rəm, Gamaliyɛl ndó-m né-je kí ɔw go-ną̣-tɨ berere-berere
kì ndukun lə ka-ji-je rəm, ɓá kullə lə Lubə kàrè rɔ-m tungə-tɨ pilingɨ titɨ
kí sə̨ɨ lay ą̣ɨ-né ɓone kin bè ya tɔ.*
4 †Dow-je kí njékun go néndó lə Jeju lé, m'ulə kəm-dé ndoo ṇą̣. M'adɨ
'tɔ́ dingəm-je kì dené-je njim-njim d'ungɨ-dé dangay-tɨ.
5 Burə dɔ njégugné-je lə Lubə kì 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je lay ya 'gə sə-m go-é
majɨ. Kdɔ lokɨ m'isɨ m'ɔw Damasɨ lé, dɛ̨ 'ndàngɨ mbete-je d'adɨ m'ɔw-né
madɨ ngankɔ̨-ji-je kí d'isɨ nų̣. M'ɔw kdɔ kadɨ m'tuwə njékadɨ mɛ̨ɛ̨-dé Jeju kí
d'isɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Damasɨ-tɨ, m'tɔ́-dé njim-njim m'ree sə-dé ɓebo Jorijalɛ̨m-tɨ,
kdɔ kadɨ d'adɨ-dé kɔ̨̀.†»

Pol ɔr poy kadɨ kí adɨ mɛ̨ɛ̨-é Jeju
Knj 9:1-19; 26:12-18

6 «Ta kí kàdì ą̣ jam dɔ ɓe-tɨ, lokɨ m'ą̣ dɔ rəbɨ-tɨ, m'tɛ̨ɛ̨ ngɔsi kì ɓebo
Damasɨ rəmə, tajinatɨ nè ya, londógɨ kí ṇą̣ ya ndógɨ į̣ dɔrą̣-tɨ ree gəə dɔ-m
sipɨ.
7 Adɨ m'tɛ̨ɛ̨ m'usɨ nangɨ rəmə, m'oo ndi dow pa sə-m ta panè: “Sol, Sol,
kdɔ ri ɓá 'ulə kəm-m ndoo bè wa?”
8 Mą̣ m'ilə-é-tɨ m'panè: “I to nạ́ wa, 'Ɓaɓe?” M'oo ndi dow lé, təl ilə-m-tɨ
panè: “To mą̣ Jeju, dow kí Najarɛtɨ-tɨ kí 'isɨ 'ulə kəm-m ndoo lé ya.”
9 Dow-je kí d'ɔw sə-m, d'oo lo kí ndógɨ lé majɨ ya, ngà ndi dow kí 'pa
sə-m ta lé ɓá d'oo al.

---

† **22:3 22:3** Knj 5:34-39 * **22:3 22:3** Knj 5:34 † **22:4 22:4** Knj 8:3; 26:9-11 † **22:5 22:5** Knj 8:3; 9:1

10 Mą̰ m'dəji-é m'panè: “'Ɓaɓe, ri ɓá tò kadi m'ra wa?” Beɓa 'Ɓaɓe ilə-m-ti panè: “Ị̰ taá 'ɔw ɓebo Damasi-ti ə tin ya d'a kidə-i né lay kí tò kadi 'ra.”
11 Ngà lo kí ndógi lé ya, ra adi kəm-m oo lo al, adi dẹ̰ kí d'ą̰ sə-m lé, ngá ɓá d'uwə ji-m 'ndɔr-m d'ɔw sə-m ɓebo Damasi-ti.»
12 «Dingəm káre bè kí ri-é lə Ananiasi ə to dow kí njèkilə kuji dɔ ndukun-ti lə Lubə rəm, ɓá to dow kí jipi-je lay kí d'isi ɓebo Damasi-ti 'pa ta kí dɔ-é-ti maji ṇą̰ rəm,
13 ɓá ree rɔ-m-ti ə idə-m panè: “Ngonkɔ̰-m Sol, 'tẹ̰ẹ̰ kəm-i 'oo lo.” Rəmə tajinati nè ya, kəm-m oo lo adi m'oo-é.
14 Ẹ̰ təl pa ɓəy panè: “Lubə lə ka-ji-je uwə dɔ-i kete kdɔ kadi 'gə ndigi liə, kdɔ kadi 'oo njèra né kí njururu rəm, ɓá kdɔ kadi 'oo ta-je kí ta-é-ti kì mbi-i rəm tɔ.
15 Né-je kí 'oo kì kəm-i rəm, ta-je kí 'oo ta-é-ti kì mbi-i rəm kinlé, i ɓá 'a to njèkɔr go-é kadi dow-je lay d'oo.
16 Kí ngɔsnè-ti kinlé, ri ɓá 'ą̰ 'ngəbi ɓəy wa? Ị̰ taá 'nɔ̰ ɓa 'Ɓaɓe, kadi-é togi majal-je lə-i kɔgi adi-i ə kadi 'ra-i batẹ̰m.”»

Pol ɔr go kulə kí Lubə ulə-é rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al

17 Loki m'təl m'ree ɓebo Jorijalẹ̰m-ti gogi, ɓá m'isi m'pa ta kì Lubə mẹẹ̰ kəy-ti liə rəmə, né ra-m toki ṇ̰ bè,
18 ə m'oo 'Ɓaɓe idə-m panè: «'Ɔdi rɔ-i, 'tẹẹ̰ lɔw kɔgi ɓebo Jorijalẹ̰m-ti, kdɔtalə ta kí dɔ-m-ti kí 'a pa lé, dow-je kí mẹẹ̰ ɓe-ti kin d'a taa al.»
19 Beɓa m'təl m'ilə-é-ti m'panè: «'Ɓaɓe, dẹ̰ ya kàrè 'gə maji kí mą̰ lé, ndɔki m'ɔw mẹẹ̰ kəykəwną̰-je-ti lə jipi-je, m'adi 'tuwə dow-je kí d'adi-i mẹẹ̰-dé d'ungi-dé dangay-ti rəm, ɓá m'adi 'tində-dé kì ndəy rəm tɔ.
20 †Rəm loki ndɔki d'ą̰ 'tɔl Etiyẹ̰n kí to njèpata lə-i lé, m'ą̰ lo-é-ti nɔ̰̰ rəm, m'ndigi sə-dé dɔ-ti rəm, ɓá m'ngəm kubi-je lə njétɔl-é-je rəm tɔ.»
21 Ngà 'Ɓaɓe idə-m panè: «'Ɔw, m'a kulə-i są̰y nṵ rɔ dow-je-ti kí 'to jipi-je al!»

Pol tɔji rɔ-é kí n'to ngon njèɓe kí Rɔm

22 Loki jipi-je d'oo ta lə Pol sar 'tẹẹ̰ dɔ ta-ti kin rəmə, d'un ndi-dé ki taá 'panè: «Kadi dow kí taną̰ bè kinlé, goto dɔnangi-ti nè! Tuwə kadi-é isi kì dɔ-é taá al!»
23 'Tur kɔɔl rəm, 'tɔr kubi-je kí rɔ-dé-ti d'ungi kɔgi rəm, ɓá d'ɔy nangi 'sane ki taá-taá rəm tɔ.
24 Ngá ɓá njèkun dɔ kuti asgar-je ɓudɔgi lé, un ndu kadi d'ɔw siə lo-ti lə asgar-je, ə kadi d'ində-é 'dəji-é-né ta, kdɔ kadi 'gə-né gin ta kí 'tur-né kəə dɔ-é-ti lé.
25 Loki d'ą̰ 'tɔ́ Pol kdɔ kində-é lé, ẹ̰ idə njèkun dɔ kuti asgar-je kí ɓu kí ą̰ nɔ̰̰ panè: «Ngon njèɓe kí Rɔm kí 'gangi ta dɔ-é-ti al ɓəy lé, se to tó-é kadi indəi-é wa‡?»
26 Loki njèkun dɔ kuti asgar-je kí ɓu oo ta kinlé, ẹ̰ ɔw rɔ njèkun dɔ asgar-je-ti kí ɓudɔgi lé, idə-é panè: «'A ra ban ngá wa? Dingəm kinlé, to ngon njèɓe kí Rɔm lé 'oo ya!»
27 Beɓa njèkun dɔ asgar-je ɓudɔgi lé, ree rɔ Pol-ti dəji-é panè: «Idə-m, i lé 'to ngon njèɓe kí Rɔm tɔ wa?» Pol ilə-é-ti panè: «Oiyo, m'to ngon njèɓe kí Rɔm.»

† **22:20 22:20** Knj 7:58 ‡ **22:25 22:25** Knj 16:37

28 Rəmə njèkun dɔ asgar-je kí ɓudɔgɨ lé, təl panè: «Mą̃ lé, m'un là ną̃ madɨ ɓá m'to-né ngon njèɓe kí Rɔm.» Ngà Pol panè: «Mą̃ lé, m'to ngon njèɓe kí Rɔm kí kojɨ-tɨ!»
29 Beɓa tajinatɨ nè ya, dę̃ kí d'ɔw kì kində Pol lé 'tɔr ɓədɨ-dé, ɓá njèkun dɔ asgar-je kí ɓudɔgɨ lé kàrè, lokɨ ę̃ gə kí to ngon njèɓe kí Rɔm ya ɓá n'adɨ 'tɔ́-é lé, ę̃ ɓəl ną̃ tɔ.

Pol ą̃ nɔ̧̃ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je

30 Lo aa go-tɨ, njèkun dɔ asgar-je ɓudɔgɨ lé, ndigɨ kadɨ n'ndər gin ta lə Pol majɨ n'oo se ri ɓá jipɨ-je d'ilə-né ta dɔ-é-tɨ wa. Beɓa ę̃ adɨ 'tutɨ Pol, ngá ɓá un ndu adɨ 'ɓa njékun dɔ njégugné-je lə Lubə, kì 'boy-je kí njégangta-je lə jipɨ-je kadɨ d'ingə-ną̃. Go-tɨ, ę̃ adɨ 'ree kì Pol d'ində-é dan-dé-tɨ.

23

1 Pol adɨ kəm-é tò kɨ dɔ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je gə́rə́rə́, ɓá idə-dé panè: «Ngankɔ̧̃-m-je, panjiyə-m kɨ rɔ Lubə-tɨ lé, mę̃ę̃-m kì ndę̃ bè ya kàrè uwə-m kì ta dɔ-tɨ al ya sar ɓone.»
2 Rəmə Ananiasɨ kí burə dɔ njégugné-je lə Lubə un ndu adɨ dow-je kí d'ą̃ mbɔ́-é-tɨ ngɔsi kadɨ d'ində ta-é.
3 Beɓa Pol idə-é panè: «I kí 'titɨ-ną̃ kì ndogɨ bɔr kí 'ra kì pɔ̧̃ d'adɨ nda kin bè kinlé, i ɓá Lubə à kində-i*†! I isɨ lo kin-tɨ kdɔ gangta dɔ-m-tɨ kí go ndukun-tɨ lə Lubə rəmə, i 'nədɨ ndukun ə 'un ndu kadɨ d'ində-m!»
4 Ngà dę̃ kí d'ą̃ lo-é-tɨ lé, d'idə-é 'panè: «I 'tajɨ burə dɔ njégugné-je lə Lubə!»
5 Beɓa Pol ilə-dé-tɨ panè: «Ngankɔ̧̃-m-je, m'gə to kí ę̃ to burə dɔ njégugné-je lə Lubə al. Kdɔ mbete kí aa njay panè: "'A pa ta kí majɨ al dɔ 'boy-tɨ kí dɔ gin dow-je-tɨ lə-i al‡!"»
6 †Pol gə kí dan 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je lé, Sadusi-je d'isɨ nɔ̧̃ɔ̧̃ rəm, ɓá Parisi-je kàrè d'isɨ nɔ̧̃ɔ̧̃ rəm tɔ. Beɓa ę̃ ur kəə nɔ̧̃-dé-tɨ panè: «Ngankɔ̧̃-m-je, mą̃ lé, m'to Parisi rəm, ɓá m'to ngon kojɨ Parisi-je rəm tɔ. To ta lə nékində mę̃ę̃ dɔ-tɨ lə-ji kí sɔbɨ dɔ tɔsɨ kí dow-je d'a tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃, ɓá 'gangɨ-né ta dɔ-m-tɨ kin.»
7 Ę̃ pa ta kinlé ilə nangɨ al ya ɓəy rəmə, Parisi-je kì Sadusi-je 'gakɨ-ną̃ adɨ 'gángɨ-ną̃ lo joo.
8 †Sadusi-je lé dę̃ 'panè tɔsɨ ndəl kində lo tę̃ę̃ goto rəm, malayka-je 'goto rəm, ɓá ndil kàrè goto rəm tɔ; ngà Parisi-je rəmə d'ində mę̃ę̃-dé dɔ né-je-tɨ kin lay tɔ.§
9 Né kin ra adɨ 'singə dɔ-ną̃-tɨ sokro. Njéndó dow-je ndukun-je kí ną́-je kí dan Parisi-je-tɨ d'ị̃ taá 'najɨ ta kì tógɨ-dé ə 'panè: «Né madɨ kí majɨ al káre ya kàrè ję̃ j'ingə rɔ dingəm-tɨ kanlé al. Dɔmajɨ ə to ndil, al rəmə malayka ɓá idə-é ta wa ə́n!»
10 Tanajɨ lé, ngą̃ ną̃ adɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ lé, ɓəl panè d'a kị̃ gángɨ Pol danã̧ bɛ̃tɨ-bɛtɨ. Beɓa ę̃ un ndu adɨ asgar-je kadɨ d'ur dan kosɨ dow-je-tɨ d'ɔr Pol ji-dé-tɨ d'ɔw siə lo-tɨ lə-dé dę̃ asgar-je lé.

---

* **23:3 23:3** Kɨ go lo-tɨ jipɨ-je bè lé, ra ndògɨ bɔr kì pɔ̧̃ kadɨ nda lé, tɔjɨ dow kí mę̃ę̃ majɨ al ya ngà ra rɔ-é kɨ dow kí njururu bè. † **23:3 23:3** Mat 23:27-28 ‡ **23:5 23:5** Tęt 22:27 † **23:6 23:6** Knj 26:5; Plp 3:5 † **23:8 23:8** Mat 22:23; Mar 12:18; Luk 20:27 § **23:8 23:8** Mat 22:23; Mar 12:18; Luk 20:27.

11 Ndɔ-é-tɨ kinlé ndɔɔ rəmə, 'Ɓaɓe tɛ̨ɛ̨ dɔ Pol-tɨ idə-é panè: «'Uwə rɔ-i ngą̃!
Gangɨ-é kí i 'pa-né ta lə-m Jorijalɛ̨m-tɨ kinlé, 'ɔw ɓebo Rɔm-tɨ kàrè
'pa bè ya tɔ ɓane.»

Jipɨ-je d'ɔjɨ-ną̃ ta kí majɨ al dɔ Pol-tɨ

12 Lo aa kí ndɔge lé, jipɨ-je d'ɔjɨ-ną̃ ta kí majɨ al ndil Pol-tɨ ə d'ubɨ rɔ-dé
dɔ-tɨ 'panè, n'a kąyi man al rəm, n'a kusoi né al rəm ya kadɨ n'tɔli Pol
mɔkɨ tá.
13 Dow-je kí d'ɔjɨ-ną̃ ta kí majɨ al dɔ Pol-tɨ lé, kɔr-dé tɔy kɔrsɔ.
14 Dɛ̨ d'ɔw d'ingə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kì 'ngatɔ́gɨ-je lə jipɨ-je
d'idə-dé 'panè: «Jɛ̨ lé, j'adɨ rɔ-ji, ə j'ubɨ rɔ-ji dɔ-tɨ, kadɨ né à kɔdɨ ta-ji al ya
sar kadɨ j'tɔl Pol mɔkɨ tá.
15 Beɓa kí ngɔsnè-tɨ kinlé, 'adi ta-si asɨ-ną̃ kì 'boy-je kí njégangta-je lə
jipɨ-je ə indəi nɔ̃ɔ̃ njèkun dɔ kutɨ asgar-je-tɨ kí ɓudɔgɨ kadɨ-é ree kì Pol
nɔ̃-si-tɨ, rəmə 'rai titɨ-ną̃ né kí 'ndigi ndəri gin ta lə Pol lé majɨ kdɔ koo
bè. Ngà jɛ̨ tɔ rəmə, j'isɨ pèrèrè kdɔ kadɨ, lokɨ Pol isɨ ree lé, j'gangɨ-é j'tɔl-é
kɔgɨ.»
16 Ngà lokɨ, ngon lə kɔ̃nan Pol-je oo ta lə gangɨ kí d'ɔjɨ kdɔ gangɨ-é lé
rəmə, ɔtɨ ɔw lo-tɨ lə asgar-je, ilə ta lé mbi Pol-tɨ.
17 Lokɨ Pol oo ta kin bè lé, ɛ̨ ɓa kí káre dan njékun dɔ kutɨ asgar-je-tɨ ɓu
idə-é panè: «Basa kin, ɔw kì ta madɨ kdɔ kidə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí
ɓudɔgɨ, ən ə́ ɔw siə rɔ-é-tɨ.»
18 Beɓa njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu adɨ basa lé, ɔtɨ ɔw siə rɔ njèkun
dɔ kutɨ asgar-je-tɨ kí ɓudɔgɨ lé, ə idə-é panè: «Pol kí to dangay lé, ɓa-m ə
dəji-m kadɨ m'ree kì basa kin rɔ-i-tɨ, kdɔ ɔw kì ta madɨ kadɨ ilə mbi-i-tɨ.»
19 Beɓa njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ, uwə ji basa lé, ɔr-é adɨ d'ą̃ kì
kár-dé ɓá dəji-é panè: «Ta ri ɓá ɔw-né kdɔ kilə mbi-m-tɨ wa?»
20 Basa lé idə-é panè: «Jipɨ-je d'adɨ ta-dé asɨ-ną̃ kadɨ 'dəji-i kadɨ bore ə
adɨ 'ree kì Pol nɔ̃ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je-tɨ lə-dé, tokɨ né kí d'ɔw kì sangɨ
kdɔ koo ta kí njururu dɔ ta-tɨ liə lé bè.
21 Ngà i rəmə, kadɨ 'ndigɨ sə-dé dɔ-tɨ al, kdɔ dow-je kí kɔr-dé à tɔy kɔrsɔ
ya d'ɔjɨ kdɔ gangɨ-é. Dowbé-je kinlé, d'adɨ rɔ-dé ə d'ubɨ rɔ-dé dɔ-tɨ kadɨ
n'usoi né al rəm, n'ąyi man al ya sar kadɨ n'tɔli Pol mɔkɨ tá. Dɛ̨ d'isɨ pèrèrè
ngá, rəmə né kí 'ngəbɨ lé, 'ngəbɨ kadɨ 'ilə mindɨ-i adɨ-dé ya par.»
22 Njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ, ndɔr mbi basa lé panè: Né-je kí i
'ree 'ɔr-m poy-é kinlé, 'pa adɨ dow kí rangɨ oo al. Go-tɨ, ɛ̨ tubə basa lé,
adɨ-é ɔw.

D'ulə kì Pol d'adɨ Gubərnər Pelisɨ

23 Go-tɨ ɓəy ngá ɓá, njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ lé, ɓa dow-je joo
kí 'to njékun dɔ asgar-je kí ɓu ɓu idə-dé panè: «Adi asgar-je ɓujoo rəm,
asgar-je kí njésində-je kɔrsiri rəm, ɓá dɛ̨ kí njémandangɨ-je ɓujoo d'isɨ
pèrèrè, kdɔ kadɨ lokɨ kàdì kí siri kí ndɔɔ asɨ rəmə d'ɔw ɓebo Sejare-tɨ.
24 Kadɨ né kal lə Pol kàrè tò tɔ; kdɔ kadɨ ɔw siə kì majɨ-é ya rɔ Gubərnər
Pelisɨ-tɨ.»
25 Beɓa njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ lé, ndàngɨ mbete adɨ Gubərnər
panè:
26 «Mą̃ Klodɨ Lisiyasɨ m'ra-i lapiya i Pelisɨ kí 'to dow kí boy.
27 Jipɨ-je d'uwə dingəm kí m'ulə siə madɨ-i kinlé, ə d'ɔw kdɔ tɔl-é ɓá lokɨ
m'oo ta-é kí ɛ̨ to ngon njèɓe kí Rɔm lé, m'ɨ̨ ratɨ kì asgar-je m'ɔr-é-né ji-dé-tɨ.

28 Lokɨ m'ndigɨ gə gin né kí d'ilə-né ta dɔ-é-tɨ lé, m'ɔw siə nɔ̰ 'boy-je-tɨ
kí njégangta-je lə jipɨ-je.
29 Rəmə m'oo kí d'ilə ta dɔ-é-tɨ kdɔ tanajɨ-je kí sɔbɨ dɔ ndukun lə-dé, ɓɨ
ɛ̰ ra né madɨ kí tuwə koy əse tuwə dangay al.
30 Lokɨ jipɨ-je d'isɨ d'ində dɔ-é kadɨ 'tɔl-é ɓá m'oo ta-é rəmə, tajinatɨ nè
ya m'ulə siə madɨ-i, ə m'adɨ njékilə ta dɔ-é-tɨ-je lé 'gə tokɨ dow kí d'a səkɨ
Pol ta-é-tɨ lé to i. [Oiyo ɲa̰.]»

Pol mɛ̰ɛ̰ ɓebo Sejare-tɨ

31 Asgar-je 'təl rɔ-dé go ndukun-tɨ kí d'adɨ-dé lé, adɨ ndɔɔ-ndɔɔ nɔ̰ɔ̰ ya
d'ɔw kɨ̀ Pol njal lo-tɨ lə asgar-je kí ɓebo Antipatrisɨ-tɨ.
32 Lokɨ lo aa lé, dɛ̰ 'təl kɨ lo kisɨ-dé-tɨ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ gogɨ, ə d'iɲə asgar-
je kí njésində-je kadɨ d'un ta gajɨ rəbɨ lé kɨ̀ Pol.
33 Beɓa lokɨ 'ree tɛ̰ɛ̰ ɓebo Sejare-tɨ lé, asgar-je kí njésində-je d'adɨ mbete
lé Gubərnər rəm, ɓá 'tɔjɨ-é Pol lé rəm tɔ.
34 Ɛ̰ ndó mbete lé oo rəmə, dəjɨ panè se Pol lé to dow kí dɔnangɨ-tɨ kí rá
wa? Lokɨ oo kí Pol to dow kí d'ojɨ-é dɔnangɨ Silisɨ-tɨ rəmə panè:
35 Njékilə ta dɔ-ɨ-tɨ-je d'a ree ɓá m'a koo ta kí ta-ɨ-tɨ ɓəy. Go-tɨ, un ndu
kadɨ d'ɔw kɨ̀ Pol panata lə Erodɨ, ə d'ində kəm-dé go-é-tɨ.

24

Pol ɑ̰ logangta-tɨ nɔ̰ Gubərnər Pelisɨ-tɨ

1 Ndɔ mɨ̰ go-tɨ ɓá, Ananiasɨ kí to burə dɔ njégugné-je lə Lubə, ɨ̰ ɓebo
Jorijalɛ̰m-tɨ ree ɓebo Sejare-tɨ natɨ kɨ̀ dow-je kí 'nɑ́-je kí dan 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ
lə jipɨ-je rəm, kɨ̀ njègə pa ta gangɨ-né dɔ dow-je káre bè, kí rɨ-é lə Tɛrtulusɨ.
Dɛ̰ 'səkɨ Pol nɔ̰ gubərnər Pelisɨ-tɨ*.
2 Lokɨ 'ɓa Pol d'adɨ-é ree lé, Tɛrtulusɨ un kutɨ kɔr ta kdɔ kilə-né ta dɔ
Pol-tɨ panè: «Kɨ̀ takul-ɨ i Pelisɨ rəm, kɨ̀ takul gosɨ lə-ɨ kí 'təl-né gin né-je kdɔ
ta lə majɨ lə gin dow-je kinlé, ɓá j'isɨ-né kɨ̀ lapiya kí ɔr njutɨ-njutɨ tin.
3 I Pelisɨ, dow kí boy ɲa̰, majɨ-je lay kí ɨ ra lé, lo-je lay ya j'ndigɨ sə-ɨ dɔ-tɨ
rəm, j'ra-ɨ oiyo dɔ-tɨ ɲa̰ rəm tɔ.
4 Kdɔ kadɨ j'uwə-ɨ nangɨ ɲa̰ al lé, m'ra-ɨ kɔgri, kadɨ kí go mɛ̰ɛ̰majɨ-tɨ lə-ɨ
lé ya, 'yəl mbɨ-ɨ 'oo-né ta-je kí j'a pa gɔjɨ ɗekse bè ya kadɨ-ɨ kin.
5 J'gə kí dingəm kinlé, tokɨ mɔ̰y kosɨ kí usɨ mɛ̰ɛ̰ ɓe-tɨ bè. Ɛ̰ sulə jipɨ-je kí
dɔnangɨ-tɨ nè lay adɨ 'gángɨ-na̰ rəm, ɛ̰ to njèkun dɔ kutɨ dow-je kí to njékɔr
rɔ-dé-je kí 'ɓa-dé dow-je kí Najarɛtɨ-tɨ lé rəm,
6 ɓəy ɓá ɔw mbing ya sangɨ kadɨ n'təl kəy lə Lubə né kí kɔgɨ kare rəm
tɔ. Né kin ɓá jɛ̰ j'uwə-é-né tin. [Jɛ̰ j'ndigɨ gangta dɔ-é-tɨ kí go ndukun-tɨ
lə-ji ya,
7 ngà Lisiyasɨ kí to njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ ɓá ree tɛ̰ɛ̰ rəmə,
ta-é jɨ-jɨ-tɨ kí lə njètɔ́gɨ-tɨ kí ɲa̰.
8 Go-tɨ, ɛ̰ un ndu adɨ njékilə ta dɔ Pol-tɨ kadɨ 'ree siə nɔ̰-ɨ-tɨ nè.]† Né-je
lay kí j'tilə ta-é dɔ-é-tɨ kinlé, ɨ ya kɨ̀ dɔ-ɨ lokɨ 'a kulə kutɨ dəjɨ-é ta-je rəmə
'a gə majɨ.»
9 Jipɨ-je kàrè d'usɨ kutɨ Tɛrtulusɨ-tɨ 'panè: Oiyo, gangɨ-é ya ə́n.

Pol pa ta dɔ rɔ-é-tɨ nɔ̰ gubərnər Pelisɨ-tɨ

---

* **24:1 24:1** Knj 23:24. † **24:8 24:8** Ta-je kí tò mbunə̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ kí dɔsə̰y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ jɨ-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

10 Lokɨ gubərnər ra kəm-é idə-né Pol kadɨ pa ta lé, Pol un ta panè: «M'gə majɨ kí i lé, 'to njègangta lə gin dow-je kinlé, asɨ ɓal-je ṇą ngá, beɓa m'un-né ta kì rɔ ngą kdɔ pa dɔ rɔ-m-tɨ tin.
11 Kɔw kí m'ɔw ɓebo Jorijalẹm-tɨ m'ɔsɨ dɔ-m nangɨ nɔ̨ Lubə-tɨ lé, tɔy ndɔ dɔgɨ gidɨ-dé joo al ɓəy. To né kí i ya kàrè, 'a dəjɨ koo rəm.
12 Dow káre ya kàrè oo-m mẹẹ kəy-tɨ lə Lubə əse mẹẹ kəykəwną-je-tɨ lə jipɨ-je əse mẹẹ ɓebo-tɨ m'ą m'najɨ ta kì dow madɨ əse m'ą m'sulə dow-je al rəm.
13 Dow-je kinlé, né kí d'a ra kadɨ tɔjɨ kí ta-je kí 'tilə dɔ-m-tɨ kin, to ta kí tɔgrɔ-tɨ ya goto.
14 Né kí m'gə kí ra né ə́n: Mą lé m'pole Lubə lə ka-ji-je kì rəbɨ Poyta kí Majɨ kí dẹ 'panè to rəbɨ néndó kí ngɔm. Mą m'adɨ mẹẹ-m né-je lay kí tò mẹẹ mbete ndukun-tɨ lə Lubə rəm, mẹẹ mbete-je-tɨ lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ lé rəm tɔ.
15 M'ində mẹẹ-m dɔ Lubə-tɨ, tokɨ njéra né kí njururu, kì njéra né kí njururu al d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹẹ titɨ kí njékilə ta dɔ-m-tɨ-je lé kàrè, d'ində-né mẹẹ-dé dɔ-tɨ kin bè ya tɔ.‡
16 Gin-é kin ɓá ndɔ-je lay ya m'nagɨ-né rɔ-m kdɔ kadɨ mẹẹ-m uwə-m kì ta nɔ̨ Lubə-tɨ al rəm, ɓá nɔ̨ dow-je-tɨ al rəm tɔ.»
17 †«M'ra ɓal-je ṇą rangɨ ɓá m'təl m'ree, kdɔ kadɨ m'adɨ né njéndoo-je kí dan gin dow-je-tɨ lə-m rəm, ɓá kdɔ kadɨ m'adɨ kadkare Lubə rəm tɔ.
18 Gangɨ-é-tɨ kin ɓá lokɨ m'tɔl ta nékoɓe, kdɔ kadɨ m'aa-né rɔ-m lé, ngá ɓá jipɨ-je d'oo-m-né mẹẹ kəy-tɨ lə Lubə, ɓɨ kosɨ dow-je d'ilə-ną 'gəə dɔ-m, ɓá m'sulə-dé-né al§.
19 Jipɨ-je kí dan-tɨ-je kí dɔnangɨ Aji-tɨ kí d'oo-m lo ra né-tɨ kin, ɓá lé d'a ką nɔ̨-i-tɨ kdɔ kilə ta dɔ-m-tɨ, tokɨ d'ɔw sə-m kɨ ta madɨ nɔ̨ɔ̨.
20 Lé bè ya kàrè, dẹ kí d'ą nè kin ya kadɨ 'pa se lokɨ m'ą nɔ̨ 'boy-je-tɨ kí njégangta-je lə jipɨ-je lé, se ri kí majɨ al ə ta-é usɨ dɔ-m-tɨ adɨ d'oo wa?
21 †Kadɨ ta lə kəə kí m'ą dan-dé-tɨ m'ur kinlé ya je bè tá ɔbɨ. M'ur kəə lé m'panè: "To ta lə tɔsɨ kí dow-je kí d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹẹ, ɓá 'gangɨ-né ta dɔ-m-tɨ nɔ̨-si-tɨ tin.*"»
22 Ta kí sɔbɨ dɔ néndó lə Jeju kinlé, Pelisɨ gə majɨ yə́rə́rə́. Beɓa ẹ ɔr ndɔ ra ta lé, ɔw-né ndɔ kí rangɨ-tɨ ə panè: «Lokɨ Lisiyasɨ kí njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓudɔgɨ à ree, ɓá m'a ndər gin ta lə-si majɨ koo ɓəy»
23 Go-tɨ, ẹ un ndu adɨ njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu kadɨ ində kəm-é go Pol-tɨ rəm, kadɨ iṇə-é adɨ ra ndigɨ-je liə kí 'ną́-je sẹ-sẹ rəm, ɓá kadɨ iṇə dow-je liə kadɨ 'ree 'ra siə-siə rəm tɔ.

Pelisɨ ɔjɨ ta kì Pol

24 Asɨ ndɔ sẹ go-tɨ, Pelisɨ ree natɨ kì ne-é Drusil kí to jipɨ, ə ulə kulə ɓa Pol. Beɓa lokɨ Pol ree lé, ẹ pa ta kí sɔbɨ dɔ kadmẹẹ Jeju Kristɨ adɨ Pelisɨ†.
25 Ngà lokɨ Pol un ta pa ɔdɨ-né rɔ né ra kí njururu rəm, ɔdɨ-né rɔ kore mẹẹ rəm, ɓá ɔdɨ-né rɔ ta kí gangɨ kí à ree rəm lé, Pelisɨ ɓəl ṇą adɨ panè: «Kí ngɔsnè-tɨ kinlé, ɔw lo lə-i ngá. Lokɨ m'ingə dɔkaglo ɓá m'a ɓa-i ɓəy.»
26 Pelisɨ ində mẹẹ-é dɔ-tɨ kí Pol à kadɨ-n'ẹ̀ là. Né kin ɓá taá-taá ya adɨ-é ree adɨ d'ɔjɨ-né-ną ta ta tin.

---

‡ **24:15 24:15** Dan 12:2 † **24:17 24:17** Knj 21:17-28 § **24:18 24:18** Knj 21:17-28. † **24:21 24:21** Knj 23:6 * **24:21 24:21** Knj 23:6 † **24:24 24:24** Knj 23:24

27 Bè-bè ya ɓal joo tɔy rəmə Porkiyusɨ Pestusɨ ree ɔr-né tó Pelisɨ. Pelisɨ iṇə Pol dangay-tɨ kdɔ nəl-né jipɨ-je.

25

Pol ndigɨ kadɨ Sejar ɓá gangta lə-n'ẹ̀

1 Lokɨ Pestusɨ ree ra ndɔ mutə dɔnangɨ-tɨ kí à kɔ̀ ɓe dɔ-tɨ lé, ẹ ị ɓebo Sejare-tɨ ɔw ɓebo Jorijalẹm-tɨ.
2 Rəmə njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ̀ 'boy-je lə jipɨ-je 'ree 'səkɨ Pol rɔ-é-tɨ.
3 Dẹ 'dəjɨ-é kɨ̀ nɔ̰ kəm-dé-tɨ, kadɨ ra sə-dé majɨ ə adɨ 'təl 'ree kɨ̀ Pol ɓebo Jorijalẹm-tɨ gogɨ. Dowbé-je kinlé, 'ra go rɔ-dé kadɨ 'gangɨ Pol rəbəə 'tɔl-é.
4 Beɓa Pestusɨ ilə-dé-tɨ panè: Pol lé, isɨ dangay-tɨ ɓebo Sejare-tɨ rəm, ɓá mạ̰ ya kɨ̀ dɔ-m kàrè nạ̀y ṇạ̰ al, kadɨ m'təl m'ɔw nɔ̰̃ tɔ ngá.
5 Ẹ̰ ilə dɔ-tɨ ɓəy panè: «Kadɨ dow-je kí 'ná-je kí dan-si-tɨ kí d'asɨ gakɨ d'ɔw sə-m ɓebo Sejare-tɨ, á kinə dingəm kinlé, ra né madɨ kí go rəbɨ-é-tɨ al nɔ̰̃ rəmə jè 'səkɨ-é.»
6 Pestusɨ isɨ ɓebo Jorijalẹm-tɨ nɔ̰̃ adɨ tɔy ndɔ jinạ̀y joo əse ndɔ dɔgɨ al ya təl ɔw ɓebo Sejare-tɨ gogɨ. Lokɨ ẹ ree tẹ̰ẹ̰ Sejare-tɨ lé, lo aa go-tɨ ya ɔw isɨ logangta-tɨ ə un ndu adɨ d'ɔw 'ree kɨ̀ Pol.
7 Lokɨ Pol ree ya rəmə, jipɨ-je kí d'ị̰ ɓebo Jorijalẹm-tɨ lé, d'ilə-nạ̰ 'gəə dɔ-é sipɨ, ə 'tilə ta-je kí tò ɓəl-ɓəl ṇạ̰ dɔ-é-tɨ, ya ngà né kí à tɔjɨ kí ta-je lə-dé kin, to ta kí tɔgrɔ-tɨ lé goto.
8 Beɓa Pol un ta pa dɔ rɔ-é-tɨ panè: «Mạ̰ m'ra né kí majɨ al m'ɔsɨ-né ndukun lə jipɨ-je kɨ̀ ta al rəm, m'ra né kí majɨ al m'ɔsɨ-né kəy lə Lubə kɨ̀ ta al rəm, m'ra né kí majɨ al m'ɔsɨ-né ngar Sejar kɨ̀ ta al rəm tɔ.»
9 Pestusɨ ge kadɨ n'nəl jipɨ-je adɨ ilə Pol-tɨ panè: «Se i 'ndigɨ kadɨ 'təl ɔw ɓebo Jorijalẹm-tɨ gogɨ, kdɔ kadɨ ta kinlé, tokɨ gangɨ nụ̰ takəm-m-tɨ wa?»
10 Pol ilə-é-tɨ panè: «A tò bè al! Mạ̰ m'ạ̰ logangta-tɨ lə ngar Sejar nè, adɨ lo kin-tɨ ya d'a gangta lə-m titɨ. Ngà kí sɔbɨ dɔ jipɨ-je lé, i ya kɨ̀ dɔ-i kàrè 'gə majɨ kí né kí majɨ al kí m'ra sə-dé bè ya goto.
11 Kinə, m'ra né madɨ kí njururu al nɔ̰̃ əse m'ra né kí asɨ koy lé, m'a mbatɨ koy al. Ngà kinə ta-je kí dow-je 'tilə dɔ-m-tɨ kinlé to ta-je kí kare rəmə, dow kí ɔw kɨ̀ tógɨ kadɨ ilə-m ji-dé-tɨ goto. Mạ̰ lé, m'ge kadɨ ngar Sejar ya gangta lə-m.»
12 Beɓa Pestusɨ ɔjɨ ta kɨ̀ njéra siə kullə-je ə ree idə-é panè: «I ge kadɨ ngar Sejar ɓá gangta lə-i lé, 'a kɔw nɔ̰̃ ngar Sejar-tɨ nụ̰ ya tɔ.»

Pol ạ̰ nɔ̰̃ Agripa-tɨ kɨ̀ Berenisɨ

13 Asɨ ndɔ sẹ̰ go-tɨ, ngar Agripa-je kɨ̀ Berenisɨ 'ree ɓebo Sejare-tɨ kdɔ ra lapiya Pestusɨ*.
14 D'isɨ tin 'ra ndɔ ṇạ̰ ɓəy. Beɓa Pestusɨ ɔr go ta-je kí sɔbɨ dɔ Pol idə ngar panè: «Pelisɨ iṇə dingəm káre dangay-tɨ nɔ̰̃.
15 Ə dingəm-é lé, lokɨ m'ɔw ɓebo Jorijalẹm-tɨ rəmə, njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kɨ̀ 'ngatógɨ-je lə jipɨ-je 'səkɨ-é, ə 'dəjɨ kadɨ tokɨ gangɨ ta dɔ-é-tɨ.
16 Ngà mạ̰ m'ilə-dé-tɨ m'panè: Kújɨ ra-é lə dow-je kí Rɔm lé, tò bè al. Dẹ lé, 'a kadɨ dow kí d'ilə ta dɔ-é-tɨ dẹ̰ kɨ̀ njékilə ta dɔ-é-tɨ-je d'isɨ takəm-nạ̰-tɨ,

* **25:13 25:13** Knj 24:24-27

kdɔ kadɨ dow kí d'ilə ta dɔ-é-tɨ lé, ingə kəm lo pa-né ta dɔ rɔ-é-tɨ mɔkɨ
ɓane.
17 Beɓa dẹ 'ree sə-m nè natɨ, ə mạ m'ɔr ndɔ al, ngà lo aa ya rəmə m'ɔw
m'isɨ logangta-tɨ ə m'un ndu m'adɨ 'ree kì dingəm lé.
18 Lokɨ njékilə ta dɔ-é-tɨ-je 'ree lé, ta kí 'tilə dɔ-é-tɨ lé, tò ɓəl n̪ạ̰ ngay titɨ
kí m'isɨ m'gɨr né lé al.
19 Ngà tanajɨ-je kí sɔbɨ dɔ pole Lubə lə-dé dẹ ya rəm, ta-je kí sɔbɨ dɔ Jeju
ɓòó nạ́ ɓoo kí oy ɓá Pol panè, ẹ isɨ kəm kin ya par.
20 Mạ m'gə né kí m'a ra njururu dan tanajɨ-je-tɨ kí tana̰ bè kinlé al. Beɓa
m'dəjɨ Pol m'panè se ẹ ndigɨ kɔw ɓebo Jorijalẹm-tɨ kadɨ ta liə tokɨ gangɨ
nụ̰ wa?
21 Ngà Pol ndigɨ kadɨ ta lə-n'ẹ̀ lé, tokɨ kɔw-né nɔ̰̀ ngar-tɨ kí boy. Beɓa m'a̰
m'un ndu kadɨ 'ngəm-é sar kadɨ m'ulə siə m'adɨ Sejar.»
22 Go-tɨ, Agripa idə Pestusɨ panè: «Dingəm kinlé, mạ ya kì dɔ-m kàrè
m'ge koo ta kí ta-é-tɨ kì mbi-m tɔ.» Pestusɨ ilə Agripa-tɨ panè: «Bore nè ya
'a koo ta kí ta-é-tɨ.»

Pestusɨ ɔr go ta lə Pol idə Agripa

23 Beɓa lokɨ lo aa lé, Agripa dẹ kì Berenisɨ 'mɔ̰ne mɔ̰ne kí tò ɓəl ya,
d'andɨ-né mẹ̰ẹ̰ kəy gangɨ ta-tɨ natɨ kì njèkun dɔ kutɨ asgar-je ɓudɔgɨ, ɓá kì
'boy-je kí mẹ̰ẹ̰ ɓebo Sejare-tɨ rəm tɔ. Go-tɨ, Pestusɨ un ndu adɨ d'ɔw 'ree kì
Pol.
24 Ngá ɓá Pestusɨ un ta panè: «I ngar Agripa rəm, sə̰i lay kí isi sə-ji
nè kinlé, ooi dingəm kan, kí kosɨ jipɨ-je ɓəktə lay d'ɔw d'ingə-m ɓebo
Jorijalẹm-tɨ rəm, ɓá 'ree d'ingə-m lo-tɨ kin nè rəm, ya 'tur kɔɔl 'panè kadɨ-
é isɨ kì dɔ-é taá al.
25 Ə kí sɔbɨ dɔ-m mạ lé, né káre kí ẹ ra kí asɨ koy-é ya, mạ m'oo al. Bè ya
ngà, ẹ ya dəjɨ kadɨ ta lə-n'ẹ̀ tokɨ kɔw-né nɔ̰̀ Ngar-tɨ kí boy. Beɓa mạ m'ɔjɨ
kadɨ m'ulə siə madɨ-é.
26 Ngà né kí njururu kí sɔbɨ dɔ-é, kí kadɨ m'ndàngɨ mbete-tɨ m'ulə-né
madɨ ngar kí boy ya m'ingə al. Gin-é kin ɓá m'adɨ-é ree-né nɔ̰̀-si-tɨ rəm,
nɔ̰̀-i i ngar Agripa-tɨ ya kì tagay bè, kdɔ kadɨ go ta-je-tɨ kí 'a dəji-é rəmə jè
m'ingə ta madɨ m'ndàngɨ.
27 Kdɔtalə kɔsɨ kagɨ dɔ né-je-tɨ kí 'tilə ta-é dɔ dangay-tɨ al ya rəmə kulə
siə ɓebo Rəm-tɨ lé, mạ m'oo kɨ né mbə́ bè.»

26

Pol ɔr ta liə nɔ̰̀ ngar Agripa-tɨ

1 Agripa idə Pol panè: «Tarəbɨ tò tagɨ kadɨ 'pa ta dɔ rɔ-i-tɨ.» Beɓa Pol ɔy
ji-é kɨ taá ə pa ta dɔ rɔ-é-tɨ panè:
2 «I ngar Agripa, m'ɔw kì rɔnəl n̪ạ̰, kadɨ ɓone m'a̰ nɔ̰̀-i-tɨ m'pa ta dɔ
rɔ-m-tɨ, dɔ né-je-tɨ kí jipɨ-je 'tilə ta-é dɔ̰-m-tɨ kin.
3 Jipɨ-je lé, nékoɓe-je lə-dé lay rəm, né-je lay kí 'najɨ-na̰ ta dɔ-tɨ dɔ-tɨ kàrè,
i gə majɨ n̪ạ̰ rəm tɔ. Beɓa kɔgri ya, m'dəjɨ-i kadɨ 'yəl mbi-i oo-né ta lə-m,
kì mẹ̰ẹ̰ kí kilə dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̰́ ya.
4 Basa-m-tɨ nụ̰ ya, panjiyə-m kí dan gin dow-je-tɨ lə-m lé, jipɨ-je lay ya
'gə majɨ; ɓa kisɨ-m mẹ̰ẹ̰ ɓebo Jorijalẹm-tɨ, lo kulə gin-é-tɨ nụ̰ ya sar ɓone
kin kàrè 'gə majɨ rəm tɔ.

5 †To kí m'to kí káre dan kutɨ dow-je-tɨ kí 'ɓa-dé Parisi-je kí 'to njéra ta
lə pole Lubə lə-ji kadɨ ngą̃ ną̃ kinlé, jipɨ-je lay ya 'gə majɨ low nu̱ rəm, dę̱
ya kàrè tokɨ 'ndigɨ lé, d'a pa kadɨ-si ooi rəm tɔ*.
6 Kunmindɨ kí Lubə un adɨ ka-ji-je, ə́ m'ində mę̱ę̱-m dɔ-tɨ m'panè né-é à
ra né lé, ę̱ ɓá təl gin ką̃-m logangta-tɨ ngɔsnè tin.
7 Kunmindɨ kinlé, gin kojɨ lə-ji kí dɔgɨ gidɨ-é joo kí 'pole Lubə d'iṇə ta-
é al, ya ndɔɔ-je kì kada-je kinlé, d'ində mę̱ę̱-dé dɔ-tɨ tɔ. I ngar, to ta lə
nékində mę̱ę̱ dɔ-tɨ kinlé, ɓá jipɨ-je 'tilə-né ta-je dɔ-m-tɨ tin.
8 Kɔbɨ ɓo! Sə̃i lé, ta lə tɔsɨ kí Lubə à kadɨ dow-je kí d'oy 'tɔsɨ ndəl d'ində
lo tę̱ę̱ lé, kdɔ ri ɓá adi to ta kí kare wa?
9 †Kí sɔbɨ dɔ-m lé, mą̃ ya kì dɔ-m kàrè ndɔkɨ m'rɔ kì Jeju kí Najarɛtɨ-tɨ lé
kì tɔ́gɨ-m lay ya tɔ.
10 Ę̃ ɓá to né kí m'ra mę̱ę̱ ɓebo Jorijalę̱m-tɨ, adɨ dow-je ną̃ dan dę-tɨ kí
'to njékaa njay-je lé, mą̃ ya m'ungɨ-dé dangay-tɨ. To njékun dɔ njégugné-
je lə Lubə ya, ɓá d'adɨ-m tɔ́gɨ m'ra-né né-je kinlé rəm, lokɨ tò kadɨ 'tɔl
njékadmę̱ę̱-je kàrè, m'ilə ta-m titɨ rəm tɔ.
11 Dę lé, taá-taá ya m'ɔw mę̱ę̱ kəykəwną̃-je-tɨ lə jipɨ-je m'adɨ-dé kɔ̰ rəm,
m'ində tɔ́gɨ dɔ-dé-tɨ kadɨ 'pa takɔbɨ dɔ ta-tɨ lə Jeju, ɓá mę̱ę̱ wɔngɨ-tɨ lə-m
kí ra-m dɔ-dé-tɨ al dɔ majɨ kinlé, m'ɔw njal mę̱ę̱ ɓebo-je-tɨ kí dɔ ɓe mba-tɨ
ya m'ulə kəm-dé ndoo ɓəy.»

Pol ɔr poy kadmę̱ę̱ liə
Knj 9:1-30; 22:1-21

12 Kdɔ né-je kinlé ya njékun dɔ njégugné-je lə Lubə d'adɨ-m tarəbɨ, ə
d'adɨ-m tɔ́gɨ rəm, adɨ m'ɔw dɔ-m kɨ ɓebo Damasɨ-tɨ.
13 I ngar Agripa, à to ta kí kàdì à ką̃ jam dɔ ɓe-tɨ je bè ngá, lokɨ m'ɔw
dɔ rəbɨ-tɨ ya ɓəy rəmə, m'oo londógɨ kí ndógɨ tɔy kàdì ya i̱ dɔrą̃-tɨ ree gəə
dɔ-ji sipɨ kì dow-je kí d'ɔw sə-m.
14 Ję lay ya j'tusɨ nangɨ ə m'oo ndi dow pa sə-m ta kì ta əbrə panè: «Sol,
Sol, kdɔ ri ɓá 'ulə kəm-m ndoo bè wa?» Nékatɨ kí 'tɔsɨ-né kutɨ-i lé, tokɨ i
'njirə kutɨ-i kɨ gogɨ-gogɨ ə à kusɨ rɔ-i-tɨ palangɨ ya tɔ.
15 Beɓa m'ilə-é-tɨ m'panè: I 'to ną́ wa, 'Baɓe? 'Baɓe ilə-m-tɨ panè: «To
mą̃ Jeju kí 'isɨ 'ulə kəm-m ndoo lé ya.
16 Ngà 'ubə nangɨ i̱ 'ą̃ dɔ nja-i-tɨ taá. Yən, m'tę̱ę̱ sə-i kɔy kdɔ kində-i kadɨ
'to ngonnjèkullə lə-m. Né-je kí 'oo kì kəm-i ngá kin rəm, ę̱ kí m'a tę̱ę̱ sə-i
kɔy kdɔ kadɨ 'oo ɓəy kinlé, i ɓá 'a to njèkɔr go-é kadɨ dow-je d'oo.
17 M'a taa-i kilə-i taá ji gin dow-je-tɨ kin rəm, ji gin dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je
al kí m'a kulə-i rɔ-dé-tɨ kin,
18 kdɔ kadɨ 'ɔw 'tę̱ę̱ kəm-dé kadɨ 'tę̱ę̱ kɔgɨ londul-tɨ ə d'ɔw lo-tɨ kí ndógɨ
rəm, kadɨ 'tę̱ę̱ kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə Satą̃ ə d'ɔw gin tógɨ-tɨ lə Lubə rəm, kdɔ kadɨ
lokɨ d'adɨ-m mę̱ę̱-dé rəmə, Lubə iṇə go majal-je lə-dé kɔgɨ adɨ-dé rəm, ɓá
kdɔ kadɨ d'ingə-né nékugə dɔji natɨ kì dow-je kí Lubə ɔr-dé ində-dé tagay
kin rəm tɔ.»
19 «I ngar Agripa, né kin ɓá, m'təl-né rɔ-m go né-tɨ kí dɔrą̃-tɨ kí ra-m tokɨ
ni̱ bè kin tin.»
20 †Ngà mą̃ lé, m'ilə mbę̱ Poyta kí Majɨ m'adɨ dow-je kí ɓebo Damasɨ-tɨ
ya kete, ɓá dę kí ɓebo Jorijalę̱m-tɨ, kì dę kí dɔnangɨ Jude-tɨ rəm, ɓá m'adɨ

† **26:5 26:5** Knj 23:6; Plp 3:5 * **26:5 26:5** Knj 23:6; Pa 3:5 † **26:9 26:9** Knj 8:3; 22:4,5 † **26:20 26:20** Knj 9:20,28,29

dɛ̨ kí 'to jipɨ-je al m'panè: Kadɨ d'iɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ ə 'ree rɔ Lubə-tɨ rəm, kadɨ kullə ra-dé tuwə kullə ra dow-je kí d'iɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ ɓane.†

21 Né kin ɓá jipɨ-je 'tətɨ-m-né d'uwə-m mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə ya ə 'sangɨ kadɨ 'tɔl-m-né lé tin.

22 Ngà Lubə ngəm-m sar mɛ̨ɛ̨ ndɔ-tɨ kin, adɨ mą m'pa ta liə madɨ ngan dow-je kɨ̀ dow-je kí boy tin. M'pa ta m'adɨ tɔɔ ur rangɨ al, ngà to né-je kí Moiyijɨ-je kɨ̀ njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'pa 'panè à ra né lé, ya ɓá m'pa,

23 †adɨ to ta lə Kristɨ kí à kingə kɔ̨ rəm, ɓá ɛ̨ ya à to dow kí dɔsą̨y kí à tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ ə à kilə mbɛ̨ londógɨ kí sɔbɨ dɔ kajɨ kadɨ jipɨ-je rəm, kadɨ gin dow-je kí 'to jipɨ-je al rəm lé‡.

Pol idə Agripa kadɨ adɨ mɛ̨ɛ̨-é Jeju

24 Pol ą̨ ɔr go né-je kinlé bè, pa-né ta dɔ rɔ-é-tɨ ya rəmə Pestusɨ pa ta kɨ̀ ndi-é kí boy panè: «Pol, i lé dɔ-i majɨ al wa! Négə lə-i kí ɲą̨ lé, ra-i adɨ dɔ-i tò daną̨ al wa!»

25 Ngà Pol ilə-é-tɨ panè: «Kay! Pestusɨ dow kí boy! Dɔ-m majɨ al al! To ta-je kí tɔgrɔ-tɨ rəm, ta-je kí kəm kaa njay-njay ya ɓá m'pa tin.

26 Ngar Agripa dəjɨ ta dɔ né-je-tɨ kinlé, oo majɨ. Né kin ɓá m'pa-né m'adɨ-é kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-m kí nda kąy tin. M'gə majɨ, kí né-je kí ra né kinlé, ɛ̨ káre kí lo-é à kiyə Agripa ya goto, kdɔtalə to né-je kí ra né lo ɓɔyɔrɔ-tɨ al.

27 Ngar Agripa, i adɨ mɛ̨ɛ̨-i ta-je kí njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'pa lé ya al wa? M'gə tokɨ i adɨ mɛ̨ɛ̨-i ta-je lə-dé ya!»

28 Agripa idə Pol panè: «Nąy̨ ndɛ̨ bè kadɨ uwə-m kɨ̀ ta kadɨ m'təl njèkun go Kristɨ lé ya!»

29 Beɓa Pol ilə-é-tɨ panè: «Lé nąy̨ ndɛ̨ bè əse nąy̨ ɲą̨ kàrè, mą m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə kadɨ i par al, ngà kadɨ dow-je lay kí d'isɨ d'oo ta lə-m ɓone kin ya 'təl titɨ-ną kí mą m'isɨ-né kin bè. Ngà sil-je kin ya par ə kadɨ labɨ mbɔ́-si al!»

30 Ngar Agripa rəm, gubərnər Pestusɨ rəm, Berenisɨ rəm, ɓá dɛ̨ kí d'isɨ sə-dé lé d'i̧ taá.

31 Beɓa lokɨ d'isɨ d'ɔr rɔ-dé kɨ rangɨ lé, 'pa-ną ta 'panè: «Dingəm kinlé, né káre ya kí ɛ̨ ra kí asɨ koy əse asɨ dangay ya goto.»

32 Go-tɨ, Agripa idə Pestusɨ panè: «Dingəm kinlé, to dəjɨ kí ɛ̨ ya dəjɨ kadɨ ta lə-n'ɛ̨̀ ɔw nɔ̨ Sejar-tɨ ngá kin al lé, lé à tokɨ kilə-é taá kí kilə ya bè.»

27

D'ulə kɨ̀ Pol mɛ̨ɛ̨ ɓebo Rɔm-tɨ
2Kɔ 11:25-26

1 Lokɨ d'un ndu kadɨ j'al mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ j'ɔw dɔnangɨ Itali-tɨ lé, d'ulə Pol kɨ̀ dangay-je kí dan-tɨ-je ji dingəm-tɨ kí 'ɓa-é Juliyusɨ kí to njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu, kí 'to «asgar-je lə Ogustɨ.»

2 Bato káre kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo Adramitɨ kí tò kadɨ à kun kɨ̀ kàdì kɔngɨ-kɔngɨ kí dɔnangɨ Aji-tɨ, ɓá j'al mɛ̨ɛ̨-é-tɨ j'ɔw. Aristarkɨ kí to dow kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo Tesaloniki-tɨ, dɔnangɨ Maseɓuwan-tɨ ɔw sə-ji natɨ.

3 Lo aa go-tɨ, lokɨ j'uwə nangɨ ndɛ̨ ɓebo Sidɔ̨-tɨ lé, Juliyusɨ kí to njèra majɨ kí Pol Pol lé, iɲə tarəbɨ adɨ-é ɔw rɔ nam-é-je-tɨ kadɨ 'ra siə.

---

† **26:20 26:20** Knj 9:20,29; Mat 3:8; Luk 3:8 † **26:23 26:23** 1Kɔ 15:20 ‡ **26:23 26:23** 1Kɔ 15:20; Eja 42:6

4 Lokɨ j'ɨ̰ lo-é-tɨ nɔ̰̰ lé, j'un kì kàdì kɔngɨ kí dɔnangɨ Siprə-tɨ kí tò dan ba-tɨ, kdɔ yə́l ulə tilə kəm-ji.
5 Lokɨ j'ində babo kí tò ngɔsi kì dɔnangɨ Silisi kì dɔnangɨ Pampili j'gangɨ lé, j'ree tɛ̰̰ ɓebo Mira, dɔnangɨ Lisi-tɨ.
6 Lo-é-tɨ nɔ̰̰, njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu lé, ingə bato káre kí ɓebo Alegjandri-tɨ kí isɨ ɔw dɔnangɨ Itali-tɨ rəmə, adɨ j'al mɛ̰̰-é-tɨ.
7 Ndɔ ɲa̰ ya bato lé, a̰y ngɔdɨ lɔw al, adɨ j'ingə kɔ̰̰ ɲa̰, ɓá j'tɛ̰̰ ngɔsi kì ɓebo Nidɨ. Ngà yə́l ɔgɨ-ji kɔw kəm-ji kɨ kete, beɓa jɛ̰ j'al kì kàdì kɔngɨ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ, j'ɔw kɨ Salmone.
8 Nga̰ sə-ji ɲa̰, ɓá j'ree kì kàdì kɔngɨ sar j'ree j'tɛ̰̰ lo-tɨ kí 'ɓa-é «lo ka̰ bato-je kí to lo kí kurə́» kí tò ngɔsi kì ɓebo Laje.
9 Dɔkaglo dəə dɔ-ji-tɨ tin asɨ ta-tɨ rəm, ɓá ndɔ kɔgɨ rɔ nékuso kì man ka̰y lə jipɨ-je, kdɔ kadɨ Lubə iɲə-né go majal lə-dé kɔgɨ lé tɔy rəm, adɨ lo kadɨ bato a̰y dan ba-tɨ kàrè təl ndɔjɨ ta ɲa̰ rəm tɔ.
10 Né kin ɓá Pol ndəji-dé-né kete panè: «Kama̰-je, ma̰ m'oo kí kɔw mba lə-ji kinlé, à to bato kin par ɓá à tujɨ al rəm, à to né-je kí mɛ̰̰-é-tɨ par al rəm, ngà jə̰i dow-je ya kàrè j'a kɨ̰ kingəi tujɨ titɨ.»
11 Ngà njèkun dɔ asgar-je kí ɓu lé, ta lə njèkuwə ngɔw bato lé rəm, ta lə 'ɓa njèbato ɓá uwə mɛ̰̰-é ɲa̰, tɔy ta-je lə Pol.
12 Rəm ta lə majɨ kí lo ka̰ bato-je kin majɨ kisɨ-tɨ na̰y kul-tɨ al lé, dow-je kí ɲa̰ 'ndigɨ kadɨ tokɨ kɔw kete, ə́ kinə lo-é tò rəmə, tokɨ kɔw tɛ̰̰ Penisɨ, lo ka̰ bato-je-tɨ, dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ ngá tá-je tokɨ kuwə lo kisɨ-tɨ kadɨ na̰y kul dəə-né. Lo ka̰ bato-je kinlé, tò mbuna̰ lo-tɨ kí bəə kì lo kur kàdì.

Yə́lbo ulə dɔ ba-tɨ

13 Lokɨ yə́l kì tɔ́gɨ-é ɲa̰ al, ɨ̰ kɨ bəə bè ulə dan pèèè rəmə, dɛ̰ 'gɨr kí kɔjra lə-dé à kusɨ kɔdɨ. Beɓa d'un ngɔw là kuwə bato nangɨ dan man-tɨ, d'ilə mɛ̰̰ bato-tɨ, ə d'un kì kàdì kɔngɨ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ ngɔsi-ngɔsi d'ɔw.
14 Ngà sɛ̰ go-tɨ ya rəmə, yə́lbo kí 'ɓa-é Ərakilɔ̰, ɨ̰ kɨ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ kí tò dan ba-tɨ ulə mbɨ̰-mbɨ̰ ree dɔ-ji-tɨ.
15 Yə́l kinlé, un bato dɔ-é-tɨ, adɨ lo kadɨ bato ta̰ dan-tɨ lé goto, rəmə jɛ̰ j'iɲə rɔ-ji yakɨ j'adɨ ɔw sə-ji kɨ nɔ̰̰ bin ya par ngá.
16 Beɓa j'ɔw j'tɛ̰̰ kəl lo-tɨ kí bəə kàdì ngon dɔnangɨ-tɨ kí 'ɓa-é Koda kí to lo kí dan ba-tɨ. Lo kinlé, ɓá taá yə́l dɔ-ji-tɨ, ngà rəmə j'ra lo ra-é-tɨ bè ɓá j'uwə ngon tò kí 'tɔ́-é kutɨ bato-tɨ lé*.
17 Lokɨ d'un ngon tò kí kutɨ bato-tɨ lé d'ində mɛ̰̰-é-tɨ rəmə, d'ɔy kulə-je 'ɓindɨ-né bato lé ɓindɨ-ɓindɨ. Dɛ̰ 'ɓəl kadɨ bato ɨ̰ ɔw ɔsɨ-ji dɔ nangra-tɨ, lo-tɨ kí 'ɓa-é Sirtɨ, adɨ 'tutɨ takubɨ kí taá kí njèkadɨ bato a̰y ngɔdɨ ɲa̰ lé, d'ilə mɛ̰̰ bato-tɨ. Beɓa bato lé ɔw sə-ji kɨ nɔ̰̰ bè ya par ngá.
18 Yə́l lé, ulə dɔ-ji-tɨ kì tɔ́gɨ-é bè-bè ya sar lo aa-né rəmə, dɛ̰ d'ɔy né-je kí 'ná̰-je kí tò mɛ̰̰ bato-tɨ lé, d'ungɨ kɔgɨ dan babo-tɨ,
19 rəm ndɔ kí njèkungɨ-tɨ mutə lé, dɛ̰ ya d'ɔy né-je kí bato-tɨ kì ji-dé 'tilə mani.
20 Ndɔ ɲa̰ ya kəm-ji oo kàdì al rəm, oo kərwəɨ̰-je al rəm. Yə́l lé, ulə kì tɔ́gɨ-é ɲa̰ ya par-par, adɨ dow kí gɨr mɛ̰̰-é-tɨ panè j'a kajɨ ya goto.

---

* **27:16 27:16** 'Tɔ́ tò-je kutɨ bato-je-tɨ kdɔ kadɨ kinə né ra bato rəmə-je d'al mɛ̰̰-é-tɨ d'ajɨ rɔ-dé.

21 Dow-je kí mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ lé, d'uso né al ya ndɔ ṇą. Beɓa Pol ị ą taá dan-dé-
tɨ idə-dé panè: «Kamą-je, lé tokɨ 'təli rɔ-si go takɔjɨ-tɨ lə-m, adɨ j'isi Krɛtɨ-tɨ,
rəmə lé ko-ji à tɔ bè al rəm, ɓá a kungi né-je kɔgɨ bè al rəm tɔ.
22 Ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé, m'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kadɨ uwəi rɔ-si ngą.
Kdɔtalə dow káre ya kàrè à koy dan-si-tɨ al. Ngà bato lé ya kì kár-é ɓá à
tujɨ.
23 Lubə lə-m kí m'isɨ m'pole lé, malayka liə káre ree rɔ-m-tɨ ndɔɔ nè,
24 idə-m panè: "Pol, 'oo bè, né káre ya kàrè 'ɓəl al, 'a kɔw tɛ̨ɛ̨ lo gangta-tɨ
nɔ̨ ngar Sejar-tɨ ya, rəm ɓá Lubə à ngəm dow-je lay kí d'isɨ sə-i mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ
lé rəm tɔ."
25 Beɓa kamą-je, uwəi rɔ-si ngą. Mą m'adɨ mɛ̨ɛ̨-m Lubə, Lubə à tɛ̨ɛ̨ sə-ji
titɨ kí malayka pa-né adɨ-m lé ya.
26 Ngà kɔsɨ ɓá j'a kɔwi kɔsi dɔ-ji dɔnangɨ-tɨ madɨ kí tò dan ba-tɨ.»
27 To ndɔ dɔgɨ gidɨ-é sɔ ɓone ngá ə́ yə́l ɔsɨ-ji yó-je kɨ nè-je par-par dan
babo-tɨ kí 'ɓa-é Adiriyatikɨ, rəmə dan lo bapɨ lé, njérakullə-je kí mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ
lé, 'gir kí j'ą ngɔsi kì dɔnangɨ madɨ.
28 Lokɨ d'un né mbɔjɨ ku lə man d'ilə mani kdɔ koo rəmə, ɔw nangɨ asɨ
njiyə kí dow à njiyə nja-é kɔrmutə gidɨ-é siri. D'ɔw kete əbɨ ndɛ̨ lé, 'təl
d'ilə né lé ya ɓəy rəmə, ɔw nangɨ asɨ njiyə kí dow à njiyə nja-é kɔrjoo
gidɨ-é jinąy joo.
29 "Bəl kadɨ bato ɔw dar rɔ-é ər-tɨ kí boy ṇą kí dan ba-tɨ, beɓa ngɔwla
kuwə bato nangɨ dan man-tɨ lé, d'ungɨ sɔ kutɨ-é-tɨ gogɨ dan man-tɨ, ə
'ndingə kadɨ lo aa kalangɨ. 30 Ngà njérakullə mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ lé, 'sangɨ rəbɨ
kąy-ną kiṇə bato lé, adɨ d'un ngon tò kí mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ lé, d'ilə dan babo-tɨ,
rəmə 'ra rɔ-dé titɨ-ną né kí d'ɔw kì kɔy ngɔwla kuwə bato nangɨ kí tò kete
nɔ̨-é-tɨ, kdɔ kungɨ mani bè.
31 Beɓa Pol idə njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu kì ndəgɨ asgar-je panè:
«Kinə dow-je kin d'isɨ sə-si mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ kin al lé, dow káre kí dan-si-tɨ kí à
kajɨ ya goto.»
32 Beɓa asgar-je 'tijə kulə ngon tò lé 'gangɨ ə d'iṇə d'adɨ ɔw.
33 Kete ɓá kadɨ lo aa lé, Pol ulə dingəm mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ lay ya kadɨ d'uso
né. Ẹ panè: «Bone to ndɔ dɔgɨ gidɨ-é sɔ ngá kí mɛ̨ɛ̨-si ą kə́kə́kə́ rəm, usoi
né al rəm.
34 Beɓa kí ngɔsnè-tɨ kinlé, m'dəji-si kí ta kɔ̨-m-tɨ kadɨ usoi né. Nékuso
lé, à ra kadɨ isi kì dɔ-si taá. Dow kí dan-si-tɨ kí bəl dɔ-é káre à kɔr kusɨ
kɔgɨ ya goto.»
35 Lokɨ Pol pa ta-je kin bè lay rəmə, un mbə̀ ra oiyo Lubə dɔ-tɨ takəm-
dé-tɨ lay, ə uwə gangɨ uso.
36 Bè ngá ɓá, dɛ̨ lay ya d'uwə rɔ-dé ngą d'uso né tɔ.
37 Jɛ̨ lay kí j'isɨ mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ lé, jɛ̨ ɓujoo kì kɔrsiri gidɨ-é mɛkɛ̨.
38 Lokɨ d'uso né asɨ-dé lé, d'ɔy gemɛ̨ kí mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ lé, d'ungɨ dan babo-tɨ
adɨ bato lé, ɔle pèl.

Pungum man ində Bato təti njukɨ-njukɨ

39 Lokɨ lo aa rəmə, njérakullə mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ lé, 'gə lo al. Ngà tɔɔ man kí
ɔw tɛ̨ɛ̨ ngangɨ ba-tɨ par ə d'oo, ə 'ndigɨ kadɨ kinə lo-é à tò rəmə, tokɨ kɔw
kì bato lé, jan-jan titɨ.

40 Beɓa dɛ̰ 'tutɨ ngɔwla-je kí d'uwə-né bato nangɨ lé d'iɲə dan babo-tɨ ə
'tutɨ kulə tɔ́ ngɔw bato lé, ɓəy ngá ɓá d'un takubɨ kí njètaa yə́l dɔ bato-tɨ
kí tò kutɨ-é-tɨ gogɨ lé 'tɔ́ taá ə d'ɔw kɨ dɔ nangra-tɨ lé.
41 Ngà bato lé, ree dar nangra kí lo kingə-nã-tɨ lə man-je joo adɨ nɔ̃ bato
lé dubɨ-tɨ jigɨ-jigɨ, adɨ lo kɔtɨ kete goto. Rəmə tɔ́gɨ pungum man ya ində
kutɨ bato lé adɨ tə́tɨ njukɨ-njukɨ.
42 Asgar-je d'adɨ ta-dé asɨ-nã kadɨ n'tɔli dangay-je lay nè dow káre dan-
dé-tɨ à kɨ̃ kusɨ mani kale kã̰y kɔw.
43 Ngà njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu ndigɨ kajɨ Pol, adɨ ɔgɨ-dé ra né kí
d'ɔjɨ kinlé. Ɛ̃ un ndu kadɨ dɛ̰ lay kí 'gə kale man, d'ungɨ-nã mani kete, ə
d'ale 'tɛ̰ɛ̰ ndaa-tɨ dɔ nangɨ-tɨ.
44 Ə kadɨ ndəgɨ-dé-je 'tiɲə kàdì kagɨ-je-tɨ kí tatɨ-je, kì kàdì gajɨ bato-tɨ lé,
kdɔ tɛ̰ɛ̰-né ndaa-tɨ tɔ. Gangɨ-é kin ya dow-je lay 'tɛ̰ɛ̰-né ndaa-tɨ ɓɨ né madɨ
ra-dé al.

28

Pol isɨ dɔnangɨ Maltɨ-tɨ kí tò dan ba-tɨ

1 Lokɨ j'tɛ̰ɛ̰ ta yo-tɨ ngá rəmə, dow-je d'idə-ji kí dɔnangɨ kí tò dan man-tɨ
lo kí j'ã̰-tɨ kinlé ri-é lə Maltɨ.
2 Dow-je kí dɔnangɨ-é-tɨ kinlé, 'ra sə-ji majɨ ra kí gã̰-é goto. Dɛ̰ 'ra pər
dĩkɨ-dĩkɨ ə 'ɓa-ji ta-tɨ d'adɨ j'ndibɨ, kdɔ ndi isɨ ədɨ rəm, ɓá kul kàrè ɔ̃ ã̰
rəm tɔ.
3 Lokɨ Pol saa ngəngrə ungɨ dan pər-tɨ rəmə, kunjɨ pər ra adɨ li pi tɛ̰ɛ̰-tɨ
tiɲə ji-é-tɨ.
4 Lokɨ dow mɛ̰ɛ̰ ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ kin, d'oo kí li lé, tiɲə ji Pol-tɨ rəmə,
'pa ta dan-dé-tɨ 'panè: «Tɔgrɔ-tɨ, dingəm kinlé, to njètɔl dow-je. Né kin
ə́ tɛ̰ɛ̰-né ta yo-tɨ dan babo-tɨ ya kàrè, Lubə kí njèra né kí njururu ndigɨ
kadɨ-é isɨ-né kì dɔ-é taá al tin.»
5 Ngà Pol tusɨ li lé ilə-é dan pər-tɨ, ə rɔ-é kàrè dɔ̃-é njam al rəm.
6 Dow-je lé, d'ã̰ 'ngəbɨ kadɨ rɔ Pol tii əse kadɨ usɨ brɨkɨ ya oy tajinatɨ nè.
Ngà lokɨ 'ngəbɨ tɔ́-dé uu ã̰ã̰ ya d'oo kí né madɨ tò gay rɔ Pol-tɨ al lé, 'təl 'pa
ta kí rangɨ 'panè: Dingəm kan to magɨ.*
7 Dow kí boy kí dɔnangɨ-tɨ kí tò dan ba-tɨ kinlé, kəy liə tò mbɔ́ lo-tɨ kinlé
nɔ̃ɔ̃ ə ri-é lə Publiyusɨ. Ɛ̃ uwə-ji kɨ rɔ-é-tɨ majɨ ã̰ã̰ rəm, ɓá adɨ-ji kəy j'tò-né
ndɔ mutə rəm tɔ.
8 Bɔbɨ Publiyusɨ tò mɔ̰y nangɨ. 'Ningə́ ində-é adɨ rɔ-é tungə pil-pil rəm,
ɓá ndəngɨ məsɨ rəm tɔ. Pol ɔw kəy go-é-tɨ, pa ta kì Lubə kdɔ ta liə, ində
ji-é dɔ-é-tɨ adɨ ingə lapiya.
9 Go-tɨ, njémɔ̰y-je kí rangɨ kí d'isɨ dɔnangɨ-tɨ kin kí tò dan ba-tɨ lé, kàrè
'ree d'ingə Pol, ə d'ingə lapiya ya tɔ.
10 Dow-je d'un ta-ji ã̰ã̰ lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ rəm, ɓá lokɨ ndɔ asɨ kadɨ j'ɔw ngá kàrè,
dɛ̰ d'adɨ-ji né-je kí j'ɔw ndoo-é rəm tɔ.

Pol ree mɛ̰ɛ̰ ɓe-tɨ kí Rɔm
Rɔm 1:9-15

11 Go nã̰y-tɨ kí mutə lé, jɛ̰ j'al mɛ̰ɛ̰ bato-tɨ madɨ kí Alegjandri-tɨ kí ri-é lə
«Magɨ ndungə-je» kí nã̰y kul gangɨ dɔ-é-tɨ dɔnangɨ Maltɨ-tɨ kí tò dɔnangɨ
kí tò dan ba-tɨ lé.

---

* **28:6 28:6** Knj 14:11

12 Jɛ̰ j'ɔw j'tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Sirakusɨ-tɨ ɓá j'uwə nangɨ titɨ asɨ ndɔ mutə bè.
13 J'un rəbɨ kì kàdì kɔngɨ-kɔngɨ j'ree mɛ̰ɛ̰ ɓebo Regio-tɨ. Lo aa go-tɨ, yélbo
ulə asɨ ndɔ joo rəmə, j'tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Pujõl-tɨ.
14 Mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ kinlé, jɛ̰ j'ingə njékadmɛ̰ɛ̰-je ə d'uwə-ji mba ə 'ra kɔgri
kadɨ j'isɨ rɔ-dé-tɨ ndɔ siri. Beɓa jɛ̰ j'ilə dɔ-ji j'ɔw-né kɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Rɔm-tɨ.
15 Lokɨ njékadmɛ̰ɛ̰-je kí ɓebo Rɔm-tɨ d'oo poy-ji lé, 'tilə kəm-ji sar 'tɛ̰ɛ̰ lo
sukɨ-tɨ kí ɓebo Apiyusɨ-tɨ rəm, ɓá kəy tò mba-je-tɨ kí tò ta-nɑ̰-tɨ mutə kin
rəm tɔ. Lokɨ Pol oo-dé lé, ɛ̰ ra oiyo Lubə rəm, ɓá rɔ-é ngɑ̰ rəm tɔ.
16 Lokɨ j'ree tɛ̰ɛ̰ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Rɔm-tɨ lé, njèkun dɔ kutɨ asgar-je kí ɓu iɲə
dangay-je kí lay ji gɔ̰rɔ-tɨ káre, ngà Pol ɓá d'iɲə-é d'adɨ tò kəy liə gay ə
d'adɨ asgar káre ində kəm-é go-é-tɨ tɔ.

Pol ndó ta lə Lubə mɛ̰ɛ̰ ɓebo Rɔm-tɨ

17 Ndɔ mutə go-tɨ, Pol ɓa 'boy-je lə jipɨ-je rɔ-é-tɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Rɔm-tɨ. Lokɨ
dɛ̰ 'kəw-nɑ̰ lé, Pol idə-dé panè: «Ngankɔ̰-m-je, m'oo né káre kí m'ra m'ɔsɨ-
né ta gin dow-je lə-m al rəm, ɓá m'ɔsɨ-né ta nékoɓe-je lə ka-ji-je al rəm,
ya rəmə d'uwə-m dangay-tɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Jorijalɛ̰m-tɨ, ə d'ilə-m ji dow-je-tɨ kí
Rɔm.
18 Beɓa lokɨ 'ndər gin ta lə-m lé, 'ndigɨ kilə-m taá, kdɔtalə d'ingə ta madɨ
kí asɨ kadɨ 'gangɨ-né ta koy dɔ-m-tɨ al.
19 †Ngà lokɨ jipɨ-je 'ndigɨ al lé, mɑ̰ m'dəjɨ kadɨ Sejar ɓá gangta lə-m, ɓɨ
m'gɨr mɛ̰ɛ̰-m-tɨ kdɔ kilə ta dɔ gin dow-je-tɨ lə-m al†.
20 Gin-é kin ɓá m'dəjɨ kadɨ m'oo-si-né rəm, ɓá kadɨ m'pa-né sə-si ta rəm
tin. Mɑ̰ lé, to ta lə nékində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ lə-ji jɑ̰i Israyel-je ɓá d'ilə-m-né sil
tin.»
21 Dɛ̰ d'ilə-é-tɨ panè: «Jɛ̰ j'ingə mbete kí dɔ-i-tɨ káre kí ɨ̰ dɔnangɨ Jude-tɨ
al rəm, ɓá ngonkɔ̰-ji káre ya kàrè ree ɔr-ji poyta lə-i adɨ j'oo al rəm tɔ.
22 Ngà jɛ̰ j'ndigɨ kadɨ i ya 'pa ta kí mɛ̰ɛ̰-i-tɨ adɨ j'oo. Kdɔtalə néndó kí i
un go-é lé, lo-je lay ya dow-je d'ɔsɨ ngərəngɨ.»
23 Dɛ̰ d'ɔr ndɔ d'adɨ Pol, adɨ dow-je nɑ̰ ya 'ree d'ingə-é lo kisɨ-é-tɨ. Beɓa
ɛ̰ ɔr-dé gin ta-je kí sɔbɨ dɔ kɔ̰ɓe lə Lubə. Pol sangɨ kadɨ n'uwə-dé kì ta
sɔbɨ dɔ Jeju, adɨ ulə gin-é dɔ ndukun-je-tɨ lə Moiyijɨ rəm, dɔ mbete-je-tɨ lə
njépata-je kí ta Lubə-tɨ ɓá pa-né sə-dé ta. Pol ɔr gin ta lé, kí ndɔge ya sar
losɔlɔ pee.
24 Dɛ̰ kí nɑ̰́-je d'adɨ mɛ̰ɛ̰-dé ta-je lə Pol, ngà dɛ̰ kí dan-tɨ-je 'mbatɨ kadɨ
mɛ̰ɛ̰-dé tɔ.
25 Lokɨ ta-dé asɨ-nɑ̰ al ɓá d'isɨ 'sane-nɑ̰ lé, Pol idə-dé ta kin ya par panè:
«Ta kí Ndil kí aa njay adɨ Ejay kí njèpata kí ta Lubə-tɨ pa adɨ ka-ji-je lé, to
ta kí tɔgrɔtɨ ya. Ndil kí aa njay panè:
26 "'Ɔw idə gin dow-je kin:
D'a koo ta majɨ ya ngà d'a 'gə mɛ̰ɛ̰-é al,
D'a koo lo majɨ ya ngà d'a koo né al,
27 Ooi, gin dow-je kanlé, 'to njémɛ̰ɛ̰ngɑ̰-je,
'Tɔsɨ mbɨ-dé ká-ká 'tɔɔ, nè mbɨ-dé à kɨ̰ koo ta rəm, nè d'a kɨ̰ gə né;
'Nibɨ kəm-dé jibɨ-jibɨ, nè kəm-dé à kɨ̰ koo lo rəm,
Nè mbɨ-dé à kɨ̰ koo ta rəm, nè d'a kɨ̰ gə né,
Rəmə d'a kɨ̰ kiɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ kadɨ m'ɨ̰ m'ajɨ-dé‡."»

† **28:19 28:19** Knj 25:11 † **28:19 28:19** Knj 25:11 ‡ **28:27 28:27** Eja 6:9

28 Pol təl panè, kadɨ 'gəi majɨ, Lubə ulə kɨ̀ ta kajɨ kinlé kɨ rɔ dow-je-tɨ kí 'to
jipɨ-je al, ə dę̨ 'taa kalangɨ.
29 [Lokɨ Pol pa ta kin bè lé, jipɨ-je d'į̣ 'najɨ-ną̣ ta n̜ą̣ taá-taá d'ɔw-né.]§
30 Pol uwə kəy ną̣y isɨ-tɨ ɓal joo. Dow-je lay kí 'ree d'oo-é lé, ę̨ uwə-dé kɨ
rɔ-é-tɨ.
31 Pol ndó dow-je ta kí sɔbɨ dɔ kɔ̨̃ɓe lə Lubə rəm, ndó dow-je ta lə 'Ɓaɓe
Jeju Kristɨ kɨ̀ mę̨ę̨ nda ką̣y, ɓɨ né madɨ kí ɔgɨ-é lo-é goto.

§ **28:29 28:29** Ta-je kí tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mę̨ę̨ mbete-je-tɨ kí dɔsą̣y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

Mbete kí Pol ndàngɨ adɨ
Rɔm-je
Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí Pol ndàngɨ adɨ Rɔm-je

Njèkɔwkulə Pol ndàngɨ mbete kin adɨ njékadɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé Jeju Kristɨ kí d'isɨ ɓebo Rɔm-tɨ. Ɛ̨̃ pa sə-dé ta kí sɔbɨ dɔ néndó-je-tɨ kí boy ɲã-ɲã titɨ ta kí sɔbɨ dɔ kadmɛ̨̃ɛ je bè kin ya kete mɔkɨ rəm, néndó kí sɔbɨ dɔ dow-je lay kí d'a koy kdɔtalə ra kí 'ra majal d'ɔsɨ-né ta Lubə rəm, néndó kí sɔbɨ dɔ tɔjɨ kí Lubə tɔjɨ ramajɨ liə mɛ̨̃ɛ̨̃ kɔr-tɨ kí ɔr ta dɔ dow-je-tɨ kí d'adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé Jeju Kristɨ kí ingə kɔ̃ tó-dé-tɨ dɔ kagdəsɨ-tɨ rəm, néndó kí sɔbɨ dɔ ndukun lə jipɨ-je kí tɔjɨ dow-je majal lə-dé rəm, néndó kí sɔbɨ dɔ néra kí njururu lə Lubə rəm, néndó kí sɔbɨ dɔ kadmɛ̨̃ɛ kí ɛ̨̃ ɓá ajɨ-dé ɓɨ təl rɔ go ndukun-tɨ al rəm, néndó kí sɔbɨ dɔ Lubə kí adɨ Ndil-é kí aa njay isɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃-tɨ kí rá-rá kin rəm; Ndil kí aa njay kinlé ra sə-dé kaglo kisɨ kɨ̀ dɔ taá-tɨ lə-dé adɨ panjiyə-dé titɨ-nã kɨ̀ panjiyə Jeju ya kɨ kete par-par ('Ndó 1–11). Gɔ-tɨ, Pol pa ta kí sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ kí njururu kí njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je d'a njiyə-né kdɔ majɨ kí Lubə ra sə-dé ('Ndó 12–16).

Mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete Kullə-je-tɨ lə njékɔwkulə-je lé, dow à kingə ta kí sɔbɨ dɔ Pol kí to njèba lə Poyta kí Majɨ kɨ̀ təl-é kí təl to njèkɔwkulə kdɔ kilə mbɛ̨̃-é kɨ̀ lo-je lay kí dɔnangɨ-tɨ. Dɔkaglo-tɨ kí Pol ndàngɨ-né mbete kin ɓebo Kɔrɛ̨̃ntɨ-tɨ lé, ɛ̨̃ oo lo kí ɓebo Rɔm-tɨ al ya ɓəy; kaglo-tɨ liə kinlé, Rɔm to ɓebo kí boy itə ɓebo-je lay kí dɔnangɨ-tɨ rəm, to ɓebo kí boy kí kɔ̃ɓe-tɨ kí dɔnangɨ-je lay kí gəə dɔ babo Mediterane. Ɛ̨̃ ɔjɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-é-tɨ kadɨ n'ɔw-tɨ n'ɔw n'ingə kutɨ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je kí ɛ̨̃ ndàngɨ mbete kin adɨ-dé. Ɛ̨̃ gə dow-je madɨ kí nɔ̃ɔ̃ kete ngá, adɨ ɛ̨̃ ra-dé lapiya ta tɔl ta mbete-tɨ kinlé.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kí ra

1 Mã Pol, ngonnjèkullə lə Jeju Kristɨ kí Lubə ɓa-m adɨ-m m'to njèkɔwkulə, ɓá ində-m tagay kadɨ m'ilə mbɛ̨̃ Poyta kí Majɨ liə lé ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si;
2 – Poyta kí Majɨ kinlé, low nu̧ ya ɛ̨̃ un mindɨ-é kdɔ ə un kɨ̀ kəm rəbɨ kí rɔ njépata-je kí ta-é-tɨ, adɨ ta-é tò mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ kí aa njay nɔ̃ɔ̃;
3 to ta kí sɔbɨ dɔ Ngon-é, kí to-é dow-tɨ rəmə, to kí ginka-tɨ lə Dabidɨ;
4 ə kí sɔbɨ dɔ Ndil kí aa njay rəmə, tɔsɨ ndəl tɛ̨̃ɛ̨̃ liə dan dow-je-tɨ kí d'oy ra adɨ tokɨ tɔjɨ-é ndaa-tɨ rəsɨ kɨ̀ tɔ́gɨ kí ɛ̨̃ lé to Ngon lə Lubə.
5 Jeju Kristɨ lé to 'Ɓaɓe lə-ji. Kɨ̀ takul-é ɓá Lubə ra-né sə-ji majɨ rəm, adɨ j'to-né njékɔwkulə-je kdɔ kadɨ kɨ̀ ri-é rəmə, j'adɨ gin dow-je lay d'adɨ-é-né mɛ̨̃ɛ̨̃-dé ə 'təl rɔ-dé go ta-tɨ liə,
6 adɨ są̃ɨ kàrè 'toi dow-je kí Jeju Kristɨ ɓa-si tɔ. –
7 Mbete kinlé m'ndàngɨ m'adɨ-si, są̃ɨ lay kí Lubə ində-si dan kəm-é-tɨ, ɓa-si adɨ 'toi dow-je kí aai njay, kí isɨ ɓebo Rɔm-tɨ. Kadɨ ramajɨ, kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ ną̃y sə-si.

Ɓo kɔw koo njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je kí Rɔm ra Pol ɲą̃
Rɔm 15:23-32

8 Kete nɔ̰ né-je-tɨ lay lé, m'ra oiyo Lubə lə-m kdɔ ta lə-si lay kɨ̀ takul Jeju
Kristɨ, kdɔtalə poy kadmɛ̰ɛ̰ lə-si ɔr lo kí dɔnangɨ-tɨ nè lay.
9 Lubə kí m'isɨ m'ra kullə liə kɨ̀ mɛ̰ɛ̰-m kí káre-rè kɨ̀ kəm rəbɨ kilə mbɛ̰
Poyta kí Majɨ lə Ngon-é lé gə majɨ kí mɛ̰ɛ̰ ta-je-tɨ kí m'isɨ m'pa siə lé m'nal̃
kilə ri-si dan-tɨ al rəm,
10 ɓá taá-taá ya m'dəjɨ-é, kadɨ kinə to ndigɨ liə rəmə, kí nè kin m'ingə
tarəbɨ m'ɔw m'oo-si.
11 Kdɔ ɓo koo-si ra-m n̰ą̰, kadɨ m'ɔw m'adɨ ubəi majɨ kadkare-je madɨ lə
Ndil kí aa njay kdɔ kadɨ adɨ-si tɔ́gɨ,
12 əse kdɔ kadɨ j'uləi dingəm mɛ̰ɛ̰-n̰ą̰-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̰ɛ̰ kí sə̰i rəm, mą̰
rəm lay j'ori-n̰ą̰ dɔ-tɨ.
13 †Ngankɔ̰-m-je kí njékadmɛ̰ɛ̰, m'ndigɨ kadɨ m'adɨ-si 'gəi kí taá-taá ya
m'ɔjɨ kɔw koo-si, kdɔ kadɨ m'oo-né kandɨ kullə lə-m dan-si-tɨ titɨ kí m'oo-
né dan gin dow-je-tɨ kí rangɨ kin bè tɔ; ngà m'ingə tarəbɨ al ya sar ɓone.
14 To kurə dɔ-m-tɨ kadɨ m'ɔw rɔ njékəmtɛ̰ɛ̰-je-tɨ rəm, njékəmtɛ̰ɛ̰ al-je-tɨ
rəm, kadɨ m'ɔw rɔ njénégə-je-tɨ rəm, njénégə al-je-tɨ rəm.
15 Gin-é kin ya ɓá sə̰i kí isi ɓebo Rɔm-tɨ lé, ɓo kilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ
dan-si-tɨ ra-m-né tɔ.
16 †Kdɔtalə rɔ-m sɔl-m dɔ Poyta kí Majɨ-tɨ al. Poyta kí Majɨ lé, to tɔ́gɨ lə
Lubə kí tò kdɔ kajɨ lə dow kí rá-rá kí adɨ mɛ̰ɛ̰-é, adɨ to jipɨ-je ya kete ɓəy
ɓá dow-je kí 'to jipɨ-je al ɓəy.
17 Poyta kí Majɨ lé ɓá tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ kí Lubə ɔr ta dɔ dow-tɨ kɨ̀ takul
kadmɛ̰ɛ̰ rəm, kdɔ kadmɛ̰ɛ̰ rəm, titɨ kí 'ndàngɨ-né mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kí aa njay
'panè: Dow kí njururu à kisɨ kəm kɨ̀ takul kadmɛ̰ɛ̰.*

Ta kí sɔbɨ dɔ majal

Ta kí sɔbɨ dɔ kulə dɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ nangɨ

18 Lubə kí isɨ dɔrą̰-tɨ tɔjɨ wɔngɨ liə dɔ dow-je-tɨ lay kí njékilə kujɨ dɔ-é-tɨ
al, kɨ̀ njéra né kí njururu al, kí 'to njékutɨ dɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ nangɨ mɛ̰ɛ̰ né
ra-tɨ kí njururu al lə-dé;
19 kdɔtalə né kí dow-je d'a gə rɔ Lubə-tɨ lé, tò ndaa-tɨ rəsɨ takəm-dé-tɨ,
kdɔ Lubə ya tɛ̰ɛ̰ kɨ̀ dɔ-é adɨ-dé.
20 Kdɔtalə lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nṵ ya né-je kí tò rɔ Lubə-tɨ kí to né-je
kí dum koo kɨ̀ kəm, adɨ to tɔ́gɨ-é kí tò sartagangɨ, kɨ̀ to-é kí to Lubə kinlé
tɔjɨ rɔ-é kɨ̀ takul kullə ra-é-je adɨ tò ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ.
21 †Adɨ ta à kɔr dɔ-dé-tɨ al, kdɔ dɛ̰ 'gə-é ya, ngà kɔsɨ ɓá d'ɔsɨ gajɨ-é titɨ kí
dow à kɔsɨ-né gajɨ Lubə al rəm, 'ra-é oiyo al rəm; ngà tagɨr-je lə-dé kí mɛ̰ɛ̰
wəy kare ɓá d'adɨ ur-dé wale, ə négə lə-dé kàrè lo ndul dɔ-tɨ ndɨ̰-ndɨ̰.
22 Dɛ̰ d'oo rɔ-dé kɨ njékəmkaa-je, ngà 'to mbə́-je,
23 ə dɛ̰ 'mbatɨ kulə riɓa dɔ Lubə-tɨ kí njèkoy al, rəmə né-je kí to takəm
dow kí to njèkoy, kɨ̀ yəl-je, kɨ̀ dą̰-je kí nja-dé ra sɔ, kɨ̀ dą̰-je kí njékagɨ nangɨ
kin ɓá dɛ̰ d'ulə riɓa dɔ-dé-tɨ.
24 Gin-é kin ɓá Lubə inə̰-dé-né yakɨ adɨ 'ra-né né-je kí tò n̰ɛ̰-n̰ɛ̰ kí ɓo-é
tò mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ d'ulə-né rɔsɔl dɔ rɔ-dé dɛ̰-tɨ ya;
25 dɛ̰ 'mbatɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ lə Lubə kdɔ takədɨ; né kí Lubə ra ɓá dɛ̰ d'ɔsɨ
dɔ-dé nangɨ nɔ̰-é-tɨ, 'pole-é, rəmə ɛ̰ kí Njèra né-je lé ɓá dɛ̰ 'mbatɨ kɔsɨ dɔ-dé
nangɨ nɔ̰-é-tɨ; ɛ̰ ɓá kɔsgajɨ to 'liə sartagangɨ. Amɛ̰n!

---

† **1:13 1:13** Knj 19:21 † **1:16 1:16** Mar 8:38 * **1:17 1:17** Aba 2:4 † **1:21 1:21** Epɛ 4:17,18

26 Gin-é kin ɓá Lubə iɲə-dé-né yakɨ adɨ 'ra né kɔbɨ-je kí ɓo-é ra-dé, adɨ
dené-je d'iɲə ngɔw-dé-je ə 'təl dɔ-nɑ̨-tɨ 'tò kì nɑ̨;
27 bè ya tɔ ə́ dingəm-je kàrè, d'iɲə dené-je ə dɛ̨ ya ɓo-dé ra-nɑ̨ adɨ 'təl
dɔ-nɑ̨-tɨ 'tò kì nɑ̨; ɛ̨ ɓá to kində kɔjɨ kí dɛ̨ d'ingə asɨ gangɨ kur wale lə-dé.
28 Ndigɨ kí 'ndigɨ gə Lubə kí ra-dé al lé ɓá Lubə iɲə-dé-né yakɨ mɛ̨ɛ̨ tagɨr-
je-tɨ lə-dé kí majal, kdɔ kadɨ 'ra né-je kí tuwə ra al.
29 Né-je kí njururu al lay ya rusɨ mɛ̨ɛ̨-dé njɨ̨-njɨ̨, mɛ̨ɛ̨ndul-je, kì kəmnda-
je, kì né ra kí majal-je, kì kim-nɑ̨ kí ngɑ̨ ɲɑ̨, kì tɔl dow-je, kì gakɨ-nɑ̨-je, kì
mɛ̨ɛ̨majal-je, kì kədɨ dow-je;
30 dɛ̨ 'to njékində nané-je, kì njékulə ta ndil dow-je-tɨ, kì njéba-je lə
Lubə, kì njétangɑ̨-je, njékində kàdì-dé-je, kì njékun ta rɔ-dé-je, kì njétɛ̨ɛ̨
kì gosɨ ra né-je kí majɨ al, kì njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lə njékojɨ-dé-je, kì
mbə́ dow-je,
31 kì njépata mindɨ-dé joo-je rəm, 'to dow-je kí ta ɔ̨ mɛ̨ɛ̨-dé kdɔ dow-je
al, [njékiɲə go ta kɔgɨ al-je†], kì njékoo kəmtondoo lə dow-je al.
32 Dɛ̨ 'gə gɔw kí Lubə à gangta koy dɔ dow-je-tɨ kí njéra né-je kí bè kin;
bè ya kàrè ra-é ya par ɓá dɛ̨ 'ra al, ngà d'ɑ̨ dɔ-tɨ 'ndigɨ kì njéra-é-je ɓəy
rəm tɔ.

2

Ta kí gangɨ kí dɔ njégangta dɔ madɨ-dé-je-tɨ
Mat 7:1-5; Jak 2:12-13

1 †I kí njègangta ta dɔ dow-je-tɨ lé, i 'to nɑ́-nɑ́ ya kàrè, ta à kɔr dɔ-i-tɨ
al; kdɔ ta kí 'isɨ 'gangɨ dɔ dow-je-tɨ lé, to i ya tɔ ɓá 'isɨ 'gangta dɔ rɔ-i-tɨ;
kdɔtalə i kí njègangta lé, i ya kàrè isɨ ra né-é-je lé sə-dé tɔ.
2 ə jɛ̨i j'gəi kí ta kí Lubə gangɨ dɔ dow-je-tɨ kí njéra né-je kí bè kinlé, to
ta kí gangɨ kí njururu ya.
3 I kí isɨ 'gangɨ ta dɔ dow-je-tɨ kí njéra né-je kí bè kin, rəmə i ya kàrè isɨ
'ra sə-dé tɔ kinlé, i 'gɨr kí ta kí gangɨ lə Lubə lé, i 'a tɛ̨ɛ̨ kəm-tɨ wa?
4 əse ramajɨ lə Lubə kí ɲɑ̨, kì kisɨ dɔ-tɨ liə, kì mɛ̨ɛ̨ kí kilə dɔ madɨ-é-tɨ liə
kinlé, i 'nədɨ adɨ i 'gə kí ramajɨ liə kinlé isɨ ɔsɨ-i kadɨ iɲə panjiyə-i kí majal
kɔgɨ al wa?
5 Ngà kì kəm rəbɨ mɛ̨ɛ̨ndə lə-i kì mbatɨ kí i 'mbatɨ kiɲə panjiyə-i kí majal
kɔgɨ lé, i ya 'kəw wɔngɨ lə Lubə kí ɲɑ̨ kɨ dɔ-i-tɨ, kdɔ ngəbɨ-né ndɔ wɔngɨ
liə kí to ndɔ kí ta kí gangɨ liə kí njururu à tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
6 ə ndɔ-é-tɨ kinlé ɓá, Lubə à kugə nɑ́-nɑ́ kì go kullə ra-é ra-é*;
7 adɨ dɛ̨ kí d'uwə rɔ-dé ngɑ̨ 'ra majɨ rəm, 'sangɨ kɔsgajɨ, kì riɓa, kì kiskəm
kí sartagangɨ lé, Lubə à kadɨ-dé d'isɨ kəm sartagangɨ;
8 ngà njénajta-je, kí 'to njémbatɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ, ə 'təl rɔ-dé go néra-tɨ kí
njururu al lé, wɔngɨ kí ɲɑ̨ lə Lubə à kusɨ dɔ-dé-tɨ.
9 Dow-je lay kí d'isɨ ká ra né kí majɨ al-tɨ lé kɔ̨ kí ɲɑ̨, kì mɛ̨ɛ̨kɔ̨ à ra-dé; à
ra jipɨ-je ya dɔsɑ̨y ɓá à ra dow-je kí 'to jipɨ-je al ɓəy!
10 Kɔsgajɨ, kì riɓa, kì lapiya à tò kdɔ dow-je lay kí njékisɨ ká ra né kí
majɨ-tɨ; à tò kdɔ jipɨ-je ya dɔsɑ̨y ɓá à tò kdɔ dow-je kí 'to jipɨ-je al ɓəy!
11 Kdɔtalə rɔ Lubə-tɨ lé, kɔr kəm dow goto.

---

† **1:31 1:31** Ta-je kí tò mbunɑ̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kí dɔsɑ̨y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ. † **2:1 2:1** Mat 7:1; Luk 6:37 * **2:6 2:6** Pa 62:13

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'gə ndukun ɓá 'ra majal

12 Dow-je lay kɨ́ 'gə ndukun al ɓá 'ra majal lé, d'a koy koy gə ndukun
al ya tɔ; ə dow-je lay kɨ́ 'gə ndukun ɓá 'ra majal lé, d'a gangta dɔ-dé-tɨ kɨ̀
ndukun ya tɔ.
13 Kdɔtalə dow-je kɨ́ njékində mbi-dé koo-né ndukun kɨ koo kin ɓá ta à
kɔr dɔ-dé-tɨ nɔ̰ Lubə-tɨ al; ngà njétəl rɔ-dé go ndukun-tɨ ɓá ta à kɔr dɔ-dé-tɨ.
14 Kdɔ kinə dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al, adɨ d'ɔw kɨ̀ ndukun al, ya ngà kɨ̀ dɔ
rɔ-dé bè ya 'ra né kɨ́ ndukun ɔjɨ lé – dɛ̰ njékɔw kɨ̀ ndukun al-je kinlé – dɛ̰
ya 'to ndukun dɔ rɔ-dé-tɨ.
15 Beɓa dɛ̰ 'tɔjɨ kɨ́ né-je kɨ́ ndukun ndigɨ lé, tokɨ ndàngɨ mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ; tagɨr
kɨ́ mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ ya tɔjɨ kɨ́ ndukun tò mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ nɔ̰ɔ̰, adɨ dɛ̰ ya mɛ̰ɛ̰-dé uwə-dé
kɨ̀ ta əse ɔr ta dɔ-dé-tɨ.
16 Ɛ̰ ɓá to né kɨ́ à ra né ndɔ-tɨ kɨ́ Lubə à gangɨ-né ta kɨ̀ takul Jeju Kristɨ dɔ
né-je-tɨ kɨ́ dow-je d'isɨ 'ra kɨ̀ gidɨ ngə̰y titɨ kɨ́ m'ilə-né mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ lé.
17 Ngà i kɨ́ 'ɓa rɔ-i jipɨ, ubə kul ndukun, 'tɔ́y rɔ-i 'panè 'to dow lə Lubə,
18 i kɨ́ 'gə né kɨ́ Lubə ndigɨ rəm, ndukun tɛ̰ɛ̰ kəm-i rəm, 'gə kɔr nin né
kɨ́ majɨ kɨ̀ né kɨ́ majɨ al rəm,
19 i kɨ́ 'ɓa rɔ-i njèndɔr njékəmtɔ-je, 'panè 'to londógɨ lə dow-je kɨ́ d'isɨ
londul-tɨ,
20 njèkɔjɨ né dow-je kɨ́ njégə né al-je, kɨ̀ njèndó né ngan-je, kdɔtalə i 'gə
majɨ kɨ́ ndukun tɔjɨ-i négə lay rəm, tɔjɨ-i ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm.
21 I kɨ́ 'isɨ 'ndó né dow-je kɨ́ rangɨ kanlé, kdɔ ri ɓá i 'ndó né rɔ-i tɔ al wa?
22 I 'isɨ 'ndó dow-je kadɨ 'ɓogɨ al, rəmə i ɓá 'ɓogɨ! I kɨ́ 'panè: Kadɨ dow
ra kaya al, rəmə i ɓá 'isɨ 'ra kaya! I 'ɔsɨ ta magɨ-je, rəmə i 'ɔy né-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰
kəy pole magɨ-je-tɨ lay!
23 I 'ɔsɨ gajɨ rɔ-i kɨ̀ ndukun, rəmə i 'ulə rɔsɔl dɔ Lubə-tɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kal
dɔ ndukun!
24 Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè: «Ta lə-si ɓá dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al 'pa-né ta
kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ[†].»

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ganjangɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ

25 Tɔgrɔ-tɨ ya, kinə 'təl rɔ-i go ndukun-tɨ rəmə, ganjangɨ[‡] kɨ́ kijə lé, majɨ-é
tò ya; ngà kinə i 'al dɔ ndukun rəmə, ganjangɨ kɨ́ d'ijə-i lé, təl to ganjangɨ
al ngá.
26 Ə kinə dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ al təl rɔ-é go né-je-tɨ kɨ́ ndukun ɔjɨ lé,
Lubə à koo-é kɨ dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ ya al wa?
27 Dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ kɨ́ dajɨ rɔ-tɨ al, kɨ́ təl rɔ-é go ndukun-tɨ lé, se à
gangta dɔ-i-tɨ i kɨ́ d'ijə-i ganjangɨ rəm, ɔw kɨ̀ ndukun kɨ́ 'ndàngɨ rəm ya ə́
i 'al dɔ-é kin al wa?
28 Kdɔ né-je kɨ́ rɔ dow-tɨ ndaa-tɨ nè ɓá dow to-né jipɨ al rəm, ganjangɨ
kàrè to kɨ́ rɔ dow-tɨ ndaa-tɨ nè kin al rəm tɔ.
29 Ngà jipɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, dow to mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kəy; ganjangɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ to kɨ́
mɛ̰ɛ̰ dow-tɨ ə to ganjangɨ kɨ́ ị̰ rɔ Ndil-tɨ kɨ́ aa njay ɓɨ to ganjangɨ kɨ́ tò kɨ̀
kəm rəbɨ ndukun kɨ́ 'ndàngɨ̰ kin al. Jipɨ kɨ́ bè kinlé, dow-je d'ɔsɨ gajɨ-é al,
ngà Lubə ɔsɨ gajɨ-é.

---

† **2:24 2:24** Eja 52:5 ‡ **2:25 2:25** Jipɨ-je ɓá 'to dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ, ngà dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al ɓá 'ɓa-dé dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ al.

3

Né kí to nékumə̨ lə jipɨ-je

1 Ə kadɨ dow to jipɨ lé, ri ɓá tò-tɨ ngay wa? Əse ganjangɨ lé, majɨ-é to ri
wa?
2 Majɨ-é tò n̪ə̨ mɛ̨ɛ̨ né-jɛ-tɨ lay. Kdɔ jipɨ-je ɓá Lubə adɨ-dé ta liə dɔsə̨y.
3 Ngà se j'a painè ri wa? Kinə dɛ̨ kí dan-tɨ-je d'ə̨ njángɨ dɔ ndi-dé-tɨ al
lé, se kə̨ kí d'ə̨ dɔ ndi-dé-tɨ al kinlé à ra kadɨ Lubə ə̨ njángɨ dɔ ndi-é-tɨ al
tɔ wa?
4 Ndə̨ bè al! Kadɨ dow-je 'gə kí Lubə lé, to njèpa ta kí tɔgrɔ-tɨ, ə dow-je
lay 'to njékədta-je titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè: I Lubə, kadɨ dow-je 'gə kí ta-je
lə-i to ta-je kí njururu rəm, kinə dow ɔw sə-i logangta-tɨ kàrè, ta lə-i à to
tó-é rəm*.
5 Ngà kinə néra kí njururu al lə-ji tɔjɨ kí Lubə to njèra né kí njururu lé,
j'a painè ri wa? Lokɨ Lubə adɨ wɔngɨ liə ree dɔ-ji-tɨ lé, rəmə ɛ̨ to dow kí
njururu al ɓan al wa? M'pa kí dow-tɨ. –
6 Ndə̨ bè al! Kinə Lubə to njèra né kí njururu al lé, à gangta dɔ dow-je-tɨ
kí dɔnangɨ-tɨ nè ban wa?
7 Ngà kinə kədɨ ta lə-m ra adɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ lə Lubə tò-né ndaa-tɨ rəsɨ-rəsɨ
kadɨ dow-je d'ɔsɨ-né gajɨ-é lé, Lubə gangta dɔ-m-tɨ titɨ dow kí njèramajal
bè kdɔ ri ɓəy wa?
8 Dow-je kí dan-tɨ-je kí 'to njékulə ta ndil-ji-tɨ 'panè: Jə̨i j'painè: «J'rai
né kí majɨ al kdɔ kadɨ né kí majɨ ree-né.» Ngà kdɔ ri ɓá j'rai né kí majɨ al
lé kadɨ né ra kí majɨ ree-né lé al wa? Dowbé-je kinlé, tuwə kadɨ 'gangɨ ta
dɔ-dé-tɨ ya.

Dow-je lay ya 'to njéra majal-je

9 Se j'a painè ri wa? Jə̨i jipɨ-je lé, j'itəi dow-je kí 'to jipɨ-je al wa? Ndə̨ bè
al. Kdɔtalə lé j'tɔjɨ kete kí jipɨ-je, kɨ̀ jipɨ al-je lay ya majal ɔ̨ ɓe dɔ-dé-tɨ,
10 titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè:
Dow kí njururu goto, kí káre-rè ya kàrè goto.
11 Dow kí gə né goto. Dow kí sangɨ Lubə goto.
Dow-je lay ya 'ndəm, dɛ̨ lay ya 'təl dow-je kí majɨ al.
12 Dow káre kí ra majɨ goto, kí káre-rè ya kàrè goto.
13 Rəbɨ mindɨ-dé tokɨ ɓadɨ kí ta-é tò tagra bè,
ə d'ədɨ dow-je kɨ̀ ta-dé. Kəngɨ li pii tò ta-dé-tɨ.
14 Ndɔl-je, kɨ̀ ta-je kí to-to ɓá rusɨ ta-dé,
15 nja-dé ɔylɔ pele-pele lo kɔw kungɨ məsɨ kɔgɨ-tɨ,
16 rəbɨ kun-dé-je lay ya 'ree kɨ̀ mɛ̨ɛ̨kɔ̨ titɨ,
17 dɛ̨ 'gə rəbɨ lapiya al.
18 Bəl Lubə goto rɔ-dé-tɨ.
19 Jɛ̨ j'gə kí ta-je lay kí ndukun pa kinlé, pa kdɔ dow-je lay kí d'isɨ gin
tɔ́gɨ-tɨ lə ndukun, kdɔ kadɨ uwə ta dow-je lay, ə kadɨ dow-je lay ya 'gə kí
ta tò dɔ-dé-tɨ nɔ̨ Lubə-tɨ.
20 †Kdɔtalə dow káre ya kàrè Lubə à kɔr ta dɔ-é-tɨ kdɔ təl kí dowbé təl
rɔ-é go ndukun-tɨ al; kdɔtalə ndukun lé tɔjɨ ɓá tɔjɨ dow-je adɨ 'gə kí dɛ̨ 'ra
majal.

Ta kí sɔbɨ dɔ kɔrtadɔ-tɨ

* **3:4 3:4** Pa 51:6 † **3:20 3:20** Gal 2:16

Kɔrtadɔ-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ Jeju Kristɨ
Gal 2:15-16; 3:8-14,22-29; Ɛpɛ 2:7-9

21 Ngà ɓone bè lé, kɔr ká Lubə ɔr ta dɔ dow-je-tɨ kɨ̀ takul ndukun al kinlé tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ ngá. Ndukun-je kɨ̀ ta-je lə njépata-je ká ta Lubə-tɨ kàrè
'pa ta ká dɔ-tɨ rəm.
22 †Kɔr ká Lubə ɔr ta dɔ dow-je-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ Jeju Kristɨ kinlé tò kdɔ
dow-je lay ya ká d'adɨ mɛ̨̃-dé.
23 Kdɔtalə kɔr kəm dow goto: Dow-je lay ya 'ra majal adɨ 'nal riɓa lə
Lubə;
24 ngà Lubə ɔr ta dɔ-dé-tɨ kare kɨ̀ takul ramajɨ liə, kɨ̀ kəm rəbɨ taa ká Jeju
Kristɨ taa-dé ilə-dé taá, kdɔ nam ká 'nam kàdɨ̀-é-tɨ.
25 Ɛ̃ ɓá Lubə adɨ-é to kadkare ká oy, kdɔ majal-je lə dow-je ká d'adɨ mɛ̨̃-dé
ká məsɨ-é ạy kdɔ-dé; bè kdɔ kadɨ Lubə tɔjɨ-né néra ká njururu liə. Kdɔtalə
Lubə un kəm-é kɔgɨ dɔ majal-je-tɨ ká dow-je 'ra low nụ, dɔkaglo-tɨ ká ɛ̨̃
ilə-né mɛ̨̃-é dɔ madɨ-é-tɨ,
26 ngà dɔkaglo-tɨ ká nè kinlé, ɛ̨̃ ndigɨ tɔjɨ néra ká njururu liə, kdɔ kadɨ
dow-je 'gə-né ká ɛ̨̃ to njèra né ká njururu, kɨ̀ takul kɔr ká ɔr ta dɔ dow-tɨ ká
adɨ mɛ̨̃-é Jeju.
27 Kinə tò bè rəmə, né ká dow à kɔsɨ-né gajɨ rɔ-é tò ɓan wa? Né-é goto.
Kdɔ ri wa? Kdɔ kɔrtadɔ-tɨ tò kɨ̀ takul kadmɛ̨̃, ɓɨ tò kɨ̀ takul təl rɔ go
ndukun-tɨ al.
28 Kdɔtalə jɛ̨̃ j'gə ká Lubə ɔr ta dɔ dow-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃, ɓɨ kɨ̀ takul təl
rɔ go ndukun-tɨ al.
29 əsɛ Lubə lé, to Lubə lə jipɨ-je ya par wa? To Lubə lə gin dow-je ká
rangɨ ya tɔ al wa? Oiyo, ɛ̨̃ to Lubə lə gin dow-je ká rangɨ tɔ.
30 †Kdɔtalə Lubə ra káre-rè; ɛ̨̃ ya à kɔr ta dɔ dow-je-tɨ ká d'ijə-dé ganjangɨ
kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ rəm, à kɔr ta dɔ dow-je-tɨ ká d'ijə-dé ganjangɨ al kɨ̀ takul
kadmɛ̨̃ rəm.
31 Tò bè kinlé, jɛ̨̃ j'bujuru ndukun kɔgɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ wa? Ndạ̃ bè al.
Kadɨ ɓá jɛ̨̃ j'adɨ-é tógɨ dɔ madɨ-é-tɨ.

4

Kəm rəbɨ ká ta ɔr-né dɔ Abrakam-tɨ
Gal 3:6-9,29; Pa 32; Əbr 11:8-19

1 Ə Abrakam ká to ka-ji lé, ta ri ɓá j'a pai dɔ-é-tɨ wa? Ri ɓá ɛ̨̃ ingə ká go
tógɨ dow-tɨ wa?
2 Kdɔtalə kinə, Lubə ɔr ta dɔ Abrakam-tɨ kɨ̀ takul kullə ra-é-je rəmə lé,
ɛ̨̃ à kɔsɨ-né gajɨ rɔ-é. Ngà né ká à kɔsɨ-né gajɨ rɔ-é nɔ̃̀ Lubə-tɨ ya goto.
3 †Kdɔ mbete ká aa njay panè: «Abrakam adɨ mɛ̨̃-é Lubə, ɓá Lubə ɔr-né
ta dɔ-é-tɨ.»
4 Kinə dow ra kullə ɓá ingə-né né lé, né-é kinlé, to nédɔji kullə liə, ɓɨ to
majɨ ɓá 'ra siə al.
5 Ngà dow ká ra kullə al ya, ɓá adɨ mɛ̨̃ Lubə ká to njèkɔr ta dɔ njéramajal-
je-tɨ lé, ta ɔr dɔ dowbé-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ liə.
6 Bè ya tɔ ə́ Dabidɨ pa-né ta ká sɔbɨ dɔ rɔnəl lə dow ká Lubə ɔr ta dɔ-é-tɨ
kdɔ kullə ra-é-je al. Ɛ̃ panè:
7 «Dow-je ká Lubə iṇə go majal-je lə-dé kɔgɨ
ə un kəm-é kɨ rangɨ dɔ majal-je-tɨ lə-dé ɓá 'to njénékumạ̃-je.

† **3:22 3:22** Gal 2:16 † **3:30 3:30** Gal 3:20 † **4:3 4:3** Gal 3:6

8 Dow kí 'Ɓaɓe tidə majal-je liə dɔ-é-tɨ al ɓá to njènékumə̨!»

9 Rɔnəl-é kinlé, tò kdɔtalə dow-je kí d'ijə-dé ganjangɨ ya par əse tò
kdɔtalə dow-je kí d'ijə-dé ganjangɨ al tɔ wa? Kdɔtalə j'painè: Abrakam
lé, kì takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.
10 Ə kaglo-tɨ kí rã̌ ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ wa? To kí d'ijə-é-né ganjangɨ
ngá, əse d'ijə-é-né al ɓəy wa? Lubə ɔr ta dɔ-é-tɨ kete ɓəy ɓá d'ijə-é ganjangɨ
ɓɨ to go ganjangɨ-tɨ al.
11 Ə ganjangɨ kí kijə lé Lubə adɨ-é, adɨ tokɨ pɔ̨ kí ɔsɨ-é-né tɔji-né ta kí ɔr
dɔ-é-tɨ kì takul kadmɛ̨ɛ̨ lokɨ d'ijə-é-né ganjangɨ al ɓəy. Gangɨ-é kin ɓá ɛ̨
to-né bɔbɨ dow-je lay kí d'ijə-dé ganjangɨ al ya d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé adɨ ta ɔr-né
dɔ-dé-tɨ.
12 Rəm ɓá ɛ̨ to bɔbɨ dɛ̨ kí d'ijə-dé ganjangɨ ə d'ą̨ dɔ ganjangɨ-tɨ kí d'ijə-
dé ya par kin al, ngà kí 'ndajɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə bɔbɨ-ji Abrakam lokɨ d'ijə-é-né
ganjangɨ al ɓəy.

13 †Kdɔ to takul təl rɔ go ndukun-tɨ ɓá Lubə un-né mindɨ-é kadɨ dɔnangɨ
təl-né néndubə lə Abrakam əse lə nganka-é-je al, ngà to takul kɔr kí ɛ̨ ɔr
ta dɔ-é-tɨ kdɔ kadmɛ̨ɛ̨ liə.
14 †Kinə kì takul təl rɔ go ndukun-tɨ ɓá dow to-né njènéndubə rəmə,
kadmɛ̨ɛ̨ to né kí kɔgɨ kare rəm, ɓá kunmindɨ ra kullə al rəm.
15 Kdɔtalə ndukun ɓá ree kì wɔngɨ lə Lubə dɔ dow-je-tɨ, ə lo kí ndukun
goto-tɨ lé, kaldɔta kàrè goto-tɨ tɔ.
16 †Adɨ néndubə kí Lubə adɨ lé tò kì takul kadmɛ̨ɛ̨, ə to ramajɨ liə kdɔ
kadɨ kunmindɨ liə lé, tò-né lo tò-é-tɨ kdɔ ta lə nganka Abrakam lay ya; kadɨ
tò kdɔ ta lə-dé dɛ̨ kí 'to njétəl rɔ-dé go ndukun-tɨ ya par al, ngà kadɨ tò kdɔ
ta lə-dé dɛ̨ lay kí d'ɔw kì kadmɛ̨ɛ̨ lə Abrakam kí to bɔbɨ-ji lay tɔ, titɨ kí
'ndàngɨ-né 'panè:
17 «I lé, m'adɨ-i 'to bɔbɨ gin dow-je kí gay-gay kí 'tò nduy-nduy.» Ɛ̨ ya to
bɔbɨ-ji lay nɔ̨ Lubə-tɨ kí ɛ̨ adɨ-é mɛ̨ɛ̨-é kí to njèkadɨ dow-je kí d'oy 'təl d'isɨ
kəm rəm, njèkadɨ né kí goto tò rəm kin.
18 Lé né kí tuwə kində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ goto kàrè, Abrakam ɔw kì nékində mɛ̨ɛ̨
dɔ-tɨ liə, ɛ̨ adɨ mɛ̨ɛ̨-é Lubə; beɓa ɛ̨ təl-né bɔbɨ gin dow-je kí gay-gay kí 'tò
nduy-nduy titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè: «Nganka-i d'a tò nduy-nduy.»
19 Ɓal Abrakam ɔw ngɔsi kì ɓal ɓu, adɨ ɛ̨ oo rɔ-é kɨ dow kí oy rəm, ɓá
Sara kàrè asɨ kojɨ ngon al ngá rəm, ya ngà kadmɛ̨ɛ̨ lə Abrakam yay al.
20 Mɛ̨ɛ̨ Abrakam ngą̨ adɨ tadɨ dɔ kunmindɨ-tɨ lə Lubə al, ngà kadmɛ̨ɛ̨ liə
adɨ-é tɔ́gɨ adɨ ulə riɓa dɔ Lubə-tɨ;
21 kdɔ ɛ̨ gə majɨ kí né kí Lubə un mindɨ-é kdɔ ra lé, tɔ́gɨ-é asɨ kadɨ-é ra
tɔ.
22 Gin-é kin ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.

23 Ngà ta kí 'ndàngɨ 'panè: Lubə ɔr ta dɔ-é-tɨ kinlé, sɔbɨ dɔ Abrakam kì
kár-é al;
24 ta kinlé sɔbɨ dɔ-ji jə̨i kí Lubə à kɔr ta dɔ-ji-tɨ kin tɔ, adɨ to jə̨i kí j'adi
mɛ̨ɛ̨-ji Lubə kí adɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ dan dow-je-tɨ kí d'oy.
25 Lubə ilə-é ji dow-je-tɨ adɨ 'tɔl-é kdɔ majal-je lə-ji, ɓá adɨ-é tɔsɨ ndəl
ində lo tɛ̨ɛ̨ kdɔ kadɨ ta ɔr-né dɔ-ji-tɨ.

---

† **4:13 4:13** Gal 3:29 † **4:14 4:14** Gal 3:18 † **4:16 4:16** Gal 3:7

5

Né kí ree go kɔrtadɔ-tɨ
1Pi 1:3-9; 1Jạ 4:9,10

1 Ə ta kí ɔr dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul kadmę̣ę̣ kinlé, ra adɨ lapiya tò dan-ji-tɨ kɨ̀ Lubə,
kɨ̀ kəm rəbɨ kí rɔ 'Baɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ.
2 Jeju kí j'adi-é mę̣ę̣-ji kinlé ɓá to kəm rəbɨ kí Lubə ra-né sə-ji majɨ; ramajɨ
lə Lubə kinlé jə̨i j'ą̣i mę̣ę̣-é-tɨ njángɨ rəm, ɓá jə̨i j'ɔsi-né gajɨ rɔ-ji kdɔ riɓa
lə Lubə kí to nékində mę̣ę̣ dɔ-tɨ lə-ji kin rəm tɔ.
3 Kí boy ṇą̣ lé, dan kɔ̨̀-je-tɨ kí dum natɨ kàrè, jə̨i j'ɔsi gajɨ rɔ-ji, kdɔtalə jə̨i
j'gəi kí kɔ̨̀-je kin ɓá à ree kɨ̀ kuwə rɔ ngą̣,
4 ə kuwə rɔ ngą̣ à ree kɨ̀ ką̣ gərərə mę̣ę̣ ną̣mę̣ę̣-tɨ, ə ką̣ gərərə mę̣ę̣
ną̣mę̣ę̣-tɨ à ree kɨ̀ mę̣ę̣ kí kində dɔ-tɨ;
5 ə nékində mę̣ę̣ dɔ-tɨ lə-ji à tò rɔsɔl dɔ-ji-tɨ al, kdɔtalə ndigɨ kí Lubə
ndigɨ-ji kinlé, taa mę̣ę̣-ji pəl-pəl kɨ̀ takul Ndil kí aa njay kí ę̣ adɨ-ji.
6 Kdɔ, ndɔkɨ tɔ́gɨ-ji goto ɓəy ya, lokɨ dɔkaglo kí Lubə ɔr asɨ rəmə, Kristɨ
oy kdɔ njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al-je.
7 Ngą̣ ṇą̣ kadɨ dow oy kdɔ ta lə dow kí njururu; njèramajɨ je bè ɓá dɔmajɨ
ə dow à kuwə mę̣ę̣-é ngą̣ koy kdɔ ta liə.
8 Ngà né kí tɔjɨ kí Lubə ndigɨ-ji lé ɓá to koy kí Kristɨ oy kdɔ ta lə-ji lokɨ
j'toi-né njéramajal-je ya ɓəy.
9 Ə ɓone bè kí ta ɔr dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul məsɨ-é ngá kinlé ɓá à kajɨ-ji ta wɔngɨ-tɨ
kí à ree lé al tɔ ɓəy wa?
10 Kdɔtalə, kí ndɔkɨ j'toi-né njéba-je lə Lubə ɓəy kàrè, ę̣ ulə nojɨ natɨ
sə-ji kɨ̀ takul koy lə Ngon-é rəm, ngà ɓone bè kí ę̣ ulə nojɨ natɨ sə-ji ngá
kinlé, ɓá à kajɨ-ji kɨ̀ takul kiskəm lə Ngon-é lé al ɓəy wa?
11 Kí boy ṇą̣ ɓəy lé, jə̨i j'ɔsi gajɨ rɔ-ji kɨ̀ ri Lubə kɨ̀ takul 'Baɓe lə-ji Jeju
Kristɨ kí ɓone bè ulə-ji nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə.

Ta kí sɔbɨ dɔ Adam-je kɨ̀ Jeju
1Kɔ 15:21-22,45-49,56-57

12 Gangɨ-é kí majal ree-né dɔnangɨ-tɨ kɨ̀ takul dow káre-rè, ə koy ree-né
kɨ̀ takul majal kinlé, gangɨ-é kin ya koy ree-né dɔ dow-je-tɨ lay, kdɔtalə
dow-je lay ya 'ra majal …
13 Kdɔ, kete ɓəy ɓá kadɨ ndukun tò lé, majal tò dɔnangɨ-tɨ ngá; ngà lokɨ
ndukun goto-né ɓəy lé, tidə majal dɔ dow-tɨ goto ɓəy.
14 Ya ngà ulə gin-é dɔ Adam-tɨ nụ̄ sar tę̣ę̣-né dɔ Moiyijɨ-tɨ kin ya koy ɔ̨̀ ɓe
dɔ dow-je-tɨ; dę̣ kí 'ra majal kí taną kɨ̀ kaldɔta lə Adam kin al kàrè, koy ɔ̨̀
ɓe dɔ-dé-tɨ. Adam lé to takəm dow kí tò kadɨ à ree.
15 Ngà kadkare tò gay kɨ̀ majal; kdɔ, ta lə majal lə dow káre-rè ya ɓəy ə́
dow-je ṇą̣ d'oy-né rəm ngà, ramajɨ lə Lubə, kɨ̀ kadkare liə kí ree kɨ̀ takul
ramajɨ lə dow káre-rè kí to Jeju Kristɨ lé ɓá, majɨ-é à tò mburukɨ-mburukɨ
kdɔ dow-je ṇą̣ al wa?
16 Kadkare kinlé, kandɨ-é tò gay kɨ̀ majal lə dow káre-rè. Kdɔtalə ta kí
gangɨ kí sɔbɨ dɔ majal kí káre-rè lé, ree kɨ̀ kindəkɔjɨ. Ngà kadkare kí ree
go majal-je-tɨ kí ṇą̣ lé, ree kɨ̀ ta kí kɔr dɔ-tɨ tɔ.
17 Kdɔ ta lə majal lə dow káre-rè, dow kí káre dɛ̨ngɨ bè ya ɓəy ə́ koy ɔ̨̀-né
ɓe dɔ dow-je-tɨ lay rəm ngà, dow-je kí d'ingə kadkare kí sɔbɨ dɔ kɔrtadɔ-tɨ,
kɨ̀ ramajɨ kí tò mburukɨ-mburrukɨ kí ban ɓá d'a kisɨ kəm kdɔ kɔ̨̀ ɓe kɨ̀ takul
Jeju Kristɨ kɨ̀ káre-rè al wa?

18 Adɨ gangɨ-é kí ta lə dow kí káre-rè kí ra majal ya ta kí gangɨ ree-né dɔ
dow-je-tɨ lay kinlé, bè ya tɔ ə́ kɨ̀ takul néra kí njururu lə dow kí káre-rè
ya, ta ɔr-né dɔ dow-je-tɨ lay adɨ d'isɨ-né kəm tɔ.
19 Kdɔtalə, titɨ kí, takul təl rɔ go ta-tɨ al lə dow káre-rè ya dow-je ṇ̃ ya
'təl-né njéramajal-je kinlé, bè ya tɔ ə́, kɨ̀ takul təl rɔ go ta-tɨ lə dow káre-rè
ya ta à kɔr-né dɔ dow-je-tɨ ṇ̃ tɔ.
20 Ə ndukun ree kdɔ kadɨ majal ojɨ-ṇ̃ kɨ kete-kete, ngà lo kí majal ojɨ-
ṇ̃-tɨ kɨ kete-kete lé, ramajɨ lə Lubə tò-tɨ mburukɨ-mburukɨ tɔ.
21 Adɨ gangɨ-é kí majal ɔ̰-né ɓe kɨ̀ kəm rəbɨ koy kinlé, gangɨ-é kin ya tɔ
ə́ ramajɨ ɔ̰-né ɓe kɨ̀ kəm rəbɨ ta kí kɔr dɔ-tɨ kɨ̀ takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ
kdɔ kiskəm kí sartagangɨ tɔ.

Kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə dow kí ta ɔr dɔ-é-tɨ

6

Ramajɨ lə Lubə ɔr dow kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə majal
Kol 3:1-10

1 Ə kadɨ j'painè ri wa? J'a kisi ká ra majal-tɨ, kdɔ kadɨ ramajɨ tò-né
mburukɨ-mburukɨ wa?
2 Ndạ̃ bè al! Ndɔkɨ jə̰i j'oyi koy kí gangɨ-ji natɨ kɨ̀ majal ngá, ngà j'a təli
kisi dan majal-tɨ ban ɓəy wa?
3 Sə̰i 'gəi kí jə̰i lay kí 'ra-ji batẹm kdɔ kində rɔ natɨ lə-ji kɨ̀ Jeju Kristɨ lé,
to nam ɓá j'nami siə dɔ koy-é-tɨ mẹẹ batẹm-tɨ al wa?
4 †Ə batẹm kí 'ra-ji lé, to koy kí j'oyi natɨ kɨ̀ Kristɨ adɨ 'dubɨ-ji natɨ siə, kdɔ
kadɨ titɨ kí ẹ tɔsɨ-né ndəl ində lo tẹẹ dan dow-je-tɨ kí d'oy kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə
Bɔbɨ-é kí ṇ̃ kinlé, jə̰i kàrè, kisɨ-ji kɨ̀ dɔ-ji taá kin to kisɨ kí sigɨ tɔ.
5 Kdɔtalə kində kí j'indəi rɔ-ji natɨ siə j'oyi gạ koy liə kinlé, j'a tɔsi ndəli
kindəi lo tẹẹi titɨ-ṇ̃ siə bè ya tɔ;
6 jə̰i j'gəi kí dajɨ rɔ-ji kí kete lé, 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ natɨ siə, kdɔ kadɨ dajɨ
rɔ-ji kí njèramajal kinlé, tokɨ tujɨ-é kɔgɨ; bè kdɔ kadɨ jə̰i j'rai ɓə lə majal
gogɨ al ngá.
7 Kdɔtalə dow kí oy lé, majal ɔ̰ ɓe dɔ-é-tɨ al ngá.
8 Ə kinə j'oyi natɨ kɨ̀ Kristɨ rəmə, jə̰i j'adi mẹẹ-ji kí j'a kisi kəm natɨ siə
tɔ.
9 Kdɔtalə jə̰i j'gəi kí Kristɨ kí tɔsɨ ndəl ində lo tẹẹ lé, à təl koy ndạ̃ al ngá;
koy ɔ̰ ɓe dɔ-é-tɨ al ya sar ngá.
10 Koy kí Kristɨ oy lé, oy koy kí sɔbɨ dɔ majal*, ə oy nja káre-rè ya tagangɨ;
kisɨ-é kí isɨ kəm ɓone bè kinlé, ẹ isɨ kəm kdɔ ta lə Lubə.
11 Beɓa sə̰i ya kɨ̀ dɔ-si kàrè, kadɨ ooi rɔ-si kɨ dow-je kí d'oy koy kí gangɨ-
dé natɨ kɨ̀ majal bè rəm, ɓá kadɨ ooi rɔ-si kɨ dow-je kí d'isɨ kəm kdɔ ta lə
Lubə kɨ̀ takul nam kí 'nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ bè rəm tɔ.
12 Ƒn ə́ dajɨ rɔ-si kí à koy kinlé, adi majal ɔ̰ ɓe dɔ-tɨ al rəm, ɓá 'təli rɔ-si
go ɓo né-je-tɨ liə al rəm tɔ.
13 Iṇ̃əi ngan rɔ-si adi majal kadɨ tokɨ nékatɨ ra né kí njururu al, bè al
ngá; ngà iṇ̃əi rɔ-si adi Lubə titɨ dow-je kí d'oy ɓá 'təl d'isɨ kəm bè, ə adi
ngan rɔ-si Lubə kadɨ tokɨ nékatɨ lə néra kí njururu bè.

---

† **6:4 6:4** Kol 2:12 * **6:10 6:10** Ta kí 'panè *Kristɨ oy koy kí sɔbɨ dɔ majal* kinlé, to ta lə majal liə al, ngà to ta lə majal lə dow-je.

14 Majal à kɔ̰ ɓe dɔ-si-tɨ al, kdɔtalə sə̰i isi gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ al, ngà isi
gin tɔ́gɨ ramajɨ-tɨ.
15 Ə kadɨ j'painè ri wa? J'a rai majal, kdɔ kisɨ kí j'isi gin tɔ́gɨ ramajɨ-tɨ, ɓɨ
gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ al wa? Ndą̰ bè al!
16 Sə̰i 'gəi majɨ kí kinə adi rɔ-si dow adɨ 'toi ɓə-je liə, kdɔ kadɨ 'təli rɔ-si
go ta-tɨ liə rəmə, 'toi ɓə-je lə dow kí isi 'təli rɔ-si go ta-tɨ liə kinlé; adɨ kinə
'toi ɓə-je lə majal rəmə, à tẹ̰ẹ koy; ngà kinə 'toi ɓə-je kí sɔbɨ dɔ təl rɔ go
ta-tɨ rəmə, à tẹ̰ẹ ta kí kɔr dɔ-tɨ tɔ.
17 Ngà oiyo kɨ dɔ Lubə-tɨ kdɔtalə sə̰i kí ndɔkɨ 'toi ɓə-je lə majal, ya ɓone
sə̰i 'təli rɔ-si go néndó-tɨ kɨ̀ mẹ̰ẹ-si kḭ́ káre-rè, kɨ̀ gangɨ-é kí 'ndó-si-né.
18 Sə̰i lé, tokɨ taa-si ji majal-tɨ kilə-si taá, adɨ sə̰i 'təli ɓə-je lə néra kí
njururu ngá.
19 M'pa ta kí dow-tɨ, kdɔ ta lə yay kí tò dajɨ rɔ-si-tɨ. Gangɨ-é kí ndɔkɨ
iṇə̰i-né ngan rɔ-si-je yakɨ 'rai-né ɓə lə né-je kí tò ṇẹ̰, kɨ̀ néra-je kí majal,
kdɔ kadɨ 'təli-né rɔ-si go ta-tɨ al kinlé, gangɨ-é kin ya iṇə̰i ngan rɔ-si yakɨ
'rai-né ɓə lə néra kí njururu, kdɔ kadɨ 'təli-né dow-je kḭ́ 'tò tagay tɔ.
20 Kdɔtalə kí ndɔkɨ 'toi-né ɓə-je lə majal lé, néra kí njururu ɔ̰ ɓe dɔ-si-tɨ
al.
21 Ə ndɔkɨ lé ri ɓá to kandɨ-si wa? Kandɨ-si kí ndɔkɨ lé ɓone bè tò-si rɔsɔl
ngá, kdɔtalə to né-je kí ta tɔl ta-é to koy.
22 Ngà ɓone bè kí Lubə taa-si ji majal-tɨ ilə-si taá adɨ 'toi ɓə-je liə ngá
kinlé, kandɨ-si to tò kí 'tòi tagay, ə ta tɔl ta-é to kiskəm kí sartagangɨ.
23 Kdɔtalə nékugə dɔji majal to koy; ngà kadkare lə Lubə to kiskəm
sartagangɨ kɨ̀ takul nam kàdì 'Baɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ.

7

Ndukun ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ njèkadmẹ̰ẹ-tɨ al
Epɛ 5:25-31; Gal 2:19-20

1 M'ɔw kɨ̀ pa sə-si ta sə̰i kí 'gəi ndukun. Ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̰ẹ, sə̰i
'gəi kí to dɔkaglo kí dow isɨ-né kɨ̀ dɔ-é taá kin ya par ɓá ndukun ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ
dɔ-é-tɨ ya al wa?
2 Beɓa dené kí taa ngɔw ɓá ngɔbɨ-é isɨ kɨ̀ dɔ-é taá ɓəy lé, ndukun tɔ́-dé
natɨ; ngà kinə ngɔbɨ-é oy rəmə, ndukun kí tɔ́-dé natɨ lé, ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-é-tɨ
al ngá.
3 Ə kinə ngɔbɨ-é isɨ kɨ̀ dɔ-é taá ɓəy ya ɔw taa dingəm kí rangɨ rəmə,
d'a ɓa-é dené kí njèra kaya; ngà kinə ngɔbɨ-é oy rəmə, ndukun ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ
dɔ-é-tɨ al, adɨ lé ẹ taa dingəm kí rangɨ kàrè ẹ ra kaya al.
4 Bè ya tɔ, ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̰ẹ, sə̰i ya kàrè, kí sɔbɨ dɔ ndukun lé,
sə̰i oyi natɨ kɨ̀ Kristɨ, kdɔ kadɨ 'toi dow-je lə dow kí rangɨ, adɨ 'toi dow-je
lə Kristɨ kí tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̰ẹ dan dow-je-tɨ kí d'oy, kdɔ kadɨ kandɨ-ji tò
kdɔ Lubə.
5 Kdɔtalə kí ndɔkɨ j'isi j'rai-né ɓə lə dajɨ rɔ-ji ɓəy kinlé, ndukun adɨ ɓo
né-je kí majɨ al ra ngan rɔ-ji-je rəm, ɓá ra-ji adɨ j'rai né-je kɨ̀ kandɨ-é to
koy rəm tɔ.
6 Ngà ɓone bè kinlé, j'tẹ̰ẹi mẹ̰ẹ ndukun-tɨ kɔgɨ, kdɔtalə né kí ndɔkɨ ra-
ji ɓə-tɨ lé, jə̰i j'oyi koy kí gangɨ-ji natɨ siə adɨ j'isi j'rai kullə gin tɔ́gɨ-tɨ kí
sigɨ, kí to tɔ́gɨ lə Ndil kí aa njay, ɓɨ j'rai kullə gin tɔ́gɨ-tɨ kí low kí to tɔ́gɨ lə
ndukun kí 'ndàngɨ kin al ngá.

Ndukun ɔr majal dɔ dow-tɨ al

7 Ə kadɨ j'painè ri wa? J'a painè ndukun to majal wa? Ndą̃ bè al! Ngà kɨ̀ takul ndukun ɓá m'gə-né majal. Kdɔtalə lé m'a gə kí kəmnda to né kí majɨ al al. Ngà pa kí ndukun panè: «ˈA ra kəmnda al», kin ɓá m'gə-né.
8 Ə majal ingə kəm rəbɨ kɨ̀ takul ndukun, ɓá adɨ kəmnda né-je kí gay-gay ojɨ-né-ną̃ rɔ-m-tɨ; kdɔtalə kinə ndukun goto rəmə, majal to né kí oy.
9 Mą̃ lé, kí ndɔkɨ ndukun goto-né ɓəy kinlé, m'isɨ kəm; ngà lokɨ ndukun ree ngá rəmə, majal ɓá isɨ kəm, ə mą̃ m'oy.
10 Beɓa ndukun kí adɨ dow isɨ kəm lé, mą̃ rəmə, adɨ-m m'oy kɨ koy.
11 Kdɔtalə majal ingə kəm rəbɨ kɨ̀ takul ndukun ɓá ədɨ-m-né rəm, adɨ m'oy-né rəm.
12 Beɓa ndukun aa njay, ə tómindɨ Lubə aa njay rəm, tò njururu rəm, ɓá majɨ rəm.
13 Ə né kí majɨ lé, à təl to gin koy-m ɓəy wa? Ndą̃ bè al! Ngà majal lé kadɨ tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ kí n'to majal rəmə, ingə kəm rəbɨ kɨ̀ takul né kí majɨ ɓá adɨ-m m'oy-né, kdɔ kadɨ kɨ̀ takul ndukun lé, majal tɔjɨ-né tógɨ-é kadɨ 'gə-é-né titɨ kí to majal.
14 Ndukun lé, jə̨i j'gəi kí to né kí i̧ rɔ Ndil-tɨ kí aa njay; ngà mą̃ m'to njéra né kí dajɨ rɔ-m ɓá ndigɨ kí majal ndogɨ-m adɨ m'to ɓə liə.
15 †Kdɔtalə né kí m'isɨ m'ra lé, to né kí m'gə al. Né kí m'ndigɨ kadɨ m'ra rəmə m'ra al, ngà né kí m'mbatɨ rəmə, né-é ɓá m'isɨ m'ra.
16 Kinə né kí m'ndigɨ al ya ɓá m'isɨ m'ra kin rəmə, m'ndigɨ dɔ-tɨ kí ndukun lé majɨ.
17 Ɓone bè kinlé, né-é kinlé, to mą̃ ɓá m'isɨ m'ra al, ngà to majal kí tò mę̨ę̃-m-tɨ ɓá isɨ ra.
18 Kdɔtalə m'gə kí né kí majɨ goto mę̨ę̃-m-tɨ, adɨ goto dajɨ rɔ-m-tɨ. Kdɔ ɓo ra né kí majɨ ra-m ya, ngà kasɨ ɓá m'asɨ ra al.
19 Né kí majɨ kí m'ndigɨ ra lé m'ra al, rəmə né kí majɨ al kí m'ndigɨ al kin ɓá m'isɨ m'ra.
20 Kinə né kí m'ndigɨ al ya ɓá m'isɨ m'ra rəmə, to mą̃ ɓá m'isɨ m'ra al, ngà to majal kí tò mę̨ę̃-m-tɨ lé ɓá isɨ ra.
21 Adɨ lokɨ m'ndigɨ ra né kí majɨ rəmə, m'ree m'oo kí ndukun kí rangɨ panè: To majal ɓá ą̃ sə-m nè ngɔsi.
22 Kdɔtalə mę̨ę̃-m-tɨ kəy lé, rɔ-m nəl-m dɔ ndukun-tɨ lə Lubə,
23 ngà dajɨ rɔ-m-tɨ rəmə, m'oo ndukun kí rangɨ kí isɨ rɔ kɨ̀ ndukun kí tò tagɨr-tɨ lə-m, ɓá uwə-m ɓə-tɨ adɨ-m m'təl rɔ-m go ndukun-tɨ lə majal kí tò dajɨ rɔ-m-tɨ.
24 Dangɨ-tɨ kí ban ə́ ra-m bè! Dajɨ rɔ-m kí isɨ ɔw sə-m kadɨ m'oy kinlé, ną̃ ɓá à taa-m jɨ-é-tɨ kilə-m taá ə́n wa?
25 Oiyo kɨ dɔ Lubə-tɨ kɨ̀ takul ˈBaɓe lə-ji Jeju Kristɨ…! Beɓa tagɨr-tɨ lə-m rəmə, m'to ɓə lə ndukun lə Lubə, ngà dajɨ rɔ-m-tɨ rəmə, m'to ɓə lə ndukun lə majal.

8

Ta kí gangɨ goto dɔ dow-tɨ kí nam kàdì Jeju-tɨ
Gal 3:13-14; 5:16-25

† **7:15 7:15** Gal 5:17

1 Ə ɓone bè kinlé dow-je kí 'nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ [kí panjiyə-dé to
panjiyə kí go ndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-dé al, ngà to panjiyə kí go ndigɨ-tɨ lə Ndil
kí aa njay*] lé, ta kí gangɨ goto dɔ-dé-tɨ ngá.
2 Kdɔ ndukun lə Ndil kí aa njay kí adɨ-ji kiskəm kì takul nam kàdì Jeju
Kristɨ-tɨ lé, taa-m ji ndukun-tɨ lə majal, kì ji koy-tɨ ilə-m taá ngá.
3 Ə né kinlé, yay kí tò dajɨ rɔ-ji-tɨ ya ra adɨ tɔ́gɨ ndukun asɨ ra al – Ngà
Lubə ulə Ngon-é ya adɨ-é ree un rɔ kí titɨ-nạ kì rɔ kí njèra majal kin bè ɓá
gangɨ-né ta dɔ majal-tɨ kí tò rɔ dow-tɨ.
4 Lubə ra bè kdɔ kadɨ kəm rəbɨ kɔrtadɔ-tɨ kí ndukun ɔjɨ kinlé, né-é ra
né dɔ-ji jǫ̃i-tɨ kí panjiyə-ji to panjiyə kí go ndigɨ-tɨ lə Ndil kí aa njay ɓɨ to
panjiyə kí go ndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-ji kin al.
5 Kdɔtalə dẹ kí d'isɨ kì dɔ-dé taá kɨ go mẹ̃ẹndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-dé lé, mẹ̃ẹ-dé
tò kɨ dɔ né-jɛ-tɨ lə dajɨ rɔ-dé, ngà dẹ kí d'isɨ kì dɔ-dé taá kɨ go mẹ̃ẹndigɨ-tɨ
lə Ndil kí aa njay rəmə, mẹ̃ẹ-dé tò kɨ dɔ né-jɛ-tɨ lə Ndil tɔ.
6 Ra go ndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ dow kinlé, tẹ̃ẹ koy; ngà ra go ndigɨ-tɨ lə Ndil ɓá
to kiskəm rəm, to lapiya rəm.
7 Kdɔtalə né-je kí dajɨ rɔ dow ndigɨ lé ɔsɨ ta Lubə, kdɔ dajɨ rɔ dow ulə
dɔ-é gin tɔ́gɨ ndukun-tɨ lə Lubə al, ɓá to né kí à kasɨ ra al ya sar rəm.
8 Ə dow-je kí d'isɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-dé lé, d'a nəl Lubə ndạ̃ bè al.
9 Ngà sẹ̃i rəmə, isi gin tɔ́gɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-si al ngá; ngà isi gin tɔ́gɨ-tɨ lə Ndil,
kdɔ Ndil Lubə isɨ mẹ̃ẹ-si-tɨ; kinə Ndil Kristɨ isɨ mẹ̃ẹ dow-tɨ al lé, dowbé to
dow lə Kristɨ al.
10 Kinə Kristɨ isɨ mẹ̃ẹ-si-tɨ lé, tɔgrɔ-tɨ, dajɨ rɔ-si rəmə, oy koy majal ya,
ngà Ndil kí aa njay ɓá to kiskəm lə-si kdɔ kɔr kí ta ɔr dɔ-si-tɨ.
11 †Ə kinə Ndil Lubə kí adɨ Jeju tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ dan dow-je-tɨ kí
d'oy kin isɨ mẹ̃ẹ-si-tɨ rəmə, Lubə kí adɨ Jeju Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ dan
dow-je-tɨ kí d'oy kinlé, à kadɨ dajɨ rɔ-si kí to njèkoy kinlé, isɨ kəm kì takul
Ndil-é kí isɨ mẹ̃ẹ-si-tɨ kin tɔ.
12 Beɓa nganḵ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ, kurə tò dɔ-ji-tɨ ya, ngà kẹ̃ ɓá to kurə
lə dajɨ rɔ-ji ɓá j'a təli rai-né né-je kí ẹ̃ ndigɨ kin al ngá.
13 Kinə isi kì dɔ-si taá kɨ go mẹ̃ẹndigɨ-tɨ lə dajɨ rɔ-si rəmə, a koyi; ngà
kinə ɔri né-je kí rɔ-si ndigɨ kin kɔgɨ kì takul Ndil kí aa njay rəmə, a kisi
kəm tɔ.
14 Kdɔ dow-je lay kí Ndil Lubə ɔr nɔ̃-dé lé, 'to ngan lə Lubə.
15 ††Ndil kí sẹ̃i 'taai mẹ̃ẹ-si-tɨ lé, to Ndil kí à ra-si ɓə-tɨ kdɔ kadɨ 'təli 'ɓəli
al, ngà to Ndil kí təl-si ngan lə Lubə-tɨ ə kì takul-é ɓá j'isi j'painè ta kì ndi-ji
kí boy j'painè: Aba! Bɔbɨ-m!
16 Ndil kí aa njay ya kì dɔ-é pa ta kí dɔ-tɨ adɨ ndil-ji panè j'toi ngan lə
Lubə ya.†
17 Ə kinə j'toi ngan-é rəmə, j'toi njénéndubə-je, adɨ j'toi njénéndubə-je
lə Lubə; ə j'toi njénéndubə-je natɨ kì Kristɨ tɔ; kdɔtalə j'ingəi kɔ̃ natɨ siə
adɨ j'a kingəi riɓa natɨ siə tɔ.

Riɓa kí à ree
Jạ̃ 10:27-30

---

* **8:1 8:1** Ta-je kí tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̃ẹ mbete-je-tɨ kí dɔsạ̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ. † **8:11 8:11** 1Kɔ 3:16 † **8:15 8:15** Gal 4:5-7 † **8:15 8:15** Mar 14:36; Gal 4:6 † **8:16 8:16** Jạ̃ 1:12

18 Mą̃ m'oo kí kɔ̨̃-je kí j'isi j'ingəi dɔkaglo-ti kí nè kinlé, à kasi-ną̃ kì riɓa
kí tò kadi ndɔ-é j'ubəi maji-é kin al ya sar.
19 Ə nékində-je lə Lubə lay ya d'isi 'ngəbi pèrèrè kdɔ koo tɔji kí Lubə à
tɔji ngan-é ndaa-ti rəsi.
20 Kdɔtalə nékində-je lé, né-je kí mę̃ę̃ wəy kare ya ɔ̨̃ ɓe dɔ-dé-ti – ə to
mę̃ę̃ndigi lə-dé al, ngà to Lubə ya ɓá ndigi bè –
21 ngà kę̃ ɓá ę̃ adi-dé nékində mę̃ę̃ dɔ-ti tɔ. Adi nékində-é-je kí káre
kinlé ya, Lubə à kɔr-dé kɔgi ɓə-ti lə tɔ́gi kí ɔw kì tuji-dé, kdɔ kadi d'isi kì
mę̃ę̃nda kąy dan riɓa-ti nati kì ngan-é.
22 Ə jąi j'gəi kí sar ɓone bè kàrè, nékində-je lay ya d'ingə kɔ̨̃, adi d'isi
'tumą̃ toki dené kí ndo ra-é kin bè.
23 †Ə to nékində-je kin kì kár-dé al, jąi kí j'ingəi Ndil kí aa njay kí toki
né kí dɔsąy kí Lubə adi-ji ki taá məki kin kàrè, j'isi j'tumąi mę̃ę̃-ji-ti, j'isi
pèrèrè j'ngəbi-né təl-ji ngan lə Lubə, kì taa kilə taá kí sɔbi dɔ rɔ-ji.
24 Kdɔtalə kaji rəmə j'aji, ngà to ɓá to nékində mę̃ę̃ dɔ-ti ɓəy. Ə nékində
mę̃ę̃ dɔ-ti kí dow oo kì kəm-é lé, to nékində mę̃ę̃ dɔ-ti al ngá; né kí dow
oo kì kəm-é lé, se à kində mę̃ę̃-é dɔ-ti ɓəy wa?
25 Ngà kinə né kí j'ooi kì kəm-ji al ya j'indəi mę̃ę̃-ji dɔ-ti lé, j'a kuwəi
rɔ-ji ngą̃ kdɔ ngəbi-né né-é.
26 Bè ya tɔ ɔ́ Ndil kí aa njay ree ra sə-ji dɔ yay-ti lə-ji, kdɔtalə jąi j'gəi né
kí tuwə kadi j'dəji Lubə mę̃ę̃ ta-je-ti kí j'isi j'pai siə al. Ngà Ndil kí aa njay
ya kì dɔ-é pa ta kì Lubə kdɔ ta lə-ji kì ta-je kí ę̃ ilə-né mę̃ę̃-é ki kilə pṵṵ;
27 rəmə Lubə kí njètən mę̃ę̃ dow-je lé gə né kí Ndil kí aa njay ndigi, ə
né kí mę̃ę̃ Lubə ndigi ɓá Ndil kí aa njay dəji kdɔ ta lə njékaa njay-je.
28 Adi jąi j'gəi kí né-je lay ya ra-né kdɔ maji lə dow-je kí 'ndigi Lubə, kí
ę̃ ɓa-dé kí̃ go kɔjra-ti liə.
29 Kdɔtalə dę̃ kí ę̃ gə-dé kete lé ɓá, ę̃ uwə dɔ-dé, kdɔ kadi 'titi-ną̃ kì Ngon-é
bè tɔ; bè kdɔ kadi Ngon-é lé ɓá to dɔdər kosi ngankɔ̨̃-é-je kí njékadmę̃ę̃-je.
30 Ə dę̃ kí ę̃ uwə dɔ-dé kete lé ɓá, ę̃ ɓa-dé tɔ; ə dę̃ kí ę̃ ɓa-dé lé ɓá, ę̃ ɔr
ta dɔ-dé-ti tɔ; ə dę̃ kí ę̃ ɔr ta dɔ-dé-ti lé ɓá, ę̃ ulə riɓa dɔ̃-dé-ti tɔ.

Né kí à gangi-ji nati kì ndigi kí Lubə ndigi-ji kin goto

31 Ta ri ɓəy ɓá j'a pai dɔ ta-je-ti kinlé wa? Kinə Lubə nąy̨ sə-ji lé, nąá̃ à
kilə kati kəm-ji-ti wa?
32 Lubə kí taa dɔ Ngon-é al, ngà iṇə-é adi 'tɔl-é kdɔ ta lə-ji lay lé, à kadi-ji
né-je lay nati kì Ngon-é kì takul ramaji liə al kdɔ ri wa?
33 Dow-je kí Lubə mbəti-dé lé, nąá̃ à kilə ta dɔ-dé-ti wa? Lubə ya ɔr ta
dɔ-dé-ti!
34 Nąá̃ à gangta dɔ-dé-ti wa? Jeju Kristi oy; kí boy nąą̃ ɓəy lé, ę̃ tɔsi ndəl
ində lo tę̃ę̃, ɔw isi dɔ jikɔl Lubə-ti, isi pa siə ta kdɔ ta lə-ji!
35 Ndigi kí Kristi ndigi-ji kinlé, nąá̃ à kasi gangi-ji nati siə wa? Se kɔ̨̃ kí
dum nati wa? Əse mę̃ę̃ gangi man, əse kulə kəm-nąą̃ ndoo, əse ɓo, əse kɔw
kuti dum, əse tuji, əse kiyərɔ wa?
36 Kdɔ 'ndàngi 'panè:
Ta lə-i ɓá d'ą̃-né ká tɔl-ji-ti kì ndɔ-je lay.
Dow-je 'ra-ji toki bati-je kí d'isi d'ɔw sə-dé lo tɔl-dé-ti kin bè.
37 Ngà mę̃ę̃ né-je-ti lay kinlé, jąi j'toi njétəti rɔ təti kí ngą̃ ṇą̃ kì takul-é ę̃
kí to njèndigi-ji lé.

† **8:23 8:23** 2Kɔ 5:2-4

38 Kdɔ mą m'gə majɨ kí né kí à gangɨ-ji natɨ siə goto, adɨ to koy, əse
kiskəm, əse malayka-je, əse ndil-je kí majɨ al, əse né kí ɓone, əse né kí ɔw
ree kɨ ree ɓəy,
39 əse tɔ́gɨ-je, əse nékində-je kí taá, əse nékində-je kí nangɨ, əse né-je lay
ya kí Lubə ra kinlé, né kí à kasɨ gangɨ-ji natɨ kɨ̀ ndigɨ kí Lubə ndigɨ-ji kdɔ
nam kí j'nami kàdì 'Baɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ kin ya goto.

Israyel-je kɨ̀ gin dow-je kí rangɨ

9

Lubə mbətɨ Israyel-je kɨ̀ mɛ̨ndigɨ liə

1 M'ɔw kɨ̀ pa ta kí tɔgrɔ-tɨ kdɔ nam kí m'nam kàdì Kristɨ-tɨ, adɨ m'ədɨ ta
al ə Ndil kí aa njay kàrè adɨ mɛ̨ɛ̨-m usɨ nangɨ dɔ-tɨ pɔ̨ rəm.
2 Rɔ-m atɨ-m kanąną ə mɛ̨ɛ̨kɔ̨ lə-m ɔw kɨ kete-kete.
3 Kdɔtalə m'ndingə kadɨ mą ɓá ndɔl tò dɔ-m-tɨ ə gangɨ-m natɨ kɨ̀ Kristɨ,
kdɔ ta lə ngankɔ̨-m-je kí kojɨ-tɨ,
4 kí 'to israyel-je. Dɛ̨ lé né-je kí tò kdɔ-dé to təl kí Lubə təl-dé ngan-é-
tɨ rəm, to riɓa rəm, kulənojɨ-je rəm, ndukun rəm, pole Lubə rəm, ɓá to
kunmindɨ-je liə rəm,
5 ɓá ka-dé-je rəm; ə to kí Kristɨ* to dow kinlé, gin kojɨ kin ɓá d'ojɨ-é-tɨ,
ə ɛ̨ isɨ dɔ né-je-tɨ lay, ɛ̨ to Lubə kí kɔsgajɨ tò dɔ-é-tɨ sartagangɨ. Amɛ̨n!
6 Se ta lə Lubə təl né kí kɔgɨ kare wa? Ndą̨ bè al! Kdɔ dɛ̨ lay kí 'to gin
Israyel lé, 'to Israyel-je lay al.
7 Kdɔ ngan lə Abrakam lay ɓá 'to ngan-é-je al; ngà Lubə panè: «Kɨ̀ takul
Isakɨ ɓá i 'a kingə-né nganka-i-je kí ri-i à tò dɔ-dé-tɨ.»
8 Mɛ̨ɛ̨ ta lé ɓan: Ngan-je kí kojɨ-dé kɨ kojɨ bè kin ɓá 'to ngan lə Lubə al,
ngà ngan-je kí d'ojɨ-dé kí go kunmindɨ-tɨ ɓá d'oo-dé kɨ ngan-é.
9 Kdɔtalə ta kí to kunmindɨ lé ɓan: «Kal kàdɨ̀ bè ya m'a ree ə Sara à kojɨ
ngon kí dingəm.»†
10 Ɛ̨ kin par al, go-tɨ, Rebeka kàrè ndan ndungə-je lə ka-ji Isakɨ tɔ;
11 ə ngan-je lé kàrè d'ojɨ-dé al ya ɓəy, ɓá dɛ̨ 'ra né kí majɨ-je, né kí majal-
je al ɓəy; bè ya kàrè, kadɨ kɔjra lə Lubə tò-né lo tò-é-tɨ kɨ go mbətɨ-tɨ kí ɛ̨
mbətɨ dow-je kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ liə ɓɨ kdɔ kullə ra dow al kinlé –
12 ɛ̨ idə Rebeka panè: «Njètɛ̨ɛ̨ kete à ra ɓə lə njètɛ̨ɛ̨ gogɨ;
13 gangɨ-é kí ndàngɨ-né 'panè: “M'ndigɨ Jakobɨ ə m'ɔsɨ ta Esuwa.”»

Lubə mbətɨ dow-je kí 'to jipɨ-je al

14 Ə kadɨ j'painè ri wa? Lubə to njèra né kí njururu al wa? Ndą̨ bè al!
15 Kdɔtalə ɛ̨ idə Moiyijɨ panè: M'a koo kəmtondoo lə dow kí m'ndigɨ koo
kəmtondoo liə ə ta à kɔ̨ mɛ̨ɛ̨-m kdɔ dow kí m'ndigɨ kadɨ ta ɔ̨ mɛ̨ɛ̨-m kdɔ
ta liə.
16 Adɨ to ta lə mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə dow al rəm, to ta lə tɔ́gɨ-é al rəm, ngà to ta lə
Lubə kí njèkoo kəmtondoo.
17 Kdɔ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay lé, Lubə idə Paraɔ̨ panè: I ya m'ində-i
ngar bè kdɔ kadɨ m'ɔjɨ-né tɔ́gɨ-m rɔ-i-tɨ ə kadɨ ri-m ɓá-né kɨ̀ dɔnangɨ lay.
18 Adɨ Lubə lé, oo kəmtondoo lə dow kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ ndigɨ liə rəm, ɓá mɛ̨ɛ̨ ndigɨ
liə ya adɨ mɛ̨ɛ̨ dow ndə-né rəm tɔ.

---

* **9:5 9:5** Kristɨ lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to dow kí Lubə mbətɨ-é. † **9:9 9:9** Kgn 18:10

19 Ə i 'a dəji-m panè: Lubə gangta dɔ dow-ti kdɔ ri ɓəy wa? Kdɔtalə nã
ɓá à kɔgi Lubə ra mẹ̃ẹ̃ndigi liə wa?
20 Ə i dow ya bè lé, i to nã ɓá kadi 'naji Lubə ta-ti wa? Bã̃y kí kubə à
dəji njèkubə-é panè: «Kdɔ ri ɓá i 'ubi-m bè wa» al.
21 Njèkubə né ɔw kì tógi dɔ anji-ti, adi anji kí mbõ̃y kí káre-rè kin ya à
kubə-né bã̃y kõ̃molé rəm, ɓá à kubə-né bã̃y ra kullə-je kí kare rəm tɔ al
wa?
22 Ə Lubə lé, ndigi tɔji wɔngi liə rəm, ndigi kadi 'gə tógi-é rəm, ya ngà
ẹ̃ ilə mẹ̃ẹ̃-é dɔ madi-é-ti kilə kí tɔgrɔ-ti isi dɔ-ti kì dow-je kí wɔngi ra-é
dɔ-dé-ti ə to dẹ̃ kí tò kadi 'tuji kɔgi.
23 Ẹ̃ ra bè kdɔ tɔji-né riɓa liə kí ã̃ã̃ ndaa-ti rəsi ki rɔ dow-je-ti kí ẹ̃ oo
kəmtondoo lə-dé ə uwə dɔ-dé kete kadi d'ubə maji riɓa liə lé.
24 Ə ta kinlé, to ta lə-ji jã̃i kí ẹ̃ ɓa-ji dan jipi-je-ti par al, ngà dan dow-je-ti
kí 'to jipi-je al rəm tɔ,
25 titi kí ẹ̃ pa-né mẹ̃ẹ̃ mbete-ti lə Oje panè:
«Dẹ̃ kí 'to gin dow-je lə-m al ya, m'a ɓa-dé gin dow-je lə-m
ə dẹ̃ kí m'ində-dé dan kəm-m-ti al ya,
m'a ɓa-dé dow-je kí m'ində-dé dan kəm-m-ti.»
26 «Ə lo kí ẹ̃ ɓá d'idə-dé-ti 'panè:
“Sã̃i 'toi gin dow-je lə-m al kin kàrè
d'a ɓa-dé ngan lə Lubə kí njèkisi kəm titi ngá rəm.”
27 Ejay kàrè pa ta kí dɔ Israyel-ti panè:
“Lé kɔr ngan lə Israyel à tò titi nangra kí babo-ti bè ya kàrè,
dẹ̃ kí madi-je ya par ɓá d'a kaji.”
28 Kdɔtalə né kí 'Baɓe pa ta-é lé,
kalangi bè ya ẹ̃ à ra né-é kɔr njuti dɔnangi-ti.
29 Ə Ejay lé ya ndɔki pa ɓəy panè:
“Kinə 'Baɓe kí njèkosi njérɔ-je ĩã̃nə ndəgi ka-ji-je al lé,
j'a təli titi-nã̃ã̃ kì ɓebo Sɔdɔm kì ɓebo Gɔmɔr bè.”»

Israyel-je, kì néra kí njururu kí à ree kì takul kadmẹ̃ẹ̃
Rɔm 3:19-29; Gal 3:8-14,21-29

30 Ə kadi j'painè ri wa? Dow-je kí 'to jipi-je al kí ndɔki 'sangi ta kí kɔr
dɔ-ti al ya, ə́ d'ingə ta kí kɔr dɔ-ti – ə to ta kí kɔr dɔ-ti kí ree kì kəm rəbi
kadmẹ̃ẹ̃ –
31 ngà Israyel-je kí 'sangi ta kí kɔr dɔ-ti kì kəm rəbi təl rɔ go ndukun-ti
lé, d'ingə al.
32 Kdɔtalə ri wa? Kdɔ dẹ̃ 'sangi kì kəm rəbi kadmẹ̃ẹ̃ al, ngà kì kəm rəbi
kullə ra-dé-je. Dẹ̃ 'tugə nja-dé ər-ti kí njètugə dow-je jigi-ti,
33 titi kí 'ndàngi-né 'panè:
Yən, ər kí njètugə nja dow-je,
ər kí njèkadi dow-je d'usi lé m'ində ɓebo Siõ̃-ti nõ̃õ̃.
Ə dow kí adi-é mẹ̃ẹ̃-é lé, rɔsɔl à tẹ̃ẹ̃ dɔ-é-ti al.

10

1 Ngankõ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ̃, ndingə rɔ lə-m kí ã̃ã̃, kì ta kí m'pa kì Lubə
kdɔ ta lə Israyel-je lé, to ta kadi d'aji.
2 Kdɔ m'pa ta lə-dé maji kí dẹ̃ lé rɔ-dé tungə pilingi kdɔ Lubə, ngà
rɔtungə lə-dé lé ɓá négə goto-ti.

3 Kdɔ dę̣ 'gə kəm rəbɨ kí Lubə ɔr-né ta dɔ dow-tɨ al ə dę̣ ya 'sangɨ kadɨ
d'ɔjɨ kəm rəbɨ kɔrtadɔ-tɨ kí sɔbɨ dɔ-dé, adɨ 'təl rɔ-dé go kəm rəbɨ kɔrtadɔ-tɨ
lə Lubə al;
4 kdɔtalə Kristɨ ya to tɔl ta ndukun, kdɔ kadɨ Lubə ɔr-né ta dɔ dow-tɨ kí
rá-rá kí adɨ mę̣ę̣-é.
5 Beɓa Moiyijɨ ndàngɨ ta sɔbɨ dɔ kɔrtadɔ-tɨ kí ree kì takul ndukun panè:
«Dow kí təl rɔ-é go ndukun-tɨ rəmə, à kisɨ kəm kì takul ndukun.»*
6 Ngà ooi, kəm rəbɨ kí kɔrtadɔ-tɨ ree-né kì takul kadmę̣ę̣ lé 'pa ta kí dɔ-tɨ
'panè: «'Pa mę̣ę̣-i-tɨ 'panè: “Ná̰ ɓá à kɔw dɔrą̰-tɨ wa” al. Kdɔ Kristɨ ị̰ dɔrą̰-tɨ
ree nangɨ nè ngá.
7 Əse: “Ná̰ ɓá à kur nangɨ boleɓe-tɨ kí sɔ̰y-é goto wa” al? Kdɔ Kristɨ ində
lo tę̣ę̣ dan dow-je-tɨ kí d'oy ngá.»
8 Ə 'pa ta kí dɔ-tɨ 'panè ri wa? Ta tò ngɔsi sə-i, tò ta-i-tɨ, tò mę̣ę̣-i-tɨ. Ə to
ta kí sɔbɨ dɔ kadmę̣ę̣ kinlé ɓá ję̣ j'ilə mbę̣-é.
9 Kinə 'pa ta-i-tɨ rəsɨ 'panè Jeju to 'Ɓaɓe ə kinə 'adɨ mę̣ę̣-i adɨ 'gə majɨ kí
Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tę̣ę̣ dan dow-je-tɨ kí d'oy rəmə, 'a kajɨ.
10 Kdɔtalə kadmę̣ę̣ ɓá ta ɔr-né dɔ dow-tɨ ə ta kí dow pa ta-é-tɨ rəsɨ ɓá à
kajɨ-né, titɨ kí 'ndàngɨ-né mę̣ę̣ mbete-tɨ kí aa njay 'panè:
11 «Dow kí rá-rá kí adɨ-é mę̣ę̣-é lé, rɔsɔl à tę̣ę̣ dɔ-é-tɨ al.»
12 Adɨ kɔr kəm dow goto dan jipɨ-je-tɨ kì dow-je kí 'to jipɨ-je al: Dę̣ lay ya
'Ɓaɓe lə-dé tokɨ káre-rè, ę̣ ya to njèkadɨ majɨ ur dow-je kí njénɔ̰ ɓa-é.
13 Kdɔ dow kí rá-rá ya nɔ̰ ɓa 'Ɓaɓe lé, à kajɨ.
14 Dow kí dę̣ d'adɨ-é mę̣ę̣-dé al lé, d'a nɔ̰ ɓa-é ban wa? Ə dow kí dow
pa ta kí dɔ-é-tɨ adɨ d'oo al lé, d'a kadɨ-é mę̣ę̣-dé ban wa? Ə dow kí njèkilə
mbę̣ ta liə goto lé, d'a koo ta liə ban wa?
15 Ə d'ulə dow-je al lé, d'a kilə mbę̣-é ban wa? Beɓa 'ndàngɨ 'panè:
«Njiyə lə njékilə mbę̣ Poyta-je kí Majɨ lé to né kí majɨ koo n̰ą̰†.»
16 Ngà dę̣ lay ɓá 'təl rɔ-dé go Poyta kí Majɨ-tɨ lé al. Gangɨ-é kin ɓá Ejay
pa-né panè: «'Ɓaɓe, ta-je kí j'idə-dé kinlé ná̰ ɓá oo adɨ to ta kí tɔgrɔ-tɨ wa?»
17 Adɨ kadmę̣ę̣ lé ree kì kəm rəbɨ ta kí koo ə ta kí koo ree kì kəm rəbɨ ta
lə Kristɨ.
18 Ə m'dəjɨ rɔ-m ta m'panè: Se d'oo ndi-dé al wa? Tɔgrɔ-tɨ, d'oo ya.
Ndi-dé lé ɔw kì lo lay
ə ta-je lə-dé ɔw sar tę̣ę̣ sɔ̰y dɔnangɨ-tɨ.‡
19 Ngà m'dəjɨ rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je 'gə al wa? Moiyijɨ ya to dow
kí dɔsą̰y kí panè:
M'a kadɨ jangɨ ra-si dɔ gin dow-je-tɨ kí d'asɨ né al;
kəm rəbɨ kí rɔ gin dow-je-tɨ kí rangɨ kí 'gə né al,
ɓá m'a kadɨ wɔngɨ ra-si-né.
20 Ə Ejay rəmə ɔw sar ya panè:
Dow-je kí ndɔkɨ 'sangɨ-m mą̰ Lubə al ɓá m'adɨ d'ingə-m rəm,
dow-je kí usɨ-dé dɔ-m-tɨ al ya m'adɨ-dé 'gə-m rəm.
21 Ngà kí sɔbɨ dɔ Israyel-je lé, Lubə panè:
Ndɔ-je lay ya m'ulə jɨ-m kɨ rɔ gin dow-je-tɨ
kí njétəl rɔ-dé go ta-tɨ al kí 'to njédɔngą̰-je kin.

* **10:5 10:5** Mbl 18:5 † **10:15 10:15** Eja 52:7 ‡ **10:18 10:18** Pa 19:5

11

Lubə mbatɨ gin dow-je liə al

1 †M'dəjɨ rɔ-m ta m'panè: Se Lubə mbatɨ gin dow-je liə wa? Ndą̃ bè al!
Kdɔtalə mą̃ kàrè m'to Israyel, ngonka Abrakam, kɨ́ ginkojɨ-tɨ lə Benjamę̃.
2 Lubə mbatɨ gin dow-je liə kɨ́ ę̃ mbətɨ-dé kete kin al. Ta kɨ́ mę̃ę̃ mbete-tɨ
kɨ́ aa njay, lo-tɨ kɨ́ Eli pa ta-tɨ səkɨ-né Israyel-je ta Lubə-tɨ lé 'gəi̇ ya al wa?
Ę̃ panè:
3 'Baɓe, dę̃ 'tɔl njépata-je kɨ́ ta-i-tɨ, 'tɔɔ logugɨ né-je lə-i nangɨ rum-rum;
mą̃ ya kɨ̀ kar-m ə́ m'nąỳ, ə́ 'sangɨ kadɨ 'tɔl-m.
4 ə̀ ta ri ə́ Lubə ilə-é-tɨ wa? M'ngəm dow-je lə-m ɓudɔgɨ lo siri kɨ́ d'ɔsɨ
məkəji-dé nangɨ nɔ̃ magɨ Baal-tɨ al.
5 Bè ya tɔ, mę̃ę̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́ ɓone kàrè, ndəgɨ dow-je kɨ́ Lubə mbətɨ-dé kɨ́
go ramajɨ-tɨ liə d'isɨ nɔ̃ɔ̃.
6 Ngà kinə ę̃ mbətɨ-dé kɨ̀ takul ramajɨ liə rəmə, tò kɨ̀ takul kullə ra-dé-je
al ngá. Bè al rəmə, ramajɨ lé à to ramajɨ ɓəy ɓan wa? [ə̀ kinə ę̃ mbətɨ-dé
kɨ̀ takul kullə ra-dé-je rəmə, sé to ramajɨ ɓəy ɓan wa? Ngà kinə tò kɨ̀ takul
ramajɨ rəmə, kullə ra dow to né madɨ al ngá.*]
7 Ri ɓá ra né wa? Né kɨ́ Israyel sangɨ lé, ę̃ ingə al, ngà dę̃ kɨ́ 'mbətɨ-dé ɓá
d'ingə; ndəgɨ-dé-je rəmə mę̃ę̃-dé ndəə,
8 titɨ kɨ́ 'ndàngɨ-né 'panè:
Lubə adɨ-dé tagɨr kɨ́ ɔy diriri rəm,
adɨ kəm-dé oo lo al rəm,
adɨ mbɨ-dé oo ta al rəm,
sar tę̃ę̃-né ndɔ-tɨ kɨ́ ɓone.
ə̀ Dabidɨ panè:
9 Kadɨ nékuso rɔnəl lə-dé ya
təl gum kuwə-dé rəm,
bandɨ kuwə-dé rəm,
kəm rəbɨ kusɨ lə-dé rəm,
kdɔ kadɨ to kindəkɔjɨ lə-dé!
10 Kadɨ lo ndul kəm-dé-tɨ ndɨ̃-ndɨ̃ kadɨ d'oo lo al!
Lubə, 'ra-dé adɨ 'mą̃ą̃ kɔngɨ̃-kɔngɨ̃ ya par-par!

Kajɨ lə dę̃ kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ̀ kiṇə panjiyə kɨ́ majal lə Israyel-je ndɔ kɨ́ dɔbəy-tɨ

Mat 21:40-43; Epɛ 2:7-13

11 M'ndəjɨ rɔ-m ta m'panè: Se Israyel-je lé 'tugə nja-dé né-tɨ kdɔ kusɨ
riw wa? Ndą̃ bè al! Ngà, kɨ̀ takul kaldɔta lə-dé ɓá dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al
d'ingə-né kajɨ, kdɔ kadɨ jangɨ ra-né jipɨ-je.
12 ə̀ kinə kaldɔta lə jipɨ-je təl gin majɨ lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, ə kusɨ lə-dé
təl gin majɨ lə dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al lé, kɨ̃ taá lə-dé ɓikti lay ə à majɨ ban
ə́n wa?
13 Adɨ m'idə-si, sə̃i kɨ́ 'toi jipɨ-je al: Mą̃ lé m'to njèkɔwkulə dan dow-je-tɨ
kɨ́ 'to jipɨ-je al ə mą̃ m'ilə kujɨ dɔ kullə-tɨ lə-m.
14 Bè kdɔ kadɨ, dɔmajɨ ə m'adɨ jangɨ ra dow-je kɨ́ gin kojɨ-tɨ lə-m ə kadɨ
dę̃ kɨ́ madɨ-je d'ajɨ-né.

---

† **11:1 11:1** Plp 3:5 * **11:6 11:6** Ta-je kɨ́ tò mbunə̃ né-tɨ kinlé […] goto mę̃ę̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

15 Ə kinə kɔr kí d'ɔr-dé kí rangɨ kin ɓá to gin kulə kí Lubə ulə-né nojɨ
natɨ kì dow-je kí dɔnangɨ-tɨ lé, təl ree sə-dé gogɨ à tò ban ə́n wa? À to tɔsɨ
ndəl tɛ̨ɛ̨ dan dow-je-tɨ kí d'oy!
16 Ə kinə mbə̀ kí dɔsa̰y ya tokɨ kadɨ Lubə lé, ndəgɨ ndujɨ lay kí 'lɔ̰y lé
kàrè to 'liə tɔ; ə kinə njirəkagɨ tokɨ kadɨ Lubə lé, balkəm-é kàrè to 'liə tɔ.
17 Ngà kinə 'tɔr balkəmkagɨ-je kí madɨ, ə i kí to kagɨ Olibiye kí wale†, ɓá
'tiṉə-i tó-dé-tɨ, adɨ a̰ dɔ njirəkagɨ Olibiye-tɨ kí ma̰ kí ma̰ rəm, ingə man-é
rəm lé,
18 'ində kàdɨ-i kì balkəmkagɨ-é-je al. Ə lé i ində kàdɨ-i kàrè, kadɨ 'gə kí
to i ɓá njirəkagɨ a̰ dɔ-i-tɨ al, ngà to i ɓá 'a̰ dɔ-é-tɨ.
19 I rəmə 'a panè: 'Tɔr balkəmkagɨ-je ɓá 'tiṉə-m tó-dé-tɨ.
20 To tó-é ya; 'tɔr-dé kɔgɨ kdɔ kadmɛ̨ɛ̨ al lə-dé, ə i rəmə 'a̰ dɔ kagɨ-é-tɨ kì
takul kadmɛ̨ɛ̨. 'Ində kàdɨ-i al, ngà ɓəl ɓá kadɨ i 'ɓəl.
21 Kdɔtalə kinə balkəmkagɨ-je kí lo ma̰-dé-tɨ nṵ ya, Lubə ngəm-dé al kin
rəmə, i kàrè à ngəm-i nda̰ al ya tɔ.
22 Kadɨ 'gə mɛ̨ɛ̨majɨ, kì nga̰ lə Lubə: Ɛ̰ nga̰ kì dow-je kí d'usɨ, ə kinə 'a̰
njángɨ dɔ mɛ̨ɛ̨majɨ-tɨ liə kin rəmə, ɛ̰ à ra sə-i majɨ; bin al rəmə, i kàrè d'a
kɔr-i kɔgɨ tɔ.
23 Dɛ̰ ya kàrè kinə d'isɨ dan mɛ̨ɛ̨ndə-tɨ lə-dé al lé, d'a təl tiṉə-dé kàdɨ
kagɨ-tɨ lé gogɨ tɔ; kdɔtalə Lubə ɔw kì tógɨ kdɔ kadɨ təl tiṉə-dé sigɨ gogɨ.
24 Ə i kí 'tugə-i dɔ kagɨ olibiye-tɨ kí ubə wale ɓəy ə́ 'tiṉə-i kàdɨ kagɨ
olibiye-tɨ kí ma̰-é kí ma̰, lo-tɨ kí lé 'a ka̰-tɨ al, ngà dɛ̰ kí 'to balkəmkagɨ-je
kí ma̰-dé kí ma̰ ya kete kinlé ɓá d'a təl tiṉə-dé dɔ kagɨ-dé-tɨ gogɨ al kdɔ ri
wa?
25 Ngankɔ̰-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, m'ndigɨ kadɨ m'adɨ-si 'gəi né kí tò lo ɓɔyɔ-
é-tɨ kinlé, kdɔ kadɨ ooi rɔ-si kɨ njégosɨ-je al: Kəl Israyel-je kí madɨ mɛ̨ɛ̨-dé
ndə sar kadɨ dow-je kí 'to jipɨ-je al ɓikti lay d'andɨ-né dan-dé-tɨ.
26 Beɓa Israyel-je lay ya d'a kajɨ, titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè:
Njètaa dow-je kilə-dé taá à kɨ̰ ɓebo Siyɔ̰-tɨ.
Ɛ̰ à kiṉə kaldɔta-je lə dow-je kí ginkojɨ-tɨ lə Jakobɨ kɔgɨ.
27 Ə lokɨ m'ɔr majal-je lə-dé kɔgɨ lé, ɛ̰ ɓá à to nojɨ kí m'ulə natɨ sə-dé.
28 Kí sɔbɨ dɔ Poyta kí Majɨ rəmə, dɛ̰ 'to njéba-je lə Lubə kdɔ ta lə-si, ngà
kí sɔbɨ dɔ mbətɨ rəmə, ɛ̰ ində-dé dan kəm-é-tɨ kì takul bɔbɨ-dé-je.
29 Kdɔ kadkare lə Lubə, kì ɓa liə lé, tò lo tò-é-tɨ.
30 Titɨ kí sə̰i ya kàrè ndɔkɨ 'təli rɔ-si go ta-tɨ lə Lubə al ə takul təl rɔ go
ta-tɨ al lə-dé ɓá Lubə oo-né kəmtondoo lə-si lé,
31 bè ya tɔ, dɛ̰ ya kàrè, kí ngɔsnè-tɨ kinlé təl rɔ go ta-tɨ al lə-dé ɓá Lubə
oo-né kəmtondoo lə-si, beɓa dɛ̰ ya kàrè [ngɔsnè]‡ Lubə oo kəmtondoo lə-
dé tɔ.
32 Kdɔ Lubə adɨ dow-je lay ya 'təl rɔ-dé go ta-tɨ al, kdɔ koo-né kəmtondoo
lə dow-je lay.
33 Lubə to Lubə kí boy n̰a̰, to njègosɨ, kì njènégə! Ta kí gangɨ liə dum
ndər gin-é, kdɔ dow kí asɨ gə kɔjra-je liə ya goto!
34 Na̰ ə́ gə tagɨr lə 'Ɓaɓe əse na̰ ɓá to njèkɔjɨ-é ta wa?
35 Na̰ ɓá to njèkadɨ-é né dɔsa̰y kadɨ təl ingə kí rangɨ tó-tɨ wa?

† **11:17 11:17** Kagɨ Olibiye kí wale lé tɔjɨ dow-je kí 'to jipɨ-je al, ngà ɛ̰ kí 'ma̰ kí ma̰ lé tɔjɨ jipɨ-je tɔ.

‡ **11:31 11:31** Ta-je kí tò mbuna̰ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kí dɔsa̰y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ.

36 †Né-je lay ya į̣ rɔ-é-tɨ rəm, tò kì takul-é rəm, ɓá to kí 'liə rəm. Kɔsgajɨ
to kí liə ya sartagangɨ. Amę̣n!

Kulə dingəm mę̣ę̣-ną̣-tɨ

12

Panjiyə kí nəl Lubə

1 Ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmę̣ę̣, Lubə lé oo kəmtondoo lə-ji. Beɓa m'ulə
dingəm mę̣ę̣-si-tɨ kadɨ adi rɔ-si kɨ kadkare kí tò kəm rəm, aa njay rəm, nəl
Lubə rəm; ə ę̣ kin ɓá to pole kí tɔgrɔ-tɨ kí kadɨ a 'poli Lubə.
2 Adi kullə ra-si ɔw go-ną̣-tɨ kì 'lə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kin al, ngà adi
təl kí négə lə-si təl kí sigɨ kinlé mbəl panjiyə-si, kdɔ kadɨ ɔri-né nin né kí
Lubə ndigɨ, adɨ to né kí majɨ rəm, nəl-é rəm, ɓá majɨ ɔr njutɨ rəm tɔ.
3 Kì takul majɨ kí Lubə ra sə-m lé, m'ndigɨ kidə dow kí rá-rá dan-si-tɨ
kadɨ gir kí n'ę̣̃ n'to dow kí ngay al, ngà kadɨ gir kí n'to dow kí n'asɨ lo-é-tɨ
bè, kí go gangɨ kadmę̣ę̣-tɨ kí Lubə adɨ ną̣́-ną̣́ dan-si-tɨ.
4 †Kdɔtalə titɨ kí rɔ dow kí káre-rè ya ɔw kì ngan rɔ-é-je kí gay-gay ə
ngan rɔ-é-je kin kàrè, ną̣́-ną̣́ ya ɔw-né kí kullə liə-liə kinlé,
5 gangɨ-é kin ya tɔ ə́ jə̨i kí j'n̪ą̣i ɓá j'təli rɔ kí káre-rè kì takul nam kàdì
Kristɨ-tɨ lé, jə̨i lay ya j'toi ngan rɔ-ną̣ tɔ.
6 †Ngà j'ɔwi kì kadkare-je kí gay-gay kí go ramajɨ-tɨ lə Lubə: Adɨ kinə
dow ɔw kì kadkare pa ta kí ta Lubə-tɨ rəmə, kadɨ dowbé ra kullə-é adɨ ɔw
go-ną̣-tɨ kì kadmę̣ę̣;
7 ə kinə dow ɔw kì kadkare koo go né lə njékəwną̣-je rəmə, kadɨ dowbé
ra kullə-é; dow kí ɔw kì kadkare ndó dow-je né rəmə, kadɨ ində rɔ-é ta
néndó-tɨ;
8 dow kí ɔw kadkare kulə dingəm mę̣ę̣ dow-je-tɨ rəmə, kadɨ ində rɔ-é ta
kulə dingəm mę̣ę̣-dé-tɨ; dow kí ɔw kì kadkare kadɨ né dow-je rəmə, kadɨ ra
kì mę̣ę̣majɨ; dow kí ɔw kì kadkare kɔr nɔ̨̃ dow-je rəmə, kadɨ adɨ rɔ-é tungə
mę̣ę̣ kullə-é-tɨ; dow kí ɔw kì kadkare koo kəmtondoo lə dow-je rəmə, kadɨ
ra kullə-é kì rɔnəl.
9 Kadɨ ndigną̣ lə-si rəmə, kədkəm-ną̣ goto-tɨ. Ɔsi né kí majɨ al ngərəngɨ;
indəi rɔ-si ta né kí majɨ-tɨ kində kí tɔgrɔ-tɨ.
10 Uwəi-ną̣ nojɨ titɨ kí tò kadɨ ngankɔ̨̃-ną̣-je 'ndigɨ-né-ną̣; kadɨ ną̣́-ną̣́ ya
un ta madɨ-é.
11 Adi rɔ-si tungə pilingɨ ta kullə-tɨ ɓɨ adi dabɨ ra-si al. 'Rai kullə adi
'Baɓe kì mę̣ę̣-si kí káre-rè.
12 'Rai rɔnəl kdɔ nékində mę̣ę̣ dɔ-tɨ lə-si. Iləi mę̣ę̣-si dɔ madɨ-é-tɨ dan
kɔ̨̃-je-tɨ, uwəi rɔ-si ngą̣ mę̣ę̣ ta-tɨ kí pa kì Lubə.
13 'Rai kì njékaa njay-je mę̣ę̣ né-je-tɨ kí to rɔ-dé. Isɨ dɔ nja-si-tɨ kdɔ kuwə
mba-je kí rɔ-si-tɨ.
14 †'Tɔri ndi-si dɔ dow-je-tɨ kí d'isɨ d'ulə kəm-si ndoo; Ndi-si ɓá 'tɔri dɔ-
dé-tɨ ɓɨ indəi ndɔl dɔ-dé-tɨ al.
15 'Rai rɔnəl kì dow-je kí d'isɨ 'ra rɔnəl, ə 'nɔ̨i kì dow-je kí d'isɨ 'nɔ̨.
16 Adi ta-si asɨ-ną̣. Adi ɓo né-je kí kadɨ 'toi-né kí ngay-je ɓá ra-si al, ngà
adi ɓo sɔldɔ ɓá ra-si. Ooi rɔ-si kɨ njégosɨ-je al.

---

† **11:36 11:36** 1Kɔ 8:6 † **12:4 12:4** 1Kɔ 12:12 † **12:6 12:6** 1Kɔ 12:4-11 † **12:14 12:14** Mat 5:44; Luk 6:28

17 Ugəi kurə majal kì majal al; 'sangi kadɨ 'rai né kí majɨ takəm dow-je-tɨ
lay.
18 Ta kí rá-tɨ ya, kinə à to ta lə-si ɓá lapiya à tò-né lé, kadɨ isi kì lapiya
kì dow-je lay.
19 Sə̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, 'dali ba kì dɔrɔ-si al, ngà iṇəi adi
Lubə ɓá tɔjɨ wɔngɨ liə. Kdɔ 'ndàngɨ 'panè:
'Ɓaɓe ya pa panè: Dalba to 'lə-m
ə mą ɓá m'a kadɨ ną́-ną́ nékugə dɔji-é!
20 Ngà kinə ɓo ra njéba lə-i rəmə, 'adɨ-é né uso;
kinə kundə man ra-é ə 'adɨ-é man ą̃y;
kdɔ ra-é kí 'ra bè kinlé, to yalpər ɓá i ugə ungɨ dɔ-é-tɨ.
21 'Iṇə né kí majɨ al adɨ təti-i rɔ al. Ngà kadɨ i ɓá 'to njètətɨ rɔ né kí majɨ
al kì takul né ra kí majɨ.

13

Kulə dɔ gin tógɨ-tɨ lə njékɔ̨ɓe-je

1 Kadɨ dow kí rá-rá ulə dɔ-é gin tógɨ-tɨ lə njékɔ̨ɓe-je kí d'isɨ dɔ-é-tɨ, kdɔ
kɔ̨ɓe kí i̧ rɔ Lubə-tɨ al ya goto; ə njékɔ̨ɓe-je kí d'isɨ kinlé to Lubə ya ɓá
ində-dé.
2 Gin-é kin ɓá dow kí ra dɔngą̃ kì njèkɔ̨ɓe rəmə, ę̃ ɔsɨ ta né-je kí Lubə
ində kadɨ tò kì gangɨ-é gangɨ-é; ə dow-je kí 'mbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lé, dę̃
ya d'a ree kì ta kí gangɨ dɔ-dé-tɨ.
3 Njékɔ̨ɓe-je lé, dow kí ra né kí majɨ rəmə, à ɓəl-dé al, ngà dow kí ra né
kí majɨ al ɓá à ɓəl-dé. I 'ndigɨ kadɨ ɓəl njèkɔ̨ɓe al wa? 'Ra né kí majɨ rəmə
ę̃ à kɔsɨ gajɨ-i;
4 kdɔtalə njèkɔ̨ɓe lé, isɨ 'ra kullə lə Lubə kdɔ majɨ lə-i. Ngà kinə 'ra né
kí majɨ al rəmə 'ɓəl; kdɔtalə kiyərɔ kí ę̃ utɨ lé, ę̃ utɨ kì ndángɨ kare al, ę̃ isɨ
ra kullə lə Lubə kdɔ kadɨ tɔjɨ-né kində kɔjɨ kì wɔngɨ lə Lubə dɔ dow-tɨ kí
njéra né kí majɨ al.
5 Gin-é kin ɓá tò kadɨ dow ulə-né dɔ-é gin tógɨ-tɨ lə njèkɔ̨ɓe, kdɔ ta lə ɓəl
wɔngɨ kin par al, ngà kdɔ ta lə tagɨr kí majɨ kí tò mę̃ę̃ dow-tɨ.
6 †Gin-é kin ya tɔ ɓá sə̨i ugəi-né lambo tɔ. Kdɔtalə njékɔ̨ɓe-je lé 'to
njérakullə-je lə Lubə, adɨ kullə-é kin ya ɓá to kullə lə-dé.
7 Ną́-ną́ ya adi-é né kí to tó-é kadɨ adi-é; né kí tò kadɨ ugəi mbete-é rəmə
ugəi; dow kí tò kadɨ adi-é lambo rəmə, adi-é; dow kí tò kadɨ 'ɓəli-é rəmə,
'ɓəli-é; dow kí tò kadɨ uni ta-é rəmə, uni ta-é.

Ta lə ndigną̃
Mat 22:35-40; 1Ją̃ 3:11-23

8 Adi kurə lə dow tò dɔ-si-tɨ al, ngà kadɨ kurə ndigną̃ ɓá tò dɔ-si-tɨ.
Kdɔtalə dow kí ndigɨ madɨ-é lé, ę̃ ra né kí ndukun ndigɨ adɨ ɔr njutɨ.
9 Kdɔ ndukun-je kí panè: «'A ra kaya al, 'a tɔl dow al, 'a ɓogɨ al, ['a pa ta
kí ndángɨ al]*, 'a ra kəmnda al», kì ndəgɨ ndukun-je lay kinlé, tokɨ kəw-dé
lay mę̃ę̃ ta-tɨ kin: «'A ndigɨ dow madɨ-i titɨ-ną̃ kì rɔ-i bè.»
10 Dow kí ndigɨ dow-je lé à ra né kí majɨ al kí dow madɨ-é al. Adɨ ndigɨ
dow ɓá to ra né kí ndukun ndigɨ kɔr njutɨ.

---

† **13:6 13:6** Mat 22:21; Mar 12:17; Luk 20:25

* **13:9 13:9** Ta-je kí tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mę̃ę̃ mbete-je-tɨ kí dɔsą̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ.

11 'Rai bè kdɔtalə sǫ̨i 'gəi dɔkaglo kí j'isi-ti kin gɔw. To dɔkàdì kí kadi
ji-né dɔ ɓi-ti, kdɔtalə kí ɓone bè kinlé kaji ą̨ ngɔsi sə-ji itə kí ndɔki jǫ̨i
j'adi-né mę̨ę̨-ji kin ɓəy.
12 Lo kí ndɔɔ isi goto, lo kí kada isi ree. Ə̄n ə́ j'tɔri kullə-je kí londul-ti
rɔ-ji-ti kɔgi ə j'tuləi nérɔ-je kí londógi-ti rɔ-ji-ti.
13 J'adi panjiyə-ji ą̨ njururu, titi kí dow njiyə-né kada kin bè; j'rai baborè
nékuso kì gǫ̨yibi kí kǫ̨y al rəm, j'rai ɓə lə kaya kì néra kí jugi-jugi al rəm,
kadi gaki-nǫ̨ kì kim-nǫ̨ goto rɔ-ji-ti rəm.
14 Ngà adi panjiyə 'Baɓe Jeju Kristi ɓá tò rɔ-si-ti ə né-je kí daji rɔ-si ra
adi kəmnda-é isi ra-si kinlé, ɔwi go-ti al.

14

Njétɔ́gi-je kì njéyay-je

1 †Dow kí yay mę̨ę̨ kadmę̨ę̨-ti lé, uwəi-é ki rɔ-si-ti maji, ɓi gangi ta dɔ
tagir-je-ti liə al.
2 Kdɔtalə dow madi gə kí n'a kuso né-je lay kare; ə dow kí rangi kí yay
uso mbikamnǫ̨y-je ya par.
3 Kadi dow kí njékuso né-je lay nədi njèmbati né-je madi al; ɓá kadi
njèmbati kuso né-je madi gangta dɔ njèkuso-é-ti al rəm, kdɔtalə Lubə
uwə-é ki rɔ-é-ti maji.
4 I ə, i to nǫ́ ɓá 'gangi ta dɔ ngonnjèkullə-ti lə madi-i wa? Lé ę̨ ą̨ taá əse
usi kàrè to ta lə 'Ba-é ya. Ngà ę̨ à kǫ̨ taá, kdɔtalə 'Baɓe ɔw kì tɔ́gi kdɔ
gəti-é-né.
5 Dow madi oo adi ndɔ kí bè kin itə ndɔ kí bè kin; ə ę̨ kí madi oo adi
ndɔ-je d'asi-nǫ̨ lay. Kadi nǫ́-nǫ́ ya mę̨ę̨-é usi nangi pǫ̨́ dɔ tagir-ti liə kí sɔbi
dɔ-é.
6 Dow kí ɔr kəm ndɔ-je kàrè, ɔr kəm-é kdɔ 'Baɓe. Dow kí uso né-je lay
kàrè, uso kdɔ 'Baɓe, kdɔtalə ę̨ ra oiyo Lubə kdɔ; ə dow kí uso né-je madi
al kàrè rəmə, uso al kdɔ 'Baɓe; ə ę̨ ya kàrè ra oiyo Lubə kdɔ tɔ.
7 Kdɔtalə dow madi kí dan-ji-ti kí isi kì dɔ-é taá ta kí liə-ti ya goto rəm;
dow kí oy ta kí liə-ti kàrè goto rəm tɔ.
8 Kdɔtalə kinə j'isi kì dɔ-ji taá rəmə, j'isi kdɔ 'Baɓe; ə kinə j'oyi rəmə,
j'oyi kdɔ 'Baɓe. Lé j'isi-né kì dɔ-ji taá əse j'oyi-né kàrè, j'toi kí lə 'Baɓe.
9 Kdɔ Kristi oy ɓá təl isi kəm, kdɔ kadi to 'Baɓe lə dow-je kí d'oy kì dę̨
kí d'isi kəm.
10 †Ngà i ə, 'gangi ta dɔ ngonkǫ̨-i-ti kdɔ ri wa? Əse 'nədi ngonkǫ̨-i kdɔ ri
wa? Jǫ̨i lay ya j'a kǫ̨i nǫ̨ Lubə-ti logangta-ti liə.
11 Kdɔtalə 'ndàngi 'panè: 'Baɓe panè, m'isi kəm, dow-je lay ya d'a kɔsi
məkəji-dé nangi nǫ̨-m-ti, ə ndǫ̨ dow-je lay à kɔsi gaji-m mą̨ Lubə.
12 Beɓa nǫ́-nǫ́ ya dan-ji-ti à kɔr go kullə ra-é kí sɔbi dɔ-é nǫ̨ Lubə-ti.
13 Ə̄n ə́ adi j'gangi ta dɔ-nǫ̨-ti al. Né kí tò kadi un ndi-i dɔ-ti lé, to təl kí
kadi 'təl jigi 'tugə ngonkǫ̨-i kí njèkadmę̨ę̨ əse 'təl kəm rəbi kusi liə mę̨ę�
majal-ti al.
14 M'gə maji, ə mę̨ę̨-m usi nangi pǫ̨ǫ̨ kì takul nam kàdì 'Baɓe Jeju-ti kí
né kí tò ǫ̨ę takəm Lubə-ti ya goto; ngà kinə dow madi oo adi né kí bè kin
tò ǫ̨ę takəm Lubə-ti lé, ki rɔ dowbé-ti kin rəmə né-é tò ǫ̨ę ya.

---

† **14:1 14:1** Kol 2:16 † **14:10 14:10** 2Kɔ 5:10

15 Kinə ta lə nékuso ɓá i 'tujɨ-né mɛ̨̄ ngonkɔ̨̄-i rəmə, i njiyə kí go ndigɨ
dow-je-tɨ al. Dow kí Kristɨ oy kdɔ ta liə lé, 'təl gin tujɨ liə kdɔ nékuso-i al.
16 Né kí majɨ kɨ rɔ-si-tɨ lé, adi təl né kí kadɨ dow-je 'pa-né ta kí majɨ al
dɔ-si-tɨ al.
17 Kdɔtalə kɔ̨̄ɓe lə Lubə lé, to ta lə nékuso kɨ̀ nékɑ̨̄y al, ngà to né ra kí
njururu, to lapiya, ə to rɔnəl kɨ̀ takul Ndil kí aa njay.
18 Dow kí ra kullə adɨ Kristɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kí bè kinlé rəmə, dowbé nəl
Lubə rəm, ɓá dow-je 'ndigɨ ta liə rəm.
19 Ə̄n ɔ́ adɨ j'sangi né kí à ree kɨ̀ lapiya kɨ̀ né kí à kɔw kɨ̀ dow-je kete-kete.
20 'Tujɨ kullə lə Lubə kdɔ nékuso al! Tɔgrɔ-tɨ, né-je lay ya aa njay; ngà
kɛ̨̄ ɓá to né kí majɨ al kadɨ dow uso né ə təl-né jigɨ tugə madɨ-é-je.
21 Majɨ kadɨ usoi dɑ̨̄ al rəm, ɑ̨̄yi yibɨ nduu al rəm, əse né-je lay kí à to
jigɨ nɔ̨̄ ngonkɔ̨̄-si-tɨ kí njèkadmɛ̨̄ [kadɨ usɨ əse yay*] lé ɔgi rɔ-si dɔ-tɨ.
22 Kadmɛ̨̄ lə-i kí ɔw-né dɔ né-je-tɨ kinlé, 'ngəm ta kí lə-i-tɨ nɔ̨̄ Lubə-tɨ.
Dow kí ra né kɨ̀ mɛ̨̄nda kɑ̨̄y ə mɛ̨̄-é uwə-é kɨ̀ ta dɔ-tɨ al ɓá to njènékumɑ̨̄!
23 Ngà dow kí mɛ̨̄-é ɑ̨̄ sɔbɨ dɔ né kí ɛ̨̄ uso rəmə ta tò dɔ-é-tɨ, kdɔtalə né
kí ɛ̨̄ ra lé ɔw go-nɑ̨̄-tɨ kɨ̀ kadmɛ̨̄ liə al. Ə̄ né lay kí dow ra kɨ̀ kadmɛ̨̄ al lé
to majal.

15

1 Jɑ̨̄i kí tɔ́gɨ-ji tò lé, tò kadɨ j'gəti dɛ̨ kí 'yay ə kadɨ j'sangi né kí nəl-ji jɑ̨̄i
ya par al.
2 Kadɨ dow kí rá-rá dan-ji-tɨ ra né kí nəl madɨ-é kdɔ majɨ liə rəm, ɓá kɔw
kɨ kete-kete liə rəm tɔ.
3 Kdɔtalə Kristɨ sangɨ né kí nəl-é al, ngà 'ndàngɨ 'panè: «Tajsul lə njétajɨ-
i-je nɑ̨̄y dɔ-m-tɨ.»
4 Ə̄ ta-je lay kí ndɔkɨ 'ndàngɨ lé, tò kdɔ kadɨ ndó-ji né, bè kdɔ kadɨ kilə
mɛ̨̄ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ̀ sɔlmɛ̨̄ kí Mbete kí aa njay ndó-ji lé, ra adɨ j'ɔwi kɨ̀
kində mɛ̨̄ dɔ-tɨ.
5 Kadɨ Ɨubə kí njèkadɨ dow-je mɛ̨̄ kí kilə dɔ madɨ-é-tɨ, kɨ̀ njèsɔl mɛ̨̄
dow-je lé, ra adɨ tagɨr kí káre-rè kin ya ɔwi-né dɔ-nɑ̨̄-tɨ titɨ kí mɛ̨̄ Jeju
Kristɨ ndigɨ-né,
6 bè kdɔ Kadɨ indəi ndi-si natɨ kɨ̀ mɛ̨̄-si kí káre-rè ɔsi-né gajɨ Lubə kí to
Bɔbɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
7 Uwəi-nɑ̨̄ kɨ rɔ-nɑ̨̄-tɨ, titɨ kí Kristɨ uwə-si-né kɨ rɔ-é-tɨ, kdɔ kadɨ ri Lubə
ɓa-né.

Kristɨ to ngonnjèkullə lə dow-je lay

8 Adɨ m'ndigɨ kidə-si kí Kristɨ təl ngonnjèkullə lə jipɨ-je kdɔ tɔjɨ-né kí
Lubə to njèra né kí tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ kunmindɨ-je kí sɔbɨ dɔ ka-ji-je lé né-é
ra-né né,
9 ə dow-je kí 'to jipɨ-je al lé, d'ɔsɨ gajɨ Lubə kdɔ koo kəmtondoo liə, titɨ
kí 'ndàngɨ-né 'panè: Gin-é kin ɓá m'a tɔ́y-i-né nɔ̨̄ gin dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je
al, ə m'a kusɨ pa kɔsɨ-né gajɨ-i.
10 'Pa ɓəy 'panè: Sɑ̨̄i gin dow-je kí 'toi jipɨ-je al, 'rai rɔnəl kɨ̀ dow-je lə
Lubə.
11 Ə̄ 'pa ya ɓəy 'panè: Ɔsi gajɨ 'Ɓaɓe, sɑ̨̄i gin dow-je lay kí 'toi jipɨ-je al, ə
kadɨ gin dow-je lay d'ulə riɓa dɔ-é-tɨ!

---

* **14:21 14:21** Ta-je kí tò mbunɑ̨̄ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̄ mbete-je-tɨ kí dɔsɑ̨̄y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛki.

12 Ejay njèpata kí ta Lubə-ti pa tɔ panè: Dow káre à tę̣ę̣ ginkoji-ti lə Jese,
ę̣ ɓá à kį̣ kdɔ kɔ̨ɓe dɔ ndəgi gin dow-je-ti, ə gin dow-je kí 'to jipi-je al d'a
kində mę̣ę̣-dé dɔ-é-ti.
13 Kadi̧ Lubə kí to nékində mę̣ę̣ dɔ-ti adi rɔnəl kì lapiya rusi mę̣ę̣-si mę̣ę̣
kadmę̣ę̣-ti, kdɔ kadi kində mę̣ę̣ dɔ-ti lə-si tò ki dɔ madi-é-ti madi-é-ti, kì
takul tɔ́gi lə Ndil kí aa njay!

Kullə lə Pol kì kɔji kɔw mba liə
2Kɔ 10:13-18

14 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̣ę̣, kí sɔbi dɔ-si lé, mą̣ kì dɔ-m m'gə maji kí
ramaji rusi mę̣ę̣-si nji̧-nji̧, négə rusi dɔ-si rəm, asi gaki kadi sə̨i ya 'ndəji-ną̣
rəm tɔ.
15 Bè ya kàrè, lo madi-je-ti lé, m'ndàngi ta-je kí nạ́-je kì rɔtungə pilingi,
kdɔ kole-né mę̣ę̣-si dɔ né-je-ti madi. Kdɔ Lubə ra sə-m maji
16 ɓá adi-m m'to njèrakullə lə Jeju Kristi, kdɔ dow-je kí 'to jipi-je al; m'adi
rɔ-m kdɔ kullə kí tò tagay kí to kullə kilə mbę̣ Poyta kí Maji lə Lubə, kdɔ
kadi dow-je kí 'to jipi-je al 'to-né kadkare kí nəl Lubə rəm, Ndil kí aa njay
ində tagay rəm.
17 Adi kí sɔbi dɔ kullə lə Lubə lé, m'a kɔsi gaji rɔ-m kdɔ nam kí m'nam
kàdì Jeju Kristi-ti.
18 Kdɔ né kí rangi kí ɓo kɔsi kagi dɔ-ti ra-m ya goto; ę̣ kí Kristi ra kì kəm
rəbi kí rɔ-m-ti ree-né kì dow-je kí 'to jipi-je al adi 'təl rɔ-dé go ta-ti kin ya
par. Ę̣ ra kì kəm rəbi ta-je lə-m kì kullə ra-m-je,
19 kì takul tɔ́gi kí tɔji rɔ-é mę̣ę̣ nékɔji-je-ti kì né-je kí tò ɓəl-ɓəl rəm, kì
takul tɔ́gi lə Ndil kí aa njay rəm tɔ. Beɓa kį̣ ɓebo Jorijalę̣m-ti nų̣ ya sar
tę̣ę̣-né dɔnangi Iliri-ti kinlé, m'ilə mbę̣ Poyta kí Maji lə Kristi titi, m'gəki lo
gəki-gəki.
20 ə mą̣ m'ndigi kilə mbę̣ Poyta kí Maji lo-ti kí ri Kristi ɓa-ti al ɓəy, bè
kdɔ kadi m'ində gin-é dɔ 'lə dow madi-ti al, titi kí 'ndàngi-né 'panè:
21 Dę̣ kí mbę̣ ta liə usi mbi-dé-ti al ya, d'a koo-é;
ə dę̣ kí d'oo ta kí dɔ-é-ti al, d'a gə mę̣ę̣ ta liə.
22 †Né kin ya taá-taá ɔgi-m kɔw rɔ-si-ti.
23 Ngà kí ɓone bè kinlé, kullə lə-m goto dɔnangi-é-je-ti kin ngá, ə low nų̣
asi ɓal-je ną̣ ya m'ndingə kadi loki m'isi m'ɔw ki dɔnangi Espą̣y-ti rəmə,
m'ɔw rɔ-si-ti;
24 m'ində mę̣ę̣-m dɔ-ti kadi loki m'isi m'ɔw rəmə, m'dəə nɔ̨ɔ̨ m'oo-si;
ə loki kisi-m rɔ-si-ti usi rɔ-m-ti sę̣ ngá rəmə, sə̨i a kindəi-mi rəbəə kadi
m'ɔw.
25 †Kí ɓone bè kinlé, m'isi m'ɔw ki Jorijalę̣m, kdɔ ra kullə kdɔ njékaa
njay-je.
26 Kdɔtalə njékəwną̣-je kí dɔnangi Maseduwan-ti, kì dɔnangi Akay-
ti 'ndigi mbɔ̨ né kdɔ njéndoo-je kí dan njékaa njay-je-ti kí d'isi ɓebo
Jorijalę̣m-ti.
27 †Dę̣ 'ndigi maji ną̣ kadi 'ra sə-dé, ə to kurə dɔ-dé-ti kadi 'ra; kdɔtalə
kinə dow-je kí to jipi-je al d'ubə maji né-je kí sɔbi dɔ Ndil kí aa njay kì
kəm rəbi kí rɔ jipi-je-ti lé, to tó-é kadi dę̣ kàrè d'a ra kì jipi-je kì né-je kí
kadi 'ra-né kì rɔ-dé tɔ.
28 Go né-je kin à gangi ə m'a kadi-dé né-je kí 'mbɔ̨ kinlé ngá ɓá loki m'isi
m'ɔw dɔnangi Espą̣y-ti rəmə, m'a dəə rɔ-si-ti nɔ̨ɔ̨ kdɔ koo-si.

† **15:22 15:22** Rɔm 1:13 † **15:25 15:25** 1Kɔ 16:1-4 † **15:27 15:27** 1Kɔ 9:11

29 M'gə kí kɔw-m rɔ-si-tɨ kinlé, m'a kɔw kì tɔrndi lə Kristɨ kí ṇa̰.
30 [Ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̱ẹ̱]*, m'ulə dingəm mẹ̱ẹ̱-si-tɨ kì takul 'Ɓaɓe
lə-ji Jeju Kristɨ, kì takul ndigṇa̰ kí ị̰ rɔ Ndil kí aa njay-tɨ, kadɨ ori kàdì-m lo
rɔ-tɨ kì kəm rəbɨ ta-je kí pa kì Lubə kdɔ-m,
31 kdɔ kadɨ m'tẹ̱ẹ̱ mẹ̱ẹ̱ ji njémẹ̱ẹ̱ngạ̰-je-tɨ kí dɔnangɨ Jude-tɨ, ə kadɨ
kadkare kí m'isɨ m'ɔw-né kɨ Jorijalẹ̱m kinlé njékaa njay-je 'taa kì rɔnəl;
32 beɓa m'a tẹ̱ẹ̱ rɔ-si-tɨ kì rɔnəl, ə kinə Lubə ndigɨ rəmə, m'a kuwə rɔ-m
rɔ-si-tɨ nɔ̰ɔ̰ ndẹ̰.
33 Kadɨ Lubə kí njèlapiya nà̰y sə-si lay! Amẹ̱n!

16

Ndəji-je, kì lapiya kì ndigɨ ra lə Pol

1 M'iṇə kɔ̰nan-ji Pobe kí to njèkində kəm-é go né-tɨ lə njékəwṇa̰-je kí
ɓebo Sankré-tɨ mẹ̱ẹ̱ ji-si-tɨ,
2 kdɔ kadɨ uwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ kdɔ nam kí ẹ̰ nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ gangɨ-é kí
tuwə kuwə-né njékaa njay-je kɨ rɔ-si-tɨ. 'Rai siə mẹ̱ẹ̱ né-je-tɨ lay kí à kɔw
ndoo-é rɔ-si-tɨ; kdɔ ẹ̰ ra kì dow-je ṇa̰ rəm, ɓá mạ̰ ya kàrè ẹ̰ ra sə-m rəm tɔ.
3 †'Rai lapiya Priska-je kì Akilasɨ kí 'to madkullə-je lə-m mẹ̱ẹ̱ kullə-tɨ lə
Jeju Kristɨ;
4 dẹ̰ d'ilə rɔ-dé kɔgɨ ɓá d'ajɨ-m-né ta yo-tɨ; to mạ̰ kì kár-m ɓá m'ra-dé
oiyo al, njékəwṇa̰-je kí gay-gay lay kí 'to jipɨ-je al kàrè 'ra-dé oiyo tɔ.
5 'Rai lapiya njékəwṇa̰-je kí d'isɨ 'kəw-ṇa̰ mẹ̱ẹ̱ kəy-tɨ lə-dé. 'Rai lapiya
Epaynɛtɨ kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ. Ẹ̰ ya to dow kí dɔsạ̰y kí adɨ mẹ̱ẹ̱ Kristɨ
dɔnangɨ Aji-tɨ.
6 'Rai lapiya Mari kí ra kullə ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ kdɔ ta lə-si kin.
7 'Rai lapiya Andronikusɨ-je kì Jiniyasɨ, kí 'to nojɨ-m-je rəm, madɨ dangay-
je lə-m rəm, ɓá 'to njékɔwkulə-je kí d'un ta-dé dan madɨ-dé-je-tɨ, ɓá dẹ̰
d'adɨ mẹ̱ẹ̱-dé Kristɨ kete nɔ̰̀-m-tɨ rəm tɔ.
8 'Rai lapiya Ampliyatusɨ kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ mẹ̱ẹ̱ nam-tɨ
kí j'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ.
9 'Rai lapiya Urbẹ̰ kí to madɨ kullə lə-m mẹ̱ẹ̱ kullə-tɨ lə Kristɨ rəm, 'rai
lapiya Istakisɨ kí to dow kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ kin rəm tɔ.
10 'Rai lapiya Apelɛsɨ kí tɔjɨ ndajɨ nam kí ẹ̰ nam kàdì Kristɨ-tɨ. 'Rai lapiya
dow-je kí mẹ̱ẹ̱ kəy-tɨ lə Aristobul.
11 'Rai lapiya nojɨ-m Erodiɔ̰n. 'Rai lapiya dow-je kí mẹ̱ẹ̱ kəy-tɨ lə Narsisɨ
kí 'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ.
12 'Rai lapiya Tripẹ̱n-je kì Tripojɨ kí 'to dené-je kí d'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ kdɔ kullə
lə 'Ɓaɓe. 'Rai lapiya Pɛrsidɨ kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ, ẹ̰ ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ kdɔ
kullə lə 'Ɓaɓe.
13 †'Rai lapiya Rupusɨ kí to dow kí 'Ɓaɓe mbəti-é kin rəm, 'rai lapiya kɔ̰-é
kí to kɔ̰-m kin rəm tɔ.
14 'Rai lapiya Asẹ̱nkritɨ, Plegɔ̰, Ermɛsɨ, Patrobasɨ, Ermasɨ, kì ngankɔ̰-ji-je
kí njékadmẹ̱ẹ̱-je kí d'isɨ sə-dé.
15 'Rai lapiya Pilologɨ-je kì Juli, Nere-je kì kɔ̰nan-é, Olẹ̱mpasɨ kì njékaa
njay-je kí d'isɨ sə-dé.

---

* **15:30 15:30** Ta-je kí tò mbuṇa̰ né-tɨ kinlé […] goto mẹ̱ẹ̱ mbete-je-tɨ kí dɔsạ̰y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛki. † **16:3 16:3** Knj 18:2 † **16:13 16:13** Mar 15:21

16 'Rai-nạ̃ lapiya kuwə-nạ̃ kàdì-nạ̃-tɨ kì mę̣ę̣ kí aa njay. Njékəwnạ̃-je lə
Kristɨ lay ya 'ra-si lapiya.
17 Ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmę̣ę̣, dow-je kí njékɔsɨ néndó kí ingəi kin
ngərəngɨ kì kəm rəbɨ sulə dow-je kadɨ 'gangɨ-nạ̃ rəm, kì kəm rəbɨ ra-dé
kadɨ d'usɨ mę̣ę̣ majal-tɨ rəm kinlé, m'ulə dingəm mę̣ę̣-si-tɨ kadɨ ooi go rɔ-si
rɔ-dé-tɨ. Ɔri rɔ-si ngərəngɨ kɔgɨ rɔ-dé-tɨ.
18 Kdɔ ko dow-je kí bè kinlé 'ra kullə lə 'Ɓaɓe lə-ji Kristɨ al, ngà 'ra kullə
kdɔ mę̣ę̣-dé ya par; ta-je kí majɨ-majɨ kì ta pitɨ-nạ̃-je ɓá d'ədɨ-né dow-je kí
njékəmkɔr al.
19 Ə sə̨̃i rəmə, dow-je lay ya 'gə təl rɔ go ta-tɨ lə-si; adɨ m'ra rɔnəl kdɔ ta
lə-si, ngà kí sɔbɨ dɔ néra kí majɨ lé, kadɨ 'toi njégosɨ-je ə kí sɔbɨ dɔ néra
kí majal rəmə, kadɨ aai njay tɔ.
20 Nə̀̃y nạ̃ al kadɨ Lubə kí njèlapiya lər Satạ̃ gin nja-si-tɨ lər-lər. Kadɨ
ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju nə̀̃y sə-si!
21 †Tɨmote kí madkullə lə-m ra-si lapiya, ɓá Lisiyusɨ, Jasɔ̨̃ kì Sojipatɛr kí
'to nojɨ-m-je 'ra-si lapiya tɔ.
22 Mạ̃ Tɛrtusɨ kí njèndàngɨ mbete lé kàrè, m'ra-si lapiya kì takul nam kí
m'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ tɔ.
23 †Gayusɨ kí njèkuwə-m mạ̃ Pol mba kɨ rɔ-é-tɨ rəm, njèkadɨ njékəwnạ̃-je
'kəw-nạ̃ rɔ-é-tɨ kinlé, ra-si lapiya tɔ. Erastɨ kí to njèkoo go né-je lə ɓebo
ra-si lapiya rəm, ɓá ngonkɔ̨̃-ji Kartusɨ kàrè ra-si lapiya tɔ.
24 [Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ nə̀̃y sə-si lay! Amę̣n!]*
25 Lubə ɔw kì tɔ́gɨ kí asɨ mbusɨ nja-si kì kəm rəbɨ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ
dɔ Jeju Kristɨ kí m'isɨ m'ilə mbę̣-é. Poyta kí Majɨ kinlé ɓá to kəm rəbɨ kí ę̣
tɔjɨ-né né-je kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ low lə low-je nụ̃,
26 ɓá ɓone bè ę̣ tę̣ę̣ kì dɔ-é kì takul mbete-je lə njépata-je kí ta-é-tɨ kí
'ndàngɨ kí go ndu-tɨ kí ę̣ kí to Lubə kí njèkisɨ sartagangɨ un adɨ-dé ə inə̃
kadɨ gin dow-je lay kí 'to jipɨ-je al 'gə, kdɔ kadɨ d'adɨ-é-né mę̣ę̣-dé ə 'təl-né
rɔ-dé go ta-tɨ liə.
27 Kadɨ Lubə kí ę̣ ya kì kár-é to njègosɨ lé, riɓa to 'liə kì dɔ ɓal-ɓal kì
kəm rəbɨ kí rɔ Jeju Kristɨ-tɨ! Amę̣n!

---

† **16:21 16:21** Knj 16:1 † **16:23 16:23 a** Knj 19:29; 1Kɔ 1:14; **b** 2Ti 4:20 * **16:24 16:24** Ta-je kí tò mbunạ̃ né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kí dɔsạ̃y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ.

Mbete kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Kɔrɛ̨ntɨ-je

Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Kɔrɛ̨ntɨ-je

Kɔrɛ̨ntɨ to ɓebo kɨ́ dɔnangɨ Akay-tɨ. Pol ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kinlé ə ində gin njékəwna̰-je titɨ ɓá ɛ̨ ḭ ɔw ɓebo Epɛjɨ-tɨ. Ə Kɔrɛ̨ntɨ lé to ɓe kɨ́ kəm ɓe-je kɨ́ gay-gay kɨ́ 'gəə dɔ-é tò kɨ dɔ-tɨ, adɨ gin dow-je kɨ́ gay-gay 'n̰a̰-tɨ. To lo ra gatɨ kɨ́ boy n̰a̰ rəm, lo pole magɨ-je, kɨ̀ lo ra néginka-je kɨ́ gay-gay rəm, ɓá to ɓe kɨ́ kaya kɨ́ titɨ al dɔ lo rəm. Ə né-je kin ra adɨ né ndɔjɨ njékəwna̰-je kɨ́ d'isɨ Kɔrɛ̨ntɨ. Gin-é kin ɓá d'ulə-né mbete 'dəji-né Pol ta kɨ́ dɔ né-je-tɨ kɨ́ ná̰-je. Beɓa ɛ̨ isɨ Epɛjɨ nɔ̰̰ ya ndàngɨ mbete kin ulə-né adɨ-dé. Ə mbete kinlé to ɛ̨ kɨ́ njèkungɨ joo ngá; ɛ̨ kɨ́ adɨ-dé dɔsa̰y lé ɓone bè dow oo ta nja-é al.

Pol ndəji-dé kadɨ d'iṇə gangɨ-na̰ kɨ́ dan-dé-tɨ rəm ('Ndó 1:10–4:21), kadɨ d'ɔr kaya kɨ́ ra dan-dé-tɨ kɔgɨ rəm ('Ndó 5), ɓá kadɨ d'iṇə ta səkɨ-na̰ nɔ̰̀ njégangta-je-tɨ kɨ́ 'to njékadmɛ̨ɛ̨ al-je rəm (6:1-11).

Go ta-je-tɨ kin ɓá Pol ree dɔ ta-je-tɨ kɨ́ Kɔrɛ̨ntɨ-je 'dəji-é sɔbɨ dɔ taana̰-je ('Ndó 7), kuso da̰-je kɨ́ kində nɔ̰̀ magɨ-tɨ-je ('Ndó 8:1–11:1), nékɔɔ lə njèkadmɛ̨ɛ̨ kɨ̀ nékuso kɨ́ tɔjɨ dajɨ rɔ 'Ɓaɓe ('Ndó 11:2-34), kɨ̀ kadkare-je kɨ́ gay-gay kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay adɨ njékadmɛ̨ɛ̨-je ('Ndó 12–14), kɨ̀ tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lə dow-je kɨ́ d'oy ('Ndó 15), kɨ̀ némbɔ̰̰-je, kɨ̀ kɔjra-je lə Pol kɨ̀ lapiya-je kɨ́ ra-na̰ ('Ndó 16) rəm tɔ. Ngá né-je lay kinlé ndigna̰ ya káre-rè ə́ à ra kadɨ majɨ ('Ndó 13).

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 Ma̰ Pol, kɨ́ Lubə ɓa-m kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ liə adɨ m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ jɛ̨ kɨ̀ Sostɛ̨n kɨ́ to ngonkɔ̰-ji kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨, j'isɨ natɨ ɓá

2 †m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sa̰i njékəwna̰-je lə Lubə kɨ́ isi ɓebo Kɔrɛ̨ntɨ-tɨ, sa̰i kɨ́ Lubə ɓa-si adɨ aai njay, ində-si tagay kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ rəm, m'adɨ-si sa̰i lay kɨ́ isi kɨ̀ lo-je kɨ́ rá-rá isi 'ɓai ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe lə-si rəm, to 'Ɓaɓe lə-ji rəm kin.

3 Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ nà̰y sə-si!

4 M'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, kdɔ ramajɨ liə kɨ́ nà̰y sə-si kdɔ nam kɨ̀ 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ rəm,

5 kdɔ kingə kɨ́ ɛ̨ adɨ-si ingəi né-je lay mburukɨ-mburukɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ, adɨ to né kɨ́ sɔbɨ dɔ ta, kɨ̀ négə ya lay.

6 Kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ kɨ́ tokɨ pa lé, tò mɛ̨ɛ̨-si-tɨ tò kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.

7 Adɨ sa̰i kɨ́ isi 'ngəbi təl lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ lé, kadkare madɨ nal-si al.

8 Lubə ya à mbusɨ nja-si sar dɔbəy ndɔ-tɨ, kdɔ kadɨ ndɔ ree lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ rəmə, ta goto dɔ-si-tɨ.

9 Ə Lubə kɨ́ njèɓa-si kadɨ uwəi-na̰ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Ngon-é Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe lə-ji lé, to njèka̰ dɔ ndi-é-tɨ.

---

† **1:2 1:2** Knj 18:1

Gángɨ-nạ̃ kɨ̀ né-je kɨ́ à ra dow kadɨ ra majal

Gangɨ-nạ̃ kɨ́ dan njékəwnạ̃-je-tɨ kɨ́ Kɔrɛ̃ntɨ

10 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃, m'ulə dingəm mɛ̃ɛ̃-si-tɨ, kɨ̀ ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kadɨ sə̃ɨ lay ya adi ta lə-si ɔw go-nạ̃-tɨ, kadɨ gángɨ-nạ̃ goto dan-si-tɨ, ngà kadɨ indəi rɔ-si natɨ majɨ, kɨ̀ mɛ̃ɛ̃-si kɨ́ káre-rè rəm, kɨ̀ tagɨr kɨ́ káre-rè rəm.

11 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃, m'pa bè kdɔtalə dow-je kɨ́ mɛ̃ɛ̃ kəy-tɨ lə Klowe d'idə-m ta lə gángɨ-nạ̃ kɨ́ tò dan-si-tɨ.

12 †Mạ̃ m'oo kɨ́ ná-ná dan-si-tɨ panè: Mạ̃ m'to dow lə Pol! Mạ̃ m'to dow lə Apolosɨ – Mạ̃ m'to dow lə Sepasɨ – Mạ̃ m'to dow lə Kristɨ!

13 Se Kristɨ lé gángɨ rɔ-é danạ̃ wa? Se Pol ɓá 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kdɔ ta lə-si wa? Ə se kɨ̀ ri Pol ɓá 'ra-si-né batɛ̃m wa?

14 †M'ra oiyo Lubə kdɔ ra kɨ́ dow káre ya kàrè m'ra-é batɛ̃m dan-si-tɨ al, Krispusɨ-je kɨ̀ Gayusɨ ya par ə́ m'ra-dé batɛ̃m.

15 Adɨ dow kɨ́ à panè 'ra-si batɛ̃m kɨ̀ ri-m ya goto.

16 †M'ra batɛ̃m dow-je kɨ́ mɛ̃ɛ̃ kəy-tɨ lə Istepanasɨ tɔ, dɔmajɨ ya bè ɓá m'ra batɛ̃m dow madɨ kɨ́ rangɨ.

1Kɔ 3:18-20; Mat 11:25-27

17 Kdɔtalə Kristɨ ulə-m kdɔ kadɨ m'ra dow-je batɛ̃m al, ngà kadɨ m'ilə mbɛ̃ Poyta kɨ́ Majɨ, kɨ́ go tagə-tɨ lə dow al, nè kagdəsɨ lə Kristɨ à təl né kɨ́ kɔgɨ kare.

18 Kdɔtalə mbɛ̃ kɨ́ sɔbɨ dɔ koy Kristɨ dɔ kagdəsɨ lé, to ta mbə́ kɨ rɔ dɛ̃-tɨ kɨ́ d'ɔw kɨ ta koy-tɨ, ngà kɨ rɔ-ji jə̃ɨ-tɨ kɨ́ j'uni rəbɨ kajɨ rəmə, to tɔ́gɨ lə Lubə.

19 Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: M'a tujɨ gosɨ lə njégosɨ-je ə m'a kadɨ négə lə njénégə-je təl né kɨ́ kare.

20 Gosɨ lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè tò rá wa? Njèndó dow-je ndukun ạ̃ rá wa? Njènajɨ ta kɨ́ mɛ̃ɛ̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́ ɓone ạ̃ rá wa? Gosɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé Lubə təl-é kɨ́ né mbə́-tɨ ya al wa?

21 Kdɔ gosɨ lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, asɨ kadɨ 'gə-né Lubə mɛ̃ɛ̃ gosɨ-tɨ liə al; beɓa Lubə oo majɨ kadɨ n'ajɨ njékadmɛ̃ɛ̃-je kɨ̀ takul mbɛ̃ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ dɛ̃ d'oo kɨ ta mbə́ lé.

22 Jipɨ-je d'isɨ ta 'dəjɨ nékɔjɨ-tɨ ə grɛkɨ-je d'isɨ ká 'sangɨ gosɨ-tɨ.

23 Ngà jɛ̃ rəmə, jɛ̃ j'ilə mbɛ̃ ta lə Kristɨ kɨ́ 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ, rəmə tugə jipɨ-je jigɨ-tɨ, ə to ta mbə́ kɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al,

24 ngà kɨ rɔ dow-je-tɨ kɨ́ Lubə ɓa-dé kɨ́ 'to jipɨ-je kɨ̀ grɛkɨ-je lé, Kristɨ to tɔ́gɨ lə Lubə rəm, to gosɨ lə Lubə rəm.

25 Kdɔtalə né lə Lubə kɨ́ dow-je d'adɨ to né mbə́ lé, to gosɨ kɨ́ itə gosɨ lə dow-je nja n̜ạ̃, ə né kɨ́ dow-je d'adɨ to yay lə Lubə lé, itə tɔ́gɨ dow-je nja n̜ạ̃.

26 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̃ɛ̃, 'gə̃ɨ ɓa kɨ́ Lubə ɓa-si kin majɨ ooi: Njégosɨ-je kɨ́ go lo koo-tɨ lə dow 'n̜ạ̃ dan-si-tɨ al rəm, njétɔ́gɨ-je 'n̜ạ̃ al rəm, dow-je kɨ́ boy-boy 'n̜ạ̃ al rəm.

27 Ngà Lubə mbətɨ mbə́ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, kdɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njégosɨ-je-tɨ; Lubə mbətɨ njéyay-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, kdɔ kulə-né rɔsɔl dɔ njétɔ́gɨ-je-tɨ tɔ.

28 Lubə mbətɨ né-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ kɨ́ dow-je d'oo kɨ né al, kɨ́ dow-je 'nədɨ, kɨ̀ né-je kɨ́ goto, kdɔ təl-né né-je kɨ́ tò, né kɨ́ kare-tɨ.

---

† **1:12 1:12** Knj 18:24 † **1:14 1:14 a** Knj 18:8; **b** Knj 19:29; Rɔm 16:23 † **1:16 1:16** 1Kɔ 16:15

29 Lubə ra bè kdɔ kadɨ dow madɨ ində kàdì-é nɔ̨̃-é-tɨ al.
30 ə kì takul-é ɓá sə̨i 'toi-né njénam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ kí ɛ̨ ɓá to gosɨ lə-ji
kí i̧ rɔ Lubə-tɨ rəm, ɔr ta dɔ-ji-tɨ rəm, ɔr-ji ində-ji tagay rəm, ɓá taa-ji ilə-ji
taá ji majal-tɨ rəm tɔ.
31 Kdɔ kadɨ, kinə dow ɔsɨ gajɨ rɔ-é rəmə, ɔsɨ gajɨ rɔ-é kdɔ nam kí nam
kàdì 'Ɓaɓe-tɨ titɨ kí 'ndàngɨ-né mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay.

2

Né kí uwə mɛ̨ɛ̨ Pol

1 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, mą lé, lokɨ m'ɔw rɔ-si-tɨ lé, tagə kí n̨ą əse
gosɨ kí n̨ą ɓá m'ɔw m'idə-si-né ta kí sɔbɨ dɔ né kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kí Lubə
ɔjɨ kdɔ ra lé al.
2 Kdɔtalə m'sangɨ kadɨ m'gə né madɨ kí rangɨ dan-si-tɨ al, ngà Jeju Kristɨ,
ə Jeju Kristɨ kí 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ ya par.
3 †Mą ya kì dɔ-m kàrè, kí ndɔkɨ m'ɔw-né rɔ-si-tɨ kinlé, m'yay rəm, m'ɓəl
rəm, m'dadɨ n̨ą rəm;
4 ə néndó lə-m kì mbɛ̨ kilə lə-m lé ulə njirə dɔ ta-je-tɨ kí pa kì gosɨ, kdɔ
kadɨ dow-je d'oo kɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ kin al, ngà tò ndaa-tɨ rəsɨ kí to kullə ra
tɔ́gɨ Ndil kí aa njay.
5 Bè kdɔ kadɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə-si ulə njirə dɔ gosɨ-tɨ lə dow al, ngà dɔ tɔ́gɨ-tɨ lə
Lubə.

Gosɨ lə Lubə

6 ə to gosɨ ya ɓá jɛ̨ j'ilə mbɛ̨-é dan njékadmɛ̨ɛ̨-jɔ-tɨ kí d'asɨ gakɨ, ngà kɛ̨
ɓá to gosɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè kin al rəm, ɓá to gosɨ lə njékɔ̨ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ
nè kí d'a gudɨ-dé rukɨ-rukɨ kin al rəm.
7 Jɛ̨ j'ilə mbɛ̨ gosɨ lə Lubə, kí ɛ̨ adɨ tò kì lo ndəm-é ə ɓɔyɔ; to gosɨ kí ɛ̨ ra
go-é kete low lə low-je nu̧ kdɔ riɓa lə-ji.
8 Gosɨ kinlé, njékɔ̨ɓe-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kinlé, dow káre ya kàrè gə al;
kdɔ, lé ngar-je 'gə ta kinlé rəmə, lé d'a ɓə 'Ɓaɓe kí njèriɓa kagdəsɨ-tɨ al.
9 Ngà titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè: Né kí kəm dow oo al rəm, mbi dow oo
al rəm, né kí dow gɨr mɛ̨ɛ̨-é-tɨ al rəm ya Lubə ra kete lay kdɔ dow-je kí
'ndigɨ-é.
10 Kdɔtalə jɛ̨ ɓá Lubə tɛ̨ɛ̨ kì dɔ-é adɨ-ji kì takul Ndil kí aa njay. Kdɔ Ndil
kí aa njay lé, tən né-je lay, sar tən ta-je kí tò mɛ̨ɛ̨ Lubə-tɨ karangɨ nu̧.
11 Ną́ dan dow-je-tɨ, ə́ gə ta kí mɛ̨ɛ̨ madɨ-é-tɨ wa? To ndil dowbé ya par.
Bè ya tɔ, ta kí mɛ̨ɛ̨ Lubə-tɨ lé, dow kí gə goto, to Ndil Lubə ya par.
12 ə jɛ̨ rəmə, to ndil kí dɔnangɨ-tɨ nè ɓá j'ingə al, ngà to Ndil kí i̧ rɔ
Lubə-tɨ ɓá j'ingə, kdɔ kadɨ j'gə-né né kí Lubə adɨ-ji kì takul ramajɨ liə.
13 Jɛ̨ j'pa ta kí dɔ-tɨ kì gosɨ pa ta kí dow-je 'ndó kin al, ngà j'pa kì gosɨ
ndó né lə Ndil kí aa njay, j'ɔr-né mɛ̨ɛ̨ né-je kí tɔgrɔ-tɨ lə Ndil j'adɨ dow-je
kí Ndil kí aa njay ɔr nɔ̨̃-dé.
14 Ngà dow kí koɓe lé, ndigɨ dɔ né-je-tɨ lə Ndil Lubə al, kdɔ ɛ̨ oo kɨ né
mbə́ kare, ə à gə né-je kinlé al kdɔ kì takul Ndil kí aa njay ɓá dow gə-né
gin né-je kinlé.
15 Dow kí Ndil Lubə ɔr nɔ̨̃-é lé, à gangta dɔ né-je-tɨ lay, ngà ɛ̨ ya kì dɔ-é
rəmə, dow kí à gangta dɔ-é-tɨ goto.

---

† **2:3 2:3** Knj 18:9

16 Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: «Nã́ ə́ gə tagɨr lə 'Baɓe kdɔ kadɨ ndó-é-né né wa?
Ə jɛ̨ rəmə, jɛ̨ j'ɔw kɨ̀ tagɨr lə Kristɨ.»

3

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kullə lə ngannjékullə-je lə Lubə
2Kɔ 6:4-13

1 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, mã rəmə, m'pa sə-si ta titɨ dow-je kɨ́ Ndil
kɨ́ aa njay ɔr nɔ̃-dé al, ngà m'pa sə-si ta titɨ dow-je kɨ́ d'isɨ 'ra né-je kɨ́ nəl
dajɨ rɔ-dé rəm, titɨ dow-je kɨ́ 'to ngan-je mɛ̨ɛ̨ nam-tɨ kɨ́ 'nam kɨ̀ Kristɨ bè
rəm.
2 †Mã m'adɨ-si mbà ɓɨ nékuso kɨ́ ngã al. Kdɔtalə nékuso kɨ́ ngã lé, à kasɨ
dɔ tɔ́gɨ-si-tɨ al. Ə sar ɓone bè kàrè asi kusoi né kɨ́ ngã al ya ɓəy, kdɔtalə
sə̃i isi 'rai né-je kɨ́ nəl dajɨ rɔ-si ya ɓəy.
3 Kdɔ lokɨ kim-nã kɨ̀ gakɨ-nã tò dan-si-tɨ bè lé, 'toi dow-je kɨ́ isi 'rai né-je
kɨ́ nəl dajɨ rɔ-si rəm, ɓá panjiyə-si kàrè to panjiyə kɨ́ nəl dajɨ rɔ-si rəm ya
al wa?

Mbunã Pol kɨ̀ Kɔrɛ̨ntɨ-je

4 †Kdɔ lokɨ dow káre panè: Mã m'to dow lə Pol! Ə ɛ̨ kɨ́ madɨ panè: M'to
dow lə Apolosɨ!
5 Bè kinlé sə̃i isi rai né-je kɨ́ nəl dajɨ rɔ-si ya al wa? Apolosɨ to nã́, ə Pol
to nã́ wa? Dɛ̨ 'to ngannjékullə-je kɨ́ kɨ̀ takul-dé ɓá sə̃i adi-né mɛ̨ɛ̨-si, kɨ́ go
kadkare-tɨ kɨ́ 'Baɓe adɨ dow kɨ́ rá-rá.
6 †Mã m'mã kagɨ, ə Apolosɨ ungɨ man dɔ-tɨ, ngà Lubə ɓá adɨ-é tɔ́gɨ.
7 Beɓa njèmã-é to dow kɨ́ 'ngay al rəm, ɓá njèkungɨ man dɔ-tɨ kàrè to
dow kɨ́ 'ngay al rəm, ngà Lubə kɨ́ njèkadɨ-é tɔ́gɨ ya par ɓá to kɨ́ 'ngay.
8 Njèmã-é dɛ̨ kɨ̀ njèkungɨ man dɔ-tɨ lé, d'asɨ-nã, ə nã́-nã́ ya à kingə nédɔ-ji
kɨ́ asɨ ta kullə liə.
9 Kdɔtalə jɛ̨ j'to njérakullə natɨ kɨ̀ Lubə. Sə̃i 'toi londɔr lə Lubə rəm, 'toi
kəykində lə Lubə rəm.
10 Kɨ̀ takul majɨ kɨ́ Lubə ra sə-m adɨ-m m'tokɨ njègosɨ kində kəy bè lé,
ɓá m'ində-né gin kəy nangɨ ə dow kɨ́ rangɨ ində dɔ-tɨ. Ngà kadɨ nã́-nã́ oo
kəm rəbɨ kɨ́ isɨ ində-né dɔ-tɨ lé majɨ.
11 Kdɔtalə Jeju Kristɨ ya to gin kəy lé ngá, ɓɨ dow à kində gin-é kɨ́ rangɨ
al.
12 Kinə dow ində dɔ gin kəy-tɨ kinlé, kɨ̀ lɔr, əse kɨ̀ là, əse kɨ̀ ər-je kɨ́ majɨ-
majɨ, əse kɨ̀ kagɨ, əse kɨ̀ wale, əse kɨ̀ kádɨ né kàrè, kullə ra dowbé à tɔjɨ
rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
13 Kdɔ ndɔ gangta-tɨ lé, kullə lə nã́-nã́ à tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ dan pər-tɨ,
adɨ pər à nã ndajɨ kullə lə nã́-nã́ kdɔ kɔr man dɔ-tɨ.
14 Kinə dow ində kəy dɔ (gin kəy-tɨ) kinlé ɓá ã gərərə rəmə, dowbé à
kingə nékugə dɔji.
15 Kinə pər ɔ̃ kullə ra dow rəmə, ɛ̨ à nal nékugə dɔji; kajɨ rəmə dowbé
à kajɨ, ngà à titɨ-nã kɨ̀ dow kɨ́ tɛ̨ɛ̨ dan pər-tɨ bè.
16 †Sə̃i gəi kɨ́ 'toi kəy lə Lubə ə Ndil Lubə isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ ya al wa?
17 Kinə dow tujɨ kəy lə Lubə lé, Lubə à tujɨ-é tɔ; kdɔtalə kəy lə Lubə lé,
to kəy kɨ́ aa njay, ə sə̃i ɓá 'toi kəy liə.

---

† **3:2 3:2** əbr 5:12,13 † **3:4 3:4** 1Kɔ 1:12 † **3:6 3:6 a** Knj 18:4-11; **b** Knj 18:24-28 † **3:16 3:16** 1Kɔ 6:19; 2Kɔ 6:16

18 Kadɨ dow ədɨ rɔ-é al. Kinə dow madɨ dan-si-tɨ oo rɔ-é kɨ njègosɨ
dɔkaglo-tɨ kɨ́ ɓone kin rəmə, kadɨ-é təl mbə́, ɓá à təl njègosɨ.
19 Kdɔtalə gosɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, to né mbə́ kɨ rɔ Lubə-tɨ. Kdɔ 'ndàngɨ
'panè: Ɛ̃ uwə njègosɨ-je dɔ kədta-tɨ lə-dé.
20 'Ndàngɨ ɓəy 'panè: 'Ɓaɓe gə tagɨr lə njègosɨ-je, ə (ɛ̨ gə) kɨ́ to tagɨr-je
kɨ́ mɛ̨ɛ̨ wəy kare.
21 Kadɨ dow adɨ dow-je madɨ 'to nékində kàdì liə al; kdɔtalə né-je lay to
'lə-si:
22 Adɨ Pol, əse Apolosɨ, əse Sepasɨ, əse dɔnangɨ kì né-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ, əse
kiskəm, əse koy, əse né-je kɨ́ ɓone, əse né-je kɨ́ à ree, lay kin ya to 'lə-si;
23 ə sə̨i 'toi kɨ́ lə Kristɨ, ə Kristɨ to kɨ́ lə Lubə.

4

1 Beɓa kadɨ d'oo-ji kɨ njérakullə-je lə Kristɨ bè rəm, kɨ njékində kəm-dé
go né-je-tɨ lə Lubə kɨ́ to né-je kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kin rəm.
2 Ə né kɨ́ 'dəjɨ rɔ njékində kəm-dé go né-je-tɨ lé, to ta lə kadɨ nã́-nã́ ya ra
né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
3 Ngà mã́ rəmə, kadɨ sə̨i ɓá gangi ta dɔ-m-tɨ əse kadɨ dow-je kɨ́ 'to
njégangta-je ɓá 'gangɨ ta dɔ-m-tɨ kàrè usɨ-m né madɨ al. Mã́ ya kì dɔ-
m kàrè m'gangɨ ta dɔ rɔ-m-tɨ al, kdɔ mɛ̨ɛ̨-m uwə-m kì ta dɔ né-tɨ madɨ
al.
4 Ə ɛ̨ kin ɓá ta ɔr-né dɔ-m-tɨ al. Njègangta dɔ-m-tɨ to 'Ɓaɓe.
5 Gin-é kin ɓá kadɨ 'gangɨ-né ta kete nɔ̃ kaglo ree 'Ɓaɓe-tɨ al; ɛ̨ ɓá à kadɨ
lo ndógɨ dɔ né-je-tɨ kɨ́ 'ɓɔyɔ londul-tɨ, ə à tɔjɨ kɔjra-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ
ndaa-tɨ rəsɨ. Ə nã́-nã́ ya à kingə pitɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-é rɔ Lubə-tɨ.
6 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, m'un nétɔjɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ-ji jɛ̨ kì Apolosɨ kdɔ
ta lə-si. Kadɨ 'ndói né rɔ-ji-tɨ, kdɔ kadɨ 'rai né ali-né dɔ ta kɨ́ 'ndàngɨ kin
al, kadɨ dow káre dan-si-tɨ un dow ində-né kàdì-é ə ɔsɨ-né ta kì madɨ-é al.
7 I lé nã́ adɨ-i 'tò gay wa? Ə ri ɓá to né kɨ́ 'ingə kì dɔrɔ-i wa? Ə kinə 'ingə
né kì dɔrɔ-i al, ngà kdɔ ri ɓá 'ində kàdì-i tokɨ né kɨ́ 'ingə né kì dɔrɔ-i bè
wa?
8 Sə̨i 'ndani ngá rəm! Sə̨i 'toi njénékingə-je ngá rəm! Jɛ̨ j'goto ya sə̨i
'tumi gin kɔ̃ɓe ngá rəm! Kinə ɔ̃i ɓe ya tɔgrɔ-tɨ ngà, jɛ̨ kàrè j'a kɔ̃ ɓe sə-si
tɔ nã̀!
9 Kdɔ mã́ m'oo tokɨ né kɨ́ jɛ̨ kɨ́ j'to njékɔwkulə-je lé, Lubə adɨ-ji j'to sɔ̃y
dow-je rəm, j'titɨ-nã́ kì dow-je kɨ́ 'gangɨ ta koy dɔ-dé-tɨ bè rəm, kdɔ j'to
né koo lə dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ rəm, né koo lə malayka-je rəm, né koo lə
dow-je rəm.
10 Jɛ̨ j'təl mbə́-je kdɔtalə lə Kristɨ, ngà sə̨i rəmə 'təli njégosɨ-je kì takul
nam kɨ́ 'nami kàdì Kristɨ-tɨ; jɛ̨ j'təl njéyay-je, ngà sə̨i rəmə sə̨i 'təli njétɔ́gɨ-
je. Sə̨i lé, d'un ta-si, ngà jɛ̨ rəmə 'nədɨ-ji!
11 Sar kàdì bè kin ya kàrè, ɓo ra-ji rəm, kundə man ra-ji rəm, ndoo kubɨ
ra-ji rəm, 'tində-ji rəm, j'ilə mbɨr-mbɨr rəm;
12 †jɛ̨ ya j'ra kullə kì ji-ji j'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ; 'tajɨ-ji kàrè, jɛ̨ j'tɔr ndi-ji dɔ-dé-tɨ;
d'ulə kəm-ji ndoo kàrè, jɛ̨ j'ore mɛ̨ɛ̨-ji;
13 'pa sə-ji ta kɨ́ majɨ al kàrè, jɛ̨ j'sɔl mɛ̨ɛ̨-dé; jɛ̨ j'təl dɔ ɓɨrɓitɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ
nè, j'təl né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ dow-je lay 'mbatɨ sar ɓone.

† **4:12 4:12** Knj 18:3

14 M'ndàngɨ mbete kin bè kdɔ kulə-né rɔsɔl dɔ-si-tɨ al; ngà kdɔ ndəjɨ-si-né titɨ kí 'toi-né ngan-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ.
15 Kdɔtalə, lé njéndó-si né-je kí sɔbɨ dɔ nam kàdì Kristɨ-tɨ 'ra ɓudɔgɨ nja dɔgɨ ya kàrè, bɔbɨ-si-je 'nạ̃ al, kdɔ kí sɔbɨ dɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ lé, mạ̃ ya m'to bɔbɨ-si kì takul Poyta kí Majɨ.
16 †Beɓa m'ulə dingəm mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ, 'ndaji kullə ra-m.
17 Gin-é kin ya ɓá m'ulə-né Timote rɔ-si-tɨ; ɛ̨ to ngon-m kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ, njèkạ̃ dɔ ndi-é-tɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ; ɛ̨ à kole mɛ̨̃ɛ̨̃-si dɔ dɔ nja-m-je-tɨ kí sɔbɨ dɔ nam kàdì Kristɨ-tɨ, gangɨ-é kí m'ndó-né dow-je kì lo lay dan njékəwnạ̃-je-tɨ kí gay-gay lay.
18 Dow-je madɨ d'ində kàdì-dé, 'ra titɨ né kí m'a kɔw koo-si al ngá bè.
19 Ngà kí ngɔsnè-tɨ kin ya, kinə 'Ɓaɓe ndigɨ rəmə, m'a kɔw rɔ-si-tɨ nɔ̃ɔ̃, ə m'a kɔw kdɔ koo ta-je lə njékində kàdì-dé-je kin al, ngà m'a kɔw kdɔ koo tɔ́gɨ-dé.
20 Kdɔtalə kɔ̃ɓe lə Lubə lé, to ta-je al, ngà to tɔ́gɨ.
21 Ri ɓá sə̃i 'ndigi wa? Kadɨ m'ɔw rɔ-si-tɨ kì salangɨ, əse kì ndigɨ dow-je, kì panjiyə kí sɔl lɔm-lɔm wa?

5

Ta kí gangɨ dɔ kaya-tɨ

1 Kaya kí ra tò dan-si-tɨ adɨ dow-je d'oo ta-é kì lo-lo, ə to kaya kí njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ al-je ya kàrè tò dan-dé-tɨ nja káre al ɓəy; 'panè dow káre dan-si-tɨ taá ne bɔbɨ-é!
2 Ya rəmə sə̃i indəi-né kàdì-si ɓəy al ɓan! Lé ndingə ɓá a ndingəi ndoo, kdɔ kadɨ dow kí njèra né kí bè kinlé, kadɨ tokɨ tubə-é dan-si-tɨ kɔgɨ!
3 Mạ lé, dajɨ rɔ-m goto sə-si, ngà mɛ̨̃ɛ̨̃ ndil-tɨ ə m'ạ sə-si natɨ, adɨ dow kí njèra né kí bè kinlé, mạ m'gangɨ ta dɔ-é-tɨ ngá, titɨ né kí m'ạ̃ lo-é-tɨ nɔ̃ɔ̃ bè.
4 Lokɨ 'kəwi-nạ kì ri 'Ɓaɓe Jeju lé, mɛ̨̃ɛ̨̃ ndil-tɨ rəmə, m'isɨ sə-si natɨ kì takul tɔ́gɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju:
5 Dow kí titɨ-nạ bè kinlé, kadɨ tokɨ kiṇə-é ji Satạ̃-tɨ kadɨ Satạ tujɨ dajɨ rɔ-é, ə kadɨ ndil-é ajɨ ndɔ ree 'Ɓaɓe Jeju-tɨ.
6 †Kində kàdì lə-si lé, majɨ-é goto! Əm kí ndɛ̨ bè ya adɨ ndujɨ kí lɔ̃y mɛ̨̃ɛ̨̃ né-tɨ lay i̧ lé, sə̃i 'gəi al wa?
7 Ɔri əm kí low rɔ-si-tɨ kɔgɨ, adi rɔ-si kdɔ kadɨ 'toi ndujɨ kí lɔ̃y kí sigɨ, kdɔtalə sə̃i lé, əm goto rɔ-si-tɨ; kdɔ Kristɨ kí to ngon batɨ Pakɨ lə-ji lé, d'ilə məsɨ-é nangɨ*.
8 Ə̃n ɔ́, adi j'rai nạy Pakɨ kì əm kí low al rəm, kì əm kí to néra kí majɨ al al rəm, kì mɛ̨̃ɛ̨̃ndul al rəm, ngà kadɨ j'rai kì mbə̀ kí əm goto-tɨ, kì mɛ̨̃ɛ̨̃ kí aa njay, kì néra kí tɔgrɔ-tɨ.
9 M'ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ mbete-tɨ lə-m kí madɨ-si lé m'panè: Uwəi nam kì njérakaya-je al.

---

† **4:16 4:16** 1Kɔ 11:1; Plp 3:17 † **5:6 5:6** Gal 5:9 * **5:7 5:7** Əm kí low lé tɔjɨ panjiyə kí majɨ al kí kete. Ndɔ ra nạy Pakɨ lé, mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy kí rá-rá ya 'tɔl ngonbatɨ-tɨ. Ngà kete ɓá kadɨ ndɔ ra nạy Pakɨ asɨ lé Israyel-je d'ɔr əm kí mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-je-tɨ lə-dé kɔgɨ kadɨ tɔjɨ kaa rɔ dɔ majal-tɨ (Tɛ̨t 12:8,20).

10 Mą̃ m'pa ta m'ɔsɨ-né kagɨ dɔ dow-je-tɨ lay kí dɔnangɨ-tɨ nè kí 'to
njérakaya-je, kì njérakəmnda-je, kì bɔkaya-je, kì njépole magɨ-je kin al;
kdɔ sǫ̃i a kasi tɛ̨̃i dɔnangɨ-tɨ kɔgɨ al.
11 Adɨ mbete kí ndɔkɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé, m'ndàngɨ kdɔ kadɨ dow kí
ɓa rɔ-é njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓá to njèrakaya, əse njèrakəmnda, əse njèpole magɨ,
əse njètajsul, əse gɔ̃yibɨ, əse bɔkaya lé, uwəi siə nam al rəm, ɓá kuso ya
kàrè kadɨ usoi né kì dow kí bè kin al rəm.
12 Se to ta lə-m kadɨ mą̃ ɓá m'gangɨ ta dɔ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ al-je-tɨ wa?
Njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je ɓá sǫ̃i a gangi ta dɔ-dé-tɨ ya al wa?
13 Njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ al-je lé, Lubə ɓá à gangta dɔ-dé-tɨ. 'Tubəi njèmɛ̨̃ɛ̨̃ndul
dan-si-tɨ kɔgɨ.

6

Səkɨ-nąɔ̃ lə njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je
Mat 5:38-41

1 Lokɨ dow káre dan-si-tɨ ɔw kì ta kì madɨ-é lé, à səkɨ-é nɔ̨̃ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃
al-je-tɨ ɓɨ nɔ̨̃ njékaa njay-je-tɨ al wa?
2 Sǫ̃i 'gəi kí njékaa njay-je d'a gangta dɔ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ ya al wa?
Ə kinə sǫ̃i ɓá a gangi ta dɔ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ rəmə, ta-je kí ndɛ̨̃-ndɛ̨̃ kin
ɓá a kasi gangi al tɔ ɓəy wa?
3 Sǫ̃i 'gəi kí j'a gangi ta dɔ malayka-je-tɨ ya al wa? Ngà ta kí sɔbɨ dɔ né-je
kí dɔnangɨ-tɨ nè kí ban ɓá j'a kasi gangi al wa?
4 Ə lokɨ ta kí sɔbɨ dɔ né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè tò dan-si-tɨ rəmə jè, dow-je kí
njékəwnąɔ̃-je 'nədɨ-dé kin ɓá d'a to njégangta-é wa?
5 M'ɔw kì pa ta kin kulə-né rɔsɔl dɔ-si-tɨ; adɨ dow káre-rè kí dan-si-tɨ kí
to njègosɨ kí asɨ kadɨ gangta kí dan ngankɔ̨̃-é-je-tɨ kí njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ ya goto
wa?
6 Ə̃ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ ya səkɨ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ madɨ-é, ə to nɔ̨̃ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ al-je-tɨ ɓəy
ə́n!
7 Sǫ̃i rəmə, səkɨ kí 'səkɨ-nąɔ̃ kin ya, to kusɨ ya usi ngá tin. Kdɔ ri ə́ 'ra-si
majɨ al kàrè kisɨ ya isi dɔ-tɨ al wa? Kdɔ ri ə́ kiɲə ya iɲəi adɨ 'taa né-je lə-si
al wa?
8 Rəmə sǫ̃i ɓəy ɓá 'rai né kí njururu al, adɨ uwəi dow-je 'taai né-je lə-dé,
ə to ngankɔ̨̃-si-je kí njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ ɓəy ə́n!
9 Kɔw kí njéra né kí njururu al-je d'a kɔw kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə al kinlé, sǫ̃i
'gəi ya al wa? Ədi rɔ-si al: Njérakaya-je, kì njépole magɨ-je, kì njékiɲə
ne-dé-je əse ngɔw-dé-je ə sangɨ dow-je kì rangɨ,
10 njétəl rɔ-dé dené-je-tɨ, kì dingəm-je kí njésangɨ dingəm madɨ-dé-je, kì
dené-je kí njésangɨ dené madɨ-dé-je, kì njéɓogɨ-je, kì njéra kəmnda-je, kì
gɔ̃yibɨ-je, kì njétajsul-je, kì bɔkaya-je d'a kandɨ kɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə al.
11 Né-je kin ɓá ndɔkɨ to kullə ra dow-je madɨ kí dan-si-tɨ. Ngà togɨ ɓá
'togɨ-si rəm, d'ində-si tagay rəm, d'ɔr ta dɔ-si-tɨ kì ri 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ rəm,
kì takul Ndil Lubə lə-ji rəm.

Koo go rɔ dɔ kaya-tɨ

12 †Né-je lay ya tò kadɨ m'ra, ngà né-je lay majɨ dɔrɔ al. Né-je lay ya tò
kadɨ m'ra, ngà m'a kiɲə rɔ-m kadɨ né madɨ ra-m ɓə-tɨ al.

† **6:12 6:12** 1Kɔ 10:23

13 Nékuso tò kdɔ mɛ̨ɛ̨ dow, ə mɛ̨ɛ̨ dow tò kdɔ nékuso, ə Lubə à tujɨ-dé
joo lay. Ngà rɔ dow tò kdɔ kaya al. Rɔ dow tò kdɔ 'Ɓaɓe, ə 'Ɓaɓe tò kdɔ
rɔ dow.
14 Ə Lubə kí adɨ 'Ɓaɓe tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ lé, tɔ́gɨ-é à kadɨ j'tɔsi 'ndəli
j'indəi lo j'tɛ̨ɛ̨i tɔ.
15 Sə̨i 'gəi kí rɔ-si to ngan rɔ Kristɨ ya al wa? Adɨ m'a kɔy ngan rɔ Kristɨ
kdɔ kadɨ m'təl-dé ngan rɔ kaya dené-tɨ wa?
16 Ndą̃ bè al! Sə̨i 'gəi kí dow kí ində rɔ-é natɨ kɨ̀ kaya dené lé, dɛ̨ siə 'to
kubru rɔ kí káre-rè ya al wa? Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè: Dɛ̨ joo lay 'təl kubru
rɔ kí káre-rè.
17 Ngà dow kí ində rɔ-é natɨ kɨ̀ 'Ɓaɓe lé, dɛ̨ siə natɨ mɛ̨ɛ̨ ndil-tɨ kí káre-rè.
18 Ą̃yi kaya kí ra. Ndəgɨ majal-je lay kí dow ra lé, tò gidɨ dajɨ rɔ-é-tɨ
ndaa-tɨ nè. Ngà dow kí ra kaya rəmə, ɛ̨ ra majal kɨ̀ dajɨ rɔ-é ɛ̨ ya.
19 †Sə̨i 'gəi né kin al wa? Dajɨ rɔ-si lé, to kəy kisɨ Ndil kí aa Njay, kí tò
mɛ̨ɛ̨-si-tɨ, kí sə̨i ingəi rɔ Lubə-tɨ, ə sə̨i 'toi dow-je dɔ rɔ-si al.
20 Kdɔtalə Lubə gangɨ dɔ-si kɨ̀ né kí gatɨ-é ną̃. Ə̃n á adi dajɨ rɔ-si ulə riɓa
dɔ Lubə-tɨ [ə kadɨ tagɨr lə-si kí to 'lə Lubə kinlé ulə riɓa dɔ-é-tɨ*.]

Kilə tadəjɨ-je-tɨ

7

Ta kí sɔbɨ dɔ taa-ną̃
Mat 19:3-12

1 J'reei dɔ ta-tɨ kí 'ndàngi mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ adi-mi 'painè: Kadɨ dingəm tò kɨ̀
dené al lé, to né kí majɨ.
2 Ngà kdɔ kadɨ dow usɨ dan kaya-tɨ al lé ɓá kadɨ dingəm kí rá-rá ya ɔw
kɨ̀ ne-é ne-é, ə kadɨ dené kí rá-rá ya ɔw kɨ̀ ngɔbɨ-é ngɔbɨ-é tɔ.
3 Kadɨ dingəm adɨ né lə ne-é kí sɔbɨ dɔ-é, bè ya tɔ ə kadɨ dené adɨ né lə
ngɔbɨ-é kí sɔbɨ dɔ-é tɔ.
4 Dené ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ rɔ-é-tɨ al, ngà ngɔbɨ-é ɓá ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-tɨ; bè ya tɔ ə́
dingəm ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ rɔ-é-tɨ al, ngà ne-é ɓá ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ-tɨ.
5 Ɔ̃gi-ną rɔ-si al, kinə ta-si asɨ-ną dɔ-tɨ, kdɔ kadɨ uni kaglo madɨ 'pai-né
ta kɨ̀ Lubə je bè ɓane; ə go-tɨ 'təli kɨ rɔ-ną̃-tɨ gogɨ, nè kinə asi kori mɛ̨ɛ̨-si
al rəmə, Satą̃ à kingə lo kdɔ ną̃-si-né.
6 Ta kí m'pa kinlé, to ndukun al, ngà to takɔjɨ.
7 M'ndigɨ ną̃ kadɨ dow-je lay ya 'titɨ-ną sə-m bè; ngà ną́-ną́ ya Lubə adɨ-é
kadkare kí sɔbɨ dɔ-é; adɨ ɛ̨ kí káre kadkare kí bè kin ə ɛ̨ kí káre kadkare
kí bè kin tɔ.
8 'Ngabo-je, kɨ̀ njéngɔwkoy-je rəmə, m'idə-dé m'panè kadɨ d'isɨ titɨ-ną̃
sə-m bè ɓá majɨ.
9 Ngà kinə d'a kasɨ kore mɛ̨ɛ̨-dé al rəmə, kadɨ 'taa dené əse 'taa ngɔw;
kdɔ taa dow kisɨ siə tò sotɨ itə kadɨ rɔ kɔ̨̀.
10 †Ngà kí sɔbɨ dɔ dɛ̨ kí 'taa-ną lé, to mą ɓá m'un ndu kɨ̀ dɔ-m al, ngà
'Ɓaɓe ɓá panè: Kadɨ dené mbatɨ ngɔbɨ-é al;
11 kinə ɛ̨ mbatɨ ngɔbɨ-é rəmə, kadɨ-é taa ngɔw al, bè al rəmə kadɨ təl ulə
nojɨ natɨ kɨ̀ ngɔbɨ-é gogɨ, ə kadɨ dingəm tubə ne-é al tɔ.

---

† **6:19 6:19** 1Kɔ 3:16; 2Kɔ 6:16 * **6:20 6:20** Ta-je kí tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kí dɔsə̨y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **7:10 7:10** Mat 5:32; 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18

12 Ə kɨ́ sɔbɨ dɔ ndəgɨ dow-je rəmə, to 'Ɓaɓe al, ngà mą̨ ɓá m'panè: Kinə
ngonkɔ̨-ji kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨ isɨ kɨ̀ dené kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨ al, ɓá dené-é ndigɨ kisɨ
siə rəmə, kadɨ tubə-é al;
13 ə dené kɨ́ ngɔbɨ-é to njèkadmɛ̨ɛ̨ al, ɓá kinə ngɔbɨ-é lé ndigɨ kadɨ isɨ siə
rəmə, kadɨ mbatɨ-é al tɔ.
14 Kdɔtalə dingəm kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨ al lé tò tagay kɨ̀ takul ne-é, ə dené kɨ́
njèkadmɛ̨ɛ̨-é al lé tò tagay kɨ̀ takul ngɔbɨ-é kɨ́ to njèkadmɛ̨ɛ̨ tɔ, bè al rəmə
ngan-si-je d'a kaa njay al, ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, 'to tagay ya.
15 Ngà kinə to njèkadmɛ̨ɛ̨ al ɓá ndigɨ kiną̨ə njèkadmɛ̨ɛ̨ rəmə, kadɨ iną̨ə-é;
lo kin-tɨ lé, ngonkɔ̨-ji əse kɔ̨nan-ji kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨ lé, né kɨ́ dɔɔ-é natɨ siə
goto. Kdɔtalə Lubə ɓa-ji kadɨ j'isi kɨ̀ lapiya.*
16 I kɨ́ dené lé, dɔmajɨ ə i ɓá 'a kajɨ ngɔbɨ-i ə i 'gə wa? Ə i kɨ́ dingəm lé,
dɔmajɨ ə i ɓá 'a kajɨ ne-i ə i 'gə wa?

Kadɨ ną̨́-ną̨́ ngəm gangɨ kisɨ-é kɨ́ isɨ-né ɓá Lubə ɓa-é-né

17 Tò ɓá tò kadɨ ną̨́-ną̨́ ya isɨ gangɨ kisɨ-é-tɨ kɨ́ 'Ɓaɓe adɨ-é, kɨ́ go ɓa-tɨ kɨ́
Lubə ɓa-é-né. Ɛ̨ kin ɓá to ndu kɨ́ m'un m'adɨ njékəwną̨-je kɨ́ gay-gay lay.
18 Dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ ngá ɓá Lubə ɓa-é rəmə, gangɨ-é kin ya isɨ-né;
ə dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ al ɓəy ɓá Lubə ɓa-é rəmə, adɨ d'ijə-é ganjangɨ al
ngá.
19 Kijə ganjangɨ to né madɨ al rəm, ɓá kijə ganjangɨ al kàrè to né madɨ
al rəm, ngà né kɨ́ majɨ lé, to təl rɔ go ndukun-tɨ lə Lubə.
20 Kadɨ ną̨́-ną̨́ ya isɨ gangɨ kisɨ-é-tɨ kɨ́ ɛ̨ isɨ-né ɓá Lubə ɓa-é-né kin ya.
21 Lé 'to ɓə ɓá Lubə ɓa-i kàrè 'ndingə rɔ-i al; ngà kinə kəm lo tò kadɨ
'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ ɓə-tɨ rəmə, majɨ kɨ majɨ ə́n ə́ 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ.
22 Kdɔtalə ɓə kɨ́ 'Ɓaɓe ɓa-é lé, to dow kɨ́ 'Ɓaɓe taa-é ilə-é taá; bè ya tɔ,
dow kɨ́ to ɓə al kɨ́ 'Ɓaɓe ɓa-é lé, ɛ̨ to ɓə lə Kristɨ tɔ.
23 Lubə gangɨ dɔ-si kɨ̀ né kɨ́ gatɨ-é ną̨ ɓɨ 'təli ɓə lə dow-je gogɨ al.
24 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, kadɨ ną̨́-ną̨́ ya isɨ nɔ̨ Lubə-tɨ gangɨ kisɨ-é-tɨ
kɨ́ ɛ̨ isɨ-né ɓá Lubə ɓa-é-né kin ya.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'gə dené əse 'gə dingəm al

25 Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je kɨ́ 'gə dené əse 'gə dingəm al lé, 'Ɓaɓe adɨ-m ndu
dɔ-tɨ al; ngà m'pa kɨ́ go koo-é-tɨ lə-m, mą̨ kɨ́ 'Ɓaɓe adɨ-m m'to dow kɨ́ njèką̨
dɔ ndi-m-tɨ kɨ̀ takul koo kəmtondoo liə.
26 Kdɔ ta lə kɔ̨-je kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ndɔ-je-tɨ kɨ́ ɓone bè kinlé, né kɨ́ mą̨ m'oo kɨ́ à
majɨ ə́n: Dow kɨ́ rá-rá isɨ gangɨ-é-tɨ kɨ́ ɛ̨ isɨ-né kin ya ɓá majɨ.
27 Kinə i 'taa dené rəmə, 'sangɨ kadɨ 'mbatɨ-é al; ə kinə i 'taa dené al ɓəy
rəmə, 'sangɨ taa dené al.
28 Ngà kɛ̨ ɓá kinə i 'ndigɨ taa dené kàrè, to majal al rəm, ə kinə
ngonmandɨ kɨ́ gə dingəm al ɓəy ndigɨ taa ngɔw kàrè to majal al rəm; ngà
njétaa-ną̨-je kinlé kisɨ-dé kɨ̀ dɔ-dé taá rəmə, d'a kingə kɔ̨; ə mą̨ m'ndigɨ
kɔr-si mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ.
29 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, ta kɨ́ m'ndigɨ pa ə́n: Ndɔ nąy gɔjɨ; kɨ̨ nè
kɔw kɨ kete kinlé, dɛ̨ kɨ́ d'isɨ kɨ̀ dené-je kàrè, kadɨ d'isɨ tokɨ né kɨ́ d'isɨ kɨ̀
dené-je al bè;

---

* **7:15 7:15** Ta kɨ́ 'panè Lubə ɓa-ji kinlé mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ ną̨́-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ lé to Lubə ɓa-si.

30 dɛ̨ kí d'isɨ 'nɔ̨ kàrè, kadɨ 'tokɨ dow-je kí d'isɨ 'nɔ̨ al bè; dɛ̨ kí d'isɨ 'ra
rɔnəl kàrè, kadɨ 'tokɨ dow-je kí d'isɨ 'ra rɔnəl al bè; dɛ̨ kí d'ində néndogɨ
kàrè, kadɨ 'tokɨ dow-je kí né lə-dé goto bè;
31 dɛ̨ kí d'isɨ d'ubə majɨ né-je kí dɔnangɨ-tɨ né kàrè, kadɨ d'isɨ tokɨ dow-je
kí d'ubɨ majɨ né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè al bè; kdɔtalə né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lé,
à dəə kɔgɨ.
32 Ə m'ndigɨ kadɨ mɛ̨ɛ̨-si ą́ kə́kə́kə́ al. Dow kí taa dené al lé, né-je lə
'Ɓaɓe, kì kəm rəbɨ-je kí à nəl-é-né ɓá mɛ̨ɛ̨-é tò dɔ-tɨ gə́rə́rə́.
33 Ngà dow kí taa dené lé, mɛ̨ɛ̨-é ą́ kə́kə́kə́ kdɔ né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè
rəm, kdɔ kəm rəbɨ-je kí à nəl-né ne-é rəm,
34 adɨ mɛ̨ɛ̨-é ra joo. Bè ya tɔ ə́, dené kí taa ngɔw al əse ngonmandɨ kí gə
dingəm al ɓəy lé, mɛ̨ɛ̨-é tò gə́rə́rə́ dɔ né-je-tɨ lə 'Ɓaɓe, kdɔ kadɨ dajɨ rɔ-é kì
tagɨr liə aa njay; ə njètaa ngɔw lé, mɛ̨ɛ̨-é ą́ kə́kə́kə́ kdɔ né-je kí dɔnangɨ-tɨ
nè rəm, kdɔ kəm rəbɨ-je kí à nəl-né ngɔbɨ-é rəm.
35 M'pa ta kin bè kdɔ majɨ lə-si, ɓɨ to gum ɓá m'iyə kdɔ kuwə-si-né al,
ngà kdɔ kadɨ 'rai né kí majɨ rəm, kadɨ 'nami-né kàdì 'Ɓaɓe-tɨ kì mɛ̨ɛ̨-si kí
joo al rəm.
36 Kinə dow madɨ uwə dɔ ngonmandɨ ɓá oo kí ɓal-é ɔw kì dəə ə́ oo kí
né-je à kɔw go-nąɨ-tɨ majɨ rəmə, kadɨ-é ra né kí mɛ̨ɛ̨-é ndigɨ; kadɨ 'taa-nąɨ;
to majal al.
37 Ngà dow kí ɛ̨ ya ɔjɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ ɓá un ndu ə ą́ dɔ-tɨ njángɨ kadɨ n'ɔw
suwə̀ ɓá asɨ kore mɛ̨ɛ̨-é, ə kinə to mɛ̨ɛ̨ ndigɨ liə ya ɓɨ to mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə dow
kí rangɨ al rəmə ra-é liə kin majɨ.
38 Beɓa dow kí taa dené kí ɛ̨ uwə dɔ-é lé, ra né kí majɨ, ə dow kí uwə dɔ
dené ɓá taa-é al rəmə, to né kí majɨ ną̨ ya ɓəy.
39 Dené kí ngɔbɨ-é isɨ kì dɔ-é taá ɓəy lé, ɛ̨ à kisɨ kdɔ ngɔbɨ-é ya; ngà kinə
ngɔbɨ-é oy rəmə, ta ɔr dɔ-é-tɨ, adɨ kinə ɛ̨ ndigɨ taa ngɔw kí rangɨ rəmə à
taa, ngà kɛ̨ ɓá kadɨ taa dow kí adɨ mɛ̨ɛ̨-é 'Ɓaɓe ɓane.
40 Bè ya kàrè koo-é-tɨ lə-m lé, kinə dené lé, təl taa ngɔw al rəmə, à kisɨ
kì rɔnəl ną̨ɨ. Ə mą ya kàrè, m'gə kí Ndil Lubə isɨ mɛ̨ɛ̨-m-tɨ tɔ.

8

Ta kí sɔbɨ dɔ dą kí 'pole-né magɨ-je

1 Ta kí sɔbɨ dɔ dą kí 'pole-né magɨ-je lé, j'gəɨ kí jə̨ɨ lay ya j'toi njégə-é-je.
Ngà négə lé, ree kì kində kàdì, ə ndigɨ dow-je ɓá adɨ dow ɔw kɨ kete-kete
mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ.†
2 Kinə dow madɨ gɨr kí n'gə né madɨ rəmə, ɛ̨ gə titɨ kí lé à gə-né al ya
ɓəy.
3 Ngà kinə dow madɨ ndigɨ Lubə rəmə, dowbé kinlé, Lubə gə-é tɔ.
4 Ə ta kí sɔbɨ dɔ kuso dą kí 'pole-né magɨ-je lé, jə̨ɨ j'gəɨ kí magɨ goto
dɔnangɨ-tɨ nè, Lubə ya kì káre-rè.
5 Tɔgrɔ-tɨ ya, né-je kí dɔrą-tɨ əse kí dɔnangɨ-tɨ kí dow-je 'ɓa-dé lubə-je tò
nɔ̨ɔ̨ ya, adɨ lubə-je 'ną̨ rəm, ɓá 'ɓaɓe-je 'ną̨ rəm.
6 Ngà jə̨ɨ rəmə, Lubə kí Bɔbɨ ra káre-rè, ɛ̨ ɓá né-je lay ɨ̨ rɔ-é-tɨ, ə kì
takul-é ɓá jə̨ɨ j'isɨ-né; ə 'Ɓaɓe ra káre-rè, to Jeju Kristɨ, kí takul-é ɓá né-je
lay tò-né rəm, ɓá jə̨ɨ j'isɨ-né rəm tɔ.

† **8:1 8:1** Rɔm 14:13-23

7 Ngà dow-je lay ɓá 'gə né kin al. Kdɔ dɛ̨ kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ d'iṇə ta 'pole magɨ-je ngɔsnè ɓəy lé, d'isɨ d'uso dạ-je kinlé rəmə, 'gɨr kɨ́ to dạ-je kɨ́ į̣ nɔ̨̃ magɨ-je-tɨ ya ɓəy adɨ tagɨr lə-dé kɨ́ gɔjɨ kinlé, təl-né né kɨ́ tò ṇɛ̨ takəm Lubə-tɨ.

8 To nékuso ɓá à kɔw sə-ji ngɔsi rɔ Lubə-tɨ al; lé j'usoi dạ-je kinlé al kàrè, j'usi kəm-tɨ al rəm, ɓá lé j'usoi kàrè, j'ingəi né kəm-tɨ al rəm.

9 Ngà koo ɓá ooi majɨ, nè ra kɨ́ kadɨ 'rai né kɨ́ mɛ̨ɛ̨-si ndigɨ kinlé, à kį̣ təl to gin kusɨ lə njéyay-je.

10 Kdɔtalə kinə, i kɨ́ 'to njègə né-je kinlé ɓá dow madɨ oo-i kɨ́ isɨ uso né kəy pole magɨ-je-tɨ lé, à ra kadɨ dow kɨ́ tagɨr liə gɔjɨ kinlé į̣ uso-né dạ kɨ́ 'pole-né magɨ-je al wa?

11 Ə négə lə-i ɓá isɨ təl gin koy njèyay kin, kɨ́ to ngonkɔ̨̃-ji njèkadmɛ̨ɛ̨ kɨ́ Kristɨ oy kdɔ ta liə kin ɓan al wa?

12 Ra kɨ́ 'rai majal kɨ́ titɨ-ną̣ bè kin kɨ̀ ngankɔ̨̃-si-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨ adɨ ɔri-né tɔ́gɨ-dé kdɔ tagɨr lə-dé kɨ́ gɔjɨ kinlé, to Kristɨ ya tɔ ɓá sə̨i 'rai siə majal.

13 Gin-é kin ɓá, kinə ta lə nékuso ɓá ngonkɔ̨̃-m kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨ à kusɨ-né mɛ̨ɛ̨ majal-tɨ rəmə, m'a kuso dą̣ kdɔ kadɨ to gin kusɨ mɛ̨ɛ̨ majal-tɨ lə ngonkɔ̨̃-m kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨ kin ndą̣ al.

9

Pol iṇə né-je kɨ́ to tó-é kadɨ ingə
2Kɔ 11:7-12; 12:13-15

1 Mą̣ lé m'to ɓə al ya al wa? M'to njèkɔwkulə ya al wa? M'oo 'Ɓaɓe lə-ji Jeju ya al wa? Sə̨i 'toi kandɨ kullə lə-m kɨ́ m'ra m'adɨ 'Ɓaɓe ya al wa?

2 Kinə dow-je kɨ́ rangɨ ɓá d'oo-m kɨ̀ njèkɔwkulə al kàrè, sə̨i rəmə 'gəi kɨ́ m'to njèkɔwkulə ya; kdɔ sə̨i ya 'toi ndajɨ kullə lə njèkɔwkulə kɨ́ m'ra m'adɨ 'Ɓaɓe.

3 Né kɨ́ m'ɔr-né ta dɔ-m-tɨ nɔ̨̃ njékilə ta dɔ-m-tɨ-je ə́n:

4 Jɛ̨ lé, to tó-é kadɨ j'uso rəm, j'ą̣y rəm ya al wa?

5 To tó-é kadɨ j'adɨ kɔ̨nan-ji káre kɨ́ njèkadmɛ̨ɛ̨ kɨ́ to ne-ji ɔw sə-ji titɨ kɨ́ njékɔwkulə-je kɨ́ rangɨ 'ra-né, əse titɨ kɨ́ ngankɔ̨̃ 'Ɓaɓe dɛ̨ kɨ̀ Sepasɨ 'ra-né kin ya tɔ al wa?

6 Ə se jɛ̨ kɨ̀ Barnabasɨ ya kɨ̀ kár-ji ɓá tò kadɨ j'ra kullə ya tá wa?

7 Ną̣́ ra kullə asgar ə́ un là liə ya ɓá ugə-né rɔ-é wa? Ną̣́ mą̣ nduu ya uso kandɨ-é al wa? Ną̣́ ul dạ-je ya ą̣y mbà-dé al wa?

8 Se ta kinlé m'pa kɨ́ dow-tɨ wa? Ndukun kàrè pa bè ya tɔ al wa?

9 †Kdɔ 'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete ndukun-tɨ lə Moiyijɨ 'panè: *Mangɨ kɨ́ d'adɨ-é ą̣ njiyə dɔ ko-tɨ kdɔ kadɨ ką̣ą̣-é tal lé, 'a dɔ ta-é al.*† Lubə pa bè lé, mangɨ-je ɓá ta lə-dé to rɔ-é,

10 əse jɛ̨ ya par ɓá ɛ̨ pa ta kin sɔbɨ-né dɔ-ji wa? Oiyo, ta kinlé, 'ndàngɨ sɔbɨ dɔ-ji ya; dow kɨ́ ą̣ ndɔr lé, tò kadɨ ndɔr ində-né mɛ̨ɛ̨-é dɔ ko-tɨ, ə dow kɨ́ ą̣ ində ko kàrè, kadɨ ində mɛ̨ɛ̨-é dɔ kingə nédɔji-é-tɨ tɔ.

11 †Né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ to né-je lə Ndil kɨ́ aa njay ɓəy ə́ j'dubɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ, ngà nékingə-si-je ɓá j'ubə majɨ-é rəmə, to né kɨ́ à tò ɓəl ṇą̣ wa?

12 Dow-je kɨ́ rangɨ ɓəy ə́ d'ubə majɨ né-je lə-si ə́ to tó-é, ngà jɛ̨ kɨ́ ban ɓá j'a kubə majɨ né lə-si ə́ à to tó-é al wa? To tó-é kadɨ j'ubə majɨ né lə-si ya,

† **9:9 9:9** 1Ti 5:18 † **9:9 9:9** Det 25:4 † **9:11 9:11** Rɔm 15:27

ngà kɛ̨ ɓá jɛ̨ j'dəjɨ né ji-si-tɨ al; kore ɓá jɛ̨ j'ore mɛ̨ɛ̨-ji mɛ̨ɛ̨ né-jɛ-tɨ lay, kdɔ
kadɨ j'ilə kagɨ Poyta kí Majɨ lə Kristɨ al.

13 Sə̨i 'gəi ya al wa? Dow-je kí d'ą̃ 'ra kullə mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə lé, né kí
mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə ya to nékuso-dé; ə dɛ̨ kí d'ą̃ 'ra kullə logugɨ né-tɨ lə
Lubə lé, d'ubə majɨ né kí dow-je d'adɨ logugɨ né-tɨ lé ya tɔ al wa?
14 †Bè ya tɔ ə́ 'Baɓe ində ndu kadɨ, dow-je kí d'isɨ d'ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ
lé, d'a kingə nékuso kɨ̀ kəm rəbɨ Poyta-tɨ kí Majɨ ya tɔ.

15 Ngà mą̃ Pol lé, né-je kí to tó-é kadɨ m'ubə majɨ-é kinlé, né káre ya
kàrè m'dəjɨ al, ɓá m'ndàngɨ mbete kin bè kdɔ kadɨ dow adɨ-m-né né al
rəm; kdɔ m'ndigɨ kadɨ koy tá m'oy ə tò sotɨ ...! Né kí mʼɔsɨ-né gajɨ rɔ-m
kinlé, dow kí à kɔr dɔ-m-tɨ goto.
16 Kilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ lé, to né kɔsɨ gajɨ rɔ lə-m al; kdɔtalə to kullə
kí tò dɔ-m-tɨ kadɨ m'ra ya tá; kinə m'ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ kin al lé, to tujɨ
ɓá usɨ dɔ-m-tɨ tin!
17 Kinə m'ilə mbɛ̨-é kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə-m rəmə, m'a kingə nédɔji-m; ngà
kinə m'ra kullə-é kɨ nɔ̃ɔ̃ bè par rəmə, to né kí d'ində kullə-é dɔ-m-tɨ kɨ
kində tɔ.
18 Ə nékugə dɔji-m lé to ri wa? To mbɛ̨ Poyta kí Majɨ kí m'ilə kare, ə né
kí to tó-é kadɨ m'ingə kɨ̀ kəm rəbɨ Poyta kí Majɨ kin kàrè m'dəjɨ al.

19 Tɔgrɔ-tɨ, rɔ dow-je-tɨ lay ə m'to ɓə al ya, ngà m'təl rɔ-m ngonnjèkullə-tɨ
lə dow-je lay, kdɔ kadɨ m'ingə-né dow-je kí 'n̄ą̃ kí 'tò nduy-nduy.
20 Lokɨ m'ą̃ rɔ jipɨ-je-tɨ, ə m'ra rɔ-m jipɨ-tɨ, kdɔ kadɨ m'ingə-né jipɨ-je;
lokɨ m'ą̃ rɔ njékisɨ gin tógɨ ndukun-tɨ ə m'ra rɔ-m dow-tɨ kí njèkisɨ gin tógɨ
ndukun-tɨ tɔ – mą̃ m'isɨ gin tógɨ ndukun-tɨ al – ya ngà m'ra bè kdɔ kingə-né
dow-je kí d'isɨ gin tógɨ ndukun-tɨ;
21 lokɨ m'ą̃ rɔ dow-je-tɨ kí d'isɨ gin tógɨ ndukun-tɨ al ə m'ra rɔ-m dow-tɨ
kí isɨ gin tógɨ ndukun-tɨ al, bè kdɔ kadɨ m'ingə-né dow-je kí d'isɨ gin tógɨ
ndukun-tɨ al. Ə mą̃ ya bè lé, mą̃ mʼɔr rɔ-m kɔgɨ mɛ̨ɛ̨ ndukun-tɨ lə Lubə al,
ngà kí tɔgrɔ-tɨ lé, m'isɨ gin tógɨ ndukun-tɨ lə Kristɨ –
22 Lokɨ mą̃ rɔ dow-je-tɨ kí 'yay mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ ə m'ra rɔ-m dow-tɨ kí yay,
kdɔ kadɨ m'ingə-né dow-je kí 'yay mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ. M'təl rɔ-m né-je-tɨ lay
kdɔ kadɨ lé ri-ri kàrè m'adɨ dɛ̨ kí ną̃́-je d'ajɨ ya tá.
23 Né-je lay kinlé, m'ra kdɔ ta lə Poyta kí Majɨ, kdɔ kadɨ m'ingə-né nédɔji-
m mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.

24 Dow-je kí d'ą̃y ngɔdɨ lo kində dɨrə-tɨ lé, d'ą̃y natɨ lay ya, ngà dow kárə-
rè ɓá ingə nédɔji lé, sə̨i 'gəi ya al wa? Ą̃yi ngɔdɨ kɨ̀ gangɨ-é kí a kingəi-né
nédɔji ɓane.
25 Dow-je lay kí 'to njékində-ną̃ dɨrə mulə kí kuwə lé, d'ɔgɨ rɔ-dé dɔ né-
je-tɨ kí gay-gay lay; dɛ̨ lé, 'ra bè kdɔ kingə-né jɔgɨ kí à tujɨ, ngà jə̨i rəmə
j'rai kdɔ kingəi-né jɔgɨ kí à tujɨ al.
26 Adɨ mą̃ m'ą̃y ngɔdɨ m'ilə-né birikɔ̃yɔ̃ kare al; m'ɓɨr ji-m kdɔ kɔsɨ-né
né, ɓɨ m'ɓɨr ji-m kdɔ kɔsɨ-né ndaa lo kare al.
27 Kində ɓá m'ində dɔ rɔ-m-tɨ ngą̃, ə m'təl rɔ-m gin tógɨ-m-tɨ, nè mą̃ kí
m'ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ m'adɨ dow-je kí rangɨ kinlé ɓá d'a kɨ̨ kɔr-m mɛ̨ɛ̨
kullə-é-tɨ kɔgɨ.

† **9:14 9:14** Mat 10:10; Luk 10:7

10

Kun néndajɨ dɔ poyta-tɨ lə Israyel-je
Əbr 3:7-19

1 Ngankɔ̰-m-je kí njékadmẹ̰ẹ̰, m'ndigɨ kole mẹ̰ẹ̰-si dɔ ka-ji-je-tɨ kí, lokɨ dẹ̰
lay ya 'njiyə gin kilndi-tɨ* rəm, dẹ̰ lay ya d'ində dan babo 'gangɨ rəm,
2 dẹ̰ lay ya tokɨ ra-dé batẹm dan kilndi-tɨ rəm, dan babo-tɨ rəm, kì takul
nam kí 'nam kàdì Moiyiji-tɨ;
3 dẹ̰ lay ya d'uso né kí káre-rè kí to nékuso kí ḭ rɔ Ndil-tɨ kí aa njay rəm,
4 ɓá dẹ̰ lay ya d'a̰y man kí káre-rè kí to man kí ḭ rɔ Ndil-tɨ kí aa njay,
kdɔtalə dẹ̰ d'a̰y man kí tẹ̰ẹ̰ kàdì mbal-tɨ kí ḭ rɔ Ndil-tɨ kí aa njay, kí to mbal
kí njèdan-dé, ə mbal-é kinlé to Kristɨ.
5 Ngà dow-je n̪a̰ dan-dé-tɨ ya kullə ra-dé nəl Lubə al, gin-é kin ɓá d'oy-né
diləlo-tɨ.
6 Ə né-je kinlé ra né bè kdɔ kadɨ təl to néndó adɨ-ji, kdɔ kadɨ jə̰i j'adi ɓo
né-je kí majɨ al ra-ji titɨ kí ra-dé-né kin al ngá.
7 'Təli njépole magɨ-je titɨ kí ndɔkɨ dẹ̰ kí na̰-je kí dan-dé-tɨ 'ra-né ɓá
'ndàngɨ-né ta-é mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ kí aa njay kin al ngá; 'ndàngɨ 'panè: Kosɨ
dow-je d'isɨ nangɨ d'uso rəm, d'a̰y rəm, ə go-tɨ d'ḭ 'la-na̰.
8 Adi j'toi njéra kaya-je titɨ kí ndɔkɨ dẹ̰ kí na̰-je kí dan-dé-tɨ 'ra-né, adɨ
dow-je ɓudɔgɨ lo kɔrjoo gidɨ-é mutə d'oy-né mẹ̰ẹ̰ ndɔ-tɨ kí káre-rè kin al
ngá.
9 Adi j'na̰i 'Ɓaɓe titɨ kí ndɔkɨ dẹ̰ kí na̰-je kí dan-dé-tɨ 'na̰-é-né adɨ li-je
'tɔ̰-dé-né tɔl-dé kin al ngá.
10 Adi j'yuni ta titɨ kí ndɔkɨ dẹ̰ kí na̰-je kí dan-dé-tɨ 'yun-né ta adɨ malayka
kì njètɔɔ ko dow-je tɔɔ-né ko-dé kin al ngá.
11 Né-je kinlé tẹ̰ẹ̰ dɔ-dé-tɨ bè kdɔ kadɨ təl néndó adɨ-ji rəm, ɓá 'ndàngɨ
kdɔ ndəjɨ-ji-né jə̰i kí j'isi dɔbəy ndɔ-tɨ kin rəm.
12 Ə̰n ə́, dow kí gir kí n'a̰ taá rəmə, kadɨ oo majɨ nè à kḭ kusɨ!
13 Néna̰ kí tẹ̰ẹ̰ dɔ-si-tɨ kí to néna̰ kí asɨ ta tɔgɨ dow-tɨ al ya goto. Lubə
to njèka̰ dɔ ndi-é-tɨ, à kiṇə-si kadɨ né na̰-si al dɔ tɔ́gɨ-si al; lokɨ néna̰ tẹ̰ẹ̰
dɔ-si-tɨ lé, ẹ̰ à kilə kəm rəbɨ kadɨ 'tẹ̰ẹ̰i-né kəm-tɨ rəm, à kadɨ-si tɔ́gɨ kadɨ
ori-né mẹ̰ẹ̰-si rəm tɔ.

Ndəji kí sɔbɨ dɔ magɨ kí pole
2Kɔ 6:14-18; Rɔm 14:13-23

14 Gin-é kin ɓá, sə̰i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, a̰yi magɨ kí pole.
15 M'pa sə-si ta kəm dow-je kí njégə né-je; sə̰i ya 'gɔ̰i ta kin ooi.
16 †Kobɨ man nduu kí tɔrndi tò dɔ-tɨ ə j'isi j'rai oiyo Lubə kdɔ kinlé, to
kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ kì məsɨ Kristɨ ya al wa? Mbè kí j'isi j'gángi-na̰ kinlé, to
kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ kì dajɨ rɔ Kristɨ ya al wa?
17 Titɨ kí mbè ra-né káre-rè lé, jə̰i kí j'n̪a̰i kin ya, j'təli kubru rɔ kí káre-rè
tɔ; kdɔtalə mbè kí káre-rè kin ya j'ori-na̰ dɔ-tɨ lay.
18 Ooi Israyel-je kí kojɨ kəy kin al wa? Dẹ̰ kí d'uso da̰-je kí d'ilə məsɨ-dé
angɨ logugɨ né-tɨ lə Lubə lé, to kuwə ɓá d'uwə-na̰ lubɨ-lubɨ kì logugɨ né
ya al wa?
19 Se m'ndigɨ panè da̰ kí 'pole-né magɨ to né kí ngay wa? Əse magɨ to né
kí ngay wa? (Nda̰ bè al).

---

* **10:1 10:1** Israyel-je lé, lokɨ 'tẹ̰ẹ̰ ɓe ɓə-tɨ Ejiptɨ d'isɨ d'ɔw kɨ Kana̰ lé, Lubə adɨ kilndi ɓá ɔr nɔ̰-dé (Tẹt 13:21-22). † **10:16 10:16** Mat 26:26-28; Mar 14:22-24; Luk 22:19,20

20 Ngà m'panè: Né kɨ́ 'pole-né magɨ lé, d'adɨ ndil-je kɨ̀ majal ɓɨ d'adɨ Lubə al; ə mą m'ndigɨ kadɨ uwəi-ną lubɨ-lubɨ kɨ̀ ndil-je kɨ́ majɨ al al.
21 Sə̨i a kə̨yi né kɨ́ mɛ̨̃ kobɨ-tɨ lə 'Ɓaɓe rəm, né kɨ́ mɛ̨̃ kobɨ-tɨ lə ndil-je kɨ́ majɨ al rəm al; ɓá à kisi ta nékuso-tɨ lə 'Ɓaɓe rəm, ta nékuso-tɨ lə ndil-je kɨ́ majɨ al rəm al.
22 Se j'ndigi ndúi jangɨ lə 'Ɓaɓe wa? Se tɔ́gɨ-ji n̨ą itə-é wa?
23 †Né-je lay ya to tó-é kadɨ dow à ra, ngà né-je lay ɓá majɨ dɔrɔ al; né-je lay ya to tó-é kadɨ dow à ra, ngà né-je lay ɓá à kadɨ dow ɔw kɨ kete-kete al.
24 Kadɨ dow sangɨ majɨ liə kɨ́ sɔbɨ dɔ-é ya par al, ngà kadɨ sangɨ majɨ lə dow-je kɨ́ rangɨ tɔ.
25 Né-je lay kɨ́ d'ində sukɨ-tɨ lé, usoi kɨ kuso ya ɓɨ 'dəji ta dɔ-tɨ al, kdɔ kadɨ mɛ̨̃-si usɨ nangɨ.
26 Kdɔtalə dɔnangɨ, kɨ̀ né-je kɨ́ mɛ̨̃-é-tɨ lay ya to 'lə 'Ɓaɓe.
27 Kinə njèkadmɛ̨̃ al ɓa-si lo nékuso-tɨ ɓá sə̨i 'ndigi kɔwi lé, né-je lay kɨ́ ində nɔ̨̃-si-tɨ ya usoi, ɓɨ 'dəji ta dɔ-tɨ al nè mɛ̨̃-si à kɨ̨ kusɨ nangɨ dɔ-tɨ al.
28 Ngà kinə dow idə-si panè: Né kin to né kɨ́ 'pole-né magɨ rəmə, usoi al, kdɔtalə [dow kɨ́ njèkidə-si kete kinlé rəm, kdɔtalə]† mɛ̨̃ kusɨ nangɨ al kɨ́ à tò rəm.
29 Ta kinlé, m'pa kdɔ mɛ̨̃ kusɨ nangɨ al lə-si sə̨i al, ngà kdɔ mɛ̨̃ kusɨ nangɨ al lə dowbé kinlé. Kdɔtalə ri ə́ né kɨ́ mą m'ra kɨ̀ mɛ̨̃ kusɨ nangɨ lé, mɛ̨̃ kusɨ nangɨ al lə dow kɨ́ rangɨ à kɔw siə kadɨ gangta dɔ-tɨ wa?
30 Kinə m'ra oiyo Lubə dɔ né-tɨ kɨ́ m'isɨ m'uso lé, né kɨ́ m'ra oiyo Lubə dɔ-tɨ kinlé, dow à pa sə-m ta kɨ́ majɨ al dɔ-tɨ kdɔ ri ɓəy wa?
31 Adɨ lé to né ɓá usoi, əse to né ɓá ą̨yi, əse to ri-ri ɓá 'rai kàrè, 'rai kdɔ riɓa lə Lubə.
32 Adi kullə ra-si təl jigɨ tugə grɛkɨ-je al rəm, tugə jipɨ-je al rəm, ɓá tugə njékəwną-je lə Lubə al rəm,
33 titɨ kɨ́ mą kàrè m'sangɨ kadɨ m'nəl-né dow-je lay mɛ̨̃ né-je-tɨ lay kin bè; beɓa m'sangɨ né kɨ́ kadɨ majɨ sə-m par al, ngà né kɨ́ à majɨ kɨ̀ kosɨ dow-je n̨ą kdɔ kadɨ d'ajɨ-né.

11

1 †'Ndaji kullə ra-m titɨ kɨ́ mą ya kɨ̀ dɔ-m m'isɨ m'ndajɨ-né kullə ra Kristɨ kin bè tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ nékɔɔ lə dené-je kɨ́ 'to njékadmɛ̨̃-je
Epɛ 5:22-24; 1Ti 2:8-14

2 M'pitɨ-si kdɔ mɛ̨̃-si kɨ́ ole dɔ-m-tɨ mɛ̨̃ né-je-tɨ lay rəm, kdɔ né-je kɨ́ m'ndó-si kɨ́ sə̨i uwəi dɔ-si-tɨ titɨ kɨ́ m'ndó-si-né lé ya bè kin rəm.
3 Ngà né kɨ́ m'ndigɨ kadɨ 'gəi ə́n: Dingəm kɨ́ rá-rá kàrè, Kristɨ to kɨ́ boy dɔ-é-tɨ, ə dingəm to kɨ́ boy dɔ dené-tɨ, ə Lubə to kɨ́ boy dɔ Kristɨ-tɨ.
4 Dingəm kɨ́ rá-rá kɨ́ dɔɔ dɔ-é ɓá pa-né ta kɨ̀ Lubə əse pa-né ta kɨ́ ta Lubə-tɨ lé, ulə rɔsɔl dɔ 'boy-tɨ liə*.

---

† **10:23 10:23** 1Kɔ 6:12 † **10:28 10:28** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨̃ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ † **11:1 11:1** 1Kɔ 4:16; Plp 3:17 * **11:4 11:4** Ta kɨ́ 'panè: *Ulə rɔsɔl dɔ 'boy-tɨ liə* kinlé, ɛ̨ kɨ́ tò kɨ̀ ta grɛkɨ lé 'ndàngɨ ulə rɔsɔl dɔ *«dɔ-tɨ» ya par.* Gin-é kin ɓá dow-je kɨ́ nə̨́-je 'panè *«dowbé ulə rɔsɔl "dɔ" 'boy-tɨ liə»* ə dɛ̨ dan-tɨ-je 'panè *«dowbé ulə rɔsɔl dɔ rɔ-é ɛ̨-tɨ ya.»*

5 Ə dené kí rá-rá kí dɔɔ dɔ-é al ya pa-né ta kɨ̀ Lubə əse pa-né ta kí ta
Lubə-tɨ lé, ulə rɔsɔl dɔ 'boy-tɨ liə[†]; tokɨ kɨ né kí ɛ̨ ndisə dɔ-é bè.
6 Kdɔtalə kinə dené dɔɔ dɔ-é al rəmə, kadɨ ijə dɔ-é tɔ ɓane. Ə kinə dené
ijə dɔ-é əse ndisə dɔ-é ə tò rɔsɔl rəmə, kadɨ dɔɔ dɔ-é tɔ ɓane.
7 Dingəm à dɔɔ dɔ-é al, kdɔtalə ɛ̨ to takəm Lubə rəm, to riɓa lə Lubə
rəm, ə dené to riɓa lə dingəm.
8 Kdɔtalə Lubə ɔr dingəm rɔ dené-tɨ al, ngà dené ɓá Lubə ɔr-é rɔ dingəm-
tɨ;
9 ə Lubə ra dingəm kdɔ ta lə dené al, ngà dené ɓá Lubə ra-é kdɔ ta lə
dingəm.
10 Gin-é kin ɓá, kdɔtalə malayka-je lé, dené à kɔw kɨ̀ né dɔ-é-tɨ kadɨ tɔjɨ
kisɨ kí ɛ̨ isɨ gin tógɨ-tɨ lə 'boy liə.
11 Bè ya kàrè, kɨ̀ takul nam kàdì 'Baɓe-tɨ lé, dingəm ɔw ndoo dené rəm,
ɓá dené kàrè ɔw ndoo dingəm rəm tɔ.
12 Kdɔtalə titɨ kí Lubə ɔr-né dené rɔ dingəm-tɨ lé, bè ya tɔ ə́ dené ojɨ-né
dingəm tɔ; ə né-je lay ɨ̨ rɔ Lubə-tɨ.
13 Sə̨i ya 'gə̨i né kin ooi: Kadɨ dené dɔɔ dɔ-é al ya pa-né ta kɨ̀ Lubə lé, to
né kí tuwə ra ɓan wa?
14 Kadɨ dingəm inə̨ dɔ-é adɨ ngal puu-puu lé tò rɔsɔl, kí koɓe-tɨ ya kàrè
'gəi kí tò bè ya al wa?
15 Ngà dené ɓá dɔ kí ngal puu-puu to riɓa liə. Kdɔtalə dené lé, d'adɨ-é
bəl dɔ kadɨ to né kɔn dɔ-é.
16 Kinə dow madɨ ndigɨ najɨ ta kin rəmə, kadɨ dowbé gə kí to kullə ra-ji
al rəm, ɓá to kullə ra njékəwnə̨-je kí gay-gay lə Lubə al rəm.

Ta kí sɔbɨ dɔ nékuso nam lə 'Baɓe
Mat 26:26-28; Mar 14:22-25; Luk 22:14-20

17 Ta-je kí m'ɔw kɨ̀ pa kinlé, m'ɔw kɨ̀ ndɔr-né mbi-si kɨ ndɔr ɓɨ m'a pitɨ-si
al; kdɔtalə lokɨ 'kəwi-nə̨ rəmə, 'kəwi-nə̨ kdɔ ra né kí tò sotɨ al, ngà kdɔ ra
né kí majɨ al itə kí kete ɓəy.
18 Kí dɔsə̨y ya lé, m'oo kí lokɨ sə̨i kí 'toi njékəwnə̨-je ingəi-nə̨ rəmə,
gángɨ-nə̨ tò dan-si-tɨ, ə ta-je kí m'oo lé, m'gə kí dan-tɨ-je to ta kí tɔgrɔ-tɨ.
19 Ə gángɨ-nə̨ lé, kadɨ tò dan-si-tɨ bè ya tɔ ɓane, kdɔ kadɨ dɛ̨ kí dan-si-tɨ
kí dow-je d'oo-dé kí d'asɨ gakɨ lé, 'tɔjɨ-né rɔ-dé ndaa-tɨ rəsɨ.
20 Adɨ lokɨ sə̨i 'kəwi-nə̨ rəmə, 'kəwi-nə̨ kdɔ nékuso lə 'Baɓe al;
21 kdɔ lokɨ isɨ usoi né rəmə, nə̨́-nə̨́ ya ində kungəsa uso né liə, adɨ dɛ̨ kí
nə̨́-je ɓo ra-dé, ə dɛ̨ kí dan-tɨ-je yibɨ ra-dé tɔ.
22 Kəy-je lə-si goto ɓá usoi né-tɨ əse ə̨yi né-tɨ al wa? Se 'nədi njékəwnə̨-
je lə Lubə rəm, uləi rɔsɔl dɔ dɛ̨-tɨ kí né lə-dé goto rəm ɓan al wa? Əjè
m'idə-si m'panè ri wa? Se m'a pitɨ-si wa? Ra-é kí bè kinlé, m'a pitɨ-si-né
ndə̨ bè al.
23 Kdɔtalə mə̨ lé, né kí m'ingə rɔ 'Baɓe-tɨ ɓá m'ndó-si tin. 'Baɓe Jeju lé,
ndɔɔ, ndɔ-é-tɨ kí d'a kilə-é-né ji dow-je-tɨ lé, un mbə̀
24 ə lokɨ ra oiyo Lubə lé, uwə gangɨ danə̨ ə panè: Kin to dajɨ rɔ-m, kí tò
kdɔ ta lə-si; 'rai né kin bè kdɔ kadɨ mɛ̨ɛ̨-si ole-né dɔ-m-tɨ.
25 Bè ya tɔ, go nékuso-tɨ, (un) kobɨ kɨ̃ man nduu tò-tɨ ə panè: Man nduu
kinlé to kulənojɨ kí sigɨ kí tò kɨ̀ takul məsɨ-m; 'rai né kin bè kdɔ kadɨ mɛ̨ɛ̨-si
ole-né dɔ-m-tɨ kaglo-je lay kí a kə̨yi-né.

---

† **11:5 11:5** Ta kí 'panè: *Ulə rɔsɔl dɔ 'boy-tɨ liə*kinlé, tokɨ pa ta dɔ-tɨ lo ndó-é-tɨ kí sɔ nɔ̨ɔ̨.

26 Kdɔtalə kaglo-je lay kɨ́ isi usoi mbə̀ kin rəm, isi ã̱yi man nduu kin rəm
lé, to mbɛ̨ koy lə 'Ɓaɓe ɓá isi iləi sar kadɨ-é ree-né.
27 Gin-é kin ɓá dow kɨ́ uso mbə̀, əse ã̱y man nduu lə 'Ɓaɓe kɨ̀ nɔ̱̃ɔ̱̃ bè par
lé, ta kɨ́ gangɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ dajɨ rɔ 'Ɓaɓe kɨ̀ məsɨ-é à kusɨ dɔ-é-tɨ.
28 Ɑ̃n ɔ́ kadɨ nã̱-nã̱ ya tən mɛ̨̱ɛ̨̱-é majɨ oo, ɓəy tá kadɨ uso mbə̀ rəm, ã̱y
man nduu rəm;
29 kdɔ dow kɨ́ uso ə ã̱y bè ya par ɓɨ oo adɨ to dajɨ rɔ 'Ɓaɓe al lé, dowbé
uso rəm, ã̱y rəm ilə-né ta dɔ rɔ-é-tɨ ya.
30 Gin-é kin ɓá njémɔ̱̃y-je, kɨ̀ njétɔ́gɨ goto-je 'n̩̱ã̱-né dan-si-tɨ rəm, ɓá dow-
je n̩̱ã̱ dan-si-tɨ d'oy-né rəm.
31 Kinə jə̨̱i ya j'təni mɛ̨̱ɛ̨̱-ji majɨ lé, ta kɨ́ gangɨ à kusɨ dɔ-ji-tɨ al.
32 Ngà 'Ɓaɓe gangɨ ta dɔ-ji-tɨ, ində-ji ɔji-ji kdɔ kadɨ ta kɨ́ gangɨ usɨ dɔ-ji-tɨ
natɨ kɨ̀ njékadmɛ̨̱ɛ̨̱ al-je al.
33 Beɓa ngankɔ̱̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̱ɛ̨̱, lokɨ 'kəwi-nã̱ ta nékuso-tɨ lə 'Ɓaɓe
rəmə, 'ngəbi-nã̱.
34 Dow kɨ́ ɓo ra-é rəmə, kadɨ uso né ɓee, ɓɨ kadɨ kəw-nã̱ lə-si ree kɨ̀ ta kɨ́
gangɨ dɔ-si-tɨ al. Ndɔ kɨ́ m'a tɛ̨̱ɛ̨̱ rɔ-si-tɨ ɓá m'a gɔl ndəgɨ ta-je kɨ́ rangɨ ɓəy.

12

Kadkare-je lə Ndil kɨ́ aa njay
Epɛ 4:4-16; Rɔm 12:3-8

1 Ngankɔ̱̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̱ɛ̨̱, ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kadkare-je lə Ndil kɨ́ aa njay
lé, m'ndigɨ kadɨ 'gəi gin-é majɨ.
2 Sə̨̱i 'gəi kɨ́ lokɨ ndɔkɨ 'toi-né njékadmɛ̨̱ɛ̨̱-je al ɓəy lé, dow-je d'ɔr-si go-
dé-tɨ titɨ njékəmtɔ-je bè d'ɔw sə-si nɔ̱̃ magɨ-je-tɨ kɨ́ 'pa ta al.
3 Gin-é kin ɓá m'a kidə-si rəsɨ kɨ́ dow kɨ́ pa ta kɨ̀ takul Ndil Lubə kɨ́ à
panè: «Kadɨ ndɔl tò dɔ Jeju-tɨ» ya goto! Rəm ɓá dow kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay isɨ
mɛ̨̱ɛ̨̱-é-tɨ al lé, à panè: «Jeju to 'Ɓaɓe» al rəm tɔ.
4 †Kadkare-je tò gay-gay, ngà to Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ káre-rè ɓá adɨ;
5 kullə-je tò gay-gay, ngà to 'Ɓaɓe kɨ́ káre-rè;
6 kullə ra dow-je tò gay-gay, ngà to Lubə kɨ́ káre-rè ya isɨ ra né-je lay
mɛ̨̱ɛ̨̱ dow-je-tɨ lay.
7 ə nã̱-nã̱ ya Ndil kɨ́ aa njay tɔjɨ rɔ-é mɛ̨̱ɛ̨̱ kullə ra-é-tɨ kdɔ majɨ lə dow-je
lay.
8 Kdɔtalə, dow káre Ndil kɨ́ aa njay adɨ-é to njèpata kɨ̀ gosɨ ə Ndil kɨ́ aa
njay kɨ́ káre-rè kin ya adɨ dow kɨ́ rangɨ to njèpata kɨ̀ négə;
9 Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ káre-rè kin ya adɨ dow káre kadmɛ̨̱ɛ̨̱, Ndil kɨ́ aa njay
kɨ́ káre-rè kin ya adɨ dow kɨ́ rangɨ kadkare-je kdɔ kadɨ-né lapiya njémɔ̱̃y-je;
10 adɨ dow káre kadkare ra nékɔjɨ-je; adɨ dow kɨ́ rangɨ kadkare pa ta kɨ́
ta Lubə-tɨ; adɨ dow káre kadkare kɔr gangɨ né-je lə Ndil kɨ́ aa njay kɨ̀ né-je
lə ndil-je kɨ́ majɨ al; adɨ dow káre kadkare pa ndɔ̱̃ta-je kɨ́ gay-gay; adɨ dow
kɨ́ rangɨ kadkare kɔr mɛ̨̱ɛ̨̱ ndɔ̱̃ta-je kɨ́ rangɨ.
11 Ndil kɨ́ aa njay ra káre-rè, ə ɛ̨̱ ya kɨ̀ kár-é ɔ́ ra né-je kin lay ə adɨ nã̱-nã̱
ya kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ ɛ̨̱ ndigɨ kadɨ-é.
12 †Kdɔ, titɨ kɨ́ kubru rɔ dow ra káre-rè ya ngan rɔ-é n̩̱ã̱-né kin rəm, titɨ
kɨ́ ngan rɔ-je lay kɨ́ kubru rɔ dow-tɨ 'nã̱ ya kàrè 'to kubru rɔ dow kɨ́ káre-rè
kinlé, kɨ́ sɔbɨ dɔ nam kàdì Kristɨ-tɨ kàrè tò bè ya tɔ.

† **12:4 12:4** Rɔm 12:6-8 † **12:12 12:12** Rɔm 12:4,5

13 Kdɔtalə jə̨i lay ya 'ra-ji batę̣m lə Ndil kí káre-rè ɓá j'təli-né kubru rɔ
dow kí káre-rè adɨ jipɨ-je, kì grɛkɨ-je, kì ɓə-je, kì dow-je kí 'to ɓə-je al rəm,
jə̨i lay ya j'ą̣yi man kí į̣ rɔ Ndil kí aa njay-tɨ kí káre-rè kin ya;
14 beɓa kubru rɔ dow lé, ngon rɔ-é ra káre-rè al, ngà ngan rɔ-é-je 'n̄ą̣.
15 Kinə nja panè: Mą̣ m'to ji al, adɨ m'to 'lə kubru rɔ al lé, se pa-é kin ya
ę̣ à to-né 'lə kubru rɔ al tɔ wa?
16 Ə kinə mbi panè: Mą̣ m'to kəm al, adɨ m'to 'lə kubru rɔ al lé, se pa-é
kin ya ę̣ à to-né 'lə kubru rɔ al tɔ wa?
17 Kinə kubru rɔ dow lay ya to kəm lé, lo koo ta à tò rá wa? Ə kinə to lo
koo ta ya lay, ə lo taa bą̣y né à tò rá wa?
18 Ngà ngan rɔ-je lé, ę̣ kí rá-rá ya Lubə adɨ-é tò kubru rɔ-tɨ, lo-tɨ kí mẹę̣-é
ndigɨ.
19 Kinə dę̣ lay ya 'to ngon rɔ kí káre-rè lé, kubru rɔ à tò rá wa?
20 Yən, ngan rɔ-je 'n̄ą̣, ngà kubru rɔ ra káre-rè.
21 Kəm à kidə ji panè: «Usɨ-m ri dɔ-i-tɨ» wa al, ɓá dɔ à kidə nja panè:
«Usɨ-m ri dɔ-i-tɨ» wa al rəm.
22 Ngà kí tɔgrɔ-tɨ bè lé, ngan rɔ-je kí kubru rɔ dow-tɨ kí 'tokɨ né kí tɔ́gɨ-dé
goto n̄ą̣ bè kinlé, dę̣ ɓá 'to ngan rɔ-je kí d'a tò ya tá.
23 Ə ngan rɔ-je kí kubru rɔ dow-tɨ kí jə̨i ya j'ooi-dé kɨ né kí riɓa-é n̄ą̣ al
kinlé ɓá j'təli j'uləi riɓa dɔ-dé-tɨ n̄ą̣. Ngan rɔ-ji-je kí tuwə kin̄ə ndaa-tɨ al
kinlé, dę̣ ɓá j'tɔsi kəm-ji go-dé-tɨ n̄ą̣,
24 rəmə dę̣ kí 'tuwə kin̄ə ndaa-tɨ lé ɓá d'ɔw ndoo tɔsɨ kəm go-tɨ kí bè kin
al. Lubə tulə ngan rɔ-je kubru rɔ dow-tɨ, kì gangɨ-é kí à kulə-né riɓa kí n̄ą̣
dɔ dę̣-tɨ kí riɓa nal-dé.
25 Bè kdɔ kadɨ gángɨ-n̄ą̣ goto-né kubru rɔ-tɨ, ngà kadɨ ngan rɔ-je 'tɔsɨ-né
kəm-dé go-n̄ą̣-tɨ.
26 Ə kinə ngon rɔ káre ingə kɔ̨̄ rəmə, ngan rɔ-je lay d'ingə kɔ̨̄ siə natɨ;
kinə ngon rɔ káre ingə riɓa rəmə, ngan rɔ-je lay 'ra rɔnəl siə natɨ.
27 Sə̨i 'toi kubru rɔ Kristɨ, ə 'toi ngan rɔ-é-je; n̄ą̣́-n̄ą̣́ ya to ngon rɔ-é káre-
káre.
28 †Dan njékəwną̣-je-tɨ lé, dɔsą̣y Lubə ində njékɔwkulə-je, njèkungɨ-tɨ
joo ində njépata-je kí ta-é-tɨ, njèkungɨ-tɨ mutə ində njéndó dow-je né;
go-tɨ, kadkare ra nékɔjɨ-je tò nɔ̨̄ɔ̨̄, ɓá kadkare kadɨ lapiya njémɔ̨̄y-je rəm,
kadkare ra kì dow-je rəm, kadkare kɔr nɔ̨̄ njékəwną̣-je rəm, ɓá kadkare
pa ndɔ̨̄ta-je kí gay-gay rəm.
29 Dow-je lay ya 'to njékɔwkulə-je wa? Dow-je lay ya 'to njépata-je kí
ta Lubə-tɨ wa? Dow-je lay ya 'to njéndó dow-je né wa? Dow-je lay ya 'to
njéra nékɔjɨ-je wa?
30 Dow-je lay ya d'ɔw kì kadkare kadɨ lapiya njémɔ̨̄y-je wa? Dow-je lay
ya 'pa ndɔ̨̄ta-je kí gay-gay wa? Dow-je lay ya 'to njékɔr mẹę̣ ndɔ̨̄ta-je kí
gay-gay wa?
31 Adi kadkare-je kí majɨ itə ndəgɨ-é-je ɓá ɓo-é ra-si.
Ə m'a kɔji-si rəbɨ kí majɨ rətɨ-rətɨ ya ɓəy.

13

Ta kí sɔbɨ dɔ ndigɨ dow-je
Mat 22:36-40; Rɔm 13:8-10; Ją̣ 3:16-19; 1Ją̣ 4:7-21

† **12:28 12:28** Epɛ 4:11

1 Lé m'pa ndɔ̨ta-je lə dow-je kí gay-gay, kɨ̀ 'lə malayka-je ya kàrè ɓá,
kinə ndigɨ dow-je goto mɛ̨ɛ̨-m-tɨ rəmə, m'tokɨ ngɔwla kí ɓa kɛ̨ng-kɛ̨ng əse
m'tokɨ mbare kí ɓa sə̀kɨ-sə̀kɨ kare kin bè.
2 †Ə lé m'ɔw kɨ̀ kadkare pa ta kí ta Lubə-tɨ, kɨ̀ kadkare gə gin né-je lay kí
tò lo ɓɔyɔ-tɨ rəm, m'gə né-je lay rəm, ɓá lé m'ɔw kɨ̀ kadmɛ̨ɛ̨ kí asɨ gakɨ sar
adɨ m'adɨ mbal-je d'ɔtɨ-né lo ką̣-dé-tɨ kɨ rangɨ ya kàrè ɓá kinə ndigɨ dow-je
goto mɛ̨ɛ̨-m-tɨ rəmə, m'to né kí kare.
3 Lé m'ləbɨ nékingə-m lay njéndoo-je, ɓá lé m'un rɔ-m ya m'adɨ 'ró pər
kdɔ ta lə dow-je ya kàrè ɓá kinə ndigɨ dow-je goto mɛ̨ɛ̨-m-tɨ rəmə, né kí
m'ingə-tɨ goto.
4 Njèndigɨ dow-je lé, to njèkilə mɛ̨ɛ̨-é dɔ madɨ-é-tɨ rəm, to njèra kɨ̀ dow-
je rəm, to njèra kəmnda al rəm; njèndigɨ dow-je lé, ɔjɨ rɔ-é al rəm, ində
kàdɨ̀-é al rəm,
5 njèndigɨ dow-je lé, ra né kí tò rəsɔl al rəm, sangɨ né kdɔ rɔ-é ya par al
rəm, ra wɔngɨ al rəm, uwə ta mɛ̨ɛ̨-é-tɨ al rəm,
6 né kí njururu al lé, ɛ̨ ra rɔnəl dɔ-tɨ al, ngà ta kí tɔgrɔ-tɨ ɓá ɛ̨ ra rɔnəl
dɔ-tɨ;
7 njèndigɨ dow-je lé, to njèkiɲə go majal-je lay kɔgɨ rəm, adɨ mɛ̨ɛ̨-é né-je
lay rəm, ində mɛ̨ɛ̨-é dɔ né-je-tɨ̃ lay rəm, ore mɛ̨ɛ̨-é dɔ né-je-tɨ lay rəm.
8 Ndigɨ dow-je à goto ndą̣ al. Pa ta-je kí ta Lubə-tɨ à goto; ndɔ̨ta-je kí
gay-gay à goto; négə à goto.
9 Kdɔtalə né kí j'gəi lé, to man dɔ-é kare ɓəy, ɓá ta kí ta Lubə-tɨ kí j'isi
j'pai kàrè j'isi j'pai man dɔ-é ɓəy rəm tɔ;
10 ngà lokɨ né kí ɔr njutɨ à ree lé, man dɔ né à goto.
11 Ndɔkɨ m'ną̣y-né ngon ɓəy lé, tapa-m to tapa ngon rəm, tagɨr lə-m to
tagɨr lə ngon rəm, ɓá takɔr lə-m to takɔr lə ngon rəm; lokɨ m'tɔgɨ ngá
rəmə, m'ra néra ngon al ngá.
12 Ɓone bè lé, j'isi j'ooi ndil né titɨ kí dow oo-né rɔ-é sɔɔbɔ-tɨ bè, adɨ j'ooi
pitɨ-pitɨ, ngà ndɔ-é ɓá j'a kooi kɨ̀ kəm-ji ndą̣-ndą̣ ɓəy; né kí ɓone bè m'gə
lé to man dɔ-é kare ɓəy, ngà ndɔ-é ɓá m'a gə titɨ kí Lubə gə-m-né kin bè.
13 Ɓone bè né-je kí mutə kin tò lo tò-é-tɨ adɨ to: Kadmɛ̨ɛ̨ rəm, kində mɛ̨ɛ̨
dɔ-tɨ rəm, ɓá ndigɨ dow-je rəm; ngà ɛ̨ kí boy itə-dé lay lé, to ndigɨ dow-je.

14

Ta kí sɔbɨ dɔ pata kí ta Lubə-tɨ kɨ̀ pa ndɔ̨ta-je kí dow gə al

1 'Sangi kadɨ 'ndigi dow-je. Adi ɓo kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si, ngà
kí boy ṇą̣ lé, kadkare pa ta kí ta Lubə-tɨ ɓá kadɨ ɓo-é ra-si.
2 Kdɔtalə dow kí njèpa ta kɨ̀ ndɔ̨ta kí dow gə al lé, pa ta kɨ̀ dow-je al,
ngà ɛ̨ pa ta kɨ̀ Lubə; kdɔ dow gə mɛ̨ɛ̨ ta liə al; kɨ̀ takul Ndil kí aa njay ɓá
ɛ̨ pa-né ta dɔ né-je-tɨ kí tò lo ɓɔyɔ-tɨ.
3 Ngà dow kí njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, ɛ̨ pa ta kɨ̀ dow-je ra-né sə-dé adɨ
d'ɔw kɨ kete-kete rəm, ulə-né dingəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ rəm, ɓá sɔl-né mɛ̨ɛ̨-dé rəm
tɔ.
4 Dow kí njèpata kɨ̀ ndɔ̨ta kí dow gə al lé, ɛ̨ ya par ə́ ta lé ra siə adɨ ɔw kɨ
kete-kete; ngà dow kí njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, ra kɨ̀ njékəwną̣-je adɨ d'ɔw
kɨ kete-kete.
5 M'ge kadɨ sə̨i lay ya 'pai ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kí dow gə al ya, ngà m'ge ṇą̣ ya
ɓəy kadɨ 'pai ta kí ta Lubə-tɨ. Dow kí pa ta kí ta Lubə-tɨ lé, itə njèpata kɨ̀

† **13:2 13:2** Mat 17:20; 21:21; Mar 11:23

ndɔ̨ta kí dow gə al nja n̨a̰; bè al rəmə, kadɨ njèpata kɨ̀ ndɔ̨ta-je kí dow gə al kinlé, ɔr mɛ̨ɛ̨-é adɨ njékəwna̰-je adɨ d'ɔw-né kɨ kete-kete ɓane.

6 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, kí ngɔsnè-tɨ kinlé, kinə m'ree rɔ-si-tɨ, ə m'pa ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kí dow gə al, ɓɨ m'tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ né kí tò lo ɓɔyɔ-tɨ m'adɨ-si ooi al rəm, m'adɨ-si négə al rəm, m'pa ta kí ta Lubə-tɨ m'adɨ-si al rəm, ɓá m'ndó-si né al rəm lé, ri ɓá to majɨ kí m'ra sə-si wa?

7 Bè ya tɔ ə́ né-je kí 'taa koo al kí 'to né-je kí ká-dé ɓa kí tokɨ nàl-je, kɨ̀ kundumə̀ngrə-je bè kinlé, kinə 'ra d'adɨ ɓa kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é al lé, dow à gə mindɨ pa nàl ban, əse à gə mindɨ pa kundumə̀ngrə ban wa?

8 Ə kinə ká təbɨ mbanga ɓa aa yə́rə́rə́ al lé, ná̰ à ra rɔ-é kdɔ kɔw rɔ-tɨ wa?

9 Sə̨i kàrè, bè ya tɔ, kinə 'pai ta kɨ̀ ndɔ̨ta kí rangɨ ɓá tokɨ kɔr mɛ̨ɛ̨-é al lé, dow à gə mɛ̨ɛ̨ ta lə-si lé ban wa? Sə̨i 'pai ta dan yól-tɨ kɔgɨ kare.

10 Ndɔ̨ta-je kí gay-gay kí 'n̨a̰ dɔnangɨ-tɨ nè kinlé, kí káre kí mɛ̨ɛ̨-é tò al ya goto.

11 Adɨ kinə dow pa ta kɨ̀ ndɔ̨ta kí m'gə al lé, ma̰ m'to mba rɔ dowbé-tɨ rəm, ɓá dowbé kàrè to mba rɔ-m-tɨ rəm tɔ.

12 Sə̨i kàrè bè ya tɔ, titɨ kí ɓo kadkare-je lə Ndil kí aa njay ra-si-né lé, kadkare ra kɨ̀ njékəwna̰-je kadɨ d'ɔw kɨ kete-kete kinlé ɓá 'sangi kadɨ ingəi mburukɨ-mburukɨ.

13 Gin-é kin ɓá, dow kí njèpata kɨ̀ ndɔ̨ta-je kí dow gə al lé, kadɨ pa ta kɨ̀ Lubə kadɨ adɨ-é ɔr mɛ̨ɛ̨-é adɨ dow-je.

14 Kdɔtalə kinə m'pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ ndɔ̨ta-je kí dow gə al lé, m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə tagɨr-tɨ lə-m, ngà négə lə-m rəmə tò kɔgɨ kare.

15 Bè ngà se ri ɓá m'a ra wa? M'a pa ta kɨ̀ Lubə tagɨr-tɨ lə-m ya, ngà m'a pa ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ négə lə-m tɔ; m'a kusɨ pa tagɨr-tɨ lə-m ya, ngà m'a kusɨ pa kɨ̀ négə lə-m tɔ.

16 Ə kinə i 'ra oiyo Lubə tagɨr-tɨ lə-i lé, dow kí isɨ dan dow-je-tɨ kɨ kisɨ bè ya par kí gə mɛ̨ɛ̨ ta kí i 'pa lé al lé, à ra Amɛ̨n dɔ oiyo-tɨ lə-i ban wa?

17 Tɔgrɔ-tɨ, oiyo lə-i kí i 'ra Lubə lé, majɨ n̨a̰ ya, ngà ra ɓá ra kɨ̀ dowbé kinlé adɨ ɔw kɨ kete-kete al.

18 M'ra oiyo Lubə kdɔ kadɨ kí adɨ-m m'pa ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kí dow-je 'gə al m'itə-si lay;

19 ngà dan njékəwna̰-je-tɨ lé, ma̰ m'ndigɨ n̨a̰ kadɨ m'pa ta mɨ̨ kɨ̀ négə lə-m kdɔ ndó-né né dow-je itə kadɨ m'pa ta ɓudɔgɨ lo dɔgɨ kɨ̀ ndɔ̨ta-je kí dow gə al.

20 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, kí sɔbɨ dɔ kɔr kəm né-je rəmə, kadɨ 'toi ngan-je mɛ̨ɛ̨-é-tɨ al, ngà kí sɔbɨ dɔ néra kí majɨ al ɓá, kadɨ 'toi ngan-je kí ndɛ̨ bè mɛ̨ɛ̨-é-tɨ, ə kí sɔbɨ dɔ kɔr kəm né-je rəmə, kadɨ 'toi dow-je kí tɔgɨ gangɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ.

21 'Ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete ndukun-tɨ 'panè: M'a kadɨ dow-je kí ndɔ̨ta lə-dé tò gay 'pa ta kɨ̀ gin dow-je kan, m'a ndumə̰ ta mba-je kdɔ pa-né sə-dé ta, ə bè ya kàrè, d'a koo ta lə-m al, 'Ɓaɓe ɓá pa bè.

22 Bè rəmə, ndɔ̨ta-je kí dow gə al lé, to nékɔjɨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je al, ngà to nékɔjɨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je; ə ta kí ta Lubə-tɨ rəmə, to nékɔjɨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je al, ngà to nékɔjɨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je.

23 Kinə sə̨i njékəwna̰-je ɓikti lay 'kəwi-na̰, ɓá sə̨i lay ya isi 'pai ta kɨ̀ ndɔ̨ta-je kí dow gə al lé, lokɨ dow-je kí 'ree rɔ-si-tɨ kɨ ree bè ya par əse njékadmɛ̨ɛ̨ al-je 'ree dan-si-tɨ lé, d'a panè 'toi mbə́-je al ya wa?

24 Ngà kinə sɛ̨i lay ya isi 'pai ta kí ta Lubə-tɨ, ɓá njèkadmɛ̨ɛ̨ al káre əse
dow kí ree rɔ-si-tɨ kɨ ree bè ya par isɨ dan-si-tɨ lé, ta-je lə-si lay ya à kuwə-é
kɨ̀ ta rəm, à gangta dɔ-é-tɨ rəm
25 ə né-je kí ɛ̨ ɓɔyɔ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ lay ya gin-é à tɛ̨ɛ̨ ndaa-tɨ rəsɨ ə ɛ̨ à tɔɔ
burmba nangɨ ə à kɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̨̃ Lubə-tɨ ɓá à pa ta-é kɨ̀ lo-lo panè:
Lubə isɨ dan-si-tɨ ya tɔgrɔ-tɨ.
26 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, bè ngà se ri ɓá j'a rai wa? Lokɨ 'kəwi-nɑ̨
lé, dow káre à kusɨ pa, dow káre à ndó né dow-je, dow káre à tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ né
kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ, dow káre à pa ta kɨ̀ ndɔ̨̃ta-je kí dow gə al, dow káre à kɔr
mɛ̨ɛ̨-é; kadɨ né-je lay ya tokɨ ra kdɔ kadɨ njékəwnɑ̨-je d'ɔw-né kɨ kete-kete.
27 Kinə kadɨ tokɨ pa ndɔ̨̃ta-je kí dow gə al rəmə, kadɨ to dow-je joo, al
ə mutə ɓɨ kadɨ dəə dɔ lo kin al, ə kadɨ 'pa ta lé d'ɔsɨ go-nɑ̨ go-nɑ̨ ə kadɨ
njèkɔr mɛ̨ɛ̨-é isɨ tɔ ɓane.
28 Kinə dow kí njèkɔr mɛ̨ɛ̨-é goto rəmə, kadɨ d'isɨ dan njékəwnɑ̨-je-tɨ
ta-dé mbə́, ə kadɨ nɑ̨́-nɑ̨́ ya pa ta kɨ̀ rɔ-é rəm, pa ta kɨ̀ Lubə rəm.
29 Kí sɔbɨ dɔ njépata-je kí ta Lubə-tɨ rəmə, kadɨ dow-je joo əse mutə 'pa
ta ə kadɨ dɛ̨ kí rangɨ 'ndər gin-é d'oo.
30 Kinə Lubə tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ né adɨ dow káre kí rangɨ kí isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ rəmə, kadɨ
njèkisɨ pa ta dɔsɑ̨̃y lé utɨ ta-é.
31 Kdɔtalə sɛ̨i lay ya a 'pai ta kí ta Lubə-tɨ kɔsi go-nɑ̨ go-nɑ̨, kdɔ kadɨ sɛ̨i
lay ya 'ndói-né-nɑ̨ né rəm, ulɛi-né dingəm mɛ̨ɛ̨-nɑ̨-tɨ rəm.
32 Njépata-je kí ta Lubə-tɨ lé, dɛ̨ ya d'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ kadkare-tɨ lə-dé;
33 kdɔ Lubə lé to Lubə kí njèree kɨ̀ néra kí jugɨ-jugɨ al, ngà ɛ̨ to njèree
kɨ̀ lapiya.
Titɨ kí 'ra-né dan njékəwnɑ̨-je-tɨ kí gay-gay lay kí d'aa njay lé,
34 kadɨ dené-je d'isɨ ta-dé mbə́ dan njékəwnɑ̨-je-tɨ kí gay-gay, kdɔ tarəbɨ
tò kadɨ 'pa ta dan njékəwnɑ̨-je-tɨ al; ngà kadɨ d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ dingəm-
je-tɨ titɨ kí ndukun pa-né tɔ*.
35 Kinə 'ndigɨ 'gə gin né madɨ rəmə, kadɨ 'dəjɨ ngɔbɨ-dé-je mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ;
kdɔ tuwə kadɨ dené pa ta dan njékəwnɑ̨-je-tɨ al.
36 Sɛ̨i ɓá ta lə Lubə ɨ̨ rɔ-si-tɨ wa? Əse sɛ̨i kɨ̀ kár-si ɓá ta lə Lubə ɔw
dan-si-tɨ wa?
37 Kinə dow madɨ oo rɔ-é kɨ njèpata kí ta Lubə-tɨ, əse oo rɔ-é kɨ dow
kí Ndil kí aa njay ɓá ɔsɨ-é kadɨ ra né madɨ rəmə, kadɨ dowbé gə kí ta kí
m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé to ndukun lə 'Ɓaɓe.
38 Ə kinə dow madɨ gə kí ta kin to ndukun lə 'Ɓaɓe al rəmə, dowbé
kinlé, Lubə gə-é al tɔ.†
39 Beɓa, ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, adi ɓo pa ta kí ta Lubə-tɨ ra-si, ə ɔgi
dow lo pa ta kɨ̀ ndɔ̨̃ta-je kí dow gə al al.
40 Ngà ra ɓá kadɨ 'rai né-je lay kɨ̀ gangɨ-é kí tuwə ra-né rəm, kadɨ ɔw
go-nɑ̨-tɨ mbɛ̨lɛ̨ngɨ-mbɛ̨lɛ̨ngɨ rəm.

Ta kí sɔbɨ dɔ tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨

15

Tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lə Jeju

---

* **14:34 14:34** Kgn 3:16; 1Kɔ 11:3; Epɛ 5:22; 1Ti 2:12; Tit 2:5 † **14:38 14:38** Ta kí 'panè: *[Lubə] gə-é al* kinlé, ɛ̨ kí tò kɨ̀ ta grɛkɨ lé 'ndàngɨ 'panè *['gə-é al]* ya par. Beɓa dow-je kí nɑ̨́-je 'panè to Lubə ɓá gə-é al ə dɛ̨ kí dan-tɨ-je 'panè to dow-je ɓá 'gə-é al.

1 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmẹ̰ẹ̰, m'ole mẹ̰ẹ̰-si dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ m'ilə
mbẹ̰-é m'adɨ-si ə́ 'ndigi dɔ-tɨ rəm, a̰i dɔ-tɨ njángɨ rəm kinlé,
2 kinə oyi rigɨ-rigɨ dɔ gangɨ-é-tɨ kɨ́ m'ilə-né mbẹ̰-é m'adɨ-si kinlé rəmə, ẹ̰
ɓá sə̰i aji-né; ə kinə bè al tɔ rəmə, sə̰i adi mẹ̰ẹ̰-si kɨ̀ ndangɨ kare.
3 Nɛ́ndó kɨ́ m'ingə lé ya tɔ ɓá m'ndó-si kete nɔ̰ né-je-tɨ lay. Adɨ to ta kɨ́
sɔbɨ dɔ Kristɨ kɨ́ oy kdɔ majal-je lə-ji, titɨ kɨ́ ta-é tò-né mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ kɨ́ aa
njay;
4 †'dubɨ-é ə tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̰ẹ̰ ndɔ-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə titɨ kɨ́ ta-é
tò-né mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ kɨ́ aa njay.
5 †Sepasɨ* oo-é rəm, ɓá dẹ̰ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo d'oo-é rəm.
6 Go-tɨ, njékadmẹ̰ẹ̰-je kɨ́ kɔr-dé tɔy ɓumḭ ya d'oo-é natɨ; ə dan-dé-tɨ lé,
dẹ̰ kɨ́ d'isɨ kɨ̀ dɔ-dé taá nè ɓəy ɓá 'n̰a̰, ngà dẹ̰ kɨ́ madɨ-je ɓá d'oy ngá.
7 Go-tɨ, Jakɨ oo-é rəm, ɓá njékɔwkulə-je lay ya d'oo-é rəm tɔ.
8 †Go dẹ̰-je-tɨ kin lay lé, Jeju tɔjɨ rɔ-é adɨ ma̰ kɨ́ m'tokɨ ngon kɨ́ d'ɔr-é kɨ
kɔr bè kin kàrè m'oo-é tɔ.
9 †Kdɔ ma̰ m'to kɨ́ ndẹ̰ bè dan njékɔwkulə-je-tɨ, ɓá m'tuwə kadɨ dow ɓa-m
njèkɔwkulə al rəm, kdɔtalə ndɔkɨ m'ulə kəm njékəwna̰-je lə Lubə ndoo.
10 Takul ramajɨ lə Lubə ɓá m'to-né né kɨ́ m'to kin, ə majɨ liə kɨ́ ẹ̰ ra sə-m
kinlé tò kɔgɨ kare al; tɔgrɔ-tɨ, tò kɔgɨ kare al ya, kdɔ m'ra kullə m'itə-dé
lay. To ma̰ ya kɨ̀ dɔ-m al, ngà to ramajɨ lə Lubə ɓá na̰y sə-m.
11 ə lé to ma̰ əse to dẹ̰ kàrè, né kɨ́ j'ilə mbẹ̰-é lé, ẹ̰ ya sə̰i adi-é mẹ̰ẹ̰-si tin.

Tɔsɨ ndəl tẹ̰ẹ̰ lə dow-je kɨ́ d'oy

12 Kinə j'ilə mbẹ̰ tɔsɨ kɨ́ Kristɨ tɔsɨ ndəl tẹ̰ẹ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy lé, ban
ɓəy ɓá dow-je madɨ dan-si-tɨ 'panè dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰
al wa?
13 Kinə dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ al rəmə, Kristɨ ya kàrè
tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̰ẹ̰ al tɔ.
14 ə kinə Kristɨ tɔ̰sɨ ndəl ində lo tẹ̰ẹ̰ al rəmə, mbẹ̰ kilə lə-ji to né kɨ́ kɔgɨ
kare rəm, ɓá kadmẹ̰ẹ̰ lə-si kàrè to né kɨ́ kɔgɨ kare rəm tɔ.
15 Kinə tɔgrɔ-tɨ ya dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ al rəmə, jə̰i
j'tə́ti ta kɨ́ ndangɨ kare ta Lubə-tɨ. Kdɔtalə Lubə adɨ Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo
tẹ̰ẹ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy al ya, jə̰i j'painè Lubə adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̰ẹ̰.
16 Kdɔ kinə dow-je kɨ́ d'oy 'tɔsɨ ndəl 'tẹ̰ẹ̰ al rəmə, Kristɨ ya kàrè tɔsɨ ndəl
tẹ̰ẹ̰ al ya tɔ.
17 ə kinə Kristɨ tɔsɨ ndəl tẹ̰ẹ̰ al rəmə, kadmẹ̰ẹ̰ lə-si to né kɨ́ kɔgɨ kare
rəm, isi dan majal-je-tɨ lə-si ya ɓəy rəm,
18 ɓá dẹ̰ kɨ́ 'nam kàdì Kristɨ-tɨ ɓá d'oy kinlé kàrè ta-dé tḭ̰i rəm tɔ.
19 Kinə j'indəi mẹ̰ẹ̰-ji dɔ Kristɨ-tɨ kdɔ kisɨ kɨ̀ dɔ taá kɨ́ ɓone kin ya par
rəmə, jə̰i ya kəm-ji tò ndoo itə dow-je lay.

Jeju Kristɨ ya to kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ njètɔsɨ ndəl tẹ̰ẹ̰

20 Ngà kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̰ẹ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy; ẹ̰ ya
to kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ tɔsɨ ndəl ində lo 'tẹ̰ẹ̰ adɨ tɔjɨ kɨ́ dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl
kində lo tẹ̰ẹ̰ tɔ.
21 Kdɔ koy ree kɨ̀ takul dow káre-rè, rəmə takul dow káre-rè ya tɔ ə́ tɔsɨ
ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy tò-né tɔ.

---

† **15:4 15:4** Mat 12:40; Knj 2:24-32 † **15:5 15:5 a** Luk 24:34; **b** Mat 28:16,17; Mar 16:14; Luk 24:36; Ja̰ 20:19 * **15:5 15:5** Sepasɨ lé to Piyər ə dẹ̰ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo lé to njéndó né-je lə Jeju. † **15:8 15:8** Knj 9:3-6 † **15:9 15:9** Knj 8:3

22 Gangi-é kí koy ree-né dɔ dow-je-ti lay kì kəm rəbi kí rɔ Adam-ti kinlé,
gangi-é kin ya tɔ ə́ dow-je lay kí 'nam kàdì Kristi-ti lé, d'a təl kisi-né kəm
tɔ,
23 ngà tɔsi ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ lé, tò kì gangi-é gangi-é. Kristi ya to kí dɔsa̰y
kí tɔsi ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨, ə dɛ̨ lay kí 'to dow-je liə d'a tɔsi ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨
ndɔ ree-é-ti tɔ.
24 Loki ɛ̨ à tuji tógi ndil-je kí maji al lay, kì kɔ̰ɓe-je lay, kì tógi-je lay lé, ɛ̨
à təl kì kɔ̰ɓe kadi Bɔbi-ji Lubə rəmə, go-ti à to sɔ̰y né-je tɔ.
25 Kdɔ tò kadi-é ɔ̰ ɓe sar kadi Lubə təl njéba-je liə lay gin tógi-é-ti.
26 Sɔ̰y njèba kí à tuji-é lé to koy.
27 Kdɔ Lubə adi né-je lay tò gin tógi Kristi-ti. Ngà pa kí Kristi panè né-
je lay tò gin tógi-n'ɛ̰̀-ti kinlé, tɔji ndaa-ti rəsi kí njèkadi né-je lay tò gin
tógi-é-ti lé, ɛ̨ rəmə isi gin tógi-é-ti lé al.
28 Ə loki né-je lay à tò gin tógi-é-ti lé, ɛ̨ kì dɔ-é kí tò Ngon lə Lubə lé, à
kulə dɔ-é gin tógi-ti liə ɛ̨ kí njèkadi né-je lay tò gin tógi-é-ti, kdɔ kadi daji
rɔ Lubə ɓikti lay ya tò mɛ̨ɛ̨ né-je-ti lay tɔ.
29 Ngà kinə tò bè al rəmə, njékadi 'ra-dé batɛ̨m tó dow-je-ti kí d'oy kinlé,
'ra bè kdɔ ri wa? Kinə dow-je kí d'oy d'a tɔsi ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ al ya riw
lé, kdɔ ri ɓá d'adi 'ra-dé batɛ̨m tó-dé-ti ɓəy wa?
30 Ə jɛ̨i ya kàrè kdɔ ri ɓá kaglo-je lay ya j'ilə-né rɔ-ji kɔgi bè wa?
31 Ndɔ-je lay ya m'a̰ ta yo-ti; nganko̰-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, m'pa rəsi bè
kdɔ nam kí 'nami kàdì 'Baɓe-ti lə-ji Jeju Kristi kinlé to né riɓa lə-m.
32 Kinə rɔ kí m'rɔ kì dow-je kí ɓebo Epɛji-ti kí 'toki da̰-je kí wale bè kinlé,
to rɔ kdɔ né kí go daji rɔ-ti ya par lé, se ri ə́ m'a kingə mɛ̨ɛ̨-é-ti wa? Kinə
dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ al rəmə, adi j'usoi ə j'a̰yi kdɔtalə
bore ə j'a koyi!
33 Ədi rɔ-si al: Nam kí maji al à tuji panjiyə kí maji.
34 Adi kəm-si ijə dɔ rɔ-si-ti kijə kí tɔgrɔ-ti, ə 'rai majal al. Kdɔ dow-je
madi dan-si-ti 'gə Lubə al. M'pa bè m'ulə-né rɔsɔl dɔ-si-ti.

Tɔsi ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ kì daji rɔ kí ban wa?

35 Ngà dow madi à dəji panè: Dow-je kí d'oy lé d'a tɔsi ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨
ban-ban wa? Ə d'a tɛ̨ɛ̨ kì rɔ-dé kí rá wa?
36 Mbə́ dow! Né kí i 'dubi lé, à koy ya ɓá à tɛ̨ɛ̨ ɓəy al wa?
37 Ə né kí i 'dubi kí à to ka̰a̰ gemɛ̨ je bè əse ka̰a̰ né madi kí rangi kàrè, à
to daji rɔ-é kinlé ɓá à kubə al;
38 ə Lubə ɓá adi daji rɔ né-é tɛ̨ɛ̨ kì gangi-é kí mɛ̨ɛ̨-é ndigi, ə ka̰a̰ né kí
rá-rá ya Lubə adi tɛ̨ɛ̨ daji rɔ né-é né-é.
39 Rɔ né-je lay ya titi-na̰ al. Ngà rɔ dow-je tò gay rəm, rɔ da̰-je tò gay
rəm, rɔ yəl-je tò gay rəm, ɓá rɔ kanji-je kàrè tò gay rəm tɔ.
40 Rɔ né-je kí dɔra̰-ti tò nɔ̰ɔ̰ rəm, ɓá rɔ né-je kí dɔnangi-ti tò nɔ̰ɔ̰ rəm tɔ;
ngà ndógi lə rɔ né-je kí dɔra̰-ti tò gay kì ndógi lə rɔ né-je kí dɔnangi-ti.
41 Ndógi lə kàdì tò gay rəm, ndógi lə na̰y tò gay rəm, ɓá ndógi lə kərwəḭ-
je tò gay rəm tɔ. Ə ndógi lə kərwəḭ káre tò gay kí 'lə kərwəḭ kí madi.
42 Adi kí sɔbi dɔ tɔsi ndəl tɛ̨ɛ̨ lé kàrè tò bè ya tɔ. 'Dubi dow kì rɔ-é kí à
ndum ə à tɔsi ndəl tɛ̨ɛ̨ kì rɔ-é kí à ndum al ngá.
43 'Dubi dow kì rɔ kí to né madi al ə à tɔsi ndəl tɛ̨ɛ̨ kì rɔ kí ndóle; 'dubi
dow kì rɔ kí yay ə à tɔsi ndəl tɛ̨ɛ̨ kì rɔ kí tógi-é n̰a̰.

44 'Dubɨ dow kɨ̀ rɔ kɨ́ d'ojɨ-é-né ə à tɔsɨ ndəl tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ rɔ kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay adɨ-é. Kinə rɔ dow kɨ́ d'ojɨ-é-né tò rəmə, rɔ-é kɨ́ Ndil adɨ-é tò ya tɔ.
45 Gin-é kin ɓá 'ndàngɨ-né 'panè: Adam kɨ́ to dow kɨ́ dɔsa̰y lé təl dow kɨ́ isɨ kəm. Adam kɨ́ gogɨ nè təl Ndil kɨ́ njèkadɨ dow-je d'isɨ kəm.
46 Né lə Ndil ɓá to kɨ́ dɔsa̰y al, ngà rɔ dow kɨ́ d'ojɨ-é-né ɓá to kɨ́ dɔsa̰y; né lə Ndil ree go-tɨ gogɨ.
47 Dow kɨ́ dɔsa̰y lé to nangɨ ɓá dubə, adɨ dow to kɨ́ nangɨ nè. Ə ɛ̨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo ḭ dɔra̰-tɨ.
48 Dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè lé, 'titɨ-na̰ kɨ̀ dow kɨ́ ndɔkɨ to nangɨ ɓá dubə lé ya tɔ; ə dow-je kɨ́ dɔra̰-tɨ lé, 'titɨ-na̰ kɨ̀ njèkḭ dɔra̰-tɨ lé ya tɔ.
49 Gangɨ-é kɨ́ jə̰i j'titi-né-na̰ kɨ̀ dow kɨ́ ndɔkɨ Lubə ubə-é kɨ̀ nangɨ lé, bè ya tɔ ə́ j'a titi-né-na̰ kɨ̀ dow kɨ́ njèkḭ dɔra̰-tɨ lé tɔ.

Mbəl rɔ, kɨ̀ tətrɔ kɨ́ dɔbəy-tɨ
1Te 4:13-18

50 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, m'gə kɨ́ rɔ dow, kɨ̀ məsɨ d'a kisɨ kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə al, né kɨ́ ndum à ra ɓe natɨ kɨ̀ né kɨ́ ndum al al.
51 †Yən, m'a kidə-si ta kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ: J'a koyi lay al, ngà jə̰i lay ya rɔ-ji à tokɨ mbəl
52 tajinatɨ nè ya, titɨ kəm kɨ́ kində jipɨ bè, lokɨ ká təbɨ mbanga kɨ́ dɔbəy-tɨ à ɓa. Kdɔ lokɨ ká təbɨ mbanga à ɓá lé, dow-je kɨ́ d'oy d'a tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ rɔ kɨ́ dum ndum, ə jə̰i rəmə, rɔ-ji à tokɨ mbəl.
53 Kdɔtalə rɔ kɨ́ à ndum kinlé tò kadɨ à kun rɔ kɨ́ dum ndum ə rɔ kɨ́ à koy kinlé tò kadɨ à kun rɔ kɨ́ à koy al tɔ.
54 Lokɨ rɔ kɨ́ à ndum kin à kun rɔ kɨ́ dum ndum, ə rɔ kɨ́ à koy kin à kun rɔ kɨ́ à koy al rəmə, ta kɨ́ 'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé, né-é à ra né. 'Ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: Rɔ tətɨ koy tətɨ kɨ́ sartagangɨ.
55 Koy, tətrɔ lə-i tò rá ngá wa? Koy, nékatɨ lə-i tò rá ngá wa?
56 Nékatɨ lə koy, to majal; ə tógɨ majal, to ndukun.
57 Ngà oiyo to kɨ́ lə Lubə kɨ́ njèkadɨ j'tətrɔ kɨ̀ takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
58 Gin-é kin ɓá, ngankɔ̰-m-je kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, a̰i dingəm, a̰i lo ka̰-si-tɨ gərərə, ɔwi kɨ kete-kete kɨ̀ ndɔ-je lay mɛ̨ɛ̨ kullə-tɨ lə 'Ɓaɓe, kdɔ sə̰i 'gəi kɨ́ kullə lə-si tò kɔgɨ kare rɔ 'Ɓaɓe-tɨ al.

16

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ némbɔ̰, kɨ̀ sɔ̰y ta-je
Rɔm 15:25-27

1 †Kɨ́ sɔbɨ dɔ némbɔ̰ kdɔ ra-né kɨ̀ njékaa njay-je lé, sə̰i kàrè kadɨ 'rai titɨ kɨ́ m'un-né ndu m'adɨ njékəwna̰-je kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ Galati-tɨ kin bè tɔ.
2 Ndɔ kɨ́ dɔsa̰y mɛ̨ɛ̨ Dimasɨ-tɨ lé, kadɨ na̰-na̰ ya uwə gal né mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ asɨ dɔ tógɨ-é-tɨ ində gay, ɓɨ kadɨ tokɨ ngəbɨ ndɔ kɔw-m rɔ-si-tɨ ɓá mbɔ̰-né né al.
3 Ə lokɨ m'a kɔw rɔ-si-tɨ rəmə, dow-je kɨ́ a mbəti-dé kadɨ d'ɔw kɨ̀ némbɔ̰ lə-si Jorijalɛ̨m lé, m'a ndàngɨ mbete kadɨ-dé ji-dé-tɨ ɓá d'a kɔw-né.
4 Ə kinə tuwə kadɨ ma̰ ya kɨ̀ dɔ-m m'ɔw ɓane kàrè, dɛ̨ d'a kɔw sə-m natɨ.
5 †M'a kal dɔnangɨ Maseduwan-tɨ bè ɓá m'a kɔw rɔ-si-tɨ, kdɔtalə m'a kində dɔnangɨ Maseduwan gangɨ ɓá m'a kɔw.

---

† **15:51 15:51** 1Te 4:15-17 † **16:1 16:1** Rɔm 15:25,26 † **16:5 16:5** Knj 19:21

6 Dɔmaji ə m'a kisi rɔ-si-ti nɔ̨ɔ̨ mbɔr sɛ̨, ban al ə na̰y kul kàrè à dəə
dɔ-m-ti rɔ-si-ti, kdɔ kadi 'rai sə-m kadi m'ɔw lo kí m'a kɔw-ti.
7 Kí nè kinlé, ma̰ m'ndigi kɔw koo-si ə kində gangi taá al, ngà kinə 'Ɓaɓe
ḭnə tarəbi adi-m rəmə, ma̰ m'ɔji mɛ̨ɛ̨-m-ti kadi m'ɔw ə m'isi rɔ-si-ti asi
kaglo sɛ̨.
8 †Ngà kɛ̨ ɓá m'a kisi ɓebo Epɛji-ti sar kadi ndɔ ra na̰y Pantekoti asi-né.
9 Kdɔtalə mɛ̨ɛ̨ ɓebo Epɛji-ti lé, tarəbi ra kullə lə-m tɛ̨ɛ̨ tati nɔ̨̰-m-ti doo
rəm, ɓá njéba-je kàrè 'n̰a̰ rəm.
10 †Kinə Timote ɔw tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-ti rəmə, 'rai-é adi mɛ̨ɛ̨-é usi nangi dan-si-ti,
kdɔtalə ɛ̨ kàrè ra kullə lə 'Ɓaɓe titi ma̰ bè tɔ.
11 Kadi dow nədi-é al. Adi-é né-je kadi təl ree-né rɔ-m-ti gogi kì lapiya,
kdɔtalə m'isi m'ngəbi-é nati kì ngankɔ̰-é-je kí njékadmɛ̨ɛ̨.
12 Kí sɔbi dɔ Apolosi kí to ngonkɔ̰-ji kí njèkadmɛ̨ɛ̨ lé, ma̰ m'ulə dingəm
mɛ̨ɛ̨-é-ti n̰a̰ kadi ɔw rɔ-si-ti nati kì ngankɔ̰-ji-je kí njékadmɛ̨ɛ̨ kin ya, ngà
mɛ̨ɛ̨-é ndigi kɔw kí ngɔsnè-ti kin al; loki ɛ̨ ingə tarəbi rəmə à kɔw ɓəy.
13 Isi kəm, a̰i gərərə dɔ kadmɛ̨ɛ̨-ti, a̰i dingəm, uwəi rɔ-si ngą.
14 Adi ndigna̰ tò dan-si-ti mɛ̨ɛ̨ né-je-ti lay.
15 †Sa̰i 'gəi kí Istepanasi, kì dɛ̨ kí mɛ̨ɛ̨ kəy-ti liə ɓá 'to dow-je kí dɔsa̰y kí
d'adi mɛ̨ɛ̨-dé dɔnangi Akay-ti rəm, 'to dow-je kí d'adi rɔ-dé 'ra kullə d'adi
njékaa njay-je rəm.
Ngankɔ̰-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, m'təl m'dəji-si ya ɓəy m'panè:
16 Dow-je kí bè kinlé, uləi dɔ-si gin tɔ́gi-dé-ti rəm, ɓá dow-je lay kí d'ində
rɔ-dé nati sə-dé 'ra kullə kàrè, uləi dɔ-si gin tɔ́gi-dé-ti tɔ.
17 Ree kí Istepanasi-je kì Portinatusi-je kì Akayikusi-je 'ree d'oo-m lé, adi-
m rɔnəl n̰a̰; dɛ̨ 'ree 'ra sə-m tó-si-ti;
18 kdɔtalə dɛ̨ 'ra d'adi mɛ̨ɛ̨-m usi nangi rəm, sa̰i kàrè mɛ̨ɛ̨-si usi nangi
rəm. Ə dow-je kí bè kinlé 'gəi kadi 'piti-dé ɓane.
19 †Njékəwna̰-je kí gay-gay kí dɔnangi Aji-ti 'ra-si lapiya. Akilasi-je kì
Prisil, kì njékəwna̰-je kí mɛ̨ɛ̨ kəy-ti lə-dé 'ra-si lapiya n̰a̰ kì ri 'Ɓaɓe.
20 Ngankɔ̰-si-je kí njékadmɛ̨ɛ̨ lay ya 'ra-si lapiya. 'Rai-na̰ lapiya ə uwəi-
né-na̰ kàdì-na̰-ti kì mɛ̨ɛ̨ kí aa njay.
21 Ma̰ Pol ya m'ndàngi kì ji-m m'panè: Lapiya lə-si.
22 Kinə dow ndigi 'Ɓaɓe al rəmə, kadi ndɔl tò dɔ-é-ti! Maranata ('Ɓaɓe
lə-ji, 'ree).
23 Kadi ramaji lə 'Ɓaɓe Jeju nà̰y sə-si!
24 M'ndigi-si lay ya kdɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristi-ti.

---

† **16:8 16:8** Knj 19:8-10 † **16:10 16:10** 1Kɔ 4:17 † **16:15 16:15** 1Kɔ 1:16 † **16:19 16:19** Knj 18:2

Mbete kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Kɔrẹ̃ntɨ-je

Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ joo kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Kɔrẹ̃ntɨ-je

Mbete kinlé Pol ndàngɨ adɨ njékəwnạ̃-je kɨ́ Kɔrẹ̃ntɨ ɓal káre go mbete-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ ndàngɨ adɨ-dé. Go mbete-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y lé, Pol ɔw Kɔrẹ̃ntɨ kdɔ koo njékəwnạ̃-je rəmə oo kɨ kulənojɨ liə kɨ̀ njékəwnạ̃-je kɨ́ Kɔrẹ̃ntɨ majɨ al. Kulənojɨ kɨ́ dan-dé-tɨ majal kdɔ dow-je madɨ kɨ́ 'ɓa rɔ-dé njékɔwkulə-je lə Jeju d'ɔw 'ndó né-je kɨ́ ngɔm njékəwnạ̃-je kɨ́ Kɔrẹ̃ntɨ 'təl-né dɔ-dé. Lokɨ né-je kin tò bè lé, Pol ndàngɨ mbete madɨ kɔl-né sə-dé ə to Titɨ ɓá ɔw-né adɨ-dé. Mbete-é kinlé ɓá pa ta-é mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kin tɔ (2Kɔ 2:3-4; 7:8). Mbete kɨ́ ẹ̃ ndàngɨ kɔl-né sə-dé kinlé goto ɓone bè. Lokɨ Titɨ təl ree ɓá ingə Pol dɔnangɨ Maseduwan-tɨ lé, idə-é tokɨ go mbete-tɨ kinlé tagɨr lə njékəwnạ̃-je kɨ́ Kɔrẹ̃ntɨ təl majɨ kɨ rɔ-é-tɨ gogɨ. Kdɔ dow-je n̪ạ̃ dan-dé-tɨ 'tusɨ kullə ra-dé-je kɨ́ majal lé d'iṇə. Beɓa dɔnangɨ Maseduwan-tɨ nɔ̃ɔ̃ ya Pol ndàngɨ mbete kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kin adɨ njékəwnạ̃-je kɨ́ Kɔrẹ̃ntɨ kdɔ ra-dé-né oiyo rəm, kdɔ kulə-né dingəm mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ go kaglo-tɨ kɨ́ ngạ̃ kin rəm (2Kɔ 1–7).

Kị̃ lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 8 tẹ̃ẹ̃ 9 lé Pol ɔjɨ-dé ta kɨ́ dɔ némbɔ̃-tɨ kɨ́ kadɨ d'ɔsɨ-né kutɨ njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ Jorijalẹ̃m kɨ́ 'to njéndoo-je (1Kɔ 16). Né-je kin tò bè ya, ngà dan njékəwnạ̃-je-tɨ kɨ́ Kɔrẹ̃ntɨ lé, dow-je kɨ́ dan-dé-tɨ kɨ́ 'to njéra ta kɨ̀ Pol 'ra siə ta kəm-dé kɨ kete-kete. Gin-é kin ɓá mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kinlé Pol pa-né ta dɔ né-je-tɨ kɨ́ tɔjɨ kɨ́ n'to njèkɔwkulə kɨ́ tɔgrɔ̃-tɨ (2Kɔ 10–13). Ta kɨ́ Pol pa dɔ to-tɨ kɨ́ n'to njèkɔwkulə kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lə Jeju kinlé, to kɔjɨ ɓá ɔjɨ rɔ-é al, ngà ẹ̃ ge kadɨ 'gə bè ɓá d'a kạ̃-né njángɨ dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ kɨ́ n'ilə mbẹ̃-é n'adɨ-dé kin rəm, d'a 'gə-né kɨ́ Kristɨ kɨ́ n'pa ta liə n'adɨ-dé kinlé ẹ̃ ya to 'Ɓaɓe rəm. Adɨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ rangɨ goto rəm, Kristɨ kɨ́ rangɨ kàrè goto rəm tɔ.

Mbete kinlé ta rɔnəl-je kɨ̀ kɔl-je n̪ạ̃-tɨ rəm, ɓá ta-je kɨ́ sɔbɨ dɔ Pol kɨ̀ kɔ̃-je liə, kɨ̀ né-je kɨ́ dɔrạ̃-tɨ kɨ́ Lubə tẹ̃ẹ̃ kəm-é adɨ-é oo lokɨ né ra-é-né tokɨ nị̃ bè kin tò-tɨ rəm.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 †Mạ̃ Pol kɨ́ m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ kɨ̀ takul mẹ̃ẹ̃ndigɨ lə Lubə, j'isɨ natɨ kɨ̀ Timote kɨ́ to ngonkɔ̃-ji kɨ́ njèkadmẹ̃ẹ̃, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̃i njékəwnạ̃-je lə Lubə kɨ́ isi ɓebo Kɔrẹ̃ntɨ-tɨ rəm, m'adɨ-si sə̃i ndəgɨ njékaa njay-je lay kɨ́ isi dɔnangɨ Akay-tɨ lay rəm tɔ.

2 Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ nạ̃y sə-si!

3 Kɔsgajɨ tò dɔ Lubə-tɨ kɨ́ to Bɔbɨ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ rəm, to Bɔbɨ-ji kɨ́ njèkoo kəmtondoo rəm, to Lubə kɨ́ njèsɔl mẹ̃ẹ̃ dow-je mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ lay rəm.

4 Ẹ̃ ɓá to njèsɔl mẹ̃ẹ̃-ji dan kɔ̃-je-tɨ lə-ji lay, kdɔ kadɨ jẹ̃ ya kɨ̀ dɔ-ji kàrè sɔl kɨ́ ẹ̃ sɔl mẹ̃ẹ̃-ji kinlé j'asɨ sɔl-né mẹ̃ẹ̃ dẹ̃ kɨ́ d'isɨ dan kɔ̃-je-tɨ kɨ́ gay-gay tɔ.

5 Kdɔ gangɨ-é kɨ́ kɔ̃-je kɨ́ kingə kɨ̀ ri Kristɨ ədɨ-né dɔ-ji-tɨ kɨ ndi bè kinlé, gangɨ-é kin ya sɔlmẹ̃ẹ̃ kɨ́ ị̃ rɔ Kristɨ-tɨ ree-né dɔ-ji-tɨ titɨ mum bè tɔ.

---

† **1:1 1:1** Knj 18:1

6 Kinə j'ingə kɔ̨̃ rəmə, j'ingə kdɔ kadɨ mɛ̨̃ɛ̨-si sɔl-né rəm, kdɔ kadɨ aji-né
rəm; ə kinə mɛ̨̃ɛ̨-ji sɔl rəmə, tò kdɔ kadɨ mɛ̨̃ɛ̨-si sɔl-né ə kadɨ to mɛ̨̃ɛ̨sɔl kí
ra adɨ asi kadɨ uwəi tɔ́gɨ-si ngą̃ mɛ̨̃ɛ̨ kɔ̨̃-je-tɨ kí kárɛ-rè kí jɛ̨ kàrè j'isɨ j'ingə
kin tɔ.
7 ə mɛ̨̃ɛ̨-ji kí jɛ̨ j'ində dɔ-si-tɨ lé, tò lo tò-é-tɨ njángɨ; kdɔtalə né kí jɛ̨
j'gə ə́n: Gangɨ-é kí sə̨i ingəi-né kɔ̨̃ natɨ sə-ji lé, gangɨ-é kin ya sə̨i ingəi-né
mɛ̨̃ɛ̨sɔl natɨ sə-ji tɔ.

Mbunə̨ Pol-je kɨ̀ Kɔrɛ̨ntɨ-je

Kɔ̨̃-je lə Pol kɨ̀ madkullə-je liə

8 †Kdɔtalə, ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmɛ̨̃ɛ̨, kɔ̨̃ kí al dɔ tɔ́gɨ-ji galɨm, kí j'ingə
dɔnangɨ Aji-tɨ, adɨ mɛ̨̃ɛ̨-ji gangɨ man sar adɨ jɛ̨ j'ɔr-né mɛ̨̃ɛ̨-ji mɨr dɔ rɔ-ji-tɨ
kinlé, j'ndigɨ kadɨ 'gəi ta kí dɔ-tɨ majɨ.
9 Ngà jɛ̨ ya j'gə dɔ-ji-tɨ majɨ kí 'gangɨ ta koy dɔ-ji-tɨ, kdɔ kadɨ j'ində-né
mɛ̨̃ɛ̨-ji dɔ rɔ-ji-tɨ al, ngà kadɨ j'ində mɛ̨̃ɛ̨-ji dɔ Lubə-tɨ kí njèkadɨ dow-je kí
d'oy 'tɔsɨ ndəl.
10 Lubə ɓá taa-ji ji koy-tɨ ilə-ji taá ə à taa-ji ji koy-tɨ kí bè kin ya ɓəy.
Tɔgrɔ-tɨ, jɛ̨ j'ində mɛ̨̃ɛ̨-ji dɔ-tɨ kí à taa-ji ji koy-tɨ ya ɓəy
11 kɨ̀ takul ta-je kí sə̨i ya kàrè isi pai siə kdɔ ta lə-ji; adɨ majɨ kí Lubə ra
sə-ji kɨ̀ takul ta-je kí dow-je n̨ą̃ d'isɨ 'pa siə kdɔ ta lə-ji kinlé, dow-je n̨ą̃ ya
d'a ra-é-né oiyo tɔ.
12 Kdɔtalə né kí to né riɓa lə-ji lé, to mɛ̨̃ɛ̨-ji kí usɨ nangɨ dɔ panjiyə-ji-tɨ kɨ
rɔ dow-je-tɨ lay rəm, ɓá kí boy n̨ą̃ lé, to panjiyə-ji kí dan-si-tɨ kí to panjiyə
kí aa njay rəm, to panjiyə kí njururu rəm, to panjiyə kí ị̃ rɔ Lubə-tɨ ɓɨ to
kí go gosɨ-tɨ lə dow al, ngà tò kɨ̀ takul ramajɨ lə Lubə.
13 Jɛ̨ j'ndàngɨ ta kí rangɨ j'adɨ-si al, ngà ta kí sə̨i 'ndói ə 'gəi mɛ̨̃ɛ̨-é kin
ya. Mą̃ m'ində mɛ̨̃ɛ̨-m-tɨ kí sə̨i a gəi mɛ̨̃ɛ̨-é majɨ ɔr njutɨ,
14 titɨ kí sə̨i 'gəi-né sɛ̨ kí jɛ̨ j'to né riɓa lə-si ə sə̨i a 'toi-né né riɓa lə-ji
ndɔ ree 'Baɓe-tɨ lə-ji Jeju.
15 Mɛ̨̃ɛ̨-m kí usɨ nangɨ dɔ-si-tɨ kinlé ɓá mą̃ m'ndigɨ kɔw-né rɔ-si-tɨ sə̨i ya
mɔkɨ, kdɔ kadɨ Lubə ra-né sə-si majɨ ra kí nja joo;
16 †m'a kị̃ rɔ-si-tɨ kɔw dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, ə m'a kị̃ dɔnangɨ
Maseduwan-tɨ* təl ree rɔ-si-tɨ gogɨ, kdɔ kadɨ 'rai sə-m adɨ m'ɔw dɔnangɨ
Jude-tɨ.
17 Kɔjɨ kí m'ɔjɨ bè lé, se m'pa kɨ ta ndam kare wa? Əse kɔjɨ kí m'ɔjɨ
mɛ̨̃ɛ̨-m-tɨ lé, m'ɔjɨ kí dow-tɨ kdɔ kadɨ m'təl m'pa ta mindɨ-m joo m'panè:
Oiyo rəm, ą́-ą̀ rəm wa?
18 Lubə kí njèką̃ dɔ ndi-é-tɨ ya kàrè gə majɨ kí ta kí j'idə-si lé, to oiyo
rəm, ą́-ą̀ rəm al.
19 †Kdɔtalə Jeju Kristɨ kí to Ngon lə Lubə, kí jɛ̨ kɨ̀ Silbɛ̨-je†, kɨ̀ Timote-je,
j'ilə mbɛ̨ ta liə dan-si-tɨ lé, pa ta mindɨ-é joo panè: Oiyo rəm, ą́-ą̀ rəm al;
ngà ɛ̨ lé, oiyo ya tò ta-é-tɨ go kárɛ-rè bè.
20 Kdɔtalə kunmindɨ-je lə Lubə lay ya tokɨ panè «oiyo» kinlé dɔ-tɨ kɨ̀
takul Jeju. Rəm ɓá kɨ̀ takul-é ya jɛ̨ kàrè j'pa-né ta rəsɨ j'adɨ Lubə j'panè:
«Amɛ̨n»‡ kinlé j'ɔsɨ-né gajɨ Lubə tɔ.

---

† **1:8 1:8** 1Kɔ 15:32 † **1:16 1:16** Knj 19:21 * **1:16 1:16** 1Kɔ 16:5-6 † **1:19 1:19** Knj 18:5 † **1:19 1:19** Silbɛ̨ lé ya to Silasɨ. 'Ndó Knj 15:22 ‡ **1:20 1:20** ***«Amɛ̨n»*** lé kɔr mɛ̨̃ɛ̨-é to «oiyo, kadɨ tò bè ya.»

21 Lubə ɓá mbusɨ nja-ji rəm, mbusɨ nja-si rəm adɨ ngã̰ kɨ̀ takul nam kàdɨ̀
Kristɨ-tɨ, ə ində-ji tagay.
22 Ɛ̃ ɔsɨ-ji kɨ̀ pɔ̃ liə ə adɨ Ndil kɨ́ aa njay isɨ mɛ̃ɛ̃-ji-tɨ kɨ né kɨ́ dɔsã̰y kɨ́ tɔjɨ
né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ ndɔ-é ə à kadɨ-ji.
23 Ə kɨ́ sɔbɨ dɔ-m mã̰ lé, m'pa ta kɨ nɔ̃̀ Lubə-tɨ kadɨ kinə m'ədɨ ta rəmə,
m'oy. Mã̰ lé, m'təl m'ɔw ɓebo Kɔrɛ̃ntɨ-tɨ gogɨ al, kdɔ m'ndigɨ kində-si kɔɔ-tɨ
al.
24 To kɔ̃̀ ɓá j'ɔ̃̀ ɓe dɔ kadmɛ̃ɛ̃-tɨ lə-si al, ngà jɛ̃ j'ndigɨ kində rɔ-ji natɨ sə-si
dɔ rɔnəl-tɨ lə-si, kdɔtalə kã̰ kɨ́ ã̰i njángɨ dɔ kadmɛ̃ɛ̃-tɨ.

2

1 Beɓa mã̰ ya m'un ndu-m kadɨ m'təl m'ɔw rɔ-si-tɨ gogɨ dan mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀-tɨ al
ngá.
2 Kdɔtalə kinə mã̰ ya m'adɨ-si mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀ lé, nã̰ ɓá à kadɨ-m rɔnəl wa? À to
sã̰i kɨ́ m'a kadɨ-si mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀ kin ya al wa?
3 Beɓa ndɔkɨ m'ndàngɨ mbete m'adɨ-si titɨ kɨ́ m'ndàngɨ-né kete kdɔ kadɨ
m'tɛ̃ɛ̃ rɔ-si-tɨ rəmə, dow-je kɨ́ dɛ̃ ɓá tò kadɨ d'adɨ-m rɔnəl kinlé, d'adɨ-m
mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀ al ngá. Mɛ̃ɛ̃-m nda kã̰y dɔ-si-tɨ lay kɨ́ rɔnəl lə-m, to rɔnəl lə-si lay
tɔ.
4 Rɔ-m atɨ-m kanã̰nã̰, mɛ̃ɛ̃-m tungə pil-pil, ɓá ndɔkɨ m'ndàngɨ-né mbete
kin kɨ̀ man nɔ̃ kəm-m-tɨ yaw-yaw m'adɨ-si, kdɔ kadɨ m'adɨ-si-né mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀ al,
ngà kdɔ kadɨ 'gəi-né ndigɨ kɨ́ ã̰ã̰ kɨ́ m'ndigɨ-si kinlé.
5 Kinə dow madɨ to gin né kɨ́ mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀ tò-né rəmə, to mã̰ ɓá dowbé adɨ-m
mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀ al, ngà to sã̰i lay ya adɨ-si mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀, ə kinə kadɨ j'pa j'oo-né lo-é rəmə,
j'a panè dowbé adɨ mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀ dow-je ã̰ã̰ ya dan-si-tɨ.
6 Dowbé kinlé, ta kɨ́ kosɨ dow-je ã̰ã̰ ya 'gangɨ dɔ-é-tɨ kin ya asɨ ngá,
7 án á kiã̰nə ngá ɓá iã̰əi go kɔgɨ adɨ-é, ə 'sɔli mɛ̃ɛ̃-é; nè mɛ̃ɛ̃kɔ̃̀ kɨ́ al dɔ lo
à kɨ̃ kɔr tɔ́gɨ-é.
8 Beɓa mã̰ m'ulə dingəm mɛ̃ɛ̃-si-tɨ kdɔ kadɨ 'tɔji ndigɨ kɨ́ 'ndigɨ-é.
9 Kdɔ mbete ndɔkɨ lé m'ndàngɨ m'adɨ-si kdɔ nã̰-si-né koo, se sã̰i 'təli rɔ-si
go ta-tɨ mɛ̃ɛ̃ né-je-tɨ lay ya wa?
10 Ə dow kɨ́ sã̰i iã̰əi go kɔgɨ adɨ-é lé, mã̰ kàrè m'iã̰nə go kɔgɨ m'adɨ-é ya
tɔ; kɨ́ sɔbɨ dɔ-m mã̰ lé, kinə m'iã̰nə go kɔgɨ rəmə, to ta lə kiã̰nə kɨ́ sã̰i iã̰əi go
kɔgɨ tɔ, ə m'ra nɔ̃̀ Kristɨ-tɨ,
11 kdɔ kadɨ j'iã̰əi lo j'adi Satã̰ taa lo ji-ji-tɨ al, kdɔ jã̰i j'gəi kɔjra-je liə gɔw.
12 †Lokɨ m'ɔw m'tɛ̃ɛ̃ ɓebo Troasɨ-tɨ kdɔ kilə mbɛ̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ
lé, "Baɓe ɔr tarəbɨ nɔ̃̀-m-tɨ ya, ngà mɛ̃ɛ̃-m usɨ nangɨ al, kdɔtalə m'ingə Titɨ
kɨ́ to ngonkɔ̃-m kɨ́ njèkadmɛ̃ɛ̃ lé al.
13 Beɓa m'iã̰nə njékadmɛ̃ɛ̃-je kɨ́ ɓebo Troasɨ-tɨ ə m'ɔw dɔnangɨ
Maseduwan-tɨ.

Kullə kɨ́ sɔbɨ dɔ kulənojɨ kɨ́ sigɨ
Rɔm 15:17-19; 1Kɔ 1:17-24; 2Kɔ 4:1-7

14 Oiyo kɨ dɔ Lubə-tɨ kɨ́ adɨ j'tətɨ rɔ kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ nam kɨ́ j'nam kàdɨ̀
Kristɨ-tɨ rəm, oiyo kɨ dɔ-é-tɨ kdɔ takul-ji ɓá adɨ dow-je 'gə-é-né kɨ̀ lo-je lay
tokɨ ubɨ kɨ́ bã̰y-é ətɨ taa lo lay kin bè.
15 Kdɔtalə dan dow-je-tɨ kɨ́ d'un rəbɨ kajɨ rəm, dan dow-je-tɨ kɨ́ d'ɔw kɨ
ta koy-tɨ rəm lé, j'tokɨ ubɨ kɨ́ ətɨ majɨ kɨ́ Kristɨ adɨ Lubə bè;

† **2:12 2:12** Knj 20:1

16 dɛ̨ kí ná̰-je lé, j'ətɨ-dé bạ̰y yo adɨ isɨ ɔw sə-dé lo koy-tɨ, ə dɛ̨ kí dan-tɨ-je rəmə, j'ətɨ-dé bạ̰y kiskəm adɨ isɨ ɔw sə-dé lo kiskəm-tɨ tɔ. Ə né-je kinlé, ná̰ ɓá asɨ ra wa?
17 Kdɔtalə jɛ̨ lé, j'titɨ-na̰ kɨ̀ dow-je ṇạ̰ ya kí 'to njétəl ta lə Lubə né ra gatɨ-tɨ kin al; jɛ̨ lé, Lubə adɨ j'pa ta liə kɨ̀ tagɨr kí aa njay nɔ̰̃-é-tɨ, kdɔ nam kí j'nam kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ.

3

1 Se jɛ̨ ya j'a təl pa ta tɔjɨ-né rɔ-ji ɓəy wa? Əse j'ɔw ndoo kadɨ j'adɨ-si mbete ɓá j'tɔjɨ-né rɔ-ji rɔ-si-tɨ titɨ kí dow-je kí dan-tɨ-je d'isɨ 'ra-né kin bè ɓəy wa? Əse kadɨ j'taa mbete tɔjɨ rɔ ji-si-tɨ ɓəy wa?
2 Sạ̰i ya 'toi mbete lə-ji kí 'ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-ji-tɨ, kí dow-je lay ya 'gə rəm, d'isɨ 'ndó rəm.
3 Sạ̰i ya 'toi mbete lə Kristɨ kí tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ, kí 'ndàngɨ kɨ̀ takul kullə lə-ji; Kristɨ ndàngɨ kɨ̀ man né ndàngɨ mbete al, ngà ndàngɨ kɨ̀ Ndil Lubə kí njèkisɨ kəm; ɛ̨ ndàngɨ bəgrə-je-tɨ kí to ər-je al, ngà bəgrə-je-tɨ kí to tal rɔ dow adɨ ɛ̨ ndàngɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-si-tɨ.
4 Ɛ̨̃ kin ɓá mɛ̨̃ɛ̨̃-ji nda-né kạ̰y rɔ Lubə-tɨ kdɔ nam kí j'nam kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ.
5 Jɛ̨ j'asɨ ra né madɨ kɨ̀ dɔrɔ-ji al, ngà tógɨ-ji i̧ rɔ Lubə-tɨ.
6 Ɛ̨̃ ya təl-ji njérakullə-je-tɨ kí j'asɨ gakɨ mɛ̨̃ɛ̨̃ kulənojɨ-tɨ kí sigɨ kɨ̀ takul ndukun kí 'ndàngɨ al, ngà kɨ̀ takul Ndil kí aa njay; kdɔtalə ndukun kí 'ndàngɨ lé, adɨ dow oy, ngà Ndil kí aa njay adɨ dow isɨ kəm.
7 Ə kinə kullə lə ndukun kí adɨ dow oy, kí to kullə kí ndɔkɨ 'ndàngɨ ta-é kɨ̀ ndajɨ mbete-je gajɨ ər-je-tɨ kin ya, Lubə adɨ ndógɨ sar ngan Israyel-je d'asɨ koo takəm Moiyijɨ al, ə to ndógɨ kí à tò sartagangɨ al kinlé, 8 kullə lə Ndil Lubə rəmə, ndógɨ liə à tana̰ ban ngá ə́n wa?
9 Kullə gangta dɔ dow-tɨ ɓəy ə́ riɓa-é asɨ bè kinlé, kullə kɔr ta dɔ dow-tɨ ə riɓa-é à tò ban ə́n wa?
10 Kinə j'un riɓa kí kete j'ɔjɨ natɨ kɨ̀ riɓa kí gogɨ nè kin rəmə, riɓa kí kete to né kí kare kdɔ riɓa kí gogɨ nè itə-é ṇạ̰.
11 Kdɔtalə kinə né kí à tò sartagangɨ al ya riɓa-é tò bè lé, né kí à tò sartagangɨ lé, riɓa-é à ṇạ̰ ban ə́n wa?
12 Adɨ nékində mɛ̨̃ɛ̨̃ dɔ-tɨ lə-ji kinlé ra adɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-ji nda kạ̰y-kạ̰y.
13 Jɛ̨ j'ra titɨ kí Moiyijɨ ra-né kin al; Moiyijɨ lé, ilə takubɨ takəm-é-tɨ kdɔ kadɨ ngan Israyel-je d'oo dɔbəy riɓa kí à tò sartagangɨ al kinlé al.
14 Ngan Israyel-je lé, ndɔkɨ 'sangɨ gə né al adɨ dɔ-dé oy mburukɨ. Kdɔtalə sar ɓone bè kàrè, lokɨ dɛ̨ 'ndó mbete Kunmindɨ kí Low rəmə, takubɨ kɔn takəm kí káre-rè kinlé tò lo tò-é-tɨ ya ɓəy; dow ɔr al, kdɔtalə à goto kɨ̀ takul nam kí dow nam kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ ya ɗo.
15 Beɓa sar ɓone bè ya kàrè, kinə ngan Israyel-je 'ndó mbete ndukun-je lə Moiyijɨ rəmə, takubɨ kɔn takəm lé utɨ tagɨr kí mɛ̨̃ɛ̨̃-dé-tɨ ya ɓəy.
16 Ngà lokɨ dow ree rɔ 'Ɓaɓe-tɨ rəmə, takubɨ kɔn takəm lé ɔr kɔgɨ.*
17 Kdɔtalə 'Ɓaɓe to Ndil; ə lokɨ Ndil 'Ɓaɓe tò-tɨ lé, ra ɓə goto-tɨ tɔ.
18 Beɓa jạ̰i lay kí takubɨ goto takəm-ji-tɨ lé, j'tɔji riɓa lə 'Ɓaɓe takəm-ji-tɨ titɨ né kí dow oo sɔɔbɔ-tɨ bè. 'Ɓaɓe kí to Ndil lé, təl-ji adɨ j'titi-na̰ siə, ə adɨ riɓa liə ndógɨ dɔ-ji-tɨ kɨ kete-kete.

---

* **3:16 3:16** Tɛ̨t 34:34

4

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̨̀ kɨ́ kingə̀ kɨ̀ ri Kristɨ
1Te 2:1-6; 2Kɔ 2:14-17

1 Lubə ulə kullə kinlé ji-ji-tɨ kɨ̀ takul koo kəmtondoo liə; gin-é kin ɓá jɛ̨ j'adɨ né madɨ ɔr-né tɔ́gɨ-ji al.
2 Né-je kɨ́ ra kɨ̀ gidɨ ngə̨y kɨ́ to né-je kɨ́ tò rɔsɔl lé, jɛ̨ j'mbatɨ; jɛ̨ j'ra né j'ədɨ-né kəm dow al rəm, ɓá j'təl dɔ ta lə Lubə nangɨ al rəm. Ngà ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓá j'tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ adɨ mɛ̨ɛ̨ dow-je lay usɨ nangɨ pɔ̨́-pɔ̨́ dɔ-ji-tɨ nɔ̨̀ Lubə-tɨ.
3 Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ j'isɨ j'ilə mbɛ̨-é kinlé, kinə tò aa yə́rə́rə́ al ɓəy rəmə, to dow-je kɨ́ d'isɨ d'ɔw kɨ ta koy-tɨ ɓá aa yə́rə́rə́ rɔ-dé-tɨ al tin;
4 adɨ to njémɛ̨ɛ̨ngə̨-je kɨ́ Sú kɨ́ to lubə kɨ́ dɔkaglo-tɨ kɨ́ nè kin ra-dé adɨ dɔ-dé oy mburukɨ, adɨ d'oo ndógɨ lə Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ, njèriɓa kɨ́ to takəm Lubə kin al.
5 Jɛ̨ j'ilə mbɛ̨ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-ji jɛ̨ al; Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe ɓá j'ilə mbɛ̨ ta liə, ə ta liə ɓá jɛ̨ j'pa-né j'panè: J'to ngannjékulə-je lə-si.
6 Kdɔtalə Lubə kɨ́ panè: Kadɨ lo ndógɨ lo kɨ́ ndul-tɨ lé, ɓá ndógɨ mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ kdɔ kadɨ j'gə-né riɓa liə kɨ́ ndógɨ takəm Kristɨ-tɨ.
7 Né kɨ́ majɨ kɨ́ tokɨ kində ngàngəm kinlé, jɛ̨ j'otɨ rɔ-ji-tɨ kɨ́ to jo anjɨ kin, kdɔ kadɨ tò ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ tógɨ kɨ́ ɲə̨ kinlé i̧ rɔ Lubə-tɨ ɓɨ i̧ rɔ-ji jɛ̨-tɨ al.
8 Kɔ̨̀-je kɨ́ gay-gay tɛ̨ɛ̨ dɔ-ji-tɨ ya, ngà taa tógɨ-ji al; j'ində mɛ̨ɛ̨-ji dɔ rɔ-ji-tɨ al ya, ngà mɛ̨ɛ̨-ji gangɨ man al;
9 d'ulə kəm-ji ndoo ya, ngà Lubə iɲə-ji kɔgɨ al; d'ɔtɨ-ji nangɨ rum ya, ngà 'tɔl-ji al.
10 Koy kɨ́ kadɨ j'oy kdɔ ta lə Jeju lé, jɛ̨ j'otɨ rɔ-ji-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ kadɨ kiskəm liə tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ rɔ-ji-tɨ.
11 Kdɔtalə jɛ̨ kɨ́ j'isɨ kəm lé, j'isɨ ta koy-tɨ kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ ta lə Jeju, kdɔ kadɨ kiskəm lə Jeju kàrè tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ dajɨ rɔ-ji-tɨ kɨ́ njèkoy kin tɔ.
12 Adɨ koy ra kullə rɔ-ji-tɨ, ngà kiskəm ra kullə rɔ-si-tɨ tɔ.
13 'Ndàngɨ 'panè: M'adɨ mɛ̨ɛ̨-m, gin-é kin ɓá m'pa-né ta*! Kadmɛ̨ɛ̨ kɨ́ káre-rè kin ya ra kullə mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ. Jɛ̨ kàrè j'adɨ mɛ̨ɛ̨-ji tɔ, gin-é kin ɓá j'isɨ j'pa-né ta tɔ.
14 Ə j'gə kɨ́ Lubə kɨ́ adɨ 'Ɓaɓe Jeju tɔsɨ ndəl lé, à kadɨ jɛ̨ kàrè j'tɔsɨ ndəl natɨ kɨ̀ Jeju rəm, ɓá à kadɨ jə̨i sə-si-je j'ə̨i natɨ takəm-é-tɨ rəm tɔ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ lokisɨ kɨ́ sartagangɨ
1Pi 1:6-9; Rɔm 8:23-25

15 Kdɔ né-je lay kɨ́ tɛ̨ɛ̨ dɔ-ji-tɨ kinlé, tɛ̨ɛ̨ kdɔ majɨ lə-si, bè kdɔ kadɨ ramajɨ lə Lubə kɨ́ isɨ ree dɔ dow-je-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ kɨ kete-kete kinlé ra adɨ dow-je ɲə̨ ya 'ra-é-né oiyo gitɨ-gitɨ d'ɔsɨ-né gajɨ-é.
16 Gin-é kin ɓá tɔ́gɨ-ji goto-né al. Ə kinə lé, dajɨ rɔ-ji kɨ́ ndaa-tɨ nè kin tujɨ kàrè, mɛ̨ɛ̨-ji kɨ́ kəy təl kɨ́ sigɨ kɨ̀ ndɔ-je lay.
17 Kdɔtalə kɔ̨̀-je kɨ́ à tɛ̨ɛ̨ rangɨ ngày al kɨ́ dɔkaglo-tɨ kɨ́ sɛ̨ bè kinlé, isɨ ɔw sə-ji kɨ lo riɓa-tɨ kɨ́ al dɔ lo, kɨ́ à tò sartagangɨ.
18 Beɓa jɛ̨ lé, kəm-ji tò go né-je-tɨ kɨ́ dow oo kɨ̀ kəm-é kin al, ngà tò go né-je-tɨ kɨ́ dow oo kɨ̀ kəm-é al; kdɔtalə né-je kɨ́ dow oo kɨ̀ kəm-é lé, to né-je kɨ́ à dəə, ngà né-je kɨ́ dow oo kɨ̀ kəm-é al ɓá to né-je kɨ́ tò sartagangɨ.

---

* **4:13 4:13** Pa 116:10

5

1 Kdɔtalə jɛ̨ j'gə kí, dajɨ rɔ-ji kí to lokisɨ-ji kí dɔnangɨ-tɨ nè, kí tokɨ kəykubɨ
bè par kinlé, kinə tujɨ kàrè, lo kisɨ-ji kí tò sartagangɨ kí to kəy kí Lubə ɓá
ra ɓɨ dow ɓá ra al ya tò dɔrą̃-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃.
2 ə dajɨ rɔ-ji kí nè kinlé, j'isɨ j'tumą̃-tɨ ɗusɨ-ɗusɨ, adɨ j'ndigɨ kun dajɨ rɔ-ji
kí to lokisɨ kí dɔrą̃-tɨ kin kulə dɔ-tɨ titɨ kí dow ulə-né kubɨ dɔ madɨ-é-tɨ kin
bè.
3 Kdɔ j'a kisɨ kɨ̀ kubɨ rɔ-ji-tɨ ɓɨ j'a kisɨ kɨ̀ rɔ-ji kare al.
4 Kdɔtalə kisɨ-ji mɛ̨̃ɛ̨ kəykubɨ-tɨ kinlé, j'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ, j'tumą̃ ɗusɨ-ɗusɨ, ə
to ndigɨ ɓá j'ndigɨ kɔr kubɨ lé rɔ-ji-tɨ al, ngà j'ndigɨ kulə kí rangɨ dɔ-tɨ, kdɔ
kadɨ dajɨ rɔ-ji kí à koy kinlé, kiskəm taa lo ji-é-tɨ.
5 Lubə ya to njèkuwə dɔ-ji kete kdɔ kiskəm kinlé rəm, ɛ̨ ya adɨ Ndil kí
aa njay isɨ mɛ̨̃ɛ̨-ji-tɨ kɨ né kí dɔsą̃y kí tɔjɨ né-je kí maji-maji kí ndɔ-é ə à
kadɨ-ji.
6 Jɛ̨ j'gə kí kisɨ-ji mɛ̨̃ɛ̨ dajɨ rɔ-tɨ kin ɓəy lé, j'isɨ są̃y kɨ̀ 'Ɓaɓe ya, ngà mɛ̨̃ɛ̨-ji
nda ką̃y kɨ̀ ndɔ-je lay.
7 – Kdɔtalə jɛ̨ j'isɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓɨ kɨ̀ takul né kí koo kɨ̀ kəm al –
8 Mɛ̨̃ɛ̨-ji nda ką̃y kɨ̀ ndɔ-je lay ə j'ndigɨ ą̃ą̃ kadɨ j'ią̃ə dajɨ rɔ kin j'ɔw j'isɨ
rɔ 'Ɓaɓe-tɨ.
9 Gin-é kin ɓá, lé j'isɨ-né mɛ̨̃ɛ̨ dajɨ rɔ-ji-tɨ kin, əse j'ią̃ə-né dajɨ rɔ-ji kin
kàrè, né kí uwə mɛ̨̃ɛ̨-ji lé, to kadɨ j'nəl-é.
10 †Kdɔtalə jə̨i lay ya tò kadɨ j'a ką̃i logangta-tɨ nɔ̨̃ Kristɨ-tɨ, kdɔ kadɨ ną̃-ną̃
taa nédɔji kullə liə kí majɨ əse kí majɨ al, kí ɛ̨ ra, lokɨ isɨ-né mɛ̨̃ɛ̨ dajɨ rɔ-é-tɨ
kinlé.

Ta kí sɔbɨ dɔ kulə nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə kɨ̀ takul Kristɨ
Rɔm 5:1-11; Epɛ 4:20-24

11 ə jɛ̨ lé, gə kí j'gə né kí to ɓəl 'Ɓaɓe kinlé ɓá jɛ̨ j'sangɨ kadɨ j'uwə-né
dow-je kɨ̀ ta sɔbɨ dɔ né-je kin; Lubə gə-ji rəm, ɓá m'gə mɛ̨̃ɛ̨-m-tɨ kí mɛ̨̃ɛ̨
tagɨr-tɨ lə-si lé, sə̨i kàrè 'gəi-ji tɔ.
12 Jɛ̨ ya j'a təl pa ta tɔjɨ-né rɔ-ji rɔ-si-tɨ rangɨ al ngá. Ngà to kəm lo ɓá
j'adɨ-si kadɨ ɔsɨ-né gajɨ rɔ-si kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadɨ dow-je kí njékɔsɨ gajɨ
rɔ-dé kɨ̀ né kí rɔ dow-tɨ ndaa-tɨ nè, ɓɨ kɨ̀ né kí mɛ̨̃ɛ̨ dow-tɨ al kinlé, 'gəi lo
kilə-dé-né ta-tɨ.
13 Kinə j'to mbə́-je rəmə, j'to mbə́-je kdɔ Lubə; ə kinə kəm-ji aa rəmə,
aa kdɔ-si.
14 Kdɔ lokɨ j'gɨr dɔ koy-tɨ kí dow káre-rè ya oy kdɔ dow-je lay, ə dow-je
lay d'oy siə tɔ kin rəmə, ndigɨ kí Kristɨ ndigɨ-ji kinlé al dɔ-ji galɨm.
15 Kristɨ oy kdɔ dow-je lay, kdɔ kadɨ dow-je kí d'isɨ kɨ̀ dɔ-dé taá lé, d'isɨ
kdɔ ta lə-dé dɛ̨ al, ngà kadɨ d'isɨ kdɔ Kristɨ kí oy ɓá tɔsɨ ndəl tɛ̨̃ɛ̨ kdɔ ta
lə-dé kinlé.
16 Beɓa kɨ̨ nè kɔw kɨ kete kinlé, jɛ̨ j'gə dow kí go koo-é-tɨ lə dow al ngá;
lé ndɔkɨ j'gə Kristɨ kí go koo-é-tɨ lə dow kàrè, ɓone bè kinlé j'gə-é bin al
ngá.
17 Kinə dow nam kàdì Kristɨ-tɨ rəmə, dowbé to dow kində kí sigɨ. Né-je
kí low dəə ngá: Yən, né-je lay təl kí sigɨ.
18 ə né-je lay kin ya ɨ̨ rɔ Lubə-tɨ kí ulə nojɨ natɨ sə-ji kɨ̀ takul Kristɨ rəm,
adɨ-ji kullə kulə dow-je nojɨ natɨ siə rəm.

---

† **5:10 5:10** Rɔm 14:10

19 Kdɔtalə Lubə ya kɨ̀ dɔ-é ulə nojɨ natɨ kɨ̀ dow-je kɨ́ dɔnangɨ-tɨ, kdɔ nam
kɨ́ 'nam kàdɨ̀ Kristɨ-tɨ, ɓɨ tidə majal-je lə dow-je dɔ-dé-tɨ al, ə ɛ̨ adɨ-ji ta kɨ́
sɔbɨ dɔ kulənojɨ natɨ.
20 Adɨ jɛ̨ lé, j'to njétaa tó Kristɨ, adɨ ta kɨ́ j'pa sə-si kinlé, tò titɨ kɨ́ Lubə
ya ɓá pa sə-si bè; beɓa j'nɔ̨ ta-si-tɨ kɨ̀ ri Kristɨ kadɨ uləi nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə!
21 Kristɨ kɨ́ ra majal al ya, Lubə adɨ-é ɔy majal-je lə-ji dɔ-é-tɨ, kdɔ kadɨ kɨ̀
takul-é ɓá jə̨i j'təli-né dow-je kɨ́ njururu takəm Lubə-tɨ.

6

1 To kɨ́ j'to njérakullə natɨ kɨ̀ Lubə lé ɓá j'dəji-si-né kadɨ majɨ kɨ́ Lubə ra
sə-si kinlé, adi tò kɔgɨ kare al.
2 Kdɔtalə Lubə panè: Dɔkaglo-tɨ kɨ́ majɨ lé, m'oo ndi-i; ndɔ kajɨ-tɨ ə m'ra
sə-i. Yən, kaglo kɨ́ majɨ ɲa̰ lé ya ngá ə́n; yən ndɔ kajɨ lé ya ngá ə́n.
3 Jɛ̨ j'ndigɨ ra né madɨ kɨ́ kadɨ tugə dow jigɨ-tɨ al, nè dow-je d'a pa ta kɨ́
majɨ al dɔ kullə-tɨ [lə-ji.]*
4 Ngà mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay lé, jɛ̨ j'tɔjɨ rɔ-ji kɨ ngannjékullə-je lə Lubə ɓá j'uwə-
né rɔ-ji ngə̨ ɲa̰ dan kɔ̀-je-tɨ, kɨ̀ dan ndoo-tɨ, kɨ̀ dan mɛ̨ɛ̨ gangɨ man-tɨ,
5 †ta kində-je-tɨ, kɨ̀ ra dangay-je-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ sulə-tɨ kɨ́ 'sulə kosɨ dow-je dɔ-
ji-tɨ, mɛ̨ɛ̨ kɔɔ-tɨ kɨ́ rɔgɨ-rɔgɨ ta kullə-tɨ, mɛ̨ɛ̨ ɓi-tɨ kɨ́ tò al, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɔgɨ rɔ
nékuso-tɨ kɨ̀ mankə̨y;
6 mɛ̨ɛ̨ panjiyə-tɨ kɨ́ aa njay, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ négə-tɨ, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kilə mɛ̨ɛ̨ dɔ madɨ-é-tɨ,
kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ majɨ kɨ́ ra-tɨ, kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay, kɨ̀ takul ndigɨ dow-je kɨ́ kədkəm
goto-tɨ,
7 kɨ̀ takul ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Lubə, kɨ̀ takul néra kɨ́ njururu kɨ́
to nékatɨ kɨ́ j'a rɔ-né rəm, to né kɨ́ j'a taa-né nékatɨ dɔ-ji-tɨ rəm;
8 dow-je 'pitɨ-ji rəm, d'ulə rɔsɔl dɔ-ji-tɨ rəm; 'pa ta kɨ́ majɨ al dɔ-ji-tɨ rəm,
'pa ta kɨ́ majɨ dɔ-ji-tɨ rəm; d'oo-ji kɨ njékədɨ dow-je bè, rəmə jɛ̨ lé ɓá j'pa
ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ;
9 d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ 'gə-dé al bè, ngà 'gə-ji majɨ; d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ 'tò
ta koy-tɨ bè, ngà kɨ rá j'isɨ kɨ̀ dɔ-ji taá tin; d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ 'gangɨ ta koy
dɔ-dé-tɨ bè, ya ngà 'tɔl-ji al;
10 d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ rɔ-dé atɨ-dé bè, ngà rɔ-ji nəl-ji kɨ̀ ndɔ-je lay; d'oo-
ji titɨ njéndoo-je bè, ngà j'ində dow-je ɲa̰ majɨ-tɨ; d'oo-ji titɨ dow-je kɨ́ né
lə-dé goto bè, ngà jɛ̨ j'ingə né-je lay.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔr rɔ kɔgɨ mɛ̨ɛ̨ majal-tɨ
1Kɔ 10:14-22; Epɛ 5:5-11; 1Pi 2:9-12

11 Sə̨i dow-je kɨ́ ɓebo Kɔrɛ̨ntɨ-tɨ, jɛ̨ lé, j'nda mɛ̨ɛ̨-ji kə̨y, j'idə-si ta rəsɨ-rəsɨ,
j'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-ji j'adɨ-si;
12 jɛ̨ lé, mɛ̨ɛ̨-ji tò gay sə-si al, ngà sə̨i ya ɓá mɛ̨ɛ̨-si tò gay.
13 'Rai sə-ji titɨ kɨ́ jɛ̨ j'ra-né sə-si kin bè! M'pa sə-si ta titɨ ngan-m-je bè,
sə̨i kàrè, kadɨ 'tɛ̨ɛ̨i mɛ̨ɛ̨-si adi-ji tɔ.
14 Njékadmɛ̨ɛ̨ al-je lé, iləi jugɨ kɨ́ káre-rè mindɨ-si-tɨ sə-dé al. Néra kɨ́
njururu kɨ̀ néra kɨ́ majɨ al lé, d'a kində rɔ-dé natɨ ban wa? Londógɨ kɨ̀
londul lé, d'a kuwə-nə̨ lubɨ-lubɨ ban wa?

---

* **6:3 6:3** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsə̨y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ. † **6:5 6:5** Knj 16:23

15 Kristɨ kɩ̀ Belial† lé, ta-dé à kasɨ-nɑ̨ dɔ ri-tɨ wa? Njèkadmɛ̨̃ dɛ̨ kɩ̀
njèkadmɛ̨̃ al lé, d'a kore-nɑ̨ dɔ ri-tɨ wa?
16 †Kəy lə Lubə kɩ̀ magɨ-je lé, kulənojɨ ri ɓá à tɔ́-dé natɨ wa? Kdɔtalə jɛ̨̃i
j'toi kəy lə Lubə kí Njèkisɨ kəm, titɨ kí Lubə pa-né panè: Mɑ̨ Lubə m'a kisɨ
dan-dé-tɨ, ə m'a njiyə dan-dé-tɨ; m'a to Lubə lə-dé, ə dɛ̨ d'a to dow-je lə-m.
17 Gin-é kin ɓá 'Baɓe panè: 'Tɛ̨̃i kɔgɨ dan-dé-tɨ, ə ɔri rɔ-si kɔgɨ rɔ-dé-tɨ;
né kí tò n̪ɛ̨ ya, ɔdi rɔ al, ə m'a kuwə-si kɨ rɔ-m-tɨ.
18 'Baɓe kí njètɔ́gɨ-je lay panè: «M'a to Bɔbɨ-si, ə sɛ̨̃i a toi ngan-m-je kí
dingəm, kɩ̀ ngan-m-je kí dené.»

7

1 Sɛ̨̃i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, tò kí kunmindɨ-je kí bè kin tò kdɔ-ji kinlé
ɓá kadɨ j'tɔri-né né-je kí tò n̪ɛ̨ kí tò rɔ-ji-tɨ, kɩ̀ tagɨr-tɨ lə-ji, ə j'sangi kadɨ
j'təli dow-je kí j'aai njay kɩ̀ ndɔ-je lay mɛ̨̃ ɓəl Lubə-tɨ.

Rɔnəl lə Pol kdɔ lapiya kí tò mbunɑ̨̃-dé-tɨ kɩ̀ Kɔrɛ̨ntɨ-je

2 Indəi-ji dan kəm-si-tɨ! Jɛ̨ j'ra né kí majɨ al kɩ̀ dow al rəm, j'tujɨ né lə
dow al rəm, ɓá j'ədɨ dow j'taa né liə al rəm.
3 M'pa ta kin bè kdɔ kilə-né ta dɔ-si-tɨ al, kdɔtalə lé m'pa kete m'panè:
Kisɨ-ji kəm əse koy-ji kàrè, sɛ̨̃i 'toi kí dan kəm-ji-tɨ.
4 Mɛ̨̃-m nda kɑ̨y dɔ-si-tɨ rəm, m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m n̪ɑ̨ kdɔ ta lə-si rəm, mɛ̨̃-m
usɨ nangɨ pɔ̨̃-pɔ̨̃ rəm, dan kɔ̨̃-je-tɨ lay kí j'ingə kin ya kàrè, rɔ-m nəl-m n̪ɑ̨
rəm.
5 †Kdɔ lokɨ j'ree j'tɛ̨̃ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ lé, kəm lo ya kàrè j'ingə
taa-né koo sɛ̨ al; kɔ̨̃-je tɛ̨̃ dɔ-ji-tɨ kɩ̀ kəm rəbɨ-je kí gay-gay; rɔ ɨ̨ kɨ ndaa-tɨ
ree kɨ dɔ-ji-tɨ ə mɛ̨̃-ji isɨ ɓəl tɔ.
6 Ngà Lubə kí to njèsɔl mɛ̨̃ dow-je kí né ɔr tɔ́gɨ-dé lé ɓá sɔl mɛ̨̃-ji kɩ̀
takul ree lə Titɨ;
7 ree liə kin par ɓá sɔl mɛ̨̃-ji al, ngà sɔl kí sɛ̨̃i 'sɔli mɛ̨̃-é kin kàrè sɔl
mɛ̨̃-ji tɔ; Titɨ lé, ree ɔr-ji poy ɓo koo-m kí ra-si n̪ɑ̨ kin rəm, nɔ̨̃-je lə-si rəm,
ɓá ta kí ɔ̨̃ mɛ̨̃-si kdɔ ta lə-m rəm, adɨ rɔnəl lə-m al dɔ lo.
8 Kinə mbete kí ndɔkɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé, ra adɨ mɛ̨̃kɔ̨̃ ra-si kàrè,
m'a ndingə rɔ-m dɔ-tɨ al. Ə lé m'ndingə rɔ-m dɔ-tɨ kàrè – Mɑ̨ m'oo kí mbete
kinlé ra adɨ mɛ̨̃kɔ̨̃ ra-si dɔkaglo kí sɛ̨ bè –
9 kí nè kinlé, rɔ-m nəl-m, kdɔ mɛ̨̃kɔ̨̃ lə-si kin al, ngà kdɔtalə mɛ̨̃kɔ̨̃ lə-si
lé, ra adɨ iɲəi panjiyə-si-je kí majɨ al kɔgɨ; kdɔ to mɛ̨̃kɔ̨̃ kí Lubə ndigɨ, ɓɨ
né kí majɨ al káre ya kàrè jɛ̨ j'ra sə-si al.
10 Kdɔtalə mɛ̨̃kɔ̨̃ kí Lubə ndigɨ lé, to mɛ̨̃kɔ̨̃ kí ɔw kɩ̀ dow adɨ iɲə panjiyə-
é kí majal kɔgɨ ə ajɨ-né, adɨ to mɛ̨̃kɔ̨̃ kí dow ndingə rɔ-é dɔ-tɨ al, ngà mɛ̨̃kɔ̨̃
lə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè ɓá to mɛ̨̃kɔ̨̃ kí tɛ̨̃ koy.
11 Yən, mɛ̨̃kɔ̨̃ kí Lubə ndigɨ kinlé ya ɓá ra adɨ ɨ̨i-né ratɨ ya 'pai-né ta
ɔri-né ta dɔ-si-tɨ rəm, wɔngɨ ra-si-né dɔ né-tɨ kí majɨ al kinlé rəm, 'ɓəli-né
rəm, ɓo kadɨ ooi-mi ra-si-né rəm, rɔ-si ngɑ̨-né njim rəm, sɛ̨̃i 'gangi-né ta
dɔ né-tɨ kí majɨ al kinlé rəm! Mɛ̨̃ né-je-tɨ lay ya sɛ̨̃i 'tɔji ndaa-tɨ rəsɨ kí sɛ̨̃i
'goti mɛ̨̃ ta-tɨ kinlé.
12 Adɨ mbete kí ndɔkɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé, m'ndàngɨ kdɔ
njèrandangɨ kɩ̀ madɨ-é kin al rəm, kdɔ ɛ̨ kí madɨ-é ra siə ndangɨ kin al

† **6:15 6:15** ***Belial*** lé to Sú ə kɔr mɛ̨̃-é to njèmɛ̨̃ndul. † **6:16 6:16** 1Kɔ 3:16; 6:19 † **7:5 7:5** 2Kɔ 2:13

rəm, ngà m'ndàngɨ kdɔ kadɨ kɩ̨ ratɨ lə-si kdɔ ta lə-ji kinlé tò-né ndaa-tɨ rəsɨ dan-si-tɨ takəm Lubə-tɨ.
13 Gin-é kin ɓá mɛ̨ɛ̨-ji usɨ-né nangɨ pɔ̨́-pɔ̨́. Ə mɛ̨ɛ̨-ji usɨ nangɨ pɔ̨́ kɨ kusɨ par al, ngà rɔ-ji nəl-ji ɲa̰ ɓəy, kdɔtalə Titɨ kɨ́ sə̨i lay ya rai-é adi mɛ̨ɛ̨-é usɨ nangɨ pɔ̨́ adɨ rɔ-é nəl-é kinlé tɔ.
14 Kinə m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m sɛ̨ kdɔ ta lə-si rɔ Titɨ-tɨ kàrè rɔ-m sɔl-m al; ngà ta-je lay kɨ́ j'pa sə-si lé, to ta-je kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya, adɨ né kɨ́ j'ɔsɨ-né gajɨ-si rɔ Titɨ-tɨ lé, tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
15 Sə̨i lay ya 'təli rɔ-si go ta-tɨ, adɨ lokɨ mɛ̨ɛ̨-é ole dɔ-tɨ lé, rɔ-é nəl-é dɔ-si-tɨ ɲa̰ rəm, rɔ-é nəl-é kdɔ kuwə kɨ́ sə̨i uwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ kɨ̀ ɓəl, kɨ̀ rɔ kɨ́ ɓa katɨ-katɨ dɔ-é-tɨ kin rəm.
16 Rɔ-m nəl-m ɲa̰, kdɔtalə kində kɨ́ m'ində mɛ̨ɛ̨-m dɔ-si-tɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay.

Némbɔ̨ kdɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ́ Jorijalɛ̨m

8

Némbɔ̨ lə njékəwna̰-je kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ
Rəm 15:25-27; 1Kɔ̨ 16:1-4

1 †Sə̨i ngankɔ̨-ji-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, jɛ̨ j'ndigɨ kadɨ j'adɨ-si 'gəi ramajɨ lə Lubə kɨ́ tɔjɨ rɔ-é rɔ njékəwna̰-je-tɨ kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ.
2 Dan kɔ̨-je-tɨ kɨ́ ɲa̰ kɨ́ tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ na̰ mɛ̨ɛ̨-dé kin ya kàrè, rɔnəl lə-dé al dɔ lo. Ə dan ndoo-tɨ lə-dé kɨ́ ɲa̰ kin ya, dɛ̨ 'tɔjɨ mɛ̨ɛ̨majɨ lə-dé d'adɨ al dɔ lo,
3 adɨ d'adɨ né kɨ́ go tɔ́gɨ-dé-tɨ, ə kɨ́ m'oo kɨ̀ kəm-m lé, d'adɨ al dɔ tɔ́gɨ-dé ya ɓəy rəm, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ kɨ́ ɲa̰ rəm.
4 Dɛ̨ dəjɨ-ji 'to ta-ji-tɨ pəkə́-pəkə́ kadɨ j'adɨ-dé tarəbɨ kadɨ n'uləi ji-dé n'ɔdi-né kullə ramajɨ kɨ̀ njékaa njay-je kin.
5 Dɛ̨ d'adɨ rɔ-dé ya 'Ɓaɓe pa ɓəy, ɓá d'adɨ-ji rɔ-dé titɨ kɨ́ Lubə ndigɨ-né. Ra-é lə-dé kinlé al dɔ gangɨ-é kɨ́ jɛ̨ j'ində mɛ̨ɛ̨-ji dɔ-tɨ.

Ta dingəm kɨ́ sɔbɨ dɔ némbɔ̨ lə njékəwna̰-je kɨ́ Kɔrɛ̨ntɨ

6 Beɓa j'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨ Titɨ-tɨ kadɨ tɔl ta kullə ramajɨ kin rɔ-si-tɨ, titɨ kɨ́ ɛ̨ tum-né gin-é.
7 Gangɨ-é kɨ́ sə̨i asi-né gakɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay adɨ to mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ rəm, mɛ̨ɛ̨ tapa-si-tɨ rəm, mɛ̨ɛ̨ négə-tɨ rəm, mɛ̨ɛ̨ kɩ̨ ratɨ-tɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay rəm, mɛ̨ɛ̨ ndigɨ-tɨ kɨ́ 'ndigɨ-ji rəm lé, gangɨ-é kin ya 'tɔji-né kasɨ gakɨ lə-si mɛ̨ɛ̨ kullə ramajɨ-tɨ kin tɔ.
8 To ndukun ɓá m'un madɨ-si al, ngà kɩ̨ ratɨ lə ndəgɨ-é-je ɓá m'idə-si, kdɔ kadɨ 'tɔji-né kɨ́ ndigɨ kɨ́ ndigi dow-je lé, to ndigɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ya.
9 Kdɔtalə sə̨i 'gəi majɨ kɨ́ 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kɨ́ to njènékingə ya təl njèndoo kdɔ ta lə-si, kdɔ kadɨ kɨ̀ takul ndoo liə lé, sə̨i 'təli-né njénékingə-je.
10 To lo koo lə-m dɔ ta-tɨ kin: Né kinlé to né kɨ́ tuwə-si, kdɔ sə̨i ya 'toi dow-je kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ 'mbɔ̨i né kin kal nè nṵ; ə to mbɔ̨-é par al, ngà 'toi dow-je kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ 'ndigi némbɔ̨ kinlé.
11 Ən ɔ́ kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, 'rai tɔli ta-é kɨ́ go tɔ́gɨ-si-tɨ, kdɔ kadɨ asɨ gangɨ tagɨr-tɨ kɨ́ majɨ kɨ́ tò mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kinlé.

---

† **8:1 8:1** Rɔm 15:26

12 Kinə tagɨr kí majɨ tò mɛ̨ɛ̨ dow-tɨ lé, gangɨ né kí tò ji-é-tɨ kadɨ adɨ kin
ya nəl Lubə ɓɨ ɛ̨ dəjɨ né kí goto ji dow-tɨ al.
13 Adɨ to ta lə kadɨ sə̨i 'sani rɔ-si katɨ-katɨ, kdɔ kadɨ 'lə dow-je kí rangɨ
ɓá tò-dé-né sotɨ al, ngà to ta lə kadɨ asi-nə̨ kɨ kasɨ ɓane; né kí tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ
kí ngɔsnè-tɨ kinlé, né-je kí tò ji-si-tɨ mburukɨ-mburukɨ kinlé à ra sə-dé dan
ndoo-tɨ lə-dé,
14 beɓa ndɔ kí 'lə-dé tò mburukɨ-mburukɨ rəmə, à ra sə-si dan ndoo-tɨ
lə-si tɔ; gangɨ-é kin ɓá à to kasɨ-nə̨,
15 titɨ kí 'ndàngɨ-né 'panè: Dow kí ɔy né n̨ə̨ lé, né n̨ə̨ ji-é-tɨ ngay al, ə
dow kí ɔy ndɛ̨ bè kàrè, né nal ji-é al rəm*.

Kində kəm go némbɔ̨-tɨ

16 M'ra oiyo Lubə kdɔ kadɨ kí adɨ gə̨ kɨ̨ ratɨ lə-m kdɔ ta lə-si kin ya tò
mɛ̨ɛ̨ Titɨ-tɨ tɔ.
17 Kdɔ ɛ̨ ɨ̨ kalangɨ ya taa takɔjɨ lə-ji adɨ ɛ̨ ya kɨ̀ dɔ-é ndigɨ n̨ə̨ kadɨ n'ɨ̨ n'ɔw
rɔ-si-tɨ.
18 Jɛ̨ j'ulə ngonkɔ̨-ji kí njèkadmɛ̨ɛ̨ káre natɨ siə ə to ngonkɔ̨-ji kí
njékəwnə̨-je kí gay-gay lay d'ɔsɨ gajɨ-é n̨ə̨, kdɔ né kí ɛ̨ ra kdɔ Poyta kí Majɨ.
19 Ɓəy ɓá njékəwnə̨-je lé ya 'mbəti-é kadɨ to njèkɔw sə-ji mba, kdɔ kullə
ramajɨ kin kí d'in̨ə ji-ji-tɨ, kdɔ riɓa lə 'Ɓaɓe ya kɨ̀ dɔ-é rəm, kdɔ kadɨ j'tɔjɨ-né
tagɨr kí majɨ kí tò mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ rəm.
20 Jɛ̨ j'ndigɨ ra kadɨ dow ilə ta dɔ-ji-tɨ sɔbɨ-né dɔ némbɔ̨ kí n̨ə̨ kí d'in̨ə
kullə-é ji-ji-tɨ kinlé al.
21 Kdɔ jɛ̨ j'sangɨ ra né kí majɨ takəm 'Ɓaɓe-tɨ par al, ngà takəm dow-je-tɨ
tɔ.
22 Jɛ̨ j'ulə ngonkɔ̨-ji kí njèkadmɛ̨ɛ̨ káre sə-dé, ə to ngonkɔ̨-ji kí j'oo kɨ̨ ratɨ
liə mɛ̨ɛ̨ kullə-je-tɨ n̨ə̨, ɓá kí ngɔsnè-tɨ kin kàrè kɨ̨ ratɨ liə usɨ dɔ madɨ-é-tɨ
ya ɓəy, kdɔ mɛ̨ɛ̨-é nda sə-si kə̨y-kə̨y.
23 Ə Titɨ lé, ɛ̨ to nam-m rəm, ɓá to madkullə lə-m kí j'isɨ j'ra kullə dan-si-
tɨ rəm. Ə ngankɔ̨-ji-je kí njékadmɛ̨ɛ̨ kin rəmə, to njékəwnə̨-je kí gay-gay
ɓá d'ulə-dé, kdɔ kadɨ 'ra kullə kdɔ riɓa lə Kristɨ.
24 Ə̄n ə́ 'tɔji ndigɨ dow-je kí tò mɛ̨ɛ̨-si-tɨ takəm-dé-tɨ, rəmə njékəwnə̨-je
kí gay-gay d'a gə kí ta kí j'pa dɔ-si-tɨ j'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-ji lé, to tó-é ya.

9

1 Ta kí sɔbɨ dɔ ra kɨ̀ njékaa njay-je lé, tuwə kadɨ m'ndàngɨ-né mbete
m'adɨ-si al ngá.
2 Kdɔ m'gə ɓo ra majɨ kí tò mɛ̨ɛ̨-si-tɨ adɨ m'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-m rɔ dow-je-tɨ
kí dɔnangɨ Maseduwan-tɨ m'panè: «Sə̨i kí dɔnangɨ Akay-tɨ isi dɔ nja-si-tɨ
kal-nè nu̱» ə rɔ tungə pilingɨ lə-si lé, ra adɨ dow-je n̨ə̨ ya d'ɔdɨ rɔ-dé.
3 Bè ya kàrè, m'ulə ngankɔ̨-ji-je kí njékadmɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ nɔ̨ɔ̨, kdɔ kadɨ pitɨ
kí j'pitɨ-si sɔbɨ dɔ lo kinlé təl to kɔgɨ kare al, ə́ kadɨ isi dɔ nja-si-tɨ titɨ kí
m'pa-né lé ɓane.
4 Kdɔ kinə dow-je kí dɔnangɨ Maseduwan-tɨ 'dan-m ɓá sə̨i isi dɔ nja-si-tɨ
al rəmə, mɛ̨ɛ̨-ji kí j'ində dɔ-si-tɨ kinlé à təl to rɔsɔl dɔ-ji-tɨ rəm, ɓá à to
rɔsɔl dɔ-si-tɨ rəm.
5 Adɨ mə̨ m'oo kí tuwə kadɨ m'dəjɨ ngankɔ̨-ji-je kí njékadmɛ̨ɛ̨ kadɨ d'ɔw
rɔ-si-tɨ kete nɔ̨-m-tɨ kadɨ d'oo go né-je lə-si kí sə̨i uni mindɨ-si kdɔ kadɨ kɨ̀

* **8:15 8:15** Tɛ̨t 16:18

mɛ̨ɛ̨ndigɨ lé, kdɔ kadɨ tò pèrèrè ɓá à tɔjɨ kí to nékadɨ kì mɛ̨ɛ̨ndigɨ ɓɨ kì ɓaa ta al.

Kunmindɨ kí sɔbɨ dɔ njékadɨ né-je
1Ti 6:17-19; Plp 4:15-19; 1Ja̰ 3:16-18

6 Né kí kadɨ 'gəɨ ə́n: Dow kí dubɨ né ndɛ̨ bè rəmə, à kijə ndɛ̨ bè ya tɔ, ə dow kí dubɨ né ɲa̰ rəmə, à kijə ɲa̰ ya tɔ.
7 Kadɨ dow kí rá-rá adɨ titɨ kí ɛ̨ ɔjɨ-né mɛ̨ɛ̨-é-tɨ, ɓɨ kadɨ adɨ kì rɔkatɨ al rəm, ɓá kadɨ dow ɔsɨ-é ɓá adɨ al rəm. Kdɔ Lubə ndigɨ dow kí njèkadɨ né kì rɔnəl.
8 Ə Lubə ɔw kì tógɨ kadɨ adɨ majɨ-je kí gay-gay ree dɔ-si-tɨ tùkɨ-tùkɨ, kdɔ kadɨ ndɔ-je lay ya né tò mɛ̨ɛ̨ ji-si-tɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ 'rai-né ndigɨ ra-je lə-si lay rəm, ɓá ndəgɨ-é à nà̰y ji-si-tɨ mburukɨ-mburukɨ kadɨ uni 'rai-né kullə-je lay kí to kullə kí majɨ-majɨ,
9 titɨ kí 'ndàngɨ-né panè: Ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ ji-é adɨ njéndoo-je; néra kí njururu liə tò sartagangɨ*.
10 Ɛ̨ kí njèkadɨ ko né njèdubɨ né rəm, njèkadɨ-é nékuso rəm lé, à kadɨ-si ko né rəm, à kadɨ dɔ-é tɛ̨ɛ̨ kɨ kete-kete rəm, ɓá à kadɨ kandɨ néra kí njururu lə-si ree kɨ dɔ madɨ-é-tɨ madɨ-é-tɨ rəm.
11 Beɓa Lubə à kadɨ 'toi njénékingə-je mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ kì kəm rəbɨ kí rɔ-ji-tɨ rəmə, né-je kí gay-gay lay kí à tokɨ kadɨ kì mɛ̨ɛ̨ndigɨ kinlé, à ra kadɨ dow-je ɲa̰ 'ra-é-né oiyo.
12 Kdɔ némbɔ̰ kinlé ra ya par ɓá à ra kì njékaa njay-je al, ngà à ra kadɨ dow-je ɲa̰ 'ra-né oiyo Lubə gitɨ-gitɨ tɔ.
13 Kullə kí à rai kinlé, lokɨ d'a koo majɨ-é rəmə, d'a kɔsɨ-né gajɨ Lubə, kdɔ təl kí 'təli rɔ-si go ta-tɨ 'pai ta rəsɨ dɔ Poyta-tɨ kí Majɨ lə Kristɨ rəm, d'a kɔsɨ gajɨ-é kdɔ nékadɨ kì mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə-si kí à tɔjɨ kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ sə-dé rəm, kì dow-je lay rəm.
14 Majɨ kí al dɔ lo kí Lubə ra sə-si kinlé à ra kadɨ dɛ̨ 'pa siə ta kdɔ ta lə-si, kdɔ ndigɨ kí 'ndigɨ-si.
15 Oiyo kɨ dɔ Lubə-tɨ, kdɔ ramajɨ liə kí dum mbɔjɨ!

Pol pa ta gangɨ-né dɔ rɔ-é

10

Tɔ́gɨ lə njèkɔwkulə
1Kɔ 2:1-5; Rɔm 15:17-21; 2Kɔ 6:4-7; 13:2-4

1 Ma̰ Pol, m'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kì ta kí sɔl, kì mɛ̨ɛ̨majɨ kí ḭ rɔ Kristɨ-tɨ. Ma̰ lé, dow-je 'panè takəm-si-tɨ ɓá m'to dow kí njèsɔl dɔ-m, ə kinə m'a sa̰y sə-si rəmə, m'to dow kí njètanga̰.
2 M'dəjɨ-si kadɨ ndɔ kí m'tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ rəmə 'rai-mi adi m'təl dow kí njètanga̰ al. Ngà dow-je madɨ d'oo-ji kɨ njéra né-je kí nəl dajɨ rɔ-dé. Beɓa to tó-é kadɨ m'ɔjɨ dowbé-je kinlé kí m'to dow kí m'nga̰.
3 Tɔgrɔ-tɨ, to rəmə j'to dow-je ya, ngà rɔ ɓá jɛ̨ j'rɔ titɨ kí dow rɔ-né al.
4 Kdɔ nékatɨ-je kí j'isɨ j'rɔ-né lé, to nékatɨ-je lə dow-je al, ngà to nékatɨ-je kí ḭ rɔ Lubə-tɨ ə tógɨ-é asɨ tɔɔ lo ngəm rɔ-je kí nga̰-nga̰ nangɨ lirɨm-lirɨm.
5 Tagə-je kí kɔgɨ kare, kì kɔjrɔ-je kí isɨ ilə kagɨ ɔgɨ dow-je gə Lubə lé, jɛ̨ j'bujuru kɔgɨ ə j'uwə tagɨr lə dow-je lay j'adɨ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ lə Kristɨ.

---

* **9:9 9:9** Pa 112:9

6 Lokɨ sə̨i ya 'təli rɔ-si go ta-tɨ majɨ rəmə, dow-je kɨ́ njémbatɨ təl rɔ-dé
go ta-tɨ lé, jɛ̨ j'isɨ pèrèrè kdɔ kində-dé kɔjɨ-dé tɔ.
7 Uni kəm-si ooi-né né-je majɨ! Kinə dow gɨr kɨ́ n'to kɨ́ lə Kristɨ rəmə,
kadɨ-é gə né kin dɔ-é-tɨ majɨ tɔ; kinə ɛ̨ to kɨ́ lə Kristɨ lé, jɛ̨ kàrè j'to kɨ́ lə
Kristɨ ya tɔ.
8 Tógɨ kɨ́ 'Baɓe adɨ-m kadɨ m'adɨ-si ɔwi-né kɨ kete-kete kinlé, kinə m'ɔsɨ-
né gajɨ rɔ-m ṇą̃ kàrè rɔ-m à sɔl-m al. Kdɔ 'Baɓe adɨ-m kdɔ kadɨ m'ra-né
sə-si ɓɨ kadɨ m'tujɨ-si-né al.
9 Mą lé, m'ndigɨ ra rɔ-m kɨ dow kɨ́ njèndàngɨ mbete kdɔ kulə-né ɓəl
mɛ̨ɛ̨-si-tɨ al.
10 Kdɔ 'panè Pol lé, mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ liə ɓá pa ta-je kɨ́ ngą̃-ngą̃, kì ta-je kɨ́
to-to; ngà kinə dajɨ rɔ-é ya ą̃ dan-ji-tɨ rəmə, ɛ̨ to dow kɨ́ yay rəm, ta pa-é to
ta kɨ́ dow ilə ká-tɨ al rəm.
11 Kadɨ dow kɨ́ njèpa ta kinlé gə né kin dɔ-é-tɨ majɨ: Ta-je kɨ́ jɛ̨ j'goto ya
j'ndàngɨ j'adɨ-si ə́ to ta-je kɨ́ ngą̃ kinlé, lé j'a nɔ̨̃ɔ̨̃ ya kàrè j'a pa kadɨ ngą̃ bè
ya tɔ.
12 Jɛ̨ lé j'a kɔjɨ rɔ-ji kì dow-je madɨ əse mbɔjɨ rɔ-ji kì dow-je madɨ kɨ́ dɛ̨
d'a 'pa ta ɓá tɔjɨ-né rɔ-dé kin al. Mbɔjɨ kɨ́ dɛ̨ ya kì dɔ-dé 'mbɔjɨ rɔ-dé kì
némbɔjɨ rɔ lə-dé rəm, ɓá kun kɨ́ dɛ̨ ya d'un rɔ-dé 'mbɔjɨ-né rɔ-dé rəm
kinlé, tɔjɨ kɨ́ négə nal-dé.
13 Jɛ̨ lé, jɛ̨ j'ndigɨ kɔsɨ gajɨ rɔ-ji kadɨ al dɔ lo al. Ngà né kɨ́ j'a kun kdɔ
mbɔjɨ-né rɔ-ji lé, to gangɨ lo kullə kɨ́ Lubə ulə ji-ji-tɨ ɓá adɨ j'ɔw-né sar
j'tɛ̨ɛ̨-né rɔ-si-tɨ.
14 Jɛ̨ lé, ndɔkɨ j'ɔw sar j'tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ nṵ adɨ jɛ̨ j'al dɔ rəbnin lə-ji al; kdɔ to
jɛ̨ ya ɓá j'ɔw kì Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ dɔsą̃y ɓe lə-si.
15 Jɛ̨ lé, jɛ̨ j'ɔsɨ gajɨ rɔ-ji kì kullə-je lə dow kɨ́ rangɨ j'adɨ al dɔ lo al. Ngà
jɛ̨ j'ində mɛ̨ɛ̨-ji dɔ-tɨ kɨ́ lokɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə-si ɔw kɨ kete-kete rəmə, jɛ̨ j'a təl
dow-je kɨ́ boy takəm-si-tɨ ta madɨ-é-tɨ ya ɓəy mɛ̨ɛ̨ rəbnin kullə-tɨ lə-ji,
16 kì kəm rəbɨ kilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ dɔnangɨ-je-tɨ kɨ́ tò są̃y kì ɓe lə-si,
ɓɨ jɛ̨ j'ndigɨ kɔsɨ gajɨ rɔ-ji kì kullə kɨ́ dow-je kɨ́ rangɨ 'ra rəbnin-tɨ lə-dé kin
al.
17 Dow kɨ́ ndigɨ kɔsɨ gajɨ rɔ-é rəmə, kadɨ ɔsɨ gajɨ rɔ-é kdɔ nam kɨ́ nam
kàdì 'Baɓe-tɨ.
18 Kdɔ dow kɨ́ ɛ̨ ya pa ta tɔjɨ-né rɔ-é kin ɓá to dow kɨ́ majɨ al, ngà dow kɨ́
'Baɓe ya pitɨ-é kin ɓane.

11

Ta lə Pol kì njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm
Gal 1:6-9; 4:9-20; 2Kɔ 12:11-15

1 Kamą-je! Isi sə-m dɔ-tɨ adi-mi m'pa ta kɨ mbə́-tɨ sɛ̨! Tɔgrɔ-tɨ, isi sə-m
dɔ-tɨ!
2 Kdɔ m'ra jangɨ dɔ-si-tɨ, ə to jangɨ kɨ́ į̣ rɔ Lubə-tɨ, kdɔtalə m'uwə dɔ-si
m'adɨ dingəm kɨ́ káre-rè, kadɨ m'ɔw sə-si m'tɔjɨ Kristɨ titɨ ngonmandɨ kɨ́
aa njay kɨ́ gə dingəm al ɓəy bè.
3 Ngà titɨ kɨ́ ndɔkɨ li ədɨ-né Kawa susu kinlé, mą m'ɓəl kɨ́ tagɨr lə-si à
kį̣ kur-si wale kadɨ į̣i 'nami kàdì Kristɨ-tɨ nam kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al rəm, kadɨ [aai
njay]* takəm-é-tɨ titɨ kɨ́ kete al rəm.

* **11:3 11:3** Ta-je kɨ́ tò mbunə̨ né-tɨ kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ dɔsą̃y kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ.

4 Kdɔ lokɨ dow ree ilə mbɛ̨ ta lə Jeju kí tò gay kɨ̀ ɛ̨ kí j'ilə mbɛ̨-é j'adɨ-si,
kàrè sə̨i isi siə dɔ-tɨ rəm, ɓá ndil kí tò gay kɨ̀ ɛ̨ kí sə̨i ingəi kete kàrè sə̨i
'taai rəm, ɓá lokɨ dow ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ kí tò gay kɨ̀ ɛ̨ kí j'ilə mbɛ̨-é
j'adɨ-si kàrè sə̨i 'ndigi rəm.
5 Ə njéɓa rɔ-dé njékɔwkulə-je kí ngay kin kàrè, mą̨ m'oo né káre kí
d'itə-m-né al.
6 To ə m'to njègosɨ pa ta al ya, ngà né kí m'pa ta dɔ-tɨ lé m'gə majɨ
ə mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay, kɨ̀ nɔ̨̀ dow-je-tɨ lay ya jɛ̨ j'tɔjɨ gə-é j'adɨ tò ndaa-tɨ rəsɨ
takə̨m-si-tɨ.
7 Əse kilə kí m'ilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ lə Lubə kare ya m'adɨ-si ə m'oo-né
rɔ-m kɨ né al kadɨ sə̨i ɓá 'toi-né dow-je kí boy kinlé, to majal tɔ ɓəy ɓá
m'ra wa?
8 M'ində njékəwną̨-je kí gay-gay kí rangɨ ndoo-tɨ ną̨, adɨ dɛ̨ ɓá d'ugə-m
ɓá m'ra-né kullə m'adɨ-si. Ə lokɨ m'isɨ rɔ-si-tɨ ɓá m'ɔw ndoo né kàrè, m'ɔy
dow madɨ dan-si-tɨ al,
9 †kdɔtalə ngankɔ̨-ji-je kí njékadmɛ̨ɛ̨ kí d'į̣ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ ɓá 'ree
'ra sə-m kɨ̀ né-je kí ndoo-é ra-m. Mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay lé, mą̨ m'uwə rɔ-m ngą̨
kadɨ m'ɔy-si al, ə m'a kɔy-si al kɨ kɔy al ya bè.
10 Kɨ̀ takul ta kí tɔgrɔ-tɨ lə Kristɨ kí tò mɛ̨ɛ̨-m-tɨ kinlé, m'pa rəsɨ kí né
kí m'isɨ m'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-m dɔnangɨ Akay-tɨ kinlé, dow kí à kɔr dɔ-m-tɨ ya
goto.
11 Kdɔ ri wa? Kdɔtalə ndigɨ ɓá m'ndigɨ-si al wa? Lubə gə lay kí m'ndigɨ-
si!
12 Gangɨ-é kí m'isɨ m'ra kinlé, ɛ̨ ya m'a ra, kdɔ kadɨ dɛ̨ kí 'sangɨ kəm lo
madɨ kdɔ kadɨ d'ɔsɨ-né gajɨ rɔ-dé titɨ né kí d'asɨ-ną̨ sə-ji bè kinlé, d'ingə al
kɨ kingə al ya bè.
13 Dowbé-je kinlé, 'to njékɔwkulə-je kí ngɔm, 'to ngannjékulə-je kí
njékədta-je kí 'təl rɔ-dé njékɔwkulə-je-tɨ lə Kristɨ.
14 Ə to né kí ra ɓəl al, kdɔ Satą̨ ya kɨ̀ dɔ-é kàrè təl rɔ-é malayka kí lo kí
ndógɨ-tɨ tɔ.
15 Adɨ ngannjékullə-je lə Satą̨ kí kadɨ 'təl rɔ-dé ngannjékullə-je kí sɔbɨ
dɔ néra kí njururu kinlé kàrè, to né kí mba al tɔ. Dɔbəy-dé à kɔw natɨ kɨ̀
kullə ra-dé.

Kɔ̨̀-je kɨ̀ kullə lə Pol
2Kɔ 4:9-13; 6:3-10; 1Kɔ 4:8-13; Knj 20:18-27

16 M'təl m'pa ya ɓəy, kadɨ dow oo-m kɨ mbə́ bè al; al kàrè, adi-mi m'tokɨ
mbə́ bè, kdɔ kadɨ mą̨ kàrè m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m ndɛ̨ tɔ.
17 Ta kí m'ɔw kɨ̀ pa kinlé, m'ɔw kɨ̀ pa titɨ kí 'Baɓe ndigɨ-né al, ngà m'ɔw
kɨ̀ pa kí mbə́-tɨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-m kí m'nda ką̨y, kdɔ m'gə né kí m'a kɔsɨ-né gajɨ
rɔ-m.
18 Kɔsɨ kí dow-je ną̨ ya d'ɔsɨ gajɨ rɔ-dé titɨ kí dow ɔsɨ-né gajɨ rɔ-é kinlé,
mą̨ ya kàrè m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m tɔ.
19 Sə̨i kí kəm-si aa lé ya isi dɔ-tɨ kɨ̀ mbə́-je kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə-si al ɓan!
20 Kdɔ sə̨i lé, dow-je kí 'ra-si ɓə-tɨ, d'ubə majɨ dɔ-si-tɨ, 'taa né-je lə-si
ngər-ngər, d'oo-si kɨ né al, 'tində mbɔ-si kin ɓá sə̨i isi dɔ-tɨ sə-dé!
21 To rəsɔl kadɨ m'pa, kdɔ tokɨ né kí j'tɔjɨ yay lə-ji bè ya, ngà kɛ̨ ɓá né
lay kí dow à kɔsɨ-né gajɨ rɔ-é lé, mą̨ ya kàrè m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m tɔ; m'pa
kí mbə́-tɨ.

† **11:9 11:9** Plp 4:15-18

22 Dẹ̃ 'to əbrə-je, ə mą̃ m'to əbrə ya tɔ. Dẹ̃ 'to Israyel-je, ə mą̃ m'to Israyel
ya tɔ. Dẹ̃ 'to nganka Abrakam, ə mą̃ m'to ngonka Abrakam ya tɔ.
23 †M'a pa ta titɨ dow kɨ́ dɔ-é nąỳ-tɨ bè. 'To njérakullə-je lə Kristɨ rəmə,
mą̃ m'to njèrakullə lə Kristɨ m'itə-dé, kdɔ kɨ́ kullə-tɨ kàrè, m'itə-dé ṇą̃ rəm;
kɨ́ dangay kɨ́ ra-tɨ kàrè m'itə-dé ṇą̃ rəm; kɨ́ tində-tɨ kàrè d'oo né go-m-tɨ al
rəm. Né-je kɨ́ asɨ koy ya tẹ̃ẹ̃ dɔ-m-tɨ nja natɨ-natɨ rəm.
24 Jipɨ-je 'tində-m tandəy kɔrsɔ kɔr ta-é káre†, bè-bè ya asɨ nja mḭ,
25 †'tində-m kɨ̀ salangɨ nja mutə, 'tilə-m kɨ̀ ər nja káre adɨ m'to ta koy-tɨ,
bato nduy sə-m nja mutə, m'to dan babo-tɨ ndɔ káre ƀikti!
26 †Taá-taá ya m'ɔw mba kɨ̀ nja-m rəm, né-je kɨ́ ngą̃-ngą̃ ya tẹ̃ẹ̃ dɔ-m-tɨ
dan ba-tɨ rəm, ji bɔkaya-je-tɨ rəm, ji ngankɔ̰-m-je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je rəm, ji dow-
je-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je al rəm, mẹ̃ẹ̃ ƀebo-je-tɨ rəm, dilə̀lo-je-tɨ rəm, dan babo-tɨ
rəm, ƀá ji ngankɔ̰-ji-je-tɨ kɨ́ njéƀa rɔ-dé njékadmẹ̃ẹ̃-je rəm tɔ.
27 M'ra kullə m'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ, m'ingə kɔ̰̀, taá-taá ya m'to ƀi al rəm, ƀo kɨ̀
kundə man ra-m rəm, m'ɔgɨ rɔ-m nékuso kɨ̀ man kąy rəm, m'ɔw kɨ̀ rɔ-m
kare rəm, kul ɔ̰̀-m rəm.
28 Ə ndəgɨ kɔ̰̀-je rəmə, mą̃ m'pa al ngá, né kɨ́ ɔy-m kɨ̀ ndɔ-je lay lé, to
mẹ̃ẹ̃-m kɨ́ ą̃ kə́kə́kə́ kdɔ njékəwną̃-je kɨ́ gay-gay lay kin.
29 Ną̃ ə́ tógɨ-é goto ə́ tógɨ-m goto siə al wa? Ną̃ ə́ usɨ dan majal-tɨ ə́ ta-é
to rɔ-m siə al wa?
30 Kinə kadɨ m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m rəmə, m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m kɨ̀ yay lə-m.
31 Lubə kɨ́ Bɔbɨ 'Baƀe Jeju kɨ́ kɔsgajɨ tokɨ liə ya sartagangɨ kinlé, gə kɨ́
m'ədɨ ta al.
32 †Lokɨ m'isɨ ƀebo Damasɨ-tɨ lé, gubərnər lə ngar Aretasɨ adɨ 'ngəm
tarəbɨ-je kɨ́ ƀebo-tɨ kadɨ d'uwə-m,
33 ngà dow-je d'adɨ-m m'isɨ mẹ̃ẹ̃ jangá-tɨ ƀá d'ulə-m kɨ̀ kəmbole ndògɨ
bɔr adɨ m'ree njal nangɨ ƀá m'tẹ̃ẹ̃-né ji-é-tɨ.

12

Né-je kɨ́ ra Pol tokɨ nḭ bè kɨ̀ né-je kɨ́ tokɨ tẹ̃ẹ̃ dɔ-é kadɨ-é oo
1Kɔ 2:3-5; 2Kɔ 4:7-10

1 Se kadɨ m'ɔsɨ gajɨ rɔ-m wa? Kɔsɨ gajɨ rɔ majɨ al. Lé bè ya kàrè m'a təl
ree dɔ né-je-tɨ kɨ́ 'Baƀe tẹ̃ẹ̃ kɨ̀ dɔ-é kɨ̀ né-je kɨ́ adɨ-é ra dow kɨ ṇ̄ bè.
2 M'gə dow káre kɨ́ to njènam kàdì Kristɨ-tɨ kɨ́ Lubə un-é ɔw siə dɔrą̃-tɨ
kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə; to ta kɨ́ ra ƀal dɔgɨ gidɨ-é sɔ ngá. Ɔw siə kɨ̀ dajɨ rɔ-é
burə́ kàrè m'gə al rəm, ɔw siə kɨ̀ rɔ-é burə́ al kàrè m'gə al rəm; Lubə ƀá
gə.
3-4 Ə m'gə kɨ́ dowbé kinlé Lubə un-é ɔw siə ƀe kisɨ majɨ-tɨ ə adɨ-é oo ta-je
kɨ́ dum pa rəm, ƀá to tó-é al kadɨ dow təl pa rəm. Ɔw siə kɨ̀ dajɨ rɔ-é burə́
kàrè m'gə al rəm, ɔw siə kɨ̀ dajɨ rɔ-é burə́ al kàrè m'gə al rəm; Lubə ƀá
gə.
5 Dow kɨ́ bè kin ƀá m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m, ya ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ-m mą̃ rəmə,
né kɨ́ m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m lé to yay-je lə-m ya par.
6 Lé m'ndigɨ kɔsɨ gajɨ rɔ-m ya kàrè, m'a to mbə́ al; kdɔ m'a pa ta kɨ́ tɔgrɔ-
tɨ; ngà kɔsɨ ƀá m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m al, nè dow madɨ à kḭ koo-m kɨ dow kɨ́ boy
ṇą̃ ngày dəə-né ta gangɨ-é kɨ́ oo rɔ-m-tɨ əse oo-né ta-je lə-m.

---

† **11:23 11:23** Knj 16:23 † **11:24 11:24** Det 25:3. † **11:25 11:25 a** Knj 16:22; **b** Knj 14:19 † **11:26 11:26 a** Knj 9:23; **b** Knj 14:5 † **11:32 11:32** Knj 9:23-25

7 Rəm ɓá kadɨ né-je kí majɨ rətɨ-rətɨ kí tokɨ tɛ̨ɛ̨ kì dɔ-é kadɨ m'oo kin
ra-m adɨ m'ində kàdì-m al lé, Lubə adɨ kun ya tò rɔ-m-tɨ, ə tò rɔ-m-tɨ kɨ
malayka lə Satą̃ bè, kdɔ kadɨ rɔ-m ndɨr njikɨ-njikɨ, nè m'a kɨ̨ kində kàdì-m.
8 M'nɔ̃ ta 'Baɓe-tɨ nja mutə bè kadɨ ɔr né-é kin kɨ rangɨ rɔ-m-tɨ ya,
9 ngà ɛ̨ idə-m panè: «Ramajɨ lə-m ya asɨ-i, kdɔ lo kí yay tò-tɨ kin ɓá tɔ́gɨ-
m ra kullə-tɨ.» Adɨ kí ɲą̃ rəmə yay-je lə-m ɓá m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m, kdɔ
kadɨ tɔ́gɨ Kristɨ nɑ̀y-né sə-m.
10 Gin-é kin ɓá mą̃ m'ra-né rɔnəl dɔ yay-je-tɨ lə-m, kì dɔ tajɨ-je-tɨ kí dow-
je 'tajɨ-m, kì dɔ né-je-tɨ kí nal-m, kì dɔ kəm-m-je-tɨ kí dow-je d'ulə ndoo, kì
dɔ né-je-tɨ kí ra-m adɨ mɛ̨ɛ̨-m gangɨ man kdɔ ta lə Kristɨ; kdɔ lokɨ m'yay
kin ɓá tɔ́gɨ-m tò.

Né-je kí Pol ilə ká-tɨ al kì né-je kí uwə mɛ̨ɛ̨-é

11 Mą̃ m'təl mbə́. Ə to są̃ɨ ɓá 'rai-mi ɓá m'təl mbə́. Ə lé a to są̃ɨ ɓá lé a
pai ta kí dɔ-m-tɨ; kdɔ njéɓa rɔ-dé njékɔwkulə-je kí ngay kinlé, to ə m'to né
al ya, ngà né káre kí d'itə-m-né ya goto.
12 Né-je kí tɔjɨ kí dow to njèkɔwkulə lé, są̃ɨ ooi rɔ-m-tɨ, adɨ to: Kilə mɛ̨ɛ̨
dɔ madɨ-é-tɨ dan kɔ̃-je-tɨ lay, kì né-je kí tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə, kì né-je kí tò ɓəl-ɓəl,
kì nékɔjɨ-je.
13 Ri ɓá ndəgɨ njékəwną̃-je kí gay-gay d'ingə rɔ-m-tɨ d'itə-si wa? Dɔmajɨ
ə à to kɔy kí m'ɔy-si al kin wa tá. Iɲəi go kɔgɨ adɨ-mi dɔ né ra-tɨ kí njururu
al kin!
14 Ooi, m'isɨ dɔ nja-m-tɨ kadɨ m'ɔw rɔ-si-tɨ kɔw kí nja mutə, ə m'a kɔy-
si al; kdɔ to nékingə-si ɓá m'isɨ m'sangɨ al, ngà to dajɨ rɔ-si ya ɓá m'isɨ
m'sangɨ. Kdɔtalə ngan-je ɓá d'a mbɔ́ né kadɨ njékojɨ-dé-je al, ngà njékojɨ
ngan-je ɓá d'a mbɔ̃ né kadɨ ngan-dé-je.
15 Mą̃ lé, kì mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə-m ya m'a tində-né né-je lə-m m'sane kɔgɨ kdɔ
ta lə-si rəm, mą̃ ya kì dɔ-m m'a kilə rɔ-m kɔgɨ kdɔ ta lə-si rəm. Se mą̃
m'ndigɨ-si ɲą̃ ə są̃ɨ a ndigi-mi ɲą̃ al ngá wa?
16 Tɔgrɔ-tɨ ya, mą̃ m'ɔy-si al; ngà dow-je madɨ d'a panè to kí m'to njètulə
rɔ-m natɨ lé ɓá m'ədɨ-si-né.
17 Dow-je kí m'ulə-dé rɔ-si-tɨ kinlé, ɛ̨ kí m'adɨ-é ədɨ-si taa né ji-si-tɨ adɨ-m
isɨ nɔ̃ɔ̃ wa?
18 M'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨ Titɨ-tɨ (kadɨ-é ɔw rɔ-si-tɨ), ə m'ulə ngonkɔ̃-ji kí
njèkadmɛ̨ɛ̨ káre siə tɔ: Se Titɨ ədɨ-si taa né ji-si-tɨ wa? Jɛ̨ kí Titɨ lé j'njiyə
kì tagɨr kí káre-rè ya al wa? Ə j'un rəbɨ kí káre-rè ya al wa?
19 Low nũ ya są̃ɨ gɨri kí jɛ̨ j'isɨ j'pa ta kdɔ kɔr-né ta dɔ-ji-tɨ nɔ̃-si-tɨ. Kí nɔ̃
Lubə-tɨ rəm, kì takul nam kí j'nam kàdì Kristɨ-tɨ rəm ɓá jɛ̨ j'pa-né ta; są̃ɨ
lé, m'ində-si dan kəm-m-tɨ! Né-je lay kinlé, tò kdɔ kɔw kɨ kete-kete lə-si.
20 M'ɓəl kdɔ kadɨ m'ɔw m'tɛ̨ɛ̨ rəmə m'ingə-si titɨ kí mɛ̨ɛ̨-m ndigɨ-né lé
al rəm, ɓá są̃ɨ kàrè kadɨ ingəi-mi titɨ kí mɛ̨ɛ̨-si ndigɨ-né lé al tɔ. (M'ɓəl)
kdɔ kadɨ gakɨ-ną̃-je, kì kim-ną̃-je, kì mɛ̨ɛ̨katɨ-je, kì jangɨ kì nɨ̃-je, kì kulə
ta ndil-ną̃-tɨ-je, kì kində nane-je, kì kində kàdì-je, kì né ra jugɨ-jugɨ-je tò
dan-si-tɨ.
21 (M'ɓəl) kadɨ kinə m'tɛ̨ɛ̨ rɔ-si-tɨ rəmə, Lubə lə-m təl ulə rɔsɔl dɔ-m-tɨ
kdɔ ta lə-si ɓəy, ə kadɨ m'ɨ̃ m'nɔ̃-né kdɔ dow-je ɲą̃ ya kí 'ra majal kete adɨ
to kiɲə kí d'iɲə rɔ-dé yakɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ kí tò ɲɛ̨ takəm Lubə-tɨ, kì néra kí
jugɨ-jugɨ-je, kì gɔ̃kaya-je ya ngà 'tusɨ d'iɲə al kin.

13

Ndəjɨ-je kɨ̀ lapiya-je kɨ́ ra

1 To kɔw kɨ́ njèkungɨ-tɨ mutə ngá ɓá m'ɔw kɨ̀ kɔw rɔ-si-tɨ tin. Ta lay kɨ́ à
tokɨ gɔl lé, à to ta kɨ́ dow-je joo əse mutə 'pa ta kɨ́ dɔ-tɨ ɓane.
2 Kɔw-m rɔ-si-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo lé, ndɔkɨ m'pa ta kin kete, ə ɓone bè
kɨ́ m'goto rɔ-si-tɨ kin ya kàrè, m'a təl kidə dow-je kɨ́ ndɔkɨ 'ra majal kete lé
ya ɓəy rəm, ɓá m'a təl kidə ndəgɨ-é-je lay rəm kɨ́ kinə m'təl m'ɔw rɔ-si-tɨ
rəmə, m'a kɔr kəm dow al.
3 Kdɔ sə̨i 'sangi kadɨ 'gəi né kɨ́ tɔjɨ kɨ́ Kristɨ pa ta kɨ̀ takul-m; kɨ rɔ-si-tɨ lé,
ɛ̨ to njèyay al, ngà ɛ̨ ɔjɨ tɔ́gɨ-é dan-si-tɨ.
4 Tɔgrɔ-tɨ ya, 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kdɔ yay (liə), ngà ɛ̨ isɨ kəm kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə
Lubə; jɛ̨ kàrè, j'yay siə tɔ, ngà kɨ rɔ-si-tɨ rəmə, j'a kisɨ siə kəm kɨ̀ takul tɔ́gɨ
lə Lubə.
5 Sə̨i ya 'təni mɛ̨ɛ̨-si ooi, se ə̨i mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ wa? Sə̨i ya 'dəji rɔ-si ta
ooi. Se sə̨i 'gəi kɨ́ Jeju Kristɨ isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ ya al wa? Bin al tɔ rəmə tən kɨ́
'təni mɛ̨ɛ̨-si lé, ilə ta dɔ-si-tɨ.
6 Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ-ji jɛ̨ rəmə, m'gə mɛ̨ɛ̨-m-tɨ kɨ́ sə̨i a gəi kɨ́ tən mɛ̨ɛ̨ lə-ji,
ilə ta dɔ-ji-tɨ al.
7 Jɛ̨ j'pa ta kɨ̀ Lubə kadɨ né kɨ́ majɨ al káre ya kàrè 'rai al; m'pa bè kdɔ
tɔjɨ kɨ́ tən mɛ̨ɛ̨ lə-ji ɔr ta dɔ-ji-tɨ al, ngà m'pa bè kdɔ kadɨ lé jɛ̨ ɓá tən mɛ̨ɛ̨
lə-ji ilə ta dɔ-ji-tɨ kàrè, sə̨i ə 'rai-né né kɨ́ majɨ.
8 J'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kdɔ kɔsɨ-né ta ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al, ngà j'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ kdɔ ta kɨ́
tɔgrɔ-tɨ.
9 Lokɨ sə̨i tɔ́gɨ-si tò, ə jɛ̨ ɓá j'yay rəmə, jɛ̨ j'ra rɔnəl, ə né kɨ́ uwə mɛ̨ɛ̨-ji
mɛ̨ɛ̨ pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə lé, to ta lə kɔw kɨ kete-kete lə-si.
10 Gin-é kin ɓá, m'goto sə-si ya kàrè, m'ndàngɨ-né ta kin bè, kdɔ kadɨ lé
m'isɨ sə-si natɨ kàrè kadɨ m'gakɨ-si al, ngà kadɨ m'ra kɨ́ go tɔ́gɨ-tɨ lə 'Ɓaɓe
kɨ́ adɨ-m kadɨ m'adɨ ɔwi-né kɨ kete-kete ɓɨ kadɨ m'tujɨ-si-né al.
11 Kadɨ m'təl-né ta-é lé, sə̨i ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, isi kɨ̀ rɔnəl, ɔwi
kɨ kete-kete, ulə̨i dingəm mɛ̨ɛ̨-nə̨-tɨ, adi tagɨr lə-si tokɨ káre-rè, isi-nə̨ kɨ̀
lapiya, ə Lubə kɨ́ njèndigɨ dow-je, kɨ̀ njèlapiya à ra sə-si.
12 'Rai-nə̨ lapiya kuwə-nə̨ kàdì-nə̨-tɨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ aa njay. Njékaa njay-je lay
'ra-si lapiya.
13 Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ, kɨ̀ ndigɨ dow-je lə Lubə, ɓá kuwə-nə̨
lubɨ-lubɨ kɨ̀ takul Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ tɔ́-ji natɨ kin nə̨̀y sə-si lay.

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Galatɨ-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Galatɨ-je

Pol ndàngɨ mbete kin adɨ njékəwnạ̃-je kɨ́ gay-gay kɨ́ 'to njékadmẹ̃ẹ̃-je kɨ́ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ. Dow gə al ə́ se to kəl dɔnangɨ-é kɨ́ ẹ̃ ɔw-tɨ oo ngá kin ('Ndó Knj 16:6; 18:23) əse to kəl-é kɨ́ taá-tɨ wa? Ẹ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ rɔ-né kɨ̀ néndó-je kɨ́ ngɔm kɨ́ gin joo kɨ́ ɔsɨ ta néndó liə: Adɨ to ta lə kadɨ dow təl rɔ-é go ndukun-tɨ, kɨ̀ nékoɓe-je-tɨ lə jipɨ-je əse kadɨ dow isɨ kɨ̀ dow dɔ rɔ-é ra né kɨ́ mẹ̃ẹ̃-é ndigɨ.

Njéndó dow-je né kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to jipɨ-je kɨ́ kojɨ kəy 'panè: Dow-je kɨ́ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ kɨ́ 'to jipɨ-je kɨ́ kojɨ kəy al lé, kadɨ 'təl rɔ-dé go ndukun-tɨ lə jipɨ-je ə kadɨ d'ijə-dé ganjangɨ kdɔ kadɨ 'nəl-né Lubə. Lo kɔr-é kɨ́ 1-2 lé, Pol ạ̃ dɔ tɔ́gɨ-tɨ liə kɨ́ ẹ̃ to-né njèkɔwkulə kdɔ kɔsɨ-né néndó kɨ́ ngɔm kinlé ngərəngɨ. Go-tɨ, kị̃ lo kɔr-é kɨ́ 3-4 lé, ẹ̃ ndó-dé né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ to təl kɨ́ dow à təl dow kɨ́ njururu kɨ̀ takul kadmẹ̃ẹ̃ Jeju Kristɨ ɓɨ kɨ̀ takul kullə ra-é kɨ́ sɔbɨ dɔ-é al. To ramajɨ lə Lubə ɓɨ to təl rɔ go ndukun-tɨ al. Təl ta-é-tɨ, kị̃ lo kɔr-é kɨ́ 5-6 lé, ẹ̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ taa kɨ́ Lubə taa njékadmẹ̃ẹ̃-je ilə-dé taá kɨ̀ takul Jeju Kristɨ. Taa ɓá ẹ̃ taa-dé ilə-dé taá kdɔ kadɨ 'ra-né né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ dajɨ rɔ-dé ndigɨ al, ngà mẹ̃ẹ̃ kisɨ kɨ̀ dɔ taá-tɨ lə-dé lé, kadɨ 'ndigɨ-nạ̃ kɨ̀ takul tɔ́gɨ lə Ndil kɨ́ aa njay. Pol tɔjɨ adɨ aa yə́rə́rə́ kɨ́ né-je kɨ́ majɨ al kɨ́ to kandɨ kullə ra dajɨ rɔ dow lé, ɔsɨ ta né-je kɨ́ to kandɨ kullə ra Ndil kɨ́ aa njay mẹ̃ẹ̃ kisɨ kɨ̀ dɔ taá-tɨ lə njèkadmẹ̃ẹ̃.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra
Rɔm 1:1-7

1 Mạ̃ Pol, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ, ə to dow-je ɓá d'adɨ-m m'to njèkɔ̃wkulə lé al rəm, ɓá to takul dow madɨ al rəm; ngà m'to njèkɔwkulə kɨ̀ takul Jeju Kristɨ rəm, kɨ̀ takul Bɔbɨ-ji Lubə kɨ́ adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy rəm.
2 J'isɨ natɨ kɨ̀ ngankọ̃-m-je lay kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̃ɨ njékəwnạ̃-je kɨ́ gay-gay kɨ́ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ.
3 Kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə dẹ̃ kɨ̀ 'Baɓe Jeju Kristɨ d'adɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə-dé nạ̀y sə-si.
4 Jeju Kristɨ lé, ẹ̃ ya ree oy kdɔ majal-je lə-ji, kdɔ kɔr-ji-né kɔgɨ mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ kɨ́ majal kɨ́ dɔkaglo-tɨ kɨ́ ngɔsnè kin, ə to né kɨ́ mẹ̃ẹ̃ Bɔbɨ-ji Lubə ndigɨ.
5 Kɔsgajɨ tò kɨ dɔ Lubə-tɨ kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal! Amẹ̃n!

Yay lə dow-je kɨ́ Galatɨ
Gal 3:1-5; 4:9-20; 5:1-12

6 Lubə kɨ́ njèɓa-si kɨ̀ takul ramajɨ lə Kristɨ ɓá kalangɨ bè ya isi 'tusi-é iṇə̃ɨ-é ə isi uni go Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ rangɨ kinlé to né kɨ́ ra-m ɓəl ṇạ̃.
7 Tɔgrɔ-tɨ, Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ rangɨ ya kàrè goto, ngà dow-je kɨ́ njə́təl dɔ-si ɓá d'ɔw nɔ̃ɔ̃; dẹ̃ 'ndigɨ təl dɔ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ kɨ nangɨ.

8 Ngà kinə, lé to ję̣ ya əse to malayka madɨ kí dɔrą̨-tɨ ɓá ilə mbę̣ Poyta kí
Majɨ kí tò gay kì ę̣ kí ję̣ j'ilə mbę̣-é j'adɨ-si kete kin rəmə, kadɨ ndɔl tò dɔ
dowbé-tɨ!
9 Ndɔkɨ j'idə-si kete ya, ngà kí ngɔsnè-tɨ kin m'təl m'idə-si ya ɓəy m'panè:
Kinə dow ilə mbę̣ Poyta kí Majɨ adɨ-si ɓá tò gay kì ę̣ kí ooi kete kin rəmə,
kadɨ ndɔl tò dɔ dowbé-tɨ!
10 Ə kí ɓone bè kinlé se to dow-je ɓá m'sangɨ kadɨ 'pitɨ-m əse Lubə ɓá
m'sangɨ kadɨ-é pitɨ-m wa? Se m'sangɨ kadɨ m'nəl dow-je wa? Kinə m'isɨ
m'sangɨ kadɨ m'nəl dow-je ɓəy lé, m'a to ngonnjèkullə lə Kristɨ al.

Kəm rəbɨ kí Pol ingə-né Poyta kí Majɨ

11 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̣ę̣, adi m'idə-si rəsɨ m'adɨ ooi, Poyta kí Majɨ
kí ndɔkɨ m'ilə mbę̣-é lé, to ta lə dow al.
12 Kdɔ m'oo ta dow-tɨ al rəm, m'ndó rɔ dow-tɨ al rəm, ngà to Jeju Kristɨ
ɓá tę̣ę̣ kì dɔ-é adɨ-m m'gə.
13 †Panjiyə-m kí kete kí ndɔkɨ m'isɨ m'pole-né Lubə kì jipɨ-je ɓəy lé, sę̣i
ooi ta-é majɨ. Ndɔkɨ m'ulə kəm njékəwną̨-je lə Lubə ndoo ṇą̨ rəm, ɓá
m'sangɨ kadɨ m'tɔɔ ko-dé rəm.
14 †Mę̣ę̣ kújɨ ra Lubə-tɨ lə-ji ję̣ jipɨ-je lé, dow-je ṇą̨ ya dan gin dow-je-
tɨ lə-m kí 'to dɔkasɨ-ną̨-je lə-m lé, mą̨ ya m'itə-dé lay; kdɔtalə nékoɓe lə
bɔbɨ-m-je lé, m'ra kullə-é kì rɔ tungə-m ṇą̨.
15-16 †Ngà kę̣ ɓá lokɨ m'nàỳ mę̣ę̣ kɔ̨-m-tɨ ɓəy ya Lubə ində-m tagay ə ɓa-
m kì takul ramajɨ liə; lokɨ oo majɨ kadɨ n'adɨ kəm-m ijə dɔ Ngon-é-tɨ kadɨ
m'gə-é, kdɔ kadɨ m'ilə mbę̣ ta liə dan dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al lé, m'ində
ta-é nɔ̨̀ dow-tɨ al rəm,
17 ɓá m'ɔw ɓebo Jorijalę̣m-tɨ rɔ dow-je-tɨ kí 'to njékɔwkulə-je kete nɔ̨̀-m-
tɨ kin al rəm, ngà tajinatɨ nè ya m'ɔw dɔnangɨ Arabi-tɨ. Go-tɨ, m'təl m'ree
ɓebo Damasɨ-tɨ gogɨ.
18 †Bal mutə go-tɨ ɓá m'ɔw ɓebo Jorijalę̣m-tɨ rɔ Sepasɨ-tɨ* kadɨ m'gə-é.
Lokɨ m'ɔw rəmə, m'isɨ ɓe liə ndɔ dɔgɨ gidɨ-é mį̣.
19 Dow kí rangɨ kí dan njékɔwkulə-je-tɨ kí m'oo-é goto, ngà Jakɨ kí ngonkɔ̨
'Baɓe ya kì kár-é m'oo-é.
20 Ta kí m'ndàngɨ m'adɨ-si kinlé, kí nɔ̨̀ Lubə-tɨ, m'ədɨ ta al.
21 Go-tɨ, m'ɔw go lo-je-tɨ kí dɔnangɨ Siri-tɨ rəm, ɓá dɔnangɨ Silisi-tɨ rəm
tɔ.
22 Ngà kí sɔbɨ dɔ njékəwną̨-je kí gay-gay kí 'nam kàdì Kristɨ-tɨ kí d'isɨ
dɔnangɨ Jude-tɨ lé, dę̣ d'oo-m kəm-dé-tɨ al.
23 Ngà koo ya par ɓá d'oo ta-é 'panè: Ę̣ kí ndɔkɨ ulə kəm-ji ndoo lé, ɓone
bè isɨ ilə mbę̣ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ kadmę̣ę̣ kí ndɔkɨ ę̣ ndigɨ rutɨ dɔ-é lé.
24 Lokɨ d'oo ta kí sɔbɨ dɔ-m kin bè rəmə, d'ɔsɨ gajɨ Lubə.

2

Kingə-ną̨ lə njékɔwkulə-je ɓebo Jorijalę̣m-tɨ
Knj 15:1-29

1 †Lokɨ ra ɓal dɔgɨ gidɨ-é sɔ go-tɨ lé, ję̣ kì Barnabasɨ j'təl j'ɔw Jorijalę̣m
gogɨ ə m'adɨ Titɨ ɔw sə-m tɔ.

† **1:13 1:13** Knj 8:3; 22:4,5; 26:9-11 † **1:14 1:14** Knj 22:3 † **1:15-16 1:15-16** Knj 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18 † **1:18 1:18** Knj 9:26-30 * **1:18 1:18** Piyər ɓá 'ɓa-é Sepasɨ tin. † **2:1 2:1** Knj 11:30; 15:2

2 Ə kɔw-m Jorijalɛ̨m lé, to Lubə ya tɛ̨ɛ̨ kɨ̀ dɔ-é adɨ m'gə. Poyta kí Majɨ
kí m'ilə mbɛ̨-é dan dow-je-tɨ kí 'to jipɨ-je al lé, ɛ̨ ɓá m'ɔw m'ɔr go-é m'adɨ
'boy-je, nè kullə kí m'a ra əse ɛ̨ kí m'ra kete ngá kinlé à kɨ̨ to kullə kí kɔgɨ
kare. M'ɔr-dé gay ɓá m'ɔr go-é m'adɨ-dé.
3 Ngà Titɨ kí to grɛkɨ kí ɔw sə-m lé ya kàrè, dow uwə-é ijə-é ganjangɨ al.
4 Bè ya kàrè, dow-je madɨ 'ndigɨ kijə-é ganjangɨ. Dowbé-je lé, 'ra rɔ-dé
kɨ ngankɔ̨-ji-je kí njékadmɛ̨ɛ̨-je ə 'ree njɔ̨y d'isɨ dan-ji-tɨ kdɔ kində manjɨ
ta kí sɔbɨ dɔ taa kí Jeju Kristɨ taa-ji ilə-ji taá, kdɔ nam kí j'nam kàdɨ-é-tɨ
kin ə ra-ji-né ɓə-tɨ lə ndukun.
5 Dɛ̨ kinlé, jɛ̨ j'ulə dɔ-ji gin tógɨ-tɨ lə-dé al rəm, ɓá tarəbɨ kí sɛ̨ bè ya kàrè
j'iɲə j'adɨ-dé nja kàrè al rəm, kdɔ kadɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ kí tò mɛ̨ɛ̨ Poyta kí
Majɨ-tɨ lé tò-né lo tò-é-tɨ dan-si-tɨ.
6 Ə ta lə dɛ̨ kí ndɔkɨ dow-je d'oo-dé kɨ 'boy-je lə-dé kin kàrè, to-dé 'boy-je
kinlé usɨ-m né káre al. Kdɔ Lubə ɔr kəm dow al. Né kí rangɨ káre ya kàrè
d'uwə-m d'adɨ m'ra al.
7 Ngà, koo ɓá d'oo kí Lubə adɨ-m kullə kilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ dan dow-
je-tɨ kí d'ijə-dé ganjangɨ* al, titɨ kí adɨ-né Piyər kullə kilə mbɛ̨ Poyta kí Majɨ
dan dow-je-tɨ kí d'ijə-dé ganjangɨ kinlé bè tɔ;
8 kdɔtalə Lubə kí ra kullə mɛ̨ɛ̨ Piyər-tɨ adɨ-é to njèkɔwkulə dan dow-
je-tɨ kí d'ijə-dé ganjangɨ kinlé, ɛ̨ ya tɔ ɓá ra kullə mɛ̨ɛ̨-m-tɨ adɨ-m m'to
njèkɔwkulə dan dow-je-tɨ kí d'ijə-dé ganjangɨ al tɔ.
9 Lokɨ Jakɨ-je, kɨ̀ Sepasɨ-je, kɨ̀ Jɑ̨-je kí dow-je d'oo-dé kɨ tógɨ njékəwnɑ̨-je
titɨ gajɨ kí ngɔwdan kəy-tɨ bè lé, 'ree 'gə kí ramajɨ lə Lubə nɑ̀y sə-m rəmə,
d'ulə jikɔl-dé d'adɨ-ji jɛ̨ kɨ̀ Barnabasɨ kadɨ tɔjɨ kində kí d'ində rɔ-dé natɨ sə-
ji. Beɓa ndi-ji usɨ go-nɑ̨-tɨ kadɨ jɛ̨ j'a kɔw dan dow-je-tɨ kí d'ijə-dé ganjangɨ
al ə dɛ̨ d'a kɔw dan dow-je-tɨ kí d'ijə-dé ganjangɨ tɔ.
10 Dəji ya par ə 'dəji-ji kadɨ j'adɨ mɛ̨ɛ̨-ji ole dɔ njéndoo-je-tɨ ə to né kí
uwə mɛ̨ɛ̨-m adɨ m'ra tɔ. †

Pol kɔl kɨ̀ Piyər

11 Ngà lokɨ Sepasɨ ree ɓebo Antiosɨ-tɨ lé, ra né kí majɨ al adɨ m'idə-é
kəm-é-tɨ rəsɨ.
12 Kdɔtalə kete ɓəy ɓá kadɨ dow-je madɨ d'ɨ̨ rɔ Jakɨ-tɨ 'ree lé, Piyər uso
né natɨ kɨ̀ dow-je kí 'to jipɨ-je al; ngà lokɨ dɛ̨ 'ree rəmə, ɛ̨ ɓəl jipɨ-je adɨ ra
gosɨ ɔr rɔ-é ɑ̨ ngərəngɨ.
13 Jipɨ-je madɨ 'ndajɨ kəm Piyər adɨ d'isɨ 'tulə rɔ-dé natɨ tɔ; sar ya
Barnabasɨ kàrè 'ra-é d'adɨ isɨ tulə rɔ-é natɨ tɔ.
14 Lokɨ m'oo kí panjiyə-dé kin tò njururu al, adɨ ɔw natɨ kɨ̀ ta kí tɔgrɔ-tɨ
kí tò mɛ̨ɛ̨ Poyta kí Majɨ-tɨ al lé, m'idə Sepasɨ takəm dow-je-tɨ lay m'panè:
«I kí 'to jipɨ ya mbatɨ panjiyə jipɨ-je ə un panjiyə dow-je kí 'to jipɨ-je al kí
d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé lé, ra ban ɓá 'ndigɨ kadɨ dɛ̨ kí 'to jipɨ-je al kí d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé lé,
'təl d'un panjiyə jipɨ-je ɓəy wa?»
15 «Jɛ̨ lé, j'to jipɨ-je kí kojɨ kəy ɓɨ j'to kí dan gin dow-je-tɨ kí jipɨ-je d'oo-dé
kɨ njéramajal-je kin al.
16 †Ngà gə kí j'gə kí to təl rɔ go ndukun-tɨ ɓá ta ɔr-né dɔ dow-tɨ al, ngà
ta ɔr dɔ dow-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ Jeju Kristɨ kinlé, jɛ̨ kàrè j'adɨ mɛ̨ɛ̨-ji Jeju
Kristɨ tɔ; kdɔ kadɨ ta ɔr-né dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ Kristɨ, ɓɨ kɨ̀ takul təl rɔ

---

* **2:7 2:7** Dow-je kí d'ijə-dé ganjangɨ al to dɛ̨ kí 'to jipɨ-je al. Ngà dɛ̨ kí d'ijə-dé ganjangɨ lé ɓá 'to jipɨ-je tɔ. † **2:10 2:10** 'Ndó Knj 11:29-30 † **2:16 2:16 a** Rɔm 3:20; **b** Rɔm 3:22

go ndukun-tɨ al; kdɔtalə dow kí ta à kɔr dɔ-é-tɨ kì takul təl rɔ go ndukun-tɨ
ya goto‡.
17 Ngà kinə sangɨ kí j'sangɨ kadɨ ta ɔr dɔ-ji-tɨ kì takul nam kàdì Kristɨ-tɨ
kinlé, tɔjɨ kí ję j'to njéramajal-je tɔ lé, se kadɨ Kristɨ to njèkɔsɨ kutɨ majal
wa? Ndą̀ bè al!
18 Kdɔtalə né-je kí m'tusɨ m'iṇə kinlé, kinə m'təl m'isɨ m'ra gogɨ ɓəy
rəmə, mą ya m'təl njèkal dɔ ta.
19 Kdɔtalə mą ya m'tokɨ dow kí oy kì kəm rəbɨ lə ndukun bè, adɨ kí sɔbɨ
dɔ ndukun rəmə, mą m'oy kdɔ kadɨ m'isɨ kəm kdɔ Lubə.
20 Mą lé, m'ɓə-m kagdəsɨ-tɨ natɨ kì Kristɨ, adɨ to mą ɓá m'isɨ kì dɔ-m taá
al ngá, ngà to Kristɨ ɓá isɨ kəm mę̨ę-m-tɨ; kisɨ-m kì dɔ-m taá kí ɓone bè
kinlé, m'isɨ kì takul kadmę̨ę Ngon lə Lubə. Ę lé ndigɨ-m, ə oy gangɨ-né
dɔ-m.
21 M'mbatɨ ramajɨ lə Lubə al; kdɔtalə kinə kɔrtadɔ-tɨ tò kì takul təl rɔ go
ndukun-je-tɨ rəmə, Kristɨ oy kì ndangɨ kare.»

3

Ndukun-je kì kadmę̨ę
Rɔm 4; 8:14-17

1 Kɔbɨ! Kɔbɨ! Sə̨i dow-je kí dɔnangɨ Galatɨ-tɨ lé 'mbəi bè! Ną̀ ɓá təl dɔ-si
wa? Sə̨i kí ta lə Jeju Kristɨ kí 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kin kí d'ɔr gin-é ngə́rə́rə́-
ngə́rə́rə́ d'adɨ 'gəi lé ya ɓan wa?
2 M'a dəjɨ-si ta káre-rè kadɨ iləi-mi-tɨ: Ndil kí aa njay kí Lubə adɨ-si lé,
adɨ-si kdɔ təl kí 'təli rɔ-si go ndukun-je-tɨ əse kdɔ kadɨ kí adi Poyta kí Majɨ
to ta kí tɔgrɔ-tɨ wa?
3 Kin to mbə́ kí ɓan ə́ 'mbəi n̨ą̀ bè wa? Ndɔkɨ uləi gin-é kí Ndil kí aa njay
lé ngɔsnè 'ndigi tɔli ta-é kí go tɔ́gɨ dow-tɨ ngá wa?
4 Né-je kí tę̨ę dɔ-si-tɨ asɨ bè kinlé, kadɨ tò kɔgɨ kare wa? 'Dé! Ə̃ kadɨ tò
kɔgɨ kare mą! – Lubə kí adɨ-si Ndil kí aa njay rəm,
5 ɓá ra nékɔjɨ-je dan-si-tɨ rəm lé, ra kdɔ təl kí 'təli rɔ-si go ndukun-je-tɨ
əse kdɔ kadɨ kí adi Poyta kí Majɨ to ta kí tɔgrɔ-tɨ wa?
6 †Abrakam kàrè, ndɔkɨ adɨ mę̨ę-é Lubə, ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.*
7 †Ə̃n ə́ kadɨ 'gəi majɨ kí dow-je ḱí d'adɨ mę̨ę-dé ɓá 'to ngan lə Abrakam.
8 Rəm ɓá, mbete kí aa njay ɔjɨ kete kí Lubə à kɔr ta dɔ dow-je-tɨ kí 'to
jipɨ-je al kì takul kadmę̨ę, adɨ pa ta lə Poyta kí Majɨ kinlé adɨ Abrakam kete
panè: Gin dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay ya d'a kingə tɔrndi dɔ-tɨ kì takul-i†.
9 Beɓa dę kí d'adɨ mę̨ę-dé lé, d'ingə tɔrndi dɔ-tɨ natɨ kì Abrakam kí to
njèkadmę̨ę tɔ.
10 Ə dow-je lay kí d'ubə kul təl rɔ go ndukun-tɨ lé, ndɔl tò dɔ-dé-tɨ.
Kdɔtalə 'ndàngɨ mę̨ę mbete-tɨ kí aa njay 'panè: Ta-je lay kí 'ndàngɨ mę̨ę
mbete ndukun-je-tɨ lé, dow kí rá-rá kí təl rɔ-é go-tɨ lay uwə njarara al lé,
ndɔl tò dɔ-é-tɨ.
11 Adɨ tò ndaa-tɨ rəsɨ kí Lubə ɔr ta dɔ dow-tɨ kì takul təl rɔ go ndukun-
je-tɨ al, kdɔ 'ndàngɨ mę̨ę mbete-tɨ kí aa njay 'panè: Dow kí njururu à kisɨ
kəm kì takul kadmę̨ę.‡

---

‡ **2:16 2:16** Pa 143:2 † **3:6 3:6** Rɔm 4:3 * **3:6 3:6** Kgn 15:6 † **3:7 3:7** Rɔm 4:16 † **3:8 3:8** Kgn 12:3 ‡ **3:11 3:11** Aba 2:4

12 Kdɔtalə kadmɛ̨̱-je kɨ̀ ndukun ɔw natɨ al; ngà ndukun panè: Dow kɨ́
təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ rəmə, à kisɨ kəm kɨ̀ takul ndukun.§
13 Kristɨ gangɨ dɔ-ji ɔr ndɔl lə ndukun dɔ-ji-tɨ ə ɛ̨ ɓá adɨ ndɔl kɨ́ tò kdɔ-ji
nə̀y dɔ-é-tɨ – kdɔtalə 'ndàngɨ mɛ̨̱ mbete-tɨ kɨ́ aa njay 'panè: Dow kɨ́ rá-rá
kɨ́ 'ɓə-é kagɨ-tɨ lé, to dow kɨ́ ndɔl tò dɔ-é-tɨ* –
14 Gin-é kin ɓá tɔrndi kɨ́ sɔbɨ dɔ Abrakam lé, dow-je kɨ́ 'to jipɨ-je al d'ingə-
né kɨ̀ takul Jeju Kristɨ rəm, ɓá jə̨i kàrè Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ Lubə un mindɨ-é
kdɔ kadɨ n'adɨ-ji lé j'ingəi-né kɨ̀ takul kadmɛ̨̱ tɔ.
15 Ngankɔ̨-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̱, m'a kun né kɨ́ dow-je d'isɨ 'ra kdɔ pa-né
ta kadɨ-si ooi: Dow ɓəy ə́, kinə ndàngɨ mbete néndubə kɨ̀ gangɨ-é kɨ́ tuwə
ra-né lé, dow kɨ́ rangɨ à bujuru kɔgɨ al rəm, ɓá dow à təl ra rangɨ al rəm.
16 Ə Lubə un mindɨ-é adɨ Abrakam-je kɨ̀ ngonka-é. Adɨ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ
dow káre-rè ə ngonka-é lé to Kristɨ. 'Ndàngɨ mɛ̨̱ mbete-tɨ kɨ́ aa njay lé,
'panè: Nganka-é-je al, adɨ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ dow-je n̨ã̱ al.†
17 Ooi ta kɨ́ m'ndigɨ pa ɓan: Mbete néndubə kɨ́ Lubə ra kɨ̀ gangɨ-é kɨ́
tuwə ra-né kinlé, ndukun kɨ́ ɓal ɓusɔ kɨ̀ kɔrmutə go-tɨ ɓəy ɓá ree lé, à
kasɨ bujuru kɔgɨ kdɔ kadɨ kunmindɨ lə Lubə təl tò kɔgɨ kare al. –
18 †Kdɔtalə, kinə dow à kingə néndubə kɨ̀ takul təl rɔ go ndukun-tɨ rəmə,
lé à tò kɨ̀ takul kunmindɨ al ngá. Ə to takul kunmindɨ lé ɓá Lubə ra-né majɨ
kɨ̀ Abrakam tin.
19 Ə kinə tò bè rəmə ndukun tò kdɔ ri wa? Ndukun ree go-tɨ, kdɔ kadɨ
kaldɔta-je tò-né ndaa-tɨ rəsɨ, sar ya kadɨ ngonka Abrakam kɨ́ Lubə un
mindɨ-é adɨ-é lé ree-né; malayka-je d'adɨ dow-je 'gə ndukun lé, kɨ̀ takul
njètaa ta kadɨ dow-je.
20 Ə dow-je joo ɓá dow à taa ta ta ɛ̨ kɨ kárɛ-tɨ kadɨ madɨ-é, ngà kunmindɨ
lé, Lubə ya kɨ̀ kár-é dɔ-tɨ.
21 Ndukun lé, se ɔsɨ ta kunmindɨ lə Lubə wa? Bè al! Kinə ndukun to kɨ́
kadɨ kdɔ kadɨ dow-je d'isɨ-né kəm rəmə, lé ta kɨ́ kɔr dɔ-tɨ à ree kɨ̀ takul
ndukun ya tɔgrɔ-tɨ.
22 Ngà mbete kɨ́ aa njay panè: Dow-je lay ya majal ɔ̨̀ ɓe dɔ-dé-tɨ, kdɔ kadɨ
né kɨ́ Lubə un mindɨ-é kadɨ n'adɨ njékadmɛ̨̱-je lé, ɛ̨ adɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̱
Jeju Kristɨ.
23 Kete ɓəy ɓá kadɨ kadmɛ̨̱ ree lé, ndukun uwə-ji dangay-tɨ ngəbɨ-né
dɔkaglo kɨ́ kadmɛ̨̱ à tɔji-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
24 Bè ya tɔ ə́ ndukun lé, to njèkində kəm-é go-ji-tɨ kdɔ kɔr nɔ̨̀-ji sar kadɨ
Kristɨ ree-né, kdɔ kadɨ ta ɔr-né dɔ-ji-tɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̱.
25 Lokɨ dɔkaglo kadmɛ̨̱ ree lé, jə̨i j'isi gin tɔ́gɨ-tɨ lə njèkində kəm-é go-ji-tɨ
kinlé al ngá.
26 Kdɔtalə sə̨i lay ya 'toi ngan lə Lubə kɨ̀ takul kadɨ kɨ́ adi mɛ̨̱-si Jeju
Kristɨ;
27 adɨ sə̨i lay kɨ́ 'ra-si batɛ̨m kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdì Kristɨ-tɨ lé, panjiyə
Kristɨ ya ɓikti tò rɔ-si-tɨ.
28 Sə̨i lay ya 'toi dow-je kɨ́ káre-rè kɨ̀ takul nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ, adɨ to
jipɨ əse to jipɨ al kàrè to né kɨ́ ngay al rəm, ɓá to ɓə əse to ɓə al kàrè to né
kɨ́ ngay al rəm, ɓá to dené əse to dingəm kàrè to né kɨ́ ngay al rəm.

§ **3:12 3:12** Mbl 18:5 * **3:13 3:13** Det 21:23 † **3:16 3:16** Kgn 12:7 † **3:18 3:18** Rɔm 4:14

29 †Ə to kí 'toi dow-je lə Kristɨ ya kin rəmə, 'toi nganka Abrakam tɔ, adɨ
néndubə kí Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ n'adɨ-é lé, sə̨i a kingəi tɔ.

4

1 Ə ta kí m'ɔw pa ɓan: Ngon kí à to njènéndubə lé, ę ya to 'ɓa né-je lay,
ngà lokɨ dɔ-é nə̨y ɓəy lé, né kí tò gay rɔ-é-tɨ kì ɓə goto.
2 Ngà ę isɨ gin tógɨ-tɨ lə njékində kəm-dé go-é-tɨ, kì njékoo go né-je-tɨ liə
sar kadɨ dɔkaglo kí bɔbɨ-é ɔjɨ lé asɨ-né.
3 Jə̨i kàrè, lokɨ ndɔkɨ j'toi kɨ ngan-je bè ɓəy lé, j'rai ɓə lə né-je kí kɔgɨ
kare bè kí dɔnangɨ-tɨ;
4 ngà lokɨ dɔkaglo asɨ lé, Lubə ulə Ngon-é, adɨ dené ojɨ-é, ə ę kàrè ulə
dɔ-é gin tógɨ-tɨ lə ndukun.
5 †Bè kadɨ taa-né dow-je kí d'isɨ gin tógɨ-tɨ lə ndukun ilə-dé taá, kdɔ kadɨ
j'təli ngan lə Lubə.
6 Kdɔtalə to kí j'toi ngan lə Lubə lé ɓá, ę ulə-né Ndil Ngon-é adɨ isɨ mę̨ę̨-
ji-tɨ, adɨ isɨ ndàngɨ dɔ-é panè: Aba! Bɔbɨ-m!
7 Beɓa i 'to ɓə al ngá, ngà i 'to ngon kí kojɨ kəy; ə kinə i 'to ngon kí kojɨ
kəy rəmə, i 'to njènéndubə kì takul Lubə tɔ.

Ta ɔ̨ mę̨ę̨ Pol kdɔ njékəwnə̨-je kí dɔnangɨ Galatɨ

8 Low ndɔkɨ lé, sə̨i 'gəi Lubə al, 'rai ɓə lə magɨ-je kí 'to lubə-je kí tɔgrɔ-tɨ
al.
9 Ngà ɓone bè kí sə̨i 'gəi Lubə, əse kí Lubə gə-si majɨ ngá kinlé, ra ban
ɓəy ɓá 'ndigi kɔsi nakɨ-nakɨ təli kuləi rɔ-si mę̨ę̨ né-je-tɨ kí tógɨ-dé goto, kí
to ngan né-je kí mę̨ę̨ wəy kare kin, kdɔ kadɨ 'rai ɓə lə-dé gogɨ ɓəy wa?
10 Isi indəi kəm-si go ndɔ-je-tɨ, kì go nə̨y-je-tɨ, kì dɔkaglo-je-tɨ, kì ɓal-je-tɨ
al ɓan!
11 'Rai adi m'ɓəl m'panè kɔ̨ kí m'ingə kdɔ ta lə-si kinlé à kɨ̨ tò kɔgɨ kare.
12 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, kɔgri ya, 'titi-nə̨ sə-m titɨ kí mə̨ m'titɨ-né-
nə̨ sə-si kin bè.
13 Né kí majɨ al káre ya kàrè sə̨i 'rai sə-m al. 'Gəi majɨ kí ndɔkɨ mɔ̨y ɓá
to kəm rəbɨ kí dɔsə̨y kí m'ilə-né mbę̨ Poyta kí Majɨ dan-si-tɨ.
14 Mətɨ kí rɔ-m-tɨ kí ingəi kɔ̨-é kin kàrè, sə̨i 'nədi-mi al rəm, ɓá m'to n̨ę̨
kəm-si-tɨ al rəm; ngà kuwə ɓá sə̨i uwəi-mi rɔ-si-tɨ tokɨ malayka lə Lubə
bè, tokɨ Jeju Kristɨ bè.
15 Ə rɔnəl kí ndɔkɨ 'rai n̨ə̨ lé tò rá ngá wa? Kdɔtalə m'pa ta lə-si m'panè:
Kinə lé to né kí a kasi rai rəmə lé, kəm-si ya kàrè ndɔkɨ a tɔri kadi-mi.
16 Ngà m'təl njèba lə-si kdɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ kí m'idə-si lé tɔ ɓəy wa?
17 Njékadɨ rɔ-dé ngə̨ njim rɔ-si-tɨ kinlé, to rɔ ngə̨ njim kí majɨ al; dę̨ 'ndigɨ
kɔr-si rɔ-ji-tɨ kɔgɨ, kdɔ kadɨ rɔ-si təl ngə̨ njim rɔ-dé dę̨-tɨ.
18 To né kí majɨ kadɨ rɔ dow ngə̨ njim lo ra majɨ-tɨ kì dɔkaglo-je lay, ɓɨ
kadɨ m'isɨ dan-si-tɨ ya par tá al.
19 Ngan-m-je, m'təl m'isɨ m'ingə kɔ̨ gogɨ kdɔ ta lə-si titɨ ndo kí ra dené
kin bè, sar kadɨ ta lə Kristɨ rusɨ-né mę̨ę̨-si.
20 Kí ngɔsnè-tɨ kinlé, m'ndigɨ kadɨ mə̨ ya m'ə̨ rɔ-si-tɨ nɔ̨ɔ̨ ɓá m'a koo
gangɨ ndi-m kí m'a pa-né sə-si ta ɓəy, kdɔtalə ta kí dɔ-si-tɨ lé ubə ta-m
gususu.

† **3:29 3:29** Rɔm 4:13 † **4:5 4:5** Rɔm 8:15-17

21 Sə̨i kí 'ndigi kuləi dɔ-si gin ndukun-tɨ lé, idəi-mi adɨ m'oo. Ta kí mbete
ndukun pa lé, ooi al wa?
22 Kdɔ 'ndàngɨ 'panè: Abrakam ojɨ ngan-je kí dingəm joo; ę kí káre kɔ̨-é
to ɓə, ə ę kí káre kɔ̨-é to ɓə al tɔ.
23 Ngà ngon kí kɔ̨-é to ɓə lé, d'ojɨ-é titɨ kí dow-je d'ojɨ-né-nə̨ kin ya, ngà
ngon kí kɔ̨-é to ɓə al lé, d'ojɨ-é kojɨ kí go kunmindɨ-tɨ.
24 Ta kinlé to męę ta: Dené-je kinlé, 'tɔjɨ kulənojɨ kí gin joo. Ę kí dɔsə̨y
tɔjɨ kulənojɨ kí 'dɔɔ natɨ dɔ mbal Sinə̨y-tɨ; ę ɓá to Agar kí ojɨ ɓə;
25 Agar lé, tɔjɨ mbal Sinə̨y kí dɔnangɨ Arabi-tɨ – ə ę tokɨ ɓebo Jorijalęm
kí ɓone bè, kdɔtalə Jorijalęm kì dow-je kí męę-é-tɨ 'to ɓə-je.
26 Ngà Jorijalęm kí taá lé, to ɓə al, ə ę ɓá tokɨ kɔ̨-ji bè.
27 Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè:
I kí ndɔkɨ 'to kujɨ dené,
I kí ndɔkɨ ojɨ ngon al lé,
'Ra rɔnəl! 'Tilə kole,
'Ilə 'ndil rɔnəl, i kí ndɔkɨ 'gə to ndo al.
Kdɔtalə ngan lə dené kí d'iə̨nə-é kɔgɨ lé,
d'a nə̨ kitə ngan lə dené kí njèngɔw.*
28 Ngankɔ̨-m-je, sə̨i lé, 'toi ngan-je kí d'ojɨ-si kí go kunmindɨ-tɨ, gangɨ-é kí
d'ojɨ-né Isakɨ† kí go kunmindɨ-tɨ kin bè.
29 Ngà titɨ kí ndɔkɨ ngon kí d'ojɨ-é kì gangɨ-é kí d'ojɨ-né ngan-je ulə-né
kəm ę kí d'ojɨ-é kì tɔ́gɨ lə Ndil kí aa njay ndoo kinlé, ɓone bè kàrè tò bè ya
tɔ.
30 Ə 'ndàngɨ męę mbete-tɨ kí aa njay 'panè ri wa? 'Ndàngɨ 'panè: 'Tubə
ɓə kin kì ngon-é burə, kdɔtalə ngon ɓə à to njènéndubə natɨ kì ngon lə
dené kí to ɓə al al.‡
31 Beɓa ngankɔ̨-m-je, jə̨i j'toi ngan lə dené kí to ɓə kin al, ngà j'toi ngan
lə dené kí to ɓə al.

5

Taa kilə taá lə njèkadmęę

1 Kristɨ taa-ji ilə-ji taá kdɔ kadɨ j'toi ɓə-je al ngá. Ə̀n ə́ ə̨i lo kə̨-si-tɨ njángɨ
ɓi 'təli iləi jugɨ ra ɓə mindɨ-si-tɨ gogɨ al ngá.
2 Ooi! Mə̨ Pol m'a kidə-si rəsɨ; kinə adi d'ijə-si ganjangɨ rəmə, Kristɨ to
né kí kɔgɨ káre rɔ-si-tɨ.
3 M'təl m'ɔsɨ kagɨ dɔ-tɨ rangɨ ya ɓəy m'panè: Dow kí rá-rá kí sangɨ kadɨ
d'ijə-é ganjangɨ rəmə, tò kadɨ təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ lay tɔ ɓane.
4 Sə̨i kí 'sangi kadɨ ta ɔr dɔ-si-tɨ kì takul təl rɔ go ndukun-tɨ lé, sə̨i ya ɔri
rɔ-si kɔgɨ rɔ Kristɨ-tɨ, adɨ 'goti męę ramajɨ-tɨ liə.
5 Kí sɔbɨ dɔ-ji ję rəmə, j'isɨ 'ngəbɨ kadɨ ta ɔr dɔ-ji-tɨ kì takul kadmęę; ę
ɓá to né kí ję j'ində męę-ji dɔ-tɨ kadɨ Ndil kí aa njay ra adɨ-ji.
6 Kdɔ kí sɔbɨ dɔ nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ lé, kijə ganjangɨ-je, kì kijə ganjangɨ
al-je kin, to né kí 'ngay al. Ngà kadmęę kí ra kullə kadɨ ndignə̨ tò-né kin
ya par to né kí tɔgrɔ-tɨ.
7 Ndɔkɨ ɔwi majɨ-majɨ ngà to nə̨́ ɓá ree ilə-si kagɨ ɔgɨ-si təl rɔ-si go ta-tɨ
kí tɔgrɔ-tɨ lé tɔ ɓəy wa?

---

* **4:27 4:27** Eja 54:1 † **4:28 4:28** Isakɨ to ngon kí Abrakam ojɨ-é kɨ go kunmindɨ-tɨ lə Lubə (Kgn 21:1-3). ‡ **4:30 4:30** Kgn 21:9-10

8 Takɔjɨ kinlé, to takɔjɨ kí ị̃ rɔ njèɓa-si-tɨ lé al.
9 †Əm kí sẹ̃ bè ya à ra kadɨ ndujɨ kí lọ̃y lay ya ị̃.
10 Mạ rəmə, nam kí m'nam kàdì 'Baɓe-tɨ lé, ra adɨ mẹ̃ẹ̃-m nda kạ̃y dɔ-si-tɨ, to kí̃ a tɔɔi kuri rangɨ al. Ngà dow kí təl dɔ-si kinlé, lé to nạ́-nạ́ ya kàrè ta-é à kusɨ dɔ-é-tɨ.
11 Ə kí sɔbɨ dɔ-m mạ lé, ngankọ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ̃, kinə m'isɨ m'ilə mbẹ̃ kijə ganjangɨ ɓəy ngà d'ulə kəm-m ndoo kdɔ ri wa? Kinə m'ilə mbẹ̃ kijə ganjangɨ ɓəy lé, koy Kristɨ kagdəsɨ-tɨ à to jigɨ tugə dow ɓəy wa?
12 Ə dẹ̃ njétəl dɔ-si-je kinlé, kijə ya d'ijə rɔ-dé lé gɨrɨm 'gangɨ ə ri ra!

Ra ndigɨ lə-ji al, ngà ra ndigɨ lə Ndil kí aa njay
Rɔm 8:1-14; 13:12-14

13 Ngankọ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ̃, sə̃i lé, 'ɓa-si 'taa-si d'ilə-si taá. Ngà kẹ̃ ɓá kadɨ ilɨi jirə dɔ taa kilə taá-tɨ lə-si kin kadɨ 'rai-né né kí nəl dajɨ rɔ-si kin al, ngà kɨ̀ takul ndignạ rəmə, kadɨ 'təli ngannjékullə-je lə-nạ.
14 Kdɔtalə ndukun ɓikti lay ya to kí 'kəw dɔ-é mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kí káre-rè kin: 'A ndigɨ dow madɨ-i tokɨ rɔ-i bè*.
15 Ə kinə isi 'tọ̃i-nạ, 'gangi-nạ batɨ-batɨ rəmə, kadɨ ooi majɨ; sə̃i a tuji-nạ.
16 Beɓa m'a kidə-si rəsɨ; adi Ndil kí aa njay ɔr nọ̃-si rəmə, né-je kí dajɨ rɔ-si ndigɨ kinlé a rai al.
17 †Kdɔtalə né-je kí dajɨ rɔ dow ndigɨ lé, ɔsɨ ta né-je kí Ndil kí aa njay ndigɨ; ə né-je kí Ndil kí aa njay ndigɨ kàrè, ɔsɨ ta né-je kí dajɨ rɔ dow ndigɨ tɔ. Né-je lé d'ɔsɨ-nạ ta ya dɔrɔ; bè kdɔ kadɨ sə̃i 'rai né kí mẹ̃ẹ̃-si ndigɨ al.
18 Ngà kinə to Ndil kí aa njay ɓá ɔr nọ̃-si rəmə, sə̃i isi gin tógɨ-tɨ lə ndukun al.
19 Né-je kí dajɨ rɔ dow ndigɨ lé tò ndaa-tɨ rəsɨ. Né-é-je lé to kaya kí ra, kɨ̀ ra né-je kí tò nẹ̃-nẹ̃, kɨ̀ néra kí jugɨ-jugɨ,
20 kɨ̀ pole magɨ, kɨ̀ ra kugə, kɨ̀ koo kəm-nạ al, kɨ̀ gakɨ-nạ, kɨ̀ kim-nạ, kɨ̀ kəm kí tidɨ tir-tir dɔ-nạ-tɨ, kɨ̀ jangɨ kɨ̀ nỵ̃, kɨ̀ kumạ̃-nạ dɔ-nạ-tɨ, kɨ̀ gangɨ-nạ,
21 kɨ̀ kəmnda, kɨ̀ ra gọ̃yibɨ, kɨ̀ ra gọ̃nékuso, kɨ̀ ra né-je kí titɨ-nạ kɨ̀ né-je kí bè kin. Titɨ kí ndɔkɨ m'pa-né kete lé, m'təl m'pa ya ɓəy m'panè: Dow-je kí njékisɨ ká ra né-je-tɨ kí bè kinlé, d'a to dow-je kí kọ̃ɓe-tɨ lə Lubə al.
22 Ngà kandɨ kullə lə Ndil kí aa njay kí mẹ̃ẹ̃ dow-tɨ lé to ndigɨ dow-je, rənəl, lapiya, kilə mẹ̃ẹ̃ dɔ madɨ-é-tɨ, ramajɨ, mẹ̃ẹ̃majɨ, kạ̃dɔndi-tɨ, sɔl lɔm-lɔm, koremẹ̃ẹ̃;
23 ndukun ɔsɨ ta né-je kí bè kinlé al.
24 Dow-je kí 'to 'lə Jeju Kristɨ lé, 'ɓə dajɨ rɔ-dé kagdəsɨ-tɨ natɨ kɨ̀ ɓo né-je kí uwə-é ɓə-tɨ kɨ̀ ndəgɨ ɓo né-je liə kí majal.
25 J'isi kɨ̀ dɔ-ji taá kɨ̀ takul Ndil kí aa njay, ə́n ə́ j'adi Ndil kí aa njay lé ya tɔ ɓá ɔr nọ̃-ji.
26 Adi j'ɔsi gajɨ rɔ-ji j'sangi-né ta-nạ al rəm, ɓá j'imi-né-nạ al rəm tɔ.

6

Ta kí sɔbɨ dɔ gəti-nạ rəm, ra majɨ rəm
Rɔm 2:3-11; Əbr 6:10-12

1 Ngankọ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ̃, kinə dow madɨ usɨ mẹ̃ẹ̃ majal-tɨ ɓá ooi rəmə, sə̃i kí Ndil kí aa njay isɨ ɔr nọ̃-si lé, 'gɔli-é kɨ̀ ta kí sɔl lɔm-lɔm ilɨi-é rəbəə gogɨ. Ə i ya kàrè, 'oo go rɔ-i majɨ, nè 'a kị̃ kusɨ mẹ̃ẹ̃ nénạ̃-tɨ tɔ.

† **5:9 5:9** 1Kɔ 5:6 * **5:14 5:14** Mbl 19:18 † **5:17 5:17** Rɔm 7:15-23

2 'Gəti sə-nạ̃ nékotɨ-je kí ɔy, rəmə to təl ya ɓá 'təli rɔ-si go ndukun-tɨ lə
Kristɨ tin.
3 Ə dow kí to né al ya ɓá oo rɔ-é kɨ dow kí ngay rəmə, dowbé ya kì dɔ-é
isɨ ədɨ rɔ-é.
4 Kadɨ nạ̃-nạ̃ ya tən kullə ra-é kí sɔbɨ dɔ-é oo, ə́ kinə majɨ rəmə, kadɨ-é
ɔsɨ-né gajɨ rɔ-é ta kí 'liə-tɨ ya, ɓɨ kadɨ ɔjɨ-né rɔ-é rɔ dow-je-tɨ kí rangɨ al.
5 Kdɔtalə nạ̃-nạ̃ ya à kotɨ né liə kí ɔy kí sɔbɨ dɔ-é.
6 Dow kí 'ndó-é né rəmə, kadɨ adɨ njèndó-é né kinlé, ubə siə majɨ né-je
liə lay.
7 Ədɨ rɔ-si al, kdɔ dow sɔkɨ Lubə al. Né kí dow dubɨ lé, né-é ya dowbé à
kijə tɔ.
8 Dow kí dubɨ né kí majɨ al kí nəl dajɨ rɔ-é rəmə, né kí dowbé à kijə mẹ̃ẹ̃
né-tɨ kí nəl dajɨ rɔ-é kinlé, to tujɨ kí à tujɨ; ngà dow kí dubɨ né kí nəl Ndil
kí aa njay rəmə, né kí dowbé à kijə rɔ Ndil kí aa njay-tɨ lé, to kiskəm kí
sartagangɨ.
9 J'adi dabɨ ra-ji dɔ majɨ kí ra-tɨ al; kdɔtalə majɨ kí ra lé kinə j'iṇ̃əi ta-é
al rəmə, ndɔ kijə ko-tɨ ə j'a kijəi né-é.
10 Ən ə́ kəm rəbɨ ya j'ingəi rəmə, adɨ j'rai-né majɨ kì dow-je lay, ə kí boy
ṇạ̃ lé, adɨ j'rai majɨ kì ngankọ̃-ji-je kí njékadmẹ̃ẹ̃.

Lo təl dɔ ta
Plp 3:2-11

11 Yən, mạ̃ ya ngá ə́ m'ndàngɨ né kin kì ji-m boy gururu-gururu m'adɨ-si
tin.
12 Njéndigɨ ra né kadɨ d'oo-dé-né kɨ 'ngay-je kí sɔbɨ dɔ né kí tò rɔ-dé-tɨ
lé, 'ndigɨ kuwə-si kadɨ ijəi ganjangɨ. 'Ra bè kdɔ kadɨ ta kí sɔbɨ dɔ koy Kristɨ
dɔ kagdəsɨ-tɨ lé dow-je d'ulə-né kəm-dé ndoo kdɔ al ya ɗo bè.
13 Kdɔtalə dẹ̃ kí d'ijə-dé ganjangɨ kinlé, dẹ̃ ya kàrè 'təl rɔ-dé go ndukun-tɨ
al, ngà dẹ̃ 'ndigɨ kadɨ ijəi ganjangɨ kadɨ né kí tò rɔ-si-tɨ ɓá to né kɔsɨ gajɨ
rɔ lə-dé.
14 Kí sɔbɨ dɔ-m mạ̃ lé, m'a kɔsɨ gajɨ rɔ-m kì né kí rangɨ ndạ̃ al; koy lə
'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ dɔ kagdəsɨ ya par ə́ m'a kɔsɨ-né gajɨ rɔ-m. Kì takul
Kristɨ lé m'oo né-je kí dɔnangɨ-tɨ kɨ né-je kí 'ɓə-dé kagdəsɨ-tɨ kɔgɨ bè ə kɨ
rɔ né-je kí dɔnangɨ-tɨ kàrè, m'nạ̀y kɨ dow kí 'ɓə-é kagdəsɨ-tɨ kɔgɨ bè tɔ.
15 Kijə ganjangɨ to né kí 'ngay al rəm, ɓá kijə ganjangɨ al kàrè to né kí
'ngay al rəm; ngà kadɨ dow to nékində kí sigɨ ɓá to né kí boy.
16 Kadɨ lapiya, kì koo kəmtondoo nạ̀y kì dow-je lay kí 'təl rɔ-dé go ta-je-tɨ
kí m'pa kin rəm, kadɨ nạ̀y kì Israyel-je* kí 'to dow-je lə Lubə rəm tɔ.
17 Kị̃ nè kɔw kɨ kete kinlé, kadɨ dow adɨ-m kọ̃ al ngá, kdɔ ndunạ̃ dò-je kí
m'ingə kdɔ ta kí sɔbɨ dɔ Jeju lé, tò rɔ-m-tɨ ngá.
18 Ngankọ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ̃, kadɨ ramajɨ lə 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ nạ̀y
sə-si! Amẹ̃n!

---

* **6:16 6:16** Israyel-je kí 'to dow-je lə Lubə kí ta lə-dé tò nè kinlé dow-je kí nạ̃-je 'panè to Israyel-je kí ngan lə Jakobɨ ya par, ngà dow-je kí dan-tɨ-je 'panè to dow-je lay kí d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju Kristɨ tɔ.

Mbete kí Pol ndàngɨ adɨ
Epɛjɨ-je
Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí Pol ndàngɨ adɨ
Epɛjɨ-je

Pol à ką̣ dangay-tɨ ɓebo Rɔm-tɨ je bè ɓá ndàngɨ-né mbete kin. Dɔkaglo-tɨ kí káre-rè kin ya ẹ ndàngɨ-né mbete adɨ njékəwną̣-je kí Kolosɨ-tɨ rəm, adɨ Pilemɔ̨ rəm. Pol ndàngɨ mbete adɨ Epɛjɨ-je kdɔ kadɨ-dé 'gə kí dẹ lé, 'nam kàdì Kristɨ-tɨ rəm, kadɨ 'gə né-je kí d'ingə kì takul ramajɨ lə Lubə, ə kadɨ d'adɨ panjiyə-dé nəl Lubə.

Kɔ̨ ta-je kí boy-boy ra joo mẹẹ mbete-tɨ kin. Kun lo kɔr-é-tɨ kí 1-3 lé, Pol pa ta kí dɔ né-je-tɨ kí dow à koo rɔ njèkadmẹę̣-tɨ, kí né-je kí ẹ à kubə majɨ-é. Kun lo kɔr-é-tɨ kí 4-6 lé, Pol ulə dingəm mẹẹ njékadmẹę̣-je-tɨ kadɨ kisɨ kì dɔ taá lə-dé ɔw natɨ kì majɨ kí Lubə ra sə-dé kin.

Pol isɨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ kaglo-je n̪ą̣, ilə mbę̣ Poyta kí Majɨ-je, ra né-je kí tò ɓəl-ɓəl-je, ndó né njékadmẹę̣-je (Knj 19). Mbete kinlé, 'panè Pol ulə-né adɨ njékadmẹę̣-je kí gay-gay n̪ą̣ kí dɔnangɨ Epɛjɨ-tɨ ɓɨ adɨ dẹ kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ ya par al. Mbete kinlé sɔbɨ dɔ kutɨ njékəwną̣-je kí gin káre-rè par al, ngà pa ta kí sɔbɨ dɔ panjiyə njékadmẹę̣-je kí Lubə ndigɨ sar ndɔ-je-tɨ kí ɓone.

Tɔjɨ rɔ kì Lapiya kí ra

1 †Mą̣ Pol, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ kí go mẹẹ ndigɨ-tɨ lə Lubə, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si są̣ɨ njékaa njay-je, njéką̣ dɔ ndi-si-tɨ mẹẹ nam-tɨ kí 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ kí isi [Epɛjɨ-tɨ.]*

2 Kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə dẹ kì 'Baɓe Jeju Kristɨ d'adɨ ramajɨ kì lapiya lə-dé ną̣y sə-si.

3 Kɔsgajɨ kɨ dɔ Lubə-tɨ kí to Bɔbɨ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ kí adɨ-ji né-je lay kí majɨ kí dɔrą̣-tɨ kí à ra kì ndil-ji, kdɔ nam kí j'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.†

4 Lubə mbətɨ-ji kì takul-é kete nɔ̨ kində gin dɔnangɨ-tɨ, kdɔ kadɨ j'toi dow-je kí j'aai njay rəm, ɓá kadɨ ta goto dɔ-ji-tɨ takəm-é-tɨ rəm tɔ.

5 Ndigɨ kí ẹ ndigɨ-ji lé ɓá ẹ uwə-né dɔ-ji kete low nų̣, kadɨ j'təli-né ngan-é kì takul Jeju Kristɨ. Nəl-é n̪ą̣ kadɨ né kinlé tò bè, kdɔ to mẹẹ ndigɨ liə,

6 kadɨ j'ɔsi-né gajɨ-é kdɔ ramajɨ liə kí to ramajɨ kí riɓa-é tò; majɨ kinlé ẹ ra sə-ji kì takul ngon-é kí to dow kí ẹ ində-é dan kəm-é-tɨ.

7 †Məsɨ-é ɓá to kəm rəbɨ kí Lubə taa-ji-né ilə-ji taá rəm, iṇə-né go majal-je lə-ji kɔgɨ kí go ramajɨ-tɨ liə kí n̪ą̣ kin rəm tɔ.

8 Majɨ lé, Lubə ra sə-ji mbing ya adɨ-ji gosɨ lay rəm, ɓá adɨ-ji négə lay rəm tɔ.

9 Ḕ adɨ j'gə ndigɨ liə kí ndɔkɨ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ, adɨ to kɔjra kí majɨ kí ẹ ɔjɨ mẹẹ-é-tɨ kdɔ ra kì takul Kristɨ

10 ə kadɨ n'ra né-é dɔkaglo-tɨ kí ta mɔngɨ lo-tɨ, adɨ to ta lə kəw né-je lay kí dɔrą̣-tɨ kì dɔnangɨ-tɨ kadɨ tò gin tɔ́gɨ-tɨ lə dow kí 'boy káre-rè kí to Kristɨ kí Lubə mbətɨ-é.

---

† **1:1 1:1** Knj 18:19-21; 19:1 * **1:1 1:1** Ta-je kí tò mbuną̣ né-tɨ kinlé […] goto mẹẹ mbete-je-tɨ kí dɔsą̣y kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kì ji-dé kì ta grɛkɨ. † **1:3 1:3** Rɔm 8:15-17,28-30 † **1:7 1:7** Kol 1:14

11 Kɨ̀ takul-é lé ya tɔ ɓá Lubə uwə-né dɔ-ji kete low ə ində-ji-né tagay ɓá adɨ-ji-né né-je lay kí go kɔjra-tɨ liə, ɛ̨ kí to Njèra né-je lay kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ndigɨ liə;
12 kadɨ jə̨i kí j'indəi mɛ̨ɛ̨-ji dɔ Kristɨ-tɨ kete lé, j'ɔsi gajɨ-é kdɔ riɓa liə.
13 Lokɨ ooi ta kí tɔgrɔ-tɨ kí to Poyta kí Majɨ kí à kajɨ-si lé, sə̨i kàrè 'nami kàdì-é-tɨ ya tɔ. Sə̨i adi-é mɛ̨ɛ̨-si ə Lubə adɨ Ndil kí aa njay kí un mindɨ-é kdɔ kadɨ-si lé, isɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ titɨ pɔ̨ kí ɔsɨ-si-né bè.
14 Ə ɛ̨ kin ya to né kí taá mɔkɨ kí tɔjɨ néndubə lə-ji, ndɔ taa kilə taá-tɨ lə dow-je kí Lubə adɨ 'to 'liə kadɨ d'ɔsɨ gajɨ-é kdɔ riɓa liə.

Ta kí Pol pa kɨ̀ Lubə kdɔ njékəwnə̨-je

15 Gin-é kin ɓá, mə̨ kàrè lokɨ m'oo ta lə kadɨ kí sə̨i adi mɛ̨ɛ̨-si 'Ɓaɓe Jeju rəm, m'oo ta lə ndigɨ kí sə̨i 'ndigi njékaa njay-je kí rangɨ lay rəm lé,
16 m'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ-si rəm, ɓá mɛ̨ɛ̨ ta-je-tɨ kí m'isɨ m'pa siə kàrè m'ilə ri-si dan-tɨ rəm tɔ.
17 Kadɨ Lubə lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ, kí to Bɔbɨ-ji kí njèriɓa lé adɨ Ndil-é adɨ-si gosɨ rəm, adɨ kəm-si ijə dɔ-é-tɨ adɨ 'gəi-é majɨ rəm,
18 kadɨ adɨ kəm-si ijə dɔ nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ kí ɛ̨ ɓa-si kdɔ kin rəm, kadɨ adɨ kəm-si ijə dɔ néndubə-tɨ liə kí to né riɓa kí nə̨ə̨ kí à kadɨ-si natɨ kɨ̀ njékaa njay-je kí rangɨ kin rəm,
19 ɓá kadɨ adɨ kəm-si ijə dɔ tógɨ-tɨ kí al dɔ lo kí ɛ̨ ra-né sə-ji jə̨i njékadmɛ̨ɛ̨-je kin rəm tɔ. Tógɨ kí nə̨ə̨ kí itə tógɨ-je lay kinlé,
20 ɛ̨ tɔjɨ lokɨ adɨ Kristɨ tɔsɨ-né ndəl ində lo tɛ̨ɛ̨ rəm, un-é-né adɨ-é isɨ dɔ jikɔl-é-tɨ dɔrə̨ə̨-tɨ rəm,
21 adɨ Kristɨ isɨ-né dɔ ndil-je-tɨ kí majɨ al lay, kɨ̀ dɔ malayka-je-tɨ lay, kɨ̀ dɔ tógɨ-je-tɨ lay, kɨ̀ dɔ kɔ̨ɓe-je-tɨ lay rəm, adɨ ri-é ɓa itə dow-je lay kí ri-dé ɓa kaglo-tɨ kɨ̀ nè kin rəm; ngà dɛ̨ kin par al, ɛ̨ adɨ ri-é ɓa itə dow-je lay kí ri-dé à ɓa kaglo-tɨ kí à ree gogɨ kin rəm tɔ.
22 †Né-je lay kinlé Kristɨ ya Lubə adɨ tò gin tógɨ-é-tɨ rəm, ɓá adɨ-é to burə dɔ njékəwnə̨ə̨-je lay
23 kí 'to dajɨ rɔ-é kin rəm tɔ. Kristɨ lé taa lo dan njékəwnə̨ə̨-je-tɨ pəl-pəl rəm, ɓá taa lo kí dɔrə̨ə̨-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ-tɨ nè pəl-pəl rəm tɔ.

2

Kajɨ kɨ̀ takul ramajɨ
Kol 2:12-13; 3:1-3; Tit 3:3-8

1 †Ə sə̨i lé, ndɔkɨ oyi koy kaldɔta-je, kɨ̀ koy majal-je lə-si,
2 ndɔkɨ isi 'rai ɓə lə né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kin kí to kullə ra 'boy kí njèkɔw kɨ̀ tógɨ dan yól-tɨ, kí to ndil kí majɨ al kí njèra kullə mɛ̨ɛ̨ njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ.
3 Jə̨i lay ya ndɔkɨ j'toi kí dan-dé-tɨ tɔ, adɨ ndɔkɨ j'iə̨i rɔ-ji yakɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ kí majɨ al majɨ al kí ɓo-é ra-ji, j'rai né-je kí nəl dajɨ rɔ-ji, kɨ̀ né-je kí mɛ̨ɛ̨-ji ndigɨ, adɨ j'toi dow-je kí kojɨ-ji-tɨ nə̨ə̨ ya wɔngɨ ra Lubə dɔ-ji-tɨ titɨ kí wɔngɨ ra-é-né dɔ ndəgɨ dow-je-tɨ kin bè tɔ.
4 Ngà Lubə lé to njèkoo kəmtondoo kí nə̨ə̨; ndigɨ kí ɛ̨ ndigɨ-ji nə̨ə̨ kinlé ɓá ra adɨ,
5 lokɨ jə̨i j'oyi koy kaldɔta-je lə-ji ya kàrè, ɛ̨ adɨ j'təli j'isi kəm kdɔ nam kí j'nami kàdì Kristɨ-tɨ – Sə̨i lé, aji kɨ̀ takul ramajɨ –

† **1:22 1:22** Kol 1:18 † **2:1 2:1** Kol 2:13

6 Ɛ̨ adɨ j'tɔsi j'ndəli natɨ kɨ̀ Kristɨ rəm, ɓá adɨ j'isi dɔra̰-tɨ natɨ kɨ̀ Jeju Kristɨ,
kdɔ nam kɨ́ j'nami kàdì-é-tɨ kin rəm tɔ.
7 Bè kdɔ kadɨ kaglo-tɨ kɨ́ à ree kinlé, ɛ̨ tɔjɨ dow-je majɨ kɨ́ al dɔ lo kɨ́ ɛ̨ ra
sə-ji kɨ̀ takul mɛ̨ɛ̨majɨ liə, kdɔ nam kɨ́ j'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
8 Kdɔtalə sə̰i aji kɨ̀ takul ramajɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kadmɛ̨ɛ̨. Né kinlé ḭ rɔ-si
sə̰i-tɨ al, ngà to kadkare lə Lubə.
9 Né-é kinlé ree kɨ̀ takul kullə ra-si-je al, adɨ dow à kində-né kàdì-é al.
10 Kdɔtalə j'toi kullə ra ji Lubə; ɛ̨ ra-ji kɨ̀ takul nam kɨ́ j'nami kàdì Jeju
Kristɨ-tɨ, kdɔ kadɨ j'rai né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ ɛ̨ uwə dɔ-é kete kdɔ kadɨ to
kullə ra-ji.

Təl kɨ́ káre kɨ̀ takul Kristɨ
Əbr 10:19-22

11 Beɓa adi mɛ̨ɛ̨-si ole dɔ né-tɨ kin: Ndɔkɨ lé né kɨ́ tò rɔ-si-tɨ ya tɔjɨ kɨ́ 'toi
jipɨ-je al, adɨ jipɨ-je kɨ́ 'to dow-je kɨ́ d'ijə-dé ganjangɨ 'ɓa-si dow-je kɨ́ d'ijə-dé
ganjangɨ al. Dɛ̨ lé to rɔ-dé ɓá dow-je d'ijə.
12 Dɔgangɨ-é-tɨ kinlé, Kristɨ, dow kɨ́ Lubə mbəti-é lé, ndɔkɨ sə̰i 'gəi-é al
rəm, ɓá né kɨ́ sɔbɨ dɔ Israyel-je kàrè 'goti mɛ̨ɛ̨-é-tɨ rəm, kulənojɨ-je kɨ́ Lubə
dɔɔ natɨ kɨ̀ Israyel-je ə un-né mindɨ-é adɨ-dé lé kàrè 'goti mɛ̨ɛ̨-é-tɨ rəm,
kisɨ-si dɔnangɨ-tɨ nè kin kàrè ndɔkɨ nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ lə-si goto rəm, ɓá
'gəi Lubə al rəm tɔ.
13 Ngà ɓone bè kinlé, sə̰i kɨ́ ndɔkɨ a̰i ngərəngɨ kɨ̀ Lubə lé, məsɨ Kristɨ ra
adɨ 'reei wur-wur rɔ Lubə-tɨ kɨ̀ takul nam kɨ́ 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
14 Kdɔtalə ɛ̨ ɓá to gin lapiya kɨ́ mbunə̰-ji-tɨ; ndògɨ bɔr kɨ́ gangɨ-ji dana̰
təl-ji njéba-je-tɨ lə-na̰ lé, Kristɨ lé ɓá ree tujɨ kɔgɨ kɨ̀ takul koy-é ə ra adɨ
gin dow-je kɨ́ joo kinlé 'təl-né dow-je kɨ́ káre.
15 †Ɛ̨ bujuru ndukun-je kɨ̀ kújɨ ra-é-je lay kdɔ kadɨ gin dow-je kɨ́ joo kinlé
'təl-né kubru rɔ kɨ́ káre kɨ́ to gin dow-je kɨ́ sigɨ kɨ́ lapiya tò dan-dé-tɨ kɨ̀
takul nam kɨ́ 'nam kàdì-é-tɨ.
16 †Adɨ to takul koy-é kagdəsɨ-tɨ kinlé ɓá, ɛ̨ bujuru-né ba kɨ́ tò dan-dé-tɨ
rəm, ulə-dé-né nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə adɨ dɛ̨ kɨ́ gin joo lay kin ya 'təl-né dow-je
kɨ́ káre-rè.
17 Kristɨ ree ilə mbɛ̨ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ lapiya adɨ-si sə̰i kɨ́ ndɔkɨ a̰i
ngərəngɨ kɨ̀ Lubə rəm, ɓá adɨ-ji jɛ̨ kɨ́ ndɔkɨ j'a̰ ngɔsi kɨ̀ Lubə rəm tɔ.
18 Kɨ̀ takul Kristɨ lé ɓá Ndil kɨ́ aa njay ra adɨ jə̰i kɨ́ gin joo lay kin ya j'ingəi
kəm rəbɨ j'reei-né ngɔsi rɔ Bɔbɨ-ji-tɨ.

19 Gin-é kin ɓá sə̰i 'toi-né mba-je al rəm, ɓá 'toi-né njéndumə̰ ɓe-je al
rəm ngá, ngà 'toi ngan njéɓe-je natɨ kɨ̀ njékaa njay-je, adɨ 'toi dow-je lə
Lubə.
20 Sə̰i lé, 'tòi kɨ kəy kɨ́ d'ində gin-é dɔ njékɔwkulə-je-tɨ, kɨ̀ dɔ njépata-je
kɨ́ ta Lubə-tɨ ə Jeju Kristɨ ya to ər kɨ́ sul-é-tɨ.
21 Kɨ̀ takul Kristɨ lé ɓá ər isɨ-né dɔ-na̰-tɨ kɨ̀ gangɨ-é berere-berere kdɔ təl
kəy kɨ́ aa njay kɨ́ to kəy lə 'Baɓe.
22 Sə̰i kàrè, kɨ̀ takul-é lé, 'tòi kɨ kəy kɨ́ d'ində kadɨ to kəy kisɨ Lubə kɨ̀
takul Ndil-é tɔ.

---

† **2:15 2:15** Kol 2:14 † **2:16 2:16** Kol 1:20

3

Lubə adi Pol kullə dan dow-je-ti kí 'to jipi-je al
Kol 1:24-29; 2:1-3; 1Pi 1:10-12

1 Gin-é kin ɓá, mą̃ Pol kí d'uwə-m dangay-ti kdɔ ta kí sɔbi dɔ Jeju Kristi
lé, m'pa-né ta kì Lubə kdɔ ta lə-si sə̨i kí 'toi jipi-je al.
2 Kdɔ maji kí Lubə ra sə-m ɓá adi-m-né kullə kadi m'ra dan-si-ti lé, koo
ə sə̨i a kooi ta-é ya.
3 Lubə tę̨ę̨ kì dɔ né kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti adi m'gə ɓá m'ndangi-né ta-é sę̨ tin.
4 †Loki 'ndói mbete kinlé rəmə, a kasi 'gəi kí né kí sɔbi dɔ Kristi kí tò lo
ɓɔyɔ-é-ti lé, kəm-m ijə dɔ-ti ya.
5 Né kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti kí ɓone bè Lubə adi Ndil kí aa njay tę̨ę̨ kì dɔ-é
adi njékɔwkulə-je kì njépata-je kí ta-é-ti kí d'aa njay 'gə kinlé, ndɔki ę̨ adi
dow-je kí kete 'gə al.
6 Né kí ndɔki tò lo ɓɔyɔ-é-ti lé ón: Kì kəm rəbi Poyta kí Maji lé, dow-je
kí 'to jipi-je al kí 'nam kàdì Jeju Kristi-ti lé, Lubə adi-dé né-je kí maji-maji
nati kì jipi-je rəm, adi 'təl dow-je kí káre-rè kì jipi-je rəm, ɓá adi dę̨ kì
jipi-je d'ore-ną̃ dɔ kunmindi-ti liə rəm tɔ.
7 Poyta kí Maji kinlé, ɓá Lubə ra sə-m maji, adi-m m'təl ngonnjèkullə-é
kì takul tógi liə.
8 Mą̃ kí m'to né al dan njékaa njay-je-ti lay kinlé, Lubə ra sə-m maji adi
m'to njékilə mbę̨ né-je lə Kristi kí maji-é al dɔ lo kin kadi dow-je kí 'to
jipi-je al rəm,
9 ɓá adi m'to njèkɔr man dɔ né-je-ti kí ę̨ kí to Njèra dɔrą̃ kì dɔnangi ɓɔyɔ
low lə low-je kin rəm tɔ.
10 Gin-é kin ɓá kí nè kin rəmə, kì takul njékəwną̃-je lé, njékɔ̨ɓe-je, kì
njétógi-je kí dɔrą̃-ti 'gə-né gosi lə Lubə kí tò kì kəy-é kəy-é lo ną̃ kin,
11 kí go kɔjra-ti kí à tò sartagangi kí ę̨ ɔji kete low ɓá ę̨ ra né-é kì takul
nam kí j'nam kàdì 'Baɓe-ti lə-ji Jeju Kristi
12 ə nam-ji kàdì-é-ti kì kəm rəbi mę̨ę̨-ji kí j'adi-é kinlé ra adi mę̨ę̨-ji nda
kąy-kąy kadi j'ree-né ngɔsi ki rɔ Lubə-ti.
13 Beɓa m'idə-si kadi kɔ̨-je kí m'isi m'ingə kdɔ ta lə-si kinlé, adi ɔr tógi-si
al. Kɔ̨-je kinlé, to né riɓa lə-si.

Ndigi kí Kristi ndigi dow-je

14 Gin-é kin ɓá m'ɔsi-né məkəji-m nangi nɔ̨ Bɔbi-ji-ti,
15 kí ę̨ ya gin dow-je lay kí dɔrą̃-ti kì kí dɔnangi-ti 'tę̨ę̨ mę̨ę̨-é-ti,
16 m'dəji-é kadi ra sə-si kí go riɓa-ti liə kí ną̃ kin rəm, kì takul Ndil-é kdɔ
kadi mę̨ę̨-si idi-né njiki-njiki rəm,
17 m'dəji-é kadi adi Kristi ra ɓe mę̨ę̨-si-ti kì takul kadmę̨ę̨ rəm, kadi adi
uləi njirə-si nangi ngą̃ mę̨ę̨ ndigi-ti kí ę̨ ndigi-ji,
18 kdɔ kadi sə̨i kì ndəgi njékaa njay-je lay ya asi gəi tati-é, kì ngal-é, kì
kù-é kí nangi, kì ngal-é kí taá,
19 ə a 'gəi-né kí ndigi kí Kristi ndigi-ji kinlé itə négə-je lay; kdɔ kadi né-je
lay kí rɔ Lubə-ti taa mę̨ę̨-si pəl-pəl.
20 Ə Lubə kí njèra kullə mę̨ę�-ji-ti kì takul tógi-é lé, asi ra né-je kí al dɔ
né-je kí j'dəji-é rəm, j'giri rəm.

---

† **3:4 3:4** Kol 1:26,27

21 Kadɨ kɔsgajɨ tò kɨ dɔ-é-tɨ dan njékəwnã-je-tɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ rəm,
dan dow-je-tɨ kí low kɨ̀ kí ngɔsnè ya lay rəm, ɓá kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal rəm tɔ. Amẽn!

4

Kində rɔ natɨ mẽẽ kadmẽẽ-tɨ
Kol 3:12-14; Rɔm 12:4-8; 1Kɔ 12:4-8

1 Beɓa mã Pol kí d'uwə-m dangay-tɨ kdɔ ta kí sɔbɨ dɔ ta lə 'Ɓaɓe lé, m'ulə
dingəm mẽẽ-si-tɨ kadɨ adi panjiyə-si ɔw natɨ kɨ̀ ɓa kí Lubə ɓa-si.
2 †Kadɨ 'toi njésɔl dɔ-si sɔl kí ɔr njutɨ rəm, kadɨ 'sɔli lɔm-lɔm rəm, kadɨ
'toi njékilə mẽẽ-si dɔ madɨ-é-tɨ rəm. Isi dɔ-tɨ kɨ̀ nã ə 'ndigi-né-nã rəm tɔ.
3 Ra kí Ndil kí aa njay ra adɨ 'toi dow-je kí káre kinlé, ẽ ya uwəi ngã kɨ̀
kəm rəbɨ lapiya kí tò dan-si-tɨ.
4 Kdɔtalə j'toi kubru rɔ kí káre-rè,
Ndil kí aa njay ra káre-rè,
bè ya tɔ Lubə ɓa-si kdɔ nékində mẽẽ dɔ-tɨ kí ra káre-rè;
5 'Ɓaɓe ra káre-rè,
kadmẽẽ ra káre-rè,
batẽm ra káre-rè,
6 Lubə ra káre-rè
ə ẽ ya to Bɔbɨ dow-je lay rəm,
ɔ̃ ɓe dɔ nékində-je-tɨ lay rəm,
ra kullə dan dow-je-tɨ lay rəm,
ɓá isɨ mẽẽ dow-je-tɨ lay rəm tɔ.
7 Ngà Lubə ra sə-ji majɨ adɨ nã́-nã́ dan-ji-tɨ ya Kristɨ adɨ-é kadkare kɨ̀
gangɨ-é gangɨ-é.
8 Gin-é kin ɓá 'ndàngɨ-né mẽẽ mbete-tɨ kí aa njay 'panè:
Ẽ ɔw lo-je-tɨ kí taá nũ, kɨ̀ dow-je kí uwə-dé ta rɔ-tɨ;
Ẽ ləbɨ dow-je kadkare-je.
9 «Ẽ ɔw lo-je-tɨ kí taá nũ» lé kɔr mẽẽ-é to ri wa?
Kɔr mẽẽ-é to, kete ɓá kadɨ ɔw taá lé,
ndɔkɨ ẽ risɨ ɔw njal gin nangɨ-tɨ.
10 Ẽ kí risɨ nangɨ lé, to ẽ ya ɔ́ ɔw sam dɔrã-tɨ nũ,
kdɔ kadɨ taa lo pəl-pəl mẽẽ né-je-tɨ lay.
11 Kadkare kí ẽ adɨ lé ɔ́n:
Ẽ adɨ dẽ kí dan-tɨ-je 'to njékɔwkulə-je,
Ẽ adɨ dẽ kí nã́-je 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ,
Ẽ adɨ dẽ kí madɨ-je 'to njékilə mbẽ Poyta kí Majɨ,
Ə adɨ dẽ kí nã́-je 'to njékɔrnɔ̃-je kɨ̀ njéndó dow-je né.
12 Ẽ ra bè kdɔ kadɨ njékaa njay-je d'asɨ gakɨ kadɨ 'ra kullə kadɨ dẽ kí 'to
kubru rɔ Kristɨ lé d'ɔw-né kɨ kete-kete,
13 sar kadɨ jə̃i lay ya j'təli-né dow-je kí káre-rè mẽẽ kadmẽẽ-tɨ rəm, mẽẽ
gə Ngon lə Lubə-tɨ rəm, kadɨ j'toi dow-je kí j'tɔgi gangɨ, sar kadɨ j'asi-né-nã
kɨ̀ Kristɨ berere mẽẽ panjiyə-é-je-tɨ,
14 kdɔ kadɨ j'toi ngan-je kí pungum man ɔw sə-dé yó-je kɨ nè-je kin al,
nè néndó-je lay à kulə-ji yə́l yó-je kɨ nè-je, ɓá kadɨ j'toi né kədɨ lə njéra
né kədɨ-né dow-je kur-dé-né wale kin al rəm,
15 ngà kadɨ j'pai ta kí tɔgrɔ-tɨ kɨ̀ ndignã rəmə, j'a tɔgi mẽẽ né-je-tɨ lay
kadɨ j'titi-né-nã kɨ̀ Kristɨ kí to dɔ kin bè.

† **4:2 4:2** Kol 3:12,13

16 †Kì takul-é ɓá kubru rɔ lay tò-né ta-nạ̃-tɨ kì gangɨ-é gangɨ-é majɨ kì
takul njirə-je kì gul-je lay kí uwə-é natɨ ngạ̃ ə ngon rɔ kí rá-rá ra kullə liə
adɨ kubru rɔ tɔgɨ-né rəm, ɓá ɔw-né kɨ kete-kete kì takul ndignạ̃ rəm tɔ.

Panjiyə kí low kì panjiyə kí sigɨ
Kol 3:1-16; Gal 5:10-25

17 Gin-é kin ɓá m'idə-si-né ə m'ạ̃-né dɔ-tɨ njángɨ kì ri 'Baɓe m'panè: Adi
panjiyə-si titɨ-nạ̃ kì panjiyə njékadmɛ̃ɛ̃ al-je kí tagɨr lə-dé to tagɨr kí mɛ̃ɛ̃
wəy kare kin al.
18 Tagɨr lə-dé to tagɨr kí dɔ mbə́-tɨ, adɨ 'goto mɛ̃ɛ̃ kiskəm-tɨ lə Lubə,
kdɔtalə négə al kì mɛ̃ɛ̃ngạ̃ lə-dé.
19 Dɛ̃ lé 'gə rɔsɔl al, adɨ kaya ya to kullə ra-dé sar adɨ d'iṇə rɔ-dé yakɨ
mɛ̃ɛ̃ né-jɛ-tɨ kí tò ṇɛ̃ ya kàrè mɛ̃ɛ̃-dé uwə-dé kì ta al.
20 Ngà sə̃ɨ lé, gangɨ-é kin ɓá to ta kí sɔbɨ dɔ Kristɨ kí 'ndó-si lé al.
21 Jeju Kristɨ lé 'pa ta kí dɔ-é-tɨ d'adɨ ooi rəm, ɓá néndó kí sɔbɨ dɔ-é kí
ɔw go-nạ̃-tɨ kì ta kí tɔgrɔ-tɨ liə kàrè 'ndó-si, kadɨ
22 †'tusi panjiyə-si kí kete ndɔkɨ lé iṇə̃ɨ kɔgɨ. Ndɔkɨ lé, ɓo né-je kí majɨ
al majɨ al tò mɛ̃ɛ̃-si-tɨ, ədɨ-si kdɔ tujɨ-si.
23 Adi Ndil kí aa njay təl-si adɨ 'toi dow-je kí sigɨ mɛ̃ɛ̃ tagir-je-tɨ lə-si
24 †ə 'təli dow-je kí sigɨ kí Lubə ra-dé kí go mɛ̃ɛ̃ndigɨ-tɨ liə kdɔ kadɨ 'ra
né kí njururu kì né kí aa njay kì takul ta kí tɔgrɔ-tɨ.
25 Gin-é kin ɓá 'tusi takədɨ iṇə̃ɨ kɔgɨ ə kadɨ nạ̃́-nạ̃́ idə madɨ-é ta kí tɔgrɔ-tɨ,
kdɔtalə jə̃ɨ j'toi ngan rɔ-nạ̃.
26 Kinə wɔngɨ ra-si kàrè, 'rai majal al; adi kàdì ur dɔ wɔngɨ-tɨ lə-si al;
27 kəm lo kí ndɛ̃ bè ya kàrè iṇə̃ɨ adi Sú ilə nja-é-tɨ al.
28 Dow kí to njèɓogɨ kàrè, kadɨ ɓogɨ al ngá. Ngà kadɨ ur rɔ-é biri ya ra
kullə kì ji-é kdɔ kadɨ ra-né kì dow-je kí d'ɔw ndoo né tɔ.
29 Adi ta kí tò ṇɛ̃ káre ya kàrè tɛ̃ɛ̃ ta-si-tɨ al; ngà kinə tò kadɨ 'pai ta
rəmə, kadɨ to ta kí majɨ kí à kullə dingəm mɛ̃ɛ̃ dow-je-tɨ rəm, ɓá à ra majɨ
kì dow-je kí d'oo rəm tɔ.
30 Ndil kí aa njay lə Lubə lé, 'tuji mɛ̃ɛ̃-é al; ɛ̃ ɓá isɨ mɛ̃ɛ̃-si-tɨ titɨ pɔ̃ kí
Lubə ɔsɨ-si-né kdɔ ndɔ kí à taa-si-né kilə-si taá kí tagangɨ-je-tɨ.
31 Né lay kí to mɛ̃ɛ̃katɨ, kì rɔkatɨ kanạ̃nạ̃, kì wɔngɨ, kì kilə kɔl, kì kulə ta
ndil-nạ̃-tɨ, kì né lay kí to mɛ̃ɛ̃ndul ya adi goto dan-si-tɨ.*
32 †Adi mɛ̃ɛ̃-si majɨ kì nạ̃ rəm, adi ta ɔ̃ mɛ̃ɛ̃-si kdɔ-nạ̃ rəm, iṇə̃ɨ go majal
lə-nạ̃ kɔgɨ titɨ kì Lubə iṇə̃-né go majal lə-si kɔgɨ kì takul nam kí́ 'nami kàdì
Kristɨ-tɨ kin bè tɔ.

5

Panjiyə kí lo kí ndógɨ-tɨ
1Te 4:1-8; 1Kɔ 6:9-11

1 Sə̃ɨ lé, 'toi ngan lə Lubə, adɨ ɛ̃ ində-si dan kəm-é-tɨ ə́n ə́ 'ndaji kullə
ra-é;
2 adi ndigɨ dow-je ɓá uwə mɛ̃ɛ̃-si, titɨ kí Kristɨ ndigɨ-ji-né ɓá ɛ̃ ya adɨ-
né rɔ-é Lubə kadkare-tɨ adɨ d'ilə məsɨ-é nangɨ kdɔ ta lə-ji kin bè. Adɨ to
kadkare kí nəl Lubə titɨ ubɨ kí əti majɨ.

---

† **4:16 4:16** Kol 2:19 † **4:22 4:22** Kol 3:9 † **4:24 4:24** Kol 3:10 * **4:31 4:31** Kol 3:8 † **4:32 4:32** Kol 3:13

3 Kaya-je, kɨ̀ né-je lay kɨ́ tò ŋ̰ɛ̰, əse kəmkəḭ lé, to né-je kɨ́ kadɨ ta-é ya kàrè
uwə dɔ-si al. Gangɨ-é kin ɓá tuwə njékaa njay-je.
4 Ta-je kɨ́ tò ŋ̰ɛ̰, kɨ̀ ta mbə́-je, kɨ̀ sɔkɨ-na̰-je lé, to né-je kɨ́ tuwə-si al. Ngà
né kɨ́ tuwə-si lɛ̃, to oiyo kɨ́ kadɨ 'rai Lubə.
5 Kdɔ né kɨ́ kadɨ 'gəi majɨ ón: Njèrakaya rəm, njèra né-je kɨ́ tò ŋ̰ɛ̰ əse
njèkəmkəḭ adɨ to njèpole magɨ rəm lé, d'a goto mɛ̰ɛ̰ kɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə dɛ̰ kɨ̀
Kristɨ.
6 Adi dow pa ta-je kɨ́ mɛ̰ɛ̰ wəy kare ədɨ-si-né al. Kdɔ to ta lə né-je kɨ́ majɨ
al kinlé ɓá wɔngɨ ra-né Lubə dɔ njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ liə.
7 Ðn ə́ kində ya indəi rɔ-si natɨ sə-dé al.
8 Kdɔtalə, ndɔkɨ isi lo kɨ́ ndul-tɨ, ngà ɓone bè 'nami kàdì 'Ɓaɓe-tɨ adɨ 'toi
dow-je kɨ́ isi lo kɨ́ ndógɨ-tɨ ngá. Beɓa adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kɨ́
d'isɨ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ.
9 Kdɔ panjiyə kɨ́ lo kɨ́ ndógɨ-tɨ lé to mɛ̰ɛ̰majɨ, kɨ̀ né ra kɨ́ njururu, kɨ̀ ta kɨ́
tɔgrɔ-tɨ.
10 Ɔri kəm né-je kadɨ 'gəi né kɨ́ nəl 'Ɓaɓe,
11 ə né-je kɨ́ lo kɨ́ ndul-tɨ kɨ́ to né-je kɨ́ kɔgɨ kare kinlé uləi rɔ-si dan-tɨ al,
ngà uni kam dɔ-tɨ.
12 Kdɔtalə né-je kɨ́ dow-je kin d'isɨ 'ra lo ɓɔyɔrɔ-tɨ lé, tò rɔsɔl mbing ya
majɨ pa ta-é al.
13 Ngà né-je lay kinlé lokɨ dow un kam dɔ-tɨ rəmə, lo ndógɨ dɔ-tɨ.
14 Kdɔtalə, né kɨ́ lo ndógɨ dɔ-tɨ lé, né-é təl to londógɨ ngá. Gin-é kin ɓá
'pa-né 'panè:
I njètoɓi, ḭ taá dɔ ɓi-tɨ,
Ḭ taá dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy
ə Kristɨ à kadɨ lo ndógɨ dɔ-i-tɨ doo.
15 Beɓa ooi go panjiyə-si majɨ. 'Rai né tokɨ mbə́-je bè al, ngà 'rai né ra lə
dow-je kɨ́ kəm-dé aa njay.
16 †Iŋ̰əi kaglo adi dəə kɔgɨ kare al, kdɔtalə j'isi mɛ̰ɛ̰ ndɔ-je-tɨ kɨ́ majɨ al*.
17 Gin-é kin ɓá kadɨ 'toi mbə́ dow-je al, ngà kadɨ 'gəi né kɨ́ mɛ̰ɛ̰ 'Ɓaɓe
ndigɨ.
18 Adi yibɨ ra-si al, nè à ra kadɨ kullə ra-si tò jugɨ-jugɨ; ngà adi Ndil kɨ́ aa
njay ɓá taa lo mɛ̰ɛ̰-si-tɨ
19 †rəmə, ɔji-na̰ ta kɨ̀ pa-je, kɨ̀ pa kɔsgajɨ-je, kɨ̀ pa-je kɨ́ gay-gay kɨ́ Ndil kɨ́
aa njay ində ta-si-tɨ rəm, ɓá usi pa-je 'tɔ́yi-né 'Ɓaɓe kɨ̀ mɛ̰ɛ̰-si kɨ́ káre-rè
rəm tɔ.
20 Dɔkaglo-je lay ya, 'rai oiyo Bɔbɨ-ji Lubə kɨ̀ ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kdɔ
né-je lay.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kisɨ-na̰ lə dené kɨ̀ dingəm
Kol 3:18–4:1; 1Pi 2:18-25; 3:1-7

21 Sə̰i kɨ́ 'ɓəli Kristɨ lé, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə-na̰.
22 †Sə̰i dené-je, kadɨ ná̰-ná̰ dan-si-tɨ ulə dɔ-é gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngɔbɨ-é titɨ kɨ́
isi uləi-né dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'Ɓaɓe kin bè.
23 Kdɔtalə dingəm to dɔ dené titɨ kɨ́ Kristɨ to-né dɔ njékəwna̰-je kɨ́ 'to
kubru rɔ-é ə ɛ̰ to Njèkajɨ-dé kin bè.
24 Titɨ kɨ́ njékəwna̰-je d'ulə-né dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə Kristɨ kinlé, kadɨ ná̰-ná̰
dan dené-je-tɨ ulə dɔ-é gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngɔbɨ-é mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ lay tɔ.

---

† **5:16 5:16** Kol 4:5 * **5:16 5:16** Kol 4:5 † **5:19 5:19** Kol 3:16,17 † **5:22 5:22** Kol 3:18; 1Pi 3:1

25 †Ə sə̨i dingəm-je, 'ndigi ne-si-je titi kí Kristi ndigi-né njékəwnə̨-je sar
oy-né kdɔ ta lə-dé kinlé bè.
26 Ɛ̨ ra bè togi-dé-né kì man rəm, kì ta lə Lubə rəm, adi d'aa njay ə
ində-dé-né tagay adi Lubə;
27 Kdɔ kadi njékəwnə̨-je kinlé d'ạ nɔ̨̃-n'ɛ̨̃-ti titi dené kí ɔw kì ta ngɔw ə́
ra rɔ-é adi ndóle rəm, yoro goto rɔ-é-ti rəm, rɔ-é ungi kulə al rəm, ɓá né
kí maji al ya goto rɔ-é-ti rəm kin bè tɔ. Ə kadi 'to tagay rəm, ɓá kadi ta
madi goto dɔ-dé-ti rəm tɔ.
28 Gangi-é kin ya dingəm à ndigi-né ne-é titi kí ɛ̨ ndigi-né daji rɔ-é kin
bè tɔ. Dow kí ndigi ne-é lé, dowbé ndigi daji rɔ-é ya tɔ.
29 Kdɔtalə dow kí ɔsi rɔ-é kì ta ya goto, ngà dow lé ul rɔ-é, ə tɔsi kəm-é
dɔ-ti titi kí Kristi ra-né kì njékəwnə̨-je kin bè.
30 Kdɔtalə jə̨i j'toi ngan rɔ Kristi.
31 Beɓa 'ndàngi 'panè: Gin-é kin ɓá dingəm à kiṇə-né kɔ̨-é kì bɔbi-é kdɔ
tiṇə rɔ ne-é-ti ə dɛ̨ joo lay d'a təl to kubru rɔ kí káre-rè.
32 Ta kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti kinlé to ta kí boy ə mạ m'idə-si rəsi m'panè: To
ta kí sɔbi dɔ Kristi kì njékəwnə̨-je.
33 Ngà kí sɔbi dɔ-si lé, kadi nạ́-nạ́ ya ndigi ne-é titi kí ndigi-né daji rɔ-é
bè ə kadi dené kí rá-rá kàrè ilə kuji dɔ ngɔbi-é-ti tɔ.

6

Ta kí sɔbi dɔ ngan-je kì njékoji-dé-je

1 †Sə̨i ngan-je, uləi dɔ-si gin tɔ́gi-ti lə njékoji-si-je [kí gangi-é kí 'Ɓaɓe
ndigi]*, kdɔtalə ɛ̨ kin ɓá to né kí njururu.
2 «'Təti kagi bɔbi-i kì kɔ̨-i» – ɛ̨ kin ɓá to kí dɔsə̨y dan ndukun-je-ti kí
kunmindi dan go-é –
3 beɓa 'a kisi maji ə ɓal-i à ṇạ-né dɔnangi-ti.
4 †Sə̨i bɔbi ngan-je, 'tuji mɛ̨ɛ̨ ngan-si-je al, ngà ooi go-dé ə 'ndoi-dé né,
'rai-dé kadi iləi-dé rəbəə kì gangi-é kí 'Ɓaɓe ndigi.

Ta kí sɔbi dɔ ɓə-je kì 'ɓa-dé-je

5 †Sə̨i ɓə-je, 'təli rɔ-si go ta-ti lə dow-je kí 'to 'ɓa-si-je kì ɓəl, kì kuji kì
kilə, kì mɛ̨ɛ̨ kí nda kə̨y titi kí isi 'təli-né rɔ-si go ta-ti lə Kristi kin bè;
6 'rai bè takəm-dé-ti par al rəm, ɓá kdɔ nəl-né dow-je al rəm, ngà 'rai
kdɔ to kí 'toi ngannjékullə-je lə Kristi kí isi 'rai né kí Lubə ndigi kì mɛ̨ɛ̨-si
kí káre.
7 'Rai kullə adi-dé kì rɔnəl titi-nạ́ né kí to kullə lə 'Ɓaɓe bè, ɓi titi to
kullə lə dow al.
8 Sə̨i 'gəi kí dow kí to ɓə əse to ɓə al kàrè, 'Ɓaɓe à kugə dɔ ji-é sɔbi dɔ
maji kí ɛ̨ ra.
9 †Sə̨i 'ɓa ɓə-je kàrè, 'rai sə-dé bè ya tɔ; adi-dé kɔ̨̃ al; sə̨i 'gəi kí ɛ̨ kí to
'Ɓa-si rəm, to 'Ɓa-dé rəm lé, isi dɔrạ-ti ə ɛ̨ ɔr kəm dow al.

Nérɔ-je lə njèkadmɛ̨ɛ̨

10 Kadi m'tɔl-né ta-é lé, uləi njirə-si dɔ 'Ɓaɓe-ti ə ubəi kul tɔ́gi-é kí al dɔ
tɔ́gi-je lay kin.

---

† **5:25 5:25** Kol 3:19; 1Pi 3:7 † **6:1 6:1** Kol 3:20 * **6:1 6:1** Ta-je kí tò mbunə̨ né-ti kinlé […] goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-ti kí dɔsə̨y kí dan-ti-je kí 'ndàngi kì ji-dé kì ta grɛ́ki. † **6:4 6:4** Kol 3:21 † **6:5 6:5** Kol 3:22-25 † **6:9 6:9 a** Kol 4:1; **b** Kol 3:25

11 'Tuləi nérɔ-je lə Lubə lay rɔ-si-tɨ, kdɔ kadɨ ạ̃i-né gərərə nɔ̃ Sú-tɨ kí
njètulə-si natɨ.
12 Kdɔtalə j'isi 'rɔi kì dow-je al, ngà j'isi j'rɔi kɨ̀ ndil-je kí majɨ al, kɨ̀ tógɨ-je,
kɨ̀ njékɔ̃ɓe kí londul-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè rəm, ɓá j'isi j'rɔi kɨ̀ ndil-je kí majɨ
al kí dɔrạ̃-tɨ rəm tɔ.
13 Gin-ɛ́ kin ɓá kadɨ ɔyi nérɔ-je lə Lubə lay, kdɔ kadɨ ạ̃i-né gərərə mɛ̃ɛ̃
ndɔ-je-tɨ kí majɨ al rəm, ɓá kadɨ lokɨ go-é gangɨ lay kàrè ạ̃i-né dingəm rəm
tɔ.
14 Beɓa ạ̃i dingəm. Adi ta kí tɔgrɔ-tɨ nạ̃y kí ndaá dɔɓədɨ-si bè; adi né ra
kí njururu nạ̃y kí né kɔn kàdì asgar-je ta né katɨ-tɨ bè;
15 rɔ tungə pilingɨ kdɔ kilə mbɛ̃ Poyta kí Majɨ kí sɔbɨ dɔ lapiya lé ɓá adi
tokɨ saba nja-si-tɨ bè;
16 mɛ̃ɛ̃ né-je-tɨ lay ya adi kadmɛ̃ɛ̃ tokɨ də lə-si bè. Ningə-je lə Njèmɛ̃ɛ̃ndul
kí ta-é ɔ̃ pər kinlé, də lé ɓá à taa dɔ-si-tɨ.
17 Adi kajɨ tokɨ jɔgɨ ngəm dɔ-si bè ə adi Ta lə Lubə kí to kiyərɔ kí Ndil
kí aa njay adɨ-si lé tò jɨ-si-tɨ tɔ. 18 Ndɔ-je lay ya adi Ndil kí aa njay ɔsɨ-si
adɨ 'pai ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ kəm rəbɨ-je lay ə 'nɔ̃i ta-é-tɨ 'dəji-é-né né. Beɓa uwəi
rɔ-si ngạ̃, isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ kadɨ 'pai ta kɨ̀ Lubə. 'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ njékaa
njay-je lay.
19 'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-m tɔ; kdɔ kadɨ Ndil-é ində ta ta-m-tɨ adɨ m'nda
mɛ̃ɛ̃-m kạ̃y m'ilə mbɛ̃ né kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá Lubə tɛ̃ɛ̃ kɨ̀ dɔ-é kɨ̀ takul Poyta
kí Majɨ kin.
20 Poyta kí Majɨ kinlé ɓá mạ̃ m'to takəm Kristɨ adɨ m'ilə mbɛ̃-é ɓá m'ạ̃-né
dangay-tɨ tin. 'Dəji Lubə kadɨ m'nda mɛ̃ɛ̃-m kạ̃y m'pa ta-é titɨ kí tò kadɨ
m'pa-né.

Ta-je kí sɔbɨ Pol kɨ̀ lapiya-je kí ra

21 ††Kdɔ kadɨ sạ̃i kàrè 'gəi-né ta kí dɔ kisɨ-m-tɨ kɨ̀ né-tɨ kí m'isɨ m'ra
lé, Tisikɨ kí to ngonkɔ̃-m kí njèkadmɛ̃ɛ̃ kí m'ində-é dan kəm-m-tɨ kí to
ngonnjèkullə kí njèkạ̃ dɔ ndi-é-tɨ mɛ̃ɛ̃ kullə-tɨ lə 'Baɓe ya à kɔw kɔr lay
kidə-si.†
22 Gin-é kin ɓá m'ulə-é-né rɔ-si-tɨ bè, kdɔ kadɨ 'gəi-né ta kí sɔbɨ dɔ kisɨ-ji
nè kin rəm, ɓá kadɨ ɔw sɔl mɛ̃ɛ̃-si rəm tɔ.
23 Kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə kɨ̀ 'Baɓe Jeju Kristɨ d'adɨ lapiya kɨ̀ ndigɨ dow-je, kɨ̀
kadmɛ̃ɛ̃ nạ̃y kɨ̀ njékadmɛ̃ɛ̃-je.
24 Kadɨ ramajɨ lə Lubə nạ̃y kɨ̀ dow-je lay kí 'ndigɨ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ
ndigɨ kí sɔ̃y-é goto.

† **6:21 6:21** Knj 20:4; 2Ti 4:12 † **6:21 6:21** Kol 4:7,8 † **6:21 6:21** Kol 4:7

Mbete kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Pilipɨ-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ
Pilipɨ-je

Pol ạ dangay-tɨ ə to ɓebo Rəm-tɨ je bè, ɓá ẹ ndàngɨ-né mbete kin. Ə ẹ ạ mę̣ę̣ ji njékɔ̨ɓe-je-tɨ kadɨ d'a təl-é. Bè ya kàrè to mbete kɨ́ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ rɔnəl liə, kɨ̀ oiyo kɨ́ ẹ ra njékadmẹę̣-je kɨ́ ɓebo Pilipɨ-tɨ.

Pol ilə mbę̣ Poyta kɨ́ Majɨ ɓebo Pilipɨ-tɨ, dɔnangɨ Maseduwan-tɨ dɔnangɨ Grɛkɨ-tɨ kəl-é kɨ́ taá-tɨ ə ində gin njékəwnạ-je káre lo-é-tɨ (Knj 16). Ganglo-é-tɨ kin ya mbuną̣-dé kɨ̀ njékadmẹę̣-je kɨ́ Pilipɨ-tɨ gangɨ al; adɨ dẹ d'ulə kɨ̀ là d'adɨ-é 'ra-né siə nja ṇạ-ṇạ mẹę̣ kullə-tɨ liə kɨ́ isɨ ra adɨ Lubə. Mẹę̣ mbete-tɨ kinlé, ẹ ra-dé oiyo kdɔ kadkare kɨ́ d'ulə-né Epaproditɨ d'adɨ ree-né adɨ-é ngɔsnè ɓəy kinlé rəm, ɓá ẹ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ndigɨ kɨ́ ẹ ndigɨ-dé mẹę̣ mbete-tɨ kinlé rəm tɔ. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1 lé ẹ ra oiyo 'Ɓaɓe rəm, ɓá pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ gangɨ kisɨ-é rəm tɔ. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 2 lé, ẹ tɔjɨ néndajɨ-je kɨ́ sɔbɨ dɔ sɔldɔ ə kɨ́ boy ṇạ lé to sɔldɔ lə Jeju Kristɨ. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 3 lé, ẹ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ majɨ lə mẹę̣ kɨ́ kində dɔ Kristɨ-tɨ ɓɨ dɔ dow-tɨ al, ə lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 4 lé, ẹ ulə dingəm mẹę̣ njékadmẹę̣-je-tɨ kadɨ 'to dow-je kɨ́ káre rəm, kadɨ 'ra rɔnəl rəm, ɓá pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ lapiya lə Lubə rəm tɔ.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ Lapiya kɨ́ ra

1 †Mạ Pol, jẹ kɨ̀ Timote kɨ́ j'to ngannjékullə-je lə Jeju Kristɨ j'isɨ natɨ ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sę̣i njékaa njay kɨ́ 'toi njénam kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ rəm, m'adɨ-si sę̣i njékində kəm-si go njékəwnạ-je-tɨ rəm, ɓá madɨ-si sę̣i njékində kəm-si go né-tɨ lə njékəwnạ-je kɨ́ isi mẹę̣ ɓebo Pilipɨ-tɨ rəm tɔ.

2 Kadɨ Bɔbɨ-ji Lubə dę̣ kɨ̀ 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ d'adɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə-dé nạ̀y sə-si.

3 Ndɔ-je lay kɨ́ mẹę̣-m ole dɔ-si-tɨ taá ya rəmə m'ra oiyo Lubə lə-m.

4 Ta-je lay kɨ́ m'pa kɨ̀ Lubə kdɔ-si lay kinlé, ndɔ-é ndɔ-é ya m'pa kɨ̀ rɔnəl,

5 kdɔ kində kɨ́ indəi rɔ-si ta Poyta-tɨ kɨ́ Majɨ ndɔ-tɨ kɨ́ dɔsą̣y sar tẹę̣-né ɓone.

6 M'gə majɨ kɨ́ njèkulə gin kullə kɨ́ majɨ ṇạ mẹę̣-si-tɨ kinlé, à ra bè-bè ya tɔl ta-é ndɔ təl-tɨ lə Jeju Kristɨ.

7 Sę̣i lé, to tó-é kadɨ m'ɔw kɨ̀ tagɨr-je kɨ́ bè kin dɔ-si-tɨ lay, kdɔtalə m'ində-si dan kəm-m-tɨ. Kdɔ majɨ kɨ́ Lubə ra sə-m dangay-tɨ rəm, lo pa ta gangɨ-né dɔ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ rəm, lo kilə mbę̣-é-tɨ kɨ̀ tɔ́gɨ rəm kinlé, sę̣i lay ya ą̣i sə-m mẹę̣-é-tɨ.

8 Lubə gə kɨ́ sę̣i lay ya m'ndigɨ-si ko ndigɨ lə Jeju Kristɨ.

9 Ə né kɨ́ m'dəjɨ mẹę̣ ta-je-tɨ kɨ́ m'isɨ m'pa kɨ̀ Lubə lé, m'dəjɨ kadɨ ndignạ lə-si ɔw kɨ kete-kete ə kadɨ to ndignạ kɨ́ 'gəi gin-é majɨ rəm, 'gəi kɔri-né mbuną̣ né-je kadɨ aa njay rəm tɔ.

10 Bè kdɔ kadɨ asi kadɨ ooi né kɨ́ majɨ ə 'gəi rəm, kadɨ 'toi njéra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, kadɨ 'toi dow-je kɨ́ ta goto dɔ-si-tɨ ndɔ təl-tɨ lə Kristɨ rəm,

† **1:1 1:1** Knj 16:12

11 kadɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ rəmə 'rai-né né kɨ́ njururu, kdɔ kadɨ dow-je
d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə rəm, 'tɔ́y-é-né rəm tɔ.

Kạ̃ Pol dangay-tɨ

12 Ngankọ̃-m-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃, né kɨ́ m'ndigɨ kadɨ 'gəi ə́n: Né kɨ́ tẹ̃ẹ̃ dɔ-
m-tɨ lé, ra adɨ Poyta kɨ́ Majɨ ɔw-né kɨ kete.
13 †Beɓa mẹ̃ẹ̃ ndògɨ-tɨ lə ngar lay rəm, kɨ̀ lo-je lay ya dow-je 'gə majɨ kɨ́
to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ta lə Kristɨ ɓá m'ạ̃-né dangay-tɨ.
14 Ə njékadmẹ̃ẹ̃-je ṇạ̃ ya, kạ̃-m dangay-tɨ lé, ra adɨ d'ubə kul 'Ɓaɓe rəm,
adɨ-dé tɔ́gɨ dɔ madɨ-é-tɨ ɓəy rəm, ɓá ɔr ɓəl mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ kɔgɨ kadɨ d'ilə mbẹ̃
ta lə Lubə kɨ̀ rɔ tungə-dé rəm tɔ.
15 Tɔgrɔ-tɨ ya, ta lə Kristɨ lé, dẹ̃ kɨ́ dan-tɨ-je 'ndó dow-je kɨ̀ kim-nạ̃, kɨ̀
jangɨ, ngà dẹ̃ kɨ̀ nạ́-je 'ra kɨ̀ tagɨr kɨ́ majɨ tɔ.
16 Dẹ̃ kinlé 'ra kɨ̀ tagɨr ndignạ̃ ə 'gə kɨ́ kisɨ-m nè kinlé tò kdɔ kadɨ m'pa
ta m'gangɨ-né dɔ Poyta kɨ́ Majɨ.
17 Ngà dẹ̃ kɨ́ dan-tɨ-je lé, d'ilə mbẹ̃ ta lə Kristɨ kɨ̀ tagɨr kim-nạ̃ kɨ̀ jangɨ
mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ. Tagɨr-je lə-dé lé aa njay al. Dẹ̃ 'gɨr kɨ́ to kọ̃ kɨ́ rangɨ ɓá n'isi
n'adi-mi dɔ madɨ-é-tɨ dɔ kạ̃-m dangay-tɨ.
18 Ngà bè kàrè, lé to ndangɨ ɓá 'ra əse 'ra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kàrè, mbẹ̃ ta lə
Kristɨ ɓa-né adɨ rɔ-m nəl-m ə à nəl-m ya ɓəy rəm tɔ.
19 Takul ta-je kɨ́ isi 'pai kɨ̀ Lubə rəm, kɨ̀ takul Ndil Jeju Kristɨ kɨ́ isɨ gətɨ-m
kin ya, m'gə-né kɨ́ né-je kinlé à kɔw sə-m kɨ kajɨ-tɨ.
20 Gangɨ-é kɨ́ m'isɨ m'ngəbɨ-né kɨ̀ rɔ ngạ̃ rəm, kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ kɨ́ kində dɔ-tɨ rəm
kinlé, né kɨ́ rɔ-m à sɔl-m dɔ-tɨ ya goto. Ngà ɓone bè kinlé, mẹ̃ẹ̃-m nda kạ̃y
titɨ kɨ́ kete low, adɨ lé to koy-m əse to kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá kàrè, Kristɨ lé
dow-je d'a kɔsɨ gajɨ-é kɨ̀ takul-m ya.
21 Kdɔtalə mạ̃ lé, Kristɨ ɓá to kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-m, adɨ m'oo koy kɨ nékugə
dɔji.
22 Ngà kinə kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá nè kinlé, majɨ-é tò kdɔ kullə lə-m ɓəy
rəmə, m'gə né kɨ́ m'a mbətɨ al.
23 Mẹ̃ẹ̃-m ra joo: Ɓo kadɨ m'ɔw m'isɨ kɨ̀ Kristɨ ɓá ra-m kdɔ to né kɨ́ majɨ
bore ngay.
24 Ngà kdɔ ta lə-si lé, kisɨ-m kɨ̀ dɔ-m taá nè kin majɨ ṇạ̃ ɓəy rəm tɔ.
25 M'gə majɨ mbiri-mbiri kɨ́ m'a kisɨ kɨ̀ dɔ-m taá ə sạ̃i lay ya m'a kisɨ sə-si
kdɔ kɔw kɨ kete lə-si rəm, ɓá kdɔ rɔnəl lə-si mẹ̃ẹ̃ kadmẹ̃ẹ̃-tɨ rəm tɔ.
26 Beɓa lokɨ m'a təl kɔw dan-si-tɨ gogɨ lé, m'a təl gin né kində kàdì lə-si
kɨ́ ṇạ̃ kdɔ nam kɨ́ 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.

Kạ̃ dingəm ta rɔ-tɨ

27 Kẹ̃ ɓá adi panjiyə-si ɔw natɨ kɨ̀ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ, kdɔ kadɨ lé,
m'ɔw m'oo-si əse m'isɨ rangɨ kàrè rəmə, m'oo poy-si kɨ́ ạ̃i gərərə kɨ̀ tagɨr
kɨ́ káre-rè rəm, ạ̃i dɔ-ji-nạ̃-tɨ lay 'rɔi kɨ̀ mẹ̃ẹ̃ kɨ́ káre-rè dɔ kadmẹ̃ẹ̃-tɨ kɨ́ ɔw
natɨ kɨ̀ Poyta kɨ́ Majɨ rəm tɔ.
28 Adi njéba-je d'ində-si ɓəl-tɨ ndạ̃ al. Gangɨ-é kin ɓá tɔjɨ tujɨ lə-dé ndaa-tɨ
rəsɨ, ngà sạ̃i rəmə tɔjɨ kajɨ lə-si tɔ; to né kɨ́ ị̃ rɔ Lubə-tɨ.
29 Kdɔtalə kɨ́ sɔbɨ dɔ Kristɨ lé, Lubə ra sə-si majɨ kadɨ adi-é mẹ̃ẹ̃-si kɨ́ kadɨ
ya par al, ngà kadɨ ingəi kọ̃ kdɔ ta liə dɔ-tɨ tɔ.

---

† **1:13 1:13** Knj 28:30

30 †Bone bè kin sǫ̨i isi rɔi ko rɔ kí m'rɔ m'adi ooi kì kəm-si rəm, ɓá m'isi
ta-ti ɓəy adi ooi ta-ẽ rəm tɔ.

2

Kində rɔ nati kì sɔldɔ

1 Kinə sɔlmę̨ę̨ tò kì takul nam kàdì Kristi-ti rəm, kadi-nǫ̨ ta dingəm tò kì
takul ndignǫ̨ rəm, kuwə-nǫ̨ lubi-lubi tò kì takul Ndil kí aa njay rəm, ta kí
ɔ̨̃ mę̨ę̨ kdɔ-nǫ̨ tò rəm, ɓá koo kəmtondoo tò rəm lé,
2 adi tagir lə-si ɔw nati; ko ndigi kí káre ya 'ndigi-nǫ̨; adi mę̨ę̨-si tò nati
káre; indəi rɔ-si nati; 'rai bè kadi rɔnəl lə-m ɔr-né njuti.
3 'Rai né madi kì jangi əse kdɔ riɓa ki ndangi kare al rəm; ngà kì takul
sɔldɔ lé, dow-je kí rangi ɓá kadi ooi-dé ki dow-je kí 'boy d'itə-si.
4 Né-je kí à maji sə-si sǫ̨i ya par ɓá kadi kəm-si tò go-ti al, ngà kadi nǫ̨́-nǫ̨́
dan-si-ti adi kəm-é to go né-je-ti kí à maji kì ndəgi dow-je tɔ ɓane.
5 Tagir kí tò mę̨ę̨ Jeju Kristi-ti kin ya, adi tò mę̨ę̨-si-ti tɔ.
6 Ę̨ kí né kí rɔ-é-ti lay ya tɔji kadi to Lubə,
ngà koo ɓá ę̨ oo kasi-nǫ̨ lə-dé dę̨ kì Lubə
kinlé ki né kəw rɔ dɔ-ti al.
7 Ę̨ mbati riɓa liə kì mę̨ę̨ndigi liə ya,
təl rɔ-é ngonnjèkullə-ti,
təl rɔ-é adi tanǫ̨ kì dow-je rəm,
dow-je 'gə-é kí ę̨ to dow rəm tɔ.
8 Kristi sɔl dɔ-é kì mę̨ę̨ndigi liə,
təl-né rɔ-é go ta-ti sar ya oy-né,
ɔw mbing ya oy dɔ kagdəsi-ti.
9 Gin-é kin ɓá Lubə ɔr-né jikɔl-é ki taá
ə adi-é ri kí itə ri-je lay,
10 kdɔ kadi dɔrǫ̨-ti kì dɔnangi-ti, kì gin nangi-ti kin ya,
né-je lay 'tɔsi məkəji-dé nangi kì ri Jeju rəm,
11 ɓá kadi ndɔ̨ dow kí rá-rá ya pa ta rəsi ɔsi-né gaji
Bɔbi-ji Lubə panè: Jeju Kristi to 'Ɓaɓe.

Njèkadmę̨ę̨ to londógi kí dɔnangi-ti

12 Sǫ̨i kí m'ində-si dan kəm-m-ti, sǫ̨i lé 'toi njétəl rɔ-si go ta-ti kì ndɔ-je
lay, 'rai kullə dɔ kaji-ti lə-si kì ɓəl rəm, kì dadi rəm; 'rai kdɔ takəm-m al,
ngà ɓone bè kí m'goto sə-si kin ya kàrè, kadi 'rai ki dɔ madi-é-ti ya ɓəy.
13 Kdɔ Lubə ya ɓá ində ndigi ra né mę̨ę̨-si-ti rəm, ɓá ɔsi-si adi 'rai né kí
ɔw nati kì kɔjra liə kí to kɔjra mę̨ę̨maji.
14 Né-je lay ya kadi 'rai kì yunta al rəm, kì najta al rəm,
15 kdɔ kadi ta goto dɔ-si-ti rəm, kadi aai njay rəm, kadi 'toi ngan lə
Lubə kí ta goto dɔ-si-ti dan dow-je-ti kí njéndəm majal mbul-mbul kí 'to
njémę̨ę̨ndul-je. Dan-dé-ti lé, sǫ̨i 'ndógi titi pər ngəl-je kí dɔnangi-ti nè,
16 kì takul ta kí sɔbi dɔ kiskəm kí 'pai. Ndɔ təl Kristi-ti rəmə, ę̨ kin ya ɓá
à to né riɓa lə-m ə à tɔji kí ngɔdi lə-m lé, m'ą̨y kɔgi kare al rəm, ɓá kɔɔ
lə-m kàrè tò kɔgi al rəm tɔ.

† **1:30 1:30** Knj 16:19-40

17 Ə kinə lé kadɨ m'tokɨ man nduu kí 'mbəl logugɨ né-tɨ, dɔ kadkare-tɨ kí
adi Lubə kì takul kadmẹ̃ẹ̃ lə-si ya kàrè adɨ-m rɔnəl rəm, ɓá m'ra rɔnəl-é
natɨ sə-si lay rəm tɔ*.
18 Bè ya tɔ, sə̃i kàrè adi rɔ-si nəl-si dɔ-tɨ rəm, ɓá 'rai rɔnəl-é natɨ sə-m
rəm tɔ.

Kɔw mba lə Timote rəm, lə Epaproditɨ rəm

19 M'ində mẹ̃ẹ̃-m dɔ 'Ɓaɓe Jeju-tɨ, kí m'a kullə Timote rɔ-si-tɨ ngɔsnè,
kdɔ kadɨ təl ree idə-m poy-si kadɨ mą̃ kàrè mẹ̃ẹ̃-m usɨ-né nangɨ tɔ.
20 Kdɔtalə gangɨ kisɨ-si kinlé, Timote lé ya par ə́ to rɔ-é kí tɔgrɔ-tɨ, ɓɨ
m'ɔw kì dow kí rangɨ kí à kore kàdì-m mẹ̃ẹ̃ tagɨr-je-tɨ kí sɔbɨ dɔ-si kin al.
21 Kdɔtalə ndəgɨ dow-je lay d'ɔw ká sangɨ né-je-tɨ kí sɔbɨ dɔ-dé dẹ̃ ya ɓɨ
'sangɨ 'lə Jeju Kristɨ al.
22 Ngà Timote lé tɔjɨ kadɨ rɔ liə adɨ 'gəi majɨ. Ẹ̃ isɨ mbɔ́-m-tɨ titɨ kí ngon
isɨ-né mbɔ́ bɔbɨ-é-tɨ ə un rɔ-é ində ta kullə-tɨ natɨ sə-m kdɔ Poyta kí Majɨ.
23 Adɨ kinə ta kí dɔ-m-tɨ aa njay rəmə, ẹ̃ ɓá m'ɔjɨ kullə-é rɔ-si-tɨ nɔ̃ɔ̃ rəm,
24 mą̃ ya kàrè m'adɨ mẹ̃ẹ̃-m 'Ɓaɓe kí mą̃ kì dɔ-m m'a kɔw nɔ̃ɔ̃ ngɔsnè tɔ.
25 Ngà m'oo majɨ ną̃ kadɨ m'təl m'ulə Epaproditɨ kí to ngonkɔ̃-m kí
njèkadmẹ̃ẹ̃ rəm, madkullə lə-m kì madɨ rɔ lə-m kí uləi-é rɔ-m-tɨ kì né-
je kí m'ɔw ndoo-é.
26 Sə̃i lay ya ɓo koo-si ra-é lɔtɨ-lɔtɨ rəm, ɓá ta mɔ̃y liə kí usɨ mbi-si-tɨ kin
kàrè adɨ-é kɔ̃ ną̃ rəm tɔ.
27 Rɔ-é lé to-é ną̃ adɨ tò ta koy-tɨ ya, ngà Lubə oo kəmtondoo liə, to
kəmtondoo liə ẹ̃ par ɓá oo tin al, ngà to kəmtondoo lə-m mą̃ tɔ, bè kdɔ
kadɨ mẹ̃ẹ̃kɔ̃ lə-m ree-né kɨ dɔ madɨ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ al.
28 M'ulə-é gogɨ kalangɨ kdɔ kadɨ ooi-é rəmə rɔ-si nəl-si-né rəm, ɓá kadɨ
mą̃ kàrè mẹ̃ẹ̃kɔ̃ lə-m sɔl-né kɔ̃y rəm tɔ.
29 Uwəi-é kɨ rɔ-si-tɨ kì rɔnəl kuwə dow lə 'Ɓaɓe. Dow-je kí bè kinlé, uni
ta-dé.
30 Kdɔ to ta lə kullə lə Kristɨ ɓá kete ẹ̃ tò-né ta koy-tɨ rəm, ilə-né rɔ-é kɔgɨ
taa-né tó-si ta kullə-tɨ kí tò kadɨ 'rai adi-mi rəm tin.

3

1 Kí rangɨ ɓəy, sə̃i ngankɔ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ̃, 'rai rɔnəl kdɔ nam kí 'nami
kàdì 'Ɓaɓe-tɨ. Ko ta-je kí káre kinlé ya kadɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si ɓəy kàrè
mą̃ m'oo né káre kí ndɔjɨ-m-tɨ al ə kí sɔbɨ dɔ-si rəmə, ra-é kí bè kinlé ɓá à
ką̃y ngangɨ-si kər-kər majɨ.

Ta kí sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kí ngɔm
Gal 5:1-6; Rɔm 6:3-13; 1Kɔ 9:24-27; 2Pi 1:5-11

2 Ooi go rɔ-si rɔ dẹ̃-tɨ kí 'tokɨ bisɨ-je bè kin! Ooi go rɔ-si rɔ njérakullə-je-tɨ
kí 'ra kì mẹ̃ẹ̃ kí majɨ al kin! Ooi go rɔ-si rɔ njéɓa rɔ-dé dow-je-tɨ kí d'ijə-dé
ganjangɨ kin!
3 Kdɔ dow-je kí d'ijə-dé ganjangɨ kí tɔgrɔ-tɨ lé, to jə̃i kí j'poli Lubə kì
takul Ndil-é, to jə̃i kí riɓa lə-ji to nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ, adɨ j'indəi mẹ̃ẹ̃-ji
dɔ né-tɨ kí tò rɔ-ji-tɨ kin al.
4 Mą̃ kì dɔ-m kàrè, lé m'a kində mẹ̃ẹ̃-m dɔ né-tɨ kí tò rɔ-m-tɨ tɔ.

---

* **2:17 2:17** Pol un rɔ-é ɔjɨ-né man nduu kí 'mbəl dɔ né-tɨ kí d'adɨ kdɔ gugɨ-né né ɓá pa-né ta kí dɔ koy-é-tɨ (Tẹt 29:38-42; Kni 15:1-10; 2Ti 4:6).

Kinə dow-je madɨ d'oo d'adɨ 'lə-dé to tó-é kadɨ d'ində mɛ̨̃-dé dɔ né-tɨ kí tò rɔ-dé-tɨ lé, mą rəmə 'lə-m mą itə-dé ɓəy.
5 †Kdɔ d'ojɨ-m m'ra ndɔ jinàỳ joo ya d'ijə-m ganjangɨ, m'to gin ka Israyel, gin kojɨ-tɨ lə Benjamɛ̨̃, m'to əbrə kí kojɨ kəy;
6 †kí sɔbɨ dɔ ndukun ə m'to Parisi, kí sɔbɨ dɔ rɔ tungə mɛ̨̃ kullə-tɨ ə ndɔkɨ m'to njèkulə kəm njékəwną̃-je ndoo, ɓá kí sɔbɨ dɔ né ra kí njururu kàrè ta goto dɔ-m-tɨ rəm tɔ.
7 Ngà né-je kí ndɔkɨ m'oo kɨ né kí 'ngay kinlé, m'təl m'oo kɨ né kí kɔgɨ kare kdɔtalə Kristɨ.
8 Rəm ɓá gə kí m'gə Jeju Kristɨ majɨ kɨ 'Ɓaɓe lə-m lé, to né kí majɨ mbing adɨ né-je lay ya m'oo kɨ né kí kɔgɨ kare. M'iṇə né-je lay kɔgɨ kdɔ Kristɨ ə né-je lay ya m'oo kɨ dɔ ɓirɓitɨ bè, kdɔ kadɨ Kristɨ ɓá to nékingə-m rəm,
9 kadɨ nam kí m'nam kàdì-é-tɨ kinlé m'nam kì takul né ra kí njururu lə-m kí to təl rɔ go ndukun-tɨ kin al, ngà kì takul né ra kí njururu kí tò kì takul kadmɛ̨̃ Kristɨ, adɨ to né ra kí njururu kí ị̃ rɔ Lubə-tɨ, ə ulə njirə dɔ kadmɛ̨̃-tɨ.
10 Nɛ̃ lay kí uwə mɛ̨̃-m to kadɨ m'gə Kristɨ; kadɨ m'gə tógɨ kí ɛ̨ tɔsɨ-né ndəl ində-né lo tɛ̨̃ rəm, kadɨ m'ingə-né siə kɔ̨̃-je liə rəm, ɓá kadɨ m'taną̃ siə sar kadɨ m'oy-né gą koy liə, kdɔ kadɨ
11 ta kí rá-tɨ ya kàrè rəmə, m'tɔsɨ ndəl m'ində lo m'tɛ̨̃ tɔ.

Kąy ngɔdɨ kəm kɨ kete

12 To kingə ɓá m'ingə nédɔji lé ngá al rəm, to majɨ ɓá m'majɨ m'ɔr njutɨ ngá al rəm, ngà m'isɨ m'ąy ngɔdɨ lə-m kin kəm-m kɨ kete, kdɔ kadɨ m'ingə-né nédɔji lé, kdɔ mą kàrè Jeju Kristɨ ingə-m adɨ m'to liə tɔ.
13 Ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmɛ̨̃, mą kì dɔ-m ya kàrè m'ingə nédɔji lé al ya ɓəy. Ngà m'adɨ mɛ̨̃-m oy dɔ né-tɨ kí go-m-tɨ gogɨ ə m'adɨ kəm-m tò kɨ kete kdɔ né kí nɔ̨̃-m-tɨ. Né káre kí m'ra ə́n:
14 M'ąy ngɔdɨ kɨ lo-tɨ kí né kí m'ində nɔ̨̃-m-tɨ tò-tɨ lé, kdɔ kadɨ m'ingə-né nédɔji kí sɔbɨ dɔ ɓa kí dɔrą-tɨ kí Lubə ɓa-m kdɔ nam kí m'nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
15 Jąi lay ya kí j'toi dow-je kí j'tɔgi gangɨ lé, adi j'ɔwi kì tagɨr kí bè kin ɓane; ə kinə né madɨ tò nɔ̨̃ɔ̨ ɓá tagɨr lə-si kí dɔ-tɨ ɔw natɨ al kàrè rəmə, né-é kinlé Lubə à tɛ̨̃ kì dɔ-é kadɨ-si rəm tɔ.
16 Ngà kɛ̨ ɓá lo kɨ́ j'reei 'tɛ̨̃i-tɨ ngá kin lé, ri-ri ɓá ra né kàrè, adɨ j'ɔwi natɨ kəm-jɨ kɨ kete.
17 †Ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmɛ̨̃, 'ndaji kullə ra-m ə adi kəm-si tò kɨ go dɛ̨-tɨ kí panjiyə-dé to gą panjiyə kí ingəi rɔ-ji-tɨ kin ya.
18 Kdɔtalə dow-je ṇą ya panjiyə-dé ɔsɨ ta kagdəsɨ lə Kristɨ. Ta kinlé, taá-taá ya m'idə-si ə ɓone kin ya kàrè m'təl m'pa kì nɔ̨̃ kəm-m-tɨ ɓəy.
19 Dɛ̨ lé ta tɔl ta-dé to tujɨ kɔgɨ ya ɗo; nékuso kí mɛ̨̃-dé-tɨ ya to lubə lə-dé; né kí ulə rɔsɔl dɔ-dé-tɨ kin ya ɓá dɛ̨ d'adɨ to né riɓa lə-dé; tagɨr-je lə-dé tò kɨ dɔ né-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè ya par.
20 Ngà jąi lé, ɓe lə-ji to dɔrą-tɨ adɨ j'isi j'ngəbi Njèkajɨ-ji kí 'to 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ kí à kɨ-tɨ kdɔ ree
21 ə tógɨ kɨ́ ɛ̨ ɔw-né kdɔ təl-né né-je lay gin tógɨ-é-tɨ kin ya à mbəl-né rɔ-ji kí dangɨ-tɨ kin kadɨ taną̃ kì rɔ-é kí to rɔ njèriɓa kin tɔ.

---

† **3:5 3:5 a** Rɔm 11:1; **b** Knj 23:6; 26:5 † **3:6 3:6** Knj 8:3; 22:4; 26:9-11 † **3:17 3:17** 1Kɔ 4:16; 11:1

4

1 Gin-é kin ɓá sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨ kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ,
sǫ̨i kí ɓo təl koo-si ra-m, sǫ̨i kí 'toi gin rɔnəl lə-m kɨ̀ nédɔji lə-m, ą̨i-né
gərərə bè ya kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ, sǫ̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ.

Ndəji-je kɨ̀ ta dingəm-je kí gay-gay

2 M'ra ndoo ta Ebodi-tɨ kɨ̀ ta Sę̨ntisɨ-tɨ kadɨ d'ɔw kɨ̀ tagɨr kí káre kdɔ nam
kí 'nam kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ.
3 ə i, madkullə lə-m kí njèra né kí tɔgrɔ-tɨ, kɔgri ya, m'dəji-i kadɨ 'ra
sə-dé adɨ mindɨ-dé usɨ go-nąɔ̨-tɨ. Kdɔ 'to dené-je kí njékąɔ̨ dɔ-ji-m-tɨ ta rɔ-tɨ
kí sɔbɨ dɔ Poyta kí Majɨ, natɨ kɨ̀ Klemą̨ kɨ̀ ndəgɨ madkullə-je lə-m kí ri-dé
tò mę̨ę mbete* kiskəm-tɨ tɔ.
4 Ndɔ-je lay ya adi rɔ-si nəl-si kdɔ nam kí 'nami kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ kin. M'təl
m'pa ya ɓəy, adi rɔ-si nəl-si.
5 Kadɨ dow-je lay ya 'gə sɔl lɔm lə-si. 'Ɓaɓe ą̨ ngɔsi.
6 Adi mę̨ę̨-si ą̨ kókókó kdɔ né madɨ al. Ngà mę̨ę̨ né-je-tɨ lay ya 'pai ta kɨ̀
Lubə, 'nǫ̨i ta-é-tɨ, 'rai-é oiyo, ɓá indəi nédəji-je lə-si nǫ̨-é-tɨ.
7 Rəmə lapiya lə Lubə kí to lapiya kí itə négə-je lay kinlé à kąɔ̨y ngangɨ
né-je kí mę̨ę̨-si ndigɨ, kɨ̀ tagɨr-je lə-si kdɔ nam kí 'nami kàdɨ̀ Jeju Kristɨ-tɨ.
8 Beɓa sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, kadɨ né lay kí to né kí tɔgrɔ-tɨ, kɨ̀
né kí asɨ pitɨ, kɨ̀ né kí njururu, kɨ̀ né kí aa njay, kɨ̀ né kí dow à pa ta kí majɨ
dɔ-tɨ, kɨ̀ né kí tuwə ndigɨ dɔ-tɨ, kɨ̀ né kí majɨ rəti-rətɨ, kɨ̀ né kí asɨ gakɨ kadɨ
dow pitɨ kinlé ɓá to né-je kí tò tagɨr-je-tɨ lə-si.
9 Né kí m'ndó-si, né kí ingəi rɔ-m-tɨ, kɨ̀ ta kí ooi ta-m-tɨ, né kí m'ra m'adɨ
ooi lé, 'rai-né kullə. Rəmə lapiya lə Lubə à nąɔ̨y sə-si.

Ta kí sɔbɨ dɔ oiyo kí Pol ra

10 Lokɨ m'oo kandɨ kilə kí iləi ká-m-tɨ ɓəy kinlé, m'ingə rɔnəl nąɔ̨ mę̨ę
nam-tɨ kí m'nam kàdɨ̀ 'Ɓaɓe-tɨ. Sǫ̨i lé ɓo kilə ká-m-tɨ ra-si ya, ngà lo-é ɓá
ingəi al.
11 To ndoo né ɓá ra-m ɓá m'pa-né ta kinlé bè tin al. Kdɔ mą̨ m'ndó kisɨ
kɨ̀ mę̨ę̨ kusɨ nangɨ mę̨ę̨ né-je-tɨ lay.
12 M'gə kisɨ dan ndoo-tɨ rəm, m'gə kisɨ dan majɨ-tɨ mburukɨ-mburukɨ
rəm. Mę̨ę̨ né-je-tɨ lay, kɨ̀ lo-je lay ya m'ndó adɨ lé m'ndan kàrè mą̨ kisɨ
rəm, ɓo ra-m kàrè m'a kisɨ rəm, dan majɨ-tɨ kí mburukɨ-mburukɨ kàrè m'a
kisɨ rəm, ɓá dan ndoo-tɨ kàrè m'a kisɨ rəm tɔ.
13 Né lay ya m'asɨ ra kɨ̀ takul njèkadɨ-m tɔ́gɨ.
14 Bè ya kàrè, majɨ kɨ majɨ kdɔ kɔ̨-je lə-m lé sǫ̨i ą̨i sə-m mę̨ę̨-é-tɨ.
15 Lokɨ m'iną̨ə dɔnangɨ Maseduwan, dɔkaglo-tɨ kí kilə mbę̨ Poyta kí Majɨ
tum-né gin-é dan-si-tɨ kinlé, sǫ̨i kí ɓebo Pilipɨ-tɨ rəmə 'gəi kí njékəwną̨-je
kí rangɨ kí ję̨ sə-dé-je j'ulə ji-ji j'adɨ-ną̨ mę̨ę̨ né-tɨ kí kadɨ rəm, mę̨ę̨ né-tɨ kí
kingə rəm ya 'goto. To sǫ̨i ya kɨ̀ kár-si ə́ 'rai né-é kinlé.
16 ††Lokɨ m'isɨ mę̨ę̨ ɓebo Tesaloniki-tɨ ɓəy ya sǫ̨i uləi kɨ̀ né adi-mi nja joo,
kdɔ kadɨ m'ra-né né-je kí ndoo-é ra-m.
17 To kadkare kí ji-si-tɨ ɓá m'isɨ m'sangɨ ɓá m'pa-né ta kinlé bè kdɔ al.
Kullə-je kí 'rai 'rai lé ɓá m'isɨ m'sangɨ kadɨ ingəi man-é dɔ-tɨ mburukɨ-
mburukɨ.

---

* **4:3 4:3** Mbete kiskəm lé to mbete kí rɔ Lubə-tɨ kí ri dow-je kí d'adɨ mę̨ę̨-dé Lubə tò-tɨ (Ntd 3:5).
† **4:16 4:16** Knj 17:1 † **4:16 4:16** 2Kɔ 11:9

18 Né-je lay ya m'ingə adɨ m'isɨ dan majɨ-tɨ mburukɨ-mburukɨ. Lokɨ
m'ingə né-je kí uləi-né Epaproditɨ lé, m'isɨ ɗirə-tɨ kí mbaa sɔ. Né-je kinlé
titɨ ubɨ kí ətɨ majɨ kí to négugɨ né kí Lubə ndigɨ rəm, nəl-é rəm kin bè.
19 Ə né-je lay kí ɔwi ndoo-é lé, Lubə lə-m kí to njènékingə kí riɓa-é tò
kin ya à kadɨ-si kdɔ nam kí 'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
20 Riɓa to 'lə Bɔbɨ-ji Lubə ya kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal. Amę̣n!

Lapiya kí ra

21 'Rai lapiya njénam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ kí 'to njékaa njay-je lay adi-mi.
22 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̣ę̣ kí d'isɨ sə-m nè 'ra-si lapiya tɔ. Njékaa
njay-je lay ya 'ra-si lapiya ə kí boy n̨ą̨ to dę̣ kí mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Sejar, ngar kí
boy.
23 Kadɨ ramajɨ lə 'Baɓe Jeju Kristɨ nąy̨ sə-si.

Mbete kí Pol ndàngɨ adɨ
Kolosɨ-je
Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí Pol ndàngɨ adɨ
Kolosɨ-je

Pol ą dangay-tɨ, ə à to ɓebo Rɔm-tɨ je bè, ɓá ę ndàngɨ-né mbete kin. Ę̨ ndàngɨ mbete kinlé adɨ njékadmęę̨-je kí ɓebo Kolosɨ-tɨ ə idə-dé kadɨ d'ulə-né d'adɨ njékadmęę̨-je kí ɓebo Laodise-tɨ kí to ɓebo kí tò mbɔ́-dé-tɨ kin tɔ. Pol ndàngɨ mbete kinlé kdɔ rɔ-né kɨ̀ néndó kí ngɔm kí isɨ ɔ̨̃ ɓe dɔ njékadmęę̨-je-tɨ kinlé, adɨ to néndó kí njirə-é tò dɔ nékoɓe-je-tɨ lə jipɨ-je, kɨ̀ dɔ tagɨr-je-tɨ lə grɛkɨ-je. Ję j'gə né-je kí męę̨ néndó-tɨ kinlé káre-káre lay al, ngà né kí boy n̨ą lé, lokɨ Pol isɨ rɔ kɨ̀ néndó kinlé, ę ndàngɨ mbete kin tɔ́y-né Jeju Kristɨ rəm, tɔjɨ-né kí kulə dɔ gin tɔ́gɨ Kristɨ-tɨ to né kí majɨ.

Kı̨ lo kɔr-é-tɨ kí 1-2 lé, Pol tɔjɨ kí Kristɨ itə né-je lay rəm, taa njékadmęę̨-je ilə-dé taá rəm. Bɛɓa Pol tɔjɨ njéndó mbete-je liə né kí to tó-é al kí tò męę̨ néndó-tɨ kí isɨ ɔ̨̃ ɓe dɔ-dé kinlé. Kı̨ lo kɔr-é-tɨ kí 3-4 lé, Pol ulə dingəm męę̨ njéndó mbete-je-tɨ liə kadɨ panjiyə-dé ɔw natɨ kɨ̀ ta-je kí tɔgrɔ-tɨ kí sɔbɨ dɔ Kristɨ, dow kí Lubə mbəti-é. Kdɔ Kristɨ oy kdɔ ta lə-dé, adɨ dę d'a kin̨ə panjiyə-dé kí low kɔgɨ; ə Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tęę̨, adɨ dę d'a kisɨ kəm kɨ̀ takul-é rəm, kɨ̀ kdɔ ta liə rəm.

Pol lé, ę ya kɨ̀ dɔ-é ɔw oo ɓebo Kolosɨ al. Dɔmajɨ ə à to Epaprasɨ kí ində gin njékəwną̃-je kí Kolosɨ kin ɓá ɔr poy gangɨ kisɨ-dé adɨ Pol. Tokɨ né kí Pol ndàngɨ mbete kin dɔkaglo-tɨ kí káre-rè kí ę ndàngɨ-né mbete lə Epɛjɨ-je, kɨ̀ 'lə Pilemɔ̨̃ ɓá ulə-né Tisikɨ ɓá Onejim dan-é-né kin bè (4:7-9).

Lapiya kɨ̀ oiyo kí ra-ną
Epɛ 1:15-19; Plp 1:3-6; 1Te 1:2-4

1 Mą Pol kí m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ kɨ̀ męę̨ndigɨ lə Lubə, ję kɨ̀ Timote kí to ngonkɔ̨̃-ji kí njèkadmęę̨ j'isɨ natɨ ɓá m'ndàngɨ mbete kin,

2 m'adɨ-si sə̨i ngankɔ̨̃-ji-je kí isi ɓebo Kolosɨ-tɨ kí 'toi njékaa njay-je, kɨ̀ njéką̃ dɔ ndi-si-tɨ męę̨ nam-tɨ kí 'nami kàdì Kristɨ-tɨ. Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə nąỳ sə-si.

3 Ndɔ-je lay ya j'pa ta kɨ̀ Lubə kí Bɔbɨ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ kdɔ ta lə-si ə j'ra-é-né oiyo.

4 Kdɔ j'oo poy kadɨ kí adi męę̨-si Jeju Kristɨ rəm, ndigɨ kí 'ndigi njékaa njay-je lay rəm.

5 Sə̨i 'rai bè kdɔ nékində męę̨ dɔ-tɨ kí tò ngəbɨ-si dɔrą̃-tɨ, kí sə̨i 'gəi kete kɨ̀ takul ta kí tɔgrɔ-tɨ kí to Poyta kí Majɨ kin.

6 Poyta kí Majɨ kí tęę̨ rɔ-si-tɨ kinlé, lo lay kí dɔnangɨ-tɨ nè kí tęę̨-tɨ lé kandɨ-é tò rəm, ɔw kɨ kete-kete rəm; bè ya tɔ ə́ tò-né rɔ-si-tɨ ndɔ-é-tɨ nu̱ kí sə̨i 'taai-né ta-é rəm, 'gəi-né ramajɨ lə Lubə gə kí tɔgrɔ-tɨ,

7 †kɨ̀ takul néndó-je kí ingəi rɔ madkullə-tɨ lə-ji Epaprasɨ kí j'ində-é dan kəm-ji-tɨ; ę to ngonnjèkullə lə Kristɨ ə to njèką̃ dɔ ndi-é-tɨ kí isɨ ra kullə dan-si-tɨ;

8 ę ɓá idə-ji ta lə ndigɨ dow-je kí Ndil kí aa njay adɨ tò męę̨-si-tɨ.

† **1:7 1:7** Kol 4:12; Plm 1:23

Kasɨ gakɨ lə Kristɨ
Plp 1:9-11

9 Gin-é kin ɓá jɛ̰ kàrè, mɛ̰ɛ̰ ndɔ-é-tɨ nṵ kí j'oo-né ta lə-si lé, j'iṇə ta pa ta
kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-si al. Jɛ̰ 'dəji-é kadɨ adɨ Ndil kí aa njay adɨ-si gosɨ kɨ̀ négə
kí asɨ gakɨ kadɨ 'gəi-né mɛ̰ɛ̰ndigɨ liə gə kí tɔgrɔ-tɨ.
10 Kadɨ panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je lə 'Baɓe ə kadɨ nəl-é mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ
lay rəm, kadɨ kullə-je lay kí majɨ-majɨ ɓá to kandɨ-si rəm, ɓá kadɨ ɔwi kɨ
kete-kete mɛ̰ɛ̰ gə Lubə-tɨ rəm tɔ.
11 Kadɨ 'təli dow-je kí tɔ́gɨ-si tò mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ lay kɨ̀ takul tɔ́gɨ-é kí riɓa-é
ṇą kin, kdɔ kadɨ mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ lay ya uwəi rɔ-si ngą rəm, iləi mɛ̰ɛ̰-si dɔ
madɨ-é-tɨ rəm.
12 Bɔbɨ-ji Lubə kí adɨ asi gakɨ kadɨ ingəi nékugə dɔji kí lo kí ndógɨ-tɨ natɨ
kɨ̀ njékaa njay-je lé, kadɨ 'rai-é oiyo kɨ̀ rɔnəl.
13 Ɛ̰ ɔr-ji gin tɔ́gɨ-tɨ lə londul* ə ɔw sə-ji kɔ̰ɓe-tɨ lə Ngon-é kí ində-é dan
kəm-é-tɨ.
14 †Ngon-é lé ɓá to njètaa-ji kilə-ji taá rəm, njèkiṇə go majal-je lə-ji kɔgɨ
rəm.
15 Ɛ̰ to takəm Lubə kí dow oo-é kɨ̀ kəm-é al rəm, to ngon dɔdər dan
nékində-je-tɨ lay rəm.
16 Kdɔ kəm rəbɨ kí rɔ-é-tɨ ɓá Lubə ində-né né-je lay kí dɔrą-tɨ kɨ̀ dɔnangɨ-
tɨ, né-je kí j'oo kɨ̀ kəm-ji kɨ̀ né-je kí j'oo kɨ̀ kəm-ji al, kalikɔ̰ɓe-je, kɨ̀ kɔ̰ɓe-je,
kɨ̀ njékɔ̰ɓe-je, kɨ̀ njétɔ́gɨ-je. Né-je lay ya Lubə ində kɨ̀ kəm rəbɨ kí rɔ-é-tɨ ə
ɛ̰ ində adɨ-é.
17 Ɛ̰ isɨ kete nɔ̰ né-je-tɨ lay ə né-je lay tò kɨ̀ takul-é.
18 †Ɛ̰ to dɔ ə njékəwną-je 'to kubru rɔ-é. To kulə gin né rəm, to kí dɔsą̰y
kí tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ dan dow-je-tɨ kí d'oy rəm, kdɔ kadɨ ɛ̰ ya to kí dɔsą̰y
mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ lay.
19 Kdɔtalə nəl Lubə kadɨ n'isɨ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ n'taa mɛ̰ɛ̰-é pəl-pəl
20 †ə kadɨ kɨ̀ takul-é ɓá n'ɛ̰̀ Lubə n'ulə-né nojɨ natɨ kɨ̀ né-je kí dɔnangɨ-tɨ
rəm, kɨ̀ né-je kí dɔrą-tɨ rəm, kdɔ kadɨ lapiya tò kɨ̀ takul-é rəm, kɨ̀ takul
məsɨ-é kí ą̰y dɔ kagdəsɨ-tɨ rəm.
21 Ə sə̰i kí kete tagɨr-je lə-si kɨ̀ kullə ra-si-je kí majal ra adɨ 'toi mba-je
rəm, 'toi njéba-je lə Lubə rəm lé,
22 ngɔsnè ɛ̰ ulə nojɨ natɨ sə-si kɨ̀ takul Ngon-é kí təl rɔ-é dow-tɨ ree oy,
kdɔ kadɨ 'tɛ̰ɛ̰i-né nɔ̰-é-tɨ kɨ̀ rɔ-si kí aa njay kí né kí majɨ al goto-tɨ rəm, ɓá
kadɨ ta goto-né dɔ-si-tɨ rəm tɔ.
23 Ngà ką̰ ɓá ą̰i njángɨ dɔ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ ə adi njirə-si ngą̰ nangɨ, ą̰i lo ką̰-si-
tɨ gərərə kadɨ dow ɔr-si ɔw sə-si są̰y kɨ̀ nékində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ kí ta-é tò mɛ̰ɛ̰
Poyta kí Majɨ-tɨ kí ooi kin al. Poyta kí Majɨ kí d'ilə mbɛ̰-é d'adɨ dow-je lay
dɔnangɨ-tɨ nè kinlé ɓá, mą̰ Pol m'təl ngonnjèkullə-é.

Kullə-je kɨ̀ rɔ-je lə Pol
Epɛ 3:1-13; 1Kɔ 2:7-13

24 Kí ɓone bè kinlé, m'ra rɔnəl kdɔ kɔ̰-je kí m'ingə kdɔ ta lə-si ə kɔ̰-je kí
kingə kdɔ Kristɨ lé, mą̰ m'təl ta ɛ̰ kí sɔbɨ dɔ-m kdɔ ta lə njékəwną-je kí 'to
kubru rɔ Kristɨ.

---

* **1:13 1:13** Ta kinlé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to: Ɛ̰ ɔr-ji kɔgɨ gin tɔ́gɨ-tɨ lə Sú kí njèkɔ̰ɓe lo kí ndul-tɨ. † **1:14 1:14** Epɛ 1:7 † **1:18 1:18** Epɛ 1:22,23 † **1:20 1:20** Epɛ 2:16

25 Njékəwnạ̃-je lé ɓá mạ̃ m'təl ngonnjèkullə lə-dé. Lubə ində-m kdɔ kadɨ
m'idə-si ta liə lay tingə.
26 Beɓa né kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kaglo-je-tɨ lay kí kete, adɨ dow-je lay kí kete
'gə al lé, ngɔsnè kin Lubə tẹ̃ẹ̃ kɨ̀ dɔ-é adɨ njékaa njay-je liə,
27 kí ẹ̃ ndigɨ kadɨ 'gə kí né kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá n'tẹ̃ẹ̃ kɨ̀ dɔ-é dan dow-
je-tɨ kí 'to jipɨ-je al kinlé, to né kí riɓa-é ṇạ̃; né-é kinlé to kisɨ kí Kristɨ isɨ
mẹ̃ẹ̃-si-tɨ, adɨ to riɓa kí to nékində mẹ̃ẹ̃ dɔ-tɨ.
28 Ẹ̃ ɓá jẹ̃ j'ilə mbẹ̃ ta liə j'ndəjɨ-né dow-je lay rəm, j'ndó-né né dow-je
lay rəm kɨ̀ gosɨ ya lay, kdɔ kadɨ j'adɨ dow-je lay 'majɨ d'ɔr njutɨ mẹ̃ẹ̃ nam-tɨ
kí 'nam kàdì Kristɨ-tɨ.
29 Gin-é kin ɓá m'ra-né kullə m'ɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ ə m'rɔ-né kɨ̀ takul tɔ́gɨ-é kí
isɨ ra kullə mẹ̃ẹ̃-m-tɨ ṇạ̃.

2

Ta ɔ̃ mẹ̃ẹ̃ Pol kdɔ kadmẹ̃ẹ̃ lə njékəwnạ̃-je kí Kolosɨ

1 Kdɔ, m'ndigɨ kadɨ 'gəi rɔ kí ngạ̃ kí m'isɨ m'rɔ kdɔ ta lə-si rəm, kdɔ ta lə
dẹ̃ kí ɓebo Laodise-tɨ rəm, ɓá kdɔ ta lə dẹ̃ lay kí d'oo dajɨ rɔ-m nja káre al
rəm,
2 kdɔ kadɨ mẹ̃ẹ̃-dé sɔl, kadɨ d'ində rɔ-dé natɨ kɨ̀ takul ndignạ̃ ə kadɨ négə
kí tɔgrɔ-tɨ asɨ-dé nakɨ-nakɨ kadɨ mẹ̃ẹ̃-dé ndakạ̃y, kdɔ kadɨ 'gə-né né kí Lubə
ɓɔyɔ ɓá tẹ̃ẹ̃ kɨ̀ dɔ-é, adɨ to Kristɨ,
3 kí gosɨ kɨ̀ négə kí to né-je kí gatɨ-é ṇạ̃ kinlé lay ya tokɨ ɓɔyɔ rɔ-é-tɨ*.

Ndəjɨ kí sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kí ngɔm

4 M'idə-si ta-je kin bè kdɔ kadɨ dow ədɨ-si kɨ̀ ta-je kí nəl-nəl al.
5 Kdɔ lé dajɨ rɔ-m goto sə-si kàrè, mẹ̃ẹ̃-m tò dɔ-si-tɨ. Lokɨ m'oo né-je kí
isɨ njiyə kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é dan-si-tɨ rəm, m'oo poy kuwə rɔ ngạ̃ lə-si mẹ̃ẹ̃
kadmẹ̃ẹ̃ Kristɨ-tɨ rəm lé, rɔ-m nəl-m.
6 Ə̃n ə̃, titɨ kí adi-né mẹ̃ẹ̃-si 'Baɓe Jeju Kristɨ lé, adi panjiyə-si ɔw natɨ kɨ̀
panjiyə-é;
7 uləi njirə-si rɔ-é-tɨ ə 'tɔgi-né kɨ kete-kete rəm, ạ̃i lo kạ̃-si-tɨ gərərə dɔ
nam-tɨ kí 'nami kàdì-é-tɨ ə ạ̃i dɔ kadmẹ̃ẹ̃-tɨ gangɨ-é-tɨ kí 'ndó-si-né ə 'rai
Lubə oiyo ṇạ̃.
8 Ooi go rɔ-si majɨ kadɨ dow ədɨ-si kɨ̀ négə lə dow-je al rəm, ɓá takədɨ-
je kí mẹ̃ẹ̃ wəy kare kí go néndó-je-tɨ lə dow-je, kí to ngan néndó-je kí
dɔnangɨ-tɨ ɓɨ to néndó-je lə Kristɨ al kinlé, adi dow ədɨ-si-né al rəm tɔ.
9 Kdɔtalə Kristɨ lé, né kí rɔ Lubə-tɨ ya tò rɔ-é-tɨ ɓikti lay.
10 Ə sạ̃i lé, nam kí 'nami kàdì Kristɨ-tɨ kí to kí 'boy dɔ kɔ̃ɓe-je-tɨ lay rəm,
dɔ tɔ́gɨ-je-tɨ lay rəm lé, né-je kí rɔ-é-tɨ lay ya tò rɔ-si-tɨ tɔ.
11 Nam kí 'nami kàdì-é-tɨ lé, d'ijə-si ganjangɨ kí to ganjangɨ kí dow ijə kɨ̀
ji-é al; adɨ to kɔr né-je lay kí dajɨ rɔ dow ndigɨ kin kɔgɨ; ẹ̃ ɓá to ganjangɨ
lə Kristɨ lé.
12 †'Dubɨ-si natɨ kɨ̀ Kristɨ kɨ̀ takul batẹ̃m, ə nam kí 'nami kàdì-é-tɨ lé, sạ̃i
'tɔsi ndəli natɨ siə kɨ̀ takul kadɨ kí adi mẹ̃ẹ̃-si kí tɔ́gɨ lə Lubə ɓá adɨ-é tɔsɨ
ndəl ində lo tẹ̃ẹ̃ dan dow-je-tɨ kí d'oy kin.
13 †Sạ̃i lé, ndɔkɨ oyi koy kullə ra-si-je kí majɨ al rəm, koy kijə kí d'ijə-si
ganjangɨ al rəm, ya Lubə təl-si adɨ isi kəm natɨ kɨ̀ Kristɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kiṇə
kí iṇə go majal-je lə-ji lay kɔgɨ;

---

* **2:3 2:3** 1Kɔ 1:24-31 † **2:12 2:12** Rɔm 6:4 † **2:13 2:13** Epɛ 2:1-5

14 †mbete kí 'ndàngi 'gangi-né ta dɔ-ji-ti lé, Lubə bujuru kɔgi; ẹ ɓá to
mbete kí njèkɔr gin kaldɔta-je lə-ji; mbete-é kinlé ɓá Lubə ɓə-é kagdəsi-ti
bujuru-é kɔgi;
15 Lubə taa tɔ́gi ndil-je kí maji al kì njétɔ́gi-je, təti-dé rɔ kì takul koy
Ngon-é kagdəsi-ti, ulə rɔsɔl dɔ-dé-ti takəm kosi dow-je-ti.
16 †Ən ɔ́, adi dow gangta dɔ-si-ti kdɔtalə né kí usoi əse né kí ạ̃yi al rəm,
ɓá kdɔtalə ra nạ̃y əse nạ̃y kí ubə sigi al rəm, ɓá kdɔtalə ndɔ taakoo lə
jipi-je al rəm.
17 Né-je lay kinlé to ndil né-je kí à ree ki ree ɓəy, ngà ẹ kí tɔgrɔ-ti lé, to
kí 'lə Kristi.
18 Adi dow kí njèpole malayka-je ə ra rɔ-é ki njèsɔl dɔ-é taa nédɔji ngɔdi
kí ạ̃yi kin al. Dow kí bè kinlé, to dow kí njèkində kəm-é go nị̃-je-ti; tagir-je
liə kí to tagir lə dow adi-é ində kàdì-é kində kí go tagir-ti lə dow-je.
19 †Dowbé-je lé, 'nam kàdì Kristi-ti al. Kristi lé to dɔ, ə njékəwnạ̃-je 'to
kuburu rɔ-é; kì takul-é ɓá singə-je 'tur-né ta-nạ̃-ti ə njirə-je 'tɔ́-dé-né nati
maji kin, ə 'tɔgi tɔgi kí ị̃ rɔ Lubə-ti.
20 Kinə sə̃i oyi kì Kristi nati mẹ̃ẹ̃ ngan néndó-je-ti kí dɔnangi-ti nè rəmə,
kdɔ ri ɓá sə̃i rai titi né kí isi dɔnangi-ti nè bè ɓəy, adi adi d'ində ndukun-je
dɔ-si-ti 'pane:
21 'Un al! 'Nạ̃ al! Ɔdi rɔ ji-i-ti al!
22 Né-je lay kinlé tò kdɔ kadi kullə ya toki ra-né ə tuji kɔgi ya al wa? To
ta kí sɔbi dɔ ndukun-je, kì néndó lə dow-je.
23 Tɔgrɔ ya, néndó-je kinlé, kinə 'oo maji rəmə, ra rɔ-é ki gosi bè; kdɔ
tɔji pole Lubə kì mẹ̃ẹ̃ndigi rəm, kì sɔl dɔ rəm, kì kində dɔ rɔ-ti rəm, ngà
néndó-je kinlé riɓa-é goto, tò kdɔ rɔnəl lə dow ya par.

3

Kiskəm kí sigi kì Kristi
Plp 3:18-21; 1Jạ̃ 3:1-3; Epɛ 5:3-20; 4:17-21

1 Beɓa kinə sə̃i 'tɔsi 'ndəli nati kì Kristi rəmə, 'sangi né-je kí taá, lo-ti kí
Kristi isi-ti dɔ jiǐkɔl Lubə-ti.
2 'Giri ta dɔ né-je-ti kí taá ɓi giri ta dɔ né-je-ti kí dɔnangi-ti nè al.
3 Kdɔtalə sə̃i 'toi ki dow-je kí d'oy bè ə kiskəm lə-si toki ɓɔyɔ nati kì
Kristi rɔ Lubə-ti.
4 Loki Kristi kí to kiskəm lə-si à tẹ̃ẹ̃ kɔy lé, sə̃i kàrè a tẹ̃ẹ̃i siə nati dan
riɓa-ti tɔ.
5 Ən ə́ né-je kí dɔnangi-ti nè kí to kaya-je, kì né ra kí tò nẹ̃-je, kì ɓo né-je
kí maji al-je kì kạ̃y ngɔdi go-ti-je, kì kəmnda kí to pole magi-je kinlé, 'tɔri
kɔgi rɔ-si-ti.
6 Né-é-je kinlé ɓá wɔngi lə Lubə isi ree-né dɔ njédɔngạ̃-je-ti.
7 Né kin ɓá to panjiyə-si kí kete, loki isi-né dan majal-ti.
8 Ngà kí ngɔsnè-ti kinlé, sə̃i kàrè, ɔri né-je kinlé kɔgi rɔ-si-ti: adi to
wɔngi, kì rɔkati kanạ̃nạ̃, kì mẹ̃ẹ̃ndul, kì kulə ta ndil dow-ti, kì ta-je kí tò
rɔsɔl kí tẹ̃ẹ̃ ta-si-ti.*
9 †Sə̃i kí 'tɔri panjiyə kí low kì kullə ra-é-je kɔgi rɔ-si-ti lé, ədi-nạ̃ al.
10 †Sə̃i 'təli dow-je kí sigi kí Lubə isi mbəl-si ndɔ-é ndɔ-é kadi 'toi takəm-é
ẹ kí Njèra-si kdɔ kadi 'gəi-é-né maji.

---

† **2:14 2:14** Epɛ 2:15 † **2:16 2:16** Rɔm 14:1-6 † **2:19 2:19** Epɛ 4:16 * **3:8 3:8** Epɛ 4:31 † **3:9 3:9** Epɛ 4:22 † **3:10 3:10** Epɛ 4:24

11 Grɛkɨ kɨ̀ Jipɨ goto, dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ kɨ̀ dow kɨ́ d'ijə-é ganjangɨ al
goto, mba kɨ̀ njèkəmtɛ̨ɛ̨ al goto, dow kɨ́ to ɓə kɨ̀ ɓə al goto; ngà Kristɨ ya to
né-je lay rəm, ą̃ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay rəm.
12 †Beɓa titɨ kɨ́ Lubə mbəti-si-né adɨ-si aai njay rəm, ində-si-né dan kəm-
é-tɨ rəm kinlé, adi ta ɔ̨̃ mɛ̨ɛ̨-si kdɔ dow-je rəm, adi ramajɨ, kɨ̀ sɔldɔ, kɨ̀ sɔl
lɔm-lɔm, kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ kilə dɔ madɨ-é-tɨ tò rɔ-si-tɨ tɔ.
13 †Isi dɔ-tɨ kɨ̃̀ ną̃, 'rai majɨ kɨ̀ ną̃; kinə dow ɔw kɨ̀ ta kɨ̀ madɨ-é rəmə, iɲə̃i
go kɔgɨ adi-ną̃, titɨ kɨ́ Kristɨ ra sə-si majɨ ɓá iɲə̃-né go kɔgɨ adɨ-si kin bè tɔ.
14 Ngà né kɨ́ boy ɲą̃ lé, adi ndigɨ dow-je uwə mɛ̨ɛ̨-si. Ndigɨ dow-je kinlé
ɓá to kulə kɨ́ à tɔ́-si natɨ kadɨ 'maji ɔri njutɨ.
15 Lapiya lə Kristɨ, kɨ́ Lubə ɓa-si-né kdɔ kadɨ 'təli-né dajɨ rɔ kɨ́ káre-rè
kinlé, kadɨ ɔ̨̃ ɓé mɛ̨ɛ̨-si-tɨ. 'Rai oiyo Lubə.
16 †Kadɨ ta lə Kristɨ ra ɓe mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kɨ̀ né-je kɨ́ majɨ-majɨ kɨ́ titɨ lay, 'ndói-ną̃
né ə ndəji-ną̃ kɨ̀ gosɨ-é gosɨ-é, kɨ̀ pa-je, kɨ̀ pa kɔsgajɨ-je, kɨ̀ pa-je kɨ́ gay-gay
kɨ́ Ndil kɨ́ aa njay ində ta-si-tɨ; 'tóyi Lubə kɨ̀ mɛ̨ɛ̨-si kɨ̀ káre-rè kɨ̀ pa-je kɨ́
Ndil kɨ́ aa njay ində ta-si-tɨ 'rai-é-né oiyo.
17 Né-je lay ya kɨ́ a rai, adɨ tò ta əse kullə kàrè rəmə, 'rai kɨ̀ ri 'Ɓaɓe Jeju
ə 'rai-né oiyo Bɔbɨ-ji Lubə kɨ̀ takul-é.

Kisɨ-ną̃ lə njékadmɛ̨ɛ̨-je mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ
Epɛ 5:22-33; 6:1-9; 1Pi 2:18-25; 3:1-7

18 †Sə̨i dené-je, uləi dɔ-si gin tógɨ-tɨ lə ngɔbɨ-si-je; ɛ̨ ɓá to né kɨ́ tuwə ra
nɔ̨̃ 'Ɓaɓe-tɨ.
19 †Sə̨i dingəm-je, 'ndigi ne-si-je, ɓɨ adi rɔ-si atɨ-si dɔ-dé-tɨ al.
20 †Sə̨i ngan-je, 'təli rɔ-si go ta-tɨ lə njékojɨ-si-je mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay, kdɔ ɛ̨ ɓá
to né kɨ́ nəl 'Ɓaɓe.
21 †Sə̨i bɔbɨ ngan-je, 'rai ngan-si-je adɨ wɔngɨ ra-dé al, nè mɛ̨ɛ̨-dé à tujɨ.
22 †Sə̨i ɓə-je, mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay ya 'təli rɔ-si go ta-tɨ lə dow-je kɨ́ 'to 'ɓa-si-je.
'Rai bè takəm-dé-tɨ par al rəm, ɓá kdɔ nəl-né dow-je par al rəm, ngà kadɨ
'rai kɨ̀ mɛ̨ɛ̨nda kąy mɛ̨ɛ̨ ɓəl 'Ɓaɓe-tɨ.
23 Kullə-je lay kɨ́ isi 'rai lé, 'rai kɨ̀ mɛ̨ɛ̨nda kąy titɨ kullə lə 'Ɓaɓe bè ɓɨ titɨ
kullə lə dow-je al
24 ə kadɨ 'gəi kɨ́ 'Ɓaɓe à kadɨ-si nékugə dɔji kɨ́ ɛ̨ uwə dɔ-é kdɔ-si. 'Rai
kullə adi Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe.
25 †Kdɔ njèra né kɨ́ njururu al lé, à təti kandɨ né ra kɨ́ njururu al liə lé
ya tɔ, kdɔ Lubə lé kɔrkəm dow goto rɔ-é-tɨ.

4

1 †Sə̨i 'ɓa ɓə-je, ɓə-je lə-si lé, 'rai sə-dé né kɨ́ njururu rəm, 'rai kɨ̀ kɔrkəm-
ną̃ al rəm, ə kadɨ 'gəi kɨ́ sə̨i ya kàrè 'Ba-si isɨ dɔrą̃-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ.

Ndəji-je kɨ̀ lapiya-je
Epɛ 6:18-20; 5:14-17

2 Uwəi rɔ-si ngą̃ mɛ̨ɛ̨ ta-tɨ kɨ́ pa kɨ̀ Lubə, isi kəm mɛ̨ɛ̨-é-tɨ ə 'rai-né oiyo
Lubə.

---

† **3:12 3:12** Epɛ 4:2 † **3:13 3:13** Epɛ 4:32 † **3:16 3:16** Epɛ 5:19,20 † **3:18 3:18** Epɛ 5:22; 1Pi 3:1
† **3:19 3:19** Epɛ 5:25; 1Pi 3:7 † **3:20 3:20** Epɛ 6:1 † **3:21 3:21** Epɛ 6:4 † **3:22 3:22** Epɛ 6:5-8
† **3:25 3:25** Epɛ 6:9 † **4:1 4:1** Epɛ 6:9

3 'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-ji tɔ; kadɨ Lubə tɛ̨̃ tarəbɨ kilə mbɛ̨ Poyta kɨ́
Majɨ nɔ̃-ji-tɨ, kdɔ kadɨ m'pa ta lə Kristɨ kɨ́ to ta kɨ́ tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ, kɨ́ ta-é ɓá
d'ilə-m-né sil kinlé
4 ə kadɨ m'pa ta-é aa yə́rə́rə́ titɨ kɨ́ tò kadɨ m'pa-né lé ya.
5 †Indəi kəmkaa dɔ panjiyə-si-tɨ kɨ rɔ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃ al-je-tɨ. Iɲəi dɔkaglo
adi dəə kɔgɨ kare al.
6 Kadɨ ta-je lə-si lay ya to ta-je kɨ́ majɨ-majɨ tokɨ né kɨ́ katɨ tò-tɨ bè, kdɔ
kadɨ dow kɨ́ rá-rá kɨ́ dəjɨ-si ta rəmə, 'gəi lo kiləi-é-tɨ.
7 ††Tisikɨ kɨ́ to ngonkɔ̃-m kɨ́ m'ində-é dan kəm-m-tɨ rəm, to ngonnjèkullə
kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lə 'Ɓaɓe rəm, ɓá to madkullə lə-m mɛ̨̃ɛ̨̃ kullə-tɨ lə 'Ɓaɓe rəm
kin ya à kɔr-si poy né-je lay kɨ́ sɔbɨ dɔ-m.
8 Gin-é kin ɓá m'ulə-é-né rɔ-si-tɨ bè, kdɔ kadɨ 'gəi-né ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kisɨ-ji
nè kin rəm, ɓá kadɨ ɔw sɔl mɛ̨̃ɛ̨̃-si rəm tɔ.
9 †M'ulə-é natɨ kɨ̀ Onejim kɨ́ to njèką̃ dɔ ndi-é-tɨ kɨ́ to ngonkɔ̃-m kɨ́ m'ində-
é dan kəm-m-tɨ, ɛ̨̃ to kɨ́ dan-si-tɨ. Dɛ̨ d'a kɔr-si poy né-je lay kɨ́ dəə nè.
10 †Aristarkɨ kɨ́ to madɨ dangay lə-m ra-si lapiya, ɓá Markɨ kɨ́ to nojɨ
Barnabasɨ ra-si lapiya tɔ. Ɛ̨̃ lé m'un ndu m'adɨ-si kdɔ ta liə ngá; kinə tɛ̨̃ɛ̨̃
rɔ-si-tɨ rəmə, uwəi-é rɔ-si-tɨ majɨ.
11 Jeju kɨ́ 'ɓa-é Justusɨ kin ra-si lapiya tɔ. Dan jipɨ-je-tɨ kɨ́ nè lé, dɛ̨ kin ya
par ɓá 'ra sə-m kullə kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̃ɓe lə Lubə, dɛ̨ ɓá 'to njésɔl mɛ̨̃ɛ̨̃-m-je.
12 †Epaprasɨ kɨ́ to kɨ́ dan-si-tɨ, ra-si lapiya. Ɛ̨̃ to ngonnjèkullə lə Jeju Kristɨ,
kɨ́ iɲə ta rɔ kdɔ ta lə-si al, mɛ̨̃ɛ̨̃ ta-tɨ kɨ́ pa kɨ̀ Lubə, kdɔ kadɨ asi gakɨ rəm,
kadɨ 'gəi-né né kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ Lubə ndigɨ majɨ ə ą̃i-né gərərə.
13 M'pa ta kɨ́ dɔ-é-tɨ bè kdɔ ɛ̨ adɨ rɔ-é kɔ̃ ą̃ kdɔ ta lə-si rəm, kdɔ dɛ̨ kɨ́
Laodise rəm, ɓá kdɔ dɛ̨ kɨ́ Iyerapolisɨ-tɨ rəm tɔ.
14 †Dɔktur Lukɨ kɨ́ m'ində-é dan kəm-m-tɨ ra-si lapiya, ɓá Demasɨ kàrè
ra-si lapiya rəm tɔ.
15 'Rai lapiya nganko̧-ji-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃-je kɨ́ d'isɨ Laodise rəm, ɓá 'rai
lapiya Nimpa kɨ̀ njékəwną̃-je kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃ kəy-tɨ liə rəm tɔ.
16 Lokɨ sə̨i 'ndói mbete kin dan-si-tɨ rəmə, 'rai lay kadɨ tokɨ ndó dan
njékəwną̃-je-tɨ kɨ́ Laodise tɔ, ə sə̨i kàrè kadɨ 'ndói mbete kɨ́ à kɨ̃ Laodise
ree rɔ-si-tɨ tɔ.
17 †Idəi Arsipɨ kadɨ tɔsɨ kəm-é dɔ kullə-tɨ kɨ́ ingə rɔ 'Ɓaɓe-tɨ kin, kdɔ kadɨ
ra kullə-é majɨ.
18 Mą̃ Pol ya m'ndàngɨ kɨ̀ ji-m m'panè lapiya lə-si. Adi mɛ̨̃ɛ̨̃-si ole dɔ sil-tɨ
lə-m. Kadɨ ramajɨ lə Lubə ną̃y sə-si!

---

† **4:5 4:5** Epɛ 5:16 † **4:7 4:7** Knj 20:4; 2Ti 4:12 † **4:7 4:7** Epɛ 6:21,22 † **4:9 4:9** Plm 1:10-12
† **4:10 4:10 a** Knj 19:29; 27:2; Plm 1:24; **b** Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39 † **4:12 4:12** Kol 1:7; Plm
1:23 † **4:14 4:14 a** 2Ti 4:11; Plm 1:24; **b** 2Ti 4:10; Plm 1:24 † **4:17 4:17** Plm 1:2

Mbete kí dɔsa̰y kí Pol ndàngɨ adɨ Tesaloniki-je

Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí dɔsa̰y kí Pol ndàngɨ adɨ Tesaloniki-je

Pol ndàngɨ mbete kin kdɔ kulə-né dingəm mę̰ę̰ njékadmę̰ę̰-je-tɨ kí Tesaloniki rəm, kdɔ mbusɨ-né nja-dé rəm. Ɓebo Tesaloniki lé to ɓebo kí dɔnangɨ Maseduwan-tɨ, kɔ̰ɓe-tɨ lə dow-je kí Rɔm, kəl lo kí taá-tɨ lə grɛki-je. Mę̰ę̰ Mbete kullə-tɨ lə njékɔwkulə-je kí 17:1-10 lé, 'ndàngɨ-tɨ kí Pol-je kɨ̀ madkullə-je liə d'ilə mbę̰ Poyta kí Majɨ ɓebo Tesaloniki-tɨ, 'ndàngɨ-tɨ kí jipɨ-je, kɨ̀ jipɨ al-je d'adɨ mę̰ę̰-dé Jeju Kristɨ rəm. Gɔ-tɨ, jipɨ-je kí d'adɨ mę̰ę̰-dé Jeju al d'ɔsɨ ta Pol kdɔ kullə liə kí ę̰ ra kinlé, adɨ dę̰ kɨ̀ madkullə-je liə 'tę̰ę̰ mę̰ę̰ ɓebo-tɨ ndɔɔ d'a̰y-na̰. Ə gɔ-tɨ, lokɨ 'ree 'tę̰ę̰ ɓebo Kɔrę̰ntɨ-tɨ rəmə, mę̰ę̰ Pol a̰ ká́ká́ká́ kdɔ njékadɨ mę̰ę̰-dé sigɨ kí ɓebo Tesaloniki-tɨ, adɨ ulə Timote rɔ-dé-tɨ. Lokɨ Timote təl ɔw rɔ Pol-tɨ gogɨ lé, idə Pol kí Tesaloniki-je lé, dan kulə-tɨ kí d'ulə kəm-dé ndoo kin ya kàrè, dę̰ d'a̰ gərərə dɔ kadmę̰ę̰-tɨ lə-dé rəm, ɓá mę̰ę̰ ndigɨ dow-je-tɨ rəm. Mę̰ę̰ Pol usɨ nangɨ adɨ ę̰ ndàngɨ mbete kin adɨ-dé ra-dé-né oiyo rəm, tɔjɨ-dé-né ndigɨ kí ę̰ ndigɨ-dé rəm, ɓá kdɔ ndó-dé-né né kɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm.

Kḭ lo kɔr-é-tɨ kí 1-3 lé, Pol gɨr dɔ kisɨ-dé-tɨ kí ndɔkɨ dę̰ kɨ̀ Tesaloniki-je d'isɨ natɨ kin rəmə, ę̰ ra-dé oiyo. Kḭ lo kɔr-é-tɨ kí 4-5 lé, Pol ndó-dé né kí sɔbɨ dɔ təl ree lə 'Ɓaɓe rəm, ɓá ndó-dé panjiyə kí d'a nəl-né 'Ɓaɓe rəm.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kí ra

1 †Ma̰ Pol, j'isɨ natɨ kɨ̀ Silbę̰-je* kɨ̀ Timote ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̰i njékəwna̰-je kí ɓebo Tesaloniki-tɨ kí 'nami kàdɨ̀ Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ rəm, 'nami kàdɨ̀ 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ-tɨ rəm. Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya na̰y sə-si.

Panjiyə njékəwna̰-je kí Tesaloniki-tɨ kɨ̀ kadmę̰ę̰ lə-dé
Plp 1:3-6; Kol 1:3-8

2 Ję̰ j'ra oiyo Lubə kɨ̀ ndɔ-je lay kdɔ ta lə-si lay rəm, ɓá mę̰ę̰ ta-je-tɨ kí j'isɨ j'pa siə kàrè j'ilə ri-si dan-tɨ-dan-tɨ rəm tɔ.

3 Kullə kadmę̰ę̰ lə-si, kɨ̀ kullə ndigɨ kí 'ndigi dow-je, kɨ̀ kində kí indəi mę̰ę̰-si dɔ 'Ɓaɓe-tɨ lə-ji Jeju Kristɨ ya a̰i dɔ-tɨ njángɨ kinlé, mę̰ę̰-ji ole dɔ-tɨ nɔ̰ Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ taá-taá.

4 Sə̰i ngankɔ̰-m-je kí njékadmę̰ę̰ lé, 'toi dow-je kí Lubə ində-si dan kəm-é-tɨ; ję̰ j'gə kí ę̰ mbəti-si.

5 Kdɔ Poyta kí Majɨ kí j'ilə mbę̰-é j'adɨ-si lé, j'ilə kɨ̀ ta kí ta-ji-tɨ par al, ngà j'ilə kɨ̀ tɔ́gɨ rəm, Ndil kí aa njay ra sə-ji dɔ-tɨ rəm, ɓá ję̰ j'ilə kɨ̀ mę̰ę̰nda ka̰y rəm tɔ. Panjiyə-ji kí dan-si-tɨ kí ndɔkɨ ooi kinlé, sə̰i ya kàrè 'gəi kí to bè kdɔ majɨ lə-si.

6 †Sə̰i lé, sə̰i 'ndaji kullə ra-ji rəm, 'ndaji kullə ra 'Ɓaɓe rəm, kdɔtalə dan kɔ̰-je-tɨ kí n̰a̰ ya kàrè Ndil kí aa njay adɨ-si 'taai ta lə Lubə kɨ̀ rɔnəl.

---

† **1:1 1:1** Knj 17:1 * **1:1 1:1** Silbę̰ lé ya to Silasɨ (Knj 15:22; 2Kɔ 1:19; 2Te 1:1) † **1:6 1:6** Knj 17:5-9

7 Beɓa sǫ̨i 'təli-né néndaji lə njékadmę̨ę̨-je lay kí dɔnangi Maseduwan-ti
kì dɔnangi Akay-ti.
8 Kdɔtalə ta lə 'Baɓe kí ra kullə dan-si-ti lé, poy-é ɔw dɔnangi
Maseduwan-ti kì dɔnangi Akay-ti; ngà to ę̨ kin par al, mę̨ę̨-si kí adi Lubə
lé kàrè dow-je d'oo poy-é kí lo lay sar adi ję̨ j'ɔw ndoo pa ta-é al rəm ngá.
9 Kdɔtalə dow-je d'ɔr poy kuwə kí uwəi-ji ki rɔ-si-ti rəm, d'ɔr poy kiǫ̨nə kí
iǫ̨nəi magi-je kɔgi ə 'təli ki rɔ Lubə-ti kdɔ kadi 'rai kullə adi Lubə kí tɔgrɔ-ti
kí to njèkiskəm rəm,
10 kdɔ kadi 'ngəbi Ngon-é kí ndɔki adi-é tɔsi ndəl ində lo tę̨ę̨, kí à kǫ̨
dɔrą̨-ti kdɔ ree, adi to Jeju kí taa-ji ta wɔngi-ti kí à ree lé.

2

Panjiyə Pol dan njékəwną̨-je-ti kí Tesaloniki-ti
Knj 20:18-21,31-35; 2Kɔ 6:3-10; 12:12-15

1 Nganką̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, sǫ̨i ya kàrè 'gəi kí kɔw-ji rɔ-si-ti lé, tò kɔgi
kare al.
2 †Titi kí sǫ̨i 'gəi-né lé, d'adi-ji kǫ̨ kete mę̨ę̨ ɓebo Pilipi-ti ɓá 'taji-ji rəm;
ya ngà ję̨ j'ingə tɔ́gi rɔ Lubə-ti lə-ji ɓá j'ilə-né mbę̨ Poyta kí Maji liə j'adi-si
dan rɔ-je-ti kí ǫ̨ną̨ kin.
3 Kdɔtalə ta lə Lubə kí ję̨ j'isi j'ndó dow-je lé, to néndó kí takədi tò-ti al
rəm, j'ndó kì tagir kí tò ǫ̨ę̨ al rəm, ɓá j'ədi-né dow al rəm tɔ.
4 Ngà Lubə ną̨-ji oo ɓá ulə kullə kilə mbę̨ Poyta kí Maji ji-ji-ti, adi ję̨ j'pa
ta kdɔ nəl-né dow-je al, ngà j'pa ta kdɔ nəl-né Lubə kí njègə mę̨ę̨-ji.
5 Titi kí sǫ̨i gəi-né lé, ję̨ j'pa ta j'ədi-né kəm dow nja káre al rəm, ɓá nja
káre ya kàrè j'pa ta kdɔ kingə-né né ji dow-ti al rəm; Lubə gə mę̨ę̨-ji ɓəti.
6 Ję̨ j'sangi riɓa rɔ dow-je-ti al rəm, j'sangi riɓa rɔ-si-ti al rəm, ɓá rɔ dow-
je-ti kí rangi al rəm tɔ. Lé j'a ra-si kí lə njètɔ́gi-ti, kdɔ to kí j'to njékɔwkulə-
je lə Kristi,
7 ya ngà ję̨ j'sɔl lɔm-lɔm dan-si-ti. Titi kí kǫ̨ ngan-je tɔsi-né kəm-é dɔ
ngan-é-je-ti lé,
8 ję̨ kàrè ndigi kí j'ndigi-si ǫ̨ną̨ kinlé, j'ndigi kadi Poyta kí Maji lə Lubə ya
par ɓá j'ilə mbę̨-é j'adi-si al, ngà j'ndigi kadi daji rɔ-ji ya kàrè j'ilə kɔgi kdɔ
ta lə-si, kdɔ sǫ̨i 'təli dow-je kí j'ində-si dan kəm-ji-ti.
9 Nganką̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, kullə-je kí j'ra, kì kǫ̨-je kí j'ingə lé, adi mę̨ę̨-
si ole dɔ-ti. Loki j'isi j'ilə mbę̨ Poyta kí Maji lə Lubə j'adi-si lé, j'ra kullə
ndɔɔ-je kì kada-je kdɔ kadi j'ɔy dow dan-si-ti al.
10 Sǫ̨i njékadmę̨ę̨-je, panjiyə-ji kí dan-si-ti lé, aa njay rəm, to njururu
rəm, ta kí dow à kilə dɔ-ji-ti goto rəm adi sǫ̨i ooi ɓəti rəm, ɓá Lubə kàrè
oo ɓəti rəm tɔ.
11 Né kí j'ra kì ną̨-ną̨ dan-si-ti titi kí Bɔbi ngan-je ra-né kì ngan-é bè kin
kàrè, sǫ̨i 'gəi rəm.
12 Ję̨ j'ulə dingəm mę̨ę̨-si-ti, j'sɔl mę̨ę̨-si, ɓá j'ndəji-si kadi adi panjiyə-si
tuwə panjiyə dow-je kí Lubə ɓa-dé kdɔ kǫ̨ɓe liə rəm, kdɔ riɓa liə rəm tɔ.
13 Loki ję̨ j'ilə ta lə Lubə mbi-si-ti lé, sǫ̨i 'ndigi dɔ-ti titi ta lə dow al, ngà
'ndigi dɔ-ti kí tɔgrɔ-ti ya to ta lə Lubə kí isi ra kullə mę̨ę̨-si sǫ̨i-ti kí adi
mę̨ę̨-si. Né kin ɓá ję̨ j'ra-né oiyo Lubə taá-taá kdɔ.

† **2:2 2:2 a** Knj 16:19-24; **b** Knj 17:1-9

14 †Kdɔtalə sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨ lé, sǫ̨i 'ndaji kullə ra
njékəwnǫ̨-je kí gay-gay kí 'to njékəwnǫ̨-je lə Lubə kí 'to njénam kàdɨ̀ Jeju
Kristɨ-tɨ kí d'isɨ dɔnangɨ Jude-tɨ, kdɔtalə sǫ̨i ya kàrè ingəi kɔ̨̀ ji dow-je-tɨ kí
ɓee lə-si ya, titɨ kí dę̨ kàrè d'ingə-né gǫ̨ kɔ̨̀-je kí káre kin ji jipɨ-je-tɨ tɔ.
15 †Jipɨ-je lé, dę̨ ya 'təl njépata-je kí ta Lubə-tɨ rəm, 'təl 'Baɓe Jeju rəm,
ɓá d'ulə kəm-ji ndoo rəm tɔ. Dę̨ 'nəl Lubə al rəm, ɓá 'to njéba-je lə dow-je
lay rəm tɔ.
16 Dę d'ɔgɨ-ji kilə mbę Poyta kí Majɨ kadɨ dow-je kí 'to jipɨ-je al, kdɔ kadɨ
d'ajɨ al; beɓa dę jipɨ-je lé 'ra-né majal kí dɔ-tɨ par-par adɨ wɔngɨ ra Lubə
dɔ-dé-tɨ.

Pol ndigɨ təl kɔw koo njékəwnǫ̨-je kí Tesaloniki-tɨ
Knj 17:14-16

17 Ngá ję rəmə, sǫ̨i ngankɔ̨-ji-je kí njékadmę̨ę̨, dɔkaglo kí sę kí j'iǫ̨̃ni-né-
nǫ̨ lé, kəm-ji oo-si al, ngà mę̨ę̨-ji rəmə tò dɔ-si-tɨ gə́rə́rə́. Beɓa ɓo kadɨ j'təl
j'ɔw j'oo-si ra-ji ǫ̨̃ adɨ j'ndur dɔ rɔ-ji-tɨ ǫ̨̃ kadɨ j'ɔw j'oo-si.
18 Gin-é kin ɓá j'ndigɨ kɔw njal rɔ-si-tɨ. Mǫ Pol ya m'nǫ asɨ nja joo bè
kadɨ m'ɔw rɔ-si-tɨ ya, ngà Satǫ ɔgɨ-ji lo-é.
19 Ndɔ kí 'Baɓe lə-ji Jeju à təl ree lé, nǫ́ kí rangɨ ɓá à to nékində mę̨ę̨
dɔ-tɨ lə-ji, kɨ̀ rɔnəl lə-ji, kɨ̀ jɔgɨ riɓa lə-ji takəm-é-tɨ ɓəy wa?
20 Oiyo! Sǫ̨i ya a toi riɓa lə-ji, kɨ̀ rɔnəl lə-ji.

3

D'ulə Timote Tesaloniki-tɨ

1 †Né kin ɓá ję j'oo-né lo ngəbɨ al, adɨ j'panè tò majɨ kadɨ j'isɨ kɨ̀ kár-ji
mę̨ę̨ ɓebo Atę̃n-tɨ nè.
2 Beɓa j'ulə ngonkɔ̨-ji Timote kí to ngonnjèkullə lə Lubə mę̨ę̨ kullə kilə
mbę Poyta kí Majɨ-tɨ lə Kristɨ kadɨ ɔw ulə dingəm mę̨ę̨-si-tɨ ə mbusɨ-né
nja-si mę̨ę̨ kadmę̨ę̨-tɨ lə-si.
3 Kdɔ kadɨ kɔ̨̀-je kí isi ingəi kinlé ra dow káre dan-si-tɨ adɨ səbɨ ngin-ngin
al; kdɔtalə sǫ̨i ya kàrè 'gəi ɓətɨ kí jǫ̨i lé j'isi kdɔ kadɨ kɔ̨̀-je kí bè kin ree
dɔ-ji-tɨ ya.
4 Lokɨ ndɔkɨ j'isɨ sə-si natɨ ɓəy ya j'idə-si kete j'panè j'a kingəi kɔ̨̀ ǫ̨̃ lé,
sǫ̨i 'gəi ɓətɨ né-é ɓá ree ngá tin.
5 Gin-é kin ɓá mǫ m'oo lo ngəbɨ al, adɨ m'ulə-né Timote kadɨ ɔw oo ta
kí sɔbɨ dɔ kadmę̨ę̨ lə-si, kdɔtalə m'ɓəl kí njèǫ̨ dow-je à kɨ̨ nǫ̨-si sar kadɨ
kullə kí j'ra dan-si-tɨ təl tò kɔgɨ kare.
6 †Ngà Timote kí ɨ̨ rɔ-si-tɨ ree rɔ-ji-tɨ ngɔsnè ɓəy lé, idə-ji poyta kí majɨ
dɔ kadmę̨ę̨-tɨ lə-si, kɨ̀ dɔ ndigɨ-tɨ kí 'ndigi dow-je, ɓá idə-ji panè mę̨ę̨-si oy
dɔ-ji-tɨ al adɨ ɓo koo-ji ra-si titɨ kí ję kàrè ɓo koo-si ra-ji-né kin bè tɔ.
7 Sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, né kin ɓá dan nékəmtondoo-je-tɨ kí lay
kí tę̨ę̨ dɔ-ji-tɨ, kɨ̀ dan kɔ̨̀-je-tɨ ya kàrè kadmę̨ę̨ lə-si ra adɨ mę̨ę̨-ji sɔl.
8 'Bone bè kinlé, mę̨ę̨-ji usɨ nangɨ, kdɔtalə kǫ kí ǫ̨i njángɨ mę̨ę̨ kində rɔ
natɨ kɨ̀ 'Baɓe.
9 Ra kí 'rai-ji adɨ rɔ-ji nəl-ji ǫ̨̃ nǫ̨ ǫ̨̃ Lubə-tɨ kinlé, j'a ra-é oiyo kdɔ ta lə-si
ban ɓá à kusɨ rɔ-ji-tɨ ə́n wa?

---

† **2:14 2:14** Knj 17:5 † **2:15 2:15** Knj 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12 † **3:1 3:1** Knj 17:15 † **3:6 3:6** Knj 18:5

10 Beɓa, ndɔɔ-je kì kada-je lay ya j'pa ta kì Lubə j'to ta-é-ti pəká-pəká,
kdɔ kadi adi-ji tarəbi kadi j'ɔw j'oo-si rəm, kdɔ kadi j'tɔl ta né kí nal-si mɛ̨̃
kadmɛ̨̃-ti lə-si.
11 Kadi Lubə ya kì dɔ-é kí to Bɔbi-ji dɛ̨ kì 'Ɓaɓe lə-ji Jeju d'adi-ji tarəbi
kadi j'ɔw rɔ-si-ti.
12 Ndigna kí tò dan-si-ti, kì ndigi kí 'ndigi dow-je kí rangi kinlé, kadi 'Ɓaɓe
ra adi usi dɔ madi-é-ti par-par rəm, kadi al dɔ kí kete, titi kí jɛ̨ j'ndigi-si-né
kin bè tɔ.
13 Beɓa 'Ɓaɓe ya à kadi-si kuwə mɛ̨̃ ngą kdɔ kadi 'toi dow-je kí aai njay
kí ta goto dɔ-si-ti nɔ̨̃ Bɔbi-ji Lubə-ti ndɔ-é kí 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristi à ree nati
kì njékadmɛ̨̃-je liə lay.

4

Panjiyə kí nəl Lubə
1Pi 1:14-16; 4:1-5; Epɛ 5:3-8; 1Kɔ 6:13-20

1 Beɓa sə̨i ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmɛ̨̃, né kí a rai ɓá a nəli-né Lubə lé,
sə̨i 'ndói rɔ-ji-ti ngá, ə né-é-je lé ya sə̨i isi 'rai rəm ngá tin. Ngà jɛ̨ j'dəji-si
ə j'ulə dingəm mɛ̨̃-si-ti kì ri 'Ɓaɓe Jeju kdɔ kadi panjiyə-si kinlé, ɔwi-né
kəm-si ki kete-kete.
2 Kdɔtalə ndu kí j'ingə rɔ 'Ɓaɓe Jeju-ti ɓá j'adi-si lé, sə̨i 'gəi ɓəti.
3 Né kí Lubə ndigi ə́n: Kadi isi tagay kdɔ Lubə ə kadi 'rai kaya al.
4 Kadi ną́-ną́ dan-si-ti ngəm rɔ-é kadi aa njay rəm, kadi un rɔ-é ra-né né
kí tɔgrɔ-ti,
5 ɓi adi ɓo né-je kí maji al ra-si lɔy-lɔy titi kí njékadmɛ̨̃ al-je kí 'to njégə
Lubə al d'isi 'ra-né kin bè al;
6 kadi dow káre dan-si-ti ndɔ̨̃n njèkadmɛ̨̃ madi-é ra siə majal kí titi-ną
bè kin al, kdɔ dow-je kí njéra né-je kí bè kinlé, Lubə à gangta dɔ-dé-ti.
Ndɔki j'idə-si j'ndəji-si-né kete ngá.
7 Kdɔtalə Lubə kí ɓa-ji lé, ɓa-ji kdɔ kadi j'rai né-je kí tò n̪ɛ̨-n̪ɛ̨ al, ngà
ɓa-ji kdɔ kadi j'təli dow-je kí j'toi tagay.
8 Dow kí mbati néndó kin rəmə, to dow ɓá ɛ̨ mbati-é al, ngà to Lubə kí
njèkadi-si Ndil-é kí aa njay kin ɓá dowbé mbati-é tin.
9 Ta kí sɔbi dɔ ndigną kí kadi tò dan-si-ti sə̨i njékadmɛ̨̃-je lé, sə̨i ɔwi
ndoo kadi dow ndàngi ta-é adi-si al ngá, kdɔ Lubə ya ndó-si kadi 'ndigi-ną.
10 Ndigną lé, ɓá sə̨i 'tɔji ki rɔ njékadmɛ̨̃-je-ti lay kí dɔnangi Maseduwan-
ti ɓikti tin; ya ngà, sə̨i njékadmɛ̨̃-je, j'dəji-si kadi ndigną kinlé, ɔwi-né
kəm-si ki kete-kete ya ɓəy.
11 Titi kí j'un-né ndu j'adi-si lé, adi ta kisi-ną kì lapiya ɓá to rɔ-si rəm,
kadi ori kəm-si dɔ kullə-je-ti lə-si kí sɔbi dɔ-si ə 'rai kullə kì ji-si kdɔ rɔ-si;
12 bè kdɔ kadi panjiyə-si maji takəm njékadmɛ̨̃ al-je-ti rəm, ɓá kadi ɔyi
dow al rəm tɔ.

Ta kí dɔ koy njèkadmɛ̨̃-ti kì təl Jeju
1Kɔ 15:19-58

13 Sə̨i ngankɔ̨̃-m-je kí njékadmɛ̨̃, ta kí sɔbi dɔ dow-je kí d'oy lé, j'ndigi
kadi isi-né dɔ mbá-ti al, nè a rai wɔngi yo taną kì dow-je kí rangi kí nékində
mɛ̨̃ dɔ-ti lə-dé goto kin bè.
14 Kdɔtalə titi kí j'adi-né mɛ̨̃-ji kí Jeju oy ə tɔsi ndəl ində lo tɛ̨̃ lé, bè ya
tɔ j'adi mɛ̨̃-ji kí dow-je kí d'adi mɛ̨̃-dé Jeju ɓá d'oy lé, Lubə à kadi 'tɔsi
ndəl d'ində lo 'tɛ̨̃ d'isi nati kì Jeju tɔ.

15 †Ooi, ta kí 'Ɓaɓe pa ɓá j'ɔw kidə-si rəsi tin: Ndɔ kí 'Ɓaɓe à təl lé, jə̨i
kí j'isi kəm ɓá j'a kɔwi kete nɔ̨ dę kí d'oy-ti lé al.
16 Kdɔtalə loki ká né à ɓa rəm, ndi burə dɔ malayka-je à ɓa rəm, ɓá təbi
mbanga lə Lubə à ɓa rəm lé, 'Ɓaɓe ya kì dɔ-é à ki̧ dɔrą-ti kdɔ ree rəmə
dę kí d'adi mę̨ę-dé Kristi ɓá d'oy lé, dę ɓá d'a tɔsi ndəl kində lo tę̨ę dɔsą̨y.
17 Go-ti ngá ɓá jə̨i kí j'isi kəm kí j'a nə̨yi lé, Lubə à kɔy-ji lay kadi káre nati
sə-dé dan kilndi-ti kdɔ kadi j'ingəi 'Ɓaɓe dan yól-ti, beɓa j'a kisi kì 'Ɓaɓe
nati ya sartagangi.
18 Ə̨ 'sɔli mę̨ę-nə̨ kì ta-je kinlé.

5

Kində kəmkaa dɔ rɔ-ti ngəbi-né təl Jeju
Mat 24:36-51; Luk 12:35-40; Rɔm 13:11-14

1 Sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę, ta kí sɔbi dɔ dɔkàdì əse dɔkaglo kí né-je
kin à ra-né né lé, sə̨i ɔwi ndoo kadi dow ndàngi adi-si al ngá.
2 †Kdɔtalə, sə̨i ya kàrè 'gəi maji yórórá kí ndɔ lə 'Ɓaɓe lé, à kubə dow-je
nangi busi titi kì njèɓogi ubi-né dow-je nangi ndɔɔ busi kin bè.
3 Loki dow-je d'a panè: «Lapiya tò ngá! Né à ra-ji al!» Ngá ɓá tuji à
kubə-dé nangi busi titi ndo kí tę̨ę kì njèsəm pati kin bè ə d'a tę̨ę kəm-ti al.
4 Ngà sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę, sə̨i isi londul-ti ɓá ndɔ lə 'Ɓaɓe à
kubə-si nangi busi titi njèɓogi bè al.
5 Sə̨i lay ya 'toi ngan-je lə lo kí ndógi rəm, 'toi ngan-je lə lo kí kada rəm.
Jə̨i j'toi ngan-je lə londul al rəm, j'toi ngan-je lə lo kí ndɔɔ al rəm.
6 Ə̨n ó adi j'toi ɓi tana kì ndəgi dow-je al, ngà adi j'isi kəm dɔ rɔ-ji-ti rəm,
j'indəi kəmkaa dɔ rɔ-ji-ti rəm tɔ.
7 Kdɔtalə njétoɓi-je lé, ndɔɔ ɓá 'to ɓi ə njéyibi ra-je kàrè, ndɔɔ ɓá yibi
ra-dé.
8 †Ngà jə̨i kí j'toi dow-je lə lo kí kada lé, tò kadi j'indəi kəmkaa dɔ rɔ-ji-
ti, kdɔ kadi j'adi kadmę̨ę kì ndigi dow-je tò mę̨ę-ji-ti titi ngɔwla kɔ̨n kàdì
asgar-je bè ə j'adi mę̨ę kí kində dɔ kaji-ti tò titi jɔgi kɔ̨n dɔ asgar-je bè.
9 Kdɔtalə Lubə mbəti-ji kdɔ kadi wɔngi liə ree dɔ-ji-ti al, ngà mbəti-ji
kdɔ kadi j'aji kì takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristi.
10 Kristi lé oy kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadi lé, j'isi kəm əse j'oyi kàrè, kadi j'isi
kəm nati siə.
11 Gin-é kin ɓá, kadi uləi dingəm mę̨ę-nə̨-ti 'rai kì nə̨ kadi ɔwi ki kete-kete
mę̨ę kadmę̨ę-ti titi kí rai-né kete-kete kin bè.

Sɔ̨y ndəji-je kì tɔrndi-je
Rɔm 12:17-20

12 Sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę, j'dəji-si kadi uni ta dow-je kí d'isi 'ra
kullə dan-si-ti rəm, d'isi d'ɔr nɔ̨-si rəm, ɓá d'isi ndəji-si dɔ né-je-ti kì ri
'Ɓaɓe rəm tɔ.
13 Dę lé, kadi 'ndigi ta lə-dé n̨ą ə kadi indəi-dé dan kəm-si-ti, kdɔ kullə
lə-dé. Isi-nə̨ kì lapiya.
14 Sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę, j'dəji-si ɓəy kadi 'ndángi dow-je kí
panjiyə-dé to jugi-jugi ə 'sɔli mę̨ę dow-je kí mę̨ę-dé gangi man, isi dɔ-ti kì
dow-je kí tógi-dé asi al, ə iləi mę̨ę-si dɔ madi-é-ti pɔ̨ kì dow-je lay.

† **4:15 4:15** 1Kɔ 15:51,52 † **5:2 5:2** Mat 24:43; Luk 12:39; 2Pi 3:10 † **5:8 5:8** Epɛ 6:13-17

15 Dow ra sə-si né kí majɨ al kàrè ooi nè a 'rai siə né kí majɨ al tó-tɨ; ngà
'sangi kadɨ 'rai majɨ ya kì ndɔ-je lay dan-si-tɨ əse kì dow-je lay.
16 Adi rɔ-si nəl-si kì ndɔ-je lay.
17 Iɳəi ta pa ta kì Lubə al.
18 Mẽę́ né-je-tɨ lay ya 'rai oiyo Lubə. Né-je kin ɓá Lubə ndigɨ kadɨ sə̨i kí
'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ 'rai.
19 Ɔgi Ndil kí aa njay lo ra kullə al.
20 'Nədi ta-je lə njépata-je kì ta Lubə-tɨ al.
21 Ngà 'ndəri gin né-je lay ə uni kí majɨ dan-tɨ.
22 Né-je kí majɨ al lay ya itəi rɔ-si ngərəngɨ kàdì-tɨ.
23 Kadɨ Lubə kí njèkadɨ lapiya ya adɨ 'təli dow-je kí aai njay ɓikti lay ə
kadɨ ę ya ngəm dajɨ rɔ-si ɓikti, adɨ to tagɨr lə-si, kì ndil-si, kì dajɨ rɔ-si kdɔ
kadɨ ta goto dɔ-si-tɨ ndɔ ree-tɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ.
24 Lubə kí njèɓa-si ya à ra né-je kinlé, kdɔ ę to njèką dɔ ndi-é-tɨ.
25 Sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę́ę́, 'pai ta kì Lubə kdɔ ta lə-ji.
26 Sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę́ę́ 'rai-nə̨ lapiya kuwə-nə̨ kàdì-nə̨-tɨ kì mę́ę́
kí aa njay.
27 M'dəji-si kì ri 'Ɓaɓe kadɨ mbete kinlé tokɨ ndó kadɨ njékadmę́ę́-je lay
ya.
28 Kadɨ ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ nə̨̀y sə-si.

Mbete kí njèkungi joo kí Pol ndàngi adi Tesaloniki-je

Ta-je kí dɔ mbete-ti kí njèkungi joo kí Pol ndàngi adi Tesaloniki-je

Kaglo dəə ṇą go mbete-ti liə kí dɔsą̃y kin al ya Pol ndàngi mbete kí njèkungi joo kĩn adi njékadmę̃ę-je kí Tesaloniki. Ę̃ isi ɓebo Kɔrę̃nti-ti ya ɓəy, ɓá njékadmę̃ę-je kí Tesaloniki lé kàrè, d'isi d'ulə kəm-dé ndoo kdɔtalə kadmę̃ę lə-dé ya ɓəy rəm. Beɓa ę ndàngi mbete adi-dé kdɔ tɔji-dé-né né-je kí to tó-é al kí tò tagir-ti, kì panjiyə dow-je madi-je-ti kí dan-dé-ti.

Lo kɔr-é-ti kí 1 lé, Pol ra oiyo kdɔ Tesaloniki-je lé, dan kulə kəm ndoo-ti ya kàrè, dę d'ɔw ki kete-kete mę̃ę kadmę̃ę-ti lə-dé rəm, mę̃ę ndigi dow-je-ti rəm. Ngà ę ree oo kí dow-je madi 'tulə-dé nati mę̃ę néndó-je-ti kí ngɔm kí sɔbi dɔ təl ree lə 'Baɓe. Gin-é kin ɓá, lo kɔr-é-ti kí 2 lé, ę ndó-dé ta kí tɔgrɔ-ti panè: 'Baɓe təl ree al ɓəy, rəm ɓá tò kadi né-je madi à ra né kete nɔ̃ ndɔ ree-é-ti. Lo kɔr-é-ti kí 3 lé, ę ndó-dé kí njékadmę̃ę-je kí panjiyə-dé tò jugi-jugi lé, kadi d'oo kəmtondoo lə-dé al. Mbete kin tɔji ndigi kí ę ndigi Tesaloniki-je titi kí tò-né mę̃ę mbete-ti liə kí dɔsą̃y kí adi-dé kin ya tɔ.

Tɔji rɔ kì lapiya kí ra

1 †Mą Pol, j'isi nati kì Silbę-je* kì Timote ɓá m'ndàngi mbete kin m'adi-si są̃i njékəwną-je kí ɓebo Tesaloniki-ti kí 'nami kàdì Bɔbi-ji Lubə-ti rəm, 'nami kàdì 'Baɓe Jeju Kristi-ti rəm.

2 Kadi Bɔbi-ji Lubə dę kì 'Baɓe Jeju Kristi d'adi ramaji kì lapiya lə-dé nąy sə-si.

Ta kí gangi kí ndɔ təl Jeju-ti
1Te 1:2-7; Plp 1:3-6,27-30; Mat 13:40-43; 25:31-46

3 Są̃i ngankɔ̃-m-je kí njékadmę̃ę, tò kadi j'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, ə to tó-é kadi j'ra bè, kdɔtalə kadmę̃ę lə-si kí ɔw ki kete-kete ṇą rəm, ɓá ndigną kí dan-si-ti lay kàrè i̧ dɔ madi-é-ti kí kete-kete rəm tɔ.

4 'Bəy ɓá dan njékəwną-je-ti kí gay-gay kí 'to njékəwną-je lə Lubə lé, są̃i ya ɓá ję j'ɔsi-né gaji rɔ-ji, kdɔ kuwə rɔ ngą lə-si, kì kadmę̃ę lə-si dan né-je-ti lay ya kí to kulə kəm-ną ndoo-je, kì kɔ̃-je kí tę̃ę dɔ-si-ti.

5 Né kin ɓá tɔji ta kí gangi kí njururu lə Lubə, kdɔ kadi asi gaki kadi ooi kɔ̃ɓe liə kí ingəi-né kɔ̃ lé ya.

6 Kdɔtalə Lubə oo adi to né kí njururu kadi n'adi kɔ̃ dow-je kí njékadi-si kɔ̃ kin tɔ.

7 Ə są̃i kí d'adi-si kɔ̃ lé, loki 'Baɓe Jeju à ki̧ dɔrą-ti kdɔ ree nati kì malayka-je liə kí njétógi-je lé, Lubə à kadi 'taai koo nati sə-ji.

8 Jeju à ree dan ndɔ̃ pər-ti kí ɔ̃ bilim-bilim, kdɔ kadi kɔ̃ dow-je kí njégə Lubə al, kì dow-je kí njémbati təl rɔ-dé go Poyta kí Maji-ti lə 'Baɓe lə-ji Jeju.

---

† **1:1 1:1** Knj 17:1 * **1:1 1:1** Silbę lé ya to Silasi (Knj 15:22; 2Kɔ 1:19)

9 Dowbé-je kinlé né kí to kí à ra-dé lé, to tuji kí sartagangi kí à tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-ti
ngərəngi takəm 'Ɓaɓe-ti, kì riɓa liə kí ɲa̰.
10 Ndɔ-é-ti kinlé, loki ɛ̨ à ree kdɔ kadi njékaa njay-je liə d'ɔsi gaji-é ə kadi
dow-je lay kí d'a kadi-é mɛ̨ɛ̨-dé d'oo kurə-é lé, sə̨i kàrè a ka̰i dan-dé-ti tɔ;
kdɔtalə sə̨i 'ndigi dɔ ta-je-ti kí sɔbi dɔ-é kí j'idə-si lé.
11 Gin-é kin ɓá j'isi j'pa-né ta kì Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, kdɔ kadi Lubə
lə-ji adi panjiyə-si tuwə panjiyə dow-je kí 'ndigi ta ɓa-ti liə rəm, kadi adi
tɔ́gi-é ra sə-si dɔ kɔjra-je-ti kí maji-maji lay kí tò mɛ̨ɛ̨-si-ti rəm, ɓá dɔ kullə
kadmɛ̨ɛ̨-ti lə-si rəm tɔ.
12 Bɛ̀ kdɔ kadi kì takul ramaji lə Lubə lə-ji kì lə 'Ɓaɓe Jeju Kristi lé,
ri 'Ɓaɓe lə-ji Jeju ingə-né kɔsgaji dan-si-ti rəm, ɓá kadi sə̨i kàrè ingəi-né
kɔsgaji rɔ-é-ti rəm tɔ.

2

Né kí à ra né kete nɔ̰ ndɔ təl Jeju-ti

1 †Sə̨i ngankɔ̰-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, ta kí sɔbi dɔ ree lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristi
kí à ree, kì kəw kí j'a kəwi-na̰ rɔ-é-ti lé, j'dəji-si
2 kadi kinə dow idə-si panè ndɔ lə 'Ɓaɓe lé ree ngá kàrè adi ta kin təl
dɔ-si kalangi bè al rəm, adi gangi singə-si al rəm tɔ. Kdɔ dow à kḭ panè
ndil tɛ̨ɛ̨ kì dɔ ta kí tò lo ɓɔyɔrɔ-ti adi n'oo, əse n'oo ta madi əse n'ingə
mbete madi kí ḭ rɔ-ji-ti.
3 Adi dow ədi-si al ki kədi al ya bè; kdɔtalə dow-je d'a mbati Lubə rəm,
ɲà̰majal kí njèkilə kuji dɔ Lubə-ti al, à tɛ̨ɛ̨ kɔy kadi d'oo-é ɓəy ɓá ndɔ kin
à ree ɓəy.
4 Ɛ̰ lé to njèba, njèɓa rɔ-é dow kí boy ngay dɔ né-je-ti lay kí dow-je d'oo
d'adi to Lubə, kì né-je lay kí dow-je 'pole; ɛ̰ à kɔw mbing kisi mɛ̨ɛ̨ kəy-ti
lə Lubə kdɔ panè n'ɛ̰̀ ya n'to Lubə.
5 Ndɔki m'isi-né sə-si nati, ɓá m'idə-si ta-je kinlé, mɛ̨ɛ̨-si ole dɔ-ti ya al
wa?
6 Ngà kí ngɔsnè kinlé, né kí uwə-é ki gogi kdɔ kadi ngəbi dɔkaglo liə tá
ree lé, sə̨i 'gəi gɔw.
7 Kdɔtalə njèmbati Lubə lé, tɔ́gi-é kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti rəmə isi ra kullə ngá;
ngà nà̰y kadi né kí uwə-é ki gogi lé ya goto ɓá ɛ̨ à tɔji rɔ-é ndaa-ti rəsi ɓəy.
8 Njémbati Lubə lé à ree ə 'Ɓaɓe Jeju à tɔl-é kì koo kí ta-é-ti, à tuji-é
puktu-puktu ndɔ ree-é-ti kí à tò ndaa-ti rəsi.
9 †Ndɔ ree lə njèmbati Lubə lé, Sata̰ à ra né mbəli-je, kì nékɔji-je, kì né-je
kí tò ɓəl-ɓəl kí to né kədi dow-je,
10 à ra né-je kí maji al kí gay-gay lay kdɔ kədi-né dɛ̰ kí d'a tuji; kdɔtalə
ta kí tɔgrɔ-ti kí à kaji-dé lé ya nəl-dé al adi 'mbati.
11 Gin-é kin ɓá, Lubə ulə kì né kí à kur-dé, wale kdɔ kadi ra-dé adi d'oo
takədi ki ta kí tɔgrɔ-ti.
12 Bè kdɔ kadi dow-je lay kí 'mbati ta kí tɔgrɔ-ti ə né ra kí njururu al ɓá
nəl-dé kinlé, 'gangi-né ta dɔ-dé-ti.

Ta kí dɔ ka̰ dingəm mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-ti
1Pi 1:2-9

13 Sə̨i ngankɔ̰-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, kí 'toi dow-je kí 'Ɓaɓe ində-si dan kəm-
é-ti kinlé, tò kadi j'ra oiyo Lubə taá-taá kdɔ ta lə-si, kdɔ ɛ̨ mbəti-si lo kində

† **2:1 2:1** 1Te 4:15-17 † **2:9 2:9** Mat 24:24

gin né-je-ti kadi aji kì takul Ndil kí aa njay kí təl-si dow-je-ti kí d'aa njay rəm, ɓá kì takul ndigi kí sǫ̨i 'ndigi dɔ ta-ti kí tɔgrɔ-ti kin rəm tɔ.
14 Né kin ɓá Lubə ɓa-si-né kì kəm rəbi Poyta kí Maji kí j'ilə mbę̨-é j'adi-si, kdɔ kadi ingəi-né riɓa lə 'Baɓe lə-ji Jeju Kristi.
15 Gin-é kin ɓá sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨ lé, ǫ̨i dɔ nja-si-ti njángi ə né-je kí j'ndó-si kì ta-ji əse ę̨ kí j'ndàngi mbete-ti ɓá j'adi-si kinlé uwəi njarara.
16 Kadi 'Baɓe lə-ji Jeju Kristi ya kì dɔ-é dę̨ kì Bɔbi-ji Lubə kí njèndigi-ji, njèkadi-ji nékində mę̨ę̨ dɔ-ti kí maji rəm, njèsɔl mę̨ę̨-ji sɔl kí sartagangi kí go ramaji-ti liə lé,
17 dę̨ ya 'sɔl mę̨ę̨-si ə 'mbusi nja-si mę̨ę̨ kullə-je-ti lay əse mę̨ę̨ ta-je-ti kí maji-maji lay rəm tɔ.

3

Kullə dingəm mę̨ę̨-nǫ̨-ti kdɔ pa ta kì Lubə
Rɔm 15:30-32

1 Beɓa sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, 'pai ta kì Lubə kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadi ta lə 'Baɓe ɔw-né kəm-é ki kete-kete rəm, ɓá kadi dow-je 'piti titi kí 'piti-né dan-si-ti kin bè;
2 rəm 'pai ta kì Lubə kdɔ kadi taa-ji ji dow-je-ti kí maji al kí to njémę̨ę̨ndul-je, kdɔ dow-je lay ɓá 'to njékadmę̨ę̨-je al.
3 Ngà 'Baɓe kí to njèkǫ̨ dɔ ndi-é-ti lé, à mbusi nja-si rəm, ɓá à ngəm-si ta Njèmę̨ę̨ndul-ti rəm tɔ.
4 'Baɓe adi j'gə maji kí né-je kí j'un ndu dɔ-ti j'adi-si kinlé, isi 'rai rəm, ɓá a rai par-par rəm tɔ.
5 Kadi 'Baɓe ra kullə mę̨ę̨-si-ti adi 'ndigi Lubə rəm, kadi uwəi rɔ-si ngǫ̨ titi Kristi bè rəm tɔ.

Ta kí dɔ ra kullə-ti

6 Sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, j'un ndu j'adi-si kì ri 'Baɓe lə-ji Jeju Kristi, kadi njèkadmę̨ę̨ kí panjiyə-é tò jugi-jugi, ɓi uwə ta-nǫ̨ kì néndó kí ingəi rɔ-ji-ti kin al lé, ɔri rɔ-si kɔgi rɔ-é-ti.
7 Né kí a rai kdɔ ndaji-né kullə ra-ji lé, sǫ̨i 'gəi maji. Ję̨ lé panjiyə-ji kí dan-si-ti tò jugi-jugi al.
8 Ję̨ j'uso né lə dow kare al, ngà j'ra kullə j'ɔɔ rɔgi-rɔgi, j'ǫ̨ ta-ti ndɔɔ-je kì kada-je, kdɔ kadi j'ɔy dow dan-si-ti al.
9 To tó-é kadi ooi go-ji ya, ngà ję̨ j'ra bè kdɔ j'ndigi kadi ję̨ ya j'təl néndaji kadi 'ndaji.
10 Kdɔ loki j'isi rɔ-si-ti lé, ndɔki j'un ndu j'adi-si j'panè: Kinə dow ndigi ra kullə al lé, kadi-é uso né al tɔ ɓane!
11 Ngà ję̨ j'oo poy dow-je madi dan-si-ti kí panjiyə-dé tò jugi-jugi, dę̨ 'ra kullə al kdɔ kɔw kilə go né-je-ti kí kare.
12 Dow-je kí tanǫ̨ bè kinlé, kì ri 'Baɓe Jeju Kristi j'dəji-dé rəm, j'un ndu j'adi-dé kadi d'ore kəm-dé go kullə-ti ya 'ra kì mę̨ę̨ kusi nangi kdɔ kadi d'ingə-né nékuso-dé kí sɔbi dɔ-dé.
13 Ngá sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨ rəmə, adi dabi ra-si dɔ ramaji-ti al.
14 Kinə dow madi mbati koo ta-je kí j'ndàngi j'adi-si kin rəmə ooi-é maji ə ɔri rɔ-si kɔgi rɔ-é-ti kadi rɔ-é sɔl-é.
15 Ngà koo ɓá ooi-é kí njèba lə-si al, ngà 'ndángi-é titi ngonkɔ̨-si bè.

Tɔrndi dɔ-ti kì lapiya kí ra

16 Kadi 'Baɓe kì njèlapiya ya adi-si lapiya kì kəm rəbi-je lay rəm, ɓá kì
dɔkaglo-je lay rəm tɔ! Kadi 'Baɓe nàỹ sə-si lay.
17 Ta-je kí mạ̃ Pol ya m'ndàngi kì ji-m ɓan: M'ra-si lapiya. Ji-m kí m'ində
mbete-je-ti lə-m̃ lay ɓan; néndàngi lə-m ya tɔ ə tò tin.
18 Kadi ramaji lə 'Baɓe lə-ji Jeju Kristi nàỹ sə-si lay.

Mbete kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Timote

Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Timote

Pol ingə Timote ɓebo Listrə-tɨ (Knj 16:1-3) ɓá adɨ-é ɔw siə natɨ kadɨ-é to njèkore kàdì-é mẹ̰ẹ̰ kullə kilə mbẹ̰ Poyta kɨ́ Majɨ-tɨ. Go kaglo-tɨ kɨ́ dẹ̰ 'ra-né kullə natɨ sẹ̰ lé, Pol iṇə kullə kɔr nɔ̰̀ njékəwna̰-je kɨ́ ɓebo Epɛjɨ-tɨ mẹ̰ẹ̰ ji-é-tɨ. Go-tɨ ɓəy ngá ɓá Pol ndàngɨ mbete kin ulə-né adɨ-é kdɔ kulə-né dingəm mẹ̰ẹ̰-é-tɨ rəm, kdɔ ndó-é-né né dɔ madɨ-é-tɨ rəm tɔ.

Pol tẹ̰ẹ̰ dangay-tɨ ɓebo Rɔm-tɨ ɓá ndàngɨ mbete kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ adɨ Timote kin rəm, ɓá ndàngɨ-né mbete kɨ́ adɨ Titɨ kin rəm, kdɔ kadɨ d'ɔr-né nɔ̰̀ njékəwna̰-je. Lokɨ 'təl d'uwə Pol dangay-tɨ kɨ́ à to-né sɔ̰y-é ɓá ẹ̰ ndàngɨ mbete kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo adɨ Timote. Mbete-je kɨ́ mutə kinlé, sar ɓone bè ya kàrè majɨ kdɔ kɔr-né nɔ̰̀ njékəwna̰-je rəm, ɓá majɨ kdɔ ndó-né né njékadmẹ̰ẹ̰-je rəm tɔ.

Mẹ̰ẹ̰ mbete-je-tɨ kɨ́ joo kɨ́ Pol ndàngɨ adɨ Timote kinlé, ẹ̰ ɓa-é ngon-é kɨ́ mẹ̰ẹ̰ kadmẹ̰ẹ̰-tɨ adɨ à to Pol ya je bè ɓá ra siə adɨ-é adɨ mẹ̰ẹ̰-é Jeju Kristɨ rəm, ẹ̰ ya ndó-é né adɨ-é to njèndó né lə Kristɨ rəm tɔ. Mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ kɨ́ nè kinlé, Pol ole mẹ̰ẹ̰ Timote dɔ-tɨ kdɔ kadɨ ɔsɨ ta njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm. Ẹ̰ adɨ-é ndu-je kdɔ kadɨ un-né dɔ kullə-je lə njékəwna̰-je, ə ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ mbətɨ njékɔr nɔ̰̀ njékəwna̰-je, kɨ̀ njékində kəm-dé go né-je-tɨ lə njékəwna̰-je, kɨ̀ kəm rəbɨ kində kəm go kutɨ dow-je-tɨ kɨ́ gay-gay kɨ́ dan njékəwna̰-je-tɨ tò dan ndu-je-tɨ kinlé tɔ.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra
Tit 1:1-4

1 Ma̰ Pol kɨ́ Lubə kɨ́ to Njèkajɨ-ji, kɨ̀ Jeju Kristɨ kɨ́ to nékində mẹ̰ẹ̰ dɔ-tɨ lə-ji ya d'un ndu-dé d'adɨ-m m'to njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ,
2 †ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'ulə-né m'adɨ-i i Timote kɨ́ m'oo-i kɨ́ ngon mẹ̰ẹ̰-m bè mẹ̰ẹ̰ kadmẹ̰ẹ̰-tɨ. Kadɨ ramajɨ, kɨ̀ koo kəmtondoo, kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə rəm, kɨ̀ 'lə Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Baɓe lə-ji na̰y sə-i.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm
1Ti 6:3-5; Gal 3:10-12,19-24; 2Ti 2:10-18; Knj 26:9-20

3 'Oo bè, ta kɨ́ ndɔkɨ m'idə-i lokɨ m'isɨ m'ɔw kɨ dɔnangɨ Maseduwan-tɨ lé, m'təl m'ole mẹ̰ẹ̰-i dɔ-tɨ ɓəy. Ndɔkɨ m'panè: 'Isɨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ nè, kdɔ kadɨ dow-je kɨ́ dan-tɨ-je kɨ́ 'to njéndó dow-je né-je kɨ́ rangɨ lé, 'ɔgɨ-dé dɔ-tɨ rəm,
4 'idə-dé kadɨ d'ɔr rɔ-dé kɔgɨ mẹ̰ẹ̰ kɔr tasu-je-tɨ rəm, ɓá mẹ̰ẹ̰ kɔr ginka-je-tɨ kɨ́ sɔ̰y-é goto kin rəm tɔ. Né-je kɨ́ bè kinlé, ojɨ gakɨ-na̰-je, ɓɨ ra kullə lə Lubə kɨ́ to kullə kadmẹ̰ẹ̰ kin adɨ ɔw kɨ kete al.
5 'Un ndu adɨ-dé bè, kadɨ dow-je 'ndigɨ-na̰ kɨ̀ mẹ̰ẹ̰-dé kɨ́ nda ka̰y rəm, kɨ̀ tagɨr kɨ́ majɨ rəm, ɓá kɨ̀ kadmẹ̰ẹ̰ kɨ́ kədkəm goto-tɨ rəm tɔ.
6 Dẹ̰ kɨ́ dan-tɨ-je 'tusɨ né-je kinlé d'iṇə, adɨ d'ur wale mẹ̰ẹ̰ tatidə-je-tɨ kɨ́ mẹ̰ẹ̰ wəy kare.

---

† **1:2 1:2** Knj 16:1

7 Dɛ̰ 'ɓa rɔ-dé dow-je kí 'ngay kí njéndó dow-je ndukun-je lə Lubə ya rəmə, ta kí dɛ̰ ya 'pa kàrè 'təl 'gə mɛ̰ɛ̰-é al rəm, ɓá né kí 'pa ta-é kì mɛ̰ɛ̰-dé kí káre ya kàrè 'təl 'gə mɛ̰ɛ̰-é al rəm tɔ.
8 Jə̰i j'gəi kí ndukun lə Lubə lé, majɨ ya, ngà ra ɓá kadɨ dow ra-né kullə kì rəɓɨ-é tá.
9 Jə̰i j'gəi majɨ kí dow-je kí njéra né kí njururu ɓá ndukun tò kdɔ-dé al. Ngà dow-je kí ndukun tò kdɔ ta lə-dé lé, to njémɛ̰ɛ̰ndul-je, njémbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lə Lubə, njékilə kujɨ dɔ ndu Lubə-tɨ al-je, njéramajal-je, kì njénədɨ Lubə, kì njésɔkɨ Lubə, kì njétɔl bɔbɨ-dé-je əse njétɔl kɔ̰-dé-je, njétɔl dow-je,
10 kì njérakaya-je, kì dingəm-je kí njésangɨ dingəm madɨ-dé-je əse dené-je kí njésangɨ dené madɨ-dé-je, kì njékuwə dow-je ndogɨ-dé ɓə-tɨ, kì njékədta-je, kì njékubɨ rɔ-dé dɔ kədta-je-tɨ, kì dow-je kí njéra né-je lay kí ɔsɨ ta néndó kí tɔgrɔ-tɨ,
11 kí to néndó kí ɔw natɨ kì Poyta kí Majɨ lə Lubə kí njèriɓa, Njèkisɨ dan majɨ-tɨ kí dum, poyta kí Lubə ulə ji-m-tɨ.

Pol gə ramajɨ lə Lubə

12 M'ra oiyo 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ kí to njèkadɨ-m tɔ́gɨ, kdɔtalə gə kí ɛ̰ gə-m adɨ m'to njèra né kí tɔgrɔ-tɨ ɓá ində-m adɨ m'ra kullə liə,
13 †ə mə̰ kí ndɔkɨ m'to njèpata kɔbɨ kì Jeju rəm, m'to njèkulə kəm njékadmɛ̰ɛ̰-je ndoo rəm, ɓá m'to njèkadɨ-dé kɔ̰ ɲə̰ rəm ya, ngà Lubə oo kəmtondoo lə-m, kdɔtalə to né kí m'ra dɔ mbə́-tɨ lokɨ m'adɨ-né mɛ̰ɛ̰-m Jeju Kristɨ al ɓəy.
14 Beɓa ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji tuu dɔ-m pitɨm, ra sə-m adɨ m'adɨ-é mɛ̰ɛ̰-m rəm, ində ndigɨ dow-je mɛ̰ɛ̰-m-tɨ rəm, kdɔ nam kí m'nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
15 Jeju Kristɨ lé, ree dɔnangɨ-tɨ nè kdɔ kajɨ njéramajal-je. Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-tɨ rəm, to ta kí asɨ gakɨ kadɨ tokɨ ndigɨ dɔ-tɨ dɪ̂gɨm ya rəm tɔ. Mə̰ Pol lé, m'oo rɔ-m kɨ njèramajal tɔy dow-je lay.
16 Bè ya kàrè, Lubə oo kəmtondoo lə-m, adɨ Jeju Kristɨ un-m mə̰ kí m'to njèramajal kitə dow-je lay lé, tɔji-né kilə mɛ̰ɛ̰ dɔ madɨ-é-tɨ liə kí ɲə̰, dow-je kí d'a kadɨ-é mɛ̰ɛ̰-dé kdɔ kingə-né kiskəm kí sartagangɨ lé tɔ.
17 Lubə kí to ngar kì dɔ ɓal-ɓal, njèkoy al, Lubə kí dum koo kì kəm, Lubə kí i ya kí kár-i-rè, riɓa kì tɔ́gɨ to 'lə-i ya kì dɔ ɓal-ɓal. Amɛ̰n!

Ta dingəm kí Pol adɨ Timote

18 Timote, i kí m'oo-i kɨ ngon mɛ̰ɛ̰-m bè lé, m'ulə kullə kin ji-i-tɨ titɨ kí njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'pa-né ta dɔ-i-tɨ. Ta-je lə-dé, à kadɨ-i tɔ́gɨ kdɔ kadɨ 'rɔ-né rɔ kí majɨ.
19 'Ngəm kadmɛ̰ɛ̰ lə-i rəm, 'ngəm tagɨr lə-i kí majɨ kin rəm tɔ. 'Oo, tagɨr kí majɨ kinlé, dow-je kí nə̰́-je 'tusɨ d'iɲə adɨ 'tujɨ-né kadmɛ̰ɛ̰ lə-dé kɔgɨ.
20 Dan dowbé-je-tɨ kinlé, to Imene-je kì Alegjandrə kí m'iɲə-dé yakɨ ji Satə̰-tɨ, kadɨ kəm-dé gángɨ dɔ-dé-tɨ ɓá d'a pa ta kɔbɨ kì Lubə gogɨ al ngá.

2

Pa ta kì Lubə kdɔ dow-je lay

1 Kete nɔ̰ né-je-tɨ lay lé, m'ulə dingəm mɛ̰ɛ̰-si-tɨ kadɨ 'pai ta kì Lubə rəm, 'nɔ̰i ta-é-tɨ rəm, 'dəji-é né rəm, ɓá 'rai-é oiyo rəm, kdɔ ta lə dow-je lay ya.

† **1:13 1:13** Knj 8:3; 9:4,5

2 'Rai bè, kdɔtalə ngar-je rəm, kdɔtalə dow-je kí boy-boy lay rəm, bè kadɨ
j'isi-né selélé kì lapiya mɛ̨̃ kujɨ-tɨ kí kilə dɔ Lubə-tɨ rəm, ɓá mɛ̨̃ panjiyə-tɨ
kí majɨ rəm tɔ.
3 Né kinlé to né kí majɨ rəm, ɓá nəl Lubə kí to Njèkajɨ-ji,
4 kí ndigɨ kadɨ dow-je lay ya d'ingə kajɨ rəm, ɓá kadɨ 'gə ta kí tɔgrɔ-tɨ*
majɨ rəm lé tɔ.
5 Kdɔtalə Lubə ra káre-rè rəm, njèkulə dow-je nojɨ natɨ kì Lubə kàrè, ra
káre-rè tɔ, adɨ to Jeju Kristɨ kí to dow.
6 Ɛ̃ ya adɨ rɔ-é gangɨ-né dɔ dow-je lay: Tɔjɨ-né ta kí Lubə pa sɔbɨ-né dɔ
kaglo kí ɛ̨ ya ɔjɨ.
7 †Ta kinlé ɓá, Lubə ində-m adɨ m'to njèndó dow-je rəm, adɨ m'to
njèkɔwkulə-é rəm, kdɔ kadɨ dow-je kí 'to jipɨ-je al lé, m'ndó-dé né kí sɔbɨ
dɔ kadmɛ̨̃ rəm, kí sɔbɨ dɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ rəm tɔ. To ta kí tɔgrɔ-tɨ, ɓɨ m'ədɨ
ta al.
8 M'ndigɨ kadɨ lo lay ya dingəm-je 'pa ta kì Lubə kì ji-dé kí aa njay kí kɔy
kɨ taá†, nal wɔngɨ rəm, ɓá nal kɔsɨ-nɑ̃ ta rəm tɔ.

Ta kí sɔbɨ dɔ dené-je kí njékadmɛ̨̃-je
1Pi 3:1-6; Tit 2:3-5

9 †Bè ya tɔ, kadɨ dené-je 'mɔ̃ne kì kubɨ-je kí tuwə kɔɔ-dé rəm, kí ɔn dɔ
rɔ-dé majɨ rəm, kí ulə rəsɔl dɔ̃-dé-tɨ al rəm, kadɨ d'uwə dɔ-dé kuwə dɔ kí
gatɨ-é ɲɑ̃ əse kí 'ra kì lɔr-je əse kì mədkɔsɨ-je al rəm əse d'ɔɔ kubɨ-je kì là-é
tò ɓay-ɓay al rəm tɔ.
10 Ngà kadɨ 'tɔjɨ mandɨ lə-dé mɛ̨̃ kullə ra-je-tɨ kí majɨ-majɨ kí tuwə kullə
ra dené-je kí 'to njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ ɓane.
11 Kadɨ dené isɨ selélé oo néndó kì dɔ kí sɔl lɔm.
12 Mɑ̃ m'adɨ tarəbɨ dené kadɨ ɑ̃ nɔ̃ dingəm-je-tɨ ndó-dé né al rəm, kadɨ
ɔw kì tɔ́gɨ dɔ dingəm-tɨ al rəm, ngà kadɨ isɨ selélé.‡
13 Kdɔtalə Lubə ra Adam ya kete, ɓá ra Kawa ɓəy.
14 Ə to Adam ɓá Sú ədɨ-é al. Ngà to dené ɓá Sú ədɨ-é adɨ al dɔ ndu Lubə.
15 Bè ya kàrè, dené à kajɨ kì takul təl kí ɛ̨ təl kɔ̃ ngan-je, kinə uwə rɔ-é
ngɑ̃ mɛ̨̃ kadmɛ̨̃-tɨ, kì mɛ̨̃ ndigɨ dow-je-tɨ, kì mɛ̨̃ kaa njay-tɨ kì panjiyə kí
majɨ.

3

Ta kí sɔbɨ dɔ njékində kəm-dé go njékəwnɑ̃-je-tɨ
Tit 1:5-9; 1Pi 5:1-4

1 Kinə dow madɨ ndigɨ kadɨ n'to njèkində kəm-n'ɛ̨̀ go njékəwnɑ̃-je-tɨ
rəmə, to kullə kí majɨ ɲɑ̃ ya ə́ ɓo-é ra-é tin. Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-tɨ.
2 †Beɓa njèkində kəm-é go njékəwnɑ̃-je-tɨ lé, à to dow kí ta goto dɔ-é-tɨ,
à to njèdené kí káre-rè, à to njèkində kəmkaa dɔ rɔ-é-tɨ, à to njèkore rɔ-é
ndəngɨ dɔ né-je-tɨ, à to dow kí panjiyə-é tò jugɨ-jugɨ al, à to njèkuwə mba-je
kɨ rɔ-é-tɨ wur-wur, à to dow kí asɨ ndó dow-je né,
3 à to gɔ̃yibɨ al, à to njèrɔ kì dow-je al, ngà à to dow kí sɔl lɔm-lɔm, à to
dow nojɨ, ɓá à to njèrakəmnda là al rəm tɔ.

---

* **2:4 2:4** Ta kí tɔgrɔ-tɨ kí ta-é tò nè kinlé, sɔbɨ dɔ ta lə Lubə. † **2:7 2:7** 2Ti 1:11 † **2:8 2:8** Jipɨ-je lé, ndɔ-je madɨ d'ɔy ji-dé kɨ taá ɓá 'pa ta kì Lubə ('Ndó Pa 134:2; NJe 2:19). Ji kí aa njay tɔjɨ mɛ̨̃ kí aa njay ɓɨ to ta lə togɨ ji kì man kadɨ aa kin al. † **2:9 2:9** 1Pi 3:3 ‡ **2:12 2:12** 'Ndó Tit 2:3-5
† **3:2 3:2** Tit 1:6-9

4 Njèkində kəm-é go njékəwnạ-je-tɨ lé, à to dow kí njèkində kəm-é go
dẹ kí mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə majɨ rəm, à to dow kí asɨ gakɨ kadɨ adɨ ngan-é-je 'to
njétəl rɔ-dé go ta-tɨ rəm tɔ.
5 Kdɔ kinə dow gə kində kəm-é go dẹ kí mẹ̃ẹ̃ kəy-tɨ liə al lé, à ra ban ɓá
à kasɨ kində kəm-é go njékəwnạ-je-tɨ lə Lubə wa?
6 Njèkində kəm-é go njékəwnạ-je-tɨ lé, à to njèkadmẹ̃ẹ̃ sigɨ al, nè kɔjɨ rɔ
à kị̃ ra-é kadɨ ta kí Lubə gangɨ dɔ Sú-tɨ kinlé usɨ dɔ-é-tɨ tɔ.
7 Rəm à to dow kí njékadmẹ̃ẹ̃ al-je kàrè, 'pa ta kí dɔ-é-tɨ majɨ ṇạ̃ tɔ, kdɔ
kadɨ dow nədɨ-é al rəm, ɓá kdɔ kadɨ usɨ mẹ̃ẹ̃ gum-je-tɨ lə Sú al rəm tɔ.

Ta kí sɔbɨ dɔ njékində kəm-dé go né-tɨ lə njékəwnạ-je
Knj 6:1-6

8 Bè ya tɔ, njékində kəm-dé go né-tɨ lə njékəwnạ-je lé, d'a to dow-je kí
dow-je d'ilə kujɨ dɔ-dé-tɨ, d'a to njépata mindɨ-dé joo al, d'a to gɔ̃yibɨ-je al,
ɓá d'a to njékạ̃y ngɔdɨ kí go rəbɨ-é-tɨ al go nékingə-tɨ al rəm tɔ.
9 Ta kí sɔbɨ dɔ kadmẹ̃ẹ̃ kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá Lubə tẹ̃ẹ̃ kì dɔ-é lé, kadɨ
njékində kəm-dé go né-tɨ lə njékəwnạ̃-je lé, 'təl rɔ-dé go-tɨ kì tagɨr kí majɨ.
10 Kadɨ tokɨ nạ̃-dé koo mɔkɨ, ə́ kinə ta goto dɔ-dé-tɨ rəmə, d'a ra kullə-é.
11 Dené-je kàrè, d'a to dẹ kí dow-je d'ilə kujɨ dɔ-dé-tɨ rəm, d'a to njékulə
ta ndil dow-je-tɨ al rəm, njékində kəmkaa dɔ rɔ-dé-tɨ rəm, ɓá njéra né kí
tɔgrɔ-tɨ mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ lay rəm tɔ.
12 Njékində kəm-dé go né-tɨ lə njékəwnạ̃-je lé, d'a to njédené-je kí kárè-
rè rəm, d'a to dow-je kí njékində kəm-dé go ngan-dé-je-tɨ, kì dẹ kí mẹ̃ẹ̃
kəy-je-tɨ lə-dé dẹ ya majɨ rəm tɔ ɓane.
13 Kdɔtalə dẹ kí 'ra kullə lə-dé majɨ lé, dow-je d'a kun ta-dé ṇạ̃ rəm, ɓá
mẹ̃ẹ̃-dé à nda kạ̃y-kạ̃y dɔ kadmẹ̃ẹ̃-tɨ kí d'adɨ Jeju Kristɨ lé rəm tɔ.

Lubə tẹ̃ẹ̃ dɔ né kí boy kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ

14 M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-i kì kində mẹ̃ẹ̃ dɔ-tɨ kadɨ m'ɔw rɔ-i-tɨ ngɔsnè
nɔ̃ɔ̃.
15 Ngà kinə lé, nja-m nạ̀y ɓəy kàrè, 'a gə kəm rəbɨ kí a mbɔji-né rɔ-si dan
dow-je-tɨ lə Lubə, kí 'to njékəwnạ̃-je lə Lubə kí njèkisɨ kəm. Njékəwnạ̃-je
kinlé ɓá 'to njégətɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ taá titɨ kí gajɨ kí ngɔw dan kəy-tɨ gəti-né
kəy taá kin bè tɔ.
16 Jeju Kristɨ, un rɔ dow ree-né dɔnangɨ-tɨ nè,
Ndil kí aa njay panè: Ḛ to dow kí njururu.
Malayka-je d'oo-é,
Njékadmẹ̃ẹ̃-je d'ilə mbẹ ta liə d'adɨ gin dow-je kí gay-gay.
Dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'adɨ mẹ̃ẹ̃-dé Jeju Kristɨ,
Lubə un-é ɔw siə mẹ̃ẹ̃ riɓa-tɨ.
Ta kí sɔbɨ dɔ kadmẹ̃ẹ̃ kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá Lubə tẹ̃ẹ̃ dɔ-é kinlé, to né kí
majɨ ṇạ̃. To ta kí tɔgrɔ-tɨ ya.

4

Ta kí dɔ njéndó dow-je né-je-tɨ kí ngɔm
1Jạ̃ 4:1-3; Kol 2:16-23; 2Ti 2:4-6

1 Ngà Ndil kí aa njay pa adɨ aa yərərə ya panè: Kaglo-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ
lé, dow-je kí dan-tɨ-je d'a tusɨ kadmẹ̃ẹ̃ lə-dé kiṇə kdɔ tiṇə go ndil-je-tɨ kí

njékədɨ dow-je kur-dé wale rəm, kdɔ kun go néndó-je kɨ́ ị rɔ ndil-je-tɨ kɨ́ majɨ al rəm tɔ.
2 Dowbé-je kinlé, d'a kadɨ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm kɨ́ 'to njékədɨ kəm dow-je kin d'ədɨ-dé d'ur-dé wale. Njékədkəm dow-je kinlé, dɔ-dé təl adɨ mę̣ę̣-dé uwə-dé kɨ̀ ta dɔ majal-tɨ al, tokɨ nin kɨ́ dow ɔr ngɔwla pərəə ində rɔ-é-tɨ ya kàrè gə al ngá kin bè.
3 Dę̣ d'ɔgɨ dow-je kadɨ 'taa-ną̣ rəm, d'ɔgɨ-dé kuso né-je kɨ́ dan-tɨ-je rəm tɔ. Ngà né-je kin lay lé, Lubə ya ra kdɔ kadɨ njékadmę̣ę̣-je kɨ́ 'to njégə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé, d'oo majɨ-é 'ra-é-né oiyo.
4 Né-je lay kɨ́ Lubə ra lé majɨ, adɨ né kɨ́ dow à mbatɨ ya goto. Ngà kuso ɓá kadɨ dow uso ra-é-né oiyo tá[†].
5 Kdɔtalə né-je lay lé, ta lə Lubə, kɨ̀ ta kɨ́ pa siə təl-dé adɨ aa njay ngá.
6 Timote, né-je kinlé, kinə i 'ndó njékadmę̣ę̣-je rəmə, 'a to ngonnjèkullə kɨ́ majɨ lə Jeju Kristɨ, kɨ́ ta kɨ́ dɔ kadmę̣ę̣-tɨ kɨ̀ néndó kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ i ingə-ingə lé asɨ-i majɨ.
7 Ngà ta tə́tɨ-je, kɨ̀ tasu-je kɨ́ tò n̪ę̣ takəm Lubə-tɨ lé, ɔsɨ ngərəngɨ kɨ rangɨ.

Ta dingəm-je kɨ́ Pol adɨ Timote

I 'ndó kadɨ 'ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ.
8 Kdɔtalə ndó ndajɨ njirə rɔ to né kɨ́ majɨ, ngà majɨ kdɔ né-je n̪ą̣ al. Ngà kujɨ kɨ́ kilə dɔ Lubə-tɨ lé, majɨ kdɔ né-je lay. Dow-je kɨ́ njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ lé, Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ n'adɨ-dé kiskəm kɨ́ ngɔsnè-tɨ kin rəm, ɓá kiskəm kɨ́ sartagangɨ kɨ́ à ree lé rəm tɔ.
9 Ta kinlé, to ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, to ta kɨ́ asɨ gakɨ kadɨ tokɨ ndigɨ dɔ-tɨ dĩgɨm ya rəm tɔ.
10 Beɓa ją̣i j'rai kullə rəm, j'iləi rɔ-ji dą̣ rəm, kdɔtalə j'indəi mę̣ę̣-ji dɔ Lubə-tɨ kɨ́ njèkisɨ kəm, kɨ́ to njèkajɨ dow-je lay. Ngà kɨ́ boy n̪ą̣ lé, ę̣ to njèkajɨ njékadmę̣ę̣-je.
11 Ta-je kinlé, 'ndəjɨ njékadmę̣ę̣-je dɔ-tɨ rəm, ɓá 'ndó-dé rəm tɔ.
12 'Adɨ dow nədɨ-i kdɔtalə to kɨ́ i 'to basa kinlé al. Ngà kadɨ i 'to né ndajɨ lə njékadmę̣ę̣-je, mę̣ę̣ ta pa-i-tɨ rəm, mę̣ę̣ panjiyə-i-tɨ rəm, mę̣ę̣ ndigɨ dow-je-tɨ rəm, mę̣ę̣ kadmę̣ę̣-tɨ rəm, ɓá mę̣ę̣ kaa njay-tɨ rəm tɔ.
13 'Ində rɔ-i ta ndó mbete-tɨ kɨ́ aa njay dan njékadmę̣ę̣-je-tɨ rəm, 'ində rɔ-i ta kulə dingəm mę̣ę̣-dé-tɨ rəm, ɓá 'ində rɔ-i ta ndó-dé né-tɨ rəm tɔ. 'Ra bè-bè ya sar kadɨ m'ɔw m'ingə-i-né.
14 Kadkare kɨ́ Ndil Lubə adɨ-i kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ rəm, kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ́ rɔ 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ kɨ́ d'ində ji-dé dɔ-i-tɨ rəm lé, 'ra 'ndam-né al.
15 'Ində rɔ-i ta né-je-tɨ kinlé rəm, un rɔ-i ɓikti ya ində ta-tɨ, kdɔ kadɨ kɔw kɨ kete lə-i tò ndata rəsɨ takəm dow-je-tɨ lay rəm tɔ.
16 'Oo go rɔ-i i ya majɨ rəm, 'oo go néndó kɨ́ 'isɨ 'ndó dow-je lé majɨ rəm, 'uwə rɔ-i ngą̣ titɨ. Kdɔtalə ra-é kɨ́ bè kinlé ɓá, 'a kajɨ-né rɔ-i i ya rəm, dow-je kɨ́ d'oo ta lə-i kàrè, d'a kajɨ-né rəm tɔ.

5

Gosɨ ra kullə kɨ̀ dow kɨ́ ra majal

1 Dingəm kɨ́ 'ɓugə lé, 'ndángɨ-é rə̨y-rə̨y al, ngà 'ɔjɨ-é ta titɨ bɔbɨ-i bè, 'ɔjɨ ta basa-je titɨ ngankɔ̨-i-je bè,

† **4:4 4:4** Kgn 1:31

2 'ɔjɨ ta dené-je kí 'ɓugə titɨ kɔ̰-i-je bè, ɓá 'ɔjɨ ta nganmandɨ-je titɨ kɔ̰nan-
ɨ-je bè, kɨ̀ tagɨr kí aa njay.

Ta kí dɔ njéngɔwkoy-je-tɨ

3 'Oo go njéngɔwkoy-je kí dow dɔ-dé goto.
4 Ngà kinə njèngɔwkoy kí ngan-é-je əse nganka-é-je d'isɨ nɔ̰ɔ̰ rəmə, né
kí dɔsa̰y kí d'a ra kdɔ kilə-né kujɨ dɔ Lubə-tɨ ə́n: Dɛ̰ d'a koo go dɛ̰ kí mɛ̰ɛ̰
kəy-tɨ lə-dé dɛ̰ ya rəm, d'a koo go njékojɨ-dé-je kdɔ kutɨ kí ndɔkɨ d'utɨ-dé
lé tɔ. Ɛ̰ kin ɓá to né kí nəl Lubə.
5 Njɛ̀ngɔwkoy kí isɨ kɨ̀ kár-é, kí dow dɔ-é goto lé, ɛ̰ ində mɛ̰ɛ̰-é dɔ Lubə-tɨ
ə uwə rɔ-é ngą̰ pa siə ta rəm, ɓá dəjɨ-é né ndɔɔ-je kɨ̀ kada-je rəm tɔ.
6 Ngà njèngɔwkoy kí isɨ ą̰y ngɔdɨ go né-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, lé isɨ kɨ̀
dɔ-é taá ya kàrè, ɛ̰ oy ngá.
7 Ɛ̰ kin ɓá to né-je kí 'a ndəjɨ-dé dɔ-tɨ, kdɔ kadɨ dow ilə-né ta dɔ-dé-tɨ al.
8 Kinə dow madɨ oo go nojɨ-é-je al, ə kí boy n̰ą̰ lé, kinə oo go dow-je
kí mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə al rəmə, to dow kí ilə kadmɛ̰ɛ̰ liə kɔgɨ, ɛ̰ majɨ al n̰ą̰ itə
njèkadmɛ̰ɛ̰ al ɓəy.
9 Njèngɔwkoy kí njékəwną̰-je d'a kində ri-é kdɔ koo go-é lé, ɓal-é à ra
kɔrmɛkɛ̰ kɔw kɨ taá ɓane, à to dené kí ndɔkɨ ore kəm-é go ngɔbɨ-é-tɨ ya
káre-rè
10 rəm, à to dené kí d'a gə-é kadɨ kullə ra-é majɨ-majɨ, adɨ à to njèngəm
ngan-é-je majɨ rəm, njèkuwə mba-je kɨ rɔ-é-tɨ wur-wur rəm, njètogɨ nja*
njékaa njay-je rəm, njèra kɨ̀ dangɨ-tɨ-je rəm, ɓá né-je kí gay-gay lay kí majɨ
ɓá to kullə ra-é rəm tɔ.
11 Ngà njéngɔwkoy-je kí rɔ-dé tò kare ɓəy lé, ində ri-dé mɛ̰ɛ̰ mbete koo
go njéngɔwkoy-je-tɨ lé al. Kdɔtalə lokɨ ɓo dingəm ra-dé lé, d'ubə Kristɨ,
dow kí Lubə mbətɨ-é d'iɲə-é ə 'ndigɨ taa ngɔw gogɨ,
12 adɨ d'usɨ-né mɛ̰ɛ̰ ta kí gangɨ-tɨ, kdɔtalə kun mindɨ lə-dé kí d'un d'adɨ
Kristɨ kete lé, 'tusɨ d'iɲə kɔgɨ.
13 Ɓəy ɓá njéngɔwkoy-je kí rɔ-dé tò kare lé, 'ndigɨ ra kullə al, ɓá 'ndó
kilə kɨ̀ takəy-takəy rəm, d'ą̰ dɔ-tɨ nɔ̰ɔ̰ 'təl njékində nané-je rəm, njépata-je
kí usɨ-dé-tɨ al rəm, ɓá njépata-je kí tuwə pa al rəm tɔ.
14 Gin-é kin ɓá, m'ndigɨ kadɨ njéngɔwkoy-je kí rɔ-dé tò kare ɓəy lé, 'təl
'taa ngɔw d'ojɨ-né ngan-je, d'oo go mɛ̰ɛ̰ kəy-je lə-dé majɨ, kdɔ kadɨ njéba-je
lə-ji d'ingə rəbɨ 'pa-né ta kí majɨ al dɔ-ji-tɨ al.
15 Kdɔtalə njéngɔwkoy-je kí dan-tɨ-je d'ilə kadmɛ̰ɛ̰ lə-dé kɔgɨ ngá, adɨ
d'un go Satą̰.
16 Ngà kinə dené kí to njèkadmɛ̰ɛ̰ ɔw kɨ̀ njéngɔwkoy-je mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə
nɔ̰ɔ̰ rəmə, kadɨ oo go-dé, kdɔ kadɨ njékəwną̰-je d'iɲə ji-dé d'oo-né go dɛ̰ kí
dow dɔ-dé goto.

Ta kí sɔbɨ dɔ 'ngatɔ́gɨ-je
1Kɔ 9:9-10

17 'Ngatɔ́gɨ-je kí d'ɔr nɔ̰ njékəwną̰-je majɨ lé, tò kadɨ tokɨ kilə kujɨ dɔ-dé-
tɨ, ɓá tò kadɨ tokɨ ra sə-dé rəm tɔ. Ə kí boy n̰ą̰ lé, to ta kí sɔbɨ dɔ dɛ̰ kí
d'ində rɔ-dé ta ndó dow-je ta-tɨ lə Lubə rəm, ɓá ta ndó dow-je né-tɨ rəm
tɔ.

---

* **5:10 5:10** Togɨ nja lé tɔjɨ sɔl dɔ kɨ̀ ndigɨ dow-je titɨ kí Jeju ra-né kɨ̀ njéndó né-je lé tɔ (Ją̰ 13:1-17).

18 †Kdɔ mbete kí aa njay panè: *Mangɨ kí d'adɨ-é ą̃ njiyə dɔ ko-tɨ kdɔ kadɨ kąą̃-é tal lé, 'a dɔ ta-é al,* ɓá pa ɓəy panè: *Dow kí ra kullə lé, to tó-é kadɨ à kiŋgə né dɔji-é tɔ.*
19 'Ị̃ kalangɨ 'ndigɨ dɔ ta-tɨ kí dow-je d'ilə dɔ 'ngatɔ́gɨ-tɨ al, ngà kadɨ oo ta-é ta dow-je-tɨ joo əse mutə kí d'oo kì mbi-dé əse kì kəm-dé tá-je 'ra-né kullə ɓəy.
20 Dẹ kí 'ra majal lé, 'ndángɨ-dé takəm dow-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ ndəgɨ-é-je kàrè 'ɓəl-né tɔ.
21 M'un ndu m'adɨ-i nɔ̃ Lubə-tɨ, kì nɔ̃ Jeju Kristɨ-tɨ, ɓá nɔ̃ malayka-je-tɨ kí Lubə mbəti-dé kadɨ 'təl rɔ-i go ndukun-je-tɨ kinlé, ə kadɨ ị̃ kalangɨ 'gangɨ ta dɔ dow-tɨ al rəm, ɓá kadɨ 'ra né madɨ ɔr-né kəm dow al rəm tɔ.

Ta-je kí gay-gay kí Pol ɔjɨ Timote

22 'Ị̃ kalangɨ ində ji-i dɔ dow-tɨ al rəm, ɓá 'ində rɔ-i natɨ kì dow dɔ majal-je-tɨ liə al rəm tɔ. I ya 'itə rɔ-i ngərəngɨ kàdì majal-tɨ.
23 'Isɨ ta kąy man-tɨ ya par-par al, ngà kadɨ ą̃y man nduu sẹ-sẹ kdɔ mẹẹ̃-i kí isɨ to-i to-i kin rəm, kdɔ mɔ̃y-je kí ną̃-je kí isɨ ra-i taá-taá kin rəm tɔ.
24 Majal-je lə dow-je kí dan-tɨ-je lé, to ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ pá ɓəy ɓá 'gangɨ ta dɔ-tɨ. Ngà 'lə dẹ kí ną̃-je rəmə, kujə rɔ-é go ta kí gangɨ-tɨ tɔ.
25 Gangɨ-é kí kullə ra-je kí majɨ tɔji-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ kinlé, bè ya tɔ ə́ kullə ra-je kí majal kàrè dow à kasɨ ɓɔyɔ-né al rəm tɔ.

6

Ta kí sɔbɨ dɔ ɓə-je
Epɛ 6:5-8; 1Pi 2:18-20

1 Kadɨ njékadmẹẹ̃-je lay kí 'to ɓə-je lé, d'oo 'ɓa-dé-je kɨ dow-je kí d'asɨ gakɨ kadɨ d'un ta-dé kun kí tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je 'pa-né ta kɔbɨ kì Lubə al rəm, 'pa-né ta kí majɨ al dɔ Poyta kí Majɨ-tɨ al rəm tɔ.
2 Dẹ kí 'ɓa-dé-je 'to njékadmẹẹ̃-je lé, kadɨ d'ilə jirə dɔ to kí dẹ̃ 'to ngankɔ̃-dé-je kì takul Jeju Kristɨ kin ɓá kadɨ 'nədɨ-dé-né al. Ngà kadɨ 'ra kullə d'adɨ-dé majɨ ną̃ kɨ kete ya ɓəy, kdɔ kullə-je kí majɨ-majɨ kí d'isɨ 'ra lé, 'ra d'adɨ njékadmẹẹ̃-je, adɨ to ngankɔ̃-dé-je kí dẹ̃ d'ində-dé dan kəm-dé-tɨ.

Ta kí dɔ néndó-je-tɨ kí ngɔm kì kąy ngɔdɨ go nékingə-tɨ
Mat 6:19-34

Né kí tò kadɨ i 'a ndó dow-je ə 'a ndəji-dé dɔ-tɨ ə́n:
3 Kinə dow ndó né kí rangɨ, ɓɨ ą̃ njángɨ dɔ ta-je-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ al rəm, ą̃ njángɨ dɔ néndó-tɨ kí ɔw go-ną̃-tɨ kì kujɨ kí kilə dɔ Lubə-tɨ kin al rəmə,
4 to njèngɔm kare ya, gə né al, to dow kí tanajɨ kí dɔ ngan ta-je-tɨ kí bɛtɨ-bɛtɨ ɓá to kullə ra-é. Né-je kinlé, ɓá isɨ ree kí kəmnda-je, kì gakɨ-ną̃-je, kì kulə ta ndil-ną̃-tɨ-je, kì ta kí gángɨ rim-rim dɔ-ną̃-tɨ-je,
5 kì tii-ną̃-je kí sɔ̃y-é goto kí to kullə ra dow-je kí dɔ-dé goto. Dẹ 'gə ta kí tɔgrɔ-tɨ al rəm, 'gɨr kí kadmẹẹ̃ Lubə lé, to kəm rəbɨ kingə né.
6 Tɔgrɔ-tɨ ya, kinə dow ore kəm-é dɔ né-tɨ kí tò ji-é-tɨ ya rəmə, kadmẹẹ̃ lé, to kəm rəbɨ kingə né kí ną̃ ya.
7 Kdɔtalə j'reei dɔnangɨ-tɨ kì ji-ji kare, ə j'a təli kì ji-ji kare ya tɔ.
8 Kinə j'ɔwi kì nékuso, kì kubɨ rəmə, ẹ̃ kin ya asɨ.

† **5:18 5:18** Mat 10:10; Luk 10:7

9 Ngà dɛ̰ kí 'ndigɨ kingə né ya tá lé, d'usɨ mɛ̰ɛ̰ néna̰-tɨ, kì mɛ̰ɛ̰ gum-tɨ lə
Sú, d'usɨ mɛ̰ɛ̰ ɓo né-je-tɨ kí gay-gay kí majɨ al majɨ al, kì né-je kí ndɔjta, kí
to né-je kí isɨ ungɨ dow-je dan kɔ̰-je-tɨ, ɓá dan tujɨ-tɨ rəm tɔ.
10 Kdɔ kəmnda là lé, to njirə né-je lay kí majal, ə dɛ̰ kí dan-tɨ-je kí d'a̰y
ngɔdɨ go-tɨ 'tusɨ-né kadmɛ̰ɛ̰ lə-dé d'iṇə kɔgɨ lé, dɛ̰ ya d'un rɔ-dé d'ilə dan
babo kɔ̰-tɨ.

Dow lə Lubə: Panjiyə-é kì né kí à kuwə mɛ̰ɛ̰-é

11 Ngà i, dow lə Lubə lé, 'ɔr rɔ-i ngərəngɨ mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ kinlé, ə 'sangɨ kadɨ
'ra né kí njururu, kadɨ 'ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ, kadɨ 'ində mɛ̰ɛ̰-i dɔ Lubə-tɨ, kadɨ
'ndigɨ dow-je, kadɨ 'ilə mɛ̰ɛ̰-i dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̰ rəm, ɓá kadɨ 'sɔl lɔm-lɔm rəm
tɔ.
12 'Rɔ rɔ kí majɨ kí sɔbɨ dɔ kadmɛ̰ɛ̰, ə kiskəm kí sartagangɨ kí Lubə ɓa-
i-né ɓá i 'pa ta-é majɨ ṇa̰ takəm kosɨ dow-je-tɨ lé, 'uwə njarara.
13 †Nɔ̰ Lubə-tɨ kí to njèkadɨ kiskəm né-je lay, ɓá nɔ̰ Jeju Kristɨ-tɨ kí pa ta
kí majɨ ṇa̰ rəsɨ nɔ̰ Pɔ̰sɨ Pilatɨ-tɨ lé, m'ndəjɨ-i,
14 kadɨ 'təl rɔ-i go ndukun-tɨ lə Lubə ə 'adɨ rɔ-i aa njay, kadɨ dow ilə ta
dɔ-i-tɨ al, sar ya kadɨ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ tɛ̰ɛ̰-né kɔy
15 dɔkaglo-tɨ kí Lubə ya ɔjɨ. Lubə lé, to Njèkisɨ dan majɨ-tɨ kí dum, ɛ̰ ya kì
káre-rè to Njètógɨ dɔ né-je-tɨ lay, ɛ̰ kí to Ngar lə ngar-je, 'Baɓe lə 'ɓaɓe-je,
16 kí ɛ̰ ya kí káre-rè ɓá to njèkoy al, njèkisɨ lo kí ndógɨ-tɨ kí dow asɨ
kɔw-tɨ al, ɛ̰ kí dow oo-é al rəm, ɓá dow à kasɨ koo-é al rəm lé, riɓa, kì tógɨ
kí tò sartagangɨ to 'liə! Amɛ̰n!

Ta kí sɔbɨ dɔ njénékingə-je

17 I 'ndəjɨ njénékingə-je kí dɔkaglo-tɨ kí ɓone, kdɔ kadɨ 'to njékində kàdì-
dé-je al rəm, kadɨ d'ində mɛ̰ɛ̰-dé dɔ nékingə-tɨ kí to né kí à kḭ tujɨ kàdì
káre-rè kin al rəm, ngà kadɨ d'ində mɛ̰ɛ̰-dé dɔ Lubə-tɨ, njèkadɨ-ji né-je lay
mburukɨ-mburukɨ adɨ j'isi j'rai rɔnəl-é kin tá.
18 Kadɨ njénékingə-je lé, 'ra majɨ rəm, kadɨ kullə ra-je kí majɨ-majɨ ɓá to
nékingə-dé, kadɨ ji-dé tɛ̰ɛ̰ rəm, ɓá kadɨ 'to njéra kì dow-je rəm tɔ.
19 Kəm rəbɨ kin ɓá kadɨ 'mbɔ̰-né nékingə-dé kdɔ ndɔ kí bore, lo-tɨ kí tò
gərərə, kadɨ 'tɛ̰ɛ̰-né kiskəm-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ.

Ta lə ngəm néndó kí tɔgrɔ-tɨ

20 I Timote, 'tɔsɨ kəm-i go kullə-tɨ kí Lubə adɨ-i lé majɨ. Tatidə-je kí mɛ̰ɛ̰
wəy kare kí to ta-je kí tò ṇɛ̰ takəm Lubə-tɨ, kì né-je kí ɔsɨ ta Lubə ya rəmə
'panè to négə ɓóò ri ɓoo kinlé, 'ɔr rɔ-i ngərəngɨ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kɔgɨ.
21 Dɛ̰ kí ná̰-je kí d'oy go-tɨ rigɨ-rigɨ lé, 'tusɨ rəbɨ kí sɔbɨ dɔ kadmɛ̰ɛ̰ lə-dé
d'iṇə d'ur wale.
Ka̰dɨ ramajɨ lə Lubə na̰y sə-si!

† **6:13 6:13** Ja̰ 18:37

Mbete kí njèkungɨ joo kí Pol ndàngɨ adɨ Timote

Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí njèkungɨ joo kí Pol ndàngɨ adɨ Timote

Mbete kí njèkungɨ joo kí njèkɔwkulə Pol adɨ Timote kinlé to dɔbəy ta kí idə Timote kete ɓá kadɨ 'tɔl-é ɓəy. Ḛ isɨ dangay-tɨ mḛḛ ɓebo Rɔm-tɨ isɨ ngəbɨ kadɨ 'tɔl-é. Ḛ ndàngɨ mbete lé kdɔ kulə-né dingəm mḛḛ Timote-tɨ kadɨ-é uwə rɔ-é ngą mḛḛ kadmḛḛ-tɨ rəm, ɓá mḛḛ kullə-tɨ lə 'Baɓe rəm. Kaglo-é-tɨ kinlé, Timote isɨ ɔr nɔ̰ njékəwną-je kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ ya ɓəy. Mbete-je kí rangɨ ną kí Pol ndàngɨ lé, ḛ pa ta lə ra kí Timote ra siə mḛḛ-é-tɨ. Dḛ kí joo kinlé, 'ra kullə natɨ kdɔ ta lə 'Baɓe. Pol ɓa Timote ngon-é kí mḛḛ kadmḛḛ-tɨ titɨ kí ɓa-é-né mḛḛ mbete-tɨ kí dɔsąy kí ndàngɨ adɨ-é lé. Tò ndaa-tɨ rəsɨ kí Pol ində Timote kí to ngon basa kí njèra siə kullə kin dan kəm-é-tɨ ə ndigɨ kadɨ-é ra kullə majɨ kɨ kete-kete. Ta kí lo kɔr-é-tɨ kí 1-2 lé, tò kadɨ lé dan kɔ̰-je-tɨ kí dɔkaglo-tɨ kí ɓone, kɨ̀ né-je kí to rɔ ya kàrè to kuwə rɔ ngą ya. Pol un nétɔjɨ-je ną ɓá pa-né ta kí dɔ kuwə rɔ ngą-tɨ: Asgar, njèkąyngɔdɨ lokində dɨrə-tɨ, njèndɔr, njèrakullə, ɓá ḛ pa ta kí dɔ rɔ-é-tɨ ya tɔ, kdɔ ngɔdɨ kí ḛ ąy kaglo kisɨ-é kɨ̀ dɔ-é taá. Ta kí lo kɔr-é-tɨ kí 3-4 lé to ta-je kí sɔbɨ dɔ kɔ̰-je kí à ree kí ree ɓəy, ɓá majɨ lə ką dɔ ndi-tɨ rəm, ɓá kilə kujɨ dɔ ta-tɨ lə Lubə rəm. Pol pa ta lə kiṇə-ną ta tɔl ta mbete-tɨ liə, ngà ḛ ində mḛḛ-é-tɨ kí Timote à kɔw koo-n'ḛ̀ ɓebo Rɔm-tɨ ə ḛ idə-é ta-je ną dɔ kɔw-tɨ kí à kɔw koo-n'ḛ̀ lé. To mbete kí ḛ ndàngɨ adɨ dow káre-rè ya ngà təl to mbete kí ulə dingəm mḛḛ njékadmḛḛ-jɔ-tɨ kí ɓone bè ya lay.

Lapiya kí Pol ra

1 Mą Pol, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ, kí go ndigɨ-tɨ lə Lubə kadɨ m'ilə mbḛ kunmindɨ lə Lubə kí sɔbɨ dɔ kiskəm kɨ̀ takul nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ,

2 †ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-i i Timote kí m'oo-i kɨ ngon-m bè, kí m'ində-i dan kəm-m-tɨ. Kadɨ Lubə kí Bɔbɨ-ji dḛ kɨ̀ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ d'adɨ ramajɨ, kɨ̀ koo kəmtondoo, kɨ̀ lapiya lə-dé nąy sə-i.

Oiyo kí Pol ra Lubə
2Ti 2:1-12; Epɛ 1:3-7; 2Te 2:13-15

3 Lubə kí ka-m-je 'pole-é ɓá m'un dɔ nja-dé kɨ̀ tagɨr kí majɨ lé, m'ra-é oiyo kdɔ ta lə-i. Lokɨ m'isɨ m'pa siə ta ndɔɔ-je kɨ̀ kada-je lé, m'nal kilə ri-i dan-tɨ al.

4 Lokɨ mḛḛ-m ole dɔ man nɔ̰-tɨ lə-i rəmə, ɓo koo-i ya ra-m lɔtɨ-lɔtɨ kdɔ kadɨ rɔnəl rusɨ-né mḛḛ-m.

5 †Mḛḛ-m tò gɔ́rɔ́rɔ́ dɔ kadmḛḛ-tɨ lə-i kí to kadmḛḛ kí kədkəm goto-tɨ, kí tò mḛḛ ka-i kí dené Loiyisɨ-tɨ ya kete rəm, ɓá tò mḛḛ kɔ̰-i Enisɨ-tɨ rəm tɔ. Kadmḛḛ kinlé, m'gə majɨ kí tò mḛḛ-i-tɨ tɔ.

Ta dingəm kí Pol adɨ Timote

6 Gin-é kin ɓá m'ulə dingəm mḛḛ-i-tɨ, kadɨ ulə pər kutɨ kadkare-tɨ kí Lubə adɨ-i lokɨ m'ində-né ji-m dɔ-i-tɨ lé.

† **1:2 1:2** Knj 16:1 † **1:5 1:5** Knj 16:1

7 Kdɔtalə ndil kí Lubə adɨ-ji lé, to ndil ɓəl al, ngà to ndil tɔ́gɨ rəm, ndil
ndignạ̃ rəm, ɓá ndil gosɨ rəm tɔ.
8 'Adɨ rɔ-i sɔl-i dɔ pa ta-tɨ lə 'Ɓaɓe kadɨ dow-je al rəm, 'adɨ rɔ-i sɔl-i dɔ-m
mạ-tɨ kí d'uwə-m dangay-tɨ kdɔ ta kí sɔbɨ dɔ-é kin al rəm tɔ. Ngà kadɨ 'ingə
kɔ̰ sə-m kdɔ Poyta kí Majɨ, kì takul tɔ́gɨ lə Lubə.
9 Ḛ ɓá ajɨ-ji rəm, ɓa-ji kadɨ j'təli dow-je kí j'aai njay, kì takul kullə ra-ji-je
al, ngà kí go kɔjra-tɨ liə ḛ ya rəm, kí go majɨ-tɨ kí ḛ ra sə-ji kì takul nam
kàdì Jeju Kristɨ-tɨ low lə low-je nṵ[†].
10 Ramajɨ kinlé, Lubə adɨ tɔjɨ rɔ-é kí ngɔsnè-tɨ kin kì takul ree lə Njèkajɨ-ji
Jeju Kristɨ kí tətɨ rɔ koy ə tɔjɨ kiskəm kí sartagangɨ kì takul Poyta kí Majɨ.
11 [†]To ta lə Poyta kí Majɨ kinlé ɓá Lubə ində-m-né kɨ njèndó dow-je ta
liə rəm, njèkɔwkulə rəm, ɓá njèndó né dow-je rəm tin.
12 Adɨ to né kin ɓá, m'ingə-né kɔ̰ tin. Ngà rɔ-m ɓá sɔl-m dɔ-tɨ al, kdɔ
m'gə ḛ kí m'adɨ-é mḛḛ-m rəm, ɓá m'gə majɨ kí ḛ ɔw kì tɔ́gɨ kadɨ ngəm-né
né kí majɨ kí ḛ iṇə ji-m-tɨ sar ndɔ təl Jeju-tɨ rəm tɔ.
13 Gạ ta kí tɔgrɔ-tɨ kí 'oo ta-m-tɨ lé, ḛ ya 'uwə ngạ kì takul kadmḛḛ rəm,
kì takul ndigɨ dow-je kdɔ nam kí i 'nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ.
14 Né kí majɨ kí tò ji-i-tɨ lé, 'ngəm kì takul Ndil kí aa njay kí isɨ mḛḛ-ji-tɨ
lé.

Kuwə rɔ ngạ̃ lə Onejipɔr

15 I 'gə majɨ kí dḛ lay kí d'isɨ dɔnangɨ Aji-tɨ 'tusɨ-m d'iṇə-m, adɨ dan-dé-tɨ
lé to Pijɛl dḛ kì Ermojḛn.
16 Kadɨ 'Ɓaɓe adɨ koo kəmtondoo liə nạ̀y kì dow-je kí mḛḛ kəy-tɨ lə
Onejipɔr. Kdɔtalə taá-taá ya isɨ sɔl mḛḛ-m rəm, ɓá rɔ-é sɔl-é kdɔ sil kí
d'ilə-m kin al rəm tɔ.
17 Ngà lokɨ ḛ ree ɓebo Rɔm-tɨ lé, ḛ sangɨ-m kì rɔ tungə-é ya sar ingə-m.
18 Né-je lay kí Onejipɔr ra adɨ-m ɓebo Epɛjɨ-tɨ lé, i 'gə majɨ itə dow-je lay.
Kadɨ 'Ɓaɓe adɨ koo kəmtondoo liə nạ̀y siə ndɔ gangta-tɨ liə.

2

Né-je kí tuwə kadɨ njèkadmḛḛ ndajɨ

1 I Timote kí m'oo-i kɨ ngon-m bè lé, 'uwə rɔ-i ngạ mḛḛ majɨ-tɨ kí Lubə
ra sə-ji kì takul nam kí j'nami kàdì Jeju Kristɨ-tɨ kin.
2 Néndó kí 'oo ta-m-tɨ kì mbi-i takəm kosɨ dow-je-tɨ lé, 'ndó dow-je kí
njéra né kí tɔgrɔ-tɨ kí d'a kasɨ ndó dow-je kí rangɨ tɔ.
3 'Ingə kɔ̰ sə-m taṇạ asgar kí majɨ lə Jeju Kristɨ bè.
4 Dow kí andɨ asgar-tɨ lé, à kɔr rɔ-é kɔgɨ mḛḛ kullə-je-tɨ lə dow-je kí kare,
kdɔtalə ḛ à ndigɨ kadɨ n'ra né kí nəl njèkun-n'ḛ̀ asgar-tɨ.
5 Bè ya tɔ, dow kí ində dɨrə ngɔdɨ lé, à kạy kì gangɨ-é kí d'ɔjɨ kadɨ tokɨ
kạy-né lé ɓane, al rəmə à nal nékugə dɔji-é.
6 Rəm ɓá njèndɔr kí njèkɔɔ rɔgɨ-rɔgɨ ta ndɔr-tɨ lé, tò kadɨ ḛ ya ijə kandɨ
né ndɔr liə dɔsạ̃y.
7 I Timote, ta-je kí m'idə-i kinlé, 'lajɨ dɔ-tɨ majɨ 'oo, ə 'Ɓaɓe à ra sə-i kadɨ
'gə mḛḛ né-je kin lay.
8 'Adɨ mḛḛ-i ole dɔ Jeju Kristɨ-tɨ kí to ngonka Dabidɨ. Jeju lé, Lubə adɨ-é
tɔsɨ ndəl ində lo tḛḛ, titɨ kí Poyta kí Majɨ kí m'isɨ m'ilə mbḛ-é pa-né ta-é lé.

[†] **1:9 1:9** Epɛ 1:3-7 [†] **1:11 1:11** 1Ti 2:7

9 To ta lə Poyta kí Majɨ kinlé ɓá m'ingə-né kɔ̰ sar d'ilə-m-né sil tana̰ kɨ̀
dow kí tɔl dow bè tin. Ngà ta lə Lubə lé, dow ilə-é sil al. 10 Gin-é kin ɓá
m'ore-né mẹ̰ẹ̰-m ngã dɔ né-je-tɨ lay, kdɔtalə dow-je kí Lubə mbətɨ-dé, kdɔ
kadɨ dẹ̰ kàrè d'ingə kajɨ kí tò rɔ Jeju Kristɨ-tɨ, kɨ̀ riɓa kí sartagangɨ tɔ.
11 Ta-je kí m'ɔw kɨ̀ pa kinlé, to ta-je kí tɔgrɔ-tɨ ya:
Kinə j'oyi natɨ kɨ̀ Kristɨ lé,
12 †j'a kisi kəm natɨ siə tɔ.
Ə kinə j'uwəi rɔ-ji ngã rəmə, j'a kɔ̰i ɓe natɨ siə tɔ,
Ngà kinə j'naji j'painè j'gəi-é al rəmə,
ẹ̰ kàrè à najɨ panè n'gə-ji al tɔ.
13 Kinə j'ã̰i dɔ kunmindɨ-tɨ lə-ji al kàrè
ẹ̰ ã̰ gərərə dɔ kunmindɨ-tɨ liə.
Kdɔtalə ẹ̰, à pa ta mindɨ-é joo al.

Njèra kullə kí 'na̰-é 'gə-é majɨ
1Ti 1:3-7,18-20; Tit 1:10-16; 2:11-15; 2Pi 2:1-22

14 'Oo majɨ, né-je kí kadɨ 'ole mẹ̰ẹ̰ dow-je dɔ-tɨ, 'ndəjɨ-dé-né nɔ̰ Lubə-tɨ
ə́n: Kadɨ d'isɨ ta 'gakɨ-na̰ dɔ ngan ta-je-tɨ al, kdɔ majɨ-é goto, ngà isɨ tujɨ
dow-je kí d'isɨ 'yəl mbi-dé d'oo-né.
15 'Uwə rɔ-i ngã kadɨ 'ã̰ nɔ̰ Lubə-tɨ titɨ dow kí 'na̰-é d'oo adɨ to dow kí asɨ
rəm, titɨ njèra kullə kí rɔ-é sɔl-é dɔ kullə-tɨ liə al, adɨ ẹ̰ ndó dow-je ta kí
tɔgrɔ-tɨ lə Lubə kɨ̀ gangɨ-é berere-berere.
16 'Ɔr rɔ-i ngərəngɨ kɔgɨ mẹ̰ẹ̰ tatidə-je-tɨ kí mẹ̰ẹ̰ wəy kare kí to ta-je kí
tò ṇẹ̰ takəm Lubə-tɨ, kdɔtalə dow-je kí d'ində rɔ-dé ta-tɨ lé, d'ɔw kɨ kete
par-par mẹ̰ẹ̰ né ra-je-tɨ kí ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al.
17 Dowbé-je kinlé, néndó lə-dé ɔw kɨ kete-kete tana̰ kɨ̀ dò basrangɨ kin
ya bè. Imene-je kɨ̀ Pilɛtɨ 'to dow-je kí dan-dé-tɨ.
18 Imene-je kɨ̀ Pilɛtɨ lé, 'ndəm rəbɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ adɨ d'ur wale. Dẹ̰ 'pa titɨ
kí Lubə adɨ dow-je 'tɔsɨ ndəl d'ində lo tẹ̰ẹ̰ ngá bè. Beɓa 'təl dɔ dow-je ṇã̰
adɨ d'ilə kadmẹ̰ẹ̰ lə-dé kɔgɨ.
19 Bè ya kàrè, gin kəy kí Lubə ində adɨ ngã̰ kəng-kəng lé, ã̰ gərərə. Gin
kəy kinlé 'ndàngɨ ta-tɨ 'panè:
«'Ɓaɓe gə dow-je liə gɔw»
ə «Dow kí rá-rá kí panè n'to dow lə 'Ɓaɓe rəmə,
kadɨ dowbé mbatɨ né ra kí njururu al.»

Ba̰y-je lə dené kɔ̰molé

20 'Oo bè, mẹ̰ẹ̰ kəy kí boy lé, ba̰y-je kí d'ubə kɨ̀ lɔr, kɨ̀ ba̰y-je kí d'ubə kɨ̀
là ya par ɓá tò-tɨ al, ngà ba̰y-je kí to kagɨ ɓá 'tɔl, kɨ̀ ba̰y kí d'ubə kɨ̀ anjɨ-je
kàrè tò-tɨ tɔ. Ba̰y-je kí dan-tɨ-je lé, to ba̰y kɔ̰molé, ngà ba̰y-je kí ná̰-je to
ba̰y ra kullə-je kí kare tɔ.
21 Beɓa kinə dow aa rɔ-é dɔ né-je-tɨ kí majɨ al kin rəmə, dowbé tokɨ ba̰y
kɔ̰molé kí d'ɔr d'ində tagay d'adɨ Lubə, ẹ̰ tokɨ ba̰y kí majɨ ra kullə kí ɓa-é
ngəm pèrèrè kdɔ ra-né kullə kí rá-rá ya kí majɨ kin bè.

Ta kí sɔbɨ dɔ ngonnjèkullə lə 'Ɓaɓe

22 Timote, 'ɔr rɔ-i ngərəngɨ kɔgɨ mẹ̰ẹ̰ ɓo né-je-tɨ kí majɨ al kí isɨ ra basa-je
kɨ̀ mandɨ-je ə i 'sangɨ kadɨ 'ra né kí njururu, kadɨ 'ində mẹ̰ẹ̰-i dɔ Lubə-tɨ,

† **2:12 2:12** Mat 10:33; Luk 12:9

kadɨ 'ndigɨ dow-je rəm, kadɨ 'isɨ kɨ̀ lapiya kɨ̀ dow-je kɨ́ 'nɔ̰ ɓa 'Ɓaɓe kɨ̀ mɛ̰ɛ̰-dé kɨ́ káre-rè rəm tɔ.
23 Tanajɨ-je kɨ́ kɔgɨ kare kɨ̀ tanajɨ-je kɨ́ dɔ mbə́-tɨ lé, 'ɔsɨ ngərəngɨ kɔgɨ, kdɔ à ree kɨ̀ kɔl-na̰.
24 Ə dow kɨ́ to ngonnjèkullə lə 'Ɓaɓe lé, to dow kɨ́ à ndigɨ kɔl-na̰ al. Ngà ɛ̰ à to dow nojɨ rɔ dow-je-tɨ lay rəm, à to dow kɨ́ asɨ ndó dow-je né rəm, ɓá à to dow kɨ́ njèkilə mɛ̰ɛ̰-é dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̰́ rəm tɔ.
25 Ɛ̰ à kɔl kɨ̀ njémbatɨ ta-je kɨ̀ ta kɨ́ sɔl lɔm-lɔm; kdɔtalə dɔmajɨ ə Lubə à ra sə-dé kadɨ d'iɲə panjiyə-dé kɨ́ majɨ al kɔgɨ ə 'təl 'ree dɔ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ gogɨ,
26 kadɨ lokɨ kəm-dé ijə dɔ né ra-dé-je-tɨ kɨ́ dɔ mbə́-tɨ lé rəmə, 'tɛ̰ɛ̰ kɔgɨ mɛ̰ɛ̰ gum-tɨ lə Sú kɨ́ uwə-dé gin tɔ́gɨ-é-tɨ adɨ d'isɨ 'ra ndigɨ liə.

3

Ta kɨ́ dɔ kaglo-je-tɨ kɨ́ dɔbəy-tɨ

1 Timote, kadɨ i 'gə kɨ́ mɛ̰ɛ̰ ndɔ-je-tɨ kɨ́ dɔbəy-tɨ lé, lo à ngɑ̰ ɲɑ̰.
2 Kdɔtalə dow-je d'a to njéyər-je, d'a to m'oy yo là-je, njékun ta rɔ-dé-je, njékində kàdɨ-dé-je, njépa takɔbɨ kɨ̀ Lubə, njékɔsɨ ta njékojɨ-dé-je, njéra oiyo al-je, njénədɨ Lubə,
3 d'a to dow-je kɨ́ kɔ̰ lə dow usɨ-dé al, njékoo kəmtondoo lə madɨ-dé-je al, njékulə ta ndil dow-je-tɨ, njékorɛ mɛ̰ɛ̰-dé al-je, njémɛ̰ɛ̰katɨ-je, njéba lə njéramajɨ-je,
4 njékun dɔ dow-je, njékində kungəsa-je, njéngɔm-je, dow-je d'a ge né kɨ́ adɨ-dé rɔnəl tɔy ndigɨ Lubə.
5 Dow-je d'a ɓa rɔ-dé njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ ya, ngà d'a mbatɨ né kɨ́ njèkadɨ tɔ́gɨ kujɨ kɨ́ kilə dɔ Lubə-tɨ. 'Ɔr rɔ-i ngərəngɨ kɔgɨ rɔ dowbé-je-tɨ kinlé.
6 Kdɔtalə dɛ̰ kɨ́ nɑ́-je dan-dé-tɨ 'tandɨ mɛ̰ɛ̰ kəy-je-tɨ rəmə, dené-je kɨ́ njétɔ́gɨ kasɨ al, kɨ́ majal ɔ̰ ɓe dɔ-dé-tɨ rəm, kɨ́ 'to dené-je kɨ́ ɓo né-je kɨ́ gay-gay ra-dé lɔtɨ-lɔtɨ kinlé, d'usɨ mɛ̰ɛ̰ gum-je-tɨ lə-dé.
7 Dené-je kinlé, d'ingə néndó kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é ya, ngà nja káre ya kàrè 'gə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ lé yə́rə́rə́ al.
8 Titɨ kɨ́ ndɔkɨ Janɛsɨ-je kɨ̀ Jambrɛsɨ d'ɔsɨ-né Moiyijɨ kɨ̀ ta lé, bè ya tɔ, dowbé-je kinlé d'ɔsɨ-né ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ngərəngɨ tɔ. Dɛ̰ 'to dow-je kɨ́ dɔ-dé goto rəm, kɨ́ sɔbɨ dɔ kadmɛ̰ɛ̰ rəmə, 'to dow-je kɨ́ kare kɔgɨ ya bè.
9 Adɨ d'a kɔw kɨ kete-kete ndɑ̰ al. Kdɔtalə mbə́ lə-dé lé, à tò ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ lay, tana̰ kɨ̀ 'lə dow-je kɨ́ joo kinlé bè tɔ.

Ka̰ gərərə dɔ néndó-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ
2Kɔ̰ 6:3-10

10-11 †Ngà i lé, né kɨ́ m'ndó dow-je rəm, panjiyə-m, kɨ̀ kɔjra-je lə-m, kɨ̀ kadmɛ̰ɛ̰ lə-m, kɨ̀ kilə mɛ̰ɛ̰ dɔ madɨ-é-tɨ lə-m, kɨ̀ ndigɨ kɨ́ m'ndigɨ dow-je rəm, kuwə rɔ ngɑ̰ lə-m, kɨ̀ kəm-m kɨ́ dow-je d'ulə ndoo, ɓá kɔ̰-je lə-m lé, to né-je kɨ́ i 'ində kəm-i go-tɨ berere-berere 'oo majɨ. Mɛ̰ɛ̰ ɓebo Antiosɨ-tɨ, kɨ̀ Ikoniyɔm, kɨ̀ Listrə lé, kɔ̰ kɨ́ rá ɓá m'ingə al wa? Kulə kəm ndoo kɨ́ rá ɓá tɛ̰ɛ̰ dɔ-m-tɨ al wa? Bè ya kàrè, 'Ɓaɓe ɔr-m-tɨ lay ya ilə-m taá.

† **3:10-11 3:10-11 a** Knj 13:14-52; **b** Knj 14:1-7; **d** Knj 14:8-20

12 Bè ya tɔ, dow-je lay kí 'ndigɨ kadɨ kisɨ dɔ taá lə-dé ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ
kì takul nam kàdì Jeju Kristɨ-tɨ lé, dow-je d'a kulə kəm-dé ndoo.
13 Ngà dow-je kí njémɛ̨̃ndul-je, kì njékədta-je lé, d'a kɔw kɨ kete ṇ̃ą mɛ̨̃ę
né ra-tɨ kí majɨ al par-par, kur-né dow-je kí rangɨ wale rəm, ɓá dę̃ ya kàrè
dow-je d'a kur-dé wale rəm tɔ†.
14 Ngà i lé, néndó-je kí i 'ingə ə i 'gə kí to néndó kí tɔgrɔ-tɨ, ɓá dow-je kí
i 'ingə rɔ-dé-tɨ kàrè i 'gə-dé majɨ kinlé, ę̃ ya 'ą̃ dɔ-tɨ.
15 Ngon-i-tɨ nṵ ya, mbete kí aa njay kí à kadɨ-i kəmkaa kí à tę̃ę̃ sə-i kajɨ-tɨ
kì takul kadmɛ̨̃ę Jeju Kristɨ lé, i 'gə majɨ.
16 Mbete kí aa njay ɓikti lay ya Lubə adɨ Ndil-é ɔsɨ dow-je ɓá 'ndàngɨ ə
majɨ asɨ gakɨ kdɔ ndó dow né rəm, kadɨ uwə dow kì ta rəm, ilə dow rəbəə
rəm, ɔjɨ dow né ra kí njururu,
17 kdɔ kadɨ dow lə Lubə ɔr-né mɨr-mɨr rəm, ɓá kadɨ asɨ ra-né kullə-je lay
kí majɨ rəm tɔ†.

4

Ta kí sɔbɨ dɔ ndó dow-je ta lə Lubə

1 Kdɔtalə təl lə Jeju Kristɨ kí à təl rəm, kdɔtalə kɔ̃ɓe liə kí à ree rəm
lé, m'un ndu m'adɨ-i nɔ̃ Lubə-tɨ, kì nɔ̃ Jeju Kristɨ kí tò kadɨ à gangta dɔ
dow-je-tɨ kí d'isɨ kəm, kì dɔ dę-tɨ kí d'oy lé,
2 kadɨ 'ingə kəm lo-je lay kí majɨ əse kí majɨ al kàrè, 'ndo dow-je ta lə
Lubə par-par ya. I 'ndó dow-je né kì mɛ̨̃ę kí kilə dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̃́ uwə-dé-né
kì ta, 'ndángɨ-dé-né dɔ majal-tɨ, ɓá 'ulə-né dingəm mɛ̨̃ę-dé-tɨ rəm tɔ.
3 Kdɔtalə kaglo madɨ à ree nɔ̃ɔ̃ kí dow-je d'a mbatɨ néndó kí tɔgrɔ-tɨ. Ngà
d'a mbətɨ dow-je ṇ̃ą kí go mɛ̨̃ę ndigɨ-tɨ lə-dé dę ya kadɨ 'to njéndó-dé né-je
kdɔ kadɨ 'bɔr gidɨ-dé kì ta-je kí nəl-dé nəl-dé ɓane.
4 Ta kí tɔgrɔ-tɨ lé, d'a kun mbi-dé kində rangɨ kdɔ koo al, rəmə tasu-je
ɓá d'a yəl mbi-dé kdɔ koo-né.
5 Ngà i lé, mɛ̨̃ę né-je-tɨ lay ya, 'ində kəmkaa dɔ rɔ-i-tɨ, 'ą̃ dingəm dan
kɔ̃-je-tɨ, 'ra kullə kí njèkilə mbę̃ Poyta kí Majɨ à ra, ɓá 'ra kullə lə-i adɨ idɨ
majɨ rəm tɔ.

Ta lə ngɔdɨ lə Pol
Plp 1:20-23

6 Ngà mą̃ rəmə m'adɨ rɔ-m tokɨ man nduu kí 'mbəl dɔ né gugɨ né-tɨ bè,
adɨ ndɔ lə-m nąy̌ ngɔsi ngá*.
7 Mą̃ m'rɔ rɔ kí majɨ, m'tɔl ta ngɔdɨ lə-m, m'ngəm kadmɛ̨̃ę lə-m.
8 Un kutɨ-é nè kinlé, nąy̌ kadɨ ndɔ gangɨ ta-tɨ ə 'Ɓaɓe kí to njègangta kí
njururu adɨ-m nédɔji-m kí to nédɔji kullə ra kí njururu. Mą̃ kì kár-m ɓá à
kadɨ-m al, ngà à kadɨ dow-je lay kí mɛ̨̃ę-dé tò səl dɔ ndɔ ree-é-tɨ lé tɔ.

Ndəgɨ ta-je kí Pol idə Timote

9 'Uwə rɔ-i ngą̃ kadɨ 'ree kalangɨ 'ingə-m;
10 †Kdɔtalə Demasɨ† tusɨ-m iṇ̃ə-m kɔgɨ, kəmnda né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè
ra-é ṇ̃ą adɨ ɔw ɓebo Tesaloniki-tɨ; Kresąsɨ ɔw Galati; Titɨ‡ ɔw Dalmati;

---

† **3:13 3:13** Knj 20:28-31 † **3:17 3:17** 2Pi 1:19-21 * **4:6 4:6** Pol un rɔ-é ɔji-né man nduu kí 'mbəl dɔ né-tɨ kí d'adɨ kdɔ gugɨ-né né ɓá pa-né ta kí dɔ koy-é-tɨ (Tęt 29:38-42; Kni 15:1-10; Plp 2:17).
† **4:10 4:10 a** Kol 4:14; Plm 1:24; **b** 2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4 † **4:10 4:10** ***Demasɨ*** (Kol 4:14; Plm 24) ***Tit*** (2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4) ‡ **4:10 4:10** ***Titɨ*** (2Kɔ 8:23; Gal 2:3; Tit 1:4)

11 †Lukɨ ya kɩ̀ kár-é ɓá isɨ sə-m nè. Lokɨ 'ɔw kɩ̀ ree rəmə, 'adɨ Markɨ ree
sə-i. Kdɔ ɛ̰ to njèra sə-m dɔ kullə-tɨ.
12 †M'ulə Tisikɨ ɓebo Epɛjɨ-tɨ.
13 †Lokɨ 'ɔw kɩ̀ ree rəmə, 'ree kɩ̀ kubɨ kul lə-m kí m'iɲə ɓebo Troasɨ-tɨ
kəy lə Karpusɨ, ɓá 'ree kɩ̀ mbete-je lə-m tɔ; ə né kí boy ɲa̰ lé, 'adɨ mɛ̰ɛ̰-i oy
dɔ mbete ndaá-je-tɨ lə-m al.§
14 †Alegjandrə kí to kɔdɨ kuwə né lé, ra sə-m majal ɲa̰. 'Baɓe à ra siə né
kí go kullə ra-é-je-tɨ ya tɔ.
15 I ya kàrè, 'oo go rɔ-i rɔ-é-tɨ, kdɔtalə ɛ̰ ɔsɨ ta néndó lə-ji kɔsɨ kí ngɑ̰ ɲa̰.
16 Kí dɔsɑ̰y kí m'ɑ̰ m'pa-né ta dɔ rɔ-m-tɨ̃ nɔ̰̃ njégangta-je-tɨ lé, dow káre
ya kàrè ɑ̰ go-m-tɨ al. Ngà dɛ̰ lay ya 'tusɨ-m d'iɲə-m kɔgɨ. Kadɨ Lubə tidə
kɔr majal-é dɔ-dé-tɨ al.
17 To 'Baɓe ya ɓá ɑ̰ go-m-tɨ, adɨ-m tɔ́gɨ kdɔ kadɨ m'pa ta liə lay kdɔ kadɨ
dow-je kí 'to jipɨ-je al d'oo. 'Baɓe taa-m ta ɓɔl-tɨ* ilə-m taá.
18 'Baɓe à taa-m kilə-m taá ta né-je-tɨ kí majɨ al lay ya rəm, ɓá à kajɨ-m
kdɔ kɔ̰ɓe liə kí dɔrɑ̰-tɨ rəm tɔ. Kadɨ riɓa to 'liə ya kɩ̀ dɔ ɓal-ɓal! Amɛ̰n!†

Lapiya-je kí ra

19 †'Ra lapiya Priska-je kɩ̀ Akilasɨ adɨ-m rəm, ɓá 'ra lapiya dow-je kí mɛ̰ɛ̰
kəy-tɨ lə Onejipɔr rəm tɔ.
20 †Erastɨ nɑ̰̀y ɓebo Kɔrɛ̰ntɨ-tɨ, ə Tropim ɓá m'iɲə-é ɓebo Mile-tɨ kdɔtalə
rɔ-é to-é.
21 'Uwə rɔ-i ngɑ̰ kadɨ 'ree kete nɔ̰̃ nɑ̰y kul-tɨ. Ebulusɨ-je, kɩ̀ Pudɑ̰sɨ-je, kɩ̀
Linusɨ-je, Klodiya-je, kɩ̀ njékadmɛ̰ɛ̰-je lay ya 'ra-i lapiya tɔ.
22 Kadɨ 'Baɓe adɨ mɛ̰ɛ̰-i usɨ nangɨ. Kadɨ ramajɨ liə nɑ̰̀y sə-si.

---

† **4:11 4:11 a** Kol 4:14; Plm 1:24; **b** Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Plm 1:24 † **4:12 4:12** Knj 20:4; Epɛ 6:21,22; Kol 4:7,8 † **4:13 4:13** Knj 20:6 § **4:13 4:13** Go lo-tɨ lə jipɨ-je lé, dow-je 'ra ndaá biɲə́-je kɩ̀ ndaá batɨ-je adɨ təl mbete adɨ 'ndàngɨ né-tɨ. † **4:14 4:14 a** 1Ti 1:20; **b** Rɔm 2:6 * **4:17 4:17** Pol pa ta lə ɓɔl kí dɑ̰ al, ngà pa ta kinlé sɔbɨ-né dɔ ngar-je kí 'sangɨ kadɨ 'ra-é majɨ al. † **4:18 4:18** Mat 10:18-20 † **4:19 4:19 a** Knj 18:2; **b** 2Ti 1:16,17 † **4:20 4:20 a** Knj 19:22; Rɔm 16:23; **b** Knj 20:4; 21:29

Mbete kí Pol ndàngɨ adɨ Titɨ

Ta-je kí dɔ mbete-tɨ Pol ndàngɨ adɨ Titɨ

Titɨ kàrè ra kì Pol kdɔ kilə mbę̃ Poyta kí Majɨ rəm ɓá to ngonnjèkulə liə rɔ njékəwnąʼ-je-tɨ kí gay-gay titɨ Timote bè tɔ. Nąỳ nąʼ al kadɨ d'uwə Pol dangay-tɨ kí gogɨ nè-tɨ kinlé, dę kí Titɨ d'ɔw mę̃ę̃ ɓebo Listrə-tɨ dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ. 'Ra kullə natɨ kaglo madɨ ɓá, go-tɨ Pol iną̃ə Titɨ lo-é-tɨ kin kadɨ-é gɔl ta-je kí dan njékəwnąʼ-je-tɨ; ə Pol ɓá ɔw mba ɓebo Kɔrę̃ntɨ-tɨ əse dɔnangɨ Maseduwan-tɨ. Lo-é-tɨ kin ɓá ę̃ ndàngɨ-né mbete kin adɨ Titɨ kdɔ kulə-né dingəm mę̃ę̃-é-tɨ rəm, ɓá ɔjɨ-é-né ta dɔ kullə-tɨ kí kadɨ-é ra tɔl ta-é rəm tɔ. Titɨ lé to jipɨ al (Gal 2:3). Mę̃ę̃ mbete-tɨ kinlé, Pol ɓa-é: Ngon-m kí tɔgrɔ-tɨ mę̃ę̃ kadmę̃ę̃-tɨ (Tit 1:4), ta kin tɔjɨ tokɨ Pol ɓá ra siə adɨ-é adɨ mę̃ę̃ Jeju Kristɨ. Mbete kullə-je lə njékɔwkulə-je pa ta lə Titɨ al, ngà Pol pa ta liə mę̃ę̃ mbete-je-tɨ liə nąʼ. Lo kɔr-é-tɨ kí 1: 5 ɓá Pol ole mę̃ę̃ Titɨ dɔ né-je-tɨ kí n'iną̃ə-é-né dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ lé: Kadɨ gɔl ta-je kí nąỳ lé kì go-é-goé tɔl ta-é ə ində njékɔrnɔ̃-je dan njékəwnąʼ-je-tɨ kí gay-gay mę̃ę̃ ɓebo-je-tɨ. Lo kɔr-é-tɨ kí 1 lé, Pol pa ta kí sɔbɨ dɔ kəm rəbɨ kí d'a mbəti-né njékɔrnɔ̃-je kí majɨ, ę̃ ɓá to né kí majɨ kadɨ d'a rɔ-né kì njéndó dow-je né-je kí ngɔm kí isɨ tulə njékəwnąʼ-je kí dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ natɨ. Lo kɔr-é-tɨ 2-3 lé, ę̃ pa ta lə néndó kí tɔgrɔ-tɨ kí à kadɨ né-je tò majɨ dan kutɨ njékadmę̃ę̃-je-tɨ kí gay-gay kadɨ panjiyə nąʼ-nąʼ tò-né majɨ.

Lapiya kí ra

1 Mąʼ Pol kí ngonnjèkullə lə Lubə rəm, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ i Titɨ. M'to ngonnjèkullə lə Lubə rəm, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ kdɔ kadɨ dow-je kí Lubə mbəti-dé lé, m'adɨ d'adɨ mę̃ę̃-dé rəm, m'adɨ 'gə ta kí tɔgrɔ-tɨ kí ɔw natɨ kì kujɨ kí kilə dɔ Lubə rəm tɔ.

2 Kdɔ kadɨ d'ində mę̃ę̃-dé dɔ kiskəm-tɨ kí sartagangɨ kí low lə low-je nu̱ ya Lubə kí to njèkədta al, un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé lé.

3 Lokɨ kaglo-é asɨ lé, ę̃ adɨ dow-je 'gə ta liə kì takul ta kí Jeju Kristɨ ulə kullə-é jɨ-m-tɨ adɨ m'ndó dow-je kí go ndu-tɨ lə Lubə kí to Njèkajɨ-jɨ.

4 †I Titɨ kí m'oo-i kɨ ngon mę̃ę̃-m bè, mę̃ę̃ kadmę̃ę̃-tɨ lə-jɨ kí j'ore-nąʼ dɔ-tɨ kinlé, kadɨ ramajɨ kì lapiya lə Bɔbɨ-jɨ Lubə, kì 'lə Njèkajɨ-jɨ Jeju Kristɨ nąỳ sə-i.

Ta kí sɔbɨ dɔ njékində kəm-dé go njékəwnąʼ-je-tɨ
1Ti 3:1-7; 1Pi 5:1-4

5 I Titɨ, m'iną̃ə-i dɔnangɨ Krɛtɨ-tɨ, kdɔ kadɨ 'gɔl né-je kí nąỳ lé, kadɨ usɨ natɨ majɨ rəm, kdɔ kadɨ ində 'ngatógɨ-je mę̃ę̃ ɓebo-je-tɨ kí rá-rá kí go ta-je-tɨ kí m'idə-i lé.

6 †Kadɨ nąʼ-nąʼ dan-dé-tɨ to dow kí ta goto dɔ-é-tɨ rəm, njèdené kí káre-rè rəm, to dow kí ngan-é-je 'to njékadmę̃ę̃-je kí ta kaya uwə dɔ-dé al əse 'to njékal dɔ ta-je al rəm tɔ ɓane.

---

† **1:4 1:4** 2Kɔ 8:23; Gal 2:3; 2Ti 4:10 † **1:6 1:6** 1Ti 3:2-7

7 Kadi njèkində kəm-é go njékəwnạ-je-ti to dow kí ta goto dɔ-é-ti, kdɔtalə
ẹ to njèkində kəm-é go dow-je-ti lə Lubə, adi à to njèkində kàdì-é al rəm,
njèwɔngi al rəm, gɔ̨yibi al rəm, njèrɔ kì dow-je al rəm, njèką̣y ngɔdi go
nékingə-ti al rəm,
8 ngà kadi to njèkuwə mba-je ki rɔ-é-ti wur-wur rəm, to dow kí né ra
kí maji-maji ɓá uwə mę̣ę̣-é rəm, njèkore rɔ-é ndəngi dɔ né-je-ti rəm, à to
njèra né kí njururu rəm, dow kí kullə ra-é aa njay rəm, ɓá à to njèkore
mę̣ę̣-é rəm tɔ.
9 Kadi njèkində kəm-é go njékəwnạ-je-ti to njèkoy rigi-rigi go ta-ti kí
tɔgrɔ-ti kí 'ndó-é lé, kdɔ kadi asi kulə dingəm mę̣ę̣ njékadmę̣ę̣-je-ti kì
néndó kí tɔgrɔ-ti rəm, ɓá kadi asi kuwə ta njékɔsi ta ngərəngi-je rəm tɔ.

Kuwə ta njéndó dow-je né-je kí ngɔm

10 Kdɔtalə dow-je n̪ą̣ ya 'to njémbati təl rɔ-dé go ta-ti, njétidə ta-je kí
mę̣ę̣ wəy kare, njékədi dow-je kur-dé wale. Dan dow-je-ti kinlé, jipi-je kí
njékadmę̣ę̣-je ɓá 'n̪ą̣.
11 Dę̣ lé, kadi toki kuti ta-dé ká-ká ɓane. Kdɔ dę̣ 'təl dɔ dow-je lay kí mę̣ę̣
kəy-je-ti kí d'ɔw-ti kì néndó-je kí tò kadi toki ndó al, ya 'ndó dow-je kdɔ
kingə-né né kì kəm rəbi kí go rəbi-é-ti al.
12 Dow káre dan-dé-ti kí ę̣ ya d'oo-é ki njèkɔr kəm ta lə-dé kí dɔnangi
Krɛti-ti ya panè:
Dow-je kí Krɛti lé 'to njékədta-je kì ndɔ-é ndɔ-é,
'To dą̣-je kí wale kí njémę̣ę̣ndul-je,
'To njédabi-je kí njékisi kdɔ nékuso kí mę̣ę̣-dé-ti ya par.
13 Ta kí ę̣ pa kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti. Gin-é kin ɓá kadi i 'ndángi-dé kì
tɔ́gi-i, kdɔ kadi kadmę̣ę̣ lə-dé to kadmę̣ę̣ kí tɔgrɔ-ti,
14 kdɔ kadi d'oy rigi-rigi go tasu-je-ti lə jipi-je al rəm, kadi d'oy rigi-rigi
go ndukun-je-ti kí njétəl gidi-dé kadi ta kí tɔgrɔ-ti d'un kinlé al rəm tɔ.
15 Dow-je kí d'aa njay lé, né lay ya d'oo d'adi aa njay. Ngà njéra né kí
tò n̪ę̣ takəm Lubə-ti, kì njémę̣ę̣ndə-je lé, né kí d'oo d'adi aa njay ya goto;
négə, kì tagir lə-dé tò n̪ę̣ takəm Lubə-ti.
16 Dę̣ 'ɓa rɔ-dé njégə Lubə ya, ngà né ra-dé-je tɔji kí 'gə-é al. Dę̣ lé, 'to
dow-je kí né ra-dé tò n̪ę̣ takəm Lubə-ti, 'to njékal dɔ ta-je, né kí maji káre
ya kàrè d'asi ra al.

2

Ta kí sɔbi dɔ kuti dow-je kí gay-gay dan njékəwnạ-je-ti

1 Ngà i rəmə, 'ndó dow-je né kí ɔw nati kì néndó kí tɔgrɔ-ti.
2 'Idə dingəm-je kí tɔ̀gi kadi 'to dow-je kí njékində kəmkaa dɔ rɔ-dé-ti,
kadi 'to dow-je kí dow-je d'ilə kuji dɔ-dé-ti, kadi 'to njékore rɔ-dé ndəngi
dɔ né-je-ti, kadi 'to dow-je kí d'aa njay mę̣ę̣ kadmę̣ę̣-ti, kadi 'ndigi dow-je
kì mę̣ę̣-dé kí aa njay, kadi d'ilə mę̣ę̣-dé dɔ madi-é-ti kilə kí tɔgrɔ-ti tɔ.
3 Dené-je kí 'ɓugə kàrè, 'ndó-dé bè ya tɔ. Idə-dé kadi 'to dow-je kí
panjiyə-dé kàrè tò tagay kdɔ Lubə, kadi 'to njékulə ta ndil dow-je-ti al
rəm, kadi 'to gɔ̨yibi-je al, ngà kadi 'ndó dow-je né-je kí maji-maji;
4 bè kdɔ kadi dę̣ 'ndó dené-je kí rɔ-dé ną̣y ngon, kadi 'ndigi ngɔw-dé-je
kì ngan-dé-je,

5 kadɨ d'ore rɔ-dé ndəngɨ dɔ né-je-tɨ rəm, 'ngəm rɔ-dé d'adɨ ngɔw-dé-je
rəm, d'ində kəm-dé go mɛ̨ɛ̨ kəy-je-tɨ lə-dé majɨ rəm, kadɨ 'to dené-je kí
majɨ rəm, kadɨ nɑ̨́-nɑ̨́ ya kàrè ulə dɔ-é gin tógɨ ngəbɨ-é-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je
'pa-né ta kí majɨ al dɔ ta-tɨ lə Lubə al.
6 Bè ya tɔ, 'ulə dingəm mɛ̨ɛ̨ basa-je-tɨ kadɨ 'to dow-je kí njékore rɔ-dé
ndəngɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay tɔ.
7 I ya kì dɔ-i kadɨ 'to néndajɨ mɛ̨ɛ̨ kullə ra-i-je-tɨ kí majɨ-majɨ rəm, ɓá
néndó kí i a ndó dow-je kàrè, kadɨ to néndó kí tɔgrɔ-tɨ kí asɨ kadɨ dow-je
'pitɨ rəm tɔ.
8 Adɨ ta pa-i to ta kí tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ dow pa ta kí majɨ al dɔ-tɨ al. Bè
kdɔ kadɨ rɔ njéba-je lə-ji sɔl-dé, rəmə d'a koo né kí d'a pa-né ta kí majɨ al
dɔ-ji-tɨ al.
9 'Idə ɓə-je kadɨ d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ 'ɓa-dé-je-tɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay, kadɨ 'ra
né-je kí nəl-dé, kadɨ 'to njénajɨ-dé ta-tɨ al rəm,
10 ɓá kadɨ 'ɓogɨ né lə-dé madɨ al rəm tɔ. Ngà kadɨ 'to njéra né kí tɔgrɔ-tɨ
ya kì ndɔ-je lay. Bè kdɔ kadɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay ya dow-je 'pitɨ-né néndó kí
sɔbɨ dɔ Lubə kí to Njèkajɨ-ji lé.

Kajɨ kì takul ramajɨ lə Lubə
Epɛ 2:8-10; 1Pi 1:10-21; 2:13-16; 1Jɑ̨ 3:1-3

11 Kdɔtalə ramajɨ lə Lubə kí to njirə kajɨ lə dow-je lay lé, ndubə rɔ-é
ndaa-tɨ rəsɨ ngá.
12 Ramajɨ liə lé, isɨ ndó-ji kadɨ j'mbati né-je kí ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al
rəm, j'mbati ɓo né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè, kdɔ kadɨ kisɨ-ji dɔnangɨ-tɨ nè kinlé,
kəmkaa, kì né ra kí njururu, kì né-je kí ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ ɓá to panjiyə-ji.
13 J'rai bè, j'ngəbi-né ndɔ rɔnəl lə-ji kí ɲɑ̨ kí j'indəi mɛ̨ɛ̨-ji dɔ-tɨ lé; ndɔ-é
kin ɓá à to ndɔ kí riɓa lə Jeju Kristɨ kí to Lubə kí boy rəm, to Njèkajɨ-ji
rəm kinlé, à ndubə-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
14 †Jeju Kristɨ lé, ɛ̨ ya ilə rɔ-é kɔgɨ kdɔ ta lə-ji, kdɔ kadɨ taa-ji-né ji majal-
je-tɨ lay ilə-ji taá rəm, təl-ji-né dow-je kí j'aai njay adɨ j'toi dow-je liə, kdɔ
kadɨ j'rai kullə-je kí majɨ-majɨ kì rɔ tungə-ji rəm tɔ.
15 I Titɨ, né-je kinlé, 'a ndó dow-je kulə-né dingəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ rəm, 'a
ndángɨ-dé-né rəm tɔ. 'Ra né-je kin kì tógɨ-i lay. 'Adɨ dow nədɨ-i al.

3

Kullə ra njékadmɛ̨ɛ̨-je dan njékadmɛ̨ɛ̨ al-je-tɨ

1 'Ole mɛ̨ɛ̨ njékadmɛ̨ɛ̨-je, kadɨ d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ njékɔ̨ɓe-je-tɨ, kì gin
tógɨ ngar-je-tɨ, kadɨ 'təl rɔ-dé go ta-tɨ lə-dé rəm, ɓá kadɨ d'isɨ dɔ nja-dé-tɨ
kdɔ ra kullə-je lay kí to kullə kí majɨ-majɨ†.
2 Kadɨ d'ulə ta ndil dow-tɨ al rəm, kadɨ 'to njésangta-je al, ngà kadɨ 'to
dow nojɨ-je rəm, ɓá kadɨ 'to dow-je kí 'sɔl lɔm-lɔm kɨ rɔ dow-je-tɨ lay rəm
tɔ.
3 Kdɔtalə jɑ̨i ya kàrè, kete lé j'ɔwi kɨ mbə́-je bè, j'toi njétəl rɔ-ji go
ta-tɨ al-je, njéndəm-je, kəmkəį kì ɓo né kí gay-gay ɓá uwə-ji ɓə-tɨ, j'toi
njémɛ̨ɛ̨ndul-je kì njékəmnda-je, j'toi dow-je kí j'tuwəi kadɨ dow-je d'ɔsɨ-ji
kì ta rəm, ɓá j'toi njékɔsɨ-nɑ̨ ta-je rəm tɔ.

† **2:14 2:14** 1Pi 2:9 † **3:1 3:1** Rɔm 13:1-7

4 Ngà loki ramaji lə Lubə kí to Njèkaji-ji, kì ndigi kí ę ndigi dow-je tɔji
rɔ-é lé,
5 ę aji-ji kì takul né ra kí njururu lə-ji al, ngà kì takul koo kəmtondoo liə,
beɓa ę adi Ndil kí aa njay togi-ji adi j'toi dow-je kí koji sigi ə adi-ji panjiyə
kí sigi rəm tɔ.
6 Lubə ungi Ndil kí aa njay ṇą ya dɔ-ji-ti kì takul Jeju Kristi kí to Njèkaji-ji,
7 kdɔ kadi loki ę ɔr ta dɔ-ji-ti kì takul ramaji liə lé, j'təli j'toi-né
njénéndubə kiskəm kí sartagangi kí to né kində męę dɔ-ti lə-ji kin bè.
8 Ta kinlé, to ta kí tɔgrɔ-ti ə m'ndigi kadi 'ą dɔ-ti, kdɔ kadi dow-je lay kí
d'adi męę-dé Lubə lé, d'ində-né rɔ-dé ta kullə-je-ti kí maji-maji. Né kin ɓá
to né kí maji ə to né kí à ra kì dow-je.

Né-je kí tuwə kitə rɔ ngərəngi męę-é-ti kɔgi

9 Ngà tanaji-je kí dɔ mbə́-ti, kì kɔr ginka-je, kì gaki-ną-je, kì gaki-ną-je kí
dɔ ndukun-ti lə Lubə lé, 'ɔr rɔ-i męę-é-ti kɔgi. Kdɔtalə to ta-je kí kɔgi kare
kí à ra né al.
10 Dow kí njèra dow-je kadi 'gángi-ną lé, kinə 'ndəji-é nja káre ə nja joo
liə ɓá oo al rəmə, ɔsi-é ngərəngi ki rɔ-i-ti.
11 Kadi i 'gə kí dow kí bè kinlé, to njèdɔngą, ę ra majal adi ę ya ree kì ta
kí gangi dɔ-é-ti.

Ndəji-je kí dɔbəy-ti

12 †Loki m'a kulə Artemasi əse Tisiki† rɔ-i-ti lé, ị kalangi ya 'ree 'ingə-m
ɓebo Nikopolisi-ti nè. Kdɔtalə m'ɔji męę-m-ti, kadi lo kin ɓá m'a kisi-ti
ną kul-ti.
13 †'Ra lay ya kadi 'oo go Jenasi kí to njèndó dow-je ndukun-je, kì Apolosi†,
kdɔ kɔw mba lə-dé, ɓi kadi né madi nal-dé al.
14 Kadi dow-je lə-ji kàrè, 'ndó kində rɔ-dé ta kullə-je-ti kí maji-maji tɔ,
kdɔ kadi 'ra-né né-je kí tò kadi toki 'ra kí ngɔsnè-ti kin. Bè kdɔ kadi 'to
dow-je kí d'isi kɔgi kare al.
15 Dę lay kí d'isi sə-m nati nè, 'ra-i lapiya. I 'ra lapiya njéndigi-ji-je kí 'to
njékadmęę-je tɔ.
Kadi ramaji lə Lubə nąy sə-si lay.

---

† **3:12 3:12** Knj 20:4; Epɛ 6:21,22; Kol 4:7,8; 2Ti 4:12 † **3:12 3:12** Knj 20:4 † **3:13 3:13** Knj 18:24; 1Kɔ 16:12 † **3:13 3:13** Knj 18:24

Mbete kí Pol ndàngɨ adɨ
Pilemɔ̰
Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí Pol ndàngɨ adɨ Pilemɔ̰

Dɔmajɨ ə à to kisɨ Pol dangay-tɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Rɔm-tɨ kin ɓá ɛ̰ ndàngɨ-né mbete kin. Ɛ̰ ndàngɨ mbete lé natɨ kɨ̀ mbete lə dɛ̰ kí ɓebo Kolosɨ-tɨ tɔ ə tò titɨ né kí mbete-je kí joo kinlé Tisikɨ ɓá ulə-é-né bè (Kol 4:7-9). Pol pa ta kɨ̀ nam-é Pilemɔ̰ kí isɨ mɛ̰ɛ̰ ɓebo Kolosɨ-tɨ rəm, ɓá ɛ̰ pa ta kɨ̀ njénojɨ-je liə, ɓá pa ta kɨ̀ njékadmɛ̰ɛ̰-je kí d'isɨ 'kəwnɑ̰ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə rəm tɔ. Ɛ̰ ndàngɨ mbete kin dəjɨ-né Pilemɔ̰ kadɨ iɲə go kɔgɨ adɨ ɓə liə Onejim kí ndɔkɨ ɑ̰y lé ə kadɨ uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ gogɨ. «Onejim» lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to «né kí à ra kɨ̀ dow.» Kete ɛ̰ to dow kí kɔgɨ kare pɛtɨ-pɛtɨ rɔ 'ɓa-é-tɨ.

Onejim lé tokɨ né kí ndɔkɨ ɛ̰ ɓogɨ né lə ɓa-é ɓá ɑ̰y ɔw-né mɛ̰ɛ̰ ɓebo-tɨ kí d'uwə Pol dangay-tɨ titɨ lé bè. Pol adɨ-é adɨ mɛ̰ɛ̰ Jeju Kristɨ, rəmə panjiyə Onejim təl majɨ. Beɓa Pol ndigɨ kulə siə kadɨ 'ɓa-é Pilemɔ̰ gogɨ, ə ɛ̰ ndigɨ kadɨ-é uwə-é kɨ rɔ-é-tɨ kɨ ngonkɔ̰-é kí njèkadmɛ̰ɛ̰ Kristɨ. Dan mbete-je-tɨ lay kí Pol ndàngɨ lé, ɛ̰ kin to gay, kdɔ ɛ̰ to mbete kí tɔjɨ kulənojɨ kí tuwə kadɨ tò mbunɑ̰ njékadmɛ̰ɛ̰-je-tɨ ɓɨ kɔ̰ta-je kí rangɨ goto-tɨ. Kí go ndukun-tɨ lə dow-je kí Rɔm lé, Onejim lé asɨ kadɨ d'ində-é d'ɔjɨ-é rəm, ɓá asɨ kadɨ 'tɔl-é rəm, ngà Pol ɓá ra siə majɨ, titɨ kí Jeju ra-né kí njéramajal-je kin bè tɔ. Kadɨ Pol pa ta kí majɨ al sɔbɨ dɔ ra dow ɓə-tɨ rəmə, ɛ̰ tɔjɨ Pilemɔ̰ kɨ̀ njékəwnɑ̰-je, né kí tò kadɨ dow-je 'ra kɨ rɔ madɨ-dé-je-tɨ əse kɨ rɔ ɓə-je kdɔ ri Kristɨ.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kí ra
2Ti 1:1-5

1 Mɑ̰ Pol kí d'uwə-m dangay-tɨ kdɔ ta kí sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ, j'isɨ natɨ kɨ̀ ngonkɔ̰-ji Timote, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-i i Pilemɔ̰ kí 'to madkullə lə-ji kí j'ində-i dan kəm-ji-tɨ,
2 †m'adɨ kɔ̰nan-ji Apiya, kɨ̀ Arsipɨ kí to madɨ rɔ lə-ji, ɓá m'adɨ njékəwnɑ̰-je kí d'isɨ 'kəw-nɑ̰ mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə-i lé rəm tɔ.
3 Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kɨ̀ 'lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ nɑ̰̀y sə-si.

Kadmɛ̰ɛ̰ lə Pilemɔ̰ kɨ̀ ndigɨ kí ɛ̰ ndigɨ dow-je

4 Taá-taá ya lokɨ m'isɨ m'pa ta kɨ̀ Lubə lə-m m'ra-é-né oiyo lé, m'ilə ri-i dan-tɨ dan-tɨ.
5 Kdɔtalə m'oo poy kadmɛ̰ɛ̰ lə-i kí i 'adɨ 'Ɓaɓe Jeju, ɓá m'oo poy ndigɨ kí i 'ndigɨ njékaa njay-je lay kin rəm tɔ.
6 Beɓa m'pa ta kɨ̀ Lubə kadɨ kində kí 'ində rɔ-i natɨ sə-ji kɨ̀ takul kadmɛ̰ɛ̰ lə-i kinlé ra kullə, adɨ dow-je 'gə kí majɨ-je lay kí j'isi j'rai lé, j'rai kdɔtalə Kristɨ.
7 Pilemɔ̰, ndigɨ kí i 'ndigɨ dow-je lé, adɨ-m rɔnəl ɲɑ̰, ɓá ra adɨ mɛ̰ɛ̰-m sɔl rəm tɔ. Ngonkɔ̰-m, kɨ̀ takul-i lé, mɛ̰ɛ̰ njékaa njay-je usɨ nangɨ pɔ̰-pɔ̰ ya.

Pol ra ndoo ta Pilemɔ̰-tɨ kdɔtalə Onejim
1Kɔ 13:4-7

---

† **1:2 1:2** Kol 4:17

8 Beɓa mą lé m'ɔw kɨ́ tɔ́gɨ, mɛ̨ɛ̨ nojɨ-tɨ kí tò kɨ́ takul Kristɨ, kadɨ́ né kí tuwə ra lé, m'un ndu dɔ-tɨ m'adɨ-i ya,
9 ngà kdɔtalə ndigną lə-ji lé, né kí uwə mɛ̨ɛ̨-m ną̃ to kɔgri kí kadɨ́ m'ra-i, mą Pol kí m'to ɓugə, ɓəy ɓá kí ngɔsnè-tɨ kin m'ą̃ dangay-tɨ kdɔ ta kí sɔbɨ dɔ̃ Jeju Kristɨ.
10 †M'ra-i kɔgri kdɔtalə ngon-m Onejim kí m'ojɨ-é kəy dangay-tɨ nè*.
11 Onejim kí kete to dow kí kare kɔgɨ rɔ-i-tɨ lé, ngɔsnè kin, ę to dow kí à ra sə-i rəm, ɓá à ra sə-m rəm tɔ.
12 Beɓa m'ulə siə gogɨ m'adɨ-i, ę tokɨ dajɨ rɔ-m mą ya bè†.
13 Lokɨ m'ą-né dangay-tɨ nè ɓəy kdɔtalə Poyta kí Majɨ lé, lé m'a ndigɨ kadɨ́ Onejim ą rɔ-m-tɨ nè, kdɔ kadɨ́ ra kullə adɨ-m tó-i-tɨ,
14 ngà mą m'ndigɨ kiną̃ə-i gogɨ ra né madɨ́ kɨ́ dɔ-m al. Kdɔ kadɨ́ kinə i 'ra sə-m majɨ rəmə, i 'ra sə-m kí lə njètɔ́gɨ-tɨ al, ngà kadɨ́ i 'ra sə-m kɨ́ mɛ̨ɛ̨ ndigɨ lə-i ya tá.
15 Dɔmajɨ ə to bè kadɨ́ Onejim iną̃ə-i dɔkaglo sę, kdɔ kadɨ́ 'təl 'ingə-é gogɨ kadɨ́ isi natɨ sartagangɨ.
16 I 'a kingə-é gogɨ titɨ ɓə bè al ngá, ngà titɨ dow kí itə ɓə, titɨ ngonkɔ̨-ji kí j'ində-é dan kəm-ji-tɨ. Mą m'ində-é dan kəm-m-tɨ ya, ngà i rəmə, 'a kində-é dan kəm-i-tɨ tɔy-m ɓəy, kdɔtalə ę to ngonkɔ̨-i kdɔ to kí ę to dow madɨ-i kete ɓəy ɓá ɓone to ngonkɔ̨-i mɛ̨ɛ̨ nojɨ-tɨ lə 'Ɓaɓe ɓəy.
17 Kdɔtalə gə kí i 'gə kí m'to nam-i kinlé, uwə-é kɨ rɔ-i-tɨ titɨ-ną̃ né kí to mą ya bè tɔ.
18 Ngà kinə ndɔkɨ Onejim lé, ra sə-i né kí majɨ al nɔ̨ɔ̨ əse kurə lə-i ɓá tò dɔ-é-tɨ nɔ̨ɔ̨ kàrè, iną̃ə dɔ-m mą-tɨ ngá.
19 Mą Pol, m'ndàngɨ ta kin kɨ́ ji-m mą ya m'panè: «Mą ya m'a kugə-i kurə liə.» Ngà kurə lə-m mą kí tò dɔ-i-tɨ kí to kurə kajɨ kí i 'ajɨ kɨ́ rəbɨ kí rɔ-m-tɨ kinlé, m'ndigɨ kole mɛ̨ɛ̨-i dɔ-tɨ al ngá.
20 Oiyo ngonkɔ̨-m, 'ra sə-m majɨ kin kdɔtalə 'Ɓaɓe; i 'ra adɨ́ mɛ̨ɛ̨-m usɨ́ nangɨ pɔ̨́-pɔ̨́ ya mɛ̨ɛ̨ ndigɨ-ną-tɨ lə-ji kɨ́ takul Kristɨ.
21 M'gə mɛ̨ɛ̨-m-tɨ majɨ kí mbete kí m'ndàngɨ madɨ-i kinlé, i 'a ra-né kullə rəm, ɓá m'gə kí i 'a ra kadɨ al dɔ dəjɨ-é lə-m kí m'dəjɨ-i kin ɓəy rəm tɔ.
22 M'təl mą dɔ-tɨ m'dəjɨ-i kadɨ́ 'ra mɛ̨ɛ̨ kəy tò káre 'adɨ-m, kdɔtalə m'ində mɛ̨ɛ̨-m dɔ kiną̃ə-tɨ kí d'a kiną̃ə-m taá kadɨ-si kɨ́ takul ta-je kí isi 'pai kɨ́ Lubə lé.

Lapiya-je kí ra

23 †Epaprasɨ kí to madɨ́ dangay lə-m kdɔ ta kí sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ, ra-i lapiya,
24 †ɓá Markɨ-je, kɨ́ Aristarkɨ-je, kɨ́ Demasɨ-je, kɨ́ Lukɨ-je kí 'to madkullə-je lə-m kàrè 'ra-i lapiya tɔ.
25 Kadɨ́ ramajɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ nąy̨ sə-si.

---

† **1:10 1:10** Kol 4:9 * **1:10 1:10** ***Onejim*** to ngon kojɨ Pol kí məsɨ-tɨ al. Pol ɓa-é ngon-é kdɔ ę adɨ mɛ̨ɛ̨-é Jeju Kristɨ kɨ́ kəm rəbɨ kí rɔ Pol-tɨ. † **1:12 1:12** Plp 4:7-9 † **1:23 1:23** Kol 1:7; 4:12 † **1:24 1:24 a** Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; **b** Knj 19:29; 27:2; Kol 4:10; **d** Kol 4:14; 2Ti 4:10; **e** Kol 4:14; 2Ti 4:11

Mbete kɨ́ 'ndàngɨ d'adɨ
Əbrə-je
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ 'ndàngɨ d'adɨ Əbrə-je

Mbete lə Əbrə-je tɔjɨ kɨ́ Jeju Kristɨ itə ndukun rəm, itə négugɨ-je kɨ́ mɛ̨̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low ɓá adɨ-né rɔ-é nja káre ya tagangɨ ajɨ-né dow-je. Kristɨ ində ngangɨ nékoɓe-je kɨ́ mɛ̨̃ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low nangɨ. Kdɔ né-é-je lay kinlé tò bè kadɨ dow-je 'ra-né go rɔ-dé kete kdɔ ree lə Kristɨ.

Néndó kɨ́ sɔbɨ dɔ kitə kɨ́ Kristɨ itə né-je lay kinlé, tò kdɔ kulə-né dingəm mɛ̨̃ njéndó mbete-je-tɨ kin kdɔ kadɨ 'tɔgɨ-né mɛ̨̃ kadmɛ̨̃-tɨ lə-dé ɓɨ kadɨ 'tusɨ Kristɨ d'iə̃nə-é ə 'təl kɨ ta nékoɓe-je-tɨ al. Mbete kinlé ną̃ ɓá ndàngɨ kàrè j'gə al. Tɔgrɔ-tɨ ya, njèndangɨ-é to jipɨ kɨ́ adɨ mɛ̨̃ Kristɨ, adɨ ɛ̨ gə ta lə Lubə majɨ dɔkaglo-tɨ liə, kɨ́ ɓone jɛ̨ ɓa-é Kunmindɨ kɨ́ Low. Dow-je kɨ́ ɛ̨ ndàngɨ mbete adɨ-dé lé 'to jipɨ-je kɨ́ kojɨ kəy tɔ, adɨ 'gə Kunmindɨ kɨ́ Low. Tɔgrɔ-tɨ, dɛ̨ d'isɨ dɔnangɨ-tɨ lə Israyel-je al, dɔmajɨ ə d'isɨ dɔnangɨ Rəm-tɨ. Əbrə-je lo kɔr-é 1–4 tɔjɨ kitə kɨ́ Kristɨ itə njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ rəm, malayka-je rəm, ɓá Moyijɨ rəm. Əbrə-je lo kɔr-é 5:1–10:18 lé, njèndàngɨ mbete kin tɔjɨ Kristɨ kɨ njègugné rəm, ɓá kɨ́ négugɨ kɨ́ majɨ ɔr njutɨ rəm. Əbrə-je 10:19 sar tɔl ta-é lé, njèndàngɨ mbete kin tɔjɨ panjiyə njèkadmɛ̨̃ Kristɨ. Əbrə-je 11 pa ta lə dow-je ną̃ kɨ́ kaglo Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low kɨ́ 'tɔjɨ panjiyə-dé kɨ́ majɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨̃.

Kulənojɨ kɨ́ sigɨ itə kulənojɨ kɨ́ low

Kulə gin ta
Ją̃ 1:1-3; Kol 1:15-17; Əbr 10:12-14; Plp 2:6-11

1 Kete ndɔkɨ Lubə pa ta kɨ̀ ka-ji-je kɨ nja natɨ-natɨ kɨ̀ kəm rəbɨ-je kɨ́ gay-gay
kɨ̀ takul njépata-je kɨ́ ta-é-tɨ
2 ə mɛ̨̃ ndɔ-je-tɨ kɨ́ nè kɨ́ to ndɔ-je kɨ́ dɔbəy-tɨ kinlé, ɛ̨ pa sə-ji ta kɨ̀ takul
Ngon-é kɨ́ ɛ̨ ɓá ində-é dɔ né-je-tɨ lay rəm ə kəm rəbɨ kɨ́ rɔ-é-tɨ ɓá ɛ̨ ra-né
né-je lay rəm tɔ.
3 Ngon kinlé, tɔjɨ riɓa lə Bɔbɨ-é takəm dow-je-tɨ rəsɨ rəm, ɛ̨ ya to dajɨ
rɔ Lubə rəm, to njègətɨ né-je lay taá kɨ̀ takul tógɨ ta kɨ́ ta-é-tɨ. Lokɨ ɛ̨ bɔr
majal-je lə dow-je kɔgɨ lé, ɛ̨ isɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ mɛ̨̃ lo-je-tɨ kɨ́ taá nũ̧.
4 Ɛ̨̃ təl to kɨ́ boy itə malayka-je adɨ ingə ri kɨ́ itə ri-dé.

Jeju Kristɨ to kɨ́ boy itə malayka-je

5 Dan malayka-je-tɨ lé, ɛ̨ kɨ́ rá ə́ Lubə idə-é panè: 'To Ngon-m, ɓone Mą̃
ya m'to Bɔbɨ-ɨ* wa? Ɓá təl panè: Mą̃ m'a to Bɔbɨ-é, ə ɛ̨ à to Ngon-m† wa?
6 Ə lokɨ Lubə ɔw kadɨ Ngon dər-é ree dɔnangɨ-tɨ lé təl pa ɓəy panè: «Kadɨ
malayka-je lə-m lay ya d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃-é-tɨ‡.»
7 Ə təl pa ta sɔbɨ dɔ malayka-je panè: Lubə adɨ malayka-je liə 'to kɨ́ yə́l
bè; tɔgrɔ-tɨ, ɛ̨ adɨ ngannjékullə-je liə 'to kɨ́ ndɔ̃ pər bè§.
8 Ngà kɨ́ sɔbɨ dɔ Ngon-é rəmə ɛ̨ panè: Lubə, kalikɔ̃ɓe lə-i tò kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal
ə gɔl ngar lə-i to gɔl ra né kɨ́ njururu*.

---

* **1:5 1:5** Pa 2:7 † **1:5 1:5** 2Sa 7:14; 1Poy 17:13 ‡ **1:6 1:6** Det 32:43; Pa 97:7 § **1:7 1:7** Pa 104:4 * **1:8 1:8** Pa 45:7

9 I 'ndigɨ né ra kí njururu ə ɔsɨ ta né ra kí majɨ al. Gin-é kin ɓá i Lubə
lé, Lubə lə-i mbəti-i dan madkullə-je-tɨ lə-i ur-né ubɨ rɔnəl dɔ-i-tɨ.†
10 Lubə təl pa ɓəy panè: I 'Ɓaɓe, lo kulə gin né-je-tɨ lé, i 'ra dɔnangɨ ə
dɔrą to kullə ra ji-i‡;
11 dɔrą kɨ dɔnangɨ à goto, ngà i 'isɨ lo kisɨ-i-tɨ. Né-je kin à ndisɨ tokɨ kubɨ
bè§;
12 i 'a ɓɨr-dé tokɨ kubɨ kul bè, ə d'a mbəl rɔ-dé tokɨ kubɨ bè, ngà i rəmə,
gangɨ kisɨ-i kin ya à kisɨ-né rəm, ɓá ɓal kisɨ-i kì dɔ-i taá à goto al rəm tɔ*.
13 Dan malayka-je-tɨ lé, ę kí rá ə́ Lubə idə-é panè: 'Isɨ dɔ jikɔl-m-tɨ nè ya
sar kadɨ m'adɨ njéba-je lə-i 'təl-né lo kungɨ nja-i wa†?
14 Malayka-je lé, dę lay ya 'to ndil-je kí d'isɨ 'ra kullə d'adɨ Lubə; dę ɓá
Lubə ulə-dé adɨ 'ra kullə kdɔ majɨ lə dę kí tò kadɨ d'ingə kajɨ lé al wa?

2

Kulə dingəm mę̨ę-nąą-tɨ

1 Gin-é kin ɓá, ta-je kí j'ooi kinlé, kadɨ j'ooi majɨ itə koo-é kɨ kete-je ya
ɓəy nè j'a kı̨ 'ndəmi kuri wale.
2 Kinə ta-je kí ndɔkɨ malayka-je 'pa lé, né-é ra né ə kinə dow kí al dɔ ta
əse təl rɔ-é go-tɨ al ə Lubə gangta dɔ-é-tɨ asɨ ta kullə ra-é-tɨ lé,
3 jə̨i kàrè kinə j'rai kajɨ kí boy kin j'ndami-né lé, j'a tę̨ę̨i kəm-tɨ ban wa?
Kajɨ kinlé, 'Ɓaɓe ya pa ta-é lo kulə gin-é-tɨ nu̱, ɓəy ɓá dow-je kí d'oo ta-é
ta-é-tɨ 'ree d'idə-ji kí ta kajɨ kinlé to ta kí tɔgrɔ-tɨ ya.
4 Né-je kí tɔjɨ tɔ́gɨ Lubə, kì né-je kí tò ɓəl-ɓəl, kì nékɔjɨ-je kí gay-gay, kì
ta-je kí Ndil kí aa njay pa lé ɓá Lubə dan-né go ta-je lə-dé kinlé kì mę̨ę̨ndigɨ
liə.
5 Kdɔtalə dow-je kí dɔkaglo-tɨ kí à ree kí j'pa ta lə-dé kinlé, to malayka-je
ɓá Lubə ində-dé kadɨ d'ɔ̨̃ ɓe dɔ-dé-tɨ al.
6 Ngà dow madɨ pa ta-é lo madɨ-tɨ mę̨ę mbete-tɨ kí aa njay panè: Dow ə
to ri ngay ə́ kadɨ i Lubə 'adɨ mę̨ę-i ole dɔ-é-tɨ wa? Əse ngon lə dow ə to ri
ngay ə́ kadɨ 'ində kəm-i go-é-tɨ wa*?
7 I adɨ-é to kí ndę̨ bè go malayka-je-tɨ kaglo sę̨, ɓəy ɓá i 'ulə jɔgɨ kɔsɨ gajɨ
kì jɔgɨ riɓa dɔ-é-tɨ rəm, ɓá 'adɨ-é isɨ dɔ kullə ra ji-i-je-tɨ†.
8 I adɨ-é ɔ̨̃ ɓe dɔ né-je-tɨ lay. Lokɨ Lubə adɨ-é ɔ̨̃ ɓe dɔ né-je-tɨ lay bè lé,
né kí Lubə iı̨nə adɨ tò gin tɔ́gɨ-é-tɨ al ya goto. Ngà kí ɓone bè kinlé, ję̨ j'oo
kí ę ɔ̨̃ ɓe dɔ né-je-tɨ lay al ɓəy‡.
9 Ngà Jeju kí ę ɓá Lubə adɨ-é to kí ndę̨ bè go malayka-je-tɨ kaglo sę̨ lé, jə̨i
j'ooi-é kì jɔgɨ kɔsɨ gajɨ kì jɔgɨ riɓa dɔ-é-tɨ, kdɔ kɔ̨̃ kí ę ingə sar oy-né. Beɓa
kì takul ramajɨ lə Lubə lé, ę oy-né kdɔ dow-je lay.
10 Kdɔtalə Lubə kí to njèra né-je lay rəm, né-je lay to kí 'liə rəm, kí adɨ
ngan-é-je ı̨nąą d'ingə kɔsgajɨ rəm lé, tuwə kadɨ ę ra kì Jeju kí to njirə kajɨ
lə-dé lé, adɨ-é majɨ ɔr njutɨ kì takul kɔ̨̃-je.
11 Ə Jeju kí nję̀kɔr dow-je kində-dé tagay lé, dę kì dow-je kí ę ɔr-dé ində-
dé tagay kin lay ya Bɔbɨ-dé ra káre-rè. Gin-é kin ɓá rɔ-é sɔl-é-né lo ɓa-dé
ngankɔ̨-é-je-tɨ al,

† **1:9 1:9** Pa 45:8 ‡ **1:10 1:10** Pa 102:26 § **1:11 1:11** Pa 102:27 * **1:12 1:12** Pa 102:28 † **1:13 1:13** Pa 110:1 * **2:6 2:6** Pa8:5 † **2:7 2:7** Pa-je 8:6 ‡ **2:8 2:8** Pa-je 8:7

12 lokɨ ɛ̨ pa-né panè: M'a kilə mbɛ̨ ta lə-i dan ngankɔ̨-m-je-tɨ. M'a tɔ́y-i
dan kosɨ-je-tɨ§.
13 Ɓá təl panè: M'a kində mɛ̨ɛ̨-m dɔ-é-tɨ. Pa ɓəy panè: M'ą̣ nè, natɨ kɨ̀
ngan-je kí Lubə adɨ-m-dé*.
14 Beɓa titɨ kí ngan-je lé, məsɨ-dé tò rəm, tal rɔ-dé tò rəm, bè ya tɔ ə́ Jeju
kàrè məsɨ-é tò rəm, tal rɔ-é tò rəm tɔ; kdɔ kadɨ kɨ̀ takul koy-é lé, ɛ̨ taa-né
tɔ́gɨ Sú kí ɛ̨ ɓá tɔ́gɨ koy tò ji-é-tɨ,
15 ə dɛ̨ lay kí 'ɓəl koy adɨ 'ra ɓə liə kɨ̀ ɓal kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-dé lay kinlé,
kadɨ ɔr-dé-né ɓe ɓə-tɨ kɔgɨ.
16 Kdɔtalə tɔgrɔ-tɨ ya, malayka-je ɓá Jeju ree kdɔ ra sə-dé al, ngà ɛ̨ ree
kdɔ ra kɨ̀ nganka Abrakam.
17 Beɓa tò kadɨ ɛ̨ təl titɨ-ną̣ kɨ̀ ngankɔ̨-é-je lé mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay, kdɔ kadɨ
to burə dɔ njégugné-je kí to njèkoo kəmtondoo, kí njèką̣ dɔ ndi-é-tɨ mɛ̨ɛ̨
kullə-tɨ lə Lubə, kdɔ kadɨ Lubə iṇ̨ə-né go majal-je lə dow-je kɔgɨ.
18 Jeju lé asɨ ra kɨ̀ dow-je kí néna̰ tɛ̨ɛ̨ dɔ-dé-tɨ kdɔ ɛ̨ ya kàrè né na̰-é adɨ
ingə kɔ̨̀ tɔ.

3

Jeju Kristɨ itə Moiyiji-je kɨ̀ Jojuwe
Mat 21:33-38

1 Gin-é kin ɓá, sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékaa njay, kí Lubə kí dɔra̰-tɨ ɓa-si
lé, adi kəm-si tò go Jeju-tɨ kí to njèkɔwkulə rəm, to Burə dɔ njégugné-je
kí sɔbɨ dɔ kadmɛ̨ɛ̨ lə-ji rəm.
2 Ɛ̨ ą̣ dɔ ndi-é-tɨ njángɨ go njèkində-é dɔ kullə-tɨ titɨ kí ndɔkɨ Moiyijɨ isɨ-né
dɔ kullə-je-tɨ lay kí mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kin bè*.
3 Kdɔ d'oo-é d'adɨ asɨ gakɨ kadɨ ingə riɓa kí itə 'lə Moiyijɨ, titɨ kí njèkində
kəy ingə-né riɓa itə dajɨ rɔ kəy kin bè tɔ.
4 Kdɔtalə kəy-je lay kin ya to dow ɓá ində, ə dow kí njèkində né-je lay
lé, to Lubə tɔ.
5 Ə Moiyijɨ lé, to njèką̣ dɔ ndi-é-tɨ njángɨ mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay kí mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə
Lubə, kdɔ to kí ɛ̨ to ngonnjèkullə; bè kdɔ kadɨ kinə ta kí tò kadɨ d'idə-dé
tò rəmə, ɛ̨ pa ta kí dɔ-tɨ adɨ-dé.
6 Ngà Kristɨ rəmə, ɛ̨ isɨ dɔ kullə-tɨ kí mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ liə, kdɔ to kí ɛ̨ to Ngon-é
kí kəy. Mɛ̨ɛ̨nda ką̣y kɨ̀ nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ kí j'isi j'ɔsi-né gajɨ rɔ-ji kin ya
kinə, j'uwəi njarara j'tɛ̨ɛ̨i-né dɔbəy-é-tɨ rəmə, j'toi kəy lə Lubə.
7 Gin-é kin ɓá Ndil kí aa njay pa-né panè: Ɓone kinlé, kinə ooi ndi-é
rəmə†,
8 adi mɛ̨ɛ̨-si ndəə titɨ kí ndɔkɨ mɛ̨ɛ̨ ka-si-je ndəə-né adɨ 'ra dɔngą̣, 'na̰-né
Lubə diləlo-tɨ kin bè al‡.
9 Ka-si-je d'oo kullə ra-m-je kɨ̀ kəm-dé ɓal kɔrsɔ ya ndɔkɨ d'ində kàdì-dé
sə-m adɨ 'na̰ mɛ̨ɛ̨-m diləlo-tɨ§.
10 Gin-é kin ɓá̰ wɔngɨ ra-m-né ṇą̣ dɔ dowbé-je-tɨ adɨ m'panè: Mɛ̨ɛ̨-dé tò
rangɨ ya kɨ̀ ndɔ-je lay, adɨ 'gə rəbɨ-je lə-m al*.
11 Ə wɔngɨ ra-m adɨ m'ubɨ rɔ-m m'panè: D'a kandɨ lo taakoo-tɨ lə-m ndą̣
bè al†.

§ **2:12 2:12** Pa-je 22:23 * **2:13 2:13** Eja 8:17-18 ('Ndó 2Sa 22:3; Eja 12:2) * **3:2 3:2** Kni 12:7
† **3:7 3:7** Pa-je 95:7 ‡ **3:8 3:8** Pa-je 95:8 § **3:9 3:9** Pa-je 95:9 * **3:10 3:10** Pa-je 95:10 † **3:11**
3:11 Pa-je 95:11

12 Beɓa sǫ̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, ooi go rɔ-si maji, kadi dow madi dan-si-ti to njèmę̨ę̨ndul, kì njèmę̨ę̨ngą̨ sar kadi təl gidi-é adi Lubə kí njèkisi kəm kin al.
13 Ta lə «ɓone-é» kinlé tò lo tò-é-ti ə́n ə́ dingəm ya uləi mę̨ę̨-nąʼ-ti kì ndɔ-je lay, kdɔ kadi dow madi dan-si-ti adi né kí maji al ədi-é adi tò njèmę̨ę̨ndəə al ngá.
14 Kdɔ kinə j'uwəi kadmę̨ę̨ lə-ji kí dɔsąʼy kin njarara dɔbəy-é-ti rəmə, j'toi njékində rɔ-ji nati kì Kristi.
15 Kdɔ 'ndàngi 'panè: Ɓone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə, adi mę̨ę̨-si ndəə titi kí ndɔki mę̨ę̨ ka-si-je ndəə adi 'ra-né dɔngą̨ kin bè al.
16 Ə nąʼ-je ɓá ndɔki d'oo ndi Lubə ɓá 'ra dɔngą̨ lé wa? To dę̨ lay kí ndɔki Moiyiji ɔr nɔ̨-dé tę̨ę̨ sə-dé dɔnangi Ejipti-ti kɔgi lé ya al wa?
17 Ə nąʼ-je ɓá ndɔki wɔngi ra Lubə dɔ-dé-ti sar ɓal kɔrsɔ lé wa? To dę̨ kí ndɔki 'ra majal ɓá nin-dé tò diləlo-ti lé ya al wa[‡]?
18 Ə nąʼ-je ɓá Lubə ubi rɔ-é panè: «D'a kandi lo taakoo-ti lə-n'ę̨̀ ndą̨ bè al» lé wa? To dę̨ kí ndɔki d'al dɔ ta lé ya al wa?
19 Ə jǫ̨i j'ooi kí dę̨ d'asi kandi lo taakoo-ti al, kdɔtalə mę̨ę̨ngą̨ lə-dé.

4

1 Tò ya kí kunmindi kí sɔbi dɔ kandi lo taakoo-ti liə tò lo tò-é-ti ɓəy kinlé, adi j'ɓəli, kdɔ kadi dow madi dan-si-ti ra rɔ-é ki njènąʼy gogi al.
2 Kdɔtalə, jǫ̨i kàrè d'ilə mbę̨ Poyta kí Maji d'adi-ji titi kí ndɔki d'ilə-né d'adi-dé kin bè ya tɔ. Ngà ta kí ndɔki d'oo lé ɓá ra kullə rɔ-dé-ti al, kdɔ njékoo-é-je lé 'taa kì kadmę̨ę̨ al.
3 Ə jǫ̨i kí j'adi mę̨ę̨-ji lé, j'isi j'andi lo taakoo-ti titi kí 'ndàngi-né 'panè: «Wɔngi ra-m adi m'ubi rɔ-m m'panè: "D'a kandi lo taakoo-ti lə-m ndą̨ bè al."» Ə kullə-je lə Lubə rəmə, ində ngangi-é lo kində gin dɔnangi-ti nu̱.
4 Kdɔtalə ę̨ pa ta lo madi-ti nɔ̨ɔ̨ sɔbi-né dɔ ndɔ kí njèkungi-ti siri panè: «Ə ndɔ kí njèkungi-ti siri lé, Lubə taakoo ta kullə-je-ti liə lay.»
5 Rəmə təl pa lo-é-ti ya ɓəy panè: «D'a kandi lo taakoo-ti lə-m ndą̨ bè al.»
6 Beɓa tò kadi dow-je madi d'andi lo taakoo-ti, ya rəmə dę̨ kí ndɔki d'oo mbę̨ Poyta kí Maji kin dɔsąʼy lé, d'andi lo taakoo-ti lé al, kdɔ mę̨ę̨ngą̨ lə-dé.
7 Beɓa Lubə təl ɔr ndɔ kí rangi kí ɓa-é: «Ɓone» ə pa ta go-ti low nu̱ kì takul Dabidi titi kí ta-é tò-né taá nu̱ panè: Ɓone kinlé, kinə ooi ndi-é rəmə, adi mę̨ę̨-si ndəə al.
8 Kdɔtalə, kinə ndɔki Jojuwe adi ka-ji-je d'andi lo taakoo-ti lé ngá rəmə, lé Lubə à pa ta lə ndɔ kí rangi go-ti al ngá.
9 Adi ndɔ madi kí à to ndɔ taakoo lə dow-je lə Lubə ya tò nɔ̨ɔ̨.
10 Kdɔ dow kí andi lo taakoo-ti lə Lubə lé, taa koo ta kullə-je-ti liə lay titi kí Lubə taa-né koo ta kullə-je-ti liə kin bè tɔ.
11 Ən ə́ adi j'uwəi rɔ-ji ngą̨ j'andi lo taakoo-ti kinlé, ɓi kadi dow madi ndaji gą̨ kaldɔta kin usi-né al ngá.
12 Kdɔ, ta lə Lubə lé, to ta kí tò kəm rəm, tɔ́gi-é tò rəm, ati itə kiyərɔ kí ta kati-é ra joo ə andi rɔ dow-ti sar tę̨ę̨ dɔ ndil-é-ti kì dɔ tagir-ti liə rəm, ɔw tę̨ę̨ dɔ gul-je-ti kì dɔ ubi-je-ti kí mę̨ę̨ singə-je-ti rəm, ɓá ę̨ gangta dɔ né-je-ti kì dɔ tagir-je-ti kí mę̨ę̨ dow-ti rəm tɔ.

‡ **3:17 3:17** Kni 14:29,32

13 Ə nékində kí à dum-é koo ya goto: Né-je lay tò ndaa-tɨ rəsɨ ə to kí nàjɨ
nangɨ ta kəm-é ɛ̨ Lubə-tɨ kí j'a kɔri go né-je nɔ̨̃-é-tɨ.

Jeju Kristɨ itə burə dɔ njégugné-je kí mɛ̨ɛ̨ kulənojɨ-tɨ kí low

14 Jə̨̃i lé, Jeju kí Ngon lə Lubə kí ɔw dɔrə̨̃-tɨ kin ɓá to burə dɔ njégugné-je
lə-ji, ə́n ə́ adɨ j'uwəi kadmɛ̨ɛ̨ lə-ji njarara.
15 Kdɔ j'ɔwi kì burə dɔ njégugné-je kí ta ɔ̨̃ mɛ̨ɛ̨-é kdɔ tɔ́gɨ kasɨ al-je lə-ji;
né nə̨-é mɛ̨ɛ̨ né-je-tɨ lay tanə̨ sə-ji bè ya tɔ, ngà majal ɓá ɛ̨ ra al.
16 Ə̃n ə́ adɨ j'ɔti kì mɛ̨ɛ̨nda kə̨y kɨ kàdì kalikɔ̨̃ɓe-tɨ lə Lubə kí njèramajɨ,
kadɨ j'ingəi koo kəmtondoo kì ramajɨ kdɔ kadɨ ndɔ kí tò kadɨ ra sə-ji əjè
ra sə-ji.

5

Négugɨ lə Kristɨ

1 Kdɔtalə burə dɔ njégugné-je kí rá-rá ya 'mbətɨ-é dan dow-je-tɨ ɓá
d'ində-é ta kullə-tɨ lə Lubə kdɔ ta lə-dé; kdɔ kadɨ ɛ̨ ɓá ra kullə dɔ kadkare-
je-tɨ, kì də̨-je-tɨ kí kəm kilə məsɨ-dé nangɨ kadɨ tokɨ kiɲə-né go majal-je
kɔgɨ.
2 Ɛ̨̃ à kasɨ koo kəmtondoo lə dow-je kí 'njégə né al-je, kì njéndəm kur
wale-je, kdɔ ɛ̨ ya kì dɔ-é kàrè to njètɔ́gɨ goto tɔ.
3 Ə kdɔ tɔ́gɨ goto liə kinlé ya tɔ ɓá ɛ̨ ya kì dɔ-é à kilə-né məsɨ də̨ nangɨ,
kadɨ majal-je liə tokɨ kiɲə-né go-é kɔgɨ rəm, ɓá kadɨ majal-je lə dow-je tokɨ
kiɲə-né go-é kɔgɨ rəm tɔ.
4 Dow kí à kasɨ mbətɨ rɔ-é kdɔ kullə kí riɓa-é tò kin ya goto; ngà Lubə
ɓá à ɓa dow lo-é-tɨ titɨ kí ndɔkɨ ɓa-né Arɔ̨̃ kin bè tɔ.
5 Bè ya tɔ, Kristɨ lé to ɛ̨ ya ĩ̧ kì dɔrɔ-é ilə riɓa dɔ rɔ-é-tɨ kadɨ n'təl-né burə
dɔ njégugné-je al, ngà to Lubə ya ɓá idə-é panè: 'To Ngon-m, ɓone mə̨ ya
m'to Bɔbɨ-i*;
6 ɓá təl pa lo madɨ-tɨ ɓəy panè: I 'to njègugné ya sartagangɨ titɨ
Melsisedɛkɨ bè†.
7 †Ɛ̨̃ ɓá, lokɨ isɨ-né dɔnangɨ-tɨ nè ɓəy lé, ilə bɔbɨ ndi-é nangɨ kì man nɔ̨̃
kəm-é-tɨ ɓá pa-né ta kì Lubə ə nɔ̨̃-né ta-é-tɨ ɛ̨ kí à kasɨ kajɨ-é ta yo-tɨ; ə ɛ̨
oo ndi-é kdɔ to kí ɛ̨ to njèkilə kujɨ dɔ-é-tɨ;
8 ɛ̨ to Ngon-é rəm, ya ngà ɛ̨ ndó təl rɔ go ta-tɨ kì takul kɔ̨̃ kí ingə.
9 Lokɨ Lubə adɨ mɛ̨ɛ̨-é idɨ ɔr njutɨ-njutɨ lé, ɛ̨ ɓá təl to njèkadɨ kajɨ kí
sartagangɨ dow-je lay kí njétəl rɔ-dé go ta-tɨ liə.
10 Ə Lubə pa ta rəsɨ dɔ-é-tɨ ində-é-né burə dɔ njégugné-je titɨ Melsisedɛkɨ
bè.
11 Kí sɔbɨ dɔ ta kinlé, ta-je kí kadɨ j'pa lé ɲə̨ ə to né-je kí kɔr mɛ̨ɛ̨-é ngə̨,
kdɔ sə̨i lé, 'gəi né kalangɨ al.
12 †Kdɔ sə̨i lé, lé a toi njéndó dow-je né ngá, rəmə sar ɓone bè ya kàrè
'təli ɔwi ndoo kadɨ 'təl ndó-si né-je kí dɔsə̨y kí mɛ̨ɛ̨ ta-tɨ lə Lubə kin ɓəy,
adɨ sə̨i ɔwi ndoo kil mbà ɓɨ asi kusoi né kí ngə̨ al ɓəy.
13 Kdɔ dow kí rá-rá kí isɨ il mbà lé, to dow kí néndó kí sɔbɨ dɔ néra kí
njururu asɨ mɛ̨ɛ̨-é al, adɨ dowbé to ngon.
14 Ngà nékuso kí ngə̨ lé, to 'lə dow-je kí 'tɔgɨ gangɨ ə dɛ̨ lé né-je kí tɛ̨ɛ̨
dɔ-dé-tɨ ra adɨ tagɨr lə-dé asɨ kɔr rəbɨ nin né kí majɨ kì né kí majɨ al.

---

* **5:5 5:5** Pa 2:7 † **5:6 5:6** Pa 110:4 † **5:7 5:7** Mat 26:36-46; Mar 14:32-42; Luk 22:39-46 † **5:12 5:12** 1Kɔ 3:2

6

1 Gin-é kin ɓá, néndó kí sɔbɨ dɔ Kristɨ kí to néndó kí dɔsa̰y kinlé, adi
j'iṇəi go-ji-tɨ ngá, ə j'ɔwi kɨ kete mẹ̰ẹ̰ néndó-tɨ lə dow-je kí 'tɔgɨ gangɨ, ɓɨ
kadɨ j'a̰i lo káre dɔ néndó-je-tɨ kí dɔsa̰y kí to kiṇə panjiyə kí à tẹ̰ẹ̰ koy,
2 kɨ̀ ta kí sɔbɨ dɔ kadmẹ̰ẹ̰ Lubə, kɨ̀ néndó kí dɔ batẹ̰m-je-tɨ, kɨ̀ kində ji dɔ
dow-tɨ-je, kɨ̀ ta kí sɔbɨ dɔ dow-je kí d'oy kí d'a tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰-je, kɨ̀
ta kí gangɨ kí sartagangɨ-je kin al ngá.
3 Kinə Lubə ndigɨ sə-ji dɔ-tɨ rəmə, ẹ̰ ɓá to né-je kí j'a rai.
4 Ə dẹ̰ kí londógɨ lə Lubə ndógɨ dɔ-dé-tɨ nja káre ngá, kí 'na̰ kadkare kí
dɔra̰-tɨ d'oo majɨ-é rəm, 'taa Ndil kí aa njay mẹ̰ẹ̰-dé-tɨ rəm,
5 'na̰ ta kí majɨ lə Lubə d'oo majɨ-é rəm, 'na̰ tógɨ-je kí kaglo-tɨ kí à ree
d'oo majɨ-é rəm,
6 ya ɓá 'təl d'usɨ lé, lo kadɨ dow təl ree sə-dé adɨ d'iṇə panjiyə-dé kí majɨ
al kɔgɨ goto. Kdɔtalə dẹ̰ ya 'təl 'ɓə Ngon lə Lubə kagdəsɨ-tɨ ta kɨ lə-dé-tɨ
rəm, d'ulə rɔsɔl dɔ-é-tɨ takəm kosɨ dow-je-tɨ rəm.
7 Kdɔtalə ndɔr kí man ndi asɨ-é majɨ adɨ né ubə-tɨ ə andɨ adɨ ra kɨ̀ 'ɓa-é-je
kí njéndɔr-é-je lé, Lubə tɔr ndi-é dɔ-tɨ.
8 Ngà kinə ẹ̰ ubə kun-je kɨ̀ ngạ̰ạ̰-je rəmə, d'a kiṇə kɔgɨ, nạ̰y ngɔsi kadɨ
Lubə ində ndɔ̰l dɔ-tɨ, d'a kulə pər kɔgɨ.
9 Lé j'pa bè ya kàrè, sạ̰i kí j'ində-si dan kəm-ji-tɨ lé, jẹ̰ j'gə majɨ kí sạ̰i a̰i
dɔ rəbɨ-tɨ kí majɨ, kí to rəbɨ kajɨ.
10 Kdɔtalə Lubə kí to njéra né kí njururu lé, mẹ̰ẹ̰-é à koy dɔ kullə ra-si-tɨ
al rəm, ndigɨ kí 'ndigɨ-é ɓá 'rai kɨ̀ njékaa njay-je kɨ̀ ri-é ə isi 'rai sə-dé ɓəy
kinlé, mẹ̰ẹ̰-é à koy dɔ-tɨ al.
11 Ngà jẹ̰ lé, j'ndigɨ kadɨ ná̰-ná̰ dan-si-tɨ uwə rɔ-é ngạ̰ bè ya sar kadɨ mẹ̰ẹ̰-si
kí indəi dɔ Lubə-tɨ kinlé ɔw-né kɨ kete-kete sar tɔl-né ta-é;
12 bè kdɔ kadɨ 'toi njédabɨ-je al, ngà kadɨ 'ndaji dẹ̰ kí d'ingə né kí Lubə un-
né mindɨ-é adɨ-dé kɨ̀ takul kadɨ kí d'adɨ mẹ̰ẹ̰-dé, kɨ̀ ngəbɨ kí 'ngəbɨ pèrèrè
kinlé.
13 Kdɔtalə, lokɨ Lubə un mindɨ-é adɨ Abrakam lé, dow kí rangɨ kí boy itə
Lubə kí Lubə à kubɨ rɔ-é kɨ̀ ri-é goto, adɨ Lubə ubɨ rɔ-é kɨ̀ ri-é ẹ̰ ya*,
14 panè: «Tɔgrɔ-tɨ ya, m'a kadɨ majɨ ur-i kɨ dɔ madɨ-é-tɨ madɨ-é-tɨ, ə m'a
kadɨ kɔr nganka-i ree kɨ dɔ madɨ-é-tɨ madɨ-é-tɨ†.»
15 Beɓa Abrakam ilə mẹ̰ẹ̰-é dɔ madɨ-é-tɨ pɔ̰̃ ngəbɨ rəmə, go-tɨ ẹ̰ ingə né
kí Lubə un-né mindɨ-é adɨ-é lé ya tɔ.
16 Kdɔtalə dow-je kí d'ɔw kɨ̀ kubɨ rɔ-dé lé, né kí boy itə-dé ɓá d'un ri-é
d'ubɨ-né rɔ-dé ə kubɨ rɔ lé ində ngangɨ ta kí najɨ.
17 Bè ya tɔ, dow-je kí Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé némajɨ-je lé, ẹ̰ pa ta-é
ə ubɨ rɔ-é dɔ-tɨ kdɔ kadɨ 'gə kí ndi-n'ẹ̀ kí n'un kinlé dum kadɨ dow bujuru.
18 Ə né-je kí joo, adɨ to kunmindɨ rəm, kubɨ rɔ rəm lé, to né-je kí dum
bujuru; ẹ̰ ɓá tɔjɨ kí lo kadɨ Lubə ədɨ ta goto, adɨ ra-é kin ɓá ulə dingəm
mẹ̰ẹ̰-ji-tɨ ṇa̰, jạ̰i kí lo ɓɔyɔrɔ lə-ji ya káre-rè ə́ to mẹ̰ẹ̰-ji kí j'indəi dɔ né-tɨ
kí Lubə ɔjɨ kdɔ ra kadɨ-ji kinlé.
19 Nékində mẹ̰ẹ̰ dɔ-tɨ kinlé uwə tagɨr lə-ji nangɨ ngạ̰, tokɨ ngɔwla kuwə
bato nangɨ kí ngạ̰ rəm, a̰ lo ka̰-é-tɨ gərərə rəm kin bè; nékində mẹ̰ẹ̰ dɔ-tɨ
kinlé ɔw njal tẹ̰ẹ̰ gidɨ kubɨ gangɨ mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ, lo-tɨ kí aa njay-njay,

---

* **6:13 6:13** Kgn 22:16 † **6:14 6:14** Kgn 22:17

20 kí to lo kí Jeju ɓá andɨ-tɨ kete nɔ̰̃-ji-tɨ kdɔ ta lə-ji; Jeju təl to burə dɔ
njégugné-je lə Lubə kí sartagangɨ titɨ Melsisedɛkɨ bè.

7

1 Melsisedɛkɨ kinlé to ngar kí ɓebo Salɛ̰m-tɨ rəm, to njègugné lə Lubə
kí taá nṵ rəm; lokɨ Abrakam təti rɔ ngar-je ə isɨ təl kɨ ɓee lé, Melsisedɛkɨ
tilə kəm-é ə tɔr ndi-é dɔ-é-tɨ*;
2 ɛ̰ ɓá Abrakam adɨ-é kí káre dan kí dɔgɨ-tɨ mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ lay kí taa lo rɔ-tɨ
ə kɔr mɛ̰ɛ̰ ri-é to ngar kí njèra né kí njururu, ɓəy ɓá to ngar kí ɓebo-tɨ kí
Salɛ̰m tɔ ə kɔr mɛ̰ɛ̰-é to «ngar kí njèlapiya†.»
3 Bɔbɨ-é goto rəm, kɔ̰-é goto rəm, ginkojɨ liə goto rəm; ndɔ kojɨ-é goto
rəm, ɓá ndɔ koy-é goto rəm. Ɛ̰ titɨ-na̰ kì Ngon lə Lubə bè, ɛ̰ to njègugné
lə Lubə ya sartagangɨ.
4 Ooi, Melsisedɛkɨ lé to dow kí boy sar adɨ Abrakam kí ɛ̰ ya to ka-ji kin
kàrè, adɨ-é kí káre dan kí dɔgɨ-tɨ mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ kí taa lo rɔ-tɨ.
5 Ə nganka Lebi kí dan-tɨ-je kí 'to njégugné-je lə Lubə lé, ndukun adɨ-dé
tarəbɨ kadɨ 'taa kí káre dan kí dɔgɨ-tɨ ji dow-je-tɨ kí 'to ngankɔ̰-dé-je kí dɛ̰
kàrè 'to nganka Abrakam tɔ.
6 Ngà Melsisedɛkɨ lé to kí gin ka-tɨ lə-dé al ya taa kí káre dan kí dɔgɨ-tɨ ji
Abrakam-tɨ! Ɛ̰ tɔr ndi-é dɔ dow-tɨ kí Lubə un mindɨ-é adɨ-é!
7 Dow kí boy ɓá tɔr ndi-é dɔ ngon dow-tɨ. Ta kinlé to ta kí dow à najɨ al.
8 Nganka Lebi kí 'taa kí káre dan kí dɔgɨ-tɨ lé, 'to dow-je kí njékoy, ngà
Melsisedɛkɨ lé mbete kí aa njay panè to dow kí isɨ kəm.
9 Ta tɔl ta-é-tɨ lé, j'a panè: Lokɨ Abrakam adɨ kí káre dan kì dɔgɨ-tɨ lé,
Lebi kàrè adɨ tɔ; ə Lebi ɓá nganka-é 'to njétaa kí káre dan kí dɔgɨ-tɨ mɛ̰ɛ̰
né-je-tɨ lay.
10 Kdɔtalə, lokɨ Melsisedɛkɨ tilə-né kəm Abrakam lé, Lebi tò mɛ̰ɛ̰ ka-é
Abrakam-tɨ nɔ̰̃ɔ̰̃ ngá.
11 Takul kullə gugɨ né lə nganka Lebi kin ya ɓá Lubə adɨ-né ndukun jipɨ-
je. Adɨ kinə lé nganka Lebi kí 'to njégugné-je lə Lubə kinlé, kullə lə-dé ra
dow adɨ majɨ ɔr njutɨ rəmə, dow à kɔw ndoo njègugné lə Lubə kí rangɨ al
ngá; ngà njègugné lə Lubə kí rangɨ kí titɨ-na̰ kì Melsisedɛkɨ bè ɓá ree ɓɨ
to ɛ̰ kí titɨ-na̰ kì Arɔ̰̃ bè al kdɔ ri ɓəy wa?
12 Kdɔtalə lokɨ 'mbəl kullə gugné lé, d'a mbəl ndukun ya tɔ ɓane.
13 Kdɔ dow kí ta-je kin sɔbɨ dɔ-é lé, to kí ginkojɨ-tɨ kí rangɨ; ə dow kí dan
ginkojɨ-tɨ liə kí ra kullə logugɨ né-tɨ ya goto.
14 Kdɔ dow-je lay 'gə majɨ kí 'Ɓaɓe lə-ji to kí ginkojɨ-tɨ lə Juda, kí to ginkojɨ
kí Moiyijɨ pa ta kí dɔ-tɨ ɓa-né ri njégugné-je lə Lubə al ya sar.
15 Né kí ree tɔjɨ ɓəy kí ta kin to ta kí tɔgrɔ-tɨ lé ən: Njègugné kí rangɨ kí
titɨ-na̰ kì Melsisedɛkɨ bè ree,
16 ə ɛ̰ təl njègugné lə Lubə kì kəm rəbɨ kí ndukun adɨ dow-je 'təl-né
njégugné-je kin al, ngà ɛ̰ to njègugné lə Lubə kì takul tɔ́gɨ kiskəm kí
sartagangɨ.
17 Kdɔtalə ta kinlé, mbete kí aa njay pa ta dɔ-tɨ panè: I 'to njègugné lə
Lubə ya sartagangɨ titɨ Melsisedɛkɨ bè‡.
18 Beɓa ndukun kí kete lé, Lubə bujuru kɔgɨ kdɔ tɔ́gɨ-é goto rəm, kullə
liə goto rəm;

* **7:1 7:1** Kgn 14:17-18 † **7:2 7:2** Kgn 14:20 ‡ **7:17 7:17** Pa 110:4

19 kdɔ ndukun lé, né kí ɛ̨ ra adɨ majɨ ɔr njutɨ ya goto, ə ngɔsnè lé, nékində mɛ̨ɛ̨ dɔ-tɨ kí majɨ ṇa̰ itə kí kete kí à kɔw sə-ji rɔ Lubə-tɨ tò nè.
20 Ə né kinlé Lubə ubɨ rɔ-é ɓá ra-né, ɓɨ to né kí ra né bè par al.
21 Dɛ̨ kí rangɨ lé, 'to njégugné-je lə Lubə kí Lubə ubɨ rɔ-é ɓá ində-dé-né al; ngà Jeju rəmə, təl njègugné kí Lubə ubɨ rɔ-é ɓá ində-é-né panè: «'Ɓaɓe ubɨ rɔ-é ə à təl najɨ ndi-é al.» Ubɨ rɔ-é panè: «I 'to njègugné lə Lubə ya sartagangɨ.»
22 Gin-é kin ɓá Jeju ya to-né gin mɛ̨ɛ̨nda ka̰y lə-ji sɔbɨ dɔ kulənojɨ kí majɨ ṇa̰ itə kí kete.
23 Rəm ɓá njégugné-je kí ginkojɨ-tɨ lə Lebi kinlé kɔr-dé ṇa̰, kdɔtalə dɛ̨ d'ɔr tó-na̰ tó-na̰ kdɔ koy ɔgɨ-dé lo ra kullə kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal;
24 ngà Jeju lé, isɨ kəm sartagangɨ, adɨ à kiṇə kullə gugné kadɨ dow al.
25 Gin-é kin tɔ ɓá dow-je kí njéree rɔ Lubə-tɨ kɨ̀ takul-é lé, ɛ̨ asɨ kajɨ-dé kajɨ kí sartagangɨ; ɛ̨ isɨ kəm kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal kdɔ pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-dé.
26 Adɨ Jeju ɓá to burə dɔ njégugné-je lə Lubə kí j'ɔwi ndoo-é; kdɔ ɛ̨ aa njay, ta goto dɔ-é-tɨ, majal liə goto, ɛ̨ a̰ ngərəngɨ kɨ̀ njéramajal-je, tokɨ boy dɔ né-je-tɨ lay.
27 Dɛ̨ lay kí 'to burə dɔ njégugné-je lə Lubə lé, ndɔ-é ndɔ-é ya d'ilə məsɨ da̰ kadkare-tɨ kadɨ Lubə iṇə-né go majal-je lə-dé kí sɔbɨ dɔ-dé kɔgɨ, ɓəy ɓá d'ilə məsɨ kdɔ majal-je lə ndəgɨ jipɨ-je ɓəy; ngà Jeju rəmə, ɔw ndoo ra titɨ kí dɛ̨ 'ra-né kin al; ɛ̨ ra nja káre-rè ə adɨ-né rɔ-é koy.
28 Ndukun lə Moiyijɨ lé, ində burə dɔ njékun dɔ njégugné-je lə Lubə kí 'to njétɔ́gɨ kasɨ al-je tɔ; ngà ɛ̨ kí Lubə pa ta rəsɨ ubɨ rɔ-é ɓá ində-é-né burə dɔ njégugné-je, go ndukun-tɨ lé, to Ngon-é kí ra né kí majɨ ɔr njutɨ sartagangɨ.

Kəykubɨ kɨ́ sigɨ lə Lubə kɨ̀ kulənojɨ kɨ́ sigɨ

8

1 Ta kí boy ṇa̰ kí j'a pa ə́n: Ko burə dɔ njégugné-je lə Lubə kí bè kin ɓá jə̰i j'ɔwi-né; ɛ̨ isɨ dɔra̰-tɨ, dɔ jikɔl kalikɔ̰ɓe-tɨ lə Lubə kí njètɔ́gɨ kí ṇa̰.
2 Ɛ̰ to njèrakullə lo-tɨ kí aa njay, adɨ to mɛ̨ɛ̨ kəykubɨ-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ kí to kəy lə Lubə kí to 'Ɓaɓe ya ɓá ra ɓɨ to dow al.
3 Kdɔtalə burə dɔ njégugné-je lə Lubə kí rá-rá kí d'ində-é lé, d'ində-é kadɨ adɨ kadkare-je Lubə rəm, kadɨ ilə məsɨ da̰-je nangɨ adɨ-é rəm; adɨ Jeju kàrè tò kadɨ ingə né adɨ tɔ ɓane.
4 Kinə ndɔkɨ isɨ nangɨ nè lé, to ya kàrè à to njègugné lə Lubə al, kdɔ njégugné-je kí go ndukun-tɨ d'isɨ nɔ̰ɔ̰ ngá.
5 Kullə kí njégugné-je kin d'isɨ 'ra lé, to takəm né-je, kɨ̀ ndil né-je kí tɔgrɔ-tɨ kí dɔra̰-tɨ; gangɨ-é kin ya, lokɨ Lubə pa ta kɨ̀ Moiyijɨ, kadɨ ra kəykubɨ liə lé, ɛ̨ panè: «'Oo, 'a ra ga̰-é kí m'tɔjɨ-i dɔ mbal-tɨ kin ya.»
6 Ngà kí ngɔsnè-tɨ kinlé, Kristɨ ingə kullə kí boy ṇa̰, kdɔ ɛ̨ to njèkulə dow-je nojɨ natɨ kɨ̀ Lubə sɔbɨ dɔ kulənojɨ kí majɨ ṇa̰ itə kí kete, kdɔ Lubə ində gin-é dɔ kunmindɨ-je-tɨ kí majɨ ṇa̰ itə kí kete-je.
7 Kdɔ kinə kulənojɨ kí dɔsa̰y lé, ta goto dɔ-tɨ rəmə, d'a sangɨ ɛ̨ kí njèkungɨ-tɨ joo al ngá.
8 Ngà to kɔl ɓá Lubə kɔl panè:
«Ooi, 'Ɓaɓe panè: Ndɔ-je à ree nɔ̰ɔ̰,
kí m'a dɔɔ kulənojɨ kí sigɨ natɨ

kɨ gin Israyel, kɨ gin Juda*.
9 A tò titɨ-nạ̃ kɨ kulənojɨ kí ndɔkɨ m'dɔɔ natɨ kɨ ka-dé-je,
ndɔ-é-tɨ kí m'uwə ji-dé m'ndɔr-dé-né m'tẹ̃ẹ̃ sə-dé kɔgɨ
dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ kin al.
'Baɓe panè:
Titɨ kí dẹ̃ ya kɨ dɔ-dé d'ạ̃-né njángɨ dɔ kulənojɨ-tɨ lə-m al kinlé,
Mạ̃ kàrè, m'adɨ usɨ-m dɔ-dé-tɨ al tɔ†.
10 'Baɓe panè:
Ooi, kulənojɨ kí m'a dɔɔ kɨ gin Israyel, go ndɔ-je-tɨ kinlé ɓan:
M'a kadɨ 'gə ndukun-je lə-m, m'a ndàngɨ mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ.
M'a to Lubə lə-dé ə dẹ̃ d'a to dow-je lə-m‡.
11 Dow kí à ndó madɨ-é əse à ndó ngonkɔ̃-é panè:
"'Gə 'Baɓe ɓane" à goto.
Kdɔ kɨ̃ dɔ ngan-je-tɨ kí ndẹ̃ sar tẹ̃ẹ̃-né dɔ dow-je-tɨ kí tɔgɨ kí dan-dé-tɨ lé,
dow-je lay d'a gə-m§.
12 Kdɔ m'a kiṇə go né ra-dé kí njururu al kɔgɨ rəm,
ɓá mẹ̃ẹ̃-m à kole dɔ majal-je-tɨ lə-dé al ya sar rəm tɔ*.»
13 Ba kí Lubə ɓa kulənojɨ kin né kí sigɨ lé, ẹ̃ adɨ kulənojɨ kí dɔsạ̃y təl né kí low; ə né kí to né kí low rəm, ɓugə rəm kinlé nạ̃y ngɔsi kadɨ goto ngá.

9

Tẹt 25; 26; 40:17-33

1 Kulənojɨ kí dɔsạ̃y lé, ẹ̃ kàrè ndɔkɨ ɔw kɨ kújɨ pole Lubə liə, kɨ lo pole Lubə kí tò nangɨ nè tɔ.
2 Kdɔtalə 'ra kəykubɨ; mẹ̃ẹ̃-é kí dɔsạ̃y 'ɓa-é lo kí aa njay; ẹ̃ ɓá kagɨ nạ̃ạ̃ lampɨ, kɨ tablə, kɨ mbè kadkare-je tò-tɨ. 3 Ə gidɨ kubɨ-tɨ kí njèkungɨ-tɨ joo kí 'gangɨ-né mẹ̃ẹ̃ kəy lé, lo kí 'ɓa-é lo kí aa njay-njay tò-tɨ.
4 Lo-é kin ɓá logugɨ né kí bạ̃y kí 'ra kɨ lɔr 'ró-né nɔ̃kagɨ kí əti majɨ tò-tɨ, ɓá sandukɨ kulənojɨ kí 'ra gidɨ-é lay ya kɨ lɔr tò-tɨ rəm, mẹ̃ẹ̃ sandukɨ-tɨ lé, bəgrə kí 'ndàngɨ ta-je kí sɔbɨ dɔ kulənojɨ titɨ kàrè tò-tɨ rəm, kagtɔsɨ lə Arɔ̃ kí ndɔkɨ putɨ lé tò-tɨ rəm, ɓá mbul kí 'ra kɨ lɔr tò-tɨ ə mẹ̃ẹ̃ mbul lé ɓá nékuso kí 'ɓa-é maan tò-tɨ tɔ. 5 Dɔ sandukɨ-tɨ lé né kí d'adɨ to takəm malayka-je kí njériɓa kí 'ɓa-dé seribẹ̃-je tò-tɨ ə ndil bagɨ-dé utɨ dɔ lo kí məsɨ ungɨ-tɨ kadɨ tokɨ kiṇə-né go majal-je kɔgɨ. Kí ngɔsnè-tɨ kin lé, lo pa ta dɔ né-je-tɨ kin kɨ bar-é bar-é lay goto.
6 Né-je lay kinlé 'tində kɨ gangɨ-é gangɨ-é kete, adɨ lokɨ njégugné-je d'ɔw kɨ ra kullə kí sɔbɨ dɔ pole Lubə rəmə, d'andɨ kəykubɨ-tɨ lə Lubə mẹ̃ẹ̃-é-tɨ kí dɔsạ̃y kɨ dɔkaglo-je lay.
7 Ngà mẹ̃ẹ̃-é kí njèkungɨ-tɨ joo lé, burə dɔ njégugné-je lə Lubə ya par ɓá andɨ-tɨ nja káre ɓal káre, ə à kɔw kɨ məsɨ dạ̃ ji-é-tɨ kdɔ majal-je liə rəm, ɓá kdɔ majal-je kí dow-je 'ra kí go lo gə-é al-tɨ rəm tɔ.
8 Gangɨ-é kin ɓá Ndil kí aa njay tɔjɨ-né, kí lokɨ kəykubɨ kí dɔsạ̃y tò-né ɓəy kin rəmə, tarəbɨ kí kɔw lo-tɨ kí aa njay-njay lé tokɨ tẹ̃ẹ̃ al ɓəy.
9 Né kinlé to takəm né kí kaglo-tɨ kí ɓone; ə tɔjɨ kí kadkare-je kɨ məsɨ dạ̃ kí kilə kadɨ Lubə kinlé, à kasɨ ra kadɨ tagɨr lə njèpole Lubə majɨ-né ɔr njutɨ al.

---

* **8:8 8:8** Jer 31:31 † **8:9 8:9** Jer 31:32 ‡ **8:10 8:10** Jer 31:33 § **8:11 8:11** Jer 31:34 * **8:12 8:12** Jer 31:34

10 Ndukun-je kí sɔbɨ dɔ rɔ dow, adɨ ta lə nékuso-je, kì néką̣y-je, kì togɨ
rɔ-je kí gay-gay kin ya par, ə́ d'ində dɔ dow-je-tɨ sar tę̣ę̣ mę̣ę̣ ndɔ-je-tɨ kí
né-je mbəl-né rɔ-é.

Kristɨ to burə dɔ njégugné-je lə Lubə

11 Ngà Kristɨ lé ę̣ ree titɨ burə dɔ njégugné-je lə Lubə bè kdɔ né-je kí
majɨ-majɨ kí à ree*; ę̣ andɨ mę̣ę̣ kəykubɨ-tɨ lə Lubə kí to kəykubɨ kí gatɨ-é
ṇą̣ itə kí nangɨ nè rəm, majɨ ɔr njutɨ rəm. Ə kəy-é kinlé to dow ɓá ra kì
jɨ-é al, adɨ tokɨ dan nékində-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè al;
12 ę̣ andɨ lo kí aa njay-njay-tɨ lé nja káre-rè ə andɨ kì məsɨ bal biṇə-je kì
məsɨ lum mangɨ-je al, ngà kì məsɨ-é ę̣ ya. Beɓa ę̣ gangɨ-né dɔ-jɨ gangɨ kí
sartagangɨ.
13 Kdɔ kinə məsɨ bal biṇə-je kì məsɨ bɔbɨ mangɨ-je kì bu mandɨ mangɨ-je
kí 'ró ɓəy ə́ 'tusɨ dɔ dow-je-tɨ kí 'ra né kí tò ṇę̣ ə aa rɔ-dé,
14 ngà məsɨ Kristɨ kí ban ɓá à kasɨ kaa tagɨr-je lə-jɨ sɔbɨ dɔ kullə ra-jɨ-je
kí majɨ al kí à tę̣ę̣ koy kin, kdɔ kadɨ j'rai kullə lə Lubə kí Njèkisɨ kəm al
wa? Kdɔ kì takul Ndil kí aa njay kí njèkisɨ sartagangɨ lé, ę̣ ya kì dɔ-é un
rɔ-é kí majal goto-tɨ adɨ Lubə.
15 Gin-é kin ɓá Kristɨ to-né njèkulə dow-je nojɨ natɨ kì Lubə mę̣ę̣ kulənojɨ-
tɨ kí sigɨ, ę̣ oy kdɔ taa-né dow-je kí d'isɨ dan majal-tɨ kilə-dé taá lokɨ d'isɨ-né
gin tɔ́gɨ kulənojɨ-tɨ kí dɔsą̣y. Bè kdɔ kadɨ dę̣ kí Lubə ɓa-dé lé, d'ingə némajɨ-
je kí à tò sartagangɨ kí ę̣ un-né mindɨ-é adɨ-dé.
16 Kdɔtalə kinə dow ndàngɨ mbete pa-né ta kí sɔbɨ dɔ néndubə rəmə, tò
kadɨ dowbé à koy ɓá mbete-é à ra kullə ɓəy.
17 Mbete kí sɔbɨ dɔ néndubə lé, à ra kullə go koy dow-tɨ, kdɔ kinə
njèndàngɨ-é isɨ kəm ɓəy rəmə, mbete-é à ra kullə al.
18 Gin-é kin ɓá kulənojɨ kí dɔsą̣y lé ya kàrè ulə-né gin-é kì məsɨ kí kilə
nangɨ.
19 Kdɔtalə, lokɨ Moiyijɨ ndó ndukun adɨ kosɨ dow-je lay, titɨ kí 'ndàngɨ-né
mę̣ę̣ mbete ndukun-je-tɨ lé, ę̣ un məsɨ lum mangɨ-je, kì məsɨ bal biṇə-je, kì
man, ɓá un takubɨ lę̣n kí kər njɨr-njɨr kì kam ijopɨ ulə dan məsɨ-tɨ tusɨ dɔ
mbete ndukun-je-tɨ ya kete ɓəy ɓá tusɨ dɔ kosɨ dow-je-tɨ, ə panè:
20 Ę̣ kin to məsɨ kulənojɨ kí Lubə un ndu dɔ-tɨ kdɔ ta lə-sɨ†.
21 Bè ya tɔ ə́ ę̣ tusɨ-né məsɨ dɔ kəykubɨ-tɨ lə Lubə rəm, dɔ né ra kullə-je-tɨ
kí 'pole-né Lubə rəm tɔ.
22 Kí go ndukun-tɨ lé, né-je ṇą̣ ya məsɨ ɓá ra adɨ aa; ə kinə məsɨ usɨ nangɨ
al lé, kiṇə go majal kɔgɨ goto tɔ.
23 Kinə takəm né-je kí dɔrą̣-tɨ kàrè d'aa-dé njay kì kəm rəbɨ-je kí bè kin
rəmə, tò kadɨ né-je kí tɔgrɔ-tɨ kí dɔrą̣-tɨ kì dɔ-dé ya kàrè tokɨ kaa-dé kì kəm
rəbɨ məsɨ kí kilə kí majɨ ɔr njutɨ tɔ.
24 Kdɔ lo kí aa njay kí dow ɓá ra kì jɨ-é ndajɨ-né né-je kí tɔgrɔ-tɨ kin ɓá
Kristɨ andɨ-tɨ tin al, ngà ę̣ ɔw dɔrą̣-tɨ, kdɔ kadɨ kí ngɔsnè-tɨ kin ya ą̣ takəm
Lubə-tɨ kdɔ ta lə-jɨ.
25 Ę̣ andɨ kdɔ kadɨ adɨ rɔ-é kɨ nja natɨ-natɨ titɨ kí burə dɔ njégugné-je lə
Lubə andɨ-né kì ɓal-ɓal lo-tɨ kí aa njay-njay kì məsɨ dą̣-je kin al;

---

* **9:11 9:11** Né-je kí majɨ-majɨ kí ta-é tò nè kinlé mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kí ną̣́-je lé 'panè to né-je kí tò mę̣ę̣ ndɔ-je-tɨ kí ɓone, ngà mę̣ę̣ ę̣ kí dan-tɨ-je rəmə 'panè to né-je kí à ree kɨ ree ɓəy tɔ. † **9:20 9:20** Tę̣t 24:8

26 kinə bè al rəmə lé Kristɨ à kingə kɔ̰ kɨ nja natɨ-natɨ low nṵ lo kində gin
dɔnangɨ-tɨ. Ngà ngɔsnè, tasɔ̰y ndɔ-je-tɨ ɓá ẹ̰ ree nja káre-rè ya kdɔ bɔr-né
majal kɨ̀ takul kadɨ kí ẹ̰ ya kɨ̀ dɔ-é adɨ rɔ-é adɨ d'ilə məsɨ-é nangɨ.
27 Ə titɨ kí tò kadɨ dow oy nja káre-rè ya ə go-tɨ to ta kí gangɨ kinlé,
28 bè ya tɔ ə́ Kristɨ lé, go kɔ̰-tɨ kí ingə nja káre-rè ɔr-né majal-je lə kosɨ
dow-je kí n̰ą kɔgɨ lé, ẹ̰ à tẹ̰ẹ busɨ, tẹ̰ẹ kí njèkungɨ-tɨ joo, kdɔtalə majal-je al
ngá, ngà kdɔ kajɨ dow-je kí d'isɨ ngəbɨ-é kdɔ kadɨ ajɨ-dé.

10

1 Kdɔtalə ndukun lé, ɔw kɨ̀ takəm némajɨ-je kí à ree ya, ngà to ɓá to
takəm né-é-je kí tɔgrɔ-tɨ al; gin-é kin ɓá gą̰ məsɨ kí kilə kí káre-rè ya kí
d'ilə kɨ nja natɨ-natɨ kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal kinlé, à kadɨ dow-je kí 'ree rɔ Lubə-tɨ
'majɨ-né d'ɔr njutɨ al.
2 Bè al rəmə lé, dow-je kí 'pole Lubə kí gangɨ-é kinlé, d'a taakoo, kdɔ
lé d'a kaa njay nja káre-rè ya tagangɨ ɓɨ lé mẹ̰ẹ-dé à kuwə-dé kɨ̀ ta dɔ
majal-je-tɨ lə-dé al ngá.
3 Ngà məsɨ kí kilə kinlé, ole mẹ̰ẹ dow-je dɔ majal-je-tɨ kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal.
4 Kdɔtalə məsɨ lum mangɨ-je, kɨ̀ məsɨ bal biṇə-je lé, à kasɨ bɔr majal-je
ndą̰ bè al.
5 Gin-é kin ɓá, lokɨ Kristɨ ɔw kɨ̀ ree-né dɔnangɨ-tɨ lé, ẹ̰ pa kɨ̀ Lubə panè:
I ndigɨ məsɨ kí kilə-je kɨ̀ kadkare-je al, ngà to i ya ɓá 'ra dajɨ rɔ-m*.
6 I ndigɨ dą̰-je kí 'ró pər kɨ̀ dą̰-je kí kilə məsɨ-dé nangɨ kdɔ majal-je kin
al†.
7 Beɓa m'panè: 'Oo, m'a kɔw, kdɔ mẹ̰ẹ mbete-tɨ kí 'ɓɨr lé, 'ndàngɨ ta kí
dɔ-m-tɨ titɨ nɔ̰ɔ̰, kdɔ kadɨ m'ra ndigɨ lə-i, i Lubə ya‡.
8 Ẹ̰ pa dɔsą̰y panè: «Négugɨ-je, kɨ̀ kadkare-je, kɨ̀ dą̰-je kí ró pər-je, kɨ̀
dą̰-je kí kilə məsɨ-dé nangɨ kdɔ majal-je kinlé, nəl-i al rəm, i ndigɨ al rəm.»
Ngà ndukun lé, ndigɨ kadɨ 'ra négugɨ-je kin lay.
9 Beɓa ẹ̰ təl panè: «'Oo, m'a kɔw kdɔ ra ndigɨ lə-i i Lubə ya.» Kristɨ
bujuru népole kí kete kɔgɨ ə ində népole kí njèkungɨ-tɨ joo.
10 Jeju Kristɨ ra né kí mẹ̰ẹ Lubə ndigɨ. Ẹ̰ adɨ rɔ-é koy nja káre-rè, ya
ɔr-ji-né ində-ji tagay.
11 Njègugné kí rá-rá lé, ą̰ lo kullə-tɨ liə kɨ̀ ndɔ-é ndɔ-é, ə ilə məsɨ kilə kí
to gą̰-é kí káre-rè ya; məsɨ kí kilə kinlé asɨ bɔr majal-je al ya sar.
12 Ngà ẹ̰ lé, lokɨ ẹ̰ adɨ rɔ-é kɨ né kilə məsɨ nja káre-rè kdɔ majal-je rəmə,
ẹ̰ isɨ dɔjikɔl Lubə-tɨ ya sartagangɨ§,
13 ə ẹ̰ isɨ ngəbɨ kadɨ Lubə təl njéba-je liə lo kungɨ nja-é*.
14 Kɨ̀ takul kadkare kí nja káre-rè ya dow-je kí ẹ̰ aa-dé lé, ẹ̰ adɨ 'majɨ
d'ɔr-né njutɨ ya sartagangɨ.
15 Ta kinlé Ndil kí aa njay pa adɨ-ji tɔ. Kdɔ ẹ̰ pa kete panè:
16 "Baɓe panè: Ooi, kulənojɨ kí m'a dɔɔ natɨ sə-dé go ndɔ-je-tɨ kinlé ɓan:
M'a kində ndukun-je lə-m mẹ̰ẹ-dé-tɨ, m'a ndàngɨ tagir-tɨ lə-dé†, ɓá təl ilə
dɔ-tɨ panè:
17 Mẹ̰ẹ-m à kole dɔ majal-je-tɨ lə-dé al rəm, ɓá mẹ̰ẹ-m à kole dɔ kaldɔta-
je-tɨ lə-dé al ya sar rəm tɔ‡.

---

* **10:5 10:5** Pa 40:7 † **10:6 10:6** Pa 40:7 ‡ **10:7 10:7** Pa 40:8-9 § **10:12 10:12** Pa 110:1 * **10:13 10:13** Pa 110:1 † **10:16 10:16** Jer 31:33 ‡ **10:17 10:17** Jer 31:34

18 Ngà lokɨ majal-je tokɨ kiɲə go-é kɔgɨ lé, məsɨ kí kilə kdɔ majal à goto ngá.

Ndəjɨ-je kí gay-gay

Ndəjɨ kí sɔbɨ dɔ kạ gərərə dɔ kadmę̣ę̣-tɨ
Əbr 6:1-20

19 Beɓa nganko̰-m-je kí njékadmę̣ę̣, kì takul məsɨ Jeju lé, mę̣ę̣-ji nda kạy kadɨ j'andi lo-tɨ kí aa njay-njay.
20 Jeju ɔr tarəbɨ kí sigɨ, kí to rəbɨ kiskəm adɨ-ji kì takul kində kí ində kubɨ gangɨ mę̣ę̣ kəy gangɨ ə kubɨ kinlé to dajɨ rɔ-é ę̣ ya,
21 adɨ jə̰i j'ɔwi kì burə dɔ njégugné-je lə Lubə kí isɨ dɔ kullə-je-tɨ kí mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Lubə.
22 Tagɨr kí majɨ al kí mę̣ę̣-ji-tɨ tokɨ togɨ adɨ aa njay rəm, ɓá dajɨ rɔ-ji kàrè tokɨ togɨ kì man kí aa njay rəm, ə́n ə́ adɨ j'ɔwi kɨ rɔ Lubə-tɨ kì mę̣ę̣-ji kí kárɛ-rè rəm, kì kadmę̣ę̣ kí adɨ mę̣ę̣-ji ndakạy rəm.
23 Adɨ j'ại njángɨ dɔ nékində mę̣ę̣ dɔ-tɨ lə-ji kí j'pai ta dɔ-tɨ lé, kdɔtalə njèkunmindɨ-é lé, to njèkạ dɔ ndɨ-é-tɨ.
24 J'indəi kəm-ji go-nạ-tɨ kadɨ j'ɔsɨ gin-nạ mę̣ę̣ ndigɨ dow-je-tɨ rəm, mę̣ę̣ kullə-je-tɨ kí majɨ-majɨ rəm.
25 Adɨ j'tusɨ kəwnạ lə-ji j'iɲəi titɨ kí dow-je madɨ d'isɨ 'ra-né kin al. Ngà kadɨ j'uləi dingəm mę̣ę̣-nạ-tɨ, titɨ kí ooi-né kí ndɔ ree lə 'Ɓaɓe nạ̀y ngɔsɨ.
26 Kdɔtalə kinə kəm-ji tę̣ę̣ dɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ majɨ ɓá go-tɨ j'təli j'rai majal kì mę̣ę̣ndigɨ lə-ji rəmə, məsɨ kí kilə kí rangɨ kdɔ majal-je ya goto ngá,
27 adɨ to ngəbɨ ta kí gangɨ kí tò ɓəl, kì pər kí ɔ̰ mbil-mbil kí tò pèrèrè kdɔ kɔ̰ njédɔngạ-je kin ya ngá!
28 Kinə dow al dɔ ndukun lə Moiyijɨ ɓá dow-je joo əse mutə d'oo-é lo-é-tɨ ɓá 'pa ta dɔ-tɨ rəmə, 'tɔl dowbé tɔl kí koo kəmtondoo goto-tɨ§.
29 Ngà dow kí nədɨ Ngon lə Lubə rəm, oo məsɨ kulənojɨ kí Kristɨ təl-é-né dow kí aa-tɨ kin kɨ né kí kare rəm, ɓá pa ta kɔbɨ dɔ Ndil-tɨ kí aa njay kí njèra sə-ji majɨ kin rəm lé, sə̰i 'gɨri kí kində kɔjɨ kí sɔbɨ dɔ-é à ngạ̰ ṇạ̰ ya al wa?
30 Kdɔ j'gəi dow kí panè: Dalba tokɨ lə-m, Mạ ɓá m'a kadɨ nạ́-nạ́ nékugə dɔji-é. Ẹ̰ pa ɓəy panè: 'Ɓaɓe à gangta dɔ dow-je-tɨ liə*.
31 To né kí tò ɓəl ṇạ̰ kadɨ dow usɨ mę̣ę̣-ji Lubə-tɨ kí njèkisɨ kəm!
32 Ngà adi mę̣ę̣-si ole dɔ ndɔ-je-tɨ kí dɔsạ̰y kí kəm-si ijə-né dɔ Lubə-tɨ ə go-tɨ gogɨ rəmə ingəi kɔ̰ ṇạ̰ dan rɔ-tɨ kí ngạ̰,
33 adɨ kí madɨ-je dan kosɨ dow-je-tɨ ya d'ulə rɔsɔl dɔ-si-tɨ rəm, d'adɨ-si kɔ̰-je kí gay-gay rəm, kì nạ́-je ingəi kɔ̰ natɨ kì dẹ̰ kí d'ingə gạ̰ kɔ̰-je kí bè kin tɔ.
34 Kdɔtalə sə̰i ingəi kɔ̰ natɨ kì dangay-je, ə ndigi kì rɔnəl kadɨ 'taa nékingə-si-je, kdɔ sə̰i 'gəi kí ɔwi kì nékingə-je kí majɨ itə né-je lay rəm, tò sartagangɨ rəm.
35 Ƒn ə́ kadmę̣ę̣ lə-si kí nékugə dɔji kí sɔbɨ dɔ-é to né kí boy ṇạ̰ kinlé, 'tusɨ 'iɲəi al.
36 Kdɔtalə sə̰i rəmə ɔwi ndoo kadɨ uwəi rɔ-si ngạ̰, kdɔ kadɨ 'rai mę̣ę̣ndigɨ lə Lubə ə ingəi-né né kí ẹ̰ un mindɨ-é kdɔ kadɨ-si.

---

§ **10:28 10:28** Det 17:6 * **10:30 10:30** Det 32:35-36

37 Kdɔtalə kaglo nə̀y ṇa̰ al, nə̀y ndẹ̰ bè ya ə ẹ̰ kí tò kadɨ à ree lé, à ree;
isɨ dɔ nja-é-tɨ rəm ngá†.
38 Ə dow lə-m kí njèra né kí njururu à kisɨ kəm kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰. Ngà
kinə təl ɔr rɔ-é kɨ gogɨ rəmə, mẹ̰ẹ̰-m à nəl-m dɔ-é-tɨ al‡.
39 Ə jə̰i rəmə, j'toi dow-je kí dan dẹ̰-tɨ kí d'ɔr rɔ-dé kɨ gogɨ kdɔ tujɨ kin
al, ngà jə̰i j'toi dow-je kí j'adi mẹ̰ẹ̰-ji kdɔ kadɨ j'aji.

11

Kadmẹ̰ẹ̰ lə dow-je kí mẹ̰ẹ̰ kulənojɨ-tɨ kí low
Jạ 8:56; 1Pi 1:8; Pa 33:6; 9:1

1 Kadmẹ̰ẹ̰ lé to nda mẹ̰ẹ̰ kạ̰y dɔ né-tɨ kí dow ində mẹ̰ẹ̰-é dɔ-tɨ; to né kí
dow oo kɨ̀ kəm-é al ɓəy ya gə kí né-é tò nɔ̰̃ɔ̰̃ tɔgrɔ-tɨ.
2 Dow-je kí kete low lé, takul kadmẹ̰ẹ̰ lə-dé ɓá ta kí dɔ-dé-tɨ majɨ-né.
3 †Kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ ɓá j'gəi-né kí Lubə ində né-je lay kɨ̀ gangɨ-é gangɨ-é
kɨ̀ ta kí ta-é-tɨ, adɨ né kí dow oo kɨ̀ kəm-é kinlé tẹ̰ẹ̰ mẹ̰ẹ̰ né-tɨ kí dow oo kɨ̀
kəm-é al.
4 Kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ ɓá Abɛl ilə-né məsɨ dạ̰ nangɨ adɨ Lubə kadkare-tɨ ə
to kadkare kí majɨ ṇa̰ itə 'lə Kayin; kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ liə ɓá Lubə ɔr-né ta
dɔ-é-tɨ, ə pa ta kí majɨ dɔ kadkare-je-tɨ liə; lé ẹ̰ oy ya kàrè kadmẹ̰ẹ̰ liə ra
adɨ ẹ̰ isɨ pa ta ya ɓəy-ɓəy.
5 Kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ lə Enɔkɨ ɓá Lubə un-é ɔw-né siə dɔrạ̰-tɨ adɨ-é oy al ə
dow oo-é gogɨ al, kdɔ Lubə un-é ɔw siə. Kete ɓá kadɨ un-é ɔw siə lé, 'pa ta
kí majɨ dɔ-é-tɨ 'panè ẹ̰ to dow kí nəl Lubə*.
6 Ə kinə kadmẹ̰ẹ̰ goto lé, dow à nəl Lubə ndạ̰ al; dow kí isɨ ɔw kɨ rɔ Lubə-
tɨ lé, tò kadɨ adɨ mẹ̰ẹ̰-é kí Lubə isɨ nɔ̰̃ɔ̰̃ ə isɨ ugə dɔ-ji dẹ̰ kí d'isɨ 'sangɨ-é.
7 Lokɨ Lubə pa ta kɨ̀ Nuwe sɔbɨ dɔ né kí dow oo nja káre al ɓəy ya Nuwe
ɓəl-ɓəl kí majɨ, adɨ kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ ɓá ẹ̰ ra-né bato kí boy ajɨ-né dow-je
kí mẹ̰ẹ̰ kəy-tɨ liə; kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ ɓá Nuwe gangɨ-né ta dɔ dow-je-tɨ kí
dɔnangɨ-tɨ ə ẹ̰ təl-né njèkingə nédɔ-ji kí sɔbɨ dɔ néra kí njururu kí dow à
kingə kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰.
8 Kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ ɓá Abrakam ilə-né kujɨ dɔ ɓa-tɨ kí Lubə ɓa-é kadɨ-é
ɔw dɔnangɨ-tɨ kí à təl néndubə liə; ẹ̰ gə lo kí isɨ ɔw-tɨ al ya i̱ par ɔw.
9 Kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ ɓá, ẹ̰ ɔw isɨ-né kɨ mba bè dɔnangɨ-tɨ kí Lubə un mindɨ-
é kdɔ kadɨ-é; ẹ̰ isɨ kəykubɨ-tɨ ə gangɨ-é kin ya Isakɨ-je kɨ̀ Jakobɨ kí d'ore-ṇa̰
siə dɔ kunmindɨ-tɨ kí káre kinlé d'isɨ-né kəykubɨ-je-tɨ tɔ.
10 Kdɔ ẹ̰ isɨ ngəbɨ ɓebo kí gin-é ngạ̰ majɨ kí Lubə ya to njèkɔjɨ gosɨ ra-é
rəm, to njèkində-é rəm.
11 Kɨ̀ takul kadmẹ̰ẹ̰ ya tɔ ɓá Sara kí ɓugə gurə́-gurə́ ya, Lubə adɨ-é ojɨ
ngon, kdɔ ẹ̰ gə kí Lubə kí un mindɨ-é adɨ-n'ẹ̀ lé, to njèkạ̰ njángɨ dɔ ndɨ-é-tɨ.
12 Gin-é kin ɓá dow káre-rè kí isɨ ngəbɨ koy ya, ojɨ ngon ində-né gin dow-
je adɨ 'ṇa̰ titɨ kərwəi̱-je kí dɔrạ̰-tɨ əse yangra kí ta babo-tɨ kí dow asɨ tidə
al kin bè†.
13 Dẹ̰ lay kin ya d'oy mẹ̰ẹ̰ kadmẹ̰ẹ̰-tɨ ə né-je kí Lubə un mindɨ-é kdɔ
kadɨ-dé lé dẹ̰ d'ingə al; ngà dẹ̰ d'ạ̰ sạ̰y ɓá d'oo ə 'ra rɔnəl-é, ə 'pa rəsɨ kí
'to mba-je rəm, njédəə kɨ̀ nja-dé taá dɔnangɨ-tɨ nè rəm.

---

† **10:37 10:37** Aba 2:3; Eja 26:20 ‡ **10:38 10:38** Aba 2:4 † **11:3 11:3** Jạ 1:3 * **11:5 11:5** Kgn 5:24 † **11:12 11:12** Kgn 22:17

14 Dow-je kí 'pa ta bè kinlé, 'tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ kí d'isɨ 'sangɨ ɓe lə-dé kí
sɔbɨ dɔ-dé.
15 Ə kinə lé mɛ̨̃ɛ̨-dé tò gərərə dɔ ɓe-tɨ kí d'ɨ̨̃-tɨ lé rəmə, lé d'a təl kɔw-tɨ
gogɨ.
16 Ngà kí tɔgrɔ-tɨ lé, dɛ̨ 'sangɨ ɓe kí majɨ ɲa̰ itə ɛ̨ kí d'ɨ̨̃-tɨ, adɨ to ɓe kí
dɔra̰-tɨ. Gin-é kin ɓá 'ɓa Lubə Lubə lə-dé kàrè rɔ-é sɔl-é-né al; kdɔ ɛ̨ ra go
ɓebo lə-dé nɔ̰̃ɔ̰̃.
17 Lokɨ Lubə na̰ mɛ̨̃ɛ̨ Abrakam lé, Abrakam ɔw kì tɔl Isakɨ kadɨ-é kadkare-
tɨ kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨. Ɛ̨̃ kí Lubə un mindɨ-é adɨ-é lé ya ɓá ɔw kì kadɨ ngon
kal liə kadkare-tɨ‡
18 ə ɛ̨ ya ɓá ndɔkɨ Lubə idə-é 'panè: «Kì takul Isakɨ ɓá i 'a kingə-né
nganka-i-je kí ri-i à tò dɔ-dé-tɨ.»
19 Ɛ̨̃ gɨr kí Lubə asɨ kadɨ adɨ dow tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨ dan njékoy-je-tɨ.
Gin-é kin ɓá Lubə təl-né kì ngon-é lé adɨ-é gogɨ; ə né-é kinlé tɔjɨ koy ə tɔsɨ
ndəl.
20 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá Isakɨ tɔr-né ndɨ-é dɔ Jakobɨ-je-tɨ kì Esuwa kdɔ
ndɔ-je kí à ree.
21 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá lokɨ nà̰y ngɔsɨ kadɨ Jakobɨ oy lé ɛ̨ tɔr-né ndɨ-é dɔ
ngan lə Jojepɨ-tɨ rəm, ɗugɨ nangɨ dɔ kagtɔsɨ-tɨ liə ngà̰ ɓá ɔsɨ-né gajɨ Lubə
rəm.
22 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá, sɔ̰̃y ndɔ-je-tɨ lə Jojepɨ lé, ɛ̨ pa-né ta kí sɔbɨ dɔ tɛ̨̃ɛ̨
ndaa-tɨ lə ngan Israyel-je, ə un-né ndu adɨ-dé sɔbɨ dɔ né kí d'a ra kì singə-é.
23 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá lo kojɨ Moiyijɨ-tɨ ya, njékojɨ-é-je 'ɓɔyɔ-é-né nə̰y
mutə; kdɔtalə dɛ̨ d'oo kí ngon lé kurə̰ ɲa̰ adɨ 'ɓəl ndukun lə ngar al.
24 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá lokɨ Moiyijɨ tɔgɨ lé, ɛ̨ mbatɨ kadɨ 'ɓa-é-né ngon kojɨ
ngon lə Paraɔ̰̃ kí dené;
25 ɛ̨ ndigɨ kingə kɔ̰̃ natɨ kì dow-je lə Lubə ɓɨ kadɨ n'ra rɔnəl dɔkaglo-tɨ kí
sɛ̨ bè dan majal-tɨ al.
26 Kdɔtalə ɛ̨ oo adɨ rɔsɔl kí ndɔ-é à tɛ̨̃ɛ̨ dɔ Kristɨ-tɨ lé, to né kí majɨ ɲa̰ itə
nékingə-je kí Ejiptɨ; kdɔ ɛ̨ oo nékugə dɔji-je kí tò sə̰y nṵ kí à ree.
27 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá, Moiyijɨ ɓəl-né wɔngɨ lə ngar al, adɨ tɛ̨̃ɛ̨-né kɔgɨ
dɔnangɨ Ejiptɨ-tɨ; ɛ̨ a̰ dingəm titɨ dow kí oo Lubə kí dow oo-é kì kəm-é al
kin bè.
28 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá Moiyijɨ ra-né nə̰y Pakɨ ə səkɨ-né məsɨ takəy-je-tɨ,
kdɔ kadɨ malayka kí njètɔɔ ko dow-je tɔl ngan dər-je lə Israyel-je al.
29 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá, Israyel-je d'ində-né babo kasɨ 'gangɨ titɨ nangɨ tutɨ
bè. Ngà lokɨ dow-je kí Ejiptɨ 'na̰ kadɨ d'ində 'gangɨ tɔ rəmə, man tuú ta-dé
lay.
30 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá lokɨ Israyel-je 'njiyə 'gəə dɔ ɓe Jeriko ndɔ siri
rəmə, ndogbɔr kí dɔ-tɨ tətɨ nangɨ rum-rum.
31 Kì takul kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá Rakabɨ kí to kaya dené oy-né natɨ kì njémbatɨ təl
rɔ-dé go ta-tɨ al-je al, kdɔtalə ɛ̨ uwə njékində manjɨ lo-je kɨ rɔ-é-tɨ majɨ.
32 Ə ta ri ə́ m'a pa ɓəy? Kdɔ kinə kadɨ m'ɔr-si poy Jedeɔ̰̃-je§, kì Barakɨ-je*,
kì Samsɔ̰̃-je†, kì Jepte-je‡, kì Dabidɨ-je§, kì Samiyel-je*, kì njépata-je kí ta
Lubə-tɨ lé kaglo à kasɨ-m al.

‡ **11:17 11:17** Kgn 21:12 § **11:32 11:32** Njg 6–8 * **11:32 11:32** Njg 4 † **11:32 11:32** Njg 13–16
‡ **11:32 11:32** Njg 10–12 § **11:32 11:32** 1Sa 6–30; 2Sa 1–24; 1Ng 1–2 * **11:32 11:32** 1Sa 1–31

33 Kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ ɓá dɛ̨ 'təti-né rɔ kɔ̨ɓe-je rəm, 'ra-né né kɨ́ njururu
rəm, d'ingə-né né kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé rəm, d'uti-né ta ɓɔl-je
rəm,
34 'tɔl-né pər kɨ́ ɔ̨̀ kɨ̀ tɔ́gɨ-é lingɨm-lingɨm rəm, 'tɛ̨ɛ̨-né ta kiyərɔ-tɨ rəm,
njémɔ̨y-je kàrè tɔ́gɨ-dé ree-né dɔ madɨ-é-tɨ gogɨ rəm, 'təti-né rɔ adɨ asgar-
je kɨ́ mba d'ạy-né nɔ̨̀-dé-tɨ rəm tɔ.
35 Dené-je 'təl d'ingə dow-je lə-dé kɨ́ d'oy ɓá 'tɔsɨ ndəl 'tɛ̨ɛ̨.
Dow-je kɨ́ ná̰-je lé, d'adɨ-dé kɔ̨̀ n̪ạ ya, ngà dɛ̨ 'ndigɨ kadɨ dow taa-dé ilə-dé
taá al; bè kdɔ kadɨ d'ingə-né né kɨ́ majɨ n̪ạ kɨ́ to tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨.
36 Dɛ̨ kɨ́ madɨ-je 'sɔkɨ-dé rəm, d'ində-dé kɨ̀ ndəy marɔw rəm, d'ilə-dé sil
rəm, ɓá d'ungɨ-dé dangay-tɨ rəm
37 'tilə-dé kɨ̀ ər 'tɔl-dé rəm, 'nạ mɛ̨ɛ̨-dé rəm†, 'tijə-dé kɨ̀ sii rəm, 'tɔl-dé kɨ̀
kiyərɔ rəm. Dɛ̨ kɨ́ ná̰-je d'ilə taá yó-je kɨ nè-je, ndaá bin̪ə-je kɨ̀ ndaá bati-je
ɓá to nékɔɔ-dé, né-je lay ya nal-dé, d'adɨ-dé kɔ̨̀, d'ulə kəm-dé ndoo
38 ə dɛ̨ kinlé kisɨ-dé dan dow-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ tuwə-dé al! D'ilə kɨ̀ dilə̀lo-
je, kɨ̀ dɔ mbal-je, kɨ̀ bole mbal-je, kɨ̀ boleɓe-je.
39 Ə dɛ̨ lay kinlé ta kɨ́ dɔ-dé-tɨ majɨ kɨ̀ takul kadmɛ̨ɛ̨ lə-dé ya, ngà d'ingə
né kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-dé lé al.
40 Kdɔtalə Lubə uwə dɔ né kɨ́ majɨ n̪ạ itə kɨ́ kete kdɔ ta lə-ji, adɨ to majɨ
kɨ́ dɛ̨ d'a majɨ kɔr njutɨ natɨ sə-ji.

12

1 Ə jɛ̨i kàrè, dow-je kɨ́ 'tò nduy-nduy kɨ́ 'tɔjɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə-dé kinlé 'gəə dɔ-ji
sipɨ tɔ ə́n ə́ adɨ j'mbati né kutɨ lay kɨ́ ɔy, kɨ̀ majal kɨ́ lo kadɨ ɓindɨ-ji ɔ̨̀ al ə
j'uwəi rɔ-ji ngạ j'ạyi ngɔdɨ kɨ́ tokɨ dəjɨ kadɨ j'ạyi.
2 J'adi kəm-ji tò kɨ dɔ Jeju-tɨ, kɨ́ ɛ̨ ɓá to 'Ba kadmɛ̨ɛ̨ rəm, to njèra kadmɛ̨ɛ̨
kadɨ majɨ ɔr njutɨ rəm kin. Ɛ̨ uwə rɔ-é ngạ ingə kɔ̨̀ dɔ kagdəsɨ-tɨ, oo rɔsɔl
kɨ né al, kdɔtalə rɔnəl kɨ́ sɔbɨ dɔ-é tò ngəbɨ-é, adɨ kɨ́ nè kin ɛ̨ isɨ dɔ jikɔl
kalikɔ̨ɓe-tɨ lə Lubə ngá.

Kuwə rɔ ngạ

3 'Gɨri dɔ Jeju-tɨ kɨ́ njéramajal-je d'ɔsɨ-é kɨ̀ ta kɔsɨ kɨ́ ngạ ya uwə rɔ-é ngạ
kin; bè al rəmə, mɛ̨ɛ̨-si à tujɨ kadɨ tɔ́gɨ-si ɔr wutɨ.
4 Są̣i 'rɔi kɨ̀ majal sar 'tɛ̨ɛ̨i kɨ̀ məsɨ mbų̣ al ɓəy.
5 Ə są̣i mɛ̨ɛ̨-si oy dɔ ndəjɨ-tɨ kɨ́ 'ndəjɨ-si titɨ kɨ́ dow ndəjɨ-né ngan-é lé wa?
Ngon-m, 'oo kindəkɔjɨ lə 'Baɓe kɨ né ndam al,
ə kinə kindəkɔjɨ tɛ̨ɛ̨ dɔ-i-tɨ rəmə 'adɨ ɔr tɔ́gɨ-i al*.
6 Kdɔtalə dow kɨ́ 'Baɓe ndigɨ-é ɓá ində-é ɔjɨ-é, ə dow-je lay kɨ́ 'to ngan-
é-je ɓá ɛ̨ ində-dé kɨ̀ ndəy†.
7 Ori mɛ̨ɛ̨-si lokɨ kindəkɔjɨ tɛ̨ɛ̨ dɔ-si-tɨ. Lubə ində-si ɔjɨ-si titɨ ngan-é-je
bè. Kdɔtalə ngon kɨ́ rá ɓá bɔbɨ-é ində-é ɔjɨ-é al wa?
8 Ngà kinə dow-je lay d'ingə kindəkɔjɨ ɓá są̣i ingəi al rəmə, są̣i 'toi kɨ́
ngan-je kɨ́ bɔbɨ goto bè, ɓɨ ngan-je kɨ́ kojɨ kəy al.
9 Kdɔ bɔbɨ-ji-je kɨ́ nangɨ nè ɓəy ə́ d'ində-ji d'ɔjɨ-ji ə j'ilə̀i kujɨ dɔ-dé-tɨ, ngà
Bɔbɨ-ji kɨ́ dɔrą̣-tɨ kɨ́ ban ɓá j'a kulə̀i dɔ-ji gin tɔ́gɨ-tɨ liə kdɔ kadɨ j'isi-né kəm
al wa?

† **11:37 11:37** Ta lə nạ mɛ̨ɛ̨-dé kinlé, goto mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ ná̰-je kɨ́ 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.

* **12:5 12:5** Gos 3:11 † **12:6 12:6** Gos 3:12

10 Kdɔ, bɔbɨ-ji-je d'ində-ji d'ɔjɨ-ji kaglo sɛ̨ bè par, kdɔ d'oo d'adɨ to né kí majɨ, ngà Lubə lé ɛ̨ ində-ji ɔjɨ-ji kdɔ majɨ lə-ji kí tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ j'ori-nã siə dɔ kaa njay-tɨ liə.
11 Tɔgrɔ-tɨ ya, kindəkɔjɨ lay ya lé, dɔsą̃y ɓəy ə́ to mɛ̨ɛ̨kɔ̨̀ ɓɨ to né rɔnəl al; ngà go-tɨ gogɨ rəmə, kɨ rɔ dow-je-tɨ kí d'ingə néndó mɛ̨ɛ̨-é-tɨ lé, kandɨ-é to lapiya kɨ̀ né ra kí njururu.
12 Gin-é kin ɓá kadɨ 'surəɨ ji-si kí oy njururu, kɨ̀ nja-si-je kí tɔɔ nakɨ-nakɨ kin‡.
13 Kadɨ nja-si un rəbɨ-je kí tò njururu-njururu, kdɔ kadɨ nja kí məti ɔr ta-nã-tɨ al, ngà kadɨ lapiya ɓá tò§.
14 'Sangi lapiya kɨ rɔ dow-je-tɨ lay ə 'sangi kaa njay kí ɛ̨ ya goto rəmə, dow à koo 'Ɓaɓe al kin tɔ.
15 Ooi go rɔ-si majɨ kadɨ dow madɨ uwə rɔ-é ɔr kɔgɨ nal-né ramajɨ lə Lubə al rəm; kadɨ dow madɨ tokɨ kagɨ kí atɨ kí təl isɨ tubə dɔjigɨ-é-tɨ kin bè al, nè à junglu-si ə à kun mɛ̨ɛ̨katɨ liə kində-né dow-je ną̃.
16 Ooi go rɔ-si majɨ kadɨ dow madɨ to njèrakaya al rəm, njèkoo né kí aa njay kɨ né kí kɔgɨ kare, titɨ Esuwa kí ta lə nékuso kí nja káre ya un-né dər liə ndogɨ kin al rəm.
17 Są̃i gəi kí są̃y go-tɨ, lokɨ ɛ̨ ndigɨ tɔrndi kɨ sɔbɨ dɔ dər lé, d'ɔsɨ-é ta-tɨ ngərəngɨ; ɛ̨ təl sangɨ kɨ̀ nɔ̨ kəm-é-tɨ ya, ngà ɛ̨ asɨ kadɨ adɨ bɔbɨ-é təl najɨ ndi-é al ngá.
18 Kdɔtalə są̃i lé ɔwi ngɔsi kàdì mbal-tɨ kí dow à kɔdɨ kɨ̀ ji-é kin al rəm, kɨ mbɔ́ pər-tɨ kí ɔ̃ mbil-mbil kin al rəm, mbɔ́ tilkisɨ-tɨ al rəm, mbɔ́ lo-tɨ kí ndul ndɨ̃-ndɨ̃ al, ɓá mbɔ́ yélbo-tɨ kí ulə mbɨ̃-mbɨ̃ al rəm,
19 mbɔ́ lo-tɨ kí təbɨ mbanga ɓa-tɨ kin al rəm, ɓá lo kí ndi dow ɓa-tɨ boy mbing adɨ dɛ̨ kí d'oo 'dəjɨ kadɨ n'ooi ta kinlé gogɨ rangɨ al ngá kin káre są̃i ɔwi mbɔ́-tɨ al rəm.
20 Kdɔ ta lə ndukun kí panè: «Dą̃ ya ɓá ɔdɨ rɔ mbal kinlé kàrè, d'a tilə-é kɨ̀ ər təl-é» kinlé dum dɔ-dé*.
21 Ə né kí Moiyijɨ oo lé, tò ɓəl ną̃ adɨ ɛ̨ panè: M'ɓəl rəm, m'dadɨ rəm†.
22 Ngà są̃i rəmə ɔwi mbɔ́ mbal Siyɔ̃-tɨ kí ɓebo-tɨ lə Lubə kí njèkisɨ kəm, Jorijalɛ̃m kí dɔrą̃-tɨ, kɨ̀ mbɔ́ malayka-je-tɨ kí ɓudɔgɨ nja ną̃-ną̃ rəm;
23 są̃i ɔwi mbɔ́ kosɨ dow-je-tɨ kí 'tokɨ ngan dər-je kí ri-dé tokɨ ndàngɨ dɔrą̃-tɨ kí d'ą̃ 'ra rɔnəl rəm; mbɔ́ Lubə-tɨ kí njègangta lə dow-je lay rəm; ɓá mbɔ́ ndil dow-je-tɨ kí njururu kí 'təl-dé d'adɨ 'majɨ d'ɔr njutɨ rəm;
24 są̃i ɔwi mbɔ́ Jeju-tɨ, kí njèkulə dow-je nojɨ natɨ mɛ̨ɛ̨ kulənojɨ-tɨ kí sigɨ; kɨ̀ mbɔ́ məsɨ-tɨ kí səkɨ kí pa ta majɨ ną̃ itə 'lə Abɛl rəm.
25 Ooi go rɔ-si majɨ, dow kí njèkidə-si ta lé, ɔsi-é ngərəngɨ al. Kdɔtalə kinə dɛ̨ kí ndɔkɨ d'ɔsɨ dow kí njèkidə-dé ta kí dɔnangɨ-tɨ nè ngərəngɨ, 'tɛ̨ɛ̨ ta tujɨ-tɨ al lé, ban ɓá ją̃i ɓá j'a tɛ̨ɛ̨i ta tujɨ-tɨ, lokɨ j'mbati kooi dɔ ta ndəjɨ kí dɔrą̃-tɨ wa?
26 Ɛ̨ lé, ndɔkɨ ndi-é yəkɨ dɔnangɨ, ə ngɔsnè un mindɨ-é adɨ-ji panè: Gidɨ gogɨ rangɨ lé, m'a yəkɨ dɔnangɨ ya par al ngá, ngà m'a yəkɨ dɔrą̃ tɔ‡.
27 Ta kí 'pa panè gidɨ gogɨ rangɨ kinlé, tɔjɨ kí né-je kí tò kadɨ 'yəkɨ ə́ 'yəkɨ ngá kinlé, d'a kɔr kɔgɨ, kdɔ kadɨ né-je kí dum yəkɨ ɓá à ną̃y.

---

‡ **12:12 12:12** Eja 35:3 § **12:13 12:13** Gos 4:26 * **12:20 12:20** Tɛ̨t 19:12-13 † **12:21 12:21** Det 9:19 ‡ **12:26 12:26** Aje 2:6

28 Gin-é kin ɓá jǫ̨i kí j'ingəi kǫ̨ɓe kí dum yəki lé adi j'ra oiyo Lubə rəm,
j'poli-é pole kí nəl-é, kì kuji kí kilə dɔ-é-ti nati kì ɓəl.
29 Kdɔ Lubə lə-ji to pər ki njèkǫ̨ lo tɔ§.

13

Ndəji kí sɔbi dɔ né-je kí gay-gay

1 Ngankǫ̨-m-je kí njékadmę̨ę̨, uwəi rɔ-si ngą mę̨ę̨ ndigi-nąą-ti.
2 Adi mę̨ę̨-si oy dɔ ra mba-ti al, kdɔ takul mba kí ra lé ɓá dow-je madi
'gə lo-é al ya d'uwə-né malayka-je ki rɔ-dé-ti.
3 Adi mę̨ę̨-si ole dɔ dangay-je-ti, titi né kí sąi kàrè ąi sə-dé nati dangay-ti
bè rəm, dow-je kí d'adi-dé kǫ̨ kàrè adi mę̨ę̨-si ole dɔ-dé-ti, titi né kí ingəi
kǫ̨ daji rɔ-si-ti nati sə-dé bè rəm tɔ.
4 Kadi taanąą to né kí dow-je lay d'ilə kuji dɔ-ti, ə kadi dené-je kì dingəm
'ngəm rɔ-dé d'adi-nąą. Kdɔ Lubə à gangta dɔ njérakaya-je-ti kì njésangi-
nąą-je-ti.
5 Adi kəmnda là ɓá ɔr nǫ̨-si mę̨ę̨ panjiyə-si-ti al; adi mę̨ę̨-si usi nangi dɔ
né-jə-ti kí ji-si-ti nè kin ya, kdɔ Lubə ya kì dɔ-é panè: «M'ą̨ kiąą̨ə-i kɔgi al,
m'a tusi-i kiąą̨ə-i kɔgi ndą bè al*.»
6 Gin-é kin ɓá j'a kasi pai-né ta kì mę̨ę̨nda kąy painè: 'Baɓe ya to njèra
sə-m; m'a ɓəl al. Ri ɓá dow à kasi ra sə-m wa†?
7 Adi mę̨ę̨-si ole dɔ njékɔr nǫ̨-si-je-ti, kí 'pa ta lə Lubə d'adi-si; ooi tɔl ta
kisi kì dɔ taá lə-dé ə 'ndaji kadmę̨ę̨ lə-dé.
8 Jeju Kristi lé gangi kisi-é kin ya isi-né tagnè rəm, ɓone rəm, ɓá à kisi-né
sartagangi rəm tɔ.
9 Iąą̨əi rɔ-si adi néndó-je kí mba kí gay-gay lay kin ya ɔr-si go-é-ti al.
Kdɔtalə tò maji kadi ramaji lə Lubə ɓá ulə dingəm mę̨ę̨-ji-ti, ɓi kadi ndu-
je kí sɔbi dɔ nékuso-je kin ɓá uwə mę̨ę�-si al; ndu-je kinlé njénjiyə go-ti-je
kin ya kàrè ra sə-dé al.
10 Jǫ̨i j'ɔwi kì logugi né kí njérakullə mę̨ę̨ kəykubi-ti lə Lubə ya kàrè
d'ɔw kì tógi kadi d'uso né titi al.
11 Kdɔ dą̨-je kí burə dɔ njégugné-je lə Lubə ɔw kì məsi-dé lo-ti kí aa njay
kdɔtalə majal-je lé, 'ró-dé pər gidi ɓe-ti ndaa-ti‡.
12 Gin-é kin ɓá, Jeju ya kàrè, kadi aa dow-je kì məsi-é lé, ę̨ ingə kǫ̨ gidi
ɓe-ti ndaa-ti tɔ.
13 Ən ə́ adi j'tę̨ę̨i ki gidi ɓe-ti ndaa-ti kadi j'ɔwi ki rɔ-é-ti ə kadi j'ndigi
dɔ-ti kadi rɔsɔl liə kin tę̨ę̨ dɔ-ji-ti tɔ.
14 Kdɔ jǫ̨i j'ɔwi kì ɓebo kí à tò sartagangi nangi nè al, ngà j'isi j'sangi ę̨
kí à ree.
15 Kì takul Jeju rəmə, kadi ndɔ-je lay ya j'adi patɔ́y-je ɓá to négugi§ kí
kadi j'adi Lubə, adi to ta-je kí kadi tę̨ę̨ ta-je-ti rəsi sɔbi dɔ ri-é.
16 Ngà kę̨ ɓá maji kí ra, kì ra kì nąą̨ lé, adi mę̨ę̨-si oy dɔ-ti al, kdɔ négugi-je
kí bè kin ɓá nəl Lubə.
17 'Təli rɔ-si go ta-ti lə njékɔr nǫ̨-si-je ə uləi dɔ-si gin tógi-ti lə-dé. Kdɔ dę̨
lé d'isi d'ində kəm-dé go-si-ti, kdɔ dę̨ d'a kɔr go kullə-é. 'Rai bè kdɔ kadi
'ra kullə lə-dé kì rɔnəl ɓi kadi 'ra kì mę̨ę̨kǫ̨ al; bè al rəmə né kí à maji sə-si
goto.

---

§ **12:29 12:29** Det 4:24 * **13:5 13:5** Joj 1:5 † **13:6 13:6** Pa 118:6 ‡ **13:11 13:11** Mbl 16:27
§ **13:15 13:15** Pa 50:14,23

Ndəji-je kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

18 'Pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-ji; kdɔ j'gə mɛ̨̃ɛ̨̃-ji-tɨ maji kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨̃-ji uwə-ji kɨ̀ ta
dɔ né-tɨ madɨ al ə j'ɔji mɛ̨̃ɛ̨̃-ji-tɨ kadɨ j'adɨ panjiyə-ji maji mɛ̨̃ɛ̨̃ né-je-tɨ lay.
19 M'dəji-si kɨ̀ rɔ tungə-m ya kadɨ 'rai, kdɔ kadɨ m'ingə tarəbɨ m'ɔw-né
rɔ-si-tɨ kalangɨ.
20 Kadɨ Lubə kɨ́ njèlapiya, kɨ́ njèkadɨ 'Baɓe lə-ji Jeju kɨ́ to njèkul batɨ-
je kɨ́ boy tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̨̃ɛ̨̃ dan njékoy-je-tɨ kɨ̀ takul məsɨ kulənojɨ kɨ́
sartagangɨ kinlé,
21 adɨ asi rai né-je lay kɨ́ maji, kdɔ kadɨ 'rai-né mɛ̨̃ɛ̨̃ndigɨ liə; kadɨ ra kullə
mɛ̨̃ɛ̨̃-ji-tɨ adɨ j'rai né-je kɨ́ nəl-é kɨ̀ takul Jeju Kristɨ, kɨ́ riɓa to 'liə ya kɨ̀ dɔ
ɓal-ɓal! Amɛ̨̃n!
22 Ngankɔ̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨̃, m'dəji-si kadɨ taai ta dingəm-je kinlé kɨ̀
mɛ̨̃ɛ̨̃ kɨ́ kilə dɔ madɨ-é-tɨ; kdɔ ɛ̨̃ kin ya to ta-je kɨ́ m'ndàngɨ gɔjɨ ɗekse bè ya
m'adɨ-si.
23 Kadɨ 'gəi kɨ́ ngonkɔ̃-ji Timote kɨ́ njèkadmɛ̨̃ɛ̨̃ lé, d'iɲə-é taá ngá. Kinə
ree kalangɨ rəmə, jɛ̨̃ siə j'a kɔw natɨ koo-si.
24 'Rai lapiya njékɔrnɔ̃-si-je kɨ̀ njékaa njay-je lay ya. Dɛ̨̃ kɨ́ dɔnangɨ Itali-tɨ
'ra-si lapiya.
25 Kadɨ ramajɨ lə Lubə nɑ̀y sə-si lay!

Mbete kɨ
Jakɨ
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Jakɨ ndàngɨ

Jakɨ ndàngɨ mbete kin kadɨ ra kì njéndó-é-je kadɨ 'gə-né né kɨ́ tɔjɨ kadmɛ̨ɛ̨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá kadɨ ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kadɨ 'ra kullə kadmɛ̨ɛ̨ lə-dé rəm tɔ. Jakɨ 1:1 tɔjɨ kɨ́ dow-je kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Jakɨ ndàngɨ mbete kin adɨ-dé lé, 'to jipɨ-je kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé Jeju Kristɨ, kɨ́ d'isɨ dɔnangɨ Israyel-tɨ al. Ngà to mbete kɨ́ à ra kì dow-je lay kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé Jeju tɔ. Jakɨ tɔjɨ rɔ-é kɨ njèrakullə lə Lubə kì 'lə 'Baɓe Jeju Kristɨ (Jak 1:1). Dan dow-je-tɨ kɨ́ sɔ kɨ́ ri-dé lə Jakɨ mɛ̨ɛ̨ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Sigɨ kinlé, à to ɛ̨ kɨ́ 'panè to kɨ́ káre dan ngankɔ̰ Jeju-je-tɨ kin ɓá ndàngɨ mbete kinlé (Mat 13:55; Mar 6:3). Pol pa ta liə mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kɨ́ adɨ Galatɨ-je 1:19 tɔ. Go tɔsɨ ndəl kində lo tɛ̨ɛ̨-tɨ lə Jeju ɓəy ɓá Jakɨ lé adɨ mɛ̨ɛ̨ kɨ́ Kristɨ to dow kɨ́ Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-é ree lé (1Kɔ 15:7). Go-tɨ, Jakɨ təl to njèkɔrnɔ̰ njékəwna̰-je kɨ́ Jorijalɛ̨m. Mbete kullə-je lə njékɔwkulə-je 15 pa ta lə kullə liə. Ɛ̨ tum gin mbete liə kɨ́ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ na̰mɛ̨ɛ̨ dow kɨ́ à kadɨ njèkadmɛ̨ɛ̨ tɔgɨ mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ. Ɓá go-tɨ, ɛ̨ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ panjiyə-je kɨ́ gay-gay mɛ̨ɛ̨ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ rəm, ɓá pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ra kullə kì ta lə Lubə rəm, ra kì njéndoo-je rəm, ɓá tɔjɨ kullə ra lə kadmɛ̨ɛ̨ rəm, pa kɨ́ dɔ koo-tɨ kɨ́ kadɨ dow oo go ta-é dɔ ta-tɨ kɨ́ ɛ̨ pa rəm, ɓá pa ta kɔw-tɨ kɨ́ kadɨ dow ɔw kì gosɨ lə Lubə rəm tɔ. Ɛ̨ ndɔr mbi njénékingə-je, ə ulə dingəm mɛ̨ɛ̨ njékadmɛ̨ɛ̨-je-tɨ kɨ́ d'isɨ 'ngəbɨ təl lə 'Baɓe, ɓá mbusɨ nja-dé kadɨ 'ra né kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, kadɨ 'pa ta kì Lubə rəm, ɓá kadɨ 'təl kì dɛ̨ kɨ́ 'ndəm kadɨ d'ingə kajɨ rəm tɔ.

Tɔjɨ rɔ kì Lapiya kɨ́ ra

1 †Ma̰ Jakɨ kɨ́ ngonnjèkullə lə Lubə, kì ngonnjèkullə lə 'Baɓe Jeju Kristɨ, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̰i gin kojɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é* joo kɨ́ 'sanəi-na̰ dɔ ɓe-je-tɨ kɨ́ rangɨ ə m'ra-si lapiya.

Kadmɛ̨ɛ̨ kì gosɨ

2 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̨ɛ̨, né-je kɨ́ gay-gay kɨ́ tɛ̨ɛ̨ dɔ-si-tɨ na̰ mɛ̨ɛ̨-si kdɔ koo kinlé, kadɨ ooi kɨ né rɔnəl kɨ́ ɔr njutɨ.

3 Kdɔ sə̰i 'gəi kɨ́ na̰ kadmɛ̨ɛ̨ lə-si kdɔ koo kinlé, à kojɨ kuwə rɔ ngə̰.

4 Ngà kadɨ kuwə rɔ ngə̰ lə-si ə̰ lo kə̰-é-tɨ gərərə, kdɔ kadɨ 'toi dow-je kɨ́ asi gakɨ rəm, mɛ̨ɛ̨-si idɨ njikɨ-njikɨ, ə kadɨ 'toi dow-je kɨ́ né madɨ nal-si al rəm tɔ.

5 Kinə dow káre dan-si-tɨ nal gosɨ rəmə, kadɨ dəjɨ Lubə ə à kadɨ-é; kdɔ Lubə to njèkadɨ né dow-je lay kare kì ndinojɨ.

6 Ngà kadɨ dowbé dəjɨ kì kadmɛ̨ɛ̨ rəm, ɓá kadɨ-é tadɨ ta dɔ-tɨ al rəm tɔ. Kdɔtalə dow kɨ́ tadɨ ta dɔ né-tɨ lé titɨ-na̰ kì pungum man babo kɨ́ yə́l ɔsɨ-é yó-je kɨ nè-je kin bè.

---

† **1:1 1:1** Mat 13:55; Mar 6:3; Knj 15:13; Gal 1:19

* **1:1 1:1** Dow-je kɨ́ Jakɨ ɓa-dé gin kojɨ kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kinlé, to gin kojɨ Israyel-je kɨ́ məsɨ-tɨ kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé Jeju. Ngà ta kinlé à sɔbɨ dɔ dow-je lay kɨ́ 'to jipɨ-je al kɨ́ d'adɨ mɛ̨ɛ̨-dé Jeju tɔ.

7 Kadɨ dow kí titɨ-nạ̃ bè kinlé, gə kí à kingə né ji 'Baɓe-tɨ al.
8 To dow kí mẹ̃ẹ̃-é ra joo rəm, kɔjra-je liə lay ya ẹ̃ ạ̃ dɔ-tɨ al.†

Ta kí sɔbɨ dɔ njèndoo dẹ̃ kì njènékingə

9 Kadɨ ngonkɔ̃-ji kí njèkadmẹ̃ẹ̃ kí to njèndoo ra rɔnəl kdɔ dɔ-é tò kɨ taá.
10 Ə njènékingə rəmə, kadɨ-é ra rɔnəl kdɔ dɔ-é tò kɨ nangɨ tɔ. Kdɔ ẹ̃ à goto titɨ kí putɨ wale ur-né kin bè.
11 Lokɨ kàdì ubə ɓá ɔsɨ ṇạ̃ lé, wale ndole ə putɨ-é ur adɨ kurə-é kí kete goto. Bè ya tɔ ə́ njènékingə à goto-né ta kullə-je-tɨ liə.

Ta kí sɔbɨ dɔ nạ̃mẹ̃ẹ̃ koo rəm, néna̧ rəm

12 Dow kí ạ̃ gərərə mẹ̃ẹ̃ néna̧-tɨ lé, to njènékumạ̃; kdɔ go kạ̃ gərərə-tɨ liə lé ẹ̃ à kingə nédɔji kí sɔbɨ dɔ kiskəm kí 'Baɓe un mindɨ-é kdɔ kadɨ dow-je kí njéndigɨ-é.
13 Kinə néna̧ tẹ̃ẹ̃ dɔ dow-tɨ rəmə kadɨ-é panè «to Lubə ɓá nạ̃ n'ẹ̀» al, kdɔ Lubə lé né kí majɨ al à nạ̃-é al rəm, ɓá ẹ̃ ya kì dɔ-é kàrè nạ̃ dow al rəm tɔ.
14 Ngà nạ̃́-nạ̃́ kí né nạ̃-é lé to kəmnda né kí tò mẹ̃ẹ̃-é-tɨ ya ədɨ-é ə ndɔr-é kɨ ta-tɨ.
15 Go-tɨ, lokɨ kəmnda ra ɓe mẹ̃ẹ̃-é-tɨ rəmə ojɨ majal, ə lokɨ majal ɔw kɨ kete-kete lé ojɨ koy tɔ.
16 Ngankɔ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ̃ kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, ədi rɔ-si al:
17 Kadkare lay kí majɨ ṇạ̃ kì kí majɨ ɔr njutɨ lé, to né-je kí taá kí ị̃ rɔ Lubə-tɨ kí to Bɔbɨ né-je kí ndógɨ. Lubə lé ẹ̃ mbəl rɔ-é tò gay al rəm, ɓá ndil né kí njèmbəl rɔ-é goto rɔ-é-tɨ rəm tɔ.
18 Lubə ya ojɨ-ji kì mẹ̃ẹ̃ndigɨ liə kì takul ta liə kí to ta kí tɔgrɔ-tɨ, kdɔ kadɨ j'toi titɨ dɔdər né-je lay kí ẹ̃ ra-dé kin bè.

Koo ta lə Lubə ə təl rɔ go-tɨ

19 Ngankɔ̃-m-je kí njékadmẹ̃ẹ̃ kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, né kí kadɨ 'gəi ə́n: Kadɨ nạ̃́-nạ̃́ ya ị̃ kalangɨ oo ta, ngà kadɨ ị̃ kalangɨ pa ta al rəm, ɓá kadɨ ị̃ kalangɨ ra wɔngɨ al rəm tɔ.
20 Kdɔ wɔngɨ lə dow à ra né kí njururu lə Lubə al.
21 Gin-é kin ɓá kadɨ 'mbati-né né-je lay kí tò ṇẹ̃ kì né-je lay kí to kullə mẹ̃ẹ̃ndul kí nạ̀y mẹ̃ẹ̃-si-tɨ, rəmə ta kí 'dubɨ mẹ̃ẹ̃-si-tɨ kí to ta kí à kasɨ kajɨ ndil-si kinlé ɓá kadɨ 'ndigi dɔ-tɨ kì dɔ kí sɔl lɔm-lɔm.
22 Ooi ta kɨ koo par al, ngà ooi ta ə 'təli rɔ-si go-tɨ ɓane, ɓɨ ədi rɔ-si kì ta-je kí kuy kɨ natɨ al.
23 Kdɔ dow kí oo ta ɓá təl rɔ-é go-tɨ al lé, titɨ-nạ̃ kì dow kí oo ta kəm-é sɔɔbɔ-tɨ,
24 ɓá ɔtɨ ɔw rəmə tajinatɨ nè ya mẹ̃ẹ̃-é oy dɔ ta kəm-é-tɨ lé səl kin bè.
25 Ngà dow kí ndər gin ndukun kí majɨ kí njètaa-ji kilə-ji taá kin ə təl rɔ-é go-tɨ ɓá ạ̃ dɔ-tɨ njángɨ, ɓɨ adɨ mẹ̃ẹ̃-é oy dɔ-tɨ al, ngà ẹ̃ ra-né kullə kì rɔ tungə-é rəmə, dowbé kinlé to njènékumạ̃ mẹ̃ẹ̃ kullə ra-é-tɨ.
26 Kinə dow ɓa rɔ-é njèpole né ɓá ngəm ndɔ̃-é al lé, ẹ̃ ədɨ rɔ-é kɨ kədɨ, népole lə dowbé kinlé to né kí kɔgɨ kare.
27 Yən, népole kí Lubə kí Bɔbɨ-ji oo adɨ to népole kí aa njay kí né kí majɨ al goto-tɨ ta kəm-é-tɨ lé, to koo go ngan al-je kì njéngɔwkoy-je dan nékəmtondoo-je-tɨ lə-dé, ə kitə rɔ ngərəngɨ kàdì né-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ kí tò ṇẹ̃.

† **1:8 1:8** 1Ja̧ 5:14-15; Mat 7:7-11; 15:22-28; Luk 18:1-8

2

Ta kí sɔbɨ dɔ kɔrkəm-ną̣

1 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̣ę̣, kadmę̣ę̣ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ kí njèriɓa lé,
ori natɨ kɨ̀ kɔrkəm-ną̣ al.
2 Kinə dow madɨ ulə 'ningə́ lɔr ji-é-tɨ kɨ̀ kubɨ-je kí majɨ-majɨ rɔ-é-tɨ ɔw-
né lo kəwną̣-tɨ lə-si je bè ə njèndoo madɨ ulə kubɨ-je kí ndisɨ rɔ-é-tɨ ɔw-né
kəykəwną̣-tɨ lé tɔ,
3 rəmə kəm-si tò sikɨm dɔ dow-tɨ kí ulə kubɨ-je kí majɨ-majɨ rɔ-é-tɨ lé adɨ
idəi-é 'painè: «I, 'isɨ nè, lo-tɨ kí majɨ kin.» Ngà njèndoo lé ɓá idəi-é 'painè:
«I, 'ą̣ taá tin» al rəmə «'isɨ nangɨ lo kungɨ nja-m-tɨ tin.»
4 Lokɨ sə̨i 'rai né kí bè kin dan-si-tɨ lé to kɔr kəm-ną̣ ɓan al wa? Ə sə̨i
'təli njékɔr gangɨ né-je kɨ̀ tagɨr-je kí majɨ al kí mę̣ę̣-si-tɨ ɓan al wa?
5 Ooi, ngankɔ̨-m-je kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ: 'Gəi tokɨ Lubə mbətɨ dow-
je kí dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'oo-dé kɨ njéndoo-je lé, kadɨ 'təl njénékingə-
je kí mę̣ę̣ kadmę̣ę̣-tɨ rəm, kadɨ kɔ̨ɓe kí ę̣ un mindɨ-é kdɔ kadɨ njéndigɨ-é-je
lé, təl nédɔji lə-dé rəm ya al wa?
6 Ngà sə̨i ngá ɓá 'nədi njéndoo-je! Njénékingə-je ya ɓá 'to njékadɨ-si
kɔ̨-je kɨ̀ njékɔw sə-si nɔ̨ njégangta-je-tɨ lé al wa?
7 Dę̣ ya ɓá 'to njésɔkɨ ri kí majɨ kí tokɨ kində dɔ-si-tɨ lé al wa?
8 Tɔgrɔ-tɨ ya, kinə 'təli rɔ-si go ndukun-tɨ kí ɔ̨ madɨ-é-je lay kí to ndukun
lə Lubə kí to ngar lə-ji, kí 'ndàngɨ mę̣ę̣ mbete-tɨ kí aa njay 'panè: «'A ndigɨ
dow madɨ-i titɨ-ną̣ kɨ̀ rɔ-i bè tɔ[†]» kin rəmə to né kí majɨ.
9 Ngà kinə sə̨i ɔri kəm dow-je rəmə sə̨i 'rai majal ə ndukun gangta dɔ-
si-tɨ kdɔ sə̨i ali dɔ ta.
10 Kdɔtalə kinə dow təl rɔ-é go ndukun-tɨ ɓikti lay ya ɓá ę̣ al dɔ ndukun
káre rəmə, dowbé al dɔ ndukun-je lay ya.
11 Kdɔ dow kí njèpanè: «'A ra kaya al» lé, ya panè: «'A tɔl dow al» tɔ.
Adɨ kinə i 'ra kaya al kàrè ɓá kinə i 'tɔl dow rəmə, i 'al dɔ ndukun ɓikti
lay.
12 'Pai ta rəm, 'rai né rəm, kəm dow-je kí d'a gangta dɔ-dé-tɨ kɨ̀ ndukun
kí njètaa dow-je kilə-dé taá kin ɓane.
13 Kdɔ, dow kí njèkoo kəmtondoo lə madɨ-é al lé, ta kí gangɨ kí dɔ-é-tɨ
kàrè koo kəmtondoo à goto-tɨ tɔ. Ngà koo kəmtondoo ɓá dow à dum-né
dɔ ta kí gangɨ.

Kadmę̣ę̣ kɨ̀ kullə kadmę̣ę̣

14 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmę̣ę̣, kadɨ dow panè: «M'ɔw kɨ̀ kadmę̣ę̣», ya
ngà ę̣ ra né kí tɔjɨ kadmę̣ę̣ lé al lé, se majɨ-é to ri wa? Se kadmę̣ę̣ kinlé à
kajɨ-é ya ɓan wa?
15 Kinə ngankɔ̨-si-je əse kɔ̨nan-si-je madɨ d'ɔw kutɨ-dé dum əse nékuso-
dé kɨ̀ ndɔ-je lay goto
16 ya rəmə dow káre dan-si-tɨ idə-dé panè: «Ɔwi kɨ̀ lapiya, adi rɔ-si tungə
jùrùrù ə adi mę̣ę̣-si ndan!» Lokɨ sə̨i 'pai bè ya ɓɨ adi-dé né kí d'a ra-né kɨ̀
rɔ-dé al lé, sé majɨ-é to ri wa?
17 Kí sɔbɨ dɔ kadmę̣ę̣ kàrè tò bè ya tɔ. Kadmę̣ę̣ lé, kinə kullə-é goto rəmə,
to kadmę̣ę̣ kí oy suį̣.

---

† **2:8 2:8** Luk 10:27

18 Ngà dow madɨ à panè: «I 'ɔw kɨ̀ kadmɛ̨̃ɛ̨, ngà mą̃ rəmə m'ɔw kɨ̀ kullə kadmɛ̨̃ɛ̨», ə́n ə́ «'ɔjɨ-m kadmɛ̨̃ɛ̨ lə-i kɨ́ kullə-é goto lé adɨ m'oo ə mą̃ m'a kɔjɨ-i kullə kadmɛ̨̃ɛ̨ lə-m kadɨ oo-né kadmɛ̨̃ɛ̨ lə-m tɔ.»
19 I 'adɨ mɛ̨̃ɛ̨-i kɨ́ Lubə ra káre-rè, 'lə-i to tó-é ya. Ndil-je kɨ́ majɨ al kàrè, d'adɨ mɛ̨̃ɛ̨-dé kɨ́ Lubə ra káre-rè tɔ, ə 'dadɨ ngin-ngin.
20 Mbɔ̃́ dow, se i ndigɨ gə né kɨ́ tɔjɨ kɨ́ kadmɛ̨̃ɛ̨ kɨ́ kullə-é goto to kadmɛ̨̃ɛ̨ kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨ wəy kare lé wa?
21 Ka-ji Abrakam ilə ngon-é Isakɨ logugɨ né-tɨ kdɔ kadɨ Lubə kadkare-tɨ, adɨ to takul kullə ra-é-je ɓá ta ɔr-né dɔ-é-tɨ ya al wa?
22 I gə majɨ kɨ́ kadmɛ̨̃ɛ̨ liə ɔw natɨ kɨ̀ kullə ra-é-je ə kɨ̀ takul kullə ra kadmɛ̨̃ɛ̨ ɓá kadmɛ̨̃ɛ̨ liə majɨ ɔr-né njutɨ.
23 Beɓa ta kɨ́ mbete kɨ́ aa njay pa lé né-é ra né. Mbete kɨ́ aa njay lé panè: «Abrakam adɨ mɛ̨̃ɛ̨-é Lubə, beɓa Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ ə ɓa-é-né nam-é.»
24 Sə̨i 'gəi kɨ́ to kullə ra dow ɓá ta ɔr-né dɔ-é-tɨ ɓi kɨ̀ takul kadmɛ̨̃ɛ̨ liə ya par al.
25 Bè ya tɔ ə́ Rakabɨ* kɨ́ to dené kɨ́ njèkaya ya, uwə njétən lo-je kɨ́ 'to Israyel-je kɨ rɔ-é-tɨ, ə adɨ-dé 'təl kɨ̀ rəbɨ kɨ́ rangɨ, adɨ to takul kullə ra-é ɓá Lubə ɔr-né ta dɔ-é-tɨ.
26 Titɨ kɨ́ dow kɨ́ koo goto mɛ̨̃ɛ̨-é-tɨ to-né dow kɨ́ oy kinlé, gangɨ-é kin ya tɔ ə́ kadmɛ̨̃ɛ̨ kɨ́ kullə-é goto to-né kadmɛ̨̃ɛ̨ kɨ́ oy tɔ.

3

Ta kɨ́ dɔ ndɔ̨̃ dow-tɨ
Mat 12:33-37

1 Ngankɔ̨̃-m-je kɨ́ njékadmɛ̨̃ɛ̨, kadɨ sə̨i njéndó dow-je né 'n̪ą̃i al! Kdɔ sə̨i 'gəi majɨ kɨ́ jɛ̨ njéndó dow-je né-je lé ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ-ji-tɨ à ngą̃ n̪ą̃.
2 Jə̨i lay ya j'rai né kɨ́ majɨ al kɨ̀ kəm rəbɨ-je kɨ́ gay-gay. Kinə dow ra majal mɛ̨̃ɛ̨ ta pa-é-tɨ al rəmə, dowbé to dow kɨ́ majɨ ɔr njutɨ ə asɨ kuwə rɔ-é lay gin tɔ́gɨ-é-tɨ.
3 Lokɨ j'uləi jim ta sində-je-tɨ kadɨ 'təl rɔ-dé go-ji-tɨ lé, j'ɔwi kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ rɔ-dé-tɨ lay.
4 Ooi ta kɨ́ dɔ bato-je-tɨ tɔ: Bato-je lé to né-je kɨ́ boy n̪ą̃ ya, ngà lokɨ yə́l kɨ́ ulə kɨ̀ tɔ́gɨ-é ɔsɨ-dé kɨ kete-kete lé, ngon gɔw-é kɨ́ ndɛ̨ bè ya njèkuwə-é ɔw-né sə-dé lo-tɨ kɨ́ mɛ̨̃ɛ̨-é ndigɨ.
5 Bè ya tɔ, ndɔ̨̃ dow to ngon rɔ kɨ́ ndɛ̨ bè, ya ɛ̨ pa ta-je kɨ́ al dɔ-é dɔ-é ɔsɨ-né gajɨ rɔ-é. Ooi bè! Ngon kɔpər kɨ́ ndɛ̨ bè ya asɨ kɔ̨̃ mɛ̨̃ɛ̨ mbo lay!
6 Ndɔ̨̃ dow lé titɨ-n̪ą̃ kɨ̀ kɔpər bè tɔ. Ɛ̨̃ ɓá to lo kɨ́ né ra kɨ́ njururu al tò-tɨ; ndɔ̨̃ dow lé to ngon rɔ-ji kɨ́ tò dan ngan rɔ-ji-je-tɨ. Ɛ̨̃ ya to njèndəm rɔ-ji lay kɨ́ né kɨ́ majɨ al, ɓá un pər kɨ́ tò sartagangɨ dɔ-é-tɨ ree ində-né kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-ji!
7 Dow asɨ təl dą̃-je kɨ́ gay-gay lay, kɨ̀ yəl-je, kɨ̀ né-je kɨ́ njékagɨ nangɨ, kɨ̀ né-je kɨ́ mani gin tɔ́gɨ-é-tɨ, ə təl-dé gin tɔ́gɨ-é-tɨ ya tɔ.
8 Ngà ndɔ̨̃ dow lé, dow kɨ́ asɨ kuwə-é gin tɔ́gɨ-é-tɨ goto. To né kɨ́ majɨ al kɨ́ dow à kasɨ kuwə ta-é al, ə kəngɨ né kɨ́ à tɔl dow rusɨ nj̨ɨ-nj̨ɨ.
9 Ɛ̨̃ ya j'ɔsɨ-né gajɨ Bɔbɨ-ji kɨ́ to 'Baɓe rəm, ɓá j'indəi-né ndɔl dɔ dow-je-tɨ kɨ́ Lubə ra-dé adɨ 'titɨ-n̪ą̃ siə rəm tɔ.

---

* **2:25 2:25** Joj 2:1-21

10 Ta-ji kí káre-rè kin ya tɔrndi tɛ̨ɛ̨-tɨ rəm, ɓá ndɔl tɛ̨ɛ̨-tɨ rəm. Ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, to né kí à tò bè al.
11 Kəm kɛ̨nɛ̨nɛ̨ kí káre-rè lé, man kí sɔl kɨ̀ man kí atɨ à tɛ̨ɛ̨-tɨ wa?
12 Ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, kote à kandɨ olibiye wa? Əse nduu à kandɨ kote wa? Kəm kɛ̨nɛ̨nɛ̨ kí káre-rè lé man-é à dɔ̨ katɨ rəm, à sɔl rəm al.

Gosɨ kí į̣ dɔrą̣-tɨ

13 Ną̣ dan-si-tɨ ɓá to njègosɨ kɨ̀ njènégə wa? Kadɨ-é tɔjɨ kullə ra-é mɛ̨ɛ̨ panjiyə-tɨ kí majɨ kí tɔjɨ kullə ra dow kí njèsɔl dɔ-é kɨ̀ njègosɨ.
14 Ngà kinə kim-ną̣ kɨ̀ jangɨ rusɨ mɛ̨ɛ̨-si njį̣-njį̣ rəmə, ɔsi gajɨ rɔ-si al rəm, ɓá ədi ta ɔsi-né ta kí tɔgrɔ-tɨ ngərəngɨ al rəm tɔ.
15 Gosɨ kí bè kinlé į̣ dɔrą̣-tɨ al, ngà to gosɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè, to gosɨ lə dow, kɨ̀ gosɨ lə ndil-je kí majɨ al.
16 Kdɔ lo kí jangɨ kɨ̀ kim-ną̣ tò-tɨ lé, né-je kí tulə natɨ kɨ̀ majal-je kí gay-gay tò-tɨ tɔ.
17 Ngà gosɨ kí į̣ dɔrą̣-tɨ to gosɨ kí aa njay ya kete, go-tɨ to lapiya, to sɔl lɔm-lɔm, to kuwə nojɨ, to koo kəmtondoo kí ṇą̣, to kullə ra-je kí majɨ-majɨ ə kɔr kəm-ną̣ goto-tɨ rəm, ɓá kədkəm-ną̣ goto-tɨ rəm tɔ.
18 Dow-je kí njékulə dow-je nojɨ natɨ lé, 'to njésangɨ lapiya lo kisɨ-dé-je-tɨ ə kandɨ-é to né ra kí njururu.

4

Rɔ kɨ̀ ɓo né-je kí majɨ al
1Pi 5:5-9

1 Ta-je kɨ̀ kɔl-ną̣-je kí tò dan-si-tɨ lé į̣ rá wa? To ɓo né-je kí majɨ al kí mɛ̨ɛ̨-si-tɨ ya ɓá ɔsɨ-si ɓɔ̨y-ɓɔ̨y ɓukɨ-si dɔ-ną̣-tɨ tin al wa?
2 Sə̨i 'rai kəmnda né ə ingəi al; rəmə 'toi njétɔl dow-je kɨ̀ njéra-ną̣ jangɨ-je; né kí ingəi mɛ̨ɛ̨-é-tɨ goto. Sə̨i 'toi njéra-ną̣ ta-je kɨ̀ njékɔl-ną̣-je. Né kí 'ndigi lé, sə̨i ingəi al, kdɔ 'gəi dəji né Lubə al.
3 'Dəji né ə ingəi al, kdɔ 'dəji kɨ̀ tagɨr kí majɨ al, 'dəji kdɔ tində sane kɔgɨ dɔ ɓo né-je-tɨ kí majɨ al kí mɛ̨ɛ̨-si-tɨ.
4 Sə̨i njérakaya-je kan! Sə̨i 'gəi kí ra kəmnda né-je kí dɔnangɨ-tɨ lé, to kɔsɨ ta kɨ̀ Lubə ya al wa? Adɨ dow kí ra kəmnda né-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lé to njèba lə Lubə.
5 Ta kí mbete kí aa njay pa lé, sə̨i adi to ta kí kare wa? Mbete kí aa njay panè: Ndil* kí Lubə adɨ-é isɨ mɛ̨ɛ̨-ji-tɨ lé jangɨ ra-é dɔ-tɨ.
6 Ngà ramajɨ lə Lubə lé al dɔ lo; kdɔ mbete kí aa njay panè: Lubə ɔsɨ ta njékində kàdì-dé-je, ngà ɛ̨ ramajɨ kɨ̀ njésɔl dɔ-dé-je.
7 Ən ə́ uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə Lubə; ą̣i gərərə nɔ̨ Sú-tɨ ə à ką̣y-si ką̣ są̣y nų̣.
8 'Reei ngɔsi kɨ rɔ Lubə-tɨ ə à ree ngɔsi kɨ rɔ-si-tɨ tɔ. Sə̨i njéramajal-je, 'tɔri ji-si né kí majɨ al-tɨ; sə̨i kí mɛ̨ɛ̨-si ra joo, adi mɛ̨ɛ̨-si aa njay.
9 Kadɨ 'gəi kí 'toi dangɨ-tɨ-je, 'ndingəi ndoo, 'nɔ̨i, adi kogɨ lə-si təl nɔ̨ ə adi rɔnəl lə-si təl mɛ̨ɛ̨kɔ̨.
10 'Sɔli dɔ-si nɔ̨ 'Ɓaɓe-tɨ ə à kitə dɔ-si taá.

Ta kí sɔbɨ dɔ gangta dɔ-ną̣-tɨ

---

* **4:5 4:5** ***Ndil*** kí ta-é tò nè kinlé dow-je kí 'nạ́-je 'panè to *Ndil kí aa njay*ə dɛ̨ kí dan-tɨ-je 'panè to *ndil dow.*

11 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰, 'pai ta kɨ́ majɨ al dɔ-nɑ̰-tɨ al. Dow kɨ́ pa ta
kɨ́ majɨ al dɔ ngonkɔ̰-é-tɨ əse gangta dɔ-é-tɨ lé, ɛ̰ pa ta kɨ́ majɨ al dɔ ndukun-
tɨ lə Lubə rəm, ɓá gangta dɔ ndukun-tɨ lé rəm tɔ. Ngà kinə i 'to njègangta
dɔ ndukun-tɨ rəmə, i 'to njègangta ɓɨ 'to njètəl rɔ-i go ndukun-tɨ al.
12 Kdɔ Lubə ya kɨ̀ kár-é ə́ to njèkadɨ ndukun rəm, ɓá to njègangta rəm;
ɛ̰ ya asɨ kajɨ dow rəm, asɨ tɔl dow rəm tɔ. Ngà i ə 'to nɑ̰́ ɓá 'gangta dɔ dow
madɨ-i-tɨ wa?

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ kində kàdì

13 Ooi majɨ! Sɑ̰i kɨ́ isɨ 'painè: Ɓone əse bore ə j'a kɔw ɓebo-tɨ kɨ́ bè kin,
j'a ra ɓal káre, j'a ra gatɨ ə j'a kingə là.
14 Sɑ̰i 'gəi né kɨ́ à tɛ̰ɛ̰ dɔ-si-tɨ ndɔ-tɨ kɨ́ bore al! Kdɔ sɑ̰i lé 'titi-nɑ̰ kɨ̀ mum
kɨ́ usɨ sɛ̰ bè ya ə sane kin bè.
15 Ngà ta kɨ́ lé a pai ə́n: Kinə 'Ɓaɓe ndigɨ rəmə, j'a kisɨ kɨ̀ dɔ-ji taá ə j'a
ra né kɨ́ bè əse né kɨ́ bè kin.
16 Ngà kɨ́ ngɔsnè-tɨ kinlé, sɑ̰i isi ɔsi gajɨ rɔ-si kɨ̀ ta-je kɨ́ al dɔ-si. Ko kɔsɨ
gajɨ rɔ kɨ́ bè kinlé majɨ al.
17 Kinə dow gə ra majɨ ya ɓá ra al lé, dowbé kin ra majal.

5

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njénékingə-je

1 Sɑ̰i njénékingə-je, ooi majɨ! 'Nɔ̰i, 'tuməi rusɨ-rusɨ, kdɔtalə tujɨ-je kɨ́ à
ree dɔ̰-si-tɨ!
2 †Nékingə-je lə-si ndum lutɨ ə ɲɔ̰-je d'ɔ̰̀ kubɨ-je lə-si lay.
3 Lər-je kɨ̀ là-je lə-si nɔ̰; ə nɔ̰-é kinlé à kilə ta dɔ-si-tɨ, ə à kɔ̰̀ dajɨ rɔ-si
titɨ-nɑ̰ kɨ̀ pər bè. Sɑ̰i isi mbɔ̰i né-je lə-si indəi ngangəm mɛ̰ɛ̰ ndɔ-je-tɨ kɨ́
dɔbəɣ-tɨ ɓəy al ɓan!
4 Ooi bè! Sɑ̰i 'mbati kugəi nédɔji njérakullə mɛ̰ɛ̰ ndɔr-je-tɨ lə-si adɨ 'nɔ̰
ə ndi nɔ̰-dé ɔw sar usɨ mbi 'Ɓaɓe-tɨ kɨ́ njèkosɨ njérɔ-je.
5 Sɑ̰i isi dan majɨ-tɨ bagja dɔnangɨ-tɨ nè ə iɲəi rɔ-si yakɨ 'rai né-je kɨ́
dɔnangɨ-tɨ nè. Sɑ̰i usoi né əi-né mbul-mbul tokɨ dɑ̰-je kɨ́ d'ɔw kɨ̀ tɔl-dé kin
bè.
6 Njèra né kɨ́ njururu ya sɑ̰i 'gangi ta dɔ-é-tɨ ə 'tɔli-é dɔ-tɨ. Ɛ̰ ijə-si rɔ al.

Kuwə rɔ ngɑ̰ mɛ̰ɛ̰ néɲɑ̰-je-tɨ

7 Beɓa ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰, iləi mɛ̰ɛ̰-si dɔ madɨ-é-tɨ sar ndɔ təl
'Ɓaɓe-tɨ. Ooi, njèndɔr lé, ilə mɛ̰ɛ̰-é dɔ madɨ-é-tɨ sar kadɨ ingə-né man ndi
kɨ́ dɔsɑ̰y kɨ̀ sɔ̰y man ndi ngəbɨ-né kandɨ né kɨ́ majɨ kɨ́ nangɨ à kadɨ-é.
8 Sɑ̰i ya kàrè, iləi mɛ̰ɛ̰-si dɔ madɨ-é-tɨ, uwəi mɛ̰ɛ̰-si ngɑ̰, kdɔ ndɔ ree lə
'Ɓaɓe nɑ̰̀y ngɔsi.
9 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰, 'yuni ta dɔ-nɑ̰-tɨ al, nè ta kɨ́ gangɨ à kusɨ
dɔ-si-tɨ. Ooi, Njègangta ɑ̰ tarəbɨ-tɨ ngá.
10 Ngankɔ̰-m-je kɨ́ njékadmɛ̰ɛ̰, njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́ ndɔkɨ 'pa ta kɨ̀
ri 'Ɓaɓe lé, d'ingə kɔ̰̀ rəm, d'ilə mɛ̰ɛ̰-dé dɔ madɨ-é pɔ̰́ rəm ə́n ə́ adi 'to
néndajɨ lə-si.
11 Ooi bè! Dow-je kɨ́ d'ɑ̰ dɔ nja-dé-tɨ njángɨ lé ɓá j'painè 'to njénékumə̰-
je. Sɑ̰i ooi poyta kɨ́ sɔbɨ dɔ kɑ̰ dɔ nja-tɨ njángɨ lə Jobɨ rəm, ɓá né kɨ́ 'Ɓaɓe
ra siə ta sɔ̰y-é-tɨ kàrè ooi rəm tɔ. Kdɔ 'Ɓaɓe lé to njèkoo kəmtondoo rəm,
ɓá ta ɔ̰̀ mɛ̰ɛ̰-é kdɔ dow-je rəm tɔ.

† **5:2 5:2** Mat 6:19

Ta kí dɔ kubɨ rɔ-tɨ

12 †Ngankɔ̰-m-je kí njékadmɛ̰ɛ̰, kete nɔ̰ né-je-tɨ lay lé, ubi rɔ-si kɨ̀ dɔrą̰ al
rəm, ubi rɔ-si kɨ̀ dɔnangɨ al rəm, ɓá ubi rɔ-si kɨ̀ né madɨ kí rangɨ al rəm.
Ngà kinə ta lə-si to oiyo rəmə, ą̰i dɔ oiyo-tɨ ə kinə ta lə-si to ą́-ą̰̀ rəmə, ą̰i
dɔ ą́-ą̰̀-tɨ; bè kdɔ kadɨ usi mɛ̰ɛ̰ ta kí gangɨ-tɨ al.

Pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ njémɔ̰y-je

13 Kinə dow madɨ dan-si-tɨ isɨ dan kɔ̰̀-tɨ rəmə, kadɨ-é pa ta kɨ̀ Lubə. Kinə
dow madɨ dan-si-tɨ isɨ dan rənəl-tɨ rəmə, kadɨ-é usɨ patɔ́y-je.
14 †Ba kinə dow madɨ dan-si-tɨ mɔ̰y ra-é rəmə, kadɨ-é ɓa 'ngatɔ́gɨ-je lə
njékəwnąʼ-je kadɨ 'pa ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta liə d'ur-né ubɨ dɔ-é-tɨ kɨ̀ ri 'Baɓe.
15 Ta kí pa kɨ̀ Lubə kɨ̀ kadmɛ̰ɛ̰ lé à kadɨ lapiya njèmɔ̰y ə 'Baɓe à kadɨ-é
ubə nangɨ ɨ̰ taá; ə kinə ɛ̰ ra majal-je nɔ̰ɔ̰ rəmə, à tokɨ kiɲə go-é kɔgɨ kadɨ-é.
16 Ən ə́ 'pai ta rəsɨ dɔ majal-je-tɨ lə-si adi-nąʼ ə 'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ ta lə-nąʼ,
kdɔ kadɨ ingəi lapiya. Ta kí njèra né kí njururu pa kɨ̀ Lubə ə ą̰ dɔ-tɨ njángɨ
lé, ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ ɲą̰.
17 Eli kí to dow madɨ-ji ya ndɔkɨ pa ta kɨ̀ Lubə ą̰ dɔ-tɨ njángɨ kadɨ ndi ədɨ
al ə́ ndi ədɨ dɔnangɨ-tɨ al ya ɓal mutə kɨ̀ nąy mɛkɛ̰.
18 Bəy ɓá təl pa ta kɨ̀ Lubə gogɨ rəmə, ndi ədɨ adɨ né-je kí dɔnangɨ-tɨ
andɨ.
19 Ngankɔ̰-m-je kí njékadmɛ̰ɛ̰, kinə dow madɨ dan-si-tɨ ndəm, adɨ ą̰ sąy
kɨ̀ ta kí tɔgrɔ-tɨ ɓá dow kí rangɨ təl ree siə
20 †rəmə, kadɨ 'gəi majɨ kí dow kí njètəl kɨ̀ njèramajal dɔ rəbɨ ndəm-tɨ
lé, to njèkajɨ-é ta yo-tɨ. Ə né kí ɛ̰ ra kinlé to kəm rəbɨ kutɨ* dɔ majal-je ɲą̰.

---

† **5:12 5:12** Mat 5:34-37 † **5:14 5:14** Mar 6:13 † **5:20 5:20** 1Pi 4:8 * **5:20 5:20** Kutɨ dɔ majal-je kí ta-é tò nè kinlé to ta kí sɔbɨ dɔ kutɨ dɔ majal-je kadɨ dow oo al al, ngà sɔbɨ kiɲə go majal-je kɔgɨ (Gos 10:12; Pa 32:1; 1Pi 4:8).

Mbete kɨ́ dɔsa̰y kɨ́
Piyər
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Piyər ndàngɨ

Njèkɔwkulə Piyər ndàngɨ mbete kin adɨ njékadmɛ̰ɛ̰-je kɨ́ 'sane-na̰ dɔnangɨ-tɨ lə dow-je kɨ́ Rɔm, dɔnangɨ Aji-tɨ kɨ́ ngon-é (kɨ́ ɓone bè 'ɓa-é Turki). Ɛ̰ ndigɨ kulə dingəm mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ dan kɔ̰̀-je-tɨ kɨ́ d'isɨ d'ingə ngá kin rəm, ɓá ndigɨ kadɨ-dé tɔ́gɨ kdɔ kɔ̰̀-je kɨ́ d'ɔw kɨ̀ kingə kɨ kingə ɓəy kin rəm.

Piyər lé, to dow káre dan dow-je-tɨ kɨ́ boy kɨ́ ri-é tò mɛ̰ɛ̰ mbete-je-tɨ lə Matiye, kɨ̀ Markɨ, kɨ̀ Lukɨ, kɨ̀ Ja̰, rəm tò mɛ̰ɛ̰ Mbete kullə-tɨ lə Njékɔwkulə-je kɨ́ kɨ̰ lo kɔr-é-je-tɨ 1-10 rəm tɔ. 'Gə-é kɨ̀ ri-é kɨ́ Simɔ̰. Jeju mbəti-é adɨ-é to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ liə kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo, ə ində ri-é lə Piyər (Mark 3:16-17). Gɔ-tɨ, lokɨ Jeju təl ɔw dɔra̰-tɨ gogɨ lé, Piyər ingə tɔ́gɨ ilə-né mbɛ̰ Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kajɨ dan jipɨ-je-tɨ rəm, dan jipɨ al-je-tɨ rəm. Lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 5:13 lé, Piyər tɔjɨ kɨ́ n'ndàngɨ mbete kinlé dɔnangɨ Babilɔn-tɨ kɨ́ d'un d'ɔji-né ɓebo Rɔm.

Kɔ̰ ta-je kɨ́ boy-boy ra mutə mɛ̰ɛ̰ mbete-tɨ kin adɨ to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ: Kajɨ rəm, kulə dɔ gin tɔ́gɨ-tɨ rəm, ɓá kɔ̰̀ rəm. Kulə gin-é-tɨ lé, Piyər ra oiyo Lubə kdɔ kajɨ kɨ́ tò kɨ̀ takul Jeju Kristɨ ə ole-né mɛ̰ɛ̰ njékadmɛ̰ɛ̰-je kɨ́ dɛ̰ lé Lubə oji-dé kojɨ kɨ́ sigɨ, kdɔ nékində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ kɨ́ tò kəm. Ɛ̰ ulə dingəm mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ kadɨ panjiyə-dé aa njay, kdɔ kadɨ kajɨ kinlé tɔji-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ. Tò kadɨ dɛ̰ d'a tɔjɨ kullə ra-dé kɨ́ majɨ kɨ̀ kəm rəbɨ kulə dɔ gin tɔ́gɨ-tɨ adɨ dɛ̰ lay ya kadɨ d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə njékɔ̰ɓe-je; kadɨ ɓə-je d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'ɓa-dé-je; kadɨ dené-je d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ ngɔw-dé-je ə kadɨ dingəm-je d'un ta ne-dé-je. Kɨ́ sɔbɨ dɔ kɔ̰̀ rəmə, njékadmɛ̰ɛ̰-je lé, lé dow-je d'ulə kəm-dé ndoo titɨ kɨ́ ndɔkɨ d'ulə-né kəm Jeju ndoo kin bè kàrè, kadɨ d'adɨ to rɔ-dé al. To kəm rəbɨ kɨ́ tò kdɔ kadɨ d'ingə-né kɔ̰̀ kdɔ ta liə.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 Ma̰ Piyər, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̰i kɨ́ Lubə mbəti-si kɨ́ a̰yi isi ɓemba-je-tɨ dɔnangɨ Pɔ̰-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Galatɨ-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Kapadosɨ-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Aji-tɨ, kɨ̀ dɔnangɨ Bitini-tɨ.

2 Mbətɨ kɨ́ Bɔbɨ-ji Lubə mbəti-si kinlé, to kɔjra liə kɨ́ ɔjɨ kete low nṵ ɓá adɨ Ndil kɨ́ aa njay ində-si tagay kadɨ 'təli-né rɔ-si go ta-tɨ lə Jeju Kristɨ rəm, kadɨ məsɨ-é bɔr-né majal-je lə-si kɔgɨ rəm. Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya lə Lubə nà̰y sə-si dɔ madɨ-é-tɨ kɨ dɔ madɨ-é-tɨ.

Kajɨ to nékində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ kɨ́ majɨ n̰a̰

3 Kɔsgajɨ to 'lə Lubə kɨ́ to Bɔbɨ 'Baɓe lə-ji Jeju Kristɨ. To kɨ́ Lubə to njèkoo kəmtondoo kɨ́ n̰a̰ lé ɓá oji-ji-né kojɨ kɨ́ sigɨ kɨ̀ takul tɔsɨ kɨ́ Jeju Kristɨ tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ dan dow-je-tɨ kɨ́ d'oy, adɨ j'ɔwi kɨ̀ nékində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ lə-ji kɨ́ tò sartagangɨ rəm,

4 nékugə dɔji kɨ́ à ndum al rəm, à tò n̰ɛ̰ al rəm, ɓá ndole-é à tò lo tò-é-tɨ rəm ya tò dɔra̰-tɨ nɔ̰ɔ̰ tò ngəbɨ-ji,

5 jə̰i kí tɔ́gɨ lə Lubə ngəm-ji kɨ̀ takul kadmɛ̰ɛ̰ kdɔ kajɨ kí tò pèrèrè kadɨ
tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ mɛ̰ɛ̰ ndɔ-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ.
6 Gin-é kin ɓá, lé isi ingəi kɔ̰̀-je kí gay-gay kaglo-je-tɨ kí sɛ̰ kí ngɔsnè kin
kàrè, sə̰i 'rai-né rɔnəl; kɔ̰̀-je lé tò kadɨ à ree dɔ-si-tɨ kdɔ nə̰-si koo ya.
7 Kdɔtalə lɔr kí à tujɨ ɓəy kin kàrè d'ulə pərəə ɓá d'ɔr njar-é; beɓa
kadmɛ̰ɛ̰ lə-si kí to né kí majɨ nə̰ itə lɔr kinlé kàrè d'a nə̰-é dan kɔ̰̀-je-tɨ koo,
kdɔ kadɨ go-tɨ rəmə ingəi tɔ́y, kɨ̀ kɔsgajɨ, kɨ̀ riɓa ndɔ-tɨ kí Jeju Kristɨ à tɔjɨ-né
rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ.
8 Kristɨ lé, sə̰i ooi-é al ya 'ndigi-é rəm, sə̰i ooi-é al ɓəy ya adi-é mɛ̰ɛ̰-si
rəm ə 'rai rɔnəl kí to rɔnəl kí dum pa rəm, to rɔnəl kí riɓa-é nə̰ rəm,
9 kdɔ kajɨ kí aji kinlé to nékugə dɔji kadmɛ̰ɛ̰ lə-si.

Ta kí sɔbɨ dɔ njépata-je kí ta Lubə-tɨ, kɨ̀ kajɨ

10 Njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí 'pa ta kí sɔbɨ dɔ ramajɨ lə Lubə kí tò kdɔ
ta lə-si kinlé, 'ndər gin ta kí sɔbɨ dɔ kajɨ kinlé nə̰ rəm, ɓá 'dəji ta kí dɔ-tɨ
kete kɨ gogɨ rəm tɔ.
11 Kɔ̰̀-je kí Kristɨ* à kingə, kɨ̀ riɓa kí à kingə go-tɨ ɓá Ndil-é kí isɨ mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ
tɔjɨ-dé kete kinlé, dɛ̰ 'ndər gin-é nə̰ kdɔ koo se à to dɔkaglo kí rá-tɨ, ə à ra
né kɨ̀ kəm rəbɨ kí ban wa?
12 Lubə tɔjɨ-dé adɨ 'gə kí né-je kí dɛ̰ 'pa ta-é kinlé, sɔbɨ dɔ-dé dɛ̰ al, ngà
sɔbɨ dɔ-si sə̰i. Beɓa ɓone bè njékilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ 'pa d'adɨ-si kɨ̀ tɔ́gɨ
lə Ndil kí aa njay kí Lubə adɨ-é ḭ dɔrə̰-tɨ ree rɔ-dé-tɨ lé ə malayka-je kàrè
'ndigɨ kadɨ 'gə mɛ̰ɛ̰ Poyta kí Majɨ kinlé tɔ.

Panjiyə ngan lə Lubə
1Te 5:8-9; Tit 2:11-14

13 Gin-é kin ɓá, isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ, indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ ə adi mɛ̰ɛ̰-si
ɓikti lay ya tò kɨ dɔ majɨ-tɨ kí à tokɨ ra sə-si ndɔ-tɨ kí Jeju Kristɨ à tɔjɨ-né
rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ.
14 Sə̰i lé, 'toi ngan-je kí njétəl rɔ-si go ta-tɨ, ə́n ə́ ɓo né-je kí ndɔkɨ ra-si
lokɨ isi-né dɔ mbə́-tɨ ɓəy kinlé, adi ra-si gogɨ al ngá;
15 ngà adi panjiyə-si lay ya aa njay titɨ kí Lubə kí njèɓa-si aa-né njay kin
bè tɔ.
16 Kdɔtalə 'ndàngɨ 'panè: Aai njay, kdɔ mə̰ lé m'aa njay.
17 Lubə kí isi 'pai siə ta ə 'ɓai-é Bɔbɨ-si lé, ɛ̰ to njèkɔr kəm dow al, adɨ ɛ̰
gangta dɔ nə̰́-nə̰́-tɨ kɨ̀ go kullə ra-é; ə́n ə́ ɓal kisɨ kɨ̀ dɔ taá lə-si dɔnangɨ-tɨ
nè lé, adi panjiyə-si ilə kujɨ dɔ-é-tɨ.
18 Sə̰i 'gəi majɨ kí to là-je, kɨ̀ lɔr-je
kí à tujɨ kin ɓá Lubə gangɨ-né dɔ-si
lo né ra-tɨ kí dɔ mbə́-tɨ kí bɔbɨ-si-je d'ojɨ-si-né kin al;
19 ngà to məsɨ Kristɨ kí gatɨ-é al dɔ lo,
kí tokɨ məsɨ ngonbatɨ kí mətɨ goto rɔ-é-tɨ rəm,
né kí majɨ al goto rɔ-é-tɨ rəm kin ɓá Lubə taa-si-né ilə-si taá.
20 Kristɨ lé, Lubə mbətɨ-é kete nɔ̰̀ kində gin dɔnangɨ-tɨ nṵ,
ya ngà ɛ̰ adɨ-é tɔjɨ rɔ-é mɛ̰ɛ̰ ndɔ-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ kdɔ majɨ lə-si.
21 Kɨ̀ takul-é ɓá sə̰i adi-né mɛ̰ɛ̰-si Lubə
kí adɨ-é tɔsɨ ndəl ində lo tɛ̰ɛ̰ dan dow-je-tɨ kí d'oy rəm,
ulə riɓa dɔ-é-tɨ rəm;

---

* **1:11 1:11** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

bè kdɔ kadɨ adi-né mɛ̨ɛ̨-si Lubə rəm,
indəi-né mɛ̨ɛ̨-si dɔ-é-tɨ rəm.
22 Sə̨i 'təli rɔ-si go ta-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ adɨ 'toi dow-je kí aai njay, kdɔ kadɨ
'ndigi-nə̨ ndigɨ kí tɔgrɔ-tɨ titɨ kí 'toi-né ngankɔ̨-nə̨-je, ə́n ə́ 'ndigi-nə̨ ndigɨ
kí kɔrkəm-nə̨, kì kədkəm goto-tɨ.
23 Sə̨i lé, to ta lə Lubə kí tò kəm rəm, tò lo tò-é-tɨ sartagangɨ rəm kin ɓá
ojɨ-si kojɨ kí sigɨ; ɓɨ to kojɨ lə bɔbɨ-si-je kí d'a koy ndɔ madɨ kin al;
24 kdɔtalə 'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay 'panè:
Dow-je lay ya 'tokɨ wale bè;
ə riɓa lə-dé tokɨ putɨ wale bè;
wale lé tutɨ ə putɨ-é ur,
25 ngà ta lə 'Baɓe tò lo tò-é-tɨ sartagangɨ.
Ə ta kinlé, ɛ̨ ɓá to Poyta kí Majɨ kí d'ilə mbɛ̨-é d'adɨ-si lé.

2

1 Beɓa né lay kí to kullə mɛ̨ɛ̨ndul, kì né lay kí to kullə kədɨ dow-je, kì
kədkəm dow-je, kì jangɨ-je, kì né lay kí to kulə ta ndil-nə̨-tɨ-je kinlé, 'tusi
inə̨i kɔgɨ.
2 Adi ɓo ta lə Lubə kí to mba kí aa yə́rə́rə́ kin ɓá ra-si titɨ kí ɓo mba
ra-né ngan-je kí bər kin bè, kdɔ kadɨ 'tɔgi-né ə 'tɛ̨ɛ̨i-né kajɨ-tɨ,
3 kdɔtalə sə̨i 'nə̨i ooi adɨ 'gəi kí 'Baɓe majɨ.
4 'Reei rɔ 'Baɓe-tɨ kí tokɨ ər kí tò kəm, kí dow-je 'mbatɨ, ngà Lubə mbətɨ
adɨ to né kí gatɨ-é nə̨ ta kəm-é-tɨ[†].
5 Sə̨i ya kàrè 'toi kɨ ər-je kí tò kəm bè, ə́ indəi rɔ-si natɨ kadɨ 'təli kəy
kisɨ Ndil kí aa njay rəm, kadɨ 'toi njégugné-je kí aai njay, kdɔ kadɨ Ndil kí
aa njay ra adɨ adi kadkare kí nəl Lubə kì takul Jeju Kristɨ.
6 Kdɔtalə 'ndàngɨ mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay 'panè: Ooi, mə̨ Lubə m'mbətɨ
ər kí gatɨ-é nə̨, ɓá m'ində sul kəy-tɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Siyɔ̨-tɨ[*]. Dow kí adɨ-é mɛ̨ɛ̨-é
ə rɔ-é à sɔl-é al.
7 Adɨ sə̨i njékadmɛ̨ɛ̨-je lé, sə̨i ɓá riɓa tò dɔ-si-tɨ. Ngà rɔ njémɛ̨ɛ̨ngə̨-je-tɨ
rəmə, ər kí njékində kəy-je d'ilə pɨrɨngɨ kɔgɨ lé, ɓá təl to ər kí majɨ kí sul
kəy-tɨ[†] rəm, to ər kí tugə dow-je jigɨ-tɨ rəm, to ər kí à ra dow-je kadɨ 'tusɨ[‡]
rəm.
8 Dɛ̨, 'tugə nja-dé ər-tɨ lé 'tɛ̨ɛ̨ d'usɨ, kdɔ 'mbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lə Lubə;
gin-é kin ɓá kusɨ kinlé tò ngəbɨ-dé-né.
9 [†]Ngà sə̨i njékadmɛ̨ɛ̨-je rəmə, sə̨i 'toi gin dow-je kí Lubə mbətɨ-si rəm,
'toi njégugné-je lə Lubə kí to ngar rəm, 'toi gin dow-je kí aai njay rəm,
'toi gin dow-je kí Lubə gangɨ dɔ-si, kdɔ kadɨ iləi mbɛ̨ néra-je kí majɨ-majɨ
liə ɛ̨ kí njèɓa-si kadɨ i̧i londul-tɨ 'reei londógɨ-tɨ liə kí majɨ nə̨.
10 Sə̨i lé ndɔkɨ 'toi gin dow-je madɨ al, ngà ɓone bè 'toi gin dow-je liə;
ndɔkɨ Lubə oo kəmtondoo lə-si al, ngà ɓone bè Lubə oo kəmtondoo lə-si.

Panjiyə njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ rɔ njékadmɛ̨ɛ̨ al-je-tɨ rəm, kɨ rɔ njékɔ̨ɓe-je-tɨ
Rɔm 13:1-8; Epɛ 6:5-8

11 Sə̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, 'toi mba-je, njékɔw kì nja-si taá ɓá
m'ulə-né dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kadɨ 'mbati ɓo né-je kí majɨ al kí tò dajɨ rɔ-si-tɨ
isɨ rɔ kì ndil-si.

---

† **2:4 2:4** Epɛ 2:20-22; Mat 21:42-44; Rɔm 9:24-33 * **2:6 2:6** Eja 28:16 † **2:7 2:7** Pa 118:22 ‡ **2:7 2:7** Eja 8:14 † **2:9 2:9** Tit 2:14

12 Adi panjiyə-si majɨ dan njékadmɛ̨ɛ̨ al-je-tɨ, kdɔ kadɨ lé d'isɨ d'ilə ta
dɔ-si-tɨ 'panè 'toi dow-je kí njèra né kí majɨ al ya kàrè, d'oo kullə ra-si-je
kí majɨ-majɨ kin rəmə, d'ɔsɨ-né gajɨ Lubə ndɔ kí à tɛ̨ɛ̨-né dɔ-dé-tɨ.
13 Kdɔ ta lə 'Ɓaɓe lé, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngar kdɔ to kí ɛ̨ to 'ɓoy dɔ
né-je-tɨ lay,
14 rəm uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə gubərnər-je, kdɔ to kí dɛ̨ 'to dow-je kí ngar
ulə-dé kadɨ 'gangɨ ta dɔ dow-je-tɨ kí njéra né-je kí majɨ al ə 'pitɨ dow-je kí
njéra né-je kí majɨ.
15 Kdɔtalə Lubə ndigɨ kadɨ 'rai majɨ kdɔ kadɨ uwəi-né ta mbə́-je kí njégə
né al.
16 Adi panjiyə-si to panjiyə dow-je kí Lubə taa-dé ilə-dé taá; kɛ̨ ɓá adi
taa kilə taá lə-si təl to né kɔn dɔ mɛ̨ɛ̨ndul al; ngà kadɨ panjiyə-si to panjiyə
ngannjékullə-je lə Lubə.
17 Uni ta dow-je lay; 'ndigi ngankɔ̨-si-je kí 'to njékadmɛ̨ɛ̨-je, 'ɓəli Lubə,
uni ta ngar.

Ta kí sɔbɨ dɔ njékadmɛ̨ɛ̨-je kí 'to ɓə-je

18 Sə̨i ngannjékullə-je, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'ɓa-si-je kɨ̀ ɓəl kí tɔgrɔ-tɨ;
dɛ̨ kí 'majɨ rəm, 'sɔl lɔm-lɔm par ɓá kadɨ uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə-dé al; ngà
dɛ̨ kí 'ngə̨ kàrè, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə-dé tɔ.
19 Kdɔtalə kɔ̨ kí dow ingə kɨ̀ ndangɨ kare ya ə ore mɛ̨ɛ̨-é kdɔ to kí ɛ̨ to
njèɓəl Lubə lé to né kí majɨ.
20 Kdɔtalə kinə dow ingə kɔ̨ kdɔ né kí majɨ al kí ɛ̨ ra ɓá ore mɛ̨ɛ̨-é kàrè,
pitɨ ri ɓá d'a pitɨ-é wa? Ngà kinə dow ingə kɔ̨ kdɔ né kí majɨ kí ɛ̨ ra ɓá ore
mɛ̨ɛ̨-é rəmə, to né kí majɨ takəm Lubə-tɨ.
21 To né kin ɓá Lubə ɓa-si kdɔ;
kdɔtalə Kristɨ lé, ɛ̨ ya kàrè ingə kɔ̨ kdɔ ta lə-si tɔ;
ɛ̨ ra bè kdɔ kadɨ təl néndajɨ kadɨ uni-né dɔ nja-é tɔ.
22 Kristɨ lé ra majal nja káre al rəm,
ədɨ dow nja káre al rəm;
23 ɓá 'tajɨ-é kàrè, ɛ̨ tajɨ-dé tó-tɨ al rəm,
d'adɨ-é kɔ̨ kàrè, ɛ̨ ə̨y rɔ dɔ-dé-tɨ al rəm,
ngà ɛ̨ inə̨ rɔ-é ji Lubə-tɨ kí to njègangta kí njururu.
24 Kristɨ lé, ɛ̨ ya ɔy majal-je lə-ji dɔ-é-tɨ ɔy-né dɔ kagdəsɨ-tɨ,
kdɔ kadɨ j'oyi koy majal-je lə-ji lé
ə j'isi kɨ̀ dɔ-ji taá kdɔ néra kí njururu;
ɛ̨ ɓá ndunə̨ dò-je liə ajɨ-si.
25 Kdɔtalə, ndɔkɨ ɔwi tokɨ batɨ-je kí 'ndəm bè,
ngà ɓone bè sə̨i 'təli 'reei rɔ njèkul-si-tɨ kí to njèngəm-si.

3

Ta kí sɔbɨ dɔ njétaa-nə̨-je
1Ti 2:9-15; Epɛ 5:22-33

1-2 †Sə̨i dené-je kàrè, uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə ngɔbɨ-si-je, kdɔ kadɨ lé dɛ̨ kí
dan-tɨ-je 'mbatɨ təl rɔ-dé go ta-tɨ lə Lubə kàrè, kadɨ 'təl njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ̀
takul panjiyə-si sə̨i ne-dé-je, kdɔ koo kí d'oo kí panjiyə-si majɨ rəm, kdɔ
kujɨ kí iləi dɔ-dé-tɨ rəm ɓɨ kɨ̀ takul ta kí ta dow-tɨ al.

† **3:1-2 3:1-2** Epɛ 5:22; Kol 3:18

3 †'Mɔ̰nəi kɨ̀ né-je kí rɔ-si-tɨ ndaa-tɨ nè kí to dɔ kí kuwə-je, kɨ̀ 'ningə́ lɔr-je,
kɨ̀ kubɨ-je kí là-é ṇa̰-ṇa̰ kin al,
4 ngà 'mɔ̰nəi kɨ̀ né-je kí ɓɔyɔ rɔ-é mɛ̰ɛ̰-si-tɨ, kí to né-je kí à tujɨ al, kí
to panjiyə kí sɔl lɔm-lɔm rəm, kisɨ selele rəm; né-je kinlé ɓá, to né-je kí
gatɨ-é ṇa̰ takəm Lubə-tɨ.
5 Gangɨ-é kin ɓá dené-je kí ndɔkɨ 'to dené-je kí d'aa njay, kí 'to njékində
mɛ̰ɛ̰-dé dɔ Lubə-tɨ 'mɔ̰ne-né ə d'ulə-né dɔ-dé gin tógɨ-tɨ lə ngɔbɨ-dé-je;
6 titɨ Sara kí təl rɔ-é go ta-tɨ lə Abrakam adɨ ɓa-é: 'Ɓa-m kin bè. Kinə adi
ɓəl gangɨ mɛ̰ɛ̰-si al, adɨ 'rai majɨ kɨ̀ mɛ̰ɛ̰-si kí nda kạy rəmə, 'toi nganka
Sara tɔ.
7 †Sə̰i dingəm-je kàrè, isi kɨ̀ ne-si-je ə 'gəi kí dɛ̰ 'to dow-je kí tógɨ-dé asɨ
al ṇa̰. Uni ta-dé kdɔ dɛ̰ kàrè d'ingə kajɨ kɨ̀ takul ramajɨ lə Lubə natɨ sə-si
tɔ; 'rai bè kdɔ kadɨ né madɨ ilə-si kagɨ lo pa ta-tɨ kɨ̀ Lubə al.

Ta-je kí sɔbɨ dɔ ndignạ
Rəm 12:14-21; Mat 10:24-31

8 Kí kadɨ m'tɔl-né ta ta kin rəmə, sə̰i lay ya kadɨ ɔwi kɨ̀ tagɨr kí káre-
rè rəm, adi mɛ̰ɛ̰-si asɨ-ṇạ rəm. 'Ndigi-ṇạ titɨ kí tuwə kadɨ nganko̰-ṇạ-je
'ndigɨ-né-ṇạ, adi ta ɔ̰ mɛ̰ɛ̰-si kdɔ ta lə-ṇạ ə 'sɔli dɔ-si nɔ̰-ṇạ-tɨ.
9 Dow ra sə-si né kí majɨ al kàrè, 'rai siə né kí majɨ al tó-tɨ al rəm, ɓá
lé dow tajɨ-si kàrè 'taji-é dɔ-si-tɨ al rəm; ngà 'tɔri ndi-si dɔ-é-tɨ; kdɔtalə né
kin ɓá to né kí Lubə ɓa-si kadɨ 'rai kdɔ kadɨ ingəi-né tɔrndi tɔ.
10 Dow kí ndigɨ kadɨ n'isɨ kɨ̀ dɔ-n'ɛ̰ taá
ə n'isɨ dan majɨ-tɨ kɨ̀ low-low rəmə,
kadɨ dowbé ngəm ndɔ̰-é lo pa ta-tɨ kí majɨ al
ə ngəm ta-é dɔ kədɨ ta-tɨ,
11 kadɨ ɔr rɔ-é kɔgɨ mɛ̰ɛ̰ néra-tɨ kí majɨ al ə ra majɨ,
kadɨ sangɨ lapiya ə sangɨ kəm-é kɨ̀ kete-kete.
12 Kdɔtalə 'Ɓaɓe ində kəm-é go dow-je-tɨ kí njéra né kí njururu
ə yəl mbi-é oo-né ta-je kí 'pa siə;
ngà 'Ɓaɓe ɔsɨ ta njéra né-je kí majɨ al.

Kisɨ dɔ nja-tɨ kdɔ pa ta kí dɔ nékində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ

13 Kinə indəi rɔ-si ta ra né-tɨ kí majɨ lé, ṇá̰ à ra-si majɨ al wa?
14 †Ə kinə ingəi kɔ̰ kdɔtalə néra kí njururu rəmə, sə̰i 'toi njénékumə̰-je!
Njéra né-je kí majɨ al lé, 'ɓəli-dé al rəm, adi mɛ̰ɛ̰-si gangɨ man al rəm.
15 Ngà Kristɨ kí to 'Ɓaɓe lé, kadɨ 'gəi mɛ̰ɛ̰-si-tɨ kí ɛ̰ aa njay ə isi pèrèrè kɨ̀
ndɔ-je lay, kdɔ kadɨ kinə dow ndur gin kində mɛ̰ɛ̰ dɔ-tɨ lə-si rəmə idəi-é;
ngà kidə ɓá idəi-é kɨ̀ ta kí sɔl lɔm-lɔm rəm, kɨ̀ kujɨ kí kilə rəm.
16 Adi tagɨr kí majɨ tò mɛ̰ɛ̰-si-tɨ, kdɔ kadɨ lé d'ilə ta dɔ-si-tɨ kàrè, dɛ̰
njépata kí majɨ al dɔ panjiyə-si-tɨ kí majɨ kí to panjiyə Kristɨ lé, rɔ-dé
sɔl-dé.
17 Kdɔtalə kingə kɔ̰ kdɔ néra kí majɨ lé, kinə to ndigɨ lə Lubə rəmə, to
sotɨ itə kingə kɔ̰ kdɔ né ra kí majɨ al.

Ta kí sɔbɨ dɔ koy kɨ̀ tɔsɨ ndəl lə Kristɨ

18 Kdɔtalə Kristɨ kɨ̀ dɔ-é oy nja káre-rè kdɔ majal-je;
ɛ̰ kí to njèra né kí njururu ya oy kdɔ njéra né-je kí njururu al,
kdɔ kadɨ ree sə-si rɔ Lubə-tɨ.

---

† **3:3 3:3** 1Ti 2:9 † **3:7 3:7** Epɛ 5:25; Kol 3:19 † **3:14 3:14** Mat 5:10

'Tɔl-é kdɔ to kí to dow, ngà Ndil kí aa njay adɨ-é tɔsɨ ndəl tɛ̰ɛ̰.
19 Kɨ̀ takul Ndil kinlé ɓá ndɔkɨ, ɛ̰ ɔw ilə-né mbɛ̰ Poyta kí Majɨ
adɨ ndil dow-je kí d'ą̰ dangay-tɨ koo tɔ.
20 Dɛ̰ ɓá ndɔkɨ 'ra dɔngą̰, ya ngà Lubə ilə mɛ̰ɛ̰-é dɔ madɨ-é-tɨ kɨ kete-kete
mɛ̰ɛ̰ ndɔ-je-tɨ kí Nuwe isɨ ra-né bato lé. Bato kinlé dow-je kí d'isɨ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ
d'ajɨ rɔ-dé ta man-tɨ lé, dɛ̰ jiną̰̀y joo-rè ya par ɓɨ 'n̰ą̰ al.
21 Né-je kin ɓá tɔjɨ batɛ̰m kí ajɨ-si ngɔsnè ə to batɛ̰m kí à kɔr né kí majɨ
al rɔ dow-tɨ al, ngà to kun rɔ kadɨ Lubə kɨ̀ tagɨr kí majɨ kɨ̀ takul tɔsɨ ndəl
kində lo tɛ̰ɛ̰ lə Jeju Kristɨ.
22 Jeju Kristɨ lé, ɔw dɔrą̰-tɨ, isɨ dɔ jikɔl Lubə-tɨ; adɨ ɛ̰ ɓá malayka-je, kɨ̀
njékɔ̰ɓe-je, kɨ̀ njétɔ́gɨ-je d'ulə dɔ-dé gin tɔ́gɨ-tɨ liə.

4

Ta kí sɔbɨ dɔ tusɨ panjiyə kí kete kin̰ə

1 Beɓa titɨ kí Kristɨ ingə-né kɔ̰̀ dajɨ rɔ-é-tɨ lé, sə̰i kàrè adi tagɨr kí bè kin
tò mɛ̰ɛ̰-si-tɨ majɨ tɔ; kdɔtalə dow kí ingə kɔ̰̀ dajɨ rɔ-é-tɨ lé, to dow kí ɔr rɔ-é
kɔgɨ mɛ̰ɛ̰ majal-tɨ,
2 kdɔ kadɨ ndəgɨ ndɔ-je kí ɛ̰ à kisɨ-né kɨ̀ dɔ-é taá lé, isɨ kdɔ ra né-je kí
majɨ al kí ɓo-é ra dow-je kin al, ngà isɨ kdɔ ra né kí Lubə ndigɨ.
3 Kdɔtalə ndɔkɨ lé isi ká ra né-je-tɨ kí nəl njékadmɛ̰ɛ̰ al-je, adɨ to kisɨ
ká ra kaya-tɨ, kɨ̀ kəmnda, kɨ̀ gɔ̰yibɨ kí kąy, kɨ̀ gɔ̰nékuso, kɨ̀ kində-ną̰ dɨrə
nékąy, kɨ̀ pole magɨ-je kí to né rɔsɔl.
4 Ngà ɓone bè sə̰i ą̰yi sə-dé ngɔdɨ go kaya-tɨ kí al dɔ majɨ kin al ngá rəmə,
d'oo kɨ né kí mba bè rɔ-dé-tɨ, adɨ 'pa ta-je kí majɨ al majɨ al dɔ-si-tɨ.
5 Né-je kinlé, d'a kɔr go-é nɔ̰̀ Kristɨ-tɨ kí ą̰ pèrèrè kdɔ gangta dɔ dow-je-tɨ
kí d'oy rəm, dɔ dow-je-tɨ kí d'isɨ kəm rəm.
6 Gin-é kin ɓá dow-je kí d'oy kàrè d'ilə mbɛ̰ Poyta kí Majɨ mbi-dé-tɨ kdɔ
kadɨ lé 'gangɨ ta dɔ-dé-tɨ titɨ kí 'gangɨ-né ta dɔ dow-je-tɨ lay bè kàrè, Ndil
kí aa njay adɨ d'isɨ kəm kɨ̀ Lubə.

Né-je kí gay-gay kí njèkadmɛ̰ɛ̰ à ra

7 Né-je lay ya ta tɔl ta-é ną̰̀y ngɔsi, ə́n ə́ indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ ə isi
kəm dɔ rɔ-si-tɨ kdɔ kadɨ 'pai ta kɨ̀ Lubə.
8 Kete nɔ̰̀ né-je-tɨ lay lé, 'ndigɨ-ną̰ ndigɨ kí tɔgrɔ-tɨ, kdɔtalə ndigną̰ lé utɨ
dɔ majal-je n̰ą̰*.
9 Uwəi-ną̰ kɨ rɔ ną̰-tɨ, ə 'yuni-né ta go-tɨ al.
10 Ną́-ną́ ya Lubə adɨ-é kadkare kí sɔbɨ dɔ-é ə́ 'rai-né kullə adi-ną̰, beɓa à
toi dow-je kí njékində kəm-dé majɨ go ramajɨ-tɨ lə Lubə kí tò gay-gay kin.
11 Kinə dow à pa ta rəmə, kadɨ to ta-je kí ta Lubə-tɨ ya ɓane; ə kinə dow
isɨ oo go dow-je rəmə, kadɨ oo go-dé kɨ̀ tɔ́gɨ kí Lubə adɨ-é tɔ. Bè kdɔ kadɨ
né-je lay ya Lubə ingə kɔsgajɨ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ kɨ̀ takul Jeju Kristɨ. Lubə lé, riɓa
kɨ̀ tɔ́gɨ to 'liə kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal. Amɛ̰n!

Njènékumą̰ ɓá ingə kɔ̰̀ kdɔ Kristɨ

12 Sə̰i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, kɔpər kí isi dan-tɨ kinlé to néną̰ mɛ̰ɛ̰-si
koo ə́n ə́ adi ra-si ɓəl al, nè à kɨ̰ kooi kí to né kí mba ɓá tɛ̰ɛ̰ dɔ-si-tɨ.

---

* **4:8 4:8** Kutɨ dɔ majal-je kí ta-é tò nè kinlé to ta kí sɔbɨ dɔ kutɨ majal-je kadɨ oo al al, ngà sɔbɨ kin̰ə go majal-je kɔgɨ (Gos 10:12; Pa 32:1)

13 Kɔ̰-je kí ndɔkɨ Kristɨ ingə lé, sə̰i isi ingəi tɔ ə́n ə́ 'rai rɔnəl; kdɔ kadɨ
ndɔ kí ɛ̰ à tɔjɨ riɓa liə ndaa-tɨ rəsɨ lé, sə̰i a rai rɔnəl ə a tiləi kole.
14 Kinə dow-je 'tajɨ-si kdɔ Kristɨ lé, 'toi njénékumə̰-je, kdɔtalə ndil kí
njèriɓa kí to ndil Lubə isɨ mɛ̰ɛ̰-si-tɨ.
15 Kadɨ dow madɨ dan-si-tɨ ingə kɔ̰ kdɔ to kí to njètɔl dow-je al rəm, kdɔ
to kí to njèɓogɨ al rəm, kdɔ to kí to njèra né kí majɨ al al rəm, ɓá kdɔ to kí
to njèkində rɔ-é ta-tɨ lə dow-je al rəm.
16 Ngà kinə dow ingə kɔ̰ kdɔ to kí ɛ̰ to njèkun go Kristɨ rəmə, kadɨ rɔ-é
sɔl-é al; ngà kadɨ dowbé ɔsɨ gajɨ Lubə kdɔ ri njèkun go Kristɨ kí tò dɔ-é-tɨ
kin.
17 Kdɔ kaglo asɨ kadɨ ta kí gangɨ à kulə gin-é mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ lə Lubə. Ngà
kinə jə̰i ɓá ta kí gangɨ ulə gin-é dɔ-ji-tɨ lé, dow-je kí njémbatɨ kadɨ mɛ̰ɛ̰-dé
Poyta kí Majɨ lə Lubə kin ta tɔl ta-dé à tò ban ngá ə́n wa?
18 ə kinə njèra né kí njururu ya lo kajɨ liə ngə̰ nə̰ bè lé, njèkilə kujɨ dɔ
Lubə-tɨ al kí to njèra majal əjè 'liə à tò ban ngá wa?
19 Beɓa dow-je kí d'ingə kɔ̰ kdɔ mɛ̰ɛ̰ ndigɨ lə Lubə lé, kadɨ d'inə̰ rɔ-dé ji
njèkə̰ dɔ ndi-é-tɨ kí to njèkində né-je lay ə kadɨ 'ra majɨ.

5

Takɔjɨ kí sɔbɨ dɔ 'ngatɔ́gɨ-je, kɨ̀ njékadmɛ̰ɛ̰-je
1Ti 3:1-7

1 Beɓa 'ngatɔ́gɨ-je kí d'isɨ dan-si-tɨ lé, mə̰ kí m'to 'ngatɔ́gɨ madɨ-dé m'ulə
dingəm mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ. Mə̰ lé, kɔ̰-je kí Kristɨ ingə kàrè m'ə̰ lo-é-tɨ m'oo kɨ̀ kəm-
m rəm, ɓá riɓa liə kí Lubə à tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ lé kàrè m'a kə̰ lo-é-tɨ rəm
tɔ.
2 †M'ulə dingəm mɛ̰ɛ̰-dé-tɨ m'panè: Uli batɨ-je lə Lubə kí ində-si ta-dé-tɨ;
uli-dé kɨ̀ mɛ̰ɛ̰ ndigɨ lə-si kɨ̀ gangɨ-é kí nəl Lubə ya ɓɨ titɨ né kí dow uwə-si
kí lə njètɔ́gɨ-tɨ bè al rəm, 'rai kɨ kullə là al rəm, ngà uli-dé kɨ̀ mɛ̰ɛ̰nda kə̰y.
3 Batɨ-je kí Lubə ində-si ta-dé-tɨ kinlé, 'rai ngar dɔ-dé-tɨ al, ngà 'təli
néndajɨ kadɨ 'ndajɨ.
4 Beɓa lokɨ njèkul batɨ-je kí boy à ree lé, sə̰i a kingəi jɔgɨ riɓa kí ndole-é
à goto al.
5 Bè ya tɔ, sə̰i basa-je kàrè uləi dɔ-si gin tɔ́gɨ-tɨ lə 'ngatɔ́gɨ-je tɔ. Sə̰i lay
ya 'sɔli dɔ-si lɔm-lɔm nɔ̰-nə̰-tɨ. Kdɔ Lubə ɔsɨ ta njékində kàdɨ-dé-je, ngà ɛ̰
ramajɨ kí njésɔl dɔ-dé-je.*
6 †Ə̰n ə́ 'sɔli dɔ-si nɔ̰ Lubə-tɨ kí tɔ́gɨ-é asɨ gakɨ kin, kdɔ kadɨ kaglo kí mɛ̰ɛ̰-é
ndigɨ ə itə dɔ-si kɨ taá.
7 Né-je lay kí mɛ̰ɛ̰-si ə̰ kə́kə́kə́ kdɔ lé, inə̰i mɛ̰ɛ̰ ji-é-tɨ, kdɔtalə ɛ̰ to njèkoo
go-si.†

Kɔ̰-je kɨ̀ riɓa lə njékadmɛ̰ɛ̰-je

8 Indəi kəmkaa dɔ rɔ-si-tɨ. Isi kəm dɔ rɔ-si-tɨ. Njèba lə-si kí to Sú isɨ
ijə rɔ tokɨ ɓɔl bè, ilə gəə dɔ-si, isɨ sangɨ dow kí n'a tujɨ-é. 9 'Ndángi-é ə ə̰i
gərərə dɔ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ lə-si, ə kadɨ 'gəi kí kɔ̰-je kí isi ingəi kinlé, ngankɔ̰-si-je
kí njékadmɛ̰ɛ̰ d'isɨ d'ingə kəl lo-je-tɨ kí rangɨ dɔnangɨ-tɨ nè bè ya tɔ.
10 Go kɔ̰-je-tɨ kí tò kadɨ à kingəi kaglo sɛ̰ ɓəy kinlé, Lubə kí to njèramajɨ
mɛ̰ɛ̰ né-je-tɨ lay kí ɓa-si kɨ̀ takul Kristɨ, kdɔ kadɨ ingəi riɓa liə kí à to

† **5:2 5:2** Jə̰ 21:15-17 * **5:5 5:5** Gos 3:34; Jak 4:6 † **5:6 5:6** Mat 23:12; Luk 14:11; 18:14 † **5:7 5:7** Pa 55:23

sartagangɨ lé, à təl kində-si ɗɨrə̀-tɨ kí mbaa sɔ rəm, à mbusɨ nja-si rəm, à kadɨ-si tɔ́gɨ rəm, ɓá à ra sə-si kadɨ a̰i lo ka̰-si-tɨ gərərə rəm tɔ.
11 Ḛ ya tɔ́gɨ to 'liə kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal! Amẹ̰n!

Sɔ̰y ta-je kɨ̀ lapiya kɨ́ ra
1Te 5:23-28

12 †Kɨ̀ takul ngonkɔ̰-m Silbẹ̰‡ kí to njèka̰ dɔ ndi-é-tɨ, ɓá m'ndangɨ-né ta-je kí sẹ̰ kin m'adɨ-si, kdɔ kulə-né dingəm mẹ̰ẹ̰-si-tɨ rəm, kdɔ kidə-si-né rəsɨ kí ramajɨ lə Lubə kí a̰i dɔ-tɨ kinlé ẹ̰ ya to ramajɨ kí tɔgrɔ-tɨ.
13 †Njékəwna̰-je kí Lubə mbəti-dé kí d'isɨ ɓebo Babilɔ̰n-tɨ 'ra-si lapiya rəm, ɓá Markɨ kí m'oo-é kɨ ngon mẹ̰ẹ̰-m bè kin kàrè ra-si lapiya tɔ.
14 'Rai-na̰ lapiya kuwə-na̰ kàdì-na̰-tɨ kdɔ ndigɨ kí 'ndigi-na̰. Sə̰i lay kí 'nami kàdì Kristɨ-tɨ lé, kadɨ lapiya nà̰y sə-si!

† **5:12 5:12** Knj 15:22,40 ‡ **5:12 5:12** Silbẹ̰ lé ya to Silasɨ. Knj 15:22; 2Kɔ 1:19 † **5:13 5:13** Knj 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Plm 1:24

Mbete kí njèkungɨ joo kí
Piyər
ndàngɨ
Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí njèkungɨ joo kí Piyər ndàngɨ

Mɛ̃ɛ̃ mbete-tɨ liə kí dɔsa̰y lé, njèkɔwkulə Piyər pa ta kí sɔbɨ dɔ dow-je kí ndaa-tɨ kí 'to njékəwna̰-je al kí 'rɔ kɨ̀ njékadmɛ̃ɛ̃-je ə 'ra-dé adɨ d'ingə kɔ̰̃. Mɛ̃ɛ̃ mbete-tɨ kí njèkungɨ-tɨ joo kinlé, ɛ̰ pa ta kí sɔbɨ dɔ dɛ̰ kí 'to njékəwna̰-je kí mɛ̃ɛ̃ kəy-tɨ kí d'ɔsɨ ta néndó kí tɔgrɔ-tɨ kí to néndó lə dow-je lə Kristɨ Lo kɔr-é kí 3:1 lé, tɔjɨ kí ɛ̰ ndàngɨ mbete kinlé adɨ kutɨ njékadmɛ̃ɛ̃-je kí káre-rè kí ndɔkɨ d'ingə mbete liə kí dɔsa̰y ngá kin bè. Ɛ̰̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé, kdɔ kadɨ d'ində-né kəmkaa dɔ rɔ-dé-tɨ kdɔ dow-je kí njékɔsɨ ta ta kí tɔgrɔ-tɨ.

Mɛ̃ɛ̃ ɓal-je-tɨ kí ɓu ɓu n̰a̰ lé, dow-je n̰a̰ ya 'pa ta-je kadɨ 'gə kí à to Piyər ɓá ndàngɨ mbete kin al. Ngà titɨ kí tò-né lo kɔr-é kí 1:1 rəm, titɨ kí tò-né mɛ̃ɛ̃ mbete-tɨ lo-je-tɨ kí rangɨ kí pa ta kí sɔbɨ dɔ né-je kí ra né kí Piyər a̰ lo-é-tɨ lé, j'ndigɨ dɔ-tɨ kí to ɛ̰ ya ndángɨ mbete kin. Ɛ̰̃ ndàngɨ mbete kinlé, ta tɔl ta ndɔ-je-tɨ liə ya tɔgrɔ-tɨ. Piyər tɔjɨ kí gə ta kí tɔgrɔ-tɨ ɓá à taa dɔ-ji ta néndó-tɨ kí ngɔm. Lo kɔr-é-tɨ kí 1 lé, ɛ̰ pa ta kí sɔbɨ dɔ majɨ lə gə Lubə, kɨ̀ gə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ. Ɛ̰̃ pa ta kí sɔbɨ dɔ Ndil kí aa njay kí ɛ̰ ɓá to njètɛ̃ɛ̃ kɨ̀ dɔ ta lə Lubə kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kadɨ dow-je. Lo kɔr-é-tɨ kí 2 lé, ɛ̰ pa ta ɔsɨ-né ta njéndó dow-je né-je kí ngɔm. Lo kɔr-é-tɨ kí 3 lé, ɛ̰ ulə dingəm mɛ̃ɛ̃ njéndó mbete-je-tɨ liə kadɨ mɛ̃ɛ̃-dé ole dɔ ta-tɨ kí ta lə Lubə pa rəm, Lubə kí ra kullə mɛ̃ɛ̃ kullə ra-je-tɨ lə dow-je rəm. Ɛ̰̃ idə njéndó mbete-je liə kí 'Ɓaɓe à ree titɨ kí un-né mindɨ-é, ə ulə dingəm mɛ̃ɛ̃-dé-tɨ kadɨ d'isɨ pèrèrè kdɔ ndɔ təl-é.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kí ra

1 Ma̰ Simɔ̰ Piyər kí ngonnjèkullə rəm, njèkɔwkulə lə Jeju Kristɨ rəm, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sa̰i kí ɔwi kɨ̀ kadmɛ̃ɛ̃ kí gatɨ-é n̰a̰ asɨ-na̰ kɨ 'lə-ji kɨ̀ takul né ra kí njururu lə Lubə lə-ji Jeju Kristɨ kí to Njékajɨ-ji.

2 Kadɨ ramajɨ kɨ̀ lapiya na̰y sə-si kí dɔ madɨ-é-tɨ kɨ dɔ madɨ-é-tɨ kdɔ gə kí 'gəi Lubə rəm, 'gəi 'Ɓaɓe lə̰-ji Jeju kin rəm.

Panjiyə njékadmɛ̃ɛ̃-je
Tit 2:11-14; Plp 1:9-11; 3:8-14

3 Tógɨ Lubə adɨ-ji né-je lay kí à ra sə-ji dɔ kiskəm-tɨ rəm, dɔ nam-tɨ kí j'nami kàdì Lubə-tɨ ə adɨ j'gəi njèɓa-ji kɨ̀ takul riɓa liə kí sɔbɨ dɔ-é rəm, ɓá kɨ̀ takul mɛ̃ɛ̃majɨ liə rəm tɔ.

4 Beɓa né-je kí gatɨ-é n̰a̰ kɨ̀ né-je kí tò ɓəl n̰a̰ kí Lubə un mindɨ-é kdɔ kadɨ-ji lé, ɛ̰ adɨ-ji kɨ̀ takul riɓa liə rəm, kɨ̀ takul mɛ̃ɛ̃majɨ liə rəm. Né-é-je kinlé ɛ̰ adɨ-ji bè kdɔ kadɨ j'təli-né dow-je kí j'titi-na̰ siə kɨ̀ takul ka̰y majal kí to kəmnda kí tujɨ dow-je dɔnangɨ-tɨ nè.

5 Gin-é kinlé ya ɓá kadɨ uri-né rɔ-si biri kadɨ iləi mɛ̃ɛ̃majɨ dɔ kadmɛ̃ɛ̃-tɨ lə-si rəm, iləi négə dɔ mɛ̃ɛ̃majɨ-tɨ rəm,

6 iləi koremɛ̨ɛ̨ dɔ négə-tɨ rəm, iləi kuwə rɔ ngą dɔ koremɛ̨ɛ̨-tɨ rəm, iləi
kujɨ kí kilə dɔ Lubə-tɨ dɔ kuwə rɔ ngą-tɨ rəm,
7 iləi kuwə nojɨ dɔ kilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ rəm, ɓá iləi ndignąˌ dɔ kuwə nojɨ-tɨ
rəm tɔ.
8 Kdɔtalə kinə né-je kinlé tò rɔ-si-tɨ ə ojɨ-nąˌ rɔ-si-tɨ rəmə à ra kadɨ a rai
kullə rəm, kandɨ-si à tò rəm, mɛ̨ɛ̨ gə-tɨ kí 'gəi 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ rəm tɔ.
9 Ngà dow kí ɔw kì né-je kin rɔ-é-tɨ al lé, to njèkəmtɔ, kəm-é libri libri-
libri rəm, ɓá mɛ̨ɛ̨-é oy səl dɔ bɔr-tɨ kí 'bɔr majal-je liə kí low kin rəm
tɔ.
10 Gin-é kin ɓá sə̨i ngankɔ̨-m-je kí njékadmɛ̨ɛ̨, uri rɔ-si biri kadɨ ɓa kí
Lubə ɓa-si, kì mbətɨ kí ɛ̨ mbətɨ-si kinlé, 'rai kullə-é adi idɨ njikɨ-njikɨ. Kinə
'rai bè rəmə, a kusi mɛ̨ɛ̨ majal-tɨ ndąˌ al.
11 Bè kin ɓá tarəbɨ kɔw kɔ̨ɓe-tɨ kí sartagangɨ kí to kɔ̨ɓe lə 'Ɓaɓe lə-ji
rəm, Njèkajɨ-ji Jeju Kristɨ lé à tò kɨ tɛ̨ɛ̨ kadɨ to doo nɔ̨̃-si-tɨ.

Kąˌ gərərə dɔ néndó-je-tɨ kí majɨ

12 Gin-é kin ɓá m'ndigɨ kole-né mɛ̨ɛ̨-si dɔ né-je-tɨ kin kì ndɔ-je lay. Ə to
né-je kí sə̨i 'gəi rəm, ɓá ta kí tɔgrɔ-tɨ kí ngɔsnè kinlé kàrè kadɨ nja-si uwə
nangɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ majɨ rəm tɔ.
13 Kinə m'isɨ kì dɔ-m taá nè ɓəy lé, m'oo m'adɨ to tó-é kadɨ m'ole mɛ̨ɛ̨-si
dɔ-tɨ kadɨ isi-né kəm dɔ rɔ-si-tɨ.
14 Kdɔ titɨ kí 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ adɨ-m m'gə-né lé, mą ya kàrè m'gə
majɨ kí ndɔ kisɨ-m kì dɔ-m taá nąˌ̀y gɔjɨ ngá.
15 Ngà m'a ra né-je kər-kər lay kdɔ kadɨ lé m'iṇə-si kàrè rəmə mɛ̨ɛ̨-si
ole dɔ néndó-je-tɨ kinlé.
16 Kdɔtalə jɛ̨ j'un go tasu-je kí kąy ngangɨ-é kər-kər kin ɓá j'adɨ-si 'gəi-né
tɔ́gɨ, kì ree lə 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ lé al. Ngà jɛ̨ j'oo ndógɨ kí ɛ̨ ndógɨ tɔjɨ-né
riɓa liə kì kəm-ji.
17 †Kdɔtalə Bɔbɨ-é Lubə ɓá adɨ-é riɓa, kì kɔsgajɨ, lokɨ ɛ̨ kí to njèriɓa kí n̨ąˌ
lé ya pa panè: Ɛ̨ kinlé to ngon-m ə m'ində-é dan kəm-m-tɨ rəm, ɓá rɔ-m
nəl-m dɔ-é-tɨ n̨ąˌ rəm tɔ.
18 Ndi dow kinlé ɓa dɔrąˌ-tɨ adɨ j'oo, lokɨ j'ąˌ-né kì Jeju dɔ mbal-tɨ kí aa
njay.
19 Ə ta lə njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí j'gə majɨ kí to ta kí tɔgrɔ-tɨ kí sə̨i
'rai majɨ adɨ isi indəi mbɨ-si ooi-né kinlé, to titɨ lampɨ kí ndógɨ londul-tɨ
sar kadɨ lo tijə-né yərərə ə kadɨ londógɨ lə Kristɨ ndógɨ mɛ̨ɛ̨-si-tɨ titɨ kí
ngòrongɨ ndógɨ-né dɔnangɨ-tɨ kin bè.
20 Kete nɔ̨̃ né-je-tɨ lay lé, kadɨ 'gəi kí ta kí ta Lubə-tɨ kí tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ
kí aa njay kinlé, káre ya kàrè dow à kun kdɔ kɔr mɛ̨ɛ̨-é kì dɔrɔ-é al.
21 Kdɔtalə ta kí ta Lubə-tɨ tɛ̨ɛ̨ kì mɛ̨ɛ̨ndigɨ lə dow al, ngà to Ndil kí aa
njay ɓá ɔsɨ dow-je adɨ 'pa ta kí ta Lubə-tɨ.

2

Njéndó dow-je né-je kí ngɔm
Jud 3-16; 2Ti 3:1-9

1 Kete low dan Israyel-je-tɨ ya kàrè njékədta-je kí 'ɓa rɔ-dé njépata-je kí
ta Lubə-tɨ d'isɨ nɔ̨̃ɔ̨̃. Gangɨ-é kin ya njéndó dow-je né-je kí ngɔm d'a kɨ̨-né
dan-si-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ tɔ. Dɛ̨ d'a ree kì néndó-je kí ngɔm kullə dan néndó-je-tɨ lə-dé

† **1:17 1:17** Mat 17:1-5; Mar 9:2-7; Luk 9:28-35

kur-né dow-je wale kadɨ 'tujɨ. 'Ɓaɓe kí to njètaa-dé kilə-dé taá lé, mɛ̨̃ɛ̨̃
néndó-je-tɨ lə-dé rəmə, 'najɨ 'panè n'gəi-é al, adɨ dɛ̨ ya d'a kun tujɨ kí à
kubə-dé nangɨ busɨ kdɔ kilə dɔ-dé-tɨ.
2 Dow-je ɲ̃ą̃ ya d'a kun go-dé mɛ̨̃ɛ̨̃ panjiyə-dé-tɨ kí jugɨ-jugɨ ə ta lə-dé ya
dow-je d'a pa-né ta kí majɨ al dɔ ta-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ.
3 Kəmnda là ra-dé, adɨ d'a kədɨ-si kì ta-je kí ta-dé-tɨ kdɔ kuso-si kare-kare
bè ya. Ngà low nu̱ ya ta kí gangɨ kí sɔbɨ dɔ-dé isɨ njiyə jan-jan nɔ̃ɔ̃ rəm,
ɓá tujɨ isɨ ngəbɨ-dé pèrèrè rəm tɔ.
4 Kdɔ malayka-je kí ndɔkɨ 'ra majal lé, Lubə iɲ̃ə-dé al, ngà uwə-dé ungɨ-
dé boleɓe-tɨ kí sɔ̃y-é goto lo kí ndul-tɨ, lo kin ɓá 'tɔ́-dé titɨ kdɔ ngəbɨ-né ta
kí gangɨ;
5 dow-je kí dɔnangɨ-tɨ kí low ndɔkɨ lé, lokɨ Lubə adɨ man bəlɨm ree un
njéra né kí tò ɲ̃ɛ̨ takəm-é-tɨ lé, ɛ̨ iɲ̃ə-dé al bè ya tɔ. Dow-je jinɑ̀y joo ɓá
ɛ̨ ajɨ-dé ə Nuwe to kí dan-dé-tɨ tɔ. Nuwe lé ɓá to njékilə mbɛ̨ né ra kí
njururu.
6 Lubə gangta dɔ ɓebo Sɔdɔm-tɨ kì ɓebo Gɔmɔr-tɨ, ró-dé kì pər rukɨ-rukɨ
kadɨ to né tɔjɨ kdɔ njéra né-je kí to ɲ̃ɛ̨ kí mɛ̨̃ɛ̨̃ ndɔ-je-tɨ kí à ree.
7 Ngà Lubə ajɨ Lotɨ kí to njèra né kí njururu. Lotɨ lé, kullə kaya lə
bɔkaya-je kinlé adɨ-é mɛ̨̃ɛ̨̃kɔ̀ ɲ̃ą̃.
8 Njèra né kí njururu kinlé, isɨ dan-dé-tɨ nɔ̃ɔ̃ ə ndɔ-je lay ya rɔ-é atɨ-é
kanąną, kdɔ ɛ̨ oo né-je kí majɨ al majɨ al kì kəm-é rəm, ɓá ta-é usɨ mbɨ-é-tɨ
mbɨ-é-tɨ rəm tɔ.
9 Né kin tɔjɨ tokɨ dow-je kí njékilə kujɨ dɔ 'Ɓaɓe-tɨ lé, 'Ɓaɓe gə kajɨ-dé ta
kɔ̃-tɨ, ngà njéra né-je kí njururu al ɓá à kində-dé kɔjɨ-dé ndɔ gangta-tɨ tɔ.
10 Kí boy ɲ̃ą̃ rəmə, to ta lə dɛ̨ kí ɓo ra né-je kí tò ɲ̃ɛ̨ ra-dé lɔtɨ-lɔtɨ, adɨ
'sangɨ kadɨ 'ra né-je kí majɨ al kí nəl dajɨ rɔ-dé kin ə 'nədɨ-né tɔ́gɨ lə 'Ɓaɓe.
Dɛ̨ d'oo rɔ-dé kɨ dow-je kí 'ngay rəm, 'to njékində kàdì-dé-je rəm, adɨ
'ɓəl pa ta kí majɨ al dɔ njériɓa-je-tɨ* al.
11 Malayka-je kí tɔ́gɨ-dé itə-dé rəm, 'ngą̃ d'itə-dé rəm kin ya kàrè 'gangɨ
ta dɔ njériɓa-je-tɨ kinlé al rəm, ɓá 'pa ta kí majɨ al dɔ-dé-tɨ nɔ̃ 'Ɓaɓe-tɨ al
rəm tɔ.
12 Dow-je kí njéra né-je kí njururu al kinlé, kuu dɔ-dé oy mburukɨ taną̃
kí dą̃-je kí d'ą̃ kdɔ kadɨ dow uwə-dé ə tɔl-dé ya par kin bè. Adɨ né kí dɛ̨
'gə al kàrè, dɛ̨ 'pa ta kí majɨ al dɔ-tɨ rəm. D'a tɔl-dé titɨ kí dow-je 'tɔl-né
dą̃-je kin bè.
13 Né ra kí njururu al lə-dé lé ya à to nékugə dɔji-dé. Nəl-dé ɲ̃ą̃ kadɨ 'ra
kaya kada rəsɨ takəm dow-je-tɨ. Dowbé-je kinlé, lokɨ d'isɨ sə-si ta nékuso-
je-tɨ kí lo ra nąy-je-tɨ rəmə, 'ra né rɔsɔl-je kì né-je kí tuwə ra al rəm, ɓá
rɔ-dé nəl-dé lo kədɨ dow-je-tɨ rəm tɔ.
14 Lo koo lə-dé to lo koo kaya ya bè; 'ra majal pi kàrè usɨ rɔ-dé-tɨ al rəm,
d'ədɨ dow-je kí kadmɛ̨̃ɛ̨̃ lə-dé yay; kəmnda là ya rusɨ mɛ̨̃ɛ̨̃-dé njɨ̱-njɨ̱; 'to
dow-je kí ndɔl tò dɔ-dé-tɨ.
15 Lokɨ 'tusɨ rəbɨ kí njururu d'iɲ̃ə lé, 'ndəm d'un rəbɨ kí go Balam-tɨ kí
to ngon lə Béɔr. Balam† lé nékugə dɔji kí njururu al ɓá ɛ̨ ndigɨ.

---

* **2:10 2:10** Njériɓa-je kinlé dow-je madɨ 'panè to ndil-je, dɛ̨ kí ną̃-je 'panè to Malayka-je ə dɛ̨ kí rangɨ 'panè to ta kí sɔbɨ dɔ dow-je kí ri-dé ɓa ɲ̃ą̃ tɔ. † **2:15 2:15** Balam to dow kí kete low nu̱ ɓɨ to dow kí gangɨ ɓal-je-tɨ kí Piyər ndàngɨ-né mbete kin al (Kni 22–24; 31:16).

16 Adɨ 'ndángɨ-é kdɔ kaldɔta liə. Kɔ̰ koro kɨ́ to dą̰ kɨ́ lé à pa ta al ya ə́ pa
ta adɨ ndi-é ɓá ndi dow ə gangɨ njèɓa rɔ-é njèpata kɨ́ ta Lubə-tɨ dɔ kullə
mbə́-tɨ liə.
17 Njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm kinlé, 'taną̰ kɨ̀ kəm kę̰nę̰nę kɨ́ man goto-
tɨ kin bè rəm, 'taną̰ kɨ̀ kilndi kɨ́ yélbo tində sane kin bè rəm; lo kɨ́ ndul
ndɨ̰-ndɨ̰ ya ɓá tokɨ kuwə dɔ-é ngəbɨ-dé-né.
18 Ta-je kɨ́ mę̰ę̰ wəy kare ya 'tidə d'adɨ ngą̰ njim rəm, ɓo né-je kɨ́ majɨ al
majɨ al ya d'ədɨ-né dę̰ kɨ́ ngɔsnè ɓəy ə́ 'tę̰ę̰ ji dow-je-tɨ kɨ́ 'ndəm d'ur wale.
19 Dę̰ d'un mindɨ-dé d'adɨ-dé tokɨ d'a to ɓə lə né madɨ al ngá. Rəmə dę̰
njépa-é-je lé ya 'to ɓə-je lə majal. Kdɔtalə ną̰-ną̰ ya to ɓə lə né kɨ́ njèkɔ̰ɓe
dɔ-é-tɨ.
20 Kdɔ kinə gə kɨ́ dow-je 'gə Jeju Kristɨ kɨ́ to 'Ɓaɓe lə-ji rəm, Njèkajɨ-ji
rəm kin ra adɨ 'tę̰ę̰ kɔgɨ mę̰ę̰ né-je-tɨ kɨ́ dɔnangɨ-tɨ nè kɨ́ tò n̰ę̰ takəm Lubə-
tɨ, ɓá 'təl 'ndəm majal-é-je mbul-mbul gogɨ rəm, ə d'adɨ majal ɔ̰ ɓe dɔ-dé-tɨ
rəm lé, kisɨ-dé kɨ́ gogɨ nè kin təl majal n̰ą̰ itə kɨ́ kete ɓəy.
21 Kdɔtalə, kinə lé 'gə rəbɨ ra né kɨ́ njururu lé al rəmə à tò sotɨ kitə kadɨ
'gə ya ɓá 'təl gidɨ-dé d'adɨ ndukun kɨ́ aa njay kɨ́ tokɨ 'ndó-dé.
22 Gosta kɨ́ njururu pa ta sɔbɨ-né dɔ-dé panè: «Bisɨ təl ɔ̰ tɔmɔ̰ liə ə
kɔsɔngɨ ndogɨ man ində lo tę̰ę̰ bè ya kàrè təl ɔw rogɨ rɔ-é bɔr-tɨ gogɨ.»

3

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ təl ree lə 'Ɓaɓe Jeju
Mat 24:37-38; 2Te 1:7-10; Jud 17-23

1 Sə̰i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, mbete kɨ́ nè kinlé to kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo
ngá ɓá m'ndàngɨ madɨ-si tin. Mbete-je kɨ́ joo lay kin ya m'pa ta-tɨ m'ole-né
mę̰ę̰-si dɔ né-je-tɨ madɨ kadɨ 'gəi majɨ yə́rə́rə́.
2 Bè kdɔ kadɨ mę̰ę̰-si ole-né dɔ né-je-tɨ kɨ́ ndɔkɨ njépata-je kɨ́ ta Lubə-tɨ kɨ́
d'aa njay 'pa ta-é kete lé rəm, kadɨ mę̰ę̰-si ole-né dɔ ndukun-tɨ lə Njèkajɨ-ji
kɨ́ 'to 'Ɓaɓe kɨ́ njékɔwkulə-je lə-si 'ndó-si kin rəm.
3 †Né kɨ́ kadɨ 'gəi majɨ ə́n: Mę̰ę̰ ndɔ-je-tɨ kɨ́ dɔbəy-tɨ lé, njésɔklo-je kɨ́
sɔklo rusɨ mę̰ę̰-dé njɨ̰-njɨ̰ d'a ree kdɔ sɔkɨ dow-je ə panjiyə-dé ɔw go-ną̰-tɨ
kɨ̀ kəmnda lə-dé.
4 Dę̰ d'a sɔkɨ dow-je panè: «Ę̰ ə́ un mindɨ-é panè n'a təl ree lé, à təl ndɔ
kɨ́ rá-tɨ wa? Kdɔ low nṵ kɨ́ ka-ji-je d'oy kinlé, né-je lay ya tò gangɨ-é-tɨ kɨ́
ndɔkɨ tò-né low nṵ lo kində gin né-je-tɨ kinlé ya ɓəy.»
5 Kdɔ né-je kɨ́ d'oo gə́rə́rə́ ya 'ra tokɨ né kɨ́ mę̰ę̰-dé oy dɔ-tɨ bè lé ə́n:
Ndɔkɨ Lubə pa ta ya dɔrą̰ tę̰ę̰ rəm, ɓá ta kɨ́ ta-é-tɨ lé ya dɔnangɨ ubə-né
dan man-tɨ mbun̰ ə man ra-é adɨ umə̰ natɨ majɨ rəm tɔ.
6 Rəmə gangɨ-é kin ya tɔ ɓá dɔnangɨ kɨ́ ndɔkɨ kete tujɨ-né kɨ̀ kəm rəbɨ
man kɨ́ tuú dɔ-é lətɨ-lətɨ.
7 Ngà ko ta kɨ́ káre-rè kinlé ya ində dɔrą̰ kɨ̀ dɔnangɨ kɨ́ ngɔsnè kin
ngangəm ngəbɨ-né pər, kdɔ ndɔ gangta rəm, ndɔ tujɨ dow-je kɨ́ njékilə
kujɨ dɔ Lubə-tɨ al rəm.
8 Sə̰i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, né káre kɨ́ kadɨ mę̰ę̰-si oy dɔ-tɨ al ə́n: Nɔ̰
'Ɓaɓe-tɨ lé ndɔ káre tokɨ ɓal ɓudɔgɨ bè ə ɓal ɓudɔgɨ tokɨ ndɔ káre bè tɔ.
9 Kinə 'Ɓaɓe un mindɨ-é kdɔ ra né lé, à ra ya ɓɨ à kilə kisɨ dɔ-tɨ mbąy
titɨ kɨ́ dow-je madɨ 'gɨr-né kinlé al. Ę̰ to njèkilə mę̰ę̰-é dɔ madɨ-é-tɨ kdɔ-si;

† **3:3 3:3** Jud 1:18

ɛ̨ ndigɨ kadɨ dow káre ya kàrè oy kɔgɨ al, ngà ndigɨ kadɨ dow-je lay 'tusɨ
panjiyə-dé kí majɨ al d'iɲə kɔgɨ.
10 †Ndɔ lə 'Ɓaɓe à kubə dow-je nangɨ busɨ tanɑ̨ kɨ̀ ree njèɓogɨ bè. Mɛ̨ɛ̨̃
ndɔ-é-tɨ kinlé, ká dɔrɑ̨ à ɓa kɔr lo loy-loy rəmə dɔrɑ̨ à goto, pər à ró né-je
kí titɨ ə à sane katɨ-katɨ, pər à kɔ̨̀ dɔnangɨ kɨ̀ né-je kí titɨ lay.
11 Kinə né-je lay kin ya tò kadɨ tujɨ tanɑ̨ bè lé, a kadi panjiyə-si kɨ̀ nam
kàdì Lubə-tɨ lə-si aa njay tanɑ̨ ban ɓá à kusɨ lo-é-tɨ ə́n wa!
12 'Ngəbi ndɔ lə Lubə ə 'rai kadɨ ndɔ kinlé ree kalangɨ. Ndɔ-é-tɨ kinlé,
pər à kɔ̨̀ dɔrɑ̨ kdɔ ró-é rukɨ-rukɨ rəm, ɓá né-je kí titɨ kàrè à lɛ̨ lə́rə́rə́ rəm
tɔ.
13 †Ngà gangɨ-é kí ɛ̨ un-né mindɨ-é adɨ-ji kin ya, jə̨i j'isi j'ngəbi dɔrɑ̨ kí
sigɨ kɨ̀ dɔnangɨ kí sigɨ kí né ra kí njururu tò-tɨ.

Lubə to njèkilə mɛ̨ɛ̨-é dɔ madɨ-é-tɨ

14 Gin-é kin ɓá sə̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, kaglo kí j'isi 'ngəbi-né
kinlé, 'nduri dɔ rɔ-si-tɨ kdɔ kadɨ Lubə ree ingə-ji rəmə j'aai njay rəm, ta
goto dɔ-ji-tɨ rəm, j'isi kɨ̀ lapiya rəm tɔ.
15 Kadɨ 'gəi majɨ kí kilə mɛ̨ɛ̨ dɔ madɨ-é-tɨ lə 'Ɓaɓe lə-ji kinlé to kajɨ lə-si,
titɨ kí ngonkɔ̨-ji Pol kí j'ində-é dan kəm-ji-tɨ kàrè ndàngɨ-né mbete adɨ-si
kɨ̀ gosɨ-é kí Lubə adɨ-é kadɨ ra-né kin ya tɔ.
16 To ta kin ya tɔ ɓá Pol pa mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ liə lay lo-je-tɨ kí ɛ̨ pa ta sɔbɨ-né
dɔ ta-je kinlé ə lo-é-je-tɨ kinlé ta-je kí lo gə mɛ̨ɛ̨-é ngɑ̨ tò-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃, adɨ njégə
né al-je kɨ̀ dow-je kí tɔ́gɨ-dé asɨ al, d'ɔr mɛ̨ɛ̨ ta-é-je lé kɨ̀ lo-é al, titɨ kí d'ɔr-né
mɛ̨ɛ̨ ndəgɨ ta-je kí mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kí aa njay kdɔ tujɨ lə-dé kin bè tɔ.
17 Beɓa sə̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, ta-je kin usɨ mbɨ-si-tɨ kete ngá,
ə́n ə́ ooi go rɔ-si majɨ, nè njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al, kí 'ndəm kin d'a kɨ̨
kɔr-si go-dé-tɨ kadɨ 'tusi kɑ̨ gərərə lə-si iɲəi kɔgɨ.
18 Ngà kadɨ ɔwi kí kete-kete mɛ̨ɛ̨ ramajɨ-tɨ kɨ̀ mɛ̨ɛ̨ gə 'Ɓaɓe-tɨ lə-ji kí to
Njékajɨ-ji Jeju Kristɨ. Kadɨ riɓa tò kɨ liə kí ngɔsnè-tɨ kin rəm, ɓá sartagangɨ
rəm tɔ! Amɛ̨̃n!

† **3:10 3:10** Mat 24:43; Luk 12:39; 1Te 5:2; Ntd 16:15 † **3:13 3:13** Ntd 21:1

Mbete kɨ́ dɔsa̰y kɨ́
Jạ̃
ndàngɨ
Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ

Njèkɔwkulə Jạ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ ra-né kɨ̀ njékadmɛ̰ɛ̰-je mɛ̰ɛ̰ kuwə-tɨ kɨ́ d'uwə-na̰ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Lubə rəm, d'uwə-na̰ lubɨ-lubɨ kɨ̀ ngankɔ̰-dé-je, kɨ̀ kɔ̰nan-dé-je mɛ̰ɛ̰ kadmɛ̰ɛ̰-tɨ rəm. Mbete kinlé, kújɨ ndàngɨ-é tò gay kɨ̀ ndəgɨ mbete-je, ngà ta kɨ́ njèndàngɨ-é panè: «Sə̰i» kin rəm, ta kɨ́ ɛ̰ panè: «Ngan-m-je kɨ́ ndɛ̰» kinlé tɔjɨ kɨ́ njèndàngɨ mbete kinlé ndàngɨ adɨ dow-je madɨ ya tagay. Mbete kinlé, ri njèndàngɨ-é goto mɛ̰ɛ̰-é-tɨ, ngà ɛ̰ tɔjɨ rɔ-é lo kɔr-é-tɨ kɨ́ 1:1 kɨ dow kɨ́ oo Jeju kaglo-tɨ kɨ́ Jeju isɨ-né dɔnangɨ-tɨ nè. Mbete kinlé kújɨ ndàngɨ-é rəm, mbete Poyta-je kɨ́ káre rəm, ya tɔjɨ kɨ́ njèndàngɨ-é to Jạ̃ kɨ́ to kɨ́ káre dan njéndó né-je-tɨ lə Jeju kɨ́ dɔgɨ gidɨ-é joo kɨ́ njèndàngɨ mbete Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ ri Jạ̃ tò dɔ-tɨ. Dow-je kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé ɓá ɓa-dé «ngan-je kɨ́ ndɛ̰» kinlé, to njékadmɛ̰ɛ̰-je kɨ́ ɛ̰ ndigɨ-dé na̰. Dɛ̰ 'to njékəwna̰-je kɨ́ gay-gay kɨ́ d'isɨ kɔ̰ɓe-tɨ lə dow-je kɨ́ Rɔm, dɔnangɨ Aji-tɨ kɨ́ ngon-é kɨ́ ɓone bè 'ɓa-é Turki. Jạ̃ to njèkɔr nɔ̰-dé kaglo-tɨ kɨ́ nə̀y na̰ al kadɨ oy-né. Jạ̃ panè: Lubə to londógɨ ('Ndó 1:5) rəm, to njèndigɨ dow-je rəm (4:8,16). Londógɨ tɔjɨ ta kɨ tɔgrɔ-tɨ. Mɛ̰ɛ̰ kəy mbete-tɨ kɨ́ dɔsa̰y kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ lé, ɛ̰ ɔsɨ kagɨ dɔ majɨ-tɨ kɨ́ majɨ kadɨ dow gə ndógɨ lə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ, ə kadɨ panjiyə-é ɔw natɨ siə kdɔ kadɨ dowbé ạ̃ mɛ̰ɛ̰ kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ-tɨ kɨ̀ Lubə rəm, kɨ̀ njékadmɛ̰ɛ̰-je kɨ́ rangɨ rəm. Beɓa à ra kadɨ dɛ̰ kɨ́ 'to njékadmɛ̰ɛ̰-je d'usɨ-né mɛ̰ɛ̰ majal-tɨ kdɔ néndó-je kɨ́ ngɔm lə njékɔsɨ ta Kristɨ kin al ('Ndó 2:18-23). Mɛ̰ɛ̰ kəy mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ-tɨ joo kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ lé, ɛ̰ ɔsɨ kagɨ dɔ ndigɨ dow-je-tɨ kɨ́ ɛ̰ ɓá to gin kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ kinlé.

Kulə gin ta
Jạ̃ 1:1-14

1 †Né kɨ́ tò lo kulə gin-é-tɨ nu̱, né kɨ́ j'oo ta-é kɨ̀ mbɨ-ji, né kɨ́ j'oo kɨ̀ kəm-ji,
né kɨ́ j'tən joo majɨ-é ɓá j'ɔdɨ rɔ kɨ̀ ji-ji rəm lé, to né kɨ́ sɔbɨ dɔ ta kɨ́ njèkadɨ
dow-je d'isɨ kəm;
2 †ə kiskəm lé, tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ adɨ j'oo kɨ̀ kəm-ji, j'pa ta-é j'adɨ dow-
je; kiskəm kɨ́ sartagangɨ kɨ́ isɨ natɨ kɨ̀ Bɔbɨ-ji ɓá tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ ta
kəm-ji-tɨ lé ɓá, j'ilə mbɛ̰-é j'adɨ-si.
3 Né kɨ́ j'oo ta-é kɨ̀ mbɨ-ji ə kəm-ji oo rəm lé, ɓá j'ilə mbɛ̰-é j'adɨ-si, kdɔ
kadɨ sə̰i kàrè adi j'uwəɨ-né-na̰ lubɨ-lubɨ tɔ. Ə kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ lə-ji lé, to
kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Bɔbɨ-ji rəm, ɓá to kuwə-na̰ lubɨ-lubɨ kɨ̀ Ngon-é Jeju
Kristɨ rəm tɔ.
4 Ta kinlé, j'ndangɨ j'adɨ-si kdɔ kadɨ rɔnəl lə-ji ɔr-né njutɨ.

Njiyə lo kɨ́ ndógɨ-tɨ

5 Ta kɨ́ j'oo ta Jeju Kristɨ-tɨ ɓá j'ɔw kɨ̀ kidə-si tin: Lubə to londógɨ, lo kɨ́
ndul goto rɔ-é-tɨ.

---

† **1:1 1:1** Jạ̃ 1:1 † **1:2 1:2** Jạ̃ 1:14

6 Kinə j'painè j'uwəi-nạ̃ lubɨ-lubɨ siə ya ɓá j'njiyəi lo kí ndul-tɨ ɓəy rəmə,
j'ədi ta kɨ kədɨ ɓɨ j'rai né kí ɔw natɨ kì ta kí tɔgrɔ-tɨ al.
7 Ngà kinə j'njiyəi lo kí ndógɨ-tɨ titɨ kí Lubə ya kì dɔ-é isɨ-né lo kí ndógɨ-tɨ
kin bè rəmə, j'toi dow-je kí j'uwəi-nạ̃ lubɨ-lubɨ rəm, ɓá məsɨ Ngon-é Jeju
bɔr majal-je lə-ji kɔgɨ lay rəm tɔ.
8 Kinə j'painè j'rai majal al rəmə, jạ̃i ya j'ədi rɔ-ji ə ta kí tɔgrɔ-tɨ goto
ta-ji-tɨ.
9 Ə kinə j'ɔri man dɔ majal-je-tɨ lə-ji rəsɨ tɔ rəmə, ẹ̃ to njékạ̃ dɔ ndi-é-tɨ
rəm, njèra né kí njururu rəm, adɨ à kiṇə go majal-je lə-ji lé kɔgɨ rəm, ɓá
né-je kí njururu al kí j'rai kàrè à bɔr kɔgɨ lay rəm tɔ.
10 Ngà kinə j'painè j'rai majal al rəmə, j'ɓai-é njèkədta rəm, ɓá ta liə
kàrè goto mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ rəm tɔ.

2

1 Ngan-m-je, m'ndàngɨ ta kin m'adɨ-si kdɔ kadɨ 'rai majal al. Ngà kinə
dow madɨ ra majal rəmə, njèpata gangɨ-né dɔ-ji rɔ Bɔbɨ-ji-tɨ isɨ nɔ̃ɔ̃, to Jeju
Kristɨ kí to dow kí njururu.
2 Jeju Kristɨ lé, ẹ̃ ya kì dɔ-é ilə rɔ-é kadkare-tɨ oy kdɔ majal-je lə-ji; ẹ̃ oy
kdɔ majal-je lə-ji jạ̃i ya par al, ngà kdɔ majal-je lə dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ
nè tɔ.

Təl rɔ go ta-tɨ lə Lubə kì ndignạ̃
Mat 7:21-23; Jạ̃ 13:34,35; 14:21-24

3 Né kí j'gəi-né kí j'gəi Lubə lé, to təl kí j'təli rɔ-ji go ndukun-je-tɨ liə.
4 Dow kí panè n'gə-é ya ɓá təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ liə al lé, to njèkədta
ə ta kí tɔgrɔ-tɨ goto ta-é-tɨ.
5 Ngà dow kí təl rɔ-é go ta-tɨ lə Lubə lé, dowbé ndigɨ-é adɨ ɔr njutɨ. Né
kí j'gəi-né kí j'toi dow-je kí j'nami kàdì-é-tɨ én:
6 Dow kí pa rəsɨ panè n'nam kàdì-é-tɨ lé, dowbé à kadɨ panjiyə-é tanạ̃ kì
panjiyə 'Ɓaɓe ya bè tɔ.
7 †Sạ̃i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, to ndukun kí sigɨ ɓá m'ndàngɨ m'adɨ-si
al, ngà to ndukun kí low kí ingəi lo kulə gin-é-tɨ* kin ya; ndukun kí low
kinlé, to ta kí ooi kete kin ya.
8 Rəm ɓá to ndukun kí sigɨ kí m'ndàngɨ m'adɨ-si ya rəm; ta kinlé, to ta kí
tɔgrɔ-tɨ, kdɔ tɔjɨ rɔ-é rɔ Kristɨ-tɨ rəm, tɔjɨ rɔ-é rɔ-si-tɨ rəm; kdɔtalə londul
goto ə londógɨ kí tɔgrɔ-tɨ ɓá isɨ ndógɨ ngá.
9 Dow kí ɔsɨ ngonkạ̃-é kì ta ya rəmə ɓa rɔ-é njèkisɨ lo kí ndógɨ-tɨ lé, to
dow kí isɨ lo kí ndul-tɨ ya ɓəy.
10 Dow kí ndigɨ ngonkạ̃-é lé, to dow kí isɨ lo kí ndógɨ-tɨ ə né kí à ra-é kadɨ
usɨ ya goto.
11 Ngà dow kí ɔsɨ ngonkạ̃-é kì ta lé, to dow kí isɨ lo kí ndul-tɨ; dowbé
njiyə lo kí ndul-tɨ ə gə lo kí isɨ ɔw-tɨ al, kdɔtalə londul kəm-é-tɨ ndị̃-ndị̃.
12 M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si sạ̃i ngan-m-je,
kdɔtalə majal-je lə-si tokɨ kiṇə go-é kɔgɨ kì takul Jeju Kristɨ.
13 M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si sạ̃i bɔbɨ ngan-je,
kdɔtalə njèkisɨ lo kulə gin-é-tɨ lé, sạ̃i 'gəi-é.
M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si sạ̃i ngan-je kí rɔ-si tò kəm,
kdɔtalə sạ̃i 'təti rɔ Njèmẹ̃ẹ̃ndul.

---

† **2:7 2:7** Jạ̃ 13:34 * **2:7 2:7** Ta kinlé sɔbɨ dɔ kulə gin kadmẹ̃ẹ̃ lə-dé.

M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i ngan-je,
kdɔtalə są̣i 'gəi Bɔbɨ-si.
14 M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i bɔbɨ ngan-je,
kdɔtalə są̣i 'gəi njèkisɨ lo kulə gin-é-tɨ nų̣.
M'ndàngɨ ta-je kin m'adɨ-si są̣i ngan-je kɨ́ rɔ-si tò kəm,
kdɔtalə są̣i lé tɔ́gɨ-si tò rəm, ta lə Lubə uwə lo kisɨ mę̣ę̣-si-tɨ rəm,
ɓá są̣i 'təti rɔ Njèmę̣ę̣ndul rəm tɔ.
15 Adi ɓo duniṇa ra-si al rəm, ɓá adi ɓo né-je kɨ́ duniṇa-tɨ ra-si al rəm tɔ. Kinə ɓo ra duniṇa ra dow rəmə, dowbé ndigɨ Bɔbɨ-ji Lubə al.
16 Kdɔtalə né-je lay kɨ́ duniṇa-tɨ kɨ́ to, kəmnda né kɨ́ ra dow-je, kì né-je kɨ́ nəl kəm dow-je, kì kində kàdì kdɔ nékingə-je kinlé, to né-je kɨ́ į̣ rɔ Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ al, ngà į̣ duniṇa-tɨ nè.
17 Ə duniṇa à goto rəm, ɓá kəmnda né-je kɨ́ titɨ kàrè à goto rəm tɔ; ngà dow kɨ́ njèra né kɨ́ mę̣ę̣ Lubə ndigɨ lé isɨ kəm ya sartagangɨ.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njèkɔsɨ ta Kristɨ
Jạ 16:13-15

18 Ngan-je, to kaglo kɨ́ dɔbəy ndɔ-je-tɨ ngá; titɨ kɨ́ ooi-né 'panè njèkɔsɨ ta Kristɨ à ree lé, ooi, ɓone bè kin njékɔsɨ ta Kristɨ 'ṇą̣ ngá, ə gangɨ-é kin ya j'gəi-né kɨ́ to kaglo kɨ́ dɔbəy ndɔ-tɨ lé ngá.
19 Njékɔsɨ ta Kristɨ lé, 'tę̣ę̣ dan-ji-tɨ nè ya d'ɔw, ngà to ɓá 'to 'lə-ji al; kdɔtalə kinə 'to 'lə-ji rəmə lé d'a kisɨ sə-ji; ngà kiṇə kɨ́ d'iṇə-ji d'ɔw kinlé ya tɔjɨ ndaa-tɨ rəsɨ kɨ́ dow-je lay kin ya 'to 'lə-ji dɔrɔ al.
20 Są̣i rəmə, njèkaa njay adɨ-si Ndil-é† adɨ są̣i lay ya 'gəi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
21 Gə ɓá są̣i 'gəi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ al ɓá m'ndangɨ-né ta-je kin m'adɨ-si kdɔ al; ngà m'ndàngɨ m'adɨ-si kdɔtalə są̣i 'gəi ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá 'gəi kɨ́ takədɨ káre ya kàrè à kį̣ rɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ-tɨ al rəm tɔ.
22 Ná̰ ɓá to njèkədta ta wa? Dow kɨ́ njènạjɨ panè Jeju to Kristɨ‡ al lé, ɓá to njèkədta ya al wa? Dowbé kinlé to njèkɔsɨ ta Kristɨ, kdɔ ę̣ najɨ panè n'gə Bɔbɨ-ji al rəm, n'gə Ngon-é al rəm.
23 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ najɨ panè n'gə Ngon lə Lubə al rəmə, dowbé gə Bɔbɨ-é al ya tɔ; dow kɨ́ pa ta rəsɨ panè: Jeju to Ngon lə Lubə rəmə, dowbé gə Bɔbɨ-é tɔ.
24 Są̣i rəmə, ta kɨ́ ooi lo kulə gin-é-tɨ nų̣ lé, adi ta-é ra ɓe mę̣ę̣-si-tɨ. Kinə ta kɨ́ ooi lo kulə gin-é-tɨ nų̣§ kin ra ɓe mę̣ę̣-si-tɨ rəmə, są̣i kàrè a nami kàdì Ngon lə Lubə-tɨ rəm, a nami kàdì Bɔbɨ-é-tɨ rəm.
25 Ə kunmindɨ kɨ́ Lubə un adɨ-ji lé, to kunmindɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ kiskəm kɨ́ sartagangɨ.
26 Ta lə dow-je kɨ́ 'ndigɨ kədɨ-si kur-si wale lé ɓá m'ndàngɨ m'adɨ-si tin.
27 Są̣i rəmə, Ndil* Lubə kɨ́ Kristɨ adɨ-si lé, tò mę̣ę̣-si-tɨ adɨ ɔwi ndoo kadɨ dow ndó-si né al†; ngà titɨ kɨ́ Ndil kɨ́ ę̣ adɨ-si ndó-si-né né-je lay, ə ę̣ to njèta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ ɓɨ to njèkədta al lé, ą̣i mę̣ę̣ ta-tɨ liə titɨ kɨ́ ę̣ ndó-si-né‡.

Ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ngan lə Lubə
Rɔm 8:14-19

---

† **2:20 2:20** ***Ubɨ***kin tɔjɨ Ndil kɨ́ aa njay kɨ́ Jeju adɨ dow-je kɨ́ d'adɨ-é mę̣ę̣-dé. ‡ **2:22 2:22** ***Kristɨ*** lé kɔr mę̣ę̣-é to dow kɨ́ Lubə mbəti-é. § **2:24 2:24** Ta kinlé sɔbɨ dɔ kulə gin kadmę̣ę̣ lə-dé. * **2:27 2:27** ***Ndil*** kinlé, to ta kɨ́ káre-rè kì ta lə *ubɨ* kɨ́ ta-é tò lo ndó-é-tɨ kɨ́ mę̣ę̣ 1Ją̣ 2:20 † **2:27 2:27** Ta kinlé to ta lə mbatɨ néndó-je lay al, ngà to ta kɨ́ sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm. ‡ **2:27 2:27** Ją̣ 16:13-15

28 Ngan-m-je kí ndę̣, beɓa, 'nami kàdì Kristɨ-tɨ kdɔ kadɨ ndɔ kí à tę̣ę̣ tɔjɨ-né rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ lé, mę̣ę̣-ji nda ką̣y rəm, ɓá kadɨ ndɔ ree-é-tɨ kàrè rɔ-ji sɔl-ji takəm-é-tɨ al rəm tɔ.
29 Kinə 'gəi kí Kristɨ to dow kí njururu rəmə, kadɨ 'gəi kí dow kí rá-rá kí to njèra né kí njururu lé, to dow kí Kristɨ ojɨ-é.

3

1 †Ooi ndigɨ kí Bɔbɨ-ji Lubə ndigɨ-ji mbing ya adɨ 'ɓa-ji ngan lə Lubə kin! Ə j'toi ngan lə Lubə lé ya rəm tɔ. Dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, 'gə-ji al, kdɔ gə kí dę̣ 'gə Lubə al tɔ.
2 Są̣i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, ɓone bè kinlé j'toi ngan lə Lubə ə né kí j'a toi lé, tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ al ɓəy; ngà j'gəi kí ndɔ-é kí Kristɨ à tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ takəm dow-je-tɨ lé, j'a titi-ną̣ siə bè, kdɔ j'a kooi dajɨ rɔ-é kì kəm-ji.
3 Dow kí rá-rá kí ɔw kì nékində mę̣ę̣ dɔ-tɨ kí bè kin rəmə, dowbé adɨ panjiyə-é aa njay titɨ kí 'Baɓe aa-né njay kin bè tɔ.
4 Dow kí rá-rá kí ra majal lé, al dɔ ndukun tɔ; kdɔtalə majal kí ra lé to kal dɔ ndukun.
5 †Są̣i 'gəi kí 'Baɓe ree kdɔ bɔr majal-je lə dow-je kɔgɨ ə ę̣ ra majal nja káre al.
6 Dow kí rá-rá kí nam kàdì-é-tɨ lé, à kisɨ ká ra majal-tɨ al; ə dow kí rá-rá kí isɨ ká ra majal-tɨ rəmə, to dow kí oo-é al rəm, ɓá gə-é al rəm.
7 Ngan-je, adi dow ədɨ-si al. Dow kí njèra né kí njururu lé, to dow kí njururu titɨ kí 'Baɓe to-né dow kí njururu kin bè.
8 Dow kí isɨ ká ra majal-tɨ lé, to dow lə Sú, kdɔtalə Sú ra majal lo kulə gin-é-tɨ nų̣. Ngon lə Lubə ree kdɔ tujɨ kullə-je lə Sú kɔgɨ.
9 Dow kí rá-rá kí Lubə ojɨ-é lé, à kisɨ ká ra majal-tɨ al ngá, kdɔtalə ko né lə Lubə tò mę̣ę̣-é-tɨ adɨ ę̣ à kisɨ ká ra majal-tɨ al, kdɔtalə Lubə ojɨ-é ngá.
10 Né kí tɔjɨ kí ngan lə Lubə 'to gay kì ngan lə Sú ə́n: Dow kí rá-rá kí isɨ ká ra né-tɨ kí njururu al lé, to dow lə Lubə al rəm, ɓá dow kí ndigɨ ngonkǫ̣-é al kàrè to dow lə Lubə al rəm tɔ.

Ta kí dɔ ndigɨ-ną̣-tɨ

11 †Ta kí ooi lo kulə gin-é-tɨ nų̣* lé ə́n: J'ndigɨ-ną̣.
12 Adi j'ndajɨ kullə ra Kayin kí to dow lə Njèmę̣ę̣ndul kin al; ndɔkɨ Kayin lé tɔl ngonkǫ̣-é. Ə kdɔ ri ɓá tɔl-é-né wa? Tɔl-é kdɔtalə kullə ra-é majal ə 'lə ngonkǫ̣-é lé ɓá tò njururu†.
13 Ngankǫ̣-m-je kí njékadmę̣ę̣, kinə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'ɔsɨ-si kì ta rəmə, adi ra-si ɓəl al.
14 †Ją̣i lé, ndigɨ kí j'ndigɨ ngankǫ̣-ji-je kí njékadmę̣ę̣-je kinlé ɓá tɔjɨ adɨ j'gəi kí j'indəi dan koy j'gangi j'tę̣ę̣i kiskəm-tɨ. Dow kí ndigɨ dow-je al lé, to dow kí oy.
15 Dow kí rá-rá kí ɔsɨ ta ngonkǫ̣-é lé, to njètɔl dow-je ə są̣i 'gəi kí dow kí njètɔl dow-je lé, kiskəm kí sartagangɨ goto rɔ-é-tɨ.
16 Ndigɨ dow-je lé, né kí j'gəi-né ə́n: Kristɨ adɨ rɔ-é koy kdɔ ta lə-ji. Ją̣i kàrè tò kadɨ j'adi rɔ-ji koy kdɔ ngankǫ̣-ji-je tɔ.

---

† **3:1 3:1** Ją̣ 1:12 † **3:5 3:5** Ją̣ 1:29 † **3:11 3:11** Ją̣ 13:34 * **3:11 3:11** Ta kinlé sɔbɨ dɔ kulə gin kadmę̣ę̣ lə-dé. † **3:12 3:12** Kgn 4:1-8 † **3:14 3:14** Ją̣ 5:24

17 Kinə dow ɔw kɨ́ nékingə kí dɔnangɨ-tɨ nè, ə oo ngonkɔ̰-é kí ndoo né
ra-é ya rəmə oo kəmtondoo liə al lé, dowbé à panè Lubə ində ndigɨ dow-je
mɛ̰ɛ̰-n'ɛ̀-tɨ tɔ ɓan wa?
18 Ngan-m-je, adi j'ndigi-nạ̰ kɨ̀ ta kí ta-ji-tɨ əse kɨ̀ ndaá ta-ji par al, ngà
j'rai kɨ̀ nạ̰ kɨ̀ né kí ji-ji-tɨ kɨ̀ kəm rəbɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ.

Ta kí dɔ mɛ̰ɛ̰ kí nda kạ̰y nɔ̰̀ Lubə-tɨ

19 Beɓa j'a gəi-né kí j'toi dow-je kí njékun go ta kí tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá mɛ̰ɛ̰-ji
à kusɨ-né nangɨ pɔ̰́ nɔ̰̀-é-tɨ rəm tɔ.
20 ə lé mɛ̰ɛ̰-ji uwə-ji kɨ̀ ta kɨ̀ kəm rəbɨ kɨ̀ ban-ban ya kàrè, Lubə to 'boy
itə mɛ̰ɛ̰-ji rəm, ɛ̰ gə né-je lay rəm.
21 Sạ̰i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ lé, kinə mɛ̰ɛ̰-ji uwə-ji kɨ̀ ta al rəmə,
mɛ̰ɛ̰-ji nda kạ̰y nɔ̰̀ Lubə-tɨ.
22 Ri-ri ya ɓá j'dəji-é kàrè, à kadɨ-ji, kdɔ j'təli rɔ-ji go ndukun-je-tɨ liə
rəm, j'rai né kí nəl-é rəm.
23 †Ooi, ndukun liə ə́n: Kadɨ j'adi mɛ̰ɛ̰-ji Ngon-é Jeju Kristɨ rəm, kadɨ
j'ndigi-nạ̰ titɨ kí un-né ndu adɨ-ji lé rəm tɔ.
24 Dow kí təl rɔ-é go ndukun-je-tɨ lə Lubə lé, to dow kí nam kàdì Lubə-tɨ
rəm, Lubə isɨ mɛ̰ɛ̰-é-tɨ rəm. Ə kɨ̀ takul Ndil kí aa njay kí Lubə adɨ-é isɨ
mɛ̰ɛ̰-ji-tɨ ɓá j'gəi-né kí Lubə isɨ mɛ̰ɛ̰-ji-tɨ tɔ.

4

Ta kí sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ̀ ngɔm

1 Sạ̰i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, dow-je lay kí 'pa ta 'ɓa-né ri Ndil kí
aa njay lé adi-dé mɛ̰ɛ̰-si dɔrɔ al; ngà 'nạ̰i-dé ooi, kdɔ kadɨ 'gəi dɛ̰ kí 'to
'lə Lubə. Kdɔtalə njékədta-je kí njéɓa rɔ-dé njépata-je kí ta Lubə-tɨ 'nạ̰
dɔnangɨ-tɨ nè.
2 Né kí a gəi-né Ndil kí to Ndil lə Lubə ə́n: Dow kí pa ta rəsɨ panè: Jeju
Kristɨ lé ree təl rɔ-é dow-tɨ rəmə, to dow lə Lubə;
3 ə dow kí pa ta lə Jeju ndaa-tɨ rəsɨ al lé, to dow lə Lubə al; dowbé kinlé
to dow lə njèkɔsɨ ta Kristɨ kí ooi ta ree-é lé; ə ɓone bè ya kàrè ɛ̰ ạ̰ dɔnangɨ-tɨ
nè ngá rəm.
4 Sạ̰i ngan-m-je, sạ̰i lé, 'toi dow-je lə Lubə ə njékədta-je kí njéɓa rɔ-dé
njépata-je kí ta Lubə-tɨ lé, sạ̰i 'təti-dé rɔ, kdɔtalə njèkisɨ mɛ̰ɛ̰-si-tɨ to kí boy
nạ̰ itə njèkisɨ mɛ̰ɛ̰ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè.
5 Dɛ̰ lé, 'to dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè; gin-é kin ɓá tapa-dé to-né tapa dow-je
kí dɔnangɨ-tɨ nè, ə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ d'oo ta lə-dé.
6 Ngà jạ̰i j'toi dow-je lə Lubə; dow kí gə Lubə ə oo ta lə-ji; dow kí to dow
lə Lubə al rəmə oo ta lə-ji al tɔ; Gangɨ-é kin ɓá j'gəi kɔri-né rəbɨ nin Ndil
kí njèta kí tɔgrɔ-tɨ kɨ̀ ndil kí ngɔm.

Lubə to njèndigɨ dow-je

7 Sạ̰i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, adi j'ndigi-nạ̰;
kdɔtalə ndignạ̰ lé to né kí ị̰ rɔ Lubə-tɨ,
ə dow kí rá-rá̰ kí ndigɨ dow-je lé, to dow kí Lubə ojɨ-é rəm, ɓá gə Lubə
rəm.
8 Lubə lé, to njèndigɨ dow-je,
adɨ dow kí ndigɨ dow-je al lé, gə Lubə al.

---

† **3:23 3:23** Jạ̰ 13:34; 15:12,17

9 Ooi, kəm rəbɨ kí Lubə tɔjɨ-né ndaa-tɨ rəsɨ kí n'ndigɨ-ji ə́n:
Lubə ulə Ngon kàl liə dɔnangɨ-tɨ nè kdɔ kadɨ j'isi kəm kɨ̀ takul-é.
10 Ə ndigɨ kí Lubə ndigɨ-ji kinlé né kí tɔjɨ ə́n:
To jǫ̨i ɓá j'ndigi-é kete al,
ngà to Lubə ya ndigɨ-ji ɓá ulə Ngon-é kɨ kadkare
adɨ ree oy kdɔ majal-je lə-ji.
11 Sǫ̨i kí m'ində-si dan kəm-m-tɨ, kinə Lubə ndigɨ-ji bore bè lé, jǫ̨i kàrè j'a ndigi-ną̣ tɔ.
12 †Dow kí oo Lubə ya goto; kinə j'ndigi-ną̣ rəmə, Lubə isɨ mę̨ę-ji-tɨ ə ndigɨ kí ę̨ ndigɨ-ji lé tɔjɨ rɔ-é ndaa-tɨ rəsɨ.
13 Ə né kí j'gəi-né kí j'nami kàdì Lubə-tɨ rəm, Lubə isɨ-né mę̨ę-ji-tɨ rəm lé, to ta lə Ndil-é kí adɨ-é isɨ mę̨ę-ji-tɨ.
14 Bɔbɨ-ji Lubə ulə Ngon-é kadɨ to Njèkajɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè, adɨ j'oo-é kɨ̀ kəm-ji rəm, ɓá j'pa ta kí dɔ-é-tɨ j'adɨ dow-je rəm tɔ.
15 Dow kí pa ta rəsɨ panè: Jeju to Ngon lə Lubə lé, Lubə isɨ mę̨ę dowbé-tɨ rəm, ɓá ę̨ nam kàdì Lubə-tɨ rəm tɔ.
16 Jǫ̨i lé, j'gəi ndigɨ kí Lubə ndigɨ-ji, ə j'gəi kí ę̨ ndigɨ-ji ya tɔgrɔ-tɨ.
Lubə to njèndigɨ dow-je; dow kí ndigɨ dow-je tò mę̨ę-é-tɨ lé, to dow kí nam kàdì Lubə-tɨ ə Lubə isɨ mę̨ę-é-tɨ tɔ.
17 Ooi, né kí mę̨ę-ji à nda-né ką̣y ndɔ gangta-tɨ lé, to ndigną̣ kí dan-ji-tɨ kí ɔr njutɨ; kdɔtalə gangɨ-é kí ndɔkɨ Kristɨ isɨ-né dɔnangɨ-tɨ nè lé ya ję̨ j'isi-né tɔ.
18 Ndigną̣ lé, ɓəl goto-tɨ; kdɔ ndigną̣ kí ɔr njutɨ ɔr ɓəl mę̨ę dow-tɨ kɔgɨ. Kdɔtalə ɓəl tɔjɨ kində kɔjɨ kí à ree, ə dow kí ɓəl lé, ndigɨ dow-je kí tò mę̨ę-é-tɨ ɔr njutɨ al.
19 Jǫ̨i rəmə, jǫ̨i j'ndigi dow-je, kdɔtalə Lubə ya ndigɨ-ji dɔsą̣y.
20 Kinə dow panè n'ndigɨ Lubə ya rəmə ɔsɨ ta ngonkɔ̨-é lé, to njèkədta. Kdɔtalə ngonkɔ̨-é kí ę̨ oo-é ɓəy ə́ ndigɨ-é al lé, à ndigɨ Lubə kí ę̨ oo-é al kin ban wa?
21 Ə Kristɨ ya adɨ-ji ndukun panè: Dow kí ndigɨ Lubə rəmə, à ndigɨ ngonkɔ̨-é tɔ.

5

Ta kí sɔbɨ dɔ kadmę̨ę, kɨ̀ kullə ra kadmę̨ę

1 Dow kí rá-rá kí adɨ mę̨ę-é kí Jeju to Kristɨ* lé, to dow kí Lubə ojɨ-é, ə dow kí ndigɨ bɔbɨ ngon rəmə, ndigɨ ngon-é tɔ.
2 Né kí j'a gəi-né kí j'ndigi ngan lə Lubə lé, to ndigɨ kí j'ndigi Lubə rəm, təl kí j'təli rɔ-ji go ndukun-je-tɨ liə rəm.
3 †Kdɔtalə ndigɨ Lubə lé, to təl rɔ go ndukun-je-tɨ liə. Ə ndukun-je liə lé, ɔy al,
4 kdɔtalə dow-je lay kí Lubə ojɨ-dé lé, 'təti rɔ duniṇạ ə né kí njètətrɔ duniṇạ lé to kadmę̨ę lə-ji.
5 Dow kí njètəti rɔ duniṇạ lé to nạ́ wa? To dow kí adɨ mę̨ę-é kí Jeju to Ngon lə Lubə ya al wa?

---

† **4:12 4:12** Ją̣ 1:18 * **5:1 5:1** ***Kristɨ*** lé kɔr mę̨ę-é to dow kí Lubə mbəti-é. † **5:3 5:3** Ją̣ 14:15

6 To Jeju Kristɨ kí ree kɨ̀ man rəm, kɨ̀ məsɨ rəm; ẹ ree kɨ̀ man par al, ngà
ree kɨ̀ man† rəm, kɨ̀ məsɨ rəm; ə Ndil kí aa njay ya pa ta kí dɔ-tɨ, kdɔtalə
Ndil kí aa njay ya kɨ̀ dɔ-é to ta kí tɔgrɔ-tɨ.
7 Beɓa né-je mutə [dɔrạ̃-tɨ 'pa ta dɔ-tɨ adɨ to: Lubə kí Bɔbɨ rəm, Ta rəm,
ɓá Ndil kí aa njay rəm. Ə né-je kí mutə kinlé 'to né kí káre-rè.
8 Né-je mutə dɔnangɨ-tɨ nè 'pa ta dɔ-tɨ tɔ] adɨ to: Ndil kí aa njay rəm,
man rəm, ɓá məsɨ rəm]‡, ə dẹ mutə lay ta-dé asɨ-nạ̃.
9 Kinə j'ooi ta lə dow-je j'adi to ta kí tɔgrɔ-tɨ rəmə, ta lə Lubə to kí boy
ṇạ itə ta lə dow-je. Kdɔtalə to Lubə ya ə́ pa ta kí sɔbɨ dɔ Ngon-é adɨ dow-je.
10 Dow kí adɨ mę̣ę̣-é Ngon lə Lubə lé, ta lə Lubə kinlé tò mę̣ę̣-é-tɨ; ə
dow kí adɨ mę̣ę̣-é Lubə al lé, ẹ ɓa Lubə njèkədta, kdɔtalə ta kí Lubə pa dɔ
Ngon-é-tɨ lé, dowbé oo kɨ ta kí tɔgrɔ-tɨ al.
11 †Ooi, ta kí 'pa sɔbɨ dɔ Ngon lé ɓan: Lubə adɨ-ji kiskəm kí sartagangɨ ə
kiskəm kinlé ị̃ rɔ Ngon-é-tɨ.
12 Dow kí adɨ mę̣ę̣-é Ngon lə Lubə rəmə isɨ kəm; ngà dow kí adɨ mę̣ę̣-é
Ngon lə Lubə al lé, isɨ kəm al.
13 M'ndàngɨ ta-je kinlé m'adɨ-si, kdɔ kadɨ 'gəi kí, sạ̃i kí adi mę̣ę̣-si Ngon
lə Lubə lé, isi kəm sartagangɨ.
14 Ooi, né kí mę̣ę̣-ji nda-né kạy rɔ Lubə-tɨ ə́n: Kinə j'dəji-é né kí ɔw natɨ
kɨ̀ mę̣ę̣ndigɨ liə lé, ẹ oo ndi-ji.
15 Ə kinə j'gəi kí ẹ oo ndi-ji rəmə, lé to ri-ri ya ɓá j'dəji-é kàrè, j'gəi kí
j'ingəi né-é ngá.†
16 Kinə dow oo kí ngonkɔ̃-é ra majal kí à tẹ̃ẹ̃ koy al rəmə, kadɨ dowbé pa
ta kɨ̀ Lubə kdɔ ngonkɔ̃-é lé, ə Lubə à kajɨ-é; to ta kí sɔbɨ dɔ dow-je kí 'ra
majal kí à tẹ̃ẹ̃ koy al. Majal kí à tẹ̃ẹ̃ koy tò nɔ̃ɔ̃; ə to majal-é kin ɓá m'panè
'pai ta kɨ̀ Lubə kdɔ al.
17 Néra kí njururu al lay ya to majal, ngà majal-je madɨ ɓá tẹ̃ẹ̃ koy al.
18 Jạ̃i j'gəi kí dow kí rá-rá kí Lubə ojɨ-é lé à kisɨ ká ra majal-tɨ al; kdɔ
Ngon lə Lubə isɨ ngəm-é adɨ Njèmę̣ę̣ndul à kɔdɨ rɔ-é al.
19 Jạ̃i j'gəi kí j'toi dow-je lə Lubə rəm, ɓá j'gəi kí dɔnangɨ lay tò gin tɔ́gɨ-tɨ
lə njèmę̣ę̣ndul rəm tɔ.
20 Jạ̃i j'gəi ɓəy kí Ngon lə Lubə ree ə adɨ-ji négə kdɔ kadɨ j'gəi-né Lubə kí
tɔgrɔ-tɨ; ə jạ̃i j'toi dow-je lə Lubə kí tɔgrɔ-tɨ kdɔ nam kí j'nami kàdì Ngon-é
Jeju Kristɨ-tɨ. Ngon lə Lubə kinlé to Lubə kí tɔgrɔ-tɨ rəm, ɓá to kiskəm kí
sartagangɨ rəm tɔ.
21 Sạ̃i ngan-m-je, ooi go rɔ-si majɨ dɔ magɨ-je-tɨ.

---

† **5:6 5:6** Ta lə ***man*** kinlé tɔjɨ batẹm kí Jeju ra ə ta lə ***məsɨ*** tɔjɨ koy-é tɔ. ‡ **5:8 5:8** Ta-je kí tò mbunə né-tɨ kinlé […] goto mę̣ę̣ mbete-je-tɨ kí dɔsạy kí dan-tɨ-je kí 'ndàngɨ kɨ̀ ji-dé kɨ̀ ta grɛkɨ.
† **5:11 5:11** Jạ 3:36 † **5:15 5:15** Jkr 1:5-7

Mbete kí njèkungɨ joo kí Jạ̃ ndàngɨ

Ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí njèkungɨ-tɨ joo kí Jạ̃ ndàngɨ

Njèkɔwkulə Jạ̃ ndàngɨ mbete kí gɔjɨ kin adɨ «Dené kí Lubə mbətɨ-é rəm, adɨ ngan-é rəm» kdɔ kulə-né dingəm mẹ̃ẹ̃-dé-tɨ kadɨ panjiyə-dé ɔw natɨ kì ta kí tɔgrɔ-tɨ rəm, kadɨ ɔw natɨ kì ndigɨ dow-je rəm, ɓá ẹ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ ndəjɨ-dé-né kete sɔbɨ-né dɔ njéndó dow-je né kí ngɔm. Dow-je kí Jạ̃ ndàngɨ mbete adɨ-dé kinlé, jẹ̃ j'gə al ə́ sé to Dené dẹ̃ kì ngan-é ya əse to njékəwnạ̃-je kí lo madɨ-tɨ wa. Ta kí rá-tɨ kàrè to njékadmẹ̃ẹ̃-je kí Jạ̃ ndigɨ-dé ṇạ̃ ɓá ẹ̃ ndàngɨ mbete kin adɨ-dé. Lo kulə gin mbete-tɨ lé, njèndàngɨ-é tɔjɨ rɔ-é kɨ «ˈngatɔ́gɨ.» Dow kí káre kin ya ndàngɨ Poyta kí Majɨ kí ri Jạ̃ tò dɔ-tɨ kin rəm, ẹ̃ ya ndàngɨ mbete kí dɔsạ̃y, kì mbete kí njèkungɨ-tɨ joo, kì mbete kí njèkungɨ-tɨ mutə kin rəm, ɓá ndàngɨ mbete Né-je kí 'tẹ̃ẹ̃ dɔ-é rəm tɔ. ('Ndó ta-je kí dɔ mbete-tɨ kí dɔsạ̃y kí Jạ̃ ndàngɨ). Mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kí nè kinlé, Jạ̃ pa ta-je titɨ-nạ̃ kì ta-je kí mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ liə kí dɔsạ̃y kinlé tɔ. Ẹ̃ pa ta kí sɔbɨ dɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ, kì ndigɨ dow-je ya dɔsạ̃y, ɓá go-tɨ ẹ̃ pa ta kí sɔbɨ dɔ njékɔsɨ ta Kristɨ, kì kəm rəbɨ kí dow a mbatɨ-né néndó lə-dé kí ngɔm rəm. Ẹ̃ ulə dingəm mẹ̃ẹ̃ dow-je-tɨ liə kí ẹ̃ adɨ-dé mbete kinlé kadɨ d'uwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ kì Lubə rəm, kadɨ d'uwə-nạ̃ lubɨ-lubɨ kì Jeju Kristɨ rəm tɔ.

Tɔjɨ rɔ kì lapiya kí ra

1 Mạ̃ 'ngatɔ́gɨ, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ Kiriya* dené kí Lubə mbətɨ-é rəm, m'adɨ ngan-é-je kí m'ndigɨ-dé ndigɨ kí tɔgrɔ-tɨ rəm. To mạ̃ kì kár-m ɓá m'ndigɨ-dé al, ngà dẹ̃ lay kí 'gə ta kí tɔgrɔ-tɨ lé 'ndigɨ-dé tɔ.
2 Jẹ̃ j'ndigɨ-si kdɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ uwə lo kisɨ mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ ə à to mẹ̃ẹ̃-ji-tɨ sartagangɨ.
3 Kadɨ ramajɨ, kì koo kəmtondoo, kì lapiya lə Bɔbɨ-ji Lubə, kì 'lə Jeju Kristɨ kí Ngon lə Bɔbɨ-ji Lubə nạ̃y sə-ji mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ, kì mẹ̃ẹ̃ ndigɨ dow-je-tɨ.

Ta kí dɔ ndigɨ dow-je-tɨ
1Jạ̃ 5:1-3

4 M'ra rɔnəl ṇạ̃ kdɔ m'ingə ngan-i-je kí dan-tɨ-je kí 'njiyə mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kí tɔgrɔ-tɨ kì gangɨ-é kí ndukun kí Bɔbɨ-ji adɨ-ji pa-né lé ya.
5 †Kiriya, mbete kí m'ndàngɨ m'adɨ-i ngɔsnè kinlé, to ndukun kí sigɨ al, ngà to ndukun kí j'ingəɨ lo kulə gin-é-tɨ nụ̃ ya. M'dəjɨ-i kadɨ jə̃ɨ lé j'ndigɨ-nạ̃.
6 Ə ndignạ̃ lé to təl rɔ go ndukun-je-tɨ liə. Ẹ̃ kin ɓá to ndukun kí sə̃ɨ à njiyəɨ mẹ̃ẹ̃-é-tɨ titɨ kí ooɨ-né ta-é lo kulə gin-é-tɨ nụ̃.

Ta kí sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kí ngɔm
1Jạ̃ 4:1-6; 2:18-23

---

* **1:1 1:1** Ta lə dené kí 'ɓa-é Kiriya kì ngan-é kinlé à to ta kí sɔbɨ njékəwnạ̃-je kí lo madɨ-tɨ je bè.
† **1:5 1:5** Jạ̃ 13:34; 15:12,17

7 Njékədta-je ṇą̣ ya 'sane-ną̣ kɨ̀ dɔnangɨ lay. Dę̣ 'najɨ təl kɨ́ Jeju Kristɨ təl
rɔ-é dow-tɨ. Ooi, dow kɨ́ pa ta kɨ́ bè kinlé to njèkədɨ dow-je rəm, njèkɔsɨ ta
Kristɨ rəm.
8 Są̣i ya ooi go rɔ-si majɨ, kdɔ kadɨ kullə kɨ́ j'rai lé tò kɔgɨ al, ngà kadɨ
j'ingəi nékugə dɔji-tɨ mburukɨ-mburukɨ ɓane.
9 Dow kɨ́ rá-rá kɨ́ ɔw mbing ur rangɨ ɓɨ ą̣ njángɨ dɔ néndó-tɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ
Kristɨ kin al rəmə, to dow kɨ́ nam kàdì Lubə-tɨ al. Ngà dow kɨ́ ą̣ njángɨ
dɔ néndó-tɨ kin rəmə, to dow kɨ́ nam kàdì Bɔbɨ-ji Lubə-tɨ rəm, nam kàdì
Ngon-é-tɨ rəm.
10 Kinə dow ree rɔ-si-tɨ kɨ̀ néndó ɓá to néndó kin al rəmə, uwəi-é kɨ
rɔ-si-tɨ mę̣ę̣ kəy-tɨ lə-si al rəm, ɓá 'rai-é lapiya al rəm!
11 Kdɔ dow kɨ́ ra lapiya dowbé rəmə, ę̣ ində rɔ-é natɨ siə mę̣ę̣ kullə ra-
é-jɛ-tɨ kɨ́ majal lé tɔ.
12 Né-je ṇą̣ tò kadɨ m'ndàngɨ ta-é mbete-tɨ m'adɨ-si ya ngà, m'ndigɨ
ndàngɨ mę̣ę̣ mbete-tɨ al. Kdɔ m'ində mę̣ę̣-m dɔ-tɨ kɨ́ m'a kɔw koo-si ə m'a
pa sə-si kɨ̀ ta-m ją̣-ją̣ kdɔ kadɨ rənəl lə-ji ɔr njutɨ.
13 Ngan lə ngonkɔ̨-i kɨ́ dené kɨ́ Lubə mbətɨ-é kinlé 'rai lapiya.†

† **1:13 1:13** Ta lə dené kɨ̀ ngan-é kɨ́ tò nè kinlé à to ta kɨ sɔbɨ njékəwną̣-je kɨ́ lo madɨ-tɨ kɨ́ njèndàngɨ
mbete kinlé isɨ dan-dé-tɨ je bè.

Mbete kɨ́ njèkungɨ mutə kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ

Ta-je kɨ́ dɔ Mbete-tɨ kɨ́ njèkungɨ mutə kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ

Njèkɔwkulə Jạ̃ ndàngɨ mbete kin kdɔ kulə-né dingəm mẹ̃ẹ̃ dingəm-tɨ kɨ́ ri-é lə Gayusɨ. Mbete kinlé, ẹ̃ ya to mbete kɨ́ gɔjɨ itə mbete-je lay kɨ́ mẹ̃ẹ̃ Mbete-tɨ lə Lubə. Mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ nè Kinlé Jạ̃ pa ta kɨ́ sɔbɨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ̀ ndignạ̃ titɨ kɨ́ ẹ̃ pa-né mẹ̃ẹ̃ mbete-je-tɨ kɨ́ joo lé tɔ. Mẹ̃ẹ̃ mbete-tɨ kɨ́ nè kinlé Jạ̃ pa ta ɔsɨ-né kagɨ dɔ njéndó dow-je né-je-tɨ kɨ́ ngɔm al, ngà ẹ̃ pa ta ɔsɨ-né kagɨ dɔ dow-tɨ kɨ́ panjiyə majɨ al. Lo tum gin ndàngɨ mbete-tɨ lé, njèndàngɨ-é tɔjɨ rɔ-é kɨ «'ngatɔ́gɨ.» Dow kɨ́ káre kin ya ndàngɨ mbete Poyta kɨ́ Majɨ kɨ́ ri Jạ̃ tò dɔ-tɨ ɓá ẹ̃ ndàngɨ mbete lə Jạ̃ kɨ́ 1, 2, 3 rəm, ndàngɨ mbete Né-je kɨ́ 'tẹ̃ẹ̃ dɔ-é ('Ndó ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ dɔsạ̃y kɨ́ Jạ̃ ndàngɨ). Jạ̃ tum gin tɔjɨ rɔnəl liə kdɔ Gayusɨ kɨ́ isɨ mẹ̃ẹ̃ néra-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ. Ẹ̃ pa ta dɔ ndigɨ-tɨ kɨ́ tò mẹ̃ẹ̃ Gayusɨ-tɨ kɨ́ ẹ̃ tɔjɨ lokɨ uwə-né mba-je kɨ́ njékɔw kilə mbẹ̃ Poyta kɨ́ Majɨ lə Kristɨ kɨ rɔ-é-tɨ. Ngà Diotrɛpɨ, dingəm káre kɨ́ dan njékəwnạ̃-je-tɨ kɨ́ Gayusɨ isɨ ɔr nɔ̃-dé rəmə, ẹ̃ ra bin al. Ẹ̃ mbatɨ kuwə ngannjékullə-je lə Kristɨ rɔ-é-tɨ rəm, ɓá ɔgɨ dow-je kɨ́ rangɨ kadɨ d'uwə-dé kɨ rɔ-dé-tɨ rəm, ẹ̃ ɔsɨ ta Jạ̃ rəm tɔ. Go ta-tɨ kɨ́ Jạ̃ pa dɔ kullə ra Diotrɛpɨ-tɨ kɨ́ majɨ al lé, ẹ̃ pa ta dɔ kullə ra Démétriyusɨ-tɨ kɨ́ majɨ tɔ. Ta kɨ́ Jạ̃ idə Gayusɨ lé, ẹ̃ idə-é kadɨ ndajɨ panjiyə kɨ́ majal kin al, ngà kadɨ ndajɨ panjiyə kɨ́ majɨ ('Ndó 11).

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 †Mạ̃ 'ngatɔ́gɨ m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-i i Gayusɨ kɨ́ m'ində-i dan kəm-m-tɨ mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
2 Ngonkɔ̃-m kɨ́ m'ində-i dan kəm-m-tɨ, m'ndigɨ kadɨ ɔw kɨ kete-kete mẹ̃ẹ̃ né-je-tɨ lay ə kadɨ rɔ-i tò kɨ̀ lapiya titɨ kɨ́ ndil-i tò-né kɨ̀ lapiya kare kin bè tɔ.

Kullə ra kɨ́ njururu lə Gayusɨ
Mat 10:40-42

3 Lokɨ nganko̧-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ d'i̧ nu̧ 'ree, 'pa ta lə ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ kɨ́ tò mẹ̃ẹ̃-i-tɨ rəm, ɓá njiyə kɨ́ i njiyə mẹ̃ẹ̃-é-tɨ rəm kinlé, rɔ-m nəl-m nạ̃.
4 Rɔnəl lə-m kɨ́ nạ̃ lé, to koo kɨ́ m'oo 'panè ngan-m-je 'njiyə mẹ̃ẹ̃ ta-tɨ kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.
5 I kɨ́ m'ində-i dan kəm-m-tɨ, i to njèra né kɨ̀ kadmẹ̃ẹ̃ adɨ ngankɔ̃-ji-je kɨ́ njékadmẹ̃ẹ̃ kɨ́ 'to mba-je kàrè, i 'ra sə-dé majɨ.
6 Ta lə ndigɨ kɨ́ i 'ndigɨ dow-je lé, dẹ̃ 'pa ta-é rəsɨ nɔ̃ njékəwnạ̃-je-tɨ. Kɔw mba lə-dé kàrè majɨ kadɨ i 'ra sə-dé dɔ-tɨ asɨ gangɨ-é-tɨ kɨ́ à nəl Lubə rəm tɔ.
7 Kdɔ dẹ̃ d'ɔw kdɔ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ 'Ɓaɓe ə 'taa né ji njékadmẹ̃ẹ̃ al-je-tɨ al.
8 Adɨ dow-je kɨ́ bè kinlé ɓá tò kadɨ j'uwəi-dé kɨ rɔ-ji-tɨ, kdɔ kadɨ j'toi njéra sə-dé kullə natɨ sɔbɨ dɔ ta kɨ́ tɔgrɔ-tɨ.

---

† **1:1 1:1** Knj 19:29; Rəm 16:23; 1Kɔ 1:14

Kullə ra kí majal lə Diotrɛpɨ kɨ̀ kullə ra kí njururu lə Démétriyusɨ
1Kɔ 4:18-21

9 M'ndàngɨ mbete sę̣ m'adɨ njékəwną̣-je; ngà Diotrɛpɨ kí ɓo to kí 'boy
ngay dan-dé-tɨ ra-é kinlé uwə-ji kɨ rɔ-é-tɨ al.
10 Beɓa lokɨ m'a tę̣ę̣ rɔ-si-tɨ nɔ̨ɔ̨ rəmə, m'a pa ta rəsɨ dɔ kullə ra-é-je-tɨ. Ę̣
lé pa ta-je kí majɨ al majɨ al dɔ-ji-tɨ; kin kàrè usɨ rɔ-é-tɨ al adɨ ngankɔ̨-ji-je kí
njékadmę̣ę̣ kí d'ɔw kàrè ę̣ mbatɨ kuwə-dé kɨ rɔ-é-tɨ rəm, ɓá ngankɔ̨-ji-je kí
ndigɨ kuwə-dé kɨ rɔ-dé-tɨ kàrè ɔgɨ-dé rəm, ɓá tubə-dé dan njékəwną̣-je-tɨ
rəm.
11 I kí m'ində-i dan kəm-m-tɨ, 'ndajɨ né ra kí majɨ al al, ngà né ra kí majɨ
ɓá 'ndajɨ. Dow kí njèra né kí majɨ lé to dow lə Lubə, ngà dow kí njèra né
kí majɨ al lé, gə Lubə al.
12 Dow-je lay ya 'pa ta kí majɨ dɔ Démétriyusɨ-tɨ, ə ta kí tɔgrɔ-tɨ* kí ta-é-tɨ
kàrè tɔjɨ kí ę̣ to dow kí majɨ tɔ, ɓá ję̣ kàrè j'pa ta kí majɨ dɔ-é-tɨ ə i kàrè
'gə kí ta lə-ji to ta kí tɔgrɔ-tɨ.
13 Né-je n̩ą̣ tò kadɨ m'ndàngɨ ta-é mbete-tɨ m'adɨ-i ya, ngà m'ndigɨ ndàngɨ
mę̣ę̣ mbete-tɨ al.
14 M'ində mę̣ę̣-m-tɨ kí m'a kɔw rɔ-i-tɨ mę̣ę̣ ndɔ-je-tɨ kí à ree kin ə j'a pa-ną̣
ta kɨ̀ ta-ji jà-jà.
15 Kadɨ lapiya nà̀y sə-i! Nam-i-je 'ra-i lapiya ə i kàrè 'ra lapiya nam-ji-je
káre-káre lay adɨ-ji tɔ.

---

* **1:12 1:12** Mę̣ę̣ mbete-tɨ kí 'ndàngɨ kí ta grɛkɨ lé 'panè to ta kí tɔgrɔ-tɨ ɓá pa ta kí majɨ dɔ Démétriyusɨ-tɨ.

Mbete kɨ́ Judɨ ndàngɨ

Ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Judɨ ndàngɨ

Judɨ ndàngɨ mbete kɨ́ gɔjɨ kin adɨ dow-je kɨ́ Lubə ɓa-dé, ndigɨ-dé ɓá ngəm-dé adɨ Jeju Kristɨ (Lo ndó-é kɨ́ 1). To njékadmɛ̨ɛ̨-je kɨ́ rá ɓá ɛ̨ ndàngɨ mbete lé adɨ-dé kàrè dow gə al. Ɛ̨ ndàngɨ mbete ndəjɨ-dé-né sɔbɨ dɔ njéndó dow-je né-je kɨ́ ngɔm kɨ́ njékisɨ dan majal-tɨ. Njèndàngɨ mbete lé tɔjɨ rɔ-é kɨ́ n'to «Judɨ, ngonnjèkullə lə Jeju Kristɨ, n'to ngonkɔ̨ Jakɨ» (Lo ndó-é kɨ́ 1). À to Jakɨ kinlé ya ɓá ndàngɨ mbete kɨ́ ri-é tò dɔ-tɨ mɛ̨ɛ̨ kunmindɨ-tɨ kɨ́ sigɨ ('Ndó ta-je kɨ́ dɔ mbete-tɨ kɨ́ Jakɨ ndàngɨ). Judɨ dɛ̨ kɨ̀ Jakɨ 'to ngankɔ̨ Jeju ('Ndó Mat 13:55; Mar 6:3). Néndó-je kɨ́ ngɔm lé isɨ taa lo adɨ Judɨ iɲə kɔ̨ ta kɨ́ dɔsa̰y ə təl ulə dingəm mɛ̨ɛ̨ dow-je kɨ́ ɛ̨ ndàngɨ mbete kin kdɔ kadɨ-dé lé, kdɔ kadɨ 'rɔ kdɔ kadmɛ̨ɛ̨ (Lo ndó-é kɨ́ 3). Dan njéndàngɨ mbete kunmindɨ kɨ́ sigɨ lé, dow kɨ́ pa ta kɨ́ dɔ ta kɨ́ gangɨ-tɨ lə njékədta-je kin ngą̰ ṇą̰ asɨ kɨ̀ Judɨ ya goto. Ta kɨ́ gangɨ kɨ́ sɔbɨ dɔ majal kɨ́ tò mɛ̨ɛ̨ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low rəm, ɓá ɛ̨ kɨ́ tò mɛ̨ɛ̨ mbete-je-tɨ kɨ́ rangɨ kɨ́ goto mɛ̨ɛ̨ Kunmindɨ-tɨ kɨ́ Low rəm lay ya Judɨ təl un pa mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kinlé. Ta-je lə njèkɔwkulə Piyər kɨ́ pa mɛ̨ɛ̨ Mbete-tɨ liə (2Pi 2:1–3:4) kin kàrè ɛ̨ pa tɔ. Ɛ̨ ole mɛ̨ɛ̨ dow-je kɨ́ ɛ̨ ndàngɨ mbete adɨ-dé, kɨ́ njékɔwkulə-je lə 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ 'pa ta-é kete kɨ́ ko dow-je kɨ́ bè kin d'a ree nɔ̰̰, ɓá ɛ̨ ulə dingəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kadɨ d'ą̰ gərərə dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ. Ɛ̨ tɔl ta mbete liə kɨ̀ tɔrndi dɔ dow-je-tɨ kɨ́ ɛ̨ ndàngɨ mbete adɨ-dé rəm ɓá ɛ̨ ɔsɨ gajɨ Lubə rəm.

Tɔjɨ rɔ kɨ̀ lapiya kɨ́ ra

1 †Mą̰ Judɨ ngonnjèkullə lə Jeju Kristɨ rəm, ngonkɔ̨ Jakɨ rəm, ɓá m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ-si sə̰i kɨ́ Lubə kɨ́ Bɔbɨ-ji ɓa-si rəm, ində-si dan kəm-é-tɨ rəm, ɓá ngəm-si kdɔ Jeju Kristɨ.

2 Kadɨ Lubə adɨ koo kəmtondoo, kɨ̀ lapiya, kɨ̀ ndigɨ liə tò mburukɨ-mburukɨ dɔ-si-tɨ!

Njékilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al kɨ̀ kullə ra-dé-je
2Pi 2:1-22; 3:1-3

3 Sə̰i kɨ́ m'ində-si dan kəm-m-tɨ, kajɨ lə-ji kɨ́ j'ori-ną̰ dɔ-tɨ lé low nṵ ya ɓo ndàngɨ ta kɨ́ sɔbɨ dɔ-é kadɨ-si ra-m lɔtɨ-lɔtɨ, ngà kɨ́ nè kinlé m'oo kɨ́ tò dɔ-m-tɨ kadɨ m'ndàngɨ m'adɨ-si kdɔ kadɨ m'ulə-né dingəm mɛ̨ɛ̨-si-tɨ kadɨ 'rɔi dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ kɨ́ Lubə adɨ njékaa njay-je nja káre-rè ya sartagangɨ.

4 Kdɔtalə dow-je madɨ 'tandɨ dan-si-tɨ nɔ̰̰ ə to dow-je kɨ́ ta kɨ́ gangɨ kɨ́ dɔ-dé-tɨ kàrè ta-é tokɨ ndàngɨ low nṵ rəm ngá. Dɛ̨ d'ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ lə-ji al, adɨ ta lə ramajɨ liə kin ɓá təl to jirə ra kaya lə-dé rəm, ɓá Ngar lə-ji kɨ́ káre-rè kɨ́ to 'Ɓaɓe Jeju Kristɨ kin kàrè 'najɨ 'panè 'gə-é al rəm tɔ.

5 To né-je kɨ́ 'gəi lay ya ngá, ngà m'ndigɨ kole mɛ̨ɛ̨-si dɔ-tɨ kɨ́ ndɔkɨ 'Ɓaɓe taa Israyel-je kɨ́ 'to gin dow-je liə ilə-dé taá dɔnangɨ Ejipti-tɨ ya, ngá go-tɨ adɨ njémɛ̨ɛ̨ngą̰-je d'oy.

---

† **1:1 1:1** Mat 13:55; Mar 6:3

6 Malayka-je kí 'ngəm kasɨ gakɨ lə-dé al, ngá d'iṇə lo kisɨ-dé kí sɔbɨ dɔ-dé
lé, 'Ɓaɓe ilə-dé sil kilə kí sartagangɨ kɨrɨng lo kí ndul-tɨ kdɔ ngəbɨ-né ndɔ
kí boy kí to ndɔ gangta.
7 Bè ya tɔ, lokɨ dow-je kí Sɔdɔm kɨ̀ Gɔmɔr kɨ̀ ɓebo-je kí tò sə-dé ngɔsi
d'ungɨ-nạ ko kaya-é-tɨ kin adɨ 'ra kaya d'ur-né kɔbɨ-tɨ kí dum lé, Lubə un
pər kí tò sartagangɨ ɓá adɨ-dé-né kọ̃ kadɨ dow-je d'oo-né tɔ.
8 Lay bè ya kàrè, dowbé-je kí 'tandɨ dan-si-tɨ kinlé, tagɨr-je lə-dé kí mẹẹ̃
wəy ra adɨ d'un rɔ-dé 'ra-né né kí tò ṇẹ̃ rəm, 'nədɨ tɔ́gɨ kí 'Ɓaɓe ɔw-né
dɔ-dé-tɨ rəm, ɓá 'pa ta kí majɨ al dɔ njériɓa-je-tɨ* rəm tɔ.
9 †Ə Misəl kí to káre dan 'boy-je-tɨ lə malayka-je kin ya kàrè, lokɨ mbatɨ
ta ta Sú-tɨ ə najɨ-é-né ta-tɨ kí sɔbɨ dɔ nin Moiyijɨ lé, ẹ̃ pa ta kí majɨ al dɔ-é-tɨ
gangɨ-né ta dɔ-é-tɨ al. Ngà Misəl lé panè: Kadɨ 'Ɓaɓe ndángɨ-i!
10 Ngà dowbé-je kinlé, né kí 'gə al ya kàrè 'pa ta kí majɨ al dɔ-tɨ ə dẹ̃ lé
négə lə-dé kí kojɨ-dé-tɨ kí tokɨ négə lə dạ̃-je bè kinlé, tò kdɔ tujɨ lə-dé ya
par.
11 Tujɨ à kusɨ dɔ-dé-tɨ! Kdɔtalə dẹ̃ d'un dɔ nja Kayin; ə ta lə là ya dẹ̃
d'iṇə-né rɔ-dé yakɨ 'ndajɨ-né kullə dɔkində lə Balam rəm, ɓá ko dɔngạ̃ lə
Kore adɨ d'oy kɔgɨ rəm tɔ.
12 Dẹ̃ ɓá 'to njéjunglu lo nékuso nam lə-si. D'ilə rɔsɔl kɔgɨ ya d'uso né
ublu-ublu ə kəm-dé tò kɨ dɔ rɔ-dé dẹ̃-tɨ ya. 'Tanạ̃ kí ndi kí ɔw kɨ̀ kədɨ al ya
kàrè ijə damdər ɓá yól ɔr-é kɔgɨ kin bè rəm, 'tanạ̃ kɨ̀ kagɨ-je kí d'a kandɨ
nạ̃ykada ya rəmə d'andɨ al kin bè rəm, d'ɔr-dé kɨ̀ njirə-dé burə, d'oy nja
joo;
13 'tanạ̃ kɨ̀ pungum man babo kí tal bum-bum ə ungɨ əm-é kí tò ṇẹ̃ ndaa-tɨ
kin bè rəm, 'tanạ̃ kɨ̀ kərwəɨ̃-je kí njékilə mbuu ə Lubə ra lo kí ndul ndɨ̃-ndɨ̃
kí à tò sartagangɨ ya isɨ ngəbɨ-dé-né kin bè.
14 Enɔkɨ kí to gin ka kí njèkungɨ-tɨ siri go Adam-tɨ lé kàrè, pa ta kí ta Lubə-
tɨ sɔbɨ-né dɔ dowbé-je kinlé panè: «Ooi, 'Ɓaɓe à ree kɨ̀ kosɨ malayka-je liə
kí d'aa njay kí kɔr-dé ra ɓudɔgɨ dɔgɨ lo ṇạ̃
15 kdɔ gangɨ-né ta dɔ-dé-tɨ lay rəm, kdɔ kadɨ dow-je lay kí njékilə kujɨ dɔ
Lubə-tɨ al lé, d'ɔr go kullə ra-dé-je lay kí ɔsɨ ta Lubə rəm, d'ɔr go ta-je lay
kí ngạ̃-ngạ̃ kí 'pa d'ɔsɨ-né Lubə kɨ̀ ta kin rəm tɔ.»
16 Dowbé-je kinlé, 'to njéyun ta-je, kɨ̀ njéɓaa ta-je, kɨ̀ njéra kəmnda né-
je. Dẹ̃ 'tidə ta-je kí al dɔ-dé dɔ-dé d'ədɨ-né kəm dow-je kdɔ kingə-né né
ji-dé-tɨ.
17 Ngà sə̃i kí j'ində-si dan kəm-ji-tɨ lé, né-je kí ndɔkɨ njékɔwkulə-je lə
'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ 'pa ta-é d'adɨ-si kinlé, adi mẹẹ̃-si ole dɔ-tɨ.
18 †Ndɔkɨ d'idə-si 'panè: «Kaglo-je-tɨ kí dɔbəy-tɨ lé, dow-je d'a to
njésɔklo-je ə d'a ra né-je kí ilə kujɨ dɔ Lubə-tɨ al kí go gangɨ-é-tɨ kí kəmnda-
é ra-dé-né.»
19 Ooi, dowbé-je lé ya ngá ə́n! Dẹ̃ 'to njéra dow-je kadɨ 'gángɨ-nạ̃, 'to
njéra né kí dajɨ rɔ-dé ndigɨ, 'to dow-je kí Ndil kí aa njay goto mẹẹ̃-dé-tɨ.

Ta kullə dingəm mẹẹ̃-nạ̃-tɨ

---

* **1:8 1:8** ***Njériɓa-je*** kinlé dow-je madɨ 'panè to ndil-je, dẹ̃ kí nạ̃-je 'panè to Malayka-je ə dẹ̃ kí rangɨ 'panè to ta kí sɔbɨ dɔ dow-je kí ri-dé ɓa ṇạ̃ tɔ. † **1:9 1:9** Ntd 12:7 † **1:18 1:18** 2Pi 3:3

20 Ngà sə̨i kí j'ində-si dan kəm-ji-tɨ kinlé, sə̨i ya kɨ̀ dɔ rɔ-si 'mbusi nja-nə̨
dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ lə-si kí aa njay kin rəm, 'pai ta kɨ̀ Lubə kɨ̀ takul Ndil kí aa
njay rəm,
21 ə̨i gərərə mɛ̨ɛ̨ ndigɨ-nə̨-tɨ lə Lubə 'ngəbi-né koo kəmtondoo lə 'Ɓaɓe
lə-ji Jeju Kristɨ kdɔ kiskəm kí tò sartagangɨ.
22 Dɛ̨ kí nə̨́-je kí 'tadɨ tii-tii lé, ooi kəmtondoo lə-dé
23 adɨ to kajɨ kí kadɨ aji-dé ta pər-tɨ. Ngà dɛ̨ kí dan-tɨ-je rəmə, ooi
kəmtondoo lə-dé kɨ̀ ɓəl mɛ̨ɛ̨-si-tɨ, ə itəi majal-je lə-dé ngərəngɨ kɨ̀ kubɨ-
je kí rɔ-dé-tɨ burə titɨ né kí kubɨ-je lə-dé kàrè majal ra adɨ tò nɛ̨ɛ̨ bè tɔ.
24 Njèkasɨ ngəm-si kadɨ kusɨ ya usi al, kí to njèkadɨ ə̨i dan rənəl-tɨ lo
riɓa-tɨ liə kɨ̀ ta dɔ-si-tɨ al kinlé,
25 to Lubə ya kɨ̀ kár-é, Njèkajɨ-ji kɨ̀ takul 'Ɓaɓe lə-ji Jeju Kristɨ. Low lə
low-je rəm, ɓone bè kin rəm, ɓá kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal rəm kin ya kadɨ kɔsgajɨ, kɨ̀
kɔ̨ɓe, kɨ̀ rɔngə̨, kɨ̀ tɔ́gɨ to kí liə! Amɛ̨n!

Né-je kɨ 'tę̣ę̣ kɨ̀ dɔ-é
Ta-je kɨ́ dɔ mbete Né-je kɨ́ 'tę̣ę̣ kɨ̀ dɔ-é

To Jeju Kristɨ ɓá tę̣ę̣ dɔ né-je ('Ndó 1:1), ə ę̣ ɓá mbete kinlé pa ta liə ṇą̨. Dow-je kí 'ndàngɨ mbete kin d'adɨ-dé dɔsąy lé, 'to njékəwną-je-tɨ kí gay-gay kí siri kí dɔnangɨ Aji-tɨ kí ngon-é kí ɓone 'ɓa-é Turki kí 'ndàngɨ ta-é lo kɔr-é-tɨ kí 2 kì 3. D'ingə kɔ̨̀ kdɔ kadmę̣ę̣ lə-dé, ə né-je kí 'tę̣ę̣ kì dɔ-é kinlé to kdɔ kulə dingəm mę̣ę̣-dé-tɨ, ə tɔjɨ-dé kí takul Jeju Kristɨ lé, Lubə à tətɨ rɔ majal rəm, à gangta dɔ Sú-tɨ, ngà dę̣ kí 'to kí liə ɓá à tɔr ndi-é dɔ-dé-tɨ tɔr kí sartagangɨ. Njèndàngɨ mbete kin ya kì dɔ-é kàrè ingə kɔ̨̀ kaglo-tɨ kí ę̣ ndàngɨ-né né kí 'Ɓaɓe tę̣ę̣ kì dɔ-é adɨ-é lé. Ją̨ lé, d'uwə-é d'ilə-é dɔnangɨ-tɨ kí 'ɓa-é Patmosɨ kí to dɔgore lo kí dan babɔ-tɨ kí 'ɓa-é Ejé kdɔ ta lə Jeju Kristɨ kí ę̣ pa majɨ. Ę̣ tɔjɨ rɔ-é panè n'to «Ją̨, kí ngonkɔ̨-si kí njèkadmę̣ę̣ rəm, ɓá madkullə lə-si dan ną̨ mę̣ę̣-tɨ» ('Ndó 1:9). À to Ją̨ kí njèkɔwkulə ya ɓá ndàngɨ mbete Poyta kí Majɨ rəm, mbete-je kí mutə kí ri-é tò dɔ-tɨ rəm. Mbete né-je kí 'ɓɔyɔ ɓá 'tę̣ę̣ kì dɔ-é lé, titɨ ną̨ kì mbete-je kí dan-tɨ-je kí mę̣ę̣ Kunmindɨ-tɨ kí Low, ə kí ṇą̨ lé to mbete lə Daniyel; to mbete-je kí tę̣ę̣ kì dɔ kɔjra-je kì kullə ra-je lə Lubə kì takul né kí ra dow tokɨ nį̣ bè, kì né-je kí majɨ koo al rəm, dow oo nja káre al rəm. Né-é-je kinlé kɔr mę̣ę̣-é kí tɔgrɔ-tɨ kí aa yə́rə́rə́ goto ya kàrè, majɨ-é lé to koo kí dow oo kí Lubə ra go kunmindɨ-je liə lay ya. Lo kɔr sɔ̨y mbete kinlé, j'oo tətɨ rɔ lə Jeju Kristɨ dɔ né-je-tɨ kí 'pa ta-é mę̣ę̣ mbete tum gin né-je-tɨ lokɨ dow al-né dɔ ta lə Lubə ɓá majal andɨ-né dɔnangɨ-tɨ. J'a pa titɨ Ją̨ bè, panè: «Amę̣n! I 'Ree, 'Ɓaɓe Jeju!» ('Ndó 22:20)

Kulə gin ta

1 Né-je kí sɔbɨ dɔ Jeju Kristɨ kí to né-je kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ ɓá Lubə tę̣ę̣ kì dɔ-é, adɨ to né-je kí tò kadɨ à ra né ngɔsnè ɓá Lubə iṇə ji Jeju-tɨ kadɨ tɔjɨ ngannjékullə-je liə. Beɓa Jeju ulə malayka liə rɔ ngonnjèkullə-tɨ liə Ją̨ kadɨ adɨ kəm-é ijə dɔ-tɨ.

2 Titɨ kí Ją̨ oo-né né-je kì kəm-é lé, ę̣ ilə mbę̣ ta lə Lubə rəm, ta lə Jeju Kristɨ rəm. Né-je lay kí ę̣ oo lé, ę̣ pa ta-é adɨ dow-je.

3 Ta-je kí ta Lubə-tɨ kí 'ndàngɨ mę̣ę̣ mbete-tɨ kinlé, njèndó-é kadɨ dow-je lé to njènékumą̨, ɓá njékoo ə təl rɔ-dé go-tɨ kàrè 'to njénékumą̨-je tɔ. Kdɔtalə, kaglo kí né-é-je kin à ra-né lé ną̨y ndę̣ bè.

Lapiya kí ra kì kɔsgajɨ

4-5 †Mą̨ Ją̨ m'ndàngɨ mbete kin m'adɨ njékəwną-je kí gin siri kí dɔnangɨ Aji-tɨ. Kadɨ njèkisɨ kete low, kí to njèkisɨ ngɔsnè, kí à ree rəm, kadɨ ndil-je liə kí siri kí d'ą̨ nɔ̨̀ kalikɔɓe-tɨ liə rəm, kadɨ Jeju Kristɨ kí to njèką̨ dɔ ndi-é-tɨ d'adɨ ramajɨ, kì lapiya lə-dé ną̨y sə-si. Jeju Kristɨ lé, to dow kí dɔsąy kí tɔsɨ ndəl ində lo tę̣ę̣ tagangɨ, to kí 'boy dɔ ngar-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè.

Ę̣ kí to njèndigɨ-ji, njèkɔr-ji kɔgɨ mę̣ę̣ majal-je-tɨ lə-ji kì takul məsɨ-é

6 †ɓá təl-ji dow-je kí gin ngar-tɨ rəm, təl-ji njégugné-je kí njéra kullə lə Bɔbɨ-é Lubə rəm lé, kadɨ kɔsgajɨ, kì tɔ́gɨ to 'liə kì dɔ ɓal-ɓal! Amę̣n!

---

† **1:4-5 1:4-5** Ntd 4:5 † **1:6 1:6** Ntd 5:10

7 †Ooi, ɛ̨ isɨ ree dan kilndi-tɨ. Dow-je lay ya d'a koo-é kɨ̀ kəm-dé, ɓá dɛ̨
kí d'ɔsɨ-é kɨ̀ ningə lé ya kàrè d'a koo-é kɨ̀ kəm-dé rəm tɔ. Ree liə à təl gin
ndingərɔ lə gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè. Oiyo, Amɛ̨n!
8 †"Baɓe Lubə kí njètɔ́gɨ-je lay, kí njèkisɨ kete low, kí to njèkisɨ ngɔsnè,
kí à ree lé panè: «Mą ɓá m'to Alpa kɨ̀ Omega.»*

Né kí ra Ją kɨ nɨ̨ bè

9 Mą Ją kí m'to ngonkɔ̨-si kɨ̀ takul Jeju, adɨ m'ingə kɔ̨̀ sə-si natɨ rəm, m'to
dow kí kɔ̨ɓe-tɨ liə natɨ sə-si rəm, m'uwə rɔ-m ngą natɨ sə-si lé ɓá, ndɔkɨ
d'uwə-m d'ilə-m dɔnangɨ-tɨ kí 'ɓa-é Patmosɨ kí to dɔgore lo kí dan ba-tɨ,
kdɔ ta lə Lubə kí m'pa rəm, kdɔ ta kí tɔgrɔ-tɨ kí sɔbɨ dɔ Jeju kí m'pa lé rəm
tɔ.
10 Mɛ̨ɛ̨ ndɔ-tɨ lə "Baɓe lé, Ndil kí aa njay ree dɔ-m-tɨ ə m'oo ndi dow ɓa
go-m-tɨ boy titɨ ká təbɨ mbanga bè
11 panè: Né kí 'isɨ 'oo kinlé, 'ndàngɨ mbete-tɨ ə 'ulə-né adɨ njékəwną-je
kí gin siri, adɨ to dɛ̨ kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ, kɨ̀ ɓebo Ismir, kɨ̀ ɓebo Pɛrgam, kɨ̀ ɓebo
Tiyatir, kɨ̀ ɓebo Sardɛsɨ, kɨ̀ ɓebo Piladɛlpi, kɨ̀ ɓebo Laodise.
12 Go-tɨ, m'təl kəm-m kdɔ kadɨ m'oo dow kí pa sə-m ta lé. Beɓa lokɨ m'təl
kəm rəmə, m'oo kagɨ nąą lampɨ siri kí to kagɨ-je kí lɔr ɓá 'ra-né
13 ə dow madɨ taną kɨ̀ Ngon lə dow ą mbunɔ̨ kagɨ nąą lampɨ-je-tɨ lé. Ɛ̨
ulə kubɨ kɨ̀ boy yul rɔ-é-tɨ, ɓá dɔɔ ɓədɨ-é kɨ̀ ndaá dɔɔ ɓədɨ kí 'ra kɨ̀ lɔr tɔ.
14 Dɔ-é, putɨ nda titɨ kubɨ kí nda bè rəm, titɨ kɔsɨ bè rəm tɔ. Kəm-é ɔ̨̀
njoy-njoy titɨ ndɔ̨ pər kí tɛ̨ɛ̨ bilɨm-bilɨm kin bè.
15 Nja-é ndɔ̨y mbʉʉ̨ taną kɨ̀ ngɔwla kí dow ulə dan yalpər-tɨ bè, ɓá ndɨ-é
ɓa titɨ-ną ká man babo-je bè rəm tɔ.
16 Ɛ̨ uwə kərwəɨ̨-je siri jikɔl-é-tɨ, ɓá kiyərɔ kí d'ɔl ta katɨ-é joo lay ndətɨ-
ndətɨ tɛ̨ɛ̨ ta-é-tɨ, ɓá takəm-é ndógɨ taną kɨ̀ kàdì kí tɛ̨ɛ̨ kəm-é rəsɨ-rəsɨ ɔsɨ
kin bè rəm tɔ.
17 †Lokɨ m'oo-é rəmə, m'usɨ nangɨ nja-é-tɨ titɨ dow kí oy bè. Beɓa un
jikɔl-é ində dɔ-m-tɨ ə panè: "Bəl al! Mą ya m'to njètum gin né rəm, m'to
njètɔl ta né rəm,
18 mą m'isɨ kəm. Ndɔkɨ m'oy, ngà kí nè kinlé m'isɨ kəm kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal.
M'ɔw kɨ̀ tɔ́gɨ dɔ koy-tɨ rəm, ɓá dɔ lo kí koó-tɨ rəm tɔ.
19 Beɓa né-je kí i 'oo ngá, kɨ̀ né kí isɨ ra né kí ngɔsnè-tɨ, kɨ̀ né kí à ra-né
go-tɨ gogɨ lé, 'ndàngɨ mbete-tɨ.
20 Ngà kərwəɨ̨-je kí siri kí 'oo jikɔl-m-tɨ, kɨ̀ kagnąą lampɨ-je siri kí to
kagɨ-je kí lɔr ɓá 'ra-né lé, ta kí dɔ-dé-tɨ kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ lé, kɔr mɛ̨ɛ̨-é ə́n:
Kərwəɨ̨-je kí siri lé, to malayka-je lə njékəwną-je kí gin siri lé, ə kagnąą
lampɨ-je kí siri kí to kagɨ-je kí lɔr ɓá 'ra-né lé, to njékəwną-je kí gin siri lé
tɔ.

2

Njékəwną-je kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ
Knj 20:28-31

---

† **1:7 1:7 a** Mat 24:30; Mar 13:26; Luk 21:27; 1Te 4:17; **b** Ją 19:34,37; **d** Mat 24:30 † **1:8 1:8** Ntd 22:13 * **1:8 1:8** ***Alpa*** lé kɔr mɛ̨ɛ̨-é to tum gin né ə ***Omega*** kɔr mɛ̨ɛ̨-é to təl ta né ('Ndó Ntd 1:17).
† **1:17 1:17** Ntd 2:8; 22:13

1 «'Ndàngɨ mbete adɨ malayka* lə njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Epɛjɨ-tɨ 'panè:
'Oo, njèkuwə kərwəɨ̨-je siri jikɔl-é-tɨ, kí to njènjiyə dan kagnɑ̨ɑ̨ lampɨ-je-tɨ
siri kí to kagɨ-je kí lɔr ɓá 'ra-né lé panè:
2 M'gə kullə ra-i-je, m'gə kɔɔ-je lə-i, ɓá m'gə kuwə rɔ ngɑ̨ lə-i rəm tɔ.
M'gə kí i 'a kisɨ dɔ-tɨ kì njémɛ̨ɛ̨ndul-je al. Beɓa njéɓa rɔ-dé njékɔwkulə-je
lé, i 'nɑ̨-dé 'oo, adɨ 'gə-dé kí 'to njékədta-je ɓɨ 'to njékɔwkulə-je al.
3 I 'uwə rɔ-i ngɑ̨ rəm, 'ingə kɔ̨̀ kdɔ ta lə-m rəm, ɓá kɔɔ ra-i go-m-tɨ al
rəm tɔ.
4 Ngà né kí m'ɔw-né sə-i kì ta ə́n: Ndigɨ kí dɔsɑ̨y kí ndɔkɨ i 'ndigɨ-m lé
ɓá, i 'tusɨ iɲə.
5 Ə́n ə́ adɨ mɛ̨ɛ̨-i ole dɔ lo kí ɨ̨-tɨ usɨ, iɲə panjiyə-i kí majal kɔgɨ ə 'təl un
kullə ra-i-je kí dɔsɑ̨y ndɔkɨ lé gogɨ. Kinə iɲə panjiyə-i-je kí majal kɔgɨ al
rəmə, m'a kɔw rɔ-i-tɨ ə m'a kun kagnɑ̨ɑ̨ lampɨ lə-i lo kɑ̨-é-tɨ kɔgɨ.
6 Bè ya kàrè, né kí i 'ra adɨ majɨ ə́n: I 'mbatɨ kullə ra dow-je lə Nikola
titɨ kí mɑ̨ m'mbatɨ-né kin bè tɔ.»
7 †Dow kí mbɨ-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɑ̨-je
kí gay-gay. Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí təti rɔ lé m'a kadɨ-é uso
kandɨ kagɨ kiskəm kí ɑ̨ ɓe kisɨ majɨ-tɨ lə Lubə.

Njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Ismir-tɨ

8 †'Ndàngɨ mbete 'adɨ malayka lə njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Ismir-tɨ ə 'panè:
'Oo, ɛ̨ kí to kí dɔsɑ̨y rəm, to sɔ̨y dow-je rəm, kí ndɔkɨ oy ɓá tɔsɨ ndəl ində
lo tɛ̨ɛ̨ lé panè:
9 M'gə kɔ̨̀ kì ndoo lə-i ya, ngà 'to njènékingə. Ta-je kí majɨ al majɨ al kí
dow-je kí 'to jipɨ-je al ya 'ɓa rɔ-dé jipɨ-je d'isɨ 'pa dɔ-i-tɨ kin kàrè m'gə rəm.
Dɛ̨ 'to kəykəwnɑ̨ lə Satɑ̨.
10 'Bəl kɔ̨̀ kí 'a kingə kin al; Sú à kungɨ dow-je kí dan-tɨ-je kí dan-si-tɨ
dangay-tɨ kdɔ nɑ̨-si-né, ə a kingəɨ kɔ̨̀ ndɔ dɔgɨ. 'Ɑ̨ dɔ ndi-i-tɨ njángɨ sar ya
kadɨ 'oy-né rəmə, m'a kadɨ-i jɔgɨ tətrɔ kí sɔbɨ kiskəm.
11 †Dow kí mbɨ-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɑ̨-je
kí gay-gay kin. Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí təti rɔ lé, koy kí nja
joo à tɔl-é al ngá.

Njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Pɛrgam-tɨ

12 'Ndàngɨ mbete adɨ malayka lə njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Pɛrgam-tɨ ə 'panè:
'Oo, njèkɔw kì kiyərɔ kí d'ɔl ta katɨ-é joo lay ndəti-ndəti panè:
13 M'gə lo kisɨ-i. Lo kisɨ-i kinlé ɓá kalikɔ̨ɓe lə Satɑ̨ tò-tɨ. Bè ya kàrè i 'nam
sə-m, ɓá Antipasɨ kí to dow kí tɔgrɔ-tɨ kí to njèpata lə-m kadɨ dow-je kí
'tɔl-é ɓe lə-i kí to lo kisɨ Satɑ̨ kin kàrè, ndɔ-é-tɨ kinlé i 'najɨ ta dɔ kadmɛ̨ɛ̨-tɨ
lə-i kí adɨ-m lé al rəm.
14 Ngà né-je kí m'ɔw-né sə-i kì ta ə́n: I adɨ dow-je kí njéndigɨ néndó lə
Balam d'isɨ rɔ-i-tɨ; Balam lé ndɔkɨ ndó Balakɨ kadɨ ədɨ Israyel-je kadɨ d'uso
dɑ̨-je kí 'pole-né magɨ-je rəm, ɓá ədɨ-dé kadɨ 'ra kaya rəm tɔ.
15 'Bəy ɓá, i adɨ njéndigɨ néndó lə dow-je lə Nikola lé d'isɨ rɔ-i-tɨ tɔ.
16 Beɓa 'iɲə panjiyə-i-je kí majal kin kɔgɨ al rəmə, ngɔsnè ya m'a kɔw
rɔ-i-tɨ nɔ̨ɔ̨ ə m'a rɔ sə-dé kì kiyərɔ kí ta-m-tɨ.

---

* **2:1 2:1** Ta-je kinlé sɔbɨ dɔ njékəwnɑ̨-je kí gin siri. Ə Malayka-je lé à to njékɔrnɔ̨̀ njékəwnɑ̨-je.
† **2:7 2:7** Ntd 22:2 † **2:8 2:8** Ntd 1:17; 22:13 † **2:11 2:11** Ntd 20:14; 21:8

17 †Dow kí mbi-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɑ̨-je
kí gay-gay kin. Ndil kí aa njay idə-dé panè: Dow kí təti rɔ lé, m'a kadɨ-é
nékuso kí 'ɓa-é maan kí to né kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ, ɓá m'a kadɨ-é ər kí nda ə
ər-é kinlé d'a ndàngɨ ri kí sigɨ titɨ; to ri kí 'ɓa-é ya kì kár-é à gə ɓɨ dow kí
rangɨ à gə al.

Njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Tiyatir-tɨ

18 'Ndàngɨ mbete 'adɨ malayka lə njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Tiyatir-tɨ ə 'panè:
'Oo, ta kí Ngon lə Lubə kí kəm-é ɔ̨ njoy-njoy titɨ ndɔ̨ pər kí tɛ̨ɛ̨ bilɨm-bilɨm
ə nja-é ndɔ̨y mbu̱u̱ tanɑ̨ kì ngɔwla kí dow ulə dan yalpər-tɨ bè pa ə́n:
19 M'gə kullə ra-i-je, m'gə ndigɨ kí 'ndigɨ-m, m'gə kadmɛ̨ɛ̨ lə-i, m'gə né
kí 'isɨ 'ra adɨ-m, m'gə kuwə rɔ ngɑ̨ lə-i, ɓá m'gə kí kullə-je kí 'ra gogɨ nè
ɲɑ̨ itə ɛ̨ kí kete.
20 Ngà né kí m'ɔw-né sə-i kì ta ə́n: Jejabɛl kí to dené kì njèɓa rɔ-é njèpata
kí ta Lubə-tɨ lé, i iɲə-é adɨ ndó-né ngannjékullə-je lə-m ur-dé-né wale adɨ
'ra kaya, ɓá adɨ d'uso dɑ̨-je kí 'pole-né magɨ-je rəm tɔ.
21 M'iɲə kaglo m'adɨ-é kadɨ iɲə-né panjiyə-é-je kí majɨ al kɔgɨ, ngà
panjiyə-é kí majɨ al kí to kaya kí ra lé, ɛ̨ ndigɨ kiɲə kɔgɨ al.
22 Yən! Kinə njéra siə kaya-je d'iɲə panjiyə-dé-je kí majɨ al kí ɔw natɨ kì
néndó liə kin kɔgɨ al lé, m'a kungɨ-dé dɔ tɨrə-tɨ dan kɔ̨-tɨ kí ɲɑ̨ natɨ siə.
23 M'a tɔl ngan-je liə kɔgɨ. Rəmə njékəwnɑ̨-je kí gay-gay lay d'a gə kí mɑ̨
lé m'to njètən tagɨr-je, kì né-je kí ɓɔyɔ rɔ-é mɛ̨ɛ̨ dow-je-tɨ, adɨ m'a kugə
nɑ̨́-nɑ̨́ kí go kullə ra-é-je-tɨ.
24 Ngà sə̨ɨ ndəgɨ njékəwnɑ̨-je lay kí ɓebo Tiyatir-tɨ kí 'ndigɨ néndó kí majɨ
al kin al rəm, 'gəɨ né kí dɛ̨ 'ɓa-é ta lə Satɑ̨ kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kin al rəm lé,
m'idə-si m'panè: Mɑ̨ m'ində nékotɨ kí ɔy kí rangɨ dɔ-si-tɨ al ngá.
25 Ngà né kí tò ji-si-tɨ kinlé, uwəɨ njarara ya sar kadɨ m'ree-né.
26 Dow kí təti rɔ, kí ra kullə lə-m ya sar tɔl-né ta-é lé, m'a kadɨ-é ɔw kì
tɔ́gɨ dɔ gin dow-je-tɨ kí gay-gay.
27 Beɓa ɛ̨ à kɔr nɔ̨-dé kì ngɔwla ji-é-tɨ, kdɔ tə́ti-dé-né ɗɛkɨ-ɗɛkɨ titɨ kí dow
tɔɔ-né bɑ̨y kí ra kì anjɨ kin bè. Mɑ̨ ya kàrè Bɔbɨ-m adɨ-m tɔ́gɨ kinlé bè tɔ.
28 Dow kí tətrɔ lé, m'a kadɨ-é ngòrongɨ kí njèndógɨ ta lo kaa-tɨ.
29 Dow kí mbɨ-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɑ̨-je
kí gay-gay kin.

3

Njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Sardɛsɨ-tɨ

1 'Ndàngɨ mbete adɨ malayka* lə njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Sardɛsɨ-tɨ ə 'panè:
'Oo, njèkɔw kì kərwəɨ̨-je siri, kì ndil-je lə Lubə kí siri lé panè: M'gə kullə
ra-i-je: Ri-i ɓa titɨ dow kí isɨ kəm bè ya, ngà i oyi mburukɨ.
2 'Isɨ kəm dɔ rɔ-i-tɨ ə 'mbusɨ nja ndəgɨ-é-je kí d'ɔw kdɔ koy mburukɨ kin
tɔ, kdɔ m'oo kí kullə ra-i majɨ ɔr njutɨ nɔ̨ Lubə-tɨ lə-m al.
3 †Kəm rəbɨ kí i oo-né ta lə Lubə, kì kəm rəbɨ kí i taa-né lé, 'adɨ mɛ̨ɛ̨-i
ole dɔ-tɨ. 'Təl rɔ-i go-tɨ ə iɲə panjiyə-i-je kí majal lé kɔgɨ. Kinə 'isɨ kəm
dɔ rɔ-i-tɨ al lé, m'a kɔw rɔ-i-tɨ titɨ-nɑ̨ kì njèɓogɨ bè adɨ 'a gə dɔ kàdì kí m'a
kɔw kubə-i-né nangɨ busɨ lé al.

† **2:17 2:17** Jɑ̨ 6:48-50 * **3:1 3:1** Ta-je kinlé sɔbɨ dɔ njékəwnɑ̨-je kí gin siri. Ə Malayka-je lé à to njékɔrnɔ̨ njékəwnɑ̨-je. † **3:3 3:3** Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Ntd 16:15

4 Bè ya kàrè, i ɔw kì dow-je madɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo Sardɛsɨ-tɨ nɔ̨̃ɔ̨̃ kí 'to dow-je
kí kullə ra-dé tò ɛ̨̃ɛ̨̃ takəm Lubə-tɨ al; dɛ̨ d'a njiyə sə-m kì kubɨ-je kí nda
məy-məy rɔ-dé-tɨ kdɔ dɛ̨ 'to dow-je kí d'asɨ gakɨ.
5 †Beɓa dow kí təti rɔ lé, à kulə kubɨ kí nda məy-məy rɔ-é-tɨ, m'a
bujuru ri-é kɔgɨ mɛ̨ɛ̨ mbete kiskəm-tɨ al, m'a pa ta liə rəsɨ nɔ̨̃ Bɔbɨ-m-tɨ, kì
nɔ̨̃ malayka-je-tɨ liə panè: Ɛ̨̃ to dow lə-m ya.
6 Dow kí mbi-é tò rəmə kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɑ̨-je
kí gay-gay kin.

Njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Piladɛlpi-tɨ

7 'Ndàngɨ mbete adɨ malayka lə njékəwnɑ̨-je kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo Piladɛlpi-tɨ
'panè:
'Oo, ta kí njèkaa njay,
njèra né kí tɔgrɔ-tɨ,
njèkɔw kì lakere lə Dabidɨ,
ɛ̨ kí tɛ̨ɛ̨ tarəbɨ ə dow kí rangɨ
à kasɨ kutɨ al, utɨ tarəbɨ ə
dow kí rangɨ à kasɨ tɛ̨ɛ̨ al lé panè:
8 M'gə kullə ra-i-je. I 'to njètɔ́gɨ kí ngay al ya, i 'təl rɔ-i go ta-tɨ lə-m, kadɨ
'najɨ 'pane 'gə-m al kin kàrè i 'najɨ al rəm tɔ. Beɓa m'tɛ̨ɛ̨ tarəbɨ m'adɨ tò
tagra nɔ̨̃-i-tɨ ə dow kí à kasɨ kutɨ ya goto.
9 'Oo, kutɨ dow-je kí 'to njékəwnɑ̨-je lə Satɑ̨, 'to jipɨ-je al ya 'ɓa rɔ-dé
jipɨ-je adɨ 'to njékədta-je kinlé, m'ungɨ-dé ji-i-tɨ. 'Oo, m'a kadɨ 'ree 'səbɨ
takəm-dé nangɨ nɔ̨̃-i-tɨ rəmə d'a gə kí m'ndigɨ-i.
10 Ta lə-m kí sɔbɨ dɔ kuwə rɔ ngɑ̨ lé, i 'to njètəl rɔ-i go-tɨ, adɨ mɑ̨ kàrè,
kaglo kí néna̧ à ree dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè lay lé, m'a ngəm-i.
11 M'isɨ m'ɔw nɔ̨̃ɔ̨̃ ngɔsnè. 'Uwə né kí ji-i-tɨ lé ngɑ̨ kdɔ kadɨ dow madɨ
taa nékugə dɔji-i kí to jɔgɨ lə njètətrɔ lé al.
12 †Dow kí njètətrɔ lé, m'a kadɨ-é to kagɨ ngɔw dan kəy lə Lubə lə-m ə
ɛ̨ à tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ kɔgɨ ndɑ̨ al. M'a ndàngɨ ri Lubə lə-m rɔ-é-tɨ rəm, ɓebo lə
Lubə lə-m kí to ɓebo Jorijalɛ̨m kí sigɨ kí ɨ̨ dɔrɑ̨-tɨ rɔ Lubə-tɨ lə-m lé, m'a
ndàngɨ ri-é rɔ-é-tɨ rəm, ɓá ri-m kí sigɨ lé kàrè, m'a ndàngɨ rɔ-é-tɨ rəm tɔ.
13 Dow kí mbi-é tò rəmə, kadɨ oo-né ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnɑ̨-je
kí gay-gay kin!

Njékəwnɑ̨-je kí ɓebo Laodise-tɨ

14 'Ndàngɨ mbete adɨ malayka lə njékəwnɑ̨-je kí mɛ̨ɛ̨ ɓebo Laodise-tɨ
'panè: 'Oo, ɛ̨ kí ri-é lə Amɛ̨n, njèkoo né ə pa ta dɔ-tɨ mindɨ-é joo al kí njèra
né kí tɔgrɔ-tɨ, kí to njèkində né-je natɨ kì Lubə lé panè:
15 M'gə kullə ra-i-je. I 'sɔl al rəm, ɓá i 'tungə al rəm. Kinə 'a sɔl rəmə
'sɔl, kinə 'a tungə rəmə 'tungə!
16 Bè al rəmə, m'a tɔmɔ̨̃-i kɔgɨ, kdɔ i lé 'la laa ɓɨ 'sɔl al rəm, 'tungə al
rəm.
17 Kdɔ ta kí i ya 'pa panè:
m'to njènékingə, m'ra né
m'ingə-né né ɑ̨̃ɑ̨̃ adɨ m'ɔw
ndoo né madɨ al rəm,
adɨ i 'gə kí kəm-i tò ndoo al rəm,

† **3:5 3:5 a** Ntd 20:12; **b** Mat 10:32; Luk 12:8 † **3:12 3:12** Ntd 21:2

'gə kí 'to dangɨ-tɨ al rəm,
'gə kí 'to njèndoo al rəm,
'gə kí 'to njèkəmtɔ al rəm,
'gə kí ɔw kutɨ-i dum al rəm;
gin-é kin ɓá,
18 m'ɔjɨ-i-né ta kadɨ 'ree rɔ-m-tɨ
'ndogɨ lɔr kí 'lɛ̨ɛ̨ pərəə majɨ kin,
kdɔ kadɨ 'təl-né njènékingə rəm,
kadɨ 'ndogɨ kubɨ-je kí ndaá ulə rɔ-i-tɨ
kadɨ kutɨ dum lə-i lé rɔsɔl-é goto rəm,
kadɨ 'ndogɨ kumə̨ kilə kəm-tɨ,
kdɔ kadɨ ilə kəm-i-tɨ kadɨ oo lo majɨ.
19 †Mə̨ lé, dow-je lay kí m'ndigɨ-dé lé, m'ndángɨ-dé rəm, ɓá m'ində-dé m'ɔjɨ-dé rəm tɔ. Beɓa adɨ rɔ-i tungə ə iə̨nə panjiyə-i-je kí majal kɔgɨ!
20 'Oo, m'a takəy-tɨ ə mə̨ m'ində takəy, kinə dow oo ndi-m, ə tɛ̨ɛ̨ takəy adɨ-m lé, m'a kandɨ go-é-tɨ, m'a kuso siə né rəm, ɛ̨ à kuso sə-m né rəm tɔ.
21 Dow kí tətɨ rɔ lé, m'a kadɨ-é isɨ sə-m natɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lə-m, titɨ kì mə̨ m'tətɨ-né rɔ ɓá m'isɨ-né kì Bɔbɨ-m natɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ liə kin bè tɔ.
22 Dow kí mbɨ-é tò kadɨ oo-né ta rəmə kadɨ oo ta kí Ndil kí aa njay idə njékəwnə̨-je kí gay-gay kin!

4

Kalikɔ̰ɓe lə Lubə, kì njékisɨ dɔrə̨-tɨ

1 Go né-je-tɨ kinlé, m'oo lo rəmə, m'oo tarəbɨ tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ dɔrə̨-tɨ. Dow kí dɔsə̨y kí m'oo ndi-é pa sə-m ta lé, ndi-é ɓa titɨ-nə̨ kí ká təbɨ mbanga bè. Ɛ̰ idə-m panè: 'Al kí taá nè bè ə m'a kadɨ-i oo né-je kí à ree go-tɨ.
2 Beɓa tajinatɨ nè ya Ndil kí aa njay ree dɔ-m-tɨ. Rəmə m'oo kalikɔ̰ɓe mɛ̨ɛ̨ dɔrə̨-tɨ ə dow káre bè isɨ dɔ-tɨ.
3 Dow kí isɨ dɔ-tɨ lé, rɔ-é ndɔ̰y titɨ-nə̨ kì ər kɨ 'ɓa-é jaspə rəm, titɨ-nə̨ kì ər kí 'ɓa-é sarduwan rəm, ɓá gangmal ndɔ̰y mbʊ̰ʊ̰ titɨ-nə̨ kì ər kí ɓa-é Emerodɨ bè gəə dɔ kalikɔ̰ɓe lé rəm tɔ.
4 Kalikɔ̰ɓe kinlé, kalikɔ̰ɓe-je kí rangɨ asɨ kɔrjoo gidɨ-é sɔ gəə dɔ-é ə 'ngatógɨ-je kɔrjoo gidɨ-é sɔ d'isɨ dɔ kalikɔ̰ɓe-je-tɨ kinlé kì kubɨ-je kí ndanda rɔ-dé-tɨ, ɓá jɔgɨ ngar-je kí 'ra kì lɔr tò dɔ-dé-tɨ tɔ.
5 †Kalikɔ̰ɓe kinlé, ndi təl-tɨ rəm, ndi dow-je ɓa-tɨ rəm, ɓá ndi ndàngɨ-tɨ rəm tɔ. Lampɨ-je siri ɔ̰ ə̰nə̰ nɔ̰ kalikɔɓe-tɨ lé. Lampɨ-é-je kinlé to ndil-je lə Lubə kí siri.
6 Né madɨ tò nɔ̰ kalikɔɓe-tɨ kinlé nɔ̰ɔ̰ titɨ-nə̨ kì babo kí ndɔ̰y titɨ kɔsɨ bè, ɓá aa yóróró titɨ-nə̨ kì ər kí 'ɓa-é Kristal kin bè rəm tɔ.

Njékiskəm-je kí sɔ d'isɨ danə̨ 'gəə dɔ kalikɔ̰ɓe kinlé ə kəm-dé rusɨ rɔ-dé lay.
7 Njékiskəm-je kí sɔ lé, ɛ̨ kí dɔsə̨y tanə̨ kì ɓɔl bè, njèkungɨ-tɨ joo tanə̨ kì ngon mangɨ bè, njèkungɨ-tɨ mutə rəmə takəm-é tanə̨ kì takəm dow ə njèkungɨ-tɨ sɔ lé tanə̨ kí yəl soro kí ɨ̰ kì bagɨ-é taá kin bè.
8 Njékiskəm-je kí sɔ lé, nə̨́-nə̨́ ya bagɨ-é ra mɛkɛ̨-mɛkɛ̨ ə kəm-dé rusɨ rɔ-dé lay. Ndɔɔ-je kì kada-je adɨ dɔkàdì lay ya 'panè: Njèkaa njay, Njèkaa

† **3:19 3:19** əbr 12:6 † **4:5 4:5 a** Ntd 8:5; 11:19; 16:18; **b** Ntd 1:4

njay, Njèkaa njay kí to 'Ɓaɓe Lubə kí Njètɔ́gɨ-je lay kí to Njèkisɨ kete low rəm, Njèkisɨ ɓone rəm, ɓá kí a ree rəm tɔ.

9 Njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ kí to njèkisɨ kì dɔ ɓal-ɓal lé, lokɨ njékiskəm-je kí sɔ lé, d'a kɔsɨ gajɨ-é, d'a kulə riɓa dɔ-é-tɨ, d'a ra-é oiyo rəmə,

10 'ngatɔ́gɨ-je kí kɔrjoo gidɨ-é sɔ d'a tɔɔ burmba nangɨ nɔ̨̀ njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé, d'a kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀ njèkisɨ kì dɔ ɓal-ɓal-tɨ lé ə d'a kungɨ jɔgɨ ngar-je lə-dé nangɨ nɔ̨̀ kalikɔɓe-tɨ lé ə d'a pa panè:

11 I asɨ gakɨ, 'Ɓaɓe Lubə lə-ji, kadɨ kɔsgajɨ kì riɓa, kì tɔ́gɨ to 'lə-i, kdɔtalə né-je lay ya to i ɓá 'ra-dé ə to mɛ̨ɛ̨ ndigɨ lə-i kadɨ né-je kinlé tò, beɓa i 'ra-dé-né.

5

Ta kí sɔbɨ dɔ ngonbatɨ kí taa mbete kí 'tɔsɨ kì pɔ̨ lo siri

1 Go-tɨ, m'oo njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé uwə mbete jikɔl-é-tɨ. Mbete lé, 'ndàngɨ ta gidɨ-tɨ rəm, mɛ̨ɛ̨-é-tɨ rəm, ɓá 'tɔsɨ pɔ̨-tɨ lo siri 'tiɲə-né ta-é.

2 Ɓá m'oo malayka kí tɔ́gɨ-é ɲa̰ pa ta kì ndi-é kí boy-boy panè: Na̰ ɓá asɨ gakɨ kadɨ kəsɨ pɔ̨-je kí 'tiɲə-né ta mbete kinlé ə tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é wa?

3 Ngà dow kí dɔra̰-tɨ, əse dɔnangɨ-tɨ nè əse gin nangɨ-tɨ kí asɨ kadɨ tɛ̨ɛ̨ mbete kin ə oo né kí mɛ̨ɛ̨-é-tɨ ya goto.

4 Beɓa ma̰ m'nɔ̨ ɲa̰, kdɔ dow kí asɨ gakɨ kadɨ tɛ̨ɛ̨ mbete lé ə oo né kí mɛ̨ɛ̨-é-tɨ ya goto.

5 Rəmə dow káre kí dan 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ idə-m panè: «'Nɔ̨ al!» 'Oo, ɓɔl kí gin kojɨ-tɨ lə Juda, ɛ̨ kí to kí gin kojɨ-tɨ lə ngar Dabidɨ təti rɔ kdɔ kadɨ kəsɨ pɔ̨ kí 'tɔsɨ mbete-tɨ lo siri 'tiɲə-né ta-é lé ə tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é tɔ.

6 Rəmə m'oo ngonbatɨ kí tana̰ ngonbatɨ kí 'tɔl-é bè, a̰ kì nja-é taá dana̰ bapɨ mbuna̰ kalikɔɓe-tɨ, kì njékiskəm-je kí sɔ, kì mbuna̰ 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ. Ngonbatɨ lé, gajɨ-é ra siri, ɓá kəm-é ra siri tɔ. Kəm-é-je kí siri lé to ndil-je lə Lubə kí siri kí Lubə ulə-dé lo lay kí dɔnangɨ-tɨ nè.

7 Ngonbatɨ lé ɔti ree taa mbete kí jikɔl njékisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé.

8 Lokɨ ngonbatɨ taa mbete lé rəmə, njékiskəm-je kí sɔ rəm, 'ngatɔ́gɨ-je kì kɔrjoo gidɨ-é sɔ lé 'səbɨ takəm-dé nangɨ nɔ̨-é-tɨ. Na̰-na̰ ya uwə kunduməngrə-je kì kobɨ lɔr-je ji-é-tɨ ji-é-tɨ. Kobɨ lɔr-je kinlé, ubɨ kí ətɨ majɨ rusɨ mɛ̨ɛ̨-é njɨ̰-njɨ̰. Ubɨ kí ətɨ majɨ kinlé, to ta-je kí njékaa njay-je d'isɨ 'pa kì Lubə.

9 Njékiskəm-je kí sɔ, kì 'ngatɔ́gɨ-je lé d'usɨ pa kí sigɨ panè: I asɨ gakɨ kadɨ 'taa mbete lé 'kəsɨ pɔ̨ kí 'tiɲə-né ta-é lé ə 'tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨-é, kdɔ ta lə gin kojɨ-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì gin dow-je lay kí ndɔ̨ ta lə-dé tò gay-gay, i ɓá dow-je 'tɔl-i adɨ məsɨ-i gangɨ dɔ-dé adɨ Lubə.

10 †Dɛ̨ lé, i 'təl-dé adɨ 'to gin ngar rəm, 'to njégugné-je kí njérakullə lə Lubə rəm, adɨ d'a kɔ̨ɓe dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè.

11 Lokɨ m'gɔ̨ lo rəmə, m'oo ndi kosɨ malayka-je kí kɔr-dé to ɓudɔgɨ-dɔgɨ nja ɲa̰-ɲa̰ 'gəə dɔ kalikɔ̨ɓe, kì dɔ njékiskəm-je, kì dɔ 'ngatɔ́gɨ-je lé.

12 Dɛ̨ 'pa ta kì ndi-dé kí boy-boy 'panè: Ngonbatɨ kí ndɔkɨ 'tɔl-é lé, ɛ̨ asɨ gakɨ kadɨ tɔ́gɨ, kì nékingə, kì gosɨ, kì rɔngɩ̰, kì kɔsgajɨ, kì riɓa, kì tɔ́y, lay to 'liə.

† **5:10 5:10** Ntd 1:6

13 Rəmə m'oo ndi né-je lay kí Lubə ra-dé dɔrą̃-tɨ, kì dɔnangɨ-tɨ, kì gin
nangɨ-tɨ, kì dan babo-tɨ, kì né-je lay ya 'panè: Tɔ́y, kì kɔsgajɨ, kì riɓa, kì
tɔ́gɨ, to 'lə njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ rəm, to 'lə Ngonbatɨ ya kì dɔ ɓal-ɓal.
14 Rəmə njékiskəm-je kí sɔ lé 'panè: Amɛ̃n! Ə 'ngatɔ́gɨ-je lé, 'tɔsɨ məkəji-
dé nangɨ ɓá d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃ njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ dɛ̨ kì ngonbatɨ.

6

Ngonbatɨ kəsɨ né kí mɛkɛ̨ kí dɔsą̃y kí 'tiɲə-né ta mbete

1 Lokɨ m'oo lo rəmə, pɔ̃ kí 'tɔsɨ mbete-tɨ lo siri 'tiɲə-né ta-é lé, Ngonbatɨ
kəsɨ kí káre dan-tɨ ə m'oo ndi kí káre dan njékiskəm-je kí sɔ pa ta adɨ
ndi-é ɓa titɨ ndàngɨ ndi bè panè: 'Ree!
2 Beɓa m'oo lo rəmə, m'oo sində kí nda ə njèkal-é uwə mandangɨ ji-é-tɨ,
d'adɨ-é jɔgɨ ngar, ɛ̨ ɔw kí njètətrɔ kdɔ təti rɔ.
3 Lokɨ Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̃ kí njèkungɨ-tɨ joo kí 'tiɲə-né ta mbete lé rəmə,
m'oo ndi njèkisɨ kəm kí njèkungɨ-tɨ joo panè: 'Ree.
4 Rəmə sində kí rangɨ kí kər titɨ-nąɲ̃ kì pər bè tɛ̨ɛ̨ ə njèkal-é ingə tɔ́gɨ
kadɨ un-né lapiya kɔgɨ dɔnangɨ-tɨ, kdɔ kadɨ dow-je 'tijə mindɨ-nąɲ̃; ə d'adɨ-é
kiyərɔ kí ngal.
5 Lokɨ Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̃ kí njèkungɨ-tɨ mutə kí 'tiɲə-né ta mbete lé rəmə,
m'oo ndi njèkisɨ kəm kí njèkungɨ-tɨ mutə panè: 'Ree! Beɓa m'oo lo rəmə,
m'oo sində kí ndul. Njékal-é uwə né mbɔjɨ kɔy-né ji-é-tɨ.
6 Go-tɨ, m'oo ká né ɓa dan njékiskəm-je-tɨ kí sɔ lé titɨ kì ndi dow bè panè:
Gemɛ̨ kɔrɔ káre lé, là-é asɨ kəm là kullə kí ndɔ káre, ə tą̃y kɔrɔ káre lé,
là-é asɨ kəm là kullə kí ndɔ káre, ngà ubɨ-je kì man nduu rəmə, ɔdɨ rɔ al.
7 Lokɨ Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̃ kí njèkungɨ-tɨ sɔ kí 'tiɲə-né ta mbete lé rəmə,
m'oo ndi njèkisɨ kəm kí njèkungɨ-tɨ sɔ panè: 'Ree!
8 Beɓa m'oo lo rəmə, m'oo sində mɔsɨ ə njékal-é ri-é lə koy ə lo kí koó
ɓá to njédan-é. 'Gangɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ lo sɔ ə d'adɨ-dé dəbɨ-é káre
kadɨ d'ɔw kì tɔ́gɨ dɔ-tɨ, kdɔ kadɨ 'tɔl dow-je kì kiyərɔ rəm, kì ɓo rəm, kì
yokosɨ rəm, ɓá kadɨ d'adɨ dą̃-je kí wale kí dɔnangɨ-tɨ nè 'tɔ̃-dé 'tɔl-dé rəm
tɔ.
9 Lokɨ Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̃ kí njèkungɨ-tɨ mɨ̨ kí 'tiɲə-né ta mbete lé rəmə,
dow-je kí 'tijə mindɨ-dé kdɔ ta lə Lubə rəm, kdɔ ta liə kí 'pa d'adɨ dow-je
rəm lé, m'oo-dé gin logugɨ né-tɨ.
10 Dɛ̨ 'tur kɔɔl kì ndi-dé kí boy-boy 'panè: Ngar kí njékaa njay, kí njéra
né kí tɔgrɔ-tɨ, i 'isɨ kɔ́sɨ bè lé, kàdì ban ɓá 'a gangta kí njururu ə 'a dalba
məsɨ-ji dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè wa?
11 Beɓa d'adɨ nąɲ̃-nąɲ̃ ya kubɨ kí ngal kí nda-nda ə d'idə-dé 'panè kadɨ d'ilə
mɛ̨ɛ̨-dé dɔ madɨ-é-tɨ kaglo sɛ̨ ɓəy, kdɔ kadɨ madkullə-je lə-dé kì ngankɔ̃-
dé-je kí d'a tɔl-dé titɨ-nąɲ̃ sə-dé bè lé kɔr-dé asɨ ɓəy ɓane.
12 †Lokɨ m'oo lo rəmə, m'oo kí Ngonbatɨ kəsɨ pɔ̃ kí njèkungɨ-tɨ mɛkɛ̨
kí 'tiɲə-né ta mbete lé rəmə, dɔnangɨ yəkɨ ɓukɨ-ɓukɨ rəm, kàdì təl ndul
ndɨ̨-ndɨ̨ rəm, kubru nąɲ̃y lay ya titɨ-nąɲ̃ kì məsɨ bè rəm,
13 ɓá kərwəɨ̨-je kí dɔrą̃-tɨ 'tusɨ nangɨ titɨ-nąɲ̃ kì kote kí yɔ́lbo yəkɨ-é ɲą̃ adɨ
kandɨ-é kí ɓəsrə ur nangɨ wukɨ-wukɨ kin bè.

† **6:12 6:12 a** Ntd 11:13; 16:18; **b** Mat 24:29; Mar 13:24,25; Luk 21:25

14 †Dɔrą̣ kəw rɔ-é titi-ną̣ kí dow ɓir-né mbete bè ə mbal-je kì dɔgore lo-je
kí dan ba-ti lay ya 'ngəsi d'iṇə lo ką̣-dé kí kete.
15 Ngar-je kí dɔnangi-ti, kì dow-je kí boy-boy, kì 'boy-je lə asgar-je, kì
njénékingə-je, kì njétɔ́gi-je, lay kì ɓə-je, kì dow-je kí d'isi dow dɔ rɔ-dé,
'ɓɔyɔ rɔ-dé bole mbal-je-ti, kì mbuną̣ mbal-je-ti.
16 †Ə d'idə mbal-je 'panè: 'Tusi dɔ-ji-ti ə 'ɓɔyi-ji takəm njékisi dɔ
kalikɔɓe-ti, kì ta wɔngi-ti lə Ngonbati.
17 Kdɔ ndɔ kí boy kì to ndɔ wɔngi lə-dé lé ree ngá, ə ną̣́ ɓá à ką̣ gərərə
ta-ti wa?

7

Ta kí sɔbi dɔ dow-je lə Lubə

1 Go né-je-ti kinlé, m'oo malayka-je sɔ d'ą̣ taá kum dɔnangi-ti kí sɔ. Dę̣
d'ɔgi yə́l-je kí sɔ kí dɔnangi-ti, kdɔ kadi yə́l ulə dɔnangi-ti al rəm, dɔ babo-ti
al rəm, ɓá kadi ulə dɔ kagi-ti madi al rəm tɔ.
2 Rəmə m'oo malayka kí rangi kí i̧ ki lo kubə kàdì-ti uwə pɔ̨ lə Lubə kí
njèkisi kəm ji-é-ti. Ę̣ pa ta kì ndi-é kí boy idə-né malayka-je kí sɔ kí Lubə
adi-dé tɔ́gi kadi 'ra dɔnangi, kì babo maji al lé panè:
3 Ɔdi rɔ dɔnangi al, ɔdi rɔ babo al, ɓá ɔdi rɔ kagi-je al rəm, ya sar kadi
j'tɔsi pɔ̨ nɔ̨̀ ngannjékullə-je-ti lə Lubə lə-ji mɔki tá.
4 Dow-je kí gin koji-ti lə Israyel lay kí 'tɔsi pɔ̨ nɔ̨̀-dé-ti lé, m'oo ndi dow
gangi kɔr-dé asi ɓudɔgi lo ɓu kì kɔrsɔ gidi-é sɔ (144.000):
5 Gin koji-ti lə Juda lé, dę̣ kí 'tɔsi pɔ̨ nɔ̨̀-dé-ti 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Rubę̣ 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Gadi 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
6 gin koji-ti lə Ajɛr 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Néptali 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Manase 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
7 gin koji-ti lə Simiyɔ̨ 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Lebi 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Isakar 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
8 gin koji-ti lə Jabulɔ̨ 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Jojepi 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo,
gin koji-ti lə Benjamę̣ dę̣ kí 'tɔsi pɔ̨ nɔ̨̀-dé-ti 'ra ɓudɔgi lo dɔgi gidi-é joo.
9 Go né-je-ti kinlé, m'oo kosi dow-je kí 'tò nduy-nduy kí dow à kasi tidə-
dé al. Dow-je kinlé, 'to gin dow-je lay kí dɔnangi-ti nè, kì dow-je lay kí
ndɔ̨ta-je lə-dé tò gay-gay d'ą̣ nɔ̨̀ kalikɔɓe-ti kì nɔ̨̀ Ngonbati-ti, kì kubi-je kí
ngal kí nda rɔ-dé-ti rəm, ɓá d'uwə mbi kagi tan ji-dé-ti rəm tɔ*.
10 Dę̣ 'pa ta kì ndi-dé kí boy-boy 'panè: Lubə lə-ji kí isi dɔ kalikɔɓe-ti dę̣
kì Ngonbati ɓá 'to njirə kaji lə dow-je.
11 Malayka-je lay, kì 'ngatɔ́gi-je, kì njékiskəm-je kí sɔ, d'ilə-ną̣ 'gəə dɔ
kalikɔ̨ɓe lé sipi. Dę̣ d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ̨̀ kalikɔɓe-ti lé ə d'ɔsi gaji Lubə
12 'panè: Amę̣n! Tɔ́y, kì kɔsgaji, kì gosi, kì oiyo, kì riɓa, kì tɔ́gi, kì rɔngą̣
to 'lə Lubə lə-ji kí njèkisi kì dɔ ɓal-ɓal. Amę̣n!

---

† **6:14 6:14** Ntd 16:20 † **6:16 6:16** Luk 23:30 * **7:9 7:9** ***Mbi tan***lé, d'uwə ji-dé-ti d'ɔsi-né né kəm dow-ti kí ra né dingəm əse kəm dow-ti kí ra né kí maji ṇą̣.

13 Beɓa kí káre dan 'ngatɔ́gi-je-ti lé un ta dəji-m panè: Dę̰ kí d'ą̰ kì kubi-je
kí ngal kí nda rɔ-dé-ti kinlé 'to ną̰-je wa? Ə d'ị̰ rá ɓá 'ree wa?
14 †M'ilə-é-ti m'panè: 'Ɓa-m, né-je kinlé i 'gə gɔw. Beɓa ę̰ təl ilə-m-ti
panè: To dę̰ kí d'ị̰ ta kɔ̰-ti kí dum nati. Dę̰ 'togi kubi-je lə-dé kí ngal ə 'tulə
dan məsi ngonbati-ti d'adi nda mbəy-mbəy.
15 Gin-é kin ɓá d'ą̰-né nɔ̰ kalikɔɓe-ti lə Lubə 'pol-é-né ndɔɔ-je kì kada-je
mę̰ę̰ kəy-ti liə. Rəmə njèkisi dɔ kalikɔɓe-ti lé ra kəy liə dɔ-dé-ti;
16 adi ɓo à ra-dé al rəm, kundə man à ra-dé al rəm, kàdì à kɔsi-dé al
rəm, ɓá lo à tungə-dé al rəm tɔ.
17 Kdɔtalə Ngonbati kí ą̰ daną̰ lo kalikɔɓe-ti lé, ɓá à to njèkul-dé, à kɔw
sə-dé ta man kę̰nę̰nę̰-je-ti kí to man kiskəm rəm, ɓá Lubə ya à bɔr man
nɔ̰ kəm-dé-ti kɔgi ndɔ̰y-ndɔ̰y rəm tɔ.

8

Ngonbati kəsi pɔ̰ kí njèkungi-ti siri kí 'tiną̰nə-né ta mbete

1 Loki ngonbati kəsi pɔ̰ kí njèkungi-ti siri kí 'tiną̰nə-né ta mbete lé rəmə,
lo tò ndingi dɔrą̰-ti ya à kasi ngan kàdì kɔrmutə-je bè.
2 Go-ti, m'oo malayka-je siri d'ą̰ takəm Lubə-ti ə d'adi-dé təbi mbanga
siri tɔ.
3 Ɓá malayka kí rangi ree ą̰ logugi né-ti kì gajibi kí ra kì lɔr ji-é-ti adi to
gajibi ró nɔ̰kagi kí əti maji; nɔ̰kagi-je kí əti maji-maji lé, d'adi-é ną̰ kadi
ró logugi né-ti* kí 'ra kì lɔr nɔ̰ kalikɔɓe-ti kdɔ kadi sa-é suu ɔw nɔ̰ Lubə-ti
nati kì ta-je kí njékaa njay-je lay 'pa siə-siə.
4 Nɔ̰kagi-je kí əti maji kí tò ji malayka-ti lé, sa-é suu ɔw nɔ̰ Lubə-ti nati
kì ta-je kí njékaa njay-je d'isi 'pa kì Lubə lé.
5 †Malayka un gajibi ə ɔy yalpər kí logugi né-ti lé ungi mę̰ę̰-é-ti rusi, ɓá
bi ilə dɔnangi-ti adi ká né ɓa titi ndi dow-je bè rəm, ndi ndàngi rəm, ndi
təl rəm, ɓá dɔnangi yəki rəm tɔ.
6 Rəmə malayka-je kí siri kí d'uwə təbi mbanga siri ji-dé-ti lé, 'ra rɔ-dé
kdɔ kɔ́l.

Ta kí sɔbi dɔ təbi mbanga-je kí mɛkę̰ kí dɔsą̰y

7 Malayka kí dɔsą̰y kɔ́l təbi mbanga rəmə, kɔsi, kì pər kí 'pote nati kì
məsi ɓá d'ungi dɔnangi-ti, adi kinə dow kay dɔnangi lo mutə rəmə pər ɔ̰
kí gin káre lay kì kagi-je kí titi ə wale-je kí mbəl lay ya pər ɔ̰ rəm tɔ.
8 Malayka kí njèkungi-ti joo kɔ́l təbi mbanga rəmə, né kí titi-ną̰ kì mbal
kí boy kí ɔ̰ pər bè ya d'itə d'ilə dan babo-ti, adi kinə dow kay tati babo lo
mutə rəmə, kí gin káre təl məsi,
9 adi né-je lay kí Lubə ra-dé adi d'isi-ti kí 'to né-je kí 'taa koo lé, d'oy lay,
ɓá bato-je lay ya kinə dow kay lo mutə rəmə, kí gin káre tuji kɔgi lay tɔ.
10 Go-ti, malayka kí njèkungi-ti mutə kɔ́l təbi mbanga rəmə, kərwəị̰ kí
boy ị̰ dɔrą̰-ti ɔ̰ pər bilim-bilim titi-ną̰ kì pər ngəl bè usi dan ba-je-ti, kì kəm
kę̰nę̰nę̰-je-ti, adi kinə dow kay ba-je lay kì kəm kę̰nę̰nę̰-je lo mutə rəmə,
kərwəị̰ lé un tati-é kí gin káre lati-lati.

---

† **7:14 7:14** Mat 24:21; Mar 13:19 * **8:3 8:3** Logugi né ra gin joo. Ę̰ kí gin káre to lo ró dą̰-je ə ę̰ kí gin káre to lo ró nɔ̰kagi-je kí əti maji tɔ. Ę̰ kí nè kinlé to lo ró nɔ̰kagi-je kí əti maji ya par (Tęt 30:1). † **8:5 8:5** Ntd 11:19; 16:18

11 Kərwəi̱ kinlé, ri-é lə «Dil», adɨ man-je lay ya kinə dow kay lo mutə rəmə, kí gin káre atɨ kangɨ-kangɨ tokɨ kàdì dil bè ə dow-je ṇa̱ ya kí d'a̱y man-é lé, katɨ-é tɔl-dé.

12 Malayka kí njèkungɨ-tɨ sɔ kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, 'kay kàdì, kì na̱y, kì kərwəi̱-je lo mutə ə kí gin káre tujɨ usɨ dɔ-tɨ, adɨ ɛ̨ kí tujɨ usɨ dɔ-tɨ lé usɨ til, ɓá 'kay ndógɨ lə lo kí kada əse ndógɨ lə lo kí ndɔɔ lo mutə rəmə, kí gin káre təl lo kí ndul ndi̱-ndi̱.

13 Lokɨ m'oo lo rəmə, m'oo soro nar kadɨ dɔra̱-tɨ ɓá pa ta kì ndi-é kì boy-boy panè: «Tujɨ ə́n! Tujɨ ə́n! Tujɨ à kusɨ dɔ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ, kdɔtalə təbɨ mbanga-je kí rangɨ na̱y kadɨ malayka-je kí mutə d'a kɔ́l kadɨ ɓa ɓəy.»

9

1 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mi̱ kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, m'oo kərwəi̱ káre i̱ dɔra̱-tɨ usɨ dɔnangɨ-tɨ nè. D'adɨ-é lakere ta boleɓe kí sɔ̱y-é goto.

2 Ɛ̱ tɛ̨ɛ̨ ta boleɓe kí sɔ̱y-é goto lé rəmə, sapər tɛ̨ɛ̨-tɨ titɨ-na̱ kì sapər mbo bè adɨ utɨ kəm kàdì, kì lo kí taá adɨ lo ndul ndi̱-ndi̱.

3 'Bete-je 'tɛ̨ɛ̨ dan sapər-tɨ kinlé 'sane-na̱ dɔnangɨ-tɨ ə d'adɨ-dé tɔ́gɨ kí titɨ-na̱ kì tɔ́gɨ jina̱-je kí dɔnangɨ-tɨ bè.

4 D'idə-dé kadɨ 'ra wale-je kí dɔnangɨ-tɨ, kì kam-je, kì kagɨ-je majɨ al al, ngà dow-je kí pɔ̱ lə Lubə goto nɔ̱-dé-tɨ ya par ɓá kadɨ 'ra-dé majɨ al.

5 D'adɨ-dé tarəbɨ kadɨ tɔl dow-je kinlé al, ngà kadɨ d'adɨ-dé kɔ̱ ya asɨ na̱y mi̱ ə kɔ̱ kí d'a kadɨ-dé lé, à to-dé titɨ-na̱ kì to jina̱ kí tugə dow kin bè.

6 Mɛ̨ɛ̨ ndɔ-é-je-tɨ kinlé, dow-je d'a sangɨ koy ya, ngà d'a kingə-é al. Dow-je d'a ndingə koy, ngà koy à ka̱y-dé ka̱ rəbɨ ko nu̱.

7 'Beté-é-je kinlé, 'titɨ-na̱ kì sində-je kí 'tulə nérɔ-je rɔ-dé-tɨ kdɔ kɔw-né rɔ-tɨ kin bè. Né tò dɔ-dé-tɨ titɨ-na̱ kì jɔgɨ ngar kí 'ra kì lɔr bè ə takəm-dé titɨ-na̱ kì takəm dow-je bè.

8 Bəl dɔ-dé titɨ-na̱ kì bəl dɔ dené-je bè ə ngangɨ-dé titɨ-na̱ kì ngangɨ ɓɔl-je bè.

9 Kàdì-dé titɨ-na̱ kì ngɔwla kɔn kadɨ asgar-je ə ká bagɨ-dé ɓa titɨ-na̱ kì ká posɨ-je kí sində rɔ-je na̱ d'a̱y-né ngɔdɨ kɨ ta rɔ-tɨ kin bè.

10 Mɔngɨ-dé titɨ-na̱ kì mɔngɨ jina̱-je bè ə ta mɔngɨ-dé atɨ njɛl-njɛl tɔ. Ə mɔngɨ-dé lé ɓá tɔ́gɨ kì kadɨ d'adɨ-né kɔ̱ dow-je na̱y mi̱ lé tò-tɨ.

11 Ngar kí njèkɔ̱ɓe dɔ-dé-tɨ to malayka kí njèka̱ ta boleɓe-tɨ kí sɔ̱y-é goto. Malayka kinlé, ri-é kí ta əbrə to Abaddɔ̱ ə 'ɓa-é Apoliyɔ̱ kì ta Grɛkɨ tɔ.

12 Tujɨ kí dɔsa̱y tɔy ngá. 'Oo, tujɨ-je kí rangɨ joo à ree go-tɨ nɔ̱ɔ̱ ɓəy.

13 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mɛkɛ̨ kɔ́l təbɨ mbanga rəmə, m'oo ndi dow ɓa gajɨ da̱-je-tɨ kí ra sɔ kí to gajɨ da̱-je kí logugɨ né-tɨ kí 'ra kì lɔr adɨ tò nɔ̱ Lubə-tɨ.

14 Ə dow kí m'oo ndi-é lé, idə malayka kí njèkungɨ-tɨ mɛkɛ̨ kí ɔw kì təbɨ mbanga lé panè: 'Tutɨ malayka-je kí sɔ kí 'tilə-dé sil dan ba Eprati-tɨ.

15 Ə malayka-je kí sɔ kí d'isɨ dɔ nja-dé-tɨ kdɔ dɔkàdì-é, kì ndɔ-é, kì na̱y-é, kì ɓal-é kinlé, 'tutɨ-dé kadɨ kinə dow kay dow-je lo mutə rəmə, d'a tɔl dɛ̨ kí gin káre lay.

16 Beɓa asgar-je kí njékal sində-je lé kɔr-dé ra ɓudɔgɨ-dɔgɨ nja na̱-na̱ lo joo. 'Gangɨ kɔr-dé adɨ m'oo.

17 Beɓa mɛ̨ɛ̨ né-tɨ kí ra-m titɨ-na̱ kì ni̱ bè lé, m'oo sində-je kí njékal-dé-je 'tulə ngɔwla kɔ̱n kadɨ asgar-je rɔ-dé-tɨ, ɓal-é titɨ-na̱ kì pər bè rəm, titɨ-na̱

kì ɓal dɔrą̃ bè rəm, ɓá titi-ną̃ kì bumati bè rəm tɔ. Dɔ sində-je lé titi-ną̃ kì dɔ ɓɔl-je bè ə pər, kì sapər, kì yalpər tę̣ę̣ ta-dé-ti.
18 Kinə dow kay dow-je lo mutə rəmə, yokosi-je kí gin mutə kinlé, tɔl dę̣ kí gin káre lay. Yokosi-je kí mutə lé to pər, kì sapər, kì yalpər kí tę̣ę̣ ta sində-je-ti lé.
19 Kdɔ sində-je lé d'ɔw kì tɔ́gi ta-dé-ti rəm, ɓá mɔngi-dé-ti rəm; mɔngi-dé titi-ną̃ kì li-je bè ə dɔ-dé tò mɔngi-dé-je-ti lé, adi dɔ-dé-je kinlé ɓá d'adi-né kɔ̃ dow-je.
20 Ndəgi dow-je kí yokosi-je kin tɔl-dé al lé, d'iṇə panjiyə-dé kí sɔbi dɔ kullə ra-dé-je lé kɔgi al; dę̣ d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ̃ ndil-je-ti kí maji al, kì nɔ̃ magi-je-ti kí 'ra kì ji-dé kí to lɔr-je, kì ngɔwla-je, kì 'ningɔ́kasi-je, kì ər-je, kì kagi-je ɓá 'ra lé ya par-par. Magi-é-je kinlé, kəm-dé oo lo al rəm, mbi-dé oo ta al rəm, ɓá 'njiyə al rəm tɔ.
21 Dow-je kinlé, panjiyə-dé-je kí maji al maji al kí sɔbi dɔ tɔl dow-je, kì ra kugə-je, kì ra kaya-je, kì ɓogi-je kinlé dę̣ 'tusi d'iṇə kɔgi al.

10

Ngon mbete kí d'adi Ją̃

1 M'oo malayka kí rangi kí njètɔ́gi, kí ulə kilndi rɔ-é-ti toki kubi bè i̧ dɔrą̃-ti ree rəmə, gangmal gəə dɔ-é ə takəm-é ɔ̧ njoy-njoy titi kàdì bè, ɓá nja-é-je titi-ną̃ ndɔ̨ pər kí tę̣ę̣ bilim-bilim kin bè tɔ.
2 Uwə ngon mbete káre kí 'tę̣ę̣ mę̣ę̣-é ji-é-ti. Ę̣ ilə nja-é kí kɔ̀l dɔ babo-ti ə nja-é kí gəl dɔnangi-ti,
3 rəmə ra né kì ndi-é kí boy titi ɓɔl kí ijə rɔ kin bè. Loki ę̣ ra né kì ndi-é kí boy bè lé, ndangi ndi ɓa lo siri adi m'oo.
4 Beɓa loki ndi ndangi lo siri taną̃ bè lé, m'oo ta-ti adi m'ɔw kì ndangi mbete-ti rəmə, m'oo ndi dow ɓa dɔrą̃-ti idə-m panè: Ta kí ndi ndàngi lo siri ɓá 'oo kinlé, i 'ngəm mę̣ę̣-i-ti ɓi i 'ndàngi mbete-ti al.
5 Rəmə malayka káre kí kete m'oo-é ą̃ taá ilə nja-é káre dɔ babo-ti ə ilə kí káre dɔnangi-ti lé, un jikɔl-é kí taá dɔrą̃-ti;
6 ngá ɓá ubi rɔ-é kì ri njèkisi kì dɔ ɓal-ɓal kí to njèra dɔrą̃ kì né-je kí mę̣ę̣-é-ti, njèra dɔnangi kì né-je kí tò-ti, njèra babo kì né-je kí titi. Ę̣ ubi rɔ-é panè: Dow à ngəbi kaglo kí rangi al ngá!
7 Ngà mę̣ę̣ ndɔ-ti kí ndi malayka kí njèkungi-ti siri à ɓa ə loki ę̣ à kisi dɔ nja-é-ti kdɔ kɔ́l təbi mbanga lé rəmə, né-je lə Lubə kí tò lo ɓɔyɔ-é-ti lé, à ra-né, titi kí ę̣ ilə-né mbę̣ Poyta kí Maji kete adi ngannjékullə-je liə kí 'to njépata-je kí ta-é-ti.
8 Go-ti rəmə, ndi dow kí m'oo dɔrą̃-ti lé pa sə-m ta rangi ɓəy panè: 'Ɔw 'taa ngon mbete kí 'tę̣ę̣ mę̣ę̣-é kí tò ji malayka-ti kí ą̃ taá ɓá ilə nja-é káre dɔ babo-ti ə ilə kí káre dɔnangi-ti kinlé.
9 Loki m'isi m'ɔw ki rɔ malayka-ti lé, m'idə-é m'panè n'adi-m ngon mbete lé. Beɓa ę̣ idə-m panè: 'Taa 'uso. Ngon mbete kinlé, mę̣ę̣-i-ti rəmə, à kati kangi-kangi, ngà ta-i-ti ɓá à nəl titi-ną̃ kì ubi toji bè.
10 M'taa ngon mbete kí ji malayka-ti lé m'uso. Ta-m-ti nè lé, nəl titi-ną̃ kì ubi toji bè, ngà loki m'uu kəy rəmə, lo kí mę̣ę̣-m-ti ati kangi-kangi.
11 Go-ti, d'idə-m 'panè: Tò kadi i 'pa ta kí ta Lubə-ti rangi ya ɓəy kdɔ kilə-né ta dɔ gin dow-je-ti lay kí dɔnangi-ti nè, kì gin dow-je kí ndɔ̨ta-je lə-dé tò kí gay-gay rəm, ɓá ngar-je rəm tɔ.

11

Dow-je kí joo kí njépata dɔ né-tɨ kì d'oo kì kəm-dé ə dɔ ta-tɨ kí d'oo kì mbi-dé rəm

1 Go-tɨ, d'adɨ-m tuwətógɨ kí titɨ-nạ̃ kì kagɨ mbɔjɨ ngal né bè ə d'idə-m
'panè: «Ị̃ taá 'mbɔjɨ kəy lə Lubə rəm, 'mbɔjɨ logugɨ né rəm, ɓá 'tidə kɔr
dow-je kí d'isɨ mɛ̨ɛ̨-é-tɨ d'isɨ d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̃ Lubə-tɨ rəm tɔ.
2 †Ngà lo kí takəy-tɨ lə Lubə rəmə, 'mbɔjɨ al, iṇə adɨ tò; kdɔtalə d'adɨ
dow-je kí 'to dow-je lə Lubə al, adɨ ɓebo lə Lubə kí to ɓebo kí aa njay lé,
dɛ̨ d'a mbəjrə kì nja-dé nạy kɔrsɔ gidɨ-é joo.»
3 «Mạ̃ Lubə, m'a kullə dow-je lə-m joo kí njékạ̃ lo né-tɨ koo kì kəm-dé kí
d'ulə kubɨ ndingəndoo rɔ-dé-tɨ, kdɔ pa-né ta kí ta-m-tɨ ndɔ ɓudɔgɨ gidɨ-é
joo kì kɔrmɛkɛ̨ (1.260).»*
4 Njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí joo kinlé, 'to kagɨ olibiye-je kí joo, ɓá 'to
kagnạ̃ạ̃ lampɨ-je kí joo kí njékạ̃ takəm 'Ɓa njédɔnangɨ-tɨ.
5 Kinə dow ndigɨ ra sə-dé né kí majɨ al rəmə, pər tɛ̨ɛ̨ ta-dé-tɨ ɔ̃ njéba-je
lə-dé rukɨ-rukɨ. Bè ya, dow kí ndigɨ ra sə-dé né kí majɨ al rəmə, kadɨ koy
kí bè kin ya dowbé oy.
6 Gangɨ ndɔ-je-tɨ kí d'a pa-né ta-je kí ta Lubə-tɨ kinlé, d'ɔw kì tógɨ kadɨ
d'utɨ kəm dɔrạ̃ kdɔ kadɨ ndi ədɨ al rəm, d'ɔw kì tógɨ kadɨ d'adɨ man təl
məsɨ rəm, ɓá d'ɔw kì tógɨ kadɨ d'adɨ tujɨ-je kí gay-gay usɨ dɔnangɨ-tɨ rəm
tɔ. Né-é-je kinlé, ndɔ kí mɛ̨ɛ̨-dé ndigɨ ya rəmə d'a ra-ra.
7 †Lokɨ dɛ̨ d'ilə mbɛ̨ lə-dé gin-é gangɨ rəmə, dạ̃ à tɛ̨ɛ̨ boleɓe-tɨ kí sɔ̃y-é
goto kdɔ ree rɔ sə-dé ə tətɨ-dé rɔ rəm, ɓá à təl-dé rəm tɔ.
8 Nin-dé à tò ndaa lo-tɨ mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ kí boy kí ndɔkɨ 'ɓə 'Ɓaɓe lə-dé
kagdəsɨ-tɨ titɨ. Ɓe kinlé, d'adɨ to takəm ɓebo Sɔdɔm†, kì dɔnangɨ Ejiptɨ.
9 Gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì dow-je kí ndɔ̃ta lə-dé tò gay-gay lay
ya d'a ree koo nin-dé lé bè-bè ya ndɔ mutə kì dəbɨ ndɔ káre ɓɨ d'a ndigɨ
kadɨ dow dubɨ-dé al.
10 Dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'a ra rɔnəl dɔ koy-dé-tɨ, d'a tilə kole, d'a
kulə kì kadkare kadɨ-nạ̃ kdɔ kɔsɨ-né né kəm-nạ̃-tɨ, kdɔtalə njépata-je kí ta
Lubə-tɨ kí joo kinlé d'adɨ dow-je kɔ̃ ṇạ̃.
11 Ngà lokɨ ndɔ mutə kì dəbɨ ndɔ káre kinlé à tingə rəmə, Lubə à kulə
kì koo kiskəm mɛ̨ɛ̨-dé-tɨ kadɨ d'a tɔsɨ ndəl kị̃ kạ̃ kì nja-dé taá, kadɨ dow-je
kí d'a koo-dé lé, ɓəl à kində bandɨ-dé gangɨ,
12 rəmə njépata-je kí ta Lubə-tɨ kí joo kinlé, d'a koo ndi dow à ɓa dɔrạ̃-tɨ
kidə-dé panè: Ali kɨ taá nè! Rəmə dɛ̨ d'a kal kɨ taá dɔrạ̃-tɨ dan kilndɨ-tɨ ə
njéba-je lə-dé d'a koo go-dé lo kɔw dɔrạ̃-tɨ.
13 †Ə tajinatɨ nè ya dɔnangɨ à yəkɨ kì tógɨ-é ṇạ̃, adɨ kinə dow kay ɓebo
kinlé lo dɔgɨ rəmə, kí gin káre tətɨ nangɨ lɨrɨm-lɨrɨm. Dɔnangɨ kí à yəkɨ
kinlé à ra kadɨ dow-je ɓudɔgɨ lo siri d'a koy. Ndəgɨ dow-je kí d'a nạ̃y lé,
d'a ɓəl ṇạ̃ adɨ d'a kɔsgajɨ Lubə kí dɔrạ̃-tɨ.
14 Tujɨ kí njèkungɨ-tɨ joo dəə. Ngà, 'oo, tujɨ kí njèkungɨ-tɨ mutə ɔw ree
ngɔsnè.

---

† **11:2 11:2** Luk 21:24 * **11:3 11:3** Ndɔ kí ɓudɔgɨ gidɨ-é joo kì kɔrmɛkɛ̨ lé to nạy kɔrsɔ gidɨ-é joo, adɨ to ɓal mutə kì nạy mɛkɛ̨ ('Ndó Ntd 11:2; 12:6,14). † **11:7 11:7** Ntd 13:5-7; 17:8 † **11:8 11:8** Mɛ̨ɛ̨ Kunmindɨ-tɨ kí Low lé ***Sɔdɔm*** tɔjɨ lo kí majal ɔ̃ ɓe dɔ-tɨ ə ***Ejiptɨ*** tɔjɨ gin dow-je kí 'to njéba-je lə Israyel-je rəm, njépole magɨ-je rəm (Eja 1:9-10; Kgn 18–19). † **11:13 11:13** Ntd 6:12; 16:18

Ká təbɨ mbanga kí njèkungɨ-tɨ siri ɓa ɔr nɔ̰ kɔ̰ɓe lə Kristɨ

15 Malayka kí njèkungɨ-tɨ siri kɔ́l təbɨ mbanga. Rəmə ndi dow-je ɓa boy-
boy dɔrą̰-tɨ panè: Kɔ̰ɓe kí dɔnangɨ-tɨ nè lé, 'təl-né d'adɨ 'Ɓaɓe lə-ji ə d'adɨ
Kristɨ, dow kí Lubə mbətɨ-é. Ɛ̰ à kɔ̰ɓe kì dɔ ɓal-ɓal.
16 Rəmə 'ngatɔ́gɨ-je kí kɔrjoo gidɨ-é sɔ kí d'isɨ dɔ kalikɔ̰ɓe-je-tɨ lə-dé takəm
Lubə-tɨ lé, 'tɔɔ burmba nangɨ ə d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰ Lubə-tɨ,
17 'panè: 'Ɓaɓe Lubə kí njètɔ́gɨ-je lay, i kí 'to njèkisɨ kete low nu̱ rəm,
i ya 'to njèkisɨ ngɔsnè rəm, jɛ̰ j'ra-i oiyo kdɔ i 'ɔjɨ tɔ́gɨ-i kí ɲą̰ adɨ i 'ində
kɔ̰ɓe lə-i.
18 Wɔngɨ ra gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ nè ə i kàrè wɔngɨ ra-i
tɔ ngá, adɨ kaglo asɨ kadɨ 'gangɨ ta dɔ dow-je-tɨ kí d'oy ə kadɨ ugə dɔ-ji
ngannjékullə-je lə-i kí 'to njépata-je kí ta-i-tɨ, kì njékaa njay-je, kì dow-je
kí 'ɓəl-i, kì ngan dow-je, kì dow-je 'boy ə kadɨ i 'tɔɔ ko dow-je kí 'to njétujɨ
dɔnangɨ.
19 †Rəmə takəy lə Lubə kí dɔrą̰-tɨ tɛ̰ɛ̰ ə sandukɨ liə kí to sandukɨ kulə
nojɨ natɨ kì dow-je tò mɛ̰ɛ̰ kəy-tɨ liə lé tɔ. Go-tɨ, ká né ɓa titɨ ndi dow-je bè
rəm, ndi ndàngɨ rəm, ndi təl rəm, dɔnangɨ yəkɨ rəm, ɓá kɔsɨ gą̰y ɲą̰ rəm
tɔ.

12

Ta kí sɔbɨ dɔ dené, kì ngon, kì dragɔ̰

1 Nékɔjɨ kí tò ɓəl ɲą̰ tɛ̰ɛ̰ dɔrą̰-tɨ adɨ to dené kí ulə kàdì rɔ-é-tɨ titɨ-ną̰ kì
kubɨ bè, nja-é tò dɔ nąy-tɨ, ə kərwəi̱-je dɔgɨ gidɨ-é joo ɓá to jɔgɨ ngar kí
dɔ-é-tɨ.
2 Ɛ̰ ndan ngon ə ndo ra-é adɨ nɔ̰ boy-boy.
3 Nékɔjɨ kí rangɨ tɛ̰ɛ̰ dɔrą̰-tɨ, adɨ to ndəngrə dragɔ̰ kí kər titɨ-ną̰ kì pər
bè, dɔ-é *ra siri, gajɨ-é ra dɔgɨ ə dɔ-é-je kí siri lé ngan jɔgɨ ngar siri tò-tɨ tɔ.
4 Kinə dow kay kərwəi̱-je kí dɔrą̰-tɨ lo mutə rəmə, mɔngɨ-é ɔr kí gin káre
lay ungɨ dɔnangɨ-tɨ. Dragɔ̰ lé, ą̰ taá nɔ̰ dené-tɨ kí ɔw kì kojɨ ngon lé, kadɨ
lokɨ ojɨ-é taá ya rəmə jè n'uso-é rum-rum.
5 Ɛ̰ ojɨ ngon kí dingəm, adɨ ngon kinlé, ɛ̰ ɓá à kɔ̰ɓe dɔ gin dow-je-tɨ lay
kì gɔl ngɔwla ji-é-tɨ. Ə ngon-é lé, Lubə un-é kɨ rɔ-é-tɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ liə.
6 Beɓa dené lé ą̰y ɔw dilə̱lo-tɨ kí Lubə ra kete kdɔ ta liə, kdɔ kadɨ d'adɨ-é
né uso-tɨ ndɔ ɓudɔgɨ gidɨ-é joo kì kɔrmɛkɛ̰ (1.260).†
7 †Rɔ usɨ dɔrą̰-tɨ, adɨ Misəl dɛ̰ kì malayka-je liə 'rɔ kì Dragɔ̰. Dragɔ̰ dɛ̰ kì
malayka-je liə 'rɔ sə-dé tɔ.
8 Ngà tɔ́gɨ-dé asɨ al adɨ 'tubə-dé kɔgɨ dɔrą̰-tɨ.
9 †D'ɔsɨ ndəngrə Dragɔ̰ lé d'ilə-é, ɛ̰ kí to ɓugə li, kí 'ɓa-é Sú rəm, Satą̰
rəm, kí to njèkədɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay lé d'ɔsɨ-é d'ilə-é dɔnangɨ-tɨ
nè natɨ kì malayka-je liə.
10 Beɓa m'oo ndi dow ɓa boy dɔrą̰-tɨ panè:
Kaglo kajɨ ree ngá!
kaglo tɔ́gɨ, kì kɔ̰ɓe lə Lubə lə-ji ree ngá!
Ɓá kaglo tɔ́gɨ lə Kristɨ‡ ree ngá!

---

† **11:19 11:19 a** Ntd 8:5; 16:18; **b** Ntd 16:21 * **12:3 12:3** Dragɔ̰ lé to sú. Oo 12:9 † **12:6 12:6** Ndɔ kí ɓudɔgɨ gidɨ-é joo kì kɔrmɛkɛ̰ lé to nąy kɔrsɔ gidɨ-é joo, adɨ to ɓal mutə kí nąy mɛkɛ̰ ('Ndó Ntd 11:2; 12:14). † **12:7 12:7** Jud 1:9 † **12:9 12:9** Luk 10:18 ‡ **12:10 12:10** Kristɨ lé kɔr mɛ̰ɛ̰-é to dow kí Lubə mbətɨ-é.

Kdɔtalə njèkiləta dɔ ngankɔ̨-ji-je-ti kí njékadmɛ̨ɛ̨ lé,
d'ɔsi-é d'ilə-é nangi ngá!
Njèkilə ta dɔ-dé-ti nɔ̨ Lubə-ti ndɔɔ-je kì kada-je lé, d'ɔsi-é d'ilə-é ngá.
11 Ngankɔ̨-ji-je 'təti-é rɔ kì takul məsi Ngonbati rəm, kì takul ta lə Lubə
kí dɛ̨ 'pa d'adi dow-je rəm, ɓá dɛ̨ 'ɓəl rɔ-dé al, adi lé asi kəm koy kàrè jè
d'oy-né.
12 Gin-é kin ɓá kadi sɛ̨i dɔrɑ̨-je 'rai rɔnəl ə kadi sɛ̨i njékisi dɔrɑ̨-ti-je 'rai
rɔnəl tɔ! Tuji à kusi dɔnangi-ti kì dɔ babo-ti! Kdɔtalə Sú risi nangi ki
rɔ-si-ti nɔ̨ɔ̨, kì wɔngi mɛ̨ɛ̨-é-ti nji̧-nji̧, ɛ̨ gə kí kaglo liə nɑ̨y ndɛ̨ bè.
13 Loki Dragɔ̨ oo kí d'ɔsi-é d'ilə-é dɔnangi-ti lé, ɛ̨ ngɔdi go dené kí oji
ngon kí dingəm lé tɔ.
14 Beɓa d'adi dené lé bagi soro kí boy joo kadi i̧ ɔw-né diləlo-ti kəl lo-ti
liə, lo-é-ti kin ɓá d'a kadi-é né uso-ti ɓal mutə kì nɑ̨y mɛkɛ̨§ kadi isi sɑ̨y kì
li lé.
15 Rəmə li lé ungi man ta-é adi titi-nɑ̨ kì man ba bè go dené-ti lé, kdɔ
kadi man ində dené lé ɔw siə.
16 Ngà nangi ra kì dené lé; beɓa man ba kí dragɔ̨ ungi kì ta-é lé, nangi
tɛ̨ɛ̨ ta-é ɔr njɔ̨ti.
17 Wɔngi ra Dragɔ̨ dɔ dené-ti lé, adi ɔw ilə rɔ dɔ ndəgi gin koji-ti liə, kí
'to njétəl rɔ-dé go ndukun-je-ti lə Lubə rəm, njékɑ̨ dɔ ta-ti lə Jeju rəm tɔ.
18 Dragɔ̨ lé ɑ̨ taá dɔ yangra-ti ta babo-ti.

13

Ta kí sɔbi dɔ dɑ̨ kí tɛ̨ɛ̨ dan babo-ti

1 †Go-ti rəmə, m'oo dɑ̨ káre tɛ̨ɛ̨ dan babo-ti, gaji-é ra dɔgi ə dɔ-é ra siri,
gaji-é-je kí dɔgi kinlé ngan jɔgi ngar tò-ti lay ɓá dɔ-é-je kí siri lé kàrè
'ndàngi ri-je-ti káre káre lay 'pa-né ta kɔbi dɔ Lubə-ti.
2 Dɑ̨ kí m'oo-é lé, tanɑ̨ kì kàgì bè, nja-é boy tanɑ̨ kì nja dɑ̨ tɔ̨ kí ri-é lə
Ursi ə ta-é tanɑ̨ kì ta ɓɔl bè tɔ. Dragɔ̨ adi-é tɔ́gi, kì kalikɔ̨ɓe, ɓá adi-é kɔ̨ɓe
kí ngɑ̨ rəm tɔ.
3 Loki m'oo dɔ-é-je lé rəmə, toki né kí dɔ-é káre ingə dò kí asi koy bè,
ngà dò lé ɓá təl idi. Dow-je kí dɔnangi-ti nè lay ya dɑ̨ kinlé, ɔr ndil-dé adi
d'ungi-nɑ̨ go-é-ti.
4 Dɛ̨ d'ɔsi dɔ-dé nangi nɔ̨ Dragɔ̨-ti kdɔtalə ɛ̨ adi kɔ̨ɓe dɑ̨ lé, ɓá d'ɔsi dɔ-dé
nangi nɔ̨ dɑ̨-ti lé 'panè: Nɑ̨́ ɓá tanɑ̨ kì dɑ̨ kin wa? Ə nɑ̨́ ɓá asi rɔ siə wa?
5 Dɑ̨ lé d'adi-é tarəbi kadi pa-né ta-je kí ngɑ̨-ngɑ̨ rəm, kadi pa-né ta kɔbi-
je dɔ Lubə-ti rəm, ɓá d'adi-é tɔ́gi kadi ra-né kullə nɑ̨y kɔrsɔ gidi-é joo rəm
tɔ.
6 Rəmə ɛ̨ tɛ̨ɛ̨ ta-é kdɔ pa-né ta kɔbi-je dɔ Lubəti rəm, kdɔ pa-né ta-je kí
maji al maji al dɔ ri-é-ti rəm, dɔ kəy-ti liə rəm, ɓá dɔ njékisi dɔrɑ̨-ti rəm
tɔ.
7 D'adi-é tarəbi kdɔ kadi rɔ-né kì njékaa njay-je ə təti-dé rɔ. Ə d'adi-é
tɔ́gi dɔ gin koji-je-ti lay kí dɔnangi-ti nè rəm, dɔ gin dow-je-ti lay kí ndɔ̨ta
lə-dé tò gay-gay rəm tɔ.
8 Beɓa dow-je kí dɔnangi-ti nè lay kí d'a kɔsi dɔ-dé nangi nɔ̨ dɑ̨-ti lé,
to dɛ̨ kí lo kində gin dɔnangi-ti nu̧* ya ri-dé goto mɛ̨ɛ̨ mbete kiskəm-ti lə

§ **12:14 12:14** Ɓal mutə kì nɑ̨y mɛkɛ̨ lé to nɑ̨y kɔrsɔ gidi-é joo ('Ndó Ntd 11:2; 12:6) † **13:1 13:1** Ntd 17:3,7-12 * **13:8 13:8** Kɔr mɛ̨ɛ̨-é kí rangi ɓəy: Ngonbati ɓá 'təl-é lo kində gin dɔnangi-ti nu̧.

Ngonbatɨ kí ndɔkɨ 'tɔl-é kinlé.
9 Dow kí mbi-é tò rəmə kadɨ oo-né ta kin:
10 Kinə tò kadɨ dow ɔw ɓe ɓə-tɨ lé, à kɔw ɓe ɓə-tɨ ya. Kinə tò kadɨ dow
oy yo kiyərɔ lé, d'a tɔl-é kì kiyərɔ ya tɔ. Ɛ̨ kin ɓá to lo tɔjɨ kuwə rɔ ngą̨, kì
lo tɔjɨ kadmɛ̨ɛ̨ lə njékaa njay-je.

Ta kí sɔbɨ dɔ dą̨ kí tɛ̨ɛ̨ dɔnangɨ-tɨ

11 Go-tɨ rəmə, m'oo dą̨ kí rangɨ tɛ̨ɛ̨ dɔnangɨ-tɨ ɓəy. Dą̨-é lé gajɨ-é ra joo
titɨ gajɨ ngonbatɨ bè ə pa ta titɨ Dragɔ̨ bè.
12 Ɛ̨ ra kullə kì tɔ́gɨ-je lay kí dą̨ kí dɔsą̨y ɔw-né lé, takəm-é-tɨ rəm, ɓá
ində tɔ́gɨ dɔ dɔnangɨ-tɨ, kì dɔ dow-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè lay adɨ d'ɔsɨ dɔ-dé
nangɨ nɔ̨̀ dą̨-tɨ kí dɔsą̨y kí ingə dò kí asɨ koy ɓá təl idɨ lé.
13 Dą̨ kí gogɨ nè kinlé, ra né-je kí tò ɓəl n̨ą̨ sar, ɛ̨ adɨ pər į̣ dɔrą̨-tɨ usɨ
dɔnangɨ-tɨ takəm dow-je-tɨ.
14 Dą̨-é kinlé ur dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè wale kì né-je kí tò ɓəl-ɓəl kí d'adɨ-
é tarəbɨ ra-né takəm dą̨-tɨ kí dɔsą̨y lé. Beɓa ɛ̨ idə-dé kadɨ 'ra né madɨ d'adɨ
to takəm dą̨ kí ingə dò kiyərɔ ɓá təl isɨ kəm lé.
15 D'adɨ-é tɔ́gɨ kadɨ gosɨ-né né kí 'ra d'adɨ to takəm dą̨ kí dɔsą̨y lé, kdɔ
kadɨ pa ta rəm, kadɨ tɔl dow-je lay kí d'a mbatɨ kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̀-é ɛ̨-tɨ
kí to takəm dą̨ kí dɔsą̨y lé.
16 Beɓa ɛ̨ ra adɨ ngan dow-je kì dow-je kí boy, njénékingə-je kì njéndoo-
je, dow-je kí 'to ɓə-je al kì ɓə-je lay ya d'ijə-dé ndajɨ jikɔl-dé-tɨ əse natɨ
nɔ̨̀-dé-tɨ.
17 Ə dow kí ndajɨ kí tò kì ri dą̨ lé əse kɔr né kí ɛ̨ ɓá to ri-é, goto rɔ-é-tɨ
lé, à ndogɨ né al rəm, ɓá à rabɨ né al rəm tɔ.
18 Lo kí kadɨ dow ɔw kì gosɨ dɔ-tɨ ón: Dow kí to njènégə rəmə, kadɨ
dowbé ra kɔr né kí sɔbɨ dɔ dą̨ lé. Kdɔ ta lə to kɔr né kí sɔbɨ dɔ dow ə kɔr-é
to ɓumɛkɛ̨ kì kɔrmɛkɛ̨ gidɨ-é mɛkɛ̨ (666).

14

Ta kí sɔbɨ dɔ Ngonbatɨ kì dow-je kí d'ugə dɔ-dé

1 †Lokɨ m'oo lo rəmə, m'oo Ngonbatɨ ą̨ dɔ mbal siyɔ̨-tɨ, ə m'oo dow-je
ɓudɔgɨ lo ɓu kì kɔrsɔ gidɨ-é sɔ kí 'ndàngɨ ri-é, kì ri Bɔbɨ-é natɨ nɔ̨̀-dé-tɨ d'ą̨
natɨ kì Ngonbatɨ lé tɔ.
2 Rəmə m'oo ndi dow ɓa dɔrą̨-tɨ titɨ-ną̨ kì ká man-je kí boy kí tal bum-
bum bè rəm, ɓá titɨ-ną̨ kì ndi kí ndàngɨ kì tɔ́gɨ-é n̨ą̨ rəm, ɓá ndi dow kí
m'oo lé, ɓa titɨ-ną̨ kì kunduməngrə-je kí njékində-é-je d'isɨ d'ində kin bè
rəm tɔ.
3 Dowbé-je kinlé, d'ą̨ nɔ̨̀ kalikɔɓe-tɨ, kì takəm njékisɨ kəm-je-tɨ kí sɔ, kì
takəm 'ngatɔ́gɨ-je-tɨ d'ą̨ d'usɨ pa kí sigɨ. Pa-é kinlé, dow kí rangɨ à kasɨ ndó
al, ngà dow-je kí ɓudɔgɨ lo ɓu kì kɔrsɔ gidɨ-é sɔ kí Ngonbatɨ gangɨ dɔ-dé
dɔnangɨ-tɨ kin ya ɓá d'a ndó.
4 Dɛ̨ kin ɓá 'to dow-je kí 'ra kaya kì dené-je al, kdɔtalə dɛ̨ 'gə dené al. Dɛ̨
d'un go Ngonbatɨ lo lay kí ɔw-tɨ. Ngonbatɨ gangɨ dɔ-dé dan dow-je-tɨ adɨ
'nàỳ kɨ kandɨ né kí dɔsą̨y kí d'adɨ Lubə rəm, d'adɨ Ngonbatɨ rəm.
5 Dɛ̨ d'ədɨ ta nja káre al, adɨ 'to dow-je kí ta goto dɔ-dé-tɨ.

† **14:1 14:1** Ntd 7:3

6 Go-tɨ, m'oo malayka kí rangɨ ɓəy nar kàdì dɔrą̃-tɨ. Ɛ̨̃ ɔw kì Poyta kí Majɨ
kí à tò sartagangɨ kdɔ kadɨ ilə mbɛ̨̃-é adɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè, adɨ to gin
dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì dow-je lay kí ndɔ̃ta lə-dé tò gay-gay rəm tɔ.
7 Malayka lé pa ta kì ndi-é kí boy panè: 'Ɓəli Lubə ə ɔsi gajɨ-é, kdɔ kaglo
kí ɛ̨ à gangɨ-né ta lé ree ngá. Ɔsi dɔ-si nangɨ nɔ̨̃ Njèra dɔrą̃-tɨ kì dɔnangɨ,
Njèra babo kì kəm kɛ̨̃nɛ̨̃nɛ̨̃-je.
8 †Malayka kí njèkungɨ-tɨ joo un go malayka kí kete lé panè: Babilɔ̃n usɨ
ngá ɓoo! Ɛ̨̃ usɨ ɓoo! Babilɔ̃n ɓebo kí boy lé usɨ ɓoo! Ɛ̨̃ ɓá adɨ kaya ra-é kí
ɲą̃ gin dow-je kí gay-gay d'ą̃y titɨ-ną̃ kì yibɨ bè.
9 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mutə un go malayka-je kí joo kete lé pa ta kì
ndi-é kí boy panè: Kinə dow madɨ ɔsɨ dɔ-é nangɨ nɔ̨̃ dą̃-tɨ lé rəm, nɔ̨̃ né-tɨ
kí to takəm-é rəm, ɓá d'ijə ndajɨ natɨ nɔ̨̃-é-tɨ əse ji-é-tɨ lé,
10 ɛ̨ kàrè à kąy yibɨ nduu wɔngɨ lə Lubə kí to yibɨ kí dɔ rɔ-é doy kí d'ungɨ
mɛ̨ɛ̨ kobɨ wɔngɨ-tɨ lə Lubə tɔ. Dowbé à kingə kɔ̨̃ dan pər-tɨ, kì dan yalpər-tɨ
takəm malayka-je-tɨ kí d'aa njay, kì takəm Ngonbatɨ-tɨ.
11 Kì dɔ ɓal-ɓal ya kɔ̨̃ lə-dé à kɔsɨ go-ną̃ go-ną̃ titɨ-ną̃ kì sapər kí suu lukɨ-
lukɨ kin bè. Dow-je kí njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̃ dą̃-tɨ, kì nɔ̨̃ né-tɨ kí to takəm-é
rəm, ɓá dow kí rá-rá kí ri dą̃ lé ɓá d'ijə-né ndajɨ rɔ-é-tɨ lé, lo taakoo lə-dé
goto, ndɔɔ rəm, kada rəm.
12 Ɛ̨̃ kin ɓá to lo tɔjɨ kuwə rɔ ngą̃ lə njékaa njay-je kí 'to njétəl rɔ-dé go
ndukun-je-tɨ lə Lubə, kí 'to njéką̃ dɔ mɛ̨ɛ̨̃-dé-tɨ kí d'adɨ Jeju.
13 Rəmə m'oo ndi dow ɓa dɔrą̃-tɨ idə-m panè: I 'ndàngɨ ta kin: Kí ngɔsnè-
tɨ kin ya dow-je kí 'nam kàdì 'Ɓaɓe-tɨ ɓá d'oy lé, 'to njénékumə̃-je. Oiyo,
Ndil kí aa njay pa bè, kdɔ kadɨ 'taa koo ta kullə-je-tɨ lə-dé, kdɔ ta lə kullə-je
lə-dé dan go-dé.
14 Lokɨ m'oo lo rəmə, m'oo kilndi kí nda ə m'oo dow kí taną̃ kì Ngon lə
dow bè isɨ dɔ kilndi-tɨ lé; jɔgɨ ngar kí 'ra kì lɔr tò dɔ-é-tɨ ə uwə ngɔrɔngɨ
kí atɨ ji-é-tɨ.
15 Malayka kí rangɨ tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə pa ta kì njèkisɨ dɔ kilndi-tɨ lé,
kì ndi-é kí boy panè: 'Ulə ngɔrɔngɨ lə-i ijə-né ko, kdɔtalə ko kí dɔnangɨ-tɨ
ɔr mɨr-mɨr adɨ nąy kijə-é ree ngá.
16 Beɓa njèkisɨ dɔ kilndi-tɨ ulə ngɔrɔngɨ liə lé dɔnangɨ-tɨ rəmə, ko kí
dɔnangɨ-tɨ tokɨ kijə.
17 Malayka kí rangɨ tɛ̨ɛ̨ mɛ̨ɛ̨ kəy-tɨ lə Lubə kí dɔrą̃-tɨ ya ɓəy. Ɛ̨̃ kàrè uwə
ngɔrɔngɨ kí atɨ ji-é-tɨ tɔ.
18 Go-tɨ, malayka kí rangɨ kí to njèkɔw kì tógɨ dɔ pər-tɨ tɛ̨ɛ̨ logugɨ né-tɨ pa
ta kì njèkuwə ngɔrɔngɨ kí atɨ ji-é-tɨ lé kì ndi-é kí boy panè: 'Ulə ngɔrɔngɨ
lə-i kí atɨ lé ijə-né kùl nduu-je kí dɔnangɨ-tɨ, kdɔtalə kandɨ-é ɔr mɨr-mɨr
ngá.
19 Beɓa malayka lé, ulə ngɔrɔngɨ liə kɨ dɔnangɨ-tɨ ijə-né nduu kí dɔnangɨ-
tɨ ungɨ mɛ̨ɛ̨ né mbore man nduu-tɨ kí boy kí wɔngɨ lə Lubə kí ną̃ tò mɛ̨ɛ̨̃-é-tɨ.
20 †'Mbore nduu mɛ̨ɛ̨ né mbore man nduu-tɨ lé gidɨ ɓebo-tɨ ndaa-tɨ. Rəmə
məsɨ tal-tɨ bul-bul uwə jəm ta sində taá nè jimm ə tatɨ-é à kasɨ kilomɛtrə
ɓumutə je bè.

15

Kɔ̨̃-je kí gin siri

† **14:8 14:8** Ntd 18:2 † **14:20 14:20** Ntd 19:15

1 'Bəy ɓá m'oo nékɔjɨ kí rangɨ kí tò ɓəl kí majɨ koo mę̣ę̣ dɔrą̃-tɨ, adɨ to
malayka-je siri kí d'uwə kɔ̨̃-je kí gin siri ji-dé-tɨ, ə to sɔ̨̃y kɔ̨̃-je kí Lubə à
kində-né ngangɨ wɔngɨ liə.
2 Go-tɨ, m'oo né kí taną̃ kì babo kí ndɔ̨̃y ngilingɨ-ngilingɨ titɨ kɔsɨ kí 'pote
natɨ kì pər bè, ə njétətɨ rɔ dą̃, dę̣ kì né kí to takəm-é rəm, kɔr né kí ɔw
natɨ kì ri-é lé d'ą̃ taá dan babo-tɨ kí ndɔ̨̃y ngilingɨ-ngilingɨ lé. Dę̣ d'uwə
kunduməngrə-je lə Lubə ji-dé-tɨ,
3 d'usɨ-né patɔ́y lə Moiyijɨ kí ngonnjèkullə lə Lubə, kì patɔ́y lə Ngonbatɨ
'panè: 'Baɓe Lubə kí njètɔ́gɨ-je lay! Kullə ra-i-je tò ɓəl-ɓəl rəm, majɨ koo
rəm; kɔjra-je lə-i to kɔjra-je kí njururu rəm, kɔjra kí tɔgrɔ-tɨ rəm; i to ngar
lə gin dow-je lay.
4 'Baɓe, ną́ ɓá à ɓəl-i al əse ną́ ɓá à kɔsɨ gajɨ-i al wa? Kdɔ i ya kì kár-i-
rè ɓá aa njay-njay. Gin dow-je lay ya d'a ree kdɔ kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̃-i-tɨ,
kdɔtalə dow-je lay d'oo kí kullə ra-i-je tò njururu.
5 Go né-je-tɨ kinlé, m'oo kəy lə Lubə mę̣ę̣ dɔrą̃-tɨ rəmə, ta-é tokɨ tę̣ę̣ adɨ
m'oo kəy kí 'ra kì kubɨ kí to lo kingə-ną̃ kì Lubə ą̃ mę̣ę̣-é-tɨ.
6 Malayka-je kí siri kí d'uwə kɔ̨̃-je kí gin siri ji-dé-tɨ lé, 'tę̣ę̣ mę̣ę̣ kəy-tɨ lə
Lubə kì kubɨ kí nda mbəy-mbəy ə ndɔ̨̃y ngilingɨ-ngilingɨ rɔ-dé-tɨ rəm, ɓá
'dɔɔ ɓədɨ-dé kì nda dɔɔ ɓədɨ kí 'ra kì lɔr rəm tɔ.
7 Kí káre dan njékisɨ kəm-je-tɨ kí sɔ lé adɨ malayka-je kí siri lé kobɨ lɔr-je
siri kí wɔngɨ lə Lubə kí to njèkisɨ kì dɔ ɓal-ɓal rusɨ.
8 Rəmə riɓa, kì tɔ́gɨ lə Lubə ra adɨ sapər rusɨ mę̣ę̣ kəy liə, adɨ dow à kasɨ
kɔw-tɨ al ya sar kadɨ kɔ̨̃-je kí gin siri kí malayka-je kí siri d'uwə ji-dé-tɨ
kinlé ində-né ngangɨ-é.

16

Kobɨ-je kí siri kí sɔbɨ dɔ wɔngɨ lə Lubə

1 Go-tɨ, m'oo ndi dow ɓa boy mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Lubə ə idə malayka-je kí
siri lé panè: Wɔngɨ lə Lubə kí tò mę̣ę̣ kobɨ-je-tɨ kí siri kinlé, ɔwi 'mbəli
dɔnangɨ-tɨ!
2 Malayka kí dɔsą̃y ɔw mbəl wɔngɨ kí mę̣ę̣ kobɨ-tɨ liə dɔnangɨ-tɨ rəmə,
dò basrangɨ kí tò ɓəl ə to n̪ą̃ usɨ dɔ dow-je-tɨ kí d'ɔw kì kɔr né lə dą̃ rəm,
ɓá d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̨̃ né-tɨ kí to takəm-é rəm tɔ.
3 Malayka kí njèkungɨ-tɨ joo mbəl wɔngɨ kí mę̣ę̣ kobɨ-tɨ liə dan babo-tɨ
adɨ babo təl məsɨ kí titɨ-ną̃ kì məsɨ dow kí oy bè, adɨ né-je lay kí d'isɨ dan
babo-tɨ lé d'oy.
4 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mutə mbəl wɔngɨ kí mę̣ę̣ kobɨ-tɨ liə dan ba-je-tɨ,
kì kəm kę̣nę̣nę̣-je-tɨ adɨ təl məsɨ.
5 Rəmə m'oo ndi malayka kí ɔw kì tɔ́gɨ dɔ man-je-tɨ panè: I 'to njèra
né kí njururu, 'to njèkisɨ low nu̱ rəm, 'isɨ ɓone rəm, i 'aa njay-njay ɓá
'gangɨ-né ta-je kinlé bè.
6 Kdɔ dę̣ d'ungɨ məsɨ njékaa njay-je kì njépata-je kí ta-i-tɨ nangɨ, ə i 'adɨ-
dé məsɨ d'ą̃y tɔ; to tó-é kadɨ d'ą̃y ya.
7 Ə m'oo ndi dow logugɨ né-tɨ panè: Oiyo, 'Baɓe Lubə kí Njètɔ́gɨ-je lay,
ta-je lə-i kí i 'gangɨ lé, i 'gangɨ gangɨ kí tɔgrɔ-tɨ rəm, tò njururu rəm tɔ.
8 Malayka kí njèkungɨ-tɨ sɔ mbəl wɔngɨ kí mę̣ę̣ kobɨ-tɨ liə dɔ kàdì-tɨ;
d'adɨ-é tarəbɨ kadɨ adɨ pər ɔ̨̃ dow-je.

9 Ə dow-je lé, kunjɨ pər kí tungə pil-pil ya nəti-dé kərɨm-kərɨm. Bè ya kàrè, dę̣ 'mbatɨ kiṇə panjiyə-dé-je kí majɨ al kɔgɨ kulə-né riɓa dɔ Lubə-tɨ rəm, ɓá 'pa ta kí majɨ al dɔ ri Lubə-tɨ kí ɔw kì tógɨ dɔ kɔ̨̀-je-tɨ kinlé rəm tɔ.
10 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mị̀ mbəl wɔngɨ kí mę̣ę̣ kobɨ-tɨ liə dɔ kalikɔɓe-tɨ lə dạ̀ lé. Lo ndul kɔ̨ɓe-tɨ liə ndị̀-ndị̀; né kí to ra dow-je adɨ 'tɔ́ ngangɨ-dé məgəgə-məgəgə.
11 Ə dę̣ 'pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ kí dɔrạ̀-tɨ, kdɔtalə né-je kí to kí ra-dé lé rəm, kdɔtalə dò basrangɨ-je kí uso-dé rəm; bè ya kàrè kullə ra-dé-je kí majɨ al lé dę̣ 'tusɨ d'iṇə kɔgɨ al.
12 Malayka kí njèkungɨ-tɨ mɛkę̣ mbəl wɔngɨ kí mę̣ę̣ kobɨ-tɨ liə dan ba-tɨ kí boy kí ri-é lə Eprati rəmə ii lay, bè kdɔ kadɨ iṇə rəbɨ adɨ ngar-je kí d'a kị̀ lo kubə kàdì-tɨ.
13 Go-tɨ, m'oo ndil-je kí majɨ al mutə kí titɨ-nạ̀ kì ję̣̀-je bè 'tę̣ę̣ ta Dragɔ̨-tɨ, kì ta dạ̀-tɨ, ɓá ta njèkədɨ ta-tɨ kí njèɓa rɔ-é njèpata kí ta Lubə-tɨ tɔ.
14 Ndil-je kí majɨ al kinlé, 'to njéra nékɔjɨ-je rəm, njékɔw rɔ ngar-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè lay, kdɔ kəw-dé natɨ kdɔ ta lə rɔ kí à tò mę̣ę̣ ndɔ-tɨ kí boy lə Lubə kí Njètógɨ-je lay.
15 †'Baɓe panè: 'Oo, m'a ree titɨ-nạ̀ kì njèɓogɨ bè. Dow kí njèkisɨ kəm dɔ rɔ-é-tɨ ə to njèngəm kubɨ-je liə kdɔ kadɨ njiyə kutɨ-é dum kadɨ d'oo rɔsɔl liə al ɓá to njènékumạ̀!
16 Ndil-je kí majɨ al lé, 'kəw ngar-je natɨ lo-tɨ kí 'ɓa-é Armagedɔ̨ kì ta əbrə.
17 Malayka kí njèkungɨ-tɨ siri mbəl wɔngɨ kí mę̣ę̣ kobɨ-tɨ liə dan yə́l-tɨ. Ndi dow ɓa boy mę̣ę̣ kəy-tɨ lə Lubə kalikɔɓe-tɨ liə panè: Ngangɨ-é ya ngá ə́n!
18 †Go-tɨ, ndi təl rəm, ndi ndàngɨ rəm, ndi dow-je ɓa rəm, dɔnangɨ yəkɨ yəkɨ kí low nụ̀ kí dow-je d'isɨ-né dɔnangɨ-tɨ nè kin ya, dow oo gạ̀-é nja káre al ɓəy.
19 Ɓebo gángɨ rɔ-é lo mutə. Ɓebo-je lə gin dow-je lay ya usɨ, ə mę̣ę̣ Lubə ole dɔ Babilɔ̨n-tɨ kí to ɓebo kí boy, kdɔ kadɨ adɨ-é ạy yibɨ nduu kí tɔjɨ wɔngɨ liə kí ṇạ̀ kí tò mę̣ę̣ kobɨ-tɨ.
20 †Dɔnangɨ-je kí dan ba-tɨ, kì mbal-je 'goto lay.
21 †Kɔsɨ-je kí boy-boy kí ɔy ṇạ̀ ị̀ dɔrạ̀-tɨ tusɨ dɔ dow-je-tɨ. Kɔ̨̀ kí kɔsɨ adɨ dow-je kinlé ra adɨ 'pa ta kɔbɨ dɔ Lubə-tɨ, kdɔtalə kɔ̨̀ kinlé to kɔ̨̀ kí tò ɓəl ṇạ̀.

17

Ta kí 'gangɨ dɔ ɓebo Babilɔ̨n-tɨ

1 Go-tɨ rəmə, malayka-je kí siri kí d'uwə kɔbɨ siri ji-dé-tɨ lé, m'oo ę̣ kí káre dan-dé-tɨ ree idə-m panè: 'Ree nè bè, m'a kɔjɨ-i ta kí tokɨ gangɨ dɔ gɔ̨kaya-tɨ kí isɨ dɔ man-je-tɨ kí boy kin kadɨ-i 'oo.
2 Ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ d'ungɨ-nạ̀ dɔ-é-tɨ 'ra siə kaya, ɓá kaya liə ya to né kạ̀y kí dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè d'ạy d'adɨ ra-dé kí yibɨ-tɨ.
3 †Ndil kí aa njay ree dɔ-m-tɨ ə malayka lé un-m ɔw sə-m dilə̀lo-tɨ, rəmə m'oo dené kí isɨ dɔ dạ̀-tɨ madɨ kí kər bɨr-bɨr bè, ri-je kí 'pa-né ta kɔbɨ kì Lubə rusɨ rɔ-é rɨpɨ-rɨpɨ; dɔ-é ra siri ə gajɨ-é ra dɔgɨ.

---

† **16:15 16:15** Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Ntd 3:3 † **16:18 16:18** Ntd 8:5; 11:13,19 † **16:20 16:20** Ntd 6:14 † **16:21 16:21** Ntd 11:19 † **17:3 17:3** Ntd 13:1

4 Dené-é kinlé, ulə kubɨ kí kər yəl-yəl kí là-é ṇą rɔ-é-tɨ, ɓá mɔ̨ne mbų̣ų̣ kì 'ningə́ lɔr-je, kì ər-je kí majɨ-majɨ, kì mədkɔsɨ-je. Ę̣ uwə kobɨ kí 'ra kì lɔr ji-é-tɨ; kobɨ kinlé, nékɔbɨ-je, kì né-je kí tò ṇę̣ takəm Lubə-tɨ kí to kullə ra dené kinlé rusɨ mę̣ę̣-é njɩ̨-njɩ̨.

5 'Ndàngɨ ri kí kɔr mę̣ę̣-é tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ natɨ nɔ̨̀-é-tɨ 'panè: Babilɔ̨n kí boy lé to kɔ̨ dené-je kí njéra kaya rəm, ɓá to kɔ̨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kí 'to njéra nékɔbɨ-je rəm tɔ.

6 Dené kinlé məsɨ njékaa njay-je, kì məsɨ njékɔr Poyta-je lə Jeju kadɨ dow-je d'oo ra-é yibɨ-tɨ adɨ m'oo. Lokɨ m'oo-é bè lé, ndil-m tę̣ę̣ sạy.

7 Beɓa malayka lé pa sə-m panè: 'Adɨ ndil-i tę̣ę̣ sạy bè kdɔ ri wa? M'a kidə-i ta kí tò lo ɓɔyɔ-é-tɨ kí sɔbɨ dɔ dené kin rəm, kí sɔbɨ dɔ dą kí dɔ-é ra siri ə gajɨ-é ra dɔgɨ kí dené kin isɨ dɔ-é-tɨ lé kadɨ-i 'oo rəm tɔ.

8 †Dą kí i oo-é kinlé, kete isɨ, ngà ngɔsnè goto. Ę̣ à tę̣ę̣ boleɓe-tɨ kí sɔ̨y-é goto kisɨ kɔw kɨ lo tujɨ-tɨ, ə dow-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kí lo kində gin dɔnangɨ-tɨ nų̣ ya ri-dé tokɨ 'ndàngɨ mę̣ę̣ mbete kiskəm-tɨ al lé, lokɨ d'a koo dą lé rəmə, ndil-dé à tę̣ę̣ sạy kdɔtalə ndɔkɨ isɨ, ə ree goto, rəmə təl tę̣ę̣ ą ɓəy.

9 Lo kí kadɨ dow ɔw kì négə kì gosɨ dɔ-tɨ ə́n: Dɔ-je kí siri lé to mbal-je kí siri kí dené lé isɨ dɔ-tɨ,

10 ɓá to ngar-je siri ya tɔ. Dan ngar-je kí siri lé, dẹ kí mį̣ kɔ̨ɓe ɔr ji-dé-tɨ ə ę̣ kí káre isɨ ɔ̨̀ ɓe nè ɓəy ə ę̣ kí káre kɔ̨ɓe liə ree al ɓəy. Lokɨ kɔ̨ɓe liə à ree lé, ę̣ à kɔ̨ɓe kaglo ṇą al.

11 Ə dą kí kete isɨ ɓá ree goto kinlé, ę̣ ya to ngar kí njèkungɨ-tɨ jinà̀y joo rəm, ɓá ę̣ to kí káre dan ngar-je-tɨ kí dɔsạy kí siri lé rəm tɔ; ə isɨ ɔw kɨ lo tujɨ-tɨ.

12 Gajɨ dą kí dɔgɨ kí i oo kinlé to ngar-je kí dɔgɨ kí dẹ d'ɔ̨̀ ɓe al ɓəy, ngà d'a kingə tɔ́gɨ kdɔ kɔ̨-né ɓe natɨ kì dą lé dan kàdì-tɨ káre-rè.

13 Dẹ lay ya kɔjra lə-dé ra káre-rè, rɔngą lə-dé kì tɔ́gɨ lə-dé lé d'a ra-né kullə lə dą lé.

14 Dẹ d'a rɔ kì Ngonbatɨ, ngà Ngonbatɨ à təti-dé rɔ kdɔtalə Ngonbatɨ lé, to "Baɓe lə 'ɓaɓe-je rəm, ɓá to Ngar lə ngar-je rəm tɔ; ə dẹ kí Lubə ɓa-dé, mbəti-dé, kí 'to dow-je liə kí tɔgrɔ-tɨ kí d'ą natɨ kì Ngonbatɨ lé, d'a təti-dé rɔ tɔ.

15 Malayka lé təl idə-m panè: Man-je kí i oo ɓá dené kí njèkaya isɨ dɔ-tɨ kinlé, to gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè, kì gin dow-je kí ndɔ̨ta lə-dé tò gay-gay.

16 Gajɨ dą kí dɔgɨ kí i oo kinlé, dẹ kì dą lé d'a kɔsɨ dené kí njèkaya lé kì ta, kdɔ taa né-je liə lay ə kiṇə-é kutɨ-é dum, d'a kuso dą-é ə d'a ró singə-é pər rukɨ-rukɨ.

17 Kdɔtalə Lubə ra kullə mę̣ę̣-dé-tɨ kdɔ kadɨ 'ra kɔjra liə rəm, kadɨ kɔjra lə-dé ra káre-rè, rəmə d'a ra kullə kì tɔ́gɨ kɔ̨ɓe lə-dé kadɨ dą lé sar kadɨ ta-je kí Lubə pa lé né-é ra né.

18 Ə dené kí i oo-é kinlé, to ɓebo kí boy kí ɔ̨̀ ɓe dɔ ngar-je-tɨ kí dɔnangɨ-tɨ nè.

18

Kusɨ lə ɓebo Babilɔ̨n

1 Go né-je-tɨ kinlé, m'oo malayka kí rangɨ kí ɔw kì tɔ́gɨ kí ṇą į̣ dɔrą-tɨ ree ə ree liə ndógɨ lo dɔnangɨ-tɨ nè.

† **17:8 17:8** Ntd 11:7

2 †Ɛ̨ pa ta kì ndi-é kí boy panè: Babilɔ̨n usɨ ngá ɓoo! Ɛ̨ usɨ ɓoo! Babilɔ̨n
ɓebo kí boy lé usɨ ɓoo! Ɛ̨ təl to lo kisɨ ndil-je kí majɨ al, to lo mbɔ̨-ną̣ lə
ndil-je lay kí njéra né majɨ al, ɓá to lo mbɔ̨-ną̣ lə yəl-je lay kí 'tò ɲɛ̨ takəm
Lubə-tɨ adɨ 'nəl Lubə al.
3 Kdɔ gin dow-je lay d'ạy kaya ra-é kí ɲą̣ kin titɨ yibɨ bè; ngar-je kí
dɔnangɨ-tɨ nè 'ra siə kaya ə njéragatɨ-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kàrè d'ingə né
ɲą̣ kì takul né-je liə kí majɨ-majɨ kí ɲą̣ kin rəm tɔ.
4 Go-tɨ, m'oo ndi dow kí rangɨ dɔrą̣-tɨ panè: Dow-je lə-m, 'tɛ̨ɛ̨i mɛ̨ɛ̨-é-tɨ
kɔgɨ kdɔ kadɨ indəi rɔ-si natɨ siə mɛ̨ɛ̨ majal-je liə kin al rəm, ɓá kadɨ ingə-i
kɔ̨̀-je liə kin al rəm tɔ.
5 Kdɔ majal-je liə mbɔ̨-ną̣ kɨ dɔ-ną̣-tɨ dɔ-ną̣-tɨ sar tɛ̨ɛ̨ dɔrą̣-tɨ ə mɛ̨ɛ̨ Lubə
ole dɔ né ra-é-je-tɨ kí njururu al.
6 'Rai-é titɨ kí ɛ̨ ra-né dow-je ə kullə ra-é-je kí majɨ al majɨ al kinlé ugəi-é
nja joo-joo! Kobɨ kí ɛ̨ ungɨ né mɛ̨ɛ̨-é-tɨ adɨ dow-je lé, ungi mɛ̨ɛ̨-é-tɨ adi-é
nja joo.
7 Gangɨ-é kí ɛ̨ ɔsɨ-né gajɨ rɔ-é rəm, isɨ-né dan majɨ-tɨ kí ɲą̣ kinlé, ya adi-
é-né kɔ̨̀ rəm, adi-é ndingə-né ndoo rəm tɔ! Babilɔ̨n lé pa mɛ̨ɛ̨-é-tɨ panè:
Mą̣ m'isɨ kisɨ ngar kí dené ɓɨ m'to njèngɔwkoy al rəm, ɓá mą̣ m'a ndingə
ndoo ndą̣ al rəm tɔ.
8 Gin-é kin ɓá mɛ̨ɛ̨ ndɔ-tɨ kí káre-rè ya kɔ̨̀-je kin à ree-né dɔ-é-tɨ adɨ to
koy rəm, kuwəndoo rəm, ɓobo rəm, ɓá pər à ró-é rukɨ-rukɨ rəm tɔ. Kdɔ
'Ɓaɓe Lubə kí njègangta dɔ-é-tɨ lé to njètɔ́gɨ.
9 Ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ nè lay kí njéra siə kaya-je, kì njékisɨ siə dan majɨ-tɨ
kí ɲą̣ kinlé, lokɨ d'a koo sapər kí à ró-é lé rəmə, d'a nɔ̨ rəm, ɓá d'a ndingə
rɔ-dé kdɔ ta liə rəm tɔ.
10 Ngar-je lé, d'a ɓəl kɔ̨̀-je kí tɛ̨ɛ̨ dɔ-é-tɨ lé, adɨ d'a ką̣ ngərəngɨ ɓá d'a
panè: Tujɨ kí ban ə́ taną̣ bè! Tujɨ kí ban ə́ taną̣ bè! Babilɔ̨n ɓebo kí boy!
'Ɓebo kí njètɔ́gɨ! Dan kàdì-tɨ kí káre-rè ya 'gangɨ ta dɔ-i-tɨ bè wa!
11 Ə njéragatɨ-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kàrè 'nɔ̨ ə 'ndingəndoo kdɔ ta liə, kdɔ
dow kí njèndogɨ sə-dé né gatɨ-je lə-dé goto.
12 Né gatɨ-je lə-dé lé to lɔr-je, kì là-je, kì ər-je kí majɨ-majɨ, kì mədkɔsɨ-je,
kì kubɨ kí ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ, kì kubɨ kí kər yəl-yəl kí là-é ɲą̣, kì kubɨ kí
'ɓa-é sua, kì kubɨ kí kər bɨr-bɨr, kì kagɨ-je lay kí ətɨ majɨ-majɨ, kì né-je lay kí
'ra kì ngangɨ kədɨ, kì né-je lay kí 'ra kì kagɨ-je kí majɨ-majɨ, kì 'ningə́kasɨ-je,
kì ngɔwla-je, kì ər kí 'ɓa-é marbrə-je,
13 kì ndujɨ kagɨ kanɛl-je, kì nɔ̨kagɨ-je kí ətɨ majɨ-majɨ, kì ubɨ-je kí ətɨ
majɨ-majɨ, kì dukan-je, kì man nduu-je, kì ubɨ-je, kì ndujɨ-je, kì gemɛ̨-je, kì
mangɨ-je, kì batɨ-je, kì sində-je, kì pusɨ rɔ-je, ɓá dow-je ya kàrè 'to négatɨ-je
lə-dé rəm adɨ to ɓə-je, kì dow-je kí d'uwə-dé ta rɔ-tɨ.
14 Né-je kí kəmnda-é ra-i ra-i lé, ɔr rɔ-é ą̣ ngərəngɨ sə-i, né-je kí majɨ-
majɨ, kì né-je kí ndɔ̨y-ndɔ̨y lé goto lay rɔ-i-tɨ, dow à kingə gogɨ ndą̣ al ngá.
15 Njéragatɨ-je kí d'ingə né kì takul-é lé d'a ɓəl kɔ̨̀-je kí tɛ̨ɛ̨ dɔ-é-tɨ adɨ d'a
ką̣ ngərəngɨ ɓá d'a nɔ̨ ə d'a ndingəndoo
16 panè: Tujɨ kí ban ə́ taną̣ bè! Tujɨ kí ban ə́ taną̣ bè! 'Ɓebo kí boy kí
d'ulə-é kubɨ kí ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ, kì kubɨ kí kər yəl-yəl kí là-é ɲą̣, kì
kubɨ kí kər bɨr-bɨr rəm, ɓá 'ra-é kì lɔr-je, kì ər-je kí majɨ-majɨ, kì mədkɔsɨ-je

† **18:2 18:2** Ntd 14:8

d'adɨ mɔ̰ne lé ya ə́n wa! Dan kàdɨ̀-tɨ kí kárɛ-rè ya nékingə kɨ̀ ɲa̰ kinlé tujɨ lay bè wa!
17 Njékuwə ngɔw bato-je, kɨ̀ njékɔw mba dan ba-tɨ, kɨ̀ njérakullə mɛ̨ɛ̨ bato-tɨ, kɨ̀ njéra kullə dan babo-tɨ-je d'a̰ ngərəngɨ-ngərəngɨ.
18 Lokɨ d'oo sapər kí ɔ̰ ɓebo lé rəmə, d'ilə bɔbɨ ndi-dé nangɨ 'panè: Ɓebo kí rá ɓá titɨ-na̰ kɨ̀ ɓebo kin wa?
19 Dɛ̨ 'nɔ̰, d'ɔy 'babur kɨ dɔ-dé-tɨ dɔ-dé-tɨ 'ndingə-né ndoo ə 'nɔ̰ 'panè: Tujɨ kí ban ə́ tana̰ bè! Tujɨ kí ban ə́ tana̰ bè! Ɓebo kí boy kí njébato-je lay, d'ingə né kɨ̀ takul kisɨ dan majɨ-tɨ liə lé, dan kàdɨ̀-tɨ kí kárɛ-rè ya təl diləlo bè wa!
20 I dɔra̰, 'ra rɔnəl kdɔ ta liə! Ə sa̰i njékaa njay-je, njékɔwkulə-je, kɨ̀ njépata-je kí ta Lubə-tɨ kàrè 'rai rɔnəl! Kdɔtalə Lubə gangta dɔ-é-tɨ, kdɔ né kí majɨ al kí ɛ̰ ra sə-si.
21 Beɓa malayka káre kí njètɔ́gɨ un ər kí boy kí titɨ-na̰ kɨ̀ mbal kusɨ né bè ya bi ilə dan babo-tɨ ə panè: Gangɨ-é kin ya d'a surə-né Babilɔ̰n ɓebo kí boy kilə-é rum nangɨ ə dow à koo-é gogɨ al ya sar.
22 Dow à koo ndi njékində kunduməngrə-je, kɨ̀ ndi gosɨ-je, kɨ̀ njékə̰ay nal-je, kɨ̀ njékɔl mbanga-je, mɛ̨ɛ̨ ɓe-tɨ lə-i al ngá. Kɔdɨ káre ya kàrè à goto ɓe lə-i rəm, dow à koo ká mbal kusɨ né al rəm,
23 dow à koo pər lampɨ ndógɨ al rəm, ɓá dow à koo ndi dingəm-je kɨ̀ ne-é al rəm tɔ. Kdɔtalə njérəgatɨ-je lə-i ɓá 'to dow-je kí boy-boy dɔnangɨ-tɨ nè, ə gin dow-je lay kí dɔnangɨ-tɨ nè ya i ur-dé wale kɨ̀ takul kugə-je lə-i rəm,
24 ɓá məsɨ njépata-je kí ta Lubə-tɨ, kɨ̀ məsɨ njékaa njay-je, kɨ̀ məsɨ dow-je lay kí 'tijə mindɨ-dé dɔnangɨ-tɨ nè lé d'ingə rɔ-i-tɨ.

19

Pa-je kí mɛ̨ɛ̨ dɔra̰-tɨ, kɨ̀ taana̰ lə Ngonbatɨ

1 Go né-je-tɨ kinlé, m'oo ndi dow ɓá dɔra̰-tɨ boy-boy titɨ ndi kosɨ dow-je kí ɲa̰ bè panè:
Alleluya! Kajɨ, kɨ̀ riɓa, kɨ̀ tɔ́gɨ to kí lə Lubə lə-ji.
2 Kdɔtalə ta-je liə kí ɛ̰ gangɨ lé,
ɛ̰ gangɨ gangɨ kí tɔgrɔ-tɨ rəm, tò njururu rəm;
kdɔ ɛ̰ gangɨ ta dɔ dené-tɨ kí to gɔ̰kaya
kí njétujɨ dow-je kí dɔnangɨ-tɨ kɨ̀ kaya liə kin rəm,
dal ba məsɨ ngannjékullə-je liə kí dené kinlé tɔl-dé lé rəm tɔ.
3 Ndi kosɨ dow-je kí ɲa̰ lé, təl ɓa kí njèkungɨ-tɨ joo ɓəy panè:
Alleluya! Ə ɓebo kí ɔ̰ pər lé,
sa-é suu luy-luy ya kɨ̀ dɔ ɓal-ɓal.
4 Rəmə 'ngatɔ́gɨ-je kí kɔrjoo gidɨ-é sɔ, kɨ̀ njékiskəm-je kí sɔ lé, 'tɔsɨ məkəjɨ-dé nangɨ ə d'ɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰ Lubə-tɨ kí isɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ 'panè: Amɛ̰n! Alleluya!
5 Ndi dow ɓa dɔ kalikɔɓe-tɨ panè: 'Tɔ́yi Lubə lə-ji! Sa̰i lay kí 'toi ngannjékullə-je liə, sa̰i kí 'ɓəli-é, sa̰i ngan dow-je kɨ̀ dow-je kí boy!
6 Go-tɨ, m'oo ndi dow ɓa titɨ ndi kosɨ dow-je kí ɲa̰ bè rəm, ɓa titɨ ká man-je kí boy-boy bè rəm, ɓa titɨ ká ndi kí ndàngɨ kɨ̀ tɔ́gɨ-é ɲa̰ kin bè panè: Aleluya!
'Ɓaɓe Lubə lə-ji kí njètɔ́gɨ-je lay lé ində kɔ̰ɓe liə.
7 J'rai rɔnəl, j'tiləi kole ə j'uləi riɓa dɔ-é-tɨ,

kdɔtalə ndɔ taana̰ lə Ngonbatɨ lé ree
ə ne-é kàrè ra rɔ-é lay rəm tɔ.
8 D'adɨ-é tarəbɨ kadɨ ulə kubɨ kí ndɔ̰y ngilingɨ-ngilingɨ,
kí ndóle kɛ̰́y-kɛ̰̀y kí to kubɨ kí aa njay.
Kdɔtalə kubɨ kí ndɔ̰y ngilingɨ-ngilingɨ lé
tɔjɨ kullə ra-je kí njururu-njururu lə njékaa njay-je.
9 †Go-tɨ, malayka idə-m panè: 'Ndàngɨ ta kin: Dow-je kí tokɨ ɓa-dé lo
nékuso-tɨ lo taana̰-tɨ lə Ngonbatɨ ɓá 'to njénékumɛ̰-je! Ə təl idə-m ɓəy
panè: Ta-je kinlé, to ta-je kí tɔgrɔ-tɨ lə Lubə.
10 Beɓa m'usɨ nangɨ nɔ̰̀-é-tɨ kdɔ kɔsɨ dɔ-m nangɨ nɔ̰̀-é-tɨ, ngà ɛ̰ idə-m panè:
«'Oo nè à ra né kí bè kin! Ma̰ lé m'to madkullə lə-i rəm, m'to madkullə lə
nganko̰-i-je kí njékadmɛ̰ɛ̰ kí 'to njéka̰ dɔ né-tɨ kí Jeju pa ta dɔ-tɨ. Lubə ɓá
'a kɔsɨ dɔ-i nangɨ nɔ̰̀-é-tɨ, kdɔ né-je kí Jeju pa ta dɔ-tɨ lé ya ɓá ndɔkɨ Lubə
adɨ njépata-je kí ta-é-tɨ 'pa tɔ.»

Ta kí sɔbɨ njèkal sində kí nda

11 Go-tɨ, m'oo ta dɔra̰ tò tagra ə m'oo sində kí nda tɛ̰ɛ̰. Njèkal sində kinlé
ri-é lə Njèra né kí tɔgrɔ-tɨ rəm, njèpata kí tɔgrɔ-tɨ rəm. Ɛ̰ gangɨ ta njururu
rəm, ɓá rɔ liə to rɔ kí njururu rəm tɔ.
12 Kəm-é ɔ̰ pər bilɨm-bilɨm titɨ-na̰ kì ndɔ̰ pər bè, ɔw kì jɔgɨ ngar-je n̰a̰-n̰a̰
dɔ-é-tɨ. 'Ndàngɨ ri kí dow kí rangɨ gə al dɔ-é-tɨ; to ri kí ɛ̰ ya kì kár-é gə.
13 Ɛ̰ ulə kubɨ kí d'ulə dan məsɨ-tɨ. Ri-é lə «ta lə Lubə.»
14 Njérɔ-je kí dɔra̰-tɨ d'ulə kubɨ-je kí ndɔ̰y ngilingɨ-ngilingɨ, kí nda kí to
kubɨ kí aa njay rɔ-dé-tɨ d'isɨ-né dɔ sində-je-tɨ kí nda-nda ɓá d'un-né go-é.
15 †Kiyərɔ kí atɨ pam tɛ̰ɛ̰ ta-é-tɨ kdɔ tɔl gin dow-je kí gay-gay. Ɛ̰ à kɔr nɔ̰̀-
dé kì gɔl ngɔwla ji-é-tɨ. À mbəjrə kandɨ nduu mɛ̰ɛ̰ né mbore man nduu-tɨ
kí wɔngɨ lə Lubə kí to Njètɔ́gɨ-je lay tò mɛ̰ɛ̰-é-tɨ.
16 'Ndàngɨ ri madɨ kubɨ kul-tɨ liə rəm, dɔ bingɨ-é-tɨ rəm 'panè: Ngar lə
ngar-je ə 'Baɓe lə ɓaɓe-je.
17 Go-tɨ, m'oo malayka a̰ kì nja-é taá mɛ̰ɛ̰ kàdì-tɨ pa ta kì ndi-é kí boy
idə-né yəl-je kí njènar dɔra̰-tɨ taá panè: 'Reei, 'kəwi-na̰ lo nékuso-tɨ kí boy
lə Lubə.
18 'Reei kadɨ usoi da̰ ngar-je, kì da̰ gɔ̰rɔ-je, kì da̰ dow-je kí njétɔ́gɨ-je, kì da̰
sində-je, kì da̰ njékal-dé-je, kadɨ usoi da̰ dow-je lay ya, dow-je kí 'to ɓə-je
al, kì ɓə-je, kì ngan dow-je, kì dow-je kí boy.
19 Go-tɨ m'oo da̰ lé rəm, m'oo ngar-je kí dɔnangɨ-tɨ nè kì njérɔ-je lə-dé
'kəw-na̰ kdɔ kɔw rɔ kì njèkal sində lé, kì njérɔ-je liə.
20 †Rəmə d'uwə da̰ lé rəm, ɓá njèkədta kí njèɓa rɔ-é njèpata kí ta Lubə-
tɨ kí ɛ̰ ɓá to njèra né-je kí tò ɓəl-ɓəl takəm da̰-tɨ lé kàrè d'uwə-é siə natɨ
rəm tɔ. Né-je kí tò ɓəl-ɓəl kí ɛ̰ ra-ra kinlé ɓá ədɨ-né dow-je kí ndajɨ lə da̰
lé tò rɔ-dé-tɨ adɨ dɛ̰ 'to njékɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰̀ né-tɨ kí 'ra d'adɨ to takəm
da̰ lé. Da̰ lé rəm, njèkədta kí njèɓa rɔ-é njèpata kí ta Lubə-tɨ lé, joo lay ya
d'uwə-dé kəm d'ungɨ-dé dan pər-tɨ kí yal-é tò ɗîkɨ-ɗîkɨ.
21 Ndəgɨ dow-je rəmə, kiyərɔ kí tɛ̰ɛ̰ ta njèkal sində-tɨ kinlé ya 'tɔl-dé adɨ
yəl-je lay ya d'uso da̰-dé 'ndan nda̰-nda̰.

† **19:9 19:9** Mat 22:2,3 † **19:15 19:15** Ntd 14:20 † **19:20 19:20** Ntd 13:1-18

20

Kɔ̰ɓe kí ɓal ɓudɔgɨ

1 Go-tɨ, m'oo malayka káre ḭ̃ dɔrą̰-tɨ uwə lakere ta boleɓe kí sɔ̰y-é goto
ji-é-tɨ rəm, ɓá uwə sil kí boy ji-é-tɨ rəm tɔ.
2 Ḛ uwə Dragɔ̰, kí to ɓugə li, kí to Sú, kí to Satą̰ lé dɔɔ-é kəm ɓal ɓudɔgɨ.
3 Ḛ ilə-é boleɓe-tɨ kí sɔ̰y-é goto lé, utɨ ta-é ə tiṇə ta-é lɔ̰y-lɔ̰y, kdɔ kadɨ ədɨ
gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ nè al ya sar kadɨ ɓal kí ɓudɔgɨ lé asɨ-né.
Go né-é-tɨ kinlé ɓá tò kadɨ d'a kɔr-é kilə-é taá kaglo kí sẹ̰ bè.
4 M'oo kalikɔ̰ɓe-je, ə njékisɨ dɔ-tɨ-je lé d'adɨ-dé tɔ́gɨ kadɨ 'gangɨ-né ta.
M'oo dow-je kí 'gangɨ dɔ-dé kɔgɨ kdɔ ta lə Jeju kí 'pa d'adɨ dow-je rəm, kdɔ
ta lə Lubə rəm, m'oo dẹ̰ kí 'mbatɨ kɔsɨ dɔ-dé nangɨ nɔ̰̃ dą̰-tɨ kì nɔ̰̃ né-tɨ kí
to takəm-é lé rəm, ɓá m'oo dẹ̰ kí 'mbatɨ kadɨ 'tijə ndajɨ lə dą̰ nɔ̰̃-dé-tɨ kì
ji-dé-tɨ lé rəm tɔ. Dẹ̰ 'təl d'isɨ kəm ə d'ɔ̰̃ ɓe natɨ kì Kristɨ ɓal ɓudɔgɨ.
5 Ḛ ɓá to tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ kí dɔsą̰y. Ngà ndəgɨ dow-je kí d'oy lé d'a
tɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ al ya sar kadɨ ɓal kí ɓudɔgɨ lé asɨ-né.
6 Njétɔsɨ ndəl kində lo tẹ̰ẹ̰ kí dɔsą̰y lé ɓá 'to njénékumə̰-je; dẹ̰ 'to njékaa
njay-je ə koy kí njèkungɨ-tɨ joo ɔw kì tɔ́gɨ dɔ-dé-tɨ al; dẹ̰ d'a to njégugné-je
lə Lubə, kì 'lə Kristɨ ə d'a kɔ̰ɓe siə natɨ ɓal ɓudɔgɨ.

Kusɨ lə Satą̰

7 Lokɨ ɓal kí ɓudɔgɨ kin à kasɨ lé, d'a kɔr Satą̰ dangay-tɨ kilə-é taá;
8 rəmə ẹ̰ à tẹ̰ẹ̰ kdɔ kədɨ gin dow-je kí gay-gay kí kum dɔnangɨ-tɨ kí sɔ,
adɨ to Gogɨ kì Magogɨ*, kdɔ kəw-dé kdɔ rɔ-né. Kɔr-dé asɨ-nạ̰ kì nangra kí
ta babo-tɨ bè.
9 Dẹ̰ 'tẹ̰ẹ̰, 'taa dɔnangɨ pəl-pəl, ə d'ilə-nạ̰ 'gəə dɔ lokisɨ njékaa njay-je
kí to ɓebo kí Lubə ində dan kəm-é-tɨ. Rəmə pər i dɔrą̰-tɨ ya ree ró-dé
rukɨ-rukɨ.
10 Sú kí to njèkədɨ-dé lé, d'ilə-é dan pər-tɨ kí yal-é tò ɗìkɨ-ɗìkɨ; lo-é kinlé
ɓá dą̰ lé dẹ̰ kì njèkədta kí njèɓa rɔ-é njèpata kí ta Lubə-tɨ d'ą̰-tɨ ə d'a kingə
kɔ̰̃ ndɔɔ-je kì kada-je ya kì dɔ ɓal-ɓal.

Sɔ̰y ta kí gangɨ

11 Go-tɨ, m'oo kalikɔ̰ɓe kí boy kí nda ə m'oo njèkisɨ dɔ-tɨ tɔ. Dɔnangɨ kì
dɔrą̰ 'goto takəm-é-tɨ ə lo lə-dé goto ngá.
12 Ə ngan dow-je, kì dow-je kí boy-boy kí d'oy lé, m'oo-dé d'ą̰ kì nja-dé taá
nɔ̰̃ kalikɔ̰ɓe-tɨ ə m'oo mbete-je kí dow tẹ̰ẹ̰ mẹ̰ẹ̰-é rəm, mbete káre kí rangɨ
kí dow tẹ̰ẹ̰ mẹ̰ẹ̰-é kí ẹ̰ ɓá to mbete kí ri dow-je kí d'isɨ kəm tò-tɨ. Dow-je
kí d'oy lé 'gangɨ ta dɔ-dé-tɨ kì go kullə ra-dé-je kí 'ndàngɨ mẹ̰ẹ̰ mbete-je-tɨ
kinlé.
13 Dow-je kí d'oy dan babo-tɨ lé man tẹ̰ẹ̰ sə-dé, koy kì lo kí koó d'iṇə
dow-je kí d'oy d'adɨ 'tẹ̰ẹ̰, ə ną̰-ną̰ ya 'gangɨ ta dɔ-é-tɨ kì go kullə ra-é ra-é.
14 Koy kì lo kí koó lé d'ungɨ-dé dan pər-tɨ kí yal-é tò ɗìkɨ-ɗìkɨ. Pər kí yal-é
tò ɗìkɨ-ɗìkɨ kinlé ɓá to koy kí njèkungɨ-tɨ joo.
15 Dow kí rá-rá kí 'ndàngɨ ri-é mẹ̰ẹ̰ mbete-tɨ kí ri dow-je kí d'isɨ kəm tò-tɨ
kin al rəmə, d'a kilə-é dan pər-tɨ kí yal-é tò ɗìkɨ-ɗìkɨ kinlé.

---

* **20:8 20:8 *Gogɨ kì Magogɨ.*** 'Ndó Ejk 38–39

21

Dɔrą̨ kí sigɨ kì dɔnangɨ kí sigɨ

1 †Go-tɨ rəmə, m'oo dɔrą̨ kí sigɨ kì dɔnangɨ kí sigɨ, kdɔtalə dɔrą̨ kí dɔsą̨y
kì dɔnangɨ kí dɔsą̨y 'goto, ɓá babo goto rəm tɔ.
2 †Ə m'oo ɓebo kí aa njay kí to ɓebo Jorijalęm kí sigɨ į̣ dɔrą̨-tɨ rɔ Lubə-tɨ
isɨ ree dɔnangɨ-tɨ, 'ra rɔ-é lay titɨ-ną̨ kì dené kí ɔw kì taa ngɔw sigɨ kí mɔ̨ne
kdɔ tilə-né kəm ngɔbɨ-é kin bè.
3 M'oo ndi dow ɓa dɔ kalikɔɓe-tɨ boy-boy panè: 'Oo, kəy kisɨ Lubə* ree
tò dan dow-je-tɨ. Lubə ya kì dɔ-é à kisɨ natɨ sə-dé, dę̨ d'a to dow-je liə ə ę̨
à to Lubə lə-dé tɔ.
4 Ę̨ à bɔr man nɔ̨ kəm-dé-tɨ ndɔ̨y-ndɔ̨y, koy à goto rəm, ndingəndoo à
goto rəm, nɔ̨ kì rɔ to à goto rəm, kdɔtalə né-je kí dɔsą̨y goto.
5 Beɓa njèkisɨ dɔ kalikɔɓe-tɨ lé panè: 'Oo, M'ra né-je lay m'adɨ təl kí sigɨ.
Ę̨ təl idə-m ɓəy panè: 'Ndàngɨ ta-je kinlé, kdɔtalə to ta-je kí tɔgrɔ-tɨ ə to
ta-je kí asɨ kadɨ dow-je 'ndigɨ dɔ-tɨ rəm.
6 Təl ą̨ dɔ-tɨ idə-m panè: Gin né-je gangɨ ngá! Mą̨ ɓá m'to Alpa kì Omega,
njètum gin né kì njètɔl ta né. Dow kí kundə man ra-é lé, mą̨ m'a kadɨ-é
man kę̨nę̨nę̨ kí to man kiskəm lé ą̨y kare ya.
7 Ę̨ kin ɓá à to nédɔji lə dow kí njètətɨ rɔ; mą̨ m'a to Lubə liə ə ę̨ à to
ngon-m tɔ.
8 Ngà njéɓəl-je, kì njémę̨ę̨ngą̨-je, kì njéra né-je kì tò ną̨ę takəm Lubə-tɨ, kì
njétɔl dow-je, kì njérakaya-je, kì mbəli-je, kì njépole magɨ-je, kì njékədta-
je, lay ya nédɔji lə-dé tò dan pər-tɨ kì yal-é tò dɨkɨ-dɨkɨ. Ę̨ kin ɓá to koy kí
njèkungɨ-tɨ joo.

Jorijalęm kí sigɨ

9 Go-tɨ, kí káre dan malayka-je-tɨ kí siri kí d'uwə kobɨ-je kí siri ji-dé-tɨ
kí sɔ̨y tujɨ-je kí gin siri rusɨ-rusɨ lé ree rɔ-m-tɨ idə-m panè: 'Ree, m'a kɔji-i
dené kí to ne Ngonbatɨ lé kadɨ-i 'oo-é.
10 Beɓa Ndil kí aa njay ree dɔ-m-tɨ ə malayka lé un-m ɔw sə-m dɔ mbal-tɨ
kí boy, kí ngal ną̨, ɓá ɔjɨ-m Jorijalęm kí to ɓebo kí aa njay kí į̣ dɔrą̨-tɨ rɔ
Lubə-tɨ isɨ ree dɔnangɨ-tɨ.
11 Londógɨ lə Lubə ya ndógɨ dɔ-tɨ adɨ ndɔ̨y ngilingɨ-ngilingɨ titɨ-ną̨ kì ər
kí majɨ ną̨ rəm, titɨ-ną̨ kì ər kí 'ɓa-é jaspə kí aa yórórə titɨ ər kí 'ɓa-é kristal
bè.
12 Ndògɨ bɔr kí ndəə ə ngal gəə dɔ ɓebo lé sipɨ. Tarəbɨ kandɨ mę̨ę̨ ɓebo-tɨ
lé, ra dɔgɨ gidɨ-é joo ə malayka-je dɔgɨ gidɨ-é joo d'ą̨ tarəbɨ-je-tɨ lé ndę̨ng-
ndę̨ng. Tarəbɨ-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo kinlé, ndàngɨ ri gin kojɨ lə ngan Israyel-
je kí dɔgɨ gidɨ-é joo titɨ,
13 adɨ kəl-é kí lo kubə kàdì-tɨ tarəbɨ ra mutə, kəl-é kí taá tarəbɨ ra mutə,
kəl-é kí bəə tarəbɨ ra mutə ə kəl-é kí lokur kàdì-tɨ tarəbɨ ra mutə tɔ.
14 Ndògɨ kí dɔ ɓebo-tɨ lé, d'ində gin-é dɔ ər-je-tɨ dɔgɨ gidɨ-é joo ə dɔ ər-
je-tɨ kí dɔgɨ gidɨ-é joo kinlé, 'ndàngɨ ri njékɔwkulə-je lə Ngonbatɨ kí dɔgɨ
gidɨ-é joo dɔ-tɨ ndę̨ng-ndę̨ng.
15 Malayka kí njèpa sə-m ta lé uwə tuwətógɨ kí 'ra kì lɔr kdɔ mbɔjɨ-né
ngal né ji-é-tɨ, kdɔ kadɨ mbɔjɨ-né ɓebo lé, kì tarəbɨ-é-je, kì ndògbɔr kí dɔ-tɨ.

---

† **21:1 21:1** 2Pi 3:13 † **21:2 21:2** Ntd 3:12 * **21:3 21:3** ***Kəy kisɨ Lubə:*** Ta kinlé, ę̨ kí tò kì ta grɛkɨ lé, kɔr mę̨ę̨-é to kəy lə Lubə kí 'ra kì kubɨ ('Ndó Tęt 26:1).

16 Ɓebo lé, ngal-é-je kì tatɨ-é asɨ-nạ̃ berere. Lokɨ malayka mbɔjɨ ɓebo lé rəmə, to kilomɛtrə ɓudɔgɨ lo joo kì ɓujoo kì kɔrjoo. Ngal-é-je kì tatɨ-é-je,
kì ngal-é kí taá asɨ-nạ̃ lay.
17 Malayka mbɔjɨ ndògbɔr lé, kì né kí dow-je 'mbɔjɨ-né ngal né rəmə, to
mɛtər kɔrsiri gidɨ-é joo.
18 Ndògbɔr lé, d'ində kì ər kí 'ɓa-é jaspə ə ɓebo ɓá 'ra kì njar lɔr kí aa
yə́rə́rə́ titɨ ər kí 'ɓa-é kristal bè.
19 Gin ndògbɔr kí dɔ ɓebo-tɨ lé, d'ində kì ər-je kí majɨ-majɨ kí tò gay-gay
adɨ kurə́. Kí dɔsạ̃y d'ində kì ər kí 'ɓa-é jaspə, kí njèkungɨ-tɨ joo d'ində kì
ər kí 'ɓa-é sapir, kí njèkungɨ-tɨ mutə d'ində kì ər kí 'ɓa-é kalseduwan, kí
njèkungɨ-tɨ sɔ d'ində kì ər kí 'ɓa-é emerodɨ,
20 kí njèkungɨ-tɨ mị d'ində kì ər kí 'ɓa-é sardoniksɨ, kí njèkungɨ-tɨ mɛkẹ̃
d'ində kì ər kí 'ɓa-é sarduwan, kí njèkungɨ-tɨ siri d'ində kì ər kí 'ɓa-é
krijolitɨ, kí njèkungɨ-tɨ jinạ̀y joo d'ində kì ər kí 'ɓa-é beril, kí njèkungɨ-tɨ
jinạ̀y káre d'ində kì ər kí 'ɓa-é topajɨ, kí njèkungɨ-tɨ dɔgɨ d'ində kì ər kí
'ɓa-é krijopraji, kí njèkungɨ-tɨ dɔgɨ gidɨ-é káre d'ində kì ər kí 'ɓa-é yasẹ̃ntɨ,
kí njèkungɨ-tɨ dɔgɨ gidɨ-é joo d'ində kì ər kí 'ɓa-é ametistɨ.
21 Tarəbɨ-je kí dɔgɨ gidɨ-é joo lé, 'ra kì mədkɔsɨ ya dɔgɨ gidɨ-é joo lay.
Tarəbɨ káre 'ra kì mədkɔsɨ káre-káre. Rəbɨ kí boy kí ɔw kɨ mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ lé,
lɔr kí aa yə́rə́rə́ titɨ ər kí 'ɓa-é kristal bè ɓá 'ra-né.
22 M'oo kəy lə Lubə mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ lé al, kdɔtalə 'Ɓaɓe Lubə kí to Njètɔ́gɨ-je
lay, dẹ̃ kì Ngonbatɨ ya 'to kəy lə Lubə mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ lé.
23 To ɓebo kí ɔw ndoo ndógɨ kàdì al rəm, ɔw ndoo ndógɨ nạ̃y al rəm,
kdɔtalə londógɨ lə Lubə ya ndógɨ dɔ-tɨ ə Ngonbatɨ ya to lampɨ liə̀ tɔ.
24 Gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ d'a njiyə lo kí ndógɨ-tɨ kinlé ə ngar-
je kí dɔnangɨ-tɨ d'a ree kì né riɓa-je lə-dé titɨ tɔ.
25 Kada lé, tarəbɨ-je kí kɔw kɨ ɓebo-tɨ à to tagra. Dow à kutɨ al, kdɔtalə
to ɓebo kí ndɔ à kil-tɨ al.
26 D'a kɔw kì né riɓa-je kì né kɔsgajɨ-je lə gin dow-je kí gay-gay kí
dɔnangɨ-tɨ titɨ.
27 Né kí tò nẹ̃ takəm Lubə-tɨ à kɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ kin ndạ̃ al rəm, ɓá dow
kí to njèkạ̃ ká ra né kɔbɨ-je-tɨ, kì njèkạ̃ ká kədɨ ta-tɨ kàrè à kɔw-tɨ ndạ̃ al
rəm tɔ. Ngà dow-je kí ri-dé tokɨ 'ndàngɨ mẹ̃ẹ̃ mbete kiskəm-tɨ lə Ngonbatɨ
ya par ɓá d'a kɔw-tɨ.

22

1 Go-tɨ, malayka lé ɔjɨ-m ba kí to man kiskəm; man-é aa yə́rə́rə́ titɨ-nạ̃ kì
ər kí 'ɓa-é kristal bè; man-é kinlé tę̣ę̣ kalikɔ̃ɓe-tɨ lə Lubə, dẹ̃ kì Ngonbatɨ.
2 Dan rəbɨ-tɨ kí boy kí ɔw mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ, ɓá dɔ kɔngɨ ba-tɨ kí yó rəm, kì nè
rəm lé kagɨ kiskəm ạ̃-tɨ ə ẹ̃ andɨ nja dɔgɨ gidɨ-é joo ɓal káre adɨ nạ̃y káre
ya andɨ-andɨ rəm, mbɨ-é to kumạ̃ kajɨ gin dow-je kí gay-gay kí dɔnangɨ-tɨ
rəm tɔ.
3 Ndɔl à goto mẹ̃ẹ̃ ɓebo-tɨ kinlé; kalikɔ̃ɓe lə Lubə dẹ̃ kì Ngonbatɨ à tò-tɨ.
Ngannjékullə-je liə̀ d'a pole-é,
4 ə d'a koo takəm-é rəm, ɓá ri-é à tò natɨ nɔ̃-dé-tɨ rəm tɔ.
5 Ndɔ à kil ndạ̃ al rəm, ngannjékullə-je liə̀ lé d'a kɔw ndoo pər lampɨ
al rəm, d'a kɔw ndoo ndógɨ kàdì al rəm, kdɔtalə 'Ɓaɓe Lubə ya à ndógɨ
dɔ-dé-tɨ, ə d'a kɔ̃ɓe kì dɔ ɓal-ɓal.

Sɔ̨y ta kulə dingəm mɛ̨ɛ̨-nɑ̨-tɨ

6 Malayka lé idə-m panè: Ta-je kinlé to ta-je kí tɔgrɔ-tɨ rəm, to ta-je kí asɨ
ndigɨ dɔ-tɨ; adɨ to 'Baɓe Lubə kí njèkadɨ Ndil-é ra kì njépata-je kí ta-é-tɨ
ya ɓá ulə malayka liə adɨ tɔjɨ ngannjékullə-je liə né-je kí à ra né ngɔsnè.
7 'Oo, m'a kɔw nɔ̨̃ɔ̨̃ ngɔsnè. Dow kí njètəl rɔ-é go ta-je-tɨ kí ta Lubə-tɨ kí
tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kin ɓá to njènékumɑ̨!
8 To mɑ̨ Jɑ̨ ya m'oo ta-je kin rəm, m'oo né-je kin rəm. Lokɨ m'oo ta-je kì
né-je kinlé rəmə, m'usɨ nangɨ nja malayka-tɨ kí njètɔji-m né-je kinlé kdɔ
kɔsɨ dɔ-m nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ.
9 Ngà ɛ̨ idə-m panè: 'Oo nè à ra né kí bè kin! Mɑ̨ m'to madkullə lə-i
kì madkullə lə ngankɔ̨-i-je kí 'to njépata-je kí ta Lubə-tɨ kì dɛ̨ kí 'to njétəl
rɔ-dé go ta-je-tɨ kí mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kin. Lubə ɓá i 'a kɔsɨ dɔ-i nangɨ nɔ̨̃-é-tɨ!
10 Bəy ɓá idə-m panè: Ta-je kí ta Lubə-tɨ kí tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kinlé 'ɓɔyɔ
dɔ-é al! Kdɔ kaglo kí né-je kin à ra-né né nɑ̨̀y ngɔsi.
11 Kadɨ dow kí njèra né kí njururu al ra kɨ dɔ madɨ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm;
kadɨ dow kí njèra né kí tò n̨ɛ̨ takəm Lubə-tɨ ra kɨ dɔ madɨ-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ
tɔ; ə kadɨ dow kí njèra né njururu ra kí dɔ madɨ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm, ɓá
dow kí aa njay kàrè kadɨ aa njay kɨ dɔ madɨ-é-tɨ dɔ madɨ-é-tɨ rəm tɔ!
12 'Oo, m'a kɔw nɔ̨̃ɔ̨̃ ngɔsnè ə m'a kɔw kì nékugə dɔji kəm-m-tɨ kdɔ kugə
dow kí rá-rá kí go kullə ra-é-tɨ.
13 †Mɑ̨ ɓá m'to Alpa kì Omega, m'to dow kí dɔsɑ̨y rəm, m'to sɔ̨y dow-je
rəm, m'to njètum gin né rəm, njètɔl ta né rəm.
14 Dow-je kí 'togɨ kubɨ-je lə-dé ɓá 'to njénékumɑ̨-je; kdɔ d'ingə tarəbɨ
d'ɔw-né mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ rəm, d'uso-né kandɨ kagɨ kiskəm rəm!
15 Ngà bisɨ-je, kì mbəli-je, kì njérakaya-je, kì njétɔl dow-je, kì njépole
magɨ-je, kì dow-je kí kədɨ dow-je nəl-dé adɨ 'to njékədta-je lé, d'a kɑ̨ ndaa-
tɨ.
16 Mɑ̨ Jeju ɓá m'ulə malayka lə-m kadɨ pa ta lə né-je kí sɔbɨ dɔ njékəwnɑ̨-
je kí gay-gay kinlé adɨ-si. Mɑ̨ m'to kí gin ka-tɨ lə Dabidɨ, m'to ngòrongɨ kí
njéndógɨ ta lo kaa-tɨ.
17 Ndil kí aa njay dɛ̨ kì njèngɔw 'panè: I 'ree! Kadɨ dow kí oo ta kinlé,
panè: I 'ree! Kadɨ dow kí kundə man ra-é rəmə, ree; kadɨ dow kí ndigɨ
rəmə, ree taa man kiskəm lé kare ya ɑ̨y!
18 Dow kí rá-rá kí oo ta-je kí ta Lubə-tɨ kí tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kinlé, ta kí m'a
pa rəsɨ kadɨ-é ə́n: Kinə dow madɨ ilə ta kí rangɨ dɔ ta-je-tɨ kin rəmə, kɔ̨̃-je
kí 'ndàngɨ ta-é mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kinlé, Lubə à kungɨ dɔ kɔ̨̃-je-tɨ liə.
19 Ə kinə dow madɨ ɔr ta-je kí ta Lubə-tɨ kí tò mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kin kɔgɨ
rəmə, Lubə à kɔgɨ-é kandɨ kagɨ kiskəm rəm, ɓá à kɔgɨ-é kɔw mɛ̨ɛ̨ ɓebo-tɨ
kí aa njay kí 'ndàngɨ ta-é mɛ̨ɛ̨ mbete-tɨ kinlé rəm tɔ.
20 Njèpata lə né-je kinlé panè: Oiyo! M'a kɔw nɔ̨̃ɔ̨̃ ngɔsnè. Amɛ̨n! I
'Ree, 'Baɓe Jeju!
21 Kadɨ ramajɨ lə 'Baɓe Jeju nɑ̨̀y sə-si lay!

† **22:13 22:13 a** Ntd 1:8; **b** Ntd 1:17; 2:8